12.B.2.2

assiodori
Opera

36
14 G
9

by Googl

I

36.14.G.9

MAGNI

AVRELII CASSIODORI

SENATORIS V.C.

Variarum libri XII.
De Anima liber I.
De Inſtitutione diuinarum ſcripturarum libri II.
De Schematibus & Tropis ſacræ ſcripturæ libri II.
De Orthographia ex veteribus Grammaticis excerptorum lib. I.
De Septem diſciplinis.
Computus Paſchalis.
Chronicon, ad Theodericum Regem.

IORDANI EPISCOPI RAVENNATIS de origine actibúsque Getarum liber I. quo XII. Caßiodori libros de eadem hiſtoria complexus eſt.

EDICTVM THEODERICI REGIS ITALIÆ.

ENODII TICINENSIS EPISCOPI Panegyricus Theoderico dictus.

C. SOLLII APOLLINARIS SIDONII Aruernorum Epiſcopi de Theoderico rege Epiſtola.

Ex quibus quædam nunc primùm eduntur, cætera ad fidem veterum exemplarium diligenter emendata ſunt.

G. FORNERII Anteceſſoris Aurel. Notæ in libros Variarum.

Cum duobus copioſiſſimis Indicibus.

PARISIIS,
Apud Sebaſtianum Niuellium, ſub Ciconiis, via Iacobæa.
M. D. LXXXIX.

Cum Priuilegiis Cæſareæ, & Regiæ Maieſt.

36·14·6·9

AMPLISSIMO CLARISSIMO'QVE VIRO PHILIPPO HVRALTO VICECOMITI CHEVERNIO, SVMMO GALLIAR. Procancellario, Gulielmus FORNERIVS Anteceſſor Aurelianenſis S. P.

VT PRIMVM *in ampliſsimum virtutique & eruditioni deſponſum honorem te euectum audiuerunt,* V.CL. *vniuerſi quidem optatiſsimo nuncio præclarum Regis de tua probitate ſapientiáque iudicium comprobarunt. Verùm ego ſingulari quodam præcipuóque animi ſenſu ita ſum commotus, vt ad officij ac pietatis in te meæ ſignificationẽ nulli neque venti neque remi ſufficerent. Cum verò grauiter ipſe mihi ſuccenſerem, moleſtéque ferrem, nihildum tot ex meis ad ius illuſtrandũ ſcriptis, quod primo aditu offerretur, eſſe paratũ, puderétque inanem atque immunem accedere: hanc tandem qua propiciarem rationem inij: vt nõ ingratum, nec hauſtæ proximo è flumine aquæ munus darem, Variarum Libros 12. Quibus & tu* V.CL. *nonnihil oblectareris, & ij qui tibi in comitatu aſſunt lubẽter vterentur. Quod dum inſtituo, non id ago, vt* CASSIODORVM *ſummonitorem à tergo habeas, vnde tu Legum, Edictorum, Legationum, Iudiciorum formulas: aut fœderũ Pacis, Induciarum cõditiones & iura diſcas: aut Magiſtratuum, Iudicum, officia & munera, Militum deſcriptiones comitiuas, quæ tibi omnia domi nata longo rerum vſu excoluiſti: Verùm vt in hoc tam ſerio & accurato ſcriptore tibi ſimili ac penè gemino in virtutes tanquam in ſpeculo intuens tuas, Maiorum tuorum in regenda rep. Gallicana recordere, &* CASSIODORI *ſanctitatem & doctrinam cum auita* HVRALTORVM, *qui Regibus à conſiliis fuere, integritate ſermone omniũ celebrata conferens, cui quo iſtæ formulæ dictabãtur, imaginem, & quandam cum hoc ſeculo ſimilitudinẽ poſsis agnoſcere. Quamobrem operæpretiũ viſum eſt, grauẽ hunc ſed ſqualidum anteà ſenem allegare: qui nunc noſtra politior & excultior cura ad aulam adiens non tam meo vnius, quàm publico omnium nomine, publica in cauſa, ciuium noſtrorum de recẽti inauguratione tua lætitiam opti-*

ma ſpe ſuſtentatam teſtaretur ac prædicaret. Nam qui obſcurior adhuc, paucis certè notus delituerat, idem hoc demùm tempore, tuíſque potiſſimùm auſpiciis eductus è ſitu prodit fœlicitati Galliarum gratulatum. Adeò rata ſeculorum ſerie occidentium renaſcentiúmque rerum viciſſitudo eſt, & ſua quibuſque tempeſtiuitas exſpectanda. Ita peropportunè accidit, vt tu vir ampliſſ. poſt conſumptos in foro, in iudiciis, in regni procuratione annos propè viginti octo, Cancellario BIRAGVIO *tot iam curis laboribúſque deſeſſo & honoratam inclinatæ ætati quietem depoſcenti ſuccederes, quaſi Athlas onus Reip. ſubiẽs, decurſis omnium honorum gradibus, in iſta tandem principe togatorum ſede locarere. Enimuerò cum maximæ-quæque res ac præclariſſimæ prudentia conſilióque, non armis ac viribus gerantur, non dubium eſt, quin te duce & auctore, & verò* CASSIODORI *imitatore, ampliſſimi huius regni opes ac dignitas, quibus ab initio artibus partæ ſunt, iiſdem poſthàc augeantur atque cõfirmentur. Quòd ſi imperiorum conditionem & fatum genius quidam comes artium fortunáque ſequitur, quid eſt quod te acerrimo æquitatis cuſtode, & liberalium diſciplinarum vindice de noſtri ſeculi beatitudine retrò-principum gloriam ſuperatura diffidamus? Nam quùm in te vno ſitum ſit legum & iudiciorum præſidium, ciuium ac litterarum ſalus, pro quibus tua ſemper cura excubuit: iam mihi videre videor neſcio quid ſolito auſpicatius ac fœlicius, vt non modò ſtudioſis bonarum partium atque artium ſublatum ſit ad bene ſperandum ſignum, ſed etiam fraus candori, veritati mendacium, leuitas conſtantiæ, luxuria moderationi, ſapientiæ temeritas, cætera denique virtutibus vitia concedant, & ſe victa eſſe fateantur. Quare quotieſcũque de huius imperij æternitate, quoties de ciuium, quæ à te pendet incolumitate cogitabo, toties tuæ dignitatis veniet in mentem: pro qua ſpontè vota faciam, vt tu ſolida & immortali ſacroſancti magiſtratus laude celebris ac florens, perpetua fœlicitate perfruare. Sed ecce pro foribus ſtantem téque cõuenire ac ſalutare geſtientem* CASSIODORVM *aſpicio: ſi videtur, accerſi & admitti iube: vt ipſum iam de ſui inſtituti ratione differentem audiamus. Vale, Aurelianis* XIIII. *Calend. Nouembr.* M. D. LXXVIII.

INDEX. CAPITVM PRIMI. LIBRI VARIARVM.

Præfatio.
Anaſtaſio, Imperatori, Theodericus rex.
Theoni V.S.Theodericus Rex.
Caſſiodoro V.I.atque Patricio,The.rex.
Senatui vrbis Romæ,Theodericus rex.
Floriano V.S. Theodericus rex.
Agapito,Præfecto Vrbis,Theoderic.rex.
Felici V.C.Theodericus rex.
Amabili,executori, Theodericus rex.
Euſtorgio,viro venerabili, Mediolanenſi Epiſcopo,Theodericus rex.
Boëtio V.I.atque Patricio,Theoder.rex.
Seruato Duci Retiarum,Theoder.rex.
Eugeniti V.I.magiſtro officiorum,Theodericus Rex.
Senatui Vrbis Romæ, Theodericus rex.
Fauſto, Præpoſito,Theoderic.rex.
Feſto,viro illuſtri atque Patricio,Th.rex.
Iuliano,Comiti Patrimonij,Theod. rex.
Vniuerſis Gothis & Ro. Dertonæ conſiſtentibus,Theodericus rex.
Demitiano & Vuiliæ,Theodericus rex.
Saturnino & Verbuſio VV.SS. Theodericus rex.
Albino & Albieno VV. II. atque patriciis,Theodericus rex.
Maximiano V.I.& Andreæ V.S.Theodericus rex.
Marcello V.S.aduocato fiſci, Theoderic. Rex.
Celiano & Agapito VV. II. & patriciis Theodericus rex.
Vniuerſis Gothis,Theodericus Rex.
Sabiniano V.S.Theodericus Rex.
Fauſto,præpoſito,Theodericus rex.
Specioſo,Theodericus Rex.
Vniuerſis Gothis & Ro.Theoderic. rex.
Vniuerſis Lucriſtanis,ſuper Sontium cõſtitutis,Theodericus rex.
Senatui vrbis Romæ, Theodericus Rex.
Populo Romano,Theodericus Rex.
Agapito V.I.præf.vrb. Theodericus rex.
Agapito V.I.Præfecto vrbis, Theod.rex.
Fauſto Præpoſito,Theodericus Rex.
Fauſto Præpoſito,Theodericus rex.
Theoriolo V.S.Theodericus Rex.
Criſpiano,Theodericus Rex.
Coioni V.S.Theodericus rex.
Feſto V.I.Patricio,Theodericus Rex.
Aſſio V.I.Comiti,Theodericus Rex.
Agapito V.I.Præfecto vrbis,Theod. Rex.
Arthemidoro V.I.Patricio, Theod. Rex.
Senatui vrbis Romæ,Theodericus Rex.
Senatui vrbis Romæ,Theodericus Rex.
Boëtio V.I.Patricio,Theodericus Rex.
Gundibado Regi Burgundionum, Th.R.

SECVNDI. LIBRI VARIARVM.

Piiſſimo Anaſtaſio Imperatóri,Theodericus Rex.
Felici V.I.Cos. ordinario,Theode.Rex.
Senatui vrbis Romæ,Theoder.Rex.
Heeditio viro honeſto,Theoder.Rex.
Fauſto,Præpoſito,Theodericus Rex.
Agapito V.I.Patricio,Theoderic.Rex,
Suræ V.I.Comiti,Theodericus Rex.
Seuero,vero venerabili Epiſcopo, Th.R.
Fauſto Præpoſito,TheodericusRex.
Specioſo, viro deuoto Comitiaco,Theodericus Rex.
Prouino V.I.Patricio, Theodericus Rex.
Comiti Siliquatariorum, & portus curas agenti,Theodericus Rex.
Fruinait,Saioni,Theodericus Rex.
Symmacho, Patricio, Theodericus Rex.
Venantio V.I.Theodericus rex.
Senatui vrbis Romæ, Theodericus Rex.
Honoratis Poſſeſſoribus, Defenſoribus, & Curialibus Tridétinę ciuitatis Theodericus Rex.
Gudilæ,Epiſcopo,Theodericus Rex.
Vniuerſis Gothis & Romanis, & his qui portubus vel cluſuris præſunt Th.Rex.
Vniligis,Saioni,Theodericus Rex.
Ioanni apparitori, Theodericus Rex.
Feſto V.I.Patricio,Theodericus Rex.
Ampelio,Diſpotio,& Theodulo, VVV. SSS.Theodericus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Theodericus Rex.
Edictum Theoderici Regis.
Fauſto Præpoſito,Theodericus rex.
Vniuerſis Iudæis, Genuæ cõſiſtentibus, Theodericus Rex.
Stephano V.S.Comiti Primi Ordinis, ex principe officij noſtri,Theod.Rex.
Adilæ V.S.Comiti,Theodericus Rex.
Fauſto Præpoſito,Theodericus Rex.
Dromananis,Theodericus rex.
Senatui vrbis Romæ,Theodericus rex.
Decio V.I.Patricio,Theodericus rex.
Arthemidoro,Præf.vrbis,Theode. rex.
Tancilæ V.S.Theodericus rex.
Edictum Theoderici regis.
Fauſto,Præpoſito,Theodericus rex.

Fauſto,Præpoſito,Theodericus rex.
Aloiſio,architecto,Theodericus rex.
Boëtio,Patricio,Theodericus rex.
Luduin,regi Francorum,Theod.rex.

TERTII. LIBRI VARIARVM.

ALarico,regi Viſigotharum,Theodericus rex.
Gundibado, Regi Burgundionum,Theodericus Rex.
Herulorum regi,Guarnotum regi,Thoringorum regi,Theodericus rex.
Luduin,regi Francorum,Theode.rex.
Importuno V.I.Patricio,Theod. rex.
Senatui vrbis Romæ, Theodericus rex.
Ianuario,viro venerabili, Epiſcopo Salonitano,Theodericus rex.
Venãtio V.S.Correctori Lucaniæ & Brutiorum,Theodericus rex.
Poſſeſſoribus,Defenſoribus & Curialibus Aeſtunis conſiſtentibus,Th.rex.
Feſto V.I.Patricio,Theodericus rex.
Argolico V.I.Præfecto vrbis, The. rex
Senatui vrbis romæ, Theodericus rex.
Sunhiuado V.S.Theodericus rex.
Aurigeni,viro venerabili, Theod.rex.
Theodahado V.S.Theoderieus rex.
Gemello V.S.Theodericus rex.
Vniuerſis prouincialibus Galliarum, Th. r.
Gemello V.S.Theodericus rex.
Danieli,Theodericus rex.
Grimodæ Saioni,&Ferrocincto apparitori,Theodericus rex.
Fauſto V.I.Theodericus rex.
Arthemidoro V.I.Theodericus rex.
Coloſſeo V.I.Comiti,Theoderic.rex.
Vniuerſis Barbaris & romanis, per Pannoniam conſtitutis,Theodericus rex.
Simeoni V.I.Comiti, Theodericus rex.
Oſuni V.I.Comiti,Theodericus rex.
Ioanni V.S.Conſulari Cãpaniæ, Th. rex.
Caſſiodoro V.I.Patricio,Theoder.rex.
Argolico V.I.Præfecto vrbis,The. rex.
Argolico V.I.Præfectò vrbis,Theo. rex.
Senatui vrbis romæ,Theodericus rex.
Gemello V.S.Theodericus rex.
Argolico V.I.Præfecto vrbis,Theod. rex.
Maſſilienſibus,Theodericus rex.
Romulo,Theodericus rex.
Arigerno V.I.Comiti,Theoderic.rex.
Petro,Epiſcopo,Theodericus rex.
Vuandil.Theodericus rex.
Felici V.I.Comiti,Theodericus rex.
Vniuerſis prouincialibus in Gallia conſtitutis,Theodericus rex.
Gemello V.S.Theodericus rex.
Vniuerſis prouincialibus, in Gallia conſtitutis,Theodericus rex.
Vnigis,ſpatario,Theodericus rex.
Vniuerſis poſſeſſoribus Arelatenſibus, Theodericus rex.
Arigerno V.I.Comiti, Theodericus rex.
Adeodato,Theodericus rex.
Fauſto,Præpoſito,Theodericus rex.
Vniuerſis Gothis & Romanis,circa Verucam caſtellum conſiſtentibus,Th.rex.
Honoratis Poſſeſſoribus, Defenſorib. & Curialib.Catanenſis Ciuitatis,Th. rex.
Prouincialibus Noricis,Theoderic.rex.
Fauſto,Præpoſito,Theodericus rex.
Conſulari,viro illuſtri, Theodericus rex.
Aproniano,viro illuſtri,Comiti Priuatarũ Theodericus Rex.

QVARTI. LIBRI VARIARVM.

HErminafrido, regi Thoringorum, Theodericus rex.
Regi Herulorum, Theodericus rex.
Senario V.I.Comiti,Priuatarum,Th.rex.
Senatui vrbis romæ,Theodericus rex.
Amabili,viro Deuoto,Comiti, The.rex.
Symmacho,viro Patricio,Theode.rex.
Senario V.I.Comiti Priuatarum,Th.rex.
Honoratis poſſeſſoribus, & Curialibus Foroiulienſibus,Theodericus rex.
Oſuni V.I.Comiti,Theodericus Rex.
Ioanni V.S.Conſuli Campaniæ, Th. rex.
Senario V.I.Comiti priuatarum,Th.rex.
Marabado V.I. comiti, & Gemello V.S. Theodericus rex.
Senario V.I.Comiti priuatar.The.rex.
Geſilæ,Saioni,Theodericus rex.
Benenato V.S.Theodericus rex.
Senatui vrbis Romæ,Theoderic.rex.
Ibæ V.S.Duci,Theodericus rex.
Annæ V.S.Comiti,Theodericus rex.
Gemello V.S.Theodericus rex.
Geberich V.S.Theodericus rex.
Gemello V.S.Theodericus rex.
Argolico V.I.Præfecto vrbis,Th.rex.
Arigerno V.I.Comiti,Theoderic.rex.
Helpidio diacono,Theodericus rex.
Argolico V.I.Præfecto vrbis,Th.rex.
Maſſilienſibus,Theodericus Rex.
Teruthar,Saioni,Theodericus Rex.
Dudæ V.S.Comiti,Theodericus Rex.
Argolico V.I.Pręfecto vrbis Theodericus Rex.

Albino

Albino V.I.Patritio,Theodericus Rex.
Aemiliano, viro venerabili Epiſcopo,The. rex.
Dudæ Saioni,Theodericus Rex.
Vniuerſis Iudæis, Genua cõſtitutis,Theodericus Rex.
Dudæ,Saioni,Theodericus Rex.
Auctoribus Albini,Theodericus Rex.
Fauſto,Præpoſito, Theodericus Rex.
Theodagundæ,illuſtri fœminæ,The.Rex.
Fauſto,Præpoſito,Theodericus Rex.
Theodahado,viro illuſtri,Theoder.Rex.
Auctoribus Probini,Theodericus Rex.
Ioanni,Archiatro,Theodericus Rex.
Argolico P.V.Theodericus Rex.
Senatui vrbis Romæ,Theodericus Rex.
Antonio,viro venerabili,Polenſi Epiſcopo,Theodericus Rex.
Comitibus,defenſoribus,& Curialibus Ticinenſis Ciuitatis,Theodericus Rex.
Marabado V.I.Theodericus Rex.
Godiſcalco,Saioni,Theodericus Rex.
Euſebio V.I.Theodericus Rex.
Vniuerſis Prouincialibus,& Capillatis, Defenſoribus,& Curialibus,Suauia conſiſtentibus,Theodericus Rex.
Fauſto Præpoſito,Theodericus Rex.
Symmacho,Patritio,Theodericus Rex.

QVINTI. LIBRI VARIARVM.

Regi Vnarnorum,Theodericus Rex.
Heſtis,Theodericus Rex.
Honorato V.I. Quæſtori,Theoder. Rex.
Senatui vrbis Romæ,Theoder.Rex.
Mannilæ,Saioni,Theodericus Rex.
Stabulario,Comitiaco,Theoderic.Rex.
Ioanni V.C.Arcario,Theodericus Rex.
Anaſtaſio Conſulari,Theodericus Rex.
Poſſeſſoribus Feltrinis,Theod.Rex.
Verano,Saioni,Theodericus Rex.
Gepidis,ad Gallias deſtinatis,Theod.rex.
Theodahado V.I.Theodericus Rex.
Eutropio & Acretio,Theodericus Rex.
Seueriano V.I.Theodericus Rex.
Vniuerſis Poſſeſſoribus,in Suauia conſtitutis,Theodericus Rex.
Abundantio Præpoſito,Theoderic. Rex.
Abundantio Præpoſito, Theoderic.Rex.
Vuiliæ V.I.Comiti Patrimonij,The. Rex.
Gudinando,Saioni,Theodericus Rex.
Auilfo Saioni,Theodericus Rex.
Capuano V.S.Theodericus Rex.
Senatui vrbis romæ,Theodericus rex.
Abundantio Præpoſito,Theoder.rex.
Epiphanio V.S.Conſulari prouinciæ Dalmatiæ,Theodericus rex.
Bacaudæ V.S.Theodericus rex.
Vniuerſis Gothis, per Picenum & Samnium conſtitutis,Theodericus rex.
Guduim Saioni,Theodericus rex.
Carino V.I.Theodericus rex.
Neudi V.I.Theodericus rex.
Gudui,viro ſublimi,Theodericus rex.
Decorato,viro deuoto,theoderic.rex.
Brandilæ,theodericus rex.
Vuilitancho Duci,Theodericus rex.
Abundantio Præpoſito,Theoder.rex.
Luuirit Comiti,& Ampelio,Theod. rex.
Starcedio V.S.Theodericus Rex.
Iudæis Mediolanenſibus,Theoder. rex.
Vniuerſis Poſſeſſoribus,Theoder.rex.
Ampelio & Liueriæ, Theodericus rex.
Cypriano,Comiti Sacrarum,Theod. rex.
Senatui vrbis romæ,Theodericus rex.
Maximo V.I.Theodericus rex.
Tranſmundo regi Vandalorum,Th. rex.
Tranſmundo regi Vandalorum The.rex.

SEXTI. LIBRI VARIARVM.

Formula Conſulatus.
Formula Patritiatus.
Formula Præf.Præt.
Formula Præf.Vrbanæ.
Formula Quæſturæ.
Formula Magiſteriæ Dignitatis.
Formula Comitiuæ Sacrarũ Largitionũ.
Formula Comitiuæ Priuatarum.
Formula Comitiuæ Patrimonij.
Formula qua per Codicillos vacãtes Proceres fiunt.
Formula Illuſtratus vacantis.
Formula Comitiuę Primi Ordinis.
Formula Magiſtri Scrinij, quæ danda eſt Comitiaco,quando permilitat.
Formula de referendis in Senatu.
Formula Vicarij vrbis romæ.
Formula Notariorum.
Formula referendariorum.
Formula Præfecti annonæ.
Formula Comitis Archiatrorum.
Formula Conſularitatis.
Formula rectoris prouinciæ.
Formula Comitiuæ Syracuſanæ.
Formula Comitiuæ Neapolitanæ.
Formula Honoratis Poſſeſſoribus & Curialibus ciuitatis Neapolitanæ.
Formula de Comitiua Principis militum.

SEPTIMI. LIBRI VARIARVM.

FOrmula Comitiuæ prouinciæ.
Formula Præſidatus.
Formula Comitiuæ Gothorũ per ſingulas prouincias.
Formula Ducatus Retiarum.
Formula Curæ Palatij.
Formula Comitiuæ formarum vrbis.
Formula præfecti Vigilum vrbis Rom.
Formula Præf. Vigilũ vrbis Rauennatis.
Formula Comitiuæ portus vrbis Romæ.
Formula Tribuni voluptatum.
Formula Defenſoris cuiuſlibet ciuitatis.
Formula Curatoris ciuitatis.
Formula Comitiuæ Romanæ.
Formula Comitiuæ Rauennatis.
Formula ad Præfectum vrbis, de architecto faciendo.
Formula Comitiuæ inſulæ Curritanæ & Celſinæ.
Formula de Præpoſito calcis.
Formula de armorum factoribus.
Formula ad Præp. de armorum factorib.
Formula Binorum & Ternorum, ſi per iudicem agantur.
Formula Binorum & Ternorum, ſi per officium agantur.
Formula Commonitorij, illi & illi Scriniariis.
Formula Vicarij portus.
Formula principis Dalmatiarum.
Formula ad cõmendandos Comiti Principes.
Formula Comitiuæ diuerſarum ciuitatũ.
Formula Honoratis Poſſeſſoribus & Curialibus.
Formula Principis militum Comitiuæ.
Formula de cuſtodiendis portis ciuitatis.
Formula Tribunatus prouinciarum.
Formula Principatus vrbis Romæ.
Formula qua moneta committitur.
Formula Legatorum gentium diuerſarũ.
Formula Euocatoria, quã princeps dirigit.
Formula Euocatoria, quæ petenti conceditur.
Formula Commeatalis.
Formula Spectabilitaris.
Formula Clariſſimatus.
Formula Tuitionis.
Formula de matrimonio confirmando, & liberis legitime inſtituendis.
Formula ætatis veniæ.
Formula Edicti ad Quæſtorẽ, vt ipſe ſpõdere debeat, qui Saionem meretur.
Formula Probatoriæ Chartariorum.
Formula de Competitoribus.
Formula, qua cenſus releuetur ei, qui vnã cauſam poſſidet prægrauatam.
Formula, qua conſobrina legitima fiat vxor.
Formula ad Præpoſitum, vt ſub decreto Curiali prædia vendat.

OCTAVI. LIBRI VARIARVM.

IVſtiniano Imperatori, Athalar. Rex.
Senatui vrbis Rom. Athalaricus Rex.
Populo Romano, Athalaricus Rex.
Vniuerſis Romanis, per Italiam & Dalmatias conſtitutis, Athalaricus Rex.
Vniuerſis Gothis, per Italiam conſtitutis, Athalaricus Rex.
Liberio, Præpoſito Galliarum, Atha. Rex.
Vniuerſis prouincialibus per Galliam conſtitutis, Athalaricus Rex.
Victorino, viro venerabili Epiſcopo, Athalaricus Rex.
Tulum viro patricio, Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Aratori V.I. Athalaricus Rex.
Ambroſio viro Quæſtori, Athalaric. Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Opilioni Comiti Sacrarum, Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Felici V.I. Quæſtori, Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Albieno V.I. Præpoſito, Athalar. Rex.
Cypriano viro patricio, Athalar. Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Bergãtino, viro Comiti Patrimonij, Athalaricus Rex.
Clero Eccleſiæ Romanæ, Athal. Rex.
Ioanni V.S. Referendario, Athal. Rex.
Vniuerſis Reatinis & Nurſinis, Athalaricus Rex.
Dumerit Saioni, & Florentino viro deuoto Comitiaco, Athalaricus Rex.
Inigaſto V.I. Athalaricus Rex.
Honoratis Poſſeſſoribus & Curialibus Parmenſis ciuitatis, Athalaricus Rex.
Geneſio viro ſublimi, Athalaricus Rex.
Seuero viro ſublimi, Athalaricus Rex.
Seuero viro ſublimi, Athalaricus Rex.
Seuero viro ſublimi, Athalaricus Rex.

Noni

NONI. LIBRI VARIARVM.

Hilderico Regi Vandalorum, Athalaricus Rex.
Edictum Athalarici Regis.
Bergantino viro Comiti patritio, Athalaricus Rex.
Abundantio, Præpoſito, Athaliric. Rex.
Epiſcopis & Honoratis, Athalaric. Rex.
Primiſcrinio, Athalaricus Rex.
Reperato, Præf. vrbis, Athalaricus Rex.
Oſum V.I. Comiti, Athalaricus Rex.
Vniuerſis Gothis & Romanis, athal. Rex.
Vniuerſis prouincialibus Syracuſanę ciuitatis Athalaricus Rex.
Gildiæ V.S. Comiti Syracuſanæ ciuitatis, Athalaricus Rex.
Victori & Vitigiſclo. VV.SS. Athal. Rex.
Viliæ V.I. Comiti Patrimonij, Athal. Rex.
Gildiæ V.S. Comiti Syracuſanæ ciuitatis, Athalaricus Rex.
Ioanni Papæ, Athalaricus Rex.
Saluantio V.I. Præf. vrbis, Athalaric. Rex.
Saluantio V.I. Præf. vrbis, Athalaric. Rex.
Edictum Athalarici Regis.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Ad vniuerſos Iudices prouinciarũ, Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Paulino V.C. Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.
Senatori P.P. Athalaricus Rex.
Senatui vrbis Romæ, Athalaricus Rex.

DECIMI. LIBRI VARIARVM.

Iuſtiniano Imperatori, Amalaſuentha regina.
Iuſtiniano Imperatori, Theodahadus rex.
Senatui vrbis Rom. Amalaſuentha Reg.
Senatui vrbis Romæ, Theodah. rex.
Theodoſio homini ſuo, Theodah. rex.
Pattitio V.I. Quæſtori, Theodah. rex.
Senatui vrbis Romæ, Theodah. Rex.
Iuſtiniano Auguſto, Amalaſuen. Reg.
Iuſtiniano Auguſto, Theodahadus rex.
Theodoræ auguſtæ, Amalaſuen. Reg.
Maximo Domeſtico V.I. Theod. rex.
Senatui vrbis romæ, Theodahad. rex.
Senatui vrbis romæ, Theodahad. rex.
Populo romano, Theodahadus rex.
Iuſtiniano Imperatori, Theodah. rex.
Senatui vrbis romæ, Theodah. rex.
Populo romano, Theodahadus rex.
Senatui vrbis romæ, Theodahad. rex.
Iuſtiniano Imperatori, Theodahad. rex.
Theodoræ Auguſtæ, Gudelina regina.
Theodoræ auguſtæ, Gudelina regina.
Iuſtiniano Imperatori, Gudelina regina.
Theodoræ auguſtæ, Gudelina regina.
Iuſtiniano Imperatori, Theodahad. rex.
Iuſtiniano Imperatori, Theodahad. rex.
Iuſtiniano Imperatori, Theod. rex.
Honorio Præfecto, Theodahadus rex.
Senatori P.P. Theodahadus rex.
Vinſiuado Comiri, Theodahadus rex.
Honorio Præfecto, Theodahadus rex.
Vniuerſis Gothis, Vitigis rex.
Iuſtiniano Imperatori, Vitigis rex.
Magiſtro officiorum, Vitigis rex.
Epiſcopis ſuis, Vitigis rex.
Patritio, viro Quæſtori, Vitigis rex.

VNDECIMI. LIBRI VARIARVM.

PRæfatio.
Senatui vrbis Rom. Senator P.P.
Ioanni Papæ, Senator P.P.
Vniuerſis Epiſcopis, Senator P.P.
Ambroſio V.I. agenti vices, Senator P.P.
Ambroſio. V.I. agenti vices, Senator P.P.
Ioanni Cancellario, Senator P.P.
Vniuerſis Iudicibus prouinciarum, Senator P.P.
Edictum per prouincias, Senator P.P.
Iudicibus prouinciarum, Senator P.P.
Beato V.C. Cancellario, Senator P.P.
Edictum de pretiis cuſtodiendis Rauẽna.
Edictum pretiorum per Flaminiam.
Iuſtiniano Auguſto, Senatus vrbis Rom.
Gaudioſo, Cancellario.
Liguribus, Senator P.P.
Liguribus, Senator P.P.
Promotiones officij Prætoriani, quæ natale domini fiunt.
De Corniculario, qui egreditur.
De Corniculario, qui accedit.
De Primiſcrinio, qui egreditur.
De Primiſcrinio, qui accedit.
De Scriniario actorum.
De cura epiſtolarum.
De Scriniario curæ militaris.
De Primicerio Exceptorum.
De Sexto Scholario.
De Prærogatiuario.
De Commentarienſe.
De Regendario.
De Primicerio Deputatorũ, & de Primi-

cerio Auguſtalium.
De Primicerio Singulariorum, qui egreditur.
De Primicerio Singulariorũ, qui accedit.
De concedendis Delegatoriis.
Antiano ſuggerente dictum eſt.
Delegatoria.
Anatholico, Cancellario prouinciæ Samnij, Senator P.P.
Lucino, nunc Cancellario Campaniȩ, Senator P.P.
Ioanni Canonicario Thuſciæ, Sena.P.P.
Vitaliano, nunc Cancellario Lucaniæ & Brutiorum, Senator P.P.
Indulgentia.

DVODECIMI. LIBRI VARIARVM.

Diuerſis Cãcellariis prouinciarum ſingularum, Senator P.P.
Vniuerſis Iudicibus prouinciarum, Senator P.P.
Vniuerſis Saionibus, qui ſunt Cancellariis deputati, Senator P.P.
Canonicario Venetiarum, Senator P.P.
Valeriano V.S. Senatot P.P.
Vniuerſis Præfecturæ titulos adminiſtrãtibus, Senator P.P.
Canonicario Venetiarum, Senator P.P.
Conſulari prouinciæ Liguriæ, Sena.P.P.
Paſcaſio, Præfecto annonæ, Senator P.P.
Diuerſis Cancellariis prouinciarum, Senator P.P.
Petro nunc Erogatori obſoniorum, Senator P.P.
Anaſtaſio, Cãcellario Lucaniæ & Brutionum, Senator P.P.
Edictum.
Anaſtaſio, Cãcellario Lucaniæ & Brutiorum, Senator P.P.
Maximo V.I. Cãcellario Lucaniȩ & Brutiorum, Senator P.P.
Canonicaria.
Ioanni, Siliquatario Rauennati, Senator P.P.
Cõſtantiniano, viro experiẽtiſſimo, Senator P.P.
Maximo, Vicario vrbis Romæ, Senator P.P.
Thomati & Petro VV. CC. Arcariis, Senator P.P.
Deus dedit, ſcribæ Rauennati, Senator P.P.
Prouincialibus Iſtriæ, Senator P.P.
Laurentio viro experientiſſimo, Sen. P.P.
Tribunis Maritimorum, Senator P.P.
Ambroſio V.I. agenti vices, Senator P.P.
Paulo, viro ſtrenuo, Senator P.P.
Datio, Epiſcopo Mediolanenſi, Sena.P.P.
Edictum.

FINIS.

IOANNES TRITENHEMIVS DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

CASSIODORVS *Monachus & Abbas Cœnobij apud vrbem Rauennatenſem, vir in diuinis ſcripturis valde doctus, & in ſecularibus litteris omnium ſuo tempore facilè eruditiſſimus, non minus ſanctitate quàm ſcientia clariſſimus effulſit. Hic primùm fuit Cancellarius Theoderici Regis Italiæ, & Senator Rauennas, ac Romanæ vrbis Conſul: poſtea contemptis vanis honoribus ſeculi pro amore Dei, Monachus factus eſt. Extunc ſtudium litterarum humanitatis ad expoſitionem ſanctarum ſcripturarum conferens, multos elegantiſſimos tractatus compoſuit. De cuius opuſculis ſubiecta feruntur.*

Ex perſona tam ſui quàm Regis Theoderici ſcripſit Epiſtolarum ad diuerſos lib. 12.
De ratione animæ lib. 1. Cum iam ſuſcepti.
In totum Pſalterium lib. 1. Beatus vir &c. Nimis.
Inſtitutionem diuinarum lectionum lib. 2. Cum ſtudia ſecularium.
In Cantica Canticorum lib. 1. Salomon inſpiratus.
Inſtitutionem ſecularium litterarum lib. 9. Intentus nobis eſt.
Hiſtoriam Tripartitam comportauit lib. 12. Vtiliter nimis. (.:.)
Catalogum Conſulum Romanorum lib. 1.
Sacerdotem prænotatum lib. 1.
Memoriale ſcripturarum lib. 1.
De Etymologiis lib. 1. (.:.)
De Schematibus & Tropis lib. 1.
De Orthographia lib. 1.
Complexionis in Apocalypſin lib. 1. (.:.)
In Actus Apoſtolorum lib. 1.
In Epiſtolas Canonicas 7. lib. 1.
Alia quoque multa compoſuit quæ ad notitiam noſtræ lectionis non venerunt. Claruit temporibus Iuſtini Senioris vſque ad imperij Iuſtini Iunioris prope finem, annos habens ætatis pluſquàm 95. anno Domini 575.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

CVM à multis, candide lector, præſertim à doctiſſimis viris, paucis abhinc annis VARIARVM CASSIODORI *editionem vehementiſſimè deſiderari, ac ſæpius flagitari viderem: eorum deſideria pro viribus explere, publicæque vtilitati hac in re conſulere ab eo tempore ſtudioſè conatus ſum. Sed ecce cùm iã multa variáque huius auctoris ſcripta, partim antea edita, partim etiam nunquam in lucem prodita, doctiſſimorũ quorundam hominum beneficio ad manus meas perueniſſent: præſertim quatuor Variar. Caſsiod. vetera manuſcripta, in quibus conferendis varias diuerſáſque inter ſe lectiones reperire facile eſſet: occurrit inter agendum Gulielmus Fornerius Aurelianenſ. Anteceſſor, vir ſanè doctiſſimus, déque repub. bene meritus, qui vltro & libenter Caſsiod. Variar. à ſe reſtitutum exemplar ac multis in locis emendatum, excudendum obtulit. Cui hanc occaſionem nactus, cùm ea manuſcripta quæ mihi præſto erant, doctiſſmique Cuiacij exemplarium, in cuius margine varias quaſdam lectiones ipſe annotarat, præbuiſſem, quò videlicet meliùs & faciliùs emendationes ſuas illuſtrare vel augere poſſet, non multò pòſt Variar. volumen rurſus emendatum mihi vt typis mandarem, tradidit. In quo cùm mihi (vt cupiebam) ſatiſfactum eſſet, cœpi dein diligenter curare, vt eiuſdem auctoris cætera ſcripta, vno & eodem volumine congeſta, ederentur. Quod tandem D. B. Briſſonij Conſilij ſacri Senatoris ínque Senatu Pariſ. fiſci Aduocati beneficio magna ex parte ſum conſecutus, qui præter quatuor Variar. manuſcripta, quorum ſuprà mentionem habui, libros etiam II. Inſtitutionum Diuinarum eiuſdem auctoris mihi præbuit: Tũ etiam P. Pithœi IC. in eodẽ Senatu Pariſ. Aduocati, cuius ope vt propenſum in rempub. ſemper habuit animum, Caſsiodori opera in vnum corpus ſeu volumen, eo quem vidit ordine digeſta ſunt, variíſque libellis eiuſdem auctoris, quos manuſcriptos penes ſe habebat, adaucta: nimirum Inſtitutionum Diuinarum, De Schematibus & Tropis ſacræ ſcripturæ, itémque De arte Rhetorica, Dialectica, Mathematica, Arithmetica, Muſica, Geometria, Aſtronomia: tum etiam de Computo Paſchali: Quibus addere placuit Gothorum Hiſtoriam à Iornande ſiue*

Iordano concinnatam, veteris exemplaris eiuſdē Pithœi auxilio emendatam. Non taceam P. Danielem virum quidem eruditiſsimum ac venerādæ antiquitatis cultorem diligentiſsimum, qui mihi etiam eiuſdem auctoris De Orthographia manuſcriptum nunquam antea editum, præbuit. Nonnihil præterea induſtriæ & laboris Ant. Fontanoni in eodem Pariſ. Senatu Aduocati, huic, vt quibuſdam aliis operibus acceſsit. Ex quibus Caſsiodori monumentis à me variis ex bibliothecis collectis abſolutum iam habes volumen. His igitur ſyncere vtere, fruere, vale.

SVMMA PRIVILEGII IMPERATORII.

RVDOLPHI II. Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti, publico edicto cautum eſt Sebaſtiano Niuellio ciui & Typographo Pariſienſi, & ſancitum, ne quis cuiuſcumque gradus, ordinis, ſtatus, conditionis ac dignitatis, ſiue ſit Bibliopola, ſiue alius quilibet, quacumque Sacri Romani Imperij, & ditionis eius patent fines, hæc CASSIODORI OPERA abſque ipſius Niuellij hæredibúsve eius conſenſu, intra decennium, eadem aut alia minori forma excudat aut excudenda curet, vendat ipſe, aut cuiquam diuendenda mandet: aut denique ab aliis excuſa intra eiuſdem Rudolphi & Imperij fines diuendenda importet, ſeu quouis alio modo & prætextu manifeſtè aut occultè diſtrahat. Alioqui ſibi, præter librorũ amiſſionem quos per ſe, vel per ſuos, vbicumque locorum nactus fuerit, auctoritate propria ſibi vẽdicare poterit, mulctam X. Marcar. auri puri, irrogatam ſciat: quarum dimidia Imperiali fiſco, reſidua verò pars ipſi Niuellio eiúsve heredibus cedet, vt latiùs patet in ipſo diplomate, dato Pragę vndecima die menſis Februarij, anno domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo.

Subſignat. RVDOLPHVS.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ maieſtatis proprium, AERSENBERGER.

SVMMA PRIVILEGII REGIS GALLIARVM.

HENRICI III. Galliarum & Polonię Regis priuilegio ſancitum eſt, ne quis Typographus imprimere, neu quis Bibliopola diuendere audeat ante quinquẽnium hæc CASSIODORI OPERA, præter Sebaſtianum Niuellium, cuius impenſis & diligentia accuratiſſimè collata fuerunt cum exemplaribus antiquis, multíſque in locis à doctiſſimis erudítiſſimíſque viris illuſtrata & reſtituta. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata mulctabitur, vt fuſiùs regio diplomate continetur: Dato Pariſiis 24. Mart. Anno 1578. ſubſignato per Regem, BRVLART. Poſteaque ſenatuſconſulto Pariſienſi comprobato, 17. Iunij, eodem anno 1578.

DV TILLET.

EDICTVM THEODERICI REGIS ITALIAE.

C. SOLLII APOLLINARIS SIDONII ARVERNORVM EPISCOPI DE THEODERICO REGE EPISTOLA.

ENNODII TICINENSIS PANEGYRICVS THEODERICO REGI DICTVS.

P. PITHOEVS C.V. EDOARDO MOLÆO SENATORI S.

INTEREA dum tu à Rege miſſus Aquitaniæ rebus componendis vacas, ego verò rebus hic tandem prolatis rure vix fruor, editi ſunt à typographis noſtris Aur. Caſſiodori Variarum Libri XII. qui, vt ſcis, ad ius Romanum ſic pertinent vt Theodericiana & Oſtrogothica pleraque admixta habeant, quæ qui non ſatis diſcernunt, hybridas ſæpe nobis pro meris Romanis obtrudunt. Hæc tamen qualiacumque ſunt, quando iam non raro vt lippos oculos tractare cogimur, pridem etiam conſtitueram opera aliqua iuuare, non vt gentis & ſæculi vitia corrigerem, quî enim poſſem? ſed quo à noſtris hominibus cum minore ſaltem faſtidio legerentur. Verùm cum eo fere tempore quo editio poſtulabatur, ab re noſtra tantum mihi otij non eſſet, quod potui, alienam operam meis exemplaribus iuui. Rebus reuerſis, cum & ipſe huc reuerſus à librario rogarer, vt Theoderici Regis Edictum, cuius ille exemplaria apud me eſſe audierat, tanquam Oſtrogothici iuris caput reliquo corpori accedere ſinerem, facile me exorari paſſus ſum: immo etiam, ne quid Orienti Occidens de eadem gente inuideret, legis VViſigothorum libros XII. vt tandem aliquando ederentur, conceſſi. Edictum verò prudentiſſimi principis in tuo nomine apparere volui, non tam quod te plane dignum, quam quod aliqua ex parte eſſet tuum, cuius beneficio alterum eius exemplar nactus ſum: ſimul vt intelligeres te à me præſentem ſic obſeruari, ſic coli, vt etiam Reip. cauſa abſentis rationẽ habeam: tantíque apud me eſſe futurámque amicitiam tuã, vt eius aliquod apud poſteros teſtimonium extare cupiam. Bene vale V.C. Lutet. Pariſior. II. Kal. Ian. M. D. LXXVIIII.

QVID DE SINGVLIS CAVSIS DEBEAT OBSERVARI, PER CAPVT ABREVIATIONVM REQVIRES; & in eodem titulo inuenies obſeruanda.

I. *IVDEX ſi pecuniam acceperit vt male iudicet.*

II. *Iudex ſi contra ſtatum aut fortunas cuiuſlibet vt ſententiam proferret pecuniam acceperit.*

III. *Iudex ſi immerito à prouincialibus aliquid acceperit.*

IIII. *Si officium cuiuſlibet iudicis vltra iuſſionem acceperit.*

V. *Si ſententia non præſentibus dicatur.*

VI. *Vt ad officium & ſollicitudinem iudicis pertineat, quomodo in executionem mittantur iudicia.*

VII. *Iudex vt diſcuſſis allegationibus vel documentis vtriuſque partis verum iudicet.*

VIII. *Sine iudicis auctoritate nullum ingenuorum debere teneri.*

VIIII. *De his qui aliquid aduerſum hoc præſumpſerint.*

X. *Cuiuſlibet rei poſſeſſorem per iudicis auctoritatem debere conueniri, & expectari cognitionis euentum.*

XI. *Si poſſeſſor pulſatus legibus non reddiderit rem petitam.*

XII. *De his qui per xxx. annos quamlibet rem iugiter poſſederint.*

XIII. *De his qui alterum quolibet crimine pulſauerint.*

XIIII. *Vt ſub alterius nomine nullus accuſet.*

XV. *De percuſſore ad ſe veniente.*

XVI. *De his qui ad poſſeſſionem alienam violentus vadit.*

XVII. *De raptore ingenuæ mulieris aut virginis.*

XVIII. *De parente rapta aut curatore eius.*

XIX. *De ſeruo qui querelam de raptu viderit diſſimulari.*

XX. *De raptu, intra quæ tempora concludatur.*

XXI. *Si ancillam alienam aut originariam congregata multitudine rapiat.*

XXII. *De conductore conſcio aut conhibente.*

XXIII. *De his qui inteſtati mortui fuerint.*

XXIIII. *Quando debet fiſcus agere.*

XXV. *Vnumquemque poſſeſſorem apud iudicem fiſci nomine pulſandum.*

XXVI. *De inteſtatis clericis & religioſis perſonis.*

XXVII. *Curialis ſi ſine ſucceſſore inteſtatus defecerit.*

XXVIII. *De data teſtandi licentia.*

XXIX. *Si teſtator aut literas ignoret aut non poſſit ſubſcribere.*

XXX. *De falſariis.*

XXXI. *Vt voluntatem ſuam facere volenti nullus contradicat.*

XXXII. *De his qui ab inteſtato poſſunt ſuccedere.*

XXXIII. *De Barbaris qui voluerint iure teſtari.*

XXXIIII. *De ſubreptione Romani aut Barbari.*

XXXV. *De delatoribus.*

XXXVI. *Si quis ad nuptias non legitimas aſpirauerit.*

XXXVII. *Intra annum mortis mariti ſi mulier nupſerit.*

XXXVIII. *De adultero & adultera.*

XXXIX. *Qui vt adulterium fieret domum præſtiterit.*

XL. *Qui falſum fecerit, aut vſus fuerit.*

XLI. *Qui falſum neſciens allegauerit.*

XLII. *Qui varium vel falſum teſtimonium dixerit.*

XLIII. *Nullum debere ad potentem Romanum aut Barbarum ſuas actiones transferre.*

XLIIII. *Nullum Romanum aut Barbarum tamquam defenſorem aut ſuffragatorem in alieno ſtare negotio.*

XLV. *Nullum debere alienæ rei nec ſuæ titulos ponere.*

XLVI. *Si quis in ea re quam poſſidet conuentus, vt aduerſario ſuo reſiſtat, titulos poſuerit.*

XLVII. *Si quis poſſeſſa ab aliis prædia titulis occupauerit.*

XLVIII. *Libertos originarios aut ſeruos contra patronos ſuos eorúmque liberos non audiri.*

XLIX. *Hoc etiam & de familiaribus obſeruandum.*

L. *De occultis ſecretiſque delationibus.*

LI. *De donationibus celebrandis mancipiorum.*

LII. *Si quis prædium ruſticum aut vrbanum donauerit.*

LIII. *De traditione facienda.*

LIIII. *Matrimonia paſſim non debere diſſipari, vt quibuſlibet criminibus probatis a coniunctione recedant.*

LV. *Omnes appellationes iudicem debere ſuſcipere.*

LVI. *De abactore animalium diuerſorum.*

LVII. *Abactor ſi vſque ad vnum equum, duas equas, totidémque boues, decem capras & quinque porcos.*

LVIII. *Qui bouem equum vel aliud pecus errans inuenerit.*

LIX. *Qui ingenuam virginem per vim corruperit.*

LX. *Si quis viduæ violenter ſtuprum intulerit.*

LXI. *Si matrona vidua cuiuſlibet libidine corrumpatur.*

LXII. *Si matrona vidua volens corrumpatur à ſeruo.*

LXIII. *Si ſeruus alienus aut originarius ingenuam virginem per vim corruperit.*

LXIIII. *Si quis ancillam alienam aut originariam virginem corruperit.*

LXV. *Quoties ſe ancillæ ingenuus originarius aut ſeruus miſcuerit.*

LXVI. *Quoties ſe originariæ ſeruus alienus aut ingenuus ſociauerit.*

LXVII. *Si originarius alienus ſe originariæ iunxerit.*

LXVIII. *Si originaria de ingenuo ſolo exierit.*

LXIX. *Si quis curialem collegiatum aut ſeruum per xxx. annos poſſederit.*

LXX. *Si ſeruus ad quamlibet Eccleſiam confugiat.*

LXXI. *Si quis in cauſa publici debiti ad Eccleſiam quamlibet conuolauerit.*

LXXII. *De allegatione teſtamentorum.*

LXXIII. *De auctoritatibus exſequendis.*

LXXIIII.	*De improbo litigatore.*
LXXV.	*De armatis hominibus expugnandis ſi ad rem venerint violenti.*
LXXVI.	*De reddendo momento rerum inuaſarum.*
LXXVII.	*Si ſerui de irrogata violentia conuicti fuerint.*
LXXVIII.	*De ingenuo plagiato.*
LXXIX.	*Si quis ingenuum in conditione tenuerit.*
LXXX.	*Qui mancipium alienum ſollicitauerit.*
LXXXI.	*Si quis neſciens à plagiatore mancipia comparauerit.*
LXXXII.	*Si quis ingenuus diſtrahatur.*
LXXXIII.	*Qui ingenuum celauerit, vendiderit vel ſciens comparauerit.*
LXXXIIII.	*Quiſquis ſeruum alienum aut colonum ſciens fugitiuum ſuſceperit.*
LXXXV.	*Si ſeruos ſollicitatos vel ab altero furto ablatos ſuſceperit.*
LXXXVI.	*Qui ſeruum alienum inuito domino apud ſe detinuerit.*
LXXXVII.	*In fuga poſitum ſeruum.*
LXXXVIII.	*Si abactor, ſollicitator aut fur antequam conueniatur, mortuus fuerit.*
LXXXIX.	*Si qui ſibi ad terrorem militiam confinxerunt.*
XC.	*Si quis teſtamentum, codicellum, tabulas, rationes, geſta, libellos, cautiones, epiſtolas in fraudem alterius mutauerit.*
XCI.	*Qui teſtibus pecuniam dederit, vt falſum dicant.*
XCII.	*Si ſponſa perſuaſa ab ſponſo ad eius domum non tradita venerit.*
XCIII.	*Inuitus pater familiam ſuam nulli dare in matrimonium cogitur.*
XCIIII.	*Parentes, qui cogente neceſſitate filios ſuos vendiderint.*
XCV.	*Nec pro pignore filios à parentibus dari.*
XCVI.	*Qui in libertate degent, ſi ad ſeruitutem vocantur.*
XCVII.	*Qui domum aut villam aut caſam incenderit.*
XCVIII.	*Incendium quod incautè ſeruus aut colonus in agro ſuo poſuerit.*
XCVIIII.	*Qui hominem ſine audientia occiderit, aut occidi ſuaſerit.*
C.	*Seruum alienum in alterius caput torqueri non poſſe.*
CI.	*Qui ſeruum ideo comparauit, ne aduerſum ſe torqueretur.*
CII.	*Si ſeruus ad hoc fuerit manumiſſus ne torqueretur.*
CIII.	*Vbi aliquod facinus committitur ibi debere defendi.*
CIIII.	*De effoſſis terminis aut arboribus terminalibus.*
CV.	*Qui limites inter duos fundos debeant obſeruari.*
CVI.	*De negotio ſacramentis finito.*
CVII.	*De auctore ſeditionis.*
CVIII.	*De his qui pagano ritu ſacrificauerint.*
CIX.	*Si ſeruus aut colonus domino neſciente violenter aliqua rapuerit.*
CX.	*Qui ſepulchrum deſtruxerint.*
CXI.	*Si quis intra vrbem Romam cadauera ſepelierit.*
CXII.	*De bonis damnatorum quolibet crimine.*
CXIII.	*Si curialis damnatus filios reliquerit.*
CXIIII.	*Si damnatum clerici aut alij eruerint.*
CXV.	*Qui pecuniam publicam aut fiſcalem furauerit.*
CXVI.	*Si quis à fure aliqua ad ſeruandum ſuſceperit.*
CXVII.	*Seruus ſi furtum fecerit, vel damnum cuilibet dederit.*
CXVIII.	*Si propter furtum ſerui dominus conuentus fuerit.*
CXVIIII.	*Si quis de taberna, naue aut ſtabulo perierit.*
CXX.	*Si ſeruus furtum fecerit, & manumiſſus fuerit.*
CXXI.	*Si procuratori, aut actori, vel colono, conductori aut ſeruo alicuius inuito aut neſciente domino mutuam pecuniam quis dederit.*
CXXII.	*Si quis cautionem ſuam potenti dederit exigendam.*
CXXIII.	*Creditor ſi debitori ſuo res ſibi non obligatas violenter rapiat.*
CXXIIII.	*De pigneribus capiendis.*
CXXV.	*Si qui de Eccleſiis, id eſt locis religioſis homines traxerint.*
CXXVI.	*Vt nullus curialium ſiue tabulariorum, vel ſuſceptorum intra Eccleſiam reſidens emittat pittatia.*
CXXVII.	*Vt inuitus nullus delegetur.*
CXXVIII.	*Si filius in poteſtate patris poſitus, ſeruus, aut colonus ſi à patre, vel domino in aliqua culpa non defendatur.*
CXXIX.	*Qui per mendacium vel ſubreptionem aliquid impetrauerit.*
CXXX.	*Si quid promiſſum eſt, vt fur comprehenderetur.*
CXXXI.	*Qui de debito in iudicio conuicti aut condemnati fuerint.*
CXXXII.	*Qui poſſeſſor ad iudicium veniet.*
CXXXIII.	*Mulier etiam ſi per cautionem alienum debitum ſe redditurum ſpondeat.*
CXXXIIII.	*Qui vltra legitimam centeſimam à debitore ſuo ſperauerit.*
CXXXV.	*Si fideiuſſor pignora debitoris pro quo fidem fecit, liberauerit.*
CXXXVI.	*Si quis quamlibet rem ſuam neſciens à poſſeſſore conduxerit.*
CXXXVII.	*Si quis in area aliena ædificium fecerit.*
CXXXVIII.	*Si vna res à duobus fuerit comparata.*
CXXXIX.	*Cuius forum auctor venditionis ſequatur.*
CXL.	*Qui de re comparata pertulerit quæſtionem.*
CXLI.	*Quicunque ſeruum fugitiuum vendiderit ignoranti.*
CXLII.	*Liceat vnicuique domino mancipia ſua etiam originaria ad alia loca transferre, vel quod voluerit, facere.*
CXLIII.	*De ſeruandis priuilegiis Iudæorum.*
CXLIIII.	*De emittendis ſecuritatibus fiſcalium titulorum.*
CXLV.	*Si quis Barbarorum tertiò conuentus, iudicio adeſſe contempſerit.*
CXLVI.	*De frugibus ſublatis.*
CXLVII.	*De venditionibus bona fide celebratis.*
CXLVIII.	*De ſeruis aut colonis de hoſte reuerſis.*
CXLVIIII.	*De menſura & ponderatione publica.*
CL.	*Vt nullus alieno ruſtico aut boui imperet.*
CLI.	*De meſſe læſa, aut arbore deiecta.*
CLII.	*Si alienus ſeruus ab alio occidatur.*
CLIII.	*Vxorem pro marito non debere conueniri.*
CLIIII.	*De die Dominico & diebus ſancta Paſchæ.*

EDICTVM.

QVERELÆ ad nos plurimæ peruenerũt,intra prouincias nonnullos legũ præcepta calcare. Et quãuis nullus iniuſtè factum poſſit ſub legum auctoritate defendere, Nos tamen cogitantes generalitatis quietem,& ante oculos habentes illa quæ poſſunt ſæpe contingere, pro huiuſmodi caſibus terminandis præſentia iuſſimus edicta pendere: vt ſalua iuris publici reuerentia,& legibus omnibus cunctorum deuotione ſeruandis, quæ Barbari Romaníque ſequi debeant ſuper expreſſis articulis,edictis præſentibus euidenter cognoſcant. I.

Prioreitaque loco ſtatuimus, vt ſi iudex acceperit pecuniam, quatinus aduerſum caput innocens contra leges & iuris publici cauta iudicaret,capite puniatur. II.

Iudex ſi pecuniam contra ſtatum aut fortunas cuiuſlibet vt ſententiam proferret,acceperit,& ex hac re ſub iuſta fuerit examinatione conuictus, in quadruplum quod venalitatis ſtudio accepit,exſoluat,illi profuturum cõtra quem redemptus docebitur tuliſſe ſententiam. III.

Iudex quod immerito prouincialibus rapuerit,amiſſa dignitate qua malè vſus eſt, in quadruplum reddat his duntaxat quibus immerito conſtat ablatum:& ſi defunctus fuerit, ab eius heredibus hæc pœna poſcatur. IIII.

Officium cuiuſlibet iudicij quod quid vltra quam iuſſum eſt,exegerit, in quadruplum ſub fuſtuaria pœna cogatur exſoluere iis quibsu inlicitè monſtrabuntur ablata. V.

Sentẽtia non præſentibus partibus dicta nullius momenti ſit,niſi aduerſus eum prolata doceatur,qui tertiò conuentus & edictis ſollemniter inclamatus adeſſe contempſerit. VI.

Ad officium ſollicitudinémque iudicis pertinet vt ea ſcripto lata definiant quæ apud ſe aguntur,ſententia:& in executionem mitti iubeant quod fuerit iudicatum. VII.

Iudex diſcuſſis vtriuſque partis ſuggeſtionibus atque documentis,id ſolum iudicare debet quod iuri & legibus viderit conuenire. VIII.

Sine competentis iudicis præcepto nullus ingenuorum ſuſtineat detentionis iniuriam,aut ad iudicium deducatur,vel in priuata habeatur cuiuſlibet præſumptione cuſtodia. VIIII.

Si quis autem aliquid eorum admiſerit,ad violentiæ pœnam,quæ capitalis eſt,ſe non dubitet eſſe rapiendum. X.

Qualemcumque cuiuſlibet rei poſſeſſorem conueniri iudiciaria auctoritate decernimus,& exſpectari ſemper iuſtæ cognitionis euentus. Quòd ſi

quis qualemcumque poſſeſſorem poſſeſſione deiecerit,amiſſionē,pro tanta præſumptione, vel bonæ litis,incurrat,reformata ſcilicet poſſeſſione quā occupauerit.fructus quoque duplos pro tanta temeritate perſoluat. Quòd ſi illam poſſeſſionem occupauerit quę eidem minimè debebatur,hanc pœnam habeat,vt & rem cum fructibus in eo ſtatu domino reddat inuaſam, & æſtimationem rei peruaſæ ſubire cogatur fiſci viribus profuturā. Cuius decreti iuſti atque legitimi omnes per prouincias iudices & vrbe venerabili cōſtitutos vel eorum officia iubemus eſſe cuſtodes: ita vt ſi aliquid extiterit quo ſe putent exigendæ multæ ſuperiùs comprehenſæ pares eſſe non poſſe,relationem ad ſcrinia noſtra tranſmittant,vt à nobis,ſi ratio popoſcerit,diſtrictiùs vindicetur.

XI. Quòd ſi poſſeſſor pulſatus legibus, non reddiderit rem petitam,& ſub cognitionis euentu aduerſus eum legibus fuerit lata ſentētia, à die qua per auctoritatem conuentus eſt & dedit reſponſum,expenſas litis vel ſumptus victus exſoluat. Hoc remedio fiet, vt in mala cauſa nullū litigare delectet.

XII. Qui per triginta annos quamlibet rem iugiter poſſidere fuerit adprobatus,neque publico,neque priuato nomine patiatur aliquā penitus quæſtionem. Tali autem poſſeſſori etiam auctorum proauctorúmque ſuorum tēpora ſecundum leges proficere debere cenſemus:illud adiicientes,vt ſi †vltra triginta †annorū mortalis fuerit nec finita, ſuperueniens cōcluſio xxx. annorum,eandem ſine aliqua dubitatione cōſummat.quia cuiuis ſatis credimus abundéque ſufficere, intra xxx. annos & actiones ſuas rite componere, & eas publico iudicio vel priuata definitione peragere; ita vt circa pupillarem ætatem priuilegia antiquis vel nouellis legibus conceſſa ſeruētur,vel circa eos qui ex quo competere poterant poſt viceſimum & quintum annum intra triceſimum ſuas legibus propoſuerint actiones. Cui caſui quinquennij beneficium nouella lege probamus adiectum.

†intra. †annos.

XIII. Qui alterum quolibet crimine putauerit accuſandum,non priùs audiatur, nec de exhibitione aliquid iubeatur, niſi ſe præmiſſæ inſcriptionis vinculis obligarit,& iſtud cauerit apud cōpetentem iudicem ſe eam pœnam ſubiturum, ſi nō probauerit quod intentit, quam poſſit reus conuictus ſecundum leges excipere: & vſque ad euentum iudicij, tam reus quàm accuſator æquali cuſtodię ſorte teneantur,niſi forte aut minora ſint crimina, in quibus fideiuſsor præberi debeat, aut reus adeò nobilis vel ſplendidi honoris ſit vt ſuæ committi debeat dignitati.

XIIII. Sub alterius nomine nullus accuſet. quia improbum iudicamus vt quis alienæ vtilitatis vel voluntatis quaſi ſub ſpecie accuſationis executor exſiſtat.

XV. Qui percuſſorem ad ſe venientem ferro repulerit,non habetur homicida. quia defenſor propriæ ſalutis videtur in nullo peccaſſe.

XVI. Qui ad poſſeſſionē alienam violentus aduenerit cū multitudine congregata,ſi aut ipſe,aut aliquis ex eodem numero,caſu, dum repellitur violētia, occiſus fuerit,is qui per neceſſitatem hoc fecit,à metu pœnæ liber habeatur.

XVII. Raptorē ingenuę mulieris aut virginis ,cum ſuis complicibus vel miniſtris,rebus probatis iuxta leges iubemus extingui. & ſi conſenſerit rapta raptori, pariter occidatur.

Si parentes

Si parentes raptæ, aut curator eius quæ minore ætate rapta eſt, exſequi & XVIII.
vindicare talis facti culpam forte neglexerit, pactum quod non licet de hoc crimine faciendo, pœnam patiantur exilij.

Seruus verò ſi querelam de raptu diſſimulari à dominis, & pactione cri- XIX.
men ſenſerit definiri, atque iudiciis prodiderit, libertate donetur.

Raptum intra quinquennium liceat omnibus accuſare. poſt quinquen- XX.
nium verò nullus de hoc crimine faciat quæſtionẽ, etiam ſi intra ſupra ſcriptũ tempus egiſſe aliquid de legibus doceatur: maximè cum & filij de hoc matrimonio ſuſcepti, exacto quinquennio legitimorum & iure & priuilegio muniantur.

Si quis ancillam alienam aut originariam violenter cũ multitudine con- XXI.
gregata rapuerit, ſi ingenuus eſt, raptoris pœna feriatur, quia violentiæ crimen admittit: ſi ſeruus eſt aut colonus, & ſua hoc tantum voluntate commiſit, ſimili ratione puniatur.

Si verò conſcio conductore, aut iubente, aut cõhibente, vel non prohibẽ- XXII.
te hoc fecerit, etiam conductor ipſe tanquã facti reus ſimili pœna feriatur. Si autem domino ſciente vel iubente hoc fecit, eandem poſſeſſionem, de qua raptor egreſſus eſt, fiſco profuturam dominus incunctanter amittat.

Si quis inteſtatus mortuus fuerit, is ad eius ſucceſſionem veniat qui inter XXIII.
agnatos atque cognatos gradu vel titulo proximus inuenitur, ſaluo iure filiorum ac nepotum.

Fiſcus tunc agat, quando nec parentum, nec filiorum, nec nepotũ, nec a- XXIIII.
gnatorum, nec cognatorum, nec vxoris & mariti quæ ſuccedat, extare comperitur perſona ſecundum legum veterum conſtituta: ita vt fiſcus quotiens locum ſucceſſionis inuenerit, vel aliqua ſibi cõpetentia repetit, actionem, remota titulorum vel officij pręſumptione, proponat. quia tunc fiſcus vnamquamque rem meritò poteſt & ſine oppreſſionis alienę iniuria vindicare, dum intercedente ſententia pro ipſo fuerit iudicatum. Nobis enim, ſicut & principes voluerunt, ius cum priuatis volumus eſſe commune.

Vnumquemque poſſeſſorem fiſci nomine apud competentem iudicem XXV.
ſtatuimus debere pulſari.

Clericos religioſáſque perſonas inteſtatas deficientes, quotiens defuerit XXVI.
qui iure ſuccedat, locum Eccleſiæ ſuæ ſecundum leges facere debere præcipimus.

Curialis ſi ſine ſucceſſore, quem leges vocant, inteſtatus defecerit, excluſo XXVII.
fiſco curiæ ſuæ locum faciat.

Faciendorum teſtamentorum omnibus quos teſtari leges permittunt, da- XXVIII.
mus latè licentiam: ita vt ſeptem aut quinque teſtes ingenui ac puberes, in conſpectu teſtatoris, vno tempore, eodem rogante ſubſcribant.

Quod ſi teſtator aut literas ignorando, aut per neceſſitatẽ vicinæ mortis XXIX.
propriam ſubſcriptionem non potuerit commodare, tũc octauus teſtis pro teſtatore adhibeatur huiuſmodi, de cuius fide dubitari omnino non poſſit: ſciturıs teſtibus & ſcriptore præcipuè teſtamenti, quòd ſi quid falſitatis extiterit, ſub cognitione decurſa ſe ſupplicium euadere non poſſe quod circa falſarios legum dictat auctoritas.

Sciat autem ſcriptus heres, vel legatarius, aut libertus, quòd ſi eis conhi- XXX.

bentibus aut ſcientibus tale aliquid temptatum fuerit, ſe non ſolum emolumento ipſo, vel fructu eius ſcripturæ eſſe priuandos, verum etiam falſi pœnam declinare non poſſe. In hoc reatu erit quiſquis operam aut ſtudium faciendis adhibuerit talibus teſtamentis: cum voluntates velimus eſſe liberas mortuorum, & nihil ibi ſibi aliena debeat præſuaſio vindicare.

XXXI. Ne quis voluntatē ſuam facere volenti aut teſtes quolibet nomine deterreat, aut contradictor exiſtat: cum, ſi quid actionis fuerit, eam legibus aduerſum hæredem poſſit exerere.

XXXII. Barbaris, quos certum eſt reip. militare, quomodo voluerint & potuerint faciendi damus licentiā teſtamēti, ſiue domi ſiue in caſtris fuerint cōſtituti.

XXXIII. Is qui ab inteſtato defuncti ſperat hereditatem, ſi volentem teſtatorem prohibeat facere teſtamentū, tanquā ab indigno eius hereditas auferatur.

XXXIIII. Nemo aut Romanus aut Barbarus rem petat alienam. quā ſi per ſubreptionem impetrauerit, nō valebit, & eam ſe non dubitet cum fructibus redditurum: ſaluo eo quod ſuper hac parte ſuperiora noſtra edicta ius ſanciunt.

XXXV. Is qui quaſi ſub ſpecie vtilitatis publicæ, vt ſic neceſſariè faciat, delator exiſtat, quem tamen nos execrari omnino profitemur, quamuis vel vera dicens legibus prohibeatur audiri. tamen ſi ea quæ ad aures publicas detulerit, inter acta conſtitutus non potuerit adprobare, flammis debet abſumi.

XXXVI. Si quis ad nuptias non legitimas aſpirauerit, legum cenſuram penitus non euadat: qui nec iuſtum matrimonium, nec filios ſciat ſe habere legitimos.

XXXVII. Intra annū mortis mariti nulla ad ſecundas nuptias migret: ſed nec furtim ſe miſceat illi cuius poſt annum erit vxor futura. quia leges videtur circumſcribere voluiſſe. Idcirco vtramque perſonam ſtupri ream eſſe præcipimus. Quam querelam damus tantum filiis & propinquis, vt quod in talibus cauſis legibus competit, exſequantur.

XXXVIII. Adulteri vel adulteræ intra iudicia conuicti interitum non euadant: miniſtris eiuſdem criminis aut conſciis pariter puniendis.

XXXVIIII. Qui vt adulterium fieret, domum vel caſam præbuit, quíve mulieri, vt adulterio conſentiret, ſuaſit, capite puniatur.

XL. Qui falſum neſciens allegauit, ad falſi pœnam minime teneatur.

XLI. Qui falſum fecerit, vel ſciens falſo vſus fuerit, aut alterum facere ſuaſerit aut coëgerit, capitali pœna feriatur.

XLII. Qui †vanum vel falſum teſtimoniū dixerint, aut *vtriuſque parti prodiderint, in exilium dirigantur.

*varium.
† vtrique.

XLIII. Nullus ad potentem Romanum aut Barbarum proprias quolibet titulo trāsferat actiones. Quod ſi fecerit, iacturam litis iurgator incurrat, & is qui ſuſceperit, medietatem pretij rei æſtimatæ fiſco cogatur inferre. Qua pœna teneri præcipimus etiam eos qui rem in lite poſitam in huiuſmodi crediderit transferendam eſſe perſonam. quoniam volumus vt remota perſona potentioris, æqua iurgantes ſorte cōfligant. Litigantibus verò poſt cauſæ terminum, largiendi quod vicerint cui voluerint perſonæ concedimus poteſtatem.

XLIIII. Nullus ſe potens Romanus aut Barbarus tamquam defenſor aut ſuffragator negotio miſceat.

XLV. Nullus alienæ rei vel ſuæ titulos prorſus adfigat: cum ſoli fiſco hoc priuilegium

priuilegium his quæ poſſidet iure vel corpore, videatur eſſe conceſſum.
Is qui in ea re quā poſſidet, iudicis præceptione cōuentus, titulum poten- XLVI.
tis nomine adfixum aduerſario ſuo crediderit opponēdum, eius poſſeſſio-
nis aut caſæ, quam ſub hac fraude vindicare temptauerit, amiſſione priue-
tur: nec repetendæ actionis, & ſi ei competere poſſit, habeat facultatem.
Ille verò qui poſſeſſa ab aliis prædia titulis occupauerit, capite puniatur. XLVII.
Libertos originarios vel ſeruos, dominos aut patronos ſuos eorúmque XLVIII.
liberos deferentes in quolibet negotio prohibemus audiri. quia huiuſmo-
di perſonæ neque in ciuilibus, neque in criminalibus cauſis contra patro-
nos aut dominos eorúmque liberos, etiamſi pro his dicant, vocem poſſunt
habere legitimam. quos in huiuſmodi facto deprehenſos, in ipſo actionis
exordio gladiis oportet extingui.
Hoc etiam de familiaribus ſeruari debere cenſemus, qui cuiuſlibet fa- XLIX.
miliaritate vel domui inhærentes, delatores aut accuſatores emerſerint:
excepto tamen crimine maieſtatis.
Occultis ſecretíſque delationibus nihil credi debet: ſed eum qui aliquid L.
defert, ad iudicium venire conuenit, vt ſi, quod detulit, non potuerit ad-
probare, capitali ſubiaceat vltioni.
Donationes ſub hac ſollennitate præcipimus celebrari, quòd ſi cuiuſli- LI.
bet pretij res mobilis fortaſſe donetur, vel certè mancipium, ſola traditio-
ne largientis ſit perfecta donatio, quæ tamen ſcripturæ fide poſſit oſten-
di, cui teſtium ſubſcriptio adiecta monſtretur.
Si verò prędium ruſticū aut vrbanum quiſquam libero arbitrio confer- LII.
re voluerit, ſcriptura munificentiæ etiam teſtium ſubſcriptionibus robo-
rata, geſtis municipalibus allegetur, ita vt confectioni geſtorum præſentes
adhibeantur tres Curiales, aut Magiſtratus, aut pro Magiſtratu Defenſor
ciuitatis cum tribus Curialibus, aut Duumuiri, vel Quinquennalis: qui ſi
defuerint, in alia ciuitate quæ hæc habuerit, allegationis firmitas implea-
tur, aut apud iudicem eiuſdem prouinciæ quod donatū fuerit, allegetur.
De traditione verò quam ſemper in locis ſecundum leges fieri neceſſe LIII.
eſt, ſi Magiſtratus, Defenſor, Duumuiri aut Quinquēnalis forte defuerint,
ad conficienda introductionum geſta, tres ſufficiant Curiales, dummodo
vicinis ſcientibus impleatur corporalis introductionis effectus.
Paſſim matrimonia diſſipari non patimur. Ideo vxor à marito, aut LIIII.
maritus ab vxore niſi probatis cauſis quas leges comprehendunt, omiſſo
repudio, à iugali vinculo non recedant. Cauſæ autem iſtæ debent eſſe di-
uortij. Si maritus aut homicida, aut maleficus, aut ſepulcrorū violator ab
vxore in examine fuerit adprobatus. Maritus quoque his criminibus con-
uictam meritò dimittat vxorem, ſi adulteram, vel maleficam, vel etiam
quā vulgus adpellat *aggagula, in iudicio potuerit adprobare. Quibus edo-
ctis, maritus & dotem lucretur, & ſponſalitiam recipiat vel ſibi habeat
largitatem. & tituli vtriuſque proprietatem ſecundum leges filiis eum iu-
bemus ſeruare communibus. Pari etiam modo, ſi mulier maritum ſupe-
rioribus criminibus inuolutum in iudicatione conuicerit, & dotem reci-
piat, & ſponſalitiam lucro habeat largitatem: cuius tamen ſponſalitiæ tan-
tum donationis proprietatem liberis communibus etiam ipſa conſeruet,

& nubēdi verò, vel nō nubendi licentiam pro cōſtitutis veteribus ſortiatur.

LV. Omnes appellationes ſuſcipiant ij prouinciarū iudices à quibus prouocari poteſt: quando optimæ conſcientiæ conueniat etiam ſuperfluam appellationem ſine dubitatione ſuſcipere, dum de appellationis merito ſacer poſſit perpēſis legibus cognitor iudicare. Quòd ſi iudex ſuā abſentiā procurauerit ne appellatorios libellos accipiat, in locis celeberrimis qui appelre voluerit, libellum de abſentia iudicis de ſua appellatione habere debere cenſemus. Iudex autem qui aut ſuſcipere appellationem contempſerit, aut certè in cuſtodiam dederit, aut verberauerit, aut aliquo diſpēdio læſerit appellantem, decem librarum auri amiſſione feriatur, quas fiſci compendiis cura ſacri cognitoris præcipimus aggregari. officium quóque cuius intereſt multæ legitimæ ſubiacebit.

LVI. Abactor animalium vel gregum atque pecorum alienorum, ſiue ea de ſtabulis, ſiue de paſcuis abegerit, gladio puniatur, & in quadruplum amittentis damno de eius ſubſtantia conſulatur. Quòd ſi ſeruus aut originarius fuerit, dominus pro his cōuentus legibus, ſi maluerit, aut, vt ſupra diximus, ſatisfaciat, aut impetitos ad pœnam mortis iudici publico tradere non moretur.

LVII. Abactor ſi vſque ad vnū equum, duas equas, totidémque boues, & vſque ad decem capras & quinque porcos tuliſſe tam de ſtabulis quàm de paſcuis fuerit adprobatus, ſiue per ſurreptionem, ſiue ea violenter abduxerit, ſeueriſſimè puniatur. quidquid verò intra ſupraſcriptum numerum animalium vel †porcorum à quocumque ſublatum fuerit, tanquam furtum ſub quadrupli pœna ſoluatur.

†pecorum.

LVIII. Qui bouem, vel equum errantem, vel aliud pecus abduxerit, furti magis reus tenendus eſt: & in quadruplum animalia vel pecora ſublata reſtituat, niſi ea ab eo die quo inuenerit, ſeptem diebus continuis in publicis celeberrimíſque locis aut ante Prætorium iudicis propoſuerit. hoc enim facto nullius pœnæ damna ſuſtineat.

LIX. Qui ingenuam virginem per vim corruperit, ſi idoneo patrimonio gratulatur & eſt genere nobilis, & eandem accipere cogatur vxorem, ita vt ei ſponſalitiæ titulo largitatis quintam partem patrimonij ſui nouerit conferendam. quod ſi iam habens vxorem iſta commiſerit, tertiam partem patrimonij ſui illi quam per vim corruperit ſub idonea & ſollemni ſcriptura dare cogatur: vt illa quæ per eum iacturam pudoris incurrit, honeſtum poſſit inuenire coniugium. Si autem nullo patrimonio aut nobilitate fulcitur, oppreſſor & violator pudoris ingenui ſupplicio adficiatur extremo.

LX. Si quis viduæ ſtuprum violenter intulerit, cuiuſlibet loci corruptor ſit, adulterij pœna depereat.

LXI. Si quis verò etiam ſi cum volente & adquieſcente vidua hoc crimen admiſerit, flammis vltricibus exuratur: illa quoque adulterij pœna damnanda, quæ non erubuit ſeruili ſubiacere libidini.

LXII. Si matrona vidua alicuius libidine volens corrupta ſit, ſtuprum admittitur: niſi forte vilis vulgaríſque ſit mulier. cum his enim viduis adquieſcentibus ſi quis concubuerit, quas artis operam aut miniſterij laborem publicè exercere conſtiterit, hoc crimine nec ipſe nec illæ teneantur obnoxij.

Si

Si ſeruus alienus aut originarius ingenuam virginem per vim corruperit, LXIII.
aut ſtuprum viduæ per vim intulerit, conuento domino, rebus diſcuſſis atque patefactis, capite feriatur.

Ancillam alienam virginem vel originariam, cuiuſlibet ætatis, quiſ- LXIIII.
quis ingenuus, nulli tamen quolibet modo obnoxius ciuitati, corruperit, ſi dominus voluerit, aut corruptor ipſe rogauerit, & apud geſta profeſſus fuerit, mãſurus in domini mulieris poteſtate, eius quam vitiauit contubernium non relinquat, nec, eadem mortua, diſcedendi habeat facultatẽ. Quòd ſi dominus ancillæ non conſenſerit, aut ille profiteri noluerit, tunc aut huius meriti duo mancipia domino tradat eius iuri profutura, ſi eius ſubſtantia patiatur: aut, ſi hoc implere nõ potuerit, cæſus diſtrictiſſimè fuſtibus vicinæ ciuitatis collegio deputetur. quod iudex eiuſdem loci periculi ſui memor implere & cuſtodire debebit.

Quoties ſe ancillæ ingenuus aut originarius aut ſeruus forte miſcuerit, LXV.
neceſſe eſt vt omnis matrem ſequatur agnatio, id eſt filij omnes ad dominum ancillæ pertineant.

Quoties verò ſe originariæ ſeruus alienus ingenuúſve miſcuerit, nihilo- LXVI.
minus omnes filij matrem ſequantur.

Si verò originarius alienus ſe originariæ fortaſſe coniunxerit, duas filio- LXVII.
rum partes originarij dominus, & tertiam ſobolis originariæ dominus conſequatur.

Originaria*ex eo de ingenuo ſolo diſceſſerit intra vicennij ſpatia repe- LXVIII.
tatur.†quæ ſi originaria exemptis viginti annis domino ſub hac præſcrip- *ſi.
tione perierit,†ſunt eius agnatio intra viginti annos ſuſcepta domino mu- †quod ſi. †ſimul.
lieris, ſeruato nouellæ legis tenore, non pereat.

Quiſquis curialem, aut collegiatum, aut ſeruum, per triginta annos LXIX.
poſſederit, qui nullam patriam†ſuam conlationem iubiſſe monſtretur, eos †patriæ ſuæ conl. ſubiiſſe
prædiorum dominis iubemus adquiri. quia in nullo tricennalis legis ſaluberrimum conſtitutum ſub qualibet patimur occaſione turbari: quam ſiue aduerſum priuatum, ſiue aduerſum fiſcum, ſuam, quemadmodum leges præcipiunt, obtinere conuenit firmitatem. Et quia frequenter ſcimus tales calumnias in perniciem dominorum, conhibentibus ruſticis aut cu-
rialibus excitari, quo †conſolationem præſtitiſſe dicantur, hoc eatenus va- †conlationẽ.
lebit, ſi ſciente poſſeſſionis domino & non reluctante, aut certè procuratore conductoréque eius, cùm dominus in tranſmarinis fuerit regionibus conſtitutus, conſolationem præſtitam fuerit adprobatum.

Si ſeruus cuiuſlibet nationis ad quãlibet eccleſiam cõfugerit, ſtatim do- LXX.
mino veniam promittente reddatur: nec enim vltra vnum diem ibidem reſidere præcipimus. Qui ſi exire noluerit, vir religioſus archidiaconus eiuſdem eccleſię, vel preſbyter atque clerici eundem ad dominum ſuum exire compellant, & domino indulgentiam præſtanti ſine dilatione contradant. Quòd ſi hoc ſupraſcriptæ religioſæ perſonæ facere forte noluerint, aliud mancipium eiuſdem meriti domino dare cogantur, ita vt, etiam illud mancipium, quod in Eccleſiæ latebris commoratur, ſi extra eccleſiam potuerit comprehendi, à domino protenus vindicetur.

Si quis in cauſa publici debiti ad Eccleſiam quamlibet conuolauerit, LXXI.

archidiaconus eum compellat egredi ad edenda legibus ratiocinia ſua:aut ſi hoc facere noluerit, eius ſubſtantiã, quam ad eccleſiã detulit, ſine mora contradat. quod niſi fecerit, quanti intereſt vtilitatis publicæ, archidiaconus cogatur exſoluere.

LXXII. Teſtamenta,ſicut leges præcipiunt,allegẽtur.hoc modo fides voluntatis alienæ titubare non poterit.

LXXIII. Auctoritates quorũlibet iudicum, vel præcepta cuiuſlibet ſedis ac poteſtatis,ſola publica ſeruata ciuilitate exſequantur officia: & conuentum ſufficiat promittere,ſe ad iudiciũ eſſe venturũ.nihil vltra præſumat apparitor. Et illius ſedis apparitor executiones ſuſcipiat, vnde præcepta manauerint. Quòd ſi alterius miles,alterius iudicis auctoritatẽ exſequi forte temptauerit,amiſſionem cinguli fuſtibus cęſus incurrat:litigator autem negotium iucunctanter amittat.

LXXIIII. Si petitor improbè litem cuiuſcunque rei alteri forte commouerit, & fuerit ſub iuſta examinatione conuictus,ex die plantati ſollemniter iurgij, ſumptus & litis expenſas,quas ſe pulſatus immeritò ſuſtinuiſſe docuerit, à petitore recipiat, ſub æſtimatione ſcilicet iudicis, aut bonorum virorũ ex delegatione noſcentium: quorũ iuſtitiæ & deliberationis erit,quales ſumptus litis & expenſas eum qui importunè alterum ad publicum deduxerit examen,redhibere conueniat.

LXXV. Qui etiam armatis hominibus, ferro, fuſte,lapide, de poſſeſſione quemquam,domo, villa expulerit,expugnauerit,obſederit, clauſerit, aut ſi forte propter hanc rem quis homines ſuos præſtiterit,locauerit,conduxerit,turbam,ſeditiones,incendium fecerit, ad violentiæ pœnam,quæ eſt ſuperiùs adſcripta,teneatur. Si quis autem ſepeliri mortuum, quaſi debitorem ſuũ adſerens, prohibuerit, honeſtiores, bonorum ſuorum partem tertiam perdant,& in quinquennale exilium dirigantur: humiliores, cæſi fuſtibus perpetui exilij damna ſuſtineant.

LXXVI. Illi res occupata per violentiam intra annum momenti iure ſalua proprietatis cauſa reddetur,qui eãdem rem quam alterius præſumptione perdidit,nec violenter,nec abſconditè,nec precario poſſidet.

LXXVII. Si ſerui de irrogata violentia cõuicti fuerint,aut certè cõfeſſi, & hoc domini pręcepto factũ ſub iuſta & diligenti cognitione cõſtiterit,dominò ad violentiæ pœnam retento, peruaſa reddantur. ſeruis nihilominus extremo ſupplicio puniendis,ſi violentiam eos ſua temeritate commiſiſſe claruerit.

LXXVIII. Qui ingenuum plagiandò, id eſt ſollicitandò, in alia loca tranſlatum aut vendiderit, aut donauerit,vel ſuo certè ſeruitio vindicandũ crediderit,occidatur.

LXXIX. Qui ingenuum in ſeruitutem tenet, nec conditioni poteſt obnoxium comprobare,& calumniæ,& iniuriarum reus teneatur adſtrictus.

LXXX. Qui mancipium alienum ſollicitauerit,tres alios eiuſdem meriti & ipſum domino cum peculio ſuo reddat.quòd ſi quis à quolibet bonà fide ſuſcipitur quo ſe dicat ingenuum, ſuſcipientis hæc debet eſſe cautela,vt eum ducat ad geſta, & ſe profiteatur ingenuũ. quo facto,dum à domino ſeruus aut originarius poſtulatus fuerit & probatus, ſolus ſine retinentis incommoditate reddatur.

Si quis

Si quis neſciens à plagiatore mancipia comparauerit, reatu plagij non poteſt obligari. LXXXI.

Si ingenuus diſtrahatur, nullum præiudicium ſui ſtatus incurrit, niſi forte tacendo de ingenuitate ſua, emptoris ignorantiam maior ætate circumuenerit. Nam de plagio aduerſum venditorem pro defenſione vel iniuria ſua agere potuit: niſi pretium quod pro eo datum fuerit, cum ſuo voluerit venditore partiri. Tunc enim præiudicium condiditionis incurret, quod ſibi ipſe diſſimulando & conſentiendo pepererit. LXXXII.

Quiſquis ſeruum ſiue colonum alienum ſciens fugitiuum ſuſceperit, aut occultauerit, ipſum domino cum mercedibus & peculio eius, & eiuſdem meriti alterum reddat. Quòd ſi ſecundo aut tertio eundem fugitiuum idem apud quem fuerat, ſuſcipiendum eſſe crediderit, preter ipſum cum mercedibus, tres alios domino eius tradat. mancipium tamen ipſum, ne forte propter capiendum lucrum callidè & doloſè à domino ad domum eius qui ſuſceperat, immiſſum fuerit, oportet in examinatione torqueri: vt ſi per interrogationem in quæſtionem poſiti conſtiterit à domino ſuo ad domum alterius fraudulenter immiſſum, fiſci protenus compendiis adplicetur. LXXXIII.

Qui ingenuum celauerint, vendiderint, vel ſcientes comparauerint, humiliores fuſtibus cæſi in perpetuum dirigantur exilium, honeſtiores confiſcata tertia parte bonorum ſuorum, pœnam patiantur nihilominus quinquennalis exilij. LXXXIIII.

Seruos ſollicitatos ab altero, vel furto ablatos, ſi ſcientes alij ſuſceperunt, non tantùm de his ſuſceptis conueniri & eos reddere debent, ſed etiam ad pœnalem actionem furti detinendi ſunt. LXXXV.

Qui ſeruum alienum inuito domino apud ſe tenuerit, furti eſt actione pulſandus. LXXXVI.

In fuga poſitus ſeruus nec vendi, nec donari poteſt. LXXXVII.

Si abactor, ſollicitator ac fur, antequam per auctoritatem iudicis conuincatur, mortuus fuerit, hæredes eius pro delicto auctoris ſui in nullo teneantur obnoxij, niſi ob earum tantùm rerum repetionem, quas ad eos perueniſſe conſtiterit. LXXXVIII.

Si quis ſibi, vt aliquem terreat, militiam confixerit, vel adſumpſerit quã non habet poteſtatem, viliores fuſtibus cæſi perpetuæ relegationis mala ſuſtineant, honeſtiores exilij patiantur incommoda. LXXXVIIII.

Qui teſtamentum, codicellum, tabulas, rationes, geſta, libellos, cautiones, epiſtolas in fraudem alterius, quocunque loco, deleuerint, mutauerint, ſubiecerint, ſubrepſerint, incenderint, raſerint, aut æs, argentum, vel ferrum inauratum ſcientes pro auro dederint, vel vendiderint, vel ſubpoſuerint, quíque pro argento ſtamnum ſubiecerint, vel exteriorem circulum ſolidi præciderint, quíve, vt id fieret, iuſſerint, operámve dederint, pœnam ſuſtineant falſo crimini conſtitutam. XC.

Qui teſtibus pecuniam dederit, vt falſum teſtimonium dicant, vel certè quod ſciunt taceant, aut non exprimant veritatem, vel iudici XCI.

præmium dederint vt ſententiam contra iuſtitiam dicat, vel non iudicet, humiliores capite puniantur, honeſtiores bonorum ſuorum amiſſione multentur.

XCII. Si ſponſa perſuaſa ab ſponſo ad eius domum non tradita venerit, ſponſus raptoris crimine non teneatur.

XCIII. Inuitus pater familiam ſuam in matrimonium nulli dare compellatur.

XCIIII. Parentes qui cogente neceſſitate filios ſuos alimentorum gratia vendiderint, ingenuitati eorum non præiudicant. homo enim liber pretio nullo æſtimatur.

XCV. Nec pro pignore filij à parentibus alicui dari poſſunt: & ſi ſciens creditor ingenuos pro pignore à parentibus ſuſceperit, in exilium dirigetur. Operas enim tantùm parentes filiorum quos in poteſtate habuerint, locare poſſunt.

XCVI. Qui in libertate degens ad ſeruitutem vocatur, rei partes ſuſtinet. ideo petitori eius vel illi qui ſe dominum dicet, incumbet ſeruum ſuum docere. Si verò ex poſſeſſione ſeruitutis in libertatem reclamet, defenſori eius neceſſe eſt liberum comprobare.

XCVII. Qui caſam, domum, aut villam alienam inimicitiarum cauſa incenderit: ſi ſeruus, colonus, ancilla, originarius fuerit, incẽdio concremetur: ſi ingenuus hoc fecerit, reſtituat quicquid diſpẽdij acciderit per illud, quod commouit, incendium, ædificiúmque renouet, & eſtimationem inſuper conſumptarum rerum pro pœna talis facti cogatur exſoluere: aut ſi hoc ſuſtinere pro tenuitate nequiuerit, fuſtibus cæſus perpetui exilij relegatione plectatur.

XCVIII. Ex eo verò incendio quod incautè ſeruus aut colonus in domini ſui agro ſupponit, ſi vicini forte arbores frugiferas, aut ſiluas, vineta, vel ſegetem læſerit, ſiue aliud quodlibet diſpendium adtulerit, aut, eſtimatione habita, dominis eius per quem vicino damnum continget, ſartiat atque compenſet: aut ipſum qui ignem ſuppoſuit, ſi hoc magis elegerit, pro facti culpa tradat iudici puniendum.

XCVIIII. Qui hominem ſine audientia & ſine poteſtate vel iuriſdictione iudicis competentis immeritò iuſſerit vel ſuaſerit occidi, tanquam reus homicidij occidatur.

C. Seruus alienus in alterius caput torqueri non poteſt, niſi delator, aut accuſator cuius intereſt probare quod intendit, precium eius quantum dominus taxauerit, inferre paratus ſit.

CI. Qui ſeruum ideo comparauit ne aduerſum ſe torqueretur, reſtituto pretio reſoluta venditione, aduerſum eum qui fraudulenter emerat, debet ſubiici quæſtioni.

CII. Si ſeruus ad hoc fuerit manumiſſus ne torqueatur, quæſtio de eo nihilominus haberi poteſt.

CIII. Vbi quod facinus commiſſum dicitur, ibi deferendum & vindicandum eſt. hi enim qui accuſantur, de prouincia ad aliam prouinciam transferri non debent, ne per longum iter eripiantur, aut fugiant. nec intereſt ſi in-

ſi ingenui, vel liberti, vel ſerui ſint, qui aliquid criminoſum commiſiſſe dicantur.

Qui effodiunt terminos, vel exarant limites, finem ſcilicet deſignan- CIIII.
tes, aut arbores terminales euertunt, ſi ſerui ſunt aut coloni, & ſine conſcientia vel iuſſu domini fecerint, puniantur. Si verò hoc imperante domino factum eſſe conſtiterit, idem dominus tertiam partem bonorum ſuorum perdat fiſci viribus profuturam: ſeruo ipſo aut colono nihilominus capite puniendo.

Eos terminos obſeruandos, quos duorum fundorum dominus inter CV.
vtrumque prædium, cùm ex his vnum alienaret, ſeruari debere cõſtituit, non eos, qui ſingulos fundos antiqua inſtitutione ſeparabant.

Quoties aliquod negotium conſenſu litigantium aut ſententia iudicis CVI.
ſacramentis fuerit diffinitum, retractari non poterit: nec de periurio agere cuiquam vel mouere permittitur quæſtionem.

Qui auctor ſeditionis vel in populo, vel in exercitu fuerit, incendio CVII.
concremetur.

Si quis pagano ritu ſacrificare fuerit deprehenſus, arioli etiam atque CVIII.
vmbrarij, ſi reperti fuerint, ſub iuſta æſtimatione conuicti capite puniantur. malarum artium conſcij, id eſt, malefici, nudati rebus omnibus quas habere poſſunt, honeſti, perpetuo damnantur exilio, humiliores, capite puniendi ſunt.

Si ſeruus aut colonus domino neſciente violenter aliqua rapiat, domi- CVIIII.
nus eius intra annum in quadruplum, poſt annum in ſimplum conuenietur: aut pro noxia certè, ſi hoc magis elegerit, ipſum ſeruum vel colonum nouerit ad pœnam iudici contradendum; ita, vt quod ad eum ex ipſa ſerui violentia perueniſſe conſtiterit, reddat: aut ſi conuentus eum fugiſſe dixerit, executionem eius conquerenti dediſſe ſufficiat.

Qui ſepulchrum deſtruerit, occidatur. CX.

Qui intra vrbem Romam cadauera ſepelierit, quartam partem pa- CXI.
trimonij ſui fiſco ſociare cogatur. ſi nihil habuerit, cæſus fuſtibus ciuitate pellatur.

Damnatorum ex quibuſlibet criminibus bona filiis primùm ac paren- CXII.
tibus vel propinquis vſque ad tertium gradum proficiant. quòd ſi eos non habuerint, fiſco omnia ſoluentur.

Si curialis damnatus filios reliquerit, totum quod dimiſit ipſi ca- CXIII.
piant: ſi non habuerit filios, ad curiam eius perueniant facultates; excepta cauſa maieſtatis, in qua omnium damnatorum bona nec ad filios, ſi habeant, ſed ad ſolum fiſcum, ſecundum legum cauta neceſſe eſt peruenire.

Si addictos damnatóſque iudiciis clerici vel quilibet alij violenter e- CXIIII.
ruerint, ipſi ad pœnam vel ad diſpendia teneantur, quæ ſententia in conuictos prolata ſtatuiſſe monſtrabitur: Et ſi conhibentia iudicis vel conludio hoc claruerit perpetratum, quinque auri libras idem iudex cogatur exſoluere.

CXV. Qui pecuniam fiſco vel publicis rationibus competentem furandi ſtudio tulerit, eam reddat in quadruplum.

CXVI. Qui ſciens ex rapinis aliqua à raptore, id eſt fure, ſeruanda ſuſceperit, eadem qua raptor pœna teneatur.

CXVII. Seruus ſi furtum fecerit, vel damnum cuilibet dederit, niſi eius dominus hoc pro ſui qualitate reddere vel ſarcire paratus ſit, noxæ eum dare cogitur. quod & de animalibus faciet, ſi alicui damna generauerint.

CXVIII. Si propter furtum ſerui dominus conuentus, furem ipſum magis tradere, quàm defendere eum in iudicio voluerit, illa etiam quæ ad eum ex ipſo furto perueniſſe conſtiterit, pariter debebit exſoluere.

CXVIIII. Si quid de taberna vel ſtabulo perierit, ab his qui locis talibus præ ſunt, vel qui in his negotiantur, repetendum eſt, ita vt præſtent ſacramenta de conſcientia ſua ſuorúmque: etſi hoc fecerint, nihil cogantur exſoluere. aut certè, quantum petitor iurauerit ſe in eo loco perdidiſſe, reſtituant.

CXX. Si ſeruus furtum fecerit, & manumiſſus à domino fuerit, vel venditus alteri, vel donatus, cauſam de furto tam ipſe manumiſſus dicat, vel ille qui eum emit, aut cui donatus eſt. noxa enim ſemper caput ſequitur. Et non ſolùm is qui furtum facit, ſed etiam is cuius opera vel conſilio furtum factum fuerit, furti actione tenebitur.

CXXI. Si procuratori vel conductori ſiue colono vel ſeruo alicuius, inuito vel neſciente domino, mutuam pecuniam quis dederit, nec ipſi domino, nec rei eius aliquod præiudicium comparetur: ſed ex peculio ſerui vel coloni, conſiderata vel ſeruata priùs indemnitate domini, conſulatur petitionibus creditoris.

CXXII. Amittant repetionem debiti creditores, qui cautiones debitorum ſuorum potentibus tradiderint, & per eos magis exactionem mutuæ pecuniæ voluerint procurare.

CXXIII. Capiendorum pro ſuo arbitrio pignorum vnicuique licentiam denegamus: ita vt, ſi probabile fuerit, hoc agendi iudicis præſtet auctoritas.

CXXIIII. Creditor ſi debitori ſuo res ſibi non obligatas violenter rapiat, intra annum criminis admiſſi conuentus ſub pœna quadrupli præſumpta reſtituat: poſt annum verò in ſimplum debebit exſoluere. quod etiam de fructibus violenter ablatis ſeruari debere legum ratio perſuadet.

CXXV. Si quis de Eccleſiis, id eſt locis religioſis, homines traxerit, vel aliquid violenter crediderit auferendum, capite puniatur.

CXXVI. Nullus poſt hæc curialium ſiue tabulariorum aut ſuſceptorum in Eccleſia reſidens pictatia delegationis emittat: ſed ſi quem fiſco debitorem nouit, exponat eum extra Eccleſiam conſtitutus, aut certè deleget facturus cum eo qui ſe debitorem negauerit, publicè rationem. quòd ſi inuitum quis, cùm ſibi delegatur, & ſe non debere clamauerit, violenter crediderit exigendum, in quadruplum extorta reſtituat.

CXXVII. Delegari nemo debet inuitus: ſed ſi is qui à creditore ſuo delegatur, conſenſum

conſenſum delegationi præbens debere ſe fateatur, & redditurum ſpon-
deat,quod promiſit,cogatur exſoluere.
Filius in poteſtatem patris poſitus, vel ſeruus,aut colonus,ſi à patre vel CXXVIII.
domino in qualibet culpa non defendantur de ipſo delicto vel crimine,
tradendi ſunt iudici competenti: niſi forte filiusfamilias ipſe defendere
pro delicto,quo impetetur,in iudicio ſe voluerit.
Qui per mēdacium vel ſubreptionem aliquid impetrauerit,nec ipſi pro- CXXVIIII
ſit,nec alterum lædat.
Quod promiſſum fuiſſe conſtiterit vt fur comprehendatur, meritò de- CXXX.
betur, & oportet exſolui.
Qui de debito in iudicio cōuicti vel cōdemnati fuerint,intra duos men- CXXXI.
ſes à die latæ ſententiæ ſolutionem procurare debent:quòd ſi non fecerint,
per auctoritatem iudicis,ad eius petitionem qui vincet,capi eorum pigno-
ra debent & diſtrahi: vt quod ſententia iuſtè lata conſtituit, poſſit im-
pleri.
Qui poſſeſſor ad iudicium venit,non eſt cogendus dicere vnde tenet,nec CXXXII.
onus ei debet probationis imponi. quia hoc magis petitoris officium eſt,
vt rem quam repetit, doceat ad ſe pertinere.
Mulier,etiamſi per cautionem alienum debitum ſe redditurам ſpon- CXXXIII.
deat,non tenetur.
Amittat ſortem debiti creditor, qui vltra centeſimam legitimam cre- CXXXIIII.
diderit à debitore poſcendum.
Fideiuſſor qui redimendo pignora eius debitoris pro quo fidem dixe- CXXXV.
rat à creditore liberauit,oblata ſibi debita pecunia reſtituere pignora debi-
tori compellatur.
Si quiſquam rem ſuam neſciens à poſſeſſore conduxerit, nihil ſibi præ- CXXXVI.
iudicat:ſed de proprietate ipſius agere poterit.
Si quis neſciens alienam aream eſſe, ædificium in ea conſtruxerit, ſum- CXXXVII.
ptus quos fecit, recipit: ſed amittit quam in ſolo alieno fecerat manſio-
nem.
Si vna res à duobus diuerſis temporibus comparetur, ille potior erit, & CXXXVIII.
dominium eius magis acquiret, cui traditam fuiſſe claruerit.
Auctor venditionis etiamſi priuilegiū habeat ſui iudicis, tamen defen- Cxxxviiii.
ſurus venditionem ſuam forum ſequatur emptoris.
Qui de re comparata pertulerit quæſtionem, ipſe petitori reſpondere CXL.
compellitur, nec ad auctorem ſuum proponentem repellit: quem neceſſe
eſt ad hoc tantum ipſe commoneat, vt factum ſuum in † inditione de- † iudicatione. *pro indicio.*
fendat.
Quicunque fugere ſolitum vendiderit ignoranti,ſi emptorem quoque CXLI.
fugerit, & preciū venditor reddat,& damna ſarciat quæ per eundem conti-
gerint fugitiuum.
Liceat vnicuique domino ex prædiis quæ corporaliter & legitimo iure CXLII.
poſſidet,ruſtica vtriuſq; ſexus mancipia,etiamſi originaria ſint, ad iuris ſui
loca transferre,vel vrbanis miniſteriis adplicare,ita vt & illis prędiis adqui-
rātur ad quæ volūtate domini migrata fuiſſe cōſtiterit,& inter vrbanos fa-

mulos meritò cenſeantur:nec de eiuſmodi factis atque ordinationibus velut ſub oppoſitione originis,quæſtio vlla naſcatur. Alienare etiã ſupradictę cõditionis homines liceat dominis abſque terræ aliqua portione,ſub ſcripturæ adteſtatione,vel cedere,vendere cui libuerit,vel donare.

CXLIII. Circa Iudæos priuilegia legibus delata ſeruentur:quos inter ſe iurgantes & ſuis viuentes legibus,eos iudices habere neceſſe eſt,quos habent obſeruantiæ præceptores.

CXLIIII. Quicunque ſuſceptores fuerint fiſcalium titulorum, in emittẽdis poſſeſſorum ſecuritatibus nomine ſingularum poſſeſſionum,profeſſionem earum euidenter deſignent:acceptam quoque pro earum functione exponãt pecuniæ quantitatem. Quòd ſi aliquis profeſſionẽ locorum,nomina ſummámque perceptæ pecuniæ in ſecuritatibus à ſe factis comprehẽdere forte noluerit, & huius culpæ reus in iudicio fuerit adprobatus, quadruplum eius pecuniæ,quãm poſſeſſor ſe dediſſe probauerit,eidẽ cogatur exſoluere. Quod etiã circa diſcuſſorem ſimiliter conuenit cuſtodire, ſi de quibus titulis,quas ſummas à præſumptoribus vel reliquatoribus exegerint, in ſecuritatibus emittendis ſignare noluerint.

CXLV. Si quis Barbarorum tertiò competentis iudicis auctoritate conuentus, & edictis ſollemniter inclamatus,ad iudicem,cuius præceptione cõuentus eſt,venire neglexerit,meritò ſub diſcuſſione cauſæ ſententiam excipiet cõtumaciæ,adeo vt iudicetur, de quo conuẽtus eſt, perdidiſſe negotiũ:dummodo tertiò quemlibet capillatorum fuiſſe conuentum, aut cautionis ab eodem emiſſæ fides oſtendat,aut ingenuorum vel honeſtorum teſtium dicta confirment,quibus manifeſtè clareat, auctoritate pulſatũ,contempſiſſe dare reſponſum,nec voluiſſe ad iudicium conuenire.

CXLVI. De frugibus ab aliquo ex fundo cuiuſlibet ſublatis,tam colonus quàm dominus,quia vtriuſque intereſt,agere poteſt.

CXLVII. Placita bona fide & definita vẽditio à vẽditore reſcindi non proteſt:ſed pretium,quod ab emptore debetur,repetendum eſt.

CXLVIII. Serui aut coloni ab hoſtibus capti & reuerſi domino reſtituãtur, ſi non ſunt ante ab altero,vendentibus hoſtibus,in commercio comparati.

CXLVIIII. Si quis exactorũ vel ſuſceptorum maiorem menſurã vel maius pondus adhibuerit dum fiſcales tradũtur ſpecies, quàm publicæ ordinationis moderatio antiquitus prouiſa conſtituit, ad iudicem continuò cum ipſis mẽſuris & põderibus deducatur:vt ſi fuerit de eorũ iniquitate cõuictus, inde quadruplũ pro vtilitate illius quẽ grauauit, malè ſuſceptarũ ſpecierũ dãna ſuſtineat. Quod etiã circa negotiatores obſeruari debere cenſemus in cõmerciis,ſi iniuſta pondera vel menſuras adhibuiſſe fuerint adprobati.

CL. †inuito domino. Nulli liceat †inuitus ruſtico alieno operas aut obſequium imperare,nec eius mancipio aut boue vti, niſi hoc fortè idem ruſticus,aut conductor ipſius,vel dominus ſua voluntate præſtiterit. Qui contrà fecerit, det pro vnius ruſtici vel vnius bouis diurna opera quam præſumpſit, auri ſolidum vnum.

CLI. Siue ſeges aliena,ſiue quælibet arbor cuiuſque dolo deiecta fuerit,aut aliquid damni prouenerit in quadruplum eius nomine qui hoc fecerit, addicatur.

Si alienus

Si alienus ſeruus ab aliquo, vel ruſticus occidatur, in poteſtate habet dominus eius aut criminaliter de obnoxij ſui morte agere, & homicidam capitaliter accuſare, aut de damno certè amiſſi mancipij ciuiliter actionem proponere, ita vt pro vno ſeruo occiſo duos tales recipiat. CLII.

Vxor pro marito non debet conueniri: * res eius aut ſponſalis municẽtia pro mariti obnoxietate poſcatur, legum prudentia & moderatione ſeruata. CLIII.

Die Solis, qui Dominicus nuncupatur, ſed & diebus Paſcalibus nullum præcipimus conueniri. qui contrà fecerit, ſacrilegij reus habeatur. CLIIII.

Hæc quantum occupationes noſtræ admittere, vel quæ nobis ad præſens occurrere potuerunt, à victis tam Barbaris quàm Romanis ſumus profutura complexi: quæ omnium Barbarorum ſiue Romanorum debet ſeruare deuotio. Quæ comprehendere nos vel edicti breuitas, vel curæ publicæ non ſiuerũt, quoties oborta fuerint, cuſtodito legum tramite terminẽtur. Nec cuiuſlibet dignitatis, aut ſubſtantię, aut potentiæ, aut cinguli vel honoris perſona, cõtra hæc quę ſalubriter ſtatuta ſunt, quolibet modo credat eſſe veniendũ, quæ ex nouellis legibus ac veteris iuris ſanctimonia pro aliqua parte collegimus: ſcituris cognitoribus vniuerſis ac iura dictãtibus, quòd ſi in aliquo hæc edicta fuerint violata ſe proſcriptionis deportationiſq; pœna meritò eſſe feriẽdos. quòd ſi forſitã perſona potẽtior, aut eius procurator, vel vicedominus ipſius, aut certè conductor ſeu Barbari ſeu Romani, in aliquo genere cauſæ præſentia non permiſerint edicta ſeruari, & iudex, cuius intererit, obſiſtere, aut vindicare, aut obuiare non potuerit, in noſtram illico, ſi ſibi conſulit, inſtructa ex omnibus relatione, dirigat, depoſita totius formidinis ſuſpicione, notitiam. Hac enim ſola ratione à culpa eſſe poterit abſolutus. Quia quod pro omnium prouincialium ſecuritate prouiſum eſt, vniuerſitatis debet ſeruare deuotio.

EXPLICIT EDICTVM THEODERICI REGIS.

C·SOLLII APOLLINARIS
SIDONII ARVERNORVM EPISCOPI DE
THEODERICO REGE EPISTOLA.

Sidonius Agricolæ ſuo S.

SÆPENVMERO poſtulaſti, vt quia Theoderici regis Gothorum commendat populis fama ciuilitatem, literis tibi formæ ſuæ quantitas, vitæ qualitas ſignificaretur. Pareo libens, inquantum epiſtolaris pagina ſinit, laudãs in te tam delicatæ, ſollicitudinis ingenuitatem. Igitur vir eſt & illis dignus agnoſci, qui eum minus familiariter intuentur: ita perſonam ſuam deus arbiter, & ratio naturæ, conſummatæ felicitatis dote ſociata cumulauerunt. Mores autem huiuſcemodi, vt laudibus eorum nihil ne regni quidem defraudet inuidia. Si forma quæratur, corpore exacto, longiſſimis breuior, procerior eminentiórque mediocribus. Capitis apex rotundus, in quo paullulũ à planicie frontis in verticẽ cæſaries refuga criſpatur. Ceruix non ſedet neruis, geminos orbes hiſpidus ſuperciliorum coronat arcus. Si vero cilia flectãtur, ad malas medias palpebrarum margo prope peruenit. Aurium legulæ, ſicut mos gentis eſt, crinium ſuperiacentium flagellis operiũtur. Naſus venuſtiſſime incuruus. Labra ſubtilia, nec dilatatis oris angulis ampliata. Pilis infra narium antra fruticantibus cotidiana ſucciſio. Barba concauis hirta temporibus, quam in ſubdita vultus parte ſurgẽtem ſtirpitus tonſor aſſiduus genas aduſque forpicibus euellit. Menti, gutturis, colli non obeſi, ſed ſucculenti lactea cutis, quæ propius inſpecta iuuenali rubore ſuffunditur. Nanque hunc illi crebro colorem non ira ſed verecundia facit. Teretes humeri, validi lacerti, dura brachia, patulæ manus, recedente aluo pectus accedens, aream dorſi humilior inter excremẽta coſtarũ ſpina diſcriminat. tuberoſum eſt vtrũque muſculis prominẽtibus latus. in ſuccinctis regnat vigor ilibus, corneum femur, internodia poplitum bene maſcula. maximus in minime rugoſis genibus honor. crura ſuris fulta turgentibus, & qui magna ſuſtentat membra, pes modicus. Si actionẽ diurnam, quæ eſt forinſecus expoſita, perquiras, Antelucanos ſacerdotũ ſuorũ cœtus minimo comitatu expetit, grandi ſedulitate veneratur: quãquam (ſi ſermo ſecretus) poſſis animaduertere, quod ſeruet iſtam pro conſuetudine potius quam pro ratione reuerentiam. Reliquum mane regni admiſtrandi cura ſibi deputat. Circunſiſtit ſellam comes armiger. pellitorum turba ſatellitum ne abſit, admittitur; ne obſtrepat, eliminatur. Sícque pro foribus immurmurat excluſa velis, incluſa cancellis. Inter hæc intromiſſis gentium legationibus, audit plurima, pauca reſpondet. Si quid tractabitur, differt: ſi quid expedietur, accelerat. Hora eſt ſecũda: ſurgit è ſolio, aut theſauris inſpiciendis vacaturus, aut ſtabulis. Si venatione nunciata procedit, arcum lateri innectere citra grauitatem regiam iudicat. quem tamen, ſi cominus auem ferámque aut venanti monſtres, aut vianti, manui poſt tergum reflexæ puer inſerit, neruo loróve fluitantibus: quem ſicut puerile computat geſtare thecatum, ita muliebre accipere iam tenſum. Igitur acceptum modo

do

do inſinuatis è regione capitibus intendit,modo ad talum pendulum nodi parte conuerſa, languentem chordæ laqueũ vagantis digito ſuperlabante proſequitur, & mox ſpicula capit, implet, expellit, quídve cupias pecuti, prior admonet.Eligis quid feriat:quod elegeris, ferit: Et ſi ab alterutro errandum eſt, rarius fallitur figentis ictus, quàm deſtinantis obtutus. Si in conuiuium venitur, quod quidem diebus profeſtis ſimile priuato eſt, nõ ibi impolitam congeriem liuentis argenti menſis cedentibus ſuſpirioſus miniſter imponit.Maximum tunc pondus in verbis eſt: quippe quum illic aut nulla narrantur, aut ſeria. Toreumatum, peripetaſmatúmque modo cõchiliata profertur ſupellex,modo byſſina. Cibi,arte,non precio placent: fercula nitore, non pondere. Scyphorum paterarúmque raras oblationes faciliùs eſt vt accuſet ſitis, quàm recuſet ebrietas. Quid multis? Videas ibi elegantiam Græcam, abundãtiam Gallicanã, celeritatem Italicam, puplicam pompam,priuatam diligentiam,regiam diſciplinam. De luxu autẽ illo ſabbatario narrationi meæ ſuperſedendum eſt, qui nec latentes poteſt latere perſonas. Ad cœpta redeatur. Dapibus expleto ſomnus meridianus ſæpe nullus,ſemper exiguus. Quibus horis viro tabula cordi eſt, teſſeras colligit rapidè, inſpicit ſollicitè, voluit argutè, mittit inſtanter, ioculauter compellat,patienter expectat:In bonis iactibus tacet,in malis ridet,in neutris iraſcitur, in vtriſque philoſophatur. Secundas faſtidit vel timere,vel facere:quarum opportunitates ſpernit oblatas,tranſit oppoſitas. ſine motu euaditur, ſine colludio euadit. Putes illum & in calculis arma tractare. Sola eſt illi cura vincendi. Cùm ludendum eſt,regiam ſequeſtrat tantiſper ſeueritatem: Hortatur ad ludum,libertatem, communionémque. Dicam quod ſentio: Timet timeri. Denique oblectatur commotione ſuperati: & tunc demum ſibi ceſſiſſe collegam credit,quum fidem fecerit victoriæ ſuæ bilis aliena. Quódque mirere, ſæpe illa lætitia minimis occaſionib⁹ veniẽs ingentium negociorũ merita fortunat. Tunc petitionibus diu ante per patrociniorum naufragia iactatis abſolutionis ſubitæ portus aperitur. Tunc etiam ego aliquid obſecraturus feliciter vincor, quãdo mihi ad hoc tabula perit, vt cauſa ſaluetur. Circa nonã recrudeſcit moles illa regnandi. redeũt pulſantes,redeunt ſummouẽtes, vbique litigioſus fremit ambitus: qui tractus in veſperam cœna regia interpellante rareſcit, & per aulicos deinceps pro patronorũ varietate diſpergitur, vſque ad tempus concubiæ noctis excubaturos.Sanè intromittuntur (quanquam raro) inter cœnandum mimici ſales,ita vt nullus cõuiua mordacis linguæ felle feriatur. Sic tamen, quod illic nec organa hydraulica ſonant, nec ſub phonaſco vocalium concentus meditatũ acroama ſimul intonat. Nullus ibi lyriſtes, choraules, meſochorus,tympaniſtria,pſaltria canit:Rege ſolùm illis fidibus delinito,quibus nõ minùs mulcet virtus animum quàm cantus auditum. Quum ſurrexit,inchoat nocturnas aulica † caſa cuſtodias. Armati,regiæ domus aditibus aſ- †gaza.
ſiſtunt,quibus horæ primi ſoporis vigilabuntur. Sed iam quid meas iſtud ad partes,qui tibi indicanda nõ multa de regno,ſed pauca de rege promiſi? Simul & ſtilo finem fieri decet:quia & tu cognoſcere viri non amplius quã ſtudia, perſonámque voluiſti; & ego non hiſtoriam,ſed epiſtolam efficere curaui. Vale.

currit. Militauit trophæis, qui reſtitit volũtati. Nam ſemper aut pietati tuæ peperit ſubiectus gloriam, aut qui præſumpſit, tela virtuti. Qui te in acie conſpexit, ſuperatus eſt, qui in pace, nihil timuit. Nec promiſſio venerabilis claudicauit inter proſpera, nec paſſus eſt moram vigor in præliis. Callis tuus multo vallatus obſtaculo, & cotidianas victorias vidit, & profeſſionis detrimenta non attulit: ſic inimicorũ interclusus agminibus, vt negaret acceſſum: ſic tuo patefactus impulſu, quaſi hoſtium prouidentia nil noceret. Hæc ſi fœlicitati tuæ adſcribẽda ſunt, eſt plena dos principis omni honore auguſtior: ſi labori, prima dextris ominibus cõtra naturam certamina ſuſcipiẽs, ne reſiſtẽdi ſpes relinqueretur inimicis, varias tibi loco principe cœli leges terrarum munimina, fluminum ſuperbia ſubdidiſti. ſi mentior vnquam diſpoſitis tuis, impedimentum exhibuit ardorẽ vt frigora, ſi tu more gurgitum, ſi bibendi neceſſitate conſtrictus es, ſi Alpium iuga cõuexis poli ſublimitate ſociata curſibus tuis attulere tarditatem. Neſcierunt reſiſtere quos deuictis locorum munitionibus inueniſti. Quin, ſecuros faciunt interrupta quos protegunt, & laxatis in otio animis viuunt qui tutiora poſſident. Aduerſus te nec campeſtris habitatio pares protulit, nec quos amplexa ſunt inuia, niſi extiterunt ſupplices, à deprædatione ſubduxit. In poſſeſſione tua poſitus, ſine formidine diuitias indicauit: nec rebellem iuuit, ſi pauper innotuit. Nemo indignationi tuæ niſi humilitate ſubtractus eſt, cum in ſociorũ profeciſſet numero qui rogauit. Non tibi ignotus eſt algor Scythiæ, non Meroë æſtum, vt alterius poſſeſſor orbis, ignoras. Didiciſti vniuerſa ſubigendo, quæ nobis vix auditu patuerũt. Hæc quidem maiora ſunt homine: ſed qui ad mundi paratur gubernacula, neceſſe eſt vt vniuerſis veniat cardinibus inſtitutus. Nimis velociter tempus maturæ laudis arripui, & quaſi non in primordiis fluuius etiam torrentis fatiſcat ingenij, ſic per narrationis famem fruges perfectæ ætatis inuaſi. Laurearũ ordines quærit, qui & celeritate earum ſuperatur & numero? Citius à te inuictiſſime inſignia quæret. eximiùs impleta ſunt, quàm dicãtur. Quis ferat in geſtorum ſuorum elocutione torporem, quem in actione non pertulit? Educauit te in gremio ciuilitatis Græcia, præſaga venturi, quem ita ingens vitæ limen erudiuit, vt, dum adhuc de puero haberet hilaritatem, mox eũm ſequeretur ſecuritas de tutore. Adhuc in cano flore degebas adoleſcentiæ, nec virtutum meſſem lacteus ante experimentum culmus attulerat, adhuc blanda erat imago pubeſcentis, nec tingens faciem lanugo veſtiebat, quandò æui purpura & floſculus ſuperuenientis imperij promittebat ſollicitis de gratiæ commutatione terrorem: Cùm ad probationem ruboris & clementiæ tuæ ruptis vinculis furor emicuit, & euiſceratos diuturna quiete mentis occaſionis pabulo ſubiugauit. Pulſa eſt extemplo principalis vrbe reuerentia, & in vacuam poſſeſſionem nullo adſcitus ſanguine Tyrannus acceſſit, qui aula potitus definiuit, poſtquam metu hoſtes ſuos debellauerat, nihil ſupereſſe quod gereret, cùm animos tuos ſine annorum ſuffragio impulit lux naturæ, ne aut cauſa melior te corã poſito ſubiaceret, aut non beneficium neceſſitatis tempore redderes, quod pacis acceperas. In ipſis congreſſionis tuæ foribus ceſſit inuaſor; cum profugo per te ſceptra redderentur, de ſalute dubitanti. Ventilemus hiſtorias, in-

cinia & triumphorũ maturitatẽ,pectori ſacro affectũ noſtri,cœleſtis fauor infudit.Iam diuturnæ quietis diſpendio,per gubernantium vilitatẽ,potens terra conſenuerat,iam attulerat publicis opibus pax intemerata defectũ;cũ apud nos cotidianæ deprædationis auctus ſucceſſibus inteſtinus populator egeret;qui ſuorũ prodigus,incremẽta ærarij non tã poſcebat ſurgere vectigalibus,quã rapinis.Sæuiẽtẽ ambitũ pauper dominus odioſa effuſione cõtraxerat.Sed nec defraudatis viribus quod minuebat opulentiæ tuæ iungebatur affectu.Tunc enim aulæ anguſtia in arctum res priuatas agitabat,nec micare vſquam ſcintillas famulantium extinctus tyranni fomes indulſerat. Metuebat parẽtes exercitus, quem meminiſſe originis ſuæ admonebat honor alienus. nam ire ad nutum ſuũ legiones & remeare pauor algidus imperabat.Suſpecta enim eſt obedientia quæ famulatur indignis, & quotiens prælatos conuenit conſcientia ſtirpis vltimæ, & illud metuunt quod timẽtur. Nata eſt felicis inter vos cauſa diſcordiæ,dũ perduelles animos in propinquorum tuorũ necem Romana proſperitas inuitauit. Generata eſt inualidis cauſa certãdi,& ne vel in negotio perituris veniret fiducia, pars fugacium prælia concitauit.Tunc à te commonitis longe latéque viribus,innumeros diffuſa per populos gens vna contrahitur.: migrãte tecum ad Auſoniam mundo,nullus præter parentem iter arripuit. Sumpta ſunt plauſtra vice tectorum,& in domos inſtabiles cõfluxerunt omnia ſeruitura neceſſitati.Tunc arma Cereris & ſoluentia frumentum bobus ſaxa trahebãtur, oneratę fœtibus matres inter familias tuas oblitæ ſexus & ponderis,parandi victus cura laborabant.Tunc in campo hyems & iugi pruinarũ candore velata cæſaries,barbã ſtyriis implicuit crine poſſeſſo. Nã quod diligentius indumentũ matrona neuerat,durãte gelu vt adhæreret corpori frãgebatur. Paſtum agminibus tuis aut indeuotæ nationes,aut educata luſtris fera ſuggeſſit. Inter hæc,quæ tibi cũ glacie aut ardore ceſſerunt, vna certaminis tui linea ſummotenus libet adtingere. Vlca fluuius eſt tutela Gepidarum, quæ vice aggerũ munit audaces,& in iugorũ morẽ latus prouinciæ quibuſdam muris complectitur nullo ariete fruſtrandis.Ad hunc te callis tui rigor adduxit, vbi pro legatis & gratiæ poſtulatione obſiſtẽdi animi gens diu inuicta properauit.Cũ pene cohortes tuas ante inimicos famis neceſſitas obſideret,dic quæſo,clementiſſime Domine, quid præter te ſpei erat reſiduum in populo arenæ aut ſideribus comparando?inſtantibus Gepidis,amne,peſtilentia,iter quod declinaſſet fugiens, contra nudatos vagina gladios trãſuolaſti. Nullius inſcij merſa cœno hæſere veſtigia. Nullus vitæ prodigus periculum ignarus incurrit. vincitur humanæ mentis auctoritas præuiſione diſcriminis:labaſcit fortium conſcientia quotiens formidãda oculis ingerũtur. Stetit ante indomitã iuuentutẽ certa de mortibus optio,cùm nulla videretur ſecuritas de ſalute. Quid Catonem extuliſtis priſca monimenta,quod per Lybicas Syrtes duxit exercitum,dum humanas neces ludibria faceret eſſe ſerpentum? vel cùm,ſine virtutis precio, educatum cœli vaporibus veneni frigus expertus eſt?Neminẽ cõtigit Cylindros ante videre quã exitiũ,dum per flumen prodigioſum, è corporis fabrica, vt adſolẽt, animæ in auras volarent.Non cũ viri fortis laude perimitur,qui,vnde veniat,neſcit occaſus. Nec illius militis cuneis tuis fortitudo cõparãda eſt, nec par eſt in duce ſapiẽtia.Illũ ciuilis belli furor agitabat: te orbis domina ad ſtatui ſui

reparationē Roma poſcebat. Sed quid differo, quod tibi euētus dexter exhibuit? Ceſſerūt cōfertiſſimis hoſtiū tuorū turmis, quos vlterior ripa ſuſceperat. Vrgebatur telis vorago, & quos irruptio non tenebat, ieiunas pectore crates acta validioribus lacertis lancea trāſmeabat: cùm inter naufragia terrena & cruoris vndas, inuictiſſimus ductor apparuit tali muniens adſtātes alloquio: Qui in hoſtili acie viā deſiderat, me ſequatur. Nō reſpiciat alterū qui dimicandi poſcit exēplū. Virtus multitudinē non requirit. Ad paucos vadūt bella, bellorū fructus ad plurimos. de me æſtimabitur exercitus, & in his quę geſſero, gēs triūphabit. Attollite ſigna, per quę, ne lateā, prouidetur. Nouerint quē petāt, aut cuius iugulis adquieſcant. Qui cōgreſſui meo occurrerit, nobilitetur exitio. His dictis poculū cauſa popoſcit auſpicij; & laxatis in prælīū habenis effuſus, vt torrēs ſata, vt leo armēta, vaſtaſti. Nec cōcurrens quiſquā ſubſtitit, nec euadere potuit inſequentem. portabaris per vniuerſa iam deficientibus telis, adhuc ira creſcēte: extēplo Gepidarū verſa cōditio eſt. Pallantes viſi ſunt mutata ſorte victores. Nā tu venerabilis qui incomitatus guſtū luctaminis arripueras, vallatus militib⁹ incedebas. Cæſa eſt multitudo aduerſaria, donec paucos eriperet nox vicina: dū ad vaga horrea copiis vrbiū referta veniretur, quę nō ſolū ſatisfacerēt neceſſitati, ſed ſubleuarēt inter deliciarū ſecūda faſtidiū. Ita proſperis tuis militauit aduerſitas, & contra famē tuorū, excurſus pugnauit hoſtilis. Vicit inuidiā inimica cōgreſſio: nec rediſſes ad valetudinē, ſi certamina defuiſſent. Hęc de innumeris actib⁹ in ordinē digeſta ſufficiāt. Trāſeo Sarmatas cū ſtatione migrātes, & plebē cōflictuū numeratā. ſileo de trophæis. Tibi cū rectore meo Odouacre occurro, qui vniuerſas cōtra eū nationes, quaſi orbis cōcuſſorem, excieueras. Tot reges tecū ad bella cōuenerāt, quod ſuſtinere generalitas milites vix valeret. Deprehēſum eſt varias eſſe mentes coaceruatæ multitudinis, nec ſpē victoriæ venire de numero. adhuc tuorū dexteræ de præcedenti tabe titubabāt, nec peragebat votiuos impetus mēbrorum imbecillitas: ſufficit tamen vnum velle pro viribus, & indiſcretum cōſilium, de inimicis loco roboris attulit vltionē. Non te caſtra longo munita tempore, non fluminis profunda tenuerūt. datū eſt hoſtibus tuis vallum inſtruere, nō tueri. Repente æquora fugacium diſcurſus obnubit, per quę ſuperandam domeſticā tempeſtatē abeuntibus indixiſti. Interea acies tua aſpectu cōſummauit prælia, non labore. Illic tibi fores reſerauit felicitas, manifeſto detegēs, quod qui primore loco ceſſerant, ſecūda eos luctamina nō manerēt. Sed inſtruxit rurſus in deceptione ſui mens vaga conflictū, dum apud Veronā tuā apparatū nubeli laxis manibus pugnas inſtruebatur impēdiis. Nihil fortius
* aduerſariis tuis ante aciē: ſed cum belli cōcinuerūt claſſica, nihil infirmius. Maxima in luctaminis promiſſione virt⁹, &, ſi ſufficeret lingua pro dexteris, copia ſumma verborū. Electus eſt locorū ſitus, nō tam cōgreſſui vtilis, quā pauori, prouidēte ne aſcriberetur caſui prima diſceſſio perfugarū. Et tamē cādida Reipub. fortuna perurgebat, ne cœpto deſiſteres. Itineris tui permēſus interualla, cōſpexiſti ignes hoſtiū, aſtrorū more rutilātes, vt ſi aliquādo tibi fuiſſet nota formido, in abruptū te pēdere didiciſſes: Nūquā animi tui ſtatus aut ſecundarū rerū tumore elatus eſt, aut dubiis adquieuit. Inſtabat certādi dies multis tenebras allaturus. Cùm primū Aurora bigis in croceis ortū iubaris indicauit, cū de Oceani lymphis Solis flāma ſurrexit, iā raucū

buccinæ

buccinæ concinebãt,iã te,ſui oblitus,quærebat exercitus, qui dũ munimẽtis calibis pectus includeres,dũ ocreis armarere, dũ lateri tuo vindex libertatis gladius aptaretur, ſanctam matrẽ & venerabilem ſororẽ,quæ ad te diligẽtiæ cauſa cõuenerãt, dũ inter ſpẽ & metũ feminæa ſollicitudo pẽderet, dũ de euentu attonitæ vultus tui ſidere paſcerentur, talibus alloquiis cõfirmaſti. Scis, genitrix, partus tui honore vniuerſis nota nationibus, quòd natalis mei tẽpore virũ fœcũda genuiſti:dies eſt quo filij tui ſexũ cãpus adnunciet.Telis agẽdum eſt vt auorum per me decora non pereãt.Sine cauſa parentũ titulis nitimur,niſi propriis adiuuemur.Stat ante oculos meos genitor,de quo nũquã fecit incertũ me fortuna ludibriũ,qui dextros ſibi ipſe peperit valetudine exigente ſucceſſus.Hoc oportet duce cõtẽdi,qui omnia incerta non timuit, ſed ipſe ſibi ſecunda cõſciuit. Vos tamẽ elaboratas veſtes & liciorũ * tormẽta deuehite.cultiorẽ me acies ſuſcipiat quã feſta conſuerunt.qui me de impetu non cognouerit,æſtimet de nitore.Inuitat cupidorũ oculos honor indumẽti,precioſior,ſpecies feriẽdas exhibeat.Habeat laboris ſolatiũ,cui iugulũ meũ fortuna præſtiterit.Inhient iacẽtes ſplẽdori, quos non contigerit videre pugnantẽ.His dictis excipit te tergo ſonipes,lituorũ deſideriis inquietus.Sed dum indulſiſti affectibus,inimica legiones tuæ premebantur inſtantia.Dediſti inertibus fiduciã dum moraris, & hoc, credo,prouiſione cœli ſolũ,ne deberetur multitudini quod viciſti.Protin⁹ aduẽtũ tuũ indicauit hoſtibus populus occiſorũ: executorẽ prodidit cædis enormitas.Sed nec illis remedia defuere cõſueta.Cõtinuo alas,quas tribuit formido,ſumpſerũt,curſu pręcipiti,interitũ metu mortis eligẽtes.Qui me veritati neſcit obſecutum, Atheſis vndas videat tua vi copulatas extitiſſe cadaueribus;& dũ tu faceres gurgites de cruore, in parte alia ſiſtebatur impetus fluẽtorũ.Itaque ne enſibus nõ ſufficeres,pro te & lympha militauit. Salue fluuiorũ ſplẽdidiſſime,qui ex maiore parte ſordes Italiæ eluiſti,mũdi fæcẽ ſuſcipiẽs ſine diſpẽdio puritatis.Ecce ille tectus armatis cãpus enituit humanorũ oſſiũ cãdore nobiliſſim⁹. Habemus,quotiẽs vetuſti doloris vrgemur memoria,quod tueris.Scænã pulcherrimã ſeruet terra ſublimis,tãdiu maneat quod paſſi ſunt,quãdiu deleat obliuio quod fecerũt.O vtinam voracibus abripere aliquid beſtiis non liceret. Perit deſiderabili ſpectaculo,quod acquiſiuerint furta belluarũ.Illic velim vt ætatis immemor Roma cõmeares.Si venires laſſantib⁹ tremebũda veſtigiis,æuũ gaudia cõmutarẽt. Quid ſẽper delubris immerſa cõcluderis? hic actũ eſt vt plures habeas cõſules,quã ante videris cãdidatos. Agnoſce clementiã Domini tui.Saporẽ te voluit haurire triũphorum,quẽ dubia licet neſcire certaminum.Ecce iterũ ad deditionẽ ſibi cognitã hoſtiũ letho debita pars cõcurrit,& cũ exceſſiſſẽt occũbentes numerũ,ad ſeruitiũ tamen armis inſtructa radiantibus agmina cõuenerũt.Flexus eſt anim⁹ tuus,pronus ſemper ad veniã. Credidiſti quod fidẽ adſueſcerẽt magiſterio neceſſitatis,quam nunquam exhibuerãt ſtudio conciliante Principibus,ſeruauit, tempore regum præcipuè quod abieciſti ſacramenti confidentia auctionem.pependimus anxij,ne mererentur quos de hoſtibus tuis receperas,non perire. Gratias tibi mundi arbiter Deus,qui cõſciẽtias æterno errore poſſeſſas ad vltores gladios impuliſti.Puderet me recenſere leuitatẽ originariã, niſi eam viderem tuis laudibus obſequẽtem. Quid diſſimulo geſta perſequi? Libuit eis rurſus tendenti inermem dextrã

† ornamẽta.

Odouacri regna polliceri. Innotuit illico rebus in luce deprehẽſis hoſtiliũ error animorũ, aduocaſti prouidentiã actuũ tuorũ comitẽ, & ne impunita eſſet libido diſcurrẽtiũ, vltionis vexilla cõcutiens, feciſti cõſiliorũ participẽ in ſecretis populum iam probatum. Neminẽ aduerſarium agnouiſſe cõtigit, quod tecũ pars mũdi potior diſponebat. mandata eſt per regiones diſiunctiſſimas nex votiua. Quis hæc præter ſupernam voluntatẽ præſtitit, vt vnius ictu tẽporis, effunderetur Romani nominis clades longa tẽporũ improbitate collecta? Hic quo me vertam neſcio: Gratias referam, qui ſuſcepi officiũ laudatoris, an arreptum præconiorum tuorum iter ingrediar? Conſumpta res eſt proſpero fatalíque bello. ſucciſa eſt Odouacris præſumptio, poſtquam eum contigit de fallacia non iuuari. Quid Herulorũ agmina hic cõmemorẽ? qui ideo aduerſus te deducti ſunt, vt fuſa gnoſcerent te etiã in propriis ſedibus quem timerẽt. Egit cauſas lõgæ quietis tuæ furor alienus.
* Taceo vbi tibi iuncta eſt pax diuturna Burgundio quando ſic fœderibus obſecutus es vt deputatur quod viues, feriatur conſtantiæ non pauori. Illud quoque quis patiatur notitiæ perire, quod bono fœlicitatis tuæ concurentia inter ſe vidimus tela perfidorum, & inimicas acies, te, occupatũ in aliis, pia congreſſione cecidiſſe? Quotiẽs tibi vicit, qui contra te ſumpſerat vota pugnandi dicat Fredericus, qui poſtquam fidem læſit, hoſtes tuos interitu comitatus eſt, cõtra illos arma concutiẽs, quibus fuerat errore ſociatus: quando nata eſt inter ſceleratos de hoc quod intelligebant ſe vnum velle, diſcordia. Adſit diuinitas, & beneficia ſua in æuũ producat: qua diſponẽte votiua inter eos euenere litigia. Nã Fredericus poſtquã tibi de aduerſariis tuis peregit triumphum, de ſe præbuit. Trahit me ad aliam partem venerabilium pars magna meritorum. Video inſperatum decorem vrbium cineribus eueniſſe, & ſub ciuilitatis plenitudine palatina vbique tecta rutilare.
* Video ante perfecta ædificia quàm me contegiſſet diſpoſita illa ipſa mater ciuitatum Roma inueniſſet marcida ſenectutis membra reſecando. Date veniam Lupercalis Genij ſacra rudimẽta. plus eſt occaſum repellere, quàm dediſſe principia. Huc accedet, quòd coronam Curiæ innumero flore velaſti. Nullum de honoribus tetigit deſperatio, quem iuuerunt deprecantem bona conſcientiæ. neſcit de effectu petitionis dubitare, qui ſplẽdidis inops meritis, non rogauit. Aut boni ſumus propoſito noſtro, aut tuo informamur exemplo. Creuerunt reipublicæ opes cum priuatorũ profectibus. nuſquã in aula tua ambitio, & opum vbique diffuſio eſt. nemo indonatus abſcedit, & nullus incommoda proſcriptionis ingemiſcit. Legationibus tuis ineſt vigor immortalis. mandatorum ordinem digeris, priuſquam legatos aſpicias: nec replicationibus reperiuntur contraria, nec obiectionibus facilis occurrit reſolutio. Excubat pro armis opinio principalis: otia noſtra magni regis ſollicitudo cuſtodit. Nec tamen deſiſtis caſtella propagare, curas tuas in longum producens. Nec viri fortis in te deeſt ſecuritas, nec cautela metuentis. O geminam in vno principe virtutum plenitudinem, quæ Dominum reſignat auctorem, quia non habet inter homines à quo videatur ſumpſiſſe quod exhibet. Sed ecce, rurſus poſt quietem ſolidam ad acies verba reuocamus. Iterum ad excubias vocat eloquium. Sirmiẽſium ciuitas olim limes Italiæ fuit, in qua ſeniores Domini excubabãt, ne coacerbata illinc

linc finitimarũ vulnera gentiũ,in Romanũ corpus excurrerẽt. Hæc poſtea per regentiũ neglectũ,in Gepidarũ iura cõceſſit. hinc cotidiana inſultatio & incompoſita legationum frequẽtia mittebatur. Vrebant animum principis doloſi blandimenta commenti,& circa alios Gepidas,quorũ ductor eſt Gunderit, intempeſtiua Traſerici familiaritas. Credebas in tuã iniuriã redire,quia diu licebat Italię poſſeſſionẽ te dominãte retineri. Nec ſufficiebat cõſolatio,quòd eam tu non perdideras:cùm immẽſus eſſet dolor, cur illam retẽtator non inter dominationis tuæ exordia rediiſſet. Minui æſtimas quod nõ creſcit imperium. Pòſtquã tamen liquido Traſerici patuere commenta, Gothorum nobiliſſimos Pitzia, Herduic, & pubem nullis ad huc dedicatã prę liis deſtinaſti,vt ſi oblatis pactionibus adquieſceret,ſemel inuaſa locorum potiretur arbitrio. Sed vſus inconſtantis fœlicitati tuæ obſecutus eſt. Fugit ſponte aliena, & ſine impulſu exercitus tui deſeruit quod debebat. Continuo Pitzia (qui & de te euentus vtiles ſumpſerat, & conſiliorum momenta deliberarat) non adquiſitam eſſe terram credidit, ſed refuſam: nec rapinis, vt lucratiua, populatus eſt, ſed diſpenſationibus ſeruauit vt propria. quibus ibi ordinationem moderantibus per fœderati Mundonis adtrectationem Græcia eſt profeſſa diſcordiã,ſecum Bulgares ſuos in tutela deducendo, quibus inter Martios conflictus ac teli vice vſaminitatur. Tunc Mundo credens ad præſidium ſufficere,ſi cohortes tuę quid paterentur,agnoſcerent,pernicibus nunciis periculi ſui fidem cõmiſit. qui ante defenſores inire pro partibus ſuis conſpexit certamina,quàm moliri didiciſſet. Vt tamen eminus Pitzia indomitã Bulgarium iuuentutẽ ſpeculatus eſt, ardentes ad vlciſcendum impetum potioribus verborũ armauit incendiis. Meminiſtis,ſocij, cuius ad hæc loca commeaſtis imperio. Nemo abſenteis credat regis noſtri oculos, pro cuius fama dimicandum eſt. Si cœlum lancearum imber obtegeret, qui fortius telum iecerit, non latebit. Ferro pectora immergite, vt veniat de horrore vitæ ſpes manifeſta victoriæ. Credo regij teſtem roboris iam defunctum, nec ſupereſſe qui illi quem habeamus dominum, conſueuerat indicare: aut forte gentem noſtram dedignantur æſtimare de principe. Intelligant ab eo fluxiſſe quod gerimus: nec liceat illis quod rector noſter tranſmiſit ad originem,vni tantum debere perſonæ. Hæc eloquia lituis commutauit. contitinuo, vt adſolet, ater nimbus tectis crepitantibus procellarũ mugire diſcurſum, ſic ſe præcipitem plebs Martis immiſcuit, incerta diu conflictus lance titubauit:dum par ex vtroque latere pugnandi ſurrexiſſet aſperitas. Concurrebant duæ nationes, quibus nunquã inter gladios fuga ſubuenerat. Miratæ ſunt mutuo ſui ſimiles inueniri,& in humano genere vel Gothum reſiſtentem audere,vel Bulgares. Interea, dum anceps eſſet fortuna certaminis, & pennatæ mortes ſibi æthera vindicarent, ſuperauit noſtri memoria principis. dum agerent vt ſingulorum apud eum merita campus adſereret, verſa eſt in fugam natio punita grauiùs quòd euaſit. Tellus excita tremuit concuſſione cornipedum. Cum ingenti lamentatione properabant, poſtquam viderunt non eſſe ſe dubios de ſalute. Cœli arbiter Deus, munera collata multiplica. Illi nunquam dubij de triumphis, illi quos ſuſpexit vniuerſitas, perditis bellorum ſignis & perculſi incolumitate diſcedũt, térque & quater beatos eſſe clamitantes,quos oppetere cõ-

ror oppreſſerat:quia atterebant otia eloquentium facultates,pompam ſeniorum edax negligentia poſſidebat: nec accendebatur tyro æmulatione ſectanda. Vide diuitias ſæculi tui.Tunc vix fora habuere præfectos: nunc Eccleſia dirigit laudatorem. Eat nūc & cothurnatis relationibus Alexandrum iactet antiquitas,cui famæ opulentiam peperit dos eloquentum,vt per adiutricem facundiam videatur creſcere rebus mendica laudatio. Regis noſtri merita ſolatium non poſtulant adſerentis. Minora ſunt eius veris actibus,quamuis aucta ſint veterum geſta mendaciis. Simulaſtis,Poëtæ, grandia: ſed fateri vos conuenit præſentem dominum geſſiſſe priora. Pellæus ductor præconiorum ſuorum ſummam Chœrili voluit conſtare beneficio, ne fallendi votum multitudo deprehēderet, & fieret teſtis impudentiæ, qui adſciſcebatur in adſtipulatione victoriæ. Nihil detraho ſenioribus,quos præcipuos habuiſſet antiquitas, niſi Romani nominis erectio te dediſſet. Illum veræ religionis ignarū obtinuit erroris mater iuſtitia:te ſummi Dei cultorem ab ipſo lucis lumine inſtructio vitalis inſtituit. Nunquam amplificas laboribus tuis quod euentus dexter obtulerit. ſcis in te curam, penes Deum perfectionis eſſe ſubſtantiam. Agis vt proſpera merearis adipiſci,ſed potius vniuerſa adſcribis auctori:exhibes robore,vigilantia,proſperitate principem,māſuetudine ſacerdotem. Quid fruſtra? maiores noſtri Diuos & Pontifices vocarunt, quibus ſceptra collata ſunt. Singulare eſt actibus implere ſanctiſſimum,&veneranda nomina non habere. Rex meus ſit iure Alemanicus, dicatur * alienus, vt diuus vitam agat ex fructu conſcientiæ,nec requirat pompoſæ vocabula nuda iactātiæ, in cuius moribus veritati militant blandimēta maiorum. Vellem, fateor, ad orationis terminum, victus geſtorum tuorum enormitate, deſcendere,& nouellas adoreas,hebetatus priſcorum luce, tranſire. Quemadmodum ſi ætherij axis in numerum redigere ornamenta voluiſſem, & trionum fulgore comprehenſo,cœli decorem impotenti lingua deſcriberem, cederet diuino ſplendori mortalis obſcuritas,iubaris lampadi non ſufficeret humilium ſcintilla ſermonum. Hæc me cōditio ſignat imparem,quæ teſtata eſt obſequentem. Nam illud quo ore celebrandum eſt, quod Getici inſtrumenta roboris, dum prouides ne interpellentur otia noſtra, cuſtodis, & pubem indomitam ſub oculis tuis inter bona trāquillitatis facis bella proludere? Adhuc manent in ſoliditate virium victricia agmina,& alia iam creuerunt. Durantur lacerti miſſilibus,& implent actionem fortiū dum iocantur. Agitur vice ſpectaculi,quod ſequenti tempore poterit ſatis eſſe virtuti: dum à pueris haſtilia lenta torquentur,dum arcus, quotidianæ capitum neces, longius diriguntur. Vrbis omne pomerium ſimulachro congreſſionis atteritur:agit figura certaminum, ne cum periculo vera naſcantur. Ad hæc quis credat vnū pectus poſſe ſufficere, vt per procinctos indomitus vincat in præliis, & agat conſilio, ne dimicandi cauſa contingat? Rutilium & Manlium comperimus gladiatorium conflictum,magiſtrante populis prouidentia,cōtuliſſe, vt inter theatrales caueas plebs diuturna pace poſſeſſa, quid in acie gereretur, agnoſceret. ſed tunc feriatis manibus fruſtra ſociæ mortes ingerebantur aſpectui. Nunquā bona ſunt quę à crudelitate veniunt inſtituta. vt armarentur contra inimicos animi, prius videre exitia ſuorum. Interea illa congreſſio (quod docuit exitus) nō

tam peperit incrementa robori, quàm pauori. Inter ſecundas res didicit imbellium animus quod timeret. Vide adinuētionum diuerſitates pleno calle diſtantes. Illis vera cruoris effuſio animos à dimicatione ſubmouit: his adoleſcentium vigor, de imagine mentitæ concertationis, incanduit, quos præcox ætas tot mortes aduerſariorū repoſitas docuit habere, quot ſpicula. non terret exoticus diſcurſus adſueti pharetrarum diſpendia negligenter effundere, nec in auras exitia manifeſta torquere, tot exacturi animas, quot tela vibrauerint. Sed inter præliares forte ſucceſſus quibus omnes inſtruis, & concilias omina ſecunda vincendi, ciuilitatis dulcedini nil reſeruas. Quis credat Heroas tuos peregrinam non reſpuere, dum ſunt tranquilla, formidinem? Nam indomita inter acies ingenia lex cohercet: ſubmittunt præceptis colla poſt laureas, & calcatis hoſtium cuneis quibus arma ceſſerint, decreta dominantur† ſulues meritis & natura compoſitus, cuius magnanimi iuſſa ſectentur. Origo te quidem dedit dominum, ſed virtus adſeruit. ſceptra tibi conciliauit ſplendor generis: cuius ſi deeſſent inſignia, eligi te in principem mens feciſſet. Sed nec formæ tuæ decus inter poſtrema numerandum eſt, quando regij vultus purpura oſtrum dignitatis irradiat. Exhibete† Syres indumēta precioſo murice, quæ facta & non vno aëno bibentia nobilitatem tegmina prorogate. Diſcoloribus gēmis ſertum texatur, & quem vehementior vipera cuſtodit, lapis adueniat. Quæcunque ornamenta mundo obſequente tranſmiſſa fuerint, decorata venerandi genio corporis plus lucebunt. Statura eſt quæ deſignet prolixitate regnantem. Nec genarum habet concordiam cum rubore, vernant lumina ſerenitate continua, dignæ manus, quæ exitia rebellibus tribuant, honorum vota ſubiectis. Nullus intempeſtiuè poſitum iactet. quia quod agunt in aliis dominis diademata, hoc in rege meo operata eſt, Deo fabricante, natura. Illos faciunt tot diuitiarum adiumenta conſpicuos: ſed hūc edidit ſimplex, & immutabilis figura meliorem. quid cultu laborent, qui cupiunt peregrinam optinere pulcritudinem. Italiæ rector in amicitiam colligit duo diuerſiſſima, vt ſit in ira ſine comparatione fulmineus, in lætitia ſine nube formoſus. feriato ore legatis gentium, aut pacem blandà promittit effigies, aut bella terribilis. Tantis conſtas inſignibus, quanta facerent viritim diſtributa perfectis. Sed vtinam aurei bona ſæculi purpuratum ex te Regem amplificet. vtinam heres regni in tuis finibus ludat, vt hæc quæ tibi offerimus, verborum libamina ſacer paruulus à nobis exigat ſimilium adteſtatione gaudiorum. Ecce ſatisfaciens debito & obſecutus officio, orationem meam concluſi.

† tu ille es.

† Seres.

LECTORI.

Quæ ſequuntur, ſunt quidem ex legibus Theoderici ſed Francorum, non Gothorum aut Italiæ Regis: vt & ſuperior Sidonij Epiſtola ad Theodericum pertinet illum, cui Auitus Aquitanias conceſſit, quem & idem auctor in Narbone & Panegyrico ad ipſum Auitum laudat. De quo te monitum non fruſtra voluimus, ſimul & hæc adiecta, nequid deſiderares.

Ingenuo homicida intra Eccleſiam poſito, de interempti precio principis eſt expectanda ſententia: quia de precio occiſorum nihil euidēter lex Romana conſtituit. Dominus verò noſter ſtatuit obſeruari, vt ſi ingenuus ab ingenuo fuerit interemptus, & homicida ad Eccleſiam confugerit, is ipſe qui homicidium admiſit, cum medietate bonorum ſuorum occiſi heredibus ſeruituus addicatur: reliqua medietas facultatis eius heredibus relinquatur. Si verò ſeruus cuiuſcunque occiſus fuerit ab ingenuo, & ipſe homicida ad Eccleſiam conuolauerit, ſecundum ſerui qualitatem infraſcriptum domino eius precium cogatur exſoluere, hoc eſt, pro actore c. ſolid. pro miniſteriali LX. pro aurifice electo c. pro fabro ferrario L. pro carpentario XL. pro aratore, aut porcario, aut vitbicario aut aliis ſeruis XXX Hoc ex præcepto Domini Regis conuenit obſeruari.

EXPLICIT.

MAGNI· AVRELII
CASSIODORI. SENATORIS. V.C.
ET. INLVSTRIS. EXQVÆSTORIS
ſacri Palatij, exconſulis ordinarij, exmagiſtri officior. præfecti prætorio, atque Patritij,

VARIARVM. LIB. PRIMVS.

PRÆFATIO.

CVM diſertorum mihi gratiam, aut communibus fabulis, aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegiſſem, dicta mea, quæ in honoribus poſitus ſæpe pro explicanda negociorum qualitate profuderam, in vnum corpus redigere ſuadebant: vt ventura poſteritas, & laborum noſtrorum moleſtias, quas pro generalitatis commodo ſuſtinebam, & ſynceræ conſcientiæ * inemptam dignoſceret actionem: dicebam dilectionem ipſorum mihi potius fore contrariam: vt quod * modo propter deſideria ſupplicantium putabatur acceptum, poſtea legentibus videretur inſipidum. Addebam, debere illos Flacci dicta recolere: qui monet, quid periculi vox præcipitata poſſit incurrere. Reſpondendi celeritatem cunctos videtis exigere, & creditis me impœnitẽda proferre. Dictio ſemper agreſtis eſt, quæ aut ſenſibus electis per moram non comitur, aut verborum minime proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum eſt: ſolus ornatus eſt, qui diſcernit indoctos. Nonus annus ad ſcribendum relaxatur auctoribus: mihi nec horarum momenta præſtantur: mox vt cœpero, clamoribus imminetur: feſtinatione nimia ingeritur, ne cautius cœpta peragantur. Alter nos frequentia inuidioſę interpellationis exaggerat: alter miſeriarum mole caſtigat: * alij furioſa cõtentionum ſeditione circundant. Inter hæc cur requiritis dictationis eloquium, vbi vix copiam poſſimus habere ſermonum? Ipſas

[Margin notes: *Cauſæ ſcribendi.* — ineptam. — mihi. — *Celeritatis in ſcribendo incommoda.* — alter f. int: ſed. circundat.]

quoque noctes inexplicabilis cura circunuolat, ne deſit alimonia ciuitatibus, quę ſupra omnia populi plus requirunt, ſtudentes ventri, non auribus. Hinc eſt, quod cogimur animo per cun-
al. limina. ctas ire prouincias: & *iniuncta ſemper inquirere: quia non ſuf-
hoc. ficit agenda militibus imperare, niſi *hæc Iudicis aſſiduitas videatur exigere. Nolite quæſo noxie nos amare. Declinanda eſt ſuaſio, quæ plus habet periculi, quam decoris. Sed illi potius tali diſceptatione fatigabant, Pręfectum te Prætorianæ ſedis omnes nouerunt: cui dignitati occupationes publicæ, velut pediſequæ ſemper aſſiſtunt. Ab hac enim exercituales flagitantur expenſæ: ab hac victus quæritur ſine temporis conſideratione populorum: huic etiam vel ſolum graue iudiciorum pondus adiectum eſt. Cui ideo leges viſæ ſunt immenſum onus imponere, dum ad ipſam, honoris gratiam, maluerunt pene omnia pertinere. Quod enim ſpatium poſſis publico labori ſurripere, quando in vnum pectus confluit, quicquid vtilitas generalita-
Quæſturæ. tis expoſcit? Addimus etiam, quod frequenter Quæſturæ vicibus ingrauato ocij tẽpus adimit crebra cogitatio, & velut mediocribus faſcibus inſudanti, illa tibi de aliis honoribus principes videntur imponere, quæ proprij Iudices nequeunt explicare. Hæc autem facis nulla vendendo, ſed exemplo proprij ge-
ab impetrãtibus. nitoris, *a ſperantibus accipis ſolos ſpei labores: ſic petentibus præſtando gratis ſub continentiæ munere cuncta mercaris. Regum quinetiam glorioſa colloquia pro magna diei parte in bonum publicum te occupare nouerunt: vt faſtidium ſit ocioſis expectare, quæ tu continuo labore cognoſceris ſuſtinere. Verum hoc magis tibi ad ſuffragium laudis poteſt proficere, ſi inter tanta & talia valueris legenda proferre: deinde qui rudes viros, & ad Rempublicam conſcia facundia præparatos, labor tuus ſine aliqua offenſione poterit edocere: & vſum, quem tu inter altercantium pericula iactatus exerces, illos qui ſunt in tranquillitate poſiti, contingit felicius adipiſci. Proinde, quid ſalua fide qua frueris diſſimulare non poteris, tanta Regum beneficia ſi pateris ignorari, fruſtra maluiſti benigna feſtinatione concedi. Noli, quæſumus, in obſcurum ſilentij reuocare, qui te dicente meruerunt illuſtres dignitates accipere. Tu enim illos aſſumpſiſti vera laude deſcribere, & quodammodo hiſtorico colore depingere. Quos ſi celebrandos poſteris tradas, abſtuliſti, conſuetudine Maiorum, morientibus decenter interitum.
regis. Deinde mores prauos *corrigis auctoritate rectoris, excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis. Et adhuc dubitas edere,

edere, quod tantis vtilitatibus probas poſſe congruere? Cælas etiam, vt ita dixerim, ſpeculum mentis tuæ, vbi te omnis ætas ventura poſſit inſpicere. Contingit enim diſſimilem filium plerunque generari, * oratio diſpar moribus vix poteſt inueniri. Eſt ergo iſta valde certior arbitrij proles. Nam quod de arcano pectore gignitur auctoris ſui, poſteritas veracius æſtimat. Dixiſti etiam ad commendationem vniuerſitatis frequenter Reginis ac Regibus laudes. Duodecim libris Gothorum hiſtoriam defloratis proſperitatibus condidiſti. Cum tibi in illis fuerit ſecundus euentus, quid ambigis, & hæc publico dare, qui iam cognoſceris dicendi tyrocinia poſuiſſe? Victus ſum fateor in verecundiam meam: nec obſiſtere tantis precibus potui, cum me viderem ex affectione culpari. Nunc ignoſcite legentes: & ſi qua eſt incauta præſumptio, ſuadentibus potius imputate: quia mea iudicia cum illo videntur facere, qui me decreuerit accuſare. Et ideo quod in Quæſturæ, Magiſterij, ac Præfecturæ, dignitatibus à me dictatum in diuerſis publicis actibus potui reperire, biſſena librorum ordinatione compoſui. Vt quanquam diuerſitate cauſarum legentis intentio concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tẽdit ad terminum. Illud autem ſuſtinere alios paſſi non ſumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis impolitas & præcipites dictiones: quæ ſic poſcuntur ad ſubitum, vt vix vel ſcribi poſſe putentur vel videantur. Cunctarum itaque dignitatum ſexto & ſeptimo libris formulas comprehendi: vt & mihi quanuis ſero proſpicerem, & ſequentibus in anguſto tempore ſubuenirem. Ita, quæ dixi de præteritis, conuenient & futuris. quia nõ de perſonis, ſed de ipſis locis, quæ apta videbantur explicui. Librorũ vero titulum, operis indicem, cauſarũ præconem, totius orationis breuiſſimam vocem, VARIARVM nomine prænotaui. Quia neceſſe nobis fuit, ſtilum non vnum ſumere, qui perſonas varias ſuſcepimus admonere. Aliter enim multa lectione ſatiatis, aliter mediocri guſtatione ſuſpenſis, aliter a literarũ ſapore ieiunis, perſuaſionis cauſa * loquendum eſt: vt interdũ genus ſit peritiæ vitare, quod doctis placeat. Proinde Maiorum pulchra definitio eſt, Sic apte dicere, vt audientibus poſſis concepta vota ſuadere. Neque enim tria genera dicẽdi incaſſum prudens definiuit Antiquitas. Humile, quod communione ipſa ſerpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumeſcit, nec paruitate tenuetur, ſed inter vtrunque poſitum, propria venuſtate ditatum, ſuis finibus continetur. Tertium genus, quod

* ſed omninò

Scriptura mentis ſpeculum.

Excuſat ſtilum.

Inſcriptionis ratio.

* loquimur.

Genera dicẽdi tria.

ad ſummum apicem diſputationis exquiſitis ſenſibus eleuatur: videlicet vt varietas perſonarum congruum ſortiretur eloquiũ: & licet ab vno pectore proflueret, diuerſis tamen alueis emanaret. Eloquent. Quoniam nullus eloquentis obtinet nomen, niſi qui trina virtute ſuccinctus cauſis emergentibus viriliter eſt paratus. Huc accedet, quod modo Regibus, modo Poteſtatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis: quibus aliquid contingit ſub feſtinatione profundere, alia vero licuit cogitata proferre. Vt merito VARIARVM dicatur, quod tanta diuerſitate conficitur. Sed vtinam ſicut iſta regulis accepiſſe probamur antiquis, ita eadem promiſſæ reſignent merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecunde promittimus, Mediocre non improbe pollicemur, Summum vero, quod propter nobilitatem ſui eſt in edicto conſtitutum, nos attigiſſe non credimus. Veruntamen ſileant diſputationes vel præſumptiones illicitæ, qui legendi ſumus. Incongrue nanque veſtras de nobis diſputationes ingerimus, qui veſtra potius iudicia ſuſtinemus.

ANA-

MAGNI AVRELII
CASSIODORI SENATORIS, &c.
VARIARVM, LIBER PRIMVS.

ANASTASIO. IMPERATORI. THEODERICVS. REX I.

Oportet nos, clementiſſime Imperator, pacem quærere, qui cauſas iracundię noſcimur non habere. quando ille moribus obnoxius iam tenetur, qui ad iuſta deprehenditur imparatus. Omni quippe Regno deſiderabilis debet eſſe tranquillitas: in qua & populi proficiunt, & vtilitas gentium cuſtoditur. Hæc eſt enim bonarum artium decora mater. hæc Mortalium genus reparabili ſucceſſione multiplicãs, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoſcitur, qui eam minime quæſiſſe ſentitur. Et ideo, piiſsime principum, potentiæ veſtræ conuenit & honori, vt concordiam veſtram quærere debeamus, cuius adhuc amore proficimus. Vos enim eſtis regnorum omnium pulcherrimũ decus. vos totius Orbis ſalutare præſidium. quod cæteri dominantes iure † ſuſcipiunt, quaſi in vobis ſingulare aliquid ineſſe cognoſcunt. nos maxime, qui diuino auxilio in Republica veſtra curam didicimus, quemadmodum Romanis æquabiliter imperare poſsimus. Regnum veſtrũ imitatio veſtra, forma eſt boni propoſiti, vnici exemplar imperij. qui quantum vos ſequimur, tantum gentes alias anteimus. Hortamini me frequenter, vt diligam ſenatum, leges principum gratãter amplectar, vt cuncta Italiæ membra componam. Quomodo poteſtis ab auguſta pace diuidere, quem non optatis a veſtris moribus diſcrepare? Additur etiam veneranda Romanæ vrbis affectio: a qua ſegregari nequeunt, qui ſe nominis vnitate iunxerunt. Proinde illum & illum legationis officio ad ſereniſsimam pietatem veſtrã † credimus deſtinãdos: vt ſynceritas pacis, quæ cauſis emergentibus cognoſcitur fuiſſe vitiata, deterſis conditionibus, in ſua deinceps firmitate reſtituta permaneat. Quia pati vos non credimus, inter vtraſque Reſpublicas, quarum ſemper vnum corpus ſub antiquis principibus fuiſſe declaratur, aliquid diſcordiæ permanere: quas nõ ſolum oportet inter ſe ocioſa dilectione coniungi, verumetiam decet mutuis viribus adiuuari. Romani regni vnum velle, vna ſemper opinio ſit. Quicquid & nos poſſumus, veſtris præconiis applicetur. Quapropter ſalutationis honorificentiam præferentes, prona mente depoſcimus, ne ſuſpendatis a nobis

Pacis laus.

† ſuſpiciũt.

† credidimus.

mãſuetudinis veſtrę glorioſiſsimã caritatem.quã ego ſperare debui,etiam ſi aliis nõ videretur debere poſſe cõcedi.Cætera vero per latores præſentiũ pietati veſtrę verbo ſuggerẽda,cõmiſimus:vt nec epiſtolaris ſermo redderetur extẽſior,nec aliquid pro vtilitatibus noſtris prætermiſiſſe videremur.

† Theodonio viro ſublimi.
† nos volumus.
† tu vero curſum, ſed poſtea deletum.
Purpura & muricis deſcriptio & vſus.

† THEONI. V.S. THEODERICVS. REX II.

Comitis Stephani inſinuatione comperimus, Sacræ veſtis operam, † quam voluimus neceſſaria feſtinatione compleri, diſrupto magis labore pendere: cui † vſum ſubtrahendo ſolennem, abominãdam potius inferre cognoſceris tarditatem. Credimus enim aliquem proueniſſe neglectum,vt aut crines illi lactei,carneo poculo bis terque ſatiati,pulcherrima minus ebrietate rubuerint,aut lanæ non auxerint adorandi muricis precioſiſſimam qualitatem. Quapropter ſi perſcrutator Hydrontini maris intuſa conchilia ſolenniter condidiſſet apto tempore,aceruus ille Neptunnius,generator florentis ſemper purpuræ,ornator ſolij, aquarum copia reſolutus imbrem aulicum flãmeo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obſcuritas rubens,nigredo ſanguinea regnantem diſcernit, dum conſpicuum facit, & præſtat humano generi, ne de aſpectu Principis poſſit errari. Mirum eſt, ſubſtantiam illam morte confectam,cruorem de ſe poſt ſpatia tam longi temporis exudare, qui vix

† cõparibus

ſolet viuis † corporibus vulnere ſauciatis effluere. Nam cum ſex pene mẽſibus marinæ delitiæ à vitali fuerint vigore ſeparatæ, ſagacibus naribus neſciunt eſſe grauiſſimæ.ſcilicet ne ſanguis ille nobilis aliquid ſpiraret horroris.

† hic confecta.

Hæc † cum infecta ſemel ſubſtantia perſeuerat, & neſcit ante ſubtrahi,quàm veſtis poſſit abſumi. Quod ſi conchiliorum qualitas non mutatur,ſi torcularis illius vna vindemia eſt, culpa nimirum artificis erit, cui ſe copia nulla ſubtraxit. In illis autem rubicundis fontibus cum albentes comas ſerici doctus moderator intinxerit,habere debet corporis puriſſimam caſtitatem.quia talium rerum ſecreta refugere dicuntur immunda. Hæc ſi omnia conſtiterunt, ſi in nulla parte prætermiſſa videatur eſſe ſolennitas, miramur,tua te pericula minime cogitaſſe.dum ſacrilegij ſit reatus,

† negligenter.

† negligentiæ, in tali veſte peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum cateruæ,tot familiæ ruſticorum? Tu quoque Comitiua ſubuectus tãtis iubes,tãta te iſtius nominis præſumptione defendis: vt cum regale opus crederis agere,in multis videaris tuis ciuibus imperare.Hoc ergo remiſſio tua negligit,quod te in prouincia ſubuexerat, & ad conſpectum Principis honorabilem venire faciebat?Quod ſi te facultatis tuæ adhuc cura non deſerit,ſi te ſalutis propriæ tangit affectus,infra illum diem imminente tibi harum portitore,cum blatta, quam noſtro cubiculo dare annis ſingulis conſueuiſti,venire feſtina. Quia iam non compulſorem ad te mittimus,ſed vltorem;ſi aliqua credideris ludificatione tardandum.

Blatta.

Purpura inuentio.

Verum talis tantaque res,quàm facili legitur inuenta compendio?Nam cum fame canis auida in Tyrio litore proiecta conchilia impreſſis mandibulis contudiſſet, illa naturaliter humorem ſanguineum defluentia, ora eius mirabili colore tinxerunt. & vt eſt mos hominibus, occaſiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes fecerunt Principibus decus nobile † dare, quod ſubſtantiam noſcitur habere mediocrem. Eoa Tyros eſt Hydron Italica,auli-

† de re.

cum

cum profecto veſtarium,non antiqua cuſtodiens,ſed iugiter nouella tranſmittens. Vide ergo,ſi quis te patiatur minus implere,quod nos tam neceſſario cognoſcis expetere.

CASSIODORO. V.I. ATQVE. PATRITIO.
THEOD. REX III.

QVanuis proprio fruatur honore,quod eſt natura laudabile,†nec deſint probatæ conſcientiæ faſces, cum generat animo dignitates:(omnia ſiquidem bona ſuis ſunt coniuncta cum fructibus: nec credi poteſt virtus,quæ ſequeſtratur a prȩmio)tamen iudicij noſtri culmen excelſum eſt, cum qui a nobis prouehitur † præcipuus & plenus meritis æſtimatur. Nam ſi æquabilis credendus eſt, quem iuſtus elegerit:ſi temperantia præditus,quem moderatus aſciuit:omnium profecto capax poteſt eſſe meritorum, qui iudicem cunctarum meruit habere virtutum.Quid enim maius quȩritur,quam hîc inueniſſe laudum teſtimonia, vbi gratificatio non poteſt eſſe ſuſpecta? Regnantis quippe ſententia iudicium de ſolis actibus ſumit,nec blandiri dignatur animus dominij poteſtate munitus.Repetantur certe,quȩ te noſtris ſenſibus infuderunt:vt tui laboris fructum capias, cum noſtris animis ſingula ſuauiter inhæſiſſe cognoſcas. In ipſo quippe imperij noſtri deuotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus prouiiciarum corda vagarentur,& negligi nouum dominum nouitas ipſa pateretur, Siculorum ſuſpicantium mentes ab obſtinatione præcipiti deuiaſti,culpam remouens illis,nobis neceſsitatem ſubtrahens vltionis. Egit ſalubris perſuaſio, quod vehemens poterat emendare diſtrictio.Lucratus es damna prouinciæ, quæ meruit ſub deuotione neſcire: vbi ſub procinctu Martio ciuilia iura cuſtodiens, publica priuataque commoda inauarus arbiter æſtimabas. & proprio cenſu neglecto, ſine inuidia luceri, morum diuitias retuliſti, excludens vel querelis auditum, vel derogationibus locum.Et vnde vix ſolet reportari patientiæ ſilentium,voces tibi militauerunt laudantium. Nouimus enim, teſtante Tullio,Siculorum naturam,quam ſit facilis ad querelas, † vbi ſolita cōſuetudine poſsint iudices etiam de ſuſpicionibus accuſare.Sed non eo præconiorum fine cōtenti,Brutiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regēdos:ne bonum quod peregrina prouincia meruiſſet,genitalis ſoli fortuna neſciret. At tu conſuetudinem deuotionis impendens, eo nos obligaſti munere, quo tibi putamus omnia reddidiſſe:inde amplificando debitum, vnde credi poterat abſolutum. Egiſti te per cuncta iudicem totius erroris expertem,nec inuidia quemquam deprimens, nec gratia blandiente ſublimans. Quod cum vbique ſit arduum,tamen ſit in patria glorioſum: vbi neceſſe eſt, aut gratiam parentela prouocet, aut odium longæ contentiones exaſperent. Oblectat igitur nos actus Præfecturæ recolere, totius Italiæ nouiſsimum bonum. vbi cuncta prouida gubernatione diſponens, oſtendiſti quam leue ſit, ſtipendia ſub iudicis integritate dependere. Nullus enim grauanter obtulit, quod ſub æquitate perſoluit. Quia quicquid ex ordine tribuitur, diſpendium non putatur. Fruere nunc bonis tuis, & vtilitatem propriam, quam reſpectu publico contempſiſti,recipe duplicatam. Hæc eſt enim vitæ glorioſa commoditas,dominos eſſe teſtes, ciues habere laudantes. His igitur

† nō deſunt probare.

† præcipuis plenus in.

? Præclarum à principe laudari.

Caſsiodori integritas.

Siculi querulі.

† vt.

Brutij. Lucani.

Patritiatus dignitas. tot ampliſſimis laudibus incitati, Patritiatus tibi apicem iuſta remuneratione conferimus:vt quod aliis eſt præmium,tibi ſit retributio meritorum. Macte ſumme vir felicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominantis animos impuliſti : vt bonorum tuorum potius fateamur eſſe, quod dedimus. Sint hæc diuino perpetrata auſpicio: vt cũ hæc pro remuneratione tribuimus,meliora interim tuis meritis exigamur.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODERICVS. REX IV.

Optamus quidem, Patres Conſcripti coronam veſtram diuerſorum faſcium flore depingi.Optamus, vt libertatis genius gratã videat turbam Senatus. Conuentus ſiquidem talium eſt dignitas Imperantiũ : & quicquid in vobis feſtiua gratulatione conſpicitur,noſtris vere laudibus applicatur. Illud tamen maxime deſideranter appetimus, vt collegium veſtrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriç reddunt,qui aulica poteſtate creuerunt.Hos viros noſtra perſcrutatur intentio : iis morum theſauris gaudemus inuentis: in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia veſtræ ſerenitatis exprimitur.Hinc eſt,quod Caſsiodoro illuſtri & magnifico viro,prçcipua in Repub.claritate notiſsimo,Patritiatus dedimus pro remuneratione ſuggeſtum:vt per honorem magni nominis declarentur merita ſeruientis. qui non fragili felicitate prouectus, Fortunæ ludo ad apicem faſcium repentinis ſucceſſibus euolauit:ſed, vt creſcere virtutes ſolent, ad faſtigiũ præconij cõſcendit † gradibus dignitatũ.Primus enim,vt ſcitis, adminiſtrationis introitus Comitiuç Priuatarum mole fundatus eſt: vbi non tyrociniorum infirmitate titubans, nouitatis vitio vel innocenter errauit: ſed abſtinentiæ firmato veſtigio,imitando vixit exemplo. Qui mox deinde Sacrarum largitionum honore ſuſcepto,creuit tantum conuerſationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid prouinciis redditam diſciplinam?quid diuerſo generi hominũ momenta iuſtitiæ infuſa, referamus? Vixit enim tanta continentia,vt æquitatem & inſtrueret monitis,& doceret exemplis. Facilis enim recti perſuaſor eſt innocens iudex: ſub cuius prædicabili conuerſatione pudet mores probabiles non habere.Quis enim vereatur ſcelus,cuius in ſuggeſtu gremij complicem videt? Incaſſum perſonam fictæ ſeueritatis inducit, cum auarus pecuniæ ambitum diſſuadet, cum legibus † parendum cenſet iniuſtus.Non habet diſtributionis gremium, cui auctoritatem libera conſcientia non miniſtrat.Quoniam exceſſus tunc ſunt in formidine,cũ creduntur iudicibus diſplicere. His itaque ſub prçcedenti Rege gymnaſiis exercitatus,emeritis laudibus ad palatia noſtra peruenit.Meminiſtis enim, & adhuc vobis recentium rerum memoria miniſtratur, qua moderatione Prætoriano culmine locatus inſederit, & euectus in excelſum, inde magis deſpexerit vitia proſpectorum.Nullo quippe,vt pleriſque moris eſt,elatus fauore Fortunæ,in cothurnum ſe magnæ poteſtatis erexit,ſed æquitate cũcta moderatus, gratiam † noſtram in ſe non reddidit odioſam.Maiora ſibi de ſe fecit optari,dum intra modeſtiæ terminos magna cohibuit.Hic eſt enim probatæ conſcientiæ gratiſſimus fructus, vt quanuis ſumma potuerit adipiſci,iudicetur tamen ab hominibus plus mereri. Iunxit bene cum vniuerſorum gaudiis noſtra compendia,ærario munificus, & iuſte ſoluẽtibus gratioſus.

Marginal notes: Rom. Senatus dignitas. — Caſsiodori honores. — † gradus. — Integritas. — † pereundũ perdendum cenſet. — † in ſe r. gratioſum.

gratioſus. Senſit tunc Reſpublica ex illo cœtu Romuleo innocẽtię virum. Qui licet ſe moderando glorioſum fecerit, hoc tamen maius cõtulit, quod bonæ actionis exemplum ſequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis viris videtur potuiſſe ſuccedere. Fuit itaque, vt ſcitis, militibus verendus, prouincialibus mitis, dandi auidus, accipiendi faſtidioſus, deteſtator criminis, amator æquitatis. Quid nam fuit illi difficile cuſtodire, qui ſe a rebus alienis decreuerat abſtinere? Eſt enim indigni animi ſignum, famæ diligere commodum, & lucra potius odiſſe cauſarum. Verum hæc in illo iure mirentur, qui patris atque aui mores nobiliſſimos neſcierunt. Caſſiodoros ſiquidem præcedentes fama concelebrat. Quod vocabulum & ſi per alios videatur currere, proprium tamen eius conſtat eſſe familiæ. Antiqua proles, laudata proſopies, cum togatis clari, inter viros fortes eximij. Quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate, floruerunt. Pater enim candidati ſub Valentiniano principe geſſit Tribuni, & Notarij laudabiliter dignitatem. Honor, qui tunc dabatur egregiis: dum ad imperiale ſecretum tales conſtet eligi, in quibus reprehenſionis vitium nequeat inueniri. Sed vt ſe pares animi ſolent ſemper † eligere, patritio † Aetio pro iuuanda Repub. magna fuit caritate † ſociatus. Quem tunc Rerum dominus propter ſapientiam ſui, & glorioſos in Repub. labores, in omni conſilij parte ſequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum ſupradicti filio Carpilione legationis eſt officio non irrite deſtinatus. Vidit intrepidus, quem timebat Imperium: facies illas terribiles & minaces, fretus auctoritate, deſpexit: nec dubitauit eius altercationibus obuiare, qui furore neſcio quo raptatus, Mundi dominatum videbatur expetere. Inuenit regem ſuperbum, ſed reliquit placatum: & calumnioſas eius altercationes tanta virtute deſtruxit, vt voluiſſet gratiam quærere, cui expediebat pacem cum regno ditiſſimo non habere. Erigebat conſtantia ſua partes timentes: nec imbelles ſunt crediti, qui Legatis talibus videbantur armati. Pacem rettulit deſperatam. Cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt gratanter excepta, quantum & videbatur optata. Mox honore illuſtratus, mox reddituum dona æquus arbiter offerebat. Sed ille potius natiua moderatione ditiſſimus, dignitatem ſuſpiciens ocioſam, in remunerationis locum expetiit amœniſſima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoſte ſecurum, triſtis ab obſequio ſuo reliquit, quem ſibi neceſſarium fuiſſe cognouit. Auus enim Caſſiodorus Illuſtratus honore cinctus, qui eius generi non poterat abnegari, à Vandalorum incurſione Siciliam Brutiosque armorum defenſione liberauit: vt merito primatum in illis prouinciis haberet, quas à tam ſæuo & repentino hoſte defendit. Debuit itaque virtutibus eius Reſpub. quod illas prouincias tam vicinas Genſericus non inuaſit, quẽ poſtea truculentũ Roma ſuſtinuit. Hi autẽ & in partibus Oriẽtis parentũ laude viguerũt. Heliodorus eñ, qui in illa Rep. nobis vidẽtibus prefecturã bis nouenis annis geſſit eximie, eorũ conſanguinitati probatur adiũgi. Genus in vtroq; Orbe preclarũ, ꝙ gemino Senatui decẽter aptatũ, tãquã duobus luminibus oculatũ, puriſſima claritate radiauit. quo eñ ſe aliquavis nobilitas vltra diſtẽdit, quã hęc, quę in vtroq; Orbe clara eſſe pro-

Caſſiodororũ familia.

Pater.

† facta diligere. † ã Decio. † deuinctus

Legati dotes & cõſtantia.

Auus.

Genſericus.

meruit? Vixit & ipſe in prouincia honore Iudicis, & ſecuritate priuati, cūctis vel nobilitate potior, omnium ad ſe animos attrahebat: vt qui libertatis iure nō poterant ſubdi, viderentur magis cōtinuis beneficiis ſuauiter obligari. Tanta quinetiam patrimonij ſui vbertate gloriatus eſt, vt inter reliqua bona equinis gregibus Principes vinceret, & donando ſæpius inuidiā nominis non haberet. Hinc eſt, quod candidatus noſter Gothorum ſemper armat exercitus, & bono inſtituto melior, quod à parentibus accepit, hereditaria † largitate cuſtodit. Quæ ideo per ordinem veſtra † dignatio percurrit, vt vnuſquiſque intelligat, & parentum ſuorū apud nos laudes poſſe reparare, qui viuere præclaris elegerit inſtitutis. Et ideo Patres Conſcripti, quia vobis eſt commodus honor bonorum, & iudicium noſtrum veſter comitatur aſſenſus, proſpero auſpicio ſuſcipiatur eius prouectus, qui ſibi fecit gratiam patere cunctorum. Eſt enim potius viciſſitudo, quam præmium: vt qui vos probabili actione coluerunt, reciproco fauore gratulentur.

Opes.

†lege. †oratio.

FLORIANO. V.S. THEODERICVS. REX V.

Iudicata rei ſtandum.

IN immenſum trahi non decet finita litigia. Quæ enim dabitur diſcordātibus pax, ſi nec legitimis ſententiis acquieſcitur? Vnus enim inter procellas humanas portus inſtructus eſt. quem ſi homines feruida voluntate prætereunt, in vndoſis iurgiis ſemper errabūt. Et ideo ſpectabilitati tuæ præſentibus affamur oraculis, quatenus ſi ita res ſe habet, vt a præſentibus † ſupplicatur, & in Comitis Annę iudicio Mazenis fundi controuerſia ſtatutis legitimis eſt deciſa, nec aliqua probatur appellatione ſuſpenſa, quæ ſunt decreta, ſeruentur. Quia ſicut nolumus oppreſſis negare iudicium, ita irrationabilibus querelis non præbemus aſſenſum. Cogi enim debet vt ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Nam & medendi peritus inuitum frequenter ſaluat ægrotum: dum volūtas recta in grauibus paſſionibus non eſt, ſed potius illud appetitur, quod a ſalutis Iudice grauare poſſe ſentitur.

†ſuſpicatur

Inuito reddita valetudo.

AGAPITO. † PRAEFECTO. VRBIS. THEODERICVS. REX VI.

†viro illuſtri Pōtifici.

DEcet principem curare, quæ ad Rempublicam ſpectat augendam: & vere dignum eſt, Regem ædificiis palatia decorare. Abſit enim, vt ornatui cedamus Veterum, qui impares non ſumus beatitudine ſæculorum. Quapropter in Rauennate vrbe baſilicæ Herculis amplum opus aggreſſi, cuius nomini Antiquitas congrue tribuit quicquid in aula prædicabili admiratione fundauit, magnitudini tuæ ſtudioſiſſime delegamus: vt ſecūdum † Breue ſubter annexum, de vrbe nobis marmorarios peritiſſimos deſtinetis, qui eximie diuiſa coniūgāt, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter † metiantur. de arte veniat, quod vincat Naturam. diſcolora cruſta marmorum gratiſſima picturarum varietate texantur. Quia illud eſt ſemper in pretium, quod ad decorem fuerit a ſubtilitate exquiſitū. His ſumptus ſubuectionesque præſtabis: ne quenquam noſtrum grauet imperium, quod ad vtilitatem volumus reſpicere ſingulorum.

†breuem.

†mētiātur.

FELI-

FELICI. V.C. THEODERICVS. REX VII.

VEnantij tutoris Plutiani aditione cognouimus, in ea te quã nõ decuerat actione verſatum: vt eum quem ſumptu proprio iuuare debueras, diſpendio proprietatis affligeres. Affinitatem quippe tuam ſolatia debuerant impenſa teſtari. Quale ergo videtur ſanguine coniũctis, quod criminoſum probaretur extraneis? Atque ideo præſenti iuſſione cenſemus, vt quicquid a Neotherio fratre Plutiani malæ fidei poſſeſſore prodiga voluntate laſciuo, te non tam comparaſſe, quam ſurripuiſſe cognoſcis, incomparanda militi noſtro ſine aliqua dilatione reſtituas: ne nos huiuſmodi factum cogas legibus vindicare, qui nũc videmur omnia manſuetudine temperaſſe. Perire enim pupillo non patimur, quæ parentibus ſub noſtra laude dederamus. Grauiſſimum eſt enim per calumniam ſubtrahi, quod collatum eſt munificentia principali. Reliqua verò, quæ te pro iugalis tuæ aſſeris portione contempto iuſtitiæ tramite diuiſiſſe, ſi tamen appellanda diuiſio eſt, quam ſub vnius celebratam conſtat arbitrio, ad noſtrum Comitatum feſtines occurrere: vt inter vos, quæ iuſtitiæ conueniunt, ordinemus. Iniquum eſt enim, vt de vna ſubſtantia, quibus competit æqua ſucceſſio, alij abundanter affluant, alij paupertatis incommodis ingemiſcant.

Reſciſſa rei pupillaris emptio.

Diuiſio inæqualis.

AMABILI. EXECVTORI. THEODE. REX IIX.

COrdi nobis eſt, cunctos in cõmune protegere, ſed eos maximè quos ſibi nouimus defuiſſe. Sic enim ęquitatis libra ſeruabitur ſi auxilium largiamur imparibus, & metum noſtri pro paruulis, inſolentibus opponamus. Fortuna minor principẽ quærit. quia in vituperationem noſtram corruunt, quibus ſe publica vota ſubducunt. Venantij itaque tutoris Plutiani lachrymabili ſuggeſtione comperimus, Neotherium fratrem ſuum, affectum germanitatis oblitũ bona paruuli hoſtili furore laceraſſe. Quod nos pro rerum ſuarum acerbitate commouit: ne largitas noſtra, quam velut titulum volumus ſtare pietatis, vſurpata præſumptionibus videatur illicitis. Et quia dubium non eſt, in repetitione minoris maxime ſubmoueri diſpendia tarditatis. ideoque deuotio tua, noſtra iuſſione firmata, ſi nihil eſt, quod rationabiliter a pulſato poſſit opponi, poſtulatas res prædicto tutori facias ſine dilatione reſtitui. Aut ſi quid eſt, quod pro ſuis partibus intentio retentatoris obiiciat, legali †poſitione præcedente, ad noſtrum venire deproperet Comitatum: vt allegationibus cognitis, pro conſuetudine noſtræ iudicemus æquitatis.

Fauor pro lab.rãtibus.

†prece ſpõſione.

EVSTORGIO.† VIRO. VENERABILI. MEDIOLANENSI EPISCOPO. THEOD. REX IX.

†EVSTRVGIO.

TVta eſt conditio ſubiectorum, vbi viuitur ſub æquitate regnantium: nec dubio decet rumore trahi, a quo debent non mutanda conſtitui. Fidẽ ſiquidẽ rerum a ratione colligimus: quæ nunquã deſiderantibus abſconditur, ſi ſuis veſtigiis perquiratur. Atque ideo quod beatitudini veſtræ gratiſſimum eſſe confidimus, præſenti tenore declaramus, Auguſtanæ ciuitatis Epiſcopum, proditionis patriæ falſis criminationibus accuſatum. Qui a nobis honori priſtino reſtitutus, ius habeat epiſcopatus omne quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria cogitatione præſumendum eſt: vbi ſi propoſito creditur, etiã tacitus ab ex-

Epiſcopus Auguſtanæ ciuitatis falſò accuſatus abſoluitur.

ceſſibus excuſatur. Manifeſta proinde crimina in talibus vix capiunt fidē. Quicquid autem ex inuidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores eius legitima pœna percellere. ſed quoniam & ipſi clericatus nomine fungebantur, ad ſanctitatis veſtræ iudicium cuncta tranſmittimus ordinanda, cuius eſt & æquitatem moribus talibus imponere, quam nouimus traditionem Eccleſiaſticam cuſtodire.

Clerici ad Epiſcopum remittuntur.

BOETIO. V.I. ATQVE. PATRITIO. THEOD. REX X.

Licet vniuerſis populis generalis ſit impendēda iuſtitia, quę ſic nominis ſui obtinet dignitatē, ſi æquabili moderatione per potiores currat & humiles: confidentius tamen illam expetūt, qui a palatij militia non recedunt. Ocioſa enim grauitate præſtatur aliquid munificētia principali. cōſuetudo autem quodā debito redditur fideliter obſequenti. Domeſtici patres equitū & peditum, qui noſtræ aulę videntur iugiter excubare (quod ex magnis fieri doloribus ſolet) vt adunati nobis ſupplicatione conqueſti ſunt, ab illo Arcario præfectorum, pro emolumētis ſolēnibus, nec integri pōderis Solidos percipere, & in numero grauia ſe diſpendia ſuſtinere. Quapropter prudentia veſtra lectionibus erudita dogmaticis, ſceleſtam falſitatem a cōſortio veritatis eiiciat. ne cui ſit appetibile, aliquid de illa integritate ſubducere. Hæc enim quæ appellatur Arithmetica, inter ambigua Mundi certiſſima ratione conſiſtit. quam cum cœleſtibus æqualiter nouimus. euidens ordo, pulchra diſpoſitio, cognitio ſimplex, immobilis ſcientia: quæ & ſuperna continet, & terrena cuſtodit. Quid eſt enim, quod aut menſuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur, & vniuerſa hinc pulchritudinem capiunt, quia ſub modio ipſius eſſe noſcuntur. Iuuat inſpicere, quēadmodū denarius numerus, more Cœli, & in ſeipſum reuoluitur, & nūquam deficiens inuenitur. creſcit noua conditione, per ſe redeundo, addita ſibi ſemper ipſa calculatio: vt cum denarius nō videatur excedi, ex modicis præualet maiora complecti. Hoc ſæpe repetitū inflexis manualibus digitis, & erectis, redditur ſemper extenſum. & quāto ad principiū ſuum ſupputatio redditur, tāto amplius indubitāter augetur. Quantitate numerabili, arena maris, guttę pluuiarū, ſtellæ lucidę concludūtur. Auctori quippe ſuo omnis creatura ſub numero eſt. & quicquid ad exiſtentiā peruenit, a tali nō poteſt conditione dimoueri. Et quoniam delectat nos ſecretiora huius diſciplinæ cum ſcientibus loqui, pecuniæ ipſæ quanuis vſu celeberrimo vtiles eſſe videantur, animaduertendum eſt, quanta tamen à veteribus ratione collectæ ſunt. Sex millia Denariorum Solidum eſſe voluerunt. ſcilicet vt radiantis metalli formata rotūditas ętatem Mundi, quaſi Sol aureus, conuenienter includeret. Senarium vero, quem non immerito perfectum docta Antiquitas definiuit, vnciæ qui menſurę, primus gradus eſt, appellatione ſignauit. quam duodecies ſimilitudine menſium computatam, in libræ plenitudine ad anni curricula collegerunt. O inuenta prudentium, ô prouiſa Maiorum! exquiſita res eſt, quæ & vſui humano neceſſaria diſtingueret, & tot arcana naturæ ſignaliter contineret. Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum eſt conſideratione trutinata. Talia igitur ſecreta violare, ſic certiſſima velle confundere, nonne veritatis ipſius videtur eſſe crudelis,

Arcarius præfectorum.

Arithmetica

Denarius numerus.

Solidus.

Senarius numerus.

Vncia.

Libra.

delis, ac fœda laceratio? Exerceantur negociatores in mercibus: emantur late, quæ vendantur anguſtius: conſtet populis pondus, ac menſura probabilis: quia cuncta turbãtur, ſi integritas cum fraudibus miſceatur. Mutilari certe non debet, quod laborantibus datur: ſed a quo fidelis actus exigitur, compenſatio imminuta præſtetur. Da certe ſolidum, & aufer inde ſi prçuales: Trade libram, & aliquid inde, ſi potes, imminue. Cũcta iſta nominibus ipſis conſtat eſſe prouiſum, aut integrà tribuis, aut non ipſa quæ dicuntur exoluis. Non poteſtis omnino, non poteſtis, nomina integritatum dare, & ſceleſtas imminutiones efficere. Prouidete itaque, vt & arbiter arcę habeat iuſtas conſuetudines ſuas, & quod benemeritis impendimus, incorrupto munere conſequantur.

Pondus & menſura. — *Arca arbiter.*

SERVATO. DVCI. RETIARVM. THEOD. REX XI.

DEcet te honorem, quem geris nomine, moribus exhibere: vt per prouinciam, cui præſides, nullam fieri violẽtiam patiaris: ſed totum cogatur ad iuſtum, vnde noſtrũ floret imperium. Quapropter Maniarij ſupplicatione commoti, præſentibus te affamur oraculis: vt ſi re vera mancipia eius Breones irrationabiliter cognoueris abſtuliſſe, qui militaribus officiis aſſueti, ciuilitatẽ premere dicuntur armati, & ob hoc iuſtitiæ parere deſpiciunt, quoniam ad „ bella Martia ſemper intẽdunt, dum neſcio quo pacto aſſidue dimicãtibus, „ difficile eſt morum cuſtodire menſuram: quapropter omni proteruia remota, quę de præſumptione poteſt virtutis aſſumi, poſtulata facies ſine intermiſſione reſtitui. Ne per dilationis incõmoda, eorum videatur ſupplex odiſſe victoriam.

Militum mores.

EVGENIO. V.I. MAGISTRO. OFFICIORVM
THEODER. REX XII.

POmpa meritorum eſt regale iudicium: quia neſcimus iſta, niſi dignis impẽdere. Et quanquã poteſtati noſtræ, deo fauẽte, ſubiaceat omne, quod volumus, voluntatẽ tamen noſtram de ratione metimur: vt illud magis æſtimemur elegiſſe, quod cunctos dignũ eſt approbare. Hinc eſt, quod te literati dogmatis ſtudia laudabiliter exequentẽ, pridem ad quæſturę culmen elegimus, vt honeſti laboris tui fieret præmium dignitas literarum. Quid enim aduocationis officio, ſi per cũ impendatur, ornatius? quod peregrinum negociũ ad ſuas moleſtias trahit, vt laboribus ſubueniat alienis. In hoc cãpo exercitatus curſus meritorum, ad palmam noſtri iudicij perueniſti. Nec tamen benignitas noſtra vna remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & eo ſtudio dona reparat, quaſi debeat omne quod præſtat. Sume igitur Magiſteriæ infulas dignitatis, vſurus omnibus priuilegiis, quæ tuos habuiſſe cõſtiterit deceſſores. Atque ideo tanto iudicio lætare ſuſcepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterũ accipere meruiſti. Quid enim de priore ſenſerimus præmio, ſecũdæ dignitatis declaramus augmento. Nati ſunt faſces ex faſcibus, & naturam retinentes fœtus arborei pullularunt iterum decenter àbſciſi. Verum te hæc remuneratio ſatietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias, noſtri laus inuẽta iudicij: deſiderabilior quinimmo ſit honeſtas cum peruenit ad præmium: & tunc fiat gratius labores anxios fuiſſe perpeſſum, cum te fructum eorum intelligis inueniſſe. Honores ergo, quos

Litterarum dignitas. — *Aduocationis officium.* — *Magiſteria dignitas.*

ſumis ex chartis,redde de meritis.Noſti enim bene, quo nobis ſtudio placeatur,qui ab ipſius conſilij penetralibus venis. Meminiſti, quoties apud nos laudati ſint innocẽs,quoties bonis actibus reddidimus vicem; ore tuo iudicia noſtra loquebamur.Exemplis talibus incitare. Eſto innocentiæ tẽplum,temperantiæ ſacratium,ara iuſtitiæ. Abſit a iudiciariis mentibus aliquid profanum.Pio principi ſub quodam ſacerdotio ſeruiatur.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. THEOD. REX XIII.

DIgnitas P.C.dum ad incognitum venit,donum eſt:cum ad expertum, compenſatio meritorum: quorum alter debitor iudicij,alter obnoxius eſt fauori. Hos enim æſtimatione ſubuehimus, alios gratia promouemus, & ad omnes indulgentiæ vias noſtra ſe relaxat humanitas.Sed amoris veſtri intuitu cõmonemur, quoties in veſtrum cœtum deducitur, qui de glorioſis virtutibus æſtimatur. Quicquid enim Humani generis floris eſt, habere curiam decet: & ſicut arx decus eſt vrbium,ita illa ornamentum eſt ordinum cæterorum. Atque ideo Eugeniten illuſtrem virum literati dogmatis opinione fulgẽtem, magiſterij honore ſubueximus: vt gereret nomine, quam poſſidebat meritis dignitatem. Quis enim tot eius officioſos labores ignoret? quos non vilitate mentis exercuit,ſed patrocinij honore ſeruauit. Dedimus itaque perſonam tantis honoribus parem,vt alterutro decore fulgẽtes,mutua ſe gratia qualitatis ornarent.Hic eſt, qui noſtro pridem lateri veridicus quæſtor adhæſit, quem liuoris nebula nulla fuſcauit, nec maleuolentiæ ſtudio nocendi artes fellitis ſenſibus exquiſiuit:ſyncero pectoris arcano puritati noſtræ paruit,& ad pietatem iuſſionum innocentiam ſuam præbuit. Animus enim doloſus non arbitrium ſequitur imperantis, ſed ſuas potius explicat voluntates. Habetis euidens noſtrum in hac parte iudicium, vt poſt illius apicis culmen, ad alteram conſcenderet dignitatem: nec paſſi ſumus ocioſum,quem merita non ſinebant eſſe priuatũ:ſereni Solis conſuetudinibus æſtimandus:qui licet ſuſceptum diem peragat,alterum tamen eadem gratia claritas illuminat:Hunc ergo P.C.tot meritis abſolute relucentem, fauor veſter excipiat.Debetis enim bene gerentibus: vt eos laudis veſtræ comitetur aſſenſus.Nam ſi equorum curſus hominum clamoribus incitatur, & ſonantium manibus agitur, vt a mutis animalibus velocitas appetatur, quantum inde homines ſtimulari poſſe credimus, quos ad laudis auiditatem natos ſingulariter inuenimus?

Magiſteriũ.

Quæſtor.

FAVSTO. PRAEP. THEOD. REX XIV.

LIbenter omnibus modis præbemus aſſenſum, quoties vox eſt iuſta poſcẽtium:quia nec decet eſſe difficile beneficium,quod largitate non patitur detrimentum.Et ideo præcelſa magnificentia tua, quod a Chathalienſibus inferebatur genus Tertiarum,faciat annis ſingulis in tributaria ſumma perſolui: nec poſt ſuper hac parte patiantur ſupplices aliquam queſtionem: Quid enim intereſt,quo nomine poſſeſſor inferat,dummodo ſine imminutione quod debetur exoluat? Ita & illis ſuſpectum Tertiarum nomen auferimus, & a noſtra manſuetudine importunitates competentium ſubmouemus.

Tertia in pecuniam trib. conuerſa.

FE-

FESTO. V.I. ATQVE. PATRITIO. THEOD. REX XV.

GRatum nobis eſt, quoties de magnitudinis tuæ meritis æſtimatio talis procedit, vt & infirmorum auxilium, & abſentium credaris eſſe tuitio. Nam ideo & Senator prior eſſe meruiſti, vt te ſequentibus pro iuſtitiæ contemplatione præſtares. Vnde fit, vt bona nobis de te creſcat opinio, glorioſæ actionis exẽplo. Nulli enim propria res a diſcedente committitur, niſi de cuius bene conſcientia iudicatur. Idcirco præſenti iuſſione decernimus, vt domus patritij Agnelli ad Africã diſcendentis, qui regnum petens alterius, noſtris eſt vtilitatibus ſeruiturus, ſaluis legibus tua tuitione valletur: ne violentos cuiuſquam impetus ſubtracta domini defenſione patiatur. " Peruiæ ſunt enim ſemper iniuriis facultates abſentium, & quodammodo videtur occaſio homines in delictũ trahere, quę non poteſt animum peruadentis de reſultatione terrere. Ideoque celſitudo veſtra, quam votum pium eſt habere vicinam gentis, erigat humiles, eripiat opprimendos: &, quod poteſtatibus rarum eſt, proficiat cunctis, qui vniuerſis celſior inueniris.

Abſẽtium facultates iniuriis obnoxia.

IVLIANO. COMITI. PATRIMONII. THEOD. REX XVI.

ILlud amplius noſtris vtilitatibus applicamus, quod miſericordi humanitate concedimus. " Regnantis enim facultas tunc fit ditior, cum remittit: & acquirit nobiles theſauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ. Hinc eſt, quod conſuetudinis noſtræ humanitate commoniti, opem feſſis, manum porrigimus oneratis: vt pietatis noſtræ remedio ſurgant, qui fortunæ ſuæ acerbitate corruerant. Dudum ſiquidem conductores Apuli deplorata nobis aditione conqueſti ſunt, frumenta ſibi inimicorum ſurreptionibus concremata: poſtulantes ne cogantur ad integrã præſtationem, quibus commertiorum ſunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenita humanitate conſiderandum eſſe iudicamus: vt quorum non poſſumus accuſare deſidiam, releuãdam potius æſtimemus fortunã in hac parte eſſe. Inde enim conſtitutas penſiones inferri volumus, vnde conſtat ſubiectos commoda conſecutos. Et ideo hanc cauſam ſublimitatem tuam iubemus diligenter inquirere: vt quantum eos minus vendidiſſe conſtiterit, de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahatis: ita tamẽ vt nulla fraus noſtris beneficiis inſeratur. Ne aliqua negligẽtia reddaris obnoxius, qui ſemper nobis prouida intentione placuiſti. Quia ſicut nos tangunt ſupplicum damna, ita nobis eorum fructuoſa debẽt eſſe compendia.

Reliquorum condonatio.

VNIVERSIS. GOTHIS. ET. ROMANIS. DERTONAE CONSISTENTIBVS. THEOD. REX XVII.

PVblicæ vtilitatis ratione cõmoniti (quæ nos cura ſemper libenter onerauit) Caſtrum iuxta vos poſitum, præcipimus cõmuniri. Quia res præliorum bene diſponitur, quoties in pace tractatur. Munitio quippe tunc efficitur præualida, ſi diutina fuerit excogitatione roborata. Omnia ſubita probantur incauta: & male conſtructio loci tũc quæritur, quando iam pericula formidantur. Adde, quod animus ipſius nõ poteſt eſſe in audaciã pronus, qui diuerſa fuerit cura ſolicit⁹. Hanc merito Expeditionem nominauere Maiores: quia mens deuota præliis, non debet aliis cogitationibus occupari. Quapropter amplectenda res

Muniendi caſtri tempus.

Expeditio.

eſt, quæ generalitatis conſideratione præcipitur: nec moram fas eſt incurrere iuſſionem, quæ deuotos maxime noſcitur adiuuare. Et ideo præſenti auctoritate decernimus, vt domos nobis in prædicto caſtello alacriter conſtruatis, reddentes animo noſtro viciſſitudinem rerum: vt ſicut nos veſtris vtilitatibus profutura cenſemus, ita tempora noſtra ornare vos pulcherrimis fabricis ſentiamus. Tunc enim accidit, vt & ſumptus competentes noſtris iam penatibus congregare velitis, & habitatio vobis non ſit ingrata, quam propria poteſt commendare conſtructio. Quale eſt rogo in laboribus propriis eſſe, cũ duriſſimas manſiones hoſtis cogitur ſuſtinere? Ille imbribus pateat, vos tecta defendant. illum inedia conſumat, vos copia prouiſa reficiat. Sic vobis tutiſſimè conſtitutis, hoſtis veſter ante euentum certaminis fata patietur perditoris. Conſtat enim tẽpore neceſſitatis illum probari fortiſſimum virum, qui ſe per multa nõ diſtrahit. Nam quis eum prouidentiam habuiſſe putet, ſi tunc cœperit fabricis operam dare, aut penum condere, cum oporteat bella tractare?

Occurrẽdum periculo.

DOMITIANO. ET. VVILIÆ. THEOD. REX XVIII.

Oportet vos colere & obſeruare iuſtitiam, qui æquitatem populo dicere ſuſcepiſtis: quando nõ licet delinquere, qui alios creditur ſub æquitatis regula continere: ne fiat exemplum prauũ, qui electus ad laudabile cognoſcitur inſtitutum. Et ideo ad interrogationem veſtram curauimus præbere reſponſum: ne per dubitationem poſſitis errare, niſi (quod abſit) velitis excedere. Si Romani prædium (ex quo Deo propitio, Sonti fluenta tranſmiſimus, vbi primum Italiæ nos ſuſcepit imperium) ſine delegatoris cuiuſquam petitione, prǽſumptor barbarus occupauit, eum priori domino ſubmota dilatione reſtituat. Quod ſi ante deſignatũ tempus rem videtur ingreſſus, † aduerſus quam præſcriptio probatur obuiare tricennij, petitionem iubemus quieſcere pulſatoris. Illa enim reduci in mediũ volumus, quæ noſtris temporibus præſumpta damnamus. Quia locus calumniandi non relinquitur, cum longi temporis obſcuritas præteritur. De percuſſore tantũmodo non etiam peremptore fratris, quanquam omnium communi lege damnetur, ſolumque ſit parricicidium, quod totius tragœdiam reatus exuperet: tamen humanitas noſtra, quæ ſibi & in ſceleratis locum pietatis inquirit, præſenti auctoritate definit, vt huiuſmodi portenta prouinciæ finibus abigantur. Nam quibus fuit exoſa ſocietas parentum, ciuium non merentur habere conſortium: ne puri corporis iucunda ſerenitas, nebuloſis maculis polluatur.

Alieni prædij occupati reſtitutio.

† quoniam præſc.

Præſcriptio triginta annorum.

Fratris percuſſor relegatur.

SATVRNINO. ET. VERBVSIO. VV. SS.
THEOD. REX XIX.

Fiſci volumus legale cuſtodiri compendium: quia noſtra clementia rebus propriis videtur eſſe contenta. Et ſicut nullum grauare cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Indigentiam iuſte fugimus, quę ſuadet exceſſus: dum pernitioſa res eſt, in imperante tenuitas. Modus vbique laudandus eſt. Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideo vobis pręſenti iuſsione præcipimus, vt Adrianæ ciuitatis curialium inſinuatione ſuſcepta, quicũque Gothorum Fiſcũ detrectat implere,

Modus in rebus Fiſci.

eum

eum ad æquitatem reddibitionis arctetis. Ne tenuis de proprio cogatur exoluere, quod conſtat idoneos indebite detinere. Hac ſcilicet ratione ſeruata, vt ſiquis contumaciæ vitio maluerit noſtra iuſſa tardare, cum mulcta reddat, quæ debuit etiam non compulſus offerre: quatenus proteruo ſpiritu indecenter erecta, impunita iuſtis ſæculis non relinquatur audacia. *Tenues.*

ALBINO. ET. ALBINO .VV. II. ATQ. PATRITIIS. TH. REX XX.

Licet inter glorioſas Reipub. curas, & regalium ſolicitudinũ ſalutiferos fructus, pars minima videatur, principem de Spectaculis loqui: tamen pro amore Reipub. Romanæ non pigebit, has quoque cogitationes intrare: quia vndecunque præſtare poſſumus dignum noſtris ſenſibus æſtimamus: præſertim cum beatitudo ſit tẽporum lætitia populorũ. Illud enim, propitiante Deo, labores noſtros aſſerit, quod ſe ocioſam generalitas eſſe cognoſcit. Partis itaque Praſini † inſinuatione comperimus (quoniam hoc introductum eſt, vt populi de colore vocitentur) ſeditiones turbulentas à quibuſdam ſceleſtiſſimis incitari, & cauſam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupiſſe. Quod † vtique gaudij decoram non poteſt habere qualitatem, ſi pacem non meruerit poſſidere communẽ.† Et ideo dignum eſt clementiam noſtram has quoque partes aſpicere, vt vbique poſſit morum probitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, ſed pernitioſæ ſemen ſeditionis excludimus. Quapropter illuſtris magnitudo veſtra præſenti iuſſione cõmonita, patrocinium partis Praſini, quod glorioſæ recordationis pater noſter impendit, dignanter aſſumat. Putari enim non debet iniuria, populos regere ac gubernare Romanos. Nã ſi honorum omnium cauſa pẽſetur, pro eorum vtilitate delecti ſunt, qui honores glorioſiſſimos accipere meruerunt. †Cõuocatis ergo ſpectatoribus de† Helladio & Theodoro, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æſtimatus, populi confuſione ſublata cõſtituatur à vobis Praſini Pantominus: quatenus ſumptum quem pro ſpectaculo ciuitatis impendimus, electis contuliſſe videamur. Hãc partem muſicæ diſciplinæ mutam nominauere Maiores, ſcilicet quæ ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ textu, poſſit agnoſci.

† inſinuatã petitione. *Factiones Praſina, Veneta.* *† vbique.* *† Cõuocatis ergo ſpect.* *Helladio & Thorondo.* *† Laudio.* *Pãtominus.* *Muſica muta.*

MAXIMIANO. V.I. ET. ANDREAE. V.S. THEOD. REX XXI.

Prouocãdi ſumus affectuoſis ciuiũ ſtudiis ad augmẽta ciuitatis. quia nemo poteſt diligere, quod habitatores intelligit nõ amare. Vnicuique patria ſua carior eſt: dum ſupra omnia ſalutũ fore queritur, vbi ab ipſis cunabulis cõmoratur. Quapropter votis paribus inuitemur ad dona: quatenus quod ſpõte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et ideo nulli graue ſit, Romanis fabricis deputatę pecuniæ reddere rationem, cũ pura conſcientia deſideret ſe probari: quãdo fructum laboris ſui capit, dum ad nos proſpera de ſe peruenire cognoſcit. Quocirca præſenti decernimus iuſſione, Romanæ ciuitatis fabricas vos debere diſcutere, ſi labor operis concordat expenſis, † vel apud aliquẽ conſtet reſidere pecuniam, quæ non ſit fabricis expenſa, deputatæ rei reddat erogandam.

Charitas patriæ. *De ratiociniis fabricar. & operarum publicarum.* *† ſi apud aliquem.*

Quibus rationibus euidenter expreſſis, ad nos inſtructionem fideliſſimam deſtinate:vt iudicio noſtro reſpondere videamini, qui eſtis ad indaginem veritatis electi. Nullum enim de largitate noſtra fraudari velle credimus, quando in tali negocio & de propriis facultatibus eum impendere poſſe iudicamus. Aues ipſę per aera vagantes,proprios nidos amant. Erratiles feræ ad cubilia dumoſa feſtinant. Voluptuoſi piſces campos liquidos tranſeuntes, cauernas ſuas ſtudioſa indagatione perquirunt. Cunctaque animalia ibi ſe norunt refugere,vbi longiſſima cupiunt ætate conſtare. Quid iam de Roma debemus dicere,quam fas eſt ab ipſis liberis plus amari?

Romæ amor.

MARCELLO. V.S. ADVOCATO. FISCI. THEOD. REX .XXII.

SOlida laus eſt Regiæ largitatis,quoties conueniunt indulta iudiciis:nec ſibi audet caſus adſcribere,† qui bonę diſpoſitionis librat examen. Quia vbi aptantur officia meritis, nil debetur incertis. Non enim de rudibus ſentētiam ferimus, ſed de probatiſſimis iudicamus. Poliſti ſiquidē ſtudij forenſi cote multifarie prædicatus ingenium: nutriſti facundiam exercitatione cauſarum; expertus es,quam ſuaues Fides afferat fructus, vt etiam ipſa conciliet corda regnantium. Hæc in te ſpeculator virtutum noſter ſenſus inſpexit. His apud nos ſuffragiis placere meruiſti,vt dignus exiſteres ad publicas cauſas, qui geſſiſti hactenus ſub integritate priuatas. Sume igitur Fiſci noſtri tuenda negocia, in vtendis officij tui priuilegiis deceſſorum exēpla ſecuturus. Ita ergo per medium iuſtitiæ tramitem moderatus incede, vt nec calumnia innocentes graues, nec iuſtis petitionibus retentatores exoneres. Illa enim vera lucra iudicamus, quæ integritate ſuffragante percipimus. Nō ergo quoties ſuperes, ſed quemadmodum vincas inquiramus. Æquitatem nobis placiturus intende: non quæras de poteſtate noſtra,ſed potius de iure victorias. quando laudabilius a parte Fiſci perditur,cum iuſtitia non habetur. Nam ſi dominus vincat,oppreſſionis inuidia eſt. æquitas vero creditur,ſi ſupplicem ſuperare contingat. Non ergo paruo periculo cauſas dicimus: quando tunc fama noſtra proficit,cum ſe commoditas iniuſta ſubducit. Quapropter fit interdum cauſa mala Fiſci,vt bonus princeps eſſe videatur. Maiori quippe compendio perdimus,quam ſi nobis indebite victoria ſuffragetur.

† quæ, vel, quod

Ne fiſco nimiū ſtudeat.

† CELIANO. ET. AGAPITO. VV. II. ET PATRITIIS. THEOD. REX XXIII.

† FELICIANO

DEcet quippe regalis apicis curam, generalitatis cuſtodire concordiam: quoniam ad laudem regnantis trahitur, ſi ab omnibus pax ametur. Quid eſt enim quod nos melius prædicet, quam quietus populus, concors ſenatus, totaque reſpub. morum noſtrorum honeſtate veſtita? Hinc eſt, quod præſenti iuſſione decreuimus vt patritij atque magnifici viri, Feſtus atque Symmachus, contra illuſtrem & patritium Paulinum in iudicio veſtro,quas ſe habere dicunt, exerant actiones. Quibus pro legum ratione ſuſceptis, & ſi iuris ordo patitur definitis,tunc patritius Paulinus, quicquid aduerſum ſupra memoratos magnificos viros ſe habere cauſatur,pari ſorte depromat. Nec tardari volumus in eius

Iudices litidati.

in eius quoque parte ſententiam, dum velimus omnia inter eos eſſe deciſa, nihilque aliud relinqui, niſi quod debetur affectui. Videte ergo tanti iudicij arbitros vos electos: videte expectationem noſtram, æquabilem flagitare iuſtitiam, † relaturi gratiæ vberrimum fructum, ſi præſens diſceptatio, quos dignos credidit, non impares probet eſſe. Debet enim de talibus viris eſſe cura præcipua, qui dare poſſunt minoribus euidenter exempla. Nam qui inter pares ſummos viros litem negligit † abolendam, hoc imitari reliquos ſine dubitatione permittit.

† relaturam

† vet. abſoluendam.

VNIVERSIS. GOTHIS. THEOD. REX XXIV.

INnoteſcenda ſunt magis Gothis, quam ſuadenda certamina, quia bellicoſę ſtirpi eſt gaudium comprobari. Laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiſcit. Et ideo iuuante Deo, quo auctore omnia proſperantur, pro communi vtilitate exercitum ad Gallias conſtituimus deſtinare. Vt ſimul & vos prouectus occaſionem habere poſſitis, & nos quæ præſtitimus " meritis contuliſſe videamur. Latet enim ſub ocio laudabilis fortitudo: & " dum ſe probandi non habet ſpatium, occulta eſt lux tota meritorum. Atque ideo per Naudium Saionem noſtrum admonendum curauimus, vt ad expeditionẽ, in Dei nomine, more ſolito, armis, equis, rebusque omnibus neceſſariis ſufficiẽter inſtructi, octauo die Cal. Iuliarũ, proxime veniẽte, modis omnibus, Deo fauẽte, moueatis: quatenus & parentũ veſtrorũ in vobis oſtẽdatis ineſſe virtutem, & noſtram peragatis feliciter iuſſionẽ. Producite iuuenes veſtros in Martiam diſciplinam. Sub vobis videant, quod poſteris referre contendant. Nam quod in iuuentute non diſcitur, in matura ætate neſcitur. Accipitres ipſi, quorũ victus ſemper ex præda eſt, fœtus ſuos nouitate marcentes, nidis perturbent, ne molle ocium conſueſcant: alis verberant immorantes: cogunt pullos teneros ad volatum, vt tales debeant exiſtere, de quibus poſſit pietas materna præſumere. Vos autem, quos & natura erigit, & amor opinionis exacuit, ſtudete tales filios relinquere, quales vos conſtat patres habuiſſe.

Pugnaces Gothi.

Indicitur expeditionis tẽpus.

Accipitres.

SABINIANO. V. S. THEODERICVS. REX XXV.

NIl prodeſt initia rei ſolidare, ſi valebit pręſumptio ordinata deſtruere. Illa ſunt enim robuſta, illa diuturna, quę prudentia incipit, & cura cuſtodit. Atque ideo non † minor in conſeruandis rebus, quam in inueniendis adhibenda cautela eſt. Quia de initis prædicatio debetur inuento: de cuſtoditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum ſiquidem propter Romanæ mœnia ciuitatis, vbi ſtudiũ nobis ſemper impendere, infatigabilis ambitus erit, portum Lucini deputatis redditibus reparari iuſſio noſtra conſtituit: vt viginti quinque millia tegularum annua illatione pręſtentur: ſimuletiam portubus iunctis, qui ad illa loca antiquitus pertinebant, & nunc diuerſorum vſurpatione ſuggerũtur inuaſi. Cuncta ergo ad ſtatutam præſtationem facies ſine dilatione reuocari. Quia licet noſtra iuſſa pro ſua reuerentia in nullo violanda ſint, ea tamen cuſtodiri volumus maxime, quæ Vrbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitet, fabricarum miracula hac prouiſione ſeruata? & pendenti ſaxo formatas cameras tegularum tegmine cuſtoditas? Vt antiqui

Vrbis Rom. inſtauratio.

† maior.

Ornatus vrbis.

principes nobis merito debeant ſuas laudes,quorum fabricis dedimus longiſſimam iuuentutem: vt priſtina nouitate reluceant,quæ iam fuerant vetuſtoſa ſenectute fuſcata.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XXVI.

Princeps beneficij ſui in data immunitate Eccleſiæ modum definit.

NEfas eſt, apud eos fidem beneficij prioris imminui, quibus alia conuenit a noſtra ſæpius largitate præſtari. Sed ſicut quæ ſemel annuimus,reſcindi in perpetuum non merentur: ſic qui largitatem noſtram moderatis precibus impetrarunt, noſtrorum terminos præſtitorum immodica non debent præſumptione tranſcēdere. Vnde quia religioſi ſtudij reuerentia commonemur,vt quæ dudum Eccleſiæ viri venerabilis Verſillæ antiſtitis præſtitimus,valere in perpetuum cenſeamus: nūc quoque illuſtrem magnificentiam tuam duximus admonēdam, quatenus ſuper indictorum onera titulorum, præfata Eccleſia in ea ſumma non ſentiat,quę vſque,a magnifici viri Caſſiodori patritij, pura nobis fide & integritate comperti,temporibus eſt ſoluta. Ea vero, quæ a tempore beneficij ad Eccleſiam veſtram ab aliquibus eſt tranſlata poſſeſſio, commune cum vniuerſis poſſeſſoribus onus ſolutionis agnoſcat: & illius ſubiaceat functioni,cuius nacta eſt iura dominij. Alioqui grata nobis augmēta eius eſſe non poſſunt, qui fiſci damno proficiunt. Sufficiat poſſeſſori compendium penſionis. Tributa ſunt† purpuræ, nō lacernæ. Lucrum cum inuidia periculum eſt. Quanto melius:omnia moderata gerere, quæ nullus audeat accuſare?

† principis, nō militis.

SPECIOSO. THEOD. REX XXVII.

SI exterarum gētium mores ſub lege moderamur, ſi iuri Romano ſeruit,quicquid ſociatur Italiæ:quanto magis decet ipſam ciuilitatis ſedem legum reuerentiam plus habere? vt per moderationis exemplum,luceat gratia dignitatum. Vbi enim quæratur modeſtus animus,ſi fœdent violenta patritios? Populi itaque nobis partis †Praſini petitione ſuggeritur,dum ad noſtrum diſponerēt Comitatum venire remedia conſueta poſcentes,ſe truculentas inſidias, à patritio Theodorico, & Importuno viro illuſtri Conſule pertuliſſe: ita vt vnus eorum defleatur extinctus. Quod nos,ſi ita eſt,pro facti ſui acerbitate commouit, vt innoxiam plebem furor perſequeretur armatus, quam fouere ciuicus debuiſſet affectus. Sed quia conditio minorum regnantis æquabiliter implorat auxilium, ſupra memoratos illuſtres viros admoneri præſenti iuſſione cenſemus,vt ad Cæliani atque Agapiti illuſtrium virorum vel ad æque iudicium inſtructas deſtinare nō differant,te inſtante,perſonas:† quatenus legibus examinata cognitio,eorum ſententia terminetur. Sed ne forſitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit,præſumptionis huius habenda diſcretio eſt. Teneatur ad culpam quiſquis tranſeunti reuerentiſſimo ſenatori iniuriam proteruus inflixit,ſi male optauit, cum bene loqui debuit. Mores autem graues in Spectaculis quis requirat? Ad Circum neſciunt conuenire Catones. Quicquid illic gaudenti populo dicitur, iniuria non putatur. Locus eſt qui defendit exceſſum. Quorum garrulitas ſi patienter accipitur, ipſos quoque principes ornare monſtratur. Reſpondeant nobis certè, qui talibus ſtudiis occupantur: ſi tranquillos optant,

† praſinæ.

Praſina pars.

† quibus.

Laſcivia ſpectaculorum.

optant,aduerſarios ſuos,certe volunt eos eſſe victores: quando ad iniurias tunc proſiliunt,cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt. Vnde ergo iraſci volunt,quod ſine dubio ſe optaſſe cognoſcunt?

VNIVERSIS. GOTHIS. ET. ROMANIS THEODER. REX XXVIII.

DIgna eſt conſtructio ciuitatis, in qua ſe commendet cura regalis: quia laus eſt temporum reparatio vrbium vetuſtarum. In quibus & ornatus pacis acquiritur, & bellorum neceſſitas præcauetur. Ideoq; præſenti iuſſione profutura ſancimus: vt ſiquis cuiuſlibet generis ſaxa,in agris ſuis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo ſine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius magis poſſidebit,cum hoc ciuitatis ſuæ vtilitati indulſerit. Quid enim gratius, quam videre creſcere publicum decus, vbi omnium vtilitas in generalitate concluditur? Et licet præſtentur vilia,ad auctores ſuos magna ſunt commoditate reditura. Datur enim plerunque,quod maiori vtilitate recipitur. Et frequenter homo lucra ſua complectitur,cum neceſſario pro temporis qualitate largitur. *Reparatio vrbiu.*

VNIVERSIS. LVCRISTANIS. SVPER. SONTIVM CONSTITVTIS. THEOD. REX XXIX.

NON dubium eſt, ad vtilitatem Reipub. curſus cuſtodiam pertinere:per quem noſtris ordinationibus celerrimus præſtatur effectus. Et ideo,velut neceſſarię rei,maior adhibenda cautela eſt:vt †qui ad cōtinuos curſus cōſtituti ſunt, turpi macie non tabeſcāt: ne ieiuna tenuitas laboribus præuenta ſuccumbat: & incipiat iter fieri moroſum, quod ad celeritatem conſtat eſſe inuentum. Quapropter deuotio veſtra,præſenti iuſſione commonita, terrarum ſpatia,quæ veredis antea licuerant mutationibus,ſuis a poſſeſſore vendicata reſtituat. Vt nec illis paruo ſpatio inducantur damna,& iſtis recuperata ſufficiant. *Curſus cuſtodia.* *†equi* *Veredi.*

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XXX.

ANimum noſtrum,Patres Conſcripti,Reipub. curis calentem, & diuerſarum gentium conſilia perſcrutantē, pulſauit ſæpius querela populorum,orta quidē ex cauſis leuibus,ſed graues eructauit exceſſus. Deplorat enim prò Spectaculorum voluptate, ad diſcriminis ſe vltima perueniſſe:vt legum ratione calcata, deſperate perſequeretur innoxios ſeruilis furor armatus: & quod illis humanitas noſtra letitiæ cauſa præſtitit,in triſtitiam audacia plectenda conuertit. Quod nos clementiæ noſtræ ſolita prouiſione comprimimus: ne paulatim ſinendo, grauiorem vindicare cogamur offenſam. Benigni quippe principis eſt, nō tam delicta velle punire,quam tollere:ne aut acriter vindicando ęſtimetur nimius,aut leuiter agendo,putetur improuidus. Atque ideo præſenti definitione ſancimus:vt ſi cuiuſpiam ſenatoris famulus, in ingenui cæde fuerit fortaſſe verſatus,cum tradat legibus impetitum:vt facti qualitate diſcuſſa, proferatur iure valitura ſententia. Si vero tāti facinoris reum fide mala dominus iudiciis præſentare diſtulerit,nouerit ſe decem librarum auri diſpēdio vulnerandum,& noſtrę ingratitudinis,quod multo grauius eſt,pericula ſubiturum. Sed vt honeſtatem omnium par libra componeret,& ciuilitatis

tatis gratia reductis moribus conueniret, ad populum quoque præcepta noſtra direximus: quæ vobis referari libẽter amplectimur: vt alterutra iuſſione penſata, ſarciatur ciuibus ſciſſa concordia. Proinde nullum a Spectaculorum gaudio remouemus, ſed ſeditionis ſemina radicitus amputamus. Interſit igitur inter ſplendorem veſtrum, moreſque mediocres. refugite tales familiares, qui ſint iniuriarum miniſtri: qui honori veſtro nitantur adſcribere, quod delinquunt: & dum leuitates ſuas aſſerere cupiunt, veſtram

Acclamatio vulgi negligẽda principi. reuerentiam implicare contendunt. Vos enim, quos ſemper grauitas decet, nolite truculenter inſequi inania verba populorum. Si quid eſt forte quod pœnam mercatur admiſſum, in Præfecti vrbis notitiam deferatur: vt culpa

Vltio legitima. legibus, non per præſumptam coërceatur iniuriam. Quid enim diſcrepat a peccante, qui ſe per exceſſum nititur vindicare? Impœnitenda eſt vltio, quę de legibus venit: & excellenter videtur de pulſato triumphaſſe, qui victor pronuntiatur a iudice. Inter ipſos quoque aduerſarios, vt ſcitis, non erant prius armata certamina: ſed pugnis ſe quamlibet feruida laceſſebat inten-

Pugna tio. Vnde & pugna nomen accepit. Poſtea Belus ferreum gladium primus

Bellum. produxit: a quo & bellum placuit nominari. Conſilium atrox, crudele pręſidium, ferina certatio. Nam & ſi datum illi eſt prius inermem facile vincere, tamen crimini applicandum eſt, quod inde poſteritas potuit inerire. Non permittatis ergo a famulis veſtris fieri in ciuibus, quod adhuc debet in hoſtibus accuſari.

POPVLO. ROMANO. THEOD. REX XXXI.

Moderatio in ſpectaculis præcipitur. SPectacula voluptatum, lætitiam volumus eſſe populorum: nec erigere debet motus irarum, quod ad remiſſionem animi conſtat inuentum. Ideo enim tot expenſarũ onus ſubimus, vt conſuetus veſter non ſit ſeditionis ſtrepitus, ſed pacis ornatus. Mores peregrinos abiicite. Romana ſit vox plebis, quam delectet audiri. Conuitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur. Hoc fuit certe, quod culpabatis in exteros. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abieciſſe. Atque ideo edictali programate definimus, vt ſi atroces iniurias in quempiam Senatorum vox iniuſta præſumpſerit,

Præfectus vrbi. nouerit ſe a præfecto Vrbis legibus audiendum, vt pro facti qualitate diſcuſſa excipiat promulgatam iure ſententiam. Verũ vt omne ſemen diſcordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes ſuas exercere præcipimus: quod vos poterit inſtruere ad præfectũ Vrbis data præceptio. Tantum eſt, vt animis compoſitis peragatis lætitiam ciuitatis. Nihil eſt enim, quod ſtudioſius vos ſeruare cupimus, quam virorum veterum diſciplinam: vt quod ab antiquis laudabile ſemper habuiſtis, ſub nobis potius augeatis. Soletis enim aëra ipſa mellifluiis implere clamoribus, & vno ſono dicere, quod ipſas quoque belluas delectet audire: profertis voces organo dulciores: & ita ſub quadam armonia cytharæ concauum theatrum per

Clamor theatri. vos reſonat, vt tonos poſſit quilibet credere, quam clamores. Nunquid inter iſta rixæ decent, aut inflammata contentio? Abiicite furores læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari poſſunt, cum veſtri fautores ſuauiter audiuntur.

AGA-

AGAPITO. VIRO. ILLVSTRI. PRAEF. VRB. THEOD. REX XXXII.

EXimiæ vrbis præſulem,pacis conuenit eſſe cuſtodem.Nã a quo melius moderatio debet ſperari, quem cui potuit Roma committi? Illa enim mater omnium dignitatũ viros ſibi gaudet præſidere virtutum.Et ideo honori tuo debes animos exæquare: vt quod noſtris adeptus es beneficiis, tuis meritis inueniſſe credaris.Circunſpicere te decet,ne qua in Spectaculis ſeditionum cauſa naſcatur: quia tuũ præconium eſt,populus quietus. Sit inſultandi conſuetudo moderata:vt nec libertati pereat honeſta licentia,nec deſit moribus diſciplina. Quocirca ſicut noſtris oraculis & ampliſſimum ordinem docuimus, & plebẽ decreuimus admoneri,hoc tuam quoque magnitudinẽ obſeruare cenſemus. Vt ſi a quoquam irrogata fuerit iniuria ſenatori, confeſtim loquax temeritas legum ſeueritate plectatur.Si vero ſenator,ciuilitatis immemor, quenquam ingenuum nefaria fecerit cæde vexari, protinus relatione tranſmiſſa perennitatis noſtræ mulctam perculſus excipiat.Meminerint enim cuncti, ſic Spectaculorum ſtudia parteſque diuidere,vt in patria debeant eſſe concordes:nec ad hoc voluptatum ſibi exhiberi certamina , vt exinde hoſtilis ira feruеſcat. Verum,ne poſthac vlla poſſit iterum furioſa contentio prouenire,Helladius de medio,voluptatem populis præſtaturus,introeat: habiturus æqualitatem menſtrui cum cæteris Praſini pantomimus.Illud etiã, quod crebas inter eos ſeditiones exagitat,præſenti iuſſione definimus , vt amatores Helladij,quem de medio ſaltare præcepimus,ſine vtriuſque partis ſtudio, ſpectandi eis vbi delegerint,libera ſit facultas.Si vero eorum lubrica voluntas in vnius coloris fauorem migrauerit , ſtudia ſua populus tã in Circo,quem theatro habeat pro parte quam diligit:vt is qui præſumpſerit vetita,ipſe iudicetur quæſiſſe diſcordiam.

Prohibentur ſeditiones ſpectaculorum.

Partium ſtudia.

AGHPITO. V.I. PRAEF. VRB. THEOD. REX XXXIII.

NEſcit ſerenitatis noſtræ ſemel prolatum titubare iudicium:nec quod prouida diſpoſitione conſtituit,cuiuſquã occaſionis ſurreptione mutauit.Dudum ſiquidem ad Albinũ atque Albienum patritios viros præcepta nos dediſſe retinemus , vt pantominum Praſini partis colligerent,qui præſtantius Spectaculis conueniret.Quod nobis factum ſua relatione reſerarunt.Et ideo nunc præſenti auctoritate decernimus,vt quem a ſupra memoratis magnificis viris electum eſſe conſtiterit,ei ſolitum menſtruum partis Praſini ſine imminutione tribuatis:vt quod noſtra prouiſio,confuſionis tollendæ cauſa,conſtituit, non fiat ſeditionis occaſio,ſed quietis.

Praſini.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XXXIIII.

COpia frumentorum prouinciæ debet primum prodeſſe, cui naſcitur:quia iuſtius eſt,vt incolis propria fœcunditas ſeruiat, quã peregrinis commerciis ſtudioſæ cupiditatis exhauriat. Alienis ſiquidem partibus debet impendi,quod ſupereſt:& tunc de exteris cogitandum,cum ſe ratio propriæ neceſſitatis expleuerit. Atque ideo illuſtris magnificentia tua per loca ſingula, qui curam videntur habere litorum,faciat commoneri,vt non ante quiſpiam peregrinas naues frumen-

Ne frumentũ exportetur.

tis oneret, ad aliena litora tranſituras, quam expenſæ publicæ ad optatam poſſint copiam peruenire.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XXXV.

CVm ſiccitas præſentis anni, quæ localiter certis ſolet deſeruire temporibus, terrenis viſceribus nimio calore duratis, abortiuos meſſium fœtus non tam edidit, quam imperfecta vbertate proiecit: maiori nunc ſtudio quærenda ſunt, quæ etiam in abundantia expeti conſueuerunt. Et ideo frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo litoribus per Cancellarium veſtrum æſtatis tempore conſueuerāt deſtinari, nec autumno veniſſe, modis omnibus permouemur. Cum Solis reflexus auſtralia ſigna diſcurrens, naturæ †ordine modificatus, tumultuoſas procellas aëris permiſtione reſuſcitat: quod ab ipſis quoque menſibus datur intelligi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina ſuſceperunt. Quæ ergo talis mora, vt in tantis tranquillitatibus velocia nec dum fuerint deſtinata nauigia? cum ſtellarum non mergentium lucidum ſydus tendi carbaſa feſtinanter inuitet, & aëris ſereni fides properantium nequeat vota terrere. Aut forte incumbente Auſtro, remigiiſque iuuantibus meatus nauium Echeneis morſus inter vndas liquidas alligauit. Aut Indici maris conchæ ſimili potentia labiis ſuis nauium dorſa fixerunt. Quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quam exagitata poſſint elementa compellere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & curſum nō habet cui ventus arridet: ſine anchoris figitur, ſine rudētibus alligatur: & tam parua animalia plus reſiſtunt, quam tot auxilia proſperitatis impellunt. Ita cum ſubiecta vnda præcipitet curſum, ſupra maris tergum nauigium ſtare conſtat infixum: miroque modo natantia inconcuſſe retinentur, dum innumeris motibus vnda rapiatur. Sed vt dicamus aliam piſcis naturam, forte nautæ prædictarum nauium Torpedinis tactu ſegniſſime torpuerūt: a qua tantum inſigentium dextræ prægrauantur, vt per haſtam qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus viuæ ſubſtantiæ pars ſine ſenſu aliquo immobilis obſtupeſcat. Credo talia incurrerūt, qui ſe mouere non poſſunt. Sed Echeneis illis, impedimentoſa venalitas eſt: concharum morſus, inſatiata cupiditas: torpedo, fraudulēta ſimulatio. Ipſi enim ſtudio prauo faciunt moras, vt occaſiones incurrere videantur aduerſas. Quod magnitudo tua, cui ſpecialiter conuenit cogitare de talibus, celerrima faciat emēdatione recorrigi: ne inopia non tam a ſterilitate temporis, quam a negligentia matre nata eſſe videatur.

Aduehantur Romam frumenta publica.

† ordinem modificat.

Nomina quatuor poſtremorum menſium ab imbre.

Echeneis ſeu Remora.

Torpedo.

Inopia non à ſterilitate, ſed mora.

THEORIOLO. V.S. THEOD. REX XXXVI.

VTilitas perſonarum bonarum debet ſucceſſione renouari: ne defectu ſeruientium patiatur aliquod res ſuſpenſa diſpendium. Et ideo locum te iubemus quondam Benedicti in† Pedonenſi ciuitate ex noſtra auctoritate ſuſcipere: vt omnia vigilāti ordinatione procurans, noſtræ gratiæ merearis augmenta. Debes enim aduertere, quam viciſſitudinem reddere ſtudeamus viuis, qui mortuorum fidem non poſſumus obliuiſci. Illud etiam pietatis noſtræ conſuetudine commonemur, vt quoniam deuotorum nobis memoria probata non deficit, antefati Benedicti quondā filios, qui ſyncera nobis cognoſcitur deuotione paruiſ-

Suffectus in locū demortui.

†Pedonēſa.

Commendat filios mortui officialis.

ſe,

ſe,ciuili facias tuitione vallati:quatenus defenſionis præſentis commodo ſubleuati, & ſecuritatem ſibi gaudeant paterna ſeruitia contuliſſe. Profit ergo generi,quod potuit vnius deuotione præſtari. Quia maiora nos decet tribuere, quam videamur a ſeruientibus accepiſſe. Hæc æqualitas æquitas non eſt:ſed pars noſtra iuſtiſſime penſat, cum reddendo plus fuerit onerata.

CRISPIANO. THEOD. REX XXXVII.

Homicidiū.

QVanuis homicidij facinus primus deteſtetur auditus, & cruentā manum oculi refugiant iudicantum: quia procliuior ad miſericordiā via bonis mentibus ſemper patet:tamen iuſtitiæ conſideratione librādum eſt,qua cuique fiat iniuria,nefariū ſcelus, quod †noua infelicitate fortunæ commiſſum eſt:tūc fiat deteſtatio cunctorū, ſi ſe ſeruet innoxium.Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonij niſus eſt iura violare? Feris inſitum eſt,copulam ſuam extrema concertatione defendere.Dum omnibus eſt animantibus inimicum,quod naturali lege damnatur. Videmus tauros,fœminas ſuas cornuali concertatione defendere:arietes pro ſuis ouibus capitaliter inſæuire: equos adiūctas ſibi fœminas colaphis ac morſibus vendicare. Ita pro copulatis ſibi animas ponunt,qui verecundia non mouentur. Homo autem quemadmodū patiatur adulterium inultum relinquere,quod ad ęternum ſuum dedecus cognoſcitur cōmiſiſſe? Et ideo ſi oblatæ petitionis minime† veritate fraudaris,& genialis thori maculam depræhēſi adulterij ſanguine diluiſti,nec ſub prætextu cruentę mentis,ſed cauſa pudoris intendis:ab exilio quod tibi cōſtat inflictum,te præcipimus alienum.Quoniam pro amore pudicitiæ porrigere ferrum mariti s,non eſt leges calcare,ſed condere.Ita tamen, vt ſi legitimus extiterit accuſator,de facti tui qualitate te noueris audiendum: vt ſi innoxios peremiſti,crimē publica diſtrictione reſecetur.Si male † initos complexus adulterorum morte diuiſiſti,æſtimetur potius vindicta, quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generauit,& Agnello, vt aſſeris,fideiuſſori tuo a vicario vel eius officio extortam cōſtiterit fuiſſe pecuniam,noſtra iuſſione conuentus,ſecundum leges ablata reſtituat. Nolumus enim ea in cuiuſquam prædam cadere,quos noſtra viſa eſt ſententia liberare. Pari modo contra inciuilium impetus Candacis tibi tuitionē ſub æquabili defenſione præſtamus:vt nec legibus te ſubtrahat,nec iterum cōtra iura publica laborare permittat.

† nouo infelicitatis euentu.

Adulterum occidenti marito parcitur.

† ſis veritate fraudabilis.

† vel iunctos.

† BAIONI. V.S. THEOD. REX XXXVIII.

†Fauſto viro illuſtri atque patritio.

NOn eſt beneficium,quod præſtatur inuitis:nec cuiquam videtur vtile,quod aduerſa voluntate conceditur.Vnde ſpectabilitas tua † Hilarij adoleſcentis nepotis tui cognoſcat, nos querelis grauibus expetitos:quod res patris eius, non meliorandi cauſa,ſed deteriorādi voto detineas.Quapropter quicquid ex iure memorato te retentare cognoſcis,ſine aliqua dilatione reſtitue: vt res parentum propria voluntate diſponat.Quia & nobis cōgrua videtur eſſe perſona,qui aſſumpta domini libertate proficiat. Pullos ſuos audaces Aquilæ tam diu procurato cibo nutriunt, donec paulatim a molli pluma recedentes, adulta ætate penneſcant: quibus vt conſtiterit firmus volatus, nouellos

† Viciliani.

Aquila pulli.

vngues in prædam teneram conſueſcunt:nec indigent alieno labore viuere,quos poteſt captio propria ſatiare.Sic iuuenes noſtri, qui ad exercitum probantur idonei,indignum eſt vt ad vitam ſuam diſponendam dicantur infirmi:& putetur domum ſuam non regere,qui creduntur bella poſſe tractare.Gothis ætatem legitimam virtus facit.Et qui valet hoſtem confodere,ab omni ſe iam debet vitio vindicare.

†Fauſto.

†FESTO. VIRO. ILLVSTRI. PATRITIO. THEOD. REX XXXIX.

RAtionabiles petitiones ſupplicũ libenter amplectimur, qui etiã nõ rogati iuſta cogitamus.Quid eſt enim dignius,quod die nõctuque aſſidua deliberatione voluamus,niſi vt Rempub.noſtrã, ſicut arma protegũt,ęquitas quoque inuiolata cuſtodiat? Spectabilis itaque Filagrius in Syracuſana ciuitate conſiſtens,palatij noſtri lõga obſeruatione dilatus,reuerti ſe ad lares proprios ſupplicauit:qui ſtudiorum cauſa fratris filios ad Romanã exhibuit ciuitatem. Quos illuſtris magnificentia tua,ex noſtra continens iuſſione,in ſupradicta Vrbe conſtituat. nec illis liceat ante diſcedere,niſi hoc ſecũda decernamus iterum iuſſione. Ita enim & illis ingenij prouectus acquiritur, & noſtræ vtilitatis ratio cuſtoditur.Non ergo ſibi impoſitum putet,quod debuit eſſe votiuum. Nulli ſit ingrata Roma,quæ dici non poteſt aliena.Illa eloquentiæ fœcunda mater. illa virtutum omnium latiſſimum templim.Sentiatur plane,quod clarum eſt.Non enim ſine gratia creditur,cui habitatio tanta præſtatur:quib' mora poteſt eſſe proficua:dum interdum expedit patriam negligere,vt ſapientiam quis poſſit acquirere. Vlyſſes † Ithacus,niſi hoc feciſſet, in laboribus propriis forſitan latuiſſet. Cuius ſapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen aſſeruit,qui multas ciuitates & populos circuiuit. Dum illi prudentiores ſunt ſemper habiti,qui multorum hominum conuerſationibus probantur eruditi.Natura ſiquidem humana ſicut duris laboribus inſtruitur,ita per otia torpentia fatuatur.

Secunda iuſſio.

Roma, eloquẽtiæ parẽs.

†iratus. al. itaque.

Vlyſsis prudentia vnde quæſita.

†Agapito.

†ASSIO. V.I. COMITI. THEOD. REX XL.

ORdinatio noſtra non debet per moram impediri : ne quod ſalubriter conſtat eſſe diſpoſitum,per tarditatis vitium incurrat obſtaculum.Et ideo ante diſtribuẽda ſunt arma, quam poſſit flagitare neceſſitas : vt cum ea tempus exegerit,paratiores ad imperata ſufficiant.Ars enim bellandi,ſi non præluditur,cum neceſſaria fuerit non habetur.Proinde illuſtris ſublimitas tua Salonitanis militibus,vt cuique ſe expediendi facultas obtulerit,pro noſtra iuſſione arma neceſſaria procurabit:quia fida Reipub.ſalus eſt defenſor armatus. Diſcat miles in otio,quod proficere poſſit in bello. Animos ſubito ad arma non erigunt,niſi qui ſe ad ipſa idoneos,præmiſſa exercitatione, confidunt. Geſtiunt vituli certamina,quæ impleant ætate robuſta. Catuli in nouellis venationibus ludunt.Focos ipſos compræhẽdere virgultis teneris inchoamus:cęterum ſi robora primis ſcintillis adhibeas,igniculum opprimis, quẽ fouere contendis.Sic animi hominum,niſi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis,idonei nequeunt reperiri.Primordia cuncta pauida ſunt: & aliter timiditas nõ tollitur,niſi cum rebus neceſſariis nouitas abrogatur.

Exercitatio, verum magiſtra.

Adſueſcendũ labori à teneris.

AGA-

AGAPITO. V.I. PRAEF. VRB. THEOD. REX XLI.

PRęcipua veſtri Ordinis cura, cautiora nos facit proferre iudicia. & admittendū reuerendo cœtui, examinare cogit ſolicitius honor Senatus: quem non ſolum volumus numero augeri ciuium, ſed ornari maxime luce meritorū. Recipiat alius ordo forte mediocres, Senatus reſpuit eximie nō probatos. Quapropter vnde melius nobilitati collegā quærimus, quā de vena nobilium, qui ſe promittat abhorrere moribus, quam refugit ſanguine, vilitatem? Atque ideo illuſtris magnificentia tua Fauſto Adulto, filio illuſtris Fauſti, decernat attribui, quæ circa Referendos Curiæ priſcus ordo deſignauit. Hæc enim præcipiētes nil imminuimus ſacro ordini de ſolita auctoritate iudicij: quādo gloria maior eſt dignitatis, ſpectare ſententiam procerum, poſt regale iudiciū. Ornatus ipſorum eſt, ſi quæ ſolēt illi deligere, nos iubemus: & ſi quod ab illis quottidie petitur, nos magno opere poſtulemus. *Commendatoria candidati.*

ARTHEMIDORO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX XLII.

REmuneratio meritorum, iuſtum dominantis prodit imperiū. apud quem perire neſcit, quod quempiam laboraſſe contigerit. Nam ſi inopinata tribuimus, quemadmodum negare poſſumus, quod debemus? In tutum apud nos omnis reponit deuotio, quod meretur: & duplicem fructum metit, qui nobis ſe in aliquo paruiſſe cognoſcit. Olim quidem quod eſſet dignitate pretioſius, à nobis habere meruiſti, vt regio lateri dignus adhæreres. Differri te pertulit noſter affectus: apud amantem prouectus tui, cauſam tardius impetraſti: vt poſt ſacræ amicitiæ geniū ad honores ornatior peruenires. Cuncta ſiquidem, vnde famam captat humanitas, in te geminata ſederunt, patria, genus, inſtituta præclara. Quorum ſi vnum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minus genitalis ſoli fortuna reſplēdes, quam gloria ſtemmatis & virtutis ornaris. Hinc eſt, quod nūc te per indictionem feliciter tertiā ad Pręfecturæ Vrbanæ culmen erigimus: tribuētes tibi in ea ciuitate faſces, vbi perpetui ſunt honores. Quod nos, qui munera noſtra verecundius æſtimamus, certe fatebimur, multū te meruiſſe de noſtro iudicio: vt illi cœtui præſidere poſſis, quam reuerendū humano generi eſſe cognoſcis. Nunquid hoc eſt, palatia regere, & domos proprias ordinare? Plerunque honor ex commendatis acquiritur: nec tale eſt, cellam vinariam tuendam ſuſcipere, quale precioſa diademata cuſtodire. Illa, quæ potiora credimus, ac conſeruandum melioribus damus: & in quibus ſuſtinere dāna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma ſi habet parem, æſtima nos & aliis ſimilia crediddiſſe: ſi vero ſingulare bonū eſt, iudicem te præcipue rei facimus, quam augere ſemper optamus. *Collata vrbis præfectura.*

SENATVI. VRBIS. ROMAE. THEODER. REX XLIII.

SCitis P.C. noſtrum eſſe gremium culmina dignitatum. Scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in faſcium honore præſtare. Quod enim ab vno quoque ſuſcipitur, Senatus eſt qui meretur. Quid enim de vobis æſtimemus, agnoſcitis: quando viris longo labore compertis, hoc certe in præmium damus, vt veſtri corporis mereantur eſſe participes. Hic eſt enim vir, qui genitalis ſoli relicta dulcedine, no- *Commendatoria candidati.*

bis maluit inhærere. Et licet eſſet clarus in patria, noſtram tamen elegit ſubire fortunam, ſuperans gratiæ magnitudine vim Naturæ: qui principe Zenone, non tam beneuolo, quam affine, gaudebat. Et quid in illa Repub. gratia non potuit obtinere parentis, quæ ſic facillime fauet extraneis? Sed hæc omnia nimius deſpexit affectus. Vt nos ipſi, pro quibus hæc feciſſe cognoſcitur, merito ſtupere videamur, in vnius gratia tot deſiderabilia fuiſſe cõtempta. Qui ſuper hanc eximiam fidem ſolatia nobis ſuæ confabulationis adiecit: vt aſperas nonnunquam Reipub. curas, quas emergentium rerum neceſſitate ſuſcipimus, ſermonis ſuauitate deliniret. Blãdus alloquio, ſupplicantium fidelis patronus, accuſare neſciens, commendare præſumens. Qui tanta ſe animi puritate clarificauit, vt cum apud nos mereretur aulicas dignitates, Spectaculorum ordinatione lætiſſimam ſibi militiam vendicaret: quatenus ſub ſpecie voluptatis libere videretur velle ſeruire. A laboribus quidem temperans, ſed in nulla ſe nobis parte diſſociãs. Regalem quin-

† gẽmatus ornauit.

etiam menſam conuiua †geniatus amauit: ibi ſe nobis ſtudẽs iungere, vbi certum eſt nos poſſe gaudere. Sed quid vltra de eius moribus eſt dicendum, cui ad perfectam probationem ſufficit, quod amorem noſtrum iugiter habere promeruit? Non eſt maius meritum, quam gratiam inueniſſe regnantium. Nam quibus fas eſt, de cunctis optimos quærere, videntur ſemper meritos elegiſſe. Atque ideo labores eius remuneratione pẽſantes, Arthemidoro illuſtri viro Vrbanæ Præfecturæ faſces indulſimus. Huic ergo P.C. tot ac talibus meritis prælucẽti, fauete linguis, fauete† collegiis. Erit

† colloquiis.

veſtræ quoque beneuolentiæ laus, vt cum dignis caritatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

† Melius forte, Populo.

†SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XLIV.

CAritatem veſtram præcipuam nos habere, ex ipſa cura poteſtis agnoſcere: pro quibus ita videmur eſſe ſoliciti, vt nihil ad monitionis patiamur omitti. Cautela ſiquidem prodit affectum: & quæ ſtudioſius diligimus, maiori gratia cuſtodimus. Hinc eſt, quod viro illuſtri Artemidoro, diu noſtris obſequiis erudito, Præfecturæ Vrbanæ dedimus faſces regendos. Vt quia quorũdam illicitis ſeditionibus ciuilitas turbabatur, haberent innoxij puriſſimum teſtem, & errantes iuſtiſſimum paterentur vltorem. Quod nos, qui delectamur inſontibus, in cunctorum notitiam duximus perferendũ, ne quis inopinata diſtrictione ſolite præſumat excedere. Quocirca talia nos præfato viro delegaſſe noueritis, vt ſi quiſpiam inciuilis extiterit, diſtrictionem illico noſtræ iuſſionis incurrat. Et quanquam Præfecturæ Vrbanæ hanc pote-

Vrbana præfect.

ſtatem dederint leges, nos tamen ſpecialiter delegauimus: vt confidentius fieret, quod duplex permiſiſſet auctoritas. Audebit ergo ſeditioſos, & a diſciplina publica deuiantes, noſtra auctoritate percellere. Quieſcat concertantium feruor animorum. Bona pacis, quæ Deo propitio, noſtro labore meruiſtis, cur ſeditionibus fœdantur illicitis? Nunquam maiori damno periclitati ſunt mores, quam cum grauitas Romana culpatur. Reparet itaque honeſta ciuitas moderationem ſuam. Pudor eſt degeneraſſe à prioribus: eo præſertim tempore, cum talem principem cognoſcitis vos habere, qui prẹmia benemeritis, vltionem tribuat inquietis.

BOE-

BOETIO. VIRO. ILLVSTRI. PATRITIO. THEOD. REX XLV.

„ S Pernenda non ſunt,quæ a vicinis Regibus præſumptionis gra-
„ tia poſtulantur:dum plerunque res paruæ plus præualẽt præſta- *Dono miſſa horologia.*
„ re,quam magnę poſſunt obtinere diuitię.Frequẽter enim quod arma explere nequeunt,oblectamina ſuauitatis imponunt. Sit ergo pro Repub.& cum ludere videmur.Nam ideo voluptuoſa quęrimus, vt per ipſa,ſeria compleamus.Burgundionum itaque dominus a nobis magno opere poſtulauit,vt horologium,quod aquis ſub modulo fluentibus temperatur,& quod Solis immenſi compræhenſa illuminatione diſtinguitur,cum magiſtris rerum,ei tranſmittere deberemus. Quatenus impetratis delectationibus perfruẽdo,quod nobis eſt quottidianum, illis videatur eſſe miraculum.Merito ſiquidem reſpicere cupiunt,quod Legatorum ſuorum relationibus obſtupeſcunt.Hoc te, multa eruditione ſaginatum, ita noſſe didicimus,vt artes quas exercent,vulgariter neſcientes, in ipſo diſciplinarum fonte potaueris. Sic enim Athenienſium ſcholas longe poſitus introiſti.ſic palliatorum choris miſcuiſti togam, vt Græcorum dogmata doctrinam feceris eſſe Romanam.Didiciſti enim, qua profunditate cum ſuis partibus Speculatiua cogitetur:qua ratione Actiua cum ſua diuiſione diſcatur:deducẽs ad Romuleos ſenatores,quicquid Cecropidę Mundo fecerãt ſingulare. Trãſlationibus enim tuis Pythagoras muſicus,Ptolemæus aſtronomus,legũtur Itali. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiũtur Auſoniis.Plato theolog⁹, Ariſtoteles logicus,Quirinali voce diſceptãt.Mechanicũ etiã Archimedẽ Latialem Siculis reddidiſti.Et quaſcunque diſciplinas vel artes fœcunda Græcia per ſingulos viros edidit, te vno auctore,patrio ſermone Romá ſuſcepit.Quos tanta verborũ luculentia reddidiſti claros,tanta linguæ proprietate cõſpicuos,vt potuiſſent & illi opus tuũ præferre,ſi vtrunque didiciſſent. Tu artem prædictã, ex diſciplinis nobilibus natã,per quadrifarias Matheſis ianuas introiſti.Tu illã in Naturæ penetralibus conſidentẽ,auctorũ libris inuitãtibus cordis lumine cognouiſti:cui ardua noſſe vſus miracula,mõſtrare propoſitũ eſt:molitur oſtẽdere,quod obſtupeſcãt homines eueniſſe.Miroque modo naturis cõuerſis facti detrahit fidẽ,cũ oſtẽtet ex oculis viſionẽ.Facit aquas,ex imo ſurgẽtes, præcipites cadere:ignem ponderibus currere:organa extraneis vocibus inſonare:& peregrinis flatibus calamos cõplet,vt muſica poſſint arte cantare. Videmus per eam defenſiones iam nutantium ciuitatum,ſubito tali firmitate conſurgere:vt machinamentorũ auxiliis ſuperior reddatur, qui deſperatus viribus inuenitur. Madentes fabricæ in aqua marina ſiccantur:dura cum fuerint,ingenioſa diſpoſitione ſoluũtur:metalla mugiũt.† Diomedis in ære grues buccinãt:æne⁹ anguis inſibilat:aues ſimulatę† fritiniũt:& quę propriam vocẽ neſciunt,†ab ęre dulcedinem probãtur emittere cantilenæ. Parua de illa referimus,cui cœlum imitari fas eſt. Hæc enim fecit ſecundũ Solem in Archimedis Sphæra decurrere:hæc alterum Zodiacum circulum humano conſilio fabricauit.Hæc lunam defectu ſuo reparabilem artis illuminatione mõſtrauit: paruamque machinam, grauidam Mundo, Cœlum geſtabile,compendium rerum, ſpeculum Naturæ,ad ſpeciem ætheris incomprehẽſibili mobilitate volutauit.Sic aſtra,quorum licet curſum ſcia-

Marginal notes: *Toga. Pallium.* — *Boetij laudes.* — *Matheſis.* — † lege ſic: Diomedeæ in ære grauius buccinant. — † friciniunt al. ſtridiniunt. — † habere. — *Eclipſis.*

mus,fallentibus tamen oculis,prodire non cernimus. Stans quidam in illis tranſitus eſt:& quæ velociter currere vera ratione cognoſcis, ſe mouere non reſpicis. Quale eſt hoc homini etiam facere, quod vel intellexiſſe poteſt eſſe mirabile? Quare cum vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis,publicis expẽſis,ſine veſtro diſpendio,deſtinate. Primum ſit,vbi ſtilus diei† iudex,per vmbram exiguam horas conſueuit oſtendere. Radius itaque immobilis & paruus,peragens quod tã miranda magnitudo Solis diſcurrit,& fugã Solis æquiparat, quod motũ ſemper ignorat. Inuiderent talibus,ſi aſtra ſentirent,& meatum ſuum fortaſſe deflecterent, ne tali ludibrio ſubiacerent. Vbi eſt illud horarum, de lumine venientium, ſingulare miraculum,ſi has & vmbra demonſtrat? Vbi prædicabilis indefecta rotatio,ſi hoc & metalla peragunt,quæ ſitu perpetuo continentur?O artis inæſtimabilis virtus:quæ dum ſe dicit ludere,Naturæ præualet ſecreta vulgare. Secundum ſit,vbi præter Solis radios hora dignoſcitur, noctes in partes diuidens:quod vt nihil deberet aſtris,rationem cœli ad aquarum potius fluenta conuertit:quorum motibus oſtendit, quod cœlum voluitur:& audaci præſumptione concepta,ars elementis confert, quod originis conditio denegauit,vniuerſæ diſciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiã,vt tantum poſſint noſſe perquiritur. Mechaniſma ſolum eſt, quod illam ex contrariis appetit imitari:& ſi fas eſt dicere,in quibuſdã etiã nititur velle ſuperare. Hoc enim feciſſe dignoſcitur Dędalum volare. Hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo ſine aliqua alligatione pẽdere. Hoc hodie facit muta cãtare,inſenſata viuere,immobilia moueri. Mechanicus, ſi fas eſt dicere,pene ſocius eſt Naturæ:occulta reſerans:manifeſta conuertens:miraculis ludens:ita pulchre ſimulans,vt quod compoſitum non ambigitur,veritas æſtimetur. Hæc,quia ſtudioſius te legiſſe comperimus,prędicta nobis horologia,quam totius tranſmittere maturabis. Vt te notum in illa parte mundi facias,vbi aliter peruenire non poteras. Agnoſcant per te exteræ gentes,tales nos habere nobiles,quales leguntur auctores. Quoties non ſunt credituri,qui viderint?quoties hanc veritatem luſoria ſomnia putabunt? & quando fuerint a ſtupore conuerſi,non audebunt ſe æquales nobis dicere,apud quos ſciunt ſapientes talia cogitaſſe.

† index. *Horologium.* *Dædalus.* *Mechanicus.*

GVNDIBADO. REGI. BVRGVNDIONVM. THEOD. REX XLVI.

AMplectenda ſunt munera,quæ probantur omnimodis expetita: quãdo non eſt abiectum,quod poteſt explere deſiderium. Nam per quaſlibet pretioſas res ad illud tantum tenditur, vt cupientis animus expleatur. Quapropter ſalutantes gratia conſueta, per harum portitores illum & illum oblectamenta præſentiæ veſtræ horologia cum ſuis diſpoſitoribus credidimus deſtinanda:vnum, in quo humana ſolertia videtur colligi,quod totius cœli noſcitur ſpatia peruagari:aliud,vbi Solis meatus ſine Sole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Habetote in veſtra patria, quod aliquando vidiſtis in ciuitate Romana. Dignum eſt vt bonis noſtris veſtra gratia perfruatur, quæ nobis etiam affinitate coniungitur. Diſcat ſub vobis Burgundia res ſubtiliſſimas inſpicere, & antiquorum inuenta laudare : per vos propoſitum gentile deponit:& dum prudentiam regis ſui reſpicit, iure facta ſapiẽtium con-

Miſſa dona horologia. *Laus & vſ horologiorũ.*

concupiſcit: diſtinguat ſpatia dei actibus ſuis: horarum aptiſſime momenta conſtituat. Ordo vitæ confuſus agitur, ſi talis diſcretio ſub veritate neſcitur. Belluarum quippe ritus eſt, ex ventris eſurie horas ſentire, & non habere certum, quod conſtat humanis vſibus attributum.

Explicit liber primus.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM LIBER. SECVNDVS

PIISSIMO. ANASTASIO. IMPERATORI THEODERICVS. REX I.

ADMONET nos conſuetudo ſolennis, dare Faſtis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem: vt per annorum numerū decurrāt gratia dignitatum: & beneficiis principum ſacretur memoria ſæculorum. Felix a Conſule ſumat annus auſpicium, portamque dierum tali nomine dicatus annus, tempus introeat: faueatque reliquæ parti fortuna principis. Quid enim nobis credi poſſit optatius, quam vt alumnos proprios ad vbera ſua Roma recolligat, & in venerando nominis cœtu ſenatum annumeret Gallicanum? Agnoſcat Curia tranſalpini ſanguinis decus, quæ non ſemel coronam ſuam nobilitatis eius flore veſtiuit. Nouit inter reliquos faſces viros inde ſumere conſulares, qui longo ſtemmate ducto per trabeas, lege temporum originarius eſt honorum. Nam quis bonorum indolem neſciat eſſe Felicem, qui primis auſpiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam viſus eſt feſtinare virtutum. Bonum iudicium eſt ſecuta proſperitas: creuit cum libertate prouectus: nec paſſi ſumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem Reipub. meruit peruenire. Dignus plane largitatibus noſtris, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenauit ætatem: &, quod rarum continentiæ bonum eſt, patre priuatus, grauitatis factus eſt filius. Cupiditatem inimicam ſapientiæ ſubiugauit: vitiorum blanda contempſit: ſuperbiæ vana calcauit. Ita ſuperatis exceſſibus ante dare viſus eſt de moribus conſulatum. Nos autem qui bonis redimimur inſtitutis, quos " probitas inſpecta conciliat, curules inſulas præſtitimus candidato: vt vir" tutum deſideria poſſimus prouocare per munera. Quia non deficit rei ſtudium, quæ præmium largius habet. Atque ideo nos qui vtriſque Reipub. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, iungite fauorem, adunate ſententiam. Amborū iudicio dignus eſt eligi, qui tantis faſcibus meretur augeri.

Cōſul Gallus Felix.

Trabea.

Continentia.

Curules inſulæ.

FELICI. V.I. COS. ORDINARIO. THEOD. REX II.

AMamus noſtra beneficia geminare: nec ſemel præſtat largitas collata faſtidium: magiſque nos prouocant ad frequens præmium, qui initia noſtræ gratiæ ſuſcipere meruerūt. Nouis enim iudicium impēditur, fauor autem ſemel placitis exhibetur. Decorum eſt nanque, principis arbitria nō hærere, quia commendātur priora

Collatio conſulatus ordinarij Felici.

poſterioribus donis: & firmatur omnis dubitata de repetitione ſententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradũ, nunc faſtigium cõcedimus dignitatum, vt anteriora tibi merito contuliſſe videamur, & in ſequentibus cõſtantiam tenere noſtra benignitas æſtimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate prædicantur. Currat quinimmo honorum gratia per parẽtes. Sub imperio boni principis omnium fortuna proficiat. Nam quis deſperet augmentũ, vbi eſt in amore donũ & præſtare propoſitũ? Huius experimẽta clementiæ te retines approbaſſe, cũ ſoli genitalis fortuna relicta, velut quodã poſtliminio in antiquã patriam commeaſſes. Excepit te noſter affectus, impleuit beneficiis manus, fecitque eſſe votũ, quod noſtrum expetiſſes imperium. Sic enim decebat creſcere, qui meliora viſus eſt elegiſſe. Mutatur enim fortuna cum dominis: & in laude regnantis proficit, quod ſubiectus acquirit. At tu patrem te huic indulgentiæ præſtitiſti. Illuſtri enim honore ditatus, tanta te maturitate tractabas, vt annos leues patereris eſſe ſub pondere: quẽ non potuit in prima ætate vincere fortiſſima vis naturæ. Paterna enim ſubſtãtia locupletatus, quæ ſemper nouos extollit heredes, cõſeruaſti diuitias, cũ ad eas præter laboris ſtudia perueniſſes. Solet enim facile labi, quod ſine difficultate potuit inueniri. Auxiſti patrimoniũ †viuacitatis inſtantia. Nã quod ſignũ †bonę diſpoſitionis magis quęratur, vbi teſtis eſt cõſulatus? In tãta facultate meruiſti, ad quod vix euerſis patrimoniis peruenitur. Priuata parcitas liberalitates publicas enutriuit. Trãſiſti gloriã patris diſpoſitione laudabili: & quod ille aſſumere nõ valuit, de eius opibus effeciſti. Celſos curſus niſi cõfidentia magna non appetit: dũ generoſi eſt animi optare, quod ſummũ eſt. Audentes facit homines fiducia ſui: quia ſe nõ patitur occulere, quẽ pręcipit natura prodire. Redit per te tranſalpinæ familiæ cõſulatus: & arẽtes laurus viridi germine renouaſti. Sacram Vrbẽ aſpice tuis votis cãdidatã. Tẽde igitur ad laudũ celſa veſtigia: vt priores tuos, quos honore reparas, virtute tranſcẽdas. Sume igitur per indictionẽ quartã cõſulatus inſignia: dignumque te tantorũ deſideriis præſenti cõproba largitate. Hic profecto locus eſt, vbi præconium meretur effuſio: quando virtutis genus eſt, propriam ſubſtantiam non amare, vbi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Reſpice te ſupra omnium humeros, atque ora volitare: talemque te præbe, vt dignus genere, dignus Vrbe, dignus noſtro iudicio, dignus trabeis æſtimeris.

Faſtigium dignitatum cõſulatus.

Frugi adoleſcentia.

†vicinitatis. †magis bonæ diſpenſationis.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX III.

GAudete P.C. vobis rediiſſe ſtipendia dignitatum: gaudete prouincias longa ætate deſuetas, viros vobis pendere conſulares, & de tali auſpicio maiora promittite. Solẽt enim initia portẽdere meliora, dum a paruis inchoant, quæ in ſequentibus magna ſe admiratione ſublimãt. Iacebat nobilis origo ſub Gallicano iuſtitio, & honoribus ſuis priuata, peregrinabatur in patria. Tãdem preſſos diuina leuauerunt, Romam recepere cum gloria, & auorum antiquas laurus ab ornata Curiæ ſylua legerunt. Nam quis poſſit negare generi munus, cuius habeatis velut in arce depoſitum? In ore quippe rumoris eſt, quondam Felicis adhuc viuere conſulatum, quia bona durare norunt poſt hominem: & quod glorioſe geritur, fine tẽporis non tenetur. Cuius vt antiquam proſapiam,

Candidati cõmendatio.

Nobilitas.

piam, ſatiati veterum copia, tranſeamus, eſt adhuc in oculis omnium candidati nobiliſſimus pater: qui prudentiæ facibus ita præluxit in Curia, vt haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. Literarũ quippe ſtudiis dedicatus, perpetuam doctiſſimis diſciplinis mancipauit ætatem. Non primis, vt aiunt, labris eloquentiam cõſecutus, toto ſe Aonij fonte ſatiauit. Vehemens diſputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum nouellus ſator: æquiparauerat prorſus meritis, quos lectitarat auctores. Cõmendauit etiam ſtudiorum bona per benignitatis inſignia: ſciens imperitiam magis inflari aura ſuperbiæ, quæ leuibus† fabris exponitur: quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam noſtrorum tẽporum Cato, qui abſtinendo vitiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium cauſas ſubtiliſſime perſcrutatus, Cecropij dogmatis Attico ſe melle ſaginauit. Digna plane ſcientia, in qua mens honeſtiſſima conquieſcat: quæ animo ſemper aliquid ſalutare complectitur: cui accidere nulla poſſunt ingrata, dum ſibi commendat omnia mundanarum rerum: ſola cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipſo meminiſſe vos ſufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat ocio patris. Nunc ad candidatum ora conuertite: vt paternarum laudum in hunc recognoſcatis eſſe veſtigium, nec tantum pater imaginem dediſſe corporis, quam ſigna iudicetur transfudiſſe virtutis. Vixit enim inter vos, vt ſcitis, non conſuetudine peregrina, ſed grauitate Romana. Ab ipſis quippe primordiis honoribus aggregatus, pueritiam ſuam, quod eſt certiſſimæ probitatis indicium, glorioſiſſimis viris æmula ſemper grauitate ſociauit: vt poſt domeſticæ virtutis exempla ſumeret de publica auctoritate † conſtantiam: quanquam omnium gratiam indiſcreta fuerit electione ſectatus, quod de magnis raro eligi poteſt, tantum ſe ornauit Patritij Paulini affectu, vt hinc daret mirabilis conſcientiæ ſignum, quod ad virum viſus eſt feſtinare præcipuum. Præſtat enim decus amicitia deſiderata potiorum, quàm ſocietas bonorum morum callet infundere, dum affectione concordi parẽm ſibi ſtudet eſſe, quem diligit. Huic ergo P.C. auitis bonis cum ſuis meritis relucenti, veſtræ gratiæ præſtate fulgorem. Non impar ad Curialium inſignia venit, qui de ſpecioſa ſtirpe deſcendit. Legit enim Roma frequenter faſces de mœnibus Gallicanis: ne aut in dãnõ ſuo præcipua contemneret, aut probata virtus † inhonora ceſſaret. Impleatur igitur nobilis Curia prouincialibus bonis: cuius eſt proprium, quodcunq; videtur eſſe præcipuum. Ipſe quoque annus, temporum pater, quadrifaria ſe diuerſitate componit: nec deſiderium caperet, ſi nouitatis gratiam non haberet. Fauete ergo P.C. augmento veſtro, noſtro iudicio. Nam ſi candidatus ornabitur, iam vobis proficiet, quod meretur.

Diſciplina. — *† fortè legẽd. flabris.* — *Græca litera.* — *Paterna laudis æmulus.* — *† ſententiam. Et quanquã* — *Paulinus.* — *Romani è Gallia magiſtratus.* — *† inhonoraſſet.* — *Viciſsitudo grata.*

BENEDICTO. VIRO. HONESTO. THEOD. REX IV.

DElectamur vetuſtatis inuento, & ſequi regulas conſtitutas libenter amplectimur: quia locus ſurreptionibus nõ relinquitur, quoties rationabiliter conſtituta ſeruantur. Et ideo ſupplicationum tuarum tenore comperto, præſenti auctoritate definimus, vt quicquid ad Antiochum, Siliquatici vel Monopolij titulos exercentem, noſtra iuſſione pertinuit, ad te ratione ſimili trãſferatur: contra omnium calumniantium inſidias ſalua æquitate, præſenti

Siliquaticum & Monopolium.

auctoritate munitum:habiturum etiam adminicula Saionis,quæ pro vendicandis titulis antefatis noſtra tibi ſolenniter auctoritas deputauit : ita tamē,vt priuatis minime negociis miſceatur defenſio tua. Nā quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo iuſtitiæ ſentiatur. Quia rationabiliter aliena culpa te reſpicit,ſi quem tibi petis prodeſſe, per te ſibi alter ſentiat obfuiſſe.

FAVSTO. PRÆPOSITO. THEOD. REX V.

CVm noſtra humanitas locum munificentiæ videatur exquirere, & interdum perſonis minus neceſſariis,amore clemētiæ,ſua deſideria largiatur: quanto magis in vtilitate Reipub. delectamur expendere,vbi quicquid tribuitur,donantis vtilitas duplicatur? Quapropter illuſtrem magnificentiam tuam, præſenti auctoritate, præcipimus, ſexaginta militibus in Auguſtanis clauſuris iugiter conſtitutis, annonas,ſicut aliis quoque decretæ ſunt,ſine aliqua dubitatione pręſtare. Vt vtilitas Reipub.grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adiuuatur. Decet enim cogitare de militis tranſactione, qui pro generali quiete finalibus locis noſcitur inſudare, & quaſi a quadam porta prouinciæ gentiles introitus probatur excludere.In procinctu ſemper erit, qui barbaros prohibere contendit. Quia ſolus metus cohibet, quos fides promiſſa non retinet.

AGAPITO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX VI.

DEliberationis noſtræ conſilium virorum prudentium requirit obſequium : vt vtilitatis publicæ ratio, ſapientium miniſterio compleatur.Et ideo illuſtris magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoſcat,Legationem nos ad Orientem deliberaſſe tranſmittere:cui te idoneum iudicantes, iuſſis pręſentibus euocamus : vt & tibi de æſtimatione noſtra creſcat ornatus, & noſtris iuſſionibus per te procuretur effectus.Sed licet omnis Legatio virum ſapientem requirat,cui prouinciarum vtilitas, totiuſque regni ſtatus committitur vindicandus : nunc tamen neceſſe eſt prudentiſſimum eligere, qui poſſit contra ſubtiliſſimos diſputare,& in conuentu doctorum ſic agere, ne ſuſceptam cauſam tot erudita poſſint ingenia ſuperare. Magna ars eſt,contra artifices loqui, & apud illos aliquid agere, qui ſe putant omnia præuidere. Lætare igitur tanto iudicio:quando ante ſuſcipis electionis donum,quam iure potuiſſes probare ingenium.

Legati munus.

†SVRÆ. V.I. COMITI. THEOD. REX VII.

†SVNAE, al. SYMAE.

SIne vſu iacere non debet,quod poteſt ad decorē creſcere ciuitatis:quia non eſt ſapientiæ,profutura contemnere.Et ideo illuſtris magnificētia tua marmorum quadratos,qui paſſim diruti negliguntur,quibus hoc opus videtur iniunctum, in fabricam murorum faciat deputari. Vt redeat in decorem publicum priſca conſtructio, & ornent aliquid ſaxa iacentia poſt ruinas: ita tamen,vt metalla ipſa de locis publicis corruiſſe,apud te manifeſta ratione doceatur. Quia ſicut nolumus ornatum Vrbis cuiuſquam præſumptione temeraria violari,ita priuatis compendiis calumniam deteſtamur inferri.

Marmor ruinarum.

SEVE-

†SEVERO. VIRO. VENERABILI. EPISCOPO. THEOD. REX. IIX.

†SEVERINO.

Damnum ab exercitu datũ ſarcitur.

QVis melius ad æquitatis iura deligitur, quàm qui ſacerdotio decoratur? qui amore iuſtitiæ perſonaliter neſciat iudicare, & diligens cunctos in cõmune, locum non relinquat inuidię. Proinde aptam conſiderantes veſtris meritis actionem, ſignificamus nos per Montanarium ſanctitati veſtræ mille quingentos ſolidos deſtinaſſe, quos prouincialibus, prout quęque præſenti anno, exercitu noſtro trãſeunte, diſpendium pertuliſſe cognoueris, habita læſionis æſtimatione, diſtribuas. Vt nullus a noſtra munificentia reddatur alienus, quem ſua damna grauauerunt. Nolumus enim ſub confuſione largiri, quod decet ſub ratione diſtribui. Ne quod neceſſario nos tranſmiſiſſe conſtat afflictis, ſuperfluo tribuatur illæſis.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX IX.

Solidi menſtrui aurigæ dantur.

INclinari precib⁹ noſtra nouit humanitas, nec pro affectu pietatis fines poteſt iuſtitiæ cuſtodire. Benigni quippe principis eſt, ad clementiæ commodum, tranſilire terminos æquitatis: quando ſola eſt miſericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recuſant. Dudum ſiquidem æſtimatis meritis, Sabino aurigæ vnum ſolidum dari mẽſtruum feceramus. Nunc autem, quæ in Iſtrio honeſta nos ſupplicatione permouit, aſſerens vt qui lætitiæ publicæ miniſter exiſtit, mendicitate triſtiſſima non debeat ingrauari: & ideo præſenti iuſſione decernimus, vt alterum ſolidum per menſem ſupra memoratus equorũ moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties expenſarum paginæ his titulis onerãtur. Quia magnum nobis eſt cõmodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conuerſatione largimur.

SPETIOSO. VIRO. DEVOTO. COMITIACO THEODER. REX X.

†coercitio, vel coẽrcitio.

Abducta vxor aliena.

Coniugij pudor.

Errore contracti reſciſſio.

PRopoſitum regale eſt, grauatis per iniuriam ſubuenire: vt † cohertio praui, iuſtitiã faciat plus amari. Nec diſſimulari poteſt, ſalua communione qua viuitur, vt ſollicitatores publicos habeat genialis thori reuerenda ſocietas, & illud Humani generis procreabile ſacramẽtum, ſcelera temeritate profanetur. Agapitæ igitur ſpectabilis fœminę ſupplicatione commoti (quæ ab vniuerſis tentatum aſſerit ſuum ſecretum, vt etiam promitterent de nece mariti, a quo iuſte potius mererentur extingui) præſenti iuſſione decreuimus, vt a tempore, quo iugalem copulam animo vitiata dereliquit, omni contractu, qui leuitatis errore firmus eſſe non poteſt, legum ratione caſſato, quicquid a retentatoribus conſtiterit poſſideri, ſine vlla facias dilatione reſtitui. Ne ſcelerati ad illuſionem iuſtitię fraudum ſuarum valeant compendia vendicare. Nimis enim abſurdum eſt, vt quos pœna meruit conſumere, etiam lucrum ſibi valeant vendicare.

PROVINO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX XI.

Affectus coniugalis.

INter cætera Humani generis pondera cõiugalis affectus curam ſibi præcipuam vendicauit. Non immerito, quia in honore eſſe meretur, vnde reparatio poſteritatis acquiritur. Omne facinus † auctores ſolos inſequitur. Horror matris tranſit ad filios: & nouo infelicitatis euentu, fit dedecus proprium, ſcelus alienum. Ideo enim iura vel diuina vel publica nexum coniugij tanta cautela pręcipiunt cuſtodiri, vt crimen ſit magnum conſcientiæ, alienos affectus in reuerentiam non habere. Baſilius ſiquidem vir ſpectabilis datis precibus intimauit, Agapitam coniugem ſuam de propriis penatibus a quibuſdam, vitio ſollicitationis, abductam, dum ſexus ille fœmineus ad mutabilitatis vitia patet. Quod etiam oblata nobis ſupra memoratæ coniugis ſuæ petitione firmauit: Adiiciens, eam cum in ſacroſanctę eccleſiæ ſepta refugiſſet, ignorante marito, magnitudini tuæ caſam Arecinatinam ratione poſtpoſita contuliſſe. Vnde nunc † reſpiciens deplorat ingeſtam ſibimet grauiſſimam nuditatem, factum ſuum ipſa condemnans. Quippe vt pauper diuiti, caſto lubrica, prudẽti viro donaret inſipiens. Nunc abiicite lucra, quæ honeſtam non videntur cõmendare perſonam. Quia illud vos potius decet acquirere, quod & famam veſtram poſſit augere. Hinc etiã prius pręcepta dederamus: & nunc iterata iuſſione, repetimus, vt ſupraſcriptam rem ſine aliqua dubitatione reddatis. „ Alienatio enim rerum ſolidum deſiderat habere iudicium. Et certe in his „ verſata rebus, firmum docetur perdidiſſe conſilium. Quid enim facere po- „ tuit probum, quę nullis culpis extantibus reliquit maritum?

† actores ſuos.
Abducta aliena vxor.
Leuitas mulierum.
Aſylum Eccleſiæ.
† reſipiſcẽs, al. reſipiẽs.
Secunda iuſſio lib 1 ep ſt. 39.

COMITI. SILIQVATARIORVM. ET. PORTVS CVRAS AGENTI. THEOD. REX XII.

SI deſideriis noſtris commercia peregrina famulantur: ſi prolato auro acquiritur externa deuotio, quanto magis ſuis bonis abũdare debet Italia, cũ nulla in parendo probetur ſentire detrimẽta? Et ideo ſpeciem laridi nullatenus iubemus ad peregrina trãſmitti, ſed in vſus noſtros propitia diuinitate ſeruetur. Ne quod in noſtris partibus conficitur, noxia negligẽtia deeſſe videatur. Cauete itaque, ne culpis quanuis parua præbeatur occaſio: ſcientes periculum grauiſſimum fore, ſi ſtudeatis vel leuiter iniuſſa committere. In qualitate eſt, nõ in quanti- „ tate peccatum: ſiquidem menſuram nõ quærit iniuria. Imperium, ſi in par- „ uo contemnitur, in omni parte violatur.

Laridi ſpecies.
Indiuidua dignitas.

† FRVINAIL. SAIONI. THEOD. REX XIII.

† FRVINARIT al. Furmartę Saioni, al. Brumarchio Saioni.

COmmouemur quidẽ pietatis ſtudio querela ſupplicum: ſed ea maxime, quę verſatur in diſpendiis innocentum: vt quibus non fuerint in exigendo compendia, grauem ſubeant in reddendo iacturam. Quod noſtri temporis manifeſtum eſt, non decere iuſtitiam, vt alterius deſpectus alterum grauet, & reatus ſit innoxiis de contemptibus alienis. Vlpianus ſiquidem flebili petitione ſuggeſſit, adminiſtrationis ſuæ tempore debitorem publicum in quadringentis ſolidis, Venantio poſtulanti, fideiuſſionis ſe vinculo tradidiſſe. Quo ſponſionem ſuam præſumptione truculentium ruſticorum deſpiciẽte, complere ſupplicem memoratus ſolidorum numerus onerauit. Ideoq; prædictum Venantium, quem frequenter multorum ſcelerum pulſat inuidia,

dia, notum ſolummodo querelis aſſiduis, in præſenti negocio decernimus
conueniri: vt legaliter conuictus, ea quæ promiſiſſe ſuggeritur, ſine aliqua
» mora tergiuerſationis adimpleat. Quia melius ſemper legum pōdere preſ-
» ſa curatur audacia: & dum metus talibus imponitur, peccandi licentia non
» præbetur.

SYMMACHO. PATRITIO. THEODER. REX XIV.

Quis poſſit accuſare iam reliqua, ſi pietatis nomina probantur Patrē violare, nefas.
eſſe crudelia? Negligitur leuis reatus, cum tragœdia criminis
» magna † tonuerit, nec aliquis nititur, quod paruum eſt vin- † vet. tenuerit.
dicare, ſi delicta ſumma reſpiciantur euadere. Inimicum tru-
cem ratio ipſa profeſſionis oſtendit: † iratum plerunque po- † hoſtem.
teris inuenire collegam: inobediētem vero filium declinare pœnas, nō per-
mittit humanitas. Vbi eſt illa naturæ vis, quæ amplexu copulæ deſtinatur
ad poſteros? Ferarum catuli ſequuntur parentes: a ceſpite ſuo virgulta non Filij obſequantur parentib.
diſcrepant: propago vitis propriæ ſeruit origini, & diſcrepat homo a ſuo
» fuſus initio! Quid dicam⁹ illa beneficia, quæ vel extraneā poſſunt obligare
» perſonam? Nutriuntur a paruulis, ipſis laboratur, ipſis diuitiæ conquirun-
» tur: & cum ſibi vnuſquiſque credat abūdare quod poſſidet, cum a patribus
» adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor, non mærebi-
» mus eorum affectum, pro quibus ſubire non recuſamus exitium? Maria ip-
ſa, ſæuis tempeſtatibus excitata, genitoris cura non refugit: vt peregrinis
mercibus acquirat, quod propriæ ſoboli derelinquat. Aues ipſæ, quarum
vita ſemper in eſcis eſt, naturam ſuam extranea ſorde non maculant. Cico- Ciconiæ pietas.
nia, redeuntis anni iugiter nuntiatrix, eiiciens triſtitiam hyemis, lætitiam
verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. nam cum
parentes eorum pennas ſenio coquente lexauerint, nec ad proprios cibos
quærendos idonei potuerint inueniri, plumis ſuis genitorum membra fri-
gida refouētes, eſcis corpora laſſa reficiunt: & donec in priſtinum vigorem
alis grandęua redierit, pia viciſſitudine iuuenes reddunt, quod a parentibus
» paruuli ſuſceperunt. Et ideo non immerito longa vita ſeruantur, qui pieta-
» tis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos eſt, oua perdita per alte- Perdicis natura.
rius matris damna ſarcire: vt adoptione alienæ ſobolis incōmoda ſuę repa-
rent orbitatis. ſed mox, vt nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad cā-
pos exeunt cum nutrice: qui vt fuerint materna voce commoniti, ouorum
ſuorum potius genitricem petunt, quanuis ab aliis, furtiuis fœtibus, educē-
» tur. Quid ergo homines facere debebunt, quando & hanc pietatem auibus
» ineſſe cognoſcunt? Romulum itaque, qui facti ſui acerbitate pollutus, no-
men fœdat Romanum, ad veſtrum facite venire iudicium: & ſi eum patri
ſuo Martino manus inieciſſe conſtiterit, protinus legitimam ſentiat vltio-
nem. Quia ideo elegimus mores veſtros, quia crudelibus parcere non po-
» teſtis. Quando genus pietatis eſt, in illos diſtringere, qui contra naturæ or-
» dinem ſceleratis ſe docentur actionibus miſcuiſſe.

VENANTIO. VIRO. ILLVSTRI. THEOD. REX XV.

PRouidētiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentū virtutibus prolis iudicare ſucceſſus. Quia bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo neſcit deficere, quæ conſueuit radicitus pullulare. Fertur etiā curſu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, vt ſapor, qui conceſſus eſt origini, niſi per accidētia fuerit forte vitiatus, neſciat riuulis abnegari. Hinc eſt, quod te magnifici patris meritis æſtimatum Comitiuæ Domeſticorum Vacātis honore prouehimus. Vt qui es clarus ſtemmate, ſplendeas dignitate. Quis enim vitæ, quanuis futura, tamē certa non teneat, dum glorioſi patris recolat officioſos labores? qui prudentiæ ratione flammatus, ſic fuit ad repentina ſolicitus, quaſi per moram crederetur inſtructus. Præfecturam enim, ſolicitudinum omnium nobiliſſimum pondus, quod vel ſolum fuiſſet expedire laudabile, iuncta exercitus noſtri cura diſpoſuit: vt nec prouinciis ordinatio deeſſet, nec exercitui ſe prouida ſolicitudo ſubtraheret. Superauit cuncta infatigabilis & expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum noſtrum cuncta moderatus eſt, vt ſic accipientibus ſatisfaceret, ne dantes locū querimoniis inueniret. Verum vt de plurimis pauca ſufficiant, probauit de ſe tanta, vt eligeretur eius inexplorata poſteritas. Inter hæc tamen generis ornamenta, quod maximū pulcherrimæ nobilitatis indicium eſt, nec tuorum indiges ſuffragiis meritorum. Literarum ſiquidem ſtudia, quæ cunctis honoribus ſuo ſunt digna ſuffragio, ſedulus perſcrutator aſſequeris, addens claritati generis ingenium ſuauiter eloquentis. Incumbe ergo talibus ſtudiis, ama quæ in te remunerata cognoſcis: vt noſtra quoque iudicia cum tuis prouectibus tendas. Tantum enim a nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoſcis.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XVI.

Cādidati cōmendatio. STudij noſtri eſt P. C. remunerationem recto conferre propoſito, & bonæ indolis viros ad inſtituta meliora fructu impēſæ benignitatis accendere. *Honos alit artes.* Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes: nec quiſquam eſt, qui non ad morum ſumma nitatur aſcēdere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conſcientia teſte laudatur. Hinc eſt, quod illuſtrem Venantium, tam ſuis quam paternis meritis elucentem, Comitiuæ Domeſticorum Vacantis dignitate ſubueximus: vt natalium ſplendor inſitus ornatior collatis redderetur honoribus. Retinetis enim P.C. patritium Liberium *Liberius.* & in aduerſitate noſtra fuiſſe laudabilem, qui ſic Odouacris *Odouacer.* integerrimis parebat obſequiis, vt noſtra poſt fuerit electione digniſſimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus. Non enim ad nos viliſſima transfugæ † conditione migrauit: nec proprij domini finxit odium, vt alterius ſibi procuraret affectum. Expectauit integer diuina iudicia, nec paſſus eſt ſibi Regē quærere, niſi primitus perdidiſſet. Vnde ſic factum eſt, vt ei libenter daremus præmium, quia noſtrum fideliter iuuit inimicum: qui caſu patrocinante contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quanto tunc cognoſci poterat indeuotus. Flexo iam domino pene nullis eſt terroribus inclinatus: ſuſtinuit immobilis ruinā principis

† cognitione. al. cogitatione.

cipis ſui,nec nouitas illum turbare potuit, quem etiam ferocitas gẽtilis expauit. Prudẽter eſt ſecutus communes caſus:vt cum diuina iudicia fixe ſuſtineret, humanam gratiam commendatior inueniret. Probauimus hominis fidem : triſtis ad iura noſtra tranſiuit, qui ſuperatus animum conuertit, non autem vt vinceretur effecit. Cui mox vt Præfecturæ Prætorianæ conceſſimus dignitatem, credita ſibi tanta integritate diſpoſuit, vt miraretur aliquis ſic ſimpliciter deuotum,quem tam calide nouerat fuiſſe contrariũ. *Præfectus prætorio.* His igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis eſt genus, ſub generalitatis gratia publica videatur procuraſſe compendia, cenſum non addendo, ſed conſeruando protendens, dum illa quæ conſueuerant male diſpergi,bene induſtria prouidente collegit. Senſimus auctas illationes, vos addita tributa neſcitis.Ita vtrunque ſub admiratione perfectum eſt, vt & fiſcus creſceret,& priuata vtilitas nulla damna perferret. Iuuat nos referre, quemadmodum in Tertiarum deputatione Gothorum,Romanorumque „ poſſeſſiones iunxerit & animos. Nam cum ſe homines ſoleant de vicinita- „ te collidere, iſtis prædiorum communio cauſam noſcitur præſtitiſſe con- „ cordiæ.Sic enim contigit,vt vtraque natio dum communiter viuit, ad vnũ velle conuenit.En factum nouum,& omnino laudabile : gratia dominorũ de ceſpitis diuiſione coniuncta eſt: amicitiæ populis per damna creuere, & ex parte agri defenſor acquiſitus eſt, vt ſubſtantiæ ſecuritas integra ſeruaretur. Vna lex illos,& æquabilis diſciplina complectitur. Neceſſe eſt enim, vt inter eos ſuauis creſcat affectus,qui ſeruant iugiter terminos cõſtitutos. *Communio.* *Ceſpitis diuiſio.* Debet enim Romana Reſpublica, & memorato Liberio tranquillitatem ſuam,qui nationibus tam præclaris tradidit ſtudia caritatis. Perpendite Patres Conſcripti,ſi hanc ſobolem irremuneratam relinquere debuimus, cuius auctorem tot eximia feciſſe retinemus.Faueant ſuperna diſpoſitis:vt ſicut nos virtutes, collatis beneficiis, inuitamus:ita creuiſſe meritis honoratas conſcientias approbemus.

HONORATIS. POSSESSOSIBVS. DEFENSORIBVS. ET. CVRIALIBVS. TRIDENTINÆ. CIVITATIS THEODER. REX XVII.

MVnificentiam noſtram nulli volumus extare damnoſam : ne quod alteri tribuitur, alterius diſpendiis applicetur. Et ideo præſenti auctoritate cognoſcite, pro ſorte, quam Butiliano presbytero noſtra largitate contulimus, nullam debere ſoluere fiſcalis calculi functionem: ſed in ea præſtatione quanti ſe Solidi compræhendunt, de Tertiarum illationibus vobis noueritis eſſe releuandos.Nec inferri a quoquam volumus, quod alteri noſtra humani- „ tate remiſimus:ne,quod dictu nefas eſt, benemeriti munus innocentis cõ- „ tingat eſſe diſpendium. *Tertiarũ immunitas.*

GVDILAE. EPISCOPO. THEOD. REX XVIII.

PRiſcarum legum reuerenda dictat auctoritas,vt naſcendo Curialis nullo modo poſſit ab originis ſuæ muniis diſcrepare, nec in aliud Reipub. officium trahi, qui tali præuentus fuerit ſorte naſcendi. Quod ſi eos vel ad honores tranſire iura vetuerunt, quam videtur eſſe contrarium, Curialem Reipub. amiſſa turpiter libertate ſeruire ? & vſque ad conditionem perueniſſe poſtremam, quem vocauit

†Farcinates Antiquitas Minorem Senatum? Nouerit itaque reuerentia veſtra, † Sarſenates municipes collegas ſuos aſſeruiſſe, Eccleſiam veſtram irrationabiliter ſibi velle defendere. Vnde prouidentia veſtra, pro integritatis ſuæ propoſito examinata veritate, diſcutiat quæ veniunt in querelam: & ſi deſideria petitorum veritate ſubſiſtunt, pro implendis muniis eos ad Curiam ſuã remerare permittat. Si vero clero veſtro creditis in eis aliquid rationabiliter ſuffragari, ad noſtrum Comitatum inſtructam perſonam modis omnibus deſtinate, quæ aduerſariorum debeat intentionibus obuiare. Quod ſi de negocij qualitate dubitatis, conuenit ſacerdotalibus inſtitutis, vt ante controuerſiam iuſtitiam magis ipſe cognoſcas, quam de iudicio victus abſcedas. Talem ſiquidem non oportet publice ſuperari, quem amatorem æquitatis conuenit inueniri.

† CLAVSVRIS.

VNIVERSIS. GOTHIS. ET. ROMANIS. ET. HIS. QVI. PORTVBVS. VEL. † CLVSVRIS. PRÆSVNT THEOD. REX XIX.

Seruorum qui dominos occiderint, pœna.

CVncta quidem iure deteſtamur ſcelera, & omne quod iniquum eſt clemens execratur auditus: ſed ea maxime, quæ humani ſanguinis effuſione, polluta, noſtram contra ſe incitauere cẽſuram. Quis enim ferat, in domeſticis præſidiis locum fuiſſe periculis? & ibi inuentum dulcis vitæ exitum, vnde naſci debuerat defenſionis auxilium? Et ideo præſenti iuſſione mandamus, vt in famulos, qui Stephanum dominum ſuum plectibili ſcelere trucidantes, inhumatam quoque reuerẽtiam eius funeris abiecerunt, legum diſtrictione reſecetis. Quatenus qui exemplis prouocantur peſſimis, pœnis arceantur † aſpectis. Proh dolor, pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana cõditione deſeritur. Vultur ipſe, cui vita eſt cadauer alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infeſtus, ſed magis accipitrem, vitam plumigerum auium perſequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque ſuo † pondere periclitantibus nititur ſubuenire. Et homines parcere nequeũt, cuius ſe genus eſſe cognoſcunt? Ille non vult extinguere, † quos poterat veſci: ſerui maluerunt occidere, qui eos ſuperſtes conſueuerat enutrire. Fiat ergo paſtus pij vulturis, qui necem potuit crudeliter deſiderare paſtoris. Tali potius ſepulcro recipiatur, qui dominum reddidit inſepultum.

† lege aſpectis. *Pietas in auibus.* † pectore. † quo. *Inſepultus.*

† VVLGI. SAIONI. al. SYDIGI. al. VILLICIS.

† VNILIGIS. SAIONI. THEOD. REX XX.

OMnes decet gratanter impendere, quod publicas vident vtilitates poſſe reſpicere: quando neceſſe eſt hæc membra ſentire, quod corporis ſumma ſentitur. Atque ideo præſenti decernimus iuſſione, vt quantas in Rauennati vrbe falcatorias potueris reperire, frumentis fiſcalibus oneratas, ad nos vſque perducas. Quatenus alimonia publica tali prouiſione releuata, neceſſitatem inopiæ non debeat ſuſtinere. Reddat Rauenna copiam Liguriæ, quam ex ipſa conſueuit accipere. Nam quæ præſentiam noſtram ſuſtinet, multorum debet ſolatia reperire. Trahit obſeruantium cateruas Comitatus noſter: & dum ad beneficia præſtanda curritur, neceſſario populis copia poſtulatur.

IOAN-

IOANNI. APPARITORI. THEODER. REX XXI.

Emphyteuſis à negligente reuocata.

GRaue nimium eſt, vt fructu laboris ſui fraudetur induſtrius: & cui adhibetur pro ſedulitate cōferri præmium, diſpendium patiatur iniuſtum:in ea præſertim re, quæ ad noſtram reſpicit largitatem:cui nihil debet licere negligentiæ, ne videamur minus profutura ſanxiſſe. Dudum ſiquidem Spei & Domitio,ſpectabilibus viris, loca in Spoletino territorio,cœnoſis fluĕtibus inutiliter occupata, largitas noſtra conceſſerat, vbi aquarum vaſta profunditas terrenã gratiam in nullos vſus profuturam abſorbuerat. Iacebat tellus naufraga, paluſtri † tempore confuſa,& ſub vtroque iactata diſpendio: nec aquarum puros liquores meruerat,&decus terrenę ſoliditatis amiſerat. Hoc nos,quib⁹ cordi eſt, in melius cuncta mutare,ſupra memoratis tali conditione conceſſimus,vt ſi eorū opera vel labore turpis deſiccaretur illuuies,ipſis liberata rura proficerent. Sed quantum actorum Spei loquitur ingeſta petitio,Domitij viri ſpectabilis vitio,dum immemor iuſſionis tenaciter parcit expēſis, † ad initium reuocatus eſt labor operantium, cum iam in Soli faciem paulatim mollicies ſiccata duręſceret,cælatamque longa voracitate tellurem Sol inſuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi poſſe patiemur, vt bene accepta inuida deſtruantur ignauia. Proinde deuotio tua pręfatum Domitium moderata executione cōueniat,vt acceptæ rei ſedulus operator immineat, aut ſi hoc ſibi ſumptuoſum eſſe crediderit,propriam cedat ſupplicantibus portionem. Oportet enim, vt ſi opera poſtulata nequit efficere, conſortem beneficij, gloriam noſtri temporis, permittat implere.

† corpore.

† ad irritū vel inītū.

†FESTO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX XXII.

† FAVSTO.

AEquum eſt,vt commodet ſe regalis pietas Fati vulnere ſauciatis: quia erigi plus merentur,quos ſortis ſuæ aduerſa preſſerunt. Atque ideo magnificentiæ tuæ præſenti auctoritate declaramus, vt Heeditij filios,quos in Vrbe primitus reſidere cenſuimus, ad patriam cum genitoris ſui funere, votiuo quidem reditu, ſed acerbo caſu, remeare iubeatis. Ne eorum deſideriis abnegatis, vulnus geminetur afflictis:& quod nefas dictu eſt,qui dolorum nubila, noſtra ſemper ſerenitate, detergimus, nunc miſeris pias lacrymas denegare videamur. Inſatiabilis quippe fletus eſt,qui humandis non ſinitur corporibus intereſſe:dū ſemper ſe reum iudicat,qui cineribus iuſta non præſtat. Priamus quanto pretio ſepeliendum Hectorem redemit?rogauit furētem,ſupplicauit armato, vitãque ſuam exponere maluit,vt cadaueri debita non negaret. Et quoniam in his perſonis mutua ſunt officia pietatis, iniquū eſt,filium genitori gratuito non impendere,quod patrem magnis talentis conſtitit effeciſſe.

Sepultura cura.

AMPELIO. DISPOTIO. ET. THEODVLO. VVV. SSS. THEO. REX. XXIII.

DEcet noſtri temporis diſciplinam, vt qui publicis vtilitatibus ſeruiunt, ſuperfluis oneribus non grauentur. Nec dignum eſt, vt cuiuſquã lædat inuidia, noſtris moribus ordinata. Quapropter figulinis regia vobis auctoritate conceſſis, operam † nauanter impendite. Nec vereamini ad alias vos actiones poſſe traduci, a quibus iniuncta præſentia vix credimus explicari. Ceſſauit ergo † contra vos improborum nefanda præſumptio,& obſcuris dolis effectum noſtra tollit auctoritas. Incaſſum enim odit,cui ſe principalis clementia obiecerit.

Figlinarum conceſſio.

† nauãter. al. ornanter.

† circa.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XXIV.

COnſtat, Senatum populis viuendi regulā præſtitiſſe. Nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur inſtitutum. Ad hoc Patres in illo principio nominati, vt quaſi filiorum per vos poſſit vita componi. Vos enim deuotionem prouinciis, vos priuatis

Ne potentiores onera illationum in tenuiores transferant.

iura decreuiſtis, & ad omnes iuſtitiæ partes ſubditos parere libēter docuiſtis. Et ideo non decet, inde ſignum reſultationis exire, vnde exemplum potuit moderationis effulgere. Quod noſtra clementia, cui cordi eſt, rerum omnium tenere menſuram, in veſtram notitiam credidit perferendum. Ne magis ignorantia nutriatur exceſſus, ſub quorum conſcientia error nō poteſt eſſe perpetuus. Igitur prouincialium iudicum relatione, ad magnificum virum Pręfectum prætorij directa, comperimus, ſic primę tranſmiſſionis tempus exemptum, vt nihil aut parum a Senatoriis domibus conſtet illatum. Allegantes, per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decuerat ſubleuari. Fiet enim, vt exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in tenues conuerſa graſſetur, & ille potius ſoluat aliena, qui eſt deuotus ad propria: præterea multo acerbiora iungētes, quod pro ſua quiſque voluntate aliquid exigentibus dignetur obiicere. Quæ tamen omnia detrimenta Curialibus dicuntur infligi: vt qui in vſus publicos fuerant noſtra prouiſione reparati, contumacibus diſtrahantur iniuriis. Atque ideo P. C. qui parem nobiſcum Reipub. debetis anniſum, ſic æquabiliter ordinate, vt quicquid vnaquæque domus Senatoria profitetur, deſtinatis procuratoribus per prouincias trina illatione perſoluat. Aut certe, quod in lo-

Arca Vicariana ſedis.

cum beneficij ſolebatis expetere, arcæ Vicarianæ ſedis, ſi id diligitis, vniuerſa complete: ne neceſſe ſit curiali per multiplicem & inefficacem conuentionis laborem in exiguis veſtris illationibus ſua potius damna ſuſcipere, eueniatque deteſtabilis caſus: vt qui functionem propriam vix poterat ſuſtinere deuotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, ſalua ciuilitate, diſſimulare non poſſumus, vt ſine acerbitate belli rebus ſuis exuātur oppreſſi, & illi magis pereant, qui Reipub. parere feſtinant. Hoc etiam nos edictali programmate in cunctorum noueritis prouincialium notitiā pertuliſſe, vt libere prorumpat in publicum, qui ſe alienæ functionis pondere nouit oppreſſum, relaturi a nobis iuſtitiæ fructum: qui feſſis nouimus dare præſidium.

EDICTVM. THEODERICI. REGIS XXV.

QVanuis ſit querula vox doloris, nec ſe contineant immuniti, & lęſus animus vociferatione paſcatur: tamen liberior ſermo promitur, ſi noſtra auctoritate laxatur. Deteſtamur enim, miſeros premi: commouemur & non querentium malis: velociusq; ad nos peruenit, quod diſſimulatio patientis abſcondit. Merito, quando cunctorum nos reſpiciunt auido ore læſiones. Dum illud pietati noſtræ perire credimus, quod per mediocriū damna ſentimus. Nuper itaque prouincialium iudicum relatione cōperimus, domos quaſdam præpotentium ſuas non implere per ordinem functiones. Hinc fieri,

Canonici Solidi.

vt dum illationis quantitas procurari queritur a tenuibus, ſumma potior exigatur. Superbia deinde conductorum canonicos Solidos non ordine tradi-

traditos, ſed ſub iniquo pondere imminentibus fuiſſe proiectos: nec vniuerſam ſiliquam, quam reddere conſueuerant, ſolenniter intuliſſe. Proinde factum eſt, vt Curiales, quibus nos volumus eſſe proſpectum, imminentium ſolicitudine coacti, grauia damna ſentirent, &, ſi dici fas eſt, cum alienis debitis ſub truculentis compulſionibus vrgerentur, poſſeſſionum quoque ſuarum amiſſione priuati ſunt. Quod ſcelus vt debeat amputari, ad reuerentiſſimum quoque Senatum præcepta tranſmiſimus, & nunc edictali programmate definimus, vt quiſquis Poſſeſſorum ſiue Curialium grauatum ſe ſenſerit in aliena calculi functione, ad noſtræ ſerenitatis audiētiam venire deproperet, ſciturus, nobis priores exceſſus omnino diſplicuiſſe, cum viderit profutura ſuccedere. Patuit ergo vobis arbitrium iuſti principis, quanuis multis ſemper declaretur † iudiciis. Nunc autem ſub ſilentio patientiam doloris abducite, aut ſub iuſtitia iter vocis aperite. Iam in vobis erit huius ſumma conſilij, quibus adiacet eligere, quod vobis proſpicitis expedire. † indiciis.

†FAVSTO. PRÆPOSITO. THEOD. REX XXVI. † Feſto.

„ NVllius compendiis delectamur iniuſtis: nec ad animum no-
„ ſtræ pietatis perueniunt, quę probitatis gratia deſerũtur. Reſpub. ſiquidem iure ſemper æquitatis augetur: & cum temperantia diligitur, velociter profutura ſuccedunt. Atque ideo illuſtrem magnificentiam tuam, Negociatorum Apuliæ ſiue Calabriæ ſupplicatione permoti, duximus inſtruendam, vt frumenta quæ per ſupradictos negociatores publico comparantur, non iterum ab eiſdem interpretij nomine Solidorum quantitas exigatur. Nam ſi coëmptam ſpeciem expenſis publicis neceſſariam non habetis, ab officio veſtro ſuſcepta moderatio fideliter diſtrahatur, euentum rei ratio fiſcalis habitura eſt, quæ iniuſte videtur impoſuiſſe quod reſpuit. Interpretiũ.

„ Nimis enim iniquum eſt, vt ille
„ patiatur diſpendium, qui imperium fecit alienum: pari conditione cenſentes de ſextario quoque, quem negociator eius prouinciæ videtur inferre: ne quis audeat damnata ſemper pretia proteruus exigere: & vt validius retundamus exceſſus, pœnam triginta librarum auri ſedis noſtræ præfectis imponimus, ſi quis contra hæc ſaluberrima conſtituta auſu temerario venire tentauerit. Officium verò decem librarum auri diſpēdio ſe nouerit eſſe feriendum, ſi inhibitas præſumpſerit exequi iuſſiones. In illa quoque parte feſſis clementia noſtra ſe porrigit, vt ſi penſionem huius tituli Siliquario præſtat, monopolium quoque negociator exerceat. Si vero Siliquarius hunc titulum negociatoribus indicat abrogandum, nullam ab eis exigat penſionem. Quia ſatis abſurdum eſt, vt affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In aurariis denique priſcus ordo ſeruetur, & ad eos tātum functio ipſa reſpiciat, quos huic titulo ſeruire voluit antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia noſtra erga negociatores, qui noſtris titulis neceſſarij comprobantur, omnibus modis facite cuſtodiri: ne genus hominum, quod viuit lucris, ad necem poſſit peruenire diſpendiis. Sextarius. Auraria functio. Lucro viuũt negociatores.

cumulemus. Verum quia celari non decet regum impetrata, præſentia ad prouincialis iudicis facito notitiam peruenire. Quatenus ſpectabilitatem tuam decoratam noſtro teſtimonio vniuerſitatis corda cognoſcãt: tibique vtpote militiæ munere perſoluto, cultus competens pro noſtrorum temporum laude ſeruetur.

ADILÆ. V.S. COMITI. THEOD. REX XXIX.

QVnuis nullos velimus grauamen aliquod ſuſtinere, quos videtur pietas noſtra protegere (quia regnantis eſt gloria, ſubiectorum ocioſa tranquillitas) tamen ſpecialiter Eccleſias ab omni *Tuitio prædiorum & hominum eccleſiæ.* iniuria reddi cupimus alienas: quibus dũ æquabilia pręſtantur, miſericordia diuinitatis acquiritur. Et ideo beatiſſimi viri Euſtorgij Epiſcopi ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ petitione permoti, præſentibus te affatibus admonemus, vt prædiis vel honoribus illius Eccleſiæ intra Siciliam conſtitutis, tuitionem ſtudeas ſalua ciuilitate præſtare. Nec a quoquã, cuiuslibet nationis homine, contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu ſubleuari. Ita tamen, vt cauſis publicis & priuatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, reſpondere non differant. Quia ſicut nolumus, eos ab aliquo prægrauari, ita † exemptos a tramite iuſtitiæ nõ patimur inueniri. † exceptos.

FAVSTO. PRÆPOSITO. THEOD. REX XXX.

NOn præiudicat iuri publico perſonalis exceptio: quia beneficialẽ eſſe principem licet, nec intra regulas conſtituti poteſt munificẽtia regalis arctari. Ira leuis coerceatur grauiſſimis inſtitutis: impatiens ambitio iure frenetur. clementia nõ habet legem, nec debet ſub anguſtis terminis benigna ſequi, quem decet ſine fine laudari. Defenſores itaque ſacroſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ pro expenſis pauperum, quæ ſub lucri exaggeratione funduntur, vnum ſibi ex negociatoribus vrbis ſuæ deſiderant oportere præſtari: qui pro emptoris functus officio, exceptis negociationis oneribus debeat implere, quod ſuſcipit. Hæc enim nos & Rauennati Eccleſiæ commemorant, motos rationabili allegatione, tribuiſſe: quod pietatis exemplum, ad ſuum quoque commodum ſupplicant transferendum. Ideo illuſtris & præcelſa magnificentia tua (ſalua in aliis negociationibus commoditate publica, quæ ab vniuerſo corpore cõſueuit inferri) vnum eis, quem ſibi viſi fuerint eligere, deputabit, qui ita cõmercium negociationis exerceat, quatenus nec Monopolij, nec Siliquatici, *Monopolii. Siliquatici. Auraria penſio.* nec Aurariæ aliquid penſionis impendat, vel quodlibet grauamen ex permiſſa nundinatione ſuſtineat. Cur enim illud tardemus annuere, vnde nulla poſſumus damna ſentire?

DROMANARIIS. THEODERICVS. REX XXXI.

PVblicis debent vtilitatibus inſudare, qui nomen dedere militię. Quid enim agat homo, ſi profeſſio deſit obſequio, vt nec commoda priuata reperiat, nec gloriã ſtrenuitatis acquirat? Et ideo Comiti Sacrarum largitionũ noſtra præcepit auctoritas, vt in Hoſtilienſi loco conſtitui debeatis. quatenus fiſcali humanitate recreati, excurſus cum veredariis per alueum Padi more ſolito faciatis: *Veredarij.* vt diuiſo labore equis publicis debeat ſubueniri. Quando curſus veſter non atteritur, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare

contingit,qui manibus ambulatis. Vehiculum veſtrum non ſentit iniuriā, nec defectum patitur,quod vnda potius currente portatur.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. THEOD. REX XXXII.

GRata nobis eſt P.C.circa vtilitates publicas impēſa deuotio. quia dum ciuium laudabiles animos comprobamus,locum iuſtis beneficiis reperimus. Quid eſt enim tam ſenatorium, quam ſi vtilitatibus publicis impēdat affectum? vt poſſit prodeſſe patriæ,cui natus eſt. Vir itaque magnificus atque patritius Decius,glorioſo circa Rempub.amore deuinctus,vltro poſtulauit voto mirabili,quod vix potuiſſet ſub conſilio noſtræ pietatis imponi: paludem Decennonij, in hoſtis modum vicina vaſtantem, fouearū ore patefacto promiſit abſorbere:illam famoſam ſæculi vaſtitatē, quam ſub diuturnitate licentiæ quondam mare paludeſtre poſſedit,cultiſque locis inimicū ſuperfundens vnda diluuium, terrenam gratiam ſylueſtri pariter horrore confudit,nihil vtile nutriens, ſub liquore ſpoliatum fructibus eſt ſolum, poſtquam obnoxium cœpit eſſe paludibus. Ideo miramur priſcæ confidētiæ virū,vt quod diu virtus publica refugit,manus priuata ſuſceperit. Hūc ergo audacem laborem aggreſſurū ſe laudabili perfectione pollicitus eſt: vt pereunte damnoſo gurgite,quæ fuerant amiſſa,vlterius non perirēt. Vnde noſtræ ſuper hac parte ſerenitatis poſtulat iuſſiones: vt auctoritate publica ſubeat opus eximium,quod erit cunctis viantibus profuturum. Sed vos P.C.quibus cordi eſt bonum deſiderium iuuare auxiliatoribus conſtitutis,præſentibus decretis annuimus,vt ad loca ipſa Decēnonij duos ex veſtro corpore dirigatis:quibus arbitrantibus quantum ſpatij reſtagnatis incurſibus paludeſtris illuuies occupauit,fixis terminis annotetur. Vt cū ad perfectionem promiſſam peruenerit,liberatori ſuo reddita terra proficiat, nec quiſquam inde aliquid præſumat attingere, quod tam diu inuadētibus aquis non potuit vendicare.

Siccata paludes.

Definiendi à duob. ſenatorib ſpatium.

Nō cedet occupanti.

DECIO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX XXXIII.

IVſtitię ratio eſt,vt laudabile deſiderium ſequatur proſperitas actionum:& quod bona voluntate ſuſcipitur,regalibus quoque ordinationibus impleatur. Vobis itaque deſideria iuſta poſcentibus, præſenti auctoritate concedimus,vt ſtagnis Decennonij paludibuſque ſiccatis,ſine fiſco poſſideas in ſolū rura reuocata,nec vllam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas ſub generalitatis teſtimonio abſoluimus. Hinc etiam ad ampliſſimum Senatū præcepta tranſmiſſimus,vt definito nunc ſpatio ad tuum pulchre tranſeat dominium,quod eſt a fœdis gurgitibus vendicatum. Æquum eſt enim, vt vnicuique proficiat labor ſuus:& ſicut expendendo cognoſcit incommoda, ita rebus perfectis cōſequatur augmenta. Illud etiā,qui ſtudio Reipub. ſemper inuigilamus,aſpeximus,vt ſi quis hunc laborem iuncta tecum ſocietate ſubire delegerit,habita corporis æſtimatione, habeat iuris proprij ſpatia pro parte,quam ſuſcipit. Vt nec ſolus immenſis oneribus prægraueris,& animoſius peragatur,quod ſub collegij adiuuatione ſuſcipitur. Ita fiat,vt &,quæ rebus maximis eſt amica,moleſta careatur inuidia. Quapropter glorioſis deſideriis †nauāter inſiſte,ne opinioni tuę graue ſit in aſſumptis

Reſtitutū paludis exſiccata dominiū.

Sumptus & labor.

Socius operis.

† gratanter.

ptis

ptis conatibus marcuiſſe. Intuere quippe, omniũ ora atque oculos in te eſſe cõuerſos: reſpice ſerenitatis noſtræ ſuſpenſa iudicia ad† effectum operis inſtituti. Quanta vales animoſitate feſtina, vt dignus tanta re emerſiſſe iudiceris, qui iam nunc omnium admiratione laudaris. †affectum.

ARTHEMIDORO. PRÆFECTO. VRBIS THEOD. REX XXXIV.

GAudemus, in te noſtra floruiſſe iudicia: lætamur, dignum præſulẽ te Romanis arcibus extitiſſe, qui generoſis animis amicum fraudibus non paſſus es velare ſecretum, ne vos aut delicta complices facerẽt, aut ſecuritas ad maiora potius incitaret. Atque ideo vniuerſa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, & nũc magnitudinis tuæ diſcuſſione conſtitit abiuratam, cum nec reddita ſuo tempore nec docetur expenſa, ſine aliqua dilatione reſumatur: & vobis ordinantibus iterũ Romanis mœnibus applicetur. Nefas eſt enim, vt in alios vſus trãſeant, quæ ſibi ſubtracta non immerito Roma ſuſpirat. Deberemus itaque cælatores deputatæ pecuniç † in non modica pœna percellere, qui in tali cauſa noſtrã munificentiam fraudauerunt. Sed affuit moderatrix, ſemper quæ nobis eſt iuncta, clementia: ne inde core facta plectamus grauiter incitante iuſtitia. Sufficiat nobis, cupiditatem non impleſſe, quod voluit. Nec maior poteſt prouenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui ſe ſuppreſſa turpiter vendicauerat poſſidere. *Pecunia fabricis deputata.* †nõ immodica.

†TANCILAE. V.S. THEOD. REX XXXV.

ACerbum nimis eſt, noſtris temporibus antiquorum facta decreſcere, qui ornatum vrbium quotidie deſideramus augere. Quocirca præſentibus te iuſſionibus admonemus, vt de Comenſi ciuitate æneam ſtatuam, quæ periiſſe ſuggeritur, omni animoſitate perquiras. Spondens etiam centum aureos, ſi quis hæc ſacrilega prodere furta maluerit. Quatenus promiſſio noſtræ ſerenitatis trepidos ad ſpẽ confeſſionis inuitet, quæ etiam, ad te deſtinata, edicta proloquantur. Sed cum hæc tamen iuſſa promulgaueris, ſi adhuc facinus ſecreto velauerint, poſt diem venerabilem locorum artifices facias congregari, a quibus ſub terrore perquire, quo miniſtro fuerit perpetratum. Ab imperitis enim harum rerum ſtatuæ facilis euerſio non fuiſſet, niſi eam tẽtaſſet mouere loco magiſtra præſumptio. † TANTILLI. al. THATILAE. *Statua requirenda.*

EDICTVM. THEODERICI. REGIS XXXVI.

QVanuis ad proditionem ſceleris relaxata nimis pœna ſufficiat, nec parum ſit munus audaciç, ſupplicij declinaſſe terrorem: addimus tamen prçmium, quod habere innocẽtia ſolet. Non quia commiſſa placuerunt, ſed delectat nos munificos eſſe in amore vindictæ. Quapropter præſentis edicti vnuſquiſque auctoritate cognoſcat, centum ſe aureos largitate noſtra promereri, ſi prodat, qui ſtatuam de Comẽſi ciuitate rapuerit, & de ſuo facto quod maxime nocens requirit, indulgentiam ſe nou erit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus: & metalla, quæ inuenire poſſumus pretioſiora, largimur. Illud potius hac liberalitate redimentes, ne tranſeat in vſum, quod conſtat eſſe prohibitũm. Quis ergo tanta ſtultitiæ cæcitate damnetur, vt dubitet erumpere, *Indicis præmium.*

quando & ſecuritatem reperit, & præmium confeſſionis acquirit? Si quis autem diſſimulãdum† forte crediderit, cumque aliquo veritatis indicio ſerenitas noſtra detexerit, vltimo ſe nouerit diſcrimine rapiendum. Indignũ eſt enim, vt qui reſpuunt indulgẽtiam noſtram, detectis poſtea ſuffragetur humanitas.

†fore.

FAVSTO. PRÆPOSITO. THOD. REX XXXVII.

PRouentum regni noſtri benignitas debet æmulari: vt tãtum humanitas relaxet dona, quantum Reſpub. ſuſcepit augmenta. Nõ enim aliter laudatum modum poſſumus cuſtodire, niſi ad conſiderationem rerum noſtrum debeamus excitare propoſitũ. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, ſucceſſus, tenacitatis eſſet vitium anguſta largitate contentum. Atque ideo illuſtris magnificentia tua præſenti auctoritate cognoſcat, †Spoletinis ciuibus ad exhibitionẽ Thermarũ ſupra conſuetudinem aliam millenam eſſe deputandam. Cupimus enim libenter impendere, quæ ad ſalubritatem ciuium nouimus pertinere. Quia laudes ſunt noſtrorum temporum, celebrata gaudia populorum.

†à Spoletanis.

†FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XXXIIX.

†Arthemidoro The. r.

SPes noſtras cupimus theſauro pietatis augeri, execrãtes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquiſita. " Moleſta eſt illatio noſtræ clemẽtiæ, quæ defletur. Quia quicquid ſub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. " Vrbis itaque Sipontinæ negociatores hoſtium ſe aſſerunt depopulatione vaſtatos. Et quia egentium leuamina noſtras potius diuitias ęſtimamus, illuſtris magnificentia tua, per hoc iuge biennium nũcupatos, nulla faciat coëmptione vexari. Sed quoniam lapſos nihil releuaſſe proficit, ſi onus aliud ſolutionis accedit: qui memoratis negociatoribus noſcũtur mutuaſſe pecuniã: celſitudo tua faciat admoneri, ne in hoc biennij ſpatio quicquam de credita ſumma æſtiment poſtulãdum. Quatenus ſub induciis ſupradictis, & datam poſſint reparare pecuniam, & aliquatenus debitorũ valeat reſpirare ſubſtantia. Quid enim proficit creditorem ſe vrgere, quando incaſſum nititur nudatos exigere? quibus magis proſpicimus, ſi ad mutuata ſuſtinendo peruenire faciamus.

Inducia debitoribus data.

ALOISIO. ARCHITECTO. THEOD. REX. XXXIX.

SI audita veterum miracula ad laudẽ noſtræ clementiæ volumus continere (quoniam augmenta regalis gloriæ ſunt, cum ſub nobis nulla decreſcunt) quo ſtudio conuenit reparari, quod & noſtris oculis frequenter conſtat offerri? Delectat enim ſalutiferi Aponi meminiſſe potentiam: vt intelligas quo deſiderio cupimus reficere, quod de memoria noſtra neſcit exire. Cęruleum fontem vidimus, in formã dolij concauis hiatibus æſtuantem, & fornaces anhelantium aquarum circunducto tentilatio, Naturæ probabili diſpoſitione, coronatas: quæ licet, more calidæ, nebuloſos vapores exhalent, hanc tamen iucũdam perſpicuitatem aſpectibus humanis aperiunt: vt quiuis hominum illam gratiam deſideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. Ore pleniſſimo, in ſphęræ ſimilitudine, ſupra terminos ſuos aquarum dorſa turgeſcunt: vnde latex tanta quiete defluit, tanta quaſi ſtabilitate decurrit, vt eũ non putes creſcere,

Aponus fons.

re,niſi quia inde aliquid rauco murmure ſentis exire. Veniunt aquæ per algentes meatus tali feruore ſuccenſæ, vt poſt recurua ſpatia, quæ arte facta ſunt lõgiora,in calores ſint †maxime rediturae.O magiſtri mirandum ſemper ingenium, vt naturæ furentis ardores ita ad vtilitatem humani corporis tẽperaret,vt quod in origine dare poterat mortẽ, doctiſſime moderatũ, & delectationem tribueret & ſalutem. Iuuat videre ſecretũ,latices vapores igneos exhalantes,amicum vndis indeſinenter ardorem,& calorem venire decurſu riui,vnde vſualiter ſolebat extingui. Merito dicunt Philoſophi, Elementa ſibi mutuis complexionibus illigari,& mirabili coniungi fœderatione,quæ inter ſe contraria intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem ſubſtantiam vapores producere conſtat ignitos, quæ mox ad thermarum ædificia decora peruenerunt, illis a cautibus vnda deſcendens, & aëra ſua qualitate ſuccendit, & tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lauacris: vnde non tantum delitioſa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet, ſine tormento cura,ſine horrore remedia,ſanitas impunita,balnea contra diuerſos dolores corporis attributa. Quæ ideo Aponum,Græca lingua, beneficialis nominauit Antiquitas,vt cauſam tanti remedij æger cognoſceret,cum de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipſius bona, illud quoque ſtupendum eſſe didicimus, quod vna fluentorum natura diuerſis miniſteriis videatur accommoda. Nam protinus ſaxo ſuſcipiente colliſa inhalat primæ cellulæ ſudatoriam qualitatem:deinde in ſolum mitigata deſcendens,minaci ardore depoſito, ſuaui temperatione molleſcit: mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit,multo blãdius intepeſcit:poſtremo ipſo quoq; tepore derelicto, in piſcinã Neronianã frigida tantũ efficitur, quantum prius ferbuiſſe ſentitur:non immerito auctoris ſui participans nomen collega eſt cum veriditate gemmarum,vt ipſa quoque vitrei elementi colore perſpicua quaſdam tremens vndas quieta commoueat. Sed vt ipſum quoque lauacrum mundius redderetur,ſtupenda quadã continentiæ diſciplina,in vndam,qua viri recreantur,ſi mulier deſcendat,incenditur: propterea quod ipſis altera exhibitio decora collata eſt:ſcilicet, ne ardentium aquarum fœcundiſſimum locum non crederẽt habuiſſe,vnde plurima largiretur,ſi vterque ſexus vno munere cõmuniter vteretur. Hæc perẽnitas aquarum intelligendi præſtat indiciũ, per igneas terræ venas occultis meatibus,influens deintus,in auras erũpere excocti fontis irriguam puritatẽ. Nam ſi Naturæ fuiſſet illud incendiũ,ſine interitu ſubſtantiæ nõ fuiſſet amiſſum. Sed aquæ materia ſenſibilis,ſicut peregrinum contraxit ignem,ſic iterũ natiuũ facile recepit algorem. Præſtat & aliud adiutorij genus vis illa medicabilis: nam iuxta caput fontis ſcintilloſi, quendam ſibi meatum prouida Natura formauit. Hinc deſuper ſella compoſita, quæ humanis neceſſitatibus in abſidis ſpeciẽ perforatur, ægros ſuſcipit interno humore defluentes: vbi dum feſſi nimio lãgore conſederint, vaporis illius delectatione recreati, & laſſa viſcera reficiunt,& humores noxia infuſione laxatos, vitali ariditate conſtringunt: vt quaſi aliquo deſiderabili cibo refecti, valentiores queant protinus inueniri. Sic medicabili ſubſtantiæ venit a ſulphure, quod calet, a ſalſedine, quæ deſiccat. Talia poſteris non tradere, hoc eſt grauiter in longa ætate

† maximos redditurae.

Elementorũ ſocietas.

Aponi fontis miracula.

Aquæ perẽnes.

e

peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum ſoliditas innouetur: vt ſiue in thermis, ſiue in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconſtrui. Virgulta quoque noxia importunitate naſcētia, euulſis ceſpitibus auferantur: ne radicū quidam capilli paulatim turgentes, fabricarū viſceribus inſerātur, & more vipereo prolē ſibi fœcunditate cōtraria nutriat, vnde ſe compago caſura diſrumpat. Palatium quoque, lōga ſenectute quaſſatum, reparationē aſſidua corrobora. Spatiū, quod inter ædē publicam, & caput igniti fontis interiacet, ſylueſtri aſperitate depurga. Rideat florenti gramine facies decora campeſtris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lætatur: miroque modo dum proxime ſalem generet ſterilem, nutriat pariter & virores. Sed non his tantum beneficiis Antenorea terra fœcunda eſt. Infert & alia, quæ multo grandius obſtupeſcas. Corda illa (vt ita dixerim) montium, in vicem ſecretarij, negocia contentioſa diſtinguūt. Nam ſi quis forte pecus furatum pilis natiuis ſolito more ſpoliare præſumpſerit, vndis ardentibus frequenter immerſum, neceſſe eſt, vt antea decoquat, quam emundare præualeat. O vere ſecretarium, iure reuerēdum; quando in his aquis non ſolum ſenſum, ſed etiam verum conſtat eſſe iudicium: & quod humana nequit altercatione diſſolui, fontium datum eſt æquitate definiri. Loquitur illic tacita Natura, dum iudicat, & ſententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis iſta conſeruare negligat, quanuis plurima tenacitate ſordeſcat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit ſingulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi nata eſt, ſi opus non poterit implere ſuſceptum, quantum adhuc expendendum eſſe credideris, miſſis nobis breuibus, indicabis. Quia non grauamur expendere, vt tanta videamur ruris amœna cuſtodire.

Breuia miſſa, pro epiſtola.

†amœnia.

BOETIO. PATRITIO. THEOD. REX XL.

Muſica laus.

CVm Rex Francorum, conuiuij noſtri fama pellectus, a nobis cytharœdum magnis precibus expetiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quod te eruditionis Muſicæ peritum eſſe noueramus. Adiacet enim vobis, doctū eligere, qui diſciplinam ipſam in arduo collocatam, potuiſtis attingere. Quid enim illa præſtantius, quæ Cœli machinam ſonora dulcedine modulatur, & Naturæ cōuenientiam, vbique diſperſam, virtutis ſuæ gratia compræhendit? Quicquid enim in cōceptum alicuius modificationis exiſtit, ab armoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, conuenienter mouemur: quæ quoties ad aures noſtras diſciplinæ ſuæ lege peruenerit, imperat cantū, mutat animos: artifex auditus, & operoſa delectatio. Hæc cum de ſecreto Naturæ, tanquam ſenſuum Regina, tropis ſuis ornata, proceſſerit, reliquæ cogitationes exiliunt: omniaque facit eiici, vt ipſam ſolummodo delectet audiri. Triſtitiam noxiam iucundat: tumidos furores attenuat: cruentam ſæuitiam efficit blandam: excitat † ignauiam, ſoporantemque languorem: vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem: viciatam turpi amore, ad honeſtum ſtudium reuocat caſtitatem: ſanat mentis tædium, bonis cogitationibus ſemper aduerſum: pernicioſa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam: & quod beatum

†ignauia ſoporantē.

genus

genus curationis eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & ſolo auditu, ad quod vult deducit: quam tenere non præualet verbo tacito manibus clamat, ſine ore loquitur, & per inſenſibilium obſequium præualet ſenſuum exercere dominatum. Hoc totũ inter homines quinque tonis agitur, qui ſinguli prouinciarum, vbi reperti ſunt, nominibus vocitantur. Miſeratio quippe diuina localiter ſparſit gratiam, dum omnia ſua valde fecit eſſe laudãda. Dorius pudicitiæ largitor, & caſtitatis effector eſt. Phrygius pugnas excitat, & votũ furoris inflammat. Æolius animi tempeſtates trãquillat, ſomnumque iam placatis attribuit. Iaſtius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio grauatis cœleſtium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius contra nimias curas, animæque tædia repertus, remiſſione reparat, & oblectatione corroborat. Hæc ad ſoluationes corruptibile ſæculum flectens, honeſtum remedium turpe fecit eſſe commentum. Hic vero numerus quinarius trina diuiſione conſiſtit. Omnis enim tonus habet ſummum & imum. Hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam ſine ſe eſſe non poſſunt, quæ alterna ſibi viciſſitudine referuntur, vtiliter inuentum eſt, artificialem Muſicam, id eſt, auctorum operationibus diuerſis organis exquiſitã, modis quindecim contineri. His rebus aliquid maius adiiciens humana ſolertia, terris quandam armoniam doctiſſima inquiſitione collegit, quæ Diapaſon nominatur, ex omnibus ſcilicet congregata: vt virtutes, quas vniuerſum melos habere potuiſſet, hæc adunatio mirabilis contineret. Hinc Orpheus mutis animalibus efficaciter imperauit, vagosque greges contemptis paſcuis ad audiendi epulas potius inuitauit. Illo cantante amauerunt ſiccas Tritones terras: Galatęa luſit in ſolidis: deſeruerunt vrſi amabiles ſyluas: leones domeſtica tandem canneta reliquerunt: iuxta prædonem ſuum præda gaudebat. In vnum conuentum contraria vota collecta ſunt, & fidem dicente lyra omnia ſibi aduerſa crediderunt. Amphion quoque Dirceus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidiſſe: vt cum homines labore marcidos ad ſtudium perfectionis erigeret, ſaxa ipſa crederẽtur relictis rupibus aduenisſe. Muſæum etiam, & artis Orphei filium & Naturæ, Maronis prępotens lingua concelebrat, dicens apud Inferos in ſumma beatitudine conſtitutũ, quod per Elyſios campos felices animas ſeptem chordarum pulſibus amœnabat: ſignificãs ſummo præmio perfrui, cui diſciplinæ huius cõtigerit ſuauitatibus epulari. Sed hæc omnia humano ſtudio per manualem muſicam videntur effecta. Naturalis autem rythmus animatæ voci cognoſcitur attributus, qui tunc pulchre melos cuſtodit, ſi apte taceat, congruenter loquatur, & per accentus viam muſicis pedibus compoſita voce gradiatur. Inuenta eſt quoque ad permouendos animos Oratorũ fortis ac ſuauis oratio: vt criminoſis iraſcãtur iudices, miſereantur errantibus: & quicquid poteſt eloquens efficere, ad huius diſciplinę nõ eſt dubium pertinere gloriã. Poëtis etiã, Terentiano teſtante, duo primũ metra principalia ſunt attributa, id eſt, Heroicũ & Iambicũ: vnũ ꝙ erigeret, alterũ quod placaret. Ex quibus ad oblectãdos animos audientiũ diuerſa progenita ſunt. Et vt in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiões grauida metra pepererũt. Sirenas in miraculũ cãtaſſe, curioſa

Toni quinque. *Dorius.* *Phrygius.* *Aeolius.* *Iaſtius.* *Lydius.* *Modi quindecim.* *Diapaſon.* *Orpheus.* *Amphion.* *Manualis Muſica.* *Naturalis.* *Duo præcipua metrorũ genera.* *Sirenum cãtus.*

prodit Antiquitas: & quanuis nauigantes fluctus abduceret, carbaſa ventus inflaret, eligebant ſuauiter decepti ſcopulos incurrere, ne tantam paterentur dulcedinem præterire. *Vlyſsis prudentia.* Quibus ſolus Ithacus euaſit, qui nautis ſolicitatorem protinus obſtruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitauit vir prudentiſſimus feliciſſimam ſurditatem, & quam vincere intelligendo non poterat, melius non aduertendo ſuperabat. Se vero ſoliditati arboris conſtrictis nexibus illigauit, vt & famoſos cantus liberis auribus probare potuiſſet, & pericula dulciſonæ vocis vnda rapiente vinctus euaderet. Verũ vt & nos talia exempla ſapientis Ithaci tranſeamus, loquamur de illo lapſo e cœlo Pſalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animæ ſoſpitate compoſuit, vt his hymnis & mentis vulnera ſanarentur, & diuinitatis ſingularis gratia conquiratur. En quod ſæculum miretur *Dauidis lyra.* & credat: repulit Dauitica lyra diabolum, ſonus ſpiritibus imperauit: & canente cythara in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter poſſidebat. Nam licet huius delectationis organa multa fuerint exquiſita, nihil tamen efficacius eſt inuentum ad promouendos animos, quam concauæ cytharæ blanda reſultatio. Hinc etiam appellatam exiſtimamus cordã, *Chordæ muſicæ.* quod facile corda moueat. Vbi tanta vocum collecta eſt ſub diuerſitate concordia, vt vicina corda pulſata alteram faciat ſponte contremiſcere, quam nullum contigit attigiſſe. Tanta enim vis eſt conuenientiæ, vt rem inſenſualem ſponte ſe mouere faciat, quia eius ſociam conſtat agitatam. Hinc diuerſæ veniunt ſine lingua voces: hinc variis ſonis efficitur quidam ſuauiſſimus chorus, illa acuta nimia tenſione, iſta grauis aliqua laxitate, hęc media tergo blandiſſime temperato. Vt homines ſe ad tantam perducere non præualeant vnitatem, in quantam ad ſocialem conuenientiam ratione carentia peruenerunt. Ibi enim quicquid excellenter, quicquid ponderatim, quicquid rauce, quicquid puriſſime, aliasque diſtantias ſonat, quaſi in *Cythara.* vnum ornatum conſtat eſſe collectum. Et vt diadema oculis, varia luce gẽmarum, ſic cythara diuerſitate ſoni, blanditur auditui. Muſarũ tela loquax, ſtamina verboſa, fila canentia, in quibus arguto plectro tegitur, quod dul*Teſtudo.*citer audiatur. Hanc igitur ad imitationem variæ teſtudinis, Mercurius di*Vtiliſsima.*citer inueniſſe. Quam tanta † vtillima procurantẽ Aſtronomi inter ſtellas requirendam eſſe putauerunt, perſuadentes, cœleſtem eſſe muſicam, quan*Cœli harmonia.*do lyræ formam comprehendere potuerunt inter ſydera collocatam. Armonia vero cœli humano ſermone idonee non poteſt explicari: quam Ratio tantum animo dedit, ſed auribus Natura non prodidit. Dicũt enim debere credi: vt beatitudo cœleſtis illius oblectationibus perfruatur, quæ nec fine deficit, nec aliqua intermiſſione marceſcit. In ipſo quippe intellectu habitare referunt ſuperna, ipſis delitiis cęleſtia perfrui, & talibus contemplationibus inhærentia beatis iugiter delectationibus contineri. Bene quidem arbitrati, ſi cauſam cęleſtis beatitudinis non in ſonis, ſed in creatore poſuiſſent: vbi veraciter ſine fine gaudiũ eſt, ſine aliquo tędio manẽs ſemper ęternitas: & inſpectio ſola diuinitatis efficit, vt beatius eſſe nil poſſit. Hæc veraciter perennitatem præſtat: hæc iucunditates accumulat. & ſicut præter ipſam creatura nõ extat, ita ſine ipſa incommutabilem lætitiam habere non præualet. Sed quoniam nobis facta eſt voluptuoſa digreſſio (quia

ſemper

ſemper gratum eſt de doctrina colloqui cum peritis(cytharœdum, quem a nobis diximus poſtulatum, ſapientia veſtra eligat præſenti tempore meliorem. facturus aliquid Orphei, cum dulci ſono gentilium fera corda domuerit. Et quãtæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex noſtra æquabili compenſatione referentur, qui & imperio noſtro paretis, & quod vos clarificare poſſit, efficitis.

†LVDVIN. REGI. FRANCORVM. THEOD. REX XLI. †LVDOVICO.

GLorioſa quidem veſtræ virtutis affinitate gratulamur, quod gentem Francorũ priſca ætate reſidem, feliciter in noua prælia concitaſtis: & Alamannicos populos, cauſis fortioribus inclinatos, victrici dextra ſubdidiſtis. Sed quoniã ſemper in auctoribus perfidiæ reſecabilis videtur exceſſus (quia exprimariorum plectibilis culpa omnium debet eſſe vindicta) motus veſtros in feſſas reliquias tẽperate: quia iure gratiæ merentur euadere, quos ad parentum veſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Eſtote illis † remiſſi, qui noſtris finibus cælantur † exterriti. Memorabilis triumphus eſt, Alamannum acerrimum ſic expauiſſe, vt tibi eum cogas de vitæ munere ſupplicare. Sufficiat, illum Regem cum gentis ſuæ ſuperbia cecidiſſe. Sufficiat, innumerabilem nationem partim ferro, partim ſeruitio ſubiugatã. Nã ſi cũ reliquis confligis, adhuc cunctos ſuperaſſe non crederis. In talibus cauſis accipe frequenter expertũ. Illa mihi feliciter bella prouenerũt, quæ moderato fine peracta ſunt. Is enim vincit aſſidue, qui nouit omnia temperare: dum iucunda proſperitas illis potius blanditur, qui auſteritate nimia non rigeſcunt. Cede itaque ſuauiter genio noſtro, quod ſibi gentilitas communi remittere conſueuit exemplo. Sic enim fit, vt & meis petitionibus ſatisfeciſſe videamini, nec ſitis ſoliciti ex illa parte, quam ad nos cognoſcitis pertinere. Quocirca ſalutantes gratia, honore, & affectione, qua dignum eſt, † illum & illum Legatos noſtros ad excellentiam veſtram conſueta caritate direximus: per quos & ſoſpitatis veſtræ indicium, & ſperatæ petitionis cõſequamur effectum. Quædam vero, quæ ad nos pro veſtris vtilitatibus peruenerunt, per harum portiores verbo vobis inſinuãda commiſimus: vt cautiores effecti, optata poſſitis victoria conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus, noſtra gloria eſt: & toties regnum Italiæ proficere iudicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus. Citharœdum etiam, arte ſua doctum, pariter deſtinauimus expetitũ, qui ore manibuſque conſona voce cantando, gloriam veſtræ poteſtatis oblectet. Quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum iudicaſtis magno opere dirigendum.

Legatio pro victis Alamannis. † Alemanicos. †remiſſus. †externi. al.exterriti. *Supplices.* †illos & illos. *Regnum Italia.* *Citharœdus. dono datus.*

Explicit liber ſecundus.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM

LIBER. TERTIVS

ALARICO. REGI. VISIGOTHARVM THEODERICVS. REX I.

Legatio, ne bellum ſuſcipiatur.

† ferorum.

QVanuis fortitudini veſtræ confidentiam tribuat parentum veſtrorum innumerabilis multitudo:quanuis Attilam potentem reminiſcamini Viſigotharum viribus inclinatum:tamen quia populorũ † ferocia corda longa pace molleſcunt,cauete ſubito in aleã mittere, quos conſtat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis eſt hominibus conflictus,ſi non ſit aſſiduus:& niſi vſu præſumatur,concertandi ſubito fiducia non habetur. Abſit,vt vobis aliquid indignatio cœca ſurripiat.Moderatio prouida eſt, quæ gentes ſeruat.Furor autem inſtantia plerunque præcipitat, & tunc vtile ſolum eſt ad arma concurrere, cum locum apud aduerſarium iuſtitia non poteſt inuenire. Quapropter ſuſtinete, donc ad Francorum Regem Legatos noſtros dirigere debeamus:vt litem veſtram amicorum debeant amputare iudicia. Inter duos enim nobis affinitate coniunctos,non optamus aliquid tale fieri,vnde vnum minorem contingat forſitan inueniri. Non vos parẽtum fuſus ſanguis inflammat:non grauiter vrit occupata prouincia:adhuc de verbis parua contentio eſt.facillime tranſigitis, ſi nõ per arma veſtros animos irritetis. Obiiciamus,quãuis cognato,cum noſtris coniuratis eximias gentes.Iuſtitia, quæ Reges efficit fortiores, cito conuertit animos, qui contra ſe tales ſentit armatos.Et ideo ſalutationis honorificentiam prælocuti, Legatos noſtros illum & illum ad vos credimus eſſe dirigendos:qui vobis & mandata noſtra ſufficienter inſinuent, & vſque ad fratrem noſtrum Gundibadum,vel alios Reges,cum veſtra voluntate deproperent.Ne videamini eorũ immiſſione laborarẽ,qui maligne gaudent alieno certamine.Auertant enim diuina,vt ſupra vos iniquitas illa præualeat. Commune malum, veſtrum iudicamus inimicum. Nam ille me iure ſuſtinebit aduerſum,.qui vobis nititur eſſe contrarius.

GVNDIBADO. REGI. BVRGVNDIONVM THEOD. REX II.

Diſſuaſio belli.

GRaue malum eſt inter curas regiasque perſonas, volũtates ſibimet videre contrarias, & diſſimulando ſpectare, vt de vno aliquid dolendum poſſit emergere. Non ſine inuidia noſtra geritur,ſi nobis patientibus affinium clade dimicetur.Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non eſt vnus ab alio ſegregatus : ſi quid in vobis delinquitis,meo grauiter dolore peccatis. Noſtrũ eſt,regios iuuenes obiecta ratione moderari : quia illud in vobis vere ſentiunt diſplicere, qui dum male cupiunt,audaciam ſuæ voluntatis retinere non poſſunt. Vereantur ſenes, quanuis ſint florida ætate feruentes : ſciant, nos aduerſarios

eſſe

eſſe contrarietatibus ſuis:& illud velle perſequi, ne ab vtriſque poſſit excedi. Decet enim nos aſpera verba dicere, ne affines noſtri ad extremum debeât peruenire. Et ideo illum & illum Legatos ad fraternitatem tuam credimus deſtinandos: vt ſi filio noſtro Alarico viſum fuerit, ad regem Francorum cum cōiuratis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus cauſa, quæ inter eos vertitur, amicis mediis rationabiliter abſcidatur. Cōuenit enim, tales tantoſque Reges non inter ſe lamentabiles rixas quærere, vt de ſuis & nos poſſint caſibus ſauciare. Quapropter fraternitas veſtra, † adhibito mecum ſtudio, eorum nitatur reparare cōcordiam: quia nemo poteſt credere, ſine noſtro voto illos ad hæc prælia perueniſſe, niſi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, noſtra potius eſſe certamina. Aliqua vero a præſentium gerulis literarum ſermone vobis commiſimus intimanda: Vt ſic prudentia veſtra cuncta componat, quemadmodum conſueuit, Deo iuuante, perficere, vnde ſolet diligentiſſime cogitare.

† habito.

Mandata legat.

HERVLORVM. REGI. GVARNORVM. REGI. THORINGORVM. REGI. THEOD. REX III.

SVperbiam, diuinitati ſemper exoſam, perſequi debet generalitatis aſſenſus. Nam qui vult † opinabilem gentem voluntaria iniquitate ſubuertere, nō diſponit cæteris iuſta ſeruare. Peſſima conſuetudo eſt, deſpicere veritatem. Credit ſibi omnia cedere, ſi elatum contigerit in abominabili certamine ſuperare. Et ideo vos, quos conſcientiæ virtus erigit, & conſideratio deteſtabilis præſumptionis accendit, Legatos veſtros, vna cū meis & fratris noſtri Gundibadi regis, ad Francorum regem Ludouicum deſtinate. Vt aut ſe de Viſigotharum conflictu conſiderata æquitate ſuſpendat, & leges gētium quærat: aut omnium patiatur incurſum, qui tantorum arbitrium iudicat eſſe temnendum. Quid quærit vltra, cui offertur abſoluta iuſtitia? Dicam plane, quod ſentio: qui ſine lege vult agere, cunctorum diſponit Regna quaſſare. Sed melius eſt, vt inter initia pernicioſa reprimatur aſſumptio: vt ſine labore perficiatur omnium, quod certamen eſſe poterat ſingulorum. Recolite nanque Henrici ſenioris affectum, quantis vos iuuit ſemper muneribus, quoties a vobis proximarū gentium imminentia bella ſuſpendit. Reddite filio eius gratiam, quam tantum agnoſcitis veſtris vtilitatibus attributam. Nam ſi tanto Regno aliquid præualuerit, vos aggredi ſine dubitatione præſumet. Quapropter excellentiam veſtram epiſtolari ſermone ſalutātes, per Legatos noſtros, illum & illum, præſentium portitores, verbo vobis aliqua dicenda commiſimus: Vt vos qui noſtrum ſequimini, deo iuuante, diſpoſitū, vnus vos complectatur aſſenſus: & foris hoc agatis, ne in veſtris prouinciis dimicare poſſitis.

† vet. inopinabil.

† Cludeuiſ.

Mandata legat.

† LVDVIN. REGI. FRANCORVM. THEOD. REX IV.

† LVDOVICO.

ADeo inter Reges affinitatis iura, diuina coaleſcere voluerunt, vt per eorum placabilem animum proueniat quies optata populorum. Hoc enim ſacrum eſt, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obſidibus habeatur fides, ſi nō credatur affectibus? Sociantur proximitate domini, vt nationes diuiſæ ſimili debeât voluntate gloriari, & quaſi per alueos quoſdam concordię adūnata ſe poſ-

Adhortatio ad pacem.

ſitū. Eo neceſſe erat Romam velle, quod cuncti videbātur optare, miroque proſperitatis euentu firmum circa eos cuſtodiebat arbitrium voluntas vaga populorum: quod inter cæteras dignitates munus iudicamus eſſe præcipuum. Nam ſi paucorum amor iuſte iam gloria eſt, tantæ ciuitatis affectus quod poteſt habere præconium? Proinde ſicut omnia ingrata videntur obſcura, ſic generaliter dilecta præclara ſunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot etiam morum luce conſpicuus, ſume poſt conſulares faſces emeritos, Patritiatus inſignia, tuarum munus plenarium dignitatum: & cani honoris infulis adultā cinge cęſariem, qui meritorum laude ætatis præiudicia ſuperaſti. Cur enim tardo euenirent præmia, cui tot generis ſuffragabantur exempla? Eligitur quippe in te naſcendi laus, viuendi gloria: & cum multa trahas ab Antiquis, meruiſti placere de propriis. Ab ipſo quippe vitæ principio, quod inter adulātium greges rarum ſolet eſſe, nobilibus ſtuduiſti fidem virtutibus exhibere. Atque ideo inſtituti tui firma veſtigiū: vt qui primæus gloriam conſecutus es, florentibus annis glorioſis honoribus augearis. Inſpice denique, quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpæ genus eſt, nō te feciſſe, quod † ſummum eſt. De maturitate quippe tua multo debēt venire meliora, qui in ætate tenera te nouimus feciſſe prędicanda. Confidimus enim nec tui generis inſtitutum, nec noſtrum circa te errare poſſe iudicium. † firmū eſt. *Commēdatio patritij.*

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX VI.

GRatum quidem nobis eſt, P. C. perſonas nouas ad honorum celſa producere. Delectat, peregrini germinis viros gremio libertatis inſerere. Vt variis frondeſcat ſenatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conuentum, & lætam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multo nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipſa Curiæ claritate naſcuntur. Quia non ſunt de vobis examina noſtra ſolicita, dum præiudicata bona transfunditis, qui merita cum luce præſtatis. Origo ipſa iam gloria eſt: laus nobilitati connaſcitur. Idem vobis eſt dignitatis, quod vitę principium. Senatus enim honor ampliſſimus vobiſcum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus peruenitur. Hęc licet de vobis omnibus veraciter iudicemus, vt † ordinis genium cōplectatur gratia Senatorū, maxime ſerenitatis noſtræ luminibus Deciorum ſanguis irradiat. Qui tot annis cōtinuis ſimul ſplendet claritate virtutis. Et quanuis rara ſit gloria, non agnoſcitur in tam longo ſtēmate variata. Sæculis ſuis producit nobilis vena primarios: neſcit inde aliquid naſci mediocre: tot probati, quot geniti: & quod difficile prouenit, electa frequentia. En pullulat ex vno germine quadrifarium decus, honor ciuium, gloria generis, augmentum Senatus: Qui quanuis fulgeant communione meritorum, inuenies tamē quem poſſis laudare de propriis. Reſpicite certe iuuenem, per formæ gratiam mētis pulchritudine plus placentem. Refert facie ſanguinis decus, proditur animi natura per vultum, & ſerenitate corporis nubila quoque mentis abſtergit. Verū hæc Naturæ bona literarum decorauit inſignibus: vt † cote magiſtrarū artiū deterſis mētis penetralibus, plus luceret. In libris Veterum Decios cognouit antiquos, nobilemque progeniem, glorioſæ mortis beneficio viuentem. Feliciſſimus *Senatoria dignitas.* † omnis ordo. *Forma dignitas.* † pote magnarū Decij.

profecto ſtudiorum labor,cui priſcorum carmen contigit diſcere per parentes,& de auita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre, quam magno tūc ſpectaculo totius Scholæ in eum cōuertebatur aſpectus: qua cum audiret parentem illa mox intendebat hæredem quærens:vt quæ auctorem cognouerat dicere,per huius poſſet ſimilitudines approbare.Nā ſicut indigna poſteritas laudes antiqui generis abnegat,ita præclara de pa-

† vet. dicta. tribus egregie † dona confirmat. Creditum eſt de his omne quod legitur: dum præconia Veterum præſens docuit vena virtutum:in auditorij officina ingeniorum flamma recalente, his quidem formabatur exēplis,ſed domeſticis felicius producebatur imperiis. Subtracto enim ſolatio maritali, onus regendi mater glorioſa ſuſcepit. Quam nec ampla patrimonij cura, nec tot filiorum potuit turbare cuſtodia. Aluit nutrimentis,auxit patrimoniis,ornauit moribus,& quot ædidit familiæ iuuenes, tot reddidit Curiæ conſulares. Hæc igitur,rimator morum, noſter ſenſus inſpexit, qui etiam bonū domeſticæ virtutis inquirit:vt inter priuata laudatis publica debeat ornamenta largiri. Atque ideo P. C.illuſtri & magnifico viro Importuno Patritiatus culmē indulſimus.Vt veſter cœtus ſicut pullulat ſorte naſcendi,ita & faſcibus poſſit augeri.Impendite parenti gratiam:adunate ſententias. Veſtra eſt indoles, quam probamus. Habetis certe,quod vobis ingenioſa laude tribuatis,ſi amore neceſſitudinum publicum faciatis eſſe iudicium:& quod pro naturę caritate dependitur,collatum noſtris iuſſionibus æſtimetur.

IANVARIO. VIRO. VENERABILI. EPISCOPO SALONITANO. THEOD. REX VII.

OMnes quidem iuſtitiam colere & obſeruare præcipimus, ſed eos maxime,qui diuinis honoribus erigūtur: vt ſupernæ gratiæ fiāt proximi,dum a terrena fuerint cupiditate longinqui. Ioannes itaque flebili nos allegatione pulſauit, ſanctitatem veſtram a ſe ſexaginta orcas olei,ad implenda luminaria, ſuſ-

Orcas olei. cepiſſe: quarum pretium ſibi poſtulat oportere reſtitui. Bonum quidem votum,ſi tamē non ibi aliquid miſceatur aduerſum. Nam licet vbique deceāt iuſtitiam cuſtodiri,in illis rebus maxime neceſſaria eſt,quæ diuinis obtutibus offeruntur.Ne putemus ignorare Deum,vnde accipiat,ſi fraudatis oblationibus acquieſcat.Et ideo,ſi veram querimoniam cognoſcitis ſupplicantis,conſideratione iuſtitiæ,quam ſancta lege prædicatis, facite quæ iuſte debentur ſine tarditate reſtitui.Quatenus nullus ingemiſcat,illata ſibi per vos fuiſſe diſpendia,quos decet potius præſtare iuuamina. Quapropter ſtudete,vt qui non ſoletis pro magnis rebus excedere, nunc videamini(quod abſit) in paruitate peccare.

† viro ſublimi. VENANTIO.† V.S. CORRECTORI. LVCANIÆ. ET BRVTIORVM. THEOD. REX IIX.

IVſtitiæ ratio perſuadet,ab vno quoque poſtulari,quod ei conſtat iniungi: & pecunias publicas inſtanter quærere,ne debitorem neglectus debeat ingrauare. Nam ſi remiſſio in admonitionibus veniat,cunctos neceſſe eſt vt contemptus inuoluat. Et quodam modo naſcitur de pietate crudelitas,ſi quē negligis admonere,poſtea cogaris exigere.

Vtilis

Vtilis eſt ergo cura prædicere, quādo & occaſio ſubtrahitur delictis, & locus non datur illicitis. Quapropter illuſtris viri Comitis Sacrarum largitionum ſuggeſtione comperimus, pridem tibi, ſecūdum morem veterem, exactionem Binorum & Ternorum fuiſſe delegatam. Vnde te præſentibus commonemus affatibus, vt ſecundum Canonicariæ fidem tempora debeas conſtituta complere. Ne quicquid diſpendij aſſis publicus ſuſtinuerit, de proprio exoluere tu cogaris, a quo nec tantæ iuſſioni eſt habita reuerentia, nec fides ſuæ promiſſionis impleta.

Exactio Binorum & Tern.

Canonicaria fides.

POSSESSORIBVS. DEFENSORIBVS. ET. CVRIALIBVS. †ÆSTVNIS. CONSISTENTIBVS. THEOD. REX IX.

† AESTIVIS. AL. ESTANIS.

PRopoſiti quidem noſtri eſt, noua conſtruere, ſed amplius vetuſta ſeruare. Quia non minorem laudem de inuentis, quam de rebus poſſumus acquirere cuſtoditis. Proinde moderna ſine priorum imminutione deſideramus erigere. Quicquid enim per alienum venit incommodum, noſtræ iuſtitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque veſtro ſine vſu iacere comperimus columnas, & lapides, vetuſtatis inuidia demolitos. Et quia indecore iacentia ſeruare nil proficit, ad ornatum debent ſurgere rediuiuum, antequam dolorem mōſtrare ex memoria præcedentium ſæculorum. Atque ideo præſenti auctoritate decernimus, vt ſi vera fides eſt ſuggerentium, nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodū, ſupra memoratas platonias vel columnas ad Rauennatem ciuitatem †cōtrahat modis omnibus deuehēdas: vt collapſis metallis obliterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima: & quæ ſitu fuerant obſcura, antiqui nitorjs poſſint recipere qualitatem.

† cōtradat.

†FESTO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX. X.

† FAVSTO.

DEcet prudentiam veſtram in augendis fabricis regalibus obtemperare diſpoſitis, quia nobiliſſimi ciuis eſt, patriæ ſuæ augmenta cogitare: maxime cum ſit ſtudij noſtri, illa decernere, quibus cunctos notum eſt ſine ſuis diſpendiis obedire. Atque ideo magnitudini tuæ, præſenti admonitione declaramus, vt marmora, quæ de domo Pinciniana conſtat eſſe depoſita, ad Rauennatem vrbem per Catabolenſes veſtra ordinatione dirigātur. Subuectum vero direximus de præſenti: ne aut mora noſtris ordinationibus proueniret, aut laborantes aliqua detrimenta ſentirent.

ARGOLICO. V.I. PRAEFECTO. VRBIS. THEOD. REX XI.

OPtamus, cunctum diem plenum beneficiis noſtris excurrere. Optamus, vbique præſtita noſtra radiare. Quia in æuum viuit, quod munificētia principalis indulſerit. Quid enim tam egregium, quam feciſſe felicē? & eo vſque præſtare, quo ſe erectus ſtupeat attigiſſe? Beneficia ſiquidem ſunt, quę regna ſublimāt: & libertatis dominus iugiter poteſt creſcere, ſi ſibi ſubiectos ſtudeat ampliare. Hoc manſuetudinis noſtræ glorioſo propoſito, quem gratia generalitatis patrio fouemus affectu, per indictionem quartam Præfecturæ Vrbanæ infulas tibi copioſa liberalitate largimur: vt paternis honoribus ſucceſſio clara lætetur: & ſub nobis poſſit proficere, quicquid meruit ad noſtra ſæcula peruenire. Circunſpice itaque quam magnū ſit, primordiis tuis v̄rbē Romam potuiſſe committi: vt in illo ampliſſimo cœtu iudicis videaris e-

Præfectura urbana.

minere ſuggeſtu,vbi eſt arduum,vel ipſum obtinere collegium. Stude ergo,vt a meritis tuis exigere poſſis, quod nos præſtitiſſe cognoſcis. Auara fuge,iuſta ſequere,modeſta dilige,iracunda contemne. Quid erit ſuauius, quã in illa turba ſummorum nobile protuliſſe iudicium,vbi tot Patritiorum corda prouocantur ad gratiam?vbi bonum factum celebretur ore ſapientum? Nunquam maiore laude virtus agitur,quam ſi recte Roma tractetur. Quas diuitias æſtimes aptiores,quam in oculis Senatus conſcientiæ precioſam gerere puritatem? & ante ipſum libertatis gremium nullis vitiis eſſe captiuum? Videmus,reliqui faſces qua gloria cẽſeantur. Vrbanus præſul dignitas eſt honorum. Non patitur claritas illa committere quod poſſit nobilis turba neſcire. Locatus in medium cunctorum ad ſe trahit aſpectũ: & totius vitæ iudicium promulgat fama populorum. Hæc te & animo cõcipere,& rebus euidentibus explicare, credibile apud nos faciunt ſtudia literarum:vbi cognouiſti omne quod deceat,& ad vſum vitę glorioſæ animum,doctorum nimirum inſtitutione,formaſti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis eſt animi,ad vitia trahi. Ædificatus libris,locum non relinquit iniuriis:vbi in teneris annis acquiritur,quod matura ętate ſeruetur. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta ſeniorum, admoneat lectionis auctoritas,deinde iudicij noſtri electio glorioſa. Vt maiora de nobis ſumere poſſis,cum te ea,quæ commiſimus,implere cognoueris.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XII.

Commẽdatio candidati.

AMamus P. C. dignitates eximias de noſtra benignitate naſcentes. Publici enim decoris mater eſt mens regentis: & quale fuerit dominantis arbitrium,talem parit libertatis aſpectum. Facilius eſt quippe,ſi dicere fas eſt,errare Naturam,quam diſſimilem ſui princeps poſſit formare Rẽpub. Hinc eſt,quod cupimus, vt perpetuis honoribus fulgeatis:quia quicquid de vobis fama loquitur,noſtris inſtitutionibus applicatur. Nam cum omnia celſa mereamini, noſtram inuidiam tãgit,ſi quid vobis fortaſſe defuerit. Proinde, quod felicibus ſanciatur auſpiciis,illuſtrem Argolicum Præfecturæ Vrbanæ dignitate promouemus: vt & ille augeatur faſcibus, & vobis tanti iudicis minime ſubtrahatur ornatus. Scitis enim,ſæpe ex hac familia viros enituiſſe præcipuos. Recordamini prouecti auum perfecti dogmatis honore ditatum,cuius † maximã facundiam Fora mirata ſunt. Studuit vero,cum abundaret eloquio,ſciẽs, dicendi peritum debere eſſe puritate conſpicuum. His meritis ad honorum celſa perductus,Largitiones Sacras fida protexit cuſtodia,implens etiã doctrina,quam ſuſceperat Magiſterij dignitatem, ita in vtroque laudatus,vt in ſingulis crederetur eſſe præcipuus. Accedit etiam prouecti nobiliſſimus pater,qui Comitiuæ Priuatarũ infulas nullius acerbitate calumniæ profanauit,qui affectans famæ commoda,pecuniæ neglexit augmenta:&, quod rarum virtutis exemplum eſt,his egit ſe temporibus continentem, quibus crimen auaritia nõ habebat. Principis enim propoſitum facit, aut negligere iudices,aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta promittens, reddamus bona de nobili:quia laudabilis vena ſeruat originem,& fideliter poſteris tradit,quę in ſe glorioſa trãſmiſſione promeruit. Fauete ergo P.C.

† vet innoxiam.

Largitiones ſacræ.

Magiſterij dignitas.

Comitiua Priuatarum.

veſtris

veſtris dignitatibus cõſecrato: vt ad maiora virtutum deſideria concitetis, quos nos † munerum prouocamus exemplis. †nimirum.

†SVNHIVADO. V.S. THEOD. REX XIII. †IAVVARIO. al. Fauſto præpoſito. al. Iunæ. Iudex datus.

LABORVM tuorum longa ſeruitia, & exploratæ fidei multa documenta, hoc nobis iudicium tradunt, vt qui tuos animos moderatus es, nunc alienis moribus præferaris, & præſtes prouinciæ diſciplinam, qui priuatus amaſti continentiam. Is enim poteſt alios bene regere, qui ſe ſtuduit ſub decore tractare. Sannitarum itaque ſupplicatione permoti, hoc remedio credimus laborantibus ſubueniri, ſi ſpectabilitatem tuam iuberem⁹ ad † finienda iurgia proficiſci. Vnde nunc enitere, vt tam bono iudicio laudabili reſpondeas inſtituto: aptumque te noſtris præbe mandatis, qui hactenus propria ſpõte placuiſti. Intra itaque prouinciam Sannij. Si quod negocium Romano cum Gothis eſt, aut Gotho emerſerit, aliquod cum Romanis, legum conſideratione definies: nec permittimus indiſcreto iure viuere, quos vno voto volumus vẽdicare. Cenſebis ergo in commune quæ ſunt amica iuſtitiæ. Quia neſcit perſonas reſpicere, qui meram cogitat æquitatem. †ſumenda negocia.

AVRIGENI. VIRO. VENERABILI. THEOD. REX. XIV. †Epiſcopo.

QVanuis iudicio veſtro credam⁹ omnia facinora diſplicere, maxime a vobis confidimus execrandum, quod matrimonij genialis impugnat affectum. Quibus enim animis a continentibus accipitur, quod etiam laicorum deteſtatione damnatur? Iulianus itaque nobis lachrymabili aditione conqueſtus eſt, vxorem ſuam vel res a veſtris hominibus iniuſta vſurpatione peruaſas. Vnde ſi veram petitionem ſupplicantis agnoſcitis, nec ſe rationabiliter pulſatus abſoluit, in † auctorem facti ſine tarditate aliqua reſecate. Malum enim cum perſeuerat augetur, & remediabile bonum eſt in peccatum, accelerata correctio. †actorem.

†THEODAHADO. V.S. THEODER. REX XV. †THEOBALDO, Thurigeni venerabili Epiſcopo. al. Thedano.

INiuria quidem noſtra eſt, læſa iuſtitia: quia violationes earum rerum merito ad nos trahimus, quas amamus. Vnde illud maxime inultum eſſe non patimur, quod in contemptum noſtræ iuſſionis conſtat admiſſum. Quæ enim præſumptio plectenda non audeat, ſi ſacræ iuſſionis reuerenda contemnat? Ideoque illum, quem dudum ad viri illuſtris Sonæ iudicium decreuimus cõuenire, qui ſe inueterata calliditate ſubtraxit, examini veſtro committimus audiendum: vt finem detis iurgio, plectibili machinatione dilato. Præſtate itaque audientiæ curam, vt iuſtitiæ vobis creſcat opinio. Quando pro remedio cauſantium committuntur vobis ambigua iurgiorum.

GEMELLO. V.S. THEODER. REX XVI. vicario præfecti.

FIrmum eſt iudicium, cuius tenetur exemplum: nec locus ambiguitati relinquitur, vbi experimẽta probabilia ſuffragantur. Explorauimus efficaciam tuam per diuerſos induſtriæ gradus. Sed non imparem meruiſti gratiam, variis actionibus æqualiter approbatus. Hinc eſt, quod præſenti tempore in Gallias, nobis Deo

auxiliante ſubiectas, Vicarium te Præfectorum noſtra mittit auctoritas. Vnde perpende, qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos noſtris laudibus ſpecialiter credimus acquiſitos. Cara eſt principi gloria: & neceſſe eſt de illis amplius eſſe ſolicitũ, vnde ſibi triumphorum veniſſe ſentit augmentum. Age igitur mandata, ſi cupis in te proficere noſtra iudicia: turbulenta non ames, auara declina: vt talem te iudicem Prouincia feſſa ſuſcipiat, qualem Romanum principem tranſmiſiſſe cognoſcat. Deſiderat viros egregios coacta cladibus ſuis. Effice, vt victam fuiſſe delectet. Nihil tale ſentiat, quale patiebatur, cum Romã quæreret. Abſcedat omnis de calamitate triſtitia. Serenetur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere conuenit, cum ad ſua vota peruenerit.

VNIVERSIS. PROVINCIALIBVS. GALLIARVM THEODER. REX XVII.

Togati mores

LIbenter parẽdum eſt Romanæ conſuetudini, cui eſtis poſt longa tẽpora reſtituti. quia gratus ibi regreſſus eſt, vbi prouectũ veſtros conſtat habuiſſe Maiores. Atque ideo in antiquam libertatem Deo præſtante reuocati, veſtimini moribus togatis: exuite barbariem: abiicite mentium crudelitatẽ: quia ſub æquitate noſtri temporis non vos decet viuere moribus alienis. Proinde de neceſſitatibus veſtris innata nobis manſuetudine cogitantes, quod feliciter dictum ſit, ſpectabilem virum Gemellum, Vicarium Pręfectorum, fide nobis & induſtria comprobatum ad componendam Prouinciam credidimus dirigendum: ſperantes, in nullo eum poſſe delinquere, qui nobis peccantes grauiter intelligit diſplicere. Quapropter ordinationibus eius ex noſtris iuſſionibus obedite: quia eum credimus vobis profutura decernere. Reſpicite paulatim † iuridicos mores. Non ſit nouitas moleſta, quæ proba eſt. Quid " enim poteſt eſſe felicius, quam homines de ſolis legibus confidere, & caſus " reliquos non timere? Iura publica certiſſima ſunt humanæ vitæ ſolatia, in- " firmorum auxilia, potentum frena. Amate, vnde & ſecuritas venit, & con- " ſcientia proficit. Gentilitas enim viuit ad libitum: vbi magis reperit mortẽ propriam, qui poteſt habere quod placeat. Vos iam ſecuri oſtẽtate diuitias parentum. Bona, longo ſitu recondita, prodantur in lucem. Quia tantum quis nobilior erit, quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit. Ideo enim vobis Præfecturæ Vicarium direximus, vt cum tanta dignitate & ciuilem videamur regulam deſtinaſſe. Fruamini quod tãtum audiebatis. Intelligite homines non tam corporea vi, quam ratione præferri: & illos merito creſcere, qui poſſunt aliis iuſta præſtare.

† veridicos. — *Iura publ.* — *Præfectura Vicarius.*

GEMELLO. V.S. THEOD. REX XIIX.

Reſtitutio bonor. abſentia amiſſorum.

MErentur bona, qui noſtram viſi ſunt elegiſſe clementiam: vt eos veraciter iudicaſſe, per augmenta propria poſſimus oſtendere. Quod ſi talibus publica decet proſpici largitate, quanto magis eos ſua dignum eſt poſſidere, quod commune munus probatur eſſe iuſtitiæ? Spectabilis itaque Magnus, hoſtium conuerſatione damnata, quod natus eſt reminiſcens, ad Romanum repatriauit imperium: cuius abſentia contigiſſe dicitur, vt eius potuiſſet perire ſubſtantia. Atque ideo præſenti iuſſione ſancimus, quatenus tam in agris, quam mancipiis

vrbanis

vrbanis, aut ruſticis, vel quicquid ſibi competens quolibet modo nunc amiſſum poterit probare, ſine aliqua tarditate recuperet, retinens ex noſtra auctoritate dominij ius omne quod habuit: nec quæſtionem eum de rebus ſibi antiqua poſſeſſione competentibus volumus ſufficere, cui propoſiti noſtri eſt etiam noua præſtare.

† DANIELI. THEODERICVS. REX XIX. † Commonitorium Danieli.

DEcet, vt palatio noſtro ſeruientibus iuſtis commodis conſulamus: quia fructuoſus debet eſſe labor publicus: vt quãuis obſequia nobis gratuita iure debeantur, ſeruitia tamen per moderata compendia prouocemus. Et ideo artis tuæ peritia delectati, quam in excauandis atque ornandis marmoribus diligẽter exerces, præſenti auctoritate concedimus, vt te rationabiliter ordinante diſpenſentur Arcæ, quæ in Rauennati vrbe ad recondenda funera diſtrahuntur, quarum beneficio cadauera in ſupernis humata ſunt lugentium non parua conſolatio: quoniam animæ tantum de mundi conuerſatione diſcedunt, corpora vero dulces quondam ſuperſtites non relinquunt. Hinc quibuſdam veniunt ad pretium dolores, & miſerabili ſorte votorum creſcit mercantibus de humana morte compendium: ita tamen, vt nõ ſit iniquitas, ſub hac occaſione taxata. Ne cogantur miſeri, inter acerba luctuum, grauia plorare diſpendia facultatum: & nefanda deuotione conſtricti, aut vrgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut dilecta corpora viliſſimis foueis potius dolentes abiicere. Sit modus in voluntate poſcentium, quando ipſa † moderatio promerentibus facit. Nam minus debet lædi, cui amplius pro pietatis officio videtur imponi.

Marmorarij ars. *Arcæ marmoreæ ſepeliendi cauſa.* † miſeratio pro ementibus.

† GRIMODÆ. SAIONI. ET. FERROCINCTO. APPARITORI. THEOD. REX XX. † Trimulæ.

INter glorioſas Reipub. curas, quas perpeti cogitatiõe, Deo auxiliante, reuoluimus, cordi noſtro eſt leuamen humilium: vt contra potẽtiam ſuperborum noſtræ pietatis † erigamus obſtaculũ, nec liceat quicquã apud nos audaciæ, cuius eſt propoſiti, ſuperba calcare. Caſtorij igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diuerſorum preſſit inuidia, occaſionem præbuit ſalutaribus inſtitutis: vt plus valeret noſtræ pietatis auxilium, quam iniqua calliditas improborũ. Atque ideo præſenti auctoritate decernimus, vt ſi præfectus vir magnificus Fauſtus ea, quæ Caſtorius poſſidebat, vel titulis ingrauauit, vel priuata vſurpatione detinuit, mox ei prædium, cum alio eiuſdem meriti, vobis imminentibus a peruaſore reddatur: vt crudelibus damnis afflicto pietatis noſtræ remedio conſulamus. Si quis autem in hac præſumptione medius inuenitur, vt ad ea, quæ iuſſa ſunt, idoneus nequeat inueniri, ad nos reducite vinculis illigatum: vt pœna poſſit ſatisfieri, cuius facinoris facultas non ſufficit vltioni. Tali igitur confuſione iam iniquæ mentis impetus conquieſcat: ne non tam Caſtorium, quam noſtrum votum perſecutus eſſe videatur. Quod ſi poſthac qualibet occaſione ſæpe memoratum Caſtorium notus ille artifex nocere tentauerit, quinquaginta librarũ auri mulcta protinus feriatur. Sitque maior cruciatibus pœna, reſpicere illęſum, quẽ videre deſiderauit afflictum. En factum, quod cunctas protinus temperet ac corrigat poteſtates, Prætorij Præfectus bacchari non eſt in humilis læſione.

Peruaſoris pœna. † opponatur. *Qui non habet in ære, &c.* *Prætorij præfectum.*

permiſſus: & cui a nobis aſſurgitur, officiendi poteſtas miſeris abrogatur. Hinc omnes intelligant, quo amore delectamur æquitatis: vt & potentiam noſtrorum iudicum velimus imminuere, quatenus bona conſcientiæ poſſimus augere.

FAVSTO. V.I. THEOD. REX XXI.

Commeatus quadrimeſtris

HVmanæ conſuetudinis mos eſt, vt variata plus capiant: & quanuis in vſum habeantur eximia, faſtidium præſtet omne, quod ſaciat. Proinde ſacris mœnibus iugiter immoranti diſponendæ vtilitatis propriæ cauſa inducias tibi poſtulas debere concedi: nõ quod habitatio tam clara pertædeat, ſed quod dulcior fiat renouata regreſſio. Atque ideo illuſtri magnitudini tuæ ſecedendi ad prouinciam, quattuor menſium inducias pietas noſtra largitur: ita vt expletis eiſdem, ad penates proprios redire feſtines: quatenus habitatio †Romæ, quam multiplici volumus denſare conuentu, ſubtractis incolis, terrarum opinatiſſima nõ rareſcat. Hoc etiam & vobis aptiſſimum iudicamus: quando Senator Romanus alibi poſſit dolere tardatus. Vbi eſt illa gratia parentum, vbi tanta mœnium poſſit reſpici pulchritudo? Piaculi genus eſt, abſentem ſibi Romam diutius facere, qui in ea poſſunt conſtitutis laribus habitare.

†Romana.

Roma habitare.

ARTHEMIDORO. V.I. THEOD. REX XXII.

COngruit, Comitatum noſtrum viris nos decorare nobilibus: vt & illorum expleatur votum, & obſequium noſtrum ornet merita perſonarum. Proinde magnitudinem tuam ad conſpectus noſtros, quos tibi non ambigimus eſſe gratiſſimos, his oraculis euocamus. Vt qui longa nobiſcum ætate verſatus es, præſentiæ noſtræ dulcedine capiaris. Feſtinat enim ad principem, qui vel ſolum poteſt videre propitium. Nam cuilibet habere noſtra colloquia, munera credit eſſe diuina. Quapropter non tardamus deſiderium, cuius optamus aſpectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter ſuſtinemus.

Colloquium Imperatoris.

COLOSSEO. V.I. COMITI. THEODER. REX XXIII.

IVuat, probatis ordinanda mandare: ſiquidem & de talibus iudicium gaudet eligentis, & eorum ſecura ſubſtantia eſt, quæ committitur approbatis. Nam vt optamus eſſe, quod placeat: ita curamus, vt qui placuerit, eniteſcat. Proinde proſperis initiatus auſpiciis ad Sirmienſem Pannoniam, quondam ſedem Gothorum, proficiſcere, illuſtris cinguli dignitate præcinctus: cõmiſſamque tibi prouinciam armis protege, iure compone: vt antiquos defenſores recipere læta poſſit, quæ ſe noſtris parentibus feliciter paruiſſe cognoſcit. Noſti qua te nobis conuerſationis ſynceritate commendes. Sola tibi placẽdi via eſt, ſi quæ gerimus imiteris. Æquitati faue: innocentiam animi virtute defende. Vt inter nationum conſuetudinem peruerſam, Gothorum poſſis demonſtrare iuſtitiam: qui ſic ſemper fuerunt in laudis medio cõſtituti, vt & Romanorum prudentiam caperent, & virtutem gentium poſſiderẽt. Remoue conſuetudines abominanter † inolitas. verbis ibi potius nõ armis cauſa tractetur. non ſit conuicium negocium perdere, cum proprie abiurator alieni furtum non animam reddat. Ne plus intentio ciuilis rapiat, quam bella conſumant. Scuta in hoſtes erigant, non in parentes. Et ne quẽ forte ad

Pannonia Sirmienſ.

Gothorum iuſtitia.

† inoblitas. al. inditas.

ad mortem videatur præcipitare paupertas, redde pro talibus glorioſum plane damnum: Lecturus a nobis gratiæ vberrimum fructum, ſi ciuile ibi potueris plantare propoſitum: & noſtris vere iudiciis dignum, ſi diſpendiũ iudex ſubeat, vt vitam periturus acquirat. Quapropter conſuetudo noſtra feris mẽtibus inſeratur, donec truculẽtus animus velle viuere conſueſcat.

VNIVERSIS. †BARBARIS. ET. ROMANIS. PER. PANNONIAM. CONSTITVTIS. THEOD. REX XXIV. †Gothis.

INſtitutum ſuum prouidentia noſtra non deſerit, cum ſubiectis ſemper intenta, profutura diſponit: vt ad maiorem deuotionem † concitentur, qui ſui curam nos habuiſſe cognoſcunt. Hinc eſt, quod Coloſſeo viro illuſtri, nomine viribusque † potenti, gubernationem veſtram, defenſionemque commiſimus: vt quia ſuæ hactenus multa dedit experimenta virtutis, augeatur potius in futurum. Atque ideo patientiam veſtram ſæpius approbatam, nunc quoque eodem præſente monſtrate. Quatenus in his quæ pro regni noſtri vtilitate rationabiliter agenda præceperit, deuotione probabili compleantur. Quia fidem conſtantia probat: & ille integritatem propriæ aſſerit mentis, qui iugibus perſiſtit obſequiis. Illud præterea vos credimus admonendos, vt non in vos, ſed in hoſtem ſæuire cupiatis. Res parua non vos ducat ad extrema diſcrimina. Acquieſcite iuſtitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Peſſime contra parentes erigitis brachium, pro quibus conſtat glorioſe moriendum. Quid opus eſt homini lingua, ſi cauſam manus agat armata? aut vnde pax eſſe creditur, ſi ſub ciuilitate pugnetur? Imitamini certe Gothos noſtros, qui foris prælia, intus norunt exercere modeſtiam. Sic vos volumus viuere, quemadmodum parentes noſtros, præſtante domino, cernitis floruiſſe.

† conferãtur. †præpotẽti. Iuſtitia. Iure, non vi decernendũ.

SIMEONI. V.I. COMITI. THEOD. REX XXV.

AMamus, publicis actionibus perſonas inſerere morum probitate conſpicuas: vt per obſequia fidelium nobis creſcat vtilitatis augmentum. Proinde ſynceritatem animi tui, per præclara documenta noſcentes, Siliquatici titulum, quam fide dominicatus iure dederamus diſcuſſione indictionis primæ, ſecundæ, vel tertiæ, per prouinciam Dalmatiam, ordinatio tibi noſtra committit. Vt quolibet damnũ fraudis veſtigio publicum te fuerit explorante repertum, proculdubio noſtris ærariis inferatur. Quia non tantum lucra quærimus, quantum mores ſubiectorum depræhendere feſtinamus. Præterea ferrarias prædictæ Dalmatiæ cuniculo te veritatis iubemus inquirere, vbi rigorem ferri parturit terrena mollicies, & igne decoquitur, vt in duritiem transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defenſio patriẹ venit: hinc agrorum vtilitas procuratur, & in vſus humanẹ vitẹ multiplici commoditate porrigitur. Auro ipſi imperat, & ſeruire cogit locupletes pauperibus conſtanter armatis. Conuenit itaque, hanc ſpeciem diligẽti indagatione rimari, per quam & nobis lucra generantur, & hoſtibus procurantur exitia. Eſto ergo de antefata diſcuſſione ſolicitus, & in publicis vtilitatibus tẽperatus: vt noſtrum rationabile compendium creſcendi tibi poſſit procurare augmentum.

Siliquatici titulus. Ferraria venæ. Laus ferri.

†OSVNI. V.I. COMITI. THEOD. REX. XXVI.

† OSSII. al. OSIONI.

QVanuis prudentiæ tuæ ſit, vtilitati publicæ deputatis ferre præſidium: tamen admonitio noſtra ſe cumulat, vt ſecurius fiat, vbi ſe reuerentia noſtræ iuſſionis accommodat. Simeonem itaque, virum clariſſimum, cuius fides olim nobis eſt cognita, vel deuotio comprobata, ad ordinationem Siliquatici, nec nõ Ferrariarum, ad prouinciam Dalmatiam noſtra ordinatione direximus. Cui expetita ſolatia nõ negetis: vt ſublimitas tua nobis commendatior fiat, cum actibus ſe publicis præbere feſtinat.

Siliquatici ordinatio. *Ferraria.*

IOANNI. V.S. CONSVLARI. CAMPANIÆ THEODER. REX XXVII.

Tuitio ac ſecuritas.

PRopoſitum eſt pietatis regiæ, locum iniuſtis odiis amputare: & poteſtatis armatæ ſuperciliũ cohibere reuerẽtia iuſſionum. Infeſta eſt ſiquidem humilibus ſuperioris offenſa, cum ad laudem trahitur, ſi vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde diu & varia perſecutione iactatus, ad pietatis noſtræ remedia haud irrite conuolaſti, aſſerens eminentiſſimam præfecturam tibimet eſſe terrori, ne priuata in te odia † ſociarentur per publicam diſciplinam. Sed nos, qui donatas dignitates iuſtitiæ parere cupimus, non dolori, contra illicitas præſumptiones noſtra te tuitione vallamus. Vt regiæ maieſtatis obiectu feruentium furor animorum in ſuis cautibus elidatur: & de ſe magis ſumat pœnas proteruia, dum cohibetur innoxia. Tam diu enim iudex dicitur, quam diu & iuſtus putatur: quia nomẽ quod ab æquitate ſumitur, per ſuperbiam non tenetur. Reſtat nunc, vt aſſumptum impleas Conſularitatis officium, & te vtilitatibus publicis, quas egiſſe tuos conſtiterit deceſſores, ſedulus ac deuotus impendas: quantumque a nobis protegeris, tantum modeſtiæ parere feſtines. Nam ſi gaudio perfrueris, quod a lęſione tua pręfectos Prætorij remotos eſſe cognoſcis, qui ſub illo eſſe monſtraris, quid te male agentem paſſurum eſſe cognoſcis?

† ſatiarẽtur.

CASSIODORO. V.I. PATRITIO. THEODER. REX XXIIX.

GRatus eſt nobis eorum ſemper aſpectus, qui noſtris animis, glorioſis actionibus, inſederunt. Quoniam perpetuum obſidem dederunt amoris ſui, qui apud nos probati ſunt ſtudere virtuti. Proinde magnitudinem tuã, glorioſo nobis ſeruitio comprobatam, ad Comitatum iuſſis præſentibus euocamus. Vt & ornatus ad te regalibus creſcat obſequiis, & tu noſtris conſpectibus augearis. Cõuenit enim etiam te requiri, qui noſtra feciſti eximie tempora prædicari. Ornaſti † cõſcientiæ integritate palatia: dediſti populis altam quietem. Hinc omnibus factus notior: † quia multi te poſitum in poteſtate neſciunt, præſentati autem tribunalibus iudicem ſine aliquo damni terrore viderunt: precioſior factus cunctis, quia nullo præmio vendebaris. Quis talem non deſideret videre, cui nos publice conſtat gratiam contuliſſe? Nam qui alterum reprimere conati ſumus, te etiam, Palatio teſte, laudauimus. Tende gradus, accelera feſtinus aduentum. Alacrem venire conuenit, qui ſe a principe ſuſtineri poſſe cognoſcit.

Caſſiodori laudes.

† de conſcientię.

† quia qui noluit, in poteſtate te poſitum neſciuit.

ARGO-

ARGOLICO. V.I. PRAEFECTO. VRBIS. THEOD. REX XXIX.

QVis neſciat,noſtrum eſſe commodum,ſupplicantis ad quæſtū? & illud bonis principibus creſcere, quod benigna poſſunt largitate præſtare? Hæc ſunt enim regia dona,quod ſemina:ſparſa, in ſegetem coaleſcunt:in vnum coacta,depereunt.Optamus ergo munera multis collata diuidere,vt poſſint vbique noſtra beneficia pullulare. Atque ideo illuſtris & magnifici viri Patritij Paulini, actorum ſupplicatione ſuſcepta,quæ habetur in ſubditis horrea lōgi temporis vetuſtate deſtructa (quibus atque illud vocabulum prę̨fixit Antiquitas) ſi nunc vſui publico minime neceſſaria eſſe monſtrātur,nec aliqua ibidem eſt ſpecies,quæ ad fiſcum pertinet congregata, præfato viro cum omnibus ad ſe pertinentibus,abſoluta liberalitate cōcedimus. Vt ædificandi, & ad poſteros tranſmittendi aſſumpta licentia, ſuis vtilitatibus profutura diſponat. Quia confert magnum Reipub.munus,quiſquis diruta maluerit ſuſcipere reparanda,in ea præſertim vrbe,vbi cuncta dignum eſt conſtructa relucere:ne inter tot decora mœnium deformis appareat ruina ſaxorum. In aliis quippe ciuitatibus minus nitentia ſuſtinentur.In ea vero,nec mediocre aliquid patimur,qui Mundi principaliter ore laudatur. *Donatū Paulino horreū.*

ARGOLICO. V.I. PRAEFECTO. VRBIS. THEOD. REX XXX.

ROmanæ ciuitatis cura noſtris ſenſib⁹ ſemper inuigilat. Quid eſt enim dignius,quod tractare debeamus,quam eius reparationem erigere,quam ornatum conſtat noſtrę Reipub.continere? Proinde illuſtris ſublimitas tua ſpectabilem virū Ioannem nos direxiſſe cognoſcat,propter ſplendidas Romanæ ciuitatis cloacas.Quæ tantum viſentibus conferunt ſtuporem,vt aliarum ciuitatum poſſint miracula ſuperare. *Cloaca vrbis.* Videas illic fluuios,quaſi montibus cōcauis clauſos,per ingentia † ſigna decurrere. *† ſtagna.* Videas ſtructis nauibus per aquas rapidas non minima ſolicitudine nauigari,ne præcipitato torrēti marina poſſint naufragia ſuſtinere.Hinc Roma ſingularis,quanta in te ſit poteſt colligi magnitudo.Quæ enim vrbium audeat tuis culminibus contendere,quando nec ima tua poſſunt ſimilitudinem reperire? Et ideo ſupradicto Ioanni officij noſtri ſolatia vos præbere cenſemus, Quoniam ordinationes noſtras publicas volumus implere perſonas,priuatas manus amouētes,quæ audacius merguntur illicitis.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. THEOD. REX XXXI.

QVanuis vniuerſæ Reipub.noſtræ infatigabilem curā deſideremus impēdere, & Deo fauente,ad ſtatum priſtinum ſtudeamus cuncta reuocare:tamē Romanæ ciuitatis ſolicitiora nos augmenta conſtringunt. Vbi quicquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur.Peruenit itaque ad noſtrā cōſcientiam,ſuggeſtione multorum,quæ † parua non poteſt diſſimulare cōmiſſa, *† leg. praua.* plura in præiudicio vrbis Romanæ deteſtabiles præſumptores aſſumere:vt cui nos ſummum deſideramus adhibere ſtudium,dolum patiatur iniuſtum. Quapropter ordinationes noſtras ad veſtram facimus notitiam peruenire,quibus amplius credimus ciuitatis noſtræ diſpendia diſplicere. Dicitur ergo,commodi cura priuati,aquam formarum,quam ſummo de-

ceret ſtudio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuiſſe deriuatam. Turpe hoc & miſerabile in illa vrbe fieri, quod per agros vix deceret aſſumi. Et quia nõ poſſumus admiſſi qualitatem vltra iura corrigere (ne dum fabricis prodeſſe volumus, legum culmina deſtruamus) ſi huius nefandiſſimę rei dominis Tricēnij† prǽſumptione munitur, accepto pretio competenti ſuum vendat errorem. Vt quod læſionem publicis præſtat fabricis, non præſumatur vlterius: ne quod nunc ſub largitate corrigimus, poſtea ſeueriſſime vindicemus. Si vero tale aliquid moderna præſumptione tentatum eſt, ſine dubitatione tollatur. Vnius enim deſiderio prauo generalis debet vtilitas anteferri, cui vel in cauſis iuſtis raro poterit obuiari. Mancipia vero, formarum ſeruitio principum prouiſione deputata, in priuatorum cognouimus trãſiſſe dominium.† Aes præterea, non minimũ pondus, & quod facillimum direptioni eſt molliſſimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur eſſe ſublata, quæ auctores ſuos ſæculis conſecrarũt. Æs enim, Ionos Theſſaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ, repererunt. Et quàm miſerum eſt, vt vnde famam prouidentiæ alij ſuſceperunt, nos opinionem negligentiæ incurriſſe videamur? Templa etiam & loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, ſubuerſioni potius fuiſſe mancipata. Et quoniam malarum rerum emẽdatio nos delectat, ne conceſſa videatur ex taciturnitate licẽtia, Ioannem virum ſpectabilem electum noſtra iuſtitia ad hæc, quæ ſupra memorauimus, direximus inquirenda: vt cuncta ſuo ordine diſcuſſa, nobis relationis obſequio lucidentur. Quatenus quid de ſingulis rebus, aut de præſumptoribus earum fieri oporteat, more noſtræ iuſtitiæ cenſeamus. Adhibete nunc ſtudia, pręſtate ſolatia: vt inquiſitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

†leg. præſcriptione.

Tricennalis præſcriptio.

†Acois.

Aeris ac plumbi repertores.

GEMELLO. V.S. THEOD. REX. XXII.

Indulgentia tributorum.

Conſtat apud nos fidelium non perire ſeruitia, ſed in triſtibus impenſa recipere, in meliore fortuna. Arelatenſibus itaque, qui noſtris partibus perdurantem glorioſæ obſidionis penuriam pertulerũt, per indictionẽ quartã fiſcalia tributa noſtra relaxat humanitas: ita, vt futuro tempore ad ſolitam redeant functionẽ. Quaten⁹ & nos bene meritis viciſſitudinẽ reddidiſſe videamur, & ab illis, cũ res propoſcerit, ſolita deuotio nõ negetur. Satiẽtur in libertate, qui pro nobis in anguſtiis eſurire maluerunt. Sint læti, qui triſtitiã fideliter pertulerũt. Nõ decet ſtatim de tributis eſſe ſolicitũ, qui pro noſtra fidelitate caſum vix potuit declinare poſtremũ. A quietis iſta, non obſeſſis inquirimus. Quid enim a domino agri exigas, quem eũ non coluiſſe cognoſcas: Pretioſum vectigal iam nobis dederunt ſuæ fidei. Iniuſtum eſt, vt viles pecunias †exigamus ab illis, qui glorioſas conſcientias obtulerunt.

†exigantur.

ARGOLICO. V.I. PRÆF. VRB. THEOD. REX XXXIII.

Ratum nobis eſt, vota noſtra circa Sacri Ordinis augmenta proficere. Lætamur, tales viros emergere, qui Senatoria mereantur luce radiare: vt laude cõſpicuis deferatur gratia dignitatis. Curia nãque diſciplinis Veterũ patet: nec† ei iudicari poteſt extraneus, qui bonarum artium eſt alumnus. Atque ideo illuſtris magnificẽtia tua in

†curia.

clariſſimo

clariſſimo Armentario,atque Superbo eius filio ea faciat exhiberi,quæ circa referendos Curiæ,cana dictat Antiquitas.Hic eſt enim præfatus Armētarius,qui & parentum bono,& ſuo nobis commendatur ingenio, exigens meritis,quam ſperat precibus dignitatem. Nam quid dignius, ſi & Senatorio veſtiatur honore togata profeſſio? Vt in illa turba doctorum,audeat turba liberam proferre ſententiam:nec frenetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocē iura facundiæ.Glorioſa eſt denique ſcientia literarum: quia,quod primum eſt in homine,mores purgat:quod ſecundũ,verborum gratiã ſubminiſtrat:ita vtroque beneficio mirabiliter ornat & tacitos & loquentes. Ducantur ergo ad penetralia libertatis laudati merito ſuo,ornati iudicio noſtro:habituri ſine dubio gratiſſimum ſenatũ,quorum ars eſt, facere de irato beneuolum,de ſuſpecto placatũ,de auſtero mitem, de aduerſante propitium.Quid ergo patribus imponere non poſſit,qui flectere animum iudicantis eualuit?

Eloquentia vis.

MASSILIENSIBVS. THEOD. REX. XXXIV.

PRopoſiti noſtri eſt,probatas fortitudine & moderatione perſonas ad ordinationem veſtrã defenſionemque dirigere: vt & prouincialium ratio ſubleuetur,& vtilitas publica bonis præſidentibus augeatur.Proinde Comitem† Maradum,nobis æquitate cōpertum,ad Maſſilienſem ciuitatem credidimus dirigendum: vt quicquid ad ſecuritatem veſtram vel vtilitatem petinet,Deo iuuante, perficiat, memorque gratiæ noſtræ curam poſſit habere iuſtitiæ: minoribus ſolatiũ ferat:inſolentibus ſeueritatem ſuæ diſtrictionis obiiciat:nullum denique opprimi iniqua præſumptione patiatur,ſed omnes cogat ad iuſtum,vnde ſemper floret imperium.Quapropter deſignato viro in his,quæ vobis pro publica vtilitate præceperit,libentibus animis obedite:vt fides veſtra, quæ iã prioribus monſtratur exemplis, ſubſequentibus quoque declaretur iudiciis.Quia gratius eſt obſequium,quod deuotione perpeti cuſtoditur. Nos autem reddere cogitamus locum viciſſitudini,qui impēſa ſeruitia nō poſſumus obliuiſci.

† Marabaudum.

ROMVLO. THEOD. REX. XXXV.

LIberalitatem noſtram,firmam decet tenere conſtãtiam:quia inconcuſſum debet eſſe principis votum,nec pro ſtudio malignorum conuelli,quod noſtra noſcitur præceptione firmari. Atque ideo præſenti iuſſione cenſemus,vt quicquid ex noſtra ordinatione patritium Liberium tibi matrique tuæ per Pictatium conſtiterit deputaſſe,in ſuo robore debeat permanere. Nec a quoquam metuas irrationabilem quæſtionem,qui noſtri beneficij poſſides firmitatem.

† ARIGERNO. V.I. COMITI. THEOD. REX XXXVI.

† AIRIHERIO. al. ARIGERNIO.

PIetatis noſtræ propoſitum eſt, miſerandis fletibus audientiam non negare,maxime cum moris noſtri ſit, ad leges cuncta remittere:vt & conquerens mereatur effectum, & pulſatus nullũ ſe queratur ſuſtinuiſſe præiudicium. Proinde Firmius contra magnificum virum patritium Venãtium ſe dicit habere negocium,& frequenter ab eo eius propoſitiones fuiſſe contemptas.Et quia in cauſis ſemper eſt ſuſpecta potentia,dum velle creditur quod poſſe iudicatur, antefa-

Pulſatus .i. reus. ὁ ἐναγόμενος.

tum ſeruata reuerentia a te præcipimus admoneri, vt ſub ſponſione legitima inſtructam perſonam ad Comitatum noſtrum dirigere ſe promittat, qui apud delegatos motus noſtro iudicio eius intentionibus valeat præbere reſponſum. Auctor hic pœnam ſuæ recepturus audaciæ, ſi cõtra magnificum virum habuerit falſitatis euentum.

Potentia ſuſpecta.

PETRO. EPISCOPO. THEOD. REX XXXVII.

SI in alienis cauſis beatitudinem veſtram conuenit adhiberi, vt per vos iurgantium ſtrepitus conquieſcat: quãto magis ad vos remitti debet, quod vos ſpectat actores? Atque ideo ſanctitas veſtra a Germano nos aditos flebili allegatione cognoſcat, qui ſe filium legitimum aſſerit quondam Thomatis, dicens partẽ facultatis patris ſui a vobis detineri, ſibimet legibus competẽtem. Quæ petitio, ſi veritate fulcitur, & genitoris eius ſubſtantiam probatis ſibi iure cõpetere, ſupplicanti, conſiderata iuſtitia, quam monetis, ſine obſeruationis longæ diſpendio, debita tribuantur. Quoniam cauſarum veſtrarum qualitas vobis debet iudicibus terminari, a quo eſt † ſpectãda magis quam imponenda iuſtitia. Quod ſi hanc cauſam ſub æquitate veſtrum minime definit arbitrium, noueritis ſupplicis querelam ad noſtram audientiam perducendam. Vos enim docetis, voces pauperum non debere negligi, quas poteſt iuſtitia comitari.

† forte leg. exſpectanda.

VVANDIL. THEODERICVS. REX XXXIIX.

QVanuis pietatis noſtræ cõſtet eſſe votum, vt vbique ciuilia, vbique moderata peragantur, maxime tamen bene agere optamus in regionibus Gallicanis: vbi & recens vaſtatio non portat iniuriam, & ipſa initia bene plantare debent noſtri nominis famam. Principis ſiquidem opinionem longe lateque diſſeminat ſubiectorum cuſtodita ſecuritas, & vbi exercitus dirigitur, nõ grauandi, ſed defendendi cauſa potius æſtimetur. Atque ideo præſenti auctoritate delegamus, vt in Auinione, quam regis, nullam fieri violẽtiam patiaris. Viuat noſter exercitus ciuiliter cum Romanis. Proſit eis deſtinata defenſio. Nec aliquid illos a noſtris ſinatis pati, quos ab hoſtili nitimur oppreſſione liberari.

Auenio.

† FELICI. V.I. COMITI. THEOD. REX XXXIX.

† al. Præpoſito Mediolan. Theod. Rex.

AEquitatis ratio perſuadet, vt exercentibus lætitiam publicã conſuetudinem ſeruemus antiquam, præſertim a conſule veniẽtem, cuius conſtat eſſe propoſiti, vt debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, & aliud Senatorem velle cõplere. Quocirca ſub opinione munifici, parcũ non decet inueniri: quia inumbrat famam publicam in Conſule tenacitatis obſcuritas. Quapropter illuſtris magnitudo tua a Mediolanenſibus aurigis nos aditos eſſe cognoſcat, illa ſibi veſtris tẽporibus fuiſſe ſubtracta, quæ mos priſcus indulſerat, cum præſtante tempore munificentia ſit pro lege. Proinde ſi nullo mendacio aſſerta vitiantur, ſublimitatem veſtram ſequi conuenit vetuſtatem, quæ ſuo quodam priuilegio, velut debita, quæ donantur expoſcit. Nec licet negari, quod te cognoſcis ſub antiquitate largiri.

Conſulum liberalitas.

VNI-

VNIVERSIS. PROVINCIALIBVS. IN. GALLIA. CONSTITVTIS. THEOD. REX XL.

QVanuis ſenſum noſtræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, & diuerſas regni partes conſueta ſedulitate reſpiceret, feſtine tamen remedia veſtræ vtilitatis inſpeximus. Quoniam apud conſcientiam noſtram læſionis genus eſt, profutura tardare. Nec poſſumus æſtimare iucundum, quod ingrata fuerit dilatione ſuſpenſum. Nam excreſcentibus morbis læſio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hoſtili ferocitate vaſtatis pro qualitate lęſionis per indictionem quartam relaxatam agnoſcite tributariam functionem (quia non gratulamur exigere, quod triſtis noſcitur ſolutor offerre) ita tamen, vt de illis, quę conſtat intacta, exercituales iuuentur expenſæ. Quia illos in totum deuotio non debet deſerere, quos pro ſe laborare cognoſcit. Inualidus eſt ſiquidem ieiunus defenſor: nec animus miniſtrat audaciam, cum virtus † corporis fuerit deſtituta. *Indulgentia tributorum.* *† v. Corporeo fuerit robore.*

GEMELLO. V.S. THEOD. REX LXI.

TOlerabile fit omne, quod æquabili ordinatione diſponitur. Quia diuiſum onus ſub communione, ſubiectos certū eſt non grauare. Pars enim extrema ad vnumquenque redit, cum ſumma vniuerſos incluſerit. Tritici itaque ſpeciem, quam ob exercituales expenſas, noſtra prouidentia de Italia deſtinauit, ne fatigata Prouincia huiuſmodi præbitione læderetur, ad caſtella ſupra Druētiam conſtituta de Maſſilienſibus horreis conſtat eſſe portandam. Quapropter iubemus, vt ſtudium deuehēdi ſupradictæ ſpeciei communiter ſubeatur: quatenus celeriter poſſit fieri, quod vniuerſitatis ſtudio † videtur aſſumi. *Tritici deuectio.* *Druentia.* *† decet.*

VNIVERSIS. PROVINCIALIBVS. IN. GALLIA. CONSTITVTIS. THEOD. REX. XLII

NOn occurritur ſub principe benigno, remedia poſtulare ſubiectos. Quoniam ſupplicationem præcedit humanitas: & miro modo poſteriora fiunt vota, quam præſtita. Nuper ſiquidem, moti iuſtitia, iuſſeramus vt pars aliqua illæſa Prouinciæ Gothis noſtris alimonia reperta præſtaret. Sed quia licet principem ſemper humaniora cenſere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum) ſed vt nec minima poſſeſſores illatione grauarentur, ex Italia deſtinauimus exercituales expenſas, vt ad defenſionem veſtrā directus exercitus noſtris humanitatibus aleretur, ſolumque auxilium prouinciæ de tam magna congregatione ſentirent. Ducibus etiam ac Prępoſitis ſufficientem tranſmiſimus pecuniæ quantitatem: vt eorum præbendæ, quæ non potuerunt conuehi, ibi debuiſſent ſine alicuius diſpendio comparari. Quia delectui noſtro nec illa voluimus imponere, quæ vos potuiſtis (vt arbitramur) offerre. *Exercituales expenſa.* *Præbenda.*

VNI-

Vnitigis ſpe-ctario.

VNIGIS. SPATARIO. THEOD. REX XLIII.

Morum cura & legum.

Fugitiui dominis reſtituuntur.

† diminutione.

DElectamur iure Romano viuere,quos armis cupimus vendicare:nec minor nobis cura eſt rerũ mortalium, quam poteſt eſſe bellorum. Quid enim proficit, Barbaros remouiſſe confuſos,niſi viuatur ex legibus? Quapropter cum , Deo propitio, Gallias exercitus noſter intrauerit, ſi qua mancipia ſeruitium declinantia,ad alios ſe,quam quibus debebantur competere , contulerunt,prioribus dominis iubemus ſine aliqua † dubietate reſtitui. Quia cõfundi non debent iura,imperante iuſtitia.Nec poteſt abiecto fauere ſeruitio libertatis defenſor. Aliorũ forte Regum prælia captarum ciuitatũ aut prædas appetunt,aut ruinas: nobis propoſitum eſt,Deo iuuante,ſic vincere,vt ſubiecti ſe doleant,noſtrum dominium tardius acquiſiſſe.

VNIVERSIS. POSSESSORIBVS. ARELATENSIB. THEOD. REX. XLIV.

De ſubſidio afflictorum.

Reſtauratio murorũ Arelatenſ.

QVanuis primum ſit,læſos incolas refouere,& in hominibus magis ſignum pietatis oſtendere:tamen vtrunque humanitas noſtra cõiungit:vt & largitatis remedio ciuibus conſulamus , & ad cultum reducere antiqua mœnia feſtinem⁹. Sic enim fiet,vt fortuna vrbis , quæ in ciuibus erigitur,fabricarum quoque decore monſtretur.Pro reparatione itaque murorum Arelatenſium,vel turrium vetuſtarum , certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque quæ veſtras releuare videantur expenſas,fecimus præparari:vt vobis deſtinẽtur,cum tempus nauigationis arriſerit.Releuate nunc animos , & de noſtra prouiſione recreati,futuræ copię ſpem tenentes,diuino fauore,habetote fiduciã.Quia non minus eſt,quod noſtris verbis,quam quod horreis continetur.

† ARIGERNO. V.I. COMITI. THEOD. REX. XLV.

† Fauſto præpoſito Theod.r. al. Boëtio patritio Achaiæ.

IVſtitiæ noſtræ conuenit, vt de indultis beneficiis calumnias fieri non ſinamus,& quicquid praua interpretatione tegitur, fugata mendacij nube reuelemus. Defenſores itaque ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ conqueſti ſunt,beatę recordationis quondam Simplicium domum in ſacratiſſima Vrbe poſitam ab Eufraſio accolito inſtrumentis factis ſolenniter comparaſſe.Quam per annorum longa curricula Eccleſiam Romanam quieto iure ſuggerũt poſſediſſe,& in vſus alienos tranſtuliſſe ſecuritate dominij. Nunc autem exiſtere† Samareæ ſuperſtitionis populum improba fronte duratum.Qui Synagogam ibidem fuiſſe,iniquis conatibus mentiatur:cum ad† humanos vſus habitacula longe aliter formata doceantur,quam poteſt eſſe memorata conſtructio.Quapropter magnitudo tua,conſcientiæ ſuæ probata iuſtitia, cauſam diligenti examinatione diſcutiat.Et ſi vera cognouerit,quę veniũt in querelam,conſiderata æquitate definiat. Nam ſi humanis actibus ſunt calumniæ ſummouendæ,quanto magis credimus emendanda,quæ contumeliam diuinitatis tangere iudicamus?

† ſi amaræ ſuperſt.

Iudæorum ſynagoga.

† hos.

ADEODATO. THEODERICVS. REX XLVI.

Clementia principem decet.

† pietas.

MAteria eſt gloriæ principalis,delinquentis reatus:quia niſi culparũ occaſiones emergerent,locum † pietatis non haberet. Quid enim ſalubris ordinatio gerat,ſi morum probitas cuncta componat? Arida ſiccitas madentis pluuiæ beneficium exoptat. Salutiferis medentium

manibus

manibus niſi infirma valetudo non indiget. Sic dum imbecillitati ſuccumbitur, conuenienter remedia tribuuntur. Quapropter caſibus aſperis præſtandum eſt ſub iuſtitiæ laude moderamen: vt nec vindictam ſinamus ſuperare peccata, nec culpam inſultare patiamur legibus impunitam. Datis itaque precibus allegaſti, viri ſpectabilis Venantij, Lucaniæ & Brutiorum præſulis, odiorum te acerbitate compreſſum, cuſtodiæ longo ſitu larantem, in confeſſionem raptus adultæ puellæ † Valerianæ fuiſſe compulſum: vt gratius tibi fuerit, ſpẽ citæ mortis expetere, quã tormentorum crudelia ſuſtinere. Inter ſupremas enim anhelantis anguſtias, votum eſt potius perire, quam viuere. Quia deteſtabilis ſenſus pœnarum excludit dulciſsimæ ſalutis affectum. Illud etiam, quod minime iuſtitia pateretur, adiiciens, defenſorum tibi patrocinia ſæpius poſtulanti fuiſſe ſubtracta, cum aduerſarij florentes ingenio etiam innocentem te poſſent legum laqueis obligare. Quæ ſupplicatio cum efficaciter animum noſtræ pietatis intraret, paulatimque ad miſericordiæ iura deflecteret, occurrit Brutiorum præſulis miſſa relatio, quæ priuatam allegationem tragœdiæ ſuæ voce compreſsit, negando credi contra fidem publicam fallaciter ſupplicanti. Ideoque aſperitatem pœnæ noſtra lenitate mollimus: ſtatuentes, vt ex die prolati oraculi, ſex menſium patiaris exilium. Ita vt nulli poſt conſtituta noſtra ſub qualibet interpretatione tibi liceat obiicere crimen infamiæ. Quando fas eſt principi, maculoſas notas vitiatæ opinionis abſtergere. Sed hoc exacto tempore patriæ rebuſque omnibus deformato, ius tibi ſit liberum omne quod primitus. Quia nulla te ingemiſcere † probri aduſtione cenſemus, quem temporali volumus exilio detineri. Pœnam trium librarum auri nihilominus comminantes, ſi quis aut obuiando, aut aliter intelligendo, præſens noſtrum violare tentauerit conſtitutum. Sed quoniam hæc ſtatuta ad innocentes volumus vſque protendi, ne ſua cuique minime videatur ignorantia profuiſſe, præſenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos vtpote neſcientes, in eadem cauſa quolibet loco vel tempore interfuiſſe cõſtiterit. Similis enim videtur abſentis, qui conſcientiam criminoſi non habet.

† Valeanæ.

Contra tormenta.

Famæ reſtitutio.

† probari.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XLVII.

IN partẽ pietatis recidit mitigata diſtrictio: & ſub beneficio præſtat, qui pœnã debitã moderatione conſiderata palpauerit. Iouinum Curialẽ, quem Corrector Lucaniæ Brutiorumque humani nobis ſuggerit ſanguinis effuſione pollutũ, ob hoc quod mutuæ contentionis ardoribus excitatus, rixam verborum vſque ad nefarium collegæ deduxit interitum: ſed conſcius facti ſui intra Eccleſiæ ſepta refugiẽs, declinare ſe credidit præſcriptam legibus vltionem, Vulcaniæ inſulæ perpetua relegatione damnamus. Vt & ſancto templo reuerentiam habuiſſe videamur, nec vindictam criminoſus euadat in totum, qui innocenti nõ credidit eſſe parcendũ. Careat proinde patrio foro, cum exitiabili victurus incendio: vbi viſcera terræ non deficiunt, cum tot ſæculis iugiter conſumantur. Flamma ſiquidem iſta terrena, quæ alicuius corporis immi-

Cædis inconſulta pœna.

Aſylum Eccleſia.

Sicilia ardẽtiratiõ.

nutione nutritur, ſi non abſumit, extinguitur: ardet continue inter vndas medias montis quantitas indefecta. Nec imminuit, quod reſolui poſſe ſentitur: ſcilicet quia naturę inextricabilis potentia tantum crementi cautibus reponit, quantum illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum ſaxa incolumia permanerent, ſi ſemper ignis adunata decoqueret? Potentia ſiquidem diuina ſic de contrariis rebus miraculum facit eſſe perpetuum: vt palam conſumpta occultiſſimis inſtauret augmentis, quæ vult temporibus ſtare diuturnis. Verum cum & alij montes motibus vaporatis exæſtuent, nullus ſimili appellatione cenſetur æſtimandus: quia grauius ſuccenditur,
Vulcani mõs. qui Vulcani nomine nuncupatur. Mittatur ergo reus capitis in locum prędictum viuus. Careat quo vtimur mundo, de quo alterum crudeli fugauit
Salamãdra. exitio: quando ſuperſtes recipit, quod euentu mortis inflixit. Salamandræ ſecuturus exemplum, quę plerunque degit in ignibus. tanto enim naturali frigore conſtringitur, vt flammis ardentibus temperetur: Subtile ac paruum animal, lumbricis aſſocium, flauo colore veſtitum. Vitam præſtat ſoli, qui mortalia cuncta conſumit. Memorant autem æui priſtini ſeruatores, hanc inſulam ante aliquot annos, vndarum rupto terrore, ignitus erupiſſe,
Annibal. cum Hannibal apud Pruſiam Bithyniæ Regem veneno ſecum ipſe pugnauit, ne tantus dux ad Romanorum ludibria perueniret: plus inde mirabile, vt mons tanta flammarum congregatione ſuccenſus, marinis fluctibus haberetur abſconditus, & ardor ibi indeſinenter viueret, quem tanta vnda videbatur obruere.

VNIVERSIS. GOTHIS. ET. ROMANIS. CIRCA. VERVCAM CASTELLVM. CONSISTENTIBVS THEOD. REX XLIIX.

LÆtitia debet eſſe cunctorum prouida iuſſio dominantiũ: quando illud, quod vos debuiſtis expetere, nos videtis offerre. Quid eſt enim gratius, quam humanis rebus cautelam ſemper adhibere: quæ aut ſit neceſſaria, aut non grauat eſſe ſuperfluam? Et ideo Leodifrido Saioni noſtro, præſenti delegauimus iuſſione, vt eius in-
Veruca. ſtantia in Veruca caſtello vobis domicilia conſtruatis. Quod a poſitione ſui congruum nomen accepit. eſt enim in mediis campis tumulus ſaxeus in rotunditate conſurgens, qui proceris lateribus ſyluis eraſus, totus mons quaſi vna turris efficitur: cuius ima graciliora ſunt, quam cacumina: & in molliſſimi fungi modo ſuperius extenditur, cum inferiori parte tenuetur. Agger ſub pugna, obſeſſio ſecura: vbi nec aduerſarius quicquã præſumat,
Atheſis. nec incluſus aliquid expaueſcat. Hunc Atheſis, inter fluuios honorus, amœni gurgitis puritate præterfluit, cauſam præſtans muniminis & decoris: caſtrum pene in mundo ſingulare, tenens clauſtra prouinciæ: quod ideo probatur magis eſſe præcipuum, quia feris gentibus conſtat obiectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem ſecuritatem, cui deſiderium non ſit habitare, quam vel externos delectat inuiſere? Et quanquam, Deo iuuante, noſtris temporibus prouinciam ſecuram credamus, tamen prudentiæ nihilominus eſt cauere, etiam quæ non putantur emer-
Munitio in ocio fiat. gere. Munitio tractanda eſt ſemper in ocio. Quia tunc male quæritur, quan-

quando neceſſaria iudicatur. Mergi, quibus nomen eſt ex facto, cohabitatores piſcium, aquatiles volucres, futuras tempeſtates naturaliter præuidētes, ſicca petunt, ſtagna derelinquunt. Delphini fluctus pelagi metuentes, vadoſis litoribus immorantur. Echini, qui ſunt mella carnalia, coſtatilis teneritudo, croceæ delitiæ diuitis maris, dum futuras tempeſtates agnouerint, loca mutare cupientes (qui illis pro leuitate corporis nandi nulla fiducia eſt) lapillos quibus pares poſſint eſſe complexi, quadam ancorarū ponderatione librati, ſcopulos petunt, quos fluctibus vexandos eſſe non credant. Aues ipſæ, aduentu hyemis, patrias mutant. Feræ pro qualitate temporis cubilia quærunt. Hominum ſolicitudo non debet prouidere, quod poteſt in aduerſitate requirere? Non eſt in mundo, vndis humanæ res mutabilitate quatiuntur: & ideo prouidentia dicitur, vt quæ ſunt futura tractentur. *Mergi.* *Echini.* *Delphines.* *Prouidentia.*

HONORATIS. POSSESSORIBVS. DEFENSORIBVS. ET CVRIALIBVS. CATANENSIS. CIVITATIS THEOD. REX XLIX.

Optabilis nobis eſt & grata deuotio, quæ bonam præceſſerit iuſſionem: & merito acceptum redditur, ſi † id quod poſſumus imperare, poſcatur. Felicitas enim regnantis eſt, famulantes amare quod expedit. Quando nobis labor cogitationis aufertur, dum ſubditi ſibi profutura diſponunt. Atque ideo ſuggeſtionis veſtræ tenore comperto, quam caritate ciuica in communiendis mœnibus ſuſcepiſtis, abſolutam huius rei vobis cenſemus eſſe licentiam: nec quicquam de hac re vereamini, vnde gratiæ noſtræ expectare præmia mox debetis. Veſtra enim munitio noſtra eſt nihilominus fortitudo: & quicquid vos ab incerto eripit, famam noſtræ defenſionis extendit. Saxa ergo, quæ ſuggeritis de Amphiteatro longa vetuſtate collapſa, nec aliquid ornatui publico iam prodeſſe, niſi ſolas turpes ruinas oſtendere, licentiam vobis eorum in vſus duntaxat publicos damus: vt in murorum faciem ſurgat, quod non poteſt prodeſſe, ſi iaceat. Quocirca perficite confidenter, quicquid cautio ad munimen, quicquid ornatus expetit ad decorem: tantum nobis ſcituri gratum fore, quod facitis, quantum exinde gratia ſe veſtræ ciuitatis extulerit. † *quicquid.* *Ex amphitheatri ruinis refecti muri.*

PROVINCIALIBVS. NORICIS. THEOD. REX L.

Grate ſuſcipienda eſt ordinatio, quæ dantem iuuat, & accipientem pro temporis neceſſitate lætificat. Nam quis putare poſſit onus, vbi maius meretur in commutatione compendium? Et ideo præſentibus decreuimus inſtitutis, vt Alamānorum boues, qui videntur pretioſiores propter corporis granditatem, ſed itineris longinquitate defecti ſunt, commutari vobiſcum liceat, minores quidem mēbris, ſed idoneos ad labores: vt & illorum profectio ſanioribus animalibus adiuuetur, & veſtri agri armentis grandioribus inſtruantur. Itaque fit, vt illi acquirant viribus robuſtos, vos forma conſpicuos: & quod raro ſolet emergere, in vna mercatione vtrique videamini deſiderata compendia percepiſſe. *Boum commutatio.*

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX LI.

Hiſtriones. QVantum hiſtrionibus rara conſtantia, honeſtumque votum, tanto pretioſior eſt,cum in eis probabilis mõſtratur affectus. Carum eſt enim homini reperiſſe, vbi aliquid ſe laudabile nõ putauerat inuenire. Dudum ſiquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus aduenienti, annonas rationabiles conſideratio noſtra largita eſt, donec eius artem probaremus & animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noſcitur obtinere,eiuſque voluntas, patria derelicta, noſtri ſedes fouere delegit imperij, menſtrua eum duximus largitate ſolidandum. *Auriga menſtruus.* Ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegiſſe cognouimus. Is enim frequenter victor per diuerſorum ora volitauit: plus vectus fauore, quam curribus. Suſcepit partem populi protinus inclinatam: & quos ipſe fecerat triſtes, laborauit iterum reddere lætiores: modo agitatores arte ſuperans, modo equorum velocitate tranſcendens: frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconium videtur eſſe ad talia crimina peruenire. *Magia.* Neceſſe eſt enim ad peruerſitatem magicam referri,quando victoria equorum meritis nec poteſt applicari. Spectaculũ expellens grauiſſimos mores, inuitans leuiſſimas contẽtiones,euacuator honeſtatis,fons irriguus iurgiorum, quod vetuſtas quidem habuit ſacrum, ſed contentioſa poſteritas fecit eſſe ludibrium. Primus enim hoc apud Helidem Aſiæ ciuitatẽ † Aenomaus fertur *† al. Monomagus. al. Innomag⁹.* edidiſſe: quod poſtea Romulus in raptu Sabinarũ, necdũ fundatis ædificiis ruraliter oſtentauit Italiæ. Sed Mundi dominus ad potentiam ſuam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Martiam tetendit Auguſtus: vt immenſa moles firmiter præcincta montibus contineret, vbi magnarũ rerum indicia clauderentur. Biſſena quippe hoſtia ad duodecim ſigna poſuerunt. Hæc ab hermulis funibus demiſſis ſubita æqualitate panduntur, docentes totum illic, vt putabatur conſilio geri, vbi imago capitis cognoſcitur operari. *Colores quatuor factionũ.* Colores autẽ in vicem tẽporum quadrifaria diuiſione funduntur: praſinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roſeus æſtati flãmeæ, albus pruinoſo autumno dicatus eſt. Vt quaſi per duodecim ſigna digrediens annus integer ſignaretur. *† myſteria.* Sic factũ, vt Naturę † miniſteria Spectaculorũ compoſita imaginatione luderentur. *Biga. Quadriga.* Biga quaſi Lunæ, Quadriga Solis imitatione reperta eſt. Equi deſultatorij, per quos Circẽſium miniſtri miſſos denunciant exituros, Luciferi præcurſorias velocitates imitantur. Sic accidit, vt dum ſe colere aſtra putarent, religionem ſuam ludicra ſimilitudine profanarent. *Alba linea.* Alba linea non longe ab hoſtiis in vtrunque podium, quaſi regula directa, producitur: vt quadrigis progrediẽtibus, inde certamẽ oriretur: ne dum ſemper propere conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abrogare. Septem metis certamen omne peragitur, in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipſæ vero metæ ſecundum zodiacos decanos ternas obtinent ſummitates: quas ad inſtar Solis quadrigæ celeres peruagantur. Rotæ Orientis & Occidentis terminos deſignant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, vnde illuc delphini equorei aquas interfluunt. Obeliſcorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem ſubleuantur: ſed potior Soli, inferior Lunæ dicat⁹ eſt. *Nota Chaldaica.* Vbi ſacra priſcorũ Chaldaicis ſignis,

ſignis, quaſi literis, indicantur. Spina infelicium captiuorum ſortem deſignat: vbi duces Romanorum ſupra dorſa hoſtium ambulantes laborum ſuorum gaudia perceperunt. † Mappa vero, quæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem: cum Nero prandium protēderet, & celeritatem, vt aſſolet, auidus ſpectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus vtebatur, iuſſit abiici per feneſtram: vt libertatem daret certaminis poſtulandi. Hinc tractum eſt, vt oſtenſa mappa certa videatur eſſe promiſſio Circenſium futurorum. Circus, a circuitu dicitur. Circēſes, quaſi circuenſes: propterea quod apud Antiquitatem rudem, quę nec dum Spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enſes & flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat, quod viginti quatuor † menſibus conditio huius certaminis expeditur: vt diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ouorum erectionibus exprimatur: quando actus ipſe, multis ſuperſtitionibus grauibus, oui exemplo, geniturum ſe aliqua profitetur. Et ideo datur intelligi, volitātes atque inconſtantiſſimos inde mores naſci, quos auium matribus aptauerunt. Cætera Circi Romani longum eſt ſermone decurrere, dum omnia videantur ad cauſas ſingulas petinere. Hoc tantum dicimus omnimodis ſtupendum, quod illic, ſupra cætera Spectacula, feruor animorum inconſulta grauitate rapiatur. Tranſit praſinus, pars populi mæret: præcedit venetus, & potior turba ciuitatis affligitur: nihil proficientes, feruenter inſultant: nihil patientes, grauiter vulnerantur: & ad inanes contentiones ſic deſcenditur, tanquam de ſtatu periclitantis patrię laboretur. Quod merito creditur dicatum numeroſę ſuperſtitioni, vbi ab honeſtis moribus ſic conſtat excidi. Hæc nos fouemus neceſſitate populorum imminentium, quibus votum eſt ad talia conuenire, dum cogitationes ſerias delectantur abiicere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remiſſionē conſtat inuentum. Nam quicquid æſtimat voluptuoſum, hoc & ad beatitudinē temporum iudicat applicandum. Quapropter largiamur expenſas: non ſemper ex iudicio demus. Expedit interdum deſipere, vt populi poſſimus deſiderata gaudia continere.

† Mappa. *Circus.* *† miſſibus.* *Meta.* *Factiones Praſinorum & Venetorum.* *Voluptatib. populi obſequendum.*

CONSVLARI. VIRO. ILLVSTRI. THEOD. REX LII.

Sicut inuidioſa nimis interpellantium ſuggeſtione comperimus, inter Leontiū atque Paſcaſiū ſpectabiles viros, finalis orta contentio eſt: ita vt terminos caſarum ſuarum non legibus, ſed viribus crederent vindicandos. Vnde miramur tanta animoſitate fuiſſe litigatum, quod aut terminis teſtibus, aut iugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis conſtructis, aliisque ſignis euidentibus conſtat eſſe definitum. Quid iſti facerent, ſi in Ægyptiacis partibus poſsiderent? vbi Nili fluminis ſuperueniente diluuio, indicia finium vaſtiſsimus gurges abradit, & indiſcreta terræ facies redditur, vbi omnia limus tegere cōprobatur. Quapropter nec tunc ad arma cōcurrere debuiſſent, ſi excitata lis nulla ſatisfactione ſuperata diſcederet. Hoc enim per geometricas formas, & grammaticam diſciplinam, ita diligenter agnoſcitur, quemadmodum literis omnis ſermo cōcluſus eſt. Geometriam quippe, vt eſt hominum genus

De finib. lit. *Geometria a Chaldæis.*

nimis acutiſſimum atque ſolicitum, Chaldęi primum inueniſſe memorantur. Qui ratione ipſius diſciplinæ generaliter colligentes, & in aſtronomicis rebus, & in muſicis, & in mechanicis, & in architecticis, & in medicinā, & ad artem † logiſticam, vel quicquid poteſt formis generalibus contineri, aptam eſſe docuerunt. Vt ſine ea nihil horũ poſſit ad agnitionem veriſſimam † prouenire. Hanc poſt Ægyptij, non diſſimiliter animi feruore calentes, propter augmenta Nilotica, quę ſingulis annis votiua inundatione patiuntur, ad dimenſionem terræ & recuperandas formas finium tranſtulerunt: vt fieret arte diſtinctum, quod litigioſæ confuſioni videbatur obnoxium. Quapropter agrimenſorem peritiſſimum, cui ab arte nomen eſt, veſtra nihilominus adhibeat magnitudo: vt iam omnia, quæ manifeſta ratione diſtincta ſunt, per euidentia debeat documenta monſtrare. Nā ſi hoc egit illa diſciplina mirabilis, vt indeterminatos agros ratione certa diſtingueret, quanto magis iſte monſtrare debet omnia, quæ iam probantur ſuis finibus terminata? Auguſti ſiquidem temporibus Orbis Romanus agris diuiſus, cenſuque deſcriptus eſt, vt poſſeſſio ſua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum ſuſceperat quantitate ſoluenda. Hoc auctor Hyrũmetricus redegit ad dogma conſcriptum: quatenus ſtudioſus legendo poſſit agnoſcere, quod deberet oculis abſolute monſtrare. Videant artis huius periti, quid de ipſis publica ſentit auctoritas. Nam diſciplinæ illæ, toto Orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmeticam dicas auditoriis vacat. Geometria, cum tantum de cœleſtibus diſputat, tantum ſtudioſis exponitur. Aſtronomia & Muſica diſcuntur ad ſcientiam ſolam. Agrimenſori vero finium lis orta committitur, vt cōtentionum proteruitas abſcindatur. Iudex eſt vtique artis ſuę, forum ipſius agri deſerti ſunt: † fanaticum credis, quem tortuoſis ſemitis ambulare conſpexeris. Indicia ſiquidem rerum inter ſyluas aſperas & dumeta perquirit, non ambulat iure cōmuni: via illi eſt ſua lectio: oſtendit, quod dicit: probat, quod didicit: greſſibus ſuis concertantium iura diſcernit: & more vaſtiſſimi fluminis, aliis ſpatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate noſtra ſuffulti talem eligite, poſt quem partes erubeſcant impudenti fronte litigare. Quatenus poſſeſſorum iura confuſa eſſe non debeant, quibus eſt neceſſarium rebus propriis adhibere culturam.

[Margin notes: † logicam. — † præuenire — Geometriæ vſus. — Orbis diuiſus ſub Augusto. — Hyrumetricus. — Cenſus ſub Auguſto. — Agrimenſorum vtilitas. — † fantaſticum.]

APRONIANO. VIRO. ILLVSTRI. COMITI. PRIVATARVM THEODERIC. REX LIII.

Magnitudinis veſtræ relatione comperimus, Aquilegium Romam veniſſe de partibus Africanis: vbi ars ipſa pro locorũ ſiccitate magno ſtudio ſēper excolitur, qui aridis locis aquas poſſit dare vernatiles, vt beneficio ſuo habitari faciat loca, nimia ſterilitate ſiccata. Hoc nobis fuiſſe gratum cognoſce: quatenus induſtria illa maiorum libris expoſita, noſtris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter vndarũ. Terris enim, quibus dulcis humor nō longe ſubeſt, vbertas quorundam germinum ſemper arridet: vt eſt iuncus aquatilis, canna leuis, rubus validus, ſalix lenta, populus virens, & reliqua arborum genera, quæ tamen vltra naturam ſuam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia

[Margin note: Aquarum indagandarum ratio.]

huius

huius artis indicia, cum nocte aduenientc lana ſicca in terram ponitur iam prouiſam, & rudi caccabo tecta relinquitur: tūc ſi aquæ proximitas arriſerit, manc humida reperitur. Sole autem declarato intuētur etiam magiſtri loca ſoliciti, & vbi ſupra terram minutiſſimarum volitare ſpiſſitudinē conſpexerint omnino muſcarum, tunc promittunt læti facile quod quæritur inueniri. Addunt etiam, in columnæ ſpeciem conſpici quendam tenuiſſimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad ſummum, tāto in imū latices latere cognoſcunt. Vt hoc ſit mirabile, quod per hęc aliaque ſigna diuerſa menſura definita prædicitur, quanta profunditate quæſita mōſtretur. Prædicuntur etiam ſapores aquarum, vt nec aſpera diſpendioſo labore debeat quęri, nec dulcis neceſſariaque in honore contēni. Hanc ſciētiam ſequentibus pulchre tradiderūt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus. Qui non ſolū de ſubterraneis fluētis, ſed de ipſo quoque ore fontiū ſolicite tractauerūt. Dicunt enim aquas, quę ad Orientē Auſtrumque prorumpūt, dulces atque perſpicuas eſſe, & pro ſua leuitate ſaluberrimas inueniri: in Septentrionē vero atque Occidentem quæcunque manant, probari quidem nimis frigidas, ſed craſſitudine ſuæ grauitatis incommodas. Atque ideo, ſi viderit memorato illi ſapiētia veſtra & codicum lectione & vſu rerum, quæ ſunt prędicta, conſtare: competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationē eius inopiāque releuabis, accepturus mercedes, cui artis ſuæ dona præſtiterit. Nā quanuis Romana ciuitas aquis abūdet irriguis, ſitque fontibus gaudens, & formarum inundatione ditiſſima: reperiuntur tamen plurima ſuburbana, quę hanc videantur deſiderare peritiam. Et merito continetur, qui vel pro parte neceſſarius eſſe cognoſcitur. Huic tamen mechanicus omnino iungendus eſt: vt vndas, quas iſte reperit, ille leuet, & arte ſubire faciat, quod aſcendere non præualet per naturam. Habeatur ergo & iſte inter reliquarum artium magiſtros. Ne quid deſiderabile putetur fuiſſe, quod ſub nobis non potuerit Romana ciuitas continere.

Aquaductus Rom. & fōtes.

Hydraula.

Explicit liber tertius.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM LIBER. QVARTVS

HERMINAFRIDO. REGI.† THORINGORVM THEODERICVS. REX I.

†VVANDALORVM.

DEſiderantes, vos noſtris aggregare parentibus, neptis caro pignori, propitia diuinitate, ſociamus. Vt qui de regia ſtirpe deſcenditis, nunc ętiam longius claritate imperialis ſanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domus, augmenta generis, ſolatia fidelis conſilij, dulcedinem ſuauiſſimam coniugalem: quæ & dominatum iure vobiſcum impleat, & nationem veſtram meliore inſtitutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutriuit Italia: literis doctam, moribus eruditam, decoram non ſolum gene-

re,quantum & fœminea dignitate. Vt non minus patria veſtra iſtius ſplendeat moribus,quam ſuis triumphis. Quapropter ſalutantes vos gratia cõpetenti,indicamus nos veniẽtibus Legatis veſtris inpretiabilis quidem rei, ſed more gentium ſuſcepiſſe pretia deſtinata,equos argenteo colore veſtitos,quales decuit eſſe nuptiales. Quorum pectora vel crura ſphæris carneis decenter ornantur: coſtæ in quandam latitudinem porriguntur: aluus in breuitate conſtringitur:caput ceruinam reddit effigiem, imitantes velocitatem,cuius videntur habere ſimilitudinem. Hi ſunt ſub pinguedine nimia manſueti,magna mole celerrimi,aſpectibus iucundi,vſibus gratiores: incedunt enim molliter,ſeſſores ſuos inſanis feſtinationibus non fatigant: quieſcitur potius in ipſis,quam laboretur:& compoſiti delectabili moderatione,agilitate norunt continua perdurare. Verum hunc, quanuis nobiliſſimum gregem,beluaſque morigeras,vel alia quę direxiſtis eximia,victa cognoſcitis,quando omnia iure ſuperat,quæ decus regiæ poteſtatis exornat. Deſtinauimus & nos quidem, quæ principalis ordo poſcebat:ſed nihil maius perſoluimus,quam quod vos tãtę fœminę decori copulauimus. Adſint veſtro diuina coniugio, vt ſicut nos cauſa iunxit affectionis, ita & poſteros noſtros obliget gratia parentalis.

Equorum deſcriptio.

REGI. HERVLORVM. THEOD. REX II.

PEr arma fieri poſſe filium, grande inter gentes conſtat eſſe præconium. Quia nõ eſt dignus adoptari, niſi qui fortiſſimus meretur agnoſci. In ſobole frequenter fallimur. Ignaui autem eſſe neſciunt,quos iudicia pepererunt. Hi enim gratiã non de natura,ſed de ſolis meritis habent. Quando vinculo animi obligantur extranei, & tanta in hoc actu vis eſt,vt prius ſe velint mori, quam aliquid aſperum patribus videantur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili,filium te præſenti munere procreamus: vt competenter per arma naſcaris, qui bellicoſus eſſe dignoſceris. Damus quidem tibi equos, enſes,clypeos,& reliqua inſtrumenta bellorum: ſed quæ ſunt omnimodis fortiora, largimur tibi noſtra iudicia. Summus enim inter gentes eſſe crederis, qui Theoderici ſententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibique profutura. Ille a te deuotionem petit, qui te magis defenſare diſponit: probat tuum animum,& opus non habebit obſequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota ſunt enim Herulis Gothorum, Deo iuuante,ſolatia. Nos arma tibi dedimus:gentes autem olim virtutum pignora præſtiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum & illum Legatos noſtros patrio ſermone mãdamus,qui vobis literas noſtras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam quæ ſunt dicenda ſubiungant.

Adoptandus quis.

Adoptio per arma.

SENARIO. V.I. COMITI. PRIVATAR. THEOD. REX III.

AD ornatum Palatij credimus pertinere, aptas dignitatibus perſonas eligere. Quia de claritate ſeruiẽtium creſcit fama dominorum. Tales enim prouehere principem decet, vt quoties procerem ſuũ fuerit dignatus aſpicere,toties ſe cognoſcat recta iudicia habuiſſe. Moribus enim debet eſſe conſpicuus,qui datur imitandus. Facile eſt qualencunque ſibi deligere: multis autẽ electum,videre decet. Cape

Comitiuæ patrimonij.

igitur

igitur per indictionem quartam illuſtris Comitiuæ noſtri Patrimonij dignitatem, quam tibi non immerito tribuit regalis auctoritas. Diu nanque noſtris ordinationibus geminum mutuatus obſequium, & conſilij particeps eras, & diſpoſita laudabili aſſumptione complebas. Subiſti ſæpe arduę legationis officium. Reſtitiſti Regibus non impar aſſertor, coactus iuſtitiã noſtram & illis oſtendere, qui ratione vix poterant cruda obſtinatione ſentire. Non te terruit contentionibus inflammata regalis auctoritas: ſubiugaſti quinimmo audaciam veritati, & obſequutus ordinationibus noſtris in conſcientiam ſuam Barbaros perculiſti. Quid ſtudium tuum longa lucubratione ſolicitum, & continui laboris inculpabile referamus obſequium? Vſus es ſub exceptionis officio eloquentis ingenio: fauebat ipſe ſui delectatus auditor, dum meliora faceres cum recitare cœpiſſes. Pronuntiatio tua noſtrũ delectabat arbitrium: quia tantum dictantium reficiebas animum, quantum ſe laſſare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitæ laudabilis, quod arcana noſtra morum probitate claudebas, multorũ conſcius, nec tamen cum plura noſſes elatus. Collegis gratia, ſuperioribus humilitate placuiſti. Sic omniũ pro te factus eſt vnus animus ex magna diuerſitate ſociatus. Carpes certe probatæ inſtitutionis gratiſſimum fructũ: quando prouectus tuus ita potuit omnes lætos efficere, vt vniuerſi in te iudicent ſua deſideria profeciſſe. Tuere igitur hanc virtutum amabilem pręclaramque conſtantiam, noſtræque domus auctoritate ſubnixus, tãto ſtudioſius gratiam quære, quantum te locum beneficiis reſpicis inueniſſe. Tende itaque adhuc bonis actibus tuos ad potiora ſucceſſus, ſciens gratiam noſtram in illo ſemper augeri, qui ſe dignum adepto culmini deſiderat inueniri.

Legatus.

Arcana principum celanda.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX IV.

Cãdidati cõmendatio.

GLorioſum quidem nobis eſt P. C. honores paſſim impendere, „ ſed laudabilius benemeritis digna pręſtare. Quicquid enim tali- „ bus tribuimus, pro generali potius vtilitate largimur. Cunctis ſiquidem proficit recti tenax prouectus: nec locus relinquitur iniuriæ, cum ad bonos peruenit regula diſciplinæ. Hoc itaque pręclaro deſiderio illuſtrem virum Senarium Comitiuæ Patrimonij dignitate ſubueximus: qui venalitatis obſcura, animi claritate refugiat: qui calumnia non lętetur, nec patrimonij auctoritate ſuffultus, de noſtro ſibi faciat terrore cõpẽdium: ſed ius æquabile poſſit tenere cum cæteris, vnde nobis placere reſpicit ſeruientes. Hæc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipſo quippe adoleſcentiæ flore palatia noſtra meritis maturus intrauit: & quod robuſtas quoque fatigat ætates, nullo deceptus nouitatis errore, ad imperantis conuerſus arbitrium, effectum bonarum præſtitit iuſſionum: nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptiſſimus, frequenter & in legationis honorem electus: cuius multiplex meritum in- „ certum apud nos reddebat officium. Non enim vnius loci vir debet dici, a „ quo multa videntur impleri. Sed hæc amplius commendabat humilitas, quæ tam clara quam rara eſt. Nouum eſt enim, ſub amore principis cuſtodire modeſtiam: quia gaudia ſemper animos inquietant. modus enim raro lętis rebus imponitur, qui magis in triſtibus inuenitur. Verũ inter hæc ſtu-

penda meritorum, originis quoque ſimili claritate reſplendet, vt habeas qua parte ſit ditior, cum copioſius vtraque poſſideat. Habent ergo ſigillatim diſtributa præconium, iuncta miraculum. Quapropter P.C. aſſurgat primæuis introeuntibus cana libertas. Nihil de genio veſtro ſubtrahitur, quando venientium nouitas honorabiliter inuitatur. Parentes publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis inuitet: incipiẽs mercatur gratiam, prouectus fauorem.

AMABILI. VIRO. DEVOTO. COMITI. THEOD. REX. V.

NVllum decet, noſtras grauanter ſuſcipere iuſſiones, quæ magis vtilitates noſcuntur extollere deuotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognouimus caritatem: ad quam negociatio ſemper prompta feſtinat, vt empta largius anguſtiore pretio diſtrahantur. Sic euenit, vt & venditoribus ſatis fiat, & illis prouiſio noſtra ſubueniat. Atque ideo deuotio tua præſenti auctoritate cognoſcat, omnes nauicularios Campaniæ, Lucaniæ, ſiue Tuſciç, fideiuſſoribus idoneis ſe debere committere, vt cum victualibus ſpeciebus tantum proficiſcantur ad Gallias, habituri licentiam diſtrahendi, ſicut inter emptorem venditoremque conuenerit. Grande cõmodum eſt, cum indigentibus paciſci: quãdo fames totum ſolet contemnere, vt ſuam neceſſitatem poſſit expellere. Nam cum ambitioni ſuæ ſeruiat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad ſaturatos cum mercibus ire certamen eſt: ſuo autem pretium poſcit arbitrio, qui victualia poteſt ferre ieiunis.

Neceſſitas carius omnia emit.

SYMMACHO. VIRO. PATRITIO. THEOD. REX VI.

RAtionabiles petitiones ſupplicum libenter amplectimur, qui etiã non rogati iuſta cogitamus. Quid eſt enim dignius, quod die noctuque aſſidua deliberatione voluamus, niſi vt Rẽpub. noſtram ſicut arma protegunt, æquitas quoque inuiolata cuſtodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracuſana ciuitate conſiſtens, reuerti ſe ad Lares proprios ſupplicauit, qui ſtudiorum cauſa liberos ſuos ad Romanam ciuitatem deduxit. Quos illuſtris magnificentia tua, ex noſtra continens iuſſione, in ſupradicta vrbe faciat commorari: nec illis liceat ante diſcedere, niſi hoc noſter proloquatur affatus. Ita enim & illis ſtudiorum prouectus acquiritur, & noſtræ iuſſionis reuerentia cuſtoditur. Non ergo ſibi putet impoſitum, quod debuit eſſe votiuum. Nulli ſit ingrata Roma, quæ dici non poteſt aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater, illa virtutum omnium latiſſimum templum. Sentiatur plane, quod clarum eſt. non ſine gratia eſſe creditur, cui habitatio tanta præſtatur.

Romæ ſtudiorum cauſa agere.

Romanæ vrbis elogium præclarum.

SENARIO. V.I. COMITI. PRIVATAR. THEOD. REX VII.

PRopoſitum noſtrę pietatis eſt, iniuſte periclitantium ſubleuare fortunas. Quia quod aliena vi conſtat impoſitum, trahere non poſſumus ad delictum. Iniquum eſt enim, vt hominis vitio deputetur, quod eius voluntate non regitur, & illud imputetur periclitanti, vnde raro datur euadere. Atque ideo ſublitas tua proſequutores frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias deſtinati, lachrymabili nos aditione pulſaſſe cognoſcat, dum ſuſceptum onus promouiſſent in pelagus aduerſis flatibus fuiſſe ſuſceptum: vbi fatiſcente

Naufrago ſuccurſum.

Proſequutores frumentorum.

compage

cõpage trabiũ,omnia vis vndarũ abſorbuit:nec quicquã miſeris de aquarũ nimĩetate,niſi ſolas lachrymas reſtitiſſe. Vnde illuſtris ſublimitas tua, præſenti auctoritate commonita,modiationem tritici,quam ſub hac ſorte periſſe probauerint,ſupradictis proſecutoribus ſine aliqua faciat cũctatione
„ reputari. Crudelitatis enim genus eſt,vltra naufragium velle deſæuire: &
„ illos ad diſpendia cogere,quibus inopem vitam probantur immania peri-
„ cula ceſſiſſe.

HONORATIS. POSSESSORIBVS. ET. CVRIALIBVS FOROIVLIENSIBVS. THEOD. REX IIX.

Forolivienſib.

GRaue videri non debet,quod noſtra ordinatione cenſetur: quia nouimus æſtimare,quod vos oportet implere. A nobis quippe poteſtis rationabiliter cuſtodiri, quibus proſpicitis nõ grauati. Proinde deuotioni veſtræ præſenti auctoritate decernimus, vt accepto pretio competenti, de locis veſtris ad Alſuanum trabes ſine aliqua dilatone deuehatis: quatenus & noſtra ordinatio ſortiri poſſit effectum, & perceptis mercedibus nec vos videamini ſuſtinere diſpendium.

Trabes vendit.

OSVNI. V.I. COMITI. THEOD. REX IX.

INnocentię profeſſio eſt,noſtram elegiſſe præſentiam:vbi nec violentiæ locus datur,nec auaritiæ vitia formidantur.Maurẽtius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum ſe iniuriis teſtãtur exponi:quorum adoleſcentia peruia videtur incommodis,cũ facile poſſit ſurripi vel iuuenibus deſtitutis. Et ideo noſtrum merentur prę ſidium,a quibus ſe calliditas non abſtinet improborum.Proinde ſublimitas veſtra, tenore præſentis iuſſionis agnoſcens, ſupra memoratos adultos,ſi quis iurgantium pulſare maluerit, ad noſtrum Comitatum nouerit dirigendos:vbi & innocentia perfugium,& calumniatores ius poſſunt inuenire diſtrictum.

Minorũ cauſa ad comitatum euocatio.

Circumſcriptio adoleſ.

IOANNI. V.S. CONSVLI. CAMPANIÆ. THEOD. REX. X.

FOedum eſt,inter iura publica priuatis odiis licentiam dare;nec
„ ad arbitrium proprium iudicandus eſt inconſultus feruor ani-
„ morum.Iniquum quippe nimis eſt,quod delectat iratum. Fu-
„ rentes iuſta non ſentiunt: quia dum commoti animo in vindi-
„ ctam ſæuiunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc eſt,quod legum
„ reperta eſt ſacra reuerentia:vt nihil manu,nihil proprio ageretur impulſu.
„ Quid enim a bellica confuſione pax trãquilla diſtabit,ſi per vim litigia terminentur? Prouincialium igitur Campaniæ atque Samnij ſuggeſtione cõperimus, nonnullos neglecta temporum diſciplina, ad pignorãdi ſe ſtudia tranſtuliſſe,& quaſi edicto miſſo, per vulgus licentiam creuiſſe vitiorum. His multo acerbiora iungẽtes,alienis debitis ad ſolutionem alios trahi, ſolamque cauſam probabilem videri,ſi aliqua debitori potuit in ciuitate cõiungi. O iniquum perſuaſionis errorem! Diuiduntur cauſæ germanis:filius obligationibus paternis,ſi non ſit hæres,exuitur:vxor maritalibus debitis, niſi per ſucceſſionis vincula,non tenetur: & audacia ad ſolutionem trahit extraneos,cum abſoluant iura coniunctos. Hoc hactenus fieri noſtri ignorantia fortaſſe pertulerit. Nunc neceſſe eſt remedium de legibus habeat, quod noſtram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatis te-

Pignorationes ſeu repreſalia prohibẽtur.

Nemo alterius debitum exſoluere cogendus.

nore comperto,ſpectabilitas veſtra ad cunctorum faciat notitiam peruenire:vt quiſquis quod repetere debuiſſet pignorandi ſtudio fortaſſis inuaſerit,voce iuris amittat:nec liceat cuiquam ſua ſponte, niſi obligatum forſitan, pignus auferre. Si vero alterum pro altero, quod nefas dictu eſt, pignorare maluerit,in duplũ cui vim fecit direpta reſtituat:quia ſcelera damna plus cohibent,& ſola detrimenta cogitant,qui pudoris fecere iacturam.
† redhibitione. Quę vero ab hac † redimitione fœdum patrociniũ tenuitatis excuſat, pro amiſſi qualitate facinoris in eum fuſtuario ſupplicio vindicetur. Non enim
Fuſtuarium. patimur impunitum,quod nolumus eſſe permiſſum.

SENARIO. V.I. COMITI. PRIVATAR. THEOD. REX XI.

Mandata iuriſdictio. SPes eſt certa remedij, vota ſupplicum ad prudentis remiſiſſe iudicium: vt per ordinationis beneficium confuſionis abrogetur incertum. Proinde magnitudo tua,cuius ordinationi videtur ſubiacere prouincia, inter poſſeſſores Volienſes atque Curiales cauſam diligẽti examinatione diſcutiat,quatenus inter eos ſopiatur querela,a vobis patefacta iuſtitia Non enim decet,poſt audientiam veſtram negocium trahi,a quo poſt alios iudices debuiſſet audiri.

MARABADO. V.I. COMITI. ET. GEMELLO. V.S. THEOD. REX XII.

PRopoſiti noſtri eſt,vt prouincias nobis,Deo auxiliãte, ſubiectas, ſicut armis defendimus,ita legibus ordinemus: quia ſemper au-
† v. principes. get† princeps obſeruata iuſtitia. Et quantũ probabili inſtitutione viuitur,tantum ſummis adhuc prouectibus aggregatur. Archo-
Auiæ pietas in nepotes maior. tonia itaque illuſtris fœmina,flebiliter ingemiſcẽs nepotis ſui calamitatem tali conqueſtione deplorauit(dum ſemper auiæ cura tenerior eſt ſuorum) aſſerens Ætheriam nurum ſuam,mariti poſtpoſita dilectione, cuidã ſe Liberio iugali fœdere ſociaſſe:& cum ornatior cupit nouis thalamis apparere,ſtuduerit prioris viri facultates euertere,allegans,ditatam filiorum ſpoliis,quibus magis decuit congregari. Ideoque nos,qui deſideria ſupplicantum conſueuimus remittere ad ſtatuta diualium ſanctionum: vt nec inſinuationem ſupplicum renuamus,nec aduerſarij negocium credula facilitate damnemus,ſublimitatis veſtræ iudicio hanc cauſam legibus commit-
Mandata iuriſdictio. timus audiendam:vt omni inciuilitate ſummota,mediis ſacroſanctis Euãgelis,cum tribus Honoratis,quos partium conſenſus elegerit, qui legum poſſint habere notiam,quicquid priſci iuris forma conſtituit, inter eos cõſiderata diſciplina noſtri temporis proferatis. Quia non decet per vim eos aliquid agere,qui ad noſtra meruerunt regimina peruenire.

SENARIO. V.I. COMITI. PRIVATAR. THEOD. REX XIII.

EMolumenta deeſſe laborantibus nõ oportet: vt & bonæ ſpei aditus aperiatur,& deſudantiũ querela iuſta cõpenſatione claudatur. Atque ideo prouidentiã noſtrã,quę omnes Reipub. partes,ſub cœleſti fauore circũſpicit,ordinaſſe cognoſce,vt Coloſſeo viro illuſtri pro laboribus & meritis ad Syrmienſem Pannoniam deſti-
Victus præbeatur militib. nato,iuxta conſuetudinem veterem victualia præbeantur. Quatenus dum memorato viro neceſſaria fuerint præparata,locus iniuſtis præſumptionibus abrogetur. Diſciplinam ſiquidem nõ poteſt ſeruare ieiunus exercitus, dum

dum quod deeſt, ſemper præſumit armatus. Habeat quod emat, ne cogatur cogitare, quod auferat. Neceſſitas moderamen non diligit: nec poteſt imperari multis, quod nequeant cuſtodire pauciſſimi. *Neceſſitas.*

†GESILÆ SAIONI. THEOD. REX XIV. †BESILAE.

MAgni peccati genus eſt, alienis debitis alterum prægrauare: vt quod poteſt exigi, non mereatur audiri. Sua † quique damna reſpiciant, & is ſoluat tributum, qui poſſeſſionis noſcitur habere compendium. Atque ideo præſenti tibi auctoritate delegamus, vt Gothi per Picenum ſiue Thuſcias vtraſque reſidentes, te imminēte cogantur exoluere debitas functiones. In ipſis enim initiis comprimendus exceſſus eſt, ne fœda imitatio, quaſi turpis ſcabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo iuſſa noſtra agreſti ſpiritu reſupinatus abiecerit, caſas eius appoſitis titulis fiſci noſtri iuribus vindicabis: vt qui iuſte noluit parua ſoluere, rationabiliter videatur maxima perdidiſſe. Qui enim debent ad fiſcum celerius eſſe deuoti, niſi qui capiūt cōmoda donatiui? Quādo amplius de noſtra humanitate recipiunt, quam ſtipendij iure præſtetur. Nam ſi liberalitatis noſtræ cauſa tractetur, nos potius voluntaria tributa ſoluimus, qui fortunas omnium ſubleuamus.

v. quemque. *Tituli appoſiti.* *Commoda donatiui.*

BENENATO. V.S. THEOD. REX XV. †BENEDICTO.

ILluſtris & magnifici viri comitis Patrimonij ſuggeſtione comperimus, Dromanarios viginti & vnū de cōſtituto numero mortis incommodo fuiſſe ſubtractos. Vnde prouidentiam noſtram, cuius eſt proprium, quod caſu ſubducitur reparare conſilio, hoc ſtatuiſſe cognoſce, vt ſupradictos Dromanarios probare ſine aliqua dubitatione feſtines, qui tamen ad hoc opus poſsint idonei reperiri. Remigum enim labor operoſus valentes animo & viribus quærit, vt confidentia mētis procellis obuiare poſſit vndoſis. Quid enim audentius, quam illud infidum ac vaſtiſsimū mare intrare paruo nauigio, quod eluctari facit deſperationis ſola pręſumptio? Quapropter iuſsis te noſtris hanc cautelam conuenit adhibere, vt querelam de congregatis † debilibus non facias, cum nec robuſtiſsimos quæſiſſe cognoſcas.

Dromanarij reparati. *Remiges.* †fidelibus.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX. XVI.

VTilitatis publicæ cauſa, quam noſter animus ſemper ſpectat, virum illuſtrem Comitem Arigernum, ciuem pene veſtrum, dudum ad Gallias æſtimauimus dirigendū: vt eius maturitate conſilij titubantium potuiſſent corda firmari. Nouitatem quippe ſolicitam prudentes conuenit habere rectores: vt quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, ſic currat inſtituta deuotio. His rebus ad noſtra vota compoſitis, & gloriam ciuilitatis rettulit, & quod inter vos didicit diligēter oſtendens bellorum inſignia reportauit, quem deſideratum ſicut putamus cœtui veſtro reddidimus: vt qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adiecta bona commendant. Quapropter diſciplinæ ſe præfati viri Romanus ordo reſtituat, vt quod quietis amore præcipitur, deuotis animis impleatur. Quatenus & exceſsibus tollatur licentia, & quod optamus maxime, locum nequeat inuenire vindicta. Si qua etiam per eius abſentiam culpa prouenerit, inter vos iuſtitiæ cōſideratione corrigite: ſicut

nobilitati veſtræ cõuenit agere, cui ſemper probitas placet, Quoniam nos ſpecialiter iniũxiſſe cognoſcite, vt error, qui ab actoribus ſuis minime fuerit emendatus, legum diſtrictione reſecetur. Pareatur ergo P. C. viro multis temporibus iam probato, cuius neceſſe eſt prædicanda ſequi, qui ſe hactenus ſub veſtra omnium laude tractauit, & in tanta frequentia nullius reperit aduerſa iudicia.

IBÆ. V. S. DVCI. THEOD. REX XVII.

Ablatarum Eccleſiis poſſeſſ. reſtitutio.

DEfinitam rem ab antiquo Rege, quam tamen cõſtat rationabiliter eſſe decretam, nulla volumus ambiguitate titubare. Quia decet firmum eſſe, quod commendatur probabili iuſſione. Cur enim priora quaſſemus, vbi nihil eſt, quod corrigere debeamus? Atq; ideo præſenti tibi auctoritate præcipimus, vt poſſeſſiones Narbonẽſis Eccleſiæ, ſecundũ præcelſæ recordationis Alarici præcepta, a quibuslibet peruaſoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione reſtitui. Quoniam verſari nolumus in Eccleſiæ diſpendio præſumptiones illicitas, dum noſtra deceat tempora, ſedare confuſa. Eſto cõtra talia omnino ſolicitus: vt qui es bello clarus, ciuilitate quoque reddaris eximius. Sic & arma tua, Deo iuuante, corroboras, ſi iuſtitiã mediocribus ſeruare contendas. Improbis enim potuiſſe reſiſtere, non pręuales excuſare: quando omnes tibi libenter cedũt, quem glorioſum in bellorum certamine cognouerunt. Ignauus forte audacibus iubere nil poſſit: nemo plus præſumentibus imperat, quam quem ſua facta commendant.

ANNÆ. V. S COMITI. THEOD. REX XIIX.

Inuentus à ſacerdote theſaurus in ſepulcro.

COnſuetudo eſt noſtræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere: vt cum iudices delegamus prædictos tractatu maturo, locum praua nequeat inuenire ſurreptio. Dudum ſiquidẽ ad nos multorum ſuggeſtione peruenit, Laurentium preſbyterum effoſſis cineribus funeſtas diuitias inter hominum cadauera perſcrutatum: concuſſionemque mortuis intuliſſe, quem oportet viuẽtibus quieta prædicare. Non abſtinuiſſe perhibetur tam crudeli contagio piis dicatas conſecrationibus manus, aurum execrabili quæſiſſe fertur affectu, quem ſuam decuiſſet egentibus dare ſubſtantiam, vel ſub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare. Vt ſi veritati dicta perſpexeris conuenire, hominis ambitum eo tantũ fine concludas, ne poſſit ſupprimere, quod eum non licuit inuenire. Scelus enim, quod nos pro ſacerdotali honore relinquimus impunitũ, maiori pondere credimus vindicandum.

GEMELLO. V. S. THEOD. REX XIX.

Siliquatici præſtatio.

DEcet principalem prouidentiam feſſa refouere: vt aſperitatem caſuum mitiget lenitas iuſſionum. Non enim ſentitur incommodum, ſi quod per aduerſitatem conſtat oppreſſum, conceſſa proſperitas oſtenderit ſubleuatum. Siliquatici nanque præſtationem, quam rebus omnibus nundinandis prouida definiuit Antiquitas, in frumentis vino & oleo dari præſenti tempore non iubemus: vt hæc remiſſio ſolutionis copiam poſſit præſtare prouinciis, & reſpirent aliquatenus feſſi præſentis ſalubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incite-

incitetur largius, cui ſolita diſpendia ſubtrahuntur. Portus noſtros nauis veniens non paueſcat. Vt certum nautis poſſit eſſe refugium, ſi manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quam ſolēt nudare naufragia. Sit hoc forſitan ſub quiete tolerandum: nunc autem, dū prouincialibus pręſtare cupimus, mercium dominis interim conſulamus.

GEBERICH. V.S. THEOD. REX XX.

SI deſideramus locū beneficiis inuenire, vt titulos poſſimus noſtræ pietatis erigere: quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus ſponte largiri? Maxime quādo & illud cōſcientiæ noſtræ reponitur, quod de fiſco ſub antiqua ſolēnitate præſtatur. Proinde viri venerabilis Epiſcopi Cōſtantij ſupplicatione cōperimus, ſacroſanctæ Eccleſiæ ipſius vnū iugū, veterum principū pietate collatū, & nūc quorundā vſurpatione violēta retineri. Sed quia nos vti nullū volumus fraudibus ſuis, præſertim cum in diſpendio pauperū deteſtabili mente verſetur, præſenti auctoritate decernimus, vt ea quæ retro principum conſtiterint humanitate deputata, ſupra memorata Eccleſia ſine aliqua imminutione percipiat, manente pœna etiā peruaſori, qui & veterum dona, & Eccleſiæ probatur violaſſe compendia. *Confirmatio beneficij.*

GEMELLO. V.S. THEOD. REX XXI.

QVamuis efficaciam tuam inſiſtere credamus iniunctis, & ſtudioſe deflectere quæ nobis cognoueris diſplicere: tamen ſolicitū admonitio noſtra non deſerit: vt inſtructior reddaris, dū infraſcriptis Breuibus definita ſuſceperis. Proinde ordinatio noſtra nulli videri debet ingrata, cum neceſſitas temporis excuſet onera iuſſionis. Eſto itaque ad iniūcta ſolicitus. Quia licet ſit ſemper adhibenda, maxime tamen vtilis eſt in neceſſitate, cuſtodia. Parebis ergo commonitus: vt ſic poſſis cum prouincialibus agere, quemadmodum nos eis reſpicis velle præſtare: quatenus ſecurus de noſtra gratia conſequaris, quicquid ſolicitus de prauo ſtudio habere contempſeris. *Neceſſitas.*

ARGOLICO. V.I. PRÆF. VRB. THEOD. REX XXII.

INtolerabilis exceſſus eſt, qui ſupernæ maieſtatis affectat iniuriā & oblitus pietatis, crudelia ſectatur erroris. Quem enim ſperauit veniæ locum, qui reuerendum cōtempſit auctorem? Abſcedat ritus de medio iam profanus. Conticeſcat pœnale murmur animarum. Verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis. Magnitudinis itaque tuæ † relatione comperimus, Baſilium atque † Prætextatū, artis ſiniſtræ iam diu contagione pollutos, in accuſationē tui examinis perſonarum intētione deductos. Super qua re noſtram te aſſeris ſpēctare ſententiam: vt confidentius fiat, quod pietatis noſtræ mandat auctoritas. Sed nos, quæ neſcimus a legibus diſcrepare, quorum cordi eſt in omnibus moderatā tenere iuſtitiā, præſenti auctoritate decernimus, vt quinq; Senatoribus, id eſt, magnificis, & patritiis viris, Symmacho, Decio, Voluſiano, atque Cæliano, necnon illuſtri viro Maximiano, hanc cauſam legitima examinatione penſetis. Et per omnia iuris ordine cuſtodito, ſi crimen, quod intēditur, fuerit comprobatum, ipſarum quoque legum diſtrictione plectatur: vt rei, abditi atq; ſecreti, per hoc vindictæ genus a culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non poteſt incerta notitia. De qua re illu- *Iudices in magos dati.* *† reuelatione.* *† Prętaxatū.*

h ij

ſtri viro Comiti Arigerno præcepta direximus: vt omnium violẽta defenſione ſummota, ſi ſe occulunt, ad iudicium protrahat imperitos, & vobiſcum in hac cauſa reſidens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges ſinat euadere criminoſos.

ARIGERNO. V.I. COMITI. THEODER. REX XXIII.

QVanuis oporteat commiſſam tibi diſciplinā Romanę ciuitatis in omnibus cuſtodiri, tamen in eis maxime ſtudioſior eſſe debes, quæ noſtra tibi auctoritate delegata cognoſcis: vt circa tē augeat gratiam cuſtodita iuſtitia, & augmẽta ſumas noſtri iudicij, qui nobis hactenus de integritate placuiſti. Præfectus igitur vrbis ſua nobis relatione declarauit, Baſilium atque † Prætextatum magicis artibus inuolutos, impeti accuſatione multorum: quos elapſos intimat mentis alienatione cuſtodum. Eos te præcipimus vbicunque repertos ad iudicium Quinqueuirale ducere, quod in præſenti negocio noſtra delegauit auctoritas: vbi te reſidere cenſemus: vt violenta omnium defenſione ſummota, hanc cauſam diſcuti facias legibus, & finiri. Et ſi rei criminis, cuius impetuntur, fuerint approbati, ſententiam ſubeant, quam iuris definita ſanxerunt. Si vero innocentia eorum deteſtabili pulſatur inuidia, opprimi eos nulla ratione patiaris. Quia in omnibus cauſis, conſideratione diuina, illud fieri volumus, ꝙ opinionem noſtræ pietatis accumulet.

Mandata quæſt. o magorum.
† prętaxatū.
Iudicium quinqueuirale.

HELPIDO. DIACONO. THEOD. REX. XXIV.

IN lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur. Et de ipſo munere magis acquiritur, cum optimis digna præſtantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina ciuitate, quæ iam longo ſitu ſqualor vetuſtatis obruerat, ſplendorem reparationis expetere: vt rebus antiquitate confuſis nouitatis facies adulta reddatur, & beneficio tuo rediuiua conſurgāt, quæ annoſitate inclinata corruerant. Quod nos, reſpectu meritorum tuorum, & impenſi longa ſedulitate ſeruitij, libenti animo duximus annuendum: vt & votis iuſta poſcentium tribuatur effectus, & ciuitati reparationis creſcat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robur præſenti humanitate largimur: vt porticum cum areola poſiturus poſt Curaſi thermas, ſi tamē publico vſui non deſeruit, abſoluta liberalitate potiaris: quia in licentiā reparationis accipiūtur potius præmia, quam donantur. Hac igitur auctoritate ſuffultus, in ſupradictis locis ædificandi ſume fiduciam, nec aliquam in poſterum metuas quæſtionem, cum te & ciuitatis tuetur vtilitas, & principis reuerenda voluntas.

Aedificandi ius conceſſum.
Ornatus ciuitatis.

ARGOLICO. V.I. PRAEF. VRB. THEODE. REX XXV.

COnſtat, eum de ſe præſumere, qui ad Sacri Ordinis cupit faſtigia peruenire. Merita enim ſuggerunt bonæ † apparentię niſus, & in qualitate deſiderij poteſt mens honeſta cognoſci. "Quis enim paleſtricæ artis ignarus in ſtadium luctaturus introeat? Aut quis certamini miſceatur, quod virtutis conſcientia non ſuadet? In ipſis conatibus ægra langueſcunt, quæ meritorum præſumptionibus non iuuantur. Præconiorum ergo profeſſio eſt, collegium deſideraſſe ſummorum: bonumque de ſe iudicium † tradit, qui celſæ gradus expetit dignitatis. His ergo deſideriis pietas ſe noſtra libenter indulget, qui etiam in ſpem erigimus vota marcentia: vt dum prouectus quæritur, probitatis ſtudia plus amentur.

Senatoriæ dignitatis codicilli.
† v. appetētiæ.
† trahit.

amentur. Proinde illuſtris magnificentia tua Petrum, parentum luce conſpicuum, ſuaque grauitate iam Senatorem, in albũ Sacri Ordinis ſecundũ „ priſcam conſuetudinem curet referri: vt & tanto cœtui proficiat nume- „ rus, & candidato de Sacro Ordine creſcat ornatus. VNIVERSIS Maſsiliæ conſtitutis.

† MASSILIENSIBVS. THEOD. REX XXVI.

Libenti animo antiqua circa vos beneficia cuſtodimus, cum noua vtilitatibus veſtris præſtare cupiamus. Seruare quippe terminos ignorat humanitas, & nouellis decet blandiri beneficiis, poſt lõga tempora reſtitutis. Proinde immunitatem vobis, quã regionem veſtram conſtat principum priuilegio conſecutam, hac auctoritate largimur. Nec vobis aliquid nouæ præſumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus grauamine vendicari. Cenſum præterea præſentis anni relaxat vobis munificentia principalis: vt & illa poſſitis accipere, quæ „ vos non contigit poſtulaſſe. Ipſa eſt enim perfecta pietas, quæ antequam „ flectatur precibus, nouit conſiderare fatigatos. *Data cenſus immunitas.*

† TERVTHAR. SAIONI. THEOD. REX XXVII. † TREVTZAR.

Deteſtabilis eſt quidem omnis iniuria, & quicquid contra leges admittitur, iuſta execratione damnatur: ſed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta ſuſcipere, vnde credebantur auxilia prouenire. Exaggerat enim culpã in contrarium verſa crudelitas, & maius reatui pondus eſt, inopinata deceptio. Vir ſpectabilis itaque Petrus admiranda nobis ſorte conqueſtus eſt, Saionis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulſimus, in ſe potius fuiſſe craſſatã: ita vt ictum gladij in ſe demerſum, † aliquos poſt vim retardaret obiectio: ſubiecta eſt vulneri manus, quę vt in totum truncata non caderet, ianuarum percuſſa robora præſtiterunt: vbi laſſato impetu coruſca ferri acies corporis extrema perſtrinxit. O execrabilẽ caſum! impugnauit hominem auxilium ſuum, vt ſolatij proſperitate ſubtracta creuit ex defenſione neceſſitas. His multo acerbiora ſubiungens, vt quaſi læſio veniret ad pretium, ita ſcelus proprium enormi exactione taxatũ eſt. Atque ideo iuſte in illos pietatis noſtræ ira conſurgit, qui benigna iuſſa in truculenta miniſteria mutauerunt. Nam quæ erunt refugia ſupplicantibus, ſi & noſtra beneficia vulnerabunt? Proinde pręſenti iuſſione cenſemus, vt quicquid ſupraſcriptus Amara commodi nomine de cauſis memorati ſupplicantis accepit, quaſi oppugnator ingratus a te conſtrictus, in duplo ei cogatur exoluere. Quia ſub pœna reſtitui dignũ eſt, quod improba temeritate conſtat extortum. De plaga vero, quam educto gladio temerarius præſumptor inflixit, ad iudicium comitis Dudæ ſæpe dictus Saio te compellente veniat audiendus: vt ſecundum edictorum ſeriem, quæ male commiſſa claruerint, ſine aliqua dilatione componat. Tuitionem vero poſtulanti contra † ciuiles impetus ex noſtra iuſſione ſalua ciuilitate præſtabis, non exemplo accuſati, ſed conſideratione decenter † electi.

Iudicium de pecunia extorta ac vulnere. † aliquatenus. poſt eum. *Dupli pœna.* *Tuitio Princip.* † inciuiles. † elati.

DVDAE. V.S. COMITI. THEOD. REX XXIIX.

Conſcientiam probamus, cui iudicanda committimus. Quia dignus eſt inter alios ſequenda decernere, qui ſibi modum viſus eſt legitimæ conuerſationis imponere. Petrus itaque vir ſpectabilis Amaram Saionem noſtrum, qui contrario omine pro eius *Criminis notio delegata.*

tuitione directus eſt, educto gladio ſe aſſerit vulneraſſe, defenſorumque feciſſe, quod vix inimicus, potuiſſet audere. Hoc te & legitima volumus diſceptatione cognoſcere, & probabili ſententia terminare: quatenus nullus tentare auſus ſit, quod nobis diſplicere cognoſcit.

ARGOLICO. V.I. PRÆFECTO. VRBIS
THEOD. REX XXIX.

Culmen vrbanum. SI loci veſtri cogitaretur auctoritas, ſi reuerentiæ cura Romanæ, vltro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præſenti tempore potuiſtis culmini vrbano tam proprium, quam Senatus crementa, cogitare? quādo famæ præſulis proficit, quod *Mora.* Ordo Sacer acquirit. Sed quantum viri clariſſimi Armentarij teſtatur miſſa ſuggeſtio, in contrarium fœdo ambitu de mora quæritis commoda, cuius vos optare debuiſſe conſtat augmenta. Quid enim amplius eſſe poſſit incongruum, quam noſtris iuſſionibus expeditis ſupplicantium vota ſuſpendere? & poſt ſacræ præceptionis affatum, ſi dici fas eſt, adhuc regium *Admonitio pœnas præcat.* ſuſpendiſſe iudicium? Sed nos, quibus cordi eſt poſt primam culpam non ſtatim deſiderare vindictam, ad admonitionem potius iuſſa conuertimus: ne ſit noſtra diſtrictio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præſenti auctoritate decernimus, vt iuſſionibus noſtris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

ALBINO. V.I. PATRITIO. THEOD. REX XXX.

Facultas ædificandi. DEcet quidē cunctos, patriæ ſuæ augmenta cogitare: ſed eos maxime, quos Reſpub. ſibi ſummis honoribus obligauit. Quia ratio rerum eſt, vt eum neceſſe ſit plus debere, qui viſus eſt maiora ſuſcipere. Porrecta itaque ſupplicatione teſtatus es, Curiæ *†cōmodari.* porticus, quæ iuxta domum Palmatam poſita, forum in modum areæ decenter includit, ſuper imponendis fabricis licentiam † cōdonari: vt & pri*Ædificia incolis reſtaurantur.* uatarum ædium habitatio protēdatur, & antiquis mœnibus nouitatis creſcat aſpectus. Ita fit, vt quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia ſuſtineri. Quia facilis eſt ædificiorum ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia: & cito vetuſtatis decoctione reſoluitur, quod hominum præſentia non tuetur. Vnde nos, qui vrbem nitore cupimus fabricarū ſurgentium componi, facultatem concedimus poſtulatam: ita tamen, ſi res petita aut vtilitati publicæ non officit, aut decori. Quapropter rebus ſperatis ſecurus innitere: vt dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectūque opus ſuum laudet auctorem. Nulla enim res eſt, per quam melius poſſit agnoſci & prudentis ingenium, & largitatis effectus.

ÆMILIANO. VIRO. VENERABILI. EPISCOPO
THEODERIC. REX XXXI.

AD finem debet perducere, quæ prudentum intentio viſa eſt ſuſcepiſſe. Quia ſicut perfectam laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deſeruntur. Defectus enim rerum aut conſilium titubare, aut vires arguit defuiſſe. Quapropter ſanctitas veſtra a tali oblocutione refugiens, quæ in *Aquæductus.* aquæ ductu reficiendo probabili cura ex noſtra auctoritate ſuſcepit, celeriter ad effectum faciat peruenire. Nam quid aptius, quam vt ſitienti plebi prouideat aquas ſanctiſſimus ille ſacerdos? & humana prouidentia ſatiet,

quos

quos etiam miraculis paſcere debuiſſet? Imitaris enim antiquiſſimum Moſen, qui Iſraëlitico populo longa ariditate ſiccato, de ſaxi ſterilitate copioſos latices eduxit, & ad implẽdum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, vbi erat ſicca durities. Tu autem ſi fontes irriguos ſaxorum conſtitutione deducis, hoc labore tuo præſtas populis, quod ille miraculis. *Moſis miraculum.*

DVDÆ. SAIONI. THEOD. REX XXXII.

CVm in omnibus cauſis velimus iuſtitiã cuſtodiri (quia regni decus eſt æquitatis affectus) in eis maxime, quæ fiſci noſtri nomine proponũtur, ne quemquam deteſtabilis calumnia in inuidiam regnantis affligat. Patimur enim ſuperari ſalua æquitate per leges, vt inter arma ſemper poſſimus eſſe victores. Nam quem licenter ſubiectus ſuperat, nõ debellat aduerſus. Marini itaque relaxatione comperimus, res Ruphæ apud Ioãnem quondam ſub emiſſione chirographi fuiſſe depoſitas. Et quia nobis competere manifeſtum eſt, quod ad proſcriptum poterat pertinere, ideo præſenti auctoritate præcipimus, vt vxorem ſupradicti Ioannis filiumque eius Ianuarium moderata executione conuenias. Qui ſi intentata iniuſte ſe retinere cognoſcunt, æquitatis conſideratione reſtituãt: minusve, competenti ſponſione præmiſſa, ad conſularem Campaniæ veniant legibus audiendi. Vt coram partibus poſitis, te imminente, quod forma continet ſanctionum Diualium, cenſeatur. Ita tamen, vt nullo præiudicio, nulla iniuria, nullo damno, innocentia prægrauetur: ne alienæ accuſationis inuidiam, tuam facere videaris offenſam. *Depoſitũ ſub chirographo.* *Proſcriptorũ bona fiſco applicantur.*

VNIVERSIS. IVDÆIS. GENVAE. CONSTITVTIS THEODERICVS. REX. XXXIII.

CVſtodia legum, ciuilitatis indicium, & reuerentia priorũ principum, noſtræ quoque teſtatur deuotionis exemplum. Quid enim melius, quam plebem ſub præcepto degere velle iuſtitię? vt conuentus multorum diſciplinabilium ſit adunatio voluntatum. Hæc enim populos ab agreſti vita in humanæ conuerſationis regulam congregauit. Hæc ratio a feritate diuiſit: ne arbitrio caſuali vagarẽtur, quos regi conſilio diuina voluerunt. Oblata itaque ſupplicatione depoſcitis, priuilegia vobis debere ſeruari, quæ Iudaicis inſtitutis legum prouida decreuit Antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui iura veterum ad noſtram cupimus reuerentiam cuſtodiri. Atque ideo præſenti auctoritate cenſemus, vt quæcunque legum ſtatuta monuerunt, circa vos illibata ſeruentur: quatenus quod ad ciuilitatis vſum cõſtat eſſe repertum, perpeti deuotione teneatur. *Priuilegia Iudæorum.*

DVDAE. SAIONI. THEOD. REX XXXIV.

PRudentiæ mos eſt, in humanos vſus terris abdita talenta reuocare, commertiumque viuentium nõn dicere mortuorũ: quia & nobis in foſſa pereunt, & illis in nulla parte profutura † locantur. Metallorum quippe ambitus ſolatia ſunt hominum. Nam diuitiis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi iaceat: vſu, creſcit ad pretium: quando & apud viuos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderata iuſſione decernimus, vt ad illum locum, in quo latere plurima ſuggerũtur, ſub publica teſtificatione conuenias: & ſi aurum, vt *Theſauri inueſtigãdi ius conceſſum.* *† v. linquũtur.*

Nō attrectādi cineres mortuorum.

Auri & argenti repertores.

dicitur,vel argentum fuerit tua indagatione deteċtum,compēdio publico fideliter vindicabis:ita tamen,vt abſtineatis manus a cineribus mortuorū. Quia nolumus lucra quæri,quæ per funeſta poſſunt ſcelera reperiri. Ædificia tegant cineres,columnæ vel marmora ornent ſepulchra,talenta non teneant, qui viuēdi commertia reliquerūt. Aurum enim ſepulcris iuſte detrahitur,vbi dominus non habetur:immo culpæ genus eſt,inutiliter abditis relinquere mortuorum,vnde ſe vita poteſt ſuſtentare viuentium. Non eſt enim cupiditas eripere,quæ nullus ſe dominus ingemiſcat amiſiſſe. Primi enim dicuntur aurum Eacus,argentū Indus rex Sythiæ reperiſſe, & humano vſui ſumma laude tradidiſſe. Quod nos in contrarium negligere nō debemus. Ne ſicut latentia cum laude ſunt prodita, ita inuenta cum vituperatioue videantur eſſe neglecta.

ACTORIBVS ALBINI. THEOD. REX XXXV.

Formula restituti minoris.

Tempora restitutionis petenda.

CONſulto prouida decreuit Antiquitas, minores contractus liberos non habere:vt & inſidiantiū laquei fruſtrarentur, & lapſis ætas lubrica ſubueniret. Obrueretur quippe innocentia,ſi relaxaretur audacia,eſſetque cunctis fallendi ſtudium, ſi fraus ſubrepticium lucraretur effectū. Et ideo priſcæ conſuetudinis ſupplicatione porrecta ſuggeritis, patronum veſtrum in annis minoribus conſtitutū,in facultatibus ſuis potius aggregaſſe diſpēdia, dum ignara pueritia contraria gerit,quæ profutura putauerit: & nunc ad tempus ætatis agere,quo lapſis poſſimus per ignorantiam ſubuenire,allegātes, vt quod iura tribuerunt,noſtra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, ſi petitio veſtra a veritate non deuiat,& intra annorum ſpatia deget, quibus hoc beneficium leges ſacratiſſimæ præſtiterunt, nihilque eſt,quod iure cōtra referatur,patronum veſtrum ſolenniter cauſa cognita,in integrū reſtitui noſtra quoque permittit auctoritas. Ita tamen,vt omnia ſecundum iuſtitiā legeſque peragantur. Quia ſic ſupplicantibus conſulere volumus, vt eorū aduerſarios per iuſtitiam non grauemus.

FAVSTO PRAEPOSITO. THEOD. REX. XXXVI.

Tributa remissa.

PRouidentiſſimi principis eſt,grauiter imminutis relinquere tributariam functionē:vt rediuiuis ſtudiis ad implēda ſolennia recreentur,qui preſſi damnorum acerbitate defecerant. Nā ſi feſſis minime releuetur onus,neceſſitate cernitur iacere proſtrat⁹. Melius eſt enim præſentia damna contemnere, quam exiguo queſtu perpetua cōmoda non habere. Atque ideo illuſtris magnificentia tua prouincialibus Alpium Cottiarum aſſem publicum per tertiam indictionem nos relaxaſſe cognoſcat:quos tranſiens noſter exercitus more fluminis,dum irrigat, oppreſſit. Nam licet pro generali ſecuritate frementi adunatione proruperit,præteriens tamē iſtorum culta vaſtauit. Radit enim ſemper fluuius alueum ſuum, & licet molliter egrediens vicina fœcundet, illud tamen reddit ſterile, quo collectus influxerit. Vnde neceſſe fuit, ciuica vaſtatione deiectis porrigere dextram ſalutarem, nec ingrati dicant ſe periſſe ſolos pro defenſione cūctorum:miſceantur potius lætitiæ,qui viam Italię defenſoribus præſtiterunt. Tributa enim non debent triſtes exigi, per quos tributarios feliciter acquiſiui. Dicat pro illis noſter animus, quod Regi non

poteſt

poteſt imputare ſubiectus. Emimus noſtro diſpendio proſperitatem Gothorum:nos neceſſaria præbuimus,vt hoſtis vinceretur illæſus.

THEODAGVNDAE. ILLVSTRI. FOEMINAE THEOD. REX XXXVII.

DEcet prudentiæ noſtræ curam,ſubiectorum negociis adhibere cuſtodiam:quia nobis ordinantibus illa fieri debent, quæ regiam poſſunt demonſtrare pręſentiam.Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abiicias omne vicioſum: & illa ſola diligere poſſis,quæ & nos amare cognoſcis. Proauorum forſitan obliuiſceremur exempla,ſi longi generis minus facta recolantur: ſimiles autem filij patrum præconia mox ſequũtur.Renatus itaque flebili nobis aditione conqueſtus eſt,nobis delegantibus cognitores, iudicatum ſe contra Inquilinam nomine, poſt longa temporis interualla meruiſſe, & excubiis damniſque confecto,veſtram tãdem perſpexiſſe iuſtitiã; nec tamen litigatoris improbam ceſſare calumniam:dum rediuiuis litibus tenuitatem inſequitur ſupplicantis,vt non tam vincendi votum,quam aduerſarij videatur quæſiſſe detrimentum. Quapropter ſi nobis iubentibus iudicata cognoſcitis,nec conſtat aduerſarium prouocaſſe legaliter,finitum iure negocium in ſua facias firmitate manere. Ne longa quæſtio litigantiũ non tam augeat patrimonia,quam euertat:& quod fit ambitu lucri, cauſa videatur eſſe diſpendij.

Rediuiuæ lites.

Votũ victoria.

Res iudicata ſeruandum.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XXXIIX.

CVm omnes Reipublicæ noſtræ partes æquabiliter deſideremus augeri,crementa tamen fiſcalium tributorum iuſtiſſimo ſunt pẽſanda iudicio:quia ſeruiẽtium imminutio eſt huius illationis acceſſio,quantũque pars illa proficit,tantum ſe hęc a firmitate ſubducit.Sed a nobis,qui fiſci vtilitatem ſtabili volumus diuturnitate cõſiſtere,excludenda eſt diſpendioſa ſemper enormitas. Ne augmento ſuo tumẽs ſumma deficiat,incipiatque magis deeſſe,quia immaniter viſa eſt accreuiſſe. Proinde illuſtris magnitudo tua Grauaſianos atque Pontonates nobis ſupplicaſſe cognoſcat, a Ianuario ſed & Probo diſcuſſoribus, iniquis ſe oneribus ingrauatos:cum ſterilitas ieiuna locorum nulla ſibi augmenta fieri
" patiatur.Repugnante ſiquidem natura,quælibet cedit induſtria, nec pro-
" deſt ſtudium laboris impendere,quem vbertas loci non cognoſcitur adiu-
" uare.Ibi poteſt cẽſus addi,vbi cultura profecerit.Inde & varia tributa,quia non eſt agrorum vna fœcunditas. Atque ideo conſuetudinem eis priſtinã cenſemus eſſe reuocandam:vt ſicut Odouacris tempore tributa ſoluerunt, ita & nunc ab eis publicis vtilitatibus ſeruiatur: & ſi quid amplius probatur adiectum,conſideratione defectarum virium ſubmouemus. Nolumus enim tale aliquid indici,quod ſit neceſſe remoueri.

Indictionum tributa.

ob ſterilitatẽ remiſsio.

THEOBALDO. VIRO. ILLVSTRI. THEOD. REX XXXIX.

INter cæteras,quibus humanum genus ſolicitatur,illecebras, præcipue vitanda eſt alienarum rerum turpis ambitio:quia in immenſum iactata rapitur,ſi iuſtitiæ ponderibus non prematur.Auaritiam ſiquidem radicem eſſe omnium malorum, & lectio Diuina teſtatur:quæ tali ſorte punita eſt, vt cum multa rapiat,ſemper egeat.Quam propter vicinitatẽ generis noſtri ſic in animis

Auaritia.

veſtris coaleſcere volumus,vt illi nec initia concedamus. Quid enim faciūt ſordes animorū in ſplendore natalium? Illud te potius decet eligere,quod nos poſſit ornare. Hamalis ſanguinis virum non decet vulgare deſiderium: quia genus ſuum conſpicit eſſe purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconij, in quo adhuc non debemus eſſe diſtricti. Domitius itaque vir ſpectabilis data nobis ſupplicatione conqueſtus eſt,poſſeſſiones iuris ſui, id eſt illā atque illam,ab hominibus veſtris neglectis legibus fuiſſe peruaſas,dum ciuiliter oportuerit recipi, ſi † ire videatur expoſci. Sed quia

† iure.

de vobis non patimur diutius obſcura iactari,qui generis claritate fulgetis, præſenti auctoritate cenſemus,vt imminente Guda Saione noſtro, ſi momenti tempora ſuffragantur, occupata nuper cum omnibus quæ direpta ſunt,ſupplicāti faciatis ſine aliqua dilatione reſtitui. Et ſi quid partibus veſtris de legibus creditis poſſe competere, inſtructam perſonam ad noſtrum Comitatum deſtinare vos conuenit. Vt intentionibus partium ſub æquitate diſcuſſis,feratur ſententia,quam iuris dictat auctoritas. Generoſos quippe viros omnia conuenit ſub moderata ciuilitate peragere: quia tantū potentibus læſionis creſcit inuidia,quātum præmij poſſe creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

Interdictum vnde vi.

ACTORIBVS. PROBINI. THEOD. REX XL.

Ad comitatū lis reuocata.

DIſtrictius aliqua iubere compellimur amore iuſtitiæ,dum circa minores fortunas clemētiora ſunt noſtri pectoris inſtituta. Trahit enim ad miſericordiam,qui potuit ſubdi: & hoc habet beneficiū mediocritatis ſuæ,vt probatione ſalua interim moueat ad dolorē:quia credulitas ſubleuat humiles, premit inuidia potiores. Datis itaque precibus allegatis,Baſilium virum ſpectabilem,noſtra dudū præcepta meruiſſe,vt poſſeſſio Arcinatina,quā patronus veſter a coniuge eius Agapita iuris fuerat ſolennitate mercatus,poſtpoſita dilatione cum documentis omnibus prædicto coniugi redderetur,dum a ſuis penetralibus ſollicitatā lachrymabili queſtione quereretur vxorem:addentes more noſtræ iuſtitiæ poſtea fuiſſe præceptum,vt ſi patroni veſtri de cauſæ qualitate præſumerent,ad noſtrum Comitatum ſocios deſtinarent:vt quæ ratione conuenire poterant,velut a iuſtitiæ fontibus emanarent. Quapropter ſi nullo mendacio vitiantur aſſerta,per officium noſtræ ſedis Baſilium decernimus admoneri,vt ſi nihil eſt,quod pro ſuis partib⁹ poſſit opponere, quo minus in hac cauſa pulſetur,veſtris intentionibus reſpōſurus occurrat,ſeu ad Comitatum venire,ſeu in competenti foro iurgare malueritːquia nullis neceſſitatem longinquitatis imponimus, niſi qui ſuis hoc commodis expedire cognoſcunt. In locum ſiquidem beneficij noſtram præſentiam damus: & ideo non decet inuitis imponi,quod meretur optari.

Credulitas.

Preces veritate nitūtur.

IOANNI. ARCHIATRO. THEOD. REX XLI.

Sententiā paſſi reſtitutio.

PRopoſitum regale eſt, preſſis labe fortunæ, pietatis remedio ſubuenire,& acerbos caſus iniuriæ meliore ſorte mutare. Data ſiquidem ſupplicatione conquereris, virum ſpectabilem Viuianum legum artificio,quo callet elatum,perſonam tuam obiectis criminationibus inſecutum,& eouſque peruentum, vt indefenſus contra iuris ordinem Vicarij vrbis Romæ ſententia damnareris.

Præfectus vrbis ſacra vice iudicabat.

reris. Nunc autē religioſæ mentis affectu, odia mundana damnaſſe, auctorique ſuo tuum diſplicuiſſe periculum. Et ideo ſi nullis impugnationibus eneruantur aſſerta, læſionem non patimur miſeris inhærere, quam ſuis cōſtiterit machinatoribus diſplicere. Quapropter inabolitum miſſa ſentētia, quæ a Vicario vrbis Romæ ſuper hac parte noſcitur promulgata, patriæ te rebuſque omnibus noſtra reddit auctoritas. Nec vllo tempore calumniam ſuper hac parte formides. Sed ne cuiuſquam forſitan plectenda †temeritas in te impetus † reparare poſſit audacia, Patritij Albini, ſaluis legibus, tuitio te deputata communiet. Quia nihil fieri volumus inciuile, cuius quotidianus labor eſt, pro generali quiete tractare.

†ſerenitas.

† temperare poſsit audaciæ.

ARGOLICO. V.P. THEODERICVS. REX. XLII.

BEne principalis clemētia ſuſcipit, quos pietas paterna deſtituit: quia ſub parente publico genitoris minime ſentiri debet amiſſio. Ad nos ſiquidem iure recurrit infantia deſtituta, quibus vniuerſorum hominum proficiunt incrementa. Clariſſimorum igitur adultorum, Marciani atque Maximi nos querela pulſauit, cum paſcalibus diebus paterni luctus eſſent vulnere ſauciati, & in ipſo lætitiæ tempore ſoli cogerentur triſtitiam ſuſtinere, vtilitatem ſuam pio neglexiſſe cōtemptu, cū vel firmæ ætati inter lacrymas iſta cogitare, genus videretur inſaniæ. Ceſſat enim lucri ambitus, cum vacatur ad planctus, nec mēs quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleuerit. Hac crudeli ſurreptione captata turrem Circi, atque locum Amphitheatri illuſtris recordationis patris eorum deteſtabili ambitu a veſtris ſuggerunt faſcibus expetitum. Quorum inſidiatorem non humanitatis vllus reuocauit affectus, non ſimilis terruit caſus: grauauit infantiam, cui non ſubuenire, merito pudoris æſtimatur eſſe iactura. Sed nos, qui regulas Veterum, qui ſeruamus momēta pietatis, ſalubri ordinatione cenſemus: vt ſi quōdam patritius atque magnificus vir Voluſianus pater ſupplicum commemorata loca communi iure poſſedit, filiis perire non debeant. Præſertim cum germen ſenatorium nouis cupiamus beneficiis enutrire, non inter ipſa initia ſpem adultæ ætatis aliqua lęſione cōprimere. Atque ideo illuſtris magnificentia tua, ſi quid tale factum eſſe meminit, illico nouerit corrigendum: ne venerandum examen Senatorij ordinis iniqua præſumptione temeretur.

Princeps, pater publicus.

Occupati loci reſtitutio.

Locus in circo.

Senatorum filij.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODERIC. REX XLIII.

VRbis Romanæ celebris opinio ſuo conſeruanda eſt nihilominus inſtituto: nec vitia peregrina capit, quæ ſemper ſe de morū probitate iactauit. Leuitates quippe ſeditionū, & ambire propriæ ciuitatis incendium, non eſt velle Romanum. Ideoque in actoribus facti legum eſt ſeruanda diſtrictio: ne deteſtabilis aſpectus incēdij ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illuſtris itaque Comitis Arigerni ſuggeſtione comperimus, Iudæorum querela ſe fuiſſe pulſatum, quod in dominorum cæde proruperit ſeruilis audacia: in quibus cum fuiſſet pro diſtrictione publica reſecatum, ſtatim plebis inflāmata contentio Synagogam temerario duxerunt incendio concremandā, culpas hominum fabricarum excidio vindicantes: dum ſi quis Iudæorum probaretur excedere, ipſe debuiſſet iniuriæ ſubiacere: nunc autem iuſtum

Iudæorū querela de cremata ſynagoga.

diciis,apud arbitros,quos partium conſenſus elegerit, te imminente,cauſa *[Arbitri.]*
legibus audiatur. Quod ſi illic finis negocij nequiuerit inueniri, per inſtru-
ctas perſonas, ſi tamen ipſę venire non eligunt,noſtro Comitatui concur- *[Comitatus inſtitia.]*
rendi licentiam partibus non negamus: vbi nec redemptio ſit forte ſuſpe-
cta,nec inuidioſa poſsit nocere calumnia.

GHODISCALCO. SAIONI. THEOD. REX XLVII.

Sſidua ſolicitudine refouēda ſunt, quæ continuis exercitiis ſub- *[Veredi.]*
iacere noſcuntur.† Quemadmodum enim ſubiecti veredorum *[† Quæ ad modum ſubuecti.]*
neceſſario ſufficiant labori,ſi permittatur excedi? Incitamētum
ſiquidem improbæ præſumptionis eſt,neglecta cuſtodia. Lega-
torum itaque noſtrorum ſuggeſtione comperimus, Curſuales equos fre- *[Curſuales equi publicis vſib. non priuatis inſeruiant.]*
quenti vſurpatione fatigari: & quos nos neceſſitatibus publicis cupimus
cuſtodiri,in vſum cognouimus priuatæ voluntatis aſſumi. Atque ideo in
vrbe Romana ordinatione Præfecti prætorio & Magiſtri officiorum quo-
vſque vtilitas publica ſuaſerit te reſidere cenſemus: vt nullum Gothorum
vel Romanorum exinde egredi patiaris, niſi quos prædictarum dignitatū
Vices Agentes forte dimiſerint. Et quod nobis frequenter vſurpatum eſſe
ſuggeritur,ſi quis inuitis his,quibus hæc cura mandata eſt, veredos præſu-
mere fortaſſis aſſumpſerit,cuiuſlibet nationis fuerit vel honoris,per vnum
equum centum ſolidos mulctæ nomine cogatur inferre. Non quod tanti
eſt vnius æſtimanda iumenti læſio, ſed quia grandi damno reprimenda eſt
importuna præſumptio. Nullum prętere a Saionum diſcurſus facere patia-
ris:ſed ad cauſam,quam directus fuerit,vno tantum itinere permittatur ac-
cedere,vel redire. Quibus in ſuperiorem mulctā cadat interdicta frequen-
tia † parhipporum. Quin etia onera cētum librarum nullus excedat. Expe- *[†Parhipporum quinetiam.]*
ditos enim properare mittendarios volumus,non migrare cenſemus. Iner-
tiam ſuam prodit,quiſquis ſecum multa portauerit, nec cogitat de celeri-
tate,qui delicatā ſe maluerit conuerſatione tractare. Grues denique, pela- *[Grues.]*
gos tranſituræ,paruos lapillos vncis pedibus amplectuntur: vt nec eorum
leuitas nimio vento rapiatur, nec natiua celeritas iniquis ponderibus ingra-
uetur. Hoc imitari nequeunt,qui ſe ad publicas neceſſitates electos eſſe co-
gnoſcunt? Et ideo quinquaginta ſolidorum mulctam iam non veredarius, *[Veredarius.]*
ſed catabulenſis incurrat,quiſquis vltra centum libras parhippum credide-
rit onerandum. His autem,qui ſupraſcriptarum dignitatum vicibus in Vr-
be præſunt,te obſeruare præcipimus: quatenus exceſſus, qui ab illis dete-
ctus fuerit, executione tua ſupradicta condemnatione puniatur. Si quos
autem intemperans culpa pertulerit, collectam quantitatem per Vices A- *[Mancipes mutationū.]*
gentes mancipibus mutationū volumus applicari:vt curſualis tractus inde
habeat remedium,vnde hactenus ſumpſit incommodum. Mundanis ſiqui-
dem rebus frequenter naſcitur de aduerſitate proſperitas,& homines cum
lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia ſic efficaciter
ac diligenter implebis, vt prouocati bonis actibus deuotioni tuæ maiora
committere debeamus.

EVSEBIO. V.S. THEOD. REX XLIIX.

Induciæ ſeceſſus ab vrbe in octo menſes.

POſt tumultuoſæ vrbis ſolicitudines tædioſas, & obſeruationum moleſtias ingrauantes, magnitudo tua prouinciali deſiderat amœnitate recreari: aſſerens, occupationum tibi cauſas præſentibus emerſiſſe temporibus, quibus expeditis rurali deſideras ſuauitate gaudere. Et quia vera illa ſecuritas eſt, quæ noſtris iuſſionibus datur, cum tempus tibi fuerit occupationis emenſum, octo menſium inducias in

Lucania.

Lucaniæ dulces receſſus noſtra auctoritate concedimus: vt ex illo tempore ſupputentur, cum te egredi ex Vrbe diuino fauore cõtigerit. Quibus peractis multorum deſiderio ad Romanas ſedes venire feſtina, conuentui nobilium, & digna tuis moribus conuerſatione reddendus.

VNIVERSIS. PROVINCIALIBVS. ET. CAPILLATIS DEFENSORIBVS. ET. CVRIALIBVS. SVAVIA CONSISTENTIBVS. THE. REX XLIX.

Comminatio.

DIſtrictio ſemper ſubtrahi non decet regiæ iuſſionis: vt & audaces metus comprimat, & laceratos ſpes futura refoueat. Plerũque enim denuntiata comminatio plus efficit, quam pœna cõ-

† Fridabadũ.

ponit. Et ideo, Deo auſpice, † Fridiladum locis veſtris præeſſe

Abiges.

cenſuimus, qui abactores animalium legitima ſeueritate coerceat, homicidia reſecet, furta condemnet, quietoſque vos a ſceleratis auſibus reddat,

Pœna, delictorũ vltrix.

quos nunc præſumptio iniqua dilacerat. Viuite cõpoſiti, viuite bonis moribus inſtituti, nullum natio, nullum promeritus honor excuſet. Neceſſe eſt, vindictæ ſubiaceat, qui prauis moribus obſecundat.

FAVSTO. PRAEPOSITO. THEOD. REX L.

Remiſſa ob calamitatem tributa.

CAmpani, Veſuuij montis hoſtilitate vaſtati, clementiæ noſtræ ſupplices lachrymas profuderunt: vt agrorum fructibus enudati, ſubleuentur onere tributariæ functionis. Quod fieri debere noſtra merito pietas acquieſcit. Sed quia nobis dubia eſt vniuſcuiuſque indiſcuſſa calamitas, magnitudinem veſtram ad Nolanum ſiue Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus deſtinare: vbi neceſſitas ipſa domeſtica quadam læſione graſſatur: vt agris ibidem diliter inſpectis, in quantum poſſeſſoris laborauit vtilitas ſubleuetur: quatenus menſuratæ conferatur quantitas beneficij, dum modus integer co-

Veſuuij mõtis exarſuri ſigna.

gnoſcitur læſionis. Laborat enim hoc vno malo terris deflorata prouincia: quæ ne perfecta beatitudine frueretur, huius timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus eſt euentus ille terribilis: præmittit ſigna grauia, vt tolerabilius ſuſtineantur aduerſa. Tantis enim molibus natura rixãte montis illius hiatus immurmurat, vt excitatus quidam ſpiritus grandiſono fremitu vicina terrificet. Fuſcantur enim aëra loci illius exalatione teterrima, & per totã pene Italiam cognoſcitur, quando illa indignatio commouetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, tranſmarinas quoq; prouincias puluereis guttis compluit. Et quid Campania pati poſſit agnoſcitur, quãdo malum eius in Orbis alia

Arena ſterilis.

parte ſentitur. Videas illic quaſi quoſdam fluuios ire puluereos, & arenam ſterilem impetu feruente velut liquida fluenta decurrere. Stupeas ſubito, vſq; ad arborũ cacumina dorſa intumuiſſe camporum, & luctuoſo ſubito

calore

calore vaſtata, quæ lætiſsimã fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, ſed fertiles arenas. Quæ licet diuturna fuerint aduſtione ſiccatæ, in varios fœtus ſuſcepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, quę paulo ante vaſtauerat. Quæ eſt iſta ſingularis exceptio? vnum montem ſic infremere, vt tot mundi partes probetur aëris permutatione terrere, & ſic ſuam ſubſtantiã vbique diſpergere, vt non videatur damna ſentire: longe lateque puluere rorat: vicinis autem quaſdam moles eructat, & tot ſæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat, tam ingentes glebas vſque in plana deductas, de tam profundis hiatibus ebuliſſe? & ſpiritu quodam efflante montis ore conſputas, quaſi leues paleas fuiſſe proiectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere, huius incendia pene mundo datum eſt poſſe cognoſcere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod teſtimonio poteſt vniuerſitatis agnoſci? Quapropter, vt dictum eſt, talem eligat veſtra prudentia, qui & remedia læſis conferat, & locum ſurreptionibus non relinquat.

Fertiles arenæ.

SYMMACHO. PATRITIO. THEOD. REX. LI.

CVm priuatis fabricis ita ſtudueris, vt in laribus propriis quædã mœnia feciſſe videaris: dignum eſt, vt Romã, quam domuum pulcritudine decoraſti, in ſuis miraculis continere noſcaris. Fundator egregius fabricarũ, earumque compoſitor eximius: quia vtrunque de prudentia venit, & apte diſponere, & extantia competenter ornare. Notum eſt enim, quanta laude in ſuburbanis ſuis Romam traxeris: vt quem illas fabricas intrare contigerit, aſpectum ſuum extra vrbem eſſe non ſentiat, niſi cum ſe & agrorum amœnitatibus intereſſe cognoſcat. Antiquorum diligẽtiſſimus imitator, Modernorum nobiliſſimus inſtitutor. mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoſcitur, niſi qui & in ſuis ſenſibus ornatiſſimus inuenitur. Et ideo theatri fabricam, magna ſe mole ſoluentem, conſilio veſtro credimus eſſe roborandam. Vt quod ab auctoribus veſtris in ornatum patriæ conſtat eſſe conceſſum, non videatur ſub melioribus Poſteris imminutum. Quid non ſoluas, o ſenectus, quæ tam robuſta quaſſaſti? Montes facilius cedere putarentur, quam ſoliditas illa quateretur: quando & moles ipſa ſic tota de cautibus fuit, vt præter artem additam, & ipſa quoque naturalis eſſe crederetur. Hæc potuiſſemus forte negligere, ſi nos contigiſſet talia non videre. Caueas illas ſaxis pendentibus † abſidatas, ita iuncturis abſconditis in formas pulcherrimas conueniſſe, vt cryptas magis excelſi montis crederes, quam aliquid fabricatum eſſe iudicares. Fecerunt Antiqui locum tantis populis parem: vt haberent ſingulare ſpectaculum, qui Mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis ſermo probatur eſſe cum † docto, libet repetere, cur Antiquitas rudis legatur hæc mœnia cõdidiſſe. Cum agricultores feriatis diebus ſacra diuerſis numinibus per lucos vicosque celebrarent, Athenienſes primum agreſte principium in vrbanum ſpectaculum collegerunt, Theatrum Græco vocabulo viſorium nominantes: quod eminus aſtantibus turba conueniens ſine aliquo impedimento videatur. Frons autẽ theatri Scena dicitur, ab vmbra luci denſiſſima, vbi a paſtoribus

Suburbia.

Theatrum Romæ.

Omnia conſiciuntur vetuſtate.

Abſidatas camera. † ipſis.

† doctioribus repetere.

Theatrorum origo.

Scena.

inchoante verno diuerſis ſonis carmina cantabantur. Ibi actus muſicus & prudentiſſimi ſæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum eſt, vt honeſtiſſimæ diſciplinæ, improborũ conſortia fugientes, verecunda ſe exinde conſideratione ſubtraherent. Tragœdia ex vocis vaſtitate nominatur. Quę cõcauis repercuſſionibus roborata, talẽ ſonũ videtur efficere, vt pene ab homine non credatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes, quia ſi quis inter paſtores tali voce placuiſſet, capri munere donabatur. Comœdia a pagis dicta eſt. Comus enim pagus vocatur: vbi ruſtici geſtientes, humanos actus lætiſsimis carminibus irridebãt. His ſunt additæ horciſtarum loquaciſſimę manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita, quam muſa Polymnia reperiſſe narratur, oſtẽdens, homines poſſe & ſine oris affatu ſuum velle † declarate. Muſæ vero Eoa lingua quaſi homuſæ dicũtur, quod inuicem ſicut virtutes neceſſariæ ſibi eſſe videantur. His leuium pẽnarum acumina ideo in fronte pinguntur, quoniam earum ſenſus † celeri cogitatione ſubuectus res altiſſimas intuetur. Pantomimo igitur, cui a multifaria imitatione nomen eſt, cum primum in ſcenam plauſibus inuitatus aduenerit, aſſiſtunt conſoni chori diuerſis organis eruditi: tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit, & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum: in illaque legũtur apices rerum: & non ſcribendo facit, quod ſcriptura declarauit. Idem corpus Herculem deſignat & Venerem, fœminam præſentat & marem, Regem facit & militem, ſenem reddit & iuuenem: vt in vno credas eſſe multos, tã varia imitatione diſcretos. Mimus etiam, qui nunc tãtummodo deriſui habetur, tanta Philiſtionis cautela repertus eſt, vt eius actus poneretur in literis: quatenus mundum curis edacibus æſtuantem, lætiſsimis ſententiis † temperaret. Quid acitabulorum tinnitus? quid dulciſsimi ſoni referam varia percuſsione modulamen? quod tanta gratia iucunditatis accipitur: vt inter reliquos ſenſus auditum ſibi ad munus ſummum tunc homines æſtimẽt fuiſſe collatum, vt ætas ſubſequens miſcens lubrica priſcorum inuenta traxit ad vitia: & quod honeſtæ cauſa delectationis repertum eſt, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, ſicut cæteras culturas, ad ſuam Rempub. vtiliter trahentes, ædificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt. Vnde non immerito creditur, Pompeius hinc potius Magnus fuiſſe vocitatus. Et ideo ſiue Maſculis pilis contineri, ſiue talis fabrica refectionis ſtudio potuerit innouari, expenſas vobis de noſtro Cubiculo curauimus deſtinare: vt & vobis acquiratur tã boni operis fama, & noſtris temporibus videatur Antiquitas decentius innouata.

Tragœdia. *Mimus.* † exhalare. *Muſarum nomen vnde.* † cœlu. *Mimus.* † reparaet. *Abuſus theatri.* *Põp. Magn.*

MAGNI

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM LIBER. QVINTVS

REGI. VVANDALIORVM. THEODER. REX I.

CVm piceis, tymbribus, & pueros † gentili candore lucentes, & ſpathas nobis, etiam arma deſecantes, veſtra fraternitas deſtinauit, ferro magis quam auri pretio ditiores. Splendet illic claritas expolita, vt intuentium facies fideli puritate reſtituant: quarum margines in acutum tali æqualitate deſcendunt, vt non limis compoſitæ, ſed igneis fornacibus credantur effuſæ. Harum media pulchris alueis excauata, quibuſdam videntur criſpari poſſe vermiculis: vbi tanta varietatis vmbra concludit, vt intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc veſtra cotis diligēter emundat: hoc veſter ſplēdidiſſimus puluis ita induſtrioſe detergit, vt ſpeculũ quoddam virorum faciat ferream lucem: qui ideo patriæ veſtræ natura largiente conceſſus eſt, vt huius rei opinionem nobis faciat ſingularem. Enſes, qui pulchritudine ſui putentur eſſe Vulcani, qui tanta elegantia fabrilia viſus eſt excolere, vt quod eius manibus formabatur, non opus mortalium, ſed crederetur eſſe diuinum. Proinde per illum & illum Legatos noſtros ſoluentes debitæ ſalutationis affectum, arma veſtra libenter nos accepiſſe declaramus, quæ bonæ pacis ſtudia tranſmiſerunt, viciſſitudinem muneris pro expenſarum veſtrarum conſideratione tribuentes: quæ tantum vobis reddantur accepta, quantũ nobis veſtra fuere gratiſſima. Præſtent diuina concordiam: vt hæc inter nos grata mente facientes, gentium noſtrarum velle iungamus, & inuicem ſoliciti mutuis poſſimus vtilitatibus obligari.

† à geniali.

Armorũ donatorum laus & deſcriptio.

Vulcanus.

HÆSTIS. THEOD. REX II.

ILlo & illo legatis veſtris venientibus, grande vos ſtudium notitiæ noſtræ habuiſſe cognouimus: vt in Oceani litoribus conſtituti, cum noſtra mente iungamini: ſuauis nobis admodum & grata petitio: vt ad vos perueniret fama noſtra, ad quos nulla potuimus deſtinare mandata. Amate iam cognitum, quem requiſiſtis ambienter ignotum. Nam inter tot gentes viam præſumere, non eſt aliquid facile concupiſſe. Et ideo ſalutatione vos affectuoſa requirentes, indicamus ſuccina, quæ a vobis per harum portitores directa ſunt, grato animo fuiſſe ſuſcepta: quæ ad vos Oceani vnda deſcendens, hanc leuiſſimam ſubſtantiam, ſicut & veſtrorũ relatio continebat, exportat: ſed vnde veniat incognitũ vos habere, dixerũt, quam ante oẽs homines patria veſtra offerēte ſuſcipitis. Hoc quodã Cornelio ſcribēte, legitur in interioribus inſulis Oceani ex arboris ſucco defluens, vnde & ſuccinũ dicitur, paulatim Solis ardore † coaleſcere. Fit enim ſudatile metallũ teneritudo perſpicua: modo croceo colore rubēs, modo flãmea claritate pingueſcens: vt cũ in maris fuerit

Succina dono data.

Succinum vnde.

† caleſcere.

† purata. delapſa confinio,ęſtu alternante † purgata,veſtris litoribus tradatur expoſita. Quod ideo iudicauimus indicandum,ne omnino putetis notitiam noſtram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos ſæpius per vias,quas amor veſter aperuit. Quia ſemper prodeſt diuitum regum acquiſita concordia. quidum paruo munere leniuntur, maiore ſemper compenſatione proſpiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos veſtros verbo mandauimus:per quos quæ grata eſſe debeant, nos deſtinaſſe declaramus.

HONORATO. V.I. QVÆSTORI. THEOD. REX III.

VSu quidem prouenit, benemeritos dona noſtra ſuſcipere. Sed tu iure hæreditatis,principis tibi beneficia vendicaſti. Honorē fratris adipiſceris, quia ſapientia quoque germanus es. Ab eiſdem bonis non repellimus,quem ſimilem comprobamus. Eāt nunc parentes ac liberi,& bonarum artium ſtudia incitamento ſimilitudinis æmulentur. Nouam in te fecimus legem, parentes in adminiſtratione ſuccedere. Hic prouectus non adimitur,&mutatur:quia licet perſona ſubrogata ſit,familiæ tamen non deficit, qui gratiſſimus germanus acquirit, † O vere veſtris meritis electi, & auſpicio nominis honorati. Præſentiunt quædam parentes, poſitis in prole vocabulis: & vt † venturarum rerum curſus ex alto eſt imperio † diuinitatis,cogitatio pręſagantis inſtruitur: loqui datur, quod nos ſenſiſſe neſcimus:ſed poſt caſum reminiſcimur, quod ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur homine decoratus eualuit:eualuit inquam,ac ſe honoribus Palatinis,iudicio noſtro laudatus immiſcuit: dignitatem ſumens,quam ſolemus dare prudentibus. Hoc plane ſupra cæteros adipiſcens,quod potuit emergere poſt electos. Sub genij noſtri luce intrepidus quidem,ſed reuerenter aſtabat,oportune tacitus, neceſſarie copioſus, curarum noſtrarum eximium leuamen: & cum poteſtatis noſtræ gratia ditaretur,morū magis laude contentus, mediocribus ſe potius exæquabat. Viuit apud nos recordatio bonorum: quia fides hominis neſcit cū morte deficere. Secreta noſtra, quaſi obliuiſceretur, occuluit: iuſſa, quaſi ſcriberet,per ordinem retinuit: ſine auaritia ſeruiens, & gratiam noſtram ſumma cupiditate perquirens. Diuertimus quidem ad benemeriti laudes, ſed compendio ſermonis aſſumpti,cum illum referimus,te docemus. Fuit † nimirum gratus,quod apud nos & poſt fata eſſe nō deſinit. Triſtes quærimus,quem nos amiſiſſe dolemus. Sed acerbum caſum mitigat, quod ei vicaria virtute ſuccedis. Quia nemo perdidiſſe ſe ſentit, quod in alterū inueniſſe cognoſcit. Non extranea ſecteris exempla,cui domeſtica ſuppetūt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es,ille honoratus ex te eſt. Adunent ſe merita, quando ſe iunxere ſic nomina. Nam de te iuſtius credimus meliora,qui ſequeris:quia ſemper eſt diligentior imitator prioris: quando te præcedentis bona licet eligere, & noua cumulare. Atque ideo ab Indictione tertia Quæſturæ te dignitate ſubuehimus,facimusque noſtri conſilij claritate viuere honoratum: vt eſſe nunc incipias, quod ante vocabaris. Age nunc inhærendo iuſtitiæ:vt qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatiſſimo conferamus.

Filius patri in Quæſt.

† Omnes naturę meritis electi, & auſp.n.h.

† veteratū.
† deitatis.

† mirum.

SENA-

SENATVI. VRBIS. ROMAE. THEOD. REX IV.

CErtum eſt P.C. prudentibus viris veſtrum florere conſilium. Sed & hoc probatur egregium, quod vobis permiſcetur dignitas literarum. Omnes enim, quos ad Quæſturę culmē euehimus, doctiſſimos æſtimamus: quales legum interpretes, & conſilij noſtri decet eſſe participes. Dignitas, quæ nec diuitiis nec ſolis natalibus inuenitur, ſed tantum eam doctrina cum coniuncta poteſt impetrare prudentia. Nā licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc ſemper accipimus. Eſt nimirum curarum noſtrarum felix portio: ianuam noſtræ cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curæ voluuntur, agnoſcit. Æſtimate quid de illo debeat iudicari, qui tanti particeps ſit ſecreti. Ab ipſo legum peritia poſtulatur: illuc vota confluunt ſupplicantium, & quod eſt omni theſauro precioſius, penes ipſum ciuilitatis noſtræ fama reponitur. Quæſtore iuſto innocentum conſcientia fit ſecura, improborum tantum vota redduntur anxia, & cum malis ſurripiēdi ſpes tollitur, ſtudium bonis moribus adhibetur. Vnicuique propria iura cuſtodit, pecuniæ cōtinens, ęquitatis profuſus, neſcius decipere, promptiſſimus ſubuenire: ingenio principis ſeruit, quod vniuerſa ſuperat: illius ore loqui cogitur, cui nullus ſimilis inuenitur. Hunc locum vitiis vacuum, virtutibus plenum, qui ſub noſtra potuit expedire præſentia, nonne vobis dignus eſt eſſe collega? Scitis enim qua glorietur ſtirpe prouectus. Meminiſtis enim Decoratum, aduocationis laboribus inſudantem, qua ſe vnicuique bonorum probitate cōiunxerit. Cauſis veſtris fidelis orator affuit, neceſſariis rebus aſſiſtens, iudicantis portauit animum ad ſubſellia cognitorum: cui merito frequens palma contigit, quia ſapienter alleganda tractauit. Pudoris enim ſuſtinere iacturam neſciunt, qui ſe prius iudice corriguntur. Inferior gradu præſtabat viris conſularibus ſę patronum, & cum honoribus veſtris impar haberetur, Patritius ei dictus eſt in celeberrima cognitione ſuſcept⁹. Nimis rarum eſt P. C. ſolidum loqui, & cui multa neceſſe eſt dicere, titubātia non proferre. Hoc in Decorato certiſſimum fuit: hoc & ante noſtra iudicia vos probaſtis. Quis enim tempore ſuo eum quaſi gubernatorē litium ignorare potuit, qui cauſarum ſcopulos tranſire contendit? Legibus profecto minus indiguit, qui eius ſolatia non quæſiuit. Iam non de morte feſtinata conquerimur: ex huius fœcunda pullulauit ſtirpe germanus. Nam qui prius fratris vmbra tegebatur, illo naturæ lege ſubducto, famæ ſuæ comas per aperta diſtendit. Bona ſiquidem germinis iuſtæ † præcox intulit, qui naſcendi ordine primus eualuit: ſed fœtura nobilis fructum, quem in deceſſore perdidit, in ſucceſſore ſeruauit. Concordat huic familiæ ramus ille ditiſſimus, qui Virgiliano carmine ſemper enaſcitur. Hoc enim auulſo, nō deficit alter aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo. Nutriuit quippe & hic aduocatione facundiam, opinionem Romanæ vrbis cedens fratri, Spoletinorum ſe maluit miſcere negociis: res tantum dura, quantū a veſtra prudentia cognoſcitur ſegregata. Inter bene moratos enim aſſeruiſſe iuſta, facillimum fuit: prouincialibus autem, ſe vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur iuris ſuaſiſſe modeſtiam, vbi ipſi quoque iudices improba plerunque cupiditate rapiuntur: & quantum ſibi inter mediocritatem

Candidati commendatoria.

Quæſtoris officium.

Aduocati deſcriptio.

† prædeceſſor.

Ramus aureus.

videbantur eſſe præcipui,tantum animo non ſinunt ſuis voluntatibus obuiari. Inter talia leges vindicare difficile eſt, & magnæ perſuaſionis vis ad propoſitum recti vænalitatem reuocare iudicantis. Sumite ergo P.C. libenter noſtra iudicia,& Honoratum Quæſturæ culmine prouectum gremium veſtrum gratanter excipiat. Dignus eſt enim a vobis diligi, qui par tantis honoribus meruit reperiri.

MANNILÆ. SAIONI. THEODERICVS. REX. V.

LAudabile eſt,in illa parte geminare cuſtodiam,quā cōſtat Reipub. neceſſitatibus exquiſitam. Per hanc enim & legationum vtilitas,& ordinationum noſtrarum celeritas explicatur. Hæc & aulicis poteſtatibus per varias iuſſiones miniſtrat effectū. Hæc crebris illationibus noſtrum ditat ærarium: vt pene quicquid in Repub. geritur,Curſuali miniſterio compleatur. *Curſuale miniſterium.* Decet proinde ſemper eſſe paratum,quod vtilitatibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum eſt, incongruam potius feſtinantibus inferat tarditatem. Atque ideo Præfecti Prætorio & Magiſtri Officiorum,vbi pro publica vtilitate delegerint,ordinatione locatus, excedentium improbam præſumptionem tali te præcipimus diſtrictione reſecare: vt ſiue Gothus ſit,aut Romanus,qui ſine noſtra,vel eorum,quorum intereſt,euectione veredum *Veredi.* præſumit attingere,per vnum equum centum ſtatim Solidos a te cogatur exoluere: & de illis quoque pari ſeueritate cēſemus, qui ſupra euectionum numerum Curſuales equos vſurpare præſumunt. *Parhippi.* Parhippis quinetiam nō vltra quā cētum libras iubemus imponi. Nimis enim abſurdū eſt, vt a quo celeritas exigitur,magnis pōderibus opprimatur.† Auis ipſa onere grauata pigreſcit. *† v. Nauis.* Carinæ,quæ labores non ſentiunt, repletæ grauius mouentur. Quid quadrupes facere poſſit, qui preſſus nimietate ſuccumbit? Si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarū vnciarū auri damno feriatur. Quam ſummam protinus exactam,ſicut iam anterioribus edictis conſtitutū eſt,per officiū Magiſteriæ dignitatis curſui proficere debere cenſemus. Iuſtum eſt enim,vt cogatur illa vendere, vnde publicum equum male noſcitur oneraſſe: ſit nuditatibus expeditus, qui voluntate noluit eſſe celerrimus. *Mulcta.* Præterea commonemus,vt Præpoſitorum commoda non præſumas,nec quicquid eos poteſtatis habere,reuerenda ſanxit Antiquitas,aliqua vſurpatione deneges. Nos enim per te geminare volumus cuſtodiam,non antiquæ conſuetudinis remouere cautelam.

STABVLARIO. COMICIACO. THEOD. REX VI.

SVſcipienda precatio eſt,quæ publicis vtilitatibus non repugnat: & amplectenda deſideria priuatorum, quæ ſic remedium quærunt,vt nobis non videantur generare diſpendium. Viri itaque clariſſimi Ioānis querela cōperimus, Thomatem domus noſtræ certa prædia ſuſcepiſſe,ideſt illud atque illud,& nunc decem millia Solidorum reliquatorē noſtris vtilitatibus extitiſſe, & per diuerſas ludificationes non implere debitam quantitatē: quod apud nos quoque procerū noſtrorū ſuggeſtione perclaruit. *Reliquatori adiata à fiſco prædia in idoneū trāſlata.* Ideoque cauſam tali credim⁹ remedio muniēdā, vt vniuerſam ſubſtantiā ſupradicti Thomatis ſub hac conditione fixis titulis iuri publico debeas applicare, *Tituli fixi.* quatenus ſi intra Cal. Septembrium diē,

quod

quod rationabiliter exponitur,a Thomate minime fuerit exolutum, prædicta ſubſtantia Ioanni viro clariſſimo contradatur, qui eius debitum lucre noſtro promiſit ærario. Quod ſi obligationẽ ſuam prædictus Thomas ſoluere intra præfinitum tempus fortaſſe potuerit,vniuerſa ei, quæ ſublata ſunt,illibata reddãtur:ita vt nec fiſcus noſter ſuſtinere videatur incommoda,& nos cognoſcamur ſubiectis ſolitam prǫſtitiſſe iuſtitiam. Poſſemus enim adhuc vltra differre,ſi quid prodeſſet negligentiſſimum ſuſtinere,quẽ per tam longum temporis ſpatium ſemper inuenimus imparatum.

Fruſtratori negãda dilatio.

IOANNI. V.C. ARCARIO. THEOD. REX. VII.

DEcet eorum vota in tantum reddere, qui malunt vtilitates publicas continere:nec patimur de damno proprio eſſe ſolicitos,qui nos a diſpendiis fecere ſecuros. Tua igitur ſuggeſtione comperimus, per illam indictionem patrimonij noſtri prǫdia in Apulia prouincia conſtituta,id eſt illud atque illud, honeſto viro Thomati libellario titulo cõmiſiſſe.Sed eum male adminiſtrando ſuſcepta,vſque ad decem millia Solidorum de Indictionibus illa atque illa reliquatorem publicis rationibus extitiſſe.Qui a proceribus noſtris frequenter admonitus,debita reddere deteſtabili calliditate neglexit.Et ne tibi aliqua in poſterum quæſtio naſceretur,publicis vtilitatib' debitam quantitatem,ſub hac ratione ſatisfacere te velle teſtaris,ſi tibi prǫdia ſupradicti debitoris loco pignoris contradantur.Hinc eſt,quod deſiderium tuum,iuſta ratione conceptum,præſenti iuſſione firmamus.Primum vt nullam ex hac re nomine publico metuas quæſtionem : deinde ſub hac conditione tibi vniuerſam ſubſtantiam,quam vel nunc tenet,vel primo tẽpore poſſidebat cum noſtris rationibus obnoxius eſſe iã ceperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem noſtro nomine fixis titulis fecimus vendicari.Hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes,vt vſque ad Cal.Septembrium ſpatium habeat reddendi debitam quantitatem:minusve,cum ad ſupradictam diem tu pecuniam viro illuſtri Comiti Patrimonij noſtri, quæ debetur,intuleris,facultas eius vniuerſa,ſicut diximus, tuis compendiis applicetur.Quod triſte non credimus eſſe perdenti:quando nec ex toto videtur amittere,quod te generum ſuum cognoſcit acquirere.Nã quod poteras adipiſci iure ſucceſſionis,conditione a te poſſidetur emptoris.

Libellarius titulus.

Debitoris fiſci addicta bona.

Fixi tituli principis.

ANASTASIO. CONSVLARI. THEOD. REX IIX.

COnuenit,ſublimitatem tuam noſtris iuſſionibus obedientiæ tribuere ſedulam firmitatem : quatenus ad effectum trahatur,quod ſalubri ordinatione diſponitur. Moderate ſiquidẽ nouit iniuncta ſibi complere prudentia, & ſine ingratitudinis † næuo delegata explicabili procurare conſilio. Atque ideo ad Fauentinam ciuitatem ciuilem executionem te præcipimus deſtinare:vt ſine cuiuſquam concuſſione vel damno quadrati ad Rauennatẽ vrbem ex noſtra iuſſione deuehantur.Quatenus & noſtro deſiderio gratulemur impleto, & querulis vociferandi amputetur occaſio.

Næuus ingratitudinis.

† vitio.

Quadrati.

POSSESSORIBVS. FELTRINIS. THEOD. REX IX.

Tridentum.

NEceſſitas publica multorum debet deuotione compleri: quia non decet paucos ſuſcipere, quod conſtat plurimis expedire: ne regia iuſſa tepefacta lenteſcant, dum res vtilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione, ciuitatem conſtrui noſtra præcepit auctoritas. Sed quia territorij paruitas magnitudinem operis ſuſtinere non poteſt, hoc ſolicitudo noſtra proſpexit, vt acceptis mercedibus competētibus pedaturam murorum omnes in commune ſubeatis, qui vicinitate iungimini. Quatenus accommodato ſolatio ſecurius impleatur, quod paucis inexplicabile fortaſſe cognoſcitur. Hac conditione ſcilicet definita, vt nullus ab his oneribus excuſetur, vnde nec diuina domus excipitur.

VERANO. SAIONI. THEOD. REX X.

Gepidæ.

CVm, Deo iuuante, pro defenſione generali feliciſſimus producatur exercitus, prouidendum eſt, ne aut ipſi penuria incōſulta fatigentur, aut (quod dici nefas eſt) vaſtationem noſtræ videātur prouinciæ ſuſtinere. Primus enim proſperitatis gradus eſt, ſuis non eſſe damnoſum: vt pro quorum compendio laboramus, corū non videamur afflixiſſe fortunas. Et ideo deuotioni tuę pręſenti auctoritate delegamus, vt multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias cuſtodię cauſa properare, per Venetiam atque Liguriā ſub omni facias moderatione tranſire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occaſio, per vnamquamque hebdomadam ſumptus eis tres Solidos largitas noſtra direxit. Vt illis cum prouincialibus noſtris non rapiendi votum, ſed commercij ſit facultas. Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgētia noſtra concedit, vt ſi aut eorum carpenta itinere longiore quaſſantur, aut animalia attrita langueſcunt, te cuſtode atque mediante cum poſſeſſoribus ſine aliqua oppreſſione mutentur. Vt qui daturi ſunt corpore aut qualitate meliora, quanuis paruis ſanis animalibus acquieſcant. Quia incerta eſt vita eorum, qui nimia fatigatione laſſantur. Ita fit, vt nec illis deſit ſubuentio neceſſaria, & nullus ſe læſum tali permutatione cognoſcat.

GEPIDIS. AD. GALLIAS. DESTINATIS. THEOD. REX XI.

EVerat quidem diſpoſitionis noſtræ, vt vobis iter agentibus annonas iuberemus expendi: ſed ne ſpecies ipſæ aut corrupte aut difficile præberentur, in auro vobis tres Solidos per hebdomadam eligimus deſtinare: vt & manſiones vobis, prout herbarū copia ſuppetit, poſſitis eligere, & quod vobis eſt aptum magis, emere debeatis. Nam & poſſeſſorem hæc res occurrere facit, ſi vos neceſſaria comparare cognoſcit. Mouete feliciter. Ite moderati. Tale ſit iter veſtrum, quale decet eſſe, qui laborant pro ſalute cunctorum.

THEOBALDO. VIRO. ILLVSTRI. THEOD. REX XII.

Lis de inuaſo prædio ad comitatum reuocata.

Nobilitas morum.

SI iuſtitiam colere vniuerſos & amare præcipimus, quanto magis eos, qui noſtra proximitate gloriantur? quos omnia decet ſub laude gerere, vt regiæ poſſint fulgorem conſanguinitatis oſtendere. Hæc eſt enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata. Quia pulchrum eſt commodum famæ, fœda neglexiſſe lucra pecuniæ

cuniæ. Argolici itaque viri illuſtris, & Amandiani viri clariſſimi hæredes, ſupplici nobis aditione conqueſti ſunt, Palentianam maſſam, quam eis pro compenſatione largitas noſtra transfuderat, vt caſæ Arbitanæ amiſſionem hac commoditate ſolarentur, ab hominibus veſtris, nullis cauſis extãtibus, indecenter inuaſam: & inde creuiſſe culpandæ ſurreptionis vitiũ, vnde dari debuit glorioſæ moderationis exemplum. Quapropter ſi nullo mendacio aſſerta vicientur, magnitudo veſtra, quæ ſunt ablata, reſtituat: & ſi quid vobis creditis poſſe competere, ad Comitatum noſtrum inſtructam iure perſonam modis omnibus deſtinate: vt ciuiliter plantata cauſatio finem de legibus ſortiatur. Ibi enim quicquid geritur, inuidiæ tuę potius applicatur: & maiora detrimenta famæ ſuſcipis, dum talia non vitare contendis: hic autẽ confligunt cauſæ † iuribus ſuis, & ſine derogatione qualibet mediocris addicitur, quando iuſtitia teſte ſuperatur. Forte, viribus.

EVTROPIO. ET. ACRETIO. THEOD. REX XIII.

STudium veſtrũ Reipub. grata mente debetis impendere, quia nos agnouiſtis benemeritis multa præſtare. Nam pietatis intuitu viciſſitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia iubeamus. Atque ideo præſenti iuſſione vos credidimus admonendos, vt annonas conſtitutas, exercitui prębere debeatis: *Annona exercitus.* quatenus nec illi negligantur aduerſo voto, nec prouinciales pernicioſa debeat grauare direptio. Commodius enim ſub expenſarum lege tenetur exercitus, quam ſi cuncta fuerit vaſtare permiſſus. Ignorat modum ſeruare præſumptio, nec poteſt ſub modo redigi, cui licentia fuerit viſa concedi. Quapropter conſequatur exercitus alimoniam deputatã, ne qua pars prædictam poſſit ſuſtinere † moleſtiam. † volentiã.

SEVERIANO. V.I. THEOD. REX. XIV.

IVſtitiæ ratio perſuadet, excedentes reprimere: vt ad cunctos poſſit quietis ſuauitas peruenire. Nã quemadmodum æquabilitas agitur, ſi vires mediocrium conſurgere non ſinantur? *Index ad tributorũ æquationẽ &c. delegatus.* Prouincialium itaque noſtrorum ſæpius querela comperimus, poſſeſſores idoneos Suauiæ non ſolum † cauſarum ſuarum tributariam functionem in tenuem reliſiſſe fortunam, verumetiã ſcelerato commercio aliquid exinde ſuis poſſit applicare † compẽdiis: vt functio publica commoditas ſit priuata. † caſarum. † vtilitatibus. Hoc quidem per plurimos deſiderauimus corrigi, ſed hactenus in tuam laudem videtur potuiſſe differri: quatenus fides haberetur acceptior. Quando poſt multos neglectus ſtudium veſtrum efficaciſſime comprobatis. Atque ideo prudentia, qua notus es, vniuerſum poſſeſſorem conſiderata iuſtitia te iubemus inſpicere, & ęquabilitatem tributi hac ratione moderari, vt quæ ſub aliis facta eſt omnium redemptione caſſata, pro poſſeſſionum atque hominũ qualitate aſſis publicus imponatur. Sic enim & iuſtitia perficitur, & vires noſtrorũ prouincialium ſubleuantur. Eos autem, quos ſine iuſſione noſtra cenſum impoſuiſſe conſtiterit, & pro libito ſuo quorundam onera in alios proiecerunt, legum ſeueritas inſequatur: vt omnia illis detrimenta ſarciant, quibus incompetẽter damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, vt inter Defenſores, Curiales, & Poſſeſſores illatorum ratio veſtigetur: & quicquid ab

octaua Indictione nuper exempta,ſuper tributarium ſolidum ſe poſſeſſor probauerit intuliſſe,nec noſtro ærario cõſtat illatum,aut in expenſis neceſſariis,quæ in prouincia factæ ſunt,iuſta ratione nõ claruerit erogatum, iniqua præſumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æſtimes negligendam, vt ſi hoc,quod tabularius a cubiculo noſtro ſuſcepit, rationabiliter non docetur expenſum,ab iniuſto detentore reddatur. Quid enim tam abſurdum,niſi vt liberalitas noſtra,quam vniuerſis proficere volumus,nũc a paucis furtiuo compendio opprimatur? Iudices quoque prouinciæ vel Curiales atque Defenſores tam de curſu, quam de aliis rebus,illicita dicũtur poſſeſſoribus irrogare diſpendia. Quod te perquirere,& ſub ratione legum emendare cenſemus. Antiqui Barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere ſociari,quolibet titulo prædia quæſiuerint, fiſcum poſſeſſi ceſpitis perſoluere,ac ſuper indicticiis oneribus parere cogantur. Iudex vero Romanus propter expenſas prouincialium, quæ grauare pauperes ſuggeruntur,per annum in vnumquodque municipium ſemel accedat:cui non amplius,quam triduanæ præbeantur annonæ:ſicut legum cauta tribuerunt. Maiores enim noſtri diſcurſus Iudicum non oneri, ſed compendio prouincialibus eſſe voluerũt. Domeſtici Comitis Gothorum, nec non & Vicedomini aliqua dicuntur prouincialibus continuatis terroribus abſtuliſſe. Quibus † iuſtitia veſtra in examinationem deductis, quicquid ſuper hac parte inique geſtum eſſe cognouerit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. His ergo ac talibus,quæ ad vtilitatem publicã vel prouinciales pertinent,ſub omni ratione diſcuſſis,ea te per omnia volumus agere,quæ noſtrę manſuetudini non debeant diſplicere. Illud ſane prouidẽtia noſtra reſpexit,vt omnibus a te ſolicita atque æquabili indagatione cõpertis,poliptici iubeãtur adſcribi. Quatenus & teſtimonia fidei veſtræ clareant,& nulla poſt hac,quæ abrogari volumus,ſemina fraudis iterentur.

Tabularius. *Indictitia onera.* † *inſtantia noſtra.*

VNIVERSIS. POSSESS. IN. SVAVIA. CONSTITVTIS THEOD. REX. XV.

LIcet cunctis laborantibus Comitatus noſter concedat, Deo auxiliante, iuſtitiam:& hinc remedia ſubiectis ad reliquas regni partes,quaſi a viuo fonte deſcendant: tamen frequenti aditione permoti,ingenioſa pietate reperimus, & ęquitatẽ vobis concedere,& fatigationem longi itineris abrogare. Quia dulciora ſunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur. Miſimus itaque illuſtrem & magnificum Seuerinum noſtris inſtitutionibus eruditum, vt hoc apud vos gereret,quod nobis ſemper placuiſſe cognouit. Vidit enim quam honorabilis apud nos iuſtus habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia noſtræ ſerenitatis arrideat. Exercet profecto, quod nos gratanter æſtimat accipere: nec poteſt amari rapacitas, continẽti principi nulla † redemptione placitura. Præſumenter ergo conueniat ad eum læſorum tumultus: ſperet remedium qualibet preſſus iniuria. Difficultatem vobis querelæ ſubmouemus, dum in ipſis cunabulis ſcelera commiſſa reſecantur:ſine aliqua formidine,alieni tributi ſarcina grauatus exclamet accepturus remedium,quod de legibus habet. Sic enim confidimus:quia per eos,quos inſtituta noſtra cõponunt, innocẽtibus detrimenta non

Comitatus iuſtitia. *Delegatus iudex.* † *ratione.*

non veniant. Qualia vero pro quiete veſtra, vel æqualitate tributorum diſponenda cenſuimus, oracula noſtra, quæ dedimus ad ſupradictum virum illuſtrem Seuerinum, vulgata declarabunt: vt vnuſquiſque vnde ſupplicare debeat, euidenter agnoſcat.

ABVNDANTIO. PRAEPOSITO. THEOD. REX XVI.

†PRAEFE PRAETORIO.

QVanuis vtilia Reipub. noſtra ſemper conſuetudine cenſeamus: & ob id omnibus poſſint eſſe gratiſſima, quę iubemus, quia cũctis profutura noſcuntur: tractandũ tamen eſt, vt principis deſiderium nulli exiſtere debeat onroſum. Nam & ſi præclare cogitata non bene agantur, ingrata ſunt: illud autem ſolummodo perfectũ dicitur, quod de volũtate ſimul & actione laudatur. Cum noſtrum igitur animum frequens cura pulſaret, naues Italiam non habere, vbi tãta lignorum copia ſuffragatur, vt aliis quoque prouinciis expetita tranſmittat, Deo nobis inſpirante decreuimus, mille interim dromones fabricãdos aſſumere. Qui & frumenta publica poſſint conuehere, & aduerſis nauibus, ſi neceſſe fuerit, obuiare. Sed tantæ rei quem deſideramus effectum, magnitudinis veſtræ ſolicitudine credimus eſſe procurandum. Ideoque per cunctã Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et ſicubi cupreſſos aut pinos repereris in vicinitate litoris, dato competenti pretio dominis conſulatur. Hæc enim tantum ſunt, quæ ad taxationem vocentur. Cætera vilitate ſui non indigent æſtimari. Sed ne prouiſio noſtra in mediis conatibus deſerta langueſcat, nautarum te iubemus ſub moderatione iam nunc competentem numerum, deitate iuuante, procurare. Et ſi is qui nobis neceſſarius æſtimatur, ſeruus fuerit alienus, aut conducat eum claſſibus ſeruiturum, aut ſi hoc ipſe magis elegerit, accepto pretio rationabili publico cedat ſui iura dominij. Si vero libertate gaudet electus, quinos Solidos Donatiuũ, & Annonam ſe nouerit accipere competentem. Eo modo & illi tractandi ſunt, qui a ſuis dominis exuuntur: quando libertatis genus eſt, ſeruire rectori. Frequenter enim laborum impatientes exiſtunt, quibus diſtricti domini colla preſſerunt: ita tamen, vt ſupradicti nautæ † curarum nomine pro hominum qualitate, binos aut trinos ſolidos, a noſtra debeant ſede percipere: quatenus vnuſquiſque cũ fuerit admonitus, paratus debeat inueniri. Piſcatores vero non iubemus in hac definitione cõcludi, quia dolenter amittitur, qui ad procurandas delitias poſſidetur. Quando & altera conſuetudo eſt ventis ſæuientibus occurrere, & litora piſcoſa ſulcare.

Dromones naues ædific. — *Perfectum quid.* — *Cupreſſi, pini.* — *Nautæ.* — *Seruus emptus reddito domino precio.* — *Donatiuum & Annona.* — *†arrarum.* — *Piſcatores.*

ABVNDANTIO. †PRAEPOSITO. THEOD. REX XVII.

† PRAEFECTO PRAETORIO.

ALacriter incumbendum eſt inchoatis, cum iam vicinitas perfectionis arriſerit: quando ſpes effectus tædium laboris excludit: & magnum genus incitamenti, credere deſiderata cõpleri. Dudum igitur magnitudini veſtræ, ex Italiæ litoribus officia iuſſimus præparare nautarum: vt dromones quos induſtria fabricare valuiſſet, manus remigum prouiſa ſuſciperet. Sed tu iudicio noſtro, electionique reſpondens, oſtendiſti quam fuerit indubitata perfectio, efficaciſſimis imperaſſe, quod quæritur. Renuntias illico completum, quod vix credi poterat inchoatũ. Vt pene quanta velocitate nauigari ſolet, cõſtructio nauium tanta ſit celeritate completa. Nec ſolum verba narrata ſunt: obtuliſti oculis

Dromones. — *Nauiũ vſus.*

noſtris ſubito claſſeam ſyluam, hominum domos aquatiles, exercituales pedes, qui nullo labore deficiãt, ſed inconcuſſos homines ad deſtinata perducant: Trireme vehiculum, remorum tantum numerum prodens, ſed hominum facies diligenter abſcondens. Hoc primum inſtituiſſe legimus Argonautas. Quod & armatis aptum, & congruum probatur eſſe commerciis: vt qui peregrinas claſſes optabamus aſpicere, nunc mittamus aliis prouinciis & terrorem pariter & decorem. Ornaſti Rempub. tua inſtitutione reparatam. Non habet quod nobis Græcus imputet, aut Afer inſultet. Illud apud nos inuidi vigere reſpiciunt, vnde illi permagna pretia ſua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta † procura, vela præcipue alas nauium facientia, linum volatile, quidam ſpiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quieta nautarum: quorum beneficio conficiũt ocioſi, quod a celerrimis auibus vix probatur impleri. Hoc Iſis rati prima ſuſpendit, cum per maria Apochran filium ſuum audaci fœmina pietate perquireret. Ita dum materna caritas ſuum deſiderium feſtinat explere, Mundo viſa eſt ignota reſerare. Atque ideo diuino nobis auxilio ſuffragante, cuius virtutis eſt hominum vota perficere, proxima die Iduum Iuniarum ad vrbem Rauẽnatem congregatio nauium cũcta conueniat: quatenus res de vicino fine gaudentes, ad pleniſſimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, iuuante Deo, cupimus ampliari, ſiqua ligna fabricis eorum neceſſaria per vtranque Padi ripam potuerint inueniri, nullo obſiſtente iubemus abſcidi. Quia ſine præiudicio dominorum, operi tantum præſenti volumus iniuncta concedi. Mittat Padus noſter indigenas pelago naues, & abies quæ fluentis amnicis nutrita ſurrexit, marinarum ſuperare cumulos diſcat vndarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod veſtra fieri ſuggeſtione cõperimus, ne quis in fluminibus nauigeris diuerſis territoriis meantibus, id eſt in Mincio, Ollio, Auxere, Arno, Tiberi, audeat fluminum alueos piſcandi ſtudio turpiſſima ſepe concludere: & quæ ſunt præſumpta protinus auferantur. Pateat amnis in nauium curſus: ſufficiat humano deſiderio conſuetis artibus delitias quærere, non artificio ruſtico libertatem fluminis impedire. Ne, quod dici nefas eſt, vtilitati publicę voluptas priuata obſtitiſſe videatur.

Argonautæ. — *Velorũ origo.* — †procuratè. — *Iſis.* — *Padus.* — *Abies.* — *Ne impediatur à piſcatorib. nauigatio.*

VVILIAE. V.I. COMITI. PATRIMONII. THEOD. REX XVIII.

VTilitas publica ſicut ad conſeruationem reſpicit omnium, ita debet perfici ſtudio ac labore cunctorum. Quia magnæ laudis occaſio eſt, ſi in cauſa communi aliquid ſingulariter videatur impleri. Facit enim vnde commendetur & reliquis, qui tamen & ſibi ſe profuiſſe cognoſcit. Pridem igitur nos iuſſiſſe meminiſti, vt per domum noſtram nauigandi quærerentur artifices. Quos, Deo auxiliante, prouiſos ad Rauennatem vrbem die Iduum Iuniarum præcipimus incunctanter occurrere: vt aduentus eorum cõſtructioni nauium opportune videatur offerri. Ne res diuiſæ generare ſibi videantur aliquam tarditatem: & parum ſit vnam perficere, niſi contingat vtraque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna, fabricandis apta dromonibus, in prædiis regalibus potuerint inueniri, artificibus huic operi a magnifico viro

Ligna in naues cædatur. — *Nauigandi artifices.*

Abun-

Abundantio Præfecto Prætorio deputatis, abſcindendi ſit permiſſa licentia. Volumus enim hoc exemplum a noſtris prædiis inchoare, vt nulli grauis ſit iuſſio, quæ conſtringit & principem.

GVDINANDO. SAIONI. THEOD. REX XIX.

MAiora ſibi facit credi, quiſquis efficaciter iniuncta peregerit. Quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optime cõprobatur: & honeſtum ſuffragium eſt ſecundi iudicij, documentum prioris. Atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantij Præfecti Prætorio atque Vuiliæ Comitis Patrimonij, ad illam prouinciam te iubemus excurrere: vt tam de domo regia, quam in locis aliis habitantes, ſecundum priora præcepta prouiſos nautas ad vrbem Rauennatem die Iduum Iuniarum, Deo auxiliante, feſtinare compellas. Quatenus nulla tarditas tam præclaris iuſſionibus afferatur. Caue ergo, ne te venalitaş maculet, aut neglectus turpis inuoluat: & tã magnæ rei ſupra te ruentis pondere comprimaris, ſi tantis ac talibus rebus impar extiteris.

AVILFO. SAIONI. THEOD. REX XX.

PEr vtranque ripam Padi reperiri ligna comperimus, fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi præſenti iuſſione delegamus, vt ſecundum ordinationem magnificorum virorum Abundantij Præfecti Prætorio, atque Vuiliæ Comitis Patrimonij ad loca deſignata cum artificibus incunctanter accedas: & ſiue in domo regia, ſeu in priuata reperta fuerint, ſine aliqua facies tarditate procurari. Quia nulli graue credimus præbere, quod Deo auxiliante, pro communi vtilitate pręparatur. Verum ita volumus te iniuncta peragere, vt nihil ad lædendũ poſſeſſorem ſtudioſe videatur inquiri, ſed tantum quæ ſunt neceſſaria vtilitatis noſtræ cauſa præſumantur. Non exquiratur aliquid a domino, quod poſtea publico non dicatur acceptum. Ligna ſylueſtria iubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abſcidi. Talia nobis proſunt, qualia noſtros grauare non poſſunt. Quæ ſi cauſa præſens non exquireret, ille ſe crederet non habere. In Mincio, Ollio, Auſere, Tiberi, & Arno, fluminibus comperimus quoſdam ſepibus curſum fluminis, quantum ad nauigandi ſtudium pertinet, incidiſſe. Quod te volumus, ordinatione magnifici viri Abundantij Præfecti Prætorio, modis omnibus amputare, nec tale aliquid permittaris quęquam vltra præſumere: ſed inuiolati aluei tractus nauium relinquatur excurſibus. Scimus enim retibus non ſepibus eſſe piſcandum. Nam hinc quoq; deteſtabilis auiditas proditur: vt ſibi tantum feſtinet includere, quantum ad multos poterat peruenire.

Ligna in exſtruendos Dromones.

Ne nauigationis libertas impediatur.

CAPVANO. V. S. THEODERICVS. REX XXI

SI te tyronem noſtra iudicia delegiſſent, ſi ad examinis trutinam veniſſes incognitus, æſtimaremus monendum, quali te prudentia, quo decore tractares: ſed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exerceri meruiſti militia literarum. Aeſtimas enim qua te debeas modeſtia continere, qui alieni negocij viſus es vota peregiſſe. Nam ſi te iudicis ſuſpicio ſæua tetigiſſet, laudando iuſtitiã leni ac penetrabili remedio eius animum corrigebas: obtinẽs ſuaui perſuaſione, quod ſuperiori nõ potuiſſes imponere. Quis ergo dubitet, illa

Decuriarum rector.

te diligere,quæ conſtat voce publica ſuaſiſſe? Profeſſa bona non habentur
† v. vt. ambigua, nec cuiuſquã acquieſcit ingenium, † vbi quod ipſe potuit eme-
ritus proſequi,ab aliis tanquam rudis videatur edoceri. Prolati documen-
ti fidem fieri,legitima voce poſcebas,examinans ſi retinerent incorruptam
ſcrinia veritatem. Iudex nunc exhibe,quod te volebas apud alios obtinere.
Age ne tua tibi obiiciatur oratio. Quia pondus eſt pudoris grauiſſimi,pro-
pria voce conuinci. Sume igitur,auctore Deo,Recturam Decuriarum,hu-
manorum actuum veriſſimum teſtem,ſecuritatem poſſidentium, publicæ
Fauor teſtamentorum. fidei ſplendidiſſimum templum. Vnde tantum tibi laudis acquiritur,quo-
niam eorum illic vtilitas incorrupta ſeruatur. Viuat tibi perpetuis ſæculis
decedentium voluntas:tranſeant in poſteros iudicia parentum:ſcriniis tuis
Faſces. ſeruetur omnium quies. Alij honores habeant & terribiles faſces: tibi vitæ
† abſolutiones. humanæ gratiſſimi videntur militare cuſtodes: ibi enim † ad ſolutiones
ſunt hominum,vincla cauſarũ, cathena litium,carcer furoris. De quo ve-
rius diceret vates Mantuanus, Clauduntur litis portæ, furor impius intus
Decurionum ſenatus. incluſus,fremit horridus ore cructo. Decuriales igitur,habita meritorum
æſtimatione,diligito: quia non decet, tantæ Vrbis appellare, quod vile eſt:
† natu vere. maioris etiam † naturæ,cum fuerit neceſſe ſententia,factus tot patribus ſe-
nior,tantis tacentibus vox Senatus. Vide quid dignitatis acceperis,vt inter
tot eloquentes viros ſis dicendi primarius, quos etiam nobis profitemur
eſſe reuerendos. Aſſume ergo concedere quæ iubemus, præſtare quæ cre-
dimus: vt illis aperias ianuas curiæ, quos noſtra electio aulam iuſſerit li-
bertatis intrare.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XXII.

Candidati cõmendatio. LIcet caute ſemper eligendus ſit, qui vobis mittitur approban-
dus (quia ipſe magis traditur examini, cuius ſententia noſcitur
prolata penſari) illas tamen prudentibus viris ſociari cupimus
dignitates, quę Romanis arcibus quaſi gemmæ nobiles affigũ-
tur. Vbi enim dignius eloquens,quam in ciuitate proficiat literarum? vt ibi
declaret meritum, vbi nutriuit ingenium. Aptum eſt omne bonum locis «
ſuis: & laudabilia quæque ſordeſcunt,niſi congrua ſede potiantur. Requi- «
Scrinia. rit pugna validas manus: deſiderat nauigium pectus animoſum: ſic ſcrinia
veſtra fidele propoſitum: ſic Curia facunda diſertum. Multa ergo delibera-
tione penſandus eſſe creditur, qui quotidie noſtris ſenſibus offeratur. Ca-
puanum igitur ſpectabilem virum ęſtimatio noſtra reſpexit,qui Curiæ ve-
ſtræ ſententiã maioris natu auctoritate facundus ediceret, & Senatus ſcri-
nia conſcientiæ puritate ſeruaret: vt actus illos mundo celeberrimos ſua
reddat integritate laudãdos. Magnum munus eſt P.C. ad integritatem de-
ligi. Nec mediocriter probatur conſcientia, cui eſt veritas commiſſa ſæcu-
Teſtis præſens. lorum. Nam ſi prædicatur teſtis, qui in præſenti negotio vera dixerit: qua
laude cenſeri poterit,qui cunctis temporibus certa tranſmittit? Sed quan-
uis alumni veſtri habeatis cuncta notiſſima, iuuat magis illa repetere, quæ
omnium conſenſus poſſit agnoſcere. Adeſt ſemper electa quædam ſermo-
Laus orationis. num gratia,blanditur auribus, mentem trahit, vtitur perſpicuitate facun-
diæ,qualem de pura conſcientia decet emanare. Eſt enim quoddam ſpecu-
lum morum agentis oratio: nec maius poteſt eſſe mentis teſtimonium,quã
qualitas

qualitas inſpecta verborum. Nam vt eius propria deſcribamus, patitur in ſimplicibus rebus linguæ retinacula: his eo tamē correctior cum perorat; & hoc illi ad gratiam datum eſt prouidente natura, vt quem præ foribus hæſitantem videras, eloquētem in certaminibus obſtupeſcas. Illa vero memoria, quæ Oratorum theſaurus iure vocitatur, tanta in eum firmitate cōſedit, vt ſemel audita ſcripto apud eum putes eſſe recondita. Magnum beneficium, obliuionis neſcire defectum: & quædam ſimilitudo vere cœleſtium eſt, tempore decurſa ſemper habere pręſentia. Quæ nunc ideo declaramus, vt cognoſcatis, ſubiectorum gratas nos habere virtutes, & iudiciū noſtrum non per caſuale votum, ſed per electionis ſtudium doceamus eſſe conceptum. His ergo P.C. Capuanum bonis dotatum, a præſenti Indictione Decuriarum Rectorem eſſe præcipimus, maioris etiam natu auctoritate ſubuehimus: vt qui ſe morū cana maturitate tractauit, quod eſt ampliſſimum reuerentiæ genus, in veſtro ordine ætatis honore gratuletur. Augebit eloquentiam officio meliore ditatus. „ Quoniam multum facundior eſt, „ qui ſententiam dictat, quam ille qui ſupplicat. Libertas verba nutrit, metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipſe longe diſſimilis: vt qui pridem aſſiſtebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat veſtræ Curiæ Conſulares. Memoria.

ABVNDANTIO. PRÆPOSITO. THEODER. REX XXIII.

T † Atanem ſaionem noſtrum cum ſagittariis ad illuſtrem virum Comitem Iulianum æſtimauimus eſſe dirigendum: vt maius ſumeret robur duplicatus exercitus. Oſtentent iuuenes noſtri bellis, quod in gymnaſio didicere virtutis. Schola martia mittat examina, pugnaturus ludo, qui ſe exerçere cōſueuit in ocio. Atque ideo illuſtrem magnitudinem tuam, eis annonas & nauigia ſecundum conſuetudinem præbere cenſemus, quatenus iuuante Deo quo directi ſunt debeant peruenire. Veſtræ enim conſuetudini damus noſtrarum efficaciam iuſsionum. Quia nullatenus deſtitui poſſe creditur, quod, Deo iuuante, tuis ordinationibus inchoatur. † Tamnen. al. Tocanē.

EPIPHANIO. V.S. CONSVLARI. PROVINCIÆ. DALMATIÆ THEODERICVS. REX XXIV.

IOanna Andreæ † quondam iugali ſuo ſucceſsiſſe legis munere perhibetur: quæ inteſtata nullis exiſtentibus proximis luce dicitur eſſe priuata. Cuius ſubſtantia a diuerſis, nullo legitimo iure ſuffultis, vſurpatione voluntaria ſuggeritur poſsideri. Et quia caduca bona fiſco noſtro competere, legum cauta decreuerunt, ideo te præſentibus oraculis admonemus, vt huius rei veritate diſcuſſa, ſi re vera, vt ad nos perlatum eſt, nullus ei aut teſtamēto heres extitit, aut proximitatis iure ſucceſsit, fiſci noſtri eam facies compendiis aggregari. Quando innocentiæ noſtræ profeſsio eſt, iuſta compendia nō negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit inuenire. Rogari enim in talibus cauſis, non fraudari principem decet. Quia negligentiæ vitium eſt, præſumptiones relinquere, quas iura præcipiunt amputare. Si quid autem contra repereris, „ quietos dominos habere patiaris. Quia magis illa noſtra ſunt patrimonia, „ quæ a ſubiectis legitime poſsidentur. *Vxor, mariti hæres.* † quòd. *Caduca fiſco cedunt.*

BACAVDÆ. V.S. THEOD. REX XXV.

Senum vita, ocium.

FEſſos annos munificentia noſtra corroborat: dum ætatem occiduam penuriæ non facit detrimenta ſentire. Iuuenum ſiquidem virtus præſumptione laboris animatur: ſola ſenũ vita eſt, quietis inueniſſe remedia. Atque ideo tua ſupplicatione permoti, deſignati tribunatus curam in Mediolanenſi vrbe diligentiſſime peragendã, ad te decreuimus pertinere. Ita vt, quod eſt in Reipub. militia nouum, donec vixeris nunquam tibi ſucceſſorẽ tribuat cuiuſquam plectenda præſumptio. Quatenus in exhibendis voluptatibus officiis huius cura manſuetudinis noſtræ beneficio iugiter perfruaris. Habens in vtroque quod tuam conſoletur ætatem, loci commodum, & lætitiam voluptatum.

Tribunatus perpetuus.

VNIVERSIS. GOTHIS. PER. PICENVM. ET. SAMNIVM CONSTITVTIS. THEOD. REX. XXVI.

Euocatur exercitus.

QVanuis munificentia noſtra ſit omnibus vbique gratiſſima, multo tamen acceptiora credimus, quę noſtri præſentia conferuntur. Quia maiora de conſpectu principis populi ſumũt, quam de largitate beneficia conſecuntur. Nam pene ſimilis eſt mortuo, qui a ſuo dominante neſcitur: nec ſub aliquo honore viuit, quem Regis ſui notitia non defendit. Et ideo præſenti iuſſione mandamus, vt octauo Iduum Iuniarum die, Deo auxiliante, ad pręſentiam noſtram venire debeatis, qui ſolẽniter regalia dona ſuſcipitis, ſi venire protinus feſtinatis. Illud tamen neceſſario commonentes, vt venientium nullus prouenire poſſit exceſſus, nec poſſeſſorum ſegetes aut prata vaſtetis. Sed ſub omni continentia properantes, de cuſtodita diſciplina grata nobis eſſe veſtra occurſio poſsit. Quia ideo exercituales gratanter ſubimus expenſas, vt ab armatis cuſtodiatur intacta ciuilitas.

Notum eſſe princip.

Militum trãſitus innocẽs.

GVDVIM. SAIONI. THEOD. REX XXVII.

Solemnia & annua munera.

Donatiuum.

COnſuetudine liberalitatis regiæ cõmonemur, vt Gothis noſtris debeamus ſolẽnia dona largiri. Et ideo deuotio tua Millenarios prouinciæ Piceni & Sãnij ſine aliqua dilatione cõmoneat, vt eos, qui annis ſingulis noſtræ mãſuetudinis præmia conſecũtur, pro accipiẽdo donatiuo ad Comitatũ faciat incunctanter occurrere. Quatenus qui bene nobis meriti fuerint maiore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim neceſſe eſt viuat, qui ſuam præſentiam nouit principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos ſub hac occaſione ſingulorum facta perquirere: vt nulli poſsit perire, quod facit in acie. Nam ſi ſemper conſuetudinarias res † expediret exercitus, virtutem non poteſt amare neglectus. Trepidus diſcat ad iudicem venire, qui ſe nõ meminit audacter aliquid egiſſe. Vt melius poſsit hoſtibus violentus inſurgere, qui noſtræ maluit imputationis vulnera declinare.

† expiret. al. expectet.

CA-

CARINO. V.I. THEOD. REX XXIIX.

HAbent hoc glorioſum pręiudicium bonarum merita perſonarum, vt ocio torpeſcere nō ſinantur, qui probis actionibus innoteſcunt. *Euocatur miles.* Et ideo tam deſiderio veſtro ſatisfacientes, quam quod vos neceſſarios eſſe credidimus, iuſſis præſentibus euocamus. Quatenus & viris nobilibus obſequia noſtra decorentur, & quæ vtilia nobis credimus per te expedire poſſimus.

NEVDI. V.I. THEOD. REX XXIX.

MOuit nos quidem † Oceri fuſa precatio, ſed magis miſerabi- *Lis de ſtatu.* liorem reddidit virum luminis ſui adeptus ornatus: quia ne- † Doceti. *Cæcitas.* ceſſe eſt, vt amplius permoueat viſa quam audita calamitas. Is enim perpetua nocte ſuperſtes ad remedia noſtra mutuati luminis beneficio feſtinauit: vt quem videre non poterat, ſaltem clemētiæ ſuauitate ſentiret. Clamat enim ſibi † Gudila vel Oppane in- † Gundilia vel Apine. cognitam ſuo generi conditionem ſeruitutis imponi: cum pridem ſub libertate noſtros fuerit ſecutus exercitus. Mirati ſumus talem in famulatum trahi, qui a vero domino debuiſſet expelli. Nouus ambitus, talem quærere, quem poſſis horrere: ſeruumque dicere, cui debeas diuina conſideratione ſeruire. Adiiciens enim huiuſmodi calumnias Pithiæ Comitis celebratæ opinionis viri ſibi examinationem ſummotam. Nunc autem infirmitatis ſuę mole compreſſum, manu vindicare non poſſe, quæ patrona fortibus probatur aſſiſtere. Sed nos, quorum eſt proprium inter pares ac diſpares æqua- *Aequalis iuſtitia.* bilem iuſtitiam cuſtodire, præſenti iuſſione decernimus, vt ſi in iudicio ſupra memorati quondam Pithiæ ſe probauit ingenuum, calumniantes protinus † amouete. Nec audeant vlterius neceſſitatibus alienis illudere, quos † amoueatis. ſemel conuictos decuerat ſua vota dāmnare.

GVDVI. VIRO. SVBLIMI. THEOD. REX XXX.

QVos duces eligimus, eis ſimul & æquitatis momenta iure delegamus. Quia non tantum armis, quantum iudiciis nos effici cu- *Index delegatus.* pimus clariores. Coſtala igitur atque Darla cum, Deo propitio, Gothorum noſtrorū libertate lætentur, onera ſibi ſeruilia a vobis cauſantur iniungi: quæ nec ipſos deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas ſit imponi. Quod ſi ita geſtum eſſe cognoſcis, ſine aliqua dilatione facias amoueri. Ne ad nos exinde vlterius querela reuocetur, & incipiat grauis eſſe animo noſtro in ducem reuoluta cauſatio, quem magis oportet talia peragere, quæ nos delectet audire.

DECORATO. VIRO. DEVOTO. THEOD. REX XXXI.

THomas vir clariſſimus inter Apuliam Calabriamque prouincias de Siliquatici titulo Indictionum octauæ, nonæ, vndeci- *Siliquatici exactio fiat.* mæ, primæ, ſecundę, & quintæ decimę, quas ad conductionem ſuam pertinuiſſe commemorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem † redhibere conqueritur. † reddi debere. Et quia vtilitatem publicā diuturna non conuenit ludificatione differri, ideo deuotio tua præſentia decreta ſuſcipiens, Marcum presbyterum, Andream & Simeoniū, vel reliquos, quos breuis ſubter annexus eloquitur, ſeruata in omnibus ciuilitate conueniat. *Breuis.* Vt ſi eos non per calumniam, ſed manifeſtos reuera fiſco cōſtiterit eſſe debitores, ſummamque rationabiliter poſtulatur, ſine aliqua imminutione

perſoluant. Prouidendum eſt enim, ne ſpiritus contumacium perſonarum publicis rationibus aliquod videatur afferre diſpendium. Qui vero minus intentata cognoſcunt, ad iudiciũ competens te imminente conueniant: vt quod æquitati congruit, vtrarunque partium allegatione recognita, ſaluis legibus impleatur.

BRANDILAE. THEOD. REX. XXXII.

Notio de vxore, marito mandata.

ADiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conqueſtio: qui cum eſſet in expeditione feliciſſima conſtitutus, a Procula cõiuge tua vxorem ſuam aſſeruit trina fuiſſe cæde laceratam: ita vt ſolo beneficio deſperationis euaderet, cum non plagis feſſa, ſed iam crederetur extincta. Hanc nos, ſi tamen vera eſt, in fœmina quam maxime mirantes audaciam, tranſire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præſentibus admonemus, vt ſi factum euidenter agnoſcis, delatam querimoniam pudori tuo conſulens maritali diſtrictione redarguas: quatenus ex eadem cauſa ad nos querela iuſta non redeat, & legibus noueris reſecari poſſe, quod te oportuerat domeſtica diſtrictione corrigere. Quod ſi mendacium magis petitoris accuſans cauſam dicere fortaſſe volueris, ſummoto dilationis obſtaculo, ad Comitatum noſtrum cum ſupradicta coniuge tua incũctanter occurre, exceptura aut de iniqua præſumptione vindictam, aut de mulieris improbitate victoriam.

Maritalis diſtrictio.

Comitatus princip.

VVILITANCHO. DVCI. THEOD. REX XXXIII.

Adulterium.

GRauis eſt Patzenis clementiæ noſtræ ſenſibus intimata conqueſtio: qui ſe in expeditione Gallica conſtituto, in eum Brandilam proſiluiſſe teſtatur exceſſum, vt vxorem eius Reginam, proprio ſociandam duceret eſſe coniugio: & in iniuriam noſtrorum têporum, adulterium ſimulata matrimonij lege commiſſum fuit. Hæc nos, ſi vera ſunt, tranſire nequaquam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, ſi tunc ſceleri ſubiacebit, cum pro omnium ſalute pugnauerit? Reſpicite impudicæ gementium turturum caſtiſſimum genus: quod ſi a copula ſua fuerit caſu intercedente diuiſum, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtringit: gratiam coniunctionis non repetit, quam reliquit: fidem ſeruat, dum laudem pudoris ignoret: & moribus ſtudere deprehenditur, quod nulla viduitatis conuerſatione gloriatur. Mulierum ſe, proh dolor, vota continere nequeunt, quibus caſtitatem ratio perſuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt profecto mores, ſi nec illis comparari poſſunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideo ſublimitas tua impetitos ad ſuum faciat examen occurrere: & rerum veritate diſcuſſa, ſicut iura noſtra præcipiunt, in adulteros maritorũ fauore reſecetur. Quia defenſorem Reipub. redire noluerunt, qui ſcelerata præſumptione coniuncti ſunt. Confundi ſine dubio deſiderauerunt omnia, qui tentauerunt legibus inimica. Sed melius eſt, paucorum damno malorum corrigatur intentio. Quia omne matrimonium, quod abſit, incertũ relinquitur, ſi in tanta reuerentia ſine aliquo terrore peccetur.

Turturũ viduitas.

Pœna adulterij.

ABVNDANTIO. †PRÆPOSITO. THEOD. REX. XXXV. †PRAEF. PR.

FRontoſum,ſui nominis teſtem, frequenti nobis inſinuatione ſuggeſtum eſt,pecuniæ publicę decoxiſſe non minimam quãtitatem,quem a diuerſis iudicibus fecimus iuſta examinatione perquiri:ne forſitan,vt aſſolet,eum nõ veritas,ſed infirmaret inuidia.Ille omnia confeſſus,reddere ſe poſſe conſtituit, ſi ei largæ pręberentur inducię: quibus frequenter emenſis, immemor promiſſionis ſuæ,ad conſtituta ſemper imparatus occurrit. Fugere ſiquidem neſcius,ſed ſuæ ſponſionis ignarus: obliuioſus, cum relinquitur:trepidus, cum tenetur.Mutat verba, variat conſtituta: nec in vna dicti ſui qualitate contentus,diuerſis imaginibus immutatur. Merito Chamæleonti beſtiæ conferendus,quæ paruorum ſerpentum formæ conſimilis,aureo tantũ capite,& reliquis membris ſubalbentis praſini colore diſtinguitur.Hęc quoties humanos aſpectus incurrerit,dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate cõfuſa,colores ſuos multifaria qualitate commutat:vt modo veneta,modo blattea,modo praſina,modo poſſit cyanea reperiri.Vnde mirum eſt,in vna ſuperficie tot diuerſa conſpicere. Quam non immerito Pandiæ gemmæ dicimus eſſe conſimilem,in qua vnus ſe fulgor non poteſt continere:fluctuat aſpectibus tremulis,dum lapis teneatur immobilis. Nã quod modo videris, mox aliud ibi, ſi amplius intuearis, aduertis:ſic mutatum credis,quod neminem eripuiſſe cognoſcis.His permutationibus æſtimatis mens Frontoſi ſimillima reperitur.Quę dicti ſui non habet fidem: quæ tot varietates cõtinet,quot verba protulerit.Protei fabulis iure ſociãdus,qui ſubito compræhenſus,ſubſtantiæ ſuæ formam omnimodis nõ habebat.Nam vt cælaret hominem,aut leo frẽdebat,aut ſibilabat anguis, aut in vndas liquidas ſoluebatur.Et quia ſic notus eſt,cum facies ad tuum venire iudicium,primum agito ne promittat:caue,ne conſtituat.Quia leuiſſimi animi mos eſt,polliceri facile,quæ nõ diſponit implere. Quicquid autem perſoluere conſiderata æquitate potuerit,conſtrictus ſine aliqua dilatione iã reddat.Quia poſt tot falſitates,argutię ſuæ reputare poterit, quod ſe frequenter illuſiſſe cognoſcit.

Debitoris fruſtrantis inconſtantia & vanitas notatur.

Chamæleon.

Pandia gemma.

Proteus.

Non temerè promittendũ.

†LVVIRIT. COMITI. ET. AMPELIO. THEOD. REX XXXV. † PVVIO viro illuſt.

CVm pro incerti temporis euentu Romanas ædes inopia faciẽ caſtigata pulſaret,& quanuis rara,tamen tam pulchræ ciuitati videretur eſſe fœdiſſima,ęquum iudicauimus Hiſpanię triticeas illi copias exhibere.Vt antiquum vectigal ſub nobis felicior Roma reciperet.Iuſſis ſiquidem noſtris viri ſpectabilis Marciani laude digna ſeruiuit induſtria. Sed parũ diligenter impleta ſunt, quæ conſtat optime fuiſſe procurata. Hi enim,qui portanda ſuſceperant, morarum tædia non ferentes, deſtinatum frumentum in Africæ partibus pro ſuo dicuntur vendidiſſe compendio. Quod quanuis inultum minime tranſire debuiſſet (vt amor proprij commodi, tot populorum ieiuna vota ſuſpenderet) tamẽ quia nobis inſitum eſt,culpas remittere,quas poſſumus cauta ordinatione corrigere,Catellum & Seruandum viros ſtrenuos, eſſe credidimus dirigendos. Vt quia naucleri ducẽtos octoginta Solidos in triticum,& in naulis ſeptingentos quinquaginta octo Solidos accepiſſe per-

Pro frumento vendito illata pecunia.

hibentur,ſi apud vos facti veritas innoteſcit, in ſummam rationem collecta,ab eis mille triginta octo Solidorum quantitas inferatur. Vt qui vindictam remiſimus,damna minime ſentiamus. In qua parte ita ſe ſublimitas veſtra diligenter impendat,vt & iuſtitiæ & publicis vtilitatibus ſatisfeciſſe videatur.

STARCEDIO. V.S. THEOD. REX XXXVI.

Militi miſsio data abrogato donatiuo.

Ontinuatis laboribus attritum corpus debilitatẽ tibi cauſaris attuliſſe membrorum:vt qui ante bellicis fueras aptus inſignibus,nunc vel ad ocioſam vitam vix idoneus approberis, expetens vt ad expeditiones feliciſſimas non cogaris, a quibus non voto,ſed neceſſitate ſubduceris. Atque ideo allegationibꝰ tuis diutius perquiſitis,& ad rerum fidem deductis,ocium tibi nõ ignorabile præſenti iuſſione largimur.Quia non eſt ignauiæ culpa,quem excuſat miſeranda calamitas.Sed ſicut tibi remiſſam vitam concedimus, ita te donatiuo præſenti auctoritate priuamus. Quia non eſt æquum,vt cum de tuo cognoſcaris idoneus,rem laborantium accipere debeas ocioſus.Fruere igitur ſecura vita,aduerſorũ inſidiis noſtro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit deſertoris opprobrium: quando illi quos contigerit a militia, morbi cauſa ſuſpendi,ex prioribus factis habendi ſunt iure reuerendi. Nec enim dignus eſt a quoquam redargui,qui noſtro iudicio meretur abſolui.

IVDAEIS. MEDIOLANENSIBVS. THEOD. REX XXXVII.

In ſacrum ſynagoga ſecuritas & tuitio.

Ibenter annuimus,quæ ſine legum iniuria poſtulantur,maxime cum pro ſeruanda ciuilitate nec illis ſunt neganda beneficia iuſtitiæ,qui adhuc in fide cognoſcũtur errare. Atque ideo diſcant rerum bonarum ſuauiſſimum ſaporem: vt qui humanam iuſtitiam nituntur quærere,ſolicitius incipiãt diuina iudicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter cauſamini præſumptione laceratos,& quæ ad Synagogam veſtram pertinent, perhibetis iura reſcindi,opitulabitur vobis manſuetudinis noſtræ poſtulata tuitio. Quatenus nullus eccleſiaſticus,quæ Synagogæ veſtrę iure competunt, violentia intercedente peruadat,nec veſtris ſe cauſis importuna acerbitate permiſceat.Sed vt religionis cultuum,ita & actuum ſint conuerſatione diſcreti:hac tamen moderatione principalis auxilij beneficium concedentes, vt nec vos quod ad præfatę Eccleſię ius vel religioſas † perſonas certe legibus pertinere conſtiterit,inciuiliter attrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona pręſcriptio,eo quod cũctis vobis iure ſeruabitur: nec conuentionalia vos irrationabiliter præcipimus ſuſtinere diſpendia: vt hac pietatis noſtræ defenſione muniti,petitio veſtra ab illicitis ſe liberatã gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ noſtræ conſuetudine,quę rogaſtis.Sed quid Iudæe ſupplicans temporalem quietem quęris,ſi æternam requiem inuenire non poſſis?

† cæteras perſonas.

Tricennalis præſcriptio.

VNIVERSIS. POSSESSORIBVS. THEOD. REX XXXIIX.

Arbores ædificiis noxiæ euellantur.

Dmonet nos formarũ cura præcipua, vt quę poſſunt noxie creſcere,debeamus celerius amputare. Quatenus & ſoliditas aquæ ductus,Deo auxiliante,incorrupta ſeruetur, & vobis leue ſit opus,quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nũc virgulta ſunt,erunt,ſi negligantur,& robora.Iſta enim quæ modo facili auulſione diri-

dirimuntur, poſtea vix ſecuribus icta ſuccumbunt. Atque ideo ſociata debetis properatione contendere, vt præſenti diligentia futuri laboris euadatis incommoda. Hæc eſt enim † ciuilis euerſio, ſine oppugnatione diſſidiũ, aries, vt ita dixerim, fabricarum. Quapropter omnem ſyluam, quæ parietibus inimica conſurgit, de Rauennate forma iubemus radicitus amputari: vt Signini † Albei reparata conſtructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit a fontibus ſuſcipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum, tunc piſcinæ vitreis fontibus fluctuabunt, tunc erit quæ diluat aqua, non inquinet: poſt quam lauari continuo non ſit neceſſe. Additur etiam, quod ſi ad potãdum vnda ſuauis influxerit, omnia noſtro victui redduntur accepta. Quando humanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, vbi aquarum dulcium perſpicuitas non habetur. Nam ſi lauari cupimus puriſſimis liquoribus, quanto magis ſaciari talibus feſtinamus? Quæ ſi nunc futura tractentur, nulli labor facit tædium, qui ſumitur pro delectatione cũctorum.

† curilis. *Aries.* *† talius.* *Aquarum vtilitas.*

AMPELIO. ET. LIVERIÆ. THEOD. REX XXXIX.

DEcet, prouincias regno noſtro, Deo auxiliante, ſubiectas, legibus & bonis moribus ordinari. Quia illa vita vere hominum eſt, quæ iuris ordine continetur. Nam beluarum ritus eſt, ſub caſu viuere: quę dum rapiendi ambitu feruntur, improuiſa temeritate ſuccumbunt. Agrum ſuum denique a dumoſis ſentibus doctus purgat agricola: quia laus excolentis eſt, ſi agreſte ſolum dulciſſimis fructibus amœnetur. Sic quies ſuauiſſima populi & tranquilla diſpoſitio regionum, præconium probatur eſſe regnantium. Multorum itaque querela comperimus, in prouincia Hiſpaniæ, quod ſummũ inter mortales crimen eſt, vitas hominum vaga præſumptione populari, & leuium occaſione cauſarum ſubire multos interitũ. Sic mala pace quaſi ludo corruunt, quanti vix potuiſſent cadere ſub neceſſitate bellorutu. Dehinc non † polypticis publicis, vt moris eſt, ſed arbitrio compulſorum ſuggeruntur prouincialium ſubiacere fortunæ. Quod genus euidentis eſt prædę, pro illius voluntate dare, qui ad ſuum commodum amplius feſtinat exigere. Cui rei nos regali prouidentia ſuccurrere cupientes, ſublimitatem veſtram per vniuerſam Hiſpaniam loco muneris credidimus deſtinandam. Vt ſub ordinationis veſtrę nouitate inueteratæ poſſit conſuetudini nil licere. Verum vt, more medicorum, ſæuioribus morbis accelerata remedia † tribuamus, inde curationis noſtræ fiat initium, vbi magis noſcitur eſſe periculum. Homicidij ſcelus legum iubemus auctoritate reſecari: ſed quanto vehementior pœna eſt, tanto eius rei debet inquiſitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula ſuſtinere. Pereant itaque ſoli nocẽtes, in correctione multorum: quãdo & hoc pietatis genus eſt, coërcere infantiam criminis, ne iuueneſcat augmẽtis. Exigentes vero aſſem publicum per grauamina ponderum, premere dicuntur patrimonia poſſeſſorum: vt non tam exactio, quam præda eſſe videatur. Sed vt totius fraudis abrogetur occaſio, ad libram Cubiculi noſtri, quę vobis in præſenti data eſt, vniuerſas functiones publicas iubemus inferri. Quid enim tam nefarium, quã præſumptoribus liceat in ipſa etiam trutinæ qualitate peccare? vt quod eſt

Occurritur exactorum & aliorum fraudib. *Cadis.* *† pollicitis.* *† conferamus, vt.* *Grauioribus malis prius medendum.* *Exactores.* *Librâ principis.* *Trutina.*

iuſtitiæ proprie datum,hoc per fraudes noſcatur eſſe corruptum? *Conductores.* Conductores domus regiæ,quacunque gente ſint editi, ad liquidum veritate diſcuſſa,tantum decernimus ſoluere,quantum noſtra prædia conſtiterit penſitare.Et ne cuiquam labor ſuus videatur ingratus,ſalaria eius pro qualitate locatæ rei,veſtra volumus æquitate conſtitui.Non enim noſtra,ſed illorum rura dicenda ſunt, ſi pro voluntate conducentis modus eueniat penſionis.Tranſmarinorum igitur canonem,vbi non parua fraus fieri vtilitatibus publicis intimatur,vos attente iubemus exquirere:atque ſtatutum numerum pro iurium qualitate definire. *Tranſmarinus canon.* Quia cõtra fraudes vtile remedium eſt,noſſe quod inferatur.Monetarios autem, *Monetarij.* quos ſpecialiter in vſum publicum conſtat inuentos,in priuatorum didicimus tranſiſſe compendium. Qua præſumptione ſublata,pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. † Telonei *Telonei canõ. † tholonei.* quinetiam canonem nulla faciatis vſurpatione confundi.Sed modum rebus vtillimum,quem preſtare debeat,imponẽtes,cõmerciandi licentiam æquabili ratione reuocate: ne ſe tẽdat in vagum ambitioſa enormitas exigentium. Actus preterea Læti,cuius conſcientia ſumma pulſatur inuidia,ſub conſueta nobis cẽſemus æquitate perquiri: Vt nec fraus aſtutis machinationibus occulatur, nec innocentia falſis criminationibus ingrauetur. Quoſcunque vero in furtiuis actionibus repereris fuiſſe *Furia.* verſatos,pro fortunarum quantitate,ſuppreſſam reddant veſtra æſtimatione pecuniam.Quod ſi hæc per alios diſperſa eſſe conſtiterit, & illi nihilominus teneantur obnoxij,qui ſciẽtes paſſi ſunt in tali actione miſceri. *Conſcij furũ & raptorum.* Cõplices enim extiterunt criminis,qui non detexerunt facta raptoris.Prebendarum tenor aſcriptus, *Prabenda.* quem noſtra diuerſis largitur humanitas prouincialibus,ſuggeritur intolerabilis cauſa eſſe damnorum: quando & in ſpecies exigitur,& impudenter eius pretium poſtulatur. Deteſtabilis cupiditatis iſta ſunt documenta,competentia ſibi diſtrahere, & ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum,nimis videtur abſurdum: vt & noſtra cõſtituta prætereant,& tributariorũ,qui fouendi ſunt, videantur afflixiſſe ſubſtantiã.Sint igitur præfixo modo contenti,ſiue ibidem poſiti,ſiue hinc nihilominus deſtinati:habeãt liberum arbitriũ,vnum tantum de duobus expetere:dummodo geminata exactione fortunas alienas non debeant ingrauare.Exactorum quoque licẽtia fertur amplius a prouincialibus extorqueri,quã noſtro Cubiculo cõſtat inferri.Quod diligẽti examinatione diſcuſſum,ad hunc vos modum functiones publicas reuocare decernimus,quẽ Alarici atque Enrici temporibus conſtat illatas. Parauerendorũ itaque ſubuectiones exigere, *Veredi. Parauerędi.* eos qui habent veredos adſcriptos, prouincialium querela comperimus:quod nullum penitus ſinatis præſumere, quando per turpiſſimos quæſtus & poſſeſſor atteritur, & commeantiũ celeritas impeditur. Villicorum quoque genus, *Villicorum tuitio.* quod ad damnoſam tuitionẽ queruntur inuentum,tam de priuata poſſeſſione, quam publica funditus volumus amoueri.Quia non eſt defenſio,quæ preſtatur inuitis:ſuſpectum eſt,quod patiuntur † volentes. *† v. nolentes.* Nam hoc eſt reuera beneficium, ſi ſine murmure feratur acceptũ.Seruitia igitur,quæ Gothis in ciuitate poſitis ſuperflue præſtabantur,decernimus amoueri.Nõ enim decet,ab ingenuis famulatum quærere, quos miſimus pro libertate pugnare.

CY-

CYPRIANO. COMITI. SACRARVM. THEOD. REX XL.

Comitiua ſacrár. largit.

QVanuis vltra deſideria ſupplicum frequenter nos præſtitiſſe beneficia gaudeamus; & quod eſt difficillimũ, humanæ ambitionis interdum vota ſuperemus: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos merito feciſſe gloriamur. Diu quippe trutinandus eſt, cui traduntur examina, taliſque debet a principe deligi, qualis ab ipſa poteſt lege dictari. Gemmarum diuites venæ auri fulgore pretiantur, & † gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla de generi vicinitate ſordeſcunt. Sic bona merita ſplendidis dignitatibus ſociata, alternis præmiis adiuuantur, & vnius rei facies de † addita venuſtate pulchreſcit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi aut loquaci famæ credidimus, qui nobis exſpectantibus ſæpe placuiſti. Interpellantium ſiquidem cõfuſas querelas diſtincta nimis ac lucida relatiõe narrabas. Et qui ꝓprios dolores exprimere nõ poterant, tuis cõmendati allegationibus obtinebãt: & ne fauoris alicuius putaretur exceſſus, deſideria ſupplicum ipſis præſentibus intimabas. Ori tuo altercantium deſideria conuenerunt, & quod difficillimum gratiæ genus eſt, alternæ parti indiſcreta laude placuiſti: quæ res ipſos Oratores quoque poſtponit. Nam cum illis ſit propoſitum diu tractata vnius partis vota dicere, tibi ſemper neceſſe fuit repentinum negocium, vtroque latere declarare. Additur etiam regalis præſentiæ gratiſſimũ pondus: ſub quo te ita facile contigit expeditum, vt quod illi vix poſſunt artificioſis † ſchematibus a iudicibus obtinere, tu probareris a principe puris allegationibus impetrare. Erat nimirum ſerenitatis noſtræ in bonum publicum parata ſententia, quia nullam tarditatem in cognoſcendo negocio ſuſtinebat. Mox enim a te narrata cauſa conſpecta eſt, & cur tardaret negocij finis, cum tu ſuggeſtionem lucida breuitate concluderes? Didiciſti, vt credimus, iudicare noſtris ſeruiendo iudiciis. Ita quod efficaciſſimũ diſcipulatus genus eſt, agendo potius inſtructus es, quam legendo. Talibus igitur inſtitutis edoctus, Eoę ſumpſiſti legationis officium, miſſus ad ſummæ quidem peritiæ viros: ſed nulla inter eos confuſus es trepidatione, quia nihil tibi poſt nos potuit eſſe mirabile. Inſtructus enim trifariis linguis, nõ tibi Græcia quod nouum oſtentaret inuenit, nec ipſa qua nimium præualet, te tranſcendit argutia. Acceſſit meritis tuis, cũctis laudibus pretioſior, fides, quam diuina diligunt, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas vnde ſe humana fragilitas contineret, ſi noſtris actibus mentis firmitas non adeſſet? Hæc inter ſocios amicitiam ſeruat: hæc dominis pura integritate famulatur, hæc ſupernæ maieſtati reuerentiam pię credulitatis impendit: & ſi beneficium tantæ rei latius quæras, incommutabilis fidei eſt omne, quod bene viuitur. Sume igitur per Indictionem tertiã Sacrarum Largitionum, Deo propitio, dignitatem. Vtere congruis tuis natalibus inſtitutis. Meruiſti hactenus, vt honorum faſtigia crederemus: age nunc, vt tibi gratiæ noſtræ celſiora nihilominus conferamus.

Marginal notes: † gratiam. — † adiuncta ſibi. — *Aduocati laus.* — † ſtemmatibus. — *Vſus fori.* — *Fides.*

I

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEOD. REX XLI.

Candidati commendatoria.

LIcet candidatos vobis frequenter genuerit munificentia principalis, & fœcunda indulgentia noſtra vobis altera ſit natura, habetis nunc profecto virum, quem & nos elegiſſe deceat, & vos ſuſcepiſſe conueniat. Cui ſicut fortunatum fuit à nobis eligi, ita laudabile erit, veſtro cœtui honorum lege ſociari. Hoc tamen Curiæ felicius prouenit, quod nobis & impolitus tyro militat: illa vero non recipit, niſi qui iam dignus honoribus potuerit inueniri. Conuenienter ergo ordo veſter æſtimatur eximius, qui ſemper eſt de probatiſſimis cõgregatus. Nõ enim illic profanis reſeratur introitus, ſed tales illuc permittũtur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suſcipite itaque collegam, quem palatia noſtra longa examinatione probauerunt, qui regiis ita intrepidus militauit affatibus, vt iuſſa noſtra ſæpe nobis expectantibus atque laudantibus explicaret. Cognoſcitis profecto quæ loquimur. Quis enim veſtrum a Cypriani deuotione ſummotus eſt? Nam qui ſolatia eius petiit, mox beneficia noſtra ſuſcepit. Obtinuit ille ſæpius inuectationibus noſtris, quod in conſiſtoriis agi ſolebat antiquis. Si quando enim releuare libuit animum, Reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus: vt ipſa varietate rerũ ſoliditas ſe corporis vigorque recrearet. tunc nobis cauſas multiplices relator delectabilis ingerebat: eratque eius infaſtidita ſuggeſtio, ſub iudicis animo tędioſo. Ita dum cauſas præſtandi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus beneficiorum auiditate ſuccenſus. His igitur adhæſit obſequiis candidatus, qui ſic militauit animo noſtro, vt nulla eum grauaret offenſio. Iraſcebamur ſæpe cauſis improbis, nec tamen diſplicere poterat lingua relatoris. damnabamus interdum negocium, cuius placebat aſſertor: & impetum noſtri animi frequenter ſuſtinuit, qui gratiæ momenta poſſedit. Gloriatur etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, ſicut meminiſtis, Opilio fuit; vir quidem abiectis temporibus ad excubias tamen Palatinas electus. Qui multo amplius creſcere potuit, niſi fides ſub auidiſſima remunerationis ſterilitate iacuiſſet. Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui ſi tamen non ditauit, innotuit. Quia magnæ abundantiæ laudis eſt, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruiſſe. Vicit ipſe Maiores ſuos felicitate ſæculorum, & quod amplius euectus eſt, noſtris eſt temporibus applicandum. Talis quippe eſt in ſubiectis menſura prouectuum, qualis fuerit & diſtantia dominorum. Quapropter P. C. prædictũm Cyprianum, ſuis meritis & natalium ſplendore fulgentem, ad Sacrarum Largitionum culmen eueximus: vt & veſter augeatur numerus, & incitetur deuotio ſeruientium. Æſtimate reuerentiſſimi Patres, quid de veſtro ordine cenſeremus, quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione prædicamus.

Antiqua cõſiſtoria.

Facundia.

Nobilitas.

Opilio.

MAXIMO. V.I. THEOD. REX XLII.

Spectacula conſularia.

SI Conſularem munificentiam prouocant, qui peruncta corporũ flexibilitate luctãtur; ſi organo canentibus redditur viciſſitudo præmiorũ; ſi venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus eſt, qui vt ſpectantibus placeat, ſuis mortibus elaborat? Voluptatem præſtat ſanguine ſuo, & infelici ſorte

conſtrictus

conſtrictus feſtinat populo placere,qui eum non optat euadere. Actus deteſtabilis,certamen infelix,cum feris velle contendere,quas fortiores ſe nõ dubitat inuenire. Sola eſt ergo in fallendo præſumptio, vnicũ,in deceptione ſolatium. Qui ſi feram non mereatur effugere, interdum nec ſepulturã poterit inuenire. Adhuc ſuperſtite homine perit corpus: & antequam cadauer efficiatur, truculenter † aſſumitur. Captus eſca fit hoſti ſuo, & illum (proh dolor) ſatiat, quem ſe perimere poſſe ſuſpirat. Spectaculum tantum fabricis clarum,ſed actione deterrimum,in honore Scythicæ Dianę repertum,quæ ſanguinis effuſione gaudebat. O miſeræ deceptionis errorem, illam deſideraſſe colere, quæ hominum morte placabatur. Primum ſibi per lucos & ſyluas agreſtium populorum nota & venationibus dedita,hãc triplicem deam falſa imaginatione finxerunt: ipſam in cœlo Lunam, ipſam in ſyluis Dianam, ipſam apud inferos Proſerpinam eſſe, firmantes. Sed ſolum Herebi potentem, non improbe forſitan æſtimarunt: quando tali falſitate decepti,in profundas viui tenebras cum ſuis erroribus intrauerunt. Hunc ludum crudelem, ſanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanã (vt ita dixerim) feritatem, Athenienſes primum ad ciuitatis ſuæ perduxere culturam, iuſtitia permittente diuina, vt ad † illuſionem ſpectaculi perueniret, quod falſæ religionis ambitus inueniſſet. Hoc Titi potentia principalis diuitiarum profuſo flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuiſſet. Cum Theatrum, quod eſt hemiſphærium, græce dicatur, Amphitheatrum quaſi in vnum iuncta duo viſoria, recte conſtat eſſe nominatum. Qui ſpeciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur ſpatium, & ſpectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotũditas vniuerſa collegerat. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confiſus currit ad ora beluarum: & illud, quod cupit euadere, magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat & prædator & præda: nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre ſaltu corporis eleuato, quaſi veſtes leuiſſimæ ſupinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra beluam libratus, dum moras diſcedendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Sic accidit, vt ille magis poſſit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria Mundi diſtributione cõpoſitis, † rotabili facilitate præſumens non diſcedendo fugit, non ſe longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibus ſe reddens proximum, vt ora vitet vrſorum: ille in tenuem regulam † venire ſuſpenſus inuitat exitiabilem feram, & niſi periclitatus fuerit, nil vnde viuere poſſit, acquirit: alter ſe geſtabili muro cannarum, contra ſæuiſſimum animal, † ericij exemplo, receptatus includit, qui ſubito in tergus ſuum refugiens, intra ſe collectus abſconditur: & cum nuſquam diſceſſerit, eius corpuſculum non videtur. Nam ſicut ille veniente contrario reuolutus in ſphæram, naturalibus defenſatur aculeis, ſic iſte conſutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum: alij tribus, vt ita dixerim, diſpoſitis hoſtiolis paratam in ſe rabiem prouocare præſumunt, in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes, modo facies, modo terga moſtrantes. Vt mirum ſit euadere, quos ita reſpicis per leonum vngues denteſque volitare: alter labenti rota feris

Decertare cũ beſtiis. — † abſumitur. — *Dianæ triformis.* — † titiſionem. — *Theatrum.* — *Amphiteatri forma.* — *Deſcriptio arenariorum.* — † troborali. — † ventre. — † Fort. ericinacij. — *Venatorum circumſeſſio dolo.* — *Machina.*

offertur:eadem alter erigitur, vt periculis auferatur. Sic hęc machina ad infidi Mūdi formata qualitatem iſtos ſpe refouet, illos timore diſcrutiat, omnibus tamen viciſſim, vt decipere poſſit, arridet. Longum eſt per tot periculorum caſus ſermonibus euagari. Sed apte iungendum eſt, quod ait de Inferis Mantuanus, Quis ſcelerum comprehendere formas? quis omnia pęnarum percurrere nomina poſſit? Sed vobis, quibus neceſſe eſt talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, vt hęc miſeris faciatis eſſe votiua. Alioqui violenta compulſio eſt, ſolennia dona ſubtrahere, & mortes deteſtabiles imperare. Et ideo quicquid in longam cōſuetudinem antiqua liberalitate peruenit, ſine aliqua dilatione concedite ſupplicanti. Quia homicidij reatus eſt, illis eſſe tenacem, quos editio veſtra inuitauit ad mortem. Heu mundi error dolendus! ſi eſſet vllus æquitatis intuitus, tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Dona ſolennia.

TRANSMVNDO. REGI. VANDALORVM THEOD. REX. XLIII.

Nuptiis inter reges conciliari pacem.

QVanuis a diuerſis regibus expetiti pro ſolidanda concordia, aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inſpirante, coniunximus: nulli tamen æſtimamus nos aliquid ſimile contuliſſe, quam quod germanam noſtram, generis † Amali ſingulare præconium, veſtrum fecimus eſſe cōiugium: fœminam prudentiæ veſtræ parem, quæ non tantum reuerenda regno, quantum mirabilis poſſit eſſe conſilio. Sed ſtupeo vos his beneficiis obligatos Geſalecum, qui noſtris inimicis dum à nobis foueretur adiunctus eſt, in veſtram defenſionem ſic fuiſſe ſuſceptum, vt qui ad vos viribus deſtitutus, priuatusque fortunis venerat, ſubita pecuniæ vbertate completus, ad gētes exteras probetur tranſmiſſus: qui quanuis, Deo iuuante, lædere nil poſſit, tamen animum veſtræ cogitationis aperuit. Quid expectent extraneorum iura, ſi ſic meretur affinitas? Nam ſi cauſa miſericordiæ ſuſceptus eſt in regno veſtro, teneri debuit: ſi noſtri propter expulſus eſt, non oportuerat cum diuitiis ad aliena regna tranſmitti, quæ ne vobis redderentur infeſta, noſtra fecerunt abſolute certamina. Vbi eſt quod tanta lectione ſaginatus, alios ſolebas docere de moribus? Hoc ſi voluiſſes cum ſorore noſtra tractare, vtique vobis non potuiſſet accidere. Quia nec fratrem permiſerat lædi, nec maritum fecerat in rebus talibus inueniri. Atque ideo per illum & illum Legatos noſtros ſalutantes honorificentia competenti, petimus vt hanc iniuſtitiam deliberatio veſtra pertractet: ne parentum veſtrorum animus euidentibus cauſis excitatus, cogitet aliquid tentare, quod pacem videatur irrumpere. Grauiter ſiquidem dolet iniuria, quę contigerit inſperata; & ſi inde proueniat dolus, vnde credebatur auxilium. Quædam vero per harū portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus: vt æſtimantes omnia, quid fieri in tanta cauſa oporteat, prouidentia veſtra reponat. Quia non eſt leue, prudentes viros in pacis conſtituta peccare.

† Diualis.

Expoſtulatio de Geſaleci Regis iniuriis.

TRANS-

TRANSMVNDO. REGI. VANDALORVM THEOD. REX XLIV.

OStendiſti prudentiſſime Regum,poſt erroris euentum ſapien-
tibus ſubuenire poſſe conſilium:nec pertinaciæ vitium vos a-
mare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligaſtis a-
„ nimum meum tanta vos in melius celeritate mutando. Nam
„ cũ Rex ſatisfacit,quælibet dura diſſoluit: quia ſic eſt in prin-
cipibus humilitas glorioſa,quemadmodum in mediocribus odioſa poteſt
eſſe iactantia. Nuper vobis obiecimus Geſaleci quondã Regis doloſã me-
ditatione diſceſſum. Sed vos nobilitatis veſtræ memores & honoris, actũ
rei nobis veritate declaraſtis.Vnde non fuit ſic vituperabile,hominem pra-
uis ſuſpicionibus locum dediſſe, quantum glorioſum eſt dominãtem tam
celerrime ſe potuiſſe purgare.Ille enim, qui minus poterat cogi, animæ nõ
paſſus eſt arcana violare. Cui laudi viciſſitudinem, in qua poſſumus parte
reddentes, ſynceram purgationem pura mente ſuſcepimus: ſed auri tranſ-
„ miſſi munera non tenemus:vt & ipſi intelligatis,cauſam per iuſtitiam fuiſ- *Repudiata*
„ ſe motam,quam nulla potuit finire vænalitas.Fecimus vtrique regalia.Sic *regi munera.*
nos ſuperauimus tyrannicam cupiditatem, ſicut & vos viciſſe conſtat er-
rorem.Redeant ad Cubiculum veſtrum munera, quorum tantum oblatio
„ videtur eſſe gratiſſima.Negligatur aurum,vbi electum eſt conſcientiæ pre-
„ mium:patiatur aliquando repulſam,quod ſemper auaris Regibus impera-
„ bat.Eat nunc actus iſte per gentes,carum parentem non excuſaſſe culpam,
„ & læſos animos reſpuiſſe pecuniam.Ita quod per bella ſolebat quæri,amo- *Amore tranſ-*
„ ris ſtudio declaratum eſt,potuiſſe contemni.Intelligant parentes tales fuiſ- *actum, non vi.*
ſe,qui ſtudio auaritiæ cauſas ſibi nequiuerint excitare. Omnia ſiquidem
ſuperauit affectus:tunc cœpit petitio magis deſinere, quando pulſatus ob-
iecta non paſſus eſt abnegare.Recipite igitur munera ſenſibus ſuſcepta, nõ
manibus.Suauius nobis fuit,iſta reddere,quam multo grãdia ſuſcepiſſe. E-
ſtote nũc ad ſimilia cauti, ad vẽtura ſoliciti:quia inſtructꝰ redditur animus
in futuris,quando præteritorum commonetur exemplis. Quapropter illo
& illo Legatis veſtris redeuntibus pleniſſime reddimus ſalutationis affe-
ctum, optantes vt ſoſpitatem veſtram diuina concedant, cuius nobis ani-
mos validiſſime cognoſcimus eſſe ſociatos.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM

LIBER. SEXTVS

FORMVLA. CONSVLATVS I.

Conſulatus. *Palmata veſtes.*

PRiſcorum iudicio qualis ſit Conſulatus, hinc omnino datur intelligi, quãdo inter Mundi dignitates eximias, ſolus meruit habere palmatas veſtes, quas felicitas dabat, præmia vincentium, nomen annorum, compenſatio ſola cui debebantur omnia. Statum Reipub. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium ac liberos huius conſilia vindicabant, & tot magnis debitis ſola erat huius retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inuenta ad generale gaudium. Per illam nimirum ſtatus imperij iugiter creuit: illã ſemper felix Roma ſuſcepit: merito pridẽ genus habebatur imperij: merito ſupra omnes ciues poterat, qui ab hoſte patriã vendicabat: vtilitates publicas ſub æquitate diſponens, ius dicebat etiam capiti: ſed tuto illi commiſſa eſt poteſtas necis, qui fuerat auctor ſalutis. *Faſces, ſecures.* Hinc eſt, quod etiam faſces atque ſecures tantæ poteſtati præceptæ ſunt illigari: vt cum tardius ſoluerentur, moram deliberationis acciperent, ſi de cæde aut nece hominis aliquid cenſuiſſent: ita vt cum omnia eius traderentur arbitrio, ne inſoleſceret animo, Conſul dictus eſt, a conſulendo. *Conſul vnde dictus.* Hinc tanta largitas profluebat, vt illa dextra, quæ ſanguinem copioſe fuderat hoſtium, vitæ auxilium ciuibus manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat, ſtudio largitatis explebat. In † argumentum etiam publicæ gloriæ ſoluebat famulos iugo ſeruili, qui libertatem tantæ dederat ciuitati. *† augmentum.* *Manumiſſio.* Sed nunc ſumitis iſta felicius: quando nos habemus labores Conſulum, & vos gaudia dignitatũ. *Palmata toga.* Palmatæ ſiquidem veſtræ, noſtræ probantur eſſe victoriæ: & proſperrimæ conditionis euẽtu vos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cum nos ſecuritatem demus per bella Romanis. Atque ideo per illam Indictionem Cõſulatus te decoramus inſignibus. *Conſularia inſignia.* Pinge vaſtos humeros vario colore palmatæ: validam manum victoriali ſcipione nobilita: lares proprios etiam calceis auratis egredere: ſellam Curulem pro ſua magnitudine multis gradibus eniſus aſcende: vt in ocio ſubiectus merearis, quod nos per maximos labores aſſumimus imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella neſcitis: nos, iuuante Deo, regimus, nos conſulimus, & veſtrum nomen annum deſignat. *Nomen annis dãt Conſules.* Viciſtis felicitate principes, qui & honores ſummos geritis, & dominationis tædia non habetis. Quapropter erige confidentiam mentis tuę, Conſules eſſe magnanimos decet. Opes priuatas non cogites, qui gratiam publicam donando haberẽ decreuiſti. Hinc eſt enim, quod alios Iudices etiam non rogantes euehimus, Conſules autem ſperantes tantummodo promouemus: vt ſoli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expenſis eſſe cognoſcitis. Alioqui onera eſſent potius, non honores, ſi ſupra vires aliquid imponeremus inuitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic eſt

ambitus

ambitus qui probatur. Eſto mūdo clarus, tibi proſperrimus, tuis autem poſteris feliciter imitandus.

FORMVLA. PATRITIATVS II.

SI antiquitatis ordinem perſcrutemur origine dignitatū,† Patritiorum familia Ioui noſcitur fuiſſe dicata: vt ſummi Dei (ſicut putauere) cultura locum primarium poſſideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, & nomen ipſum Patribus magna ſe vicinitate iungebat, ſuperſtitione derelicta, ad veſtrum cœtum felici conditione migrauit, quia pontificalis laus conſcientię Senatui recte poterat conuenire. Sic ex augurali familia Reges quoque † legis inſtitutos, nō iniuria: quia decuit a tali propoſito venire, qui publica poterat iura tractare. Hinc eſt, quod & honor ipſe cinctus eſt, cum vacaret, nihil iuriſdictionis habens, & iudicantis cingulum non deponēs: in quo felicitas perpetua naſcitur, dum ſucceſſoris ambitio non timetur. Nam mox vt datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit coęuus, ornatus indiuiduus, cingulum fidele, quod neſcit ante deſerere, quam de Mundo homines contingat exire: credo ad ſimilitudinem pontificatus, vnde venerat, rem fuiſſe formatā: qui ſacerdotium non deponunt, niſi cum vitæ munera derelinquunt. Additur, quod leges tantam illis reuerentiam detulerunt, vt in ſacris poſitus, cū hoc fuerit honore præcinctus, paternæ poteſtatis nexibus exuatur, niſi contra ſpecialiter a principe caueatur. Quod conſtat ratione probabili conſtitutū: vt qui ampliſſimum genium pręcioſæ libertatis acceperat, viliſſimam conditionem cum ſubditis non haberet. Præfectorios & aliarum dignitatum viros præcedit † vnitatum, cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis conſtat aſſumi. Proinde neceſſario laudatam intellige dignitatem: ne aut nos parum dediſſe videamur, aut tu negligentius tractes, ſi te aliquid mediocre ſuſcepiſſe putaueris. Quapropter ab illa indictione noſtro munere ſubleuatus, Patritiatus culmen aſcende, quod quidam iuridicorum a patribus dictum eſſe voluerunt, facturus omnia, quę tantam reuerentiam decēt. Nam quamuis magna contulerit noſtra clementia, habes adhuc quod expectes, ſi te probabiliter tractare contendas.

† potitiorū. *† legitis.* *Patritiatus dignitas ſola morte ſoluitur.* *Patritiatus patria poteſtate exoluit.* *† vni tantū.* *Patritiatus vnde.*

FORMVLA. PRAEF. PRAET. III.

SI honoris alicuius eſt origo laudabilis, ſi bonum initium ſequentibus rebus poteſt dare præconium, tali auctore Præfectura Prætoriana gloriatur, qui & Mundo prudētiſſimus, & diuinitati maxime probatur acceptus. Nā cum Pharao Rex Ægyptius de periculo futurę famis inauditis ſomniis vrgeretur, nec viſionem tantam humanum poſſet releuare conſilium, Ioſeph vir beatus, inuentus eſt, qui & futura veraciter pręediceret, & periclitāti populo prudentiſſime ſubueniret. Ipſe primum huius dignitatis infulas conſecrauit: ipſe carpentum reuerendus aſcendit: ad hoc gloriæ culmen euectus, vt per ſapientiam conferret populis, quod præſtare non potuerat potentia dominantis. Ab illo nanque patriarcha, & nunc pater appellatur imperij: ipſum hodieque reſonat vox præconis, inſtruens iudicem, ne ſe patiatur eſſe diſſimilem. Merito, vt cui tanta poteſtas potuit dari, videretur ſemper ſubtiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati & nobiſcum iura communia ſunt. Exhibet enim ſine præ-

Ioſeph. *Poteſtas Præf. prætor.*

ſcriptione longinquos,magna quantitate mulctat errantes , fiſcum pro ſua deliberatione diſtribuit,euectiones ſimili poteſtate largitur,vacantia bona proſcribit,delicta prouinciarum iudicum punit , verbo ſententiam dicit. Quid eſt,quod non habeat commiſſum, cuius eſt vel ipſe ſermo iudicium? Pene eſt,vt leges poſſit condere,quando eius reuerentia poteſt negocia ſine appellatione finire. Ingreſſus palatium noſtra conſuetudine frequenter adoratur:& tale officium morem videtur ſoluere;quod alios potuit accuſare.Poteſtate igitur nulla dignitas eſt æqualis. Vice Sacra vbique iudicat. Nullus ei miles de fori ſui auctoritate præſcribit,excepto officiali Magiſtri Militum: credo vt vel illis aliquid Antiquitas cederet, qui videbantur pro Repub.bella tractare . Curiales etiam verberat,qui appellati ſunt legibus Minor Senatus.In officio ſuo ius retinet ſingulare,& talibus tantiſque noſcitur iubere,quos etiam prouinciarum non audeant iudices in aliqua parte contemnere.Officium plane geniatum,efficax, inſtructum , & tota animi firmitate præualidum:qui ſic peragent iuſſa,vt nullis morentur dilationibus imperata.Militia perfunctis Tribunorum & Notariorum honorem tribuit,& milites ſuos illis exæquat,qui inter proceres mixti,noſtris † conſpectibus obſecundant. Gratanter implemus, quæ ille conſtituit, cuius reuerentia & nos ita conſtringimur,vt ſine dubitatione faciamus, quæ illum decreuiſſe cognoſcimus. Non immerito, quando palatium ſua prouiſione ſuſtentat,ſeruientibus nobis procurat annonas,humanitates quoque iudicibus ipſis facit. Legatos gentium veraces explet ordinationibus ſuis. Et licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos , ab iſta totum pene geritur, quicquid in imperio noſtro æquabili moderatione tractatur . Hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem (quod proſperum nobis , vtile Reipub. ſit) ab illa Indictione tuis humeris decenter imponimus : quam tu & ingenij virtute ſuſtineas, & ſumma fide tractate contendas. Quæ quantum diuerſis ſolicitudinibus conſtringitur, tanto magis laudes ampliſſimas dignitas hæc triumphat . Et ideo tantum lumen gloriæ ſit actionibus veſtris, vt & in palatio noſtro fulgeat , & in prouinciarum longinquitate reluceat. Par tibi ſit cum poteſtate prudentia : conſcientiæ tuæ quadrifaria virtus aſſideat.Tribunal tuum ideo tam excelſum factum eſſe noueris, vt locatus ibi nihil humile abiectumque cogitares. Conſidera quid debeas dicere, quod a tantis excipitur. Monimenta publica talia contineant, quæ ſe legiſſe nullus erubeſcat . Præſul mirabilis partẽ non habet cum delictis:quia niſi aliquid egregium aſſidue fecerit, culpam vel ocioſus incurrit. Nam ſi prædictus auctor ſanctiſſimus ille recolatur, quoddam ſacerdotium eſt, Præfecturæ Prætorianæ † competenter agere dignitatem.

† iuſſionibus.

Tribunal excelſum.

Sacerdotium.

† videtur.

FORMVLA. PRÆFECTVRÆ. VRBANAE. ET. EIVS. OFFICIA IV.

CVm de dignitate commiſſa laus ſemper iudicis æſtimetur , & potior habendus eſt,quã ſint illi,quibus præeſſe cognoſcitur, nemo amplius videtur erigi,quã cui potuit Roma committi. Grãde eſt quidẽ,procerẽ eſſe:ſed multo grãdius, de procerib9 iudicare.Senatus ille mirabili opinione glorioſ9 probatur habere præſulem,quẽ mundus ſuſcipit iura condentẽ.Eoque fit,vt illi vtãtur.

in

in Senatu poteſtate perfecta,qui apud te trepidant dicere proprias cauſas. Verum hæc quoque modeſtia cognoſcitur eſſe prędicanda:vt oporteret ſe legibus teneri,quæ ab ipſis ſciuntur poſſe conſtitui. Quæ res pro parte nobis abſolute communis eſt:ſed hac ſola ratione diſcreti, quod alteri ſubdi non poſſumus,qui iudices non habemus. Reſpice tot doctos viros, & conſidera quale ſit his aliquid dicere,nec erroris verecundiam formidare. De talibus diſceptas,quos tibi cognoſcis eſſe potiores. Sic ergo locum tuum tracta,vt omnes te iudicem honoratæ congregationis agnoſcant. Conſideres ſupra omnes ſcilicet Conſulares:ſententiam primum dicis, & in illa libertatis aula reuerendus aſpiceris,in qua commiſſos habere Mundi primarios approbaris. Quis iam de obſcuro vitio cogitare poſſit,qui ſe inter morum limina tot eſſe cognoſcit? Vis odium non recipere?ſtudium a te gratificationis exclude. Publicum amorē neceſſe eſt habeas, ſi ſecretius nil promittas. Erit nimirum magnum & ſingulare præconium, ſi Iudices non accipiant,vbi ſunt qui multum dare contendant. Ditioni tuæ non ſolum Roma commiſſa eſt (quanuis in illa contineantur vniuerſa) verumetiam intra cētesimum milliarium poteſtatē te protendere,antiqua iura voluerunt: ne tātæ ciuitatis iudicem muralis agger includeret,cum Roma omnia poſſideret. Tu etiam ex deſignatis lege prouinciis, ab appellatione cognoſcis. Aduocati tibi militant eruditi: quādo in illa patria difficile non eſt oratores implere,vbi Magiſtros eloquentiæ contingit ſemper audire. Carpento veheris per nobilem plebem:publica te vota comitantur: fauores gratiſſimi conſona tecum voce procedunt. Bene age,quia te veniēte licet populis cōticere. Habes copioſe vnde tibi gratiam tantæ ciuitatis acquiras: ſi merces diuerſæ ſub nulla venalitate vendantur:ſi exhibitio ſalubriter accenſa thermarum,rapinarum ardoribus non tepeſcat:ſi ſpectaculum,quod præbetur voluptati,non ſit cauſa litigij. Suauiter enim cogit gratum eſſe populum, quiſquis in certaminibus partium declinat iniuſtum. Tāta eſt enim vis glorioſæ veritatis,vt etiam in rebus ſcænicis æquitas deſideretur. Admonitionum igitur ordine decurſo,per Indictionem illam habitu te togatæ dignitatis ornamus:vt indutus veſte Romulea, iura debeas affectare Romana. Nam ſi iſti dignitati par fueris,nihil eſt quod a nobis minime conſequaris. Ad omnia enim tali ſuffragio eris nihilominus dignus, ſi actionem tuā laudet Senatus. Perfecta enim rei fides eſt,vbi conſentanei teſtes probātur eſſe ſummates.

Princeps non iudicatur.

Poteſtas præf. vrb.

FORMVLA. QVÆSTVRÆ V.

SI tantum claræ ſunt dignitates,quātum noſtris † affatibus perfruuntur:ſi præſentia frequens prodit dominantis affectum: nullus ita iudicum poteſt eſſe glorioſus, quam ille, qui eſt in cogitationum noſtrarum participatione ſuſceptus. Aliis enim pecunię publicæ cōmittimus procurationem:aliis cauſas concedimus audiendas:aliis matrimonij noſtri iura delegamus. Quæſturā toto corde recipimus,quam noſtrę linguæ vocem eſſe cenſemus. Hæc noſtris cogitationibus neceſſario familiariter applicatur: vt proprie dicere poſſit, quod nos ſentire cognoſcit:arbitrium ſuæ voluntatis deponit,& ita mentis noſtræ velle ſuſcipit,vt a nobis magis putetur exiſſe,quod loquitur. O quā

† *aſpectib⁹.*

arduum eſt, ſubiectum verba dominantis aſſumere, loqui poſſe quod noſtrum credatur, & prouecti in publicum decorem glorioſam facere felicitatem. Conſiderate quid ponderis habeatis pariter & decoris. Si quid dubitamus, a Quæſtore requirimus: qui eſt theſaurus famæ publicæ, armariũ legum, paratus ſemper ad ſubitum, & (Vt ait Tullius magiſter eloquentiæ) Nihil præſtabilius videtur, quam poſſe dicendo tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quo velit, vnde autem velit deducere. Nam ſi oratoris eſt proprium, grauiter & ornate dicere, vt poſſit animos iudicũ commouere: quanto facundior debet eſſe, qui ore principis populos noſcitur admonere? vt recta diligant, peruerſa contemnant, bonos ſine fine laudent, peſſimos vehementer accuſent. Vt pene feriata ſit diſtrictio, vbi præualet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentiſſimus Antiquorum, mores alienos corrigat, & ſuos debita integritate cuſtodiat. Talem denique oportet eſſe Quæſtorem, qualem portare principis decet imaginem. Nam ſi nos (vt aſſolet) cauſam geſtis audire contingat, quæ auctoritas erit linguę quæ ſub oculis regalem genium poſſit implere? Adeſſe debet ſcientia iuris, cautela ſermonis: vt nemo debeat reprehendere, quod principem conſtiterit cẽſuiſſe. Opus erit præterea firmitas animi: vt a iuſtitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate ſeruanda & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri. Sed vide vt tantũ doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquiſitus exponas. Aliæ quippe dignitates aſſeſſorum ſolatia quærãt: tua vero dignitas principi cõſilia ſubminiſtrat. Atque ideo prudentiæ vel eloquentiæ tuæ fama prouocati, Quęſturam tibi, gloriam literarum, ciuilitatis templum, genitricẽ omnium dignitatum, continentiæ domicilium, virtutum omnium ſedem, per illam Indictionem, Deo præſtante, concedimus: vt ſic agas, quemadmodum te parem rebus prædictis eſſe cõtendas. Ad te enim prouinciæ ſua vota tranſmittunt: a te Senatus iuris quærit auxilium: a te docti probantur expetere, quod nouerunt. Et neceſſe tibi eſt, omnibus ſufficere, quantos a nobis contigerit legum remedia poſtulare. Sed cum hæc omnia feceris, nullis elationibus efferaris, nulla mordearis inuidia, alienis calamitatibus non læteris. Quia quod odioſum eſt principi, non poteſt conuenire Quæſtori. Exerce poteſtatem principis, conditione ſubiecti. Sic ore noſtro glorificatus eloquere, vt te tamen rationem credas nobis iudicibus redditurum: vbi aut culpabilis viciſſitudinem recipit, aut boni propoſiti gloriam laudatus acquirit.

Quæſtoris officium. *Orator.* *Quæſtor, principis imago.* *Iuris ſcientia.* *Aſſeſſores magiſtratuũ.*

FORMVLAE. MAGISTERIAE. DIGNITATIS. ET DE. EIVS. EXCELLENTIA VI.

REuerendum honorem ſumit, quiſquis Magiſtri nomen acceperit. quia hoc vocabulum ſemper de peritia venit, & in nomine cognoſcitur, quid ſit de moribus æſtimandum. Ad eum nimirum palatij pertinet diſciplina: ipſe inſolentium Scholarum mores procelloſos moderationis ſuæ terminis proſpere diſſerenat. Tam multi ordines ſine confuſione aliqua componũtur: & ipſe ſuſtinet onus omnium, quod habet turba diſcretum. Sic nominis ſui grauitate perfunctus, ornat actibus principatum. Per eum Senator veniẽs noſtris præſen-

præſentatur obtutibus: admonet trepidum: cōponit loquētem: ſua † quin- † quandoque etiam.
etiam verba ſolet inſerere, vt nos decenter omnia debeamus audire. Aſpe-
ctus Regi haud irritus, promiſſor collocutionis noſtræ, glorioſus donator
aulici conſiſtorij, quaſi quidam lucifer: nam ſicut ille venturum diem pro- *Conſiſtorium aulicum.*
mittit, ſic iſte deſiderantibus vultus noſtræ ſerenitatis attribuit. Cauſarum
præterea maximum pondus in eius audientiæ finibus optima ſecuritate re-
ponimus. Vt eius curis fidelibus ſubleuati, vtilitatibus publicis viuacius oc-
cupemur. Veredorum quinetiam oportunam velocitatem, quorum ſtatus *Veredi.*
ſemper in curſu eſt, diligentię ſuæ diſtrictione cuſtodit: vt ſolicitudines no-
ſtras, quas conſilio iuuat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gē-
tibus ad laudem Reipub. noſtræ ordinatur humanitas: & nolentes redeūt,
quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis Legatorum, quanuis feſti-
nantium, prænuntiatur aduentus: per eum nominis noſtri deſtinatur eue- *Legati exteri.*
ctio: & iſti principaliter creditur, quod tam neceſſarium eſſe ſentitur. His
etiam laboribus ęſtimatis poteſtatem maximam huic decreuit Antiquitas: *Iudices prouinciales.*
vt nemo iudicum per prouincias faſces aſſumeret, niſi hoc & ipſe fieri de-
creuiſſet. Subdidit eius arbitrio aliena iudicia, vt ad ipſum rediret, quod al-
ter viſus eſt præſtitiſſe. Moleſtias quidem non habet exigendæ pecuniæ, ſed
aperte bono fruitur poteſtatis indeptæ: credo, vt ex diuerſis titulis deflora-
retur dignitas, ad leuamen principis inſtituta. Peræquatores etiam victua- *Peræquatores.*
lium rerum in vrbe regia propria voluntate conſtituit, & tam neceſſarię rei
iudicem facit. Ipſe enim gaudium populis, ipſe noſtris temporibus præſtat
ornatum. Quando tales viros copiæ publicę præficit, vt plebs querula ſedi-
tionem non debeat habere ſatiata. Officium vero eius tanta genij pręroga-
tiua decoratur, vt militię perfunctus muneribus, ornetur nomine principa-
tus. Miroque modo inter Prætorianas cohortes, & Vrbanæ præfecturę mi-
lites videantur inueniſſe primatum, a quibus tibi humile ſoluebatur obſe-
quium. Sic in fauore magni honoris iniuſtitia quędam a legibus venit, dum
alienis excubiis præponitur, qui alibi militaſſe declaratur. Adiutor etiam *Adiutor.*
Magiſtri noſtris præſentatur obtutibus: vt vicaria ſorte beneficij eligamus
eius præſidium, qui nobis præſtat fidele ſolatium. Hanc igitur dignitatem,
tot titulis † claram, tot inſignibus opulentam, per Indictionem illā guber- † decoratā.
nandam tibi, congrua grauitate, committimus: vt omnia quæ geſſeris, Ma-
giſter feciſſe videaris. Quia nihil moribus reſiduum relinquitur, ſi (quod
abſit) a tanta maturitate peccetur.

†FORMVLA. COMITIVÆ. SACRARVM LARGITIONVM VII.

† Formulae præf. Vigilum.

GRata ſunt omnino nomina, quę deſignāt protinus actiones: quā
do tota ambiguitas audienti tollitur, vbi in vocabulo concludi-
tur, quid geratur. Donis enim præſidere regalibus Comitiuam
Sacratum Largitionum, indicia rerum verba teſtātur. Quod ve-
re decorum, vere fuit omnimodis exquiſitum, in donorum regalium parte
ſequeſtratam facere dignitatem, & alterius honorem dicere, dum nos con-
" ſtet dona conferre. Actus innocens, pietatis officium, illud ſemper ingere-
" re, vnde ſe fama principis poſſit augere. Regalibus magna profecto felicitas
" militare donis, & dignitatem habere de publica largitate. Alij iudices ob-

temperant reſiduis virtutibus regnatoris: hæc ſola eſt, quæ tantummodo ſeruiat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipſam diſtrictum geritur, nil ſeuerum forte cenſetur, ſed tunc obſequitur, quando pro nobis vota fundũtur. Supplicum per te fortunas erigimus, Cal. Ianuariis affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua eſt. Verum hãc liberalitatem noſtram alio decoras obſequio, vt figura vultus noſtri metallis vſualibus imprimatur, monetamque facis de noſtris temporibus futura ſæcula commonere. O magna inuenta prudentum! O laudabilia inſtituta Maiorum! vt & imago principum ſubiectos videretur paſcere per commercium, quorum conſilia inuigilare non deſinunt pro ſalute cunctorum. Sed huic (vt ita dixerim) muneratrix dignitati, prçconem largitatis noſtræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque Primiceriatus adiungimus: vt per te demus honores, per quem & noſtræ pecuniç conferimus largitates Merito. quando & ſimili gratia vtraque præſtantur, & ab vno debuerunt iudice geri, quæ parili videntur laude coniungi. Parum eſt autem quod prouinciarum iudices tuæ ſubiaceant dignitati: †ipſis quoque proceribus Chartarum confirmas officium: dum perfectum non creditur, niſi a te fuerit pro ſolennitate completum. Veſtis quoque Sacra tibi antiquitus noſcitur fuiſſe commiſſa, qui quod ad ſplendorem regium pertinet tuis minus ordinationibus obediret. Curas quoque litorum aduentitia lucri prouiſione committis. Negociatores, quos humanæ vitç conſtat neceſſarios, huic poteſtati manifeſtũ eſt eſſe ſubiectos. Nam quicquid in veſtibus, quicquid in ære, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana poteſt habere pretioſum, tuis ordinationibus obſecundat, & ad iudicium tuum cõfluunt, qui de extremis Mundi partibus aduenere. Salis quoque commercium, inter veſtes ſericas & pretioſiſſimam margaritam, non inepte tibi deputauit antiquitas: vt ſapientiam tuam euidenter oſtenderet, cui talis ſpecies deputata ſeruiret. Quapropter per illam Indictionem Comitiuæ Sacrarum, & Primiceriatus tibi conferimus dignitates: vt multis laudibus decorari poſſis, qui honorum numeroſitate prçcingeris. Vtere igitur ſolenniter titulis tuis, & ſi quid tibi de antiquo priuilegio vſus abſtulit, plurima certe quæ vindicare debeas dereliquit. Quando duarum dignitatũ glorioſa quidem cura, ſed & laborioſa cuſtodia eſt, quæ tibi copioſum fructum decoris afferunt, ſi probis moribus excoluntur.

Strena Ianuaria.

Cur imago principũ ſculpta in numiſmatis.

Primiceriatus.

†ipſi quorũ.

Salis cõmercium.

FORMVLA. COMITIVÆ. PRIVATARVM. ET EIVS. EXCELLENTIÆ VIII.

Comitiua Priuatarum, ſicut nominis ipſius ſentitur inſonare vocabulum, per Rationalium curam quondam principum priuatam fertur gubernaſſe ſubſtantiam. Et quia iudicis faſtigium exercere non poterat inter homines, extremis cõditionibus inclinatos, alios quoque titulos prouida deliberatione ſuſcepit: ne dignitas Latialis cauſam tãtum videretur habere cum famulis: ſed actibus vrbanis tunc ſe felicius occupauit, poſtquam agreſtium cauſas decenter amiſit. Quid enim prius faceret inter ſeruos iura publica, qui perſonam legibus non habebant? Nõ ibi aduocatus aderat: non ſe partes ſolẽni actione pulſabant. Erat ſecretariũ impolluta ſeditione cõfuſum: & appella-

pellabatur abuſiue iudicium, vbi non allegabantur a partibus dicta prudẽtium. Vtitur nunc dignitas liberorum cauſis, & legitimus præſul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis diſceptare poſſe ſentitur. Primũ tibi contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quaſi parẽti publico, decreta cuſtodia eſt: ne quis ſe probroſa commixtione pollueret, dum vicino ſanguini reuerẽtiam non haberet. Grauitas enim publica proximitatis ſanctitatem & coniunctionis gratiam, habita æſtimatione, diſcreuit: Quia longe aliud debetur proximitati naturæ, quam corporali poſſumus indulgere licentiæ. Contra hos eligeris vnicus & continens inquiſitor: vt dum talia probra perſequeris, conſequaris præconia caſtitatis. Defunctorum quinetiam ſacram quietem æquabilia iura tuæ conſcientiæ commiſerũt: ne quis veſtita marmoribus ſepulcra nudaret: ne quis columnarum decorem irreligioſa temeritate prçſumeret: ne quis cineres alienos, aut longinquitate temporis, aut voraci flamma conſumptos, ſcelerata perſcrutatione detegeret: ne corpus, quod ſemel reliquerat moleſtias mundanas, humanas iterum pateretur inſidias. Nam & ſi cadauera furta non ſentiunt, ab omni pietate alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur. Vide quæ tibi commiſſa ſunt; caſtitas viuẽtium, & ſecuritas mortuorum. Habes quoque per prouincias de perpetuario iure tributorum non minimam quantitatem. Canonicarios dirigis, Poſſeſſores admones, & cum aliis Iudicibus non modica iura partiris, caduca bona non ſinis eſſe vacantia. Ita quod vſurpatio potuit inuadere, tu fiſcũ noſtrum facis iuſtis cõpendiis obtinere. Proximos defunctorũ nobis legaliter anteponis: quia in hoc caſu principis perſona poſt omnes eſt: ſed hinc optamus nõ acquirere, dummodo ſint, qui relicta debeant poſſidere. Depoſitiuæ quoque pecuniæ, quæ longa vetuſtate competentes dominos amiſerũt, inquiſitione tua noſtris applicantur ærariis: vt qui ſua cunctos patimur poſſidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno ſiquidẽ inuenta perdit, qui propria non amittit. Proinde (quod felicibus applicetur auſpiciis) per Indictionem illam Comitiuę Priuatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem eſſe decreuerunt: eſt enim & ipſa aulica poteſtas, palatio noſtro iure reuerenda, quam tu facies vltra terminos ſuos creſcere, ſi ſuſceptam continenter egeris dignitatem.

Violatas à litigantibus leges.

Cura cadauerum.

Caduca bona ſeu vacãtia.

Theſauri.

FORMVLA. COMITIVAE. PATRIMONII. ET DE. EIVS. EXCELLENTIA IX.

ANtiquæ conſuetudinis ratio perſuadet, chartis noſtris illos imbuere, qui longe poſiti tranſmiſſas accipiunt dignitates: vt quos non poteramus præſentes inſtruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonij noſtri curas † regalis deflorauit electio, non tam deſtinatis præceptionibus inſtruimus, quã vſu ſereniſſimæ collocutionis erudimus. Confabulationes ſiquidẽ noſtræ erunt tibi inſtrumenta iuſtitiæ, quando illud gratum nobis eſſe perſpexeris, quod & diuinis poteſt conuenire mandatis. Patrimoniũ ſiquidem noſtrũ, pro ſubleuandis priuatorũ fortunis, tibi credidimus, non premendis. Nam ſi tranquillitatis noſtræ velis cõſiderare rationem, quoddã regiæ domus famulis præiudicium humilitatis imponis. Proprias quippe vtilitates improbus

† legalis.

dominus quoquo modo nititur vindicare: cæterum qui bonæ famæ ſtude-
re cognoſcitur, ſuo ſemper iudicio plus grauatur. Inſolens libertatis genus
eſt ruſticorum, qui adeo ſibi putant licere voluntaria, quoniam ad noſtram
dicuntur pertinere ſubſtantiam. Eſto igitur illis cum erecta poteſtate mo-
deratus. Temperamentum ſimul damus, cui poſſe concedimus. Conſide-
ra, ſuſcepta dignitas quo debeat ſplendore tractari, per quam ſupra cæte-
Solis lux. ros Iudices familiaritatem principis habere meruiſti. Nam ſicut Sol ortus
corporum colores fugata nocte detegit, ita ſe morum tuorum qualitas, aſ-
ſidue viſo principe, non cælabit. Mens tua & oculis noſtris patebit & auri-
bus. In vultu & in voce cognoſcimus ſeruientium mores. Si facies trãquil-
la, ſi vox moderata ſuggeſſerit, credimus eſſe probatiſſimas cauſas. Quic-
quid enim turbulenter dicitur, iuſtitiam non putamus. Quapropter penſa-
bit loqui tuum dominantis examen, quando nequeunt proprias tegere vo-
Oratio, index animi. luntates, qui ſuos poſſunt proferre ſermones. Speculum ſiquidem cordis
hominum verba ſunt: dum illico moribus placere creditur, quod ipſe ſibi
Varicati greſſus. ad agendum legiſſe monſtratur. Superbus quinetiam varicatis greſſibus
patet. Iracundus luminum feruore declaratur. Subdolus terrenum ſemper
amat aſpectum. Leues inconſtantia prodit oculorum. Auarus obuncis vn-
guibus explanatur. Et ideo ad quas prouecti eſtis, ſtudete virtutibus. Quia
nemo poteſt principem fallere, qui etiam rerum naturalium cauſas in vo-
bis optime probatur inquirere. Quapropter ad Comitiuã Patrimonij no-
ſtri te per Indictionem illam (Deo iuuante) promouemus, vt inauarum Iu-
dicem palatia noſtra teſtentur, quem nos iudicauimus eſſe promouẽdum.
Quid enim magis cupias, quam ſi te linguas nobilium laudare cognoſcas?
Alibi forte Iudices formidentur iniuſti, hic vbi remedium præſens petitur,
redempta ſententia nõ timetur. Querimonias poſſeſſorum ſine vęnali pro-
tractione diſtingue. Omne ſiquidem iuſtum celeritatis commodo tranſit
ad beneficium: & quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Poſſeſ-
ſiones noſtræ, vel quia ſunt immobiles, non egrediantur terminos cõſtitu-
tos: ne conditione contraria quod non poteſt moueri, malis moribus con-
tingat excẽdi. Trade etiam militibus tuis quam ſectare delegeris animi ca-
ſtitatẽ. Quoniam ille iuſtus poteſt dici, ſub quo nõ probatur excedi. Vtere
igitur, auctore Deo, cõceſſo tibi feliciter priuilegio dignitatis. Incitet te ad
bonorũ deſiderium, ſæpiſſime quod videris: quia in his quæ feceris iudex
& teſtis ero. Nã etſi epulas ſolicita ordinatione diſponas, nõ ſolum noſtro
palatio clarus, ſed & † gẽtibus neceſſe eſt reddaris eximius. Legati pene ex
Legati conuiuio adhibiti. tota Orbis parte venientes, cum noſtris cœperint intereſſe conuiuiis, admi-
rantur copioſe repertum, quod in patria ſua norunt eſſe rariſſimum. Stu-
pent etiam abundantiã vnius menſæ, tantas ſeruientium turbas poſſe ſatia-
re: vt iudicent conſumpta recreſcere, vnde tanta quæ probantur exire. Ha-
bent nimirum in ſua patria quod loquantur, dũ parentibus ſuis dicere ge-
ſtiunt, quæ viderunt. Sic propemodũ in toto Mundo celeberrimus reddi-
tur, qui prouidus noſtris apparatibus inuenitur. Adde, quod tempora no-
ſtræ lætitiæ ſecretaria tua ſunt, cum pectus redditur curis alienum: & tunc
tibi tribuitur ſuggerendi locus, quando cunctis adimitur. Merito, vt qui es
†delicatiſſimis. iudex tanti apparatus & epularum, † delinitus cibis tibi animus cõcedatur.

FOR-

FORMVLA. QVA. PER. CODICILLOS. VACANTES PROCERES. FIANT X.

PEriclitarentur grauiter boni mores, ſi aut ſolis diuitibus, aut corpore valentibus præſtarentur tantummodo dignitates: dũ multos inuenias excubias Palatij refugere, qui magis poſſint laudabili conuerſatione fulgere. Multis enim facultas ſua non ſufficit ad triumphum: multis philoſophantibus corporis valetudo ſubtrahitur: & fit plerunq;, vt ſapientes inremunerati iaceant, ſi ſemper homines ad honores Comitatenſi obſeruatione perueniãt. Rarum eſt, vni multa confluere, cũ omnibus debeat regnantis pietas ſubuenire. Quid ſi expenſas Conſulatus pauper nobilis expaueſcat? quid ſi ſapientia clarus Præfecturæ nequeat ſuſtinere moleſtias? quid ſi pondera Quæſturę afflués lingua formidet? quid ſi reliqui faſces moleſtiarum tædio vitentur forte quam meritis? Nonne ſi a magnis viris talia fugiantur inuerecundia noſtrę manſuetudinis, quandam repulſam ſuſcipiunt dignitates? Quanto iuſtius bono principi iuremuneratum nihil relinquere, quod facit Natura laudabile? Sapientia eſt, quæ honores meretur, totum aliud extrinſecus venit. Sola eſt prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in homine feliciter inuenitur. Sit apud nos & fortunis integerrimus Conſularis: ſint & ſine longo labore Primates: habeant exercitia præmia ſua: ſed & iſte honorabilis locus ſit, qui tantum meritis comparatur. Neque enim abſurde leges ſacratiſſimæ cenſuerunt, eos quos bonæ opinionis fama commendat, Codicillis Vacantibus tales quærere ſummitates. Quos etſi facultas in tanti honoris apparatu deſereret, virtus conſcia non cælaret. Animati ſunt ad talia, qui de ſua videbantur deſperare fortuna. Hoc & validiſſimus ad labores, hoc & imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes ſub diuerſitate prædicantur, quos huius modi nomen honoris amplectitur: & magis neſcio quid amplius meriti extorſiſſe creditur, quod rem laborantium ocioſus meruiſſe ſentitur. Atque ideo præſentibus Codicillis ab illa Indictione illud tibi propitia diuinitate defende: vt conſiderata ratione prę ſentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, vt illi modis omnibus prę ferantur, qui ſudore maximo noſtris aſpectibus affuerũt. Neceſſe eſt enim, vt vnum † credat meritum duobus euictum. Alioqui omnes ad quietas poſſunt currere dignitates, ſi laborantes minime præferantur ocioſis. Cõſequantur illa qui poſſunt, nec nobis deſint iſta quæ cedimus. Sic vtraque gratia concitati, & illi ad palatia noſtra feſtinare poterunt, & vos optati honoris gaudia comitantur.

Conſulatus expenſa.

† cedat.

FORMVLA. ILLVSTRATVS. VACANTIS XI.

COnſtat felicem eſſe Rempub, quæ multis ciuibus reſplendet ornata. Nam ſicut cœlum ſtellis redditur clarum, ſic relucent vrbes lumine dignitatum. Nõ quia fiat homo alter honoribus, ſed quia modeſtior efficitur, a quo conuerſationis ordo melior poſtulatur. Quis enim opinionem ſuam vituperabiliter tractare velit, quam ſpecialiter ad laudes electam eſſe cognoſcit? Illum ſiquidem honores glorificant, quem commendat & vita. Nam malo inſtituto viuere, nec principi fas eſt: quando & de illo populus occulte poteſt dicere, cui mores ſuos

publice nullus auſus eſt imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis Comitiuæ Domeſticorum Illuſtratum Vacantem: vt & tuis ciuibus decoratus appareas, & quod eſt dulciſſimum mentibus bonis, iugiter propriis vtilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius, quam agrum colere, & in vrbe lucere, vbi opus proprium delectat auctorē, nec aliquid fallendo conquiritur, dum ſuaui horrea labore cumulantur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conuerſationis aſſocia dignitatem (nam vtraque ſibi coniuncta ſunt, vnum pendet ex altero: non coaleſcunt ſparſa ſemina, niſi etiam terræ qualitas fuerit operata.) habiturus meſſem de noſtra gratia copioſam, ſi a te iudicia noſtra cognouerimus opportune fuiſſe tractata.

FORMVLA. COMITIVÆ. PRIMI. ORDINIS. VACANTIS XII.

MAgnum quidem multis, & inter vices videtur eſſe geniatum, publicæ vtilitati probis actionibus occupari. Sed quanto felicius honorem ſplendidum ſumere, & cogitationum moleſtias *Labores dignitatum.* non habere? Interdum enim aſſidui labores etiam ipſas ingratas faciunt dignitates: dum imbecillitas humana cito ſolet ſuſtinere faſtidia, *Vacans.* & quod prius ambiſſe creditur, poſtea vitare velle ſentitur. Sed hoc multo præſtantius adeſſe cōſpectibus regiis, & abeſſe moleſtiis, gratiam habere loci, & vitare contumelias actionis. Dulce eſt, aliquid ſic mereri, vt nulla poſſit anxietate turbari: dum multo gratius redditur, vbi proſperitatis ſola gaudia ſentiuntur. Hunc igitur honorem, quem tibi reſpicis ocioſa remuneratione præſtitum, qui nimium laborantibus antiqua noſcitur pro- *Annalis rector prouinciæ.* uiſione collatus, vt Rectores prouinciarum, anni actione laudatos, vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima ſe debere. Cōſiliarij quoque Præfectorum conſcientia clari, dictatione præcipui, qui in illo actu ampliſſimæ Præfecturæ ſic videntur exercere facundiam, vt ad vtilitates publicas expediendas, alteram credas eſſe Quæſturam. Vnde frequēter & nos iudices aſſumimus: quia eos doctiſſimos comprobamus. Quid *† perfecti.* ergo de tali honore ſentiatur, agnoſce: quando † præfecti viri pro tot laudabilibus inſtitutis huiuſmodi inueniunt præmia dignitatis: & merito, cū tanta pompa ceditur, quæ Senatorij quoque ordinis ſplendore cenſetur. Spectabilitas clara & Conſiſtorio noſtro digniſsima, quæ inter illuſtres in- *Ocioſum cingulum.* greditur, inter proceres aduocatur: ocioſi cinguli honore præcincta dignitas, quæ nullum nouit offendere, nullum cognoſcitur ingrauare, & ſuper omnia bona concitare neſcit inuidiam. Quocirca prouocati moribus tuis, Comitiuam tibi Primi Ordinis ab illa Indictione maieſtatis fauore largimur: vt Conſiſtorium noſtrum ſicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes: quando vicinus honor eſt illuſtribus, dum alter medius nō *† Delectet te illos.* habetur. † Delectat te imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplū & honorabilē facis, ſi te moderata conſideratione tractaueris. Ad- *Primus ordo.* moneat te certe, quod ſuſcepta dignitas Primi Ordinis appellatione cenſetur: vtique quia te ſequuntur omnes, qui Spectabilitatis honore decorantur. Sed vide, ne quis te præcedat opinione, qui ſequitur dignitate. Alioqui graue pondus inuidiæ eſt, ſplendere cinguli claritate, & morum lampade non lucere.

FOR-

FORMVLA. MAGISTRI. SCRINII. ET. COMITIVÆ. PRIMI ORDINIS. QVAE. DANDA. EST. COMICIACO QVANDO. PERMILITAT XIII.

SI honor frequẽter defertur ocioſis: ſi interdum aut nobilitas eligitur,aut ad promerendum aliquid perſonæ tantum gratia ſuffragatur:quo ſtudio remunerandi ſunt,qui ad agonis ſui pręmia peruenerunt? Conſiderandum, quali labore ſeruitum eſt, & ſic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum menſura de contrario venit:dum tale obediẽtibus dari debet donum, quale indeuotis potuit eſſe periculum. Grandia ſunt, quæ ſuſtinent excubantes perſonas, contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus ſuis prudenti ſagacitate veſtigant,ſuperbis modeſtiam æqualitatis imponunt. Ita quod a iudicibus breuiter dicitur, ab ipſis efficacia famulante completur. Notũ eſt,quæ pericula ſuſtineant, cum ad cauſas mittuntur alienas. Si ſegnius agat, petitor quæritur:ſi diſtricte,pulſatus vociferatur. Sic inter vtrunque diuerſum rara laus eſt inueniſſe præconium. Dignitatum pace dicamus,facilius eſt laudatum iudicem reperire, quam militem iniuncta ſine offenſione complere. Aliud eſt enim tantum dicere legitima,aliud ad terminum deduxiſſe iuſtitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur, ſed multo glorioſius † ſtatuta complentur. Verba tantum diriguntur a præſulibus, a militibus autem poſtulatur effectus. Poſt omnia periculis ſubduntur,ſi conſtricti aliquid veriſimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipſa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contriſtari niſi ſunt, ipſos poſtea impenſos iudices pertulerunt. Offendũt enim frequenter ignari,quibus ſunt poſtea parituri:& dum cauſis alienis fidem cuſtodiunt, interdum pericula propriæ ſalutis incurrunt. Verum inter hæc militem euaſiſſe laudatũ,nonne iuſte videtur eſſe miraculum? Talibus igitur meritis viciſſitudo reddenda eſt, vt nimio labore torpentes † indictis compenſationibus excitemus. Vtere igitur confidenter quicquid veteranis munificentia iura tribuerũt: nulli ſordido ſubiiciendus oneri, qui te puriſſima conuerſatione tractaſti. Comitiuam quoque tibi Primi Ordinis,quam tali militia perfunctis cana deputauit Antiquitas, ſecundum ſtatuta diualia vindicabis. Hæc quidem priſcorum beneficio conſequeris, ſed noſtri nominis contra inciuiles impetus,& conuentionalia detrimenta,perẽni tuitione vallaris. Vt officium, quod noſtris iuſſionibus ſpeciali ſolicitudine famulatum eſt, amplius aliquid a militibus cæteris promeri potuiſſe videatur. Mulcta quoque † tot librarum auri percellendum eſſe cenſemus, ſi quis ſtatuta noſtra qualibet crediderit occaſione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod doloſa fuerit machinatione tentatum.

Militaris dignitas forenſi praſtat.

† inſtituta.

† indultis.

Veteranorum priuilegium.

Comitiua primi ordinis.

† decem.

FORMVLA. DE. REFERENDIS. IN. SENATV MAGISTRI. SCRINII XIV.

OPtamus quidem, Curiam Senatus ampliſsimi naturali fœcunditate compleri, ſobolemq; eius tantum creſcere, vt quod difficillimum auiditatis genus eſt, parẽtum videatur vota ſatiare. Sed minus amantis eſt,non amplius quærere, vnde tantum numerum poſſit augere. Agricola diligens præueniẽdo adiuuat imbrem cœleſtem,& ante rigat plantaria,quam pluuias m ereantur optatas. Arborum

Parentum vota.

quinetiam fœtus meliorare cōtendens, diuerſi germinis fœturas inſtituit: vt multiplicata dulcedine fructuum, hortis ſui cōferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum iucundiſſimas laudes incinctum Gaium deſideramus in- *Inſitio.* cludere: vt germen alienum amplexu gratiæ colligatum, Curiæ moribus inoleſcat. Sed hæc cultura longe diſſimilis eſt. Arboribus enim, quod melius putatur, inſeritur, ad illas peregrina veniunt, vt de illorum potius ſuauitate dulceſcant: vobis autē vt agreſtia proficiant offeruntur. Nā quanuis ignis nocte reluceat, Soli tamē præſentatus obſcurus eſt. Hinc eſt, ꝙ ad illū ordinem nihil poteſt eximium deferri, niſi quod per ipſum probatur augeri. Et ideo illum natalium ſplendore conſpicuum, & ingenij calore prudenter accenſum, Senatus lumen excipiat. Hactenus enim fuit ſuis meritis clarus, ſed iam erit de veſtra perſpicuitate prælucidus. Pandite Curiam, ſuſcipite candidatum. Iam Senatui prædeſtinatus eſt, cui nos contulimus *Laticlauia dignitas.* Laticlauiam dignitatem. Benignos eſſe neceſſe eſt publicos Patres: quia hoc vocabulum non tantum ſuo debet germini, quantum ſtudio votoque generali.

FORMVLA. VICARII. VRBIS. ROMÆ XV.

† voluptatibus. VIces agentium mos eſt, ſic Iudicum † voluntatibus obedire, vt ſuas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nitūtur viribus alienis, & quædam imago in illis videtur eſſe veritatis, qui proprij non habent iura fulgoris. Tu autem Vicarius diceris, & tua priuilegia non relinquis: quando propria eſt iuriſdictio, quæ datur a principe. Habes enim cum Præfectis aliquam portionem: par- *Vice ſacra iudicare.* tes apud te ſub Prætoriana aduocatione confligunt. Vice Sacra ſententiam dicis, & quod maximæ fidei ſignum eſt, in inſcriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales conſtat eſſe precioſum. Additur, *Salutari cum chlamyde.* quod nec ſalutari te ſine chlamyde, iura voluerunt: ſcilicet, vt ſub veſte militari ſemper viſus, nunquam crederėris eſſe priuatus. Sed hæc omnia ad Præfecturæ gloriam iudicamus eſſe conceſſa: vt qui tantæ ſedis Vicarium diceret, vmbratile nil videret. Cōſidera qualia de te pręſtes, qui tāta aucto- *† fortè, nudetur.* ritate ſubueheris: exuendus a crimine non † videtur ab innoxia facultate. *Carpento vehi.* Nam quid tibi debere poſſit, ſi minimis ſuis imputet, quod euaſit? Ad ſimilitudinem quippe ſummorum carpento veheris. Intra quadrageſimum *† ſacratiſſimæ.* † ſanctiſſimæ Vrbis iura cuſtodis. Præneſte ludos edis: inuicem conſulis in honorem poſitus, dignitatemque Senatoris acquiris, & illa tibi panduntur atria, quæ ſummatibus probantur eſſe collata. Hinc eſt, quod in aula libertatis locū patrium tenes: & ibi mereris conſeſſum, vbi eſt vel intraſſe præconium. Ipſi quinetiam Senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur a te neceſſaria poſtulare. Habes quod pręſtes potioribus te: nec immerito inter præcipuos cenſendus es, qui aut iuuare potes, aut lædere Conſulares. Erige animos ſub qualitate modeſtiæ. Talis eſt vnaquæque dignitas, qualis „ adminiſtrantium eſt voluntas. Nihil abiectum eſt, quod in Repub. geritur, „ niſi malis fuerit moribus forte vitiatum. Nam ſi humilium priuatorum placet æqualitas, quanto magis grata eſt in poteſtatis culmine cuſtodita? quæ difficilem modum ſeruat, dum ad ſuum velle feſtinat. Proinde Vicariæ tibi dignitatem, ſerenitatis noſtræ æſtimatione conferimus. Quam ſic

Romæ

Romæ geras, vt conſcientiam tuam tanta ciuitate facias eſſe digniſſimam. Vſurus omnibus priuilegiis,quę tuos deceſſores habuiſſe conſtiterit. Quia ſicut a vobis antiquorum inſtituta depoſcimus, ita & dignitati veſtræ vetera non negamus.

FORMVLA. NOTARIORVM XVI.

NOn eſt dubium,ornare ſubiectos principis ſecretum,dum nullis æſtimantur neceſſaria poſſe committi, niſi qui fuerint fide magna ſolidati.Publicum eſt quidem omne,quod agimus:ſed multa non ſunt ante ſcienda,niſi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent occuli, quanto amplius deſiderantur agnoſci.Regis conſilium ſolos decet ſcire grauiſſimos. Imitari debent armaria,quæ continent monumenta chartarũ. Vt quando ab ipſis aliqua inſtructio quæritur,tunc loquantur:totum autem diſſimulare debent, quaſi neſciant ſcientes. Nam ſolicitis inquiſitoribus ſæpe & vultu proditur, quod tacetur. Aſſit innocentia, quæ cuncta commendat: quia in placida mente regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus inſtitutum,venatrix bonæ conuerſationis, ſolicitudo noſtra reſpexit, ab illa Indictione Notarium te noſtrum eſſe cēſemus: vt ordine decurſo militiæ, ad Primiceriatus feliciter peruenias ſummitatem. Honor qui efficit Senatorem,cui patrum aula reſeratur,non iniuria: nam qui noſtris curis militat aſſidua lucubratione,iuſte videtur & Curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus,vt ſi quo modo ad Illuſtratum,vel Vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi, qui Codicillariis Illuſtratibus probātur ornari. Vnde abſolute colligitur, Primiceriatus meritis datum vti, vt in vno eodemque titulo diſpar eſſet dignitas æqualiter acquiſita. Animari debes igitur ad labores: quando tibi tale præmium propoſitum vides,quale ſe gaudent inueniſſe ſummates.

Primiceriatus dignitas.

Codicillares illuſtratus.

FORMVLA. REFERENDARIORVM XVII.

QVanuis tantum ſit clara quæque dignitas, quantũ eam præſentiæ noſtræ conſpectus illuminat (dum ſemper honorem ſuſcipit,qui noſtra colloquia decēter acquirit) nemo tamen ſermones noſtros tantum meretur, quam qui Referendarius eſſe dignoſcitur. Per eum nobis cauſarum ordines exponuntur:per eum interpellantium vota cognoſcimus,& ipſis reſponſa reddimus, vt negocia compedita ſoluamus. Magnum eſt in hoc agone principali ſeruire prudētiæ, & ad ſubitum ſic dolores alienos aſſerere, vt cōquerentium videatur vota ſatiare. Quale eſt enim, in tumultuoſis proceſſionibus noſtris nulla permixtione confundi? aut minime tantis clamoribus impediri? Neceſſe habet,a turbatis exquirere,quod nobis poſſit placabiliter intimare, & diſtinctiꝰ referre,quam potuiſſet audire. Arduum eſt, trepidantium dicta componere, & verũ dicere:non tantum interpellator formidat negocij ſui caſum, quantũ ſuſtinet iſte in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus aſſeritur,redemptus clamatur. Negocij dominus timoris patrocinio poteſt ſua verba conuertere, referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ vero noſtræ tanta memoriæ cautela tenēdæ ſunt, vt nihil minus, nihil additum eſſe videatur. Nobis plerunq; audiētibus noſtra dicturus es, & difficili

Fides referendarum.

conditione conſtrictus, iudicio noſtro ſubiaces, dum alienas cauſas explanare contendis. Quapropter Referendarium te electio noſtra cõſtituit: ſed tu puritatem conſcientiæ & veritatem linguæ noſtris iuſſionibus adhibeto. Eruditionem vero mirabilem collocutio tibi noſtra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet eſſe imperitos: quãdo in vicem cotis ingenia ſplendida reddimus, quę cauſarum aſſiduitate polimus. Quapropter illa cunctis vidiſſe nos referre, quæ aut debuiſtis, aut potuiſtis accipere. Noſtra ſic probatis, ſi iuſta redicitis. Amate quod nos glorificat. Sit velle veſtrum, quale videtis noſtrum eſſe propoſitum. Ad ſummum, tales vos eſſe cupimus, vt etiam per vos iudices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus: vt ſicut vobiſcum familiariter miſcemus affatus, ita & noſtra opinio ſpecialiter a vobis mereatur affectum.

Iudicum correctio.

FORMVLA. PRÆFECTI. ANNONAE. ET EIVS EXCELLENTIAE. XIIX

SI ad hanc menſuram cẽſendæ ſunt dignitates, vt tanto quis honorabilis habeatur, quanto ciuibus profuiſſe cognoſcitur, is certe debet eſſe glorioſus, qui ad copiam Romani populi probatur electus. Tui ſiquidem ſtudij eſt, vt ſacratiſſimę Vrbi pręparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus, tanquam vna menſa, ſatietur. Per officinas piſtorum ciboſque diſcurris, penſum & munditiam panis exigis, nec vile iudicas eſſe, vnde te poſſit Roma laudare: merito, quando † gloria ſingularis eſt, illius ciuitatis affectus. Et ne quod agis aliquid putetur extremum, carpẽtum Præfecti Vrbis mixta glorificatione conſcendis. Tu illi in ſpectaculis coniunctiſſimus inueniris, vt plebs, quam induſtria tua ſatiat, in ſuam reuerentiam te honoratum eſſe cognoſcat. Nã ſi querela panis, vt aſſolet, concitetur, tu promiſſor vbertatis ſeditiones ciuicas momentanea ſatisfactione diſſoluis: & per te proſpicitur, ne quid a populis conquerentibus excedatur. Non immerito Pompeius fertur, copiæ quantitate prouiſa, vſque ad rerum perueniſſe faſtigia. Quia merito ſingularis eſt amor populi, cum potuit a penuria liberari. Hinc ille gratificationẽ meruit, plauſumque populorũ. Hinc vnice ſemper amatus eſt, & in gratia ciuium, omnium vicit facta maiorũ: qui ne aliquando in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur & Magnus. Hoc te exemplum inuitet ad proſpera: quãdo ille honoris tui locum egiſſe cognoſcitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem † putet, abiectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuę piſtorum iura famulata ſunt, quæ per diuerſas Mundi partes poſſeſſione latiſſima tendebãtur: ne inopia faciente vileſceret, quod Romanæ copiæ laudabili famulatione ſeruiret. Suarij quoque, Romanæ copiæ cauſa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare priuilegiis acquiſitis. Tribunal tuum non eſt inter minimas dignitates: quando & Romana gratia frueris, & prouinciis iuſſa tranſmittis. Sed vt actionis ipſius in totum merita perſcrutemur, † triticas quidem copias Præfectura Prætoriana procurat. Sed non minor laus eſt, diſpenſationem probabilem facere, quam frumenta colligere: quando in quauis abundantia querela non tollitur, ſi panis elegãtia nulla ſeruetur. Sic

† gratia.
Pompeius Magnus.
Iura piſtorũ.
† prouocet.
Suarij.
† triticias.

Ceres

Ceres frumenta dicitur inueniſſe,Pan autem primus conſparſas fruges coxiſſe,perhibetur: vnde & nomine eius panis eſt appellatus.Ita & illa prędicata eſt quæ reperit,& iſte laudatus eſt,qui decenter edēda humanis vſibus applicauit. Atque ideo cognoſcentes induſtriam tuam, quæ ſemper eſt amica ſapientiæ,Præfecturam Annonæ per illam Indictionem noſtra tibi electione deferimus.Conſidera nunc,quia non licet aliquid furari de populo.Nam quod in ciuitatis damna committitur,ſilentio non cælatur.Neſcit plebs tacere:quando interdum & hoc loquitur, quod a nemine perpetratur. In fraudulentos diſtringe:panis pondera æquus examinator intende: ſolicitius auro penſetur,vnde a Quiritibus viuitur. Quia gratior nobis eſt lætitia fauentis populi Romani,quam copia precioſiſſimi metalli. Intuere certe quod loquimur.Quid habes melius quod optes, quam illius populi gratiam quærere,quam nos etiam conſtat optare?

Pã,inde panis. — *Pondera exquiſitá.*

FORMVLA. COMITIS. ARCHIATRORVM XIX.

INter vtiliſſimas artes,quas ad ſuſtentandam humanæ fragilitatis indigentiam,Diuina tribuerunt,nulla pręſtare videtur aliquid ſimile,quam quod poteſt auxiliaris medicina conferre. Ipſa enim morbo periclitantibus materna gratia ſemper aſſiſtit.Ipſa contra dolores pro noſtra imbecillitate confligit: & ibi nos nititur ſubleuare,vbi nullæ diuitiæ,nulla poteſt dignitas ſubuenire. Cauſarum periti palmates habentur,cum magna negocia defenderint ſingulorum:ſed quanto glorioſius eſt expellere, quod mortem videbatur inferre? & ſalutem periclitāti reddere,de qua coactus fuerat deſperare? Ars, quæ in homine plus inuenit,quam in ſe ipſo cognoſcit.Periclitantia confirmat,quaſſata corroborat,& futurorum præſcia valetudini non cedit, cum ſe æger præſenti debilitate turbauerit, amplius intelligens quam videtur, plus credens actioni,quam oculis. Vt ab ignorantibus pene præſagium putetur,quod ratione colligitur.Huic peritiæ deeſſe iudicem, nonne humanarum rerum probatur obliuio? Et cum laſciuæ voluptates recipiant tribunum,hoc non meretur habere primarium? Habeant itaque præſulem, quibus noſtram committimus ſoſpitatem.Sciāt ſe huic reddere rationem, qui operandam ſuſcipiunt humanam ſalutem. Nõ quod ad caſum fecerit, ſed quod legerit, ars dicatur:alioqui periculis potius † exponimur, ſi vagis voluntatibus ſubiacemus. Vnde ſi hæſitatum fuerit, mox quæratur. Obſcura nimis eſt hominum ſalus,tēperies ex contrariis humoribus conſtans: vbi quicquid horum excreuerit,ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc eſt,quod ſicut aptis cibis valetudo feſſa recreatur, ſic venenum eſt, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque medici pro incolumitate omnium,& poſt ſcholas magiſtrum vacent, libris delectentur antiquis. Nullus iuſtius aſſidue legit,quam qui de humana ſalute tractauerit. Deponite medendi artifices noxias ægrotantium contentiones:vt cum vobis nõ vultis cedere,inuenta veſtra inuicem videamini diſſipare. Habetis quem ſine inuidia interrogare poſſitis. Omnis prudens conſilium quærit, dum ille magis ſtudioſior agnoſcitur,qui cautior frequenti interrogatione mõſtratur.In ipſis quippe artis huius initiis quædam ſacerdotij genere ſacramenta nos conſecrāt.Doctoribus enim veſtris promittitis,odiſſe nequitiam,&

Artis Medicæ laus. — *Aduocati.* — *Medicina iudicem nõ habet.* — *Voluptatum tribunus.* — †exponimini. — *Ciborũ ratio.* — *Archiatri officiũ & partes.*

amare puritatem. Sic vobis liberum non eſt,ſponte delinquere,quibus ante momenta ſcientiæ animas imponitur obligare. Et ideo diligẽtius exquirite,quæ curent ſaucios,corroborent imbecilles. Nam ſi videro quod delictum lapſus excuſet. *Imperitia medendi.* Homicidij crimen eſt,in hominis ſalute peccare. Sed credimus iã iſta ſufficere,quando facimus,qui vos debeat admonere. Quapropter a pręſenti tempore Comitiuæ Archiatrorum honore decorare. *Sedare diſputationes.* Vt inter ſalutis magiſtros ſolus habearis eximius:& omnes iudicio tuo cedãt, qui ſe ambitu mutuæ contentionis excruciant. Eſto arbiter artis egregiæ, eorumque diſtingue conflictus,quos iudicare ſolus ſolebat affectus. *Viſere ægros.* In ipſis ęgros curas,ſi contentiones noxias prudenter abſcidis. Magnum munus eſt,ſubditos habere prudentes,& inter illos honorabilem fieri, quos reuerentur cæteri. Viſitatio tuã ſoſpitas ſit ęgrotantium,refectio debilium,ſpes certa feſſorum. Requirant rudes,quos viſitant,ægrotantes, ſi dolor ceſſauit,ſi ſomnus affuerit. De ſuo vero langore te ægrotus interroget, audiatq; a te verius, quod ipſe patitur. *Venarũ pulſus.* Habetis & vos certe veriſſimos teſtes, quos interrogare poſſitis. Perito ſiquidem Archiatro venarum pulſus enũtiat,quid intus natura patiatur. *Vrina.* Offeruntur etiam oculis vrinæ,vt facilius ſit vocem clamantis non aduertere,quam huiuſmodi minime ſigna ſentire. *Ingreſſus palatij.* Indulge te quoque palatio noſtro:habeto fiduciam ingrediẽdi,quæ magnis ſolent pretiis comparari. Nam licet alij ſubiecto iure ſeruiant,tu rerũ domino ſtudio præſtantis obſerua. Fas eſt tibi,nos fatigare ieiuniis: fas eſt, contra noſtrum ſentire deſiderium,& in locum beneficij dictare,quod nos ad gaudia ſalutis excruciet. Talem tibi denique licentiã noſtri eſſe cognoſcis,qualem nos habere non probamur in † cæteros.

† certis.

FORMVLA. CONSVLARITATIS. ET. EIVS. EXCELLENTIA XX

QVanuis dignitatem tuam a Conſulibus deſcendere nominis ipſius videantur teſtimonia declarare,tamen & inſignia tanta circunſtant,vt nullus poſſit ambigere,te de illius lampadis claritate lucere. Secures enim & faſces, quos illi dicauit genio Antiquitas,tuis videntur faleris deputata: vt iuriſdictio conceſſa vel tacita poſſit admonere prouincias. Sed quale tibi debet eſſe, quod curules inclytas probatur ornare? *Dignitatis inſignia.* Vultus quinetiam regnãtium geniata obſequij pompa pręmittit:vt non ſolum ſummi iudicis,ſed & dominorum reuerentia cumulatus orneris. O magnæ temperationis inuentum! De nomine conſulis promitteris clementiſſimus,& de principum imagine metuendus. In aliquibus adhuc prouinciis ornatus penula, carpenti etiam ſubuectione,decoraris:vt multis declaretur indiciis,per expreſſas imagines rerum vices te præcelſæ gerere dignitatis. *Principum imago.* Conſidera, magnum eſſe, quod ſuſcipis,& nulla criminum deiectione vitieris. Nominis tui auctor multa conferendo prædicatur. Tu age ne vllis cupiditatibus accuſeris: vt ſi dare non præuales,certe te moderari velle feſtines. Proximus enim habetur donanti,de quo poteſt dici,abſtinens eſt iugiter alieni. Certe fœdiſſimæ contrarietatis vitium eſt,ſtudere furtis,& habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos,quod vocaris. Non te profecto meritis imparem facis,ſi turpiſſimæ ambitionis delicta calcaueris. Nam errores noxios vincere, eſt vitia maculoſa ſuperare, & iſte re vera editus eſt de moribus conſulatus.

ſulatus. Nec enim ſuperflue prudẽtiſſimi Veterum talia rebus nomina impoſuerunt: dum continentiæ magnæ præſulem prouinciis mitterent conſularem. Triumpha iura publica, largire iuſtitiam, & ex fortiori parte imitari præuales, quem nominis proximitate contingis. Pecuniis poteſt indigere mediocris, morum talenta † nõ poteſt habere, qui iuſtus eſt. Non paueſcas largas Conſulum manus. Habent & boni pauperes diuitias ſuas. Illud ergo a te quæritur, quod in pectore humano naſcitur, non quod terræ viſceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi theſauro, vnde nunquam naſcitur pœnitudo? quia nec tenuis efficeris, cum plura concedis: quinimmo tantum locupletior redderis, quantum te bonę conſcientiæ ſparſiſſe cognoſcis. Quapropter opinionis tuæ laude pellecti, per illam Indictionem, in illa prouincia, Conſularitatis te præcipimus agere dignitatẽ: vt tibi non ſit acceptum, quod legibus probatur † inimicum. Illa magis dilige, quæ æquitatis iura commendant. Nomẽ tuum actionibus proba. Cõſule feſſis, & tunc vere diceris Conſularis. Sed vt omnia æquabili moderatione pẽſentur, inſtitue pecunias non quærere, & agnoſcis munera tibi copioſa prouenire. Hanc enim conditionem humanis actibus diuina poſuerunt, vt ille magis poſſit diteſcere, qui lucra turpia neſcit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene agunt. Quia neceſſe eſt, vt dum parumper malorum ambitio contemnitur, ſuperno munere plus donetur.

poteſt nõ habere. *Paupertas nõ auerſanda.* † iniquum. *Conſul.*

FORMVLA. RECTORIS. PROVINCIÆ XXI.

Omnino prouide decreuit Antiquitas, Iudices ad prouinciam mitti, ne poſſit ad nos veniendo mediocritas ingrauari. Quis enim latronum ferret audaciam, ſi longe poſitam cognoſcerent diſciplinam? Abſolute poterat vis permiſſa craſſari, ſi cõquerens tardius crederetur audiri. Sed quanto melius in ipſis cunabulis adhuc mollia reprimere, quam indurata crimina vindicare? In compendium mittimus mala, ſi præſentia facimus eſſe iudicia. Quis enim audeat peccare, cum ſupra ceruices ſuas diſtrictionem cognouerit imminere? Et ideo te illi prouinciæ Rectorem, per illam Indictionẽ, noſtra mittit electio: vt reuera corrigere nitaris, quos tibi commiſſos eſſe cognoſcis. Chlamydis tuæ proculdubio inter alia clauos intende, quos ſcias non inaniter poſitos. Hinc fit, vt cum publicum agentes purpuram cernerent, de vigore ſemper principis admonerent. Geniatus indutus, veſtis gratioſa, quã filio ſuo Priapo Venus dicitur texuiſſe, vt eximiæ pulchritudinis matrẽ ſingulariter ornatus filius teſtaretur. Reſpice, quantum dederint leges, & ad menſuram te poteſtatis extende. Tibi fiſcalium tributorum credita monſtratur exactio. Conſtat eſſe tuæ fidei commiſſum, principi renũtiare, quod in prouinciis probatur emergere. Tu etiam Senatorem ibidem reſidentem iuberis audire: tu in Præfectorum militem cum ipſius tantum conſcientia vindicare. Tuum nomen in ſubſcriptionibus iuſſerunt Honoratis Prouincialibus anteferri. Quid de te æſtimatum ſit, datur aduerti, cui tot videntur nobiles potuiſſe poſtponi. Additur, quod a principe frater vocaris: vt nobilitate pretioſi nominis a vilitate criminum tollereris. Cogita, tantorum hominum tibi commiſſas eſſe fortunas. Fama erunt noſtri tẽporis tui mores. Eſto † vitæ continens, vt poſſis in alios eſſe iudex. Prima æquitas eſt, a

Chlamys & purpura. *Tributorum exactio.* *Principi nouos caſus referre.* *Nomen.* *Frater principis.* † v. in te.

ſe præſules inchoare:vt debeant criminoſi metuere, quem nequeunt ſimilem reperire. Nullas enim in ſe culpas timet reus,quas habere reſpexerit cognitorem: quando agentem male niſi bonis moribus non æſtimat diſplicere. Suos actus nullus damnat in altero:quia natura eſt humani animi, vt nitatur potius vindicare,quod ſe cognouerit admiſiſſe.O quale eſt,liberum tribunalibus inſidere! non eſſe obnoxium reo ſuo: ne incipiat potior fieri,quem redemit:timeat diſtrictum:timeat continentē: non audiat blandum.Da vt poſſit rigidam formidare ſentētiam,auari iudices neſciūt, quātum delinquunt.Nam cum vendunt aliena crimina,ſua faciunt eſſe peccata. Quapropter eſto ſolicitus,vt bonę actionis tuę laudes potius audiamus. A nobis confidenter exigis,quod remittis.Quia tantum de remuneratione tua cogitamus,quantum te pecunias non quæſiſſe,cognouimus.

Auari iudices.

FORMVLA. COMITIVÆ. SYRACVSANAE. CIVITATIS XXII.

REgalis eſt prouidentiæ,tales Iudicum perſonas eligere, vt ad Comitatum neceſſitatem non habeant veniendi,quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim tale negocium eſt,quod Siculi itineris tātas pati poſſit expenſas, dum commodius ſit,cauſam perdere, quam aliquid per talia diſpendia conquiſiſſe.Non enim querelas de Sicilia volumus venire, ſed laudes:quia grauatur apud nos actio præſulis,ſi eam tam longinqui potuerint accuſare petitores.Falſus enim dolor eſſe non creditur, vbi tanti laboris tædia ſubeuntur. Et ideo maiore cura tractanda ſunt, vnde inuidia plus timetur. Proinde per Indictionem illam, Comitiuam tibi Syracuſanæ ciuitatis,propitia diuinitate,concedimus: vt omnia ſic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præſtitiſſe cognoſcis:De proximis vota cauſantium ſuſtinemus:inde autem vltro requirimus,vnde ad nos difficile veniri poſſe ſentimus.Habes quæ te decorare debeant,ſi tu tamen ibi conſcientia defecatus adueneris.Militum tibi numerus noſtris ſeruit expenſis.Redderis inter arma geniatus,proceſſio tua procinctualis ornatus eſt. Exercitu vteris pacato,nec pericula belli ſubis, & armorum pompa decoraris. Verum inter hæc ciuilem cogita diſciplinam. Non permittas milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes. Annonas ſuas ſub moderatione percipiant: cauſis non miſceantur extraneis.Pro ſecuritate ſe omnium cognoſcat electū, qui ſe gloriatur habere armatum.Priuilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec iubemus excedi.Sufficiat tibi tantum gerere, quantum deceſſores tuos conſtiterit rationabiliter effeciſſe.

Conſcientia.

FORMVLA. COMITIVAE. NEAPOLITANAE XXIII.

INter cætera vetuſtatis inuenta,& ordinatarum rerum obſtupenda præconia,hoc cunctis laudibus meretur efferri, quod diuerſarum ciuitatum decora facies aptis adminiſtrationibus videtur ornari:vt & conuentus nobilium occurſione celebri colligatur,& cauſarum nodi iuris diſceptatione ſoluātur. Vnde nos quoque non minorem gloriam habere cognoſcimur, qui facta Veterum annuis ſolennitatibus innouamus. Nam quid prodeſſet inuentum, ſi non fuiſſet iugiter cuſtoditum? Exeunt a nobis dignitates relucentes quaſi

Veterum inuenta tueri.

quaſi a † Solis radiis, vt in orbis noſtri parte reſplendeat cuſtodita iuſtitia. †Sole radij.
Ideo enim tot emolumentorum cõmoda ſerimus, vt ſecuritatẽ prouincialium colligamus. Meſſis noſtra cunctorum quies eſt, quam non poſſumus aliter recordare, niſi vt ſubiecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidiſſe. Et ideo ad Comitiuam te Neapolitanam per illam Indictionem libenter adducimus: vt ciuilia negocia æquus trutinator examines; tantumque famam tuam habita maturitate cuſtodias, quantum te illi populo vel in leui culpa facile diſplicere cognoſcas. Vrbs ornata multitudine ciuium, *Neapolis.* abundans marinis terreniſque delitiis: vt dulciſſimam vitam te ibidem inueniſſe diiudices, ſi nullis amaritudinibus miſcearis. Prætoria tua officia †cuſtodiris. replent, militum turba † cuſtodit. † Conſidis gemmatum tribunal: ſed tot †Conſcendis. teſtes pateris, quot te agmina circundare cognoſcis. Præterea litora vſque *Litorum cuſtodia.* ad præfinitum locum data iuſsione cuſtodis. Tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præſtas ementibus de pretio ſuo, & gratiæ tuæ proficis, quod auidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara faſtigia optimum *Commercia.* eſſe iudicem decet: quando ſe non poteſt occulere, qui inter frequẽtes populos cognoſcitur habitare. Factum tuum erit ſermo ciuitatis, dũ per ora *Iudex qualis.* fertur populi, quod a iudice contigerit actitari. Habet vltionem ſuam hominum frequentia, ſi † loquar † ad diuerſa: & de iudice iudicium eſſe creditur, quod a multis † adſtipulationibus perſonatur. Contra, quid melius, †loquantur. †aduerſa. †ſtipulantibus. quam illum populum gratum reſpicere, cui cognoſceris præſidere? Quale eſt perfrui fauore multorum, & illas voces accipere, quas & clementes dominos delectat audire? Nos tibi proficiendi materiam damus: tuum eſt ſic agere, vt ſua beneficia principem delectet augere.

FORMVLA. HONORATIS. POSSESSORIBVS. ET. CVRIALIBVS. CIVITATIS. NEAPOLITANAE XXIV.

TRibuta quidem nobis annua deuotione perſoluitis, ſed nos maiore viciſsitudine decoras vobis reddimus dignitates: vt vos ab incurſantium prauitate defendant, qui noſtris iuſsionibus obſecundant. Erit noſtrum gaudium, veſtra quies, ſuaue lucrum, ſi neſciatis incommodum. Degite moribus compoſitis, vt viuatis legibus feriatis. Quid opus eſt, quenquam facere, vnde pœnas poſsit incurrere? Quærat iudex † in vos cauſas, & non inueniat. Ratio motus veſtros componat, qui rationales vos eſſe cognoſcitis. Improbis †inter vos. iudicem, teſtem bonis moribus deſtinamus: vt nemo ſe cogi ſentiat, niſi quem ordo legitimę conuerſationis accuſat. Atque ideo illi nos Comitiuã Neapolitanæ ciuitatis per illam Indictionem dediſſe declaramus: vt noſtra gubernatione laudatus, alteram mereatur de noſtro iudicio dignitatem. Cui vos conuenit prudenter obedire: quia vtrunque laudabile eſt, vt bonus populus iudicem benignum faciat, & manſuetus iudex gratiſsimum populum æquabili ratione componat.

FORMVLA. DE. COMITIVA. PRINCIPIS MILITVM XXV.

OMnes apparitiones decet habere iudices ſuos. Nam cui præſul adimitur,& militia denegatur.Sed nos, quibus cordi eſt, locis ſuis vniuerſos ordines continere, indicamus, illi Comitiuam Neapolitanam,Deo iuuante,largitos. Vt iudicibus annua ſucceſſione reparatis, vobis ſolennitas non pereat actionis. Quapropter deſignato viro præſtate competenter obſequium : vt ſicut vos non patimur,emolumentorum commoda perdere,ita & vos parendi debeatis piſcam regulam cuſtodire.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM LIBER. SEPTIMVS

FORMVLA. COMITIVÆ. PROVINCIÆ I.

Armata manus. Ciuiles veſtes

Faſces.

QVanuis omnium dignitatum officia a manu ſecludantur armata, & ciuilibus veſtibus videantur induti, qui diſtrictionem publicam docentur operari : tua tamen dignitas a terroribus ornatur,quæ gladio bellico,rebus etiam pacatis,accingitur.Vide quo iudicio frueris euectus,quando aliis vigorem faſcium videas eſſe creditũ, tibi autem ab ipſis legibus ferrum conſtet eſſe porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato, vt & noxij nimium metuerent, & læſi de optata vltione gauderent. Alioqui culparentur priores, ſi temperata omnia non feciſſent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum,humanum facile non concupiſcas exitium. Reus qui dicitur,& probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro ſalute multorum. Arma iſta iuris ſunt, non furoris. Hæc oſtentatio nimirum eſt contra noxios inſtituta: vt plus terror corrigat, quam pœna conſumat. Non enim cogitur ferro ſuccidere robuſtam,qui adhuc teneram verbis curuat audaciam. Ciuilis eſt pauor iſte, non bellicus : quẽ tu ſic facies eſſe glorioſum, ſi habere non probetur exceſſum.Habes etiam & ferrum,nihilominus incruentum. Claudantur nexibus cathenarum, quos leuium criminum pulſat inuidia. Cunctator eſſe debet, qui iudicat de ſalute. Alia ſententia poteſt corrigi, de vita tranſactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant,fures paueſcant,latrones perhorreant:Innocentia tantum læta reſpiciat,dum ſibi auxilia veniſſe credit, quæ legum diſciplina tranſmiſit. Nemo redemptionibus tuum velle deflectat.Gladius cõditur,vbi aurum ſuſcipitur. Tu te inermem reddis, ſi a virili animo cupiditate receſſeris. Quocirca per Indictionem illam Comitiuæ tibi in illa prouincia tribuimus dignitatem: Vt ad titulos tuos pertinentia ciuilitate potius laudabilis exequaris : nec quicquam præſumas facere, niſi quod priuatus poſſis legibus vindicare. Ipſa eſt enim recta adminiſtratio, quæ & ſine poteſtate defenditur:Vt tunc

Armorũ in prouinciis vſus.

probetur

probetur fuiſſe iuſtus, quando ei quæ mauult obiicere poſſit inimicus. Nec tamen ſpes noſtra velut faſtiditate deſeritur: nam ſi bene prouinciarum adminiſtrationibus † præſidetis, honores vos ampliſſimos ſperare, leges merito † cenſuerunt. Vnde iam videtur pene debitum, quod vobis a tanta auctoritate vltro noſcitur † fuiſſe promiſſum. †præſideritis. † conſenſerunt. †eſſe prouiſum.

FORMVLA. PRAESIDATVS II.

PRudenter omnimodis inſpexit Antiquitas, prouinciarum dignitates annua ſucceſſione reparari: vt nec diuturna poteſtate vnus inſoleſceret, & multorum prouectus gaudia reperirent. Sufficit enim vnicuique diſceſſiſſe laudatum: quia dum tempus poteſtatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. illa enim vel in breuitate declinare mirabile eſt, dum frequẽter & his ſurripiunt, qui a faſcibus ſub velocitate diſcedunt. Annus vniuerſus & ad declaranda conſcientię bona ſufficit, & facilius ſe ab errore cuſtodit. Sit in veſtro propoſito, adminiſtrationem vnius anni ſuſcipere: noſtrũ eſt, merentibus tempus augere. Quia non facile remouere cupimus, quos iuſtos eſſe ſentimus. Iccirco conuerſationis tuæ moribus inuitati, per illam Indictionem Præſidatum tibi in illa prouincia, propitia diuinitate, concedimus: vt ſic debeas agere, quemadmodum nobis poſſeſſor gratias cum tributis videatur exoluere. Deceſſorum bona exempla ſequere: a vitioſorum te imitatione diſiunge: non putetur omnis conſuetudo probabilis. Cautum debet reddere, non ſequacem, error alienus. Prodit iuſtitiæ culpam, qui ſequitur accuſatum. Sed illud melius eligitur, vnde † præſidentis opinio ſub adminiſtratione laudatur. Reſpice quantis ſit prouincia plena nobilibus. Habes qui & bene loqui de te debeant, & derogare præſumant. Quia nulla poteſtas eſt, quæ qualitatem famæ ſuæ de ore hominum poſſit auferre. Contraque, fructus eſt, opinione prædicabili per confines ire prouincias, & ibi inuenire veriſſimam laudem, vbi non imperas poteſtate. Additur, quod irremuneratum non relinquimus, ſi te egiſſe probabiliter audiamus. Horrere vitium, & principis mereris affectum. Voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera, & noſtra cognoſceris implere mandata.

Præſides cur annui. — Prorogatio. — †præcedentis. — Leges.

FORMVLA. COMITIVAE. GOTHORVM. PER SINGVLAS. PROVINCIAS III.

CVm, Deo iuuãte, ſciamus Gothos vobiſcum habitare permixtos, ne qua inter cõſortes, vt aſſolet, indiſciplinatio naſceretur, neceſſarium duximus, illum ſublimem virũ, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos Comitem deſtinare, qui ſecundum edicta noſtra inter duos Gothos litẽ debeat amputare: ſi quod etiam inter Gothum & Romanum natum fuerit fortaſſe negocium, adhibito ſibi prudẽte Romano certamẽ poſſit æquabili ratione diſtringere. Inter duos autẽ Romanos Romani audiant, quos per prouincias dirigimus cognitores: vt vnicuiq; ſua iura ſeruentur, & ſub diuerſitate iudicũ vna iuſtitia complectatur vniuerſos. Sic pace cõmuni vtræque nationes, diuinitate propitia, dulci ocio perfruantur. Scitote autem, vnam nobis in omnibus

Cognitor pro iudice.

æquabiliter eſſe caritatem: ſed ille ſe animo noſtro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid inciuile, ſceleſtam ſuperbiam cum ſuis deteſtamur auctoribus. Violentos noſtra pietas execratur. In cauſa poſſint iura, non brachia. Nam cur eligant quærere violenta, qui præſentia probantur habere iudicia? Ideo enim emolumenta iudicibus damus, ideo tot officia diuerſis largitatibus cõtinemus, vt inter vos non ſinamus creſcere, quod poſſit ad odium pertinere. Vnum vos amplectatur viuendi votum, quibus vnum eſſe conſtat imperium. Audiat vterque populus, quod amamus. Romani vobis ſicut ſunt poſſeſſionibus vicini, ita ſint & caritate coniuncti. Vos autem Romani magno ſtudio Gothos diligere debetis, qui & in pace numeroſos vobis populos faciunt, & vniuerſam Rempub. per bella defendunt. Itaque deſtinato a nobis Iudici vos conuenit obedire: vt quicquid pro conſeruandis legibus cẽſuerit, modis omnibus impleatis: quatenus & noſtro imperio, & veſtræ vtilitati ſatisfeciſſe videamini.

FORMVLA. DVCATVS. RETIARVM IV.

Difficile ſuſpectis gentibus præeſſe.

QVanuis ſpectabilitatis honor vnus eſſe videatur, nec in his aliquid aliud niſi tempus ſoleat anteferri, tamen rerum qualitate perpenſa multum his creditum videtur, quibus confinales populi deputantur. Quia non eſt tale pacatis regionibus ius dicere, quale ſuſpectis gentibus aſſidere: vbi non tãtum vitia, quantum bella ſuſpecta ſunt, nec ſolum vox præconis inſonat, ſed tubarum crepitus frequenter inſultat. Retiæ nanque munimina ſunt Italiæ, & clauſtra prouinciæ. Quæ non immerito ſic appellata eſſe iudicamus, quando contra feras & agreſtiſſimas gentes, velut quædã plagarũ obſtacula, diſponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, & tranſmiſſis iaculis ſauciatur furibunda præſumptio. Sic gentilis impetus, veſtra venatio eſt, & ludo geritis, quod vos aſſidue feliciter egiſſe ſentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam Indictionem, Ducatum tibi credimus Retiarum: vt milites & in pace regas, & cum eis fines noſtros ſolenni alacritate circueas. Quia non paruam rem tibi reſpicis fuiſſe commiſſam, quando tranquillitas regni noſtri tua creditur ſolicitudine cuſtodiri. Ita tamen, vt milites tibi cõmiſſi viuant cum prouincialibus iure ciuili, nec inſoleſcat animus, qui ſe ſentit armatum: quia clypeus ille exercitus noſtri quietem debet præſtare Romanis. Quos ideo cõſtat appoſitos, vt intus vita felicior ſecura libertate carpatur. Quapropter noſtro reſponde iudicio, fide nobis & induſtria placiturus: vt nec gentiles ſine diſcuſsione ſuſcipias, nec noſtros ad gentes ſub incurioſitate tranſmittas. Ad neceſsitatem ſiquidem rarius venitur armorum, vbi ſuſcepta ſurreptio cuſtodiri poſſe ſentitur. Priuilegia vero dignitatis tuæ noſtris tibi iuſsionibus vindicabis.

Retia vnde dicta.

Iure ciuili viuere.
Vſus militũ.

FORMVLA. CVRÆ. PALATII V.

Laus ædificiorum.

AVla noſtra ſicut agnoſcitur peritis diſpoſitionibus inſtituta, ita doctorum in ea diligẽs debet eſſe cautela. Quãdo pulchritudo illa mirabilis, ſi ſubinde nõ reficitur, ſenectute obrepẽte vitiatur. Hęc noſtra ſunt oblectamẽta, potentiæ imperij decora facies, teſtimonium præconiale regnorum: hæc legatis ſub admiratione monſtrantur, &

prima

prima fronte talis dominus eſſe creditur, quale eius habitaculum comprobatur. Et ideo magna † voluptas eſt prudentiſſimæ mentis, pulcherrima iugiter habitatione gaudere, & inter publicas curas animum feſſum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum ampliſſimas in Sicilia condidiſſe, poſtquam in cauernis montium Polyphemus ab Vlyſſe ſingularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuiſſe tranſlata. Vt quod tantis ac talibus inſtitutoribus inuentum eſt, æmulatrix poſteritas in ſuum commodum cuſtodiret. Hinc eſt, quod † ſublimitatem tuam ab illa Indictione curam palatij noſtri ſuſcipere debere cenſemus: vt & antiqua in nitorem priſtinum contineas, & noua ſimili antiquitate producas. Quia ſicut decorum corpus vno conuenit colore veſtiri, ita nitor palatij ſimilis debet per vniuerſa membra diffundi. † Atque ſic poteris idoneus inueniri, ſi frequẽter geometram legas Euclidem: ſi ſchemata eius, mirabili varietate deſcripta, in tuæ mentis contemplatione condideris: vt in hora commonito famuletur tibi copioſa notitia. Archimedes quoque ſubtiliſſimus exquiſitor cum Metrobio tibi ſemper aſſiſtant; vt ad noua reddaris paratiſſimus. Non enim tibi minima cura delegatur, quãdo animum noſtrum fabricandi ſtudio cupidiſſimum artis tuæ miniſterio probaris explere. Nam ſicubi aut ciuitatem reficimus, aut caſtellorum volumus fundare nouitatem, vel ſi conſtruendi nobis prætorij amœnitas blandiatur, te ordinante ad oculos perducitur, quod nobis cogitantibus inuenitur. Decorum magiſterium, propoſitum omnino glorioſum, in tam longas ætates mittere, vnde te debeat poſteritas admirata laudare. Quicquid enim aut inſtructor parietum, aut ſculptor marmorum, aut æris fuſor, † aut camerum rotator, aut gypſoplaſtes, aut muſiuarius ignorat, te prudenter interrogat: & tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit iudicium, ne poſſit aliquid habere confuſum. Vide ergo quanta debet noſſe, qui poſſit tantos inſtruere. Recipis certe bonæ diſpenſationis tuæ vberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, ſi ab eis diligenter facta monſtraueris. Quapropter quicquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, vt ab opere Veterum ſola diſtet nouitas fabricarum. Sed hæc poſſibilia facis, ſi dona noſtra nulla cupiditate ſuppreſſeris. Efficaciter enim imperat artifici, qui eum compenti non patitur commoditate fraudari. Manus larga artium nutrit ingenia, quando qui de victu non cogitat, perficere iuſſa feſtinat. Illud quoque conſidera, qua gratificatione tracteris, vt aurea virga decoratus, inter obſequia numeroſa, ante pedes regios primus videaris incedere, vel vt ipſo teſtimonio vicinitatis noſtræ agnoſcamus tibi palatia commiſiſſe.

Marginalia: † voluntas. — Origo fabricarum. — † ſpectabiliter. — † Ad quæ. — Euclides. — Archimedes. — Metrobius — Artifices fabricæ. — † ſcribe, camerarum. — Remunerandus artifex. — Aurea virga.

FORMVLA. COMITIVÆ. FORMARVM. VRBIS VI.

QVanuis Romuleæ fabricæ collatæ ſibi vix poſſint præcipuæ reperiri (quia totum admiratione noſcitur exquiſitum, quod ibi cernitur eſſe fundatum) tamen intereſſe arbitramur, quod vtilitas neceſſaria gratificat, & quod pulchritudinis tantum cauſa commendat. Troiani Forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt. Capitolia celſa conſcendere, hoc eſt humana ingenia ſuperata vidiſſe. Sed

Marginalia: Forũ Troiani. — Capitolium.

nunquid per ea viuitur, aut corporis ſalus aliqua inde delectatione recreatur? In Formis autem Romanis vtrunque præcipuum eſt, vt fabrica ſit mirabilis, & aquarum ſalubritas ſingularis. Quod enim illuc flumina, quaſi conſtructis montibus, perducuntur, naturales credas alueos ſoliditates ſaxorũ: quando tãtus impetus fluminis, tot ſæculis firmiter potuit ſuſtineri. Cauati montes plerunque ſubruunt, meatus torrentiũ diſſipantur, & opus illud veterum nõ deſtruitur, ſi induſtria ſuffragante ſeruetur. Reſpiciamus certe, aquarum copia quantum Romanis mœnibus præſtat ornatum. Nã thermarum illa pulchritudo quid eſſet, ſi dulciſſima quædam æquora non haberet? Currit aqua Virgo ſub delectatione puriſſima, quę ideo ſic appellata creditur, quod nullis ſordibus polluatur. Nam cum aliæ pluuiarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aërem perpetuo ſerenum puriſsime labens vnda mentitur. Quis poſsit talia ſermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam faſtigij molem ſic ad Auctini caput eſſe perductam, vt cum ibi ex alto lapſa ceciderit, cacumen illud excelſum, quaſi imam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus creſcẽs per campos iacentes ſuperducto diluuio aëre ſereno turbulentus exęſtuat: ſed quanto pulchrius eſt, Claudiam Romanam per tot ſiccas montiũ ſummitates lauacris ac domibus liquores puriſsimos fiſtularum vberibus emiſiſſe? & ita æqualiter fluere, vt nunquam ſe poſsit deſiderata ſubducere? Ille enim dum recedit, limus eſt: dum venit inſperate, diluuium. Quis ergo famoſum Nilum vrbis noſtræ fluminibus non æſtimet eſſe ſuperatum? Quando ille incolas ſuos aut veniendo terret, aut recedondo deſtituit. Verum hæc non ſuperflua commemoratione narrauimus: vt poſsis aduertere, qualis à te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re, per Indictionem illam, Comitiuam tibi Formarum ſub magna deliberatione credidimus: vt ſummo ſtudio nitaris efficere, quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum ſunt quidam mœnium importabiles arietes, cenſemus radicitus amputari: quia nulla læſio remouetur, cuius origo nõ tollitur. Si quid autem conficiente ſenio fuerit demolitum, peruigili claritate reparetur: ne creſcente defectu augeatur nobis cauſa diſpendij. Ductus aquę fortuna tua eſt, dum incolumis eris, ſi illa ſolidaueris: tantumque apud nos proficis, quantũ te illi † ſtuduiſſe probaueris. Agat ergo peritia fideſq; tua, vt & conſtructio fabricæ illibata permaneat, & aquæ diſtributio nulla ſe cuſtodum vænalitate ſubducat.

Formæ aquarum. *Thermæ.* *Nilus.* *Arbores fabricis noxiæ.* † ſtudioſè.

FORMVLA. PRAEFECTI VIGILVM VRBIS. ROMAE VII.

QVanuis nomen tuum ad ciuitatis te vigilias debeat excitare, vt poſsis implere, quod diceris: tamen prouidentiæ noſtræ ſolita cautela nõ deſerit, niſi eos quos ad agendũ deligimus, ad parãdum quoque ſuauiter inuitemus. Quid eſt tibi pulchrius, quã in illa Vrbe operam nauanter impendere: diligentiæ tuæ vbi tales teſtes videntur aſſiſtere? Cautela quidem tua, mox vt adhibita fuerit, per Patritiorum & Conſulum ora diſcurrit: vix te contigit aliquid ſolicite facere, & audis proceres cum admiratione laudare. Mediocrem dignitatem regis, & in

Patritij & Cõſules, proceres.

in ſumma opinione verſaris. Cuſtos Romanæ ciuitatis diceris, quando eã ab inteſtino hoſte defendis. Quapropter circa fures ſolicitus eſto: quos ſi tibi leges punire minime præcipiunt, tamen eos indagandi licentiam † contulerunt: credo vt quanuis eſſent raptores deteſtabiles, tamen quia dicebantur Romani, maiori eos ſubderent dignitati. Vtere igitur per Indictionem illam Præfecturæ Vigilis dignitate. Horror tibi pœnarum ademptus eſt, non poteſtas: nam lex a quo velit malos capi, ipſum cenſuit plus timeri. Eris ſecuritas ſoporantium, munimen domorum, tutela clauſtrorum, diſcuſſor obſcurus, arbiter ſilentioſius, cui fallere inſidiantes fas eſt, & decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna eſt, quæ miro modo ſi non cernitur, tunc † tenetur. Furta magis in furibus facis, dum illos circumuenire niteris, quos omnibus illudere poſſe cognoſcis. Præſtigij genus eſt, quod agitis, vt latronum verſutias irretire poſſitis. Facilius enim æſtimamus, Sphingis ænigmata comprehendi potuiſſe, quam raptoris fugacem præſentiam reperire. Ille circunſpectus ad omnia, inſtabilis ad ventura, trepidus ad inſidias, quemadmodum poteſt capi, qui more venti nullo ſitu cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis auibus: nox tibi pandat aſpectus: & ſicut illæ reperiunt in obſcuris cibum, ita tu poſſis inuenire præconium. Eſto nunc ad iniũcta ſolicitus. Vænalitas tibi nõ adimat, quod concedit induſtria. Nam licet hæc ſub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus eſt, qui poſſit abſcondi. Priuilegia quoque tua vel officij deputati ex noſtra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis. Quia neceſſe eſt, in tam magna ciuitate per diuerſos iudices agi, quod ab vno non poteſt explicari.

† intulerũt.

Venatio nocturna.

† timetur.

Nocturnæ aues.

FORMVLA. PRAEFECTI. VIGILVM. VRBIS RAVENNATIS IIX.

QVanuis dignitate magni nominis prima frõte decoreris (quia non potuit Antiquorum prudentia ſumma imaque ſimili appellatione cenſere: ne ſplendorem, quem ſummis dabat, alterius vilitate pollueret) tamen hinc intelligitur, quid ſentire Maiorum potuiſſet auctoritas, quando Præfectos Vigilibus appellare voluere, qui pro generali quiete diſcurrunt. Tibi enim commiſſa eſt fortunarum ſecuritas, ciuitatis ornatus, vtilitas omnium, ſcilicet, vt circa domeſticos craſſatores bellum pacatum gereres, ſi quem ciuium lædendum eſſe ſentires. Cuſtodi fortunas omniũ. Securus ſomnus te vigilãte carpitur, & moleſtia nulla ſentitur. In pace poſitus ſumis de nocturno fure victoriam. Tuis laureis mane ciuitas defenſa: lætatur quæ dum captos reſpicit, tũc ſe occulto hoſte caruiſſe cognoſcit. Quotidie triũphas, ſi bene vigilas. Et cũ rara ſit gloria bellici certaminis, tibi iugiter latronibus famulatur inuentis. Ob ducatum nimia ciuium affectione ſuſceptũ, aſſumes prędones inquirere, quos per ſe dominus non valet inuenire: & duplici ratione beneficus, aut futura furta prohibes, aut commiſſa concludis. Nonne iſta quædam eſt ineffabilis gratia ciuitatis, vnũ in ſe ſuſcipere, quod videt omnibus expedire? Merito tibi glorioſum nomen Præfecti, prudens Antiquitas deputauit: quia † illud facere non poterat, niſi qui ciues a ſuis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non paruo conſtat munere ſubleuatum,

Fur nocturnus.

Præfecti nomen.

† iſtud.

quando & ipſis momenti iura dilatata ſunt, qui pro ſecuritate ciuium militare noſcuntur. Quæ cum ita ſint, Præfecturam tibi Vigilum, per illā Indictionem, delectati in tua opinione, concedimus. Ita vt & curam huius dignitatis, & priuilegia tibi competentia modis omnibus exequaris. Sed quanuis nomen odioſiſſimum furum generalis perſequatur aſſenſus, tamē quia de effuſione humani ſanguinis agitur, nil ſubitum aut indeliberatum iubemus aſſumi. Modeſtiam ſequere, qui damnas audaciam: cōtinentiam dilige, qui furta condemnas. Ad geſta perducti audiantur aliquid pro ſalute dicturi. Quoniam quicquid non diſcutitur, iuſtitia non putatur. Conuictis vero atque confeſſis, quæ ſunt decreta, ſeruentur: quando crudele nil efficit, qui ſequitur leges.

FORMVLA. COMITIVAE. PORTVS. VRBIS. ROMAE ET. DE. EIVS. DESCRIPTIONE IX.

DElitioſa magis quam laborioſa militia eſt, in portu Romano Comitiuæ gerere dignitatem. Illic enim copioſus nauiū proſpectatur aduentus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diuerſarum prouinciarum merce tranſmittit, & inter tot Spectacula dulcium rerum commodum tuum eſt, venientes euaſiſſe periculum. His primum faucibus Romanæ delitiæ ſentiuntur, & vndis Tyberinis, quaſi per alueum vadunt, quæ ad commercia ciuitatis aſcendunt. Bene inuenta dignitas, quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius poteſt agi, quam vnde probatur populus ille ſatiari? O inuenta Maiorum! o exquiſita prudentum! vt quia longius a litore Roma videbatur poſita, inde magis eſſe inciperet, vbi decorum ingreſſum nauium poſſideret.

Tyberini alueiduo meatus.

Duo quippe Tyberini aluei meatus ornatiſſimas ciuitates, tanquam duo lumina ſuſceperunt: ne vacaret a gratia quod tantæ vrbi miniſtrabat expenſas. Eximia ergo res tibi committitur, ſi moderate peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientes iuſte tractaueris. Auara manus portum claudit, & cum digitos attrahit, nauiū ſimul vela concludit.

† diſpēdioſa.

Merito enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ ſibi † diſpendia eſſe cognoſcunt. Quapropter aduerſus ibi vetus eſt, immoderata præſumptio.

Voluntarium munus.

†Eximia. al. Exenia.

† ipſe vult.

Nam placidum mare damnat, qui vndas cupiditatis exaggerat. Vnuſquiſque pro ſolennitate commonitus offerat voluntarium munus. †Xenia ſunt enim iſta, non debita. A paucis accipit, qui nimiū quærit: & † ſibi ipſi mittit vitæ munera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura pręcipua, non ſolum te abſtinere, verumetiam cohibere præſumentium manus. Quia nō eſt leue, in illa vbertate delinquere, quam decet cunctos indeſinenter optare. Quocirca per Indictionem illam Comitiuæ Portus te honore decoramus. Vt ſicut dignitas dulces delitias adminiſtrat, ita & tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

† arbitrij.

FORMVLA.† TRIBVNI. VOLVPTATVM X.

† ludicræ.

QVanuis artes † lubricæ honeſtis moribus ſint remotæ, & hiſtrionum vita vaga videatur efferri poſſe licentia, tamē moderatrix prouidit Antiquitas, vt in totum non effluerēt, cum & ipſæ iudicem ſuſtinerent. Adminiſtrāda eſt enim ſub quadam diſciplina exhibitio voluptatum. Teneat ſcenicos ſi nō verus, vel vmbratilis ordo iudicij. Temperentur & hæc legum qualitate negocia,

Ordo iudicij vmbratilis.

negocia,quaſi honeſtas imperet inhoneſtis,& quibuſdam regulis viuant, qui viam rectæ conuerſationis ignorant. Student enim illi non tantum iucunditati ſuæ,quantum alienæ lætitiæ:& conditione peruerſa cum dominatum ſuis corporibus tradunt,ſeruire potius animas compulerunt. Dignũ fuit ergo moderatorem ſuſcipere,qui ſe neſciũt iuridica moderatione tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor eſt poſitus. Nam ſicut illi ætates teneras adhibita cautela cuſtodiunt, ſic a te voluptates feruidæ impenſa maturitate frenandæ ſunt. *Tutoris officium.* Age bonis inſtitutis,quod nimia prudentia conſtat inueniſſe Maiores. Leue deſiderium, & ſi verecundia non cohibet,diſtrictio prędicta modificet. Agãtur Spectacula ſuis conſuetudinibus ordinata:quia nec illi poſſunt inuenire gratiam, niſi imitati fuerint aliquam diſciplinam. Quapropter Tribunũ te Voluptatũ per illam Indictionem noſtra facit electio: vt omnia ſic agas, quemadmodum tibi vota ciuitatis adiungas. Ne quod ad lætitiam conſtat inuentum, tuis temporibus ad culpas videatur fuiſſe tranſmiſſum. Cum fama diminutis ſalua tua opinione verſare. Caſtitatem dilige, cui ſubiacent proſtitutæ:vt magna laude dicatur,virtutibus ſtuduit,qui voluptatibus miſcebatur. *Scenici infames.* Optamus enim,vt per ludicram adminiſtrationem ad ſeriam peruenias dignitatem.

FORMVLA. DEFENSORIS. CVIVSLIBET. CIVITATIS XI.

SI ad cuiuſlibet negocium peragẽdum talis eligitur, qui conſilio & grauitate laudetur,quanto eo præſtãtior eſſe debet, qui ſuſcipit negocia ciuitatis? Nam ſi periculum eſt vnũ decipere, quod erit,imparem tantorum iudiciorum extitiſſe? Cauſa enim multorum bene acta nobilitat,quando totum bono propoſito agere creditur, qui generalibus deſideriis adeſſe ſentitur. Defenſorem te itaque illius ciuitatis,per Indictionem illam,ciuium tuorum ſupplicatione permota, noſtra concedit auctoritas:vt nil vænale,nil improbum facere velis,qui tali nomine nuncuparis. Commercia ciuibus,ſecundum temporum qualitatem, æquabili moderatione diſpone. *Precium venalium.* Definita ſerua,quæ iuſſeris. Quia non eſt labor vendendi ſummas includere, niſi ſtatuta pretia caſtiſſime cuſtodire. Imples enim re vera boni defenſoris officium,ſi ciues tuos nec legibus patiaris opprimi,nec caritate conſumi.

FORMVLA. CVRATORIS. CIVITATIS XII.

QVanuis per ſe honorabilis habeatur,qui vel minimam ſolicitudinem ciuitati propriæ videtur impendere: & inter ſuos magna reuerentia perfruatur,qui ciues ſe amare profeſſus eſt: tamẽ indubitatus honor eſt,qui noſtra electione confertur. *Officiũ curatoris reip.* Quia præditus bonis inſtitutis creditur, cui aliquid principis auctoritate delegatur. Et ideo ab Indictione illa illius ciuitatis curam ad te volumus pertinere. Vt laudabiles ordines Curiæ ſapiẽter gubernes:moderata pretia ab ipſis, quorum intereſt,facias cuſtodiri. Non ſit merces in poteſtate ſola vendentiũ. æquabilitas grata cuſtodiatur in omnibus. Opulẽtiſſima ſiquidem & hinc gratia ciuium colligitur,ſi pretia ſub moderatione ſeruentur. Vt vere Curatoris impleas officium,cum tibi ſolicitudo fuerit de vtilitate cũctorum,

Conſuetudines autem tibi ex noſtra auctoritate defende, quas in eodem loco tuos conſtat habuiſſe Maiores.

FORMVLA. COMITIVÆ. ROMANAE XIII.

SI clauſis domibus ac munitis inſidiari ſolet nequiſſimum votũ, quanto magis in Roma ciuitate videtur illici, qui in plateis pretioſum reperit, quod poſſit auferri ? Nam quidam populus copioſiſſimus ſtatuarum, greges etiam abundantiſſimi equorum, tali ſunt cautela ſeruandi, quali & cura videntur affixi. Vbi, ſi eſſet humanis rebus vlla conſideratio, Romanam pulchritudinem non vigiliæ, ſed ſola deberet reuerentia cuſtodire. Quid dicamus marmora metallis & arte pretioſa ? quæ ſi vacet eripere, rara manus eſt, quæ poſſit a talibus abſtinere. Vbi ſunt expoſita, quæ facere potuerunt diuitiæ generales, & labor mundi? Quem inter iſta deceat eſſe negligentem? Quis in cauſa tali patitur eſſe vænalis, quando grauiſſimum damnum poteſt fieri in pulchritudine ſingulari ? Quare per Indictionẽm illam Comitiuæ Romanæ, cum priuilegiis & iuſtis commodis ſuis, tibi cõcedimus dignitatem. Vt fideli ſtudio, magnoque niſu, quæras improbas manus, & inſidiantes aut priuatorum fortunis, aut mœnibus ad tuum facias venire iudicium, & rei veritate diſcuſſa congruam ſubeant de legibus vltionem. Quia iuſte tales perſequitur publicus dolor, qui decorem Veterum fœdãt, detruncatione membrorum: faciuntque illa in monumentis publicis, quæ debent pati. Officium tuum & milites conſuetos noctibus potius inuigilare compelle : in die autem ciuitas ſe ipſa cuſtodit. Vigilans enim ſtudio non indiget alieno. Furta quidem perſuadent: ſed tunc præſumptus† facile capitur, cum cuſtos minime ſuperuenire ſentitur. Statuæ nec in toto mutæ ſunt: quando a furibus percuſſæ cuſtodes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam deuotione laudabii ſentiamus: vt cui nunc laborioſos faſces iniũgimus, ſecuros honores poſtea conferamus.

† maximè cap.cui.

Statuarum fures.

FORMVLA. COMITIVAE. RAVENNATIS XIV.

SI æſtimanda eſt dignitas ex labore, ſi laudabilis ſolicitudo actuũ publicorũ parit gratiã liberaliter ſeruienti: ſumma gratificatione locus tuus habendus eſt, qui ſuis neceſſitatibus probatur adimere noſtris ordinationibus tarditatẽ. Quis eñ neſciat, quantã copiã nauiũ leuiter procures admonitus ? A dignitatibus Palatij noſtri vix in euectionibus ſcribitur, & iam a te ſumma celeritate cõpletur. Nã inter dimiſſorũ feſtinationes anxias vix ſufficit alter aduertere, quod te viuaciter contingit implere. Negociatorũ operas cõſuetas nec nimias exigas, nec vænalitate derelinquas. Sit modus, qui nõ poteſt grauare laborãtes. Vt cũ res querelofas ſine querimoniis egeris, maiora de noſtro examine merearis. Proinde Comitiuam Rauennatem per illam Indictionem tibi ſerenitas noſtra concedit: vt dignitatis tuæ priuilegia ſubeas & labores. Officium tuum æquitatis conſideratione moderare. Semper enim & præſtãdi & lædendi cauſas inuenit, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantum adminiſtratio tua inter mediocres agitur, tanta debet æqualitate trutinari: quia illum potius expedit tenere menſurã, qui defectã noſcitur gubernare ſubſtantiam. Idonei damna vix ſentiunt, tenues

Diligentia.

autem

àutem leui diſpendio vulnerantur:quando vel mediocri iniuria totum videtur amittere,qui exiguum cognoſcitur poſſidere.

FORMVLA. AD. PRÆFECTVM. VRBIS. DE ARCHITECTO. FACIENDO XV.

ROmanæ fabricæ decus peritum conuenit habere cuſtodem:vt illa mirabilis ſylua mœnium diligentia ſubueniente† ſeruetur, & moderna facies operis † affabris diſpoſitionibus conſtruatur.Hoc enim ſtudio largitas noſtra non cedit, vt & facta Veterum excluſis defectibus innouemus,& noua vetuſtatis gloria veſtiamus. Proinde illum illuſtris magnitudo tua Romanis arcibus ab illa Indictione datum architectum eſſe cognoſcat.Et quia iuſtis commodis ſtudia cõſtat artium nutrienda:ad eum volumus pertinere quicquid deceſſores eius cõſtat rationabiliter conſecutos.Videbit profecto meliora,quam legit: pulchriora,quam cogitare potuit;ſtatuas illas auctorum ſuorum,ſcilicet, adhuc ſigna retinentes: vt quam diu laudabilium perſonarum opinio ſupereſſet, tam diu & ſimilitudinem viuæ ſubſtantiæ imago corporis cuſtodiret.conſpiciet expreſſas in ære venas niſu quoſdã muſculos tumentes, neruos quaſi gradu tenſos,& ſic hominem fuſum in diuerſas ſimilitudines, vt credas potius eſſe generatum.Has primum Thuſci in Italia inueniſſe referuntur, quas amplexa poſteritas pene parem populum vrbi dedit, quã natura procreauit.Mirabitur formis equinis ſigna etiam ineſſe feruoris. Criſpatis enim naribus,ac rotundis,conſtrictis mẽbris, auribus remulſis, credet forſitan curſus appetere,cum ſe metalla nouerit non mouere.Quid dicamus columnarum iunceam proceritatem? moles illas ſublimiſſimas fabricarum,quaſi quibuſdam erectis haſtilibus contineri,& ſubſtantiæ qualitate concauis canalibus excauatas: vt magis ipſas æſtimes fuiſſe transfuſas:alias ceris iudices factum, quod metallis duriſſimis videas expolitum: marmorum iuncturas, venas dicas eſſe genitales: vbi dum falluntur oculi, laus probatur creuiſſe miraculis. Ferunt priſci ſæculi narratores, fabricarũ ſeptem tantum terris attributa miracula. Epheſi Dianæ templum. Regis Mauſoli pulcherrimũ monumẽtum,a quo & Mauſeola dicta ſunt. † Rhodi Solis æneum ſignum,quod Coloſſus vocatur. Iouis Olympici ſimulachrum,quod Phidias primus artificum ſumma elegãtia ebore auroque formauit. Cyri Medorum Regis domus, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricauit. Babyloniæ muri,quos Semiramis Regina latere cocto,ſulphure,ferroque cõſtruxit.Pyramides in Ægypto, quarum in ſuo ſtatu ſe vmbra conſumens,vltra conſtructionis ſpatia nulla parte reſpicitur. Sed quis illa vlterius præcipua putabit, cum in vna Vrbe tot ſtupenda conſpexerit? Habuerunt honore,quia præceſſerunt tempore: & in rudi ſęculo quicquid emerſiſſet nouum, per ora hominũ iure ferebatur eximium.Nunc autem poteſt eſſe veridicum,ſi vniuerſa Roma dicatur eſſe miraculum. Quapropter talia virum peritiſſimum ſuſcipere decet:ne inter illa nimis ingenioſa priſcorum ipſe videatur eſſe metallicus, & intelligere non poſſit,quæ in illis artifex Antiquitas,vt ſentirentur,effecit. Et ideo det operam libris Antiquorum,inſtructionibus vacet:ne quid ab illis ſciat minus,in quorum locum cognoſcitur ſurrogatus.

† ſubſtruatur.
† fabricis.
Commoda.
Laus fuſilis artis.
Iuncea proceritas.
Septẽ fabricarum miracula.
† Thecli.
Ars prodiga.

FORMVLA. COMITIVAE. INSVLAE. CVRRITANAE ET. CELSINAE XVI.

COnſtat plerūque bene poſſe agi, vbi non defuerit perſona monitoris. Omnia enim ſine priore confuſa ſunt, & dum vnuſquiſque ſecundum voluntatem ſuam cogitat viuere, regulam cognoſcitur omittere diſciplinæ. Itaque antiquæ conſuetudinis morem ſecuti, Curritanæ & Celſinæ inſulis te iudicem, per illam Indictionem, noſtra cedit auctoritas. Iuſtum eſt enim, vt qui a reliquorum hominum ſunt conuerſatione diuiſi, ad habitationes eorum vadat, qui eos probabili ratione componat. Ne quædam ſit neceſſitas iniuſtitiæ, communes actus lōge poſitos ignoraſſe. Habetis igitur ſupradicti, qui inter vos emergentes cauſas & audire debeat, & finire. Et ſi quid etiā fuerit a noſtra pietate decretum, eodem commonente, peragite. Quia erroribus locus tollitur, quando vobis, cui debeatis obedire, declaratur. Quem credimus ita bonis actibus ſtudere, vt augmenta noſtræ gratiæ poſſit accipere. Neceſſe eſt enim, vt a nobis remunerationem ſumat, ſi vobis, quę ſunt profutura, diſponat.

FORMVLA. DE. PRAEPOSITO. CALCIS XVII.

GLorioſum opus eſt ſeruienti, vnde Romana ciuitas probatur ornari: dum tantum quis apud nos proficit, quantum prodeſſe Vrbi proprio labore conſtiterit. Dubium non eſt, coctilem calcem, quæ eſt niuibus concolor, ſpongiis leuior, inſtrumētum eſſe maximum fabricarum. Hæc quantum ignis aduſtione ſoluitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra ſolubilis, ſaxea mollicies, arenacius lapis: qui tunc potius accenditur, quando aquis copioſiſſimis irrigatur: ſine quo nec ſaxa fixa ſunt, ne arenarum minuta ſolidantur. Et ideo maius ſtudium meretur accipere, quod primum locū in Romanis mœnibus noſcitur obtinere. Quocirca induſtriam tuam, multorum ſermone celebratam, ad coctionem diſtributionemque calcis, ab Indictione illa, noſtra pręponit auctoritas. Vt tam publicis, quam priuatis fabricis abunde procurata ſufficiat: & ad ędificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum eſſe, quod quæritur. Priuilegia vero loci tui noſtris iuſſionibus rationabiliter vendicabis. Vt maiora mereri poſſis, ſi bene tibi delegata compleueris.

Calx.

FORMVLA. DE. ARMORVM. FACTORIBVS XIIX.

COnſidera quod ſuſcipis, & intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene conſtruere, eſt ſalutem velle omnium cuſtodire. Quia prima facie ipſis terretur inimicus, & incipit animo cedere, ſi ſe cognoſcit ſimilia non habere. Atque ideo ab Indictione illa militibus te & fabris armorum, inuitati morum tuorum opinione, præfecimus. Vt tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere poſſe cognoſcis. Securitas te noſtræ non inducat abſentiæ. Quidquid feceris nos videmus, qui vſu ipſo ſubtiliſſimæ perquiſitionis & errores artificū poſſumus prima fronte reprehendere, & laudabiliter operata iudicare. Vide ergo, qua diligentia, quo ſtudio ſit faciendum, quod ad noſtrum venturum conſtat examen. Age itaque, vt nulla te vænalitas, nulla culpa demergat.

Oculus principis.

Non peccandū in armis.

mergat. Quia veniale eſſe non poteſt, quod in tali cauſa delinquitur: ne inde puniaris, de qua parte peccaueris. Opus quod mortem generat & ſalutem, interitus peccantium, cuſtodia bonorum, contra improbos neceſſariũ ſemper auxilium. Hoc primum Phoroneus Iunoni dicitur obtuliſſe: vt inuentum ſuum numinis, vt putabãt, auſpicio cõſecrarent. Hæc in bello neceſſaria, in pace decora ſunt. Hæc denique imbecilles fragileſque mortales cunctis belluis efficit fortiores. *Phoroneus.*

FORMVLA. AD. PRÆPOSITVM. DE. ARMORVM FACTORIBVS XIX.

MVltorum inſinuatione comperimus, illum probis moribus inſtitutum commiſſa ſibi poſſe fideliter expedire. Icc irco illuſtris magnitudo veſtra nos eum elegiſſe cognoſcat: vt & militibus præſit ſecundum morem priſtinum, & artificibus iubere poſſit armorum: quatenus conſuetudines ſuas ſic eleganter adimpleant, vt nulla in eis inueniri poſſit offenſio. Quia licet vbique culpa lædat, hinc tamẽ grauiter percutit, ſi bellorum inſtrumenta neglexerit. Proditionis quippe inſtar eſt, exercitui ſubtrahere, quod eum conſtat armare. Quibus conſuetudines ſuas prouidentia veſtra deputabit: vt dum illis † victualium lex tollitur, neceſſaria viuacius exigantur. *† lex victual. ſumma.*

FORMVLA. BINORVM. ET. TERNORVM. SI. PER IVDICEM. AGANTVR XX.

AD genium dignitatis tuæ credimus pertinere, ſi competentia tibi † videamur iniungere. Quia tanto quis gratior redditur, quãto parendi cauſas amplius ſuſcepiſſe monſtratur. Et ideo Binorum & Ternorum titulos, quos a prouincialibus exigi, priſca decreuit auctoritas, per illam Indictionem, officio tuo procurante, ad ſcrinia Comitis Sacrarum Largitionum tranſmittere maturabis: ita vt omnis quantitas intra Cal. Martiarum diem ſolenniter impleatur. Ne de proprio reddere cogaris, quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigiſſet iniuriã, ſi alter eos titulos viderentur exigere, quos ad te præceperunt leges ſanctiſſimæ pertinere. *† videantur inuenire.* *Calend. Martia.*

FORMVLA. BINORVM. ET. TERNORVM. SI. PER OFFICIVM. AGANTVR XXI.

QVanuis priſca conſuetudo, Binorum & Ternorum exactionem ad te iuſſerit pertinere, tamen ne te multiplex occupatio prægrauaret, & impedimenta tibi faceret ſolicitudo geminata, illũ & illum Scriniarios officij noſtri duximus deſtinandos: vt tibi officioque tuo debeant imminere, quatenus cum eorum ſolatio intra Cal. Martiarum diem ad illuſtrem virum illũ Comitem Sacrarum Largitionum ſolennis quãtitas deferatur: Ne opinionis publicæ reus efficiaris, ſi Largitiones Sacras per moram aliquam putaueris eſſe tardandas. Ita vt te excipiendũ eſſe non æſtimes, quem nos credidimus adiuuãdum. Nam ſi quid minus fuerit, quam oportebat, illatum; de tuis hoc noueris facultatibus eruendum. *Binorum & Ternorum exactio.*

FORMVLA. COMMONITORII. ILLI. ET. ILLI SCRINIARIIS XXII.

NOndubitamus eſſe gratiſſimum,quādo quis commonetur,officium implere ſuſceptum. Quia illud eſt potius graue,ſi miles viuat ocioſe,cui quæſtus eſt actio ſua:honor,principalis iniunctio. Similis enim diſcincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per Indictioneu illam,ad illam vos prouinciam iubemus accedere : vt cum iudice, vel eius officio, intra diem Cal. Martiarū quæ de Binis & Ternis quantitas ſolenniter poſtulatur, ad Comitis Sacrarum ſcrinia,poſtpoſita dilatione,dirigatis:ſic tamen,vt nec ęrarium noſtrū aliquid minus a cōſuetudine percipiat, nec poſſeſſor ſupra modum poſſeſſionis exoluat. Et non dubitetis commotionis noſtræ vos periculum ſuſtinere,ſi quid actum contra priſcum ordinem poterimus agnoſcere.

Bini. Terni.

FORMVLA. VICARII. PORTVS XXIII.

BEneficia noſtra gratiæ tuæ ſpecialiter damus, ſi te agere commiſſa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus iaces, ſi & populos peregrinos prudenter excipias, & noſtrorū commercia moderata æqualitate cōponas. Nam licet vbique neceſſaria ſit prudentia, in hac potius actione videtur accommoda: quando inter duos populos naſcuntur ſemper certamina, niſi fuerit iuſtitia cuſtodita. Quapropter arte placandi ſunt,qui mores afferunt ſimilimos ventis,quorum niſi prius animi temperentur,in contemptum maximum natiua facilitate proſiliunt. Qua de re modeſtiæ tuæ fama prouocati, curas illius portus,per illam Indictionem,te habere cenſemus. Vt omnia ad tuū titulum pertinentia ſic agas,quemadmodum ad meliora peruenias. In paruis enim diſcitur,cui potiora præſtentur.

Commercia.

Iuſtitia populorum pacem tuetur.

FORMVLA. PRINCIPIS. DALMATIARVM XXIV.

MAgna inter collegas ſuos prerogatiua decoratur,quiſquis gerit militiam nomine principatus. Cognoſcitur enim agere locum primarium, quando in rebus humanis magna pars hominum aſſerit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo,ſine quo nec ſecretarij præſtatur acceſſus,nec oſculationis pompa peragitur : totusque ille iudicis genius, ita tibi legibus probatur creditus, vt ſine te nequeat eſſe perfectus. Comiti quidem prouinciarum poteſtas data eſt,ſed tibi iudex ipſe commiſſus eſt. Tu vitam tenes improbis minantem:tu diſciplinam inter iura cuſtodis: tibi inſolentiā perorantis fas eſt diſtringere, quam præſuli non licet vindicare: geſta quinetiā totius actus te ſubſcribente complentur, & conſenſus tuus quæritur poſtquam voluntas iudicis explicatur. Age, vt qui talibus præponeris,ea impleſſe merito ſentiaris. Itaque per Indictionem illam, ad illam te prouinciā iubemus excurrere : vt mixtus iudicis officio competentia loco tuo peragas: & qui princeps a nobis egrederis, nullis vilitatibus accuſeris. Reuerentiſſimum enim te omnibus facis, ſi quod de nomine tuo creditur, & in moribus ſentiatur.

Principatus in quo verſetur.

FOR-

FORMVLA. AD. COMMENDANDOS. COMITI PRINCIPES XXV.

INuitat nos conſuetudo ſolennis, & vobis ornatum officij dirigere, & priſtinos ordines Excubantium cuſtodire. Noſtra enim laus eſt, ſi vos Romana militia comitetur. Quando talibus miniſtris poteſtis agere, quod videtur priſcis ſanctionibus conuenire. Sic enim Gothos noſtros, Deo iuuãte, produximus, vt & armis ſint inſtructi, & æquitate compoſiti. Hoc eſt, quod reliquæ gentes habere non poſſunt: hoc eſt, quod vos efficit ſingulares, ſi aſſueti bellis videamini legibus viuere cum Romanis. Quapropter ex officio noſtro, illum, atque illum ad vos credimus eſſe dirigendos: vt ſecundum priſcam cõſuetudinem, qui tuis iuſſionibus obſecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conſeruandis annonis & conſuetudinibus ſuis ex noſtra iuſſione præſtabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis meruit deſtinari.

Gothorũ fortitudo & æquitas.

FORMVLA. COMITIVAE. HONORVM. SCIENTIAE. ORDINIS DIVERSARVM. CIVITATVM XXVI.

SÆculi huius honor humanę mentis eſt manifeſta probatio: quia libertas animi voluntatem propriam ſemper oſtendit, dum ſe contemnit occulere, qui ſibi alios cognouerit ſubiacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio eſt, quæ arbitrium prouectionis ſuæ intra terminum moderationis includit, & ſic peragit dignitatis breuiſſimum ſpatium, vt vniuerſis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum Iudices ad blanda deſcendite. Laborioſum quidem, ſed non eſt impoſſibile, iuſtitiam ſuadere mortalibus, quam ita cunctorum ſenſibus beneficiũ diuinitatis attribuit, vt & qui neſciunt iura, rationẽ tamen veritatis agnoſcant. Neceſſe eſt enim, vt quod a natura conceditur, ſubmonente iterum eadem ſuauiter audiatur. Et ideo non laboretis populis imponere, quod eos conſtat ex propria voluntate ſentire. Facile enim ſequuntur veſtigia verbi alieni, qui ſe poſſe credunt monitione compelli. Propterea per illũ Indictionẽ in illa ciuitate Comitiuæ honorẽ Secundi Ordinis tibi, propitia diuinitate, largimur: vt & ciues commiſſos æquitate regas, & publicarum ordinationum iuſſiones conſtanter adimpleas: quatenus tibi meliora præſtemus, quando te probabiliter egiſſe præſentia, ſentiemus.

Naturalis æquitas.

Secundi ord. honos.

FORMVLA. HONORATIS. POSSESSORIBVS. ET CVRIALIBVS XXVII.

VTile eſt vnum ſemper eligere, cui reliqui debeãt obedire: quia ſi voluntas diuerſorum vaga relinquitur, confuſio, culparum amica, generatur. Itaque ciuitatis veſtræ Comitiuam per Indictionem illam nos illi largitos fuiſſe noueritis, cui ſaluberrimam patientiam commodate: vt cauſis veſtris ferat remedium, & iuſſionibus publicis procuret effectum: ſcituri, quod ſi quis probabili deuotione tractauerit, ſimilia de noſtris ſenſibus haud irrite poſtulabit.

Patientia.

FORMVLA. PRINCIPIS. MILITVM. COMITIVÆ XXIIX.

GRatum vobis eſſe confidimus,quādo militiæ noſtræ Iudices deſtinamus: quia tunc ordines noſtros agitis, quoties vobis non defuerit præſentia iudicantis. Relatiua iſta intellectui ſunt nomina,ſi præſulem ademeris,militem non relinquis: apparitio enim tollitur, quoties qui iubere poterat, abrogatur. Vobis ergo † aptum credimus,dum ad vos dirigimus dignitates, & tādiu vos militare facimus, donec iudices deſtinamus: nec iſtud leue credatis beneficium, vt cum vos ſcitis obſequium,vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per Indictionem illam, illum Comitem militiæ veſtræ cognoſcite deſtinatum. Quem ita acturum eſſe putamus,tam in cauſis publicis, quā priuatis, vt eum laus optata comitetur. Cui deuotionem iuſtiſſimam commodantes,his quę vobis præceperit, ſolenniter obedite: quia reuerentiam noſtram honoratam eſſe credimus,ſi bene habitos noſtros iudices ſentiamus.

† actum cedimus.

FORMVLA. DE. CVSTODIENDIS. PORTIS CIVITATIS XXIX.

NVllatenus de eius fide dubitatur, qui ad cuſtodiam ciuitatis eligitur: quia probatæ conſcientiæ conſtat eſſe credendum, quod fuerit pro ſecuritate multorum. Atque ideo curam portæ illius ciuitatis noſtra tibi auctoritate concedimus: vt improborum non pateat aduentibus, & bonorum non retardet acceſſus. Nam ſi porta ſemper obſerata ſit, inſtar eſt carceris: ſi iterum iugiter pandatur, murorū nil prodeſt habere munimina. Sit ergo vtrunque moderatum: vt & cuſtodiæ nocturnæ ſatisfacias, & incompetenter eam claudere non præſumas. Eris nimirum via ciuium,& ingreſſus mercium ſingularum, amicus ſimul copiæ, quam optas intrare. Stude ergo, cum alimoniis inuitare venientes. Non tibi quod deſpiciatur eſt creditum. Quibuſdā faucibus ciuitatis præponeris,qui ingredientibus victualibus præeſſe monſtraris. Quod te oportet ſine querela perficere: vt in paruis agnoſcere poſſimus, cui maiora credere debeamus.

Nec claudātur, nec pateant perpetuò portæ.

FORMVLA. TRIBVNATVS. PROVINCIARVM XXX.

AEquitati conuenit, vt vnuſquiſque ad fructum militiæ emenſo tempore debeat peruenire,& laboris recipiat præmium pro cōpenſatione meritorum. Vnde quia priſcæ conſuetudinis ratio perſuadet,vt a nobis debeat deſignari, qui a vobis Tribunus eſſe mereatur,ideo hac auctoritate cenſemus, vt ille quem locus videtur expoſcere, vobis in ſupradicto honore præſideat: quatenus cum ad tempus venerit conſtitutum,optato honore potiatur. Diuina ſunt iſta iudicia, non humana: vt quem ſuperna ad tempus debitum opus voluerunt perducere, merito videatur & laboris ſui præmia ſuſcepiſſe. Excubiarum ſuarum igitur competentia priuilegia conſequatur. Quia nullum emolumento conſueto fraudari deſideramus, quem ſine culpis ad primatum venire cognoſcimus. Quapropter illi,pro vtilitate publica diſponenti,modis omnibus obedite: quoniam partem iudicis habent priores, quando ab ipſis requiritur,ſi quid a vobis inſolentius excedatur.

FOR-

FORMVLA. PRINCIPATVS. VRBIS. ROMAE XXXI.

CVm in vrbe Roma plurima fieri cenſeamus, & neceſſe ſit ibi† poteſtatem eſſe Comitiaci officij, vt vtilitates publicæ videantur impleri, noſtro more proſpeximus, vt quia principem noſtrum cardinalem obſequiis noſtris deeſſe nõ patimur, tu eius locum vicarij nomine in vrbe Romana ſolenniter debeas cõtinere. Quatenus & ille primatus ſui laboribus perfruatur, & tu in alterius honore poſſis diſcere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam Comitiacorum ad Comitatum iudicaueris eſſe dirigendos, conſulens obſequio noſtro, tuo ſubiacebit arbitrio. Eos autem, quos retinendos putaueris, indulta ſecuritate potiantur. Ita tamen, vt viciſſim omnia modereris: quatenus nec excubantes continuus labor atterat, nec ſegnes iterum rubigo ocij fugienda conſumat.

†partem.

Princeps cardinalis.

Securitas.

FORMVLA. QVA. MONETA. COMMITTITVR XXXII.

OMnis quidem vtilitas publica fideli debet actione compleri: quia totum vitioſum geritur, vbi conſcientiæ puritas non habetur: tamen omnino monetæ debet integritas quæri, vbi & vultus noſter imprimitur, & generalis vtilitas inuenitur. Quidnam erit tutum, ſi in noſtra peccetur effigie? & quam ſubiectus corde venerari debet, manu ſacrilega violare feſtinet? Additur, quod venalitas cuncta diſſoluitur, ſi victualia metalla vitiantur: quãdo neceſſe eſt reſpui, quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patiatur, vnius eſſe commodum diſpendia ſceleſta cunctorum: vt deteſtabile vitium venire poſſit ad pretium? Sit mundum, quod ad formam noſtræ ſerenitatis adducitur. Claritas regia nil admittit infectum. Nam ſi vultus cuiuſlibet ſyncero colore depingitur, multo iuſtius metallorum puritate principalis gratia cuſtoditur. Auri flamma nulla iniuria permixtionis albeſcat, argenti color gratia candoris arrideat, æris rubor in natiua qualitate permaneat. Nam ſi vnum lædere, legibus putatur eſſe damnandum, quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numeroſitatem peccauerit? Pondus quinetiam, conſtitutum denariis, præcipimus debere ſeruari, qui olim tam penſo, quam numero vendebantur: vnde verborum vocabula competenter ab origine trahens, compendium & diſpendium pulchre vocitauit Antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata. Gallis auctoribus, ſine aliquo adhuc ſigno ad metalla tranſlata eſt. Quam non ſinimus fœculenta permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoſcatur redire vilitatem. Proinde te, cuius nobis laudata eſt integritas actionis, ab illa Indictione per iuge quinquennium monetæ curam habere præcipimus, quam Seruius Rex in aëre primum impreſſiſſe perhibetur: ita vt tuo periculo non dubites quæri, ſi quid in illa fraudis potuerit inueniri. Nam ſicut caſus aſperos ſubibis, ſi quid fortaſſe deliqueris, ita irremuneratum non relinquimus, ſi te egiſſe inculpabiliter ſenſerimus.

Vultus principis in nummis.

Materia.

Pondus.

Seruius Rex Rom.

FORMVLA. LEGATORVM. GENTIVM DIVERSARVM XXXIII.

QVis dubitet, vtilitatis publicæ intereſſe rationi, vt quibus nos conſtat dona conferre, nullam videãtur itineris moleſtiam ſuſtinere? quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, & illi ſe bene habitos fuiſſe cognoſcunt. Atque ideo humanitatem ſubter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis legatis ſine aliqua tarditate præſtabitis, quatenus ad ſedes ſuas irremunerati non debeãt peruenire. Quia feſtinantibus gratior eſt celeritas in redeundo, quam quælibet munerum magnitudo.

FORMVLA. EVOCATORIA. QVAM. PRINCEPS DIRIGIT XXXIV.

NOn dubitamus, vltronea grate ſuſcipi, quæ in locum muneris ſolent poſtulata conferri: quia domini recordatio concedit ſemper augmenta: nec poſſunt eſſe principis vacua gratificationis iudicia. Quapropter ad Comitatum noſtrum iuſſis te pręſentibus euocamus, vt non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo ocij delectatione poſtpoſita, ad illam diem, ad vrbem illam deuenire propera, vt & tibi aſpectum noſtrũ gratum fuiſſe iudicemus, cum te feſtinaſſe cognoſcimus. Deſiderat enim aula noſtra præſentiam bonorum: dum neſcio quo pacto quicquid regali ſapientię gratum eſſe cognoſcitur, & diuino iudicio comprobatur. Quia ille, qui corda noſtra regit, ipſe etiam quid debeamus ſentire concedit.

FORMVLA. EVOCATORIA. QVAE. PETENTI CONCEDITVR XXXV.

MAnifeſtatio eſt conſcientiæ bonæ, præſentiam iuſti principis expetiſſe: quã ſolus ille deſiderare poteſt, qui de magna mentis puritate confidit. Aſpectum Solis niſi clara lumina non requirunt: quia illi tantũ poſſunt rutilantes pati radios, quos conſtat oculos habere puriſſimos. Sic præſentiam principis ambiunt, qui de cordis ſynceritate præſumunt. Hinc eſt, quod veniendi tibi ad Comitatum fiduciam grata mente largimur. Ne honor reuocationis, qui pro noſtra gloria conſtat inuentus, ad iniuriam conuertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Inuitamus quinimmo deſideria venientium: quia inde magis creſcimus, ſi viros nobiles noſtris obſequiis aggregemus.

Solis aſpect⁹.

FORMVLA. COMMEATALIS. AD. TEMPVS XXXVI.

NEmo dubitat, homines ſua varietate recreari: quia in continuatione rerum magnum mẽtibus conſtat eſſe faſtidium. Dulcedo mellis, ſi aſſidue ſumatur, horreſcit: ſerena ipſa, quanuis magnopere deſiderentur, iugiter adepta ſordeſcunt: non immerito, quia cum ſit homo commutabilis, naturæ ſuæ deſiderat habere qualitatęs. Et ideo feſtiſtinanti tibi prouinciali oblectatione refoueri, copiam tot menſium in ſupradicta prouincia concedimus immorandi (quia pene recluſus aduertitur, cui mutare ſolum, liberum non videtur) ita tamen, vt cum promeritas inducias, Domino iuuante, tranſegeris, ad vrbanas ſedes redire feſtines. Nam ſi tædium eſt, continuatim viuere in vrbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregiſſe? Libenter ergo damus indu-

Grata viciſſitudo.

In agris viuere & in vrbe.

inducias diſcedendi, non vt debeat Roma deſeri, ſed vt magis commendetur abſenti.

FORMVLA. SPECTABILITATIS XXXVII.

Optamus nobis, Deo auxiliante, ſubiectos varia dignitatum prærogatiua gloriari: deſideramus, probabile genus hominum impreſſa gratia dignitatis ornare: vt laudabilius vnuſquiſque poſſit viuere, cum ſe honores reuerendos cognouerit accepiſſe. Sic enim & ad virtutis ſtudia decenter aſcēditur, & a bonis ciuibus Reſpub. plus amatur. Atque ideo te Spectabilitatis nitore decoramus: vt ſententiam tuam in conuentibus publicis ſpectādam eſſe cognoſcas, cum inter nobiles decorus aſſederis. Vt ſi hæc prædicabili conuerſatione tractaueris, in futurum præmiis melioribus augearis.

FORMVLA. CLARISSIMATVS XXXIIX.

Conſtat, iucundum eſſe rerum bonarum ſaporem, & vtilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos ſtudium prouidæ liberalitatis infundimus: vt maior ſit cultus morum, dum creſcunt deſideria præmiorum. Clariſſimatus igitur honorem, ornamēta iudicij noſtri, regia tibi largitur auctoritas: quod præbeat & exactæ vitæ teſtimoniū, & futuræ proſperitatis polliceatur augmētum. Quapropter nihil iam obſcurum agere patiaris, qui Clariſſimatus dignitate reſplendes. Grande ſiquidem vitæ teſtimonium eſt, non tam clarū, quam clariſſimum dici: quando pene totum de illo optimum creditur, qui tanti fulgoris ſuperlatiuo nomine vocitatur.

FORMVLA. TVITIONIS XXXIX.

Superfluum quidem videtur, tuitionem ſpecialiter a principe petere, cuius eſt propoſiti vniuerſos communiter vindicare. Sed quia ſecuritatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci: vt quod omnibus præſtare cupimus, ſupplicanti potiſſimū conferamus. Atque ideo diuerſorum te, quemadmodum quereris, diſpendiis ſauciatum, in caſtra defenſionis noſtræ clementer excipimus. Vt cum aduerſariis tuis, non vt hactenus, campeſtri certamine, ſed murali videaris protectione contendere. Ita fiet, vt truculentis viribus preſſus, reddaris auxiliis regalibus exæquatus. Quapropter tuitionē tibi noſtri nominis, quaſi validiſſimam turrem contra inciuiles impetus, & conuentionalia detrimēta, noſtra concedit auctoritas: ita tamen, ne his præſumptionibus ſubleuatus, ciuile † reſpuas præbere reſponſum, & tu videaris inſolens calcare iura † deſpicias. publica, quem primitus deteſtanda premebat audacia. Et quia miniſtros „ efficaces noſtra debet habere præceptio, nec decet principem loqui, quod „ non videatur poſſe compleri, præſentis beneficij iuſſione, aduerſus Gothos „ illa, aduerſus Romanos illa, facile te fides & diligentia cuſtodiuit. Quia nemo laborat defendere, niſi qui timetur offendi. Dum præſtās dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur noſtra clementia, beneficio lætare ſuſcepto. Nam ſi vlterius a quoquam ſub inciuilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

FORMVLA. DE. MATRIMONIO. CONFIRMANDO. ET. LIBERIS. LEGITIME. CONSTITVENDIS XL.

AEternum eſt beneficiũ, quod poſteritatis fuerit fauore collatũ: nec plus eſt conueniens Regi, quam ſi humanæ præſtet origini. In lucem quippe venturus caſus ſuſcipere non meretur aduerſos: ne ante grauamen diſtrictionis incurrat, quam gaudia ſupernæ lucis inueniat. Oblata itaque ſupplicatione depromis, mulierem, quam tibi placitus illigauit amplexus, beneficio noſtro iugali honeſtate debere ſociari: vt ex ea liberi nati nomen nanciſcantur heredum. Nam cum ſpontanea copula animantia cũcta conſociet, dignumque vnicuique videatur eſſe, quod placuit, durum eſt libertatem liberam non habere, vnde liberi procreantur. Et ideo illam, quę ſicut iure præcipitur, honeſtate non fuiſſe probatur æqualis, legitimam tibi fieri cenſemus vxorem, & filios ex eadẽ coniuge, ſiue qui ſuſcepti ſunt, ſiue qui ſuſcipiendi, heredum volumus iura ſortiri: vt ſub nulla dubietate diligas, quos tibi abſolute ſucceſſores futuros eſſe cognoſcas. Natura enim tibi præſtitit filios: ſed nos tali ſecuritate facimus eſſe cariſſimos.

Matrimonia libera.

Libertas non libera.

FORMVLA. ÆTATIS. VENIAE XLI.

GLorioſa ſupplicatio eſt, quæ veniam quærit ætatis: quando ſe grauitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intuliſſe. Minor naſcendo, grandæuus cupis eſſe conſilio. Ita, quod in humanis rebus audaciſſimum eſt, ad erroris auxilium beneficium contemnis annorum. Quapropter oblata ſupplicatione depromis, vt cum tibi ſit ratio firma prudẽtiæ, actiones tuæ non relinquantur ambiguæ: ne infirmetur iure, quod non poteſt vtilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi eſt bona deſideria perficere, libenter accipimus. Quia nullas ſe captare velle profitetur inſidias, quiſquis habere liberos contractus conſtanter affectat. Atque ideo, ſi id tẽpus conſtat elapſum, quo ad hanc veniam accedi iura voluerunt, nos quoque probabilibus deſideriis licentiam non negamus: vt in foro competenti ea, quæ in his cauſis reuerenda legum dictat Antiquitas, ſolenniter actitentur. Ita vt in alienandis ruſticis vel vrbanis prædiis conſtitutionum ſeruetur auctoritas. Ne cũ opinioni præſtare volumus, vtilitatem publicam lædere videamur. Cape igitur noſtro beneficio potiorem annis ætatem: & quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam profeſſio maturitatis acerbæ locum denegat actionis, quãdo multo grauior eſt culpa, quam ſuæ promiſſionis impugnat auctoritas.

Alienatio prohibita.

Acerba maturitas.

FORMVLA. EDICTI. AD. QVÆSTOREM. VT. IPSE. SPONDERE. DEBEAT. QVI. SAIONEM MERETVR XLII.

FRequenter Saiones, quos a nobis credidimus pia volũtate concedi, querelis maximis cognouimus ingrauatos. Corruptum eſt (proh dolor) beneficiũ noſtrum, creuitque potius de medicina calamitas, dum ad alios vſus potentiũ malignitate tranſlati ſunt, quam eos noſtra remedia trãſtulerunt. Vnde nobis neceſſe fuit remedio ſalubri votis peſtiferis obuiare: ne dum pietatis ſtudium ad æqualia beneficia trahitur, ſurreptionum iniquiſſima patiamur. Atque ideo edictali programmate definimus, vt quicunque contra violentas inſidias propter in-

Edictale programma.

ineluctabiles neceſsitates ſuas mereri deſiderat fortem Saionē, officio noſtro pœnali ſe vinculo cautionis aſtringat : vt ſi præcepta noſtræ iuſſionis immiſſione plectibili, Saius quem meretur exceſſerit, & ipſe pœnę nomine det auri libras tot, & ſatisfacere promittat quæcunque eiūs aduerſarius potuerit tam commodi quam itineris ſuſtinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciuiles animos volumus, prægrauare innocentiam non debemus.. Saius autem, qui ſua volūtate modum pręceptionis exceſſerit, donatiuis ſe nouerit exuendum, & gratiæ noſtræ (quod eſt dānis omnibus grauius) incurrere poſſe periculū: nec ſibi vlterius eſſe credendum, ſi iuſſionis noſtræ, cuius executor eſſe debuit, temerator extiterit. *Cautio.* *Donatiui priuatio.*

FORMVLA. PROBATORIÆ. CARTARIORVM XLIII.

Conſtat militiam bene geri, quæ probatis moribus videtur imponi: quādo ipſe ſecum poteſt reuoluere, quod iudex eum potuit admonere, maxime cum ad patrimonia diuinæ talis dom⁹ mereatur accedere, vt cupiditate deteſtabili nō poſſit accendi. Deinde cum ſplēdidiſſimum officium cenſoria quadā grauitate reluceat, & turpe ſit illis miſceri, qui dignis moribus non poſſunt approbari, congruum videtur tales quærere, qui in nullo debeant diſplicere. Atque ideo Tribuni Cartariorum ſuggeſtione comperta, penes quam officij eſt digna reuerentia, ab illo die Cartarij te volumus nomen adipiſci : vt qui nobis bene acturus promitteris, documentis laudabilibus approberis. Auaritiam declina: longius fuge iniqua compendia. Multo melius proficitur, ſi bonis moribus ſeruiatur. *Cēſoria grauitas.*

FORMVLA. DE. COMPETITORIBVS XLIV.

Neſcio quid grāde de ſe videtur promittere, qui loca deſiderat publica poſſidere. Hoc enim ita fieri decet, ſi res ſqualida in meliorem loci faciem transferatur, & reuocetur ad ornatum, quod pridem videbatur iacere incultum. Atque ideo deſideranti tibi illum locum proprietario iure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora, ſi tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque, vt per te ſumat decorem, quod neglectum † in Curia vetuſtate iacuerat. Quatenus boni ciuis laudem inuenire merearis, ſi faciem tuæ ciuitatis ornaueris: ſecurus etiam ad poſteros tranſmiſſurus, quod proprio fuerit labore compoſitum. Quia tanto firmius vnuſquiſque poſſidebit, quanto ſe auctoresque ſuos amplius expendiſſe probauerit. *Loci publici conceſſio.* *Vetuſtate iacere.* *† ſcribe, incuria.*

FORMVLA. QVA. CENSVS. RELEVETVR. EI. QVI. VNAM† CAVSAM. POSSIDET. PRAEGRAVATAM XLV. *† Caſam.*

Cum de agri vtilitate viuatur, & omnibus inde certum ſit iuſtum venire compendium, tributum illud poſſeſſionis in illa prouincia conſtitutæ, ita quereris oneroſum, vt vniuerſas tibi vorauerit facultates lacus ille vaſtiſſimus functionis: & quod aliunde magno labore poteſt colligi, per illam videatur aſſumi, cuius vtilitatem nimia trāſcendit illatio, dum plus compulſoribus redditur, quam a ſedulo præſtetur. Quapropter credimus te euadere poſſe nuditatem, ſi dominium huius vrbis amiſeris, cui iugis ſterilitas de compulſoribus venit: ne conditione miſerabili ſeruias neceſſitati, cuius dominus eſſe meruiſti. Sed quia hoc genus beneficij præſtari mediocribus leges ſa- *Mediocres.*

cratiſſimę cēſuerunt (vt qui pro vnius ceſpitis enormitate deprimitur, nec alterius cōmoditate ſubleuatur, moderatione habita ei debeat ſubueniri) magnitudinis noſtræ, cui cordi eſt cogitare iuſtitiam, præſenti auctoritate decernimus, vt ſi ita eſt, tot Solidos tributario ſupradictę poſſeſſionis, datis præceptionibus ad eos, quorum intereſt, ita faciatis de vaſariis publicis diligenter abradi, vt huius rei duplarum veſtigium non debeat inueniri: ſed per ſæcula ſine errore ſeruetur, quod vna communi ſumma concluditur.

Vaſaria publica.

FORMVLA. QVA. CONSOBRINA. LEGITIMA FIAT. VXOR XLVI.

INſtitutio diuinarum legum humano iuri miniſtrat exordiũ, quādo in illis capitibus legitur præceptũ, quæ duabus tabulis probātur adſcripta. Sacer enim Moſes, diuina inſtitutione formatus, Iſraelitico populo inter alia definiuit, vt cōcubit⁹ ſuos a vicinitate pij ſanguinis abſtinerēt: ne & ſe, in proximitatem redeundo, polluerent, & dilationē prouidam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri ſequētes exemplum, longius pudicam obſeruātiam poſteris tranſmiſerunt: reſeruantes principi tantum beneficium, conſobrinis nuptiali copulatione iũgendis. Intelligentes rarius poſſe præſumi, quod a principe iuſſerant poſtulari. Admiramur inuentũ, & temperiem rerum ſtupenda conſideratione laudamus, hoc ad principis fuiſſe remiſſum iudicium. Vt qui populorum mores regebat, ipſe & moderata concupiſcētiæ frena laxaret. Et ideo ſupplicationum tuarum tenore permoti, ſi tibi illa tantum conſobrini ſanguinis vicinitate coniungitur, nec alio gradu proximior approbaris, matrimonio tuo decernimus eſſe ſociādam, nullamque vobis ex inde iubemus fieri quæſtionem: quando & leges noſtra permitti voluntate conſentiunt, & vota veſtra præſentis auctoritatis beneficio firmauerunt. Erunt vobis itaque, Deo fauente, poſteri ſolenniter heredes, caſtum matrimonium, glorioſa permixtio: quādo quicquid a nobis fieri præcipitur, neceſſe eſt vt non culpis, ſed laudibus applicetur.

Conſobrini.

Nuptia reſcriptio confirmata.

FORMVLA. AD. PRAEFECT. PRETORIO. VT. SVB. DECRETO CVRIALI. PRAEDIA. VENDAT. XLVII.

FAtitur hoc improuida mortalium plerunque conditio, vt cum lædere putatur, conſulat; & cum conſulere videtur, affligat. Sed illud magis eſt eligendum, quod prodeſſe cognoſcitur. Nam venena ipſa ſi iuuare probantur, accepta ſunt. Ecōtra refugienda eſt ſuauitas mellis, quæ inferre dignoſcitur læſiones. Finis ergo ſapientis eſt, amare quod expedit: ſic nec igitur votum reſpicit, qui prodeſſe contendit. Prædia quidem Curialium non facile diſtrahi, prudēs definiuit Antiquitas: vt ad neceſſitates publicas melius † efficerent, ſi ſubſtantiæ iuuamina plus haberent. Sed in hac iterum parte proſpexit, vt ſi apud vos ineluctabilis neceſſitas appareret, rerum ſuarum diſtractio ſubueniret. Nam quid prodeſt, ſi quiſpiam videtur idoneus, & fieri non poſſit a contractis nexibus abſolutus? Egenti ſimilis eſt, qui reddere nequit alienum, nec dici poteſt proprium, quod liberare dominũ non videtur † additum. Sed quanuis hoc veſtræ poteſtati fuerit legũ auctoritate conceſſum, tamē ne quā rariſſimi facti ſuſtineretis inuidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque

Venena bona.

Decurionum prædia.

† Fortè, ſufficerent.

Bona, deducta are alieno, intelligũtur.

† addictum, malum vel a debito.

quoque eminentiæ veſtræ præſenti iuſſione permittimus, vt aliquid veritate diſcuſſa, ſi aliter ſolui nequeũt, diſtracta ligamina prędij ſui, quod propria voluntate delegerit, habeat licentiam diſtrahendi: ita vt reddat debitũ, quod probatur eſſe contractum; ne vitio voracitatis imbutus, facultates ſuas abſorbere, videatur eſſe permiſſus. Conſtet apud vos probabilis cauſa damnorum, quoniam illis volumus ſubueniri, qui duris neceſſitatibus probãtur aſtringi: vtrunque enim poteſt eſſe culpabile, aut malis moribus frena laxare, aut iuſtas iterum querelas excludere. Quapropter prouide vobis permiſit Antiquitas de illa cauſa decernere, cui eſt vtile Curiam cuſtodire. *Cauſa cognitio.* A quibus enim munia poterunt ſuſtineri, ſi ciuitatum nerui paſſim videantur abſcidi? *Nerui ciuitatum.*

MAGNI. AVRELII

CASSIODORI. VARIARVM

LIBER. OCTAVVS

IVSTINIANO. IMPERATORI. ATHALARICVS. REX I.

IVſte poſſem reprehendi, clemẽtiſſime principum, ſi pacem veſtram quærerem tepide, quam parentes meos *Legatio de pace.* conſtat ardentius expetiſſe. aut in qua parte dignus heres exiſterem, ſi auctoribus meis impar in tanta gloria *Hereditas gloria.* reperirer? Non vos Maiorum purpuratus tantum ordo clarificat, non ſic regia ſella ſublimat, quãtum longe la- *Purpuratus ordo.* teque potens † gratia veſtra nobilitat. Omnia enim re- *† gloria.* gno noſtro perfecte conſtare credimus, ſi hanc nobis minime deeſſe ſentimus. Sed vt pietati veſtræ præconiale eſt diligere, quorum patres contigit vos amaſſe. Nemo enim creditur impendiſſe veteribus puritatem innocuã, „ niſi qui eorum ſtirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum „ ſepultis: ira perire nouerit cum proteruis: gratia non debet occumbere cũ dilectis: ſed magis affectuoſius tractandus eſt, qui ad regni cauſas innocens inuenitur. Perpendite, quid a vobis mereatur ſucceſſor bonorum. Vos auũ noſtrum in veſtra ciuitate celſis Curulibus extuliſtis. Vos genitorem meũ in Italia † palmatæ claritate decoraſtis. Deſiderio quoque concordiæ fa- *† palmata.* ctus eſt per arma filius, quia † vnis nobis pene videbatur ęquæuus. Hoc no- *Filius per arma.* men adoleſcẽti congruentius dabitis, qualia noſtris ſenioribus præſtitiſtis. *† forte, annis. melius, quamuis vobis.* In parentelæ locum noſter iam tranſire debet affectus. Nam ex filio veſtro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, ſed proximus peto: quia tunc mihi dediſtis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præſtitiſtis. Introducamur & in veſtram mentem, qui adepti ſumus regiam hereditatem. Illud eſt mihi ſupra dominatum, tãtum ac talem rectorem habere propitium. Primordia itaque noſtra ſolatia mereantur principis longæui habere, pueritia tuitionem gratiæ conſequatur, & non in totum a parentibus deſtituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis regnum noſtrum gratiæ vinculis obli-

† iubebitis. gatum. Plus in illa parte regnabitis, vbi omnia caritate † iubetis. Quapropter ad ſerenitatem veſtram illum & illum Legatos noſtros æſtimauimus eſſe dirigendos: vt amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum diuæ memoriæ † domno auo noſtro inclytos deceſſores † domino. veſtros conſtat habuiſſe. Aliquid forſitan & amplius mereor ſynceritatis, cuius nec ætas videtur eſſe ſuſpecta, nec generatio iam probatur extranea. Quædam vero per ſupraſcriptos Legatos noſtros sereniſſimis ſenſibus verbo inſinuanda commiſimus, quæ, clementiæ veſtræ more, ad effectum facite peruenire.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX II.

Succeſſor regni paterni, filius. Leniſſimum gaudiũ conſtat eſſe P.C. cognoſcere dominantis exortum: vt qui creditur vniuerſos poſſe protegere, audiatur ad regni culmina perueniſſe. Menſura lætitiæ de magnitudine nuntij venit, & tanta fit alacritas animi, quanta fuerit & conſideratio rei. Nam ſi prudentes viros erigunt † prædicata. commoda † prædicta ſodalium, ſi amicorum releuat ſoſpitas nuntiata, quãta exultatione ſuſcipi debet, omnium rectorem feliciter proueniſſe terrarum? Quem non protulit commota ſeditio, non bella feruentia pepererũt, non Reipub. damna lucrata ſunt: ſed ſic factus eſt per quietem, quemad† v. felicitatis. modum venire decuit ciuilitatis auctorem. Magnum profecto † fidelitatis genus, obtinere ſine contentionibus principatum, & in illa Repub. adoleſcentem dominum fieri, vbi multos conſtat maturis moribus inueniri. Nõ *Ætas.* enim poteſt cuilibet ætati deeſſe conſilium, vbi tot parentes publicos conſtat inuentos. Prælata eſt ergo ſpes noſtra cũctorum meritis, & certius fuit de nobis credi, quam quod de aliis potuit approbari: non iniuria, quomo*Origo ſenatoria.* do quæuis claritas generis † a malis cedit, & ſicut qui ex vobis naſcitur, ori† Amalis. go ſenatoria nuncupatur; ita qui ex hac familia progreditur, regno digniſſimus approbatur. Probata ſunt præſenti facto, quæ loquimur. Nam cum domni aui noſtri pro beneficiorum quantitate dulciſſima nobis recordatio vrgeretur extremis, magnitudinem dominationis ſuæ tãta in nobis celeritate transfudit, vt non tam regnum quam veſtem crederes eſſe mutatã. Tot proceres manu conſilioque glorioſi nullum murmur, vt aſſolet, miſcuerunt, ſed ita cum magno gaudio ſecuti ſunt principis ſui iudicia, vt voluntatem ibi potius agnoſceres confluxiſſe diuinam. Quapropter neceſſariũ duximus, propitio Deo, de ortu regni noſtri vos facere certiores. Quia dilatatum tamque mutatum videtur imperium, cum trãſit ad poſteros. Nã quodammodo ipſe putatur viuere, cuius † nobis progenies cognoſcitur † vobis. imperare. Hæc habuerunt veſtra vota: hæc illius fuit indubita ſententia, vt heredem bonorum ſuorum relinqueret, qui beneficia eius in vobis poſſit *Heres bonorum.* augere. Amore principum conſtat inuẽtum, vt ſimulachris æneis fides ſeruaretur imaginis: quatenus ventura progenies auctorem videret, qui ſibi *Imago verior in herede filio, quam in ſtatuis.* Rempub. multis beneficiis obligaſſet. Sed quanto verior eſt, qui viuit in poſteris? per quos plerunque & forma corporis redditur, & vigor animi protelatur. Et ideo nobilitatis veſtræ fidem maiore nunc ſtudio † oſtendit: † debetis oſtendere. quatenus & priora munera meritis videantur eſſe collata, & futura indubitanter eis præſtemus, quos præteritorum immemores fuiſſe minime ſenſerimus

ſerimus. Noueritis etiam diuina prouidentia fuiſſe diſpoſitum, vt Gothorum Romanorumque nobis generalis conſenſus accederet, & voluntatem ſuam, quam puris pectoribus offerebant, iuris etiam iurandi religione firmarent. Quod vos ſecuturos eſſe minime dubitamus, tempore non amore. nam a vobis potuit inchoari, quod præuenti longinquitate ſequimini. Conſtat enim excellentiſſimos patres tanto amplius poſſe diligere, quanto maiores honores a cæteris ordinibus viſi ſunt accepiſſe. Sed vt primordia noſtra, & circa vos benignitatem poſſitis agnoſcere (quia decet Curiam veſtrã beneficiis introire) illuſtrẽ Sigiſmerem, Comitem noſtrum, vobis cum his qui directi ſunt, fecimus ſacramenta præſtare. Quia inuiolabiliter ſeruare cupimus, quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem a nobis poſtulanda creditis, quæ veſtræ ſecuritatis incrementa multiplicent, indubitanter petite, commoniti, quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortati. Promiſſio potius eſt iſta, quam commonitio. Nam qui reuerendum Senatum ſupplicare præcipit, quod impetrare poſſit nihilominus compromiſit. Nunc veſtrum eſt, tale aliquid ſperare, quod communem Remp. poſſit augere.

Iuratur Regi

Rex ipſe iurat.

POPVLO. ROMANO. ATHALARICVS. REX III.

SI vos externus heres imperij ſuſcepiſſet, dubitare forſitan poteratis, ne quos prior dilexerat, in videndo ſubſequẽs nõ amaret: quia neſcio quo pacto cũ ſucceſſor amplius laudari nititur, præcedentis fama † lætatur. Nunc vero perſona tantũ, non eſt autẽ vobis gratia cõmutata: quãdo recte vobiſcũ agi credimus, ſi aui veneranda iudicia ſubſequamur. Noſtræ ſiquidẽ opinionis intereſt, vt quos ille benigniſſime tuitus eſt, nos etiam ſtatuta cõſtantia copia & beneficiorum vbertate paſcamus. Minus cogitant; qui obſcuris principibus, & verſatis in mediocri † natione ſuccedunt. Nos talis præceſſit, vt exquiſitis virtutibus eius ſequi veſtigia debeam'. Quapropter, auſpice deo dictũ ſit, glorioſi domni aui noſtri ita vobis nuntiamus ordinatione diſpoſitum, vt Gothorum Romanorumq; in regnũ noſtrum ſuauiſſimus conſenſus accederet: & ne aduerſis rebus aliqua poſſit remanere ſuſpicio, vota ſua ſacramentorum interpoſitione firmarunt, ſe dominatum noſtrũ tãto gaudio ſubire, tanquã ſi vel illis domnus auus noſter fatali ſorte non videretur ſubtractus: ne ſolis linguis, ſed etiam imis pectoribus, probaretur eſſe deuoti: quod ſi vos, vt opinamur, libenti animo ſimilia feceritis, harũ portitores ſub obteſtatione diuina vobis fecimus polliceri, Iuſtitiã nos & æquabilem clementiã, quæ populos nutrit, iuuãte domino, cuſtodire, & Gothis Romaniſque apud nos ius eſſe commune, nec aliud inter vos eſſe diuiſum, niſi quod illi labores bellicos pro communi vtilitate ſubeunt vos autẽ ciuitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad cõdictionem clementiſſimam ſacramenti inclinando noſtrum eueximus principatum: vt nihil dubiũ, nihil formidoloſum populi habere poſſint, quos beatus noſter auctor enutriuit. Ecce Traiani veſtri clarum ſæculis reparamus exemplum. Iurat vobis, per quem iuratis: nec poteſt ab illo quiſquam falli, quo inuocato non licet impune mentiri. Erigite nunc animos, &, deo propitio, meliora ſemper optate: vt ſicut a caritate poteſtatem regiam

† leg. lædatur.

† forte, actione.

Rex populo, & viciſſim populus Regi iurat.

inchoauimus,ita tranquillitatem, deo placitam, ſequentibus temporibus exequamur.

VNIVERSIS. ROMANIS. PER. ITALIAM. ET. DALMATIAS CONSTITVTIS. ATHALARICVS. REX IV.

Colloqui cum principe honorificum.

HOnorabile credimus, indicare quod fama potuiſtis teſte cognoſcere. Iure ſiquidẽ de ſe bene arbitrabitur æſtimatum, qui regium meretur alloquium: quia dignitas eſt ſubiecti, affatus meruiſſe dominantis, in ea præſertim cauſa, in qua omniũ corda ſic videntur eſſe ſolicita, vt ſi non cognoſcant proſperum, credant ſemper aduerſum. Nam qui audit mutatũ, nouum nihilominus formidat imperium. Et re vera neſcio quid triſte creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum ſiniſtris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi, quam quod de noſtris potuit parentibus æſtimari. Et ideo, quod Diuinitate propitia dictum ſit, glorioſo domno auo noſtro feliciter ordinante, tam Gothorum quam Romanorũ præſentium pro munimine indepti regni ſacramẽta ſuſcepimus: quod vos quoque facturos eſſe libentiſſime, iudicamus: vt qui fideles parentibus noſtris extitiſtis, nobis quoque ſimili deuotione pareatis. Suauius enim diligit heredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed vt vobis beneuolentiæ noſtræ iam nunc integritas innoteſcat, iuris iurandi vobis fecimus religione promitti, quod & noſtrum poſſit declarare propoſitum, & ſpem debeat munire cunctorum.

Regni ſacramenta.

VNIVERSIS. GOTHIS. PER. ITALIAM. CONSTITVTIS. ATHALARICVS. REX V.

VOluiſſemus quidem domni aui noſtri longæuæ vitæ gaudia nuntiare: ſed quoniam diligentibus dura conditione ſubtractus eſt, nos heredes regni ſui, deo ſibi imperante, ſubſtituit: vt ſucceſſionẽ ſanguinis ſui beneficia, vobis a ſe collata, faceret eſſe perpetua: dum nos illa & augere & tueri cupimus, quæ ab illo facta eſſe cognoſcimus. Cuius ordinationi adhuc eo ſuperſtite in regia ciuitate ita ſacramenti interpoſitione cunctorum vota ſociata ſunt, vt vnum crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos ſequentes exẽplum, pari deuotione peragite: ne quid a præſentibus minus feciſſe videamini, a quibus creditur totum ſimiliter poſſe compleri. Illum vero Comitem vobis fecimus iurata voce promittere, vt ſicut nobis veſtrum animũ deuotiſſime proditis, ſic optata de noſtris ſenſibus audiatis. Recipite itaq; proſperum vobis ſemper nomen, Amalorum regalem proſapiem, Baltheũ germen, infantiam purpuratam: per quos, Deo iuuante, parentes noſtri decenter euecti ſunt, & inter tam prolixum ordinem Regum ſuſceperunt ſemper augmenta. Credimus enim de diuinitate propitia, quæ Maiores noſtros dignanter adiuuit, nunc quoque gratiam ſuæ dignationis impendere, vt & nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulciſſimos afferatis, qui ſub noſtris parentibus copioſa virtutum laude floruiſtis.

Iuramentum.

LIBERIO. PRÆPOSITO. GALLIARVM. ATHALARICVS. REX VI. †Præf.præt.

SCimus,animum veſtrum de obitu glorioſæ memoriȩ domni aui noſtri acerbo dolore fatigari,dum omnia bona grauiter defleantur amiſſa.Plus enim quæritur, dum dominus deſiderabilis abrogatur. Expedit autem ſtudio pietatis, afflictam mentem compenſatiuo remedio conſolari:quia vix ſentitur amiſſus, cui nō ſuccedit extraneus. Sic enim,deo ſibi imperante proſpexit,dum eſſet & poſt fata prouidus, vt regionibus ſuis pacē relinqueret, ne aliqua nouitas quieta turbaret.In ſellam regni ſui nos dominos collocauit, quatenus decus generis, quod in illo floruit, in ſucceſſores protinus æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque deſideria conuenerunt : vt ſub iuris iurandi religione promitterent, fidem ſe regno noſtro deuoto animo ſeruaturos. Quod ad illuſtris magnitudinis veſtræ notitiam credimus perferendū:vt ab his qui in Galliis regno pietatis noſtræ deuoti ſunt, ſimile proferatur exemplum. Et ſicut animos noſtros circa ſe minores non deſiderant effici,ita pari conditione teneantur aſtricti.

Heres regni. *Iurati principi ſubditi.*

VNIVERSIS. PROVINCIALIBVS. PER. GALLIAM. CONSTITVTIS. ATHALARICVS. REX VII.

LIcet glorioſæ memoriæ domni aui noſtri pro excellentibus meritis triſtis videatur occaſus, tamen quia ille humana conditione decubuit,ad continuandam gubernationem,quam ſingulariter geſſerat,nos reliquit.ne damnum boni principis ſentiretis, cuiꝰ vobis noſcitur regnare progenies.Nullus enim apud nos perdit, † qui illi paruit:ſed duplici largitate munifici, & illius debita reddimus, & futuris obſequiis beneficia ingenita pietate mutuamus. Atque ideo fidem priſtinam maiori nunc vos conuenit deuotione monſtrare: quia bene proſpicit rebus futuris,qui regnātium ſeruit initiis; dum ipſe & in reliquum perſeuerare creditur,qui primordia fouere ſentitur. Indicamus autem,fauore diuino cum ad regni culmina perueniremus, omnia nobis ſic felicia, ſic tranquilla ceſſiſſe,vt vnum loqui crederes,quod generalitas inſonabat:nec putaretur humanum, quod tot vota ingentium populorum nihil probata ſunt habere contrarium. Vnde vos quoque prædicta conuenit imitari, vt Gothi Romanis præbeant iuſiurandum, & Romani Gothis ſacramento confirment,ſe vnanimiter regno noſtro eſſe deuotos. Quatenus & nobis veſtra ſynceritas laudabiliter innoteſcat, & ad quietem veſtram proficiat inuicem promiſſa concordia.Eat inter vos legalis miſſa trāquillitas: potior minori non ſit infeſtus. Habetote animum pacatum, qui bellum non habetis externum. Quia primum inde nobis placere poteritis,ſi vobis hac ratione proficiatis.

† quod paruit. *Mutuum concordiæ iuramentum.*

VICTORINO. VIRO. VENERABILI. EPISCOPO ATHALARICVS. REX IIX.

DE fide atque conſtantia tales ſunt cōmonendæ perſonæ,quæ deſideriis humanis diuerſa ſorte quatiuntur. Vos autem, quos ſapientia firmos efficit,& mēs religioſa conſolidat, ad prouinciaIiū potius conuenit adunationes animari. Quia iuſte debitor fit

alieni arbitrij, qui a pluribus meretur audiri. Quapropter ſalutantes veneratione qua dignum eſt, quod vobis quidem mærorem poſſit indicere, trãſitum glorioſæ memoriæ domni aui noſtri cum dolore maximo nuntiamus. Sed inde poteſt veſtra triſtitia temperari, quia nos in ſede regni ſui, diuinitate propitia, collocauit: vt in totum deſiderio veſtro nõ videatur ereptus, qui vobis conſurgit in ſucceſſione reparatus. Fauete nũc orationibus ſacris, noſtris libenter auſpiciis: vt Rex cœleſtis humana nobis regna confirmet: gentes externas atterat: peccata abſoluat: conſolidet & conſeruet propitius, quod parentibus noſtris dignatus eſt præſtare glorioſus. Quapropter ſanctitas veſtra prouinciales cũctos admoneat, vt inter ſe concordiam habentes, regno noſtro per omnia debeant eſſe puriſſimi. Cupimus enim in ſubiectis fidem reperiri, quam larga poſſimus pietate munerari.

Non cenſetur qui ſucceſſorem reliquit, mortuus.

†TOLONICO. VIRO. PATRITIO. ATHALARICVS. REX IX.

†TVLLIO.

Patritiat' dignitas data.

LIcet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad auguſtũ culmen diuina prouexerint (quando nec ætas impedit, vbi ſeſe potentia cœleſtis infundit) tamen ad releuandam florentiſsimæ noſtræ ætatis ſolicitudinem, viſum eſt te virum prudentiſsimum conuenienter adhibere, quem conſtat etiam domni aui noſtri tractatibus iugiter & laudabiliter adhæſiſſe. Quod ſi dignum fuit, hoc illum talem tantumque facere, quanto magis nobis conuenit ſolatiũ quærere, † quod pro adoleſcentiæ flore decenter adhuc ne poſſumus indigere? Magna eſt enim infinitaque prudentia quam nemo ſic aſſequitur, vt eam non neceſſarie, & per alios, quærere videatur. Senes ipſi cõſiliis ſapiẽtiam diſcunt, & a maturis in cõmune quæritur, quod pro omniũ vtilitate tractatur. Solatium curarum frequenter ſibi adhibent maturi Reges, & hinc meliores æſtimantur, ſi ſoli omnia non præſumunt. Quod ſi longæui domini ſubiectorum ingeniis adiuuantur, conſulte relaxamus ætatis noſtræ breues ferias, vt ſuis incrementis deuota proſperius, robuſtior ad imperij pondera ſuſtinenda conſurgat. Atque ideo te, cum fauore diuino, ſuggeſtu præſentalis Patritiatus euehimus: vt pro Repub. noſtra tractãtem ſedis celſa ſublimet. Ne ſentẽtia ſalutaris, cui decet humiliter † parere, a loco videatur veniſſe communi. Hic eſt honor, qui & armis conuenit, & in pace reſplendet. Hunc illa diues Græcia, quæ multo glorioſiſsimo domno auo noſtro debuit, gratificata perſoluit: velauit fortes humeros chlamydum veſtis: pinxit † ſuta ſetis calceus iſte Romanus: & † dignitatem viſus eſt accipere, quod ſe cognoſcebat aſſumere per honorem. Creſcebat viſendi ſtudium Eois populis heroem noſtrum. Dum neſcio quo pacto, in eum qui bellicoſus eſſe creditur, ciuilia plus amantur. Hac igitur honoris remuneratione contẽtus, pro exteris partib⁹ indefeſſa deuotione laborauit: & præſtare cũ ſuis parentibus principi dignabatur obſequium, qui tantorũ Regũ fuerat ſtirpe procreatus. Sic ſe magnorũ beneficia ſemper extollunt: vt & quibus imperare nequeunt, iura venerationis imponant. "Diligit omnis † morem mens ſui prouectus ſemper auctorem: & mortalitatis iura neſciunt, qui beneficiis non tenentur." Sed longum eſt, de eius gloria ſufficienter loqui, quem ſingularem gentibus ſæcula fœcunda genuerunt. Ipſius

Aliena frui prudentia.

†quomodo al. quo.

†pareri.

†ſu:am vel ſetic:s.
† & dignã-tes iuſſus.

†v. memor. al. Diligunt omnes ſui prouectus ſ.a.

Ipſius te labor inſtituit, vt nos minus laborare debeamus. Tecũ pacis cer-
ta,tecum belli dubia conferebat: &, quod apud ſapientes Reges ſingulare
munus eſt,ille ſolicitus ad omnia ſecure tibi pectoris pendebat arcana. Tu
tamen nullos reſponſis † ludebas ambiguis. Amaſti in audiendo patientiã, † fallebas.
in ſuggeſtione veritatem : ſepe quæ ad eum falſo peruenerant, recti ſtudio
corrigebas,&,quod rarum confidentiæ genus eſt, interdum reſiſtebas cõ-
tra vota principis, ſed pro opinione rectoris. Patiebatur enim inuictus ille
præliis pro ſua fama ſuperari, & dulcis erat iuſto principi rationabilis con-
trarietas obſequentis. Ama nunc ſublimior iuſtitiam, quam ſeruiens dili-
gebas. Oſtende te illius eſſe diſcipulum,qui nunquam laborauit incaſſum,
iunctus Amalo generi,nobiliſſima tibi facta cõſortia.Omne ſiquidem bo-
num regia ſuadere debet affinitas. Acturus eſt conſueta prudentia,vt lau-
de morum faſtigium contigiſſe videaris excelſum. Extat gentis Gothicæ
huius probitatis exemplum,Genſimũdus ille toto Orbe cantabilis: ſolum *Filiꝰ per arma.*
armis filius factus,tanta ſe Amalis deuotione coniunxit,vt heredibus eorũ
curioſum exhibuerit famulatum,quanuis ipſe peteretur ad regnum.Impẽ-
debat aliis meritum ſuum, & moderatiſſimus omnium, quod ipſi conferri
poterat,ille paruulis exhibebat.Atque ideo eum noſtrorum fama concele-
brat. Viuit ſemper relationibus, qui quandoque moritura contempſit. Sic
quandiu nomen ſupereſt Gothorum, fertur eius cunctorum atteſtatione
præconium. Vnde fas eſt de te meliora credere, quem noſtri conſtat gene-
ris affinitate gaudere.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. ATHALARICVS. REX X.

HAbetis. P. C. vnde glorioſo principi gratiam referre debeatis, *Commendatoria candidati.*
quando præcelſo viro † Tolum, & noſtra affinitate fulgenti, † Tocolo.
veſtri ordinis contulimus dignitatem. Auctus eſt enim pacis
genius de ferri radiantis ornatu, nec diſcincta iacet toga, iam *Toga procinctualis.*
procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, ſed nunc ipſam e-
reximus dignitatẽ.Per omnes eſt nimirum ſplendor refuſus,quem præſens
poteſt habere Patritiꝰ:† quoniã illa eſt natura puriſſimi luminis,quæ relu- † quando.
cet & proximis. Sed quanuis ſit vobis notiſſimus candidatus, qui domni
aui noſtri tã claris ac diuturnis adhæſit obſequiis, tamẽ iuuat illa repetere,
quæ conſtat ad inſtitutoris eius gloriã pertinere. Primũ, quod inter natio-
nes eximium eſt,Gothorum nobiliſſima ſtirpe gloriatur, qui mox vt inter
parentes infantiã reliquit,ſtatim rudes annos ad ſacri Cubiculi ſecreta por-
tauit,agens non vt ætas,ſed vt locus potius expetebat. Nã licet omnia Re-
gum obſequia ſub cautela peragenda ſint, illic tanto timoris amplius ac-
quiritur,quanto proximus plus habetur. Arduum nimis eſt,meruiſſe prin-
cipis ſecretũ,vbi ſi quid cognoſcitur prodi, vel ab alio formidatur. † Has † Hos proceſſus.al. Has procellas & hos proceſſus.
procellas moderator ſui ſine offenſione tranſmiſit:carus ſummatibus,col-
legis ſemper acceptus : vt iam tunc magnæ felicitatis videretur eſſe præſa-
gium,gratiam meruiſſe cunctorum.Cuius vt cœpit ætas adoleſcere, tene-
rique anni in robuſtam gentis audaciam condurari,ad expeditionem dire-
ctus eſt Sirmiẽſem:vt quod ab illo Martio viro didicerat verbis, in cãporũ
libertate mõſtraret.Egit de Hunnis inter alios triumphũ,& emeritam lau-
dẽ primis cõgreſſibus auſpicatus,neci dedit Bulgares,toto Orbe terribiles.

Tales mittunt noſtra cunabula bellatores:ſic paratæ ſunt manus, vbi exercetur animus. Nutritus in ocioſo ſeruitio laborioſos ſubegit,& quod exercitatione nō didicit, virtus manus propria cōpleuit. Rediit ſubito ad principē veteranus, egreſſus primæuus: vt non pacatis obſequiis, ſed armis ſemper ſtuduiſſe crederetur. Hoc rimator ille actuū, & honorū remunerator inſpiciēs, vigorē illi regiæ domus virtutis contēplatione commiſit: vt quē ingenioſum bella probauerāt, fortiſſimi Regis conſiliis miſceretur, ad inuenienda ſubtilis, ad implenda robuſtus, ad cælāda cautiſſimus. Egit locum merito publici ſecreti. Cū ipſo prælia, cum ipſo negociorum æquabilia diſponebat, & in tantam ſe ſimilitudinem eius cogitationis adiūxerat, vt cauſis recognitis, quod ille velle poterat, iſte ſua ſpōte peragebat. Defenſorem omnium ſuis tractatibus adiuuabat, & miniſtrando conſilium, regebat ipſe Rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, vbi iam inter duces directus, & prudentiam ſuam bellis & pericula promptiſſimus ingerebat. Arelate eſt ciuitas ſupra vndas Rhodani conſtituta, quæ in Orientis proſpectū tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorſa tranſmittit. Hunc & hoſtibus capere, & noſtris defendere neceſſarium fuit. Quapropter excitata ſunt Gothorum Francorūque validiſſima tempeſtate certamina. Affuit illic dubiis rebus audacia candidati: vbi tanta cum globis hoſtium concertatione pugnauit, vt & inimicos a ſuis deſideriis amoueret, & vulnera factorum ſuorum ſigna ſuſciperet: vulnera inquam, opinio inſeparabilis, ſine aſſertore præconium, propria lingua virtutis, quæ licet ad præſens periculum ingerant, reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim aſtipulatoribus corpus illæſum, quærit alios qui viſa diuulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali teſtimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela reppulit, nec ſemper tutus fuit, qui cum numeroſo hoſte contendit: vnius forſitā ictus ſolerter † eliditur, qui multis reſtitit, a parte, qua non credidit, vulnus excipit: quæ tantum ei nunc ſunt glorioſa, quantum tunc habuere periculi. Iuuat igitur fortiſſimi viri narrare quietum felicitatis exemplum: quia non eſt in duce perfecta laus aſſerere ſemper anxios labores. Mittitur igitur, Franco & Burgūdio decertantibus, rurſus ad Gallias tuendas: ne quid aduerſa manus præſumeret, quod noſter exercitus impenſis laboribus vindicaſſet. † Atqui ſunt Reipub. Romanæ aliis contendentibus abſque vlla fatigatione prouinciam, & factum eſt quietum commodum noſtrum, vbi non habuimus bellica contentione periculum. Triumphus ſine pugna, ſine labore palma, ſine cæde victoria.

Arelate.

† *forte, eliditur.*

† *Adquiſiuit.*

Tantum ergo eius gloriæ debemus, quantum vtilitatis accepimus, quem & ille arbiter rerū largitione reddituum iudicauit eſſe proſequendū: vt ibi fieret dominus poſſeſſionum, vbi vtilitati publicæ procurauit augmētum. Acquilienſes quoque tempeſtates inter eius proſpera iure memorantur: quia diſcrimina dū feliciter cedūt, ſuauiſsimę memoriæ ſenſum relinquūt. Cum ventis ſæuientibus furentem pelagum ſpuma teſtaretur vndarum, diu iactatum nauigium tumens fluctus abſorbuit, nullum relinquens forti viro ſolatium, niſi tantum remigia brachiorum. Tunc iſte nautis pereuntibus cum caro pignore ſolus euaſit. Ibi amor piiſſimi regis, ibi meritum probatum eſt periclitantis: quando regnator ille vix litori conſtitutus, vt

eum

eum exitio præualeret eripere, vndas iterum deſiderabat intrare. Tunc eius pericula formidauit, qui ſaluti propriæ timere neſciuit. Nonne vobis P. C. aſperis caſibus diuinitus videtur exemptus, cui præſens parabatur euentus? Hunc itaque virum, bellis exercitatum, felicitate clarum, prudētia cōprobatum, quod deo auſpice dictum ſit, ad Patritiatus præſentalis culmen eueximus. Fauete nunc auſpiciis candidati, & viris noſtris libertatis atria reſerate. Conuenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas. *Patriti[...]us columen.*

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. † ATHALARICVS. REX XI. †TOLVM v.1.patric.

Confido P. C. quod ad agendas optimo Regi gratias, omnium veſtrum ſtudia debeant concitari: quando prouectum meum excogitatum noſcitis pro vtilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum eſt, quod neceſſarie fuiſſet optandum. omnibus quippe vtile eſt, iudicia principum ſequi, ſed ipſe facit propria, qui gratanter ſuſcipit aliena. Retinetis, me Senatus ſemper fouiſſe cœtum, ſed nunc maxime cum veſtrum videor intrare collegium. Aſſumptio dignitatis ordinis veſtri nobis gratiam duplicauit: quando me inter eos eſſe ſentio, a quibus me amari poſſe confido. Accedit etiam illud animi veſtri gratiſſimum pignus, quod Patritiorum genius per nos conſtat erectus, quando nemo gentilium in vobis putauit abiectum, quod in me reſpicit honoratum. In expetendis quoque honoribus apud glorioſæ memoriæ Theodericum principem Regum, mea vobis ſæpe vota coniunxi: vt quadam præſcientia talia videar præmiſiſſe, ad quos me cum gloria decebat intrare. Confidentius illud expetitur, vbi poſt collata beneficia feſtinatur. Sępe Conſules, ſæpe Patritios, ſæpe Præfectos habita interceſſione promoui, vobis impetrare contēdens, quod mihi ardue potuiſſet optari. Congaudete nunc P. C. meis auſpiciis, qui veſtris faui ſemper honoribus. Vultis ſcire, qua vos affectione complectar? inſertus ſtirpe regia vocabulum vobiſcum volui habere commune. Viuite, Deo propitio, ſecuri, & quod eſt feliciſſimum † ſuauitatis genus, exultate cum liberis veſtris. Studete, ſicut ſemper, prædicari moribus Romanis, & bonorum actuum formam ſub alta quiete perquirite. Intereſt noſtrę gloriæ, vt quorum numerum auximus, eos propitia diuinitate tueamur. *Patritij.* †Felicitatis: fortè, ſic ſuauiſſimum felicitat.

ARATORI. V.I. ATHALARICVS. REX XII. †patritio armatæ militiæ.

Perfectionem neceſſariarum rerum completā eſſe iudicamus, ſi quemadmodum eligēdo virum magnificum Patritium armatæ Reipub. † parti prouidimus, ita & de ſociando ei literarum peritiſſimo conſulamus. Decet enim, tractatores habere doctiſſimos, quibus poteſtas ſumma committitur: vt nullo defectu impediente meritorum, prouiſa Reipub. vtilitas explicetur. Alij ſunt honores, qui ſe ordinaria prouiſione componunt: de generali autem ſecuritate ſolicito talis aſſociandus fuit, qui parem in ſuis ſtudiis non haberet. Neque enim adhuc minus probatus agnoſceris, licet primęuus veneris ad honores. Aduocationis te campus exercuit, te iudicij noſtri culmen elegit. Nam ita intra te fuit quanuis ampla profeſſio literarum, vt tuum ibi conſeneſcere non pateremur ingenium. Auſpicatus es militem, cū implere potueris cognitorem: & quanuis traheret te eloquentia pro defenſione di- *Comitiua domeſticorum.* † pauci.

cere,ſuadebat tamen æquitas iudicanda proferre. Probatum eſt, quid vtilitatis habeat moribus armata facundia. Nam ſicut pernicioſum eſt, doctos praua ſuadere: ſic ſalutare munus, cum veritatis terminos diſertitudo neſcit excedere. Sed vt merita tua exemplis potius laudabilibus aſſeramus, iuuat repetere pomposam legationem, quam non communibus verbis, ſed torrenti eloquentiæ flumine peregiſti. Directus enim de partibus Dalmatiarum ad domnum auum noſtrum, ſic neceſſitates prouincialium, ſic vtilitates publicas allegabas, vt apud illum magna cautela ſolicitum, & copioſus eſſes, & faſtidia non moueres. Abundantia ſiquidem verba cum ſuauiſſimo lepore defluebant, & cū finem faceres, adhuc dicere quærebaris: mouendo, delectando, implebas magis veri oratoris niſum, cum iam cauſidici deſeruiſſes officium. Genitoris quinetiam tui facundia & moribus adiuuaris; cuius te eloquium inſtruere potuit, etiam ſi libris veterum non vacaſſes. Erat enim, vt ſcimus, egregie literis eruditus. Et vt aliquid ſtudioſe exquiſitum dicere videamur, has primum, vt frequentior tradit opinio, Mercuriꝰ † reparator artium multarū volatu Strymoniarum auium collegiſſe memoratur. Nam & hodie grues, qui claſſem conſociant, alphabeti formas, Natura imbuente, deſcribunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus conſonātibusque congruenter admixtis, viam ſenſualem reperit, per quam alta petens ad penetralia prudentiæ mens poſſit velociſſima peruenire. Hinc † Hellen auctor Græcorum plura dixit eximie, virtutem eius cōpoſitionemque ſubtiliſſima narratione deſcribens: vt in ipſo initio poſſit agnoſci magnarum copia literarum. Sed vt ad propoſitum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendiſſe credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutriſti. O beatum, magiſtrum, feliciſſimumque diſcipulum, qui affectuoſe didicit, quod aliis doctorū terror extorſit. Romanum denique eloquium non ſuis regionibus inueniſti, & ibi te Tulliana lectio diſertum reddidit, vbi quondam Gallica lingua reſonauit. Vbi ſunt, qui literas Latinas Romæ non etiam alibi aſſerunt eſſe diſcendas? Euaſerat Cecilius pondus verecundiæ, ſi hunc prouectum ſæcula priora genuiſſent. Soluta eſt quippe vis illa ſentētiæ: mittit & Liguria Tullios ſuos. Cognoſce quid ex meritis tuis æſtimauimus, quando illius conſilio te vides eſſe ſociatum, qui noſtri imperij tractat arcanum. Hinc eſt, quod te Comitiuæ Domeſticorum illuſtratum honore decoramus: vt multo maiora de noſtris debeas ſperare iudiciis, qui in te adhuc meliora credimus inueniri. Grande tibi negocium vides eſſe commiſſum. Quicquid egeris generalitas ſentit. Nam qui poteſt in vniuerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit excedere.

Armata facundia.

Legatio obita.

Literarū inuentum.

† forte, repertor.

Grues.

† Helenus.

AMBROSIO. VIRO. QVÆSTORI. ATHALAR. REX XIII.

Quæſtura cōceſſa.

SEcurus celſa conſcendit, qui ſe in paulo minoribus approbauit: & certo procedit veſtigio, qui gradatim deſiderio potitur accepto. Sine merito ſiquidē remuneratum putatur omne, quod ſubitum eſt: nec inexplorati ſuſpicionem refugit, quod repente prouenerit. Contra, omnia deliberata ſunt robuſta: & totum bonis actibus obtinuiſſe creditur, qui poſt documenta laudatæ militiæ promouetur: dū inter gymnaſia literarum adſcitus ab illo inſpectore meritorum, qui iudiciis

ciis ſuis etiam futura prædicebat, Priuatarum Largitionum faſcibus præfuiſti: ſuſcipiens patrocinium meritorum, ita gratiam dominantis auxiſti, *Priuata largitiones.* vt tibi ſæpe committeretur, quod dignitas non habebat. Quod ſi laudabile eſt, vel mediocribus eſſe honoribus parem, quanto præſtantius viciſſe moribus aulicam dignitatem? Hæc cum tu ſub tanto Iudice laudata perageres, gratiam quoque loci alterius inueniſti. Dictationibus enim probaris *Dictationes.* adhibitus, cum ſit offenſionibus alter expulſus: & ita ſuſpenſum honorem tuum ſuſtinebat ingenium, vt palatio non ſineres deeſſe Iudicem, cuius ad tempus abrogatam cognouimus dignitatem. Non ſunt imparia tempora noſtra tranſactis. Habemus ſequaces æmuloſque priſcorum. Ecce iterũ ad Quæſturam cum immenſo venit ingenio. Redde nunc Plinium, & ſume *Plinius.* Traianum. Habes magna, quę dicas, ſi & tu ſimili oratione reſplendeas. Fa- *Traianus.* ma temporum de legitima atque eloquenti iuſſione generatur. Omnia ſiquidem bona cumulat lingua diſerta: & quod a nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur. Eſto nobis ad bona ſuggerenda promptiſſimus, & aduerſus improbitatem male præſumentium conſtanter erectus. Dicet iam auribus noſtris, quod eſt omnino pro nobis: Bonus princeps ille eſt, cui licet pro iuſtitia loqui: & contra, tyrannicæ feritatis indicium, audire nolle conſtituta veterum ſanctionum. Renouamus certe dictum illud celeberrimũ Traiani. Sume dictationem, ſi bonus fuero, pro Repub. & me: ſi malus, pro Repub. in me. Sed vide, quid a te quæramus, quando nec nobis aliquid iniuſtum licere permittimus. Decreta ergo noſtra priſcorum reſonent conſtituta: quæ tantam ſuauitatem laudis inueniunt, quantum ſaporem vetuſtatis aſſumunt. Præiudicia, quæ nos horremus, in aliis non amamus. Obligamus te certe generalitati, dum abſolute præcipimus iura ſeruari. Quod ideo nũc dicimus, vt opportune omnibus in te conſuluiſſe videamur. Decet enim præmonere, ne te iam tardius poſt aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla ſequere, & nobilitatis tuæ memor incede. Illi digne ad vitia generis ſui redeunt: qui contemptibili ſtirpe naſcuntur. His igitur in bonum publicum prædictis, per quintam feliciter Indictionem *Quæſtura inſignia.* Quæſturæ tibi inſignia, Deo præſtante, concedimus: honorem prudentiũ, fontem omnium dignitatum: quando exinde procedit, quod indulgentiæ noſtræ largitate manauerit. Age, vt qui ad conſilium noſtrum aſciſceris, *Vox legum.* prudentia cunctis & grauitate præminere noſcaris. Nam quid tibi conueniat, vides. Vox legum † dicens, dum nos iura condimus. Incumbe nunc *† diceris.* probitati vel fidei. Vt ſicut te prior honor dignum fecit alteri, ita ſecundus tertiæ faciat dignitati.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX XIV.

ACcipite P. C. iudicium, quod iudicia noſtra protulerunt: quando plus cogitantur omnino, quæ cauta ſunt: quia talis ſubſecutio *Candidati commẽdatio.* creditur, quale primordium veniſſe ſentitur. Nemo enim futurũ putat eſſe diligentem, quem in ipſa nouitate opinionis ſuæ non videt eſſe cuſtodem. Prouidus inſtitutor ſi hortum ſuum fœcundis nititur ornare plantariis, vt reddant fructus optatos, quæ ſolicitis fuerant exculta laboribus, quanto magis regnum decet inter initia pacis amœnitate componi, ne habere ſpeciẽ agri videatur inculti? Et ideo beneficiis noſtris quaſi

quandam ianuam cogitauimus dare Quæſtorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter exirent. Sunt vobis certe de candidato nota, quando & moderna quæ loquimur. Nam cum tranſitum glorioſæ memoriæ domni aui noſtri ſubiectorum anxia corda lugerent(bonum quippe amiſſum dum quæritur, plus amatur) per eum vobis & noſtri auſpicij, & veſtræ ſecuritatis optata patuerunt. Intelligite quali nos æquitate conſtringimus in futuris, vt ipſe nobis legum fieret cuſtos, qui conſeruandę iuſtitiæ fuerat promiſſor effectus. *Legũ cuſtos.* Affuit mandatis regalibus eloquens & decorus ornator, permulcens etiam inſpectus, quos gratiſſimos reddebat auditus. Tales enim decet eſſe aulicos viros, vt naturæ bona indicio frontis aperiant, & poſſint agnoſci de moribus, cum videntur. *Frons, index animi.* Tacens enim plerunque deſpicabilis eſt, ſi eum tantum lingua nobilitat: ſemper autem in honore manet, ſi cuius eſt tranquillus animus, cum quoque ſereniſſimus commendet aſpectus. Hoc denique facto teſtamur copiam nos habere prudentium, quando talis eligitur, qui ex vtraque parte laudetur. Eloquẽtiæ vero bona ineptum eſt in Quæſtore prædicare, cum ad hoc ſpecialiter probetur aſcitus, vt opinionem temporum commendet qualitate dictorum. *Eloquentia in Quæſtore.* Aliis enim Iudicibus prouinciarum committatur exactio: aliis priuati Ærarij cuſtodia delegatur: huic autem aulicæ famæ inſignia reponuntur, vnde per totum Mundum opinio vulgata laudetur. *Aulicæ famæ inſignia penes Quæſtorem.* Quod nobis adeo P. C. æſtimauimus eſſe repetendum: vt tales nos quærere credatis, quales & noſtræ laudi, & veſtræ ſecuritatis expediat inueniri. Agnoſcite docti bonum principis votum: confidite de beneficiis, qui literarum probamini habere notitiam. Segniſſimi eſt torpere, cum ſe ad prouectum cognoſcat rerum dominos inuitaſſe. Quapropter P.C. illuſtrem Ambroſium Quæſturæ culmine decoratum, fauor veſtræ benignitatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, qui a veſtro ordine iam in prima dignitate meruit approbari.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX XV.

GRatiſſimum noſtro profitemur animo, quod glorioſi domni aui noſtri reſpondiſtis in epiſcopatus electione iudicio. *Epiſcopatus electio.* Oportebat enim arbitrio boni principis obediri, qui ſapienti deliberatione pertractans quauis in aliena religione, talem viſus eſt pontificẽ delegiſſe, vt nulli merito debeat diſplicere: vt agnoſcatis illum hoc optaſſe præcipue, quatenus bonis ſacerdotibus Eccleſiarum omnium religio pullularet. Recepiſtis itaque virum, & diuina gratia probabiliter inſtitutum, & regali examinatione laudatum. Nullus adhuc priſtina contentione teneatur. Pudorem non habet victi, cuius votum contingit a principe ſuperari. *Vinci à principe, glorioſum.* Ille quinimmo ſuum efficit, qui eum ſub puritate dilexerit. Nam quæ ſit cauſa doloris, quando hoc & in iſto reperit, quod alteri in partem ductus optauerit? † Crinea ſunt iſta certamina, pugna ſine ferro, rixa ſine odio, clamoribus non doloribus res iſta peragitur. *†Ciuica.* Nam & ſi perſona ſummota ſit, nihil tamen a fidelibus amittitur, cũ optatum ſacerdotium poſſidetur. Quapropter redeũte Legato veſtro illuſtri viro Publiano, rationabile duximus, ad cœtum veſtrũ ſalutationis apices deſtinare. Magna enim iucunditate perfruimur, quoties cum noſtris proceribus verba miſcemus.

Et

Et hoc quoque ſuauiſſimum vobis minime dubitamus, ſi quod illius feciſtis imperio, nobis etiam cognoſcitis eſſe gratioſum.

OPILIONI. COMITI. SACRARVM. ATHALARICVS. REX XVI.

Solent quidem veniẽtes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, ne imperiale iudicium aliquid probare videatur ambiguum: quoniam gloria regni eſt reperiſſe iudices exquiſitos. Sed tam frequens eſt familiæ veſtræ feliciſſimus prouectus, tam in multis perſonis declarata prudẽtia, vt licet aliquis vos eligat ad ſubitum, nihil feciſſe videatur incertum. Similitudinem ſuorum felix vena cuſtodit: quando pudet delinquere, qui ſimilia nequeũt in ſuo genere reperire. Hinc eſt, quod melius agnoſcitur elegiſſe nobilem, quam feciſſe felicem: quia iſte commonitus, per veterum ſe facta cuſtodit, ille exemplum non habet, niſi quod fecerit. Quapropter ſecure tibi credimus, quod toties tuo generi commiſſum fuiſſe gaudemus. Pater his faſcibus præfuit, ſed & frater eadẽ reſplenduit claritate. Ipſa quodammodo dignitas in penatibus veſtris larẽ poſuit, & domeſticum factum eſt publicum decus. Nam militiæ ordinem ſub fraterna laude didiciſti: cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus ſocium, & conſiliorum participatione germanum: ad te potius pertinere diiudicans, quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille feliciori actu quædam negligens præſumptione tui, quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obſequium, & præſentium temporum antiqua concordia. Bene talibus ſenſibus iudicium creditur, qui ſeruare mores naturaliter ſentiuntur. Quod ſi amœni receſſus, & prouinciale ocium forte libuiſſent, ad te cateruę cauſantium & anxia currebant vota læſorum. Boni iudicis inter eos aſſumebas officium: vt futurorum quodam vrgente pręſagio, quod a nobis accipere poteras, meritorũ aſſumptione peragebas. Meminimus etiam, qua nobis in primordiis regni noſtri deuotione ſeruieris, quãdo maxime neceſſarium fidelium habetur obſequium. Nam cum poſt tranſitum diuæ memoriæ domni aui noſtri anxia populorum vota trepidarent, & de tanti regni adhuc incerto herede ſubiectorum ſe corda perfũderent, auſpicia noſtra Liguribus felix portitor nuntiaſti, & ſapientiæ tuæ allocutione firmaſti, in errorem quem de occaſu conceperant, ortum noſtri imperij in gaudia commutabant. Innouatio Regis ſine aliqua confuſione tranſiuit: & ſolicitudo tua præſtitit, quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus inſtitutis, ab Indictione feliciter ſexta Sacrarum Largitionum Comitiuam, propitia tibi diuinitate, concedimus. Vſurus es omnibus priuilegiis atque emolumentis, quæ ad tuos deceſſores pertinuiſſe noſcuntur. Abſit enim, vt aliqua calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis ſuæ firmitate conſiſtunt. Fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur & Iudices. Deponite iam formidinem, qui non habetis errorem. fructibus veſtrarum vtimini dignitatum. Nam quod vobis per deceſſores prædeceſſoreſque noſtros temporibus domni aui noſtri conſuetudo longæua dedit, indulgentia quoque noſtra cuſtodit. Conferimus tibi honorẽ germani, ſed tu fidem eius imitare ſeruitij. Nam ſi illum ſequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ conſtantiæ, qui ſub tanto principe & ſine culpa paruit, & † iuſtitiam laudatus exercuit. Prom-

Nobilitas.

Fratrum concordia.

Sacræ Largitiones.

Delatores vexati.

Fratri in honore ſuccedit frater.

† iudicia.

ptum eſt enim æſtimare quid egeris,quando ſub ingrato ſucceſſore palatinum officium præconia eius tacere non potuit.Difficile itaque nõ eſt,moribus ſequi poſſe germanum : quia & in conuerſationis fructu plerunque conſentiunt,qui vnius ſemine procreantur.

Candidati commend.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. ATHALARICVS. REX XVII.

TAnta eſt P.C.in candidato copia meritorum,vt vereamur ne tardius putetur electus,quam non ſit iudicio comprobatus. Nam cum diuæ memoriæ auus noſter optimos viros exquireret,nobis eum irremuneratũ proſperior fortuna ſeruauit. Illi paruit,illi multa officioſitate ſeruiuit,& a domino largiſſimo beneficiorum ſine aliqua retributione conſtat eſſe derelictum.Credo dilata eſt compenſatio meriti,vt nobis aptior fieret cauſa præſtandi. Conueniat enim ſe pietas noſtra lege naturæ.Condignum eſt ab herede ſolui, quod collatum conſtat auctori. Cur enim munificentia noſtra eum differret,quem proficere conſuetudo ſuæ nobilitatis vrgeret? Pater huic manu clarus,ac ſumma fuit morum nobilitate conſpicuus:cum eum feruentia bella reſpuerunt,cum tranquilla ocia prædicarent: corpore validus, amicitia robuſtus, æui antiquitatem geſtabat,adiectis ſæculi vitiis, ditatus claris honoribus? His temporibus habitus eſt eximius,cum princeps non eſſet erectus.Sed quid antiquam parentum eius repetimus nobilitatem, cum vicina reſplendeat luce germani? cuius non dicam proximitati, ſed vel amicitiæ coniunctum fuiſſe,poteſt eſſe laudabile.Huius virtutibus ita ſe ſociauit atque connexuit,vt hoc potius ſit incertum,qui magis ex altero prædicetur. Amicitiis ille præſtat fidem,ſed magnam promiſſis debet iſte conſtantiam. Ille quoque auaritia vacuus,& iſte a cupiditatibus probatur alienus. Hinc eſt,quod norunt Regibus ſeruare fidem, quia neſciunt vel inter æquales exercere perfidiam.Ibi enim mores facilius probantur, vbi natura ſub libertate monſtratur. Quomodo ergo ſub puritate non ſeruiant dominis,ſuis qui neſciunt illuſiſſe collegis? His laudibus electus a coniuge, Baſilianæ ſociatus fertur eſſe familiæ, quod plerunque euenit a meritis, coniungi poſſe nobilibus. Inſpicite in eo,ſi placet,etiã familiarem vitam: quia ſæpius Maioribus noſtris viros induſtrios hæc ſigna prodiderunt.Res huic priuata tanto fuit moderamine diſpoſita,vt nec aliqua tenacitate ſorderet, nec iterum nimia effuſione laberetur. Gentiles victu, Romanos ſibi iudiciis obligabat:& vnde ingratitudo dignitatibus plerunque venit,iſte diſceptando ſibi amicitiam colligebat. Videte,quid faciat nobilis natura.Ex Iudicibus natus arbitrum agebat,quod niſi ex morum probitate nulla poteſt contingere ratione.Nam faſcibus obedire, plerunque poteſtatis neceſſitas cogit:parere Iudici priuato,ſola ſententiarum probitas facit. Vnde nobis plus laudis videtur habere voluntarius Iudex : quando ad audientiam non eligitur,niſi qui iuſtus eſſe moribus ęſtimatur.Quapropter P.C.fauete veſtris alumnis,& noſtris fauete iudiciis.Secundo ad veſtram Curiam venit, qui ex Senatore natus eſt,& aulicis dignitatibus probatur honoratus.

Odouacris.

Baſiliana familia.

Iudex, arbiter.

FELI-

FELICI. V. I. QVÆSTORI. ATHALARICVS. REX XIIX. *Quæſturæ dignitas collata.*

PRofeſſionem conſtat eſſe iuſtitiæ, legum peritos Iudices ordinare: quia vix poteſt negligere, qui nouit æquitatem: nec facile erroris vitio ſordeſcit, quem doctrina purgauerit. Dudum te, forenſibus negociis inſudantem, oculus imperialis aſpexit: nec *Legum periti iudices.* latere potuit, qua fide ſuſcepta peregeris, qua luculentia tractata peroraueris, ex quo gradu eloquentia tua atque conſcientia pariter incedebant. nullus ſuſceptus, quod amplius deſideraret, habuit: nullus Iudicum, quod in te corrigere poſſet, inuenit. Acceſſit enim venuſtas oris, & caſtitas animi. Iuuenem te ſolus decor oſtendit, ab ore primæuo cana verba manauerunt. Contendit flos ætatis, & maturitas mentis: ſed potius illa ſuperauit, *Eloquentia.* quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus munera nomini & meritis tuis: vt arcana regia fidelis accipias, & vir eloquens literatam reperias dignitatem. Nunc cauſas glorioſas iudicas, quas *Taciturnitas.* laudabiliter perorabas. † Aſſideat tibi propria & exercitata doctrina. Mo- *† Addit.* do eſt felix & certa conditio negociorum: quando ille ſentẽtiam dicit, qui non poteſt ignorare, quod eligit. Non enim decet, Iudicem miniſtrum eſſe voluntatis alterius, vt magis alteri pareat, cui tot milites obſecundant. Certe ſi in aliis tolerandum vtcunque, nimis in Quæſtore pudẽdum eſt, vt qui eligitur ad principis conſilium, ſolatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auſpice dictum ſit, per ſextam Indictionem Quæſturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor imperitis opprobrium eſt. Nam ſicut cõſcientia læta eſt, quæ prouehitur meritis: ita ſub reatu iacet, qui ſe imparem cognoſcit muneribus conſecutis. Habes priſcos viros, quos te deceat imitari. Præcede fama, quem ſequeris dignitate. Nam ſi te priuata vita virtutibus exercuit, quanto melius prouecta declarabit? Sumpſiſti nomen ex me- *Rei nomen conueniat.* ritis: cuſtodi vt ſemper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur impoſita, nimis abſurdum eſt, portare nomen alienum, & aliud dici, quam poſſit in moribus inueniri. Verum hæc bonæ conſcientiæ dicta ſufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. ATHALARICVS. REX XIX.

LIcet cœtus veſter genuino ſplẽdore ſemper irradietur, clarior ta- *Candidati commẽdatio.* men redditur, quoties augetur lumine dignitatum. Nam cœlũ ipſum ſtellis copioſiſſimis plus refulget, & de numeroſa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorem. Naturæ ſiquidẽ inſitum eſt, vt bonorum copia plus delectet. Prata denique floribus pinguntur innumeris, laudatur pinguis arui denſior ſeges. Antiquitas vos fecit *Senatorum nobilitas.* nobiles haberi: nos Senatum volumus etiam de numeroſitate prædicari. Hinc eſt, quod vobis aggregare cupimus, quem reperimus vbicunque prę- *Seminarium Senatus.* cipuum. Nam licet apud vos ſeminarium ſit Senatus, tamẽ & de noſtra indulgentia naſcitur, qui veſtris cotibus applicetur. Alumnos cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates: Quæſtura autem vere mater Senatoris eſt, quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius, quam Curię participem fieri, qui adhæſit conſilio principali? Sed quia prudenti viro non ſufficit generaliter concluſa laudatio, eius nota propriaque tangamus. Quæſtorem

noſtrum P.C.cognoſcite,eloquentia prius exercitata placuiſſe, & aduocationis ſuæ, ſic aſſidue crebras egiſſe victorias, vt merito ſibi eum electio triumphalis aſciuerit, quatenus palmis felicibus inauguratus, vobis daret *Eloquentia.* omina laurearum. Ad Forenſe gymnaſium prima ætate deductus, ſtuduit ſemper integritati mentis,& nobiliſsimus pudore,caſtitatem corporis ſub nimio labore tranſegit.Orator facundus, grauiſſimus patronus, ſuſceptas cauſas ſuis præconiis adiuuabat, quando credi non poterat negocium improbabile, cui talis videbatur aſſiſtere. Nonne prætermittere hunc virum eſſet publicum damnum ? quid enim aut nobis, aut vobis debet eſſe *Leges.* acceptius, quam veſtro coniungi lateri, qui inter leges meruit approbari? Amare nanque eas poteſt, per quas doctus enituit, dum affectat vnuſquiſque gloriam ſuam:nec obliuiſci poteſt animus, ex qua nobis parte fuerit ſociatus. Creditis forte principes viri nouã in hunc impetratamque apparuiſſe prudentiam, origo eius hereditarias ſibi literas vendicauit, cuius *Forum Mediolan.* pater ita in Mediolanenſi foro reſplenduit,vt æterno fructu e Tulliano ceſpite pullularet.Proinde quanuis ſit vel inter mediocres difficillimum placendi genus,tamen Aduocationis laudem inter primarios eloquentiæ fre*Olybrius. Eugenet.* quenter meruit inuenire.Is contra Magnum Olybrium ſtetit:is palmarum Eugenetis linguæ vbertate ſuffecit,& illis par extitit, quos ſingulares Roma cognouit. Quid enim generoſius, quam tot literarum proceres ha*Nobilitas.* buiſſe Maiores ? Nam ſi inueteratæ & per genus ductæ diuitiæ nobiles faciunt,multo magis præſtantior eſt, cuius origo theſauris prudentiæ locupletes inuenitur.Quapropter P. C. fauete noſtro iudicio,ac ſuis meritis candidato.Quando ſi collegæ manum clementiæ porrigitis,nos potius ſubleuatis.

† præf.præt. ALBIENO. V.I.† PRÆPOSITO. ATHALARICVS. REX XX.

ASſertio meritorum eſt,potuiſſe eligi poſt improbitatem Iudicis accuſati: quando exceſſus præcedentium non corrigitur,niſi cũ *Contraria contrariis curari.* ſucceſſor optimus inuenitur. Contrariis rebus plerunque medicina ſuccedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus peſtiferum tunc recedit.Nubila ipſa ventorum ſpiratione terguntur,& Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam auſtralis aura turbauerit. Sic nos deceſſorem tuum ſummouimus amore generalitatis, vt tu ſaluberrimus aduenires.Contraria prioribus imitare, & laudanda peregiſti. Ille calumniis odioſus,tu ſtude vt iuſtitia reddaris acceptus.Rapax ille, tu conti*† quãdo bene illaudãda.* nẽs.Bonorum omnium breuis eſt definitio,vitare quæ fecit:† quoniam vere laudanda ſunt quæ ſuo iudicio comprobauit. Reſpice denique in illo o*Odium publicum.* dium publicum, & tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant,quanti illius acerbitatem actionis accuſant. Animare igitur dedecore præcedẽtis:quando poſt illum profeſſæ malitiæ virum, vel a malis abſtinuiſſe,laudabile eſt.Nam quale erit,ſi beneficia prouinciis tribuas, quæ hactenus non habebant ? Bonum inſolitum plus amatur, & ſequenti gaudio cõfert dulcedinẽ temporũ præmiſſa triſtitia. Atq; ideo Præfecturæ tibi faſces per ſextam feliciter Indictionẽ,Deo auxiliante,conferimus:quę *† tanta nũc habere debet beneficia.* quanto fuit hactenus læſione terribilis, † tantum miſericordiæ habere debet.Beneficia lenitatis,ſiquidẽ ſauciata,tua cura reformanda ſunt.Nõ tuis,

non

non alienis manibus, quiſquam grauetur. Nam vltra omnes impietates eſt † nocere læſos, qui ſanare creditur vulneratos. Redeat ad nomē antiquum Præfectura illa Prætorij, toto Orbe laudabilis. Cuius ſi principium quæramus, per Ioſeph à beneficiis inchoauit: nec immerito a legibus noſtris pater prouinciarum, pater etiam prædicatur imperij: quia ſic iuſte, ſic prouide agi voluerunt, vt non diſtrictum Iudicis nomen, ſed vocabulum illi pietatis imponerent. Iuſtis ac debitis compendiis noſtrum per te creſcat ærarium. Lucra renuimus, quæ legum cauta profanāt. Pecunias illas volumus, quibus libra iuſtitiæ ſuffragatur. Ædes noſtras nequitiam non patimur introire: quia nec †priuata intromittere poſſumus, quam publica voce damnamus. Audite Iudices, quid amemus: nolite aliud in malum publicum ſuſpicari. Nam cui vos periniquas prouiſiones creditis eſſe placituros, cum nos cognoſcatis ſola illa diligere, quæ poſſunt iuſtitiæ monitis conuenire? Veſtris iā moribus peccatis, ſi poſt iſta delinquitis. Sed illi forte talia geſſerunt, qui ad dignitates ſuis parentibus incognitas peruenerunt: tu poſt patris Præfecturam laudabilem, aliquid, quod melius prædicetur, adiunge: quia diligentior ſemper eſſe debet, qui ſequitur: dum bona parentum probabiliter & imitari cupimus, & vincere feſtinamus. Accedit etiam tuis laudibus, quod dictis prudentum probaris imbutus. Graue eſt ſapienti offendere, vbi alterum reperit incidiſſe. Ius forte prætereat, qui iura neſciuit: totum a te legitimum quæritur, cuius origo indocta fuiſſe neſcitur. Æquales tibi ſunt libri Veterum, & actiones parentum. Præſta opinioni tuæ, pręſta noſtro iudicio, vt impar non ſis meritis, quorum æquaſti per noſtra beneficia dignitates.

† forte, necare: vel, læſis.

Praef. prae.

† priuatim introducere.

Ad Iudices.

CYPRIANO. VIRO. PATRITIO. ATHALARICVS. REX XXI.

Licet propriis frequēter honoribus, & germani tui fueris dignitate laudatus, tamen quia natura bonorum non expeditur cum refertur, quaſi ad iudicium reuertimur, de quo iam præconia multa ſonuerunt. Teſtificatum eſt de te, quicquid de fidelibus, quicquid de bene meritis debuit æſtimari. Sed digne laudum cum voluerit nouitates emittit, qui ſe actionis probitate compleuit. „ Natura perennis „ fontis eſt gloriæ vena laudabilis: nam ſicut ille fluendo non expenditur, ſic „ nec iſta celebri ſermone ſiccatur. Quod & ſi tranſacta taceantur, noua probaris ſuggerere quæ dicātur, qui cum ætate creſcis ſemper & meritis. Curſus annorum laudis tibi procurat augmentum. Seneſcis quidem corpore, ſed laude iuueneſcis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in qua fama ſemper robuſtior inuenitur. Habuiſti ſub diuæ memoriæ domino auo noſtro in vtraque parte laudatas ſemper excubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam noſtris erat præſumptione certaminis obſtaturus. Peculiare tibi fuit & renitentes Barbaros aggredi, & conuerſos terrore ſectari. Sic victoriam Gothorum non tā numero, quā labore iuuiſti. Poſtea vero, quod non minus ipſis certaminibus fuit, Referendarij officiū laborioſis cōtentionibus exhibebas. Fuerūt enim apud illum virtutū omnium virum exercitualia vel pacata ſeruitia. Quis enim non ageret bellū, qui illi potuit cōpetens exhibere reſponſum?

Confertur Patritiatus dignitas.

Senex.

Bulgares.

Referendarius

qui tantam firmitatem animi ſemper exegit, tantam verborum in aſſerenda veritate conſtãtiam, vt merito ſe viciſſe diceret hoſtem, qui illo præſente vitare valuiſſet errorem. Hinc fuit, quod eius obſequia reddiderũt prudentes. Quia cautela ſemper adhibita erigit ſenſum: & dum culpam quis formidat incurrere, ſapientibus ſe nititur aggregare. Contulit etiam digni-

Sacra Largitiones. tatem Sacrarum Largitionum, hoc eſt laborum tuorum aptiſſimum munus: quam ſic caſta, ſic moderata mente peregiſti, vt maiora tibi deberi faceres, quanuis eam in magna præmia ſuſcepiſſes. Per hæc te florida iuuentus exercuit, ſed noſtris temporibus ętas matura ſeruauit. Conſilio quidem

Ante ſeniũ prudens. plurimum vales, nec fractus tamen ætate cognoſceris. Sic enim adeptus es ſenectutis bona, vt eius non ſubires incommoda. Hæc ſunt, quæ in te æſtimamus augenda: vt ſicut es conſcientia præditus, reddaris quoque honore reuerendus. Sunt enim beneficiis noſtris conſentanea & vitæ ſuperna iudi-

Naturâ Patritius. cia: quãdo talium filiorum pater effectus, natura ipſa videris eſſe Patritius.

† quando. Quorum bona vernantia non eſt abſurdum referri: † quoniam educãtium felicior laus eſt, de filiorum probitate laudari. Primum quod non minimæ laudis præſtat initium, infantia eorum nota eſt palatio. Sic fœtus tui more

Aquila. aquilæ ſe probantes, regales oculos ab ipſis pene cunabulis pertulerũt. Relucent etiam gratia gentili, nec ceſſant armorum imbui fortibus inſtitutis. Pueri ſtirpis Romanæ noſtra lingua loquuntur: eximie indicantes, exhibere ſe nobis futuram fidem, quorum iam videntur affectaſſe ſermonem. Habemus vnde tibi felix pater præmium debeat referri, qui & filiorum tuorũ nobis animos obtuliſti. Quapropter multis laboribus, multaque fide & conſtantia comprobato, Patritiatus tibi, deo auſpice, conferimus dignitatem, honorem ſiquidem celſum, ſed qui tuis meritis probetur eſſe æqualis. Fruere igitur probatiſſimis inſtitutis: vt cum bona tua geminaueris, noſtris interim beneficiis augearis.

SENATVI. VRBIS. ROMAE. ATHALARICVS. REX XXII.

Candidati cõmendatio. SI fauore veſtro dignus eſt, qui vel ſemel regale potuit impetrare iudicium, quid P. C. vir magnificus merebitur Cyprianus? qui vobis toties gratior debet effici, quoties a nobis dignitates acceperit. Certantes in ſtadio numeroſior corona glorificat: olympicos currus frequens palma nobilitat: ſic vel in leuibus rebus glorioſior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique prouecta poteſt eſſe cunctatio: dum multi fallunt principis animum: quando facile eſt illudere, cui ſemper votum eſt præſtitiſſe. Sed talem mentis exhibuit conſtantiam, tãtum bonorum habuit propoſitum, vt ſemper in ſe prouocauerit regium munus. Hæc eſt certa gloria, hæc indubitata ſententia, frequenter potuiſſe mereri, per quod homines conſtat ornari. Hos etiam intrare in noſtram Curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum ſuum, ſed cum magna ſuſceperint iterum maiora promerentur. Ornant

† quando. quoque tales & noſtra iudicia: † quoniam bene prius electus creditur, qui ſępius approbatur. Natura ipſa boni adhibita perſeuerantia pretiatur: quia minus eſt, laudanda incipere, quam bonorũ propoſitum cuſtodire. Simi-

Decij. Coruini. les habuiſtis olim P. C. Decios, ſimiles vetuſtas prædicat fuiſſe Coruinos.

Neque

Neque enim hic vir, de quo nobis ſermo eſt, noſtrum ſibi tantummodo conciliauit arbitrium: ab vno quippe principe prouehi, videtur forte gratioſum: nam & ſub altero meruiſſe prouectum, apud vtroſque integrum conſtat fuiſſe iudicium. Cunctos ergo ſequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc prouectus ſui auctorem meruit, vt nos augmentatores digniſſime reperiret. Ille in eum fundamenta poſuit bonorum, nos culmen conſtruximus dignitatum. Et ideo P. C. tot laboribus, tot laudibus clarificato, illuſtri viro Cypriano, ſuggeſtum quoque Patritiatus addidimus: ne maior eſſet meritis ſuis, quam honoribus noſtris. Fauete nunc collegæ, quē ſæpe decoraſtis extranei. Securus ad vos redit, qui iam honores ſuos in libertatis aula repoſuit. Habet etiam vnde nobis reddatur acceptior: quando tales Curiæ veſtræ alumnos protulit, de quibus quanuis auidus pater, tamen propria vota ſuperantur, non infantia trepidos, non ad reſpondendum, vt licebat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communione miſcentur. Sic cum nobis noti ſunt in ipſo ætatis primordio adoleſcentiam tranſierunt. Præſtet diuina maieſtas, vt ſicut de patre eorum munificentiæ nomen extulimus, ſic & in eis pietatis noſtræ titulos augeamus.

†BERGANTINO. VIRO. ILLVSTRI. COMITI. PATRIMONII. ATHALARICVS. REX XXIIII. †BVRGANTINO.

LIcet munificentiam Regis quotidie deceat cum Sole relucere, & iugiter aliquid facere, quo poſſit largitas principis apparere: huic tamen conſcientiæ debitum ſoluitur, quoties parentibus ſub æquitate præſtatur. „Lucrantur principes dona ſua, & hoc „vere theſauris reponimus, quod famę commodis applicamus. Abſit enim, vt negemus affini, quod ſolemus cuſtodire ſubiectis: quādo qui nobis ſanguine coniungitur, plus meretur: nec fraudari poteſt proprio deſiderio, qui militat ſub Iudice gratioſo. Atque ideo illuſtrem magnitudinē tuam præcelſo atque ampliſſimo viro Theodahado maſſas ſubter annexas, tot ſolidos penſitantes, ex patrimonio quondam magnificæ fœminæ matris ipſius, præcipimus reformari, eius feliciter dominio pleniſſime † vendicādas, cuius ſucceſſionis integrum ius in ea qua præcipimus parte largimur. De cuius fide ac ſynceritate præſumimus, vt ſequenti tempore reliqua ſupra memorati † patrimonij omni adiecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare poſſimus, qui etiam meliora ſuis obtinere poſſit obſequiis, vel ſi non probaretur affinis? vir, quē nobilitatis ſuæ nulla inflat elatio, modeſtia humilis, prudentia ſemper æqualis, quid a nobis mereatur intēdite: quoniam ad gloriam noſtram trahimus, qui eum proximum confitemur. Quapropter æquiſſimæ iuſſioni opera nauanter impendite, directiſque ſedis veſtræ Cartariis deſignatas maſſas actoribus eius, ſine aliqua dilatione cōtradite. Vt ſumma nobis caritate ſociatus, gratia præſentis muneris reddatur acceptior.

Donata maſſa ſeu prædium.

† iudicādas.

† matrimonij cum.

Nobilis modeſtia.

Cartarij. Maſſa.

CLERO. ECCLESIÆ. ROMANÆ. ATHALARICVS. REX XXIV.

Sacerdos reus ad Episcopũ remiſſus.

TAnto diuinitati plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus maiora ſuſcepimus. Nam quid ſimile rependat Deo, qui potitur Imperio? Sed licet pro tanto munere nihil compenſari poſſit idonee: ipſi tamen gratia redditur, dum in ſeruientibus honoratur. Itaque flebili aditione cauſamini, hoc fuiſſe longæ conſuetudinis inſtitutum, vt ſi quis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſeruientem aliqua crederet † actione pulſandum, ad ſupradictæ ciuitatis antiſtitem negocium ſuum dicturus occurreret: ne clerus veſter forenſibus litibus profanatus, † negociis potius ſæcularibus occupetur: addentes, diaconum quoque veſtrum ad contumeliam religionis tanta executionis acerbitate compulſum, vt † ſaius eum propriæ cuſtodiæ crederet mancipãdum. Preſbyterum quinetiam Romanæ Eccleſiæ pro leuibus cauſis, aſſeritis, criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenita reuerentia, quam noſtro debemus auctori, diſplicuiſſe profitemur, vt qui pridem ſacris meruerant inſeruire miniſteriis, conuentionibus irreuerenter nefariis expoſiti iniuriis ſubiacerent. Sed aliorum plectenda ſubreptio nobis obtulit pleniſsimæ laudis euentum: vt cauſa contingeret præſtandi, quæ nos cœleſtibus commendaret auxiliis. Atque ideo cõſiderantes Apoſtolicæ ſedis honorem, & conſulentes deſideriis ſupplicantium, præſenti auctoritate moderato ordine definimus, vt ſi quiſpiam ad Romanũ clerum aliquem pertinẽtem, in qualibet cauſa probabili crediderit actione pulſandum, ad beatiſſimi Papæ iudicium prius conueniat audiendus. Vt aut ipſe inter vtroſque more ſuæ ſanctitatis agnoſcat, aut cauſam deleget æquitatis ſtudio terminandam: & ſi forte, quod credi nefas eſt, competens deſiderium fuerit petitoris eluſum, tunc ad ſæcularia fora iurgaturus occurrat, quando ſuas petitiones probauerit a ſupradictæ ſedis præſule fuiſſe contemptas. Quod ſi quis extiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit iudicio ſacrilega mente damnatus, qui reuerentiam tantæ ſedi exhibere contemnat, & aliquid de noſtris affatibus crediderit promerendum, ante alicuius conuentionis effectum decem librarum auri diſpendio feriatur, quæ a Palatinis Sacrarum Largitionum protinus exactæ, per manus ſæpe memorati antiſtitis pauperibus erogentur, carensque impetratis negocij quoque ſui admiſſione mulctetur. Dignus eſt enim duplici pœna percelli, qui & diuinam reuerentiam, & noſtra iuſſa temerarit. Sed interim vos, quos iudicia noſtra venerantur, eccleſiaſticis viuite inſtitutis. Magnum ſcelus eſt, crimen admittere, quos nec conuerſationem decet habere ſæcularem, profeſsio veſtra vita cæleſtis eſt. Nolite ad mortalium vota humilia, & errores deſcendere. Mundani coërceantur humano iure, vos ſanctis moribus obedite.

Margin notes: † accuſatione. — † officiis. — Saius Saio. al. ſuauius eum. — *Papa Rom. iudicium.* — *Sacræ Largitiones.* — *Eccleſiaſticis inſtitutis viuere. Sacerdotes.*

IOANNI

IOANNI. V.S. REFERENDARIO. ATHALARICVS. REX XXV.

VAlde dignum eſt, in eis aliena ſeruare quibus oportet propria dona conferre. Quid enim de illa munificentia poſſis ambigere, quando a nobis te intelligis mereri, quod a noſtris deceſſoribus accepiſti? Profitemur itaque, alterius quidem donum, ſed noſtrum eſſe iudicium, & modernam principis mentem præueniſſe tãtum velociſſimam largitatem. Hinc eſt, quod diuæ memoriæ auum noſtræ clementiæ domũ in Caſtro Lucullario poſitam obſequiorum tuorum ſedulitate prouocatum, conſtat voluiſſe largiri. Cuius diſpoſitionem ſecutus patritius Tholuit, poſteaque illi noſtra eſt liberalitate conceſſa, præfatam domum actu legitimo in tua optime iura tranſmiſit. Quapropter ſerenitas noſtra vel inchoatæ voluntatis deſiderium, vel Tholuit pleniſſimæ donationis effectum, præſenti auctoritate corroboramus: vt ſæpe dicta domus paternæ recordationis Agnelli, in Lucullario Caſtro poſita, cũ omnibus ad ſe pertinentibus in tua vel heredũ tuorum poſſeſſione permaneat: & quicquid de hac facere malueris, habebis liberam poteſtatem. cuiuſlibet vel priuati nominis vel publici poſthac inquietudinẽ ſummouentes: vbi & ſi quid eſſet quolibet caſu, qualibet inquiſitione fortaſſis ambiguum, huius auctoritatis noſtræ iudicio conſtat exploſum. Fruere, iuuãte Deo, rebus propriis, ex noſtra quoque auctoritate ſolidatis. Alij enim tibi iura legitima præſtiterunt, nos poſſeſſionis quietem, & cunctis ſæculis ſecuram conferimus firmitatem. Sed ne quis forſitan tam egregie volũtatis noſtræ inuidus temerator exiſtat, iubemus eum, qui ex hac re quolibet tempore vel fiſci nomine, vel priuati mouere tentauerit aliquam quæſtionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris domum ſuperius deſignatam, pœnæ nomine auri libras centum, & fruſtratũ ſuis auſibus infamatumque diſcedere. Hũc enim voluntatis ſuæ meretur inuenire fructum, qui aliquid contra noſtrũ videtur quæſiſſe iudicium.

Donatio domus confirmata.

Pœna pecuniar. & infam.

VNIVERSIS. REATINIS. ET. NVRSINIS. ATHALARICVS. REX XXVI.

GLorioſus domnus auus noſter deſideria veſtra cognoſcẽs, Quidilanem Sibiæ filium, Priorẽ vobis quidem facere diſponebat: ſed quia interueniẽte mortali conditione nequiuit cogitata cõplere, neceſſe nobis eſt, eius vota perficere: ne tãtus vir de aliquo inaniter iudicetur bona potuiſſe ſentire. Atque ideo præſenti auctoritate præcipimus, vt eum Priorem feliciter habere debeatis: & quæ ordinauerit pro diſciplina ſeruanda, vbi noſtra maxime vtilitas continetur, in omnibus obedire debeatis. Quia ſic domni aui noſtri eſtis moribus inſtituti, vt & leges libenter audiatis & Iudices. Hoc eſt enim, quod noſtrum comit imperiũ, quod opinionem noſtram inter gentes amplificat, ſi talia geratis, quæ & nobis†accepta, & diuinitati poſſunt eſſe gratiſſima. Robuſtius enim inimici noſtri vincuntur moribus bonis. Quia quos ſuperna protegunt, felices aduerſarios habere non poſſunt. Pugnatis enim efficaciter foris, dum in ſedibus veſtris iuſtitiam fouere contenditis. Iſta enim duo mutua ſe amplexatione conſociat: qui æquitatem coluerit, fructum victoriç poſſidebit. Nam quæ neceſſitas ad iniuſta compellat, cum vos & ſortes alant propriæ,

Prior præficitur.

†apta.

& munera noſtra, domino adiuuante, ditificent? Nam & ſi cui aliquid expetendum eſt, ſperet de munificẽtia principis, quam de præſumptione virtutis. Quia vobis proficit, quod Romani quieti ſunt: qui dum ęraria noſtra ditant, veſtra donatiua multiplicant.

†DVMERIT. SAIONI. ET. FLORENTINO. VIRO. DEVOTO COMITIACO. ATHALARICVS. REX XXVII.

† Ioanni Referendario.

SEueritas publica ſicut ab innocentibus vacat, ita neceſſe eſt, vt in ſceleratis operam ſuæ diſtrictionis impendat: quia non ſemper vnum merentur iudicium diuerſa merita perſonarum. Morbi ipſi diſſimilibus ſuccis ſanantur herbarum: aliis cibi, aliis ferrum optatam reuocat ſoſpitatem, & pro qualitate paſſionis præceptum merentur artificis. Et ideo deuotio veſtra per Fauẽtinum territorium incunctanter excurrat: & ſi quos Gothorum atque Romanorũ in direptionibus poſſeſſorum ſe miſcuiſſe repererit, ſecundum facti æſtimationem & damnis affligantur & pœnis. Quia grauius plectendi ſunt, qui nec admonitionibus iuſtis, nec initiis principis obediendum eſſe crediderunt. †Quoniam maior ambitus eſt dominis nobis velle ſeruire, vt commendati bonis initiis reliquam vitam ſecuritatis munere perfruantur.

Pœnarum diuerſitas. — *Direptiones poſſeſſionum correcta.* — *† Quando.*

† CVNIGASTO. V.I. ATHALARICVS. REX. XXVIII.

† Hvnigasto. Iudicium liberale. † Chaticanæ. al. Raucanæ.

PErmouit ſerenitatem noſtram Conſtantij atque Venerij dolenda conqueſtio, qua ſibi a †Tancane iuris proprij agellum, quod Fabricula nominatur, cum ſuo peculio cauſantur ablatum, adiicientes ne rerum ſuarum repetitionibus imminerent, liberis ſibi conditionem vltimę ſeruitutis imponi. Atque ideo magnitudo tua, decretis obſecuta præſentibus, præfatum ſuo iubeat adeſſe iudicio: †vt omni inter partes veritate diſcuſſa, iuri conſentaneam, & amicam veſtris morib[9] proferre ſententiam. Quia ſicut graue eſt, de ſuo dominos iure cedere, ita noſtris eſt ſæculis inimicum, ſeruitutis iugo libera colla deprimere. Momenti iure ſi competunt primitus reddantur inuaſa: ita tamẽ vt perſona legitima diſceptationibus non deſiſtat. Ceſſet violenta præſumptio, vt cauſa Iudicis cognoſcatur arbitrio, & aut†coniunctos ſeruos cum rebus ſibi cõpetentibus poſſideat, aut probatos liberos indemnes atque integros derelinquant. Sufficit enim, quod ei relaxamus pœnam, qui facere præſumpſit iniuriam.

† vbi. — *Momenti ius.* — *† cõuictos.*

HONORATIS. POSSESSORIBVS. ET. CVRIALIBVS. PARMENSIS. CIVITATIS. ATHALARICVS. REX XXIX.

DIgnum eſt, vt libenti animo faciatis, quæ iuberi pro vrbis veſtræ vtilitate cognoſcitis: nam quod proprio ſumptu decuit aggredi, compendio ſe vobis cõſtat offerri. Ciuitatem ſiquidem veſtram diutina ſiccitate laborantem, iuuante Deo, domnus auus noſter ſaluberrima vnda rigauit. Cui nunc ſtudio veſtro cloacarum ora pandantur: ne ſordium obiectione tardata reciprocans vnda veſtris ædibus illidatur, & quas debuit abluere, eaſdem vobis cogatur inferre. Cui operi, quanquam vos vrgere debeat ciuicus amor, virum ſpectabilem Geneſium præcipimus imminere. Vt nos ad meliora prouocetis, ſi quæ iuſſimus gratanter efficitis.

Cloacarum cura.

GENE-

GENESIO. VIRO. †SVBLIMI. ATHALARICVS. REX XXX. †ſpectabili.

AMore ciuitatis veſtræ, antiqui operis formam domnus quidem auus noſter largitate regia conſtruxit. Sed nihil prodeſt aquarum copias vrbibus immiſiſſe, niſi nunc prouideatur cloacarū opportuna digeſtio: more vitæ humanæ, cuius ita ſalubritas continetur, ſi quod ore quis ſuſcipit, alia parte corporis relaxatus effuderit. Et ideo ſublimitas tua Parmenſes municipes faciet huic operi † nouiter inſiſtere: (†fortè, gnauiter.) quatenus antiquos cuniculos, ſiue ſubterraneos, ſiue qui iunguntur marginibus platearum, diligenter emendent. Vt cum ſolenniter optatus vobis liquor influxerit, nulla adiecti luctaminis obiectione tardetur. Quia gratiā (Aquæfluxus.) vnda non habet, niſi quæ iugiter influit, & viſa ſemper abſcedit. Illa enim, quę pulchre riuis exercitata ridet, quam deformis eſt in lacunis? palus enim (Palus.) nec viſu grata, nec iumentis accommoda. Elementum pulcherrimum quidem, ſed cum naturali puritate ſeruatur. Sine hac agri ſqualent, vrbes anhela ſiccitate fatigantur. Vt merito antiqua prudentia, quos a ciuica con- (Interdictum aqua.) uerſatione ſegregandos eſſe iudicauit, aquarū interdictione punierit. Quapropter tam vtillimæ rei omnium debet ſtudere conſenſus. quia ciuis animum non habet, qui vrbis ſuæ gratia non tenetur.

†SEVERO. VIRO. SVBLIMI. ATHALARICVS. REX XXXI. († ſpectabili Ioanni præfecto.)

CVm te Præfectorum conſiliis laudabiliter inhærentem omnia didiciſſe credamus, quæ ad Reipub. ſtatum pertinent compo- (De Brutiorū ciuitate incolenda.) nendum; maxime cognouiſti literis eruditus pulchram eſſe faciem ciuitatum, quæ populorum probantur habere conuentū. Sic enim & in illis ſplendet libertatis ornatus, & noſtris ordinationibus ne- (Ciuitatū facies pulcra.) ceſſarius ſeruit effectus. Feris datum eſt, agros ſyluaſque quærere: hominibus autem focos patrios ſupra cuncta diligere. Aues ipſæ gregatim volant, (Feræ. Aues.) quæ innoxia voluntate miteſcunt. Canori turdi amant ſui generis denſita- (Turdi. Sturni.) tem. Strepentes ſturni compares ſequuntur indeſinenter exercitus. Mur- (Palumbi.) murantes palumbi proprias diligunt cohortes, & quicquid ad ſimplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animoſi accipi- (Accipitres) tres, aquilæ venatrices & ſupra omnes alites acutius intuentes, volatus ſoli- (Aquilæ.) tarios concupiſcunt: quia rapaces inſidiæ innoxia † conuenticula non re- († cōuentualia.) quirunt. Ambiūt enim aliquid ſoli agere, qui prædam cum altero non deſiderant inuenire. Sic mortalium voluntas plerunque deteſtabilis eſt, quæ conſpectum hominum probatur effugere. Nec poteſt de illo aliquid vera- (Solitudo deteſtanda.) citer credi, cuius vitæ teſtis non poteſt inueniri. Redeant Poſſeſſores & Curiales Brutij in ciuitatibus ſuis. Coloni ſunt, qui agros iugiter colunt. Pa- (Coloni.) tiantur ſe a ruſticitate diuiſos, quibus & honores dedimus, & actiones publicas probabili æſtimatione commiſimus: in ea præſertim regione, vbi affatim veniunt inelaboratæ delitiæ: Ceres ibi multa fœcunditate luxuriat. (Brutiorum ciuitas.) Pallas etiam non minima largitate congaudet, plana rident paſcuis fœcun- (Ceres. Pallas.) dis, erecta vindemiis: abundat multifariis animalium gregibus, ſed equinis maxime gloriatur armentis: merito, quando ardenti tempore tale eſt † ner- (†fortè, vernum.) uum ſyluarum, vt nec muſcarum aculeis animalia fatigentur, & herbarum ſemper virentium ſatietatibus expleantur. Videas per cacumina montium riuos ire puriſſimos, & quaſi ex edito profluant, ſic per Alpium ſumma de- (Alpes.)

currunt. Additur, quod vtroque latere copioſa marina poſſidet frequentatione commercia: vt & propriis fluctibus affluenter exuberet, & peregrino penu in vicinitate litorum compleantur. Viuunt illic ruſtici epulis vrbanorum, mediocres autem abundantia præpotẽtium: vt nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo prouinciam ciuitatibus nolunt

Vrbem incolere, honeſtũ. incolere, quam vel in agris ſuis ſe fatentur omnino diligere? Quid prodeſt tantos viros latere literis defecatos? Pueri liberalium ſcholarium conuentum qu[æ]runt: & mox, vt foro potuerint eſſe digni, ſtatim incipiunt agreſti habitatione neſciri: proficiunt, vt dediſcant: erudiuntur, vt negligant: & cũ

Eruditis vitanda ruſticatio. agros diligunt, ſe amare non norunt. Quærat eruditus, vbi poſſit exiſtere glorioſus: prudens frequentiam non reſpuat hominum, in qua ſe nouit eſſe laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, ſi earum merita in hominib⁹ neſciantur. Nam quale deſiderium eſt, ciuium frequentiam deſerere, cum aliquas quoque auiũ conuerſationi humanæ ſe videant velle miſcere? Mor-

Philomela. talium enim penatibus fiducialiter nidos philomena ſuſpendit, & inter cõmanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis eſt, filios in deſolationibus educare, cum frequentationi humanæ videat alites ſua pignora commiſiſſe. Redeãt igitur ciuitates in priſtinum decus: nullus amœ-

Ciuilia munera. nitatem ruris præponat mœnibus antiquorum. Quomodo poteſt in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vaſtetur) aſſumi? Cui enim minus grata nobilium videatur occurſio, cui non affectuoſum ſit cum paribus miſcere ſermonem, forum petere, honeſtas artes inuiſere, cauſas proprias legi-

Palamediacis calculis occupari. bus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balnea ire cũ ſociis, prandia mutuis apparatibus exhibere? Caret profecto omnibus his, qui vitam ſuam vult ſemper habere cum famulis. Sed ne vlterius in eandem conſuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fideiuſſoribus tam Poſſeſſores, quam Curiales, ſub æſtimatione viriũ, pœna interpo-

Cautio habitandi vrbem. ſita, promittant anni parte maiore ſe in ciuitatibus manere, quas habitare delegerint. Sic fiat, vt eis nec ornatus deſit ciuium, nec voluptas denegetur agrorum.

SEVERO. V.S. ATHALARICVS. REX. XXXII.

† N infadius. CVm † Infadius vir ſublimis pro cauſis ſuis ad Comitatum ſacratiſſimum feſtinaret, itineris longinquitate confectus, animalia feſſa reparare contendens, ad fontem Arethuſæ, in † Scyllatino

† ſciliano. al. ſcitdiano. territorio conſtitutæ, elegit ponere manſionem: eo quod ipſa loca & paſcuarum vbertate fœcunda ſint, & inundatione aquarum pulchreſcant. Eſt enim, vt dicitur, ſub pede collium ſupra maris arenam fer-

Mandata latrocinij quæſtio. tilis campus: vbi fons vaſtus egrediens, cannis in coronæ ſpeciem riparum ſuarum ora contexit, amœnus admodum & arundineis vmbris, & aquarum ipſarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo, & ſtudioſe ſilentioſus aduenerit, aquas fontis irrigui reperit ſic quietas, vt in morem ſtagni non tam currere, quam ſtare videantur. At vbi concrepans tuſſis emiſſa fuerit, aut ſermo clarior fortaſſe ſonuerit, neſcio qua vi ſtatim aquæ ibidem concitatæ proſiliunt: os illius gurgitis ebullire videas grauiter excitatum: vt putes, aquam rigentem ſuccenſæ ollæ ſuſcepiſſe feruorem: ſilenti homini tacita, loquenti ſtrepitu & fragore reſpondens: vt ſtupeſcas,

ſic

ſic ſubito perturbatam,quam nullus tactus exagitat. Noua vis, inaudita proprietas,aquas voce hominum commoueri, & quaſi appellatæ reſpondeant,ita hominũ ſermonibus prouocatæ,neſcio quid immurmurant.Credas ibi aliquod animal proſtratum ſomno quieſcere, quod excitatum magno ſtrepitu tibi reſpondeat.Legitur quidem,nonnullos fontiũ variis ſcaturire miraculis:vt aliqui potati animalibus reddant varium colorem, alter greges albos efficiat,quidam in ſaxeam duritiem ſuſcepta ligna conuertãt. Sed has cauſas nulla ratio comprehẽdit:quia ſupra intellectum humanum eſſe cognoſcitur,quod tãtum rebus naturalibus applicatur.Sed vt ad querelam ſupplicantis cito redeamus, Hic cum manſionem ſupradictus † Infadius habuiſſet,inſidiis ruſticorum abactos ſibi aſſerit caballos: quod tẽporum noſtrorum habere non decet diſciplinam, vt delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis.Quod viuacitatem tuam diligenti cenſemus examinatione diſcutere,quæ & de palatio noſtro auctoritatem, & de legibus viſa eſt iuſtitiam collegiſſe:vt,more ipſius fontis, ſcelus quod actũ eſt videaris vlciſci,perquirantur † ſontes ſummo ſilentio,teneantur in ſuis laribus quieti:vt dum mox inſecutor increpuerit,eorum corda turbentur: in voces proſiliat,& ſe terribili murmuratione confundant. Sic aquas ſuas omina ſibi iudicent dediſſe pœnarum.Sit ergo in eis competens vindicta, vt loca ſint peruia:inuitet poſita diſciplina ſtudium commeantium. Ne latronum exceſſibus vitetur tale miraculũ,quod ſemper lætificare cognoſcitur inquiſitum.

Fontium miracula. — † Ninfadius. — *Abacti equi.* — † fures.

SEVERO. V.S. ATHALARICVS. REX XXXIII.

SIcut incognita velle noſſe, prudentis eſt:ita comperta diſſimulare,dementia eſt:eo præſertim tempore, cum noxia res ad correctionem poſſit celerrimam peruenire. Frequenti ſiquidem probatione didicimus,Lucaniæ conuentu, qui priſca ſuperſtitione Leucothea nomẽ accepit,quod ibi ſit aqua nimio candore perſpicua,præſumptionibus illicitis ruſticorum facultates negociantium hoſtili direptione ſæpe laceratas:vt qui ad natale ſancti Cypriani religioſiſſime venerãt peragendum,mercimoniiſque ſuis faciem ciuilitatis ornare,egentes turpiter inaneſque diſcederent. Hoc nos ſimplici ac facili remedio credidimus corrigendum,vt ſpectabilitas veſtra prędicto tempore vna cum Poſſeſſoribus atque Conductoribus diuerſarum maſſarum,ad quietem conuenientium,anticipata debeat cautela procurare, vt atroces facti,reos inueniat,quos pœna conſumat. Quod ſi aliquis ruſticorum,vel cuiuſlibet loci homo,cauſas nefandæ litis attulerit,inter ipſa initia compræhenſus fuſtuariæ ſubdatur protinus vltioni:& pompatus mala nota corrigat,qui prius occultum facinus excitare tentabat.Eſt enim conuentus iſte & nimia celebritate feſtiuus,& circuniectis prouinciis valde proficuus.Quicquid enim præcipuum aut induſtrioſa mittit Campania, aut opulenti Brutij,aut Calabri peculioſi,aut Apuli idonei,vel ipſa poteſt habere prouincia,in ornatum pulcherrimæ illius venalitatis exponitur: vt merito tam ingentem copiam iudices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis † ſtationibus latiſſimos campos, & de amœnis frondibus intextas ſubito momentaneas domos,populorũ can-

Leucothea. — *D. Cypriani natale.* — *Maſſa.* — *Fuſtuaria vltio.* — † v. ſtationibus.

tantium,lætantiumque diſcurſum. Vbi licet non conſpicias operam mœnium,videas tamen opinatiſſimæ ciuitatis ornatum. Præſto ſunt pueri ac *Liberi à parentibus venditi.* puellæ, diuerſo ſexu atque ætate conſpicui, quos non facit captiuitas eſſe ſub pretio, ſed libertas:hos merito parentes vendunt, quoniam de ipſa famulatione proficiunt. Dubium quippe non eſt,ſeruos poſſe meliorari, qui de labore agrorum ad vrbana ſeruitia transferuntur. Quid veſtes referam, innumera varietate diſcretas? quid,diuerſi generis animalia nitere pinguiſſima? vbi tali cuncta taxatione proponũtut, vt quamlibet emptor faſtidioſiſſimus inuitetur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit,ſi cũcta probabilis diſciplina componit. Eſt enim & locus ipſe camporum amœnitate diſtenſus, ſuburbanum quoddam Coſilinatis antiquiſſimæ ciuitatis, qui *Aqua puriſſima.* a conditore ſanctorum fontium Marcilianum nomẽ accepit. Hic erumpit aquarum perſpicua & dulcis vbertas,vbi in modum naturalis antri abſidis fabricata concauitas ſic perſpicuos liquores emanat, vt vacuum putes lacum,quem non dubitas eſſe pleniſſimum. Hic perlucidus vſque ad fundũ patet:vt aſpectibus tuis aerem potius apparere iudices,non liquorem. Æ*Fons limpidiſſ. deſcribitur.* mulatur ſerenum diem aqua ſubtiliſſima:nam quicquid in imo geritur,inoffenſa † aëris claritate monſtratur. Colludunt illic gregatim † lectiſſimi *† oculis. † minutiſſimi. Piſces manſueti.* piſces,qui ad manus poſcentium ſic intrepidi veniunt, tanquam ſe nouerint non eſſe capiendos:nam qui tale aliquid præſumpſit efficere, mox pœnam diuinitatis cognoſcitur excepiſſe. Lõga ſunt,illius fontis memoranda deſcribere. Veniamus ad illud ſingulare munus, ſanctumque miraculum. Nam cum die ſacratæ noctis precem baptiſmatis cœperit ſacerdos effundere,& de ore ſancto ſermonum fontes emanare, mox in altum vnda proſiliens,aquas ſuas non per meatus ſolitos dirigit, ſed in altitudinem cumuloſque tranſmittit. Erigitur brutum elementum ſponte ſua,& quadam de*Fontis miraculum.* uotione ſolenni præparat ſe miraculis, vt ſanctificatio maieſtatis poſſit oſtendi. Nam cum fons ipſe quinque gradus tegat,eoſque tantum ſub tranquillitate poſſideat,aliis duobus cernitur creſcere, quos nunquam præter illud tempus cognoſcitur occupare. Magnum ſtupendumque miraculum, fluẽta labentia ſic ad humanos ſermones vel ſtare vel creſcere, vt eis credas audiendi ſtudium minime defuiſſe. Fiat venerabilis omnium ſermone fons iſte cęleſtis. Habet & Lucania Iordanem ſuum. Ille exemplum baptiſmatis *Iordanis.* præſtitit,hic ſacrum miniſterium annua deuotione cuſtodit. Quapropter & reuerentia loci & vtilitas rei dare debet populis ſanctiſſimam pacem. Quia cunctorum iudicio ſceleratiſſimus habendus eſt, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis & proponantur iſta, quæ diximus:vt cum multa eſſe minime credantur,excedendi licentia non quæratur.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM

LIBER. NONVS

HILDERICO. REGI. VANDALORVM. ATHALARICVS. REX I.

DVriſſima nimis ſorte conſtringimur, vt quos ante dulces parentes diximus, nunc eis cauſas amariſſimas imputemus: quas nemo poteſt relinquere, qui pietatis noſcitur monimenta cogitare. Quis enim neſciat, diuæ recordationis Amalafridam, generis noſtri decus egregium, violentum apud vos reperiſſe lucis occaſum? & quam habuiſtis pridem dominam, paſſi non eſtis viuere nec priuatam. Hæc ſi contra fas parentelæ grauis eſſe videbatur, remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis ſupplicationibus expetiſtis. Parricidij genus eſt, vt quam vobis fecerat affinem coniunctio Regis, nefandis auſibus in eius vos interitum miſceretis. Quid tantum mali a ſuo coniuge relicta promeruit? Si ſucceſſio debebatur alteri, nunquid fœmina in eo ambitu potuit inueniri? Mater quinimmo haberi debuit, quæ vobis regna profudit. Nam & hoc nobilitati veſtræ fuiſſet adiectum, ſi inter † has diuorum ſtirpem retinuiſſetis Amali ſanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi noſtri ad ſuum potius opprobrium intelligunt fuiſſe tentatum. Nam qui dominæ alienæ gentis intulit necem, omnino eius parentum viſus eſt deſpexiſſe virtutem: quando nemo, quod reſecandum credit, putat eſſe tentandum. Et morali ideo ratione commoniti, per illum & illum Legatos noſtros verbis prius a vobis expetimus æquitatem, exſpectantes qualis excuſatio tantis caſibus afferatur. Nam & ſi quodlibet negocium in tali perſona fuiſſet enatum, nobis debuit intimari (vt & noſtro iudicio periret, quæ ſe peſſimis actibus miſcuiſſet) reſtat, vt naturalis eius fingatur occaſus. Impoſſibilia non dicimus: noua non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius cauſæ abſoluta probatio, ſine bello, ſine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod ſi creditis eſſe temnendum, nec vos ad rationabilia reſponſa componitis, conditione initæ pacis abſoluimur, qui læſi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc ſuperna maieſtas ſcelus qualibet arte commiſſum, quæ ad ſe clamare fatetur fraterni ſanguinis cædem impiam.

Querela & legatio de Amalafrida occiſa.

Vidua Regis

Purpurea dignitas.

† Haſdingorum.

Minatur bellum.

Frangenti fidem, &c.

EDICTVM. ATHALARICI. REGIS II.

QVi Reipub. ſtatũ, & generale cupit ſtare faſtigium, ad vniuerſa debet eſſe ſolicitus: quia non eſt ſalus in corpore, niſi quam & membra potuerint obtinere. Iniuria vnius loci compago tota concutitur, & tanta conuenientiæ vis eſt, vt vnum vulnus vbique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Reſpub. ſiquidem non eſt vnius ciuitatis curà, ſed totius regni prouiſa cuſtodia. Quapropter

Reſpub.

ſi quid ex ipſa, minuitur, in origine diſpendia ſentiuntur. Minus enim habere neceſſe eſt, cui aliquid perit. Et ideo diuerſarũ ciuitatum peruigil nos cura ſolicitat: ne permiſſa longius mala, noſtra poſſint grauare palatia. Arbor, quam florere vides, quam ſumma conſpicis viriditate lætari, ſubterraneo ſucco fœcunditatis animatur, reddens in ſuperficiem, quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, ſi viſceribus ſanis grauamẽ nullius ſentiat læſionis. Sic regnũ iure dicitur integerrimum, ſi nuſquam fuerit imminutum. Hoc fieri poteſt, cum vndique ſummouetur effrenata licentia: nec datur auſus menti malignæ, ſub abominabili libertate peccare. *Curiales.* Curiales, quibus a prouida ſollicitudine nomen eſt, grauiſſima dicuntur infeſtatione quaſſari: vt quicquid eis honoris cauſa delegatur, ad iniuriã potius videatur eſſe perductũ. O nefariũ ſcelus, importabile malũ! quando debuit Reipub. ſeruiendo proficere, tunc libertatem ſuam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programmate definimus, vt ſi quis † vexatus fuerit aut iniuria, aut in diſpendio Curialis, vel aliquid ei (præterquam iuſſum fuerit a nobis, vel ab aulicis, quorum intereſt, poteſtatibus) imponere fortaſſe præſumpſerit, aut decem librarum auri diſpẽdio feriatur, ipſi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum: aut ſi facultas vindictæ nõ ſufficit, per fuſtuaria ſupplicia laceretur: & reddat debitũ pœnis, quod nõ potuit cõpenſare pecuniis: ita tamen, vt quę pro publica vtilitate fuerint delegata, ingenua ſolicitudine cõpleantur: quando plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus ſuſtinere. Prædia Curialium, vnde maxime mediocribus parantur inſidiæ, nullus illicita emptione peruadat. Quia contractus dici non poteſt, niſi qui de legibus venit. Circa Saionum & militantum moleſtias Iudicum protegantur auxilio. Ab ipſis quoque moderatoribus eos noſtra vindicauit auctoritas, quanto grauius plectendus eſt, ſi ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum? Erigite colla depreſſi: ſubleuate animos malorum ſarcinis ingrauati. date ſtudium recuperare, quæ vos male cognoſcitis amiſiſſe. Vnicuique ciui vrbs ſua Reſpub. eſt. Adminiſtrate ciuitatum ſub conſentanea voluntate iuſtitiam. Ordines veſtri æquabiliter viuãt. Nolite grauare mediocres, ne vos merito opprimere poſſint potiores. Pœna iſta peccati eſt, vt vnuſquiſque in ſe recipere poſſit, quod in alterũ proteruus exercuit. Viuite iuſte, viuite continenter. Quia vix audet quiſquam in illos excedere, in quibus culpas non poteſt inuenire. Grues moralem nouerunt exercere concordiam: inter quas nullus primatus quęritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant viciſſim, communi ſe cautela cuſtodiunt, ipſe paſtus alternus eſt. Sic honor nullis adimitur, dum omnia ſub communione ſeruantur. His etiam volatus vicaria æqualitate diſponitur: vltima fit prima, & quæ primatum tenuit, eſſe poſterior non recuſat. Sic quadam communione ſociatę ſibi ſine regibus obſequũtur, ſine dominatu parent, ſine terrore famulantur. Voluntarie ſeruiendo liberæ ſunt, & inuicem ſe diligẽdo muniuntur. Quarum morem ſcriptores rerum naturalium cõtuentes, politiam quodammodo inter ipſas eſſe commemorant, quas ciuico affectu viuere cognouerunt. Has ſi vos imitemini, omnes a vobis prauitatum calumnias excluditis. Nam vos qui recti vota recipitis, habetis per leges

† verſatus.]

Fuſtuaria ſupplicia.

Prædia Curialium emere non licet.

Contractus.

Gruum concordia.

Vicaria æqualitas.

leges poteſtatem in ciuibus veſtris. Non enim incaſſum vobis Curiam cōceſſit Antiquitas, non inaniter appellauit Minorem Senatum, neruos quoque vocitans ac viſcera ciuitatum. Quid in iſta appellatione non habeatis vel potentiæ, vel honoris? Nam qui Senatui comparatur, a nullo genio claritatis excluditur.

†BERGANTINO. VIRO. COMITI. PATRITIO ATHALARICVS. REX III. †Seuero viro ſublimi.

SI labor omnis aſſiduus adeo diuerſos exigit fructus, vt aurum argentumque ſolita commutatione mercetur, cur nō ipſa diligēter exquirimus, propter quę poſcere alia videbamur? Italia diues inferat nobis & aureos fructus. Omnis prouentus acquiritur, vbi metallū fuluidum reperitur. Nā quid neceſſe eſt, terrā multiplici fœcunditate laſſari, ſi ipſa magis pretia in ea potuerint inueniri? Frumēta vobis vſualiter Natura, induſtria ſuffragāte, concedit, paſſim ſe vina profundunt: metallum raro proditur, vt ſtudioſius expetatur. Quapropter ad maſſam iuris noſtri Ruſticianam, in Brutiorum prouincia conſtitutam, magnitudinem tuam iubemus Cartarium deſtinare: & ſi (vt ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fœcunda † officinis ſolenniter inſtitutis montium viſcera perquirantur, intretur beneficio artis in penetrale telluris, & velut in theſauris ſuis Natura locuples inquiratur. Cameris enim ingenioſa præſumptione reuolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis ante patuerunt. Sic ambitio nil relinquit abſconditum, nec vbi interdum ſuſtinere poſſit extremum. Intrant homines caligines profundas: viuunt ſine ſupernis: exulant a Sole: & dum ſub terris compendia quærunt, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Eſt aliquando illis ruina via ſua, & reditus procurare nequeunt, qui pedibus ſuis ſemitas operoſis manibus effecerūt. Sed quibus cautior ars vita felicior eſt, intrant egentes, exeunt opulenti, ſine furto diuitias rapiunt, optatis theſauris ſine inuidia perfruuntur: & ſoli ſunt hominum, qui abſque vlla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim, vt ſupernæ luci fuerint reſtituti, minuta quæque grauiora diſcernentibus aquis a genitrice terra ſeparant, ac fictilibus recondita, vaſta fornace decoquunt, donec ſoluantur vtiliter in liquorem. Riuos quoque de flamma venientes tanto igne depurgant, quouſque pulchritudinem ſui prodant, quam terrena viſcera, ne cuperentur, abſconderant. Vincitur Natura, dum eam meliorat induſtria. Pulchrior eſt, dum arſerit: potior, dum decoxerit. Quia tantum creſcit ad pretia, quanta fuerit ſynceritate mundata. Origo quidem nobilis, ſed de flāma ſuſcipit vim coloris. Vt magis credas inde naſci, cuius ſimilitudine videtur ornari. Sed cum auro tribuat ſplendidum ruborem, argento confert albiſſimam lucem. Vt mirum ſit, vnam ſubſtantiam tradere, quod rebus diſſimilibus poſſit aptari. Proinde quicquid ad exercendam huius artis peritiam pertinere cognoſcitis, ordinatio veſtra perficiat. Vt & terra Brutiorum ex ſe tributum, quod dare poſſit inueniat, quæ fructibus copioſa luxuriat. Decet enim, vt inter tanta bona, nec illa deſint, quæ putantur eſſe præcipua.

De metallis fodiendis & exercendis.
Auri vis.
Brutij.
Theodorus.
† eſt officij ſolertet.
Talpa.
Auri coquendi ratio.
Brutiorum terra.

Cur enim iaceat ſine cultu,quod honeſtum poteſt eſſe compendium? Aurum ſiquidem per bella quærere,nefas eſt:per maria, periculum : per falſitates,opprobrium:in ſua vero natura,iuſtitia. Honeſta vero ſunt lucra,per quæ nemo læditur. Et bene acquiritur, quod a nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum iugiter legũtur effodere, atque huius metalli inſpectione gaudere:quibus quoniam non eſt ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accẽdi.ſcilicet,quia omnis actus in qualitate propoſiti eſt: & non eſt vituperandum,quod nulla fuerit voluntate laſciuum. Sint ergo ſedula operatione continui quæſtus,inuidiam non paueſcant:quod ars dicitur,a crimine liberatur.

Honeſta auri quærendi ratio. *Gryphes.* *Ars innocẽs.*

† ABVNDANTIO. PRÆPOSITO. ATHALARICVS. REX IV.

† Berganti-no.

Felix querela eſt,quando leges pietate ſuperantur:& beata conditio ſubiectorum, ſi cognoſcant illum aliis miſertum, quem & ſibi optant eſſe propitium. Neque enim ob aliud Curiales leges ſacratiſſimæ ligauerũt,niſi vt cum illos ſoli principes abſoluerent,indulgentiæ præconia reperirẽt:hoc eſt, vbi dominus aduerſum ſua iudicia amabili concertatione diſſentit: quando & ipſius quædam iuſtitia eſt, vt qui pius dicitur, diſtrictionis termino minime teneatur. Nam & iſte quidam rationabilis ordo eſt,militia tãdem ſoluere, qui impares laboribus probantur exiſtere. Curialis enim, ſi nulla valetudine corporis cõtinetur,ad ſolas deceptiones apponitur:& dum adeſſe quid proderit, ſi eũ contingat defectum viribus inueniri. Similis quippe eſt abſenti, a quo non potuerint imperata compleri. Deinde dum Curia multiplici numeroſitate lætetur,non videtur perculſa damnis, paucos perdidiſſe de plurimis. Quapropter illuſtris magnificentia tua Agenantiam, vxorem Campaniani viri diſertiſſimi,in Lucania prouincia conſtitutam, filioſque eorũ de albo Curiæ ſuæ faciat diligenter abradi: vt ventura poſteritas neſciat fuiſſe, qui vetatur abigere;quia calumnia non præſumitur, vbi aliqua probatio non habetur. Proinde in Poſſeſſorum numero potius collocentur, paſſuri nihilominus moleſtias, quas ipſi aliis ingerebant. Ad tributa enim ſolita turbabuntur: faciem compulſoris horrebunt (a poteſtatibus iuſſa prius veniſſe neſciebãt) & votiua ignorantia fatigati, formidare delegata incipient, per quæ antea timebantur. Nam & ex ea parte bonis moribus vixiſſe probandi ſunt,quando perpetiuntur inter illos ocioſi viuere,quorum ſe non cognoſcunt odia meruiſſe. Aliqui non paterentur ſub illis eſſe, quos ſe cognoſcebant malis actibus incitaſſe. Fruantur ergo beneficio principali:viuant remiſſa pace tranquilli, qui fuerunt in actionum ſuarum qualitate compoſiti.

A curia albo abraſi ob delictum. *Vacatio militi ob morbũ.* *Curiæ de albo abradi.* *Compulſor.*

EPISCOPIS. ET. HONORATIS. ATHALARICVS. REX V.

Poſſeſſorum territorij veſtri querela comperimus, ſupra temporis neceſſitatem quorundam ciuium ſuorum execrabilem ſuſtinere ſæuitiam: dum primo tempore † panitij ſpeciem concéptam in propriam redegere ſubſtantiam, exſpectantes caritatem mediocribus grauem,vt parcius reponentibus deteſtabilem inferant nuditatem:quando homines † in famis periculo conſtituti rogantes offerunt, quos ſe ſpoliare poſſe cognoſcunt. In neceſſitate ſiquidem penuriæ, pretij

In Dardanarios panitij ſpeciem ſibi vindicantes. † panitij ſpeciem coemptam. † infames.

nulla

nulla contentio eſt:dum patitur quis induci, ne poſſit aliqua tarditate percelli. Hæc igitur vota damnantes,præſentes direximus portitores. Vt ſiue in gradu, ſiue in aliis locis frumentorum condita potuerint inuenire, tantùm ſibi vnuſquiſque dominus vel familiæ ſuæ domus retineat, quantum ſe expendere poſſe cognoſcit:reliquum periclitantibus vendat,prę́ſentibus ſcilicet harum gerulis, qui ad eam rem deſtinati eſſe noſcuntur, moderata tamen pretij quantitate,qua eum conſtiterit a ſuis prouincialibus comparaſſe. Vt nec nimium grauetur qui emit, & aliquo compendio foueatur ille,qui diſtrahit. Quapropter libentibus animis implete, quæ iuſſa ſunt. Quia vobis debetis in hac parte conſulere inuicem. Ne dum caritatem nimiam quęritis,ſceleſtum vobis aliquid potius(quod abſit)optetis.Ne quis ergo venditionem ſibi impoſitam conqueratur,ſciat libertatem in crimine non requiri,ſed illud boni ingenij magis eſſe,ſi non feſtinet excedere.Vendat itaque ſub iuſta ratione,qui diſtrahit.Si cõſentit, operatur laudem ſuã: ſi diſcrepat,noſtrum facit eſſe prę́conium. Quando bonum eſt iubentis, ſi iuſtitia imponatur inuitis?

Frumentarij coacti vendere.

PRIMISCRINIO. ATHALARICVS. REX VI.

CVm diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis aſſeris grauiter ſauciatum,vt nec ad famam militiæ percipiendã poſſis occurrere, ad quam conſtat voto te præcipite feſtinaſſe: metuens,ne per abſentiam tui ab ipſis pene faucibus dulciſſimus tibi fructus videatur auferri: poſtulans etiam vt algentis corporis neceſſitate conſtrictus,Baiani lauacri ſiccitate laxeris. Dignum plane,quod inter prę́mia ſumma præſtemus: vt ſicut conferimus victis ſpem, ita tribuamus ſupplicantibus ſalutem. Quapropter & a vinculo te † emolumentarij terroris abſoluimus,& prædicti lauacri munere ſubleuamus.Vt primum mẽtis gaudio recreatus, facilius membrorum recipias ſoſpitatem. Naturalis ſiquidem cura eſt, ægris dare lætitiam. Nam fac inualidum gaudere,ſanatus eſt. Perge igitur ad amœnos receſſus.Perge ad Solem,vt ita dixerim,clariorem.Vbi,ſalubritate aëris temperata,terris blandior eſt natura. Illic miraculis alta cogitatione perpenſis, cum arcanis Mundi mens humana colloquitur,nec admirari deſinit,quæ ibi agi poſſe cognoſcit:primum, Nerei fluenta marinis delitiis eſſe completa,tot portus naturæ prudentia terrenis finibus intermiſſos,tot inſulas nobiles amplexu pelagi dotatas: deinde immiſſum Auerno ſtagneum mare,vbi ad voluptatem hominum vita † tegitur oſtreorum, induſtriaque mortalium fieri, vt res alibi fortuita ibi ſemper appareat copioſa. Quantis ibi molibus marini termini decenter inuaſi ſunt? quantis in viſceribus æquoris terra promota eſt?Dextra leuaque greges piſcium ludunt. Claudantur alibi induſtrioſis parietibus copioſæ delitiæ, captiui teneantur aquatiles greges.Hic vbique ſub libertate viuaria ſunt. Adde, quod tam amœna eſt ſuſcepta piſcatio, vt ante epuloſum conuiuium intuentium paſcat aſpectum.Magnum eſt enim gaudium deſiderata cepiſſe, ſed in † his rebus gratior eſt plerumque amœnitas oculi, quam vtilitas captionis.Sed ne lõgius euagemur,inter Neptunias gazas habitare creditur,cui ocia Baiana præſtãtur. His itaq; rebus delitioſa exercitatione ſaginati,ad pulcherrima lauacra contenditis,quę ſunt & miraculis

Honeſta miſſio.

Baianum lauacrum.

† emolumẽticij.

Lætitia valetudini confert.

Nereus.

Auernus.

† regitur. al. gignitur.

Piſcium greges.

† huiuſmodi.

Neptunia gaza.

Ocia Baiana.

plena, & ſalutis qualitate pretioſa. Nam & ſi hominum cura fabricata noſcuntur, naturalibus certe miniſteriis exhibentur. Fornaces illis non robora conuecta ſuccendunt, ceſſante flamma ibi perpetuus calor operatur: illi globi fumiferi neſciuntur. aura eſt puriſſima, quæ miniſtrat vapores, ſudores prouocat dulciter anhelos, & tanto a communibus balneis ſalubrior inuenitur, quantum ab humana induſtria celſior eſt Natura. Videas illic, vndas perpetuis fumare gurgitibus, quæ ita videntur lauantum explere deſideria, vt humano credas ſtudio temperatas. † Cedat Corallici pelagi laudata ſemper opinio: aſſurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, ſi animus non fruatur optatis? Baianis litoribus nil poteſt eſſe præſtantius, vbi contingit & dulciſſimis delitiis veſci, & impretiabili munere ſanitatis expleri. Fruere igitur bonis nihilominus expetitis. Noſtris beneficiis ad tua emolumenta peruenies. Baianis remediis conſequere rem ſalutis.

Corallici pelagus.

† Credat Corallis pelagi laudaci.

REPERATO. PRAEFECTO. VRBIS. ATHALARICVS. REX VII.

Praefectura vrbana collatio.

POſt parentum claras adminiſtrationes bene conferuntur poſteris eminentiſſimæ dignitates: dum nullius acquieſcit, ingenium iacere intra æſtimationem ſuarum: quando quidam honeſtus ambitus eſt, quos ſequimur tempore, velle præconiis anteire. Additur etiam, quod priſcorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectantur augeri. Nam quanto ſe vnuſquiſque melioribus cognoſcit artibus ſtuduiſſe, tanto amplius grandiora præſumit appetere. Dudum itaque illuſtris recordationis genitoris tui Reſpub. ſenſit Romana diligentiam. Comitiuæ ſiquidem Largitionum præſidens, functus etiam vicibus Præfectorum, Prætorianam egit integerrime dignitatẽ, Curiam reparans, pauperibus ablata reſtituens, & quanuis liberalibus ſtudiis fuerit impolitus, placere non omiſit induſtrius. Quoniã naturaliter per ſe cõmendari poteſt bonum ingenium, etiã cum rebus accidentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum eſt ad tuã notitiam literarum. Doctina ſiquidẽ quos ab imperitis diſcernit, ſapientibus amica ſocietate coniungit: cui perfacile eſt ornare generoſum, quæ etiam ex obſcuro nobilem facit. Creſcit quoque præclaris meritis tuis, quod in affinitatis gratiam te talis elegit, quem ſemper contigit de iudiciij ſui integritare prædicari: moribus communis, cõſcientia ſingularis, qui ſe ſemper ſuis moribus & amicorum conuerſatione & ſua fecit probitate laudari. Qualẽ ergo ſuo ſanguini æſtimandus eſt ſociaſſe, qui nunquam improbum vel communioni ſuæ decreuit adiungere. Et ideo licet primæuus venias ad honorem, poſt tãti viri iudicium ineptum eſt te dicere non probatum. Nam ſi bene illis ſuggerentibus in extraneis cauſis placidas aures præbemus, cur magis in genere ſuo eorum iudicia non ſequamur, vbi ſemper ſtudioſe ſibi proſpiciunt, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? Atq; ideo, quod feliciter dictum ſit, per Indictionẽ illam Vrbanæ tibi tribuimus infulas dignitatis: vt ſicut in illo ordine primus, ita habearis & meritorum laude præcipuus. Pene ſiquidem terrarum oculis habetur, quod in illa ciuitate peragitur. Quẽ iam ſibi iudex placatum faciat, ſi illum Senatum tantæ benignitatis offendat?

Bonum ingenium.

Quod geſtum in vrbe, patet omnibus.

Quid

Quid ſit maturitatis,quid prudentię,in ordinis ipſius æſtimatione cognoſcis,cuius primæua germina mox vt adoleuerint, Patres vocantur. Adoleſcentia illic inchoat a maturitate conſilij:tractant iuuenes cum modeſtia ſenium:vbi morum pondus in flore permittitur, quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habita moderatione tractabis,vt cum tot Proceres ad Curiam vocas,dignam ante illos ſententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum eſt,tale aliquid inter illos dicere,quod nequeat tantis prudentibus diſplicere. Ideoque non vnius dignitatis vir æſtimãdus eſt, qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre iudicium. Nam ſi gratũ eſt vel ſub raritate prædicari,quid illi gaudij prouenire poſſit,quem tot nobilium vota laudauerint? Iuſtitiam dilige. Oppreſſis te diligẽter impende. Redde laudes Poſteris tuis,quas tu a Maioribus accepiſti.

OSVM. V.I. COMITI. ATHALARICVS. REX IIX.

PRopoſiti noſtri eſt,honeſtos labores palma remunerationis ornare:vt viciſſitudine,qua prouecti gaudent, deſides mordeantur,ſibique imputare poſſint, quod clemẽtiſſimis temporibus iudicij noſtri præmia non merentur. Atque ideo illuſtrem magnitudinem tuam,deo iuuante,ad Dalmatiarum atque †Suauiæ prouincias iterum credidimus deſtinãdam:vt quicquid pro vtilitatibus noſtris eſſe cognoſcis,æquabili ordinatione diſponas, populũque nobis deuotum per tuam iuſtitiam facias eſſe gratiſſimum. Quia dominorum laudibus applicatur,cum ſe probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras:memor eſto quæ feceris, & non indiges admoneri. Quid eſt enim quod de tua quiſquam debeat actione dubitare, quando ipſis prouinciis adhuc propria bona redolere cognoſcis? Quodammodo iam debitum eſt illi velle præſtare,apud quem ſcis te fuiſſe laudabilem. Obedientibus enim iuſte indulgetur animus, & quos ſcimus memores bonorum,indubitanter eis denuo prębemus affectum. Ætas quidem tua prouecta eſt,ſed actus quoque maturior. Quid enim nunc ſurripere valeat, in quo nunc iuuentus reprehenſibilis fuit? Sed hæc in domni aui noſtri regno feciſti:nũc talia demonſtra,vt temporibus noſtris reſeruaſſe videaris, quicquid probitatis addideris.

Comitiua Dalmatiarũ & Suauiæ.

†Sueneciæ.

VNIVERSIS. GOTHIS. ET.† ROMANIS. ATHALARICVS. REX IX.

PEr prouincias,nobis Deo præſtãte conceſſas, tales viros cupimus deſtinare,qui ſint armis præditi,& iuſtitia glorioſi: vt abſit a vobis & extranearum gentium metus, & calumnioſis non pateatis inſidiis. Quia non minus eſt,malum bellicum vitaſſe,quam ſæua diſcuſſionis,euadere. Ipſa eſt enim vera ſecuritas,quę de nulla†Iudicis†impietate formidat. Atque ideo,quod Deo auſpice dictum ſit,illuſtrem Comitem Oſum,& palatio noſtro clarum,& prouinciis longa conuerſatione notiſſimum,Dalmatiis decernimus præſidere. Cui,pro vtilitate noſtra iubenti,parere procurate:quoniam tantam eius eſtis iuſtitiam frequenter experti,vt & ſine regia iuſſione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium ius ille,qui iuſtus eſt:nam & ſi terrore minime poteſtatis erigitur,æquitate tamẽ ſuadente ſemper auditur. Simul etiam & virum illuſtrem Seuerinum ad vos æſtimauimus dirigendum: vt compoſiti con-

†prouincialib. Suauiæ ac Dalmatiæ.

Comitis commẽdatio.

†iuraſſe.

†iniquitate.

ſona voluntate,poſſint vobis laudãda pręcipere.Nam ſi diſparibus calamis conuenit vnum melos edicere,multo magis viris prudẽtiſſimis aptum eſt, iuſta† cordis voce ſuadere. Verum,vt primordia noſtra a præſtitis inchoarent,clemẽtiſſimumque dominum in ipſo regni limine ſentiretis,per quartam Indictionem,quod a nobis augmenti nomine quærebatur, illuſtrem virum Comitem, patrimonij noſtri nunc iuſſimus remouere. Hoc etiam inſuper vobis concedentes,vt cum(deo propitio)ſupradictum virũ ad noſtra obſequia venire fecerimus tales homines deſtinare,per quos poſſimus euidenter agnoſcere,quemadmodum in futurum cenſus doceatur impoſitus. Vt ſi grauatos vos eſſe cognoſcimus,pro parte vobis qua viſum fuerit,conſiderata æquitate,releuemus.Ita fit,vt habeatis ſpem & futuri beneficij,qui eſtis iam pro parte remedia conſecuti.Quapropter ſeruire vos cõuenit vtilitatibus noſtris:quando ea, quæ magnis ſperare precibus potuiſtis,vltro contulit munificentia principalis. Sic enim tradente clementiſſimo nobis auctore didicimus,vt a ſubiectorũ beneficiis non vacemus. Diſciplina videlicet imperandi eſt,amare,quod multis expedit: quoniam Reſpub. nimium ſoliditatis accipit, ſi tributariorum facultas illæſa conſtiterit.

†v.concordi.

Tributa.

VNIVERSIS. PROVINCIALIBVS. SYRACVSANÆ. CIVITATIS ATHALARICVS. REX. X.

Indulgentia finitionis augmenti.

DVdum quidẽ vobis ortum noſtri imperij æſtimauimus nũciandum: nunc decet ſubſequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum: vt quibus fuit gratiſſimus noſter exortus,ſit illis regalis animus in aliqua parte munificus.Creſcere nobiſcum,deo præſtante,cuncta deſideramus.Quia vere ille noſter eſt cenſus,quem lætus poſſeſſor exoluit. Proinde ſubtrahimus pecuniæ,quod augmẽtetur gloriæ,& auari ad laudes, profuſe nitimur ſubleuare cultores.Pridem diuæ memoriæ domnus auus noſter de ſuis beneficiis magna præſumens(quia longa quies & culturam agris præſtitit,& populos ampliauit) intra Siciliam prouinciam ſub conſueta prudentiæ ſuæ moderatione cẽſum ſtatuit ſubflagitari:vt vobis creſceret deuotio,quibus ſe facultas extenderat.Sed illius prædicanda iuſtitia locum noſtræ benignitati præparauit:vt quod ei offerri iuſte potuit,nos clementi animo,quaſi illata ſtipendia,donaremus:& quodam præſagio mentis diuinæ fecit etiam pium,cui parabat imperium. Atque ideo per quartam feliciter Indictionẽ quicquid a vobis ſupra conſuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur,vel conſtat exactum, liberalitas noſtra concedit. Quod & ſi iuſte potuiſtis pendere,gloriam vos potius noſtræ largitati iubemus inferre,Sed vt latius extendatur noſtra clementia, ſuauemque dominum impẽſis beneficiis ſentiatis,quicquid a † diſcurſoribus noui cenſus per quintam Indictionem probatur affixum, ad veſtram eos fecimus deferre notitiam. Vt quod rationabile fuerit æſtimatum,libentibus animis perferatis. Quia nullum lædit obſeruata iuſtitia. Sed ne credatis, per ordinatorum tantum arbitrium vos grauari,ſi quis eſt,qui de eorum facto æſtimet conquerendum,ad remedia noſtræ pietatis occurrat. Vt iudicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulſimus. Nam & glorioſæ recordationis

† diſcuſſoribus.

dationis domnus auus noſter de eorum commotus fuerat tarditate,vt erat altæ prudentię perſcrutator,æſtimans eos tandiu in prouincia non ſine noſtro grauamine reſidere,quos repetita iuſſione cenſuerat iam redire. Sed nos,quos decet implere quicquid ille ſub æquitate diſpoſuit,Deo auxiliãte,eius nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati noſtræ proſperrimum votum,& fidele ſeruitium. Habetis principem,qui vobiſcũ beneficiis probatur exortus: & quod ſubiectis dulcius eſt, augetur ingenio beneuolo,cum ætatis augmento. In quam rem Quidilanem Saionem noſtrum credimus dirigendum, per quem vobis iuſſa proſperrima, deo largiente, pandantur. *Repetita iuſſio.*

GILDIÆ. V. S. COMITI. SYRACVSANAE. CIVITATIS ATHALARICVS. REX XI.

AD Victorem & Vvigiſidam,ſpectabiles viros, Siciliæ prouinciæ Cenſitores,præcepta noſtra direximus. Vt quicquid poſſeſſoribus tributarię functionis per eos nuper videtur adiectũ,de quarta Indictione non exigant. Quia grauis eſt eius rei illatio, cuius adhuc iuſtitia nõ probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus inſtructiones deferri: vt ſi æſtimatis viribus quicquid ſub æqualitate ſit diſpoſitum,debeat permanere moderatum: ſin vero aliquem contra rationẽ conſtat eſſe prægrauatum,noſtro releuetur arbitrio: ita tamen,vt ſi aliquid per quartam Indictionem probatur illatum, Poſſeſſoribus ſine aliqua imminutione reddatur. Quia ſine querela ſuſcipi debet onus impoſitum, quod longis temporibus conſtat eſſe † portandum. Nũc quod reſtat, Prouinciales vos conuenit admonere: vt quibus beneficia dedimus, eorum deuotionem per omnia ſentiamus: & quod debetur principi, grato animo videatur exolui. *Cenſitores.* *† ſoluendũ.*

VICTORI. ET. VITIGISCLO. VV. SS. ATHALARICVS. REX XII.

TArditas veſtra apud glorioſæ memoriæ domnum auum noſtrum merito vos fecit eſſe ſuſpectos (quos etiam ſeris præceptionibus credidit admonendos,vt relicto tandem prouincialium grauamine ad eius deberetis iuſtitiam feſtinare) & nunc quoque ſuſpicionis maximæ fecit augmentum, vt nec ad initia noſtra voluiſſetis occurrere, quod libera conſcientia potuiſſet optare. Et ideo præſenti auctoritate cenſemus,vt ſi quid ſuper tributariũ Solidum per quartam Indictionem a prouincialibus exegiſtis, ſine aliqua eis imminutione reddatis. Quia ſupra veterem cenſum nulla Indictionis prædictæ eos volumus damna ſentire. Hoc etiã addẽdum eſſe credidim⁹ (quoniam amore clementiæ errores nolumus inuenire: ne coacti potius reſecemus, quod ſalua iuſtitia diſſimulare non poſſumus) vt ſi aliquem ſtudio lęſiſtis prauo, veſtro magis emendetis arbitrio. Quia hoc eſt, propria delicta corrigere, quod & non facere. Et ne forſitan credatis longinquitatis difficultate latere, quæ geſta ſunt, Siculis fiduciam vos dedimus ſubſequendi. Videte nunc, ſi voces poſſitis ferre querulas, quas etiam noſtra vitauit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet eſſe. Iã ſuo vitio videtur accuſari, qui ſpontanea noluit voluntate corrigi. *Reſtitutio augmenti tributarij.*

†VILIÆ. V.I. COMITI. PATRIMONII. ATHALARICVS. REX XIII.

† Vviliæ.

Auita annona & ſtipendia.

MAgnitudinis tuæ ſuggeſtione cōperimus, de Domeſticorū exceſſib9, qui deſtinatis Comitibus obſequūtur, Prouinciales dānis plurimis ingrauatos. Quod credimus emolumentorū paruitate nutritū. Quia ſub quadam excuſatione peccare creditur, cui neceſſaria non præbentur. Et ideo ſpeciali beneficio generalia compendia largientes, magnitudini tuæ præſenti auctoritate præcipimus, vt ſupra ducentos Solidos & decem annonas, quas hactenus acceperūt, a quinta feliciter Indictione quinquaginta eis Solidos annuos faciatis incunctāter adiungi, qui noſtris rationibus debeant imputari. Vt dum mater criminū neceſſitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem iuſſionū noſtrarum improbus temerator extiterit, vt aliquo caſu in damnis prouincialiū aut præiudiciis implicetur, emolumentis careat vniuerſis. Quia ille dignus eſt præmia conſequi, qui parere cognoſcitur æquitati. Ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quærat. Noſtrum dare, nobilitas eſt: dona regalia quanuis parua ſublimant: quia ſimul & meritorum gratiam reperiſſe creditur, qui principali munere ſubleuatur.

Penuria cauſa peccandi.

Neceſſitas.

GILDIAE. V.S. COMITI. SYRACVSANÆ. CIVITATIS ATHALARICVS. REX XIV.

Præcepta magiſtratus data.

PRouincialium Siculorum nobis eſt ſuggeſtione declaratū, quędam a tua poteſtate fieri, vnde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leuiter accepimus, quia ipſi vindicari præterita noluerunt. Conſtat enim eſſe dubium, quod concedit aduerſarius: & percelli non poteſt iure, cui mauult queroloſus ignoſcere. Sed vt ſuſpiciones iniquas futuris caſibus abrogemus, obſeruanda iugiter præſenti iuſſione decernimus, vt nec iſti aliquid de futuro metuant, nec tu per ignorantiam quæ dicuntur incurras: prima fronte pro reparatione murorū pecuniæ diuerſis prouincialibus dicuntur extortæ, cum tamen nulla exinde ſurrexerit promiſſa conſtructio. Hoc ſi conſtat admiſſum, aut muri exinde pro eorum munimine conſtruantur, aut vnuſquiſque recipiat, quod ei probatur incompetenter ereptum. Nimis enim abſurdum eſt, ſpondere munitiones, & dare ciuibus execrabiles vaſtitates. Quorundam etiam ſubſtantias mortuorum, ſine aliqua diſcretione iuſtitiæ, fiſci nomine caduci te perhibent titulo vendicare, cum tibi hoc tātum de peregrinis videatur eſſe commiſſum, quibus nullus hæres, aut teſtamentarius aut legitimus, inuenitur. Nefas eſt enim, vt quod a nobis præcipitur, a te noſtro nomine per iniuriam vendicetur. Præterea conuentionibus ſe grauari omnimodis ingemiſcunt: vt ad iudiciū deducendi pene tanta videantur amittere, quāta vix probantur addicti diſpendia ſuſtinere. Vocatio enim Iudicis ſpes iuſtitiæ debet eſſe, non mulcta. Nam ipſe iuſte ſuſpectus redditur, ante cuius audiētiam grauamina ſentiuntur. Vnde cenſemus, vt ſi noſtra conueniūt decreta pulſatos, tantum commodi percipiat executor, quantū glorioſus domnus auus noſter pro honoribus perſonarum debere Saiones accipere, expreſſa quantitate, conſtituit. Commodum enim debet eſſe cum modo. Nam ſi menſuram ęqualitatis exceſſerit, vim ſui nominis non habebit. Si vero tua iuſſione

Murorum inſtauratio.

Caducum.

Commodum cum modo.

iuſſione conuentio deſtinatur, duntaxat in illis cauſis atque perſonis, vbi te miſceri edicta voluerunt, mediam portionem executor accipiat, quam de præceptis regiis ſumere potuiſſet. Quia non poteſt conuenire iuſtitiæ, vt tantum a te directo tribuatur, quantum pro reuerentia noſtræ iuſſionis offertur. Si quis autem ſaluberrimi conſtituti temerator extiterit, in quadruplũ iubemus ablata reſtitui. Vt quod delectatione cupiditatis admittitur, aſperitate diſpendij vindicetur. Edicta vero glorioſi domni aui noſtri, vel vniuerſa præcepta, quæ ad Siciliam pro commouendis vniuerſorum moribus deſtinauit, ſub tanta volumus obedientia cuſtodiri, vt ſacrilegij reus habeatur, quiſquis beluinis moribus excitatus munimen tentauerit irrumpere iuſſionum. Duorum negocia Romanorum, etiam his inuitis, ad tuum diceris vocare iudicium. Quæ, ſi cognoſcis facta, vlterius non præſumas. Ne dum vis iudicium incompetenter quærere, reatum potius videaris inuenire. Memor enim prius debes eſſe edicti, qui inter alios mauis a te ſequenda conſtitui. Alioqui tota tibi decernendi auctoritas tollitur, ſi a te illa regula minime cuſtoditur. Ordinariis Iudicibus adminiſtrationum ſuarum poteſtas illibata ſeruetur. Cognitores ſuos legitima turba comitetur. Obſeruationum illarum non mordearis inuidia. Gothorum laus eſt, ciuilitas cuſtodita. Tota ad vos fama confluit, ſi vobis rarius litigator obſeruet. Vos armis iura defendite, Romanos ſinite legum pace litigare. Nauigiis vecta commercia te ſuggerunt occupare, & ambitu cupiditatis exoſæ ſolũ antiqua pretia definire, quod non creditur a ſuſpicione longinquum, etiam ſi non ſit actione vicinum. Quapropter ſi rumorem huius vitare feſtinas, Epiſcopus ciuitatis & populus conſcientiæ tuæ teſtes aſſiſtant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum neceſſe eſt pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione conſtitui: quia non eſt delectatio commercij, quæ iubetur inuitis. Quocirca ſublimitatem tuam iuſſis præſentibus credimus admonendam: quia excedere nolumus, quos amamus: nec aliquid de talibus ſiniſtrum patimur dici, per quos aliorum mores putamus † eſſe recorrigendos.

Quadruplũ.

Edicta Theoderici confirmantur.

Ordinarij iudices.

Cognitores.

Precia rerum libera.

† debere corrigi.

IOANNI. PAPAE. ATHALARICVS. REX XV.

SI antiquis principibus ſtudium fuit leges exquirere, vt ſubiecti populi delectabili tranquillitate fruerentur, multo præſtantius eſt talia decernere, quæ poſſunt ſacris regulis conuenire. Abſint enim a noſtro ſeculo damnoſa compendia. Illud tantum vere poſſumus lucrum dicere, quod conſtat diuina iudicia non punire. Nuper ſiquidem ad nos defenſor Eccleſiæ Romanæ flebili allegatione peruenit, cum Apoſtolicæ ſedi peteretur antiſtes, quoſdam nefaria machinatione neceſſitatem temporis aucupatos, ita facultates pauperum extortis promiſſionibus ingrauaſſe, vt quod dictu nefas eſt, etiam ſacra vaſa emptioni publicæ viderentur expoſita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto glorioſum eſt adhibita pietate reſecari. Atque ideo ſanctitas veſtra ſtatuiſſe nos præſenti definitione cognoſcat, quod etiam ad vniuerſos patriarchas atque metropolitanas Eccleſias volumus pertinere, vt a tempore ſanctiſſimi Papæ Bonifacij cum de talibus prohibendis ſuffragiis P.C. ſenatus conſulta nobilitatis ſuæ memores con-

Abſit ab Eccleſiaſtic. votorũ electione pecunia datio.

Verũ lucrũ.

Vẽdita ſacra vaſa.

diderunt,quicunque in epiſcopatu obtinendo ſiue per ſe,ſiue per aliã quã-
cunque perſonam,aliquid promiſiſſe declaratur, vt execrabilis contractus
[† efficeretur.] cunctis viribus † efferetur.Si quis autem in hoc ſcelere deprehẽditur fuiſſe
verſatus,nullam relinquimus vocem , verumetiam ſi aut repetendum aut
quod acceptum eſt non reddendum eſſe crediderit,ſacrilegij reus protinus
habeatur,accepta reſtituens compulſione Iudicis competentis . Iuſtiſſi-
mæ ſiquidem leges,vt bonis aperiunt,ita claudunt malis moribus actionẽ.
Præterea quicquid in illo ſenatus decretum eſt conſulto,pręcipimus in eos
[*Interpoſita perſona.*] modis omnibus cuſtodiri,qui ſe quoquo modo, per interpoſitas quaſcun-
que perſonas,ſceleſtis contractibus miſcuerunt . Et quia omnia decet ſub
ratione moderari,nec poſſunt dici iuſta,quæ nimia ſunt,cum de Apoſtoli-
ci conſecratione Pontificis intentio fortaſſe peruenerit,& ad palatium no-
ſtrum producta fuerit altercatio populorum , ſuggerentes nobis intra tria
millia Solidorum,cum collectione cartarum cenſemus accipere. A quibus
[† minis.] tamen † omnes idoneos rei ipſius conſideratione remouemus . quia de ec-
[*Pauperes.*] cleſiaſtico munere pauperibus eſt potius conſulẽdum . Alios vero Patriar-
chas, quando in Comitatu noſtro de eorũ ordinatione tractatur , in ſupra-
dictis conditionibus atque perſonis intra duo millia Solidorum iubemus
expendere. In ciuitatibus autem ſuis tenuiſſimæ plebi non amplius quam
quingentos Solidos ſe diſtributuros eſſe cognoſcant . Reliquos accipien-
tes,& edicti præſentis & Senatus conſulti nuper habiti , pœna conſtringat;
ſed & dantes canonum ſeueritas perſequatur. Vos autem,qui Patriarcharũ
honore reliquis præſidetis Eccleſiis,quoniam conſtitutio noſtra ab illicita
promiſſione liberauit, reſtat vt bona imitantes exempla, ſine aliquo Eccle-
ſiarum diſpendio dignos maieſtate pontifices offeratis. Iniquum eſt enim,
vt locum apud vos habeat ambitus,quem nos laicis diuina conſideratione
perclufimus.Quapropter ſi quis Apoſtolicæ præſulẽ Eccleſiæ vel patriar-
charum epiſcopum,ſiue per ſe,ſiue per parentes,nos ſeruientium quaſcun-
[*Suffragium.*] que perſonas aliqua ſuffragij crediderit ambitione promouendũ, & ipſum
reddere accepta definimus, & quod eſt canonibus ſtatutũ,cum modis om-
nibus eſſe paſſurum.Si quis vero quæ dederit aut promiſerit eodem ſuper-
ſtite timuerit publicare,ab heredibus vel pro heredibus eius Eccleſia repe-
tat,cuius ſuffragio antiſtes deprehenditur ordinatus.Nota infamiæ nihilo-
minus ſuperſtites inurente. Reliquos quoque ordines ſub eadem fieri di-
[*Pœna.*] ſtrictione præcipimus.Quod ſi forſitan doloſæ machinationis inuento ſa-
cramentis perſona intercedentibus fuerit obligata,vt ſaluo ſtatu animę cõ-
miſſam iniquitatem neque approbare poſſit,neque audeat accuſare, damus
licentiam quibuſlibet honeſtis perſonis , in ſingulis quibuſque ciuitatibus
apud Iudices competentes hoc crimen deferre,& quicquid ex ea potuerit
[† ad probationem.] probatione recolligi,vt † approbatione inſequentes animemus,tertiã par-
tem iudicatæ rei ille percipiat,qui tale facinus voluerit publicare. Reliqua
[*Tertia pars delatori populari actione.*] ipſis Eccleſiis proficiant,quæ videntur extorta,aut in fabricis earum,aut in
miniſteriis nihilominus profutura. Decet enim ad vſus bonos conuertere,
quæ voluit peruerſitas inimica fraudare.Quieſcat igitur malignantiũ pra-
ua cupiditas. Quo tendunt,qui a fonte præcluſi ſunt ? Recolatur & timea-
[*Simonia.*] tur Simonis iuſta damnatio,qui emendum credidit totius largitatis aucto-
rem.

rem. Orate igitur pro nobis, edicta noſtra cuſtodientes: quia diuinis noſcitis conuenire myſteriis. Sed quo facilius principis votum vniuerſorum mentibus innoteſcat, hoc Senatui, hoc populis, per Præfectum Vrbis præcipimus intimari: vt generalitas agnoſcat, nos illos proſequi, qui maieſtati diuinæ potius viderentur aduerſi. Vos quoque hoc vniuerſis, quos Deo propitio regitis, Epiſcopis intimate: neque ſit alienus a culpa, qui potuit agnoſcere conſtituta.

SALVANTIO. V.I. PRÆFECTO. VRBIS. ATHALARICVS. REX. XVI.

GRata res eſt, cuncta profutura vulgare: vt generale fiat gaudium, quod potuit eſſe votiuum. Alioqui læſionis cauſa † noſcitur, ſi beneficia potius occulantur. Dudum ſiquidem Senatus ampliſſimus, a ſplendore ſuo cupiens maculam fœdiſſimæ † ſuſpicionis abradere, prouida deliberatione conſtituit, vt in beatiſſimi Papæ conſecratione nullus ſe abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam conſtituta, qui talia præſumere tentauiſſet: non iniuria, quia tunc electi vere meritum quæritur, cum pecunia non amatur. Quod nos laudantes, & augentes inuentum, ad beatiſſimum Papam direximus conſtituta, quæ his antelata præfulgent: vt ab honeſtate ſanctæ Eccleſiæ profanus ambitus auferatur. Hoc nos ad notitiam Senatus & Romani populi volumus ſine aliqua dilatione perducere: quatenus cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium ſtudio cuſtodiri. Verum vt principale beneficium & præſentibus hęreat ſæculis & futuris, tam Definita noſtra, quam Senatuſconſulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, & ante atrium beati Petri Apoſtoli in teſtimonium publicum collocari. Dignus enim locus eſt, qui & glorioſam mercedem noſtram, & Senatus ampliſſimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noſcamus impleta quæ iuſſimus. Incertum enim videtur habere, quod præcipit, cui rerum effectus tardius innoteſcat.

Papa electio abſque pecunia.
† v. naſcitur.
† opinionis.
S.C. marmoreis inciſa tabulis.

SALVANTIO. † V.I. PREFECTO. VRBIS. ATHALARICVS. REX XVII.

† SYDONI.
De captiuis relaxandis.

SI principes antiqui mœnia Romana in populorũ exquiſiuere lætitiã, ne ciues illi merito ſingulares aliquid commune cũ cæteris poſſiderent, nefas eſt inter tot rerum iucunda, eos longã ſuſtinere triſtitiam. Quia exultatio ciuitatis illius generale votum eſt: dum neceſſe eſt lætari reliqua, ſi Mundi caput gaudere proueniat. Apoſtolici ſiquidem Papæ Ioannis, & procerum noſtrorum relatione cognouimus, illum & illum Romanos pro ſola ſuſpicione ſeditionis tam longæ cuſtodiæ pœna maceratos, vt cuncta ciuitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit: vt eis nec dierũ feſtiuitas, nec vlla (quæ apud nos eſt gratiſſima) nominis ſui dignitas ſubueniret. Quod nobis pro ſui facti acerbitate diſplicuit: vt qui in iudicio conuicti minime ferũtur, debita malis tormenta cruciatuſque pertulerint. Et ideo magnitudinem tuam iuſſis præſentibus admonemus, vt quoque loci reperire potueris eos, abſoluere non moreris. Quod etiam ſi aliquo reatu

Liberantur rei à vinculis diuturnis.
Reatus.

ſ

inuolutos eſſe claruerit, interceſſionibus ſupradictis eos iam à metu liberos eſſe cenſemus. Si vero innocentes ſe tormenta ſuſtinuiſſe confidunt, damus querelis eorum liberam vocem: vt iuſtis legibus vindicent, quod iniquis auſibus pertulerunt. Quia nolumus innocentes a Iudicibus deprimi, quos ad eorum præſidia conſtat eleuari. Reuocentur nunc ad lætitiam priſtinã Romani: nec nobis credant placere poſſe, niſi qui eos eligunt modeſta æqualitate tractare. Intelligant, parentes noſtros pro ſua quiete laborioſa ſubiſſe pericula: nos autem multis expenſis agere, vt illi debeant garrula exultatione gaudere. Nam & ſi quid inique vel acerbe hactenus pertulerunt, non credant a noſtra manſuetudine negligendum: qui nec nobis ocia damus, vt illi ſecura pace ac tranquilla lætitia perfruantur: cito ſentiant, quia nos amare non poſſumus, quos illi pro ſuis exceſſibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare poſſunt, qui ſuis ciuibus diſplicere meruerunt? & dum tempus habuiſſent amoris publici, egerunt vnde iuſte debeant execrari?

EDICTVM. ATHALARICI. REGIS XIIX.

†excedẽtis.

PRouide decreuit Antiquitas, vniuerſitatem Edictis generalib⁹ admoneri: per quæ & delictum omne corrigitur, & † decentis verecundia non grauatur. Cuncti enim ſibi æſtimant dici, vbi nullũ conſtat exponi: & ſimilis fit innocenti, quem contigerit ſub communione purgari. Hinc & noſtra vere pietas cuſtoditur, dum feriato gladio naſcitur metus, & prouenit ſine cruore correctio. Commouemur enim placati: minamur ocioſi: & clementer iraſcimur, quãdo vitia ſola damnamus. Diu eſt, quod diuerſorũ querelæ noſtris aurib⁹ crebis ſuſurrationibus inſonarũt, quoſdam ciuilitate deſpecta affectare viuere belluina ſæuitia: dũ regreſſi ad agreſte principium, ius humanũ ſibi æſtimant feraliter odioſum. Quos nũc apte iudicauimus comprimendos: vt eo tempore inimica bonis moribus crimina perſequamur, quo hoſtibus Reipub. diuina virtute reſiſtimus. Vtrunque quidẽ noxium, vtrũque pellendum: ſed tãto grauius graſſantur vitia, quanto probãtur magis interna. Vnum recũbit in altero: facilius quippe inimicorũ acies cadunt, ſi noſtro æuo delicta ſubducimus. Primũ humano generi noxiam peruaſionẽ (ſub qua nec dici poteſt ciuilitas, nec haberi) ſeueritate legũ, & noſtra indignatione dãnamus: ſtatuentes, vt ſanctio diui Valentiniani aduerſum eos diu peſſime neglecta

Valentiniani lex.

conſurgat, qui prædia vrbana vel ruſtica, deſpecto iuris ordine, per ſe ſuoſque præſumpſerint, expulſo poſſeſſore, violẽter intrare: nec aliquid de eius diſtrictione, deteſtabili volumus temperatione mitigari: inſuper addentes, vt ſi quis ingenuorum ad ſatisfaciendũ legi ſuperius definitæ idoneus non habetur, deportationis protinus ſubiaceat vltioni. Quia pl⁹ debuit cogitare iura publica, qui ſe nouerat alibi non poſſe ſuſtinere vindictam. Iudices

Deportatio.

igitur competentes, ad quos poteſt admiſſum facinus pertinere, ſi inuaſorẽ cũ poſſint amouere pertulerint tenere præſumpta, & adepti cinguli honore priuentur, & fiſco noſtro tantum fiant obnoxij, quantum præſumptor potuiſſet addici: in auctoribus tamẽ facinoris manẽtibus conſtitutis. Quod

Iudicum cõniuentiũ pæna.

ſi quis in tantam raptatus amentiam, tyrannico ſpiritu iuri publico parere neglexerit, viribuſque præpotens deſtinati officij ſpreuerit paucitatem, relatione

latione Iudicis noſtris auribus notabilis ingeratur: vt indulta executione Saionũ, vltionẽ ſentiat vigoris regij, qui obedire noluit cognitori. Et quia ſummis principibus iuris communione viuendum eſt: ſi quis, legum ordine prętermiſſo, nomine publico titulos pręſumpſerit affigere: in tantũ poſſidenti fiat obnoxius, quantum ſanctio ſuperius memorata teſtatur. Merito enim & ſacrilegij pœna percellitur, qui iniquo † perſuaſionis pondere auſus eſt maieſtatem regij nominis ingrauare. Litis quoque expenſas iudicio ſuperatus exoluat: quod hinc dantur fomenta deteſtabilis iurgij, cũ improbi vincuntur illæſi: nec dolet calumniantibus pudoris damnum, ſi euaſerint diſpendia facultatũ. Si quis autem de noſtris ſcriniis aliquid crediderit promouẽdum, aduerſario ſuo quantum ad cauſam eius pertinet, de cõſecuta ſerie iuſſionum nihil æſtimet ſuprimendum: ni fecerit, careat impetratis: vel ſi aliquid ex eo agere tentauerit, nihilominus habeatur infirmũ: quia illos ſolos volum⁹ vti beneficiis noſtris, quos nõ cognoſcimus ſtudere verſutiis. Qui ſuaſione plectẽda matrimonia diuidere nititur aliena, ipſi⁹ coniugiũ habeatur illicitum: vt magis contigiſſe ſentiat ſibi, quod in altero malignus exercere tẽtauerit. Si vero pro coniũctionibus caritate priuatur, futurũ matrimoniũ illi iure denegamus: quia non meretur iugalis reuerentiæ præmia cõſequi, qui in genialis thori auſus eſt diuiſione graſſari. Sed ne aliquos huius ſceleris reos vltio noſtra derelinquat, illos quos ſpes non habet præſentis coniugij vel futuri, ſi quid in alienos thalamos doloſa machinatione præſumpſerint, facultatũ ſuarum media portione priuentur, ſtatim fiſci iuribus applicãda. Si vero prohibente pauperie in aliquorum ſubſtantia nequierit vindicari, pœna relegentur exilij. Ne, quod dictu nefas eſt, ideo videantur comminationem iuris publici euadere, quia viliſſimæ noſcũtur ſubiacere fortunæ. Sed hæc de ſolicitatoribus affectus alieni pietas noſtra decreuit. Cęterum in adulteris totũ diſtrictiſſime volumus cuſtodiri, quicquid diuali potuit commonitione decerni. Vno tẽpore duabus nemo copuletur vxoribus: quia ſe nouerit rerum ſuarum amiſſione plectendum. Nam aut libido eſt, & recte perfrui non ſinitur: aut cupiditas, & iure nuditate damnatur. Si quis autem ſuperflua turpique cupidine, coniugali honeſtate deſpecta, ad concubinæ elegerit venire complexus: ſi ingenua fuerit, iugo ſeruitutis cum filiis ſuis modis omnibus addicatur vxori: vt illi ſe per honeſta iudicia ſentiat ſubdi, cui per illicitam libidinem credidit poſſe pręponi. Quod ſi ad tale flagitium ancilla peruenerit, excepta pœna ſanguinis, matronali ſubiaceat vltioni: vt illam patiatur Iudicem, quam formidare debuiſſet abſentem. Donationes nullius terror extorqueat: nullus acquirere per fraudem vel execrabilem laſciuiam concupiſcat. Sola enim honeſtas merito capit lucrum de legibus. In allegationem iuſtiſſimæ largitatis illam diſtrictionem volumus cuſtodiri, quam pro veritate ſolicite legalis ſanxit Antiquitas. Sic enim, vt ipſa teſtatur, & fraudi non patebit occaſio, & veritati maior creſcit auctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipſe conditor, non implendo quæ leges vel iura præcipiunt, fecit incertum. Maleficos quoque, vel eos qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum ſeueritas inſequatur. Quia impium eſt, nos illis eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Qualis

Titulos affigere.

† *dic perſuaſionis.*

Bonorum dimidium publicatio.

Relegatio.

Qui non habet in are.

Duæ vxores.

Cõcubinatus.

Donationes liberæ ſunto.

Malefici ac magi.

enim fatuitas eſt, creatorem vitæ relinquere,& ſequi potius mortis auctorem? Turpis actus ex toto ſit a Iudicibus alienus. Nemo faciat, quod iura condemnant. Quia decretali pœna plectendi ſunt, qui ſe prohibitis exceſſibus miſcuerunt. Quid enim in aliis damnent, ſi ipſi ſe inhoneſta contagione commaculent? Sit etiam ſub diuitibus tuta mediocritas. A cæ-

Cædes.

dis temperetur inſania. Nam præſumptio manuum, actus probatur eſſe bellorum, maxime in eis, quos tuitionis noſtræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præſumptione tentauerit, violator noſtræ

Secunda appellatio.

iuſſionis habeatur. Appellari a ſubiecto Iudicibus ordinariis in vna cauſa ſecundo non patimur: ne quod ad remedium repertum eſt innocentis, † a-

† auxilium.

ſylum quodammodo videatur eſſe criminoſis. Si quis vero vetita iterare tentauerit, negocio priuatus abſcedat. Sed ne pauca tangentes, reliqua cre-

Confirmatio LL. anteriorum.

damur noluiſſe ſeruari, omnia edicta tam noſtra, quam domni aui noſtri, quæ ſunt venerabili deliberatione firmata,& vſualia iura publica, ſub omni cenſemus diſtrictionis robore cuſtodiri: quæ tanto munimine ſe tegunt, vt noſtra quoque iuriſiurandi interpoſitione cingantur. Quid per multa diſcurrimus? Legum vſualis regula & præceptorum noſtrorum probitas vbique ſeruetur.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX XIX.

In ſenatu recitetur ac proponatur edictum.

LAudabilium iuſſionum cauſas plerunque præbet vituperabilis exceſſus alienus,& miro modo momẽta iuſtitiæ de iniquitatis occaſione naſcuntur. Silet enim æquitas, ſi culpa non vociferetur admiſſa:& feriatum quieſcit principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela prouocatũ. Conquerentium ſiquidem vocibus adacti,& frequẽtium populorũ de rebus quibuſdam interpellatione commoniti, neceſſaria quædam Romanæ quieti edictali programmate duodecim capitibus, ſicut ius ciuile legitur inſtitutum, in æuum ſeruanda conſcripſimus, quę cuſtodita reſiduum ius non debilitare, ſed potius corroborare videantur. Hæc in cœtus veſtri ſplẽdore recitentur,& per triginta dies Pręfectus vrbis locis celeberrimis faciat ſolenni more proponi. Vt noſtra ciuilitate recognita, ſpes truculentis moribus auferatur. Nã qua confidẽtia proteruus aſſumat, quod principis agnouerit damnaſſe clementiam? Redeat amor omnibus diſciplinæ, per quam & parua coaleſcunt,& potiora ſeruantur. Ideo enim exercitus noſtros, iuuante Deo, crebris expeditionibus cõmonemus, vt vniuerſitatem compoſitam viuere legibus ſentiamus. Reddatur hæc animo noſtro viciſſitudo præmiorum: vt quem Reipub. vtilitatibus cognoſcitis occupatum, rariſſima querelarum editione pulſetur. Te-

Venalitas iudicum.

neant Iudices legitimas diſtrictiones, votum fœdiſſimę venalitatis abiiciãt. Metus cuncta componit, ſi reus crimen in iudicante non inuenit.

AD. VNIVERSOS. IVDICES. PROVINCIARVM ATHALARICVS. REX XX.

Annui iudices.

CVm vos prouinciis noſtris, iuuante Deo, annua reparatione præſtaremus, nec deſint iudicia per vniuerſos fines Italię diſtributa, intelligimus de inopia iuſtitiæ copiam venire cauſarum. Culpa ſiquidem veſtræ probatur eſſe negligentiæ, quoties a nobis coguntur homines legum beneficia poſtulare. Nam quis eligeret, tam longe petere quod in ſuis videtur ſedibus aduenisſe? Sed vt vobis ver-

ſutas excuſationes, & duras neceſſitates prouincialibus coleremus de aliquibus caſibus hactenus peſſimo torpore neglectis, edictalis programmatis definitione cenſuimus: vt & vobis creſceret confidentia recte iudicandi, & paulatim audacia maligna poſſit imminui. Quod more ſolenni per conuentus publicos triginta dierum facite propoſitionem. Vt iure condemnatus habeatur, qui poſt hæc remedia manere præſumpſerit deſperatus.

Edictum 30. dieb. in conuentib. promulgetur.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX XXI.

Filiorũ cauſas iure ad patrũ cognoſcimus remiſiſſe perſonas: vt ipſi de illorum prouectu debeant cogitare, quorũ intereſt ſtudia Romana proficere. Neque enim credendũ eſt, vos inde poſſe minus eſſe ſolicitos, vnde & generi veſtro creſcit ornatus, & cœtui prouenit aſſidua lectione conſilium. Nuper ſiquidẽ, vt eſt de vobis cura noſtra ſolicita, quorũdam ſuſurratione cognouimus, doctores eloquentię Romanæ laboris ſui conſtituta præmia nõ habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarũ magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter, cum manifeſtum ſit, præmiũ artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius ad glorioſa ſtudia per commodorum augmenta prouocandi. Prima enim grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum literarum, mater glorioſa facundiæ: quæ cogitare nouit ad laudem, loqui ſine vitio, hoc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quẽadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Nam ſicut muſicus conſonantibus choris efficit dulciſſimum melos, ita diſpoſitis congruenter accentibus metrum nouit decantare grammaticus. Eſt Grammatica magiſtra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis, Antiquorum nos cognoſcitur iuuare conſiliis. Hac non vtuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoſcitur ſingularis. Arma enim & reliquæ gentes habent: ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat. Hinc oratorum pugna ciuilis iuris claſſicum canit. Hinc cunctos proceres nobiliſſima diſertitudo commendat, &, vt reliqua taceamus, hoc quod loquimur inde eſt. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem, propitia diuinitate, largimur, vt ſucceſſor ſcholæ liberalium literarum, tam grammaticus quam orator, necnon & iuris expoſitor, commoda ſui deceſſoris ab eis, quorum intereſt, ſine aliqua imminutione percipiat: & ſemel Primi Ordinis veſtri, ac reliqui Senatus ampliſſimi auctoritate firmatus, donec ſuſcepti operis idoneus reperitur, neq; de trãsferendis, neque de imminuendis annonis a quolibet patiatur improbam queſtionem: ſed vobis ordinantibus atque cuſtodientibus emolumẽtorum ſuorum ſecuritate potiatur, Præfecto Vrbis nihilominus conſtituta ſeruante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox vt ſex menſes exempti fuerint, ſtatutæ ſummæ conſequantur prædicti magiſtri mediam portionem. Reſidua vero anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur. Ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt, vel horarum aliquo vacaſſe momento. In tãtum enim quę ſunt decreta, volumus firmiſſime cuſtodiri, vt ſi quis cuius intereſt, differendam putauerit hanc quaſi debitam functionem, procurato more vſu-

Profeſſoribus Rom. ſtipendia integre perſoluantur.

Grammatice.

Muſice.

Eloquentiæ.

Iuris doctor.

Semeſtres annonæ.

rarum diſpendia ipſe patiatur: quia iuſta commoda laudabiliter laboranti-
bus, plectenda cupiditate, ſubtraxit. Nam ſi opes noſtras ſcænicis pro po-
† fortè, oblectatione.
puli † collectione largimur, & ea ſtudioſiſſime conſequuntur qui adeo ne-
ceſſarij non habentur, quanto magis illis ſine dilatione præbenda ſunt, per
quos & honeſti mores proueniũt, & palatio noſtro facunda nutriuntur in-
genia. Hæc autẽ præſentibus literarũ magiſtris venerãdo cœtui veſtro præ-
cipimus intimari. Vt ſicut nos agnoſcunt de ſuis commodis eſſe ſolicitos,
ita a ſe prouectus adoleſcentium enixius nouerint nos exigendos. Ceſſet
Vnica cura.
nunc illa ſatyris doctoribus querulis vſurpata ſententia: quia duabus curis
ingenium non debet occupari. Ecce iam habere tolerabile probantur ho-
ſpitium: vnde nunc merito, vni ſolicitudini iugiter inhærentes, toto vigore
animi ad bonarum artium ſtudia transferantur.

PAVLINO. V.C. CONSVLI. ATHALARICVS. REX XXII.

Conſulatus dignitas datur.

INdiſcreti hominũ mores confuſique vagarentur, ſi aut culpa
formidinem, aut virtus pręmia non haberet. Sed cum vtraque
ſuis finibus, propriaque terminatione claudãtur, de illo nefas
eſt ambigi, qui meruit eligi iudicio principali. Nõ enim quic-
quã aut odio † decernim⁹, aut pellecti aliqua gratificatione lau
† debuim⁹.
damus. Electio noſtra de meritis venit; & tãto quis regali animo proxima-
tur, quanto bonis ſtudiis ſocietate çoniungitur. Non vereamini abſentes,
nec ſitis de principis ignoratione ſoliciti. Latere poteſt forſitã vulgare ho-
Sat noti, qui virtute præditi ſunt.
minũ genus, neſciri non poteſt proles Senatus: quando bene noti ſunt, qui
meritis aſſeruntur: & abunde cognoſcitur, quiſquis fama teſte laudatur.
Quapropter te longiſſime conſtitutum mẽtis noſtræ oculus ſerenus inſpe-
xit, & vidit meritum, quod non habebatur occultum. Propoſitũ ſiquidem
tuũ celebrata dilatauit opinio, faciens fidem generis morũ pondere, non ę-
tate. Neque enim fas erat, vt quẽ familia tanta produxerat, ſententia noſtra
in eo corrigẽdum aliquid inueniret. Semẽ generis morũ fructibus reddidi-
Genus.
ſti. Nihil vobis ætas longa ſubduxit. Antiquos in te Decios Roma cogno-
Decij.
uit. Decios inquã, priſcis ſæculis honoratam proſapiem, libertatis auxiliũ,
Curię decus, Romani nominis ſingulare præconium. Cui ſpecialiter adſcri-
ptum eſt, quod immaniſſimũ hoſtem ſtatu Reipub. periclitante euaſit, &
in tanta virorum fortiũ multitudine ſolus inuentus eſt, qui patriam plus a-
Parentũ gloria excitamur.
maſſet. Hæc nos exẽpla ſummonendo ſemper accendũt. Quia magnus ve-
recundiæ ſtimulus eſt, laus parentum: dum illis non patimur eſſe impares,
quos gaudemus auctores. Et ideo, quod deo auſpice dictũ ſit, per Indictio-
nem duodecimam ſume inſignia conſulatus. Honorem quidem arduum,
ſed familiæ veſtræ domeſticum. Vos enim completis paginam conſularẽ:
Ex copia faſtidium.
vos crebro nominat curſus annorum: & dum copia plurimum ſoleat ha-
bere faſtidium, veſtrum nomen repetitum ſemper efficitur glorioſũ. Huic
denique generi ſuperna fauerũt, præſtando deſideriis patrum felicia gene-
Mares.
ra maſculorũ. Hinc eſt, quod in illo rerum capite collegã vix videtis extra-
neũ: hos habetis Iudices, quos parentes. O temporũ ſingulare præconium!
Curia Romana completur pene veſtra familia: ecce vere nunc vnum dicẽ-
dum eſt corpus, quando conſtat vicini ſibi generis ſocietate permixtum.
Sed non remittas animos confidentia tuorum, nec credas poſſe ſufficere,
quod

quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur heres † bonorum, quando ſine ceſſatione compellitur, qui Maiorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias ſenioribus tuis, ſequens ætas cum aliqua opinabili nouitate ſuccedat. Nam ſi glorioſum eſt poſteris, auitas excellere facultates, quanto præſtantius eſt, hereditarias augere virtutes? Mores tuos domeſticos conuerſatione laudauimus: ſed maius aliquid decet publicis exhibere conſpectibus, vnde ſibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quiſquam vindicet, nec magiſter aſſumat. † forte, honorum.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX XXIII. *Canditati cōmendatio.*

QVid P. C. de vobis iudicemus, expendite: cum ad ſummarum culmina dignitatum germinis veſtri viros, quos nunquā vidimus, eligamus, non faſtidio negligentiæ, ſed honorabili præſumptione naturæ. Ad examen veniant, quę putantur incerta. Nā quis de illa re ęſtimet deliberandum, vbi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas noſtra complectitur, ſed tales veritatis teſtimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, ſed ſequitur incorrupta ſententia. Nam ſicut idem Curiæ corpus eſt vobis, ita in vnū laudabili propoſito conuenitis. Vos ergo dilexiſſe, iudicium eſt, vnde libertatis augmentum & noſtri imperij creſcit ornatus. Rerum cauſæ ſemper in ſemine ſunt: fructus æditus prodit auctores, & quicquid a diuinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc eſt, quod Patritium Venantium ſub admiratione penſemus, & fœcunda prole gaudentem, & tot conſulatibus parem. Educauit enim liberos, nulla diſcretione laudandos, pondere moderationis æquales, ingenij viuacitate conſimiles, & morum ſocietate vere germanos. Quorum infantiam bonis artibus enutritam, iuuentutem quoque armis exercuit, formans animum literis, membra gymnaſiis: tradens, amicis exhibere conſtantiam, dominis fidem: & quicquid in illo viro gratia diuina conceſſit, integra perfectione tranſmiſſum cernas in poſteros. Iactent ſe alij poſſeſſione locupleti, ſummumque putent bonas ſolas eſſe diuitias. In hac autem domo non tantum patrimoniis, ſed & virtutibus aditur hereditas. Hoc eſt profecto, quod vere diuites facit. Quando nullum melius poteſt eſſe compendium, quam laudibus ſucceſſiſſe Maiorum. Probatum eſt etiam in eo bonis diſpenſatoribus nil deeſſe. Alieni continens, propria ſub moderatione diſtribuens, & inuſitata laude mirabilis, nulli grauis tot protulit conſulares. Recipiat hæc audiens fructum bonorum, agnoſcat ſe præconem habere, quàm dominum, inter tot lumina procerum ſingulariter fuiſſe laudatum. Nam ſi homines ornat ſemel accepiſſe palmatam, quid ille cenſendus eſt, qui tot meretur in filiis conſulatus? Et ideo P. C. alumnum veſtrum Paulinum † laurea dignitate veſtimus. Vt iuuentus eius, quæ fulget meritis, trabea quoque reſplendeat triumphali. Hunc honorem Deciorum familia non miratur, quia eorum plena ſunt atria faſcibus † laureatis. aliis rara dignitas iſta contingit, in hoc decurſu generis pene naſcitur Conſularis. Fauete ergo P. C. noſtris muneribus, & noſtro nihilominus candidato. Nam licet nuncupemini omnes generaliter Patres, huic etiam eſtis ſpecialiter & parentes. Nomen veſtrum a curæ ſimilitudine deriuatum, fidelisſima rerum appellatione con-

In certis non eſt dubitandi locus.

Filij ſimiles.

Educatio liberorum.

Palmata.

† aurea.

Trabea.

† aureatis.

firmat, non † tranſlatitia vſitatione vocabuli, ſed honora ſorte naſcendi. Cedant nobis hanc felicitatem Diuina perpetuam, vt licet gratiam præſtetis exoticis, prole veſtra viuatis, gaudeatis.

Præfectura Prætoriana.

SENATORI. PRÆPOSITO. ATHALARICVS. REX XXIV.

SI te voluntas noſtra adhuc latētem, aut inhonorum forſitan inueniſſet, gauderemus quidem repertum, ſed bene dubitaremus acturum: quia ſpes, magis quam fructus, in nouo eſt. Sed cum domni aui noſtri innumeris prouectibus magnoque iudicio glorieris, inconueniens res eſt, diſceptationi ſubdere, quem vix poſſumus ſub admiratione prædicare. Tanti quippe nō examinanda, ſed veneranda ſentētia eſt: quia non poteſt de factis eius ambigi, cum & nos ab ipſo cognoſcamur electi, qui diuinæ ſupplicationi ſemper aſſiduis exegit meritis, vt illa faceret, quæ ſuperna gratia cuſtodiret. Nā quem ille virum aut exercitibus præficiens, cum victoria non recepit? aut Iudicem vngens, non iuſtiſſimum comprobauit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum: nam quod concepiſſet animus, reddebat ſemper affectus, miroque ſapientiæ ſtudio non habebat dubium, quod veraciter præuidebat eſſe venturum. Denique ex te probare poſſumus eximium principis inſtitutum: quem primæuum recipiens ad Quæſtoris officium, mox reperit conſcientia præditum, & legum eruditione maturum. Fuiſti nimirum ſumma temporum laus: vt illum ſic ad omnia ſolicitum inoffenſa redderes famulatione ſecurum, dum molem tantam regalis ingenij facundiæ tuæ viribus ſuſtineres. Te in dictationibus amœnum, te ad iuſtitiā rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipſius nulla abominabili taxatione vendebas: vt honor tibi ad opinionis diuitias proficeret, dum minime pretio ſubiaceret. Hinc eſt, quod videbaris æquiſſimo principi glorioſa dilectione ſociatus, quia eras a vitiis probabili ſequeſtratione diuiſus. Interpellantium te ponderibus ſapientiſſimus arbiter onerabat, tantumque de animi tui cognita diſceptatione præſumpſit, vt in beneficiis † litium tuum præſtaret æſtuantibus ſine aliqua cunctatione iudiciū. Quoties ille te grandæuis proceribus imputauit? dum non ſufficerent ad primordia tua, quos tanta longæuitas ætatis inſtruxerat. Erat plane quod in te prædicaret, eximium animum, ad promerenda beneficia patulum, & contra vitia cupiditatis obſtructum. Dum neſcio quo pacto rara eſt in hominibus manus clauſa, & aperta iuſtitia. Veniamus ad Magiſteriam dignitatem, quam non pecuniæ dignitate, ſed morum noſceris ſuffragio conſecutus: quo loco poſitus ſemper Quæſtoribus affuiſti. Nam cum opus eſſet eloquio defecato, cauſa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris a benigno principe, quod ſe tibi nouerat minime commiſiſſe, & quadam gratia præiudiciali vacabat alios laborare, vt te ſententiæ ſuæ copioſa laude compleret. Non enim proprios fines ſub te vlla dignitas cuſtodiuit: quando cōſcientiæ tuæ conſtat creditum, quod a multis fuit proceribus ſynceriſſime peragendum. Neſciuit quiſquam de te ſubmurmurare contraria, cū tamen de principali gratia ſuſtineres inuidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis: aduerſarij tui ſæpe locuti ſunt coacti, quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifeſta bona aliquid profiteri,

Quæſtor. — † locum. — *Clauſa manus, aperta iuſtitia.*

teri,

teri,dum generalibus odiis veretur exponi. Egiſti rerum domino Iudicem familiarem,& internum procerem.Nam cum eſſet publica cura vacuatus, ſententias prudentum a tuis fabulis exigebat:vt factis propriis ſe æquaret antiquis. Stellarum curſus,maris ſinus,fontium miracula,rimator acutiſſimus inquirebat:vt rerum naturis diligẽtius perſcrutatis, quidam purpuratus videretur eſſe philoſophus.Longa fiunt,ſi cũcta proferamus: quin potius ad beneficia noſtra conuertimur:vt quod ab illo cognoſcebatur deberi,ab herede Imperij tibi ſentias iuſte perſolui. Quapropter, iuuante Deo, quo auctore omnia proſperantur,ab Indictione duodecima in Præfecturæ Prætorianæ te ſuggeſtu,atque inſignibus collocamus. Vt probatum Iudicem ſine metu prouinciæ ſuſcipiant, quas hactenus improborum cognouimus actione fatigatas.Sed quanuis habeas paternam Præfecturam, Italico orbe prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus:† vetera moribus tuis,& omnium vota compleſti. Percurre, iuuante Deo, gloriæ campum, quem ſemper a te nouimus expetitum. Nam ſi te continentem (vt credimus)& dignitas iſta probauerit, hoc eſt ſæculi ambitioſa ſuperaſſe.Solitus es quidem iuſta non vendere: ſed nunc oportet impenſius læſis per iniuriam ſubuenire. Inuigilet incorruptibilis ſenſus aduerſus male cõſuetas manus. Excludatur vndique ſtudium fraudulentum. Quia hoc dignum eſt per Iudicem peruenire ſyncerum. Diutius quidem differẽdo pro te cunctorum vota laſſauimus, vt beneuolentiam in te probaremus generalitatis,& cunctis deſiderabilior aduenires. Habet hoc enim humana conditio,vt celerius adepta faſtidio ſint,dum omne precioſum vileſcit oblatũ: & contra,dulcius accipitur, quod ſub aliqua dilatione præſtatur. Sed non ſumus tantummodo de tuorum temporum laude contenti: perquire omnia,ad titulos Præfecturæ Prætorianæ pertinentia, quæ aliorũ viſa eſt fraudare cupiditas. Non liceat quenquam gloriari furtis aut præiudiciis ſuis. Lumen te immiſimus rebus cælatis: quando nec prudentiæ tuæ quiſquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione lentare. Conſtitue & huic regulam dignitati,qui ante actis faſcibus mirabilis continentię exempla prębuiſti. Nam licet omnes pene honores ſummos æqualiter egeris, habes tamen propoſita conſcientiæ bona,vbi nullam decet eſſe menſuram. Hic enim decorum eſt,terminum non habere. Hic honeſta probatur ambitio, cuius etiam & nimietas placet. Omne ſiquidem prædicandum quãto profuſius quæritur,tanto glorioſius inuenitur.

Doctrina recondita. *Purpurati Philoſophi.* *Hæres Imperij.* †fort. vtere. *Vltrò oblata faſtidiuntur.*

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. ATHALARICVS. REX XXV.

CVmulauimus quidem P.C. beneficiis noſtris copioſum virtutibus,diuitem moribus, plenum magnis honoribus ſenatorem. Cuius ſi merita conſideretis, debemus omne,quod ſoluimus. Qua enim compenſatione commendandus eſt, qui aures dominantium † luculenta ſæpius prædicatione compleuit? Dignitates ſibi creditas eximia grauitate tractauit: & niſus eſt tempora facere, quæ merito laudarentur in principe. Trahebat regnantis animum veritas & diſertitudo dictorum: cui ſic omnia retulit, vt miraretur ipſe,qui fecit. Allegauit ſolus,quod omnes iuuaret:& dum purpuratas auditori ſuo ferierat laudes, gratioſum vobis noſtrum fecit imperium.

Cãdidati cõmendatoria. †locuplete. *Purpuratæ laudes.*

Commen-

Commendat enim ſuam gentem, qui oratione placabili permulcet regiam ſummitatem: quando ex vobis & alter talis creditur, a quo ſimilia poſtulentur. Patrem quoque clementiæ noſtræ in ipſa Curia libertatis qua diſertitudine deuotus aſſeruit? Recolitis quemadmodum facta eius orator nobis excolebat, virtutes ipſius plus mirabiles faciens, quam honores. In abſoluto datur probare, quod dicimus. Æſtimate P. C. quali gratia potuiſtis ab illo reſpici, a quorum ſe corpore ſic videbant ornari. Glorioſis quippe dominis gratioſa ſunt præconia, quam tributa. Quia ſtipendium & tyranno penditur: prædicatio autem niſi bono principi non debetur. Quid præconiales viri creditis, his tantum fuiſſe contentum, vt dominos niteretur laudare ſuperſtites, a quibus dum viciſſitudo præmiorum forſitan quæritur, laboris tædia non vitantur: tetendit ſe etiam in antiquam proſapiem noſtram, lectione diſcens, quod vix maiorum notitia cana retinebat. Iſte Reges Gothorum longa obliuione cælatos, latibulo vetuſtatis eduxit. Iſte † Amalos cum generis ſui claritate reſtituit, euidéter oſtendens, in decimá ſeptimam progeniem ſtirpem nos habere regalem. Originem Gothicam hiſtoriam fecit eſſe Romanam, colligens quaſi in vnam coronam germen floridum, quod per librorum campos paſſim fuerat ante diſperſum. Perpendite quantum vos in noſtra laude dilexerit, qui veſtri principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem. Vt ſicut fuiſtis a Maioribus veſtris ſemper nobiles æſtimati, ita vobis rerum antiqua progenies imperaret.

Curia libertatis. — *Ortus Gothorum.* — † Samalos.

Credimus P. C. & ſi adhuc referre volumus, beneficia collata ſuperantur. Noſtris quoque principiis quanto ſe labore conceſſit? cum nouitas regni multa poſceret ordinari, erat ſolus ad vniuerſa ſufficiens. Ipſum dictatio publica, ipſum conſilia noſtra poſcebant: & labore eius actũ eſt, ne laboraret imperiũ. Reperimus eum quidem magiſtrũ, ſed impleuit nobis Quæſtoris officium, & mercedes iuſtiſſima † deuoluens cautela, quam ab auctore noſtro didicerat, libenter heredis vtilitatibus exhibebat. Verum his aliquid maius adiiciens, primordia regni noſtri & armis iuuit & literis. Nã dum curę litorum regias cogitationes inceſſerent, ſubito a literarum penetralibus eiectus, par ſuis maioribus ducatum † præſtitit intrepidus: cui quia defuit hoſtis, moribus triumphauit eximiis. Nam deputatos Gothos propriis pauit expenſis: vt nec prouinciales percelleret, nec fiſcum noſtrum expenſarum oneribus ingrauaret. Arma eius nulla poſſeſſorum damna ſenſerunt. Fuit nimirum prouinciarum veriſſimus cuſtos. Nam ille defenſor proprie dicendus eſt, qui tuetur innoxie. Mox autem, vt tempus clauſit nauium commeatum, bellique cura reſoluta eſt, ingenium ſuum legũ potius ductor exercuit: ſignans † fine litigãtium, quod ante ſub pretio conſtabat eſſe laceratum. Talem Metelli in Aſia, talem Catonis in Hiſpania legimus fuiſſe † dictatum: qui plus de ſua diſciplina, quã per arma laudati ſunt: non iniuria, quia hoſtem congredi varius ſemper euentus eſt: indubitata vero gloria, morum cuſtodiſſe menſuram. Quid ergo? nunquid tali actione præſumens aliqua ſe elatione iactauit? dum eſt familiare hominibus extolli, cum bene de ſe cognouerint æſtimari. Nonne tanta ſe communione tractauit, vt principis ſibi gratiam ad beneficia tanta crederet eſſe conceſſam? Beneuolus cunctis, moderatus in proſperis, ignorans niſi grauiter laceſ-

† deuotione perſoluens cautelam. — *Arma & litteræ.* — † ſumpſit. — † ſine dãno. — *Metellus.* — † ducatum. — *Modeſtia.*

laceſſitus iraſci. Qui cum ſit iuſtitia rigidus ad remiſſiones irarum nō perdurat auſterus. ſuarum rerum diſtributor egregius: & dum neſciat aliena quærere, nouit propria largus offerre. Hos igitur mores lectio diuina ſolidauit: † quoniam ſæpe bene geritur, ſi cœleſtis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omniū ſumitur manifeſta cognitio: hinc ſapientia veritatis ſapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cœleſtis. Huic ergo P.C. deo auſpice, a duodecima Indictione Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem: vt querelas omnes infidelium nundinatione collectas, deo præſtante, ſua integritate componat: faciatque tam nimium deſideratus, vt cunctis poſſit eſſe beneficus. Aſſint ſuperna diſpoſitis: vt quem nos probauimus longa conuerſatione prudentem, proſperrimus ſibi, fideliſsimus nobis, vtilis Reipublicæ debeat inueniri, & relinquat poſteris famam, per quam glorioſam ſeculis ſuam faciat eſſe familiam.

Sacra lectio. † quando ſemper.

MAGNI. AVRELII
CASSIODORI. VARIARVM
LIBER. DECIMVS

IVSTINIANO. IMPERATORI. AMALASVENTHA. REGINA I.

ADeo, clementiſſime principum, vobis amore inhæſimus, vt diſtulerimus hactenus indicare filij noſtri glorioſæ recordationis occaſum: ne amantis læderemus animum poſt triſtia nuntiorum: ſed nunc iuuante Deo, qui conſueuit caſus aſperos in proſpera commutare, illa magis elegimus in veſtram deferre notitiā, de quibus nobiſcum poſiti, participata exultatione gaudeatis. Iuuat enim, diuina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad ſceptra virum nobis fraterna proximitate coniunctum, qui regiam dignitatē communi nobiſcum conſilij robore ſuſtineret: vt & ille auorum ſuorum purpureo decore fulgeret, & animos noſtros ſolatium † prudentis erigeret. Iungite nunc vota felicia. Vt ſicut nos in imperio pietatis veſtræ omnia fieri proſpera deſideranter expetimus, ita nobis fauere veſtram beneuolentiam comprobemus. Peracto itaque nūtio, vt quod vobis pro ingenita clementia credimus eſſe votiuum, addimus etiam gratiſſimæ legationis officium: vt pacem, quam mēte ſemper geritis, etiam mihi retineatis eſſe collatam, adiectione quoque temporum protelet is. Nam licet cōcordia principum ſemper deceat, veſtra tamen abſolute me nobilitat: quoniā ille redditur amplius excelſus, qui veſtræ gloriæ fuerit vnanimiter cōiunctus. Sed quoniam epiſtolarum breuitate vniuerſa ſufficienter nequeunt expediri, ſalutantes reuerentia competenti, quædam Legatis noſtris verbo vobis inſinuanda commiſimus, quæ conſuetudine veſtræ ſerenitatis libenter accipite: vt ab omnibus euidenter poſſit agnoſci, quod iuſte nobis probamus

Electio Regis Gothorum.

† fortè prudentiā.

Pacis prorogatio & confirmatio.

Mandata Legatorum.

de veſtra manſuetudine polliceri. Conuenit enim de vobis indubitanter præſumi: quando & nos pro deſiderio veſtro in his, quos commendaſtis, talia facimus, qualia vos ſperaſſe cognouimus.

† THEODOALDVS.

IVSTINIANO. IMPERATORI. †THEODAHADVS. REX II.

NOuis regibus mos eſt, per diuerſas gentes prouectus ſui gaudia nuntiare: vt acquirant affectum principis externi de ipſa communione regnandi. Quod facienti mihi, piiſſime Imperator, multo melius diuina tribuerunt: quoniam veſtram gratiam ſecurus expeto, quam præcellentiſſimam domnam ſororem noſtram vobis pepigiſſe cognoſco. Ab eius enim iudicio me nullatenus deuiare certiſſimum eſt, quæ tanta ſapientiæ luce reſplendere, vt & propria regna mirabili diſpoſitione componat, & promiſſam cũctis gratiam robuſta firmitate cuſtodiat. Ideo enim me curarum ſuarum fecit eſſe ſocium, quatenus & ego illos deſiderem habere reuerẽdos, quos ſibi ipſa fecit eſſe pacificos, prudentiæ ſuæ more diiudicans: vt taliũ amicitias eligeret, qui in toto Orbe ſimile nil haberent. Neque enim noua eſt iſta dilectio: nam ſi deceſſorum noſtrorum facta recolatis, agnoſcitis quandam eſſe conſuetudinis legem, cum illo imperio amicitiam Amalos ſemper habuiſſe. Quæ tanto certior, quanto vetuſtior: quia facile mutari non poteſt, quod per longa ſæcula cuſtoditur. Suſcipite itaque affectuoſis mentibus & noſtra primordia, & dõnæ ſororis noſtræ, cui ſingulariter ſtudetis, iudicio fauete. Nam ſi me ſimiliter diligitis, Regem quodammodo pariter efficitis. Sed quoniam nos amplius loqui deſideria nouitatis expoſcunt, & literarius ſermo narrare plurimum non patitur, ideo tantis meritis (ſicut dignum eſt) ſalutationis honore completo, harum portitoribus Legatis noſtris aliqua pietati veſtræ delegauimus intimanda: quia nemo vtilius tractat, quam qui veſtræ manſuetudini committere ſua vota deliberat.

Amali.

Legator. mãdat.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. AMALASVENTHA REGINA III.

POſt flebilem filij noſtri diuæ recordationis occaſum, vicit animum piæ matris generalitatis affectio: vt non mæroris ſui cauſas, ſed veſtra potius augmenta cogitaret. Quæſiuimus, regales curas quo ſolatio fulciremus. Sed auctor ille caſtitatis & miſericordiæ ſingularis, qui nobis primæuum ſubtracturus erat filium, maturi fratris reſeruauit affectum. Elegimus, deo auſpice, conſortem regni noſtri feliciſſimum Theobaldum. Vt qui hactenus Reipub. molem ſolitaria cogitatione pertulimus, nunc vtilitates omnium iunctis conſiliis exequamur: quatenus in tractatibus duo, in ſententiis vnum eſſe videamur. Aſtra ipſa cœli mutuo reguntur auxilio, & vicario labore participata Mundum ſuis luminibus adminiſtrant. Ipſi quoque homini duplices manus, ſocias aures, oculos geminos, diuina tribuerunt: vt robuſtius perageretur officium, quod duorum fuerat ſocietate complendum. Exultate P. C. & factum noſtrum ſupernis commendate virtutibus. Nihil reprehenſibile deſideramus agere, quæ cum conſilio alterius cuncta delegimus ordinare. Communio ſiquidem regni mores aſſerit: quoniam placabi-

Conſors regni aſſumitur Theodahad⁹.

Communio dignitatis.

cabilis eſſe iuſte creditur,qui poteſtatis ſuæ habere participem comproba-
tur. Reſerauimus itaque,deo iuuante,palatia viro noſtri generis, claritate
conſpicuo,qui Amalorum ſtirpe progenitus,regalem habeat in actibus di- *Theodahadi*
gnitatem,patiens in aduerſis,moderatus in proſperis,&, quod difficillimũ *laus.*
poteſtatis genus eſt,olim rector ſui. Acceſſit his bonis deſiderabilis erudi-
tio literarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam. Ibi pru-
dens inuenit,vnde ſapiẽtior fiat.ibi bellator reperit,vnde animi virtute ro-
boretur.inde princeps accipit,quemadmodum populos ſub ęqualitate cõ-
ponat. Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam literarum non au-
geat glorioſa notitia. Accipite quod maius generalitatis vota meruerunt.
Princeps veſter etiã Eccleſiaſticis eſt literis eruditus:a quibus ſemper quic- *Princeps li-*
quid eſt pro † honore commonemur,iudicare recte,bonum ſapere,diuina *teris ſacris e-*
venerari,futura cogitare iudicia. Neceſſe eſt enim, vt ſequatur iuſtitiæ ve- *ruditus.* † v. homine
ſtigium,qui de ſua ſententia cauſam ſe credit eſſe dicturum. Viderim quæ
lectio acuat ingenium diuina, ſemper efficere nititur pium. Veniamus ad *Virtus re-*
illam priuatæ Eccleſiæ largiſſimam frugalitatem, quæ tantam procurabat *gia.*
donis abundantiam, conuiuiis copiam, vt cõſiderato eius antiquo ſtudio,
nihil noui habere videatur in regno. In hoſpitalitate prõpt⁹, in miſeratione
piiſſimus. Sic cũ multa expenderet,cenſus eius cœleſti remuneratione cre-
ſcebat. Talem vniuerſitas debuit optare,qualẽ nos probamur elegiſſe, qui
rationabiliter diſponens propria,non appetat aliena. Tollitur enim neceſ-
ſitas principibus excedendi, quoties aſſueuerint propria moderari. Lauda- *τὸ μέτρον.*
ta nimirum ſententia,quę rerum præcipit modum : quia nimium non pla-
cet,etiam quod bonum putatur. Gaudete nũc P.C. & ſupernæ gratiæ pro
nobis vota perſoluite:quando talem mecum cõſtitui principem, qui & de *Vota pro im-*
noſtra æquitate bona faciendo propria ſuæ pietatis oſtendat. Hunc enim *peratore ſol-*
& Maiorum ſuorum commonet virtus, & auunculus efficaciter excitat *uenda.*
Theodericus.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODAHADVS. REX IV.

Diuina nobis beneficia P.C. perueniſſe,feliciter nuntiamus:domi-
nam rerum, toto Orbe glorioſam,conſortem me regni ſui larga *Cõſors regni.*
pietate feciſſe: vt nec illi deeſſet fidele ſolatium, & nobis auitum
congrue pręſtaretur imperium. Suſcipiatur gratiſſime, quod ge-
neralitatem conſtat optaſſe. Referentur nunc ſine metu vota cunctorum.
Vt vnde periculum pertuli,inde me vniuerſitas cognoſcat ornari. Pręſum-
pſiſtis enim me in † conſcio ſuſurrare, quod palam non poteratis aſſumere. † conſortio.
Quantum vobis debeam,hinc datur intelligi, vt illud mihi feſtinaretis di-
uinitus euenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc vobis eſt
potius nouum, quam nobis incognitum. Magna ergo gratia completum
debet accipi, quod velociter quem oportebat videbatur aperiri. Sed ſi
quid de vobis meremur, cum tamen plurimum apud vos valere noſtram
gloriam confidamus, domnæ & ſororis noſtræ glorioſas laudes iugiter
perſonate. Quę magnitudinem imperij ſui noſtra voluit participatione ro-
borari: vt tanquã in duobus luminibus vnus eſſet aſpectus, & cõcordẽ ſen-
ſum nemo crederet ſegregatũ. Sic ſunt enim ſimul,quos & gratia iungit,&

parentela conciliat. Arduum ſibi hoc forſitã æſtiment impares mores: difficile eſt, illos aliter viuere, qui ſibi poſſunt bonarum cogitationum ſimilitudine conuenire. Conſilium quippe mutare detrectat improuidus: ſapiētiam vero ille quærit in altero, penes quem eſt ſcientiæ magnitudo. Sed inter diuerſa munera, quæ nobis cum regia maieſtate diuina tribuerunt, illud amplius permulcet animum noſtrum, quod nos ſapientiſſima domina, trutina magnæ diſceptationis, elegit: cuius prius ideo iuſtitiam pertuli, vt prius ad eius prouectionis gratiam peruenirem. Cauſas enim, vt ſcitis, iure communi nos fecit dicere cum priuatis. O animi nobilitas ſingularis! En æquitas mirabilis, quam Mundus loquatur. Non dubitauit parentem prius iuri publico ſubdere, quem paulopoſt voluit ipſis quoque legibus anteferre. Explorauit conſcientiam, cui erat regni traditura cenſuram: vt & illa domina cognoſceretur eſſe cunctorum, & me probatũ perducere dignaretur ad regnum. Quando his muneribus, quando ſoluamus tantæ gratiæ quæ debemus? vt † quæcunque paruulo filio imperauit ſola, nunc mecum delegerit regnare ſociata. In ipſa eſt enim decus regnorum omnium, in ipſa noſtræ originis flos bonorum. Quicquid fulgemus, ab eius claritate ſuſcipimus. Quando non ſolum parentibus laudem contulit, ſed ipſum quoque genus humanitatis ornauit. Quis poſſit ſufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Diſcerent profecto noua philoſophi, ſi viderent; & minora libris ſuis faterentur condita, quam huic cognoſcerent attributa. In tractatibus acuta, ſed ad loquendũ ſumma moderatione grauiſſima. Hæc eſt regalis proculdubio virtus, celerius neceſſaria ſentire, & tardius in verba prorumpere. Neſcit enim pœnitenda loqui, " qui proferenda prius ſuo tradidit examini. Hinc eſt, quod eius doctrina " mirabilis per multiplices linguas magna vbertate diffunditur: cuius ingenium ita paratum reperitur ad ſubitum, vt non putetur eſſe terrenum. In libris Regum regina Auſtri veniſſe legitur ad diſcendam ſapientiam Solomonis: hic principes audiant, quod ſub admiratione cognoſcant. Paucis verbis ſenſus clauditur infinitus, & ſumma facilitate componitur, quod ab aliis nunc ſub longa deliberatione formatur. Beata Reſpub. quæ tantæ dominæ gubernatione gloriatur. Minus fuit, vt generalitas ſub libertate ſeruiret: addictum eſt tantis meritis, ne ei ſubderetur & reuerentia principalis. Hoc enim obſequio digniſſime dominamur. Nam cum tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obſecundo. Sub tali ſiquidem monitore regni pondere non grauamur. Dum ſi quid ſit pro nouitate incognitum, fiet nobis eius inſtructione certiſſimum. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. Agnoſcite principes viri, ſapientiſſimæ eſſe dominæ, quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut interrogando melius ſentimus, aut eius imitatione proficimus. Viuite nunc felices. Viuite, deo auxiliante, concordes, & æmulamini gratiam, quam regiam cognoſcitis tenere concordiam.

Ex priuato rex.

† quæ cum.

Laus Amalaſuentha.

THEODOSIO. HOMINI. SVO. THEODAHADVS. REX V.

POteſtatis noſtræ cenſuram, rerum volumus eſſe modeſtiam: vt quantum diuina beneficia percepimus, tantum æquabilia plus amemus. Priuata ſiquidem ſtudia a noſtro animo probantur excluſa: quia generalis dominus cuſtos factus ſum, Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo præſenti iuſſione præcipimus, vt quicunque ad domum noſtram noſcitur pertinere, & curæ tuæ probatur eſſe cõmiſſus, nullis præſumptionibus inſoleſcat. Quia ſolus dicendus eſt ille meus, qui legibus potuerit eſſe tranquillus. Augete famam noſtram, per patientiam veſtram. Si quis habuerit cum altero forte negocium, ad communia iura deſcendite, fora vos tueãtur, non iniqua præſumptio. A domeſticis inchoare volumus diſciplinam, vt reliquos pudeat errare, quando noſtris cognoſcimur excedendi licentiam non præbere. Mutauimus cum dignitate propoſitum, & ſi ante iuſta diſtricte defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent principes, ſed quicquid diuino auxilio regimus, noſtrum proprie confitemur. Eſtote ergo circa eos, qui iuri noſtro ante fuere ſubiecti, omnino ſoliciti: nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me veſtra potius perueniat, quam aliqua querela procedat: quia bona conſcientia tunc vere imperat, cum generaliter præſtare feſtinat.

Iure viuendũ *Domeſtici regis.*

PATRITIO. V.I. QVÆSTORI. THEODAHADVS. REX VI.

NEceſſarium probatur eſſe Reipub. perſonas dignitatibus aptas eligere: vt cui iuſtitia cõmittitur, malis moribus non grauetur. Alioqui inefficax eſt, ab homine exigere, quod agnoſcitur non habere: contra, confidenter quæritur, quod ineſſe ſentitur. Et ideo primum nobis placuit tuos mores inſpicere, ſine quibus poſſunt quælibet optima diſplicere. Ornamentum enim bonorum omnium eſt ſyncera benignitas, quæ non eſt ſola, quia de virtutibus videtur eſſe generata. Ordinem ſerua noſtri iudicij: vt ſicut hæc prima quæſiuimus, ita te cuſtodire iuſtitiam præ omnibus ſentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluenta perquirere: quam licet ſingulariter diligamus, moribus tamen iuſte poſtponimus. In illis enim vita cognoſcitur, hic tantum lingua laudatur: ſed in te valde decorum: quia vtrũque noſceris habere ſociatum. Æqualiter enim ſplendes actionis merito, & dictationis eloquio: vt iuſte poſſit intelligi, per te voluntas principis expediri. Nam inter cæteras artes oratoriam ſic diligimus, vt eam ornamẽtum omnium literarum eſſe fateamur. Quicquid enim in qualibet diſciplina concipitur, ab iſta ſub decore profertur. Reperiat quanuis magna philoſophus, quid proderit ſentire, ſi laudabiliter non poſſit extollere? Naturale eſt, inuenire: ſed facundius, decenter aſſerere. Quale enim cunctis deſiderantibus loqui? & res cõmunes ita diſerte dicere, quas etiam prudentes ſe mirentur audiſſe? In hac te cognouimus arte præualidũ, vt & ſuadere poſſis ſuauiter, & ſuggeſtionibus tuis neſcias maligna miſcere. Atq; ideo Quæſturæ tibi faſces per decimãtertiam Indictionẽ, propitia diuinitate, concedimus: vt facias generalitatis votũ iuridicorũ ſequendo iudicium. Totum te legibus, totũ reſponſis trade prudẽtium. Sic nobis optime conſulueris, ſi priſcorũ ſeruias conſtitutis.

Quæſtoris creatio. *Iuſtitia.* *Eloquentia.* *Laus eloquẽtiæ.* *Quæſtoris officium.*

Conſidera, in verbis tuis laudem poſitam principalem. Fama noſtra eſt, quod loqueris:conſcientia, ſine dubitatione quod ſentis. Intellige tamen quantum ſit,quod a te exigatur,cui opinio noſtra committitur. Hæc ſubiectos noſtros amplectitur,hæc per gentes exterasperuagatur,per hanc vbi non videmur,agnoſcimur. Decreta noſtra tradunt ciuitatibus prouinciisq; ſermones. Iudicare de nobis poſſunt, qui etiã noſtris iuſſionibus obſequũtur. Summo ergo ſtudio conſtat eſſe ſeruandum,quod de nobis poteſt ferre iudicium.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODAHADVS. REX VII.

Ad ſenatum pro receptione Quæſtoris cõmendatio.

POſt primordia noſtri imperij, vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit P. C. cauſa ſermonis: vt iudicem nos cognoſcatis elegiſſe, cuius vos lingua poſſit ornare. Quæſtor enim eloquens Reipub. decus eſt, qui & vota noſtra optime videatur edicere, & Antiquorum iura firmo conſilio cuſtodire. Hinc eſt enim Patritius ſuis iam vocabulis honoratus. Nam perpetua fruitur laude, cui eſt honor in nomine: cuius affluentem facundiam ſtudia Romana genuerunt, oſtentans merito de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit vbique laudari: ibi defecatus ſermo Latinus eſt: inde diſcuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vina, balſama, & olentia thura tranſmittant: Roma tradit eloquium, quo ſuauius nil ſit auditum. Sic bonis artibus eruditus, mox eſt forenſibus aptatus excubiis: vt oratores, quos longa meditatione præceperat, † a ſimili declamatione monſtraret. Notum eſt etiam, quanta cum collegis ſuis moderatione contendit. Certaminibus eius modeſtia ſemper affuit: dicendi calore raptatus, ſtuduit laudabilibus inuentis: non, quod plerique faciunt, vacauit iniuriis, qui ſic perorauit cauſas ſub trãquillitate, vt mores proprios ſemper aſſereret. Cõtendiſſe ſiquidem, non litigaſſe repertus eſt. Alienam enim cauſam faciebat ſuam gloriam. Nam ſic cognitus eſt vincere, vt probaretur contrarium non læſiſſe. Talem itaque virum non decuit diutius iuſtitiam petere, ſed docere. Quia iudicaria virtus eſt, linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam cuſtodire. Cognoſcite P. C. quid fieri velimus, quando in iudicibus primum mores elegimus, in ea magis dignitate, quæ iura conſueuit edicere. Non enim temporibus noſtris poteſtate regia eſt armata Quæſtura, ſed legibus probatur eſſe compoſita. Velle noſtrum Antiquorum principum eſt voluntas, quos in tantum deſideramus imitari, quantum illi iuſtitiam ſunt ſecuti. Illa eſt enim reuerenda priorum auctoritas, quæ a recto tramite non declinat. Sequendi enim neceſſitatem reliquit poſteris, qui iuſtitiam ſuis miſcuerit conſtitutis. Et ideo P.C. per decimamtertiam Indictionem, Illuſtri Patritio Quæſturæ contulimus dignitatem: vt qui eſt clarus nomine, magnificus etiam ſit honore. Fouete in eum noſtra iudicia: vt quod nos præſtitimus, vobis placitum nihilominus ſentiatur.

Patritius.

Rom. eloquẽtia.

† cõſimili.

Modeſtia.

Quæſtor quid eo ſacculo fuerit.

IVSTI-

IVSTINIANO. AVGVSTO. AMALASVENTHA REGINA IIX.

ITa nos gratia veſtræ pietatis oblectat, vt quicquid ad decorem noſtrum poteſt proficere, libenter a veſtris velimus partibus poſtulare. Quia talia vobis diuina tribuerunt, vt & vos eius affluẽter muneribus abundetis, & ſperantibus benigno animo, quæ ſunt neceſſaria, concedatis. Et ideo manſuetudinem veſtram reuerenter ſalutans, harum portitorem illum ad excellentiæ veſtræ beneficia deſtinaui: *Marmor.* vt marmora, vel alia neceſſaria, quæ quondam Calogenitum comparare feceramus, per præſentium portitorem ad nos peruenire, domino fauente, iubeatis. Vt cognoſcamus nos a pietate veſtra re vera diligi, quorum facitis vota compleri. Veſtra enim gloria eſt noſter ornatus: quando vos præſtitiſſe cognoſcitur, quod noſtris laudibus applicatur. Decet enim, vt & Orbis iſte Romanus iuuamine veſtro reſplendeat, quem amor veſtræ ſerenitatis illuſtrat. *Orbis Rom.*

IVSTINIANO. AVGVSTO. THEODAHADVS. REX IX.

AEquum eſt, ſapientiſſime Imperator, vt illa nobis libenti animo faciatis impendi, ad quæ ſi eſſemus deſides, a veſtra potius clementia deberemus hortari. Vobis enim gratum eſſe non dubiũ eſt, quicquid per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri. Quia laudibus veſtris iure proficit, quando videtur creſcere, quod ad noſtræ Reipub. poteſt gloriam pertinere. Quapropter exhibens principatui *Mandatum [illegible]* veſtro reuerẽtiſſimum ſalutationis affectum, harum portitorem ad illa direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus fuerat deſtinatus: vt, & ſi perſona rebus humanis ſubtracta eſt, beneficia tamen veſtra, ad nos, Deo ordinante veniant. Ne caſſetur deſiderium, quod conuenienter eſt de veſtra præſumptione ſecutum.

THEODORÆ. AVGVSTÆ. AMALASVENTHA. REGINA X.

DVm propoſiti noſtri ſit, illa quærere, quæ probãtur ad gloriam principis pertinere, dignum eſt vos ſermone venerari, quos bonis omnibus conſtat ſemper augeri. Concordia nõ eſt ſola præſentium, quinimmo illi ſe melius reſpiciunt, qui animi caritate ſe coniungunt. Atque ideo reddens auguſtæ reuerentiæ ſalutationis affectum, ſpero vt redeũtibus Legatis noſtris, quos ad clementiſſimum & glorioſiſſimum principem deſtinauimus, de veſtra nos faciatis ſoſpitate gaudere. Quia proſpera veſtra ita nobis grata videntur, vt propria: & neceſſe eſt, ſoſpitatem deſideranter ſuſcipere, quam nos iugiter conſtat optare.

MAXIMO. DOMESTICO. V.I. THEODAHADVS. REX XI.

SI gloria eſt bonorum principum, incognitas honoribus clarificare perſonas (dum quicquid a ſubiectis proficitur regnantium laudibus applicatur) quanto nobis præſtantius eſt, nobiliſſimæ familiæ reddere, quod eam cognoſcimus etiam naſcendi ſorte meruiſſe? *Primicerius ac domeſticatus cõfertur.* Sic enim iuſtitiam ſequimur, ſi bonis heredibus parentum præmia non negemus. Decet enim, etiam priores ſuos vincere, qui ad noſtra meruerunt tempora peruenire. Anitios quidem pene principibus pares ætas priſca progenuit: quorum nominis dignitas ad te ſanguinis fonte

perducta, collectis viribus hilarior inſtaurata rutilauit. Quis ergo relinqueret in poſteris minus honoris, quos tam diu conſtat fuiſſe præcipuos? Accuſarentur ſæcula, ſi talis potuiſſet latere familia. Atque nobis Marios vel Coruinos annoſior vita ſeruaſſet, vix ſaciaretur principis votum, ſi nos contingeret perſonas illas talium poſſidere meritorum: quemadmodum nunc profecto negligamus inuenta, qui deſideramus habere præterita? Atque ideo (quod feliciter dictũ ſit) Primiceriatus, qui & Domeſticatus nominatur, ab Indictione decimaquarta tibi conferimus dignitatem. Vſurus es omnibus titulis, qui ad eius pertinent actionem. Hic honor quanuis tãtis natalibus videatur inferior, cunctis tamen faſcibus tuis videtur eſſe felicior, cuius tempore meruiſti coniugem regiæ ſtirpis accipere, quam in tuis curulibus nec præſumpſiſſes optare. Age nũc, vt ſicut tibi eſt votiuus, ita nobis reddatur acceptus. Conſidera quod merueris, & dignum te noſtra affinitate tractabis. Nam qui familiæ regnantis adiungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc maior opera manſuetudini detur: nunc omnibus communio benigna præbeatur: vt talem probemur elegiſſe, quem nulla poſſit proſperitas immutare. Humilis age rem gloriæ: quia de modeſtia laus ſumitur, de elatione odium concitatur. Prouectibus quidem proxima eſt indubitanter inuidia: ſed tolerantia melius vincitur, quæ contentione ſemper augetur. Supra cæteras enim virtutes amicam ſapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, ſuſtinendo potius quam vindicando laudaberis. Iram vince: benigna dilige. caue ne maior videatur eſſe felicitas moribus tuis: ſed qui noſtro iungeris generi, proximus glorioſis actionibus comproberis. Laudati ſunt hactenus parentes tui, ſed tanta non ſunt coniũctione decorati. Nobilitas tua non eſt vltra quod creſcat. Quicquid præconialiter egeris, proprio matrimonio digniſſimus æſtimaris.

Marij. Coruini. — *Coniux regia ſtirpis.* — *Affinitas regia.* — *Modeſtia & patientia.*

SENATVI VRBIS ROMÆ THEODAHADVS REX XII.

Candidati cõmendatio.

NE quis nos, P.C. in honoribus dãdis non æſtimet habuiſſe rationem, quod poſt inſignia Conſulatus minora magis poſterius conferamus. Quinimmo ſuaſerunt nobis merita candidati, ne iam maturus nulla videretur ſumere, qui primęuus emerita cognoſcitur accepiſſe. Auari quippe principis erat, in vno honore ſpatia vitæ tam magna cõcludere, & ideo magis nihil præſtare, quia prius cognoſcitur ſumma meruiſſe: quin potius omnia promiſcue concedamus. Nulla dignitas minor eſt, cum bene geritur: quando reuerentiam plerunque actio videtur accipere de claritate perſonæ. Hæc autem tunc ſunt gradibus diſtincta, cum diuerſis fuerint attributa. Nam honorẽ ſuum ſemper æqualiter retinet quicquid probe † retinet Cõſularis. Sic minorũ fluminũ vocabula maior amnis abſorbet: & quanuis plurima fluenta Tiberis † noſter excipiat, tamen a proprio nomine non declinat. Et ideo, ꝙ feliciter dictũ ſit, illuſtri viro atq; magnifico Patritio Maximo Primiceriatus, qui & Domeſticatus nominatur, a quartadecima Indictione gerendam tribuimus dignitatem: vt mediocritas honoris merito creſceret præſidentis. Neq; enim fas eſt humile dici, ꝙ gerit Auitius: familia toto Orbe prædicata, quę vere dicitur nobilis, quãdo ab ea actionis ꝓbitas nõ recedit.

† v. geſſerit. — *† v. veſter accipiat.*

Sed

Sed his bonis addimus P.C. vt noſtræ affinitati præcelſæ clara familiæ veſtræ gratia miſceatur. Verum hanc gloriam non ſibi tamen poteſt vnus aſſumere, quam nos probamur Romano nomini cótuliſſe. Reddite affectui meo pleniſſimam caritatem. Plus eſt amandus a domino, qui parentis nomen dignatus eſt præſtare ſubiecto. Sed æquum eſt P. C. vt carus exiſtat, per quem vobis talia contigerunt. Exultate generaliter, & has nuptias lætitia profuſa celebrate. Vnde profecit nomen omnium, vota debent eſſe cunctorum. Quæ preces a me exigere potuerunt, quod meus animus ſpótanea deliberatione conceſſit? vt veſtri ordinis viros parentes vere appellare poſſimus, qui nobis affinitatis claritate iungendi ſunt. *Nuptiarum gratulatio.*

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODAHADVS. REX XIII.

POſtquam venerabiles viros Epiſcopos agnita legatione remiſimus: nec petitionibus veſtris, quanuis eſſent quædam reprehenſibilia, noſter animus obuiaſſet. venientes ad nos aliqui rettulerunt, ciuitatem Romanam adhuc inepta ſolicitudine laborare, & id agere, vt niſi noſtræ manſuetudinis intereſſet, pericula ſibi potius certa ex dubiis ſuſpicionibus concitaret. Vnde æſtimate, cui debeat populorum inanis leuitas imputari, niſi veſtro ordini, a quo † decuerat cuncta componi. Per veſtram ſiquidé ſapientiam admoneri prouincias oportuit vniuerſas: vt talia probarentur aſſumere, quæ principis primordia viderentur ornare. Verum quæ ciuitas nó fiat excuſabilis, ſi Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, & alieni facti iure inuidiam ſuſtinet, quæ peccatis præſtat exemplum. Sed gratias diuinitati referimus, quæ dona ſua veſtris potius ornauit exceſſibus. Ecce prius culpas ignoſcimus, quã deuotiones aliquas ſentiamus. Nihil debemus, & ſoluimus: ante benefici ſumus, vt poſtea gratiſſimos inuenire poſſimus. Sed licet in hac parte noſtræ modeſtiæ grauitas aſſeratur, nolumus tamen nos tantum prædicari, niſi vt deuotionis Romanæ benignitas poſſit oſtendi. Plus enim de veſtra opinione paſcimur, quam ſi de noſtra ſemper tranquillitate laudaremur. Amouete ſuſpiciones, ab ordine veſtro ſemper extraneas. Non decet Senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari. Nam ex quibus habebunt genium mores, ſi parentes publicos minores contigerit inueniri? Sufficiunt hæc nobilibus, ſufficiunt iſta verecundis, vt ad ſtudium perfectæ deuotionis incitemus, quos paululum de praua ſuſpicione culpamus. Nos enim, quod præſentiam veſtram expetiuimus, non vexationis iniuriam, ſed vtilitatis veſtræ cauſas profunda cogitatione tractauimus: vt illud magis debuiſſetis efficere, quod vobis cognouimus expedire. Certe munus eſt, videre principem. Hoc a vobis pro Reipub. vtilitate volumus fieri, quod præmiis ſolebat optari. Sed ne ipſa remedia in aliqua parte viderentur auſtera, cum res popoſcerit aliquos ad nos præcipimus euocari: vt nec Roma ſuis ciuibus enudetur, & noſtra conſilia viris prudentibus adiuuentur. Redite ergo in priſtinam deuotionem, vt ſolicitudines meæ, quas pro generalitate ſuſtineo, veſtro potius adiuuentur ingenio. Quia hoc vobis ſemper inſitum fuit, principibus veſtris votum puritatis offerre: nec parere neceſſitate terroris, ſed potius amore dominantis. Reliqua per illum

Suſpiciones ſuccurrit. † debuerat. *Exemplo peccatur.* *Videre principem, beneficium eſt.* *Mandata legati.*

harum pertitorem verbo dicenda commiſimus: vt ſummotis cogitationibus ambiguis, noſtris admonitionibus credere debeatis.

POPVLO. ROMANO. THEODAHADVS. REX XIV.

Cohortatio ad concordiam.

LIcet vobis inſitum, dominos veſtros pura mente deligere, & obſequiis id agere, vt regnantis animum poſſitis habere placabilem: hoc tamen Maiorum veſtrorum ſemper proprium fuit, vt tanquam membra capiti, ita ſuis principibus viderentur adiungi. Quam enim viciſſitudinem reddat, qui maximo labore defenditur, cuius per dies ſingulos ciuilitas cuſtoditur, niſi vt illos diligat ſupra omnia, per quos habere probatur vniuerſa? Abſit enim a temporibus noſtris, vt in vobis aliquid tale reperiamus, quod noſtris indignationibus eſſe poſſit idoneum. Fides veſtra, quæ vos hactenus aſſeruit, modo potius euidenter oſtendatur. Non † vanum, nō doloſum, nec ſeditionibus plenum, populum decet eſſe Romanum. Mali mores noſtro nomini probantur aduerſi. Sed hoc quoque mirabile eſt, quod grauitatem veſtram cogimur admonere, quem cōſtat ſemper ſponte ſapuiſſe. Nullæ vos ineptæ ſuſpiciones, nulla timoris vmbra deterreat. Habetis principem, qui pietatis ſtudio optet in vobis inuenire, quod diligat. Hoſtibus veſtris, non defenſoribus obuietis. Inuitare, non excludere debuiſtis auxilium. Sed ſenſus iſte fortaſſis eorum eſt, qui minus probantur intelligere, quæ generaliter poterant expedire. Ad veſtrum potius redite conſilium. Nunquid vos noua gētis facies vlla deterruit? Cur expauiſtis, quos parētes hactenus nominaſtis? Qui relictis familiis ad vos venire properabant, de veſtra erant potius ſecuritate ſoliciti. Quando, rogo, talis ab illo viciſſitudo recepta eſt, cui ſalutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, ſcire debuiſtis: quia die noctuque inceſſanter optamus, vt quod parentum noſtrorum temporibus conſtat enutritum, ſub nobis potius diuinis auxiliis augeatur. Vbi enim fama regnantis erit, ſi vos (quod abſit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis aſſumere. Immo magis, ſi quis aliqua iniquitate depreſſus eſt, ſpem de bona conſcientia non amittat. Quoniam ſubleuare cupimus, quos intendere probis moribus inuenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicēda cōmiſimus: vt noſtrum circa vos in omni parte animum propitium ſentientes, iugibus (ſicut oportet) obſequiis, & oratione ſyncera deuoti eſſe debeatis.

Tractum.

Mandata.

IVSTINIANO. IMPERATORI. THEODAHADVS. REX XV.

COnſtat, deſiderium noſtræ volūtatis expleri, quoties ad pietatem veſtram ſalutiferos apices contigerit deſtinari. Quia ſemper felici gaudio repletur, qui vobiſcum ſyncera mente colloquitur. Et ideo ſalutans clementiam veſtram honorificentia competenti, harum portitorem pro negocio Rauēnatis Eccleſiæ venientem, gratiſſima vobis petitione commendo. Quando talis offertur cauſa præſtandi, vbi merces videatur acquiri, quam vos facere ſemper exoptant, qui ſerenitatem veſtram florere deſiderant. Non eſt enim dubium, meliora recipere, quos contingit iuſta præſtare.

SENA-

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODAHADVS. REX XVI.

IMperioſa nimium res eſt P.C. pietas noſtra, quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cum (deo præſtante) poſſimus omnia, ſola nobis licere credimus laudanda. Cognoſcitis prudentes viri verba, quæ loquimur: vel nunc clementiam, quam vobis ante promittere debuiſtis, agnoſcite. Ecce nec ſollicitos patimur, quibus infenſi eſſe putabamur. Sic eſt a principe grauis vincenda ſuſpicio: ſic curare debuit, qui noxius eſſe non voluit. Poſtulata ſiquidem ſacramenta, vobis ab illo atque illo præſtari, noſtra decreuit auctoritas. quod bene imperaturo non eſt difficile perſuaſu: quia ſic vobis ſecuritatem dedimus, vt nihil noſtro propoſito addere videremur. Talia ſiquidem, qualia promittimus, eramus acturi: quia Deo debemus iſta, non homini. Nam qui per lectiones ſacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare poſſumus, niſi quod diuinitati in aliis placuiſſe ſentimus? Ipſe enim remunerator eſt bonorũ omnium Deus. Nam quicquid in ſubiectos pietatis efficimus, illum nobis repenſare ſine dubio iudicamus. Quapropter conſcientiam fidelem adepta ſecuritate monſtrate. Quia poſt talia redditur clementiæ noſtræ, potiusquam offertur, affectus.

Sacramentũ à rege præſtitum.

Deus.

POPVLO. ROMANO. THEODAHADVS. REX XVII.

COgnoſcite quirites, quali vos princeps veſter firmitate dilexerit, vt tentatus aſperis rebus non vos pateretur eſſe ſollicitos: nec volumus amplius vota veſtra differri, quos ſemper optamus in ſumma Reip. celebritate lætari. Veſtra enim ſucuritas noſter ornatus eſt: & hoc vere gratanter accipimus, cum gaudia vos habere ſentimus. Quapropter flexi petitionibus veſtris per illum atque illum præſtari vobis ſacramenta cenſuimus, vt Regis veſtri animum non habeatis incognitum, nec liceat falſis ſuſpicionibus errare, dum manifeſte teneatur, quod creditis in principe. Aeſtimate, quid vobis benignitatis videatur impendi, quando ille iurat, qui non poteſt cogi. Scimus enim pro remedio nos datos eſſe cunctorum: non deſpicimus ſanare ſubiectos. & ideo licet culmini noſtro videretur incongruum, libenter acquieuimus facere, quod generalitatem probamus optaſſe. Intelligite quantum vobis imponere veſter videatur affectus. fide vobis conſtringimur, qui vel ſolo verbo promiſſa ſeruare ſacris lectionibus admonemur. Oſtendite nunc deuotionem veſtram. ſupernæ maieſtati iugiter ſupplicate, vt tranquilla tempora, quæ vos habere cupimus, cœleſti munere concedantur.

Sacramẽtum præſtitum populo.

Fidem non fallere.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. THEODAHADVS. REX XIIX.

REmedium, quod pro vobis P.C. pia mente † tranſmiſimus, non ſinimus vobis fieri acerba ſuſpicione contrarium: quia læſionis inſtar eſt, occulte conſulere, & aliud velle monſtrare. Cognoſcite itaque arma noſtra pro ſalute veſtra potius deſtinata: vt qui vos tentauerit appetere, diuino auxilio manus eis Gothorum debeat obuiare. Nam ſi inſidias gregis ſtrenuus paſtor excludit, ſi pater familias diligens decipientibus locum ſurreptionis intercipit: qua nos conuenit cautela Romam defendere, quam conſtat in Mundo ſimilem nihil habere? Summa non mittuntur in caſu: quia probatur minus diligere, qui negligit,

† tractauimus.

Exercitus.

occaſionem Legationis veſtræ, ſed propria potius deſtinatione, noſtra poſſitis vota cognoſcere.

THEODORÆ. AVGVSTÆ. GVDELINA REGINA XX.

Literas pietatis veſtræ gratia, qua deſiderata ſemper ſumuntur, accepi: & colloquia oris veſtri, muneribus omnibus celſiora, reuerentiſſima gratulatione promerui. cuncta mihi de tam ſereno animo promittens, quando quicquid optare potui, in tam benigna collocutione ſuſcepi. Hortamini enim, vt quicquid expetendum a triumphali principe, domno iugali noſtro, credimus, veſtris ante ſenſibus ingeramus. Quis iam dubitet ad effectũ peruenire, quod talis poteſtas dignabitur allegare? Ante quidem de cauſarum noſtrarũ æquitate præſumpſimus, ſed nunc amplius de veſtra promiſſione lætamur. Non enim poterunt vota veſtra differri, quando intereſt quæ merentur audiri. Nunc implete promiſſa: vt rem tenere faciatis, cui ſpem certiſſimam contuliſtis. Additum eſt etiam gaudio meo, quod talem virum veſtra ſerenitas deſtinauit, qualem & tanta gloria debuit mittere, & veſtra decet obſequia retinere. Dubium enim non eſt, illam mores †retinere, cui obſeruatur aſſidue, dũ cõſtat defecari animum, bonis præceptionibus inſtitutum. Hinc eſt, quod veſtra reuerentia commoniti, duximus ordinandum, vt ſiue beatiſſimus Papa, ſiue Senatus ampliſſimus ſine aliqua dilatione reſpondeant, quod ab eis expetendum eſſe iudicaſtis: ne gloria veſtra minus reuerenda putetur, cui ſtudium dilationis opponitur, ſed potius de celeritate facti, votiua gratia poſſit augeri. Nã & de illa perſona, de qua ad nos aliquid verbo titillante peruenit, hoc ordinatum eſſe cognoſcite, quod veſtris credimus animis conuenire. Deſiderium enim noſtrum tale eſt, vt interueniente gratia non minus in regno noſtro, quam in veſtro iubeatis imperio. Significamus itaque, ſupradictum ante nos à venerabili viro Papa egredi feciſſe, quam veſter Legatus harum portitor de vrbe Roma potuiſſet exire: ne aliquid accederet, quod veſtris animis obuiaret. Quapropter ſalutans veneratione, quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum, & moribus doctrinaque pollentem, ſanctitatis etiam honore reuerendum ad veſtram clementiam Legationis officio peculiariter curauimus deſtinandum. Quia gratas vobis illas credimus eſſe perſonas, quas diuinis miniſteriis iudicamus acceptas.

†dare. — *Papa ſenatus ve authoritas.* — *Sacerdos legatus.*

THEODORAE. AVGVSTAE. GVDELINA. REGINA XXI.

Aeſtimare te conuenit, Auguſtarum prudentiſſima, quantis cupiam niſibus gratiam veſtram quærere, quam & domnus iugalis meus magno ſtudio deſiderat obtinere. Nam licet hoc illi ſit omnimodis carum, mihi tamen cognoſcitur eſſe præcipuũ: quãdo me tantæ dominæ ita poteſt amor erigere, vt ſupra regnum cognoſcat maius aliquid inuenire. Quid enim gratius, quam ſi gloriæ veſtræ videar caritatis participatione ſociari? vt quia vos abunde fulgetis, nobis libenter de proprio ſplendore †impertiamini: cum damnum non eſt lumini, alteri de ſua claritate largiri. Fouete deſideria noſtra, quę cognoſcitis ſynceritate præcipua. Gratia veſtra per omnia nos regna commendet. Debetis enim

De pace tuẽda. — *†mutuemini.*

potius,quod regna coniungat promiſſio fixa & votiua concordia. Et ideo illum virum venerabilem,veſtris conſpectibus vere digniſſimum, Legatū noſtrum ad vos ſpecialiter credimus eſſe dirigendū: vt vobis annuentibus, sereniſſimi iugalis noſtri pacis gratia ſolidetur:quatenus generalitas euidēter agnoſcat, merito veniſſe nos ad ſuauitatem fœderis, per tale vinculum caritatis. Et quia ſemel bene inita, nulla debet contraria occaſione ſuſpendi, ſi quid eſt,quod difficultate ſui nobis non oportet imponi, ſapiētiæ veſtræ moderatione mitigetur:vt affectum,quem circa regnum veſtrum habere cœpimus, iugibus ſtudiis augeamus. Quapropter exigite veſtræ ſapientiæ firmitatem,& hanc vobis palmam concordię ſpecialiter vindicate. Vt ſicut clemētiſſimi Imperatoris fama in prœliis inclyta dicitur,ita in pacis ſtudio opinio veſtra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos & frequenter videat harum portitor,quem direxi: quatenus effectum poſſit celerem promereri,qui ad præſumptam gratiam viſus eſt deſtinari. Speramus enim iuſta,non grauia: cum tamen nihil videatur impoſſibile, quod per talem gloriam cognoſcimus allegate.

IVSTINIANO. IMPERATORI. GVDELINA. REGINA XXIV.

VEniente viro ſapientiſſimo Petro,ita nos amor veſtræ ſerenitatis expleuit,vt vidiſſe nos ęſtimemus, cuius colloquia benigna ſuſcepimus. Quis enim tanta affabilitate ſuſcepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium iure ab omnibus commendationis ſuæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, Legatum domni iugalis noſtri, ad vos ſpecialiter directum, ſalutiferos apices curauimus deſtinādos: vt recurrens veſtræ ſerenitatis affatus,& de optata incolumitate lętificet,& de firmiſsimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio, cauſarum bene diſponitur ordo,& noſtræ trāquillitatis geminata creſcit affectio. Suſcipiamus ergo veſtri animi bona:quia hoc eſt regale propoſitum,glorioſe viuere,amore cūctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo ſuggerenda commiſimus, quæ pro ingenita manſuetudine & libenter accipite, & efficaciter,deo auxiliante,præſtate. *Mandata leg.*

IVSTINIANO. IMPERATORI. THEODAHADVS. REX. XXV.

PEr venerabilem virum † Herecleanum preſbyterum auguſta nobis pagina veſtræ ſerenitatis illuxit, † ſermones benigne tribuens, & apte munera ſalutationis impertiens: vt re vera magnum ſit beneficium, tam ſuaue principis meruiſſe colloquium. Cui reddimus quanta valemus caritate reſponſum, optantes, vt & ſoſpitatem veſtram ſæpius nos audire contingat, & regni veſtri felicitas ſemper accreſcat. Quia tale votum nos decet habere, quod gloriam ſalutemque veſtram iugiter poſsit extendere. Significamus etiam, pro veſtro voto ad Papam vrbis Romæ nos literas deſtinaſſe, vt pręſentium gerulo literarū ſine aliqua dilatione reſpōdeat: quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam conſequatur. Noſtri enim voti eſt, cauſas emergere, in quibus poſsimus veſtris deſideriis obedire. Quia ſic nos ad reddendum dilectionem efficaciter commonemus, ſi vobis in aliqua parte pareamus.

† Eracenum
† gratiam ſermonis.

u

IVSTINIANO. IMPERATORI. THEODAHADVS. REX XXVI.

Releuatus Monialium ager ob ſterilitatem.

INtelligimus, ſerenitatis veſtrę gratiam muneribus omnibus ditiorem: quando illa nos hortamini facere, quæ ad mercedē noſtram poſſint omnimodis pertinere. Tale ſiquidem votū ſemper amantis eſt, vt cauſas miſericordiæ velitis agere, quæ nos diuinæ poſſint commendare potentiæ. Et ideo ſignificamus gloriæ veſtræ, monaſterium famularum dei, quod vobis inſinuatum eſt tributorum graui ſorte laborare, eo quod ager eius nimia inundatione perfuſus ſterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit, ad virum eminentiſſimum Senatorem, Præfectum Prætorio, dediſſe nos nihilominus iuſſionem: vt eius ordinatio prouida ad prædium, de quo querela eſt, diligens inſpector accedat, & rebus moderata inquiſitione trutinatis, quicquid grauaminis poteſt habere poſſeſſio, rationabiliter abrogetur: ita vt competens atque ſufficiēs dominis remanere poſſit vtilitas. Quia vere nobis lucrum pretioſiſſimum iudicamus, quod pro manſuetudinis noſtræ voluntate concedimus. Veranildæ quoque cauſa, vnde veſtra ſerenitas me commonere dignata eſt, quāuis ante longum tempus ſub parentum noſtrorum regno cōtigerit, tamen neceſſe nobis fuit negocium de noſtra largitate componere: vt tali facto, eam non pœniteret, mutata religione. Earum ſiquidem rerum iudicium non præſumimus, vnde mandatum ſpecialiter non habemus. Nam cum diuinitas patiatur, † multas religiones eſſe, nos vnam non audemus imponere. Retinemus enim legiſſe, voluntarie ſacrificandum eſſe domino, non cuiuſquam cogentis imperio. Quod qui aliter facere tentauerit, euidēter cæleſtibus iuſſionibus obuiauit. Merito ergo pietas veſtra inuitat nos ad talia, quæ nobis præcipiunt diuina mandata.

† SENATORI PRAEF. P. al. Senario præpoſito.

†HONORIO. PRÆFECTO. THEODAHADVS. REX XXVII.

Venetis & Liguribus ob famem ex horreo publico datum frumentum.

NOn dare, ſed reddere videtur expenſas, quiſquis tributariis aliquo remedio ſubuenire feſtinat. Quid enim iuſtius eſt, quam petenti cōferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe? Ad miſericordiam forſitan poſcantur ocioſi: cultor agri ad futuram famem deſeritur, niſi ei, cum neceſſe fuerit, ſubuenitur. Quapropter induſtrioſæ Liguriæ, deuotiſque Venetiis, copia ſubtracta dicitur eſſe de campis: ſed nunc naſcatur in horreis: quia nimis impium eſt, pleniſſimis cellis vacuos eſurire cultores. Atque ideo illuſtris magnitudo tua, quorum dignitas ad hoc legitur inſtituta, vt de repoſitis copiis populū ſaturare poſſetis, Liguribus quos tamē indigere cognoſcitis tertiā portionem ex horreis Ticinēſibus atque Dertonenſibus per ſolidum † viginti quinque modios diſtrahi cenſitote. Venetis autem ex Taruiſino atque Tridentino horreis ad definitam ſuperius quantitatem item dari facite tertiam portionem. Vt miſerata diuinitas copiam largiri poſsit, quam homines in ſe exercuiſſe cognoſcit. Et ideo tales viros his diſtributionibus adhibete. Vt indulgentia noſtra maxime ad illos perueniat, qui ſuis viribus paſci minime potuerunt.

† al. quindecim.

SENA-

SENATORI. POPVLO. THEODAHADVS. REX XXIIX.

Edictum quo electio populi confirmatur in quinquennium.

DEcet, regiam iuſtitiam cuſtodire, quod a Iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum: maxime quorum conſcientia ſic nota eſt, vt nihil incaute, nihil venalitatis ſtudio, feciſſe videatur. Et ideo Arcarios prorogatores tritici, vini & caſei, macellarios, vinarios, capitularios horreariorum & tabernariorum, fœnerarios & cellerarios, qui ad vrbem Romanam, vel ad manſionem pertinent Rauénatem, ſed & eos, qui ripam Ticinenſem & Placentinam, ſiue per alia loca, quicunque publicos titulos adminiſtrare noſcuntur, quos a vobis comperimus ordinatos, cuius iudicia ſic libenter amplectimur, ſic ſeruari deſideramus, tanquam a nobis facta eſſe credantur, nec ſinimus contra illos cuiuſquam præualere malitiam, qui veſtro iudicio adminiſtrationes publicas ſuſceperunt. Quapropter in deſignatis titulis ambitio, inimica ſemper iuſtitiæ, conquieſcat: conſuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus inuidiæ: non liceat cuiquam inter quinquennium prędictis velle ſuccedere, ſi tamen noſtra inquiſitione eos nulla culpa reſpuerit. Sint ergo intrepidi, qui veſtra voluntate vel ſunt vel fuerunt ordinati: procurent ſibi neceſſaria ſecuri. Non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendauerit probitas actionis.

Inuidia bonos inſectatur.

Precia ſpecierum imminuta.

Propter ſterilitatem quoque præſentis temporis de ſingulis ſpeciebus, prout eminentiæ veſtræ rationabiliter viſum fuerit, pretia facite temperari. Vt hi, quibus commiſſum eſt exercere ſingulos apparatus, de iniuſto grauamine non querantur. Sed quoniam humana ambitio niſi per metum damni non poteſt inhiberi, is qui a nobis titulis ordinatis, ſiue ſuffragiis, ſiue patronorum precibus † viſus fuerit cuiquam ſuccedere, ſtatim triginta librarum auri mulcta feriatur, a vobis nihilominus exigenda. Quod ſi ad hoc damnum idoneus non potuerit inueniri, corporali ſupplicio pœnam luat, qui nõ potuerit in ſupradicta perculſione ſufficere, & fruſtretur auſibus ſuis: pœna etiam inurendus infamiæ, qui contra interdicta noſtra aliqua tergiuerſatione venire tentauerit. Nihil enim ſecurum, nihil poterit ſtabile reperiri, ſi ſemper inuidẽtium vota ad illicitas accedere permittantur inſidias.

Pœna pecuniaria in corporalem mutata.

† niſus, vel, auſus.

Edictum propoſitum.

Quod magnitudo veſtra in omnium faciat peruenire notitiam. Ne quis per ignorantiam ſe æſtimet excuſandum, quod non intellexerit fuiſſe prohibitum.

†VINSIVADO. COMITI. THEODOHADVS. REX XXIX.

† HONORIO P.V.

Comeatus ob morbum.

CVm generis tui honoranda nobilitas, & magnæ fidei documenta ſuaſiſſent, vt tibi vrbem Ticinum, quam per bella defenderas, gubernandã pace crederemus, limoſæ podagræ ſubita inundatione complutus, aquas Bornitias potius ſiccatiuas, ſalutares huic ſpecialiter paſſioni, velle te petere poſtulaſti. Deſiderium tuum remediali iuſſione ſanamus: vt ſoſpitatem, quam merito in te quærimus, iuſſionis beneficio compleamus. Abſit enim, vt bellicoſiſſimum virum tyrannis grauiſſimæ calamitatis exarmet, quæ miro modo mẽbra virentia infuſione pænalis humoris cogit areſcere, nodoſq; mobiles replet marmoreo tumore creſcentes, cum norit alia cuncta vacuare iuncturæ. Petit concauas lacunas, vbi paluſtri ſtatione pigreſcens, ſaxa perficit de liquore: & quæ ad decorem inflexionis Natura laxauerat, in turpiſsimum rigorem ſoliditate

Podagra deſcriptio.

peregrina conſtringit. Hæc paſſio inſanabilis,& ſanitas paſſibilis, ligat ſolutos,contrahit neruos,& decreſcere facit corpora,quæ nulla ſunt mutilatione truncata. Conſtantibus membris proceritatis menſura perit, & minor cernitur,cui nihil ſubductum eſſe ſentitur.Subtrahuntur ſuperſtiti miniſteria membrorum: corpus viuum eſt,nec mouetur: & intra inſenſibilia redactum,iam non proprio voto, ſed motu fertur alieno. Hæc viua mors ſupra omnia tormenta ſana dicitur: & melius habere fertur, qui euaſiſſe cauſas tanti periculi non probatur.Deſerit quidem dolor,ſed dimittit reliquias fortiores; & nouo infelicitatis exemplo, paſſio videtur abſcedere,& æger non deſinit ægrotare. Appendia ipſa cruciatis debitoribus aliquando ſoluuntur:iſta autem vincula ſunt,quę cum ſemel potuerint illigare captũ, neſciunt in tota vita diſſoluere.Infelicia ſigna relinquit abſcedens: & more gentium barbararum hoſpitium corporis occupatũ ſuis † iudiciis violenta defendit:ne vbi ferox iſta cœpit ſuccedere, aduerſa illuc iterum ſanitas audeat fortaſſis intrare. Hoc licet omnibus videatur eſſe contrariũ,illis maxime,qui armorum exercitatione floruerunt:ne membra illa duriſſima langoris decoctione molleſcant: & qui ab hoſte foris ſuperari minime potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. Perge igitur, auctore Deo,greſſibus tuis ad locum prædictũ. Abſit enim, vt bellator noſter ambulet paſſibus alienis.Equino dorſo, non humana ſubuectione portetur. Quia viro forti graue eſt ſic viuere, vt nec † mortem poſſit implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione retulimus, vt ad ſtudium ſanitatis votiua nimis cupiditate rapiaris. Vtere igitur aquis illis,primũ potu delinitoriis, deinde thermarũ exhibitionibus ſiccatiuis:vbi merito indomabilis ceruix illa paſſionis flectitur,quando interna plurima effuſione mundantur,exteriora attractiua virtute libera fuerint, & velut duobus auxiliis congregatis in mediũ miſſa ſuperantur. Amentur illic munera conceſſa diuinitus.Contra illam humani generis debellatricẽ data ſunt opportuna munimina lauacrorum: & quam non edomat iuge decennium, non mille potionum molliter introitus,voluptuoſis illic remediis effugatur. Præſtent optatum diuina beneficium,vt famam loci veriſſimam tua potius ſalubritate noſcamus, quem nobis deſiderabile eſt euadere quicquid adimit corpoream † ſoſpitatem.[1]

† indiciis.

† vitã inertẽ

Lauacra.

† ſanitatem

HONORIO. PRÆFECTO. THEODAHADVS. REX XXX.

RElationis veſtræ tenore comperimus, in via Sacra,quam multis ſuperſtitionibus † ditauit Antiquitas,elephantes æneos vicina omnimodis ruina titubare:& qui ſolent in carnali ſubſtãtia ſupra millenos annos viuere, occaſum videantur proximũ in ſimulachris æreis ſuſtinere. His prouidentia veſtra reddi faciat propriam longæuitatem, vncis ferreis hiantia membra ſolidando. Aluum quoque demiſſam ſubdito pariete corroboret. Ne illa magnitudo mirabilis ſoluatur turpiter in ruinam. Nam & viuis ipſe caſus aduerſus eſt. Qui dum ingeniis cubationis arte hominum ſucciſis arboribus ingentia membra commiſerint, toto pondere ſupinati, nequeunt propriis viribus ſurgere,quos ſemel contigerit corruiſſe:ſcilicet, quia pedes eorum nullis articulis inflectuntur, ſed in modum columnarum rigẽtes atque incuruabiles,

Signa aneorum elephantum.

† dicauit.

Elephantum ruina.

iugiter

iugiter perſeuerant. Ibi tanta mole proſtrati ſunt, vt tunc magis metallicos poſſis credere, cum ſe viuos aſpicias non mouere. Iacent ſuperſtites ſimilitudine cadauerum. Mortuos putes, quos viuos eſſe non dubites. Et more cadentium fabricarum, neſciunt locum ſponte relinquere, quem ſuis mẽbris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutiſſimis par eſt: quando beneficium non habet Naturæ, quod vltima videntur animalia meruiſſe. Humano ſolatio conſurgunt, cuius arte iacuerunt. Belua tamen ſuis greſſibus reſtituta, nouit memor eſſe beneficij: in magiſtrum quippe recipit, quem ſibi ſubueniſſe cognoſcit: ad ipſius arbitrium greſſus mouet: ipſius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum ſuperat, non dubitat primo aſpectu adorare, quem cunctorum intelligit rectorem eſſe: cui ſi tyrannus appareat, inflexa permanet: nec imponi poteſt beluæ, hoc & malis pendere, quod a ſe nouit bonis principibus exhibere. Inuicem manus promuſcidem tendit, & magiſtro profutura gratanter accipit, quia ſe ipſius cura viuere poſſe cognoſcit. Eſt enim (vt ita dixerim) prædictæ beluæ naſuta manus: per quam data ſuſcipit, vt ori ſuo voranda tranſmittat. Nam cum ſit altum animal, breuiſſima ceruice compoſitum eſt: vt quod cibos ex humo non præualebit carpere, hoc ſe miniſterio videretur poſſe ſatiare. Tentando ſolum cautus ſemper incedit, retinens initio captionis ſuæ fuiſſe ſibi noxiam ruinam. Flatum ſuum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cauum promuſcidis in modum pluuiæ imbrem poſtulatus effundit: & ſic agnoſcit, quod † patitur: & vt libens faciat, quod rogatur, motu corporis ab diuerſis poſtulat, quod magiſtro porrigat, & nutritoris compendia, ſua putat alimenta: quod ſi aliquis præbere contempſerit poſtulata, veſicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluuionem egerere, vt in eius penatibus quidam fluuius videatur, intraſſe, contemptum vindicans de fœtore. Nam & læſus ſeruat offenſam, & longo poſt tempore reddere dicitur, a quo iniuriatus eſſe ſentitur. Oculi quidem parui, ſed grauiter ſe mouentes. Credas aliquid regium eius intendiſſe conſpectum. Deſpicit ſcurriliter ludentes: honeſtum aliquid gratanter attendit: & aduertis recte iudicare, cui leuia cognoueris diſplicere. Cutis huius vlceroſis vallibus exaratur (a qua tranſportaneorum nefanda paſſio nomen accepit) quæ in tantam duritiam ſolidatur, vt putes eſſe oſſeam cutem. Hæc nulla vi tranſmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Perſarum Reges hanc beluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulſata cederet, & aduerſarios ſua mole terreret. Quapropter habere eorum vel formas, gratiſſimum eſt: vt qui viuam ſubſtantiam non viderunt, opinatum animal tali imaginatione cognoſcant. Et ideo non patiaris perire: quoniam Romanæ dignitatis eſt, artificum ingeniis in illa vrbe recondere, quod per diuerſas Mundi partes cognoſcitur diues Natura procreaſſe.

Elephanti gratitudo.

Ingenium.

† petitur.

Vindicta.

Tranſportanei.

Elephantum in bellis vſus.

VNIVERSIS. GOTHIS. VITIGIS. REX XXXI.

QVanuis omnis proueƈtus ad diuinitatis eſt munera referendus, nec aliquid conſtat bonum, niſi quod ab ipſa dignoſcitur eſſe collatũ:tamen quam maxime cauſa regiæ dignitatis ſupernis eſt applicãda iudiciis:quia ipſe nihilominus ordinauit,cui ſuos populos parere cognoſcit. Vnde auctori noſtro gratias humillima ſatisfaƈtione referentes,indicamus,parentes noſtros Gothos inter procinƈtuales gladios, more maiorum ſcutorum ſuppoſito, regalem nobis contuliſſe, præſtante Deo,dignitatem. Vt honorem arma darent,cui bella opinionem pepererãt. Non enim in cubilibus anguſtis, ſed in cãpis late patentibus eleƈtum me eſſe noueritis:nec inter blãdientium delicata colloquia, ſed tubis concrepãtibus ſum quæſitus:vt tali fremitu cõcitatus deſiderio virtutis ingenitæ Regem ſibi Martium Geticus populus inueniret. Quandiu enim fortes viri,inter bella feruentia nutriti,principem ferre poterant, non probatum? vt de eius fama laboraret, quanuis de propria virtute præſumeret. Neceſſe eſt enim,talem de cunƈtis opinionem currere, qualem gẽs meruit habere reƈtorem. Nam,ſicut audire potuiſtis,parentum periculis euocatus adueneram communem cum omnibus ſubire fortunam:ſed illi ducem me ſibi eſſe non paſſi ſunt,qui exercitatum Regem quærere videbantur. Quapropter primum diuinæ gratiæ,deinde Gothorum fauete iudiciis:quia me Regem omnes facitis,qui vnanimiter vota confertis. Deponite nunc damnorum metum.diſpendiorum ſuſpiciones abiicite.nihil ſub nobis aſperum formidetis. Amare nouimus viros fortes,qui ſæpius bella peregimus. Additur,quod vnicuique virtutum veſtrarum teſtis aſſiſto. Ab alio enim mihi non eſt opus faƈta veſtra narrari: quia omnia vobiſcũ laboribus ſociatus agnoui. † Amici Gothorum nulla promiſſionum mearum varietate frãgendi ſunt. Ad gentis vtilitatem reſpiciet omne, quod agimus: priuatim nec nos amabimus. Hoc ſequi promittimus, quod ornet regium nomen. Poſtremo noſtrum per omnia pollicemur imperium, quale Gothos habere deceat poſt inclytum Theodoricum. vir ad regni curas ſingulariter & pulchre compoſitus: vt merito vnuſquiſque principum tantum præclarus intelligatur, quantum conſilia ipſius amare dignoſcitur. Iccirco parens ipſius debet credi, qui eius faƈta potuerit imitari. Et ideo pro regni noſtri vtilitate eſtote ſolliciti,de interna conuerſatione, deo iuuante, ſecuri.

Gothorum in eligendis Regibus mos.

† Arma.

IVSTINIANO. IMPERATORI. VITIGIS. REX XXII.

QVanta ſit nobis, clementiſſime Imperator,gratiæ veſtræ votiua ſuauitas,hinc omnio datur intelligi; vt poſt grauiſſimas læſiones,& tanta effuſione ſanguinis perpetratras, ſic videamur pacem veſtram quærere, tanquam nos nemo veſtrorum putetur ante læſiſſe. Pertulimus talia, qualia & ipſos offendere poſſunt, qui fecerunt inſecutiones ſine reatu,odium ſine culpa,damna ſine debitis. Et ne pro paruitate ſui negligi potuiſſet, non in prouinciis tantum, ſed in ipſo rerum capite probatur inflictum. Aeſtimate, quos dolores abiicimus, vt veſtram iuſticiam reperire poſſimus. Talis res effeƈta eſt, quam Mundus loquatur:quæ ſic a vobis meretur componi,vt æquitatem veſtram generalitas

Vt pacem tueatur.

litas debeat admirari. Nā ſi vindicta Regis † Theobaldi quæritur, mereor diligi. ſi commendatio diuæ memoriæ Amalaſuenthæ Reginæ præ oculis habetur, eius debet filia cogitari, quam iuſſis veſtrorum omnium perducere decuiſſet ad regnum. Vt cunctæ gentes potuiſſent agnoſcere, viciſſitudinem vos gratiæ tanto pignori reddidiſſe. Illud etenim vos debuit permouere, quod diſtributione mirabili ante regni faſtidia inuicem nos diuinitas veſtram fecit habere notitiam, vt amoris cauſam tribueret, quibus aſpectus gratia contuliſſet. Quali enim reuerentia principem colere potui, quem adhuc in illa poſitum fortuna ſuſpexi? Sed poteſtis & nunc omnia reintegrare, quæ facta ſunt: quando non eſt difficile illum in affectu retinere, qui gratiam conſtat deſideranter expetere. Et ideo ſalutantes clementiam veſtram honorificentia competenti, indicamus nos Legatos noſtros illum atque illū ad ſerenitatis veſtræ ſapientiam deſtinaſſe: vt omnia more veſtro cogitetis, quatenus vtrique Reſpub. reſtaurata concordia perſeuerent: & quod temporibus retro principum laudabili opinione fundatum eſt, ſub veſtro magis imperio diuinis auxiliis augeatur. Reliqua vero per Legatos prædictos ſerenitati veſtræ verbo inſinuanda commiſimus: vt & aliqua epiſtolaris breuitas ſtringeret, & cauſas noſtras ſuggerentes plenius intimarent.

† Theodobaldi.

Mandata Legatorum.

MAGISTO. OFFICIORVM. VITIGIS. REX XXXIII.

ILlum & illum Legatos noſtros ad ſereniſſimum principem dirigentes, congruum fuit, magnitudini veſtræ per eos ſalutiferos apices deſtinare: vt in omni parte veſtra beneficia mererentur, cum noſtræ deportaretur collocutionis affectus. Et ideo epiſtolarem gratiam veſtris meritis exhibentes, ſperamus, vt apud clementiſſimi Imperatoris animos eis veſtra prudentia ſuffragetur. Quia ſic ſunt iuſta, quæ petimus, vt omnium ſapientium mereantur adniſum. Facile enim a vobis debet corrigi, quod non decuiſſet admitti. Sed poteſtis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare. Quia dulcior ſolet eſſe gratia poſt amaritudines expiatas. Refugere vos enim potuiſſet ignotus: ego autem, qui ornatum Reipub. veſtræ vidi, qui tot nobilium corda procerum cognoui, non me deſidero a piiſſimi principis gratia diuidere, ſi in me velit, quæ ſunt iuſta cogitare. Nam ſi alter offenſam meruit, ego debeo gratiſſimus haberi, qui odioſo cum vindicta ſucceſſi. Veſtros animos ſum ſecutus, præmia mihi fuerant reddenda, non læſio. Et ideo nō negetur gratia, cui nulla penitus ſunt imputanda. atque adeo ſepultum ſit odium cum morte peccantis. Nam & ſi de vobis aliquid minus forte mereamur, Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus vbique concutitur. Pauca dixiſſe ſapientiæ veſtræ ſufficiunt: quia in alto pectore protenditur, quod conſideratum ſemper augetur.

Magiſter officiorum.

EPISCOPIS. SVIS. VITIGIS. REX XXXIV.

SI ſacerdotibus, etiam ignotis, honorem debemus: quanto magis illis, quos amabili veneratione conſpeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus incognitum. Viſorum maior ſemper affectus eſt, dum gratiſſime retinetur, qui aſſiduo &

Colendi ſacerdotes.

ſuaui ſermone coniūgitur. Et ideo per harum portitores, Legatos noſtros, quos ad ſereniſſimum principem deſtinauimus, ſanctitati veſtræ præſentamus debitæ venerationis obſequium: ſperantes, vt pro nobis orare dignemini, & vbi vſus exegerit, ſolatia veſtra reperiant. Quia neceſſe eſt, vt bene velitis, quos vobis religione iunctos eſſe cognoſcitis.

† Theſalonicenſi praef. Vvitigis.

†PATRICIO. VIRO. QVÆSTORI. VITIGIS. REX. XXXV.

Vt legati cito dimittantur.

Illum & illum, Legatos noſtros, ad ſereniſſimum principem, deo fauente, direximus, per quos neceſſe fuit magnitudini veſtræ reddere ſalutationis affectum. Quoniam honori veſtro & ſapientiæ debetur, vt vobiſcum collocutionis gratia perfruamur. Speramus autem ab excellentia veſtra, vt moram non debeant ſuſtinere, quos nos ſub celeritate proſpicitis deſtinaſſe: quatenus veſtris beneficiis applicemus, ſi eos remota tarditate peruenire cognoſcimus.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM LIBER. VNDECIMVS

PRÆFATIO

Hactenus nomine Regio Formulæ: ſequentes ipſius ſunt Caſſiodori Præfecti prætorio nomine dictata

Præfationis auxilium ex contrarietate naſcitur chartarũm præfecturæ plerumque actionum: quoniam illud opitulatur ſcriptori, quod potuit impedire cogitanti. Quæ res & ſi laudes adimit, clementer tamen veniã tractata concedit. Quod conſtat, ocioſos debere; nemo poteſt, occupatos exigere. Quapropter adminiſtrator ampliſſimus ſi vacaſſe credatur, opprobrium eſt, cuius etiam † ſecretum dicitur, quod tumultuoſis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid præſtabit ad effectum ducta probatio: quoniam & occupati fuiſſe credimur, & male ſcribere minime debuiſſe iudicamur. Nam multo ſatius eſt, vitioſa tenebris occulere, quam culpanda præſumpta importunitate vulgare. Verum hoc mihi obiicere poterit ocioſus, ſi verbum improuida celeritate proieci, ſi ſenſum de medio ſumptum non ornauerim venuſtate ſermonum, ſi præcepto Veterum non reddiderim propria perſonarum. occupatus autem, qui rapitur diuerſitate cauſarum, cui iugiter incũbit reſponſum reddere, & alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui ſe in talibus periclitatum eſſe cognoſcit. Facile enim abſolutor eſt alieni, conſcius ſui: neque in illis ſemper valemus, quæ interdum poſſe iudicamur. Argutum inuentum lætum fundit ingenium, † tepentia dicta mens concipit occupata. aliquando acutum, iugiter decet eſſe compoſitũ: quia dicendi ars in noſtra ſita poteſtate cognoſcitur: alacritas mentis diuinis tantum muneribus applicatur. Remanet itaque ad excuſandum breuitas inſperata librorum, quam nemo purgat diutius, niſi qui bene creditur eſſe dicturus. Sed ne quis forſitan poſſit offendi, quod in Prætoriano culmine

† inde ſecretarum.

† repentina.

mine conſtitutus, ſic omnimodis actioſo pauca dictauerim, accipiat viri prudentiſſimi Felicis præſumptione factum, cuius participatus ſum in omni cauſa conſilium. Etenim vir primum eſt morum ſynceritate defecatus, ſcientia iuris eximius, verborum proprietate diſtinctus, ſenilis iuuenis, altercator ſuauis, menſuratus eloquens: qui neceſſitates publicas elegāter implēdo, ad fauorabilem opinionem ſuo potius labore perduxit. Alioqui tantis cauſarum molibus oneratus, aut impar eſſe potui, aut forte arrogans inueniri. Sed melius, quod eius fatigatione recreatus, ſic regalibus curis affui, vt non potuiſſem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de Præfecturæ actione ſubiunxi. Vt qui decem libris ore regio ſum locutus, ex perſona propria non haberer incognitus. Quia nimis abſurdum eſt, in adepta dignitate conticeſcere, qui pro aliis videbamur plura dixiſſe. Sed poſtquam duodecim libris opuſculum noſtrum deſiderato fine concluſeram, de Animæ ſubſtantia, vel de virtutibus eius, amici me diſſerere coegerunt: vt per quā multa diximus, de ipſa quoque dicere videremur. Modo parcite diſerti, fauete potius inchoātes. Nam ſi nihil mereor eloquentiæ munere, conſiderandus ſum potius exofficioſiſſimo labore, qui tantis Reipub. neceſſitatibus occupatus, ſic vacare potui, ſuburentibus curis, ſi me gloriari contigiſſet fluminibus Tullianis. Nam ipſe quoque fons eloquentiæ, cum dicere peteretur, fertur excuſaſſe, quod pridie non legiſſet. Quid iam aliis accidere poterit, ſi tanta laus facundiæ auctorum viſa eſt beneficia poſtulare? Aegreſcit profecto ingenium, niſi iugi lectione reparetur. Cito expenduntur horrea, quæ aſſidua non fuerint adiectione fulcita. Theſaurus ipſe quam facile profunditur, ſi nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus ſenſus, cum alieno non †farcitur inuento, cito poteſt attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, ſtudiorum flos eſt: quod nihilominus marcidum redditur, ſi a matre lectione carpatur. illic enim poteſt eſſe lætiſſimum, vnde docetur & natum: quoniā omnia in origine ſua pleniſſime viuunt, quæ necdum a naturalibus finibus auferuntur. Proinde veniæ magna pars eſt, ſi ſcribimus, non vacantes: ſi legimur non legentes. Sed iam remoueamur ab excuſationis voto, ne magis offendat nimis affectata defenſio.

Felix Caſſiodori coadiutor. — *De anima liber Caſſiodori.* — *Lectionis beneficium.* — †farcitur.

SENATVI. VRBIS. ROMÆ. SENATOR. P.P. I.

id eſt. præf. præt.

Commendatis mihi P. C. prouectum meum, ſi vobis intelligo fuiſſe votiuum. Credo enim eueniſſe proſperrime, quod tot felices conſtat optaſſe. Deſideria quippe veſtra, bonorum omnium probantur auſpicia: † quoniam nemo poteſt talium fauore ſuſcipi, niſi quem diuinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, vt exigatis obſequium. Natura rerum eſt, amare collegā. Laudes quinimmo veſtras extollitis, ſi honorem, qui Senatori datus eſt, erigatis. Solicitudo patrum ad publicas me vtilitates inſtanter impellat: vt veſtro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere patrono. Secunda mihi eſt cura, vobis me commendare poſt principes: quia illud vos amare confidimus, quod & rerum dominos iubere ſentimus. Primum, vt hoc putemus vtile, quod honeſtum: vt noſtros actus quaſi pediſequa ſemper

Commendatoria ſui ipſius ad Senatum. — †quando.

iuſtitia comitetur: & quod a continenti principe non emimus, nulli turpiter †vendicemus. Audiſtis, principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignatus culmina laudatur ingreſſus. Hæc non audemus falſa dicere, ſed confitemur eſſe potiora. Nam talia iudicia non inuenerunt merita, ſed fecerunt. Neque enim nos inde iactamus, qui intelligimus dominos noſtros humilia voluiſſe ſuſtollere, ne videantur immeritis tam ingentia præſtitiſſe. Rapiunt nos prædicandi temporis bona, & velus longa ariditate ſitientes, ad hauſtum dulciſſimi ſaporis inuitant. O ſæculi beata fortuna! ſub principe feriato matris regnat affectio: per quã totum ſic peragitur, vt generalis nos tegere caritas ſentiatur. Huic glorioſum præſtat obſequium, cui omnia ſeruiunt, & mirabili temperamento concordiæ, antequam poſſit populos regere, ſuis iam cœpit moribus imperare. Hoc eſt profecto difficillimum regnandi genus, exercere iuuenem in ſuis ſenſibus principatum. Rarum omnino bonum eſt, dominum triumphare de moribus, & hoc conſequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modeſtia peruenire. Gaudeamus P. C. & ſupernæ maieſtati gratias ſupplici deuotione referamus: quoniam nulla erit acceſſu temporis difficilis clementia noſtro principi, qui in annis puerilibus didicit ſeruire pietati. Sed hoc miraculum vtriuſque moribus demus: nam tantus eſt genius maternus, cui etiam iure princeps ſeruire debuiſſet extraneus. Hanc enim digniſſime omnia regna venerantur: quam videre, reuerentia eſt: loquentem audire, miraculum. Qua enim lingua non probatur eſſe doctiſſima? Atticæ facundiæ claritate diſerta eſt: Romani eloquij prompa reſplendet: natiui ſermonis vbertate gloriatur: excellit cunctos in propriis, cum ſit æqualiter vbique mirabilis. Nam ſi vernaculam linguam bene noſſe, prudentis eſt, quid de tali ſapientia poterit æſtimari, quæ tot genera eloquij inoffenſa exercitatione cuſtodit? Hinc venit diuerſis nationibus neceſſarium magnumque præſidium, quod apud aures prudentiſſimæ dominæ nullus eget interprete. Non enim aut Legatus moram, aut interpellans aliquam ſuſtinet de mediatoris tarditate iacturam: quãdo vterque & genuinis verbis auditur, & patriotica reſponſione componitur. Iungitur his rebus, quaſi diadema eximium, impretiabilis notitia litterarum, per quam dum veterum prudentia diſcitur, regalis dignitas ſemper augetur. Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico ſic tacita eſt, vt credatur ocioſa. Paucis litigia nodoſa diſſoluit, bella feruentia ſub quiete diſponit, ſilẽtioſe geritur publicum bonum. Non audis prædici, quod palam videtur aſſumi: & temperamento mirabili diſſimulando peragit, quod accelerandum eſſe cognoſcit. Quid tale Antiquitas honora promeruit? Placidiam Mundi opinione celebratam, aliquorum proſapia glorioſam, purpurato filio ſtuduiſſe percepimus. Cuius dum remiſſe adminiſtrat imperium, indecẽter cognoſcitur imminutum. Nurum denique ſibi amiſſione Illyrici comparauit, factaque eſt coniunctio regnantis, diuiſio dolenda prouinciis. Militem quoque nimia quiete diſſoluit. Pertulit a matre protectus, †quæ vix pati potuit deſtitutus. Sub hac autem domina, quæ tot Reges habuit, quot parentes (iuuante deo) noſter exercitus terret externos, qui prouida diſpoſitione libratus, nec aſſiduis bellis atteritur, nec iterum longa pace mollitur. In ipſis quoque primordiis (quando ſemper nouitas incerta tentatur)

†vẽditemus

Iuuenis rex.

Cognitio linguarum.

Silentium in reb. gerendis.

Placidia.

†quod.

contra orientis principis votum, Romanum fecit eſſe Danubium. Notum eſt, quæ pertulerint inuaſores, quæ ideo prætermittēda diiudico, ne genius ſocialis principis verecundiam ſuſtineat proditoris. Quid enim de veſtris partibus ſenſerit, hinc datur intelligi, quando pacem contulit læſus, quam aliis concedere noluit exoratus. Additur, quod tantis nos legationibus tam raro requiſitus ornauit, & ſingularis illa potentia, vt Italicos dominos erigeret, reuerentiam Eoï culminis inclinauit. Franci etiam, tot barbarorū victoriis præpotentes, quam ingenti expeditione turbati ſunt? Laceſſiti metuerunt cum noſtris inire certamen, qui †præcipitis ſaltibus prælia ſemper gētibus intulerunt. Sed quamuis ſuperba natio declinauerit conflictū, vitare tamē proprij Regis nequiuit interitū. Nā Theodericus ille diu potēti nomine gloriatus in triumphum principum noſtrorum langoris potius pugna ſuperatus occubuit: ordinatione credo diuina, ne nos aut affinium bella pollucrent, aut iuſtè productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Macte procinctus Gothorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cædis, & nobis nec vnius vltimi facta ſubducis. Burgūdio quinetiam vt ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totū, dum accepiſſet exiguum. Elegit quippe integer obedire, quam imminatus obſiſtere: tutius tūc defendit regnū, quādo arma depoſuit. Recuperauit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam te, domina, laude multiplici, cui diuino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis: quando aduerſa Reipub. aut cæleſti felicitate vincis, aut tuis imperiis ſpontanea largitate cōiungis. Exultate Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum quod omnes loquantur. Ecce (præſtante deo) felix domina, quod habet eximium vterque ſexus, impleuit. nam & †glorioſum Regem nobis ædidit, & latiſſimum imperium animi fortitudine vindicauit. Hæc quantum ad arma pertinent, vtcunque referuntur. Nam ſi pietatis eius velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ, centumque ora ſufficere: cui par eſt quidem æquitas & voluntas, ſed maior benignitas, quam poteſtas. Dicamus igitur parua de magnis, pauca de plurimis. Scitis, quanta bona noſtro ordini, cęleſti benignitate, largita eſt: nihil eſt dubium, vbi eſt teſtis Senatus. Afflictos ſtatu meliore reſtituit: illæſos ſublimauit honoribus: & ſigillatim bona tribuit, quos ſub vniuerſali munimine cuſtodiuit. Ea, quæ aſſerimus, iam creuerūt. Reſpicite nanque Patritium Liberium, præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communione gratiſſimum, meritis clarum, forma conſpicuum, ſed vulneribus pulchriorem, laborum ſuorum munera conſecutum: vt nec præfecturam, quam bene geſſit, amitteret, & eximium virum honor geminatus ornaret: confeſſus meritum, cui ſolus non ſufficit ad prēmium. Accepit enim & prēſentaneam dignitatem: ne de Repub. bene meritus, diu abſens putaretur ingratus. O admiranda beneuolentia dominorum, quæ in tantum extulit prædictum virum, vt donatis faſcibus & patrimonium iudicaret addendū: quod ſic ab vniuerſis gratāter acceptum eſt, vt in munere eius cuncti ſe potius crederent eſſe ditatos. Quoniam quicquid digno creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit & philoſophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore dominæ beneficus ſermo, & manens ſub ſecuritate pro-

Danubius.
Franci.
†præcipitatis.
Theodericus.
Burgundio.
†generoſū.
Pietas.
Liberius.

miſſio. Non ſunt nobis P.C. minus probata quæ loquimur: verus teſtis eſt qui laudat expertus. Cognouiſtis enim, quæ contra me vota conflixerunt: non aurum, non magnæ valuere preces: tentata ſunt vniuerſa, vt probaretur ſapientiſſimæ dominæ glorioſa conſtantia. Ordo flagitat dictionis, Auguſtarum veterum pompam moderna comparatione diſcutere. Sed quemadmodum illis ſufficere poterunt exempla fæminea, cui virorum laus cedit vniuerſa? Hanc ſi parentum cohors illa regalis aſpiceret, tanquam in ſpeculum puriſſimum ſua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Oſtrogotha patientia, Agatha manſuetudine, Munitaurius æquitate, Vnimundus forma, †Thoriſmut caſtitate, Vnalamer fide, Theudimer pietate, patientia (vt iam vidiſtis) inclytus pater. Cognoſcerent hic profecto vniuerſi ſigillatim propria, feliciter faterentur eſſe ſuperata: quando vnius præconium cum turba ſe iure nõ poteſt æquare virtutum. Aeſtimate, quale eis eſſet de tali herede gaudium, quæ merita potuit tranſire cunctorum. Quæratis forſitan ſequeſtratim principis bona: abunde prædicat ſobolem, qui eius laudat auctorem. Deinde retinetis facundiſſimi Symmachi eximium dictum, Specto feliciter virtutis eius augmenta, qui differo laudare principia. Subuenite P.C. & agendo pro me communibus dominis gratias debitum meum veſtra ſatisfactione perſoluite. Nam ſicut vnus ſatiare non valet hominum vota, ita multi vnius poſſunt complere diſpoſita.

Amalus. — *†Thoriſmus.* — *Symmachus.*

IOANNI. PAPÆ. SENATOR. PRÆF. PRÆT. II.

Sanctorum oratio. — *Ieiunia.* — *Papa.*

Supplicandum vobis eſt, beatiſſime Pater, vt lætitiam quam per vos (deo largiente) percepimus, cuſtodiri nobis veſtris orationibus ſentiamus. Quis enim dubitet, proſperitatem noſtram veſtris meritis applicandam? quando honorẽ adiſpiſcimur, qui a domino diligi non meremur: & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus. Eccleſiaſticis ſiquidem ieiuniis fames eſt excluſa popularis, decoris lachrimis triſtitia fœda diſceſſit, & per ſanctos viros acceleratum eſt ne traheretur diutius, quod grauabat. Et ideo, ſalutans officioſitate, qua dignum eſt, precor vt viuacius oretis pro ſalute regnãtium. Quatenus eorum vitam cœleſtis princeps faciat eſſe longæuam, Romanæ Reipub. hoſtes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, neceſſariam nobis copiam de abundantiæ ſuæ horreis largiatur, mihique filio veſtro intelligentiæ ſenſus aperiat: vt quæ vere ſunt vtilia ſequar, quæ vitanda refugiam: vigor ille rationabilis animæ nobis conſilium præſtet: facies veritatis albeſcat, ne mentem noſtrã innubilet caligo corporea: ſequamur quod intus eſt, ne foris a nobis ſimus: inſtruat quod de vera ſapientia ſapit: illuminet quod cœleſti claritate reſplendet. Talem denique Iudicem excipiat publicus actus, qualem filium catholica mittat Eccleſia. In ſuis nos etiam muneribus virtus ſancta cuſtodiat. Quia grauiores inſidias antiqui aduerſarij tunc ſubimus, quãdo eius „ dona ſuſcipimus. Nolite in me tantum reiicere ciuitatis illius curam, quæ potius veſtra laude ſecura eſt. Vos enim ſpeculatores Chriſtiano populo præſidetis: vos patris nomine vniuerſa diligitis. Securitas ergo plebis ad veſtram reſpicit famam, cui diuinitus eſt commiſſa cuſtodia. Quapropter nos decet

decet cuſtodire aliqua, ſed vos omnia. Paſciris quidem ſpiritualiter commiſſum vobis gregem: tamen nec iſta poteſtis negligere, quæ corporis videntur ſubſtantiam continere. Nam ſicut homo cõſtat ex dualitate, ita boni patris eſt, vtraque re fouere. Primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus ſanctis amouete. Si quid tamen (quod abſit) acciderit, tunc bene neceſſitas excluditur, quando contra eam ſub † vbertate tractatur. Monete me, quæ ſunt gerenda ſolicite. Bene agere vel correptus „ exopto. Quia difficilius errat ouis, quæ voces deſiderat audire paſtoris: nec „ facile efficitur vitioſus, cui admonitor inſiſtit aſſiduus. Sum quidem Iudex „ Palatinus, ſed veſter non deſinam eſſe diſcipulus. Nam tunc iſta recte gerimus, ſi a veſtris regulis minimè diſcedamus. Sed cum me a vobis deſiderẽ & moneri conſiliis & orationibus adiuuari, iam vobis eſt applicandum, ſi quid in me fuerit aliter, quam optabatur, inuentum. Sedes illa, toto Orbe mirabilis, proprios tegat affectione cultores: quæ licet generalis Mundo ſit præſtita, vobis etiã cognoſcitur & localiter attributa. Tenemus aliquid ſanctorum Apoſtolorum proprium, ſi peccatis diuidentibus non reddatur alienum: quando confeſſiones illas, quas videre vniuerſitas appetit, Roma felicior in ſuis finibus habere promeruit. Nil ergo timemus talibus patronis, ſi oratio non deſiſtat antiſtitis. Arduum eſt quidem, multorum deſideriis ſatisfacere, ſed nouit diuinitas magna præſtare. Ipſa retundat inuidos: ipſa nobis faciat ciues, cœleſti aſpiratione, gratiſſimos: & ſupplicationibus veſtris tempora tribuat, quibus ſuperna gratia prædicetur indulta.

Pōtificis maximi officiũ cũ Regis officio collatũ.

† viritate.

Sedis Apoſtolicæ dignitas.

VNIVERSIS. EPISCOPIS. SENATOR. PRÆF. PRAET.

Corporalium patrum naturalis mos eſt, de filiorum prouectione gaudere: dum eorũ inſtitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem ſpiritales parentes, qui auctorem rerũ illuminata mente conſpicitis, pro me ſanctæ Trinitati ſedulo ſupplicate, vt ſplendere late faciat in medio poſitum candelabrum: quatenus nec mihi interior deſit viſus, & de me aliis pandatur aſpectus. Nũquid proderit Iudicẽ aliis eſſe perſpicuum, ſi ſibi potius reddatur obſcurus? Dignitatem conſcientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus eſt. Faciat inoffenſum Iudicem, ne damnet errantem. Sit nobis proſperrime pręſens, vt infauſta vitia reddantur abſentia. Amorẽ ſuũ tribuat, vt peccandi ambitũ miſeratus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuoſa & probabili petitione vos deprecor, vt indicto ieiunio domino ſupplicetis, qui vitam principum noſtrorum florenti regno protendat, hoſtes Reipub. defenſor imminuat, donet quieta tẽpora & ad laudẽ ſui nominis copioſa, faciatque rerum omnium tranquillitatem, vt me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quo facilius veſtra quoque exaudiatur oratio, eſtote circa eos, quos deſtinamus attoniti. Quod neſcimus, nobis non debet imputari. Actus eorũ teſtimonia veſtra proſequantur: vt aut laudatus gratiam, aut accuſatus apud vos inuenire poſſit offenſam. Neque enim vobis imputare poterunt, ſi delinquũt: quando non iubentur mala dare, vt perperã cogantur accipere. Orphanis viduiſque contra ſęuos impetus† debẽt: placita præſtare ſolatia. Ita tamen, ne (quod accidit per nimiam pietatem)

Patres.

Iudex.

Indictum ieiunium.

Orphani. Viduæ.

† Deo.

dum miſeris ſubuenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam ſi aliquid offendit, forte diſtrictum, talia date cunctis monita, vt iura poſſitis reddere feriata. Excludite ſanctiſſimi inter immundos ſpiritus implacabiles vitiorum furores, violētiam temperate, auaritiam depellite, furta remouete, depopulatricem humani generis luxuriam a veſtro populo ſegregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, ſi eius perſuaſiones de humanis cordibus auferatis. Epiſcopus doceat, ne iudex poſſit inuenire, quod puniat. Adminiſtratio vobis innocentiæ data eſt. Nam ſi prædicatio veſtra non deſinat, neceſſe eſt, vt pœnalis actio conquieſcat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo, quatenus actus noſtri ſanctorū orationibus adiuuentur, qui minus in humana poteſtate præſumimus, familiariter etiā mihi ſuadete quod iuſtum eſt. Nō ſum callidus† adiurator: quod generaliter debeo, incoactus exoluo. Rependo etiam ſanctitati veſtræ honorificæ ſalutationis officium, textumque epiſtolæ affectuoſo fine concludo, vt in mente veſtra dulciora remaneant, quia†bene ſibi animus poſteriora commendat.

†abiurator.

† benigne.

AMBROSIO.V.I.AGENTI.VICES.SENATOR.PRÆF.PRÆT. IV.

Aduocatio.

SEcure vobis, Deo iuuante, opinionem noſtram credimus, cuius conſcientiam per cauſarum varios vſus lōga ætate probauimus. Nam ſi in aduocationis ſtudio iuſtitiæ claritate fulſiſtis, quid nunc, prouecti ad conſilia noſtra, facietis? Creſcit enim in illo meritum, cui maius datur officium. Quando iam habendus eſt in Iudicum partem, qui meruit aulicis Poteſtatibus aſſidere. Ornentur ergo ſubſellia, cuius ore fora tonuerunt. Abſens adhære noſtro lateri, pleniorem laudem inde ſumpturus: quia integrum tibi reputabitur, quod bene ordinaueris ſolus. Hanc coram poſitus mecum curam participaueris & gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere, quicquid inde (præſtante deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi obſeruare cenſemus, quod noſtris iuſſionibus obſecundat, præceptis etiam tuis pro publicis vtilitatibus iuſtiſſime deſignatis præcipimus obediri. Quatenus & tibi ſit pro publica vtilitate mittendi fiducia, & nullus te contemnendi ſumat audaciā. Si quos etiam fideiuſſoribus committere neceſſarium æſtimaueris, confidenter aſſume: quia illud magis releuare poteſt animum noſtrum, ſi aliquid per vos cognoſcamus impletum. Præſenti enim ſola verba præſtaras, nunc autem facta potius debentur abſenti. Conſilium quippe tantæ ſedis ingens eſt proculdubio fama meritorum. Sed conſidera, quid exigatur, cui tale nomen imponitur. Labor veſter procuret mihi omnium quietem. Scitis, quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitādus eſt, vbi alter offendit. Sed hoc vos monere, mea potius curioſitas, quam veſtri diffidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (iuuante Deo) famæ noſtræ, & Reipub. vtilia eſſe iudicamus.

AM-

AMBROSIO. V.I. AGENTI. VICES. SENATOR PRAEF. PRAET.

GAudere vos quidem in eis credo, quæ caritatem veſtram optaſſe diiudico: nam ipſius quodammodo res agitur, cuius in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitiæ fructum, quæ venuſtate felicior eſt, in ſuauiſſimi ſaporis emanaſſe dulcedinem, ſi prius Romanæ ciuitatis copiam per eos, quorum intereſt, tanquã munus eximium noſtris hoſpitiis offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot anguſta cogitationis intrauimus, vt populus ille, antiquis delectationibus aſſuetus, beatiſſimis regnantium temporibus, exploſis neceſſitatibus, perfruatur. Procul enim ſit, vt aliquo illius ciuitatis eſuriente ſatiemur. Illorum (quod abſit) indigentia, noſtra penuria eſt. Quid plura? læti eſſe non poſſumus, niſi & illos gaudentes communiter audiamus. Atque ideo tanta viuacitate incorrupta ſpecies frumenti cõgregetur, vt panis inde coctus non horrori, ſed delitiis videatur eſſe propoſitus. Põderatio iuſta ſeruetur. Vincant copiæ mentium deſideria. Non putatur abundare, quod quæritur. Fugite ſcelerata lucra, vitate nefanda compendia. Quicquid ibi male præſumitur, in mei animi læſione craſſatur. Nemo putet, veniale quod in iſta tentauerit parte, præſumere. In nobis facilius conſentimus excedi, quam Romanorum vtilitates patiamur imminui: non vt fauorem, plauſumque popularem, ſed vt (iuuante domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Ciues ſiquidem omnes fouendi ſunt, ſed Romani aliquid plus merentur. Vrbs ornata tot eximiis Senatoribus, beata tam nobilibus populis, laudes debet noſtrorum principum perſonare, quas homo nationis exteræ ſe miretur audiſſe. Nam iuſte ſe illic extollit lętitia popularis, quæ dominos cognoſcitur habere victores. Quapropter impendendum eſt quicquid fides, quicquid magna poteſt exhibere cautela. Quia illud vere noſtrum eſt commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Lætentur præſentibus gaudiis, qui erant de noſtra actione ſuſpenſi. Illorum me deſideria, illorum me vota iuuerunt. Et hoc mihi apud rerum dominos profuit, quod ab eis vniuerſaliter audiebatur optari. Agite nunc, vt amor iſte, iuuante domino, perſeueret: quia eos amplius in reliquũ credo facere, quod ſe in me feliciter ſentiunt inchoaſſe. Abundantiã nunc petamus communibus votis: ſupernæ miſericordiæ humiles ſupplicemus, vt primum nobis ſalutem dominorum clementia diuina concedat. Cæterum prouentum, quem præſtiterit, non negligentia diminuit, non venalitas vlla ſubducit. Fidem meam promitto, ſed cum ipſis diuinitatis dona ſuſtineo: cautelam offero, turpia fraudulentiſſimæ nundinationis excludo. Ipſi autem in domino de promerita vbertate glorientur.

Frumentum.

Romani ciues.

IOANNI. CANCELLARIO. SENATOR. PRAEF. PRAET.

SVauuis ſtatutis gradibus omnis militia peragatur, & tempora ſibi cuſtodiat, qui Iudicum iuſſionibus obſecundant: tuus honor cognoſcitur ſolenni ordine non teneri, qui ſuis primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obſequia, qui te pręire noſcuntur, & reflexa conditione iuſtitiæ, illis reuerendus aſpiceris, quos ſubſequi poſſe monſtraris. Hinc inæquabilem æquitatem, ſpeciale decretum, ſingulare beneficium ſub aſpectu Iudicis agis. Nec poteſt rationabiliter culpari,

Militia domeſtica cancellorum.

quod impugnante ordine videatur aſſumi. Nullus tibi de temporis qualitate præſcribit. Tranſgreſſio matriculæ actio tua eſt, & ſolus confidenter negligis, quod aliis ſeruare contendis. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur: dum crederis omnes induſtria fideque ſuperare, quẽ nos conſtat elegiſſe. Nemo enim ſequentem probat, niſi quem ſibi laudanda virtus aſſociat. Quoniam vituperabile eſt inferiorem erigere, niſi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præiudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam, a duodecima Indictione cancellorum tibi decus attribuit: vt Conſiſtorij noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias: per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: iuſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias: omniaque ſic geras, vt noſtram poſſis commendare iuſtitiam. Actus enim tui Iudicis opinio eſt, & ſicut penetrale domus de foribus poteſt congruenter intelligi, ſic mens præſulis de te probatur agnoſci: non iniuria, quia talem vnuſquiſque ad reſponſa ſua videtur eligere, qualem ſe cuſtos decreuerit æſtimari. Veſtes
Veſtis. ipſæ, quæ noſtris corporibus applicantur, nonne nos deformare poſſunt, ſi aliquo inquinamento ſordeſcant? quanta vero gratia nos decorare videtur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad ſecreta Iudicis proximatus præſulis ſui famam aut ornat, aut maculat. In nobis ſiquidem peccant, qui alios maculant: & dum ſpoliũ obſecrantis ambitur, fama præſidentis exuitur. Conſidera ſi negligere debemus, vnde nos culpari poſſe cognoſcamus.
† demẽtes. Vltra omnes † clemẽtes eſt, qui vlciſci non appetit quem graſſatum in ſuo dedecore compræhendit. Reſpice, quo nomine nuncuperis. Latere non po-
Cancelli. teſt, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clauſtra patentia, feneſtratas ianuas. Et quanuis ſtudioſe claudas, neceſſe eſt, vt te cunctis aperias. Nam ſi foris ſteteris, meis emẽdaris obtutibus: ſi intus ingrediaris, obſeruantium non potes declinare cõſpectus. Vide quo te Antiquitas voluerit collocari: vndique conſpiceris, qui in illa claritate verſaris. Proinde ad noſtra monita aures animumque conuerte: fige menti omnia, quæ iubemus: non te, tanquam vacuam fiſtulam, dicta perexeant: quæ tam diu plena conſpicitur, quam diu in eam vndæ influere poſſe, noſcuntur. Eſto potius conceptaculum, quod audita cuſtodias, quod ſuſcepta non fundas. Quia nihil proderit, ſi auribus tuis tranſitura placeant, & in cordis finibus ſe omnia non defigant.

VNIVERSIS. IVDICIBVS. PROVINCIARVM SENATOR. PRÆF. PRÆT. VII.

† deſit fortè quidpiam. † v. gaudio † imperatur

IVſtiſſime quæritur, quod annua deuotione præſtatur: quoniã ſub quodam conſtat † inferri, quod ſoluitur lege naturali. Stipendium nanque † eſt, quod ſubiectum facit munificum dici: & offerentis nomen accipit, qui ſe, quod † penditur, debere cognoſcit. Quam cautum eſt, intrepidum foro aſſiſtere, publicum nõ timere, & inter deuotos laudabilẽ collocari, qui pudore non finitur habere com-
† cogitur. pulſi? Inhonorũ eſt enim omne quod † agitur: nec offerentis habet gratiã, qui damnis ſuis perducitur ad tributũ. contra, quam libero dignum eſt, cõpulſorib⁹ nihil debere? Ille ſolus delectabilis ager eſt domino, in quo ſuper-
Securitas. uenire non timetur exactor. Merito ergo teſtimonium ſolutionis ſecuritas dicitur,

dicitur,de quo non ſolum animus,ſed ſubſtantia cōmunitur. Et ideo,quod feliciter dictum ſit,Indictione duodecima,per dioceſim dicationis tuæ ſolenni moderamine cuſtodito, poſſeſſorē te officiumque tuum præcipimus admonere,vt trina illatione deuotus,conſtitutis temporibus ſuā compleat functionē:ita vt ceſſet vænalis illa dilatio, quæ non ad tributariorum compendia,ſed fraudis ambitum cognoſcitur exquiſita.Nam qui ſe huiuſmodi onera ſubleuare dicunt, aliud maius pondus abominabilis nundinationis imponunt. Abſit a noſtris temporibus deteſtabilis & fugienda verſutia. Poſſeſſor nihil aliud,niſi quod publico debetur,exoluat. Nam ſua damna potius agunt,qui ſub nobis aliqua fraudare contendunt.Quapropter ſicut fiſcalia onera nulla occaſione volumus aggrauari,ita conſtitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, deo iuuante, compleri:quatenus & poſſeſſorum deuotio gratiſſima dominis innoteſcat, & tarditatis inuoluta confuſio noſtris orationibus auferatur. Vnde ſingulis quibuſque temporibus ſolenni more factos Breues ad ſcrinia noſtra trāſmittite:ſicut te & priſca legum, & noſtrę iuſſionis pręſens commonere videtur auctoritas. Ne ſi aliquid horum æſtimaueris negligendum, tu tibi abſolute facias eſſe periculum. Veruntamen,vt iuſtiſſimarum præceptionum diligentior procuretur affectus,illum atque illum,præcedentibus meritis comprobatos,tibi officioque tuo iuſſimus imminere:vt nihil poſſit nocere negligētia,vbi adhibetur ſolicitudo geminata. Vnde continenter agite, ſi prouectum veſtrū magis deſideratis extēdere. Impia lucra ſint a vobis omnimodis aliena.vos poſſeſſorem deuotum redditis,ſi fraudulentis non grauetur incommodis. De æquitate potius,quā de rapacitate proficitur.Sēper metuit iniuſta præſumptio. Quid enim acquiri putatur,vbi bona conſcientia perditur?aut in qua parte poſſit homo proficere, ſi innocentiam probatus fuerit amiſiſſe? Nolite ſine præmio credere, quæ videntur ad bonam conſcientiam pertinere.Habebunt nos bene agentes,in quo poſſumus,† auditores. Remuneratorem enim illi eſſe promitto,quem ſe aliqua honeſtate tractaſſe,cognouero. Agite ergo, laudes ad me potius veſtræ perueniant, quam querelæ. Maius commodum non quæratis,quam ſi nihil venditis. Illa tantum † ſequenda ſunt lucra,quæ poteſt lætus poſſeſſor offerre,& miles ſolenniter ſecurus accipere.Non cenſor,ſed laudator veſter eſſe deſidero. Cauete ergo, ne reddatur infeſtus,qui vobis cupit eſſe beneficus. Nam grauius ſemper iraſcitur,qui contra propoſitum commouetur.

Vænalis mora. *Breues.* †adiutores. *Lucra quæ ſequenda.* †quærenda. *Non cenſor, ſed laudator.*

EDICTVM. PER. PROVINCIAS. SENATOR PRÆFECT. PRÆT. IIX.

Priſcorum mos fuit, noua iura decernere, vt ſuccedenti populo aliquid,quod omiſſum videbatur,adiungerent:nunc autem ſufficiens laus conſcientiæ eſt, Veterum decreta ſeruare. Erat ante genus hominum ſub hac nouitate ſolicitum, dum regulam vitæ ſuæ in aliena cognoſcerent voluntate pendere: modo vero vnuſquiſque nouit fixum,quod ab Antiquis pleniſſime non dubitat conſtitutum. Sufficiunt ergo vobis iura,ſi non deſit voluntas eximia.Quid pręconum voces? quid periculoſas ſentētias præſulum erectis auribus ſuſtinetis? Propriæ vitæ imponit modū,qui ſibi ſe iudicem intelligit cōſtitutū. Studete cuncti

Iura antiqua tuenda.

actibus bonis, & formidanda neſcitis. Nolite inardeſcere ad præſumptiones illicitas: amate viuere quieti: trāſigite ſemper innoxij. Quid litibus honeſta confunditis? Cur facitis, quæ mox timere poſſitis? Si quæritis lucra, vitate potius damnoſa litigia. Si quod tamen emerſerit ciuile certamen, legibus patriis eſtote contenti. Nullus ad ſeditioſa conſurgat: nullus ad violenta confugiat. Furoris genus eſt, in ſæculo pacato turbulēto ſtudere propoſito. Sed quia vobis de Iudicibus, & ſi non verus, tamē oritur rationabilis metus (dum inexperta poteſtas trahit potius ad timorem) quantum ad meum propoſitum pertinet, iuuante Deo, rerumque dominis regnātibus, omnia vobis iuſta, omnia moderata promittite. Primū, quod maxime Iudicem dehoneſtat, nundinatio a me fœda neſcietur. Non enim verba mea, more veſtium, ſuſpenſa venduntur. Sperari a vobis aliquid ſola ſpecierum indigentia faciet, non malitioſa venalitas: vbi tamen erit quæ tempus mitigat moderata præceptio: non indicimus, quod ematur: nec ad taxationem trahimus, quæ neceſſaria non habentur. Eſtote tantum ad conſueta ſoliciti, de nouitate ſecuri. Quin illud ſolū nobis iudicauimus eſſe commodum, ſi vos, iuuante domino, ſeruemus illæſos. Non vos quiſquam militum pro ſua voluntate concutiet, non exactor adiectitiis grauabit incommodis: nō ſolum noſtras, ſed & officij innoxias cuſtodiuimus manus. Alioqui inutile bonū eſt, Iudicem non accipere, & multis accipiēdi licentiā prębuiſſe. Neque enim ſic a nobis egrediūtur, vt ea quæ paſſi fuerint aliis merito feciſſe videantur. Imminuta ſunt enim veſtro amore ſuffragia, quæ hactenus omnium detrimento creſcebant. Oſtendimus in vobis, Deo iuuante, continētiam, vt ea militibus ſine pudore imperare poſſimus. Non enim poteſt auctoritatem habere ſermo, qui nō iuuatur exemplo: dum iniquum ſit, bona præcipere, & talia non feciſſe. Ordinatio igitur noſtra vtilitatem publicam tantūmodo reſpiciet, non furta priuata. Scimus quę pro nobis vota fuderitis, qua fuiſtis anxietate ſuſpenſi. Deforme nobis eſt talia facere, vt minus poſſitis in veſtra exultatione gaudere. Patebunt, deo propitio, aures noſtræ ad ſuſcipienda deſideria ſupplicantum: auctor cauſæ ſuis nos oculis ſub libertate viſurus eſt: non redempta, ſed propria lingua loquetur. Vobis enim nec ſeruitus imperabit, nec a nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique noſtra nullus turpis actus intrauit: nemo a nobis, quam venerat, minꝰ locupletior redit. Neſciuit domeſticū penetrale a ſubſelliis diſcrepare. Iudicem me obſeruans inueniet, quocunque reſpexerit: verecundiæ memores, iuuante Deo, ſic agere nos optamus, quemadmodum a rerū dominis mādata ſuſcepimus. Vos ad omnia iuſta eſtote deuoti, vt me prouinciarum patrem faciatis eſſe, quam Iudicem: quia iterū grauius iraſcitur, qui minime de probitatū actione penſatur. Nam ſi præbuiſtis læſionibus obſequiū, quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere ſtudere cognoſcitis. Solēnia commoda ſedis noſtræ laborantibus militibus non negetur: quia ipſe præbet viam excedendi, qui non patitur iuſta perſolui. Præceptis etiam noſtris obedientiam æquali moderatione pręſtate. Compellat rationabiliter proprius animus, ne vos vrgeat terror armatus. Odium ſibi excitat, qui iuſtis reſultat imperiis. Quæ iam coegero, non amabo. Sic enim cūcta, quæ agenda ſunt, volumus explicari, vt vos nullo cōpulſore faciamus imminui.

Leges patria. *Sordes.* *Solennia cōmoda.*

imminui. Seruari vobis cupimus conceſſa pridem dominorum beneficia, nulla abominabili præſumptione diſtracta. Honorem noſtrũ ſola vos optamus gratulatione ſentire, & regnantibus bona petere, qui veſtra deſideria viſi ſunt præſtitiſſe. Viuite nunc adepta ſecuritate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuiſtis voluntariis ſponſionibus obligare. Nam qui dubitat ſub Dei confidentia iuſta promittere, vult habere liberum, quod non eſt pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrij mei idoneum vadem, ſpeculum cordis, imaginem voluntatis: vt quibus non ſum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conſpicite, quã latet præſentes. Non eſt vobis damnum abſentiæ meæ. vtilius eſt, Iudicem mente noſſe, quam corpore.

IVDICIBVS. PROVINCIARVM. SENATOR. P.P. IX.

SCiens, ab eis contrarium poſſe credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facile ſuſpicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propoſiti noſtri votum edictali tenore †permiſimus: ne, iuuante Deo, quos ſecuros eſſe cupimus, vel de ipſa ſolicitudine grauaremus. Non enim eſt paruum tormẽtum, aduerſum aliquid formidare venturum: dum ſemper grauius æſtimatur emergere, quod timetur. Abſit a noſtris temporibus vel minima credulitas læſionis. Reo iam vicinus eſt, qui malus putatur: quia tunc aliquid perſuadetur animo, cum intrauerit pectus †acta ſuſpicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat deſtinata. Aptum eſt enim, ab his iuſſa cognoſci, quos decreuimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa dominos felices: vt ſicut nos nullum contraria voluimus cogitatione ſuſpendere, ita ſe & illi deuotos debeant pie regnantibus exhibere. Sponſiones autem veſtras vos veras efficitis, ſi prouincialibus æquabiliter præſidetis. Diligite iuſtitiam, quæ vos & amabiles faciat, & glorioſum commodum ſua participatione concedat. Scitote, officia vobis quaſi actuũ veſtrorum teſtes aſſiſtere. Et ideo quam magnum eſt in tantorum conſpectu facere, quod omnium poſſint ora prædicare? Iudiciũ, quaſi †iuridicium, cognoſcite vocitatum. Præſulem agere non decet, quod alter accuſet. Quid timeat reus, cum viderit crimen in faſcibus conſtitutum? Sola malis illa tormenta ſunt, ſi publica vota moribus ſuis ſentiãt eſſe cõtraria. Dici enim non poteſt diſciplina, quando ipſa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiſcũ vt boni mores prouincialibus dentur, ſed nuditas auferatur. De remediis potius, quam de læſione tractetur. Graue malum eſt, quicquam ad largiẽda iuris beneficia fieri, & mixtum læſionibus inueniri. Sic agite, vt cum iuſtitia probata quæritur, annus veſter breuis eſſe videatur. Honores potius vobis offerantur. Neceſſitatem quippe ambitus amittitis, ſi prouincialium vobis vota ſocietis. Nullos veſtrorũ actuũ facimus eſſe cuſtodes, nec ſub priuato arbitrio ingenium Iudicis inclinamus. Sed omnia ſic gerite, ne fiat neceſſarium, quod nunc credimus eſſe turpiſſimum. Inſtar noſtræ geritis dignitatis, ſi vos conſcientiæ puritate tractetis. Obuiate malis, fouete nihilominus innocentes. Si quis tamen eſt, qui auſu temerario cõtra veſtros faſces erigatur, nec poſſitis exercere quod iuſtũ eſt, aut petitorem protinus

†prouiſimus.
†v. apta.
†iudicium.
Annui iudices.
Relationes.

cum veſtra relatione tranſmittite,aut ſi viribus deſeritur veniendi,negociũ deſtinata relatione declaretur:quando & euectiones publicas accepiſtis,& nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excuſationis cauſa ſummota eſt:quando aut per dignitatem veſtrã poteſtis recta gerere, aut certe nobis quæ ſunt neceſſaria nuntiare.

Euectiones publica.

BEATO. V.C. CANCELLARIO. SENATOR. P.P. X.

Lactarius mons.

CVm rerum domini clementia de famuli ſui Daui ſalute cogitaret (cuius votum eſt de cunctorum ſoſpitate lætari) remedia Lactarij montis eum iuſſit expetere:vt cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium ſubueniret. qui crebra tuſſi retonans anhelo pectore,membra tenuauit:dum miniſteria Naturæ,nimia concuſſione debilitata,virtutes ſuas explicare nequeunt ad ſalutem. Eſcas enim in auxilium humani corporis contributas, dum apte non tranſigit, reddit inutiles.Nec intereſt talibus aut ſumere cibum, aut ſuſtinere ieiunium: in dies ſingulos ſubſtantia viua deficit, &,velut rimoſum dolium, paulatim defluens,donec euacuatur expenditur. Huic ferociſſimæ paſſioni beneficium montis illius diuina tribuerunt:vbi aëris ſalubritas cum pinguis arui fœcunditate conſentiens, herbas producit dulciſſima qualitate conditas: quarum paſtu vaccarum turba ſaginata lac tanta ſalubritate conficit,vt quibus medicorum tot conſilia neſciunt prodeſſe, ſolus videatur potus ille præſtare;reddens priſtino ordini reſolutam paſſionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas inſtaurat,& fomento quodam reparabili ægris ita ſubuenit,quemadmodum ſomnus labore fatigatis.Hæc itaque armenta,in tam abundanti pabulo hauſta videre, miraculum eſt:vt humor ille lacteus non præſtet origini ſuæ, qui corpora mortaliũm probatur læſa reficere:miroque modo herbis animalia non proficiũt, vnde hominum membra pingueſcunt.Exiles per dumeta diſcurrunt mõtium,tenues videntur,& inſtar eius,cui medentur, ſuſtinent paſſionis. Lac autem tam pingue,vt hæreat digitis cum exprimatur in vaſis. Qua de re annonas deputatas,ſubuentionemque neceſſariam præbete venienti, vt in ſupradicto loco ſalubriter paſtus,eodem alimẽto reparetur eius iuuentus, quo nutritur infantia. Conſurgite animi tali paſſione laborantium. Iam nõ amaro antidoto horrebitis dulciſſimam vitam. Voluptuoſe bibite,quæ ſaluberrima ſentiatis.Felicitatis genus eſt, inde curari, vnde libens animo æger poſſit expleri.

Fœcunditas herbarum.

DE. PRÆDIIS. EDICTVM.†DE. PRETII.CVSTODIENDIS. RAVENNA. XI.

Precium reb venalib. ſtatutum.

VEnalitas victualium rerum emptoris debet ſubiacere rationi. Vt neque in vilitate caritas, nec in caritate vilitas expetatur: ſed æqualitate perpenſa, & murmur ementibus, & grauamen querulis negociatoribus auferatur. Atque ideo trutinatis omnibus,& ad liquidum calculatione collecta, diuerſarum ſpecierum precia ſubter affiximus: vt omni ambiguitate ſummota, definitarum rerum debeat manere cuſtodia. Si quis autem vendentium non ſeruauerit, quæ præſentis edicti tenor eloquitur,per ſingulos exceſſus ſex Solidorum mulctam

a ſe

a ſe nouerit exigendum, & fuſtuario poſſe ſubiacere ſupplicio. Quatenus eum & damni metus terreat, & prædicta pœna vehementer affligat. *Fuſtuarium ſupplicium.*

EDICTVM. PRETIORVM. PER. FLAMINIAM XII.

SI ocioſi populi vrbium ſingularum ſub pretiorum iuſtitia continentur, quanto magis debet laborantibus ſubueniri, ne vtilitas commeantium ſaucietur diſcrimine fortunarũ? Et ideo ſuſceptio tranſeuntium requies debet eſſe curarum. Ne quod ad leuamen inuentum eſſe conſtat, deteſtabile potius grauamen infligat. Recipiatur hoſpes ad pretia definita. iniquitatem non patiatur auaram, quæ inuitatur ad gratiam. Quoniam turpis aucupatio eſt, terrere enormitate pretij, & ſuſceptione blandiri. Prædoni ſimilis eſt, qui ſub iniqua cupit voluntate diſtrahere: vtroſque enim conſtat velle aliena diripere, & conſiderationem iuſtitiæ non habere. Neſcitis, quanta poſſitis acquirere moderati. Vltro ad commoda veſtra veniunt, qui vos tẽperanter agere poſſe cognoſcunt. Nullus ergo ſe æſtimet, quod eſt familiare ſemper abſentium, longinquitatis obliuione defendi, quando ad nos veniunt qui veſtra mercimonia patiuntur. Cauete potius damna multorum, qui lucrorum auiditates appetitis. Sex enim Solidorum diſpendium ſe nouerit ſuſtinere, & laceratione corporis affligendum, ſi quis aliter vendendũ eſſe crediderit, quam miles noſter in rem directus pretia, cum ciuibus atq; epiſcopis locorum habita diſpoſitione, cenſuerit. Sufficere enim debent omnibus honeſta lucra de ciuibus, ne obſeſſa potius videantur itinera eſſe latronum. *Ab hoſpitib. definita precia exigenda.* *Corporis laceratio.* *Miles. Epiſcopi.*

IVSTINIANO. AVGVSTO. SENATVS. VRBIS ROMÆ. XIII.

HOneſtum nimis & neceſſarium videtur eſſe negocium, pro ſecuritate Romanæ Reipub. pio principi ſupplicare. Quia conuenit a vobis expeti, quod noſtræ poſſit proficere libertati. nã inter cætera bona, quæ vobis ſingulariter diuina tribuerunt, nihil glorioſius probatur accedere, quam quod vos cognoſcitis vbique poſſe præſtare. Rogamus ergo, clementiſſime Imperator, & de gremio Curiæ duplices tendimus manus, vt pacem veſtram noſtro Regi firmiſſimam præbeatis, nec nos patiamini abominabiles fieri qui ſemper de veſtra concordia videbamur accepti. Romanum ſiquidem nomen vos cõmendatis, ſi noſtris dominis benigna conceditis. Gratia veſtra nos erigit ac tuetur: & hoc mereri cognoſcimus, quod de veſtra mente ſentitur. Quietẽ ergo Italiæ fœdera veſtra componãt. Quia tunc amari poſſumus, ſi per vos dilectio votiua copuletur. Cui rei ſi noſtræ preces adhuc nõ videntur poſſe ſufficere, æſtimate patriam noſtram in hæc precatoria verba prorumpere. Si tibi aliquando grata fui, ama, piiſſime principum, defenſores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant eſſe concordes: ne incipiant talia in me facere, quæ a votis tuis cognouerint diſcrepare. Non mihi ſis cauſa crudelis exitij, qui ſemper vitæ gaudia præſtitiſti. Ecce alumnos meos ſub tua pace geminaui. Ecce ciuibus ornata reſplendui. Si me lædi pateris, vbi iam nomen tuæ pietatis oſtendis? Quid enim pro me nitaris amplius agere, cuius *Pro pace.* *Proſopopœia Romæ.*

religio,quæ tua eſt,cognoſcitur ſic florere? Senatus meus honoribus creſcit,facultatibus indeſinenter augetur.Noli per diſcordiam diſſipare, quod deberes per bella defendere.Habui multos Reges,ſed neminem huiuſmodi litterarum:habui prudentes viros,ſed nullum ſic doctrina &pietate pollentem.Diligo Amalum,meis vberibus enutritum,virum fortem, mea cõuerſatione compoſitum,Romanis prudẽtia carum, gentibus virtute reuerendum.Iunge quinimmo vota, participare conſilia: vt tuæ gloriæ proficiat,ſi mihi aliquid proſperitatis accedat.Noli me ſic quærere,vt non valeas inuenire.Tua ſum nihilominus caritate, ſic nullum facias mea mẽbra lacerare.Nam ſi Libya meruit per te recipere libertatem, crudele eſt me amittere, quam ſemper viſa ſum poſſidere. Impera motibus iracundiæ triumphator egregie.Plus eſt quod generali voce petitur, quam ſi veſter animus cuiuſlibet ingratitudinis offẽſione vincatur.Hæc Roma loquitur, dum vobis per ſuos ſupplicat Senatores. Quod ſi adhuc minus eſt, beatorum apoſtolorum Petri atque Pauli petitio ſanctiſſima cogitetur. Nam qui ſecuritatem Romanam ſæpe defendiſſe probantur ab hoſtibus, quid erit, quod eorum meritis veſter non tribuat principatus?Sed vt omnia reuerentiæ veſtræ congruere videantur, per illum virum venerabilem,legatum piiſſimi Regis noſtri ad veſtram clementiam deſtinatum,preces noſtras credimus dirigendas:vt tam multa debeant efficere, quæ vel ſinguli poterunt apud pios animos obtinere.

Amalus. *Petrus ac Paulus apoſtoli.*

GAVDIOSO.CANCELLARIO. SENATOR. P.P. XIV.

DVm multis itineribus Como ciuitas expetatur,ita ſe poſſeſſores parauerdorum aſſiduitate ſuggerunt eſſe fatigatos, vt equorum nimio curſu ipſi potius atterantur. Quibus indultu regali beneficium præcipimus iugiter cuſtodiri:ne vrbs illa,poſitione ſua libenter habitabilis,rareſcat incolis,frequẽtia læſionis. Eſt enim poſt montium deuia, & laci puriſſimi vaſtitatem, quaſi murus quidam planæ Liguriæ.Quæ licet munimen clauſtrale probetur eſſe prouinciæ,in tantam pulchritudinem perducitur,vt ad ſolas delitias inſtituta eſſe videatur.Hæc poſt tergum campeſtria culta tranſmittit, amœnis vectationibus apta, & victualibus copiis indulgenter accommoda. a frõte ſexaginta millibus dulciſſimi equoris amœnitate perfruitur: vt & animus recreabili delectatione ſatietur, & piſcium copia nullis tempeſtatibus ſubducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur compta muneribus.Hic profecto lacus eſt nimis ampliſſimæ vallis profunditate ſuſceptus, qui concharum formas decenter imitatus, ſpumei litoris albore depingitur. Circa quem conueniunt in coronæ ſpeciem excelſorum montium pulcherrimæ ſummitates:cuius ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quaſi quodam cingulo Palladiæ ſyluæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondoſæ vineæ latus montis aſcendunt. Apex autem ipſe,quaſi quibuſdam capillis, caſtanearum denſitate criſpatus,ornãte natura depingitur.Huic riui niueo cãdore relucentes in æream laci altitudine præcipitante deſcendunt. Huius finibus ab auſtro veniens

Parauerdi. *Comum.*

Addua

Addua fluuius, faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus acquiſitus, quaſi in proprium mare deuoluitur. qui tanto impetu vaſtiſſimi æquoris vndas incidit, vt nomen retinens & colorem in Septentrionem obeſiore aluei ventre generetur. putes, quandam lineam fuſciorem in aquis albentibus eſſe deſcriptam: miroque modo influentis diſcolor natura conſpicitur, quæ miſceri poſſe ſimili liquore ſentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluuiorum inundatione contingit: ſed ratio ipſa vulgariter patet, vt torrentes præcipites limoſa fece corrupti vitreo ſint æquori diſcolores. Hoc autem iure putabitur ſtupendum, quod ſimile tantis qualitatibus elementum per pigrum ſtagnum videas ire celerrime: vt amnem per ſolidos campos putes decurrere, quem ſe peregrinis vndis non videas colore poſſe miſcere. Quapropter incolis harum rerum iure parcitur: quoniam amœna omnia delicata ſunt ad labores: & facile onus afflictionis ſentiunt, qui vti ſuauibus delitiis conſueuerunt. Fruantur ergo munere regali perpetuo. Vt ſicut gaudent natiuis epulis, ita eos exultare faciat munificentia principalis. *Addua fluuius.*

LIGVRIBVS. SENATOR. PRÆF. PRAET. XV.

Regale munus impetratum gaudium debet eſſe cunctorum: vt prouocetis ad meliora, cum de vobis conceſſa probaueritis eſſe gratiſſima. Nam ſi ſubuenire ſemper amantis eſt, cuiuſmodi vos æſtimatos intelligitis, quos releuatos eſſe ſentitis? Sed ne veſtram lætitiam longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima ſemper deſideratur agnitio) glorioſiſſimi domini, deuotæ Liguriæ neceſſitatibus conſulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo ſuo, pietate ſolita, deſtinauerunt. Vt iudicio veſtro, quibus eſt cauſa notiſſima, tanta vnuſquiſque huius muneris participatione lætetur, quanta neceſſitate grauatus eſſe cognoſcitur. Ne quod afflictis datum eſt, vſurpet illæſus: ſed illi reparatis viribus conſurgant, qui damnorum ſarcina prementе corruerant. Aſtenſis autem ciuitas, quæ ſupra cæteras ſuggeritur ingrauata, diſpoſitionis veſtræ iuſtitia maxime ſubleuetur: vt ſecundum modum diſpendij commoditate beneficij perfruatur. Sumite pietatis ſtipendium tributarij, & dominorum æſtimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod conſueueratis inferre. Sed vt beneficia dominorum ſubtractis exactionum incommodis augeantur, celerius relatio veſtra nos inſtruat, quid vnicuique de hac ſumma relaxandum eſſe iudicetis: vt tantum de prima illatione faciamus ſuſpendi, quantum ad nos notitia directa vulgauerit. Quapropter piiſſimis dominis, votis ſalutaribus reddite, quæ debetis: vt ratio veſtra ſupplicando peragat, quod ſe in ipſo vniuerſitas recepiſſe cognoſcat. *Aſtenſis ciuitas.*

LIGVRIBVS. SENATOR PRÆFECT. PRÆT. XVI.

De ponderib. ac menſuris.
†condelcẽ-dere.

STudioſe nos oportet erigere, quos ſtatuit regalis pietas ſubleuare: nam quibus dominorum clementia voluit †conſcendere, conuenit etiam his ſubiectos de propria dignitate præſtare. Nuper mihi gratias retuliſtis, quod tam ſpem vobis bonorum quam fructum aliquem contuliſſem. Inuitaſtis me ad beneficia; quia magna ſuſcepiſtis gratulatione promiſſa. Abſoluimus votum Iudicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur a libra faciemus: quia vbi conſcientiam fas eſt intẽdere, inde debet ſermo Iudicis inchoare. Hinc eſt, quod in ponderibus atque menſuris vos ſuggeritis ingrauatos: & ideo noſtra cura prouidebit, vt nullius vos vlterius ex ea parte vexare poſſit iniquitas. Quia graue ſcelus eſſe iudicamus, aut menſuras modum excedere, aut libram æquiſſimi ponderis iuſtitiam non habere. Milites etiam ſedis noſtræ, necnon Exactores atque Suſceptores, a quibus grauia vobis inferri diſpendia ſuſpiraſtis, præceptis noſtris fecimus conueniri: vt deductis ad liquidum ratiociniis, ſi quid fraudis potuerit inueniri, ſine aliqua dilatione perſoluant. Quia hoc noſtris temporibus confitemur inimicum, vt alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatum florentiſſimi exercitus vota cõuertite, vniuerſa ſine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna conſtringitis, ſi gratanter quæ ſunt iuſſa completis. Lætus obediat, quem cauſa generalitatis inuitat. Illa ſola dolere debent ſtipẽdia, quæ ſtudio videntur cupiditatis impoſita. Nam quod pro rerum neceſſitate præcipitur, inde prudentium animus nõ grauatur.

Libra.

PROMOTIONES. OFFICII. PRAETORIANI. QVAE NATALE. DOMINI. FIVNT XVII.

SI hodierno die redemptionis inuenimus natale remedium, ſi cœleſti beneficio panditur ſpes ſalutis, cõuenit etiam nos longo labore fatigatis gaudij deferre medicinam: vt ſuperna bona, quæ periclitanti Mundo collata ſunt, generaliter ſentiantur. Alioqui piaculum quoddam eſt, inter triſtes velle gaudere: & humanitatis refugit affectum, qui dolorem non ſequitur alienum. Contra, quanto ſe melius excitat de communione lætitia? quantum incitamentum magnæ alacritatis eſt, plurimos videre gaudentes? Hinc eſt, quod ſapientes mortale genus vnum hominem eſſe teſtati ſunt: quoniam omnes a cunctis caſibus ſuis indiuiſos eſſe voluerunt. Quapropter vnuſquiſque iuxta matriculæ ſeriem, tua deſignatione vulgetur. Vt quem loci ordo poſtulat, gradus promotionis accedat. Egrediatur vnus, vt anteponat vniuerſos. Totam ſequẽtium ſeriem ad prouectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

Mortale genus, vnus homo.

DE. CORNICVLARIO. QVI. EGREDITVR XIIX.

AMplectanda eſt promotionum grata ſolennitas, quæ benemeritorum ſoluit excubias: quia tyronibus conceditur ſpes laboris, dum viciſſitudo fuerit reddita veteranis. Et ideo Antianum, qui prætorianis inculpabiliter paruiſſe perhibetur obſequiis, inter Tribunos & Notarios ad adorãdos aſpectus properet principales. Vt iuxta conſuetudinem præſentatus, Spectabilitatis decoretur inſignibus.

Tribuni & Notarij adorare aſpectus principales.

DE. COR-

DE. CORNICVLARIO. QVI. ACCEDIT XIX.

OPtatus ad optata perueniẽs, ſui nominis ſortiatur effectum. Et ideo ſupradictum, aſſiduis laboribus comprobatum, Cornicu-lariorum ſumere cenſemus † effectum. Vt iure inter primates †officium. aſſiſtat, qui tyronum inculpabiliter egit excubias. *Excubiæ tyronum.*

DE PRIMISCRINIO. QVI. EGREDITVR XX.

OLim quidem efficaciter peragens imperata, meruiſti multorũ bona iudicia: ſed nunc & diuino fauore commendatus erige-ris, quando militiæ laboribus perfunctus eſſe mõſtraris. Qua-propter Spectabilitatis honore ſuffultus, inter Tribunos & Notarios venerandam purpuram adoraturus accede. Vt per *Adorare purpuram.* ſacros aſpectus principis tuæ ſubſiſtat firmitas dignitatis.

DE. PRIMISCRINIO. QVI. ACCEDIT XXI.

DIfferri non patimur merita fidelium: vt ad ſtudia bonorum a-ctuum prouocemus vota cunctorum. Demus igitur, quæ ſunt iuſta, laboribus: vt prouectu priorum inuitemus corda ſequẽ-tium. Atque ideo Andreas, qui Prætorianis faſcibus inculpa-biliter noſcitur obſequutus, gradum feliciter Primiſcriniatus aſcendat. Vt locum, quem verſutia neſciuit exquirere, ſe gaudeat probis moribus inue-niſſe.

DE. SCRINIARIO. ACTORVM XXII.

IVſte potentiora conſequitur, qui de commiſſa ſibi negocij per-fectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ ſeries fe-cit accedere, noſtra auctoritas quoque Actorum Scriniorum curam præcepit obtinere.

DE. CVRA. EPISTOLARVM XXIII.

COnſtantiniani merita licet plures afferant, adſtipulatio quoq; noſtra commendat. Tanta eſt etenim in eo ſynceritas mentis, vt & iudice teſte mereatur laudari. Hic itaq; epiſtolarum Ca- *Epiſtola Canonica.* nonicarum curam prouectus accipiat. Vt amplius momenta ſuæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam ſibi reſpicit eſſe com-miſſam.

DE. SCRINIARIO. CVRÆ. MILITARIS XXIV.

COnuenienter honoris præſtat augmẽtum probitas actionis, nec decet differri, quem † decenter efficacem contigit approbari. †frequẽter. Hinc eſt, quod Lucillum Scriniarium Curæ Militaris eſſe præ-cipimus: exhibiturus obſequium, cui ſe merito non dubitat at-tributum.

DE. PRIMICERIO. EXCEPTORVM XXV.

DEcet, nos incunctanter tribuere promotionis aſcenſus, quos la-bor militiæ meretur aſſiduus. Sicut enim æquum eſt, deſidioſis laborantium præmia denegare, ita conuenit excubantibus re-munerationis optata concedere. Et ideo Patritius Exceptorum Primicerium ſe a nobis nouerit inſtitutum: vt ad tale perductus officium placuiſſe ſuarum merita gaudeat actionum.

DE. SEXTO. SCHOLARIO XXVI

DIgnus eſt noſtro iudicio promoueri,qui a multis præſulibus meruit approbari. Vni enim acceptum fuiſſe, interdum gratia eſt: multis placuiſſe, iudicium. Iuſtus igitur locum Sexti Scholaris ſe nouerit conſecutum,inuenturus militiæ præmiũ, cum ſe actibus ſtuduerit ſociare fidelibus.

DE. PRAEROGATIVARIO XXVII.

Cancelli. † decreti.

QVis Ioannem non æſtimet merito eſſe promouẽdum, qui noſtro iudicio Cancellorum olim ſumpſerit officium,& tunc iam prærogatiuam conſcientiæ meruit,quãdo† decreti munus iudicialis accepit? Fruatur itaq; gaudio & ordinis & honoris,qui moribus noſcitur placuiſſe laudatis.Hunc igitur† prærogatiuarum ſententia noſtra confirmat,vt gradus potius emeriti deuotioribus animis publice pareat, iuſſioni.

† prærogatiuarium.

DE.COMMENTARIENSE XXIIX

IVuat,benemeritorum votis beneficiis reſpondere vicariis: vt deuotiore mẽte poſſit obſequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliodorus Commentarienſium fruatur officio. Digne ſiquidem eius integritati committimus, quæ cuſtodienda eſſe cenſemus.

DE. REGENDARIO XXIX.

AEquitati videtur accommodum, ſi efficaci actione laudatis digna moribus viciſſitudo præſtetur. Habet enim ſuam gloriam, qui penſatis excubiis ad militarem noſcitur promouere fortunam. Hinc eſt quod Cartherium Regendarij locum feliciter obtinere cenſemus: vt ſpe futuri prouectus,auidius prætorianis poſſit inhærere laboribus.

DE. PRIMICERIO. DEPVTATORVM. ET. DE. PRIMICERIO. AVGVSTALIVM XXX.

DIgnum eſt,vt ſequatur vota fidelium fructus laborum:& ſuperior gradus excipiat, quos geſtarum rerum integritas effecta commendat.Hinc eſt,quod Vrſum Primicerium Deputatorũ, atque Beatum Auguſtaliũ eſſe,cẽſemus. Vt qui ad maiora prouecti tenduntur officia,prædicanda conſcientiæ ſequantur exempla.

DE.PRIMICERIO.SINGVLARIORVM. QVI EGREDITVR. XXXI.

DEcet palmæ præmia conſequi,qui ſacramentis militaribus videntur eſſe perfuncti: quia diutinus labor ſibi vendicat,quod in experta vix poteſt inuenire nobilitas. Et ideo quoniam Vrbicus Primiceriatus ſui noſcitur tempora peregiſſe, inter Domeſticos & Protectores ſacram purpuram adoraturus accedat. Vt venerandis clarificatus aſpectibus,militaribus excubiis ſe gaudeat liberatum.

purpuram adorare.

DE. PRIMICERIO. SINGVLARIORVM. QVI. ACCEDIT. XXXII.

ADeſt militaribus obſequiis integritas iudicantis: quia gratanter exoluit quod deberi iuſte cognoſcit. Quapropter Pierius Primicerium Singulariorum ſe noſtra auctoritate cognoſcat effectũ. Si qua ſunt talia fiducialiter ſuggerentur. Quia non eſt hæſitationis metus,vbi non eſt Iudicis venalis † auditus.

† fortè, aditus.

DECON-

DE. CONCEDENDIS. DELEGATORIIS XXXIII.

MOras intercipit, quem præſtandi conſuetudo conſtringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata beneuolentia cōmouetur. Neque enim decet, vt noſtrorum factorum diſſimiles eſſe debeamus: dum oporteat creſcere numeroſitate remedij, cui adminiſtrationis tempora videntur augeri. Et ideo de præſenti vobis Delegatorios noſtra largitur humanitas. Vt tunc habeatis commoda præmij, quando eſtis & ſudoris terminum conſecuti. Non vos anxia mora ſuſpendimus, nec cruciabili dilatione fatigamus. Vnus ſit finis ſolicitudinis & laboris. Nam differendum quis putet, ſi beneficia ſua vendere non retractet?

ANTIANO. SVGGERENTE. DICTVM. EST XXXIV.

PEtitionem tuam retinebit officium, donec conſenſum ſequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia vni incaute creditur, quod eſt a plurimis aſſerendum. Ite omnes prouecti. Eſtote cuncti feliciter approbati. Nil ſuſtinuiſtis dubium, dum omne iudicium habeatur incertū. Sola nos alphā cōplectitur, vbi ea litera non timetur. Sic enim vnuſquiſque proprio vſus eſt voto, tanquam de alieno non pependiſſet arbitrio. *Alpha.*

DE. LEGATORIA XXXV.

SI Olympiaci currus agitator rapit præmia poſt labores: ſi ferarum certamen inhoneſtum velociter ſolet coronare victores: quam celeritatem remunerationis merebitur, a quo laudabiliter militiæ ſacramēta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officij poſt tot labores incerto aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ ſacramentis cæteros antecellit? Obſeruabit enim iugiter imperialibus iuſſis: & vt reuerentiam Prætorianæ ſedis extolleret, tunc ad eius venit obſequium, quando vocabulū cœpit habere præcipuum. Tales ergo tardare, piaculum eſt: quia poſt palmam nemo dilatus eſt. Votiuum non poteſt dici, quod triſtis ſuſcipit. Grauamina nulla metuant abſoluti: ne portus hoc ingerat liberis, quod facere potuit procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa prouincia, ex illatione †tertia, fiſcalium tributorum Solidos, quos Principi Auguſtorum prouida deputauit Antiquitas, ſine aliqua dilatione perſoluat, quos noueris tertiædecimę Indictionis rationibus imputandos. Sed caue venales moras: declina damnoſa faſtidia: vt qui deſideras ſimilia conſequi, exemplū tibi non videaris intuliſſe diſpendij. Quapropter poſcentem ſubmoueas, ſi te actionis tuæ qualitate conſtringas. Honorabiles quidem a cunctis habendi ſunt veterani: ſed ab his maxime, qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo præſtas, quod parcis alteri: quoniam indemnitas prioris lucrum potius fit ſequentis. †tertiarum. *Venales mora.*

ANATHOLICO. CANCELLARIO. PROVINCIAE. SAMNII SENATOR. PRAEF. PRAET. XXXVI.

QVi laborioſas excubias & officia magnæ ſedulitatis inuenit, rationabiliter & temporis definita cõſtituit: vt quod erat ſub vitæ termino poſitum præmium nõ haberet incertum. Alioqui quis ſufficere ſemper & exſpectare poſſet, cum ſe mortalibus lux ipſa ſubduceret? Qua de re ſub incerta vita, certa militia eſt. Nec habet, quod poſſit metuere, qui ad deſignatum tempus inoffenſe meruit peruenire. Aſtra ipſa, vt aſtronomi volunt, licet aſſidua repetitione voluãtur, curſus ſui definita cuſtodiunt: nequit eſſe ambiguũ, quod fine proprio tenetur incluſum. Saturnus annis triginta conſtituta ſibi cœli ſpatia peruagatur. Stella Iouis duodecim annis attributam ſibi regionem illuſtrat. Martis ſidus, ignea celeritate raptatum, decem & octo menſibus deputâta ſibi diſcurrit. Sol anni ſpatio zodiaci circuli Signa præteruolat. Aſtrum Veneris menſibus quindecim ſpatia conceſſa tranſcendit. Mercurius, velocitate ſuccinctus, tredecim mẽſibus propoſita ſibi interualla præteruehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit, quod anni ſpatio Sol aureus circumactus impleuerit. Merito ergo laboris finem mortales inueniunt: quoniam, vt philoſophi dicũt, & ipſa quæ deficere nequeunt niſi cum mundo, curſus ſui terminos rationabiliter acceperunt: hac tamen interueniente diſtantia, quod illa opus ſuum finiũt, vt ad principium redeãt. humanum genus ideo militat, vt peractis ſudoribus conquieſcat. Et ideo illi qui inculpabiliter Cornicularij eſt perfunctus officio, ſeptingentos Solidos, quos & longæua conſuetudo deputauit, per illã Indictionem de Samnij prouincia ex illatione tertia ſine ambiguitate contrade. Quia non poteſt dubitare de præmio, quem vera principis commendat aſſertio. Præfuit enim curibus Secretarij Prætoriani, vnde ei nomen eſt deriuatũ: laudatis actionibus comprobatus: eo miniſtrante calculum, ſcripſimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati ſumus, cui leges fauerunt: negauimus, cui iuſtitia non promiſit. Nemo triſtis extitit de victoria ſua: quia ſaluis facultatibus obtinuit, quando vt fieret ſuperior non redemit. Noſtis omne, quod loquimur, neque enim in cubiculis noſtris ſecretaria noſtra peracta ſunt. Quod egimus, cohortes nouerunt. Sumus nimirum ad nocendum priuati, ad præſtandum Iudices. Diſtrictio noſtra in verbis eſt habita, & in factis ſenſa benignitas. Iraſcebamur placati, minabamur innoxij: & ne potuiſſemus lædere, terrorem videbamur inferre. Habetis, vt ſolebatis dicere, caſtiſſimum Iudicem, relinquam vos integerrimos teſtes.

Aſtrorũ curſus finitus.

Comminationes iudicum.

LVCINO. NVNC. CANCELLARIO. CAMPANIAE SENATOR. PRÆF. PRAET. XXXVII.

BEne antiqua moderatione prouiſum eſt, vt laboris ſui pretia recipiãt, qui publicis vtilitatibus obſecũdant: ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudãdus. Nam cui officio remuneratio ſolueretur, ſi Prætorianis laboribus tardarẽtur? Quicquid enim pene in Repub. geritur, eorum ſtrenuitate completur: &, quod difficillimum ſeruiẽdi genus eſt (ſic enim cogitur omnia implere,

vt

vt non permittatur excedere)exercitibus paret,armatis obtemperat, & inde reportat gratiam, vbi inuenire poteſt alter offenſam. Quid publicas rationes per difficiles minutias referamus eſſe collectas? quas magna ſubtilitate compoſitas,& ab illis exigunt, quos offendere non præſumunt. Eorũ eſt etiam ſudoribus applicandum, quod victuales expenſæ, longe quidem poſitæ,ſed tãquam in vrbe regia natæ,ſine querela prouincialium congregantur. Quia dum ſuis temporibus aliquid apte quæritur,danti diſpendiũ non putatur. Actus ipſorum,noſtra gloria eſt:opinio temporum,virtus explicabilis iuſſionum:& quicquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum iuſte prouiſionibus applicamus. Splendeſcunt vſu ipſo laboribus attributi, qui reddunt homines ſemper inſtructos: labores inquam,violenti magiſtri, ſoliciti pædagogi,per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forenſibus literis, alter qualibet diſciplina doceatur. Ille tamen inſtructior redditur,qui actu continuæ deuotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore ſoluendum eſt, quod merentur:vt & ſibi aliquando accipiat,qui ſemper Reipub. vtilitatibus acquirebat. Quocirca illi Primiſcrinio, iam militiæ labore perfuncto, ex canone prouinciæ Campaniæ, tertiæ illationis tot Solidos ſolenniter te dare cenſemus: vt & ille iuſtis laboribus perfruatur, & poſteri eius exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro ſua fide bene habitum fuiſſe cognoſcunt.

IOANNI. CANONICARIO. THVSCIAE. SENATOR. PRÆF. PRÆT. XXXIIX.

MOderatrix rerum omnium diligenter deſiderauit Antiquitas, vt quoniam erat plurimis per noſtra ſcrinia conſulendum, copia non deeſſet procurata chartarum: quatenus cum Iudices multis profutura decernerent, odioſas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus ſupplicantibus datum eſt,ne auare conſtringerentur ad commodum,pro quibus a largitate publica conſtabat acceptum. Ademptus eſt impudentiſſimus exactionibus locus: ſpecialiter a damnis exemit, propter quos principis humanitas dedit. Pulchrum plane opus Memphis ingenioſa concepit, vt vniuerſa ſcrinia veſtiret, quod vnius loci labor elegãs texuiſſet. Surgit Nilotica ſylua ſine ramis, nemus ſine frondibus, aquarum ſeges, paludum pulchra cæſaries, virgultis mollior, herbis durior,neſcio qua vacuitate plena, plenitudine vacua, bibula teneritudine ſpongeum lignum,cui more pomi robur in cortice eſt,mollicies in medullis,proceritas leuis,ſed ipſa ſe continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura naſcitur, quam illud vbi prudentum ſenſa ſeruantur? Periclitabantur ante hoc dicta ſapientum, cogitata Maiorum. Nam quemadmodum velociter potuiſſet ſcribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirum moras calor animi ſuſtinebat,& cum differebantur verba,tepeſcere cogebãtur ingenia. Hinc & priſcorum opuſcula libros appellauit Antiquitas. Nã hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuuias. Erat indecorum, fateor, doctos ſermones committere tabulis impolitis, & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Grauatis manibus

Charta.

Nilus.

Libri vnde dicti.

paucis memoriam commonebat, nec inuitabatur plura dicere, cui ſe talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis conſentaneum fuit: quoniam rude principium tale debuit habere commentum, quod prouocaret ingenia ſequentium. Inuitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, vbi exceptionis ſubtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niueo aperit eloquentibus campum, copioſa ſemper aſſiſtit: & quo fiat habilis, in ſe reuoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Iunctura ſine rimis, continuitas de minutiis, viſcera niuea virentium herbarum, ſcripturabilis facies, quæ nigredinem ſuſcipit ad decorem, vbi apicibus eleuatis fœcundiſſima verborum plantatrix, ſeges fructum mentibus toties ſuauiſſimum reddit, quoties deſiderium lectoris inuenerit: humanorum actuum ſeruans fidele teſtimonium, præteritorũ loquax, obliuionis inimica. Nam memoria noſtra & ſi cauſas retinet, verba commutat. Illic autem ſecure reponitur, quod ſemper æqualiter audiatur. Quapropter deputatam ſummam centot Solidorum de Thuſcia prouincia illi ex illatione tertia te præbere cenſemus, † tertiã de decimæ Indictionis rationibus imputandam: quatenus ſcrinium publicum integritatẽ fidei ſuæ laudabili debeat perpetuitate ſeruare: quod defectum inter mortalia neſciens, annua cumulatione ſemper augeſcit, noua iugiter accipiens, & vetuſta cuſtodiens.

Vſus chartarum.

† tertiæ.

VITALIANO. V.C. CANCELLARIO. LVCANIÆ. ET BRVTIORVM. SENATOR. PRÆF. PRÆT. XXXIX.

APparet, quantus in Romana ciuitate fuerit populus, vt eum etiam de longinquis regionibus copia prouiſa ſatiaret: quatenus † circunuectæ peregrinorum victui ſufficerent, cum illis vbertas aduecta ſeruaret. Nam quam breui numero eſſe poterat, qui Mundi regimina poſſidebat? Teſtantur enim turbas ciuium ampliſſima ſpatia murorum, Spectaculorum diſtenſus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum, & illa vniuerſitas molarum, quam ſpecialiter contributam conſtat ad victum. Hoc enim inſtrumẽtum, niſi fuerit vſuale, neceſſarium non habetur: quoniam nec ornatui poteſt proficere, nec parti aliç conuenire. Denique hæc, quaſi veſtimenta pretioſa corporum, ita ſunt indicia ciuitatum: dum nullus acquieſcit ſuperflua facere, quæ ſe nouit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit, vt montuoſa Lucania ſues penderet, hinc vt Bruttij boum pecus indigena vbertate præſtarent. Fuit nimirum vtrunque mirabile, vt & prouinciæ tantæ ciuitati ſufficerent, & ſic ampla ciuitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis glorioſum, Romam paſcere: ſed quanto diſpendio videbatur poſſe conſtare, adducere tam multis itineribus, quæ darentur ad pondus? dum quæ probantur decreſcere, nullus poterat imputare. Redactum eſt ad pretium, vbi pati non poterant detrimentum, † quæ nec itineribus minuũtur, nec laboribus ſauciantur. Intelligant prouinciæ bona ſua. Nam ſi antiqui eorum fuerunt ad diſpendia deuoti, cur iſti non ſint ad compendia ſoluenda munifici? Et ideo ambos titulos in aſſem publicum iam redactos diligentia tua ſtatutis illationibus procurauit: ne meis temporibus negligentes eſſe videãtur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt. Nam licet & alias prouincias ſtuduerim reficere, nil tamẽ in aliis actum eſt, quod voluerim

† lectę prouinciæ.

Roma amplitudo.

Lucania. Brut.

Pondus.

† quod nec itineribus imminuitur.

luerim vindicare. Senſerunt me Iudicem ſuum,† & quibus priuatus ab auis atauiſque profui, viuacius †niſus ſim meis faſcibus adiuuare: vt me agnoſceret retinere affectũ patriæ, quos in meis prouectibus ſentiebam propenſa exultatione gaudere. Pareant ergo non compulſione aliqua, ſed amore. Quando & hanc ſummam illis minui, quæ ſolebat offerri. Nam cum mille ducenti Solidi annuis præſtationibus ſoluerentur, ad mille eos regia largitate reuocaui: vt exultarent gaudiorum crementis de oneribus imminutis.

†at. †viſus ſum.

INDVLGENTIA XL.

DE INDVLGENT.

QVanuis nomen ipſum Iudicis dicatum videatur eſſe Iuſtitiæ, & totius anni orbitam æquitatis iubeamur ambulare veſtigiis: his tamen diebus in domicilium Pietatis iure deflectimus: vt ad Redemptorem omnium remiſſionis itinere peruenire poſſimus. Ex hac enim virtute ſuauiſſimos fructus legimus, & remittendo aliis nobis parcimus. Nam qui periculoſe iuſti ſumus, ſub ſecuritate ſemper ignoſcimus. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, & tunc vere Iudices ſumus. Macte Indulgentia, quæ ſoluis & præſul es. Tu patrona humani generis. tu afflictis rebus † medicina ſingularis. Quis tuo non egeat munere, cum ſit peccare commune? Ab vniuerſis neceſſario peteris: quando ſub te ſpes vitæ ſumitur, quæ ſub Iuſtitia non habetur. Nam dum tribus aliis ſororibus cœleſti gratia perfruaris, & amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamuis & ipſę virtutes ſint) honorabiliter cedunt: quando te humano generi ſalutiferam eſſe cognoſcunt. Sed quid tantum de terrena cõuerſatione dicamus? Pietas eſt, quæ regit & cælos. O ſi tecum liceret longis temporibus habitare, totus excluderetur reatus, & parcendo fieret, vt † parce tolleretur. Sed prouidentiſſime tanta res ſacris ſolum temporibus videtur eſſe conceſſa: vt gratius mundus acciperet, vnde pro rerũ nouitate gauderet. Quapropter abſtine noxiam lictor ſecurim, cui licet impune facere, quod in aliis cognoſceris vindicare. ama pauliſper ferrum ſplendidum, non cruentum. Catenas tuas lachrimis madidas felicior rubigo ſuſcipiat. illud potius reconde, quod ſolebas includere. Auditoria feralium vocum meliore ſorte muteſcant. Sic re vera nomẽ cuſtodis, ſine mortibus alienis, quid ſemper Inferis laboras? aliquando & Superis milita. Otiũ tibi clemens actus incidit. Qui iuſtitiæ inexorabili excubat, neceſſe eſt, vt eum pietas benigna diſcingat. Et ideo a cella gemituum, triſtitiæ domus, apud Superos Platonis hoſpitium, locus perpetua nocte cæcatus, tandem infuſione lucis albeſcat: in qua non vnum tormentum ſuſtinet reus, qui antequam incurrat necis exitus a Supernis probatur abſciſus. Primum pedor ille, collega catenarum, abominabili mœrore diſcruciat. auditum alieni gemitus & lamenta conturbant. guſtum ieiunia longa debilitant. tactum põdera prementia defatigant: lumina diutius tenebris obtuſa torpeſcunt. Non eſt vnum clauſis †exitum: multifaria morte perimitur, qui carceris ſqualore torquetur. Nunc ergo reos de Auerno tuo victuros emitte. Redeant ad Superos, qui ex magna parte Inferos pertulerũt. Atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lachrymarum quõdam triſtes incolas perdat. Non ſunt inde, qui læti ſunt: qui tunc profecto habebit gratiam, ſi deſertus appareat. Exite incluſi, vicina morte ſemper pallentes. Redite ad lu-

Iudex. Indulgentia. †medica. Tempus indulgendi. †Parcæ tollerentur. Lictor. Catenæ. Cuſtos. Pondera. †exitium.

cem,quos caligantes tenebræ poſſidebāt:nihil amplius optata morte paſſuri,niſi quod adhuc poteratis occidi. Sed vos,qui nulla debetis ambitione iam decipi,delicta relinquite cum catenis, dierum beneficiis abſoluti. Viuite nunc honeſtè,qui didiciſtis ſuperſtites mori. Cognoſcite, quam beneficialis ſit bona conuerſatio.altera contulit teterrimum carcerem, hæc nouit ſplendidam tribuere libertatem. Iſta præſtabit,vt velitis viuere: illa dedit,vt eligeretis iam perire. Si leges aſtringunt, vlterius vos nullus includit, Secreta paueſcite ad forum ſine trepidatione venite. Illa iuſte refugitis, per quæ triſtia pertuliſtis. Mirentur vos liberos,qui viderunt reos. Odiſſe debetis,quod vos tradidit neci. Pecora ipſa vitare norunt,quę ſe læſiſſe cognoſcunt:itinera illa non repetunt,vbi in foueam corruerunt. Tenaces laqueos auis capta declinat,hærentem viſcum alis ſuſpecta non inſidet. Piſceus Lupus arenis ſe mollibus,vt plumbati lini inſidias euadat,immergit: cuius vt ſupradicta retia eius tergum fruſtra diraſerint, alacer in vndas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoſcit. Scarus eſca pellectus,cum iunceum carcerem cœperit introire,mox vt ad ſe exitium ſuum inuitatum fuiſſe cognouerit,in caudam labitur,paulatim ſe ab anguſto ſubducens. Quem ſi alter eiuſdem generis cognouerit irretitum,extrema eius mordicus trahit: vt qui ſibi captus non poteſt ſubuenire, alterius ſolatio probetur euadere. Sic & Sauri argutum piſcium genus,a velocitate nominati, cum ſe in inſidias nexuoſas impulerint, quaſi quibuſdam funibus æquabiliter illigati, totis niſibus trahentes retrorſum,ſocios conantur liberare captiuos. Plura ſunt,ſi talia perquirantur. Omnia enim,quæ poſſunt habere contraria, facilis caſus abſumeret,ſi curam ſalutis propriæ non haberent. Ad te Clauſtrorum magiſtrum verba reuocemus. Patere, pœnale ſecretarium tuum innocēter eſſe ſecretum. Torqueris quidem,quod nullus affligitur. a communibus gaudiis mœſtis exciperus,dum tibi ſoli non parcitur venia generali,liuidæ Inuidiæ comparandus. Suſtine de omnium ſecuritate iacturam, qui habuiſti de multorum afflictione lætitiam. Sed vt tuos quoque gemitus conſolemur, illos tibi tantummodo vendica, quos lex pietatis gratia non relaxat,ne cum truculentis parceret,aſperrima facinora leuigaret. Soluamus ergo cuncta, ſecularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculoſos nexus,quos feſtinat euadere. Clauſtra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis abſoluant.

Lupus.

Scarus.

Sauri.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. VARIARVM

LIBER. DVODECIMVS

DIVERSIS. CANCELLARIIS. PROVINCIARVM. SINGVLARVM SENATOR. PRÆF. PRAET. I.

NEscio quis maior eſſe creditur, † qui de penetralibus Iudicis deſtinatur. Quoniam tanto plus æſtimatur quis amare iuſtitiam, quanto ab illo frequentius conſtat auditã. Per milites ſuos Iudex intelligitur: & ſicut diſcipuli magiſtri ſcientiam produnt, ſic nos obſequentium mores aperiunt. Præceps non putatur obſeruaſſe moderato: auarus paruiſſe non aduertitur continenti: ſtultus prudentibus ſeruiſſe non creditur. Periclitamur fateor in actionibus veſtris, ſi vos mala intentione tractetis. & quod nulli accidit veſtrum, alienum vitium, noſtrum celebratur opprobrium. Suſtinemus tales caſus, quales nos in alios vindicare non poſſumus: & lex qua fruuntur cuncti, in nobis non poteſt cuſtodiri. Sed habemus iterum ex alia parte ſolatium, quod veſtra bona noſtra creduntur eſſe mandata, & nobis ocioſis acquiritur, quicquid gloriæ veſtris laboribus expeditur. Si te enim aliquis ſapienter agere videat, ſtatim famam tui præceptoris exaltat: dum tale inſtitutum fuiſſe creditur, qualia geſta nihilominus ſentiuntur. Vna eſt ſententia plebis, tales eſſe Iudices, quales vos contigerit approbari. Et ideo magnopere cauendum eſt, ne ille de vobis incipiat iudicare, cuius vos opinionem contigerit ante laceraſſe. Vlciſcitur pœnis, qui inſiſtit in fabulis: vt tormentis veſtris compenſat, quod populus vulneratus exaggerat. Quam periculoſum eſt, pati Iudicem rationabiliter iratum? & illum de fortunis tuis decernere, quem te conſtat grauiter irritaſſe? Quapropter ſtude magis, vt noſtra potius voce lauderis. Quia ſicut te poteſt Iudicis vel ſermo aduerſus deprimere, ita proſperrima ſententia ſubleuare. Perge igitur, per illam Indictionem, iuuante Deo, ad illam prouinciam, Cancellorum pompa decoratus, & glorioſa grauitate præcinctus. Abſens cogita præſentis pudorem. Nam quid debeas tentare vile, qui militas ſub honore? Faſces tibi Iudicum parent, & dum iuſſa Prætorianæ ſedis portare crederis, ipſam quodammodo poteſtatem reuerendus aſſumis. Edicta noſtra imprimis obſerua. oſtende bonam te intendentibus viam. Nam cuius eſt Iudicis cuſtodire mandata, ſi milites noſtra videantur negligere conſtituta? Reginam illam procacium vitiorum Auaritiam fuge, cui cuncta crimina deteſtabili deuotione famulantur. quæ dum pectus hominis ingreſſa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non poteſt recepta, quia neſcit eſſe ſolitaria. Agmen habet blandiſſimum. arma ſuſcipit ex talentis. & per dulcedinem ſuperat, quos amara deceptione captiuat. Proinde ad vtilitates publicas eſto ſolicitus. iniuncta morali compulſione procura. Plus agit inculcator rationis, quam poſſit exercere terribilis. Perſona tua refugium ſit oppreſſo,

† quam. Auaritia.

infirmo defenſio, præſidium aliqua calamitate concluſo. Sic enim proprie noſtros Cancellos agitis, ſi læſorum impia clauſtra ſoluatis.

Cancellos agere.

VNIVERSIS. IVDICIBVS. PROVINCIARVM. SENATOR. PRÆF. PRÆT. II.

GRatias diuinitati refero: quia & prouinciales fecerunt, quæ monui, & ego cōpleui omnia, quæ promiſi. Nam nec me ſenſit quiſquam aliqua venalitate pollutum, nec ego pertuli Tributarios indeuotos. Habemus vtrique quod in vobis diligere debeamus. illi repererūt affectuoſos Iudices, nos acquiſiuimus integerrimos prępones. Agamus itaque Deo præſtante, quod cœpimus. Poſſeſſor mihi publicas pecunias libens inferat, ego illi in conuentus iuſtitiæ tributa perſoluam. Vobis autem commode repetitur, quod veraciter actum eſſe ſentitur, quando de rebus præteritis ſpes magna redditur in futuris. Probaſtis enim, quia nullum coegimus dare, quod non debuiſſet offerre. Non publicis, non priuatis a me quiſquam damnis afflictus eſt. Priſcorum terrores fecimus ignorari. Nec extraordinaria quæſiuimus, qui cuncta geri legibus optabamus. Sed nec vos ſitis in ea parte diſſimiles. Præſules imitatores eſſe dignitatis noſtræ, iura voluerunt: quibus pene eandem, quam nobis, iuriſdictionem per prouincias contulerunt. Nullum repudiat ſequenda iuſtitia. omnes clarificat, quos ſui participatione ſublimat. minorem ſe ille ſolus facit, qui ab ipſa diſceſſit. Cur accipiēdi vota ſectemur? Nullam gloriam recipit, qui diues vocatur. Contra omni laude decoratur qui iuſtus edicitur. Deſideremus potius, quod nos pretioſiores locupletibus facit. Faſces accipimus, vt graues eſſe debeamus. Tribunalia conſcendimus, vt morum gradibus euehamur. Nil vile, nil cupidum Iudices decet. Claras enim ſuas maculas reddunt, ſi illi ad quos multi reſpiciunt, aliqua reprehenſione ſordeſcunt. †Alioqui expedit non videri, quam cunctorum irriſione ſignari. Omnes ergo, qui præmiorum celſa petimus, vitiorum humilia deſeramus. Sit in nobis frons libera, vt aliorum poſſimus emendare peccata. Aequat crimen †omne, quod inquinat. & ideo diſſimilis ab accuſato debet eſſe, qui iudicat. Hæc nos annuo ſermone conuenit loqui: quia bonarum rerum nulla ſatietas eſt. Fateor auiditatē deſiderij mei, cupio me vobiſcum velle prædicari. Veniamus nunc ad conſueta: quæ ideo debent ſuſcipi grata, quia probantur eſſe ſolennia. Quapropter, quod feliciter dictum ſit, te officiumque tuū cum Dei iuuamine, poſſeſſores præcipimus admonere, vt tributa Indictionis tertiæ decimæ deuota mente perſoluant: quatenus trinæ illationis moderamine cuſtodito, debitam Reipub. inferant functionem. Tempora exactionum ſtatuta ſeruentur: ita tamen, vt nullus ſub immaturæ compulſionis iniuria ſe ingemiſcat exactum: nec iterum ſub turpi venalitate induciarum largitas damnoſa prębeatur. Dilatio enim tributi maior fit cauſa diſpendij: quando irrite ſuſpenditur, quod nullis protractionibus euitatur. Expenſarum quoque fidelem notitiam, quaternis menſibus comprehenſā, conſuetudine cuſtodita, ad ſcrinia noſtra dirigere maturabis: vt totius erroris†diſcuſſa caligine, publici ratiocinij poſſit claritas apparere. Nam ſi aliter facias, te dāna reſpiciunt, quæ per neglectū tuū publicis vtilitatibus ingerūtur. Et vt facilius poſſis, Deo auxiliāte, quæ ſunt ſtatuta perficere, illū atque

Præſules.

† al. Aliquādo expedit non adiri, quam c. i. ſ.

† omnes quos.

Solennia.

Exactionum tempora.

Inducia tributi.

Expenſæ.

† deterſa.

atque illum ſedis noſtræ milites, tibi officioque veſtro conſuetudinarie præcipimus imminere: quatenus ordinatio noſtra inculpabiliter ſortiatur effectum. Caue ergo, ne te imparem noſtris præſtes admonitis. Quia nimis fœdum eſt, vt a quo laudanda repoſcimus, reſecanda potius approbemus.

VNIVERSIS. SAIONIBVS. QVI. SVNT. CANCELLARIIS DEPVTATI. SENATOR. PRÆF. PRÆT. III.

OPortet quidem cuncta ſub tranquillitate peragi, quemadmodum poſſit bonis moribus conuenire. Sed tanta eſt in Repub. de morum varietate diuerſitas, vt nemo valeat leges deſedere, niſi terror videatur aliqua temperare. Aegris non vna cauſa ſalutis eſt, alter cibis reficitur, alter per abſtinentiæ beneficia tenuatur, hic lauacra mollia, ille ferrum quærit ad vulnera, & varium poſcit remedium diuerſa qualitas paſſionum: ſic qui populis præeſſe cognoſcitur, non vno conſilio præditus inuenitur. Feroces diſtrictione premendi ſunt, manſueti ciuiliter admonendi, doloſi caute, ſimplices ſub lenitate tractandi ſunt. Et ideo vbique probatur eſſe neceſſaria prudentia, quoniã rebus omnibus adhibere videtur accommoda. Quapropter deuotionem tuam ſolatiis illius viri clariſſimi Cancellarij noſtri ſolemni more deputamus: vt contra nullum alium erigaris, niſi qui legibus parere deſpexerit. Ad forum trahe, qui iuſta non recipit: ſub continentia iraſcere, ſub maturitate diſtringe. Timeri te amplius volumus quam probari: quia maxime illud vigori tuo reputabitur, ſi nullius præſumptione peccetur. Cogitetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio. Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus faciat, qui iuſta ſponte complere neglexerit. Cauſis tantum te delegatis impende. Si præcepta ſequeris, deuia non requiris. Caret culpa, qui imperata perfecerit. In executore illud eſt peſſimum, ſi Iudicis relinquat arbitrium. Non inde iacteris, quod tibi non poteſt obuiari. Nec aſſumere ſuperbiam velis, quia te multorum humilitas pertimeſcit. " Viri fortes ſemper in pace modeſti ſunt: & iuſtitiam nimis diligũt, " qui frequenter prælia tractauerunt. Quam gratum eſt, ſi inter parentes reuerſus, querelarum non reportes opprobrium: ſed ita te cognoſcant egiſſe, quemadmodum diligentes probãtur optare? Nos etiam gratanter excipimus cum laude venientem, & ocio vacare non ſinimus, quem probabiliter geſſiſſe ſentimus. His etiam & rerum dominus maiora credit, quos bona conſciẽtia vtilitates ſuas egiſſe probauerit. Quanta ſunt, quæ poſſunt tollere ſapientes? Nemo amplius acquirit, quam qui ſe bona conuerſatione tractauit.

CANONICARIO. VENETIARVM. SENATOR. PRÆF. PRÆT. IV.

MEnſæ regalis apparatus ditiſſimus nõ paruus Reipub. probatur ornatus: quia tanta dominus poſſidere creditur, quantis nouitatibus epulatur. Priuati eſt, habere quod locus continet: in principali conuiuio hoc profecto decet exquiri, quod viſum debeat admirari. Deſtinet Carpam Danubius, a Rheno veniat Ancorago † exormis, Tonſicula quibuſlibet laboribus offeratur,

Piſces.

Exormiſton Sicula quib. licet laboribus offerat &c. Infr. epiſt. 64.

† Arcenias. al. Acernias Brutiorum mare dulces mittat † Acernias, ſapori piſces de diuerſis finibus afferantur. Sic decet Regem paſcere, vt a Legatis gentium credatur pene *Vina Italiæ.* omnia poſſidere. Et ideo procuranda ſunt vina, quæ ſingulariter fœcunda nutrit Italia: ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæ- *Acinaticũ.* ſiſſe. Comitis itaque Patrimonij relatione declaratum eſt, Acinaticum, cui nomen ex acino eſt, Enthecis aulicis fuiſſe tenuatum. Et quia cunctæ dignitates inuicem ſibi debent neceſſaria miniſtrare, quæ probantur ad rerũ dominos pertinere, ad Poſſeſſores Veronenſes, vbi eius rei cura præcipua eſt, vos iubemus accedere: quatenus accepto pretio competenti, nullus tardet vendere, quod principali gratiæ debetur offerre. Digna plane ſpecies, *Vina Græc.* de qua ſe iactet Italia. Nam licet ingenioſa Græcia multifaria ſe diligentiæ ſubtilitate commendet, & vina ſua aut odoribus condiat, aut marinis permixtionibus inſaporet, ſub tanta tamen exquiſitione reperitur ſimile nil habere. Hoc eſt enim merum, & colore regium, & ſapore præcipuum: vt blattam aut ipſius putes fontibus tingi, aut liquores eius a purpura credãtur expreſſi. Dulcedo illi ineffabili ſuauitate ſentitur. ſtipis neſcio qua firmitate roboratur: tactus eius denſitate pingueſcit, vt dicas eſſe aut carneum liquorem, aut edibilẽ potionem. Libet referre, quam ſingularis eſſe videatur eius collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domeſticis vua reſupina ſuſpenditur, ſeruatur in vaſis ſuis, thecis naturalibus cuſtoditur. Rigeſcit non liqueſcit ex ſenio, tunc fatuos humores exudans, magna ſuauitate dulceſcit. Trahitur ad menſem Decembrem, donec fluxum eius hyemis tempus aperiat: miroque modo incipit eſſe nouum, quãdo cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale muſtum, vuarum frigidus ſanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deferuet primum in origine ſua, & cum potuerit adoleſcere, perpetuam incipit habere nouitatem. non calcibus iniurioſe tunditur, nec aliqua ſordium admixtione fuſcatur: ſed quemadmodum decet nobilitas tanta prouocatur. defluit, dum aqua dureſcit. fœcũda eſt, cum omnis agrorum fructus abſcedit. Diſtillat gemmis comparem liquorem. Iucundũ neſcio quid illachrimat: & præter quod eius delectat dulcedo, in aſpectu ſingularis eius eſt pulchritudo. Hoc quamtocius perquiſitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi ſunt, tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo reluceſcit: quando plus *Albedo.* eſt mirabile, quod potueritis difficilius inuenire. Albedo ibi decora eſt, & ſerena puritas: vt illud de roſis, hoc credatur natum eſſe de liliis. Colore quidem extraneum, ſed ſopore germanum eſt. Aſpectus diſpar, & ſimilis in vtroque ſuauitas. Nam quod acute ſapit, quod cito reficit, commune illis intelligitur: ſed magna eſt diſtantia, quæ videtur. Illud intueris robore lætum, hoc inſpicis candore feſtiuum. Et ideo procuratio eorum debet eſſe celerrima: quando in ambolus eſſe cognoſcitur, quod pariter expetatur.

VALERIANO. V.S. SENATOR. PRAEF. PRAET. V.

Generaliter quidem ampliſſimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniã qui omnibus præeſſe cognoſcitur, cunctis impendere profutura cenſetur. Sed gratificãte natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate iunguntur: dum quoddam genus recti videatur eſſe propoſiti, ab æqualitate diſcedi. Nam modeſtiam Collegio impendimus, reuerentiam Patribus exhibemus. Ciuibus debemus communem gratiam, ſed affectum filiis ſingularem: & tanta neceſſitudinum vis eſt, vt nullus ſe contemptũ diiudicet, ſi ſibi aliena pignora prælata eſſe cognoſcit. Et ideo non eſt aliquid iniuſtum, de patria plus eſſe ſolicitum, eo præſertim tempore cum eius videamur periculis ſubuenire. Plus enim eos diligere credimus, quos eripere feſtinamus. Veniens itaque numeroſus exercitus, qui ad defenſionem Reipub. noſcitur deſtinatus, Lucaniæ Brutiorumq; dicitur culta vaſtaſſe, & abundantiam regionũ ſtudio tenuaſſe rapinarum. Sed quoniam & illis dare, & iſtis ſumere, pro temporis qualitate, neceſſe eſt, pretia quæ antiquus ordo conſtituit ex iuſſione Rerum domini cognoſcite temperata: vt multo arctius, quam vendere ſolebatis, in aſſem publicum præbita debeant imputari: quatenus nec poſſeſſor diſpendia, nec exercitus laborans ſuſtinere poſſit inopiam. Nolite igitur eſſe ſoliciti. Euaſiſtis exigentium manus: tributa vobis præſens adimit apparatus. Sed quo facilius inſtrueretur veſtra notitia, imputationum ſummas infra ſcriptis Breuibus credidimus exprimendas: vt nemo vobis vendat beneficium, quod publica noſcitis largitate collatum. Continete ergo poſſeſſorum intemperatos motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum belligerat Gothorum exercitus, ſit in pace Romanus. Felicium votum eſt, quod iubetur. Ne ruſtici, agreſte hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis auſibus efferantur: & contra vos incipiãt erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex regia iuſſione ſingulos Conductores Maſſarum, & Poſſeſſores validos admonete, vt nullam contrahant in concertatione barbariem: ne non tantum feſtinent bellis prodeſſe, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, ſed vnde agros excolant: ſumant cuſpides, boum ſtimulos non furoris. Defenſorum maxima laus eſt, ſi cum illi videantur prædictas regiones protegere, iſti non deſinãt patrioticas poſſeſſiones excolere. Sit Iudicibus vigor ex legibus. Subſellia non deſinant iura malis moribus intonare. Timeat latro iudicium, quod ſemper expauit. Adulter gremium Iudicis intremiſcat. Falſarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat. Quia tunc libertas gaudet, ſi talia non lætentur. Sic enim proſperrime geri non ſentietis bellum, ſi vobis ſit communiter de ciuilitate conſilium. Nullus opprimat indigentem: inuadite peruaſores: inſequimini perſequentes. Eſt vobis competens pugna ciuilis. Omnia pacata vos redditis, ſi duces ſcelerum comprimatis. In annonis vero reputandis eſto ſolicitus, ne aliquem cuiuſquam poſſit fraudare verſutia. Rectoribus autem exercitus a Rerum dominis ſub mea præſentia cognoſcite delegatum: vt dum a vobis neceſſario fuerint commoniti, grauatis per iniuriam debeat ſubueniri. Cuſtodiãt nihilominus diſciplinam, vnde robuſtius armatur ſemper exercitus. Additum eſt

Ob tranſitum militum remiſſa tributa.

Vox præconis.

Annona.

Diſciplina exercit.

etiã beneficij genus, vt a præſenti deuotione præceptis Regis nec diuina domus videatur excepta, ſed totum communiter ſuſtineatur, quod pro generalitate cenſetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus veſtris ſtudioſe cõſurgite omnibus, & ſub omni cautela neceſſaria prouidete: vt proſit re vera nobiliſſimæ patriæ talia volumina prætuliſſe. Quieta enim regere, & ex vſu adminiſtrare prouincias, homines vel mediocris intelligẽtiæ poſſunt: ſed hoc opus, hic labor eſt, illud magis regere, quod ſe relictum non poteſt *Difficilia, quæ pulchra.* continere. Ceſſat enim nautarũ in tranquillitate peritia: nec nomen præſtat artifici, niſi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, vbi & famam ſapientum poſſitis acquirere, & in omni parte vos laudabiliter, iuuã- *Index cod. cum priuatis iure.* te domino, cuſtodire. Meos autem vltra cæteros minime commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod noſtris laboribus deſideramus euenire. Mihi enim propria cura dilapſa eſt, poſtquam generalem cœpi cogitare cuſtodiam. Opto meis bene, ſed quod poſſit eſſe commune: quia magnæ iniuſtitiæ genus eſt, aliud ſibi Iudicem velle, quam poteſt generalitas ſuſtinere.

VNIVERSIS. PRAEFECTVRAE. TITVLOS. ADMINISTRANTIBVS. SENATOR. PRAEF. PRAEF. VI.

Soluendi tẽpus ſeruetur. Qvanuis abunde ſufficiant, quæ Rerum domini ingenita pietate præceperunt, interminationes tamen importunis & fatuis adhibita diſtrictione geminamus: vt qui nequeũt erubeſcere, ſaltem ſe contineant per timorem. Quis enim de ſua prǽſumptione gratuletur, quando famam perditurus eſt, qui interdicta tentauerit? Retundatur ambitio cæca cupientum: proterua refrenetur audacia. qui lucrũ de malo quærit, pœna propoſita terreatur. qui honorem per nefanda deſiderat, amiſſa potius opinione turbetur. Additur etiam, quod noſtris temporibus ſceleratæ pecuniæ non valebunt, nec culpam ſuã redimit, qui reum ſe eſſe cognoſcit. Iniquis fraudibus non patebit occaſio: perſequimur, non vendimus excedentes. Vbi iam male capientes ſpem habebitis, quando vobis & Rerum domini, & veſtri Iudices comminantur? Vos tamen, quos ad publicas adminiſtrationes peruenire, noſtra fecit electio, de actionum honeſtate confidite. Quia vos nulla venalitas excludit, ſi probitas continuerit actionis. Publicis vtilitatibus ſeruite fixi: quoniam vos nulla priuata dãna concutient. Reddite hanc viciſſitudinem iudicio meo: vt qui vos nullo proprio ſuffragio grauari feci, ſtudeatis in vobis mea facta laudari. Præfixũ itaque tempus a Rerum dominis noueritis eſſe ſeruandum: ita tamen, vt ea quę vobis pro publica vtilitate decreta ſunt, prouidere ac ſoluere debeatis.

CANONICARIO. VENETIARVM. SENATOR PRAEF. PRAET. VII.

Indulgentia tributorum. Svb clementia boni principis nihil conſtat licere fortuitis: quando ſiniſtros caſus corrigũt, qui præſtare proſperrime conſueuerunt. Nam quemadmodum inferret nudus ſæuam barbariem, & diſtrictum principẽ? quando ſpoliatus iure negat, quod affluens inferre didicerat. Atque ideo illi vel illi, Sueuorum incurſione vaſtatis, fiſcum decimæquintæ Indictionis ſerenitas regalis indulſit, ſicut te poterit inſtruere relecta præceptio. Vnde obedientiam cõmendantes a ſupradictis poſ-

poſſeſſoribus de prædiis,quæ tamen cognoueris eſſe vaſtata, præſentis Indictionis tributa non exigas: reliqua vero ſolenni compulſione procura: vt conſtitutis temporibus Arcario noſtro reſiduam ſuppleas quantitatem. Caue ergo,ne grauior fias hoſtibus,ſi adhuc nudare velis exutos: chlamydes non paueſcant,qui arma timuerunt: rapinas non ſentiant poſt prædones. Validas contra te apochas inuenerunt: inuictas ſecuritates illis dedit calamitas ſua: violentus abſtulit, quod quærebas. Cui nihil videtur relictum, a tributis conſtat eſſe liberatum. *Parcendum inopibus.*

CONSVLARI. PROVINCIAE. LIGVRIAE. SENATOR. PRÆF. PRÆT. IIX.

NOuum genus videtur eſſe compendij, poſtulantes acquirere, & pręſtantes nulla damna ſentire.Nam ſic accipitur ab vno,vt perire non poſſit ab altero:donatur ſine diſpendio:ceditur ſine imminutione: & nomen habet munificentiæ,quod iura domini neſcit exire.Quapropter ille caſarum ſuarum,in illa prouincia conſtitutarum,quas Breuis ſubter cōſcriptus eloquitur,exactorum ſuggerit enormitate vexari.Deſiderās ſine aliqua imminutione publicæ vtilitatis, inferre ſe debere noſtris Arcariis debitam functionem. Quod nos, qui nullorū damnis ſtudere cognoſcimus,dummodo fiſco competentia rationabili ſatisfactione ſoluantur libenter annuimus. Quia hoc eſt bona deſideria ſuſpendere,quod illicita perpetrare. Qua de re ſpectabilitas tua commonitis Curialibus vel Compulſoribus,nec nō & his,quorū intereſſe cognoſcit,ab illa Indictione prædictis caſis exactionem facies ſub hac conditione remoueri,vt ſi intra illas Calendas ſumma, quæ cōpetit,non fuerit Arcario perſoluta, intra prouinciam ſolennis exactio peragatur. Minus ne ſi fidem ſuæ promiſſionis Arcariorum apochis probauerit eſſe completam,ab omni inquietudine compulſorum deſignata prædia liberentur. Quia illa magis debent eligi,quæ ſine ſuſpicione dāni libenti animo probantur offerri. Grata enim nobis eſt ſine inſtantia compulſoris exactio, & hoc deuotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque vtinā poſſeſſor vltroneus, & nobis neceſſitatem morarum tolleret, & ſibi damna competentibus illationibus abrogaret.Ipſe enim imminentem neceſſarium facit,qui ſolennia præbere diſtulerit. *Compulſores exigant tributum moderati.* *Arcariorum apocha.*

PASCHASIO. PRAEFECTO. ANNONAE. SENATOR PRAEF. PRAET. IX.

PIetate plenum eſt, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, & non tantum conſanguineos ad ſubſtantiæ lucra mittere, quantum ipſos quoque aduenas inuitare.Hereditas,quæ eſt ſine proximis, abſque parentela ſucceſſio, ſolaque fides generis eſt, patrios ſonare ſermones. Afer enim ſic expetit beneficia, vt ſibi olim doceat fuiſſe conceſſa: donum ſine accipientis nomine, præter perſonā largitas:quia primum collatum eſt genti, vt poſtea petentium vocabulum potuiſſet affigi. Hinc eſt, quod iure quodā poſtulāt hereditates alienas,& illis tantum videtur cōpetere, quod Romanus non poteſt in cauſis ſimilibus obtinere.Beneficium tale nō habuerūt in patria ſua, ſed hic omnes ſub hac conditione parentes ſunt: vniuerſa natio, quantum ad ſucceſſionis beneficiū,vna familia eſt. Quocirca experientia tua preces illius diligenti exami-

natione diſcutiat: & ſi re vera ille, quem ſuggerit de hac luce tranſiſſe, filios non reliquit, nec ab alio conſtat rationabiliter poſſideri, introductionem memoratæ rei officium veſtrum celebret ex more: quatenus antiqua pietas regnantum præſentium reputet beneficia dominorum: & poſſit pro illis ſupplicare, ſub quibus ſe magis intelligit votiua meruiſſe. Reſumat facultatem, qui ſe ſuſpirauerat amiſiſſe. Peregrinum ſe vltra dicere non potuit, qui optata rura conquirit. Habeat poſſeſſorum ſimilem dignitatem, & iam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat ſe ad hoc perductum, vt daret, quod vtique niſi habẽti non probatur emergere: *Alienatio vitanda.* cæteris dominis in hac tantum ſorte deterior, quoniam alienare nequit, quod poſſidere præualuit. Sed & hoc quoque magna credimus æquitate repertum, vt qui loco ſuccedit pignoris, ſubſtantiam ſuam effectã patris iure ſeruet extraneis. Miſeratione paſtus, nunc paſcat & alios: felix illi contigit & prædicanda captiuitas, Romana ciuitate perfrui, & Afrorum priuilegiis potuiſſe miſceri.

† VNIVERSIS.

†DIVERSIS. CANCELLARIIS. PROVINCIARVM SENATOR. PRAEF. PRAET. X.

RAtionum publicarum reliquiæ infauſtæ ſunt ægritudini comparandæ, quæ † grauatum debilitant, niſi ſub celeritate diſcedant. † grauã: & Reatus quidam eſt, eſſe ſub debito: *Debere, graue eſt.* nec liber poteſt veraciter dici, qui probatur obnoxius reperiri. Prudens ſe ipſe cõpellit: minus cautus eſt, qui vrgetur ab altero. Nam quid egit totius anni ſuſcepta compulſio? Summa futuræ Indictionis & quantitas exigatur. Parcendo, non parcitis: exonerando, prægrauatis: & dum venales moras quæritis, tributi onera duplicatis. Relinquite tandem crudelem miſericordiam, beneficia tota deteſtatione fellita. Grauius percutit, qui blandiendo graſſatur: & ſub indulgentia lædit, qui conſuetis temporibus exigere tributa diſtulerit. Et ideo definite aliquando poſſeſſorum damna mercari: † cõſtricti. quia totum † conſcripti per incommoda redditis, quod iniquis dilationibus abſtuliſtis. Poſt iſta enim non vos credatis verbis iterum commoneri, ſed irremiſſibili exactione compelli. Quapropter ſi ad illum diem Archario noſtro, quæ de prouinciis ſolenniter poſtulantur, diſpunctis rationibus, non aut per te intuleris, aut deſtinaueris quãtitatem, degeniatus in prouincia velociter reddes, quæ te male diſtuliſſe cognoſcis. Quia nimis iniquum eſt, vt aſſis publicus ſub tua negligentia iaceat, & Archarius mutuatam pecuniam publicis vtilitatibus inceſſanter expendas.

PETRO. NVNC. EROGATORI. OBSONIORVM. SENATOR. PRÆF. PRÆT. XI.

Populo Rom. obſonia à principe data abſque fraude tribuãtur. PRobatæ debet eſſe conſciẽtiæ, qui principalia beneficia prępõitur erogare: ne aliqua cupiditatis ſorte deficcetur, quod a tãta liberalitate profunditur. Mutãt enim quaſlibet largitates rapientiũ manus. Et ſicut fontis puritas per limoſa corrumpitur, *Auri puritas.* ſic affluẽtia boni regis auaris diſtributionibus immutatur. Aurum ipſum, cum ſoluitur in liquorem, niſi mundiſſimo caliculo ſuſcipiatur, inficitur: quando puritatem ſui illa ſola cuſtodiunt, quæ nulla ſordium admixtione fuſcan-

fuſcantur. Quam gratum, per niueos caliculos riuulos videre currentes? & ipſam quodammodo Naturæ liberam ridere puritatem, quando in nullis maculis iniuriata turpatur? Sic dona Rerum domini nulla debent pollutione fuſcari: ſed ſicut ab ipſo exeunt copioſa, ita debent ad Romanos peruenire puriſſima. Nam licet omnis fraus grauis eſſe videatur, illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe graſſatur: turba quæ viuit quieta: populus qui neſcitur, niſi cum † locus eſt: clamor ſine ſeditione: ſtrepitus furoris neſcius: quibus ſola contentio eſt, paupertatem fugere, & diuitias non amare. Neſciunt enim eſſe lucripetes, nec aliqua ſe negociationis calliditate diſcruciant: viuunt fortuna mediocrium, & conſciẽtia diuitum. Nonne piaculum eſt, talibus rapere, qui neſciunt aliena fraudare? Quapropter obſonia, Romano populo diſtribuẽda, ab illa Indictione, propitia tibi diuinitate concedimus: vt ſine aliqua diminutione percipere poſſit, quod regia largitate promeruit. Caue, ne quod illi meruerunt alter accipiat, & tu a gratia noſtra peregrinus reddaris, ſi a ciuico amore diſceſſeris. Non fiat Latialis pretio, qui ciuitatis illius non habet iura naſcendo. Honorandum ſemper eſt, quod nomen gentibus dedit: quando potior in humanis redditur, de cuius aliquid claritate præſtatur. Munera iſta Quiritum ſunt. Non ſurripiat locum liberi fortuna ſeruilis. In maieſtatem Romani populi peccat, qui ſanguinis illius puritatem famulorum ſocietate commaculat.

† v. lætus.

ANASTASIO. CANCELLARIO. LVCANIÆ. ET. BRVTIORVM. SENATOR. PRÆF. PRÆT. XII.

CVm apud Rerum dominum ſolenni more pranderemus, & diuerſæ prouinciæ de ſuis delitiis laudarentur, ad vina Brutiorum & † Silanica ei ſuauitate, currẽte vt aſſolet ſermone, peruentum eſt: quod herbarum beneficio tanta ibi Naturę iucunditate conficitur, vt non credas deeſſe mellis guſtum, quem nulla conſpicis qualitate permixtum. Manat illic leuiter prouocatũ lac vberibus fiſtuloſis, & quaſi in alios ventres Naturæ vbertate collectũ, non guttis impluit, ſed quibuſdam repentinis torrentibus influeſcit. Redolet ſuauis & varius odor herbarum, naribus agnoſcitur pecudum paſtus, qui flagrans virtute diuerſa, thuris ſentitur inſpirare ſimilia. Huic tanta pinguedo ſociatur, vt arbitreris ſimul decurrere palladium liquorem, niſi quod ab illa praſina viriditate niueo candore diſcernitur. Tunc cadis late patentibus copia illa mirabilis lęto nimirum paſtore ſuſcepta, cum admixtione coaguli in calloſam cœperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur: quæ ſubterraneis horreis aliquantulum congregata, diuturnam caſei facit eſſe ſubſtãtiam. Hoc quantocyus ſuperimpoſitum nauigiis deſtinabis, vt deſideriis regalibus paruo munere ſatisfeciſſe videamur. Vinum quoque, quod laudare cupiens † Palmatianũ nominauit Antiquitas, non ſtipſi aſperum, ſed gratum ſuauitate perquire. Nã licet inter vina Brutia videatur extremũ, factũ tamẽ eſt pene generali opinione pręcipuũ. Ibi enim reperitur & † Gazeto par, & Sabino ſimile, & magnis odoribus ſingulare. Sed quia illud famã ſibi nobiliſſimam vindicauit.

† Silani caſei ſuauitatem.

† Palmatinũ. al. Palmarium.

† Vazeo.

Hoc & in ſuo genere nimis elegans perquiratur ; ne prudentiam Maiorum aliquid appellaſſe videatur improprium. Eſt enim ſuaui pinguedine, molliter ſatum, viuacitate firmiſſimum, naribus violentum, candore quoque perſpicuum: quod ita redolet ore ructatum, vt merito illi a palma nomen videatur impoſitum. Viſcera defecta conſtringit, vulnera madida deſiccat, laſſum reficit pectus: & quod vix præualet implere potus arte compoſitus, hic naturaliter præſtat infectus. Sed prouide, vt ſupradictas ſpecies exactas debeas deſtinare: quia falli non poſſumus, qui hoc patriotica veritate retinemus. Ad præſens enim de cellariis noſtris, quæ deſiderabantur, obtulimus. Tu autem tuo periculo diſſimilia facis, quorum iam iudicia teneri poſſe cognoſcis.

EDICTVM. CAPITVLI. POPVLO. XIII.

† Etſi. al. Si al. Niſi.

Res pauperū inuadentes.

V† Su contineri debet omnium, largitas impenſa dominorum: quando neceſſe eſt vniuerſitati proficere, quod illos impulſu diuinitatis probatum fuerit effeciſſe. Pietas ſiquidem principum totum cuſtodit imperium: & dum illis viciſſitudo digna redditur, incolumia Reipub. membra ſeruantur. Dudum ſiquidem imperialia conſtituta per Brutios atque Lucaniam ſacroſanctas Eccleſias aliqua munerum deuotione iuuenerunt. Sed vt eſt ſacrilegis mentibus familiare, & in ipſa quoque reuerētia diuina peccare, nonnullam exinde partem Numerariorum nomine Canonicarij ſubtrahebant: facientes laicum commodum ſubſtantiam clericorum: quod ſedis noſtræ Numerarij execratione deteſtabili reſpuentes, nunquam ſibi illatum fuiſſe ſuggerunt, quod de tali ſcelere manus impiæ defraudauerunt. Quid adhuc minime audacia humana tentabis, ſi & ibi furta porrigis, vbi te minime latere poſſe cognoſcis? Vt illudas oculis fortaſſe mortalibus, quamuis iniqua, tamen aliqua videtur præſumptio: quanta vero cæcitate damnatur, qui ſe æſtimat perpetrare, quod diuinitas non poſſit aduertere? Sed ne ſimilis vlterius graſſetur forte præſumptio, aut diuinam patientiam frequens prouocare poſſit exceſſus, edictali programmate definimus, vt qui in hac fuerit vlterius fraude verſatus, & militia careat, & compendium propriæ facultatis amittat. Grauiore ſiquidem pœna plectendus eſt, qui vſque ad iniuriam diuinam ſuam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnātum: poſſideant aliquid, quibus nulla facultas eſt. Cur aliena ſubſtantia in regali poſita largitate peruaditur? Poſſeſſio eius, principis munus eſt. Quemadmodum præſumat ſubiectus contingere, quod Deo reſpicit humilitatem dominantis offerre? Additur, quod talibus non dare, tuliſſe eſt: & merito, quando qui poteſt eſurientibus ſubuenire, ſi non paſcit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus iubentur offerre. Vltra omnes crudelitates eſt, diuitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honeſta lucra: horreantur damnoſa compendia: nullus audeat inde tollere, quod poſſit collecta diſpergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit: & paupertatem potius ad ſe trahit, ſi exigentium pecunias non repellit.

Numerarij. Canonicarij.

Militia adēpta.

ANA-

ANASTASIO. CANCELLARIO. LVCANIAE. ET BRVTIORVM. SENATOR. PRÆF. PRAET. XIV.

RHegienſes ciues, vltimi Brutiorum, quos a Siciliæ corpore violenti quondam maris impetus ſegregauit, vnde ciuitas eorũ nomẽ accepit, diuiſio enim ῥήγιον gręca lingua vocitatur, iniqua ſuggerunt ſe exactorũ præſũptione fatigari, implorãtes non aurium, ſed oculorum noſtrorũ nota remedia, qui poſſumus ſcire, territorium eorũ quod petitur non habere. Eſt enim mõtanis lapillis terra rariſſima, arida paſcuis, ſed vndoſa vindemiis: ſegetibus aduerſa, ſed oliuis accõmoda: & ideo cultura eius omnis in ſarculis eſt, quia ſuperficies ipſius ſicca nutrire non valet ſuperne naſcentia. Tergore illic ager nudus, induſtria potius, quam Natura veſtitur. Nã Palladiæ ſyluæ †.... viriditate cõtegitur, qui in ſolo ardiſſimus approbatur. Talibus enim locis illa proficiunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrale deſcendunt. Segetes rigãtur, vt viuant, & conditione mutata hoc ariſtis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quãta ſeges eſt, quę manu colligitur? raro illic ab area venit humeris grauatꝰ agricola: vt nõ maſſas in horreis colligatur, ſed vix poſſit aliquos cophynos de ſumma vbertate cõplere. In hortis autẽ ruſticorũ agmẽ habetur operoſum: quia olus illic omne ſaporum eſt marina irroratione reſperſum: quod humana induſtria fieri conſueuit. Hic cum nutriretur accepit. Contra Maronis autem ſententiam, intyborum illic fibrę dulciſſimę ſunt, quæ præcinctæ foliis tortuoſis calloſa teneritudine conglobãtur: vnde in morem nitri aliquid decerptum frangitur, dum a fœcundo ceſpite ſegregatur. His victualibus, ſi vis noſſe, regio illa fœcunda eſt. nam & marinis delitiis copioſa iucunditate perfruitur: quia ibi mare Supernum ac Infernum, inſertis frontibus adunatum, delitias vtriuſque pelagi in vnam congregationem ſinus ſui volubilitate perducit. Neceſſe eſt enim illic & piſces properare, vbi cõſtat & vndam poſſe defluere. Exormiſton quoque inter piſces regium genus, compar murenis corpore, vel colore diſtans, naribus ſetoſis, coloſtrea delicata teneritudine præditum, oleoſo ac ſuaui liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum ſpumis fluctuãtibus inter aëris confinia cœperit enatare, neſcit ad cubilia redire: quæ deſerit, credo, aut immemor reuerſionis, aut teneritudine ſumma mollitus, nequit vndis eleuantibus contraria obluctatione demergere: fertur velut corpus exanime, nullis niſibus periculum, nulla arte deuitans, & hinc viribus deſtitutus, redire non creditur, quia nec fugere poſſe ſentitur. Hic plane tantæ dulcedinis eſſe dignoſcitur, vt ei nemo piſcium comparetur. Hęc ſunt in litore Rhegino, quæ diximus. quod non alio referẽte cognouimus, & ſi viſuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici ſpecies nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus poſtulari. Quia nimis calumnioſe petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde ſufficere debet defenſio veritatis & teſtimonium Iudicis. Quia nimis execrabile malum eſt, ſi cum aliud nouerit conſcientia, aliud lingua decernat. Additur etiam, quod tantis commeantium fatigantur aduentibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, vt rationabiliter illi remitti debuiſſet vel quod apud ipſam naſci non poſſe conſtaret.

Ob ſterilitatẽ indulta conceſſa Rhegiẽſib.

Fructu induſtriales.

†Fort. operta.

Intybi.

Confluens.

Vidimus, nõ audiuimus.

Species lardi & tritici.

MAXIMO. V.I. CANCELLARIO. LVCANIAE. ET. BRVTIORVM SENATOR. PRÆF. PRÆT. XV.

Vlyſſes. SCillacium prima vrbium Brutiorum, quam Toiæ deſtructor Vlyſſes creditur condidiſſe, irrationabiliter dicitur præſumentium nimietate vexari: quod nobis præſidentibus non oportuiſſet aſſumi: quia læſiones eius cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Ciuitas ſupra ſinum Adriaticum conſtituta, in modum botrionis pendet in collibus. non quod difficili aſcenſione turgeſcat, ſed vt volup- *Terga maris.* tuoſe campos virentes & cærula maris terga reſpiciat. Hæc naſcentem Solem ab ipſis cunabulis intuetur, vbi ventura dies non præmittit auroram, ſed mox vt oriri cœperit lampadem ſuam vibans fulgor oſtẽdit. Gaudẽtem reſpicit Phœbum propria illic luminis claritate reſplẽdet. vt ipſa magis Solis putetur eſſe patria, Rhodi opinione ſuperata. Fruitur luce perſpicua. aëris quoque temperie donata, apricas hyemes, refrigeratas ſentit æstates: & ſine aliquo mœrore tranſigitur, vbi infeſta tempora non timentur. Hinc & homo ſenſu liberior eſt, quia temperies cuncta moderatur. Patria ſiquidem feruens leues efficit & acutos, frigida tardos, & ſubdolos. ſola temperata eſt, quæ mores hominum ſua qualitate componit. Hinc eſt *Athenæ.* quod Antiqui Athenas ſedem ſapientium eſſe dixerunt, quæ aëris puritate peruncta, lucidiſſimos ſenſus ad contemplatiuam partem felici largitate præparauit. Nunquid enĩ tale eſt corpora, aquas cœnoſas ſorbere, quale pe- *Aqua cœnoſa.* ſpicuitatem dulciſſimi fontis haurire? Sic animæ vigor ornatur, dum ſpiritu grauiore comprimitur. Subiacemus enim neceſſario talibus rebus: quãdo nubilo triſtes efficimur: & iterum naturaliter ad ſerena gaudemus: quia *†fort. quæq.* cœleſtis animæ ſubſtantia ad infecta † quoque & puriſſima lætatur. Frui- *Clauſtra maris.* tur marinis quoque copioſa delitiis, dũ poſſidet vicina, quæ nos fecimus, *†v. Moyſij. al. Moſtij.* clauſtra Neptunia. Ad pedem ſiquidem †Moſcij montis ſaxorum viſceribus excauatis, fluenta Nerei gurgitis decenter immiſimus. Vbi agmen piſcium, ſub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obtutus. Currunt auidi ad manus hominum & antequam cibi fiant, eſcas expetunt. Paſcit homo delitias ſuas: & dum habet in poteſtatem quod capiat, frequenter euenit, vt repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchre laborantium non adimitur in ciuitate ſedentibus. Cernuntur affatim copioſæ vindemiæ. Arearum pinguis tritura conſpicitur. Oliuarum quoque virentiũ vultus aperitur. Non eget aliquis *Villa vrbana* agrorum amœnitate, cui datum eſt de vrbe cuncta conſpicere. Hoc mihi modo non habet muros, ciuitatem credis ruralem, villam iudicare poſſis vrbanam: & inter vtrunque poſita, copioſa noſcitur laude ditata. Hanc dũ frequenter inuiſere deſiderant commeantes, dum tædia laboris refugere cupiunt, amœnitate ciuitatis in parauercdorum & annonarum præbitione proprii ciues fatigantur expenſis. Quapropter ne lædat vrbem amœnitas ſua, aut res præconij fiat cauſa diſpendij, parauercdorum & annonarum præbitionem, ſecundum euectiones conceſſas, in aſſem publicum cõ- *Puluerritica Iudicis.* ſtituimus imputari. pulueratica quoque Iudicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præſulibus annonas præberi ſecundum vete-

ra

ra conſtituta decernimus,ſuis expenſis facta tarditate vecturę. Leges enim adminiſtrantes,remedio non oneri eſſe voluerunt. Qua de re æquitatis intuitu ciuitas veſtra releuare, iudiciarium eſt,quod tibi referimus, non remiſſum. Viue iuuante Deo,iuſtitia ſæculi,& ſecuritatis gaudio ſingulari. Alij dicant inſulas,ego habitationes tuas appellarem potius,Fortunatas. *Inſulæ fortunatæ.*

CANONICARIO XVI.

TEmpus admonet humanis rebus indeſinẽter accommodum (dum res nobis etiam aſperas captata ſemper opinione conciliat)vt illationum fiſcalium curam annua feſtiuitate reparemus:quoniam Reipub.ordo tali conſtituto & merito votorum ſiſtere cernitur, quod pro cunctorum vtilitate præſtatur. Diligenda ſunt iſta,vnde Reſpub.videtur eſſe firmiſſima. Quæ dum redeunte cenſu reficitur,ſtatus ſui firmiſſimo robore continetur. Quapropter magna eſt quolibet tempore monſtrata deuotio, ſed tunc acceptior redditur,quando neceſſaria plus habetur. Præbeant igitur poſſeſſores ſtipendia,ſuæ gratiæ profutura. Debitum ſiquidem, quod non poteſt euitari,prona debet mente ſemper offerri: vt fiat beneficium, quod ſine compulſione conſtat illatum. Atque ideo,quod feliciter dictum ſit,per Indictionem primam in diœceſi tua poſſeſſorem te præcipimus admonere,vt trina illatione ſeruata,aſſem tributarium deuotus exoluat: quatenus nec aliqui ſe ſub immatura compulſione ingemiſcat exactum,nec iterum remiſſione lætata, quiſquam ſe dicat eſſe præteritum. Nullus quantitatem iuſtæ ponderationis excedat,ſitque libra iuſtiſſima: modus non erit rapiẽdi,ſi pondera fas ſit excedere. Expenſarum quoque fidelem notitiam, per quaternos menſes ad ſcrinia noſtra ſolenniter deſtinabis: vt totius erroris obſcuritate deterſa,rationibus publicis veritas eluceſcat. Sed quo facilius poſſit,Deo iuuante,quæ ſunt inſtituta complere, illum atque illum ſedis noſtræ milites,tibi officioque tuo periculorum ſuorum memores præcipimus imminere. quatenus quod agnoſcis iuſſum,inculpabiliter ſortiatur effectum. Caue ergo,ne te aut improbæ redemptionis, aut torpentis deſidiæ culpa reſpi ciat: & quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

Illationes annonæ. *† decernimus* *Aſſis tributarius.* *Pondera & libra.*

IOANNI. SILVATARIO. RAVENNATI †SENATOR. PRÆF. PRAET. XVII.

†ATHALARICVS REX.

MVnitio ciuitatum ſpes eſt certa cunctorum:quando in pace ab exteris gentibus diſcitur,quod veraciter in certamine timeatur. Plena eſt enim diuerſis generibus hominum habitatio vrbium ſingularum. Quis nouit,cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoſcere,quod futuris hoſtibus gratum non ſit audire. Quapropter ex noſtra iuſſione poſſeſſores admonere curabis, vt iuxta montem Caprarium,& loca circuniecta muris, fouearum ingentiora ora pandantur,taliſque ibi pateat hiatus,vt nullus relinquatur introitus. Cur nefandi homines perſcrutamini acceſſus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingreſſus? Neſcio quid videmini tegere, qui palã non deſideratis intrare. Conſcientia recta vias publicas tenet,† plurimorum col-

Munitio oppidorum. *Mons Caprarius.* *†r.obuiorũ.*

locutione gratulatur, & cum diuerſos gratãter inquirit, laboris tædio non grauatur. Amicum eſt autem crimini, velle neſciri. & qui vias ſuas occulit, conſcientiam prodit. Proinde in vſus generales itinera priſca reuocentur: ne dum compendium laboris quærunt, vitæ diſpendia patiantur. Ille enim iure habendus eſt hoſtis, qui munimina nititur violare ciuitatis.

† CONSTENTINO V. expertiſſ.

† CONSTANTINIANO. VIRO. EXPERIENTISSIMO SENATOR. PRÆF. PRÆT. XVIII.

REgius apparatus ſicut negligẽtibus affert periculum, ſic ſtrenue laborantibus præſtat ornatum. Quia præmium eſt vitæ, domino vidẽte ſeruire: cui nec culpa cælari, nec bonum poſſit abſcondi. Quam gratum eſt, ſine offenſione aliqua iter agere deſtinatũ? videre iudicia† diligentiæ? dubia ſine timore trãſire? greſſu facili montuoſa cõſcendere? in põtibus† trabẽ non tremere? viãque ſic cõficere, vt omnia probẽtur animo conueniſſe? Militiã veſtram tranſcenditis, ſi Rerum domino placere poſſitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus prouectus eſt, ſi mereamini ad eius placidos venire cõſpectus. Quocirca iter † Flaminiæ, riuis ſulcantibus exaratum, hiantes ripas latiſſima pontium interiectione coniungite. oppreſſas margines platearum aſperrimis ſyluis enudate. paraueredorum aſcriptus numerus procuretur, cum electa qualitate membrorum. annonarum deſignatarum copia ſine aliquo poſſeſſorum diſpendio congregentur. Quia ſic omnia grata redditis, ſi in nulla parte peccetis. Res vna ſubtracta cuncta deformat, & totum deeſſe creditur, vbi vel minima querelæ aſperitas commouetur. Species præterea, quæ menſis regiis apparentur, exactas tota ſedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui ſatisfacere, ſi vos contigerit in ipſa dominorum paſtione peccare? Pareant prouinciales admoniti. ciuitates ſingulæ declarata Breuibus ſubminiſtrent. Nam quoties læto principi occurritur, efficaciter beneficia poſtulantur. Cogitate etiam, quod præſens facta veſtra diiudico, aut gratias vobis domini gaudẽs reddo, aut commonitionem principis iratus attribuo. Agite ergo, ne mihi imputetur veſter exceſſus: quia cunctis de vobis ſatisfacio, quod culpis veſtris offendero. Perſoluat mihi potius gratiam vniuerſus exercitus. Magna nobis erit gloria, & me ſecurum reddere, & tantorum bona iudicia meruiſſe.

† v. diligẽtia

† v. trabium al. con tractum.

† Flaminæ.

MAXIMIANO. VICARIO. VRBIS. ROMAE. SENATOR PRAEF. PRAET. XIX.

Aduentus principis per Tyberim.

ADuentum quidem regium ex ipſa poteſtis cognoſcere frequentia commeantium: quia neceſſe eſt, vt res magna competentia præmittat ſemper indicia. Venturum diem Lucifer demonſtrat exortus. ſerena ſecutura fauens ventus oſtendit. imminentia bona quadam animi præſagitione dignoſcimus: & difficile magna res geritur, quæ ſignorum præcurſione minime declaratur. Veruntamen & vos neceſſario commonemus, vt põtis iunctione Tyberinos fluctus ſolenniter veſtiatis: quatenus tranſitum præbeat intre mulum, fixum concathenatione nauigium, & de ſuo ſitu celerem nobis præſtet excurſum. Non moueatur pigris funibus, vt ſolebat. non manibus trahentium moles tanta torpeſcat.

ſcat.celeritatem potius fixa conferat, quam ſe mouens antea non præbebat. Ambulent commeantium greges, profecto non nauigiis inciſa nos vnda deportet. Sic decet dominum ſuſcipi, vt aliqua debeat nouitate gratulari. Tabularum fortiter iunctura conſtricta, ſoliditatem debet præbere neceſſariam, vt pauorem vndas dubitantium terrena ſimilitudine poſſit auferre. Optetur quinimmo longior fuiſſe, cum tranſitur innocue. Cãcellorum tutamen dextra læuaque decenter aptetur. Proſper datur tranſitus, cum fuerit caſus aſper excluſus. Vide quemadmodum reliqua ad te pertinentia præpares, qui te occurſurum eſſe cognoſcis. Quale eſt enim in tanta frequentia non potuiſſe culpari. Vniuerſos affligit, qui Regi aliquid neceſſarium ſubtrahit: quia dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contriſtat, ſi probetur offenſus. Adde, quod ſic præclarum eſt ſub tanta Senatorum occurſione laudari, principem ſic ſuſcipere: vt omnes intelligãt, nil deeſſe, ante ipſum quoque dominum venire lætum, quam aliqua trepidatione cõfuſum. Inſperatum bonum eſt, ſi is ad quem deceptionis pertinet periculum, ſibi gratiæ procuret augmentum. In quem rem illum ſedis noſtræ militem nos direxiſſe cognoſce, qui tibi officioque tuo debeat imminere: quatenus nobis omnia parata renuntiet, quia committi nõ poteſt caſui, quod noſtro periculo conſtat aſcribi. *Occurſus Senat.*

THOMACI. ET. PETRO. VV. CC. ARCARIIS
SENATOR. PRAEF. PRAET. XX.

Retinetis mecum, fideliſſimi viri, ſanctum Agapitum, vrbis Romæ Papam, cum ad Orientis principem legationis gratia mitteretur, iuſſione regia datis pignoribus, a vobis tot libras auri facto pictatio ſolenniter accepiſſe: vt cui prouidus dominator iuſſit ad ſubditum eius etiam vrgere exceſſum. Primum quidem benigne præſtitit, qui in neceſſitate mutuas pecunias dedit: ſed quanto glorioſius fecit, etiam illud largiri, quòd cum gratiarum actione potuiſſet offerri? Victa eſt ſine damno neceſſitas. manus Papæ dabat, quod eius ſubſtantia non habebat: & illud iter eſt indemne redditum, quod donis conſtat expletum. Quale, rogo, videbatur antiſtitem petentibus Eccleſiam, & Eccleſiam nulla detrimenta ſentire? Diſtributor fuit potius, quam donator: quia neceſſe eſt illi applicari, de cuius facultatibus videbatur expendi. Quid non agat, apud pium principem talis legatio, quam deſtinatam ſingulari conſtat exemplo? Quapropter noſtra præceptione commoniti, & regia iuſſione ſecuri, ſanctorum vaſa, cum obligatione chirographi auctoribus ſancti Petri apoſtoli, ſine aliqua dilatione refundite: vt lucroſe reddita celeriter impetrata videantur. optata referantur manibus Leuitarum miniſteria, toto Orbe narranda. donetur, quod proprium fuit: quoniam iuſte per largitatem recipit, quod ſacerdos legibus obligauit. Superatum eſt exemplum, quod in hiſtoria noſtra magna intẽtione rettulimus. Nam cum Rex Alaricus vrbis Romæ deprædatione ſatiatus, apoſtoli Petri vaſa ſuis deferentibus excepiſſet, mox vt rei cauſam habita interrogatione cognouit, ſacris liminibus deportari diripientium manibus imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiſerat ſcelus, deuotione largiſſima deleret exceſſum. Sed quid mirum, ſi reuerendorũ ſanctorum de-

Vaſa ſacra pignori data, reſtituta.

Diſtributor non donator.

Alaricus.

ripere noluit, qui tanta ſe vrbis vaſtatione ditauit? Rex autem veſter religioſo propoſito reddidit vaſa, quæ iure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præſtetur oratio: quando læta concedi poſſe credimus, cum retributionem bonis actibus poſtulamus.

DEVSDEDIT. SCRIBAE. RAVENNATI. SENATOR PRÆF. PRAET. XXI.

Scribarum officium ſeu tabellionum.

SCribarum officium ſecuritas ſolet eſſe cunctorum: quoniam ius omnium eius ſolicitudine cuſtoditur. Alios enim depopulantur incendia, alios nudat furtiua ſurreptio, nonnullis negligentia perit, quod diligens auctor acquirit. ſed de fide publica robuſtiſſime reparatur, quicquid a priuatis amittitur. Diligentior eſt in alienis, quam poteſt eſſe cura de propriis. nõ admonitus facit, quod vix rogatus impleret. & requiſitus non poteſt negare, quod is cuius intereſt ſe fatetur amiſiſſe. Armarium ipſius fortuna cunctorum eſt. & merito refugium omnium dicitur, vbi vniuerſorum ſecuritas inuenitur. Ad paterna tranſit officia. † Si incorrupta ſit veritas cuſtodita. Nam ſicut diligens genitor ſeruat, quod ocioſus ſucceſſor inueniat: ſic arbiter artium nullum patitur propria vtilitate fraudari. Et ideo tantæ rei iugiter præcipimus eſſe cuſtodem. Vt qui hactenus de integritate placuiſti, nulla debeas varietate fuſcari. Vide, quod tibi committitur antiqua fides, & quottidiana diligentia dirimis iurgantium litem. Apud cunctos præſules de tua cura litigatur: & tu potius iudicas, qui cauſarum vincula diſſoluis. Hoc honorabile decus, indiſputabile teſtimonium, vox antiqua chartarum, cum de tuis adytis incorrupta præceſſerit, cognitores reuerenter excipiunt, litigantes quanuis improbi, coacti tamen obediunt. Et cum fas ſit, promulgatam ſententiam ſuſpendi, tibi non licet obuiari. Quocirca non habeat venale propoſitum. Tinea documẽtorum eſt, oblatio maligna redimentis, dum quærunt conſumere, quod ſe cognouerunt impedire. Paſcat te æditio decora veritatis. facultas tua habeatur integritas. Da petentibus, quæ olim facta ſunt. Tranſlator eſto, non conditor antiquorum geſtorum. Exemplar, velut anulũ, ceris imprime: vt ſicut vultus expreſſa nõ poſſunt ſigna refugere, ita manus tua ab autẽtico nequeat diſcrepare. Quod ſi te aliquis iniqua ſurreptione traduxerit, quemadmodum in alia cauſa tibi acquieſcat credi, quem ſcit potuiſſe corrumpi? Impugnat te fraude ſua, & facile conuincit, quem in vna parte decipit. Ama iuſtitiam, de qua nemo quæritur: vt etiã iratus, teſtimonium ſalubre poſſit dicere, qui te incaſſum voluit deuiare. Publicum eſt omne, quod feceris: dum aut laudatus gratiam, aut accuſatus inuenire poſſis offenſam.

† Si incorrupte.

Venale propoſitum.

† editio.

PROVINCIALIBVS. ISTRIAE. SENATOR. PRAEF. PRAET. XXII.

Emptio ſpecierum principe comparante.

EXpenſæ publicæ, diuerſorũ tẽporũ varietate titubantes, hac ratione ſe poterunt continere, ſi prouentum locorum ſequatur ſalubritas iuſſionum. Illic enim facilis eſt procuratio, vbi fuerit fructus vberior. Nam ſi † iudicatur, quod ſterilitas ieiuna denegauit, tunc & prouincia læditur, & effectus optabilis non habetur. Commeantium igitur atteſtatione didicimus, Iſtriam prouinciam matribus egregiis fructibus ſub laude nominatam, diuino

† v. inducatur.

diuino munere grauidam, vini, olei, vel tritici præſenti anno fœcunditate gratulari. Et ideo memoratæ ſpecies in tot Solidos datæ pro tributaria functione, qui vobis de præſenti prima Indictione reputentur. Reliqua vero propter ſolẽnes expẽſas relinquimus deuotæ prouinciæ. Sed quoniam nobis in maiore ſumma ſunt quęrenda, quæ diximus, tot Solidos etiam de arca noſtra tranſmiſimus, vt res neceſſariæ ſine veſtro diſpẽdio vberrime debeant congregari. Frequenter enim dum extraneis vrgemini vendere, ſoletis damna ſentire, eo præſertim tempore, cum vobis peregrinus emptor ereptus, & rarum eſt aurum capere, quando mercatores cognoſcitis nõ adeſſe. Quanto vero melius eſt parere dominis, quam præſtare longinquis? & debita fructibus ſoluere, quam ementum faſtidia ſuſtinere? Prodimus etiã amore iuſtitiæ, quod nobis ſuggerere poteratis: quia in pretio lædere non debemus, vnde naulorum prębitionibus non grauamur. Eſt enim proxima vobis regio ſupra ſinum maris Ionij conſtituta, oliuis referta, ſegetibus ornata, vite copioſa: vbi quaſi tribus vberibus, egregia vbertate largitis, omnis fructus optabili fœcunditate profluxit. Quæ non immerito dicitur Rauennæ Campania, vrbis regiæ cella penaria, voluptuoſa nimis & delitioſa digreſſio, fruitur in Septentrione progreſſa, cœli admiranda temperie. Habet & quaſdam, non abſurde dixerim, Baias ſuas: vbi vndoſum mare terrenas concauitates ingrediens, in faciem decoram ſtagni æqualitate deponitur. Hæc loca & gariſmatia plura nutriunt, & piſcium vbertate gloriantur. Auernus ibi non vnus eſt. Numeroſæ cõſpiciuntur piſcinæ Neptuniæ: quibus, etiam ceſſante induſtria, paſſim oſtrea naſcuntur inuiſa. Sic nec ſtudiũ in nutriẽdis, nec dubietas in capiendis probatur eſſe delitiis. Prętoria longe lateque lucentia in margaritarum ſpeciem putes eſſe diſpoſita: vt hinc appareat qualia fuerint illius prouinciæ † Maiorum iudicia, quam tantis fabricis conſtat ornatam. Additur etiam illi litori ordo pulcherrimus inſularum, qui amabili vtilitate diſpoſitus, & a periculis vindicat naues, & ditat magna vbertate cultores. Reficit plane Comitatenſes excubias, Italiæ ornat Imperium, primates delitiis, mediocres victualium paſcit expenſis: & quod illic naſcitur, pene totum in vrbe regia poſſidetur. Præſtet nunc copias ſuas ſponte, magis deuota prouincia amplius pareat, dum ſperatur: quando gratiſſime faciebat, dum minime quæreretur. Sed ne aliqua iuſſionibus noſtris dubietas naſceretur, Laurentium virum experientiſſimum, & magnis nobis in Repub. laboribus comprobatum, cum præſenti auctoritate direximus: vt ſecundum Breues ſubter annexos incunctanter expediat, quod ſibi pro expenſis publicis iniunctum eſſe cognoſcit. Nunc procurate, quæ iuſſa ſunt. Vos enim facitis deuotum militem, cum libentes ſuſcipitis iuſſionem. Pretia vero vobis moderata ſequenti iuſſione declaramus, cum nobis gerulus præſentium natiuitatis modum miſſa relatione ſuggeſſerit. Taxari enim aliquid non poteſt iuſte, niſi copia rei euidenter potuerit indagari. Inæqualis quippe eſt arbiter, qui ſententiam mittit † in caſum: & mali ſibi probatur conſcius, qui eſt indeliberata dicturus.

Rauenna Campania.

Baiæ.

Gariſmatia & piſcinæ.

Prætoria.

† maiora.

Pretia ſtatuta.

† in caſſum.

LAVRENTIO. VIRO. EXPERIENTISSIMO. SENATOR. PRÆF. PRÆT. XXIII.

DEliberatio Iudicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere: vt facile poſſit impleri, quod ſub ſterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet ſe poteſt expedire perſona: electis opus eſt militibus, cum fuerit neceſſitatis impulſus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus nobisque tali deuotione gratiſſimam, ad Iſtriam prouinciam iubemus excurrere: vt in tot Solidos vini, olei, vel tritici ſpecies de tributario †Solido debeas procurare, in aliis vero tot Solidis, quos a noſtro Arcario percepiſti, tam a negociatoribus, quam a poſſeſſoribus emere maturabis, ſicut te a numerariis inſtruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tãtis excubiis indiſcreta ſorte placuiſti. Admoneat te prioris conuerſationis exemplum: quia nimis graue eſt emeritũ delinquere, quem tyronem nullatenus conſtat erraſſe. Qualis autem ſupradictarum ſpecierum vbertas ſe optata laxauerat, veraci nobis vt de te credimus relatione ſignifica: vt nos habito modo conſtituere debeamus, quod nec prouinciales lædat, nec publicas grauare poſſit expenſas.

† ſolito.

TRIBVNIS. MARITIMORVM. SENATOR PRAEF. PRAET. XXIV.

DAta pridem iuſſione cenſuimus, vt Iſtria vini & olei ſpecies, quarum præſenti anno copia indulta perfruitur, ad Rauennatem feliciter dirigeret manſioñẽ. Sed vos, qui numeroſa nauigia in eius cõfinio poſſidetis, pari deuotionis gratia prouidete, vt quod illa parata eſt tradere, vos ſtudeatis ſub celeritate portare. Similis erit quippe veriusq; gratia perfectionis, quãdo vnũ ex his diſſociatum impleri non permittit effectum. Eſtote ergo promptiſſimi ad vicina, qui ſæpe ſpatia tranſmittitis infinita. Per hoſpitia quodammodo veſtra diſcurritis, qui per patriam nauigatis. Accedit etiam commodis veſtris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua ſecuritate tranquillum. Nam cum ventis ſæuientibus mare fuerit clauſum, via vobis panditur per amœniſſima fluuiorum. Carinæ veſtræ flatus aſperos non paueſcunt, terram cũ ſumma felicitate contingunt, & perire neſciunt, quæ frequenter impingũt. Putantur eminus quaſi per prata ferri, cum eorum contingit alueum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ ſtare rudentibus conſuerunt: & conditione mutata pedibus iuuant homines naues ſuas: vectrices ſine labore trahunt, & pro pauore velorum vtuntur paſſu proſperiore nautarum. Iuuat referre, quemadmodum habitationes veſtras ſitas eſſe proſpeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab auſtro Rauennam Padumque contingunt, ab Oriente iucunditate Ionij litoris perfruuntur: vbi alternus æſtus egrediens modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Hic vobis aliquantulum aquatilium auium more domus eſt. Namque nunc terreſtris, modo cernitur inſularis. Vt illic magis æſtimes eſſe Cycladas, vbi ſubito locorũ facies reſpicis †immutatas. Earum quippe ſimilitudine, per æquora longe patentia, domicilia videtur ſparſa, quæ Natura nõ protulit, ſed hominũ cura fundauit. Viminib⁹ enim flexibi-

Rauenna.

Venetia.

Cyclades.

† imminutas.

flexibilibus illigatis terrena illic ſoliditas aggregatur, & marino fluctui tã fragilis munitio non dubitatur opponi: ſcilicet quãdo vadoſum litus moles eiicere neſcit vndarum: & ſine viribus fertur, quod altitudinis auxilio non iuuatur. Habitatoribus autem vna copia eſt, vt ſolis piſcibus expleantur. Paupertas ibi cum diuitibus ſub † æquabilitate conuiuit. Vnus cibus omnes reficit: habitatio ſimilis vniuerſa concludit: neſciunt de penatibus inuidere: & ſub hac menſura degentes euadunt vitium, cui Mundum conſtat eſſe obnoxium. In ſalinis autem exercendis tota contentio eſt. pro aratris, pro falcibus, cylindros voluitis: inde vobis fructus omnis enaſcitur: quando in ipſis, & quæ non facitis, poſſidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti veſtræ omnis fluctus addictus eſt. Poteſt aurum aliquis minus quærere: nemo eſt, qui ſalem nõ deſideret inuenire: merito, quando iſti † debet omnis cibus, qui poteſt eſſe gratiſſimus. Proinde naues, quas more animalium veſtris parietibus illigaſtis, diligenti cura reficite: vt cum vos vir experientiſſimus Laurentius, qui ad procurandas ſpecies directus eſt, commonere tentauerit, feſtinetis excurrere. Quatenus expenſas neceſſarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aëris compendium vobis eligere poteſtis itineris.

† æqualitate

† v. debetur

AMBROSIO. V.I. AGENTI. VICES. SENATOR. PRAEF. PRAET. XXV.

PLerunque ſoliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur: quia ſæpe protendunt aliqua, quæ conſuetudini probantur aduerſa. Nihil enim ſine cauſa geritur, nec mundus fortuitis caſibus implicatur: ſed quicquid venire videmus ad terminum, diuinum conſtat eſſe conſilium. Suſpendũtur homines, cum ſua Reges conſtituta mutauerunt: ſi aliter induti procedant, quam eorum vſus inoleuerat. Quis autem de talibus non magna curioſitate turbetur, ſi verſa vice conſuetudinum, a ſideribus aliquid venire videatur obſcurum? Nam ſicut certa ſecuritas eſt, ſuis vicibus tempora notare currentia: ſic magna curioſitate complemur, cum mutari talia ſentiuntur. Quale eſt, rogo, ſtellarum primarium conſpicere, & eius ſolita lumina non videre? Lunam, noctis decus, intueri orbe ſuo plenam & naturali ſplẽdore vacuatam? Cernimus adhuc cũcti quaſi venetum Solem, miramur media die vmbras corpora non habere, & vigorem illum fortiſſimi caloris vſque ad extremam temporis inertiam perueniſſe, quod non eclypſis momentaneo defectu, ſed totius pene anni agi nihilominus conſtat excurſu. Qualis ergo timor eſt, diutius ſuſtinere, quod vel in ſumma ſolet populos celeritate terrere? Habuimus itaque ſine procellis hyemem, ſine temperie vernum, ſine ardoribus æſtatẽ. Vnde iam ſperetur poſſe venire temperies: quando menſes, qui fructus decoquere poterant, boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, ſi terra æſtiuis menſibus non caleſcat? Quid germen aperiat, ſi † matris pluuiam non reſumat? Duo hæc elementis omnibus probamus aduerſa, rigorem perpetuum & contrariam ſiccitatem. Mutauerũt ſe tempora non mutanda, & quod mixtis imbribus ſolebat effici, ex ariditate ſola non poteſt obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futurã vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix vbertas, vt etiam

Mundus ſapientia, non caſu regitur.

† maternæ. al. maternã.

venturis menſibus prouiſa ſufficiant. Reponatur omne, quod ad victum quæritur: facile priuatus neceſſaria reperit, cum ſe publicus apparatus explcuerit. Sed ne te præſens cauſa magna hæſitatione diſcruciet, ad conſiderationem reuertere naturalium rerum, & fit ratione certum, quod ſtupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim conſtat diuina ordinatione diſpoſitum, ſic aſtra præſentis in domiciliis ſuis mutuis adminiſtrationibus conuenerũt, vt ſupra ſolitum hyems ſicca redderetur & frigida. Hinc aer niuibus nimio rigore denſatus, ardore Solis in nulla raritate perductus eſt, ſed in aſſumpta craſſitudine perdurans, & caloribus eius obſtitit, & aſpectum humanæ fragilitatis eluſit. Media enim quæ ſunt, noſtris dominantur obtutibus, & per ipſa tantum videre poſſumus, quantum nobis ſui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cœlum terrã que elementi more peruagatur, dum contigerit eſſe purum & Solis claritate reſperſum, veſtros veraciter pandit aſpectus: ſi vero aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenſo quaſi quodam corio, nec colores proprios, nec calores peruenire facit aſtrorum. Quod etiam aliis ſæculis aëre nubilo pro tempore frequenter efficitur. Hinc eſt, quod diutius radij ſiderum inſolito colore fuſcati ſunt, quod nouum frigus meſſor expauit, quod acceſſu temporis poma duruerunt, quod vuarum ſenectus acerba eſt. Sed ſi hoc diuinæ prouidentiæ tradatur, ſatagere non debemus, quando ipſius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen ſine dubio terrenis fructibus aduerſarium eſſe cognoſcimus, vbi alimonia conſueta nutriri lege propria non videmus. Proinde agat ſolicitudo veſtra, ne nos vnius anni ſterilitas turbare videatur: dum ſic ab illo primo adminiſtratore dignitatis noſtræ prouiſum eſt, vt præcedens copia ſequentem valuiſſet mitigare penuriam.

Vbertate ſterilitas pẽſata.

† DACIO Episc. Mediolan. al. Theodoſio v. illuſt.

Succurſum ſterilitati indulgentia principis.

†PAVLO. VIRO. STRENVO. SENATOR. PRÆF. PRÆT. XXVI.

FRequenter vtilitas publica compendioſa pietate ſeruatur: quãdo illud magis acquirit, quod bonorũ interceſſione remiſerit. Veniẽs itaque vir venerabilis Auguſtinus, vita clarus & nomine, Venetum nobis neceſſitates flebili allegatione declarauit, non vini, non tritici, non panici ſpecies apud ipſos fuiſſe procreatas: aſſerẽs ad tantã penuriam prouincialium perueniſſe fortunas, vt vitæ pericula ſuſtinere nõ poſſint, niſi eis pietas regalis ſolita humanitate ꝓſpexerit. Quod nobis crudele viſum eſt, aliquid a petẽtibus poſtulare: & illud ſperare, quo prouincia cognoſcitur indigere. A talibus enim ſolas lachrymas exigit, qui quod non inuenitur, imponit. Et ideo tãti viri allegatione permoti, vinum & triticum, quod nos in apparatu exercitus ex Concordienſe, Aquileiẽſe, & Foroiuliẽſe ciuitatibus colligere feceramus, præſenti auctoritate remittimus: carnes tantum, ſicut Breuis vobis datus continet, exinde prouidẽtes. Hinc enim, cum neceſſe fuerit, ſufficientem tritici ſpeciem deſtinamus. Et quoniam in Iſtria vinum abunde natum eſſe comperimus, exinde quantum de ſupradictis ciuitatibus ſperatum eſt poſtulate, ſicut in foro rerum venalium reperitur: quatenus nec ipſi lædi poſſint, cum eis pretia iuſta ſeruantur. Quapropter præſentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam: vt dum fuerit remedium gratuitum, poſſit exiſtere nihilominus glo-

glorioſum. Noueritis enim, graui vos ſubiici poſſe vindictæ, ſi quod interdictum eſt dari, a vobis videatur acceptum.

DATIO. EPISCOPO. MEDIOLANENSI. SENATOR. PRAEF. PRAEF. XXVII.

Minus prodeſt bonum iubere, niſi hoc per viros ſanctiſſimos velimus efficere. Auget enim beneficium volūtas recta iuſtorum: & quicquid ſine fraude geritur, hoc vere donantis meritis applicatur. Decet enim, vt munificentiam principalem ſacerdotalis puritas exequatur. Nam cui eſt ſtudium, bonū de proprio facere, laudabiliter poteſt aliena vota complere. Et ideo ſanctitatem veſtram petimus (cuius propoſiti eſt, diuinis inſeruire mandatis) vt de horreis Ticinenſibus & Dertonenſibus panici ſpeciem, ſicut a principe iuſſum eſt, tertiam portionem eſurienti populo, ad viginti quinque modios per Solidum diſtrahi ſub noſtra ordinatione faciatis: ne cuiuſquam venalitate ad illos perueniat, qui ſe de proprio videntur poſſe trāſigere. Accipiat minus, habens indulgentiam principalem. Egentibus viſum eſt, non diuitibus, ſubuenire. fundit potius, qui mittit in plenum: nam illud potius reconditur, quod vaſis vacuis congregatur. Quapropter ſanctitas veſtra miſerationis officia nō putet iniuriam: quia totum vobis dignum eſt, vbi pietas inuenitur. Siquidem aliena deſideria fideliter gerere, hoc eſt bona propria perfeciſſe. Ad quam rem, Deo iuuante, procurandam, illum atque illum curauimus deſtinare. Qui ſanctitatis veſtræ ordinationibus obſecuti, nihil ex ſe faciant, ſed tantummodo vobis obedire contendant. Solidi vero quanti ex ſupradicta quantitate panici poterunt congregari, veſtra nobis relatione declarate: vt apud Arcarium reconditi ad ſupra memoratam ſpeciem reparandam, futuris reſeruentur, Deo auxiliante, temporibus: more veſtis rediuiuæ, cuius adunatio, per fila reſoluitur, vt in nouam faciem ſplendido potius decore † taxetur.

Panici ſpecies donata pauperibus.

† fortè texatur.

EDICTTM. CASSIODORI. SENATORIS XXIIX.

Quis neſciat, prouidentiam diuinam vſibus noſtris aliqua velle ſubducere, vt humanum poſſit animum comprobare? Nam ſi nullum penitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data eſt prouinciis in Regis noſtri laude penuria. Steriles facti ſunt agri, vt vbertas domini poſſit agnoſci. Minus eſſet acceptiſſimum donum, niſi præceſſiſſet incommodū. Gaudete prouinciæ, magiſque veſtris potius gratiam referte: quando talem probatis animum principis, vt nullis cedat aduerſis. En pietas mirabilis, quæ vbique noſtris repugnat incommodis. Nam cum ſe feritas gentilis prioris temporis animaſſet. Æmilia & Liguria noſtra, ſicut vos retinere neceſſe eſt, Burgundionū† iuſſione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtiuū, ſubito præſentis Imperij tanquam Solis ortus fama radiauit. Expugnatum ſe hoſtis ſua pręſumptione congemuit: quando illum cognouit nominatæ gētis eſſe rectorem, quem ſub militis nomine probauerat eſſe ſingularē. Quoties ſe optauit de ſuis finibus non exire Burgundio, ne principe noſtro pugnaret aduerſo? cuius licet præſentiam releuatus euaſerit, felicitatem tamen pręcipitatus incurrit. Nam mox vt Gothi ad belli ſtudium gemina ſe fortitudine

Indulgentia dimidij tribut. & nunciata de hoſt. victoria.

Liguria.

† inuaſione. al. incurſione.

Gothorum fortitudo.

contulerunt, ita proſpera concertatione cæſa eſt rebellium manus, quaſi inde nudos, hinc ſtare cõtigiſſet armatos: diuini æquitate iudicij, vt in ipſis campis prædo corrueret, quos vaſtare præſumpſit. Exulta aduerſariorum cadaueribus ornata prouincia: aceruum ride funerum, quem inimicorum vitio conſtat effectum. Nunc melius culta Liguria, cui negato fructu ſegetis, meſſis prouenit hoſtilis. Nam & ſi tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtuliſti. His additur Alamannorum nuper fugata ſurreptio, quæ in primis conatibus ſuis ſic probatur oppreſſa, vt ſimul aduentum ſuum iunxiſſet & exitum, quaſi ſalutaris ferri execatione purgata: quatenus & male præſumentium vindicaretur exceſſus, & ſubiectorum non omnino graſſaretur interitus. Poſſem quidem vobis dinumerare, quanta in aliis locis hoſtium turba ceciderit: ſed more humani animi ad veſtra felicia feſtinantes, illud nos tantũ dicere cupitis, quod ad vos ſpecialiter pertinere ſentitis. Redeamus ergo ad ſuaue principiũ: quando quos defendit a belli clade, nec inopiæ patitur pericula ſuſtinere. Nam qui perculit hoſtem prouinciæ, & famem iuſſit exire. O certamen toto Orbe prædicandum! contra indigentiam ſæuam glorioſi principis pugnat humanitas. cuius vere caſtra ſunt horrea referta: quæ ſi claudere voluiſſet, tunc importabilis † intraſſet inimica: ſed quia magis aperuit, ſæuientem aduerſariã mox fugauit. Neſcio quæ principis noſtri bella mundus potius admiretur: ego tamen dicam, quod ſentio. In vſum eſt viris fortibus, feliciter egiſſe pugnas: ſed ſupra humanitatem virtutem eſſe conſtat, viciſſe penuriam. Verum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuiſſent ſupplicum vota ſufficere, adhuc & dimidiam relaxare pertulit fiſcalis calculi functionem: ne triſtes in aliqua parte faceret, quibus tot felicia præſtitiſſet. Ioſeph legimus cõtra famem funeſtã, emendi quidẽ tritici dediſſe lętitiam, ſed tale poſuiſſe pretium, vt ſuę ſubuentionis auidus, ſe potius venderet alimonia mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miſeris viuere, quibus acerba ſubuentio libertatem ſuam videbatur adimere? vbi nõ minus ingemuit liberatus, quam potuit flere captiuus. Credo virum ſanctũ hac neceſſitate conſtrictum, vt & auaro principi ſatisfaceret, & periclitanti populo ſubueniret. Pace tanti patris dixerim, quanto præſtantius eſt, libertate ſalua frumentum vendere, & propter indigentiam tributa laxare? Gratis conſtat iſta venalitas, quando & vnde ematis ceſſit, & pretium quod vos oblectet, impoſuit. Vendit itaq; largitas publica vicenos quinos modios, dum poſſeſſor inuenire non poſſit, ad denos ordinem rerum ſæculi mutauit humanitas: nos iubemur vile diſtrahere, cum eſuriens paratus ſit carius comparare. O nouum prædicationis euentum! Affectu damni negociatio prouenit, & votum eſt vendenti magis perdere, vt quæſtum comparans valeat inuenire. Talia profecto Regem decet tractare commercia, talem conuenit nundinationẽ exercere pietatem, vt tunc minus acquieſcat accipere, quando emptor plurima præcipitatur offerre. Licet referre, qualis etiam nobis ſit dominantis affectus: quia & primo ceſſit, quantum ſufficere credidit, & nunc iterum poſtulata geminauit. Verecundum vobis erat aliquid ſperare poſt dona, cum ſe adhuc ad beneficia principis reſeruaret humanitas non audita deſpexit, quãdo ipſe viſa teſtatus eſt. Felix illa calamitas, quæ prius miſerantẽ reperit teſtem,

Alamannorũ fuga.

† teſſet.

teſtem, vt poſt diſtrictum Iudicem non haberet. Gaude igitur aſſuete iã bono Ligur, in vſu tuo ſecunda venerũt. nam collatos tibi Aegyptios magna proſperitate viciſti. euadis tempora neceſſitatis, & libertatis præmia non amittis. immo illo tempore ſecurus es ab hoſte redditus, quando & de famis periculo cognoſceris eſſe liberatus. Adhuc te prædictum ornat exemplum. adhuc eſt in qua parte ſuperetur. legitur enim Ioſeph fratribus ſuis tantum ſaccis occulta pretia reddidiſſe. quid mirum, ſi natura compellente proximis ſuis humanior viſus eſt extitiſſe? Hic autem cũctis large vendidit, functionem debitam reliquit. Et plus iſte generaliter contulit tributariis, quam ille ſolis viſus eſt præſtitiſſe germanis. Breuiter dicantur effuſa, hinc bona ſua diſcat vniuerſitas: quando non regibus comparantur noſtra ſæcula, ſed prophetis. Sed ne diutius beneficiorum regalium cupidos occupemus, præcepta noſtra ad eos, quorum intereſt, manaſſe cognoſcite: vt ſecundum tenorem iuſſionis ad vos perueniat munificentia principalis.

Ioſeph.

Edictum propoſ.

Explicit liber XII. Variarum.

MAGNI. AVRELII

CASSIODORI. DE ANIMA.

CVM iam ſuſcepti operis optato fine gauderem, meque duodecim voluminibus iactatum quietis portus exciperet; vbi & ſi non laudatus, certe liberatus adueneram, amicorum me ſuaue collegium in ſalum rurſus cogitationis expreſſit: poſtulans vt aliqua, quæ tã in libris ſacris, quam in ſæcularibus abſtruſa compereram, de Animæ ſubſtãtia, vel de eius virtutibus aperirem, cui datum eſt tam ingentium rerum ſecreta † reſerare. addens, nimis ineptum eſſe, ſi eam per quam plura cognoſcimus, quaſi a nobis alienam ignorare patiamur: dum ad omnia ſit vtile noſſe, qua ſapimus. Nulla enim peregrina res eſt de ſenſu proprio loqui: quando ſibi Natura interrogata reſpondet, nec longe tendit, vt ſe inuenire præualeat. nobiſcum ſemper eſt ipſa, quam quærimus. adeſt, tractat, loquitur, & ſi fas eſt inter iſta neſcitur. Proinde nota eſſe debet, quæ ſibi præſto eſt. Quia tunc magis ante ſe ponitur, cum ſubtilius de ipſa tractatur. Nam dum a ſapientibus præceptum ſit, vt cognoſcamus noſmet ipſos, quemadmodum ſuſtineri poteſt, ſi nos habemus incognitos? Cupimus enim noſſe planetarum cœlo contrarios curſus, ſignorum conſentaneum lapſum. Sunt enim ex eis alia manentia, motuque carentia, alia vero quæ mobili ſemper rotatione vertuntur, nec vllis temporibus conquieſcunt. Hæc, vt mundani doctores exquirere tentauerunt, armoniacis delectationibus inæſtimabili modulatione voluuntur. Quorum tinnitus atque concentus † adunitus efficit † dulciſonum melos. Deſideramus etiam comprehendere altitudinem ætheris, menſuram telluris, nubigeras pluuias, ſiue grandinis procellas, tremorem ſtabilium terrarum, naturam vagantium ventorum, profunditatem inconſtantis maris, poteſtates virentium herbarum, quattuor elementorum per omne corpus diſſociatas complexiones: & ferendum eſt ipſam ſe ſcire non poſſe, cui ſuperne datum eſt tanta diſcutere? Non enim aliquid contentioſe quęrimus, † ſed res profundiſſimas modeſtiſſime noſſe deſideramus. Diſcam⁹ ergo primum, quare Anima dicatur. Deinde, qualis ſit eius definitio. Tertio, quæ ſit eius qualitas ſubſtantialis. Quarto, ſi forma aliquam habere credenda eſt. Quinto, quas virtutes habeat morales, quas Græci ἀρεταὶ vocant, ad decus eius & gloriam contributas. Sexto, quæ illi ſint virtutes naturales, ad ſubſtantiam ſcilicet corporis continendam. Septimo, de origine Animæ diſſeratur. Octauo, cum ſit per omnia membra diffuſa, vbi potius inſidere credenda ſit. Nono, de corporis ipſius forma & compoſitione noſcamus. Decimo, quas proprietates habeat anima peccatorum, per competentia nobis ſigna declaretur. Vndecimo, qua noſcantur diſcretione iuſtorum: quatenus quos oculis iſtis videre nõ poſſumus, per indicia probabilia colligamus. Duodecimo, in reſurrectione, quam vere ſapiens credit

† reſecare.

† adunatur.
† dulciſſimũ

† ſi.

credit, quid de ſingulis fieri ſentiatur, maxime deſideramus agnoſcere: quatenus fragilia corda mortalium ad diuinitus promiſſa deſideria concitentur. Hæc nobis, præſtante Deo, ordine cuſtodito reſponde: vt & nos facile poſſimus imbui, & tu gloriam debeas inuenire doctoris.

Dixi propoſitiones has non præceptis Regum, quæ nuper agebantur, ſed profundis & remotis dialogis conuenire. qui non tam iſtas aures corporeas, ſed interioris hominis intentum atque puriſſimum quærere probantur auditum. nec ideo facile poſſe de ipſa dici, quia per eam innumera nouimus explicari. Oculus enim, qui vſque ad ſidera tendit, ſe videre non præualet: & palatus noſter cum diuerſa geſtu ſentiat, cuius ipſe ſit ſaporis, ignorat. Nares etiam fragantium corporum varios odores attrahunt: ſed quid oleant, ipſæ non ſentiunt. Cerebrum denique noſtrum, licet ſenſum membris reliquis tradat, ipſum tamen ſenſum legitur non habere. Deinde qualia fatigatus poſſim diſſerere, qui iam ad laboris terminū auida mente properarem? Poſtremo tam ſuaues amici imponitis iterum cogitare, quod a cogendo dici abſoluta cognoſcitis ratione conſtare: præſertim dum hęc res a multis diſputata, ſed pene inexplicabilis videatur eſſe derelicta. Sed cum his ac talibus ingenia eorum multis allegationibus ſuperare nequiuerim, nec mihi concedere† meum velle decreuiſſent: victus petij, vt me ſaltem diebus aliquot ſuſtinerent, nec præcipitanter quærerent, quod plenum difficultatibus imperaret. Quocirca illud mihi accidit Prothei, qui quod voluntate non eligebat pandere, conſtrictus vinculis cogebatur abſoluere. Hoc tamen† inde tolerabile viſum eſt: quia de tali re vrgebar dicere, quæ ſi (Deo fauente) veraciter exprimatur, & audiētem merito recreat, & ſenſum bene perſuadentis illuminat. Quapropter antequam rem aggrediar expetitam, oportet prius nominū ſimilitudines, quaſi ramos obuiantes abſcidere, ne ſemitam diſputationis noſtræ vocabulorum conſonantium ſylua vmbroſis imaginibus videatur intexere.

Margin: t.in eum. — tmihi.

Cap. I. Quare anima dicatur.

ANima igitur hominis proprie dicitur, non etiam pecudum. quia illorum vita in ſanguine tantum noſcitur conſtituta. Hæc vero quoniam immortalis eſt, anima recte appellatur, quaſi ἀναίμα, id eſt a ſanguine longe diſcreta: quoniam & poſt mortem corporis perfectam eius conſtat eſſe ſubſtantiā: ſicut in ſubſequentibus ſuo loco declarabitur. Alij vero appellatam animam dicunt, eo quod animet ſubſtātiam corporis ſui atque viuificet. Animus vero dicitur, ἀπὸ τοῦ ἀνέμου id eſt a vento, † quod velociſſima cogitatio eius ad ſimilitudinē venti motu celeri peruagatur. Fit autē ex appetitu animæ pro deſiderij eius qualitate commotus. Mens autem dicitur, ἀπὸ τῆς μήνης, id eſt a luna: quæ licet varia viciſſitudine commutetur, quadam ſe tamen in id quod fuit, perfecta nouitate reſtituit. Modo enim tribulationibus attenuata, quaſi probatur obſcura: modo iterum in vigorem naturalem lætitia commeante reparatur. Spiritus itaque triplici modo dicitur. Appellatur enim veraciter & proprie ſpiritus Deus, nullius indigens, ipſe vero a creaturis omnibus indigetur, inſpirans quo vult, & diſpenſans omnia prout vult, complēs vniuerſa, totus in toto, immobilis loco, & volubilitate æternus, cunctaque quæ

Margin: teo quod.

ſumma ſunt ſingulariter potens. Vocamus & ſpiritum ſubſtantiam tenuem, nobisque inuiſibilem, creatam immortalem, quantum illi vtiliter datum eſt valentem. Tertio, ſpiritum dicimus per totum corpus emiſſum, atque receptum, per quem vita mortalium flatu neceſſario continetur, nec aliquando ocium capiens, iugi mobilitate reparatur. Atque ideo ſciendũ eſt, animum & mentem proprie animam non vocari. Sed quia res iſtę in anima excellunt, interdum per licentiam ſic dicuntur. Nec pro anima vtiq; ſpiritus diſtinctæ ponitur: quia hoc illi nomen eſt commune cum cæteris, id eſt angelis, poteſtatibus aëris, & quæcunque ſpiritu continentur. Nec iſte ſpiritus veraciter poteſt dici anima: qui aëris alternatione reſoluitur, quando cum pecoribus illi res iſta communis eſt. Reſtat vt ſegregatim atque ſignificanter anima hominis dicatur ſpiritalis ſubſtantia, quæ nullatenus ſanguinis effuſione conſumitur. Nunc de ipſius animæ ſubſtantia liberius diſſeramus: quando eam a ſimilitudine nominum neceſſaria ſeparatione diſcreuimus. Quapropter inprimis primatem rerum definitionem cautiſſima deliberatione formemus: vt conſequentia, quę inde potuerint naſci, fide † genitoris ſui facillime videantur agnoſci.

†generis.

Cap. 2. *Definitio animæ.*

Magiſtri ſæcularium literarum aiunt, Animam eſſe ſubſtantiam ſimplicem, ſpeciem naturalem, diſtantem a materia corporis ſui, organum membrorum, & virtutem vitæ habentem. Anima autem hominis, vt veracium doctorum conſentit auctoritas, eſt a Deo creata, ſpiritalis propriaque ſubſtantia, ſui corporis viuificatrix, † rationabilis quidem & immortalis, ſed in bonum malumque conuertibilis. Editum eſt, quaſi perturiale ouum, vbi vita futuræ auis, pennarumque grata varietas continentur. Nũc aperiatur in partes: quia hominum cõſuetudo eſt, facilius diſcere, quæ diuiſa poſſunt euidentius elucere.

†rationalis.

Cap. 3. *De qualitate animæ.*

A deo fieri, vel factas animas, prudentium nullus ignorat. Quando omne quod † exiſtit, aut creator eſt, aut creatura. Creatrix igitur nulla creata poteſt eſſe ſubſtantia: quoniam vt ipſa ſubſiſtat indiget Deo, & dare non poteſt alteri ſubſiſtentiam, quam tantum vt haberet, accepit. Supereſt, vt eam veriſſime a diuinitate conditam eſſe fateamur, quæ ſola creare poteſt mortalia & immortalia. Euidenter enim legitur in Solomone, Et reuertatur puluis in terram ſicut erat: & ſpiritus reuertatur ad Deũ, qui dedit eũ. Et alibi, Omnem flatum ego feci.

†viuificat

Cap 4. *Formã animam non habere.*

Hanc proinde † ſpecialem ſubſtantiam probabilis & abſoluta ratio confitetur. Quia dum omnia corporalia tribus nouerimus lineis contineri, longitudine, latitudine & profunditate, nihil tale probatur in anima reperiri. Deinde, quod corpori ſociata, quanuis ipſius mole prægrauetur, opiniones rerum ſolicita curioſitate perpendit, cœleſtia profunde cogitat, naturalia ſubtili indagatione veſtigat, & de ipſo quoque conditore ſuo ardua noſſe deſiderat. Quod ſi eſſet corporalis, cogitationibus ſuis ſpiritalia nec cerneret vtique, nec videret. Ceſſet ergo de eius corporalitate ſuſpicio: quando & definitionem corporis a ſe omnibus modis reddit alienam, & tales cauſas exquirit, ad quas ſolus ſublimis ſpiritus peruenire contendit. Hinc eſt, quod & ſcripturis ſanctis iuſtiſſime commonetur, omnia mundi iſtius viſualia contemnere, quoniam ipſa incorporea eſt: vt me-

†ſpiritualẽ.

vt merito ad ſpiritalia tendat,quibus ſe ſimilem cognoſcit eſſe formatam. Propria eſt vtique illi ſubſtantia,quando nullus ſpiritus alter carnem ſuſcipit,vt eius paſſionibus aut condoleat,aut lætetur.

Cap.5. *De virtutibus moralibus.*

Illud autem,quod diximus,ſui corporis viuificatrix: quia mox vt data fuerit, ineffabili conditione diligit, carcerem ſuum amat, propter quod libera eſſe nõ poteſt.doloribus eius vehementer afficitur. formidat interitum,quæ non poteſt mori.& ſic eſt ad corporis ſui caſus trepida, vt ipſam magis ſuſtinere credas extrema,quæ non poteſt deficere per naturam. Saluberrima quoque carnis temperatione perfruitur,oculorum ſpeculatione depaſcitur,ſonoris delectatur auditibus, ſuauiſſimis iucundatur odoribus,neceſſaria guſtus epulatione delinitur.& licet his rebus nullatenus ipſa veſcatur,ſubductis tamen talibus grauiſſimo mœrore conficitur. deſiderans non ſibi naturaliter accommoda,ſed adiunctis artubus profutura. Hinc nonnunquam ſurrepunt vitia contraria rationi, quando anima dilecto corpori indulgentius remittendo, locum noſcitur præbere peccato. Vita igitur corporis,ſuſceptæ animæ præſentia eſt:mors autem, eius probatur abſceſſus.Sic diem dicimus,luſtrante ſole, qui cum diſceſſerit, nox vocatur.Viuit ergo corpus animæ præſidio, & ex ipſa probatur accipere vnde ſe præualet mouere.

Cap. 6. *Quod anima tota eſt in partibus corporis.* †corporeis.

Sed quoniam & hoc quoque ad vitæ genus, dequo loquimur, noſcitur pertinere,ſciendum eſt cum ſe partibus†corporis ille vigor ignitus infuderit,materiamque carnalem ſpiritus vitalis afflauerit, ſi quod forte vulnus acceperit,ſtatim condolet,quia vbique ſubſtãtialiter inſerta eſt. quod niſi virtus eius,ſcilicet calor,tantum membra vegetaret, inciſum digitum non poterat condolere :ſicut nec Sol probatur quicquam ſentire, ſi eius radios ſecare tentaueris.Tota ergo eſt in partibus ſuis,nec alibi minor,alibi maior eſt, ſed alicubi intenſius, alicubi remiſſius, † vbique tamen vitali intentione porrigitur. Colligit ſe in vnum atque copulat. †membra non ſinit defluere vel contabeſcere,quæ vitali vigore cuſtodit. alimenta competentia vbique diſpergit, congruentiam in eis modumque conſeruans. Mirum præterea videtur,rem incorpoream membris ſolidiſſimis colligatam,& ſic diſtantes naturas in vnam conuenientiam fuiſſe perductas, vt nec anima ſe poſſit ſegregare,cum velit:nec retinere,cum iuſſionem creatoris agnouerit.Clauſa illi ſunt vniuerſa, cum præcipitur inſidere. aperta redduntur omnia,cum iubetur exire.Nam ſi acerbus dolor vulneris infligatur,ſine auctoris imperio non amittitur: ſicut nec ſine ipſius munere cuſtoditur.Hinc eſt, quod frequenter grauiter vulneratos videmus euadere,& rurſus leuibus occaſionibus interire.

†membra ſua nõ ſinit tamen.

Cap.7. *Quod anima non poteſt præterire vitæ terminum, nec ante illũ mori.*

Rationem vero homini ineſſe,quis dubitet?quando diuina tractat, humana ſapit,artibus docetur egregiis, diſciplinis eruditur eximiis: & hinc cætera animalia decenter excellit,quod eum ratio decora componit. Rationem vero dico animi probabilem motum,qui per ea quæ cõceduntur, atque nota ſunt,ad aliquod incognitum ducit, peruenieus ad veritatis arcanum.Hæc coniecturis atque argumentis ad illud properare cupit,quod in rerum natura eſſe cognoſcit.Ipſa enim vera & pura & certa ratio dicenda eſt,quæ ab omni imagine falſitatis redditur aliena.Datum eſt ergo illi,

cogitationes ſuas quodammodo apprehendere, & per obſequium linguæ volubili motione diſſerere. In corpore poſita anima, quam multa videt non a ſe egrediens, quam diuerſa circunſpicit, vbique quaſi diſtenditur, & animæ fieri diſceſſio non probatur. mouetur, erigitur, fluctuari cognoſcitur, & in ſe ipſa tanquam in magno currens ſpatio, peruagatur. Hæc non exit ad cauſas, ſed tractibus ſuis ſibi repræſentat, quod ſua cogitatione reſpiciat, modo quod oculis carnalibus vidit, modo quod fantaſtica imaginatione conceperit. Cogitat plane ſigillatim ſicut & loquitur, per ordinem ſenſus nil proficit, cum ſe diuerſitate confundit: quia diuinitatis eſt proprium, multa diſponere, & omnia ſimul modulis competentibus explicare. Rationis itaque largitate dotata, quot bona munere diuinitatis inuenit? Literarum formas reperit, diuerſarum artiũ vtilitates diſciplinasque protulit, ciuitates defenſibili muro cinxit, varij generis amictus eiecit, meliores fructus per induſtriam exegit, terras tranſcurrit, abyſſos alato nauigio, vaſtos montes in vſum viantium perforauit, portus ad vtilitatem nauigãtium lunari diſpoſitione concluſit, ornauit pulcherrima fabricarum diſpoſitione tellurem. Quis iam de eius ratione dubitet, quando ab auctore ſuo illuminata, facit arte conſpici, quod debeat ſub omni celebritate laudari? Conuenit nunc de eius immortalitate diſſerere.

Cap. 8. *Quod anima ſit immortalis.* Immortales animas, auctores ſæcularium litterarum multifarie probauerunt, dicentes: Si omne quod viuificat aliud, in ſemetipſo viuit, anima autem quoniam viuificat corpus, & in ſemetipſa viuit, vtique immortalis eſt. Dicunt etiam, Omnia immortalia ſimplicia ſunt: anima autem non eſt armonica, neque conſtat ex pluribus, ſed ſimplex natura eſt, anima igitur immortalis eſt. Iterumque proponunt, Quicquid a contrarietate originali nõ corrumpitur, immortale iugiter perſeuerat: anima enim, quoniam ſimplex atque pura eſt, ſine dubio immortalis eſt. Adiiciunt quoque, Si omne rationale, quod ſeipſum mouet, immortale eſt, anima autem rationalis ſeipſam mouet, igitur immortalis eſt. Nos autem immortales eſſe animas, facile veridicis lectionibus approbamus. Nam cum eas ad imaginem & ſimilitudinem auctoris ſui legamus effectas, quis audeat contra ſanctam auctoritatem mortales dicere? vt impudenter potius aſſeratur, eas a creatoris ſui ſimilitudine diſcrepare. Nam quemadmodum poterat eſſe imago aut ſimilitudo Dei, ſi animæ hominum mortis termino clauderentur? Ille enim ineffabiliter ſemper viuens, ineffabiliter ſemper manens, perennitatẽ ipſe cuſtodiens, qui omnia continet, omnia diſponit, potẽs eſt ſine dubitatione immortalis immortalia facere, & pro ſuo modulo vitæ competentiã dare. Dicet aliquis, Quomodo ſum ſimilis Deo, cum immortalia minime creare valeam? Cui ſic per aliquam comparationem reſpondendum eſſe iudicamus. Nunquid pictura, quæ nobis eſt ſimilis, poteſt imitari quæ facimus? Imago enim aliquam poteſt habere ſimilitudinem, cæterum hoc non poteſt implere quod veritas. Nam & hinc immortalẽ debemus agnoſcere, quod appetit de æternitate cogitare. deſiderat enim poſt mortẽ corporis ſui nominis famam relinquere. cupit ſine fine laudari, & bona conſcientia plus eſt de futuris attonita, ne a poſteris maculetur relata. Hinc eſt, quod inter ſublimiores cõſtat auctores, quia quicquid dignitate rationis

nis erigitur, mortis iniuria nō prematur. Adde, quod veritas abſolute profitetur, malis iuge ſupplicium, bonis perpetua gaudia, ſe daturam: vt non ſit fas cum hæſitatione recipi, quod dignatur omnipotens diuinitas polliceri. Verum hanc immortalitatem animæ non talem debemus aduertere, quæ nullam recipiat paſſionem: eſt enim mutabilitati obnoxia, & mœroribus peruia: ſed tamen inter quæuis tædia vel anxietates continuationis beneficio perſeuerat. Singulariter autem immortalis Deus eſt, ſingulariter iuſtus, ſingulariter potens, ſingulariter bonus, ſingulariter ſanctus: quoniā licet iſta, vel his ſimilia, hominibus vel angelis ineſſe dicantur, nulla tamen ad eius altitudinem reuerendæ poteſtatis attingunt. Omnes enim arduæ virtutes in ſummitate illa pleniſſimæ atque perfectiſſimæ ſunt, quę creaturis vniuerſis ipſius largitate pro ſuo modulo conceduntur. Nunc ſciendū eſt, hæc immortalis anima quemadmodum degere ſentiatur. Viuit in ſe, poſt huius ſæculi amiſſionem, non reflante ſpiritu, ſicut corpus, ſed æquali mobilitate, quæ † illic attributa eſt, pura, ſubtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit, ac reliquis ſenſibus efficacius valet, non iam ex partibus ſuis hæc intelligens, ſed omnia ſpecialiter ex toto cognoſcens. Alioqui abſurdum eſt putare, minus poſſe liberam, quam mole brutiſſimi corporis ingrauatam. Talia enim intelligere poſſe, non dubium eſt, & angelos, & poteſtates aërias, vel cætera quæ ſublimi atque immortali ſubſtantia conſtare noſcuntur. Reliquū eſt, vt nunc obnoxiam mobilitati, currente ordine doceamus. Atque vtinam eſſet ambiguum, & non facile probaremus: in qua parte frequenter incurrimus.

† illi.

Cap. 9. *De varietate humanæ naturæ.*

Quis autem dubitet, modo † nos gaudio ſubleuatos, modo mœrore deiectos, modo pietate mites, modo indignatione terribiles, nunc ad virtutes animos erigere, nunc iterum ad vitia declinare? Alia tenaciter aſſumimus, alia obliuione reſpuimus. Quod nunc placet, poſt diſplicet. Bonorum etiā ſermonibus ædificamur, malorum collocutione deſtruimur: & quantum proficimus cum rectis, tantum deteriores nouimus eſſe cum peſſimis. Nā ſi nos vnus rigor, vnum propoſitum contineret, nec boni ex malis, nec beati ex improbis mutabilitatis beneficio redderemur. Sed vt cauſā varietatis huius euidentius poſſit agnoſci, recordemur, vt dictum eſt, prudētiam nō eſſe nobis immutabilem attributam. Et ideo ſapimus, cū diuina illuminatione bene gerimus: atque iterum deſipimus, cum delictis caligantibus obcæcamur. Affectio enim, quæ venit & recedit, ſemper incerta eſt. Solus omnipotens deus eſt, cui hoc eſt eſſe, quod ſapere: hoc eſt poſſe, quod viuere: hoc eſt velle, quod facere. Et merito, quando vniuerſa, quæ vere bona ſunt, non ad illum veniunt, ſed ab illo procedunt. Quapropter hæc animæ, quā diximus, origo non intelligenda eſt pars Dei, vt quidam dementium irreligioſa voluntate putauerunt, quia conuertibilis eſt: neque angelorum, quia carni ſociabilis eſt: neque ex aëre, neq; ex igne, neque ex aqua, neq; ex terra, neque ex eis, quæ mutua cōplexione iungūtur, ſed ſimplex & propria quædam natura, & ab aliis ſpiritibus diſcreta ſubſtantia, quam longe ſubtiliorē & lucidiorem aëre debemus aduertere: quādo iſtum vulgariter intuemur, illā vero, conditione carnis, aſpicere non valemus. Hanc ſpeciem naturalis mobilitas ſemper exagitat ad cogitationes ſuas communiter explicandas.

† nos eſſe.

Hinc eſt,quod per quietem remiſſi, dū materia nobis fuerit ſolitæ cogitationis abſtracta, nec intenti ad quotidianas fuerimus ſolenniter actiones, res varias nunc falſis nunc veris inſpectionibus ſomniamus. Parū eſt,quod ſopitis ſenſibus volatica imaginatione deludimur, dum frequenter etiam vigilantes a noſtra contemplatione traducimur. Sæpe enim cum nos in oratione magna intentione dirigimus, ludo neſcio quo inſpiratis ſubito cogitationibus amouemur: & ita prouenit, vt menti neſcio quid aduerſum ſuggeratur,quod diſpoſitum non habemus. Conſtat ergo,animam in hoc mundo inſtabili & variabili voluntate conuerti, bonarumque rerum eſſe amiſſibilem ac receptibilem: nec vno ſemper voluntatis ſuæ rigore ſubſiſtere, ſed etiam contra † diſpoſitum ſuum multiplici ſe conuerſione mutare. Nec de illis ſumus, qui dicunt recolere magis animas quam diſcere vſuales artes & reliquas diſciplinas, cum & ad interrogata ſint paratæ, vbi potuerint intellectu interueniente contingere, & noua ſic audiāt, quaſi nihil ex eis ante didiciſſent. Ecce grauida definitio illa iā fere facta eſt. Ecce in lucem,ni fallor, quæ fuerant clauſa proruperunt. Non eſt quicquā de propoſita complexione derelictū,cuius talis eſt diſciplina,vt id quod intendit, ita explicet atque determinet,vt neque minus neque amplius aliquid dixiſſe videatur. Nunc ad ſubſtantialem eius qualitatem ſolicitis ſenſibus accedamus,quam interrogationis noſtræ tertium locum tenere memoramini.

† propoſitū.

Cap. 10. *De ſubſtātiali qualitate animæ.*

Qualitatē itaq; ſubſtantiæ huius, auctores igneam eſſe dixerūt,propterea quod mobili ſemper ardore vegetetur, & iuncta corpori calore ſuo mēbra viuificet:deinde, quod cuncta cœleſtia flammeo referunt vigore conſtare,non iſto fumeo conſumptibili & temporali,ſed ex tranquillo, nutritore,atque immortali. Hoc neque minuitur, neque creſcit,ſed in ſuſceptæ originis dignitate iugiter perſeuerat. Quod ideo finiri nequit,quia nulla,vt corpus aliquod,elementorum diuerſitate concretum eſt. Vnum enim atq; ſimplex habere neſcit aduerſum:& ideo ſemper manet, quoniam in eſſentia ſua non habet litem. Sic immortalia cuncta creata dicunt, quibus ſpiritalis eſt conceſſa ſubſtātia. Nos autem lumen eſſe potius, non improbe diximus propter imaginem dei:quoniam inter conditiones rerum,quantū illi pro modulo ſuo neceſſarium fuit, decenter accepiſſe memoratur. Ipſe enim Deus omnipotens,ſolus habens immortalitatē, lumen habitat inacceſſibile, quod ſupra omnes claritates vel admirationes ſanitas mentis intelligit. Sed imago aliquā habet ſimilitudinē:cæterū hæc lumen habere nō poteſt,quod veritas. Illud autem,quod ineffabile veremur arcanum,quod vbique totum & inuiſibiliter,præſens eſt,pater,& filius,& ſpirituſſanctus, vna eſſentia & indiſcreta maieſtas, ſplendor ſupra omnes fulgores, gloria ſuper omne præconiū,quod mundiſſima mens, & Deo dicata, poteſt quidem ex aliqua parte ſentire, ſed idonee non poteſt explicare. Nam quemadmodum fas eſt de illo ſufficienter dici,qui creaturæ ſenſu non poteſt cōprehendi? Egrediamur licet pietate nimia modū animæ noſtræ, & immēſa religione ſupra noſmetipſos alta † cogitatione ſileamus,tranſeamus etiam poteſtates cœleſtium creaturarum, profundeq; tractemus,quis ſit qui tam magna vna iuſſione,vno momento fecerit:tamen quicquid miramur,amplius eſt:quicquid ſentimus,excelſius: dum ad illam imperſpicabilem maieſtatem

† ſpiritualibus.

† viſione.

ieſtatem mens humana non penetrat. Vna ergo ratio potẽtiæ huius eſt, venerari quod inueſtigabilis eſt: non definitiue quærere, qualis quantusque ſit. His itaq; rebus edocti, lumẽ aliquod ſubſtantiale animas habere, haud improbe videmur aduertere: quando in Euangelio legitur, Lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: deinde, quod in cogitatione poſiti, neſcio quid tenue, volubile, clarum, † nobis ineſſe ſentimus, quod reſpicit ſine Sole, quod videt ſine extraneo lumine. Nam ſi ipſum in ſe lucidum non eſſet, rerum tantam conſpicientiã non haberet. Tenebroſis iſta non data ſunt. Omnia cæca torpeſcunt. Iſtius enim tam violẽta ſunt lumina, vt etiam intueantur abſentia: quæ tamen tunc multo clariores atque immutabiles efficiuntur, cum a dei gratia bonis factis non recedunt. Earum enim ſpeculatiua virtute multa atq; ardua, quę in arcano Naturæ recondita ſunt, inſpici & comprehendi vſu ipſo certiſſimum eſt. Nũc inſpiciamus, vtrum formas animæ habere credantur, quas incorporeas eſſe iam diximus.

† in nobis.

Cap. 11. *Vtrum animæ habeat formam.*

Prius ſcire conuenit, definitione Maiorum, formæ ipſius veraciſſimam complexionem: formam vero dico, quæ aliquod ſpatiũ linea lineisve concludit: & ſic facile datur intelligi, ſi eam poſſunt animæ ſuſcipere, quas ſpiritali certum eſt vigore ſubſiſtere. Nam cum omnis forma aut in ſuperficie ſit, aut in corpore, ſuperficies non niſi in corpore, corpus vero ſolidum atque palpabile, ab his autem rebus animam conſtet manifeſte exemptam: reſiduum eſt, vt formas animæ nullatenus habere putandæ ſint, ſed infiguratæ atq; incorporales in ſua qualitate permaneãt. Nec illud moueat, quod Apoſtolus de Chriſto domino dicit, Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, &c. Ibi enim naturam vult intelligi. Cæterum incorporeus Deus, qui vbique totus atque incomprehenſibibis eſt, quam potuit habere formam? Illud autem, quod in Euangelio legitur, Poſt huius lucis occaſum Abrahæ ſinibus egentem Lazarum fuiſſe ſuſceptum, diuitem vero flammis adurentibus æſtuantẽ guttam poſtulaſſe, vnde eius temperaretur incendium: ideo intelligitur poſitum, vt humani generis rerũ ruinoſa prę ſumptio, quid formidare debuiſſet, agnoſceret. Cęterũ, nec ille lingua locutus eſt, quã conſtat eſſe corporeã: nec ille digitos habuit, vnde cadẽtibus guttis incendiũ diuitis tẽperare potuiſſet. Nam & reliqua in hunc modum ſuſcipienda ſunt, quæ lectione ſimili continentur. Parum eſt enim quod de creaturis iſta memorantur ad conſuetudinem humani generis inſtruendam: ipſum quoque auctorem impaſſibilem, immutabilẽ, perennem, vno modo manentem, furere legimus, dormitare frequẽter audimus: non quod talia poſſint Domino conuenire, ſed vt res aliquæ ex humana conſuetudine facilius compendioſiusque noſcãtur. Sic animas nobis informes, formas legimus frequẽter accipere. Solet etiã aliquos permouere, ſi anima non habeat quantitatẽ, dum eam conſtet intra corpus hominis contineri. Sed ſi definitionem veraciſſimam quãtitatis reuocemus in medium, quæ res ſingulas breuiter ſemper abſoluit, facile nobis probata veritas eluceſcit. Sic enim arithmetici eam compendioſa veritate deſcribunt. Omnis quãtitas aut de continuatis conſtat, vt arbor, homo, & mons: aut de diſiũctis, vt chorus, populus, vel aceruus, & his ſimilia. Sed cũ anima

neque de continuatis, neque de diſiunctis ſit, quia corpus non eſt: clarũ eſt, eam quantitatem penitus non habere: ſed vbicunque eſt, nec formam recipit, nec habere nobis dicenda eſt aliquam quãtitatem. Creatori tamen circunſtantias earum & quantitates patere poſſe credendum eſt, qui omnia ſub menſura, numero, & pondere creauit: & ipſi ſoli ſunt vere nota, qui ea fecit, qui mira potentia ipſas quoque cogitationes noſtras quaſi res viſibiles intuetur, qui innocentis ſanguinem audit clamantem, ad poſtremum qui nouit omnia & antequam fiãt. Tempus eſt venire ad virtutes morales, quæ ſunt ambiendæ diuitiæ, & re vera pretioſus cenſus animarũ, quas Grçci aretas vocant, quibus contra immunditiam corporalẽ ſuam nititur bona conſcientia vendicare puritatem.

Cap. 12. *De moralibus virtutibus animæ.*

Primum aduerſum praua vel iniqua iuſtitiæ munimen obiectum eſt, cuius, vt Veteres definire voluerunt, talis noſcitur eſſe complexio. Iuſtitia eſt habitus animi, pro communi vtilitate ſeruatus, ſuam cuique tribuens † dignitatem. Contra confuſa & incerta, prudentia vtiliter adhibetur. Prudentia vero, eſt rerum bonarum & malarum verax ſcientia. Contra aduerſa vel proſpera, † remedialis opponitur fortitudo. Fortitudo autem, eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum firma perpeſſio. Contra delectationes igitur illicitas, & voluptates feruidas, moderatrix nobis temperantia ſuffragatur. Temperantia quippe, eſt aduerſus libidinem atque alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. His igitur munitionibus diuina opitulatione conceſſis, velut quadruplici thorace circundata, in hoc Mundo mortifero ſalus animæ cuſtoditur: nec poteſt a vitiis adiri, quç tanta meruit tuitione vallari. Sed hoc virtutum quadripertitum decus trina, vt ita dixerim, parte completur. Prima eſt, contemplatio: quæ aciem noſtræ mentis extendit ad res ſubtiliſſimas intúendas. Secunda, iudicialis: quæ diſcretionem boni malique rationabili çſtimatione pertractat. Tertia, memoria: cum res inſpectæ atque deliberatæ in animi penetralibus fida cõmendatione reponuntur, vt quaſi in quodã conceptaculo ſuſcipiamus, quç frequẽti meditatione combibimus. Veſtiaria noſtra cũ fuerint plena nihil capiunt. Hoc theſaurariũ non grauatur oneratũ, ſed cum multa cõdiderit, ſciẽdi deſiderio plus requirit. Tetigimus ſupradictas partes, quaſi armoniã tricordẽ. Tali enim numero delectatur anima, ipſo etiam noſcitur gaudere diuinitas. Commouere ſolent aliqui ſubtiliſſimas quæſtiones, dicentes: Si diuinitas perfectas & rationabiles animas creat, cur aut poſito ſenſu viuunt infantes, aut iuuenes inueniuntur excordes? Sed quis non attendat, animas paruulorũ imbecillitate corporis, nec officia ſenſuum, nec miniſteria poſſe explicare mẽbrorũ? vt ſi ignẽ anguſto vaſe cõcludas, altũ (vt illius moris eſt) nequit appetere: quia eum arctiſſimũ obſtaculũ cõſtat operire. Tũc enim vnicuique rei facultas ſua videtur ſuppetere, cũ illi nihil contrariũ prçualet impedire. Sic & ſtultis iuuenibus obuiat, quod aut imparilitate partiũ aut craſſitudine humorũ materni vteri vitio ſuſcepto anima inepta nimis habitatione deprimitur, & vim ſuã exercere nõ prçualet inconueniẽtis domicilij ſede prçpedita: ꝙ ſtultis accidere hodieque conſpicimus, quos Græci moriones vocãt. Nã vt de vſuali quoq; dicamus euẽtu, quã † multis morbis accidẽtibus, aut onerato cerebro, aut præcordiorũ ſtupore cõfuſi, acumen ſolitæ

† quantitatẽ

† remediabilis.

† multi.

ſolitæ ſapientiæ perdiderunt? quanti etiã mométanea læſione mutati ſunt? Nam & ipſe qui celeberrimus ſapiẽs habetur, copioſo prãdio refertus, quã facile in crapulam dilapſus obtunditur? vt virum illum prudentiſſime diſſerentem difficile vel viuum credas, quem ſe nec mouere poſſe conſpicias. Vnum tamen certiſſime ſcio, ſapientes nimis feliciſſimos fieri, qui miſericordia Domini a talibus aduerſitatibus reddũtur alieni. Forte† ſint & aliæ cauſæ, quæ rationali animæ ad motus proprios explicandos aduerſum ire videantur. Cæterum animæ nec creſcũt cum paruulis, nec fatuis aliæ varia diſcretione tribuuntur: ſed ſicut immortalitatem iugiter ſumunt, ita & rationales eſſe generaliter ſentiuntur. Paruulis enim ratio creſcit longa meditatione non anima. Nunc ad reliqua currente ordine tranſeamus. *† ſunt.*

Virtutes animæ naturales, quinquepertitas Veteres eſſe voluerũt. Primã, in vtraque parte ſenſibilem, quæ nobis tribuit intelligẽtiæ ſenſum, per quã omnia incorporalia varia imaginatione ſentimus: facit etiam corporales vigere ſenſus, id eſt, viſum, auditum, adorarum, guſtũ & tactũ: quo dura & mollia, læuia aſperaque ſentimus. Secundam, imperatiuam, quæ iubet organis corporalibus motus diuerſos, quos implere decreuerit: hoc eſt transferri de loco ad locum, voces edere, membra curuare. Hæc exempli cauſa poſuimus, vt in his ſimilia dixiſſe videamur. Tertiam, principalem, cum ab omni actu remoti in otiũ reponimur, & corporalibus ſenſibus quietis profundius aliquid firmiuſque tractamus. Hinc eſt, quod ætate maturi melius ſapere iudicantur: quia ſeneſcẽtibus mẽbris & corporalibus ſenſibus emollitis, † proxima parte in conſilium trãſeunt: vbi dum mens amplius occupatur, robuſtior virtute adunationis efficitur. Sed iterũ deſipiũt, cum nimia debilitate deponuntur: quoniam datum eſt animabus ad tempus ſuorum ſequi corporum neceſſitates. Quartam, vitalem, id eſt calorem animi naturalem, qui nobis, propter ſuum feruorem moderandũ, auras æthereas hauriendo atque reddendo, vitam tribuit & ſalutem. Quintam, delectationem, hoc eſt, appetitum boni malique, quem ſub iucunditate animus concupiſcit. Ecce iterum quadripartita ſubdiuiſione, ad ſuſtẽtationem corporis explicandam, pars iſta refunditur. Prima eſt attractiua, rapiens de naturali, quod ſibi neceſſarium ſentit. Secunda retentoria, aſſumpta retinens, donec ex his vtilis decoctio procuretur. Tertia tranſlatiua, quæ accepta in aliud conuertit atque tranſponit. Quarta expulſiua, quæ vt natura fiat libera, ſibi nocitura depellit. Soluimus, vt datum eſt, quaſi alium nodum: inclinauimus velut ſextum collem: vt difficultatis cacumine deplanato, inoffenſe ad reliqua gradiamur. Nũc ad originem animæ, quoniam difficultatibus plena eſt, cautiſſime veniamus.

Cap. 13. De naturalibus vir. utibus animæ.

† pro maxima.

Legimus in conditione Rerũ, mox vt de limo terræ corpus effectum eſt, ſtatim dominum inſufflaſſe, factumque eſſe Adam in animam viuentem. Inſufflauit enim, dictum eſt ad exprimendam operis dignitatẽ, vt agnoſceretur aliquid eximium, quod eius ore prolatum eſt. Cæterũ hoc ſignificat inſufflatio eius, quod mãdatum & iuſſio. Nam inſufflare quemadmodum poteſt, qui neque ſpiritum reſoluit, neque buccas habet, quæ conſtat eſſe corporea? Hoc nonnulli ſecuti dixerunt, mox vt ſemen humanum coagulatum fuerit in vitalem ſubſtantiam, illico creatas animas corporibus dari

Cap. 14. De origine animæ.

diſcretas atque perfectas. Medendi autem artifices quadrageſimo die humanum atque mortale pecus animam dicunt accipere, cum ſe in vtero matris cœperit commouere. Opinione quoque fertur aliquorum, quod creator ille potentiſſimus, ſicut de corpore noſtro ſemen carnis educit, ita & de animæ qualitate animam poſſe nouam generari: quatenus originalis illius peccati, quod catholica confitetur Eccleſia, per traducem peccati rea poſſit oſtendi, niſi dono fuerit baptiſmatis abſoluta. Nā quemadmodum infans, qui peccandi non habet votum, reus debeat † vllatenus inueniri, niſi aliqua ratione in ipſa origine animarum culpa videatur eſſe trāsfuſa? Vnde pater Auguſtinus religioſiſſima deuotione laudandus, nihil temere dicit eſſe affirmandum: ſed in ipſius eſſe ſecreto, ſicut & alia multa, quæ noſtra non poteſt noſſe mediocritas. Hoc autem veraciter fixeque credēdum eſt, & Deum animas creare, & occulta quadam ratione iuſtiſſime illis imputare, quod primi hominis peccato teneantur obnoxiæ. Melius eſt enim in tam occultis cauſis confiteri ignorantiam, quam periculoſam aſſumere fortaſſis audaciam: cum dicat apoſtolus, Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Et iterum, Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus. Sed quoniam in hunc locum tenor nos diſputationis adduxit, vt animas reas per traducem peccati generaliter eſſe diceremus, conuenit animam Chriſti Domini in medium deducere, ne quis calumnioſa intentione peruerſus, ſimili eam putet conditione conſtrictam. Audiamus igitur, originem eius ſanctam Mariæ ſemper virgini, digno præcone, fuiſſe prophetatam. Ait angelus, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: propterea quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Quis, † rogo, in hac maieſtate naſcendi, aut originalis peccati credat eſſe culpam, aut profanam aliquam carnis ſuſpicetur offenſam? Abſque peccato ſine dubio venit, qui erat omniū peccata ſoluturus: conceptus myſtico ſpiramine: natus ex virgine. Nihil de Adam traxit, qui vt Adæ malum ſolueretur, aduenit. Funis ille longiſſimus, quo nos ligabamur, abruptus eſt. Torrēs, qui nos rapiebat, ibi ſiccatus eſt. Iura ſua mors perdidit, dum conditio noſtra vitam redemptoris accepit. Nam primus homo poſteris tranſmiſit exitium. veniens Chriſtus Dominus credentibus contulit regna cœlorum. Per iſtum enim reparat anima ſtatum, quæ per illum perdiderat meritum. Natus in gloria, conuerſatus ſine macula, quid potuit de illo trahere, quem contraria venit actione deſtruere? Sanctæ origini ſancta vita reſpondit. Qui ſine peccato eſt genitus, nulla eſt Mundi labe ſuperatus. Suſcepit verum hominē, natura non vitiis. Reſpuit quod protoplaſtus deliquit, & aſſumpſit hominem puriſſimum, quem creauit: non peccatum ſuſcipiens, ſed carnem peccati ſine aliqua iniuria pollutionis aſſumens. Suauis quidem nimium mihi facta digreſſio eſt, dum ſuſpiciones improbas amouere contendo. Sed dum ad aliud tendimus, hic dicere multa non poſſumus. Reſtat nunc, vt ordinem & propoſitum proſequentes, de ſede animæ dicere debeamus.

† inueniri nulla tenus.

† ergo.

Cap. 15. *De ſede animæ.*

Quidā ſedem animę, quanuis ſit in corpore toto diffuſa, in corde eſſe voluerunt, dicentes, quod ibi puriſſimus ſanguis & vitalis ſpiritus continetur, vt inde etiam cogitationes ſiue bonas ſiue malas exire confirmēt. quod

animæ

animæ virtutem operari poſſe non dubium eſt. Plurimi autem in capite inſidere manifeſtant, ſi fas eſt cum reuerentia tamen dicere, ad ſimilitudinem aliquam diuinitatis, quæ licet omnia ineffabili ſubſtantia ſua repleat, ſcriptura tamen cœlo inſidere confirmat. Dignum enim fuit, vt arcem peteret, quæ ſe nouerat cæleſti operatione ſublimem: & tali loco præ cæteris verſari, vnde reliqua membra debuiſſent competenti regimine gubernari. Nam & ipſa figura capitis† ſphęroides pulcherrima eſt, in qua ſibi immortalis atque rationalis anima dignam faceret manſionem. Certe corporalia videamus. Ignis iſte immortalis ſemper tendit ad ſummum, & quod habet ſubtiliſſimam naturam, ad ſuperiora ſine dubitatione feſtinat. Sunt & † alia huius credulitatis indicia. Nam cum medendi peritiſſimi teſtam capitis humani, grauiſſima percuſſione confractam, in ſoliditatem priſtinam reuocare contendunt, membranam qua teneritudo cerebri communitur, cum a ſanguinea fece detergere cupiunt, frequenter attingunt: quæ ſtatim vt tacta fuerit, in tantum ſtuporem homo peruenit, vt vel percuſſus alibi grauiter ſentire non poſſit: ſed mox iterum vt ſe manus a cerebri impreſſione ſuſpenderit, ad intellectum conſuetudinarium redit, vocem ſenſumque recipiens, †quod de ſe ipſo iam agatur agnoſcit. Quod in aliis vtique membris non probatur accidere, quanuis immanium vulnerum foueis excauentur. Additur etiam, quod & ſano corpori ad hanc rem pertinentia non minima ſigna proueniunt. Nam cum fuerit aliquis nimia indignatione flammatus, animumque ſuum æſtu cogitationis accenderit, non fluctu viſcerum, non pectoris commotione vexatur, ſed ſtatim capitis dolore percutitur: vt illic videatur anima fatigationis ſigna reliquiſſe, vbi magna viſa eſt virtute contendere. Ibi etiam fieri abſolute ſentimus animæ noſtræ quoſdam fluctus, quoſdam impetus grandiores, vt ante oculos noſtros veniant, quæ abſentia nullus ignorat. Tēdimus quidem vigorem animi in diuerſas partes multasque regiones, & phantaſtica imaginatione ad capitis noſtri iudicium perducitur, quod per diuerſas Mundi partes cognoſcitur exquiſitum. Denique oculos noſtros defigimus omnino cogitātes, aurium ſenſus obſtruitur, guſtus ceſſat, nares ab odoratibus vacant, lingua non habet vocem: & multimodis per talia ſigna cognoſcitur, animam in ſuis quodammodo cubiculis occupatam. Hæc ergo, vt putatur, in edito conſtituta, quaſi pro tribunali ſedens, appetitorum ſuorum noſcitur eſſe moderatrix, boni malique iudex, ambigua diſcernens, noxia reſpuens, cum tamen ei gratia diuinitatis infulſerit. Fuit quidem in primo homine beatitudo naturalis, liberi arbitrij potens & inuiolata ſententia, ſed infelici trāſgreſſione deceptus, diabolica fraude perdens, quod poſteris traditurus acceperat, ad nos tranſmittere non potuit, quod amiſit. Inde propagatus interitus, inde humani generis nutrita defectio, inde ignorantia rationi contraria, inde noxiæ curæ, inde pœnitenda conſilia, inde obſcurata cognitio, turpe deſiderium, iuſtitiæ neglectus: inde mille criminum lapſus, & plura nobis cum pecoribus communia, quæ diuinitas fecerat eſſe diſcreta. Prænuntiat enim nobis (proh dolor) Solis diſceſſio ſerenitatis aduentum, futuras tempeſtates ventorum commotione dignoſcimus, venturam ſæculis vbertatem temporum ratione colligimus, lætitiam nobis interdum ignari

†ſphæroa. †aliqua. †quid de ipſo.

animi præſagitione promittimus. Sed quid tale ignorare potuiſſet anima, ſi eius fuiſſet dignitas cuſtodita? Depreſſa eſt iuſta ad ignorantiam, quæ ſcire voluit contumaciter vetita. Modo enim ſignis aut coniecturis ſapit aliqua, quæ ſine labore †ſcire potuit vniuerſa. Illud tamen, ſancta conuerſatione purgata, diuinitatis auxilio recipit, quod inſidiis decipientis amiſit. Illuminata videt a creatore, quæ fuſcata non poteſt a ſemetipſa cognoſcere. Narrata ſunt de anima, quanta probantur eſſe conceſſa. Sed conuenit, vt de eius templo dicamus: quoniam illa imago Dei non patitur, vt corpori deformi coniuncta eſſe videatur.

†noſſe.

Cap. 16. De templo.

Procerum animal, & in effigiem pulcherrimæ ſpeculationis erectum ad res ſupernas & rationabiles intuendas, cuius armoniaca diſpoſitio ingentia nobis ſacramenta declarat. Inprimis caput noſtrum ſex oſſibus compaginatum, in ſimilitudinem cœleſtis ſphæræ rotunda cōcauitate formatum eſt, vt ſenariū illum perfectiſſimū numerū ſedes noſtri cerebri, cuius organo ſapimus, contineret. Hinc & oculi, quaſi ſacrorum teſtamentorum pulcherrima duo lumina, collocātur, ad quorum ſimilitudinem omnia nobis combinata deſcendunt, vt aures, nares, labia, brachia, latera, crura, tibiæ, pedes. In hac enim myſtica dualitate compago totius corporis continetur: & ſicut illa teſtamenta ad vnum reſpiciunt, vnum ſapiunt: ita hæc officia in vnam ſe conuenientiam operationemque coniungunt. Sed licet hæc parilitas pulcherrima ſe diſtributione conſociet, & alterutrum ſibi mutuetur ornatum, ſunt & ſingularia in medio conſtituta, ne in vnam partem præiudicialiter †vrgentia, alteram competenti decore nudarent, naſus, os, guttur, pectus, vmbilicus, & genitalium virga deſcendens. quæ laudabilia & †honora monſtrantur, quando in medio collocata conſiſtunt. Capiti autem noſtro, qui ſenſus capit vniuerſos, recte ceruix quaſi quædā columna ſupponitur, docēs nos religionē ſanctā in vnā fidei cōſiſtere validiſſimā firmitatem. Lingua quoque, vocis noſtræ decentiſſimum plectrum, data eſt ad ſermonum noſtrorum conuenientiam temperandam, vt nos articulata verba ab animalium confuſione diſtinguerent. Nec illud videatur incaſſū, quod vni gutturi duæ ſeruiūt digeſtiones. ſcilicet, vt omnis intellectus prudentis animæ, quaſi cibus acceptus, & rationis calore decoctus, per gemina teſtamentorum itinera competentibus tractatibus explicetur. Et quoniam neque cornu, neque dente, neque fuga (ſicut alia animalia) corporis humani forma ſe præualet vindicare, robuſtus illi thorax brachiaque conceſſa ſunt: vt illatam iniuriam manu defenderet, & obiectu corporis quaſi quodam clypeo vindicaret. Genitalia vero noſtra in magnum miniſteriū quis dubitet attributa? vnde, præſtante Deo, hominis reparatio fœcunda procedit. vnde mortales neſciunt habere defectū. quando perſonis pereuntibus genus noſcitur ſeruari poſſe continuum. decorum membrum, ſi non fuiſſet turpi libidine ſorditatum. Quid enim illo pretioſius eſſet, ſi inde humanum genus ſine culpa deſcenderet? Sic omnia præconialia creata ſunt, ſi peccatis polluentibus non redderentur obſcœna. Hoc autem corpus animatum, quinque ſenſibus adminiſtratur ac regitur, qui licet ſint communes cum beluis, a nobis tamen rationabili iudicio melius diſtinguuntur atque complentur. Primus eorum viſus eſt; qui aëre illuminato colores recipit,

†vegetātia.

†honorabilia.

pit corporales,& in eis ſuas proprietates agnoſcit. Aſpectus enim eſt (vt Veteres definire†maluerunt) vis animæ ſpiritalis, egrediens per oculi pupillam, res non adeo longinquas attingens, ſed ad quas poterit peruenire diiudicans: illud videns, ad quod deſtinatur vt videat. Nam ſi de interioribus ſuis oculi viderent, etiam ſe ipſos ſine dubitatione conſpicerent. Hoc etiam pater ſenſit Auguſtinus. Secundus, auditus eſt; qui concauis & cocleatis auribus ſonos accipit, aëris verberationibus concrepantes, ratione diiudicans, quid ſit auditum. Tertius, odoratus eſt: qui diuerſos odores aſſumens vim redolentium corporum, quaſi quodam inuiſibili fumo naribus ſuſcepto, competenti aſpiratione perpendit. Quartus, eſt guſtus: quo multarum rerum ſaporem palati diiudicatione cognoſcimus. Quintus, eſt tactus: qui etiam cunctis membris communiter noſcitur attributus. Elegantior in manibus nobis eſt: quæ ſingulariter datæ ſunt ad multas cognitiones noſtras cõmuniter explicãdas. Altera enim per illas euenit firmiorque memoria. Nam quod obliuiſci poſſumus, iſtis ſcribentibus ſine labore retinemus. Hæ ſunt diuerſarum artium opifices, & pene totius noſtræ operationis effectus. Nam quid proderit, ſenſum aliqua facienda concipere, ſi hæc laborioſa manus non probaretur implere? Nec illud arbitror prætereundum, quod pedes noſtri manuſque denaria digitorum quantitate formantur: vt curſus vitæ noſtræ atque operatio ſacramenta cæleſtis decalogi cõtineret, ne præter legem domini aut cogitare aliquid, aut agere deberemus. Facies ipſa quemadmodum prudentiæ patefacit iudicia, in effigiem noſtram exeunt occultæ cogitationes: & ex hac parte cognoſcitur, qualis intus animus voluntasque verſetur. Vultus ſiquidem noſter, qui a voluntate nominatur, ſpeculum quoddam eſt animæ ſuæ; & quod ſubſtantialiter non cernitur, per eius habitum euidentiſſime declaratur. Quanta poſſint de membris eius reliquis dici? cur triginta duobus dentibus gingiuarum noſtrarum ordo clauatus ſit? quare ceruix noſtra ſeptem nodis, ſpina viginti tribus†ſpondylis colligatur? coſtæ viginti quatuor radiis pro viſcerum defenſione flectantur, ne teneritudo illa interaneorum importuna facillime læderetur iniuria? nerui quam congrua diſperſione corpus omne contineant? quomodo venæ nutribili ſanguine competenter irrigent membra? quemadmodum oſſa nos medullata corroborent? cur vnguibus noſtris commune ſit, iugiter creſcere cum capillis? quam decore, quam vtiliter carnes noſtras veſtiat cutis, vt nec humor internus turpiter defluat, nec pulchritudo coloris ſubducta venuſtate diſpereat? Sed cum membra ſingula diuerſa corpori præbere videantur officia, aliudque nobis ſublime, aliud mediocre, aliud ſit in vltimo conſtitutum, in tantam complexionis gratiam conuenerunt, vt omnia ſibi neceſſaria, omnia probentur accommoda: ſicut apoſtolus ait, cum Eccleſiam dei ſtudio caritatis adunaret, Non poteſt dicere oculus manui, non es mihi neceſſaria. aut iterum caput pedibus, non deſidero operam veſtram. ſed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt: & quę putamus ignorabiliora eſſe corporis, his honorem abundantiorem circundamus. Deus enim ita temperauit corpus atque diſtribuit, vt membra ſe mutuis adiutoriis indigerent. Sed hoc, propter nimiam prolixitatem in ſummam dictũ, abunde ſufficiat, nullum

† voluerũt.

† ſpondulis.

corporale animal in tantam myſteriorum ſignificationem fuiſſe forma-
tum. Debuit enim conſilio ſummo fieri, quod videbatur rationabili ani-
† poſſe coniungi. mæ † eſſe coniungendum. O ſummi opificis creatura mirabilis, quæ ſic
humani corporis liniamenta diſpoſuit, vt ſi primi hominis non eſſet pec-
catis grauantibus onerata, magnis muneribus non fuiſſet exuta. Qua-
lia enim meruit tunc habere libera, quæ nunc tot bona noſcitur reti-
nere damnata? Verum iſta caro quanuis diuerſis vitiis appetatur, mul-
tiſque vulneribus lacerata ſubiaceat, ipſa tamen eſt, quæ cœleſte pſalte-
rium canit, quæ glorioſos martyres facit, quæ conditorem ſuum viſita-
ta promeruit, quæ ipſam quoque vitalem crucem ſancti Redemptoris
accepit: merito iam ſpiritalis futura creditur, quando & hic mortalis tan-
to munere perfuncta gloriatur. Sic enim iſta magna quidem natura,
ſed originali delicto peccatis quottidianis obnoxia, ieiuniis, eleemoſy-
nis, aſſiduiſque orationibus diuina ſe ſuffragatione componit: ſic emun-
datis ſordibus peccatorum, lucidam præparat mentem, vt ſuum ſuſcipe-
re mereatur auctorem. Fit Dei templum, quæ ſe criminibus non conceſ-
ſit hoſpitium. Credo diuina miſeratione prouiſum, vt corpus ſubderet
animæ, animam ſibi, totumque ſalutariter ad deum reſpiceret creatorem.
Peractis his, quæ dicenda fuerunt, congruum videtur de animarum ſi-
gnis indiciiſque diſſerere. Quia licet earum ſubſtantia vna eſſe videatur,
longe tamen diſparibus qualitatibus † ſegregatur. Ac primum dicamus,
† ſegregantur. quemadmodum malorum hominum conſuetudo moreſque declarentur:
quatenus quos interius videre non poſſumus, quibuſdam indiciis extrin-
ſecus approbemus.

Omnes igitur animæ ſine recta fide teterrimæ ſunt. vt philoſophorum,
Cap. 17. De cognitione malarum animarum. qui non creatoris legem, ſed humanum potius errorem ſequuntur: & quã-
uis doctores videantur eſſe mortalium, & ſe diſciplinarum cotibus nitan-
tur abſtergere, ſuperſtitionis tamen erugines nõ declinant. Qualis enim de-
mentia eſt, illum colere, quo melior eſt? & credere, præſtare poſſe, qui ſibi
nõ præualet ſubuenire? Nihil enĩ cuiquã prodeſt vitaſſe noxias cupiditates,
eneruatam non amaſſe luxuriam, deceptricem fugiſſe fallaciam, alienũ ſe
a terrenis vitiis effeciſſe. quia neceſſe eſt laboret incaſſum, qui remunera-
torem bonorũ omniũ ſibi reddit offenſum. Cuius enim præceptis obediet,
† inſenſum. ſi latorem legis ignoret? Graditur ſine via, reſpicit ſine lumine, cogitat ſine
ſapore, currit veloci greſſu, nec reperit quo venire diſpoſuit. Hi poſſunt ad
præſens florere, ſed fructum non probantur inferre: quia gratia eorum non
in radice viguit, ſed in foliorum ſe tãtum oſtentatione iactauit. Nam & illi
in eadem parte ſunt, qui & ſi recte credunt, fœdis tamen ſceleribus polluũ-
tur: quoniã cũ ſe grauibus peccatis connectunt, a creatore diſſoluunt. Tũc
immortalis anima, fit mortua tenebris ſuis: incipit amare † quod pereat,
† quo perit. † quo. incipit odiſſe † quod viuit: virtutes odit, vitia ſemper affectat: & lamẽtabili
obſcuritate fuſcata, rationem mundiſſimam non habet, quia in gurgitẽ ſe
peruerſitatis immerſit: mox ab antiquo hoſte capta, ad vitia præcepsagitur,
& per corporis illecebras ſumit de eius obnoxietate victorias. Eſt enim æ-
gra, & † peccati ſemper anxia: ipſa ſe condemnans, quam nullus accuſat: vt
† peccatis. merito mors vitalis, ac vita mortalis, talibus proueniſſe dicatur. Hãc ſi mi-
ſerator

ſerator ille reſpexerit,oculumque mentis corporeis exceſſibus obcæcatum fuerit illuminare dignatus,ad liberatricem † plenitudinem trahit:euadendi donat effectum,quæ pereundi primitus videbatur habuiſſe deſiderium. Tunc felicior,cum fleuerit:tunc celſior,cum ſe proſtrauerit: lachrymis reparat,quod gaudendo perdiderat:& quæ ad hoſtem voluptatibus inuitata peruenit, ad ſalutarem dominum proſperrime contriſtata feſtinat. Sed quanuis eas non ſit fas hominibus intueri,tamen euidentibus indiciis ſuas qualitates aperiūt:vt & illos poſſimus aduertere, de quibus aliquid non probamus audiſſe. Malis nubilus vultus eſt in qualibet gratia corporali. †mœſti etiam cum lætanter agunt.cum paulopoſt pœniteant, deſerti impetu voluptatis ſuæ,ſubito in triſtitiā redeunt.oculi interdum,ſupra quam neceſſe eſt,commouentur.iterumque cogitantes infixi ſunt, incerti, vagi, fluctuantes,ad omnia trepidi,de cunctorum voluntate ſuſpenſi, curis anxij,ſuſpicionibus inquieti. aliena de ſe iudicia ſolicite perſcrutantur, quia dementer propria perdiderunt. quærendo mūdanam vitam, calamitatem infernæ mortis incurrunt.& dum lucem temporalem auide cupiunt, tenebras perpetuæ†noctis acquirūt.Relationes ſuas inexplicatas ſæpe derelinquunt.Saltu quodam ad aliud transferūntur.Cum nihil agant, ſemper eos æſtimes occupatos.Formidoloſe viuunt,etiā cū nullius inſecutione vexātur. Pœna eſt illis conſcientia :ſua& a ſe ſuſtinent omnia,cum ab aliis grauia nulla patiantur.Eorum & ipſe odor acerbus eſt, niſi cum ſuauiſſimis inhalationibus ſuperſtites condiuntur.Neceſſe eſt enim, vt odore delectetur peregrino,qui offenditur proprio.Veniamus ad illas ſanctæ Trinitatis fideles animas,quæ prædicatam retinent apoſtolicam diſciplinam, in glorioſiſſima voluntate conſtātes,re vera ſimilitudinem ſupernæ ſeruare probantur imaginis.

†pænitudinem.

†mœſtitiā cū lætantur

†mortis.

Sanctarum igitur animarum & in iſta communi vita magna iam virtus eſt.Nam carnem illam expugnatricem humani generis perquietem debellant.victrices ſui ſunt,dum ſtudentes conſtantiæ viuo corpori mortem delectantur infligere.Ve autem carni,quæ hic ſuperata non fuerit. Nam quæ in hac conuerſatione vincitur, illic ſine dubio coronatur. Vir denique fixus,purus,innocuus,omnes laudat,ſe ſemper accuſat: & cum placeat vniuerſis, ſibi ſoli diſplicet.Nimia enim magnitudo eſt,ſuam intelligere†paruitatem.Nec præualet hæc noſſe,†niſi cui iam cœperint diuina pateſcere. Hi tantum expeditius ad ſuperna volant, quantum ſe oneroſius in humana conuerſatione caſtigant. Imperant corpori,quia famulantur auctori:& dum ſe exiguos cognoſcunt,ad culmen magnæ perfectionis euadunt.Nullum lædere cupiunt,læſi ſemper ignoſcunt.Caritatem & illis impendunt, qui eos ſcelerato odio perſequuntur.Tales animæ,Domino præſtante,etiā noxiis ſpiritibus imperant:& illi,quos Mundus patitur infeſtos, a creatura minore ſuperantur.Adhuc in corpore poſitæ fortiores ſunt angelis malis. adhuc indutæ carni iubent Poteſtatibus aëreis: & quorum tentationibus non cedunt,eis diuina virtute dominantur.Iſtæ enim immortales proprie ſunt dicendæ,quas nulla pœnitudo diſcruciat, nullus mœror affligit: quæ ſibi nequeunt reputare,quod probantur exiſtere. Inopia diteſcunt, carceribus lætæ ſunt;& inter hæc iure ſæcula illis obediunt, quia ſemper bonos

Cap.18. De cognoſcendis bonorum animabus.

†prauitatē.

†ſi cui non.

cendat. Agnoſcitur in illis nullum humanum corpus habere aromata ſua, ſcilicet dum nulla crapulatione diſtẽtum, in odores non exudat acerrimos. Facile eſt aduertere, quem ſuperna potentia dignatur inuiſere. Nam & ipſe quoque animus noſter mox gaudet ad talem, & non admonitus intelligit, quem cœleſti inſpiratione cognoſcit. Verum hæc in ſexu validiore non adeo miranda ſunt: quis autem digne ſufficiat virginum ac viduarum maximas explicare virtutes? quæ ſic ad præcepta Dei ſancto amore rapiuntur, vt & magnæ patientiæ ſe vigore diſcrucient, & ad martyrij coronã, victa carnis infirmitate, perueniant. Locuti ſumus multa de anima: diximus etiam de corpore noſtro, quæ viſa ſunt. Tendamus nunc aciem mentis in futuras retributiones. Conuenit enim, vt poſtquam ſe creatura cognouit, ad creatorem ſuum pura mente feſtinet.

Quæratis forſitan, poſt hoc ſæculum animæ noſtræ quid agant, qualesque permaneant? Reſpondemus, vt diuerſa lectione collegimus, Mors eſt animę corporisque facta reſolutio, vitæ huius abſentia, carnis deſideria vel neceſſitates prorſus ignorans. Nam cum fuerimus hac luce imperio creatoris exuti, ſimul corporis appetitiones & imbecillitates amittimus. Non enim vlterius labore frangimur, non cibo reficimur, non ieiunij diuturnitate quaſſamur: ſed in animæ noſtræ natura iugiter perſeuerantes, nihil boni malique faciemus, ſed vſque ad tempus iudicij, aut de præteritorum actuum prauitate mæremus, aut de operationis noſtræ probitate lætamur. Tunc † autem recipiemus factorum omnium pleniſſimũ fructum, quando voce domini aut repudiati fuerimus, aut ad regnum perennitatis admiſſi. Hanc igitur mortem in iſta vita pene quietus ſomnus imitatur: quando ſęculi iſtius deſideria cuncta † ambitumque deponit, & quicquid hic agitur tranquillus animus ſopore mentis ignorat. Nam dum corpora ſenſus ſuos die reſurrectionis in illa celeritate, qua ſunt omnia creata, receperint, quæ erit calamitas miſeris inæternum cruciari, nunquamque deficere? Ita enim perpetuæ pœnæ tradentur, vt infauſte ſemper exiſtere comprobentur. Dolor ſine fine, pœna ſine requie, afflictio ſine ſpe, malum incommutabile. Sic enim varietas vitioſa punitur, vt eius damnatio nullatenus immutetur. Miſerrimi omnium, & perdendo quod diligũt, & iugiter patiendo quod nolunt. Æuum ſine dulci vita, mors ſine remediabili fine, ciuitas ſine lætitia, patria exoſa, amara domicilia, cœtus triſtium, turba lugentium: & quod ſupra omnes confuſiones deterius eſt, illos ibi torqueri ſecum poſſe cognoſcunt, quos decepti numina crediderunt. In ipſo tamen ſupplicio pro meritorum qualitate diuerſitas eſt. Nam & diſtans beatitudo bonos continet, & impios diſpar pœna cõſtringit. Ætas plane omnibus vna atque perfecta futura eſt. Nam quemadmodum ibi erit minor, vbi non creſcitur? aut quare ſenex, vbi non deficitur? Mutabilitates iſtæ ad interitum tendunt. Vnum eſt quodcunque perpetuum eſt. Ex hoc igitur quaſi vaſto flumine quidam videtur riuulus altercationis exire, ſi iugi pœnæ concedatur æternitas: dum conſumptio vix ſubſtantiam permittat exiſtere, quam nullo ſe permittit tempore reparare. Sed iſtud omnino ſuperfluum eſt in cauſarum perennium ratione cogitare. Nam & talis pœna eſſe poteſt, quæ torqueat non imminuat: & talis ſubſtantia, quæ ſenſum doloris augeat, non de-

Cap. 19. *Quid animæ poſt mortem.*

† enim.

† habitumque.

fectũ mortalitatis incurrat. Ipſa deniq; anima noſtra quãtis hic cruciatibus afficitur, cũ tamen nulla defectione ſoluatur? Montes quoq; nonnulli quã nimio torrentur incendio, & tamen inter flammas ſuas ſtabiles perſeuerãt? Salamãdra incendio reficitur, & ignis calore reparatur. Vermiculi quidam aquis æſtuãtibus nutriũtur. Sic dat iſtis victũ, quod aliis minatur interitũ. Quod ſi inter has mortales materias talia nos exempla corroborãt, quid de illa æternitate credendũ eſt, vbi mortalẽ non inuenit, quã pœna conſumat? Erit ergo miſeris conflagratio inextricabilis, & æterna combuſtio. † Bonorum autem dona quis dubitet eſſe perpetua? cum ſe cognoſcunt lætitiam percipere, & vlterius triſtitiã non timere: mereri gaudium, quod norũt eſſe continuum. Illic animus ſua proſpera non paueſcit: ſed exultationem propriam ſemper retinet in æternũ cogitata proſperitas. Aduertunt enim beatitudinem ſuã in ſumma eſſe ſecuritate, cum ſe intelligũt iã non poſſe peccare. Nulla ibi iam quatitur varietate noſtra ſecuritas: fixa mens non nutat, non fluctuat, non mouetur: & in tantæ pacis ſtabilitate defigitur, vt nihil aliud præter illam contemplationem vel quærere vel cogitare patiatur. Sic prouenit ſemper quod libeat, quando non erit quod pœniteat. Vacabimus ibi (ſi tamen concedatur diuino munere) non torpore deſidiæ reſoluti, ſed ad gratiam perfectionis intenti. Senſus noſter complebitur puritate mitiſſima. Tranquillum erit omne, quod volumus. Sine cogitatione ſapiemus, ſine errore ſentiemus. Malum iam nec ab † alio capietur, nec extra voluntatẽ generabitur. Habebimus hanc eſuriem, quæ delectet: habebimus hanc aſſiduitatem, quam mens faſtidire non poſſit, iugiter amando creatorem, ſemperque eius gloriã ſuauiter contuendo. Non ibi moleſta tædia prægrauabunt, non varietas imbecilla confundet: quando talia ſunt, quibus afficimur, vt nullũ in eis finem optare patiamur. Quies operoſa, operã quieta, animi indefecta vnitas. Tunc enim diuinæ ſapiẽtiæ agnitione complemur, nec rerum veraciſſimus intellectus diſciplinis operoſis imbuitur, ſed inelaborato mentis lumine declaratur. Ibi numerus, quantus eſt, notus efficitur. Ibi linearum diſcretio abſolute conſpicitur. Ibi conueniẽtia muſicæ patet. Ibi aſtrorum motus viſuali cognitione certiſſimus eſt. Ibi veritas ſuperna, vidẽdo nota eſt. Dei ſapientia † contuebimur, qua maieſtate ſingula quæq; diſponat. Ibi videbimus, quã irrite a peruerſis catholica lacerabatur Eccleſia. Ibi eã conſpiciemus in veſtitu deaurato aſtare Reginã a dextris ſpõſi & Regis ſui. Ibi cognoſcemus, quãta fuerit ſub Sole vanitas vanitatũ. Ibi re vera cernemus, quã ſalubriter monebamur, Dominũ deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: cui omnia comparata viliſſima ſunt. Qui nunquã aliter fuit, nunquã aliter erit. Cum quo eſſe nemo, niſi feliciter † poteſt: ſine quo eſſe nemo, niſi infeliciter valet. Sic dum talis agnitio ab anima rationali etiam purgata reuoluitur, inueniri ab ea nõ poteſt, quod amplius expetatur. Opinari quidem poſſumus, ſpiritalis homo quarum cauſarum delectatione ſaginetur. Sed quid ſit ille ſuauitatis modus, ſicut legitur, nec mẽte poteſt intelligi, nec ſermonibus explicari. Felices qui habent omnia quæ volunt, & nulla aduerſitate quatiuntur. Ibi enim caro animaq; æterna pace cõpoſitę, nequeunt inter ſe ſentire contraria. Ibi erũt artus, qui ſpiritali conſenſu ornent, non concupiſcentia carnali degenerẽt. Ibi denique cœleſti ſobrietate fulge-

† Beatorum

† vllo.

† contuebitur.

† valet.

fulgebunt, non autem mundanis cogitationibus ebrie polluentur. Domicilia plane eorũ,vt putamus,in ſupernis erunt: & terras non appetent,quarum vſum neceſſarium non habebunt. Quocirca non erit permixta, ſicut in hoc mundo,habitatio: ſed ſequeſtrati ab impiis electi, magna locorum qualitate & regione diuidentur. Ciuitas cœleſtis,manſio ſecura: patria totum continens,quod delectet:populus ſine murmure, incolæ quieti. Homines humanarum rerum indigentiam non habentes: vbi nullum auida moleſtat eſuries,nullum morbida ægritudo conſumit, nullus probatur liberam erubeſcere nuditatem,nec quenquam grauia frigora contriſtant,nõ æſtus anhelum corpus exurit, nullus reparatores appetit ſomnos, vbi nemo cognoſcitur eſſe laſſatus. Omnia blanda, omnia ſuauia, omnia trãquilla: quando & ipſe mundus noxiam deponens,temperiem habebit ſaluberrimam,perpetuis ſæculis vnitatem. Erit illic etiam dies continua, & ſerenitas æterna. Sol ibi quippe nulla nube fuſcatur:ſed omnia de auctoris gratia plus lucebunt. Ibi enim beatis talis ſplendor mentis eſt, & lumen intelligẽtiæ,vt ipſum, ſicut in maieſtate ſua eſt,mereantur conſpicere creatorem. Quocirca libris veterũ rationabiliter commonemur, quod pars illa emundata,atque meliorata diuino munere veraciter ſpeculetur auctorẽ, quæ eius nihilominus portat imaginem. Inde denique videbimus, vnde credimus, & ex ea parte illud ſummum, eximium,ſingulare contemplabimur, vnde vtique meliores ſumus. Globus iſte Solis cum hic ſerenus infulſerit, quemadmodum noſtri animi †ſenſa permulcet? Lumen quoque terrenum † ſenſus. quanta nos implet gratia,cum videtur? Aſpecti flores gratiſſima nos iucunditate reficiunt. Terram viridem, mare cæruleum,aëris puritatem,ſtellas micantes eximiis delectationibus intuemur. Quod ſi magnã præſtant dulcedinem, cum ad obtutus noſtros venerint, res creatæ: quid illa maieſtas tunc viſa conferre creditur,cui nihil ſimile reperitur? Tũc perfecte cognoſcemus,quomodò ſalubriter credim⁹. Nec enim aliter animaduertere merebimur,niſi nunc quæ ſunt vera fateamur:hoc eſt,coæternam, incommutabilem,diſtinctam perſonis & inſeparabilem trinitatem, replẽtem omnia ſimul ſubſtantiali virtute ſua, vnum triplex,trinumque ſimplabile. Parilitas in omnipotentia,æqualitas in caritate, vnitas in natura. Hæc excellenter & ſingulariter ſimul iudicat iuſtitia ſua, ſimul parcit pietate ſua, ſimul cooperatur virtute ſua:poteſtas incomprehẽſibilis,beatitudo mirabilis: ex qua beantur,quæcunque beata ſunt:viuificantur,quæcunque viuẽtia ſunt: continentur,quæcunque ſubſiſtunt. Cũcta librans,ſimul cuncta diſcernẽs. Quæ ideo in iudicãdo non labitur, quoniam in cognoſcendo non fallitur: cum non appareat,præſens bonis eſt:& cũ nuſquam deſit,abſens malis eſt: immobilis, quia vbiq; tota eſt:inceſſabilis,quia volũtates ſuas ſemper operatur:de toto ſe audit,de toto ſe videt:nõ ex aliqua parte tanquã de mẽbro reſpiciens,ſed omnia vndique,ita vt ſunt,perſcrutabili virtute cognoſcens. Dicitur etiam odorare,guſtare, ambulare: ſed hæc propter intelligentiam noſtram humana conſuetudine facere perhibetur: dũ inenarrabili potẽtiã maieſtatis ſuę lõge aliter cũcta perficiat. Virtus ſancta,vniuerſa creans atq; diſponẽs,regnat in maieſtate propria & gloria ſempiterna:incõprehenſibilis,inæſtimabilis, & æterna potentia cœlos mirabili ſuſpẽſione conſolidat,

¶ mare. terras ſuper † inane defigit, dat fontibus curſum, mari terminum ponit: ſerenus coruſcat, pius fulminat: ima ſummaq; ſapiētiæ ſuæ lege moderatur. ſcilicet, quia in gubernatione ipſius conſiſtunt omnia, non in ſuo poſſe derelicta. Iraſcitur placidus, iudicat trāquillus, & ſine mutabilitate eius prouenit, quod delinquentiū reatus exceperit. Rerum humanarū valde miſerator, conuerſis ſtatim parcens, peccantes expectando recorrigens, & cū pati nil poſſit contrariū, magna tolerantia ſuſtentat aduerſum. Quantulum eſt, quod hic de illa ineffabilitate ſentimus? Ibi plane † cognoſcimus, quā ſubiecta ſint in conſpectu gloriæ eius, quæ miramur, cui præbet miniſterium angelica magnitudo, cariſſimo famulātur excelſi principatus obſequio, innumerabiles poteſtates fideliter & conſtanter obediunt, cuius ſemper indiget quæuis excellentia ſummitatis. Quid iā de eius ſingulari potentia coniiciamus? quando nec illud modo comprehendere ſufficimus, quod ei parere poſſe minime dubitamus. Tunc liberati intelligimus, cui dementes reſiſtere tentabamus: ad quam magnifica prouocati, quibus videbamur ſordibus occupari. Illud vel in momento videre ſufficeret, quod nos in æternū promittit veritas intueri. Illic conuincitur omnis prauitas quæſtionū. Illic male credita veritatis ipſius voce ſuperantur. Sine fine regnum, ſine nocte lux, ſine vitiis corpus, ſine mortibus vita: & cum omnia dirigantur ad æternum, ſolum ibi morietur exitium. Magnū eſt his perfrui, ſed multo melius, quod inde non probatur exiri. Vincunt vota, qui vocantur ad pręmia: tunc vere cognoſcunt, quā feliciter creati ſunt, qui ad tam magna † peruenerint. O incomprehenſibilis maieſtas & pietas: nam inter opera rerum, quibus mundi ambitus opificis laude completur: nihil egregius probatur exiſtere, quam ſubſtantiæ ſpiritales, quæ creatorem ſuum pura mente noſcuntur cogitare. Reliqua enim facta ſunt ad intelligentium delectationem: hæc autem ad ſuā beatitudinem, quæ veneratur auctorem. Tempus eſt, vt quæſtionum varietate dimiſſa, dictorum copioſiſſimam denſitatem in quibuſdam manipulis colligamus: vt fideli calculo numerata horreis memoriæ compēdioſa breuitate condatur. Primo igitur, vt retinetis auditores prudentiſſimi, proprie dici animā etymologię ipſius conſonatione docuimus: ſequeſtrantes ab ea vocabula, quæ nominum ſimilitudine audientes confundere † poterunt. Secundo, definitionem ſubſtātiæ huius, cū ſuis expoſitionibus, vt datum conſtat abſoluimus. Tertio, de ſubſtantiali eius qualitate decurſum eſt. Quarto, mōſtrauimus quemadmodum anima formā habere non poſſit. Quinto, virtutes eius morales relatæ ſunt, quæ contra vitia huius ſęculi velut quædā arma opponūtur. Sexto, de virtutibus animæ naturalibus nō pauca profuſa ſunt. Septimo, de origine eius, quæ ſunt lecta, narrauimus. Octauo, ſedem ipſius, iudiciūque deſcripſimus. Nono, de corporis noſtri diſpoſitiōe tractatū eſt. Decimo, anima infidelis, cū ſuis ſignis, prout conceſſum videtur, oſtēſa eſt. Vndecimo, lucidā mentem & plenā diuinitatis, pro captu noſtræ poſſibilitatis, attigimus. Duodecimo, de ſpe futuri ſæculi nonnulla, domino largiēte, memorata ſunt: vt quā immortalē credimus, perennes retributiones nihilominus habere ſentiamus. Clauſimus itaq; noſtrū munuſculū numero duodenario, qui cælos ſignorum diuerſitate decorauit, qui annum menſtruali venuſtate compoſuit, qui

Marginal notes: † cognoſcemus. † peruenerunt. † poterant.

qui ventos principales terrenæ indigentiæ prouida diſpoſitione conceſſit, qui diei noctiſque ſpatia horarum congrua quãtitate diuiſit. Vt merito & ad animæ dilucidationem hæc ſupputatio adhiberetur, quæ tantarum rerũ naturalium diſpoſitionibus conſecrantur. Reſtat nunc, ſapientiſſimi viri, qui floretis ingenio, vt mole iſtius Mundi ſalutariter tranſilita, diuinæ miſericordiæ noſmetipſos velociter offeramus, per quã pleniſſime illuminantur cogitantis obtutus. Intelligamus eum, diligamus ipſum: & tũc animas noſtras vere cognoſcimus, ſi de ipſius largitate ſapiamus. Ipſe enim magiſter potẽs atque perfectus eſt, qui & vera dicat animæ noſtræ, & quæ dixerit, eã faciat illuminata mente conſpicere. In ſchola ſiquidẽ Chriſti cor indocile non poteſt inueniri: quoniã qui ſe ei tota mẽtis integritate tradiderit, nec ignorare poteſt, quod quærit: nec amittere, ꝙ pia remuneratiõe ſuſceperit. Fit ergo magna, pretioſa, diues anima, cum ſe ex proprio pauperem eſſe cognoſcit. potens, ſi humilitatẽ ſaluberrimam non declinet: feliciſſima denique, ſi ſeruet in carne, quæ in æthere ſuperbi Angeli probãtur amiſiſſe. At te enim, ſancte Domine, nemo ſe erigẽdo peruenit, ſed potius humiliatus aſcẽdit. Cum altiſſimus ſis, proximior redderis ſupplicatione curuatis. Noſtra tibi humilitas accepta eſt. Amas, quod propter te non quæris: deſideras, quo non indiges. Ipſa eſt enim vitæ noſtræ mater, germana caritatis, æſtuantis animæ ſingulare præſidiũ, cõtraria debellatrixque ſuperbię: & ſicut illa per diabolum origo criminum, ita iſta per te noſcitur fons eſſe virtutũ. Hanc tu domine Chriſte ſic nobilitare voluiſti, vt eam non ſolũ præcipere, ſed etiam ſuſcipere dignareris. Subiſti quippe in aſſumpta hominis natura iudicium, qui iudicaturus es Mundum. Cæſus es flagellis, qui exaltas & humilias Reges. Pertuliſti in faciem odioſos conſputus, quam inſatiabiliter videre † cupiũt Angeli. Felle potatus es, qui humanũ genus ſic habuiſti dulce, vt Rerũ dominus naturã ſerui dignareris aſſumere. Patienter coronam ſpineã ſuſcepiſti, qui comples orbem terrarum diuerſo flore præmiorum. Conditionem ſubiſti mortis, qui vitã creaturis tribuis vniuerſis. Tantaque fuit in ſancta incarnatione humilitas, quanta eſt in diuinitate incomprehẽſibilis maieſtas. Per te enim, admirande Domine, pœna facta eſt æterna requies, paſſio remediabilis, mors fideliũ ſalutis introitꝰ. Hæc enim perpetuo dat viuere, quæ ſolebat extinguere: non iniuria, quoniam quæ vitam hominum ſuſcepit, merito ius peremptionis amiſit. Data in † decore, manet in honore. Quondam res quæ pandebat inferos, nunc producit ad cœlos. Vere omnipotens, qui & ipſas miſerias feciſti potentes. Nullus Regum egentibus tuis par eſt. Nullæ purpuræ piſcatorũ tuorum retibus adæquantur: quando illæ in mundanas tẽpeſtates impellunt: hæ ad litus æternæ ſecuritatis adducunt. Pauper de nobis, diues ex tuo. Factus es ſocius mortalitatis noſtræ, vt nos participes redderes æternitatis tuæ. Superbiam humilitate curas, letum morte proſternis. Noſti etiam bona facere per iniquos: conuertens in adiutorium, quod paratũ eſt ad nocendum: potentius eſſe diiudicans, læſiones ad vtilitatem conuertere, quam cauſas malorum radicitus amputare. Nam quomodo beneficiorum tuorum cognoſcerentur ſigna, ſi & aduerſæ partis non monſtrarentur indicia?

† deſiderãt.

† dedecore.

Cap. 10. Oratio Caſſiodori.

Tu ergo domine Ieſu Chriſte, qui ſic pro nobis flexus es, vt homo fieri

dignareris,nõ in nobis patiaris perire, quod decreuiſti miſeratus aſſumere. Meritũ noſtrũ indulgentia tua eſt:dona quod offerã, cuſtodi quod exigas: vt velis coronare,quod præſtas. Vince in nobis inuidã poteſtatem, quæ ſic decipit,vt delectet:ſic delectat,vt perimat. Hoſtis dulcis,amic⁹ amarus eſt. Noſti enim,quã feraliter lubricus anguis illabitur,ſquamis repentibus minutatim corpus eſſe ſolicitat: & ne eius intelligatur aduentus, fixum non habet impreſſa varicatione veſtigiũ.Inuidit,proh dolor,tã magnis populis cũ duo eſſent, & adhuc temporales perſequitur, quos impio ambitu fecit eſſe mortales.Se intercipit,quo alios decipit: & nullo fine corrigi meretur, qui de omnium deceptione dãnandus eſt. Quapropter non poſſit iniquus, ne conualeſcat interitus:dominatũ in nobis non exerceat,qui nunquã præſtitit:ſed virtus tua poſſideat,quæ creauit. Doleat periſſe quod fecit, dum nos inde non patiatur perire, quod voluit. Domine,quia in nobis non eſt, quod remunereris,ſed in te ſemper eſt,quod largiaris,eripe me a me,& cõſerua me in te.Impugna,quod feci:& vendica,quod feciſti.Tũc ero meus, cũ fuero tuus.Via ſine errore,veritas ſine ambiguitate,vita ſine fine.Dona noxia odiſſe, profutura diligere.In te ponã proſpera, mihi applicẽ ſemper aduerſa:quam nihil ſim ſine te,ſapiam:qualis vero tecum poſſim eſſe, cognoſcã.Intelligam quid ſum,vt ad illud merear peruenire,quod non ſum. Nam ſicut prçter te exiſtere nõ cœpimus,ita & ſine te eſſe proficui non valemus.Omnia vergũt nihilominus in ruinam, quæ a maieſtatis tuæ pietate fuerĩt ſegregata.Te aũt amare ſaluari,formidari gaudere, inuenire creuiſſe, amiſiſſe perire eſt.Tibi deniq; nobilius eſt ſeruire,quã Mũdi regna capeſſere:merito,quando ex ſeruis filij,ex impiis iuſti, de captiuis reddimur abſoluti.Quapropter contra peccata noſtra miſericordiæ tuæ munimen inſurgat,quæ nominis ſui teſtimonio miſeris datur,vt trina remunerati conditione ſentiamus nobis propitiã trinitatem.Petimus,quia iubes: pulſamus, quia præcipis:& ſine fine conferre mauis,qui ſemper cõmones, vt rogeris. O altitudo pietatis, o clementiæ incomprehenſa profunditas: cum nemo poſſit aliquid accipere,ſi reſiſtis, vim te precibus noſtris pati poſſe teſtaris: merito,quando a Iudice petimus,vt ad pœnale iudicium non vocemur, & per legiſlatoris gratiam ſperamus eripi, ne poſſimus a promulgata conſtitutione damnari. Tibi ſancte Domine Rex regum confidenter dicimus, † nobis. Dimitte peccata,& concede† non debita.Omnis te creatura operis tui bonitate collaudat. Debemus tibi,quod exiſtimus: obligamur etiam, quod quotidiano munere cõtinemur.Gaudeamus & hinc quoque,glorioſiſſime Domine,quod tua beneficia nõ irrite poſtulamus. Tempera,bone artifex, organum cordis noſtri,vt armoniæ mentis poſſit aptari: nec ſic roboretur, vt ſuperbiat: nec ſic langueſcat, vt deficiat. Tu noſti,quæ vere moderata ſunt.Vaſa tua ſic reple proſperis,vt capacitas non præbeatur aduerſis. Dominetur ratio,ſeruiat caro: quoniã a te ſolo poteſt effici,ne fragilitate corporis poſſit offendi. Verum hæc pro noſtro modulo, non pro rerum ipſarum magnitudine dicta ſufficiant:quando & amplius quam expetebamur, ediximus, & alma lumina veracium literarum breuiter talia cauteque docuerunt. Illi enim potuerunt de his inoffenſe dicere, qui purificati diuino munere,probabili ſe meruerunt conuerſatione tractare.

Explicit liber de Anima.

CAS-

CASSIODORI SENATORIS
DE INSTITVTIONE DIVINARVM SCRIPTVRARVM LIBRI II.

Incipit Præfatio Caſſiodori Senatoris.

CVm ſtudia ſecularium litterarũ magno deſiderio feruere cognoſcerem, ita vt multa pars hominum per ipſa ſe mũdi prudentiã crederet adipiſci; grauiſſimo ſum, fateor, dolore permotus, quod ſcripturis diuinis magiſtri publici deeſſent: cũ mũdani auctores celeberrima procul dubio traditione pollerent; Niſus ſum cum beatiſſimo Agapito vrbis Romæ, vt ſicut apud Alexandriã multo tempore fuiſſe traditur inſtitutum, nunc etiam in Niſibi ciuitate Syrorum Hebræis ſedulo fertur exponi; collatis expenſis in vrbe Romana profeſſos doctores ſcholæ potius acciperent Chriſtianæ, vnde anima ſuſciperet æternam ſalutem, & caſto atque puriſſimo eloquio fideliũ lingua comeretur. Sed cum † propter bella feruentia, & tubulenta nimis in Italico regno certamina, deſiderium meum nullatenus valuiſſet impleri, quoniam non habet locum res pacis temporibus inquietis: ad hoc diuina caritate probor eſſe compulſus, vt ad vicem magiſtri introductorios vobis libros iſtos Domino præſtante † confecerim; per quos, ſicut æſtimo, & ſcripturarum diuinarum ſeries, & ſeculariũ litterarum compendioſa notitia Domini munere panderetur: Minus fortaſſe diſertos, quoniam in eis non affectata eloquentia, ſed relatio neceſſaria reperitur; vtilitas vero ineſſe magna cognoſcitur, quando per eos diſcitur, vnde & ſalus animæ, & ſæcularis eruditio prouenire monſtratur. In quibus non propriam doctrinam, ſed priſcorum dicta commendo, quæ poſteris laudare fas eſt, & prædicare glorioſũ: quoniã quicquid de priſcis ſub laude Domini dicitur, odioſa iactantia non putatur. Huc accedit quod magiſtrum grauem pateris, ſi frequenter interroges: ad iſtos autem quoties redire volueris, nulla aſperitate morderis. Quapropter, dilectiſſimi fratres indubitanter aſcendamus ad diuinã ſcripturam per expoſitiones probabiles patrum, velut per quandam ſcalã viſionis Iacob; vt eorum ſenſibus prouecti, ad contemplationem Domini efficaciter peruenire mereamur. Iſta eſt enim fortaſſe ſcala Iacob, per quam angeli aſcendunt, atque deſcendunt, cui Dominus innititur laſſis porrigẽs manum, & feſſos aſcendentium greſſus ſui contemplatione ſuſtentans. Quocirca ſi placet hũc debemus lectionis ordinem cuſtodire, vt primum tyrones Chriſti, poſtquam Pſalmos didicerint, auctoritatem diuinam in codicibus emendatis iugi exercitatione meditentur, donec illis fiat Domino præſtante notiſſima: ne vitia librariorũm impolitis mentibus inoleſcant. quia difficile poteſt erui, quod memoriæ ſinibus radicatum conſtat infigi. Felix quidem anima quæ tanti muneris ſecretum memoriæ ſinibus Domino largiente condiderit, ſed multo felicior quæ vias intelli-

Inſtitutũ Agapiti papæ de erigenda vniuerſitate Romana bellis impeditum. v c. pr f ſſus v & aa ma. v per.

confecerim.

Patrum expoſitiones in ſcripturis ſacris ſequẽda.

Geneſ. 28.

Quid primũ agendũ ſacrarum literarũ tyroni.

gentiæ vitali indigatione cognouerit;eoque fit, vt & humanas cogitationes a ſe gnauiter expellat,& diuinis eloquiis ſalubriter occupetur. Multos enim vos vidiſſe retinemus memoriæ firmitate pollentes de locis obſcuriſſimis inquiſitos,exemplis tantum auctoritatis diuinæ ſoluiſſe propoſitas quæſtiones;quoniā in alio libro clarius poſitū eſt,quod alibi dictū conſtat obſcurius. Teſtis eſt Paulus Apoſtolus, qui ex maxima parte in epiſtola quæ ſcribitur ad Hebræos, teſtamenti veteris ſcripturas nouorū temporū perfectione dilucidat. Quapropter cariſſimi fratres poſtquam ſe milites Chriſti diuina lectione compleuerint, & frequenti meditatione cognoſcere cœperint loca librorum oportunè nominata;tunc huius operis inſtituta quiſpiam fortaſſe non inaniter tranſibit: vbi quę legenda ſunt his duobus libris aptiſſimè ſuis locis & breuiter indicātur;eoque prouenit, vt ſtudioſi cognoſcant à quibus Latinis expoſitoribus ſingula quæque declarata †ſint. Quod ſi aliquid in eiſdem negligenter dictum reperit; tunc quibus lingua nota eſt à Gręcis explanatoribus,quæ ſūt ſalubriter tractata perquirant. Quatenus in ſchola Chriſti negligentiæ tepore ſublato,vitalis agnitio flāmatis mētibus inquiratur. Ferunt itaque ſcripturas diuinas veteris nouíque Teſtamenti ab ipſo principio vſque ad finē Græco ſermone declaraſſe Clementē Alexandrinū cognomēto Stromatheū,& Cyrillū eiuſdē ciuitatis Epiſcopū,& Ioannē Chryſoſtomū, Gregoriū,& Baſiliū,nec nō & alios ſtudioſiſſimos viros quos Græca facundia cōcelebrat. Sed nos potius Latinos ſcriptores Domino iuuante ſectamur;vt quoniam Italis ſcribimus,Romanos quoque expoſitores commodiſſimè indicaſſe videamur. Dulcius eñ ab vno quoque ſuſcipitur,quod patrio ſermone narratur. Vnde fieri poteſt vt per magiſtros agatur antiquos, quod impleri non potuit per nouellos. Quapropter tractatores vobis doctiſſimos indicaſſe ſufficiat: quando ad tales remiſiſſe,competens plenitudo probatur eſſe doctrinæ. Nam & vobis quoque erat præſtantius præſumpta nouitate non imbui,ſed priſcorum fonti ſatiari. Hinc conſequetur † vt tutius edoceam, & ſine culpabili præſumptione vos inſtruam, quod genus doctrinæ & nobis arbitror eſſe proficuum ſic alios imbuere,vt inſidias calumniantium commodiſſimè declinaſſe videamur. Habetis igitur in primo volumine antiqui ſæculi magiſtros præſentes ſemperque paratiſſimos,qui non vos doceant,tam ſuis linguis,quàm veſtris potius oculis. Moderamini ergo ſtudioſi fratres ſapienter deſideria veſtra;per ordinem quæ ſunt legenda diſcentes:imitantes ſcilicet eos qui corpoream habere deſiderant ſoſpitatem. Nam qui ſānari volunt,à medicis quærunt quas eſcas primum,quas ſecunda refectione percipiant,ne tenuiſſimas vires debilium membrorum oneret potius quàm reficiat confuſa voracitas. In ſecundo vero libro de artibus, ac diſciplinis liberalium litterarum pauca libanda ſunt:vbi tamen minore periculo delinquetur,ſi quid ſalua fidei ſtabilitate peccetur. Quicquid autem in ſcripturis diuinis de talibus rebus inuentum fuerit, præcedenti notitia melius probatur intelligi. Conſtat enim quaſi in origine ſpiritalis ſapientiæ rerum iſtarum indicia fuiſſe ſeminata, quæ poſtea doctores ſecularium litterarum ad ſuas regulas prudentiſſimè tranſtulerunt,quod apto loco in expoſitione Pſalterij fortaſſe probauimus. Quapropter Domino ſupplicantes,

Argumentū operis.

† ſunt.

Cōmentatores Græci in vtrunque Teſtamentum.

† otius.

Expoſitionis ſuæ in Pſalterium auctor meminit.

à quo venit omne quod expedit,legite precor aſſiduè,recurrite diligenter. Mater eſt enim intelligentiæ,frequens & intenta meditatio. Nec me præterit eloquentiſſimum Caſſianum in quinto collationum dixiſſe volumine:quendam ſenem & ſimplicem de obſcurriſſimo loco ſcripturæ diuinæ fuiſſe requiſitum,eúmque oratione creberrima ſuperno lumine cognouiſſe;vt quod antè per humanos magiſtros non didicerat,ſubito diuina inſpiratione completus,quærentibus res difficillimas explanaſſet. Simile eſt & illud ſancti Auguſtini dictum quod in libris de doctrina Chriſtiana commemorat; quendam famulum barbarum litteris imperitum, orationibus crebris ita ſibi traditum codicem ſubitò legiſſe,quaſi in ſchola fuerit longis meditationibus eruditus.de qua re ſic ipſe ſubſequens dicit. Licet hæc fuerint ſtupenda miracula, & omnia poſſibilia credentibus approbentur, non nos tamen debere talia frequenter expetere,ſed in vſu communis doctrinæ ſatius permanere; ne cùm illa quæ ſunt ſupra nos audacter exquirimus,culpam tentationis contra præceptum domini potiùs incurrere videamur,dicentis in Deuteronomio:Non tentabis dominum Deum tuum. Et iterum in Euangelio ait: Generatio mala & adultera ſignũ quærit & c. Quapropter oremus vt nobis apperiantur illa quæ clauſa ſunt, & à ſtudio legendi nullatenus abſcedamus.Nam & Dauid cum eſſet in lege Domini iugiter occupatus,tamen clamabat ad dominum,dicens:Da mihi intellectum,vt diſcam mandata tua.Tale eſt enim huius rei ſuauiſſimum donũ, vt quanto plus accipitur, tanto amplius expetatur. Sed quamuis omnis ſcriptura diuina ſuperna luce reſplendeat, & in ea virtus ſpiritus ſancti irradiet euidenter,in Pſalterio tamen & Prophetis, & epiſtolis Apoſtolorũ maximum ſtudium laboris inpendi. Quoniam mihi viſi ſunt profundiorem abyſſum commouere, & quaſi arcem totius ſcripturæ diuinæ atque altitudinem glorioſiſſimam continere.Quos ego cunctos nouem codices auctoritatis diuinæ(vt ſenex potui) ſub collatione priſcorum codicum amicis ante me legentibus ſedula lectione tranſiui. Vbi multum me laboraſſe Domino iuuãte profiteor,quatenus nec eloquio modificato deeſſem, nec libros ſacros temeraria præſumptione lacerarem. Illud quoque credimus commonendum;ſanctum Hieronymum ſimplicium fratrum conſideratione pellectum,in Prophetarum præfatione dixiſſe;Propter eos qui diſtinctiones non didicerant apud magiſtros ſæcularium litterarum, colis & commatibus tranſlationem ſuam,ſicut hodie legitur,diſtinxiſſe. Quod nos quoque tanti viri auctoritate commoti ſequendum eſſe iudicauimus, vt cætera diſtinctionibus ordinentur.Iſta verò ſufficiant ſimpliciſſimæ lectioni,quæ ſupradictus vir,ſicut dictum eſt,ad vicem diſtinctionum colis & commatibus ordinauit; ne ſupra iudicium tanti viri vituperabili præſumptione veniſſe videamur.Reliquos verò codices, qui non ſunt tali diſtinctione ſignati,notariis,diligenti tamen cura ſollicitis,relegendos atque emendandos reliqui,qui etſi non potuerint in totum Orthographiæ minutias cuſtodire,emendationem tamen codicum antiquorum (vt opinor) adimplere modis omnibus feſtinabunt. Habent enim ſcientiam notarum ſuarum,quæ ex maxima parte hanc peritiam tangere atque admonere noſcuntur.Sed vt error inolitus aliquatenus de medio tolleretur, factum eſt

Caſſianus.

In Prologo.

Scitũ D. Auguſt. dictũ, de ſcripturis ſacris nõ ſolùm diuina inſpiratione intelligendis.

Deut.6.

Matth.12.

Pſal.118.

Pſalterium, Propheta & epiſtolæ D. Pauli omniũ ſcripturarũ difficillima.

Quæ D. Hieronymus colis & commatibus non diſtinxerat, diſtincta à Caſſiodoro.

vt in ſequenti libro de Orthographiæ regulis perſtrictim pro captu ingenij nonnulla poneremus, ne præcipitanter emendantiũ impolita præſumptio poſteris carpẽda traderetur. Paraui quoq; quãtũ potui priſcos Orthographos inuenire, per quos etſi non omnino correcti, tamẽ ex magna parte meliorati eſſe videantur. Orthographia ſiquidem apud Græcos plerumque ſine ambiguitate probatur expreſſa: inter Latinos verò ſub ardua difficultate relicta monſtratur, vnde & iam modò ſtudium magnum lectoris inquirit. Inſtituti operis ordine celebrato, nunc tempus eſt, vt veniamus ad †religioſæ doctrinæ ſaluberrimum decus, deuotarum lumẽ animarum, cæleſte donum, & gaudium ſine fine manſurum. Quod ego arbitror duobus libris qui ſequuntur, eſt breuiter intimatum.

religionem.

Explicit Præfatio.

LIBER CASSIODORI SENATORIS INDICANS QVO ORDINE DIVINI IN LECTIONIBVS ASSVMENDI SINT LIBRI, SIMVLQVE

Doctores oſtendens qui ſuper quibus ſcripturis explanauerint, quáque cautela diuina auctoritas legenda ſit vel emendanda ſit, quæque Synodi recipiantur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

I *De octateucho.*
II *De libro Regum.*
III *De Prophetis.*
IIII *De Pſalterio.*
V *De Salomone.*
VI *De Agiographis.*
VII *De Euangeliis.*
VIII *De Epiſtolis Apoſtolorum.*
IX *De Actibus Apoſtolorum.*
X *De modis intelligentiæ.*
XI *De* IIII. *Synodis recipiendis.*
XII *Diuiſio ſcripturæ diuinæ ſecundũ S. Hieronymum.*
XIII *Diuiſio ſcripturæ diuinæ ſecundũ S. Auguſtinum.*
XIIII *Diuiſio ſcripturæ diuinæ ſecundũ ſeptuaginta.*
XV *Sub qua cautela relegi debeat cæleſtis auctoritas.*
XVI *De virtute ſcripturæ diuinæ.*
XVII *De hiſtoricis Chriſtianis.*
XVIII *De ſancto Hilario.*
XIX *De ſancto Cypriano.*
XX *De ſancto Ambroſio.*
XXI *De ſancto Hieronymo.*
XXII *De ſancto Auguſtino.*
XXIII *De Abbate Eugipio & Abba Dionyſio.*
XXIIII *Recapitulatio generalis quo ſtudio ſcriptura ſancta legẽda ſit.*
XXV *Coſmographos legendos à monachis.*
XXVI *De notis affigendis.*
XXVII *De ſchematibus ac diſciplinis.*
XXVIII *Quid legant qui ſcripturas logicas introire non poſſunt.*
XXIX *De poſitione monaſterij Viuarienſis.*
XXX *De antiquariis & commemoratione Orthographiæ.*
XXXI *De medicis.*
XXXII *Commonitio abbatis congregationiſque monachorum.*
XXXIII *Oratio.*

INCI-

INCIPIT LIB. CASSIODORI DE INSTITVTIONE DIVINARVM SCRIPTVRARVM.

DE OCTATEVCHO.

PRIMVS ſcripturarum diuinarum codex eſt Octateuchus, qui initium illuminationis noſtræ hiſtorica relatione fecit à Geneſi. Huius principia ſanctus Baſilius Attico ſermone lucidauit, quam Euſtathius vir diſertiſſimus ita tranſtulit in Latinum, vt ingenium doctiſſimi viri facundiæ ſuæ viribus æquiparaſſe videatur; qui vſque ad hominis conditionem nouem libros tetendit. Vbi & cæli & terræ, naturam aëris & aquarum, vel creaturarum pænè omnium qualitates aperuit, vt quod in auctoritate breuitatis ſtudio prætermiſſum eſt, tractatum latius, minutiſſimè atque clariſſimè diſceretur. Nam & pater Auguſtinus contra Manichæos duobus libris diſputãs, ita textum Geneſis diligenter expoſuit; vt pænè nihil relinquere probaretur ambiguum. Vnde contigit vt nolens præſtaret hæreſis confutata quatenus, dum illa fortiter vincitur, Catholici diligentius inſtruantur. Quos libros in codice ſupradicti Baſilij, vt opinor, forſitan competenter adiunximus, vt textus prædictæ Geneſis lucidius legentibus panderetur. Deinde ſanctus Ambroſius, vt eſt planus & ſuauiſſimus doctor, exinde ſex libros eloquentiæ ſuæ more confecit, quos appellauit Hexameron. De iiſdem principiis ſanctus quoque Auguſtinus deſertus atque cautiſſimus diſputator duodecim volumina conſcripſit, quæ doctrinarum pænè omnium decore ¦veſtiuit; hæcque †vocauit de Geneſi ad litteram. Qui quamuis de eadem re tractauerit, de qua beatus Baſilius, & ſanctus Ambroſius celeberrima laude fulſerunt; tamen, quod poſt diſertos viros difficile contingere ſolet, opus ſuum longè in aliam ſummitatem Domino largiente perduxit: ſcripſit etiam contra Manichęum Fauſtum triginta tres libros, vbi & eius nequiſſimam prauitatem manifeſta ratione conuicit, & de libro Geneſis iterũ mirabiliter diſputauit. Pari quoque modo duos libros vir prædictus effecit, quibus titulum poſuit contra inimicum legis & Prophetarum; vbi ſimili modo multa de legis diuinæ quæſtionibus enodauit. Contra quos ita feruore pietatis incanduit, vt diligentius atque viuacius aduerſus eos dixerit, quàm contra hęreſes alias diſputauit. In libris quoque confeſſionum, poſterioribus tribus voluminibus, de Geneſis explanatione diſſeruit: confeſſus altitudinem rei, quam totiẽs repetita expoſitione tractauit. Quæſtiones etiam quæ in voluminibus ſacris ardua difficultate poterant operiri, libris ſeptẽ neceſſaria nimis † & ſyllogiſtica probatione declarauit; eniſus magiſter optimus, & * veracis ingenij, vt quod ad ſalutem animarum conſtat eſſe conceſſum, nequaquam indiſcuſſum, mortifera negligentía linqueretur. Scripſit etiam de modis locutionum ſeptem alios mirabiles

In principiũ Geneſis qui ſcripſerint. Extat in M. S tranſlatio Euſtathij.

vitaque.

v. etſi logiſt.

veracer ingenio. leg. vir acer.

eſſe monſtratur. Poſteriores autem in toto dicunt fugiendum, propterea quia ſubtiliter decipit innocentes. Quod ſi adiutorio domini adhibeatur cautela, nequeunt eius nocere venenoſa. Reliqui etiam vobis præſtante domino, ſi legere volueritis, Homelias prædicti Origenis, id eſt, in Gene. 16. in Exod. 12. in Leuitico 16. in Num. 28. In Deuteronomio ſermones 8. in quibus eſt minuta nimis & ſubtilis expoſitio. In Ieſu Naue 26. in Iudicum 8. in Ruth verò priſcas explanationes nequaquam potui reperire, nouellas autem virum religioſiſſimum presbyterum Bellatorem condere perſuaſi, qui multa de præconiis huius feminæ aliarúmque ſubſequentium duobus libris copioſa laude celebrauit. Quos libros expoſitionibus Origenis forſitan competenter adiunxi, vt explanatio totius codicis Octateuchi conſummato termino clauderetur. Sed vt textus memorati Octateuchi quodam nobis compendio panderetur, in principiis librorum de vniuerſa ſerie lectionis titulos eis credidimus imprimendos, à maioribus noſtris ordine currẽte deſcriptos: vt lector vtiliter admonitus, ſalubriter reddatur attentus, & facile vnamquamque rem dum quærit inueniat, quam ſibi cognoſcit breuiter indicatam.

Homiliæ Origenis in Heptateuchum.

Bellator presbyter perſuaſus à Caſſiodoro in librũ Ruth commẽtatus eſt.

DE REGVM. CAP. II.

IN ſecundo verò Regum codice, quoniam continui textus expoſitionem reperire nõ potui, quædam fruſta diſertiſſimorum virorum, velut quodam in vno veſtimento contexui, vt membratim poſſit adunata collectione cognoſci, quod ſub vno corpore nequaquam potuit inueniri. Primi ſiquidem voluminis quatuor Homelias Origenis inueni. De quo libro etiã Auguſtinus ad Simplicianum epiſcopum Mediolanenſem ſcribens, ſex ſoluit propoſitas quæſtiones. Quarum prima eſt de loco, vbi ait: Inſiluit ſpiritus domini malus in Saul. Secunda verò quęſtio eſt eiuſdem libri, quo modo dictum ſit: Pœnitet me quod conſtituerim regem Saul. Tertia quoque vtrum ſpiritus immundus qui erat in phitoniſſa, potuiſſet agere vt Samuel à Saul videretur, & cum ipſo verba miſceret. Quarta eſt de ſecundo libro Regũ, vbi ait: Intrauit rex Dauid, & ſedit ante Dominum. Quinta eſt de tertio libro Regum quod ait Elias: O domine teſtis huius viduæ cũ qua ego habito apud ipſam, tu male feciſti vt occideres filium eius. Sexta eſt in eodem libro de ſpiritu mendacij, per quem deceptus eſt Achab rex. Inuenimus etiam in ſecundo libro eiuſdem ſancti Auguſtini ſermonem vnũ de Abeſſalon, qui patrem ſuum Dauid ob regni cupiditatem decreuit extinguere. Reperi etiam de eodem codice beati Auguſtini tres opinatiſſimas quæſtiones. Quarũ prima ante omnes eſt de primo libro Regum, vbi Dauid pugnauit cũ Goliat. Secunda eſt tertij libri Regũ de Elia, & vidua Sareptana. Tertia eſt de quarto libro Regum, vbi Elizeus fontem mortiferũ benedixit. Nam & beatus Hieronymus ad Antium ſcribens, obſcuriſſimas tres alias expoſuit quæſtiones. Quarum prima eſt, cur Dauid qui ad expugnandum Saul cum Achis Allophylorum rege, vltroneus veniebat, hominem qui eiuſdem Saulis mortem poſtea nuntiauit, occiderit. Secunda eſt, cur Dauid moriens præcepit filio ſuo Salomoni magiſtrũ militiæ ſuæ Ioab interficere. Tertia vero quæſtio eſt de Semei, qui fugiente Dauid intolerabiles maledictionum iniurias, miſſis etiam lapidibus irrogauit. In ſecundo

Fragmenta quædam commentariorum in libros Regum.

D. Auguſt. libro 2. ad Simplicianum.

1. Reg. 16.

1. Reg. 15.

1. Reg. 28.

2 Reg. 7.

3. Reg. 13.

3 Reg. 22.

Deſideratur hic ſermo & quæſtiones quoque tres, ni fallor, quarũ ibi meminit.

1. Reg. 17.

3 Reg. 17.

4 Reg. 2.

Neque harum quæſtionũ hodie extat veſtigium.

2. Reg. 1.

3 Reg. 2.

2. Reg. 16.

quoque volumine codicis eiuſdem, Origenis vnã reperi nihilominus Homiliam. In tertio igitur libro anteſati codicis ſanctus Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus ſermonem fecit de iudicio Salomonis. De quo loco ſanctus quoq; Hieronymus dulciſſima ſicut ſolet explanatione diſſeruit. Vnde etiã & ſanctũ Auguſtinum diſertiſſimum comperimus edidiſſe ſermonem, vt miraculũ tale relatum dignis cõſtaret auctoribus. de quo libro etiã memoratus ſanctus Hieronymus ad Vitalẽ ſcripſit epiſcopum, quomodo Salomon & Achaz cum eſſent † in vndecim annorum curriculis cõſtituti, filios genuiſſe dicantur, quod natura minime probatur habere communis. Nam & ſanctus Auguſtinus in libro Ciuitatis Dei ſeptimo decimo, titulo 4. dum inter alia de Regum temporibus facundiſſimus diſputator eloquitur, canticum Annæ dilucidauit ex ordine. In Paralypomenon autem libro ſecundo vnam tantum Homiliam prolixam Origenis inueni. Quæ tamen omnia in vnius codicis corpore congregaui, vt inuicem commẽtariorum ad libros ipſos pertinentia domino præſtante relegatis. Cui codici etiam puros quaternions, adiunxi, vt quod de præfato opere adhuc repertũ fuerit prædictis expoſitionibus aggregetur. In memoratis autẽ Paralypomenon libris duobus à patribus magna prædicatur vtilitas, qui rerum geſtarũ notitiam breuiter quidem, ſed pleniſſimè continere noſcuntur. Et quoniã titulos antiquos non reperi: nouos, ad præcedentium ſimilitudinem, locis ſingulis, vt æſtimo, conſequenter impreſſi: vt qualicũque obſequio ſermonis deuotionis noſtræ qualitas potuiſſet agnoſci.

De iudicio Salomonis ſcripſerũt D. Ambroſ. Hieron. & Aug.

Epiſtola D. Hieronymi ad Vitalem.

vndecennis.

1. Reg.

DE PRORHETIS. CAP. III.

EX omni igitur Prophetarum codice tertio ſanctus Hieronymus primũ annotationes faciens, propter tyrones vt paruulos competenter eos & breuiter explanauit, quas vobis in annotato nuper codice domino præſtãte dereliqui. In quo botrionum formulæ; ex ipſis annotationibus forſitan competenter appoſitæ ſunt, quatenus vinea domini cœleſti vbertate completa, ſuauiſſimos fructus intuliſſe videatur. Maturis autem & aliqua iam meditatione valentibus, ſupradictus vir alias copioſas atque planiſſimas expoſitiones Chriſto domino largiente profudit: Qui Prophetarũ abſtruſos ac latebroſos ſermones, modo per varietates tranſlationum, modo reſolutis ænigmatum nodis, ita facit intelligi: vt magnum arcanum cæleſtis regis humanis ſenſibus pius doctor aperiat. Nam Eſaiam qui apertè referendo Chriſti Eccleſiæque myſteria, non tam Propheta quàm Euangeliſta dicendus eſt, decẽ & octo libris, mirabiliter ſupradictus ſanctus Hieronymus explanauit. Ieremiam verò qui ciuitatis ſuæ ruinas quadruplici fleuit alphabeto, quadraginta quinque Homiliis Attico ſermone Origenes expoſuit. Ex quibus 14. inueni, vobiſque dereliqui. Quem etiam ſanctus Hieronymus 20. libris commentatus eſſe mõſtratur: ex quibus ſex tantùm nos potuimus inuenire, reſiduos verò adhuc domino iuuante perquirimus, Ezechielem verò (cui in Hebræo ſermo nec omnino diſertus nec admodum ruſticus eſt) 14. libris ſanctus Hieronymus explanauit. Itémque Daniel (licet apud Hebræos nequaquam prophetico choro recipitur, ſed inter eos annumeratur, qui agiographa conſcripſerunt) tribus libris à ſupra memorato ſancto Hieronymo noſcitur explanatus. Reſiduos verò duodecim

D. Hieronymi adnotationes breues ſcripta in Tyronum gratiã deſiderantur.

Maiores illius commentarij in Prophetas.

In Hieremiã iã tum ætate Caſsiodori exſtabant ſex libri commẽtariorum dũtaxat.

decim Prophetas, quos ſermo vulgaris propter breuitatem librorum ſuorum, minores appellat, 20. libris ſupradictus ſanctus Hieronymus commentatus eſſe dignoſcitur, id eſt, Oſee libris 3. Abdiam libro vno, Amos libris tribus, Ioel libro vno, Ionam libro vno, Naum libro vno, Abacuc libris 2. Sophoniam libro vno, Aggeum vno, Zachariam libris tribus, Micheam libris duobus, Malachiam libro vno. De quibus vt nihil inquireretur ambiguum, nomina quoque eorum quemadmodum Latina lingua intelligi debeant, etymologiis propriis pulcherrimo decore patefecit. Sic nobis ager dominicus quaſi quibuſdam laborioſis mercenariis exaratus, & cæleſti rore complutus, ſpiritales fructus domino largiẽte conceſſit. Dicitur etiã & ſanctus Ambroſius Prophetarum commenta, eloquij ſoliti dulcedine confeciſſe, quæ tamen adhuc nullatenus potui reperire, quæ vobis magno ſtudio quærenda derelinquo, vt expoſitio multiplicata peritorum, copioſam vobis doctrinam, & animæ feliciſſimam conferat ſoſpitatem.

D. Ambroſius in Prophetas ſcripſiſſe dicitur.

DE PSALTERIO. CAP. IIII.

SEquitur Pſalterij codex quartus, qui nobis primus eſt in Commentatorum labore, ſed bis binum locum tenet in ordine. Hunc in quibuſdam Pſalmis beatus Hilarius beatus Ambroſius, & beatus Hieronymus, in omnibus tamẽ beatus Auguſt. ſtudioſe nimis latiúſque tractauit. Ex quibus iã duas decadas domino præſtãte collegi, à quo vt fieri ſolet mutuans lumẽ de lumine, aliqua de ipſo, domino largiente conſcripſi: vt illud in me dictũ Mantuani vatis veraciter impleretur, & argutos inter ſtrepere anſer olores. Vbi nullam cauſam, † digreſſi à ſua relatione miſcuimus, ſed in vicem annotationum breuiter de ſingulis locis diximus, quod textus ipſius qualitas expetebat. Quem poſt tales viros fortaſſe, ſi aliquis dignatus fuerit relegere, cognoſcet (ſicut & alij Patres ſententia indubitata dixerunt) de ſcripturis diuinis emanaſſe, quod doctores ſæcularium literarum ad ſua ſtudia poſtea tranſtulerunt. Quæ nos, vt ſe locus attulit, domino iuuante quãtum valuimus, ni fallor, oſtẽdimus. Legendus eſt etiam libellus Athanaſij Alexandrinæ ciuitatis Epiſcopi, quem Marcellino poſt ægritudinem in locum refectionis dulciſſime deſtinauit, qui inſcribitur; de libro Pſalmorum: vbi diuerſa commonens, virtutem operis ipſius minutiſſima diſcuſſione patefecit, diuerſos hominum caſus cum ſuis remediis ſuauiter introducens. Pſalterium eſt enim quædam cęleſtis ſphæra, ſtellis denſa micantibus, & (vt ita dixerim) quidam pauo pulcherrimus, qui velut † oculorum orbibus, & cælorum multiplici & decora varietate depingitur Paradiſus quin etiam animarum, poma continens innumera, quibus ſuauiter mens humana ſaginata pingueſcat. Quod tamen Pſalmorum corpus vniuerſum, & in tribus codicibus per quinquagenos Pſalmos † iudicabimus conſcribendum, vt Iubilæi anni quantitas triplicata, ſanctæ Trinitatis votiua nobis remiſſionis beneficia renũciaret. Et quoniam vnus codex oneroſus quibuſdam fratribus poterat inueniri, tali diſtributione completa, ſpem precioſæ ſalutis acciperent, & multi compendia lectionis præſtante domino ſalubriter inuenirẽt: Habeat ergo Bibliotheca veſtra, vnum ex eis codicem, ad quem recurratis, ſi vos mendoſitas offenderit, fratrum vero curioſitas partibus ſe expleat diſtributis.

Pſalmos quoſdã DD. Hilarius, Ambroſius & Hieron. tractarunt: D. autẽ Auguſt. omnes.

Author etiã in Pſalmos commentatus.

digreſſi non.

D. Athanaſij libellus ad Marcellinum de argumẽtis Pſalmorum.

cælorum.

iudicauimus.

DE SALOMONE. CAP. V.

QVintus codex eſt Salomonis, cuius primum, qui appellatur Prouerbia, quadrifaria reperi diuiſione partitum: de quibus partibus in prologo eiuſdem voluminis æſtimaui aliqua commonenda, vt eius intentio prædictis complexionibus breuiter innoteſcat.

Didymi in Prouerbia cōmentarij trāſlati ab Epiphanio amico Caſsiodori.

aſpectibus.

In quo libro Didymum expoſitorem in Græca lingua reperimus, qui ab amico noſtro viro diſertiſſimo Epiphanio in Latinum ſermonem diligentiſſime Domino iuuante tranſlatus eſt. Quem Didymum quanuis carne cæcum, merito beatus Antonius pater Monachorum prophetali lumine vocauit videntem: quando perſpicuo corde perſpexit, quod corporeis † affectibus non valet intueri. Mirum eſt enim dicere, quantis diſciplinis atque artibus audiendo imbutus fuerit, qui ipſos apices quoque literarū priuatus carnali lumine nequibat inſpicere. Quod mihi pæne impoſſibile, fateor, videbatur eſſe, cū legerē: niſi de partibus Aſiæ quendam ad nos venire Euſebium nomine contigiſſet, qui ſe infantem quinque annorum ſic cęcatū eſſe narrabat: vt ſiniſtrū eius oculū excauatū orbis profundiſſimus indicaret, dexter vero globus vitreo colore confuſus, ſine videndi gratia infructuoſis niſibus voluebatur. Hic tantos auctores, tantos libros in memoriæ ſuæ Bibliotheca cōdiderat, vt legentes probabiliter admoneret, in qua parte codicis quod prædixerat inueniret: diſciplinas omnes & animo retinebat, & expoſitione planiſſima lucidabat. Commonuit etiam, tabernaculum templum Domini ad inſtar cæli fuiſſe formatum, quæ depicta ſubtiliter liniamentis propriis in pādecte Latino corporis grandioris competenter aptaui.

De veſte ſacerdotali ſcripſere Ioſeph⁹, Origenes & Hieronymus.

De veſte quoque ſacerdotali plurima domini ſacramenta texebat, aſſerens nihil otioſe poſitum, quod nō alicuius rei pulcherrimam portaret imaginē. Hoc etiam Ioſephū, Originem, & Hieronymum commemoraſſe in ſuis opuſculis aſſerebat. Quid plura? fecit credi de Didymo quem ſuo præſentabat exemplo: cuius etiam inſtructione commonitus multos codices antiquos reperi, qui apud me habebantur incogniti. Quē tamen adhuc Nouatianæ prauitatis errore detentū, miſericordia domini ſuffragāte rectæ fidei credimus illuminatione complendum: vt quem ſcripturas ſuas animo fecit diſcere, iubeat Catholicæ fidei integritate pollere.

In Eccleſiaſtē D. Hieronymus commētatus eſt.

Secūdus verò liber Salomonis, qui appellatur Eccleſiaſtes, à beato Hieronymo potenter expoſitus eſt, quem Latino ſermone nūcupat Concionatorē, quod loquatur ad populū & ſermo eius nō ſpecialiter ad vnū, ſed ad vniuerſos generaliter dirigatur.

vtrumque.

ſequenda.

Eccleſiaſtes autem noſter eſt dominus Chriſtus, qui medio pariete deſtructo, inimicitias carnis euacuans, fecit † vtraq; vnū: hic ſuper omnia † ſecunda dicit iuſſa diuina, cūcta mundi iſtius, vanitatē vanitatū eſſe commemorās. De quo libro & Victorinus ex oratore Epiſcopus nonnulla diſſeruit.

Hodie exſtāt titulo D. Hieronymi Homiliæ quarū hic meminit. Epiphani⁹ in Cātica canticorū ſcripſit interprete Epiphanio ſcholaſtico.

In Cantico Cāticorū duabus homiliis expoſitionē Origenis, idem ſanctus Hieronymus Latinę linguę multiplicator egregius, ſua nobis, vt cōſueuit, probabili trāſlatione proſpexit, quos itē Rufinus interpres eloquētiſſimus, adiectis quibuſdam locis vſq; ad illud præceptū quod ait: Capite nobis vulpes puſillas extermināntes vineas: tribus libris latius explanauit. Poſt quos Epiphanius antiſtes Cyprius totum librum Græco ſermone vno volumine ſub breuitate complexus eſt. Hunc nos vt alios in Latinam linguam per amicum

noſtrum virum diſertiſſimum Epiphaniũ fecimus domino iuuante transferri. Quapropter prædicti libri diligẽtiſſimos expoſitores ſub vno codice comprehendi, vt ſimul omnibus legentibus offerantur, qui tractatores vnius voluminis extiterũt. Vnde etiam & ſanctus Ambroſius in libro tertio Patriarcharum, vbi de perſona Iſaac loquitur, multa ſalubriter luculentérque diſſeruit. Sæpe dictus autem pater Hieronymus aſſerit Sapientię librũ non à Salomone (vt vſus habet) ſed à Philone doctiſſimo quodam Iudæo fuiſſe conſcriptum: quem pſeudographum prænotauit, propterea quod vſurpationem nominis portat alterius: cuius voluminis expoſitionem presbyter Bellator octo libris ſe aſſumpſiſſe teſtatus eſt, quem cũ aliis opuſculis eius pariter ſuſtinem⁹, de quo & pater Auguſtinus & S. Ambroſius Homiliarũ nomine nonnulla dixerunt. Dictio nimis ſuauiſſima, & reuera nominis ſui dignitate reſplendens. Eccleſiaſticum verò librum ſupra dictus Hieronymus, Ieſu filij Syrach eſſe commemorat, qui congregator poteſt Latino ſermone vocitari. Sed inter Eccleſiaſten & Eccleſiaſticũ iſtã patres poſuere diſtantiã: quod Eccleſiaſtes ad Chriſtũ dominũ ſolummodo debet referri, Eccleſiaſticus vero cuicunq; iuſto prædicatori poteſt abſolute cõgruere, qui Eccleſiã domini ſanctiſſimis ſolet monitis cõgregare. Quod librũ vtique præſentẽ feciſſe manifeſtũ eſt, quem propter excellentiã virtutũ ſuarũ πανάρετον, appellat. i. virtutũ omnium capacem: cuius tanta claritas, tantáque Latinitas eſt, vt ſibi textus ipſe cõmenta ſint. Atque vtinã quàm cito mẽte capitur, tam facile actuum qualitate reddatur. Quibus libris iuuante domino capitula inſignire curauimus: ne in tam neceſſaria lectione, vt ſæpe dictum eſt, confuſa tyronis nouitas linqueretur.

Librũ tertiũ Patriarcharũ nuncupat qui de Iſaac Ambroſio inſcribitur.

Sapiẽtiæ liber à Philone cõſcriptus.

In illũ Bellator presbyter cõmentarium edidit & quaſdã homilias D. Ambroſius & Auguſtinus.

Eccleſiaſtici auctor Ieſus filius Sirach.

D. Hieron. in Prolgo πανάρετος, veluti omniũ virtutum capax.

DE AGIOGRAPHIS. CAP. VI.

SEquitur Agiographorum codex ſextus, habens libros octo, qui in capite † ſui continet Iob præclarum patientiæ glorioſúmque documentũ, quem labore beati Hieronymi Latina lingua, ſicut & alia multa, cautiſſimè tranſlatũ expoſitúmque promeruit: cuius explanationibus actum eſt, vt, ſicut Dominus de ipſo teſtari dignatus eſt, inculpabiliter cũcta locutus fuiſſe doceatur. Quanta enim liber ille continet ſuauia ſacramenta verborum, ſicut beatus Hieronymus dicit in Epiſtola quã dirigit ad Paulinum? Proſa incipit, verſu labitur, pedeſtri ſermone finitur, omniáque legis dialecticæ, propoſitione, aſſumptione, confirmatione, concluſione determinat. Quod ſi ita eſt, nec aliter eſſe poteſt quàm quod tanti viri celebrat auctoritas, vbi ſunt qui dicunt artem Dialecticam à ſcripturis ſanctiſſimis non cœpiſſe? Singula in eo verba plena ſunt ænigmatibus, propoſitionibus, & quæſtionibus ſacris: & (vt de cæteris ſileam) reſurrectionem carnis ſic prophetat, vt nullus de ea vel manifeſtius, vel cautius aliquid ſcripſiſſe videatur. Sic enim ait: Scio quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: Et rurſus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Sanctus quoque Auguſtinus in eodem libro annotationes faciens, eum ſolita curioſitate tractauit. Quidam etiam eſt anonymus, ex cuius ſtilo beatum eſſe ſuſpicamur Hilarium, qui commenta libri ipſius ſcripſit in ordinem. Quæ ſi legatis attentè, poterunt vos

V. C. ſua.

Iob 19.

D. Hilarij eſſe cenſet qui anonymus circumferebatur.

ſolamen.

diligẽter inſtruere. Magnus plane liber Iob, & in †ſalutem humani generis vtilitatémque conſcriptus, quando ſanctus vir tanta & talia pertuliſſe mõſtratus eſt, vt leuia ſibi vnuſquiſque peccator faciat, quæcunque ſuſtinere cognoſcit. Tobiæ autem in libris quinque, Eſther in libris ſex, Iudith in libris ſeptem, & Machabæorum in libris decem, expoſitio, in Latinum ſermonẽ prædicti Bellatoris Preſbyteri vt præualet labore collecta eſt. Quorum tamen librorum titulos ſub breuitate collegi, quando inſtructionis non minimum creditur eſſe compendium, res fuſas latiſſimè, paucis ſermonibus indicare. His enim remediis lectoris animus introductus ſaluberrimam ſcripturarum ſeriem prouocatus excurrit. Sed eos licet hiſtorici ſint, & planiſſima relatione fundantur: tamen propter virtutes excellentiſſimas morum conſcriptos eſſe cognoſcite, vt patientiam, vt ſpem, vt charitatem, vt etiam in feminis fortitudinem, vt pro Deo contemptam pręſentis ſæculi vitam, vel cetera quæ illic virtutum genera domino præſtãte floruerunt, noſtris animis competenter infunderent. In Eſdræ verò libris duobus Græco ſermone ſingulas Homelias expoſitas Origenis inueni, quæ eiuſdẽ religioſi viri Bellatoris labore tranſlatæ ſunt. Nam & ſanctus Ambroſius in libro Patriarcharum, vbi de perſona Eſdræ ipſe loquitur, ſecundum librum Machabęorum exempli cauſa commemorat. Cuius maximam partẽ ad demonſtrandam tolerantiam, eloquentiæ ſuæ dulciſſimo liquore patefecit. Libri verò Machabæorum ſupradicto amico noſtro Bellatore ſedula expoſitione domino iuuante confecti ſunt: ne tam magna lectio inexplanata forſitan linqueretur, quæ nobis tot virtutum exempla declarauit.

In Tobiam, Eſther, Iudith & Machabæorum libros cõmentatus eſt Bellator presbyter.

In Eſdram homiliæ Origenis duæ tranſlatæ à Bellatore presbytero.

DE EVANGELIIS. CAP. VII.

SEptimus igitur codex ſcripturæ diuinę, qui eſt noui teſtamenti primus, nobíſque dedit adorabile principium ac vitale remedium, quatuor Euangeliſtarum ſuperna luce reſplendet. Quorum omnia propria diſcutiẽs ſanctus Hieronymus diligenti cura diſſeruit, quæ in vno volumine comprehẽdi, ne legentis intentio diuiſis codicibus traheretur. Matthæum beatus Hieronymus iterum bis binis libris expoſuit, quem etiam ſanctus Hilarius in vno volumine declarauit, de quo & Victorinus ex Oratore Epiſcopus nonnulla diſſeruit. Lucam ſanctus Ambroſius mirabiliter explanauit. Ioannem beatus Auguſtinus copioſa & inſigni expoſitione lucidauit, qui etiam de concordia Euangeliſtarũ quatuor libros ſubtiliſſima nimis & neceſſaria diſputatione complexus eſt. Euſebius quoque Cęſarienſis canones Euangelicos compendioſa breuitate collegit, vt in quibus locis communia dicunt, in quibus propria tangunt, veriſſima diſtinctione monſtraret, vbi quanta eſt plenitudo fidei, tanto floret & diuerſorum tractantium doctrina mirabilis.

Euãgeliſtarũ omnia propria diſſeruit D. Hieronymus, qui vnam exſtaret commentar.

In Matthæũ ſcripſere DD. Hilarius, Hieron. ac Victorinus.

Canones Euãgelici ab Euſebio conſcripti.

DE EPISTOLIS APOSTOLORVM. CAP. VIII.

OCtauus codex canonicas epiſtolas continet Apoſtolorum. Sed in epiſtolis tredecim ſancti Pauli annotationes conſcriptas in ipſo initio meæ lectionis inueni, quæ in cunctorum manibus ita celebres habebantur, vt eas à ſancto Gelaſio Papa vrbis Romæ doctiſſimi viri ſtudio dicerent fuiſſe conſcriptas. Quod ſolent facere qui res vitioſas cupiunt glorioſi nominis

minis

minis auctoritate defendere, ſed nobis ex præcedentibus lectionibus diligenti retractatione patuerunt ſubtiliſſimas quidem eſſe ac breuiſſimas dictiones, ſed Pelagiani erroris venena illic eſſe ſeminata. Et vt procul à vobis fieret error hæreticus, primam Epiſtolam ad Romanos qua potui curioſitate purgaui, reliquas in chartaceo codice conſcriptas vobis emendãdas reliqui, quod facile ſubiacebit, quando præcedenti exemplo audacior redditur ſequentis imitatio. Sed inter has ſolicitudines grauiter æſtuatus quendam anonymum codicem ſubnotatum diuina reperi prouiſione collata, qui tredecim epiſtolas ſancti Pauli non ignobili annotatione tractauit, hic diligenter excuſſus, ſecundum vobis ac ſecurum genus commẽtorum, domino largiente, præſtabit. Ad Hebræos verò epiſtolam, quam ſanctus Ioannes Conſtantinopolitanus epiſcopus triginta quatuor Homeliis Attico ſermone tractauit, Mutianum virum diſertiſſimum transferre fecimus in Latinum, ne epiſtolarum ordo continuus indecoro termino ſubito rumperetur. In epiſtolis autem Canonicis Clemens Alexandrinus Preſbyter, qui & Stromatheus vocatur, id eſt in Epiſtola ſãcti Petri prima, ſancti Ioannis prima & ſecunda, & Iacobi, Attico ſermone declarauit. Vbi multa quidem ſubtiliter, ſed aliqua incautè locutus eſt: quæ nos ita transferri fecimus in Latinum, vt excluſis quibuſdam offendiculis purificata doctrina eius ſecurior poſſet hauriri. Sanctus quoque Auguſtinus epiſtolã Iacobi Apoſtoli ſolita diligentiæ ſuæ curioſitate tractauit, quam vobis in membranaceo codice ſcriptam reliqui. Sed cum de reliquis canonicis Epiſtolis magna nos cogitatio fatigaret, ſubito nobis codex Didymi Græco ſtilo conſcriptus in expoſitionem ſeptem Canonicarum epiſtolarum Domino largiente conceſſus eſt, qui ab Epiphanio viro diſertiſſimo diuinitate iuuante tranſlatus eſt. In epiſtola verò prima beati Ioannis ſanctus Auguſtinus decem ſermonibus multa & mirabiliter de charitate diſſeruit. Tertium verò codicem reperi epiſtolarum ſancti Pauli, qui à nonnullis beati Hieronymi annotationes breuiſſimas dicitur continere, quem vobis pariter Chriſto largiente dereliqui. Poſt hæc verò tria paria quæ diximus commentorum, Petrus abbas Tripolitanæ prouinciæ, ſancti Pauli epiſtolas, exemplis opuſculorum beati Auguſtini, ſubnotaſſe narratur: vt per os alienum ſui cordis declararet arcanum. quæ ita locis ſingulis competenter aptauit, vt hoc magis ſtudio beati Auguſtini credas eſſe perfectum. Mirũ eſt enim ſic alterum ex altero dilucidaſſe, vt nulla verborum ſuorum adiectione permixta deſiderium cordis proprij compleſſe videatur: qui vobis inter alios codices diuina gratia ſuffragante de Africana parte mittendus eſt. Sic totus ordo Epiſtolarum canonicarum tam ſancti Pauli, quàm diuerſorum Apoſtolorum Domini fauore completus eſt. Dictæ ſunt igitur annotationes epiſtolarum à nonnullis breuiter comprehẽſæ, dicitur etiam & beatũ Ambroſiũ ſubnotatũ codicẽ epiſtolariũ omniũ ſancti Pauli reliquiſſe, ſuauiſſima expoſitione completum, quem tamen adhuc inuenire non potui, ſed diligenti cura perquiro. Nunc per ordinem dicamus (ſicut & in Prophetis factum eſt) qui eas latius exponere maluerunt, vt illud datum inchoantibus, hoc reſeruatum videatur eſſe perfectis. Sancti Pauli prima omnium & admirabilior deſtinata cognoſcitur ad Romanos; quam

Extant hodie titulo Primaſij Sedulij, & D. Hieronymi. Pelagij autem eſſe ex D. Auguſtino colligere licet.

Anonymus commentarius Catholicus.

Mutianus interpres Chryſoſtomi in epiſtolam ad Hebræos, coætaneus auctoris.

Quaſdam epiſtolas canonicas Clemẽs Alexandrinus expoſuit.

Extabat ætate auctoris D. Auguſt. commẽtarius in epiſtolam Iacobi.

Didymi in epiſtolas Canonicas commẽtaria trãſtulit Epiphanius.

Adnotationes breues D. Hieronymi in epiſtolas Pauli.

Petri Abbatis collectanea ex operibus D. Auguſtini.

D. Ambroſius in epiſtolas Pauli perquirebatur à Caſſiodoro.

Origenis libros 20. contraxit in decẽ Rufinus.

Origenes viginti libris Græco ſermone declarauit. Quos tamẽ ſupradictus Rufinus in decem libros redigens, adhuc copioſe tranſtulit in Latinum. Sanctus verò Auguſtinus ipſam epiſtolam inchoauerat exponendam, in cuius tantum ſalutatione vnum librum ſe profudiſſe commemorat, &, vt verbis eius vtar, operis ipſius magnitudine ac labore deterritus in alia faciliora deflexus eſt. Qui etiam ſcribẽs ad Simplicianum epiſcopum Mediolanenſem ſublimes & exquiſitas de eadem epiſtola tractauit aliquas quæſtiones, quas nos prædicto codici iudicauimus inſerendas; ne dum expoſitio diuiſa quæritur, legentis intentio noxiè differatur. Ad Galatas autem idem ſanctus Auguſtinus latius explanauit. De qua & ſanctus Hieronymus tribus libris expoſitionem tetendit. Idem pater Hieronymus aliis tribus libris epiſtolam ad Epheſios diligenter aperuit. Ad Titum quoque expoſitionem vno volumine comprehendit. Ad Philemonem etiam vno libro patefecit. Reſiduas verò epiſtolas ſancti Pauli, id eſt, ad Corinthios duas, Ad Theſſalonicenſes duas, Ad Coloſſenſes vnam, Ad Timotheum duas, ſanctus Hieronymus dicitur explanaſſe; vnde multa pars ſcientiæ tribuitur, cum prouenerit ignorantibus noſſe quod quærant. Quas tamen cõtinuo de diuerſis partibus, vbi direximus inquirendas, ſuſcepturos nos eſſe domini miſeratione confidimus; & ideo ſtudioſe ſuſtinere debemus quod nobis tranſmittendum eſſe cognouimus. Eoque fiat, vt ſi cuicunque veſtrũ, antequam veniant, aliquid eorum fortaſſis occurrerit, ſtudeat diligenti cura tranſcribere, & prædictis expoſitoribus aggregare: quatenus iuuante Domino, & labore veſtro monaſterij Bibliotheca proficiat, quibus tanta noſcuntur eſſe præparata. Quod ſi forſitan ſenectus noſtra, priuſquam hæc compleantur, iuſſione domini cum remiſſione peccatorum, ſicut vos orare deprecor, votiuo fine tranſiuerit, ad vos, vt credere dignum eſt, quandoque res ſperata perueniet. Commemoratas tamen epiſtolas à Ioanne Chryſoſtomo expoſitas Attico ſermone, in ſupraſcripto octauo armario dereliqui, vbi ſunt Græci codices congregati: vt ſi Latina non potuerint latiora commenta procurari, de iſtis ſubinde transferatur quod pleniſſimam poterit præſtare notitiã; quatenus in omnibus libris canonicis, ſicut à ſancto patre Auguſtino noſcitur comprehenſum, antiquorum expoſitiones Domino largiente velut ſpiritalia poma Paradiſi ſumenda veſtris epulis offerantur. Quòd ſi in his quæ dicta ſunt, aliqua fortaſſe loca dubia ſunt relicta, nec explanatione planiſſima ſatisfacere potuerunt, nequaquam vobis modernos expoſitores interdico, † cautè quærendos eſſe Catholicos, quoniam acceſſu temporum multis nouiter gratia diuinitatis infunditur, quæ forſitan priſcis doctoribus cælata monſtratur.

Præter cõmentarios qui extant dicitur ſcripſiſſe. D. Hieronymus in epiſtolas quaſdam alias D. Pauli.

Commentarij Græci D. Chryſoſtomi in epiſtolas Pauli

† ita Gr.

De actibus Apostolorum et Apocalypsi.

CAP. IX.

D. Ioannis epiſcopi Conſtãtinopolitani Hom. 55. in Act. Apoſtolorum.

NOnus igitur codex, Actus Apoſtolorum & Apocalypſin noſcitur cõtinere; quoniam & hæc quoque Apocalypſis, id eſt, reuelatio, probatur Ioannis Apoſtoli. Sed in Actibus Apoſtolorum ſancti Ioannis epiſcopi Conſtantinopolitani in Græco ſermone commenta reperimus, quæ amici noſtri in duobus codicibus quinquaginta quinque Homiliis iuuante

Domino

Domino tranſtulerunt. Apocalypſis verò quæ ſtudioſè legentium animos ad ſupernam contemplationem deducit, & facit mente cernere quod angeli videndo beati ſunt, ſancti Hieronymi expoſitione cōſpicua eſt. de quo libro & Victorinus ſæpe dictus Epiſcopus difficilia quædam loca tractauit. Vigilius quoque Afer antiſtes de mille annorum intelligentia, quæ in prædicta Apocalypſi continetur, vnde magna quæſtio nonnullis oboritur, pleniſſima & diligenti narratione diſſeruit. Triconius etiam Donatiſta in eodem volumine quædam non reſpuenda ſubiunxit, quædam verò venenoſi dogmatis ſui feculenta permiſcuit. Cui tantum in bonis dictis χρησιμῶν, in malis ἀχρηστῶν, quatum tranſiens valui reperire (vt arbitror) competenter affixi. Quod & vobis ſimiliter in ſuſceptis expoſitoribus facere ſuademus, ne lectoris animus fortaſſe turbetur nefandi dogmatis permixtione confuſus: de quo volumine ſanctus quoque Auguſtinus in libris ciuitatis Dei plura præſtantius & diligenter aperuit. Noſtris quoque temporibus Apocalypſis prædicta beati epiſcopi Primaſij antiſtitis Africani ſtudio, minutè ac diligēter quinque libris expoſita eſt. Quibus etiam † libris vnus, quid faciat hęreticum, cautiſſima diſputatione ſubiunctus eſt. Quæ in tēplo domini ſacrata donaria ſanctis altaribus offerantur. Sed quoniam diximus expoſitores quantos vel inuenire priſcos potuimus, vel nuper per amicos noſtros de Græca lingua transferri vel noua cudi fecimus, nunc de ſex modis intelligentiæ aliquid diſſeramus, vt ſæpius illuc redeuntes peſtiferos vitemus errores.

D. Hieronymi in Apocalypſin expoſitio.
Victorinus in loca quædam.
Vigilius Afer.
D. Primaſij in Apocalypſin commentarius liber.
Eiuſdem liber quid faciat hæreticum.

De modis intelligentiæ. Cap. X.

PRimum eſt poſt huius operis inſtituta, vt ad introductores ſcripturæ diuinæ, quos poſtea reperimus ſollicita mente redeamus, id eſt, Ticonium Donatiſtam, ſanctum Auguſtinum de doctrina Chriſtiana, Adrianū, Eucherium, & Iunillum, quos ſedula curioſitate collegi, vt quibus erat ſimilis intentio, in vno corpore adunati codices clauderentur. Qui modos elocutionum explanationis cauſa formantes, per exemplorum diuerſas ſimilitudines intelligi faciunt, quæ prius clauſa mãſerunt. Quod ſi ab introductoribus fortaſſe aliqua prætermiſſa ſunt, tunc librorum expoſitores ſedulò requiramus, & aperire nobis incipiunt, quæ prius clauſa manſerunt. Deinde ſtudioſiſſime legamus Catholicos magiſtros, qui propoſitionibus factis ſoluūt obſcuriſſimas quæſtiones. Quinto per libros ſingulos, atque epiſtolas diuerſorum Patrum, loca præcipua, quæ exempli cauſa commemorant, diligenti cura notanda ſunt. Ita fit vt diuerſorum Catholicorum libri commodiſſimè perlegantur, quando & intentiones ſuas decenter aperiunt, & ex incidentibus apud illos quæſtionibus nobis notitia magna præſtatur. Poſtremo collocutio peritiſſimorum ſeniorum crebrius appetatur, quorum confabulatione ſubito, quod non opinabamur, aduertimus; dum nobis ſtudioſe referunt, quod longis ætatibus ſuis diſcere potuerūt. Vtile eſt enim per iſtos ſex modos intelligentiæ ſtudioſa voluntate diſcurrere, potius quàm irreligioſo ſtupore torpere.

Auctores de modis intelligētiæ ſcripturæ ſacræ.

De qvatvor synodis receptis. Caput XI.

DIcamus nunc quemadmodum vniuerſalia ſanctáque Concilia fidei noſtræ ſalutaria ſacramenta ſolidauerint, vt ibi cognoſcentes vere religionis arcanum, peſtiferos vitemus errores. Primo loco Nicæna Synodus legitur conſtituta. Deinde Conſtantinopolitana. Tertia Epheſina prior. Quarta Chalcedonenſis. Quas merito probat Eccleſia; quæ tanta fidei noſtræ lumina præſtiterunt, vt nullum peruerſitatis ſcopulum, ſi tamen Domino protegente cuſtodimur, cæcatis mentibus incedere debeamus. Nam ſanctiſſimi Patres iniuriam rectę fidei non ferentes, regulas quoque Eccleſiaſticas ibidem ſtatuere maluerunt, & inuentores nouarum hæreſum pertinaces diuino gladio perculerunt, decernentes nullum vlterius debere nouas incutere quæſtiones, ſed probatorum veterum auctoritate contentos ſine dolo & perfidia decretis ſalubribus obedire. Sunt enim nonnulli, qui putant eſſe laudibile, ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid noui vnde perire videantur inueniant. Chalcedonenſis autem Synodi teſtis eſt codex Encyclius, qui eius reuerentiam tanta laude concelebrat, vt ſanctæ auctoritati merito iudicet comparandam. Quam codicem ἐγκύκλιον, id eſt, totius orbis epiſtolarum, à viro diſertiſſimo Epiphanio fecimus in Latinum de Græco ſermone conuerti. Sed quoniam ſacras litteras in nouem codicibus cum introductoribus, & pænè cum omnibus Latinis expoſitoribus ſuis, vt datum eſt Domino iuuante, collegimus: nunc videamus, quemadmodum lex diuina tribus generibus diuiſionum à diuerſis patribus fuerit intimata, quam tamen veneratur & concorditer ſuſcipit vniuerſarum Eccleſia regionum.

Hæretici nouarũ opinionũ inuentores.

Codex Encyclius ab Epiphanio translatus.

Divisio scriptvræ divinæ secvndvm Hieronymvm. Cap. XII.

SCiendum eſt planè ſanctum Hieronymum ideo diuerſorum tranſlationes legiſſe, atque correxiſſe, eo quòd auctoritati Hebraicæ nequaquam eas perſpiceret conſonare. Vnde factum eſt vt omnes libros veteris teſtamenti diligenti cura in Latinum ſermonem de Hebræo fonte transfunderet, & ad viginti duarum litterarum modum, qui apud Hebræos manet, competenter adduceret, per quas omnis ſapientia diſcitur, & memoria dictorum in æuum ſcripta ſeruatur. Huic etiam adiecti ſunt noui teſtamenti libri viginti ſeptem, qui colliguntur ſimul 49. Cui numero adde omnipotentem, & indiuiſibilem Trinitatem, per quam hæc facta & propter quam iſta prædicta ſunt, & quinquagenarius numerus indubitanter efficitur; quia ad inſtar iubilæi anni magna pietate beneficij debita relexat, & purè pœnitentium peccata diſſoluit. Hunc autem pandecten propter copiam lectionis minutiore manu in ſenionibus quinquaginta tribus æſtimauimus conſcribendum; vt quod lectio copioſa tetendit, ſcripturæ denſitas adunata contraheret. Meminiſſe autem debemus memoratum Hieronymum omnem tranſlationem ſuam in auctoritate diuina (ſicut ipſe teſtatur) propter ſimplicitatem fratrum colis & commatibus ordinaſſe, vt qui diſtinctiones ſæcularium litterarum

D. Hieronymus omnes vet. Teſtamẽti libros ex Hebræo fonte tranſtulit.

comprehendere minimè potuerunt, hoc remedio ſuffulti inculpabiliter pronunciarent ſacratiſſimas lectiones.

DIVISIO SCRIPTVRÆ DIVINÆ SECVNDVM AVGVSTINVM. CAPVT XIII.

IN hiſtoria libri viginti duo ſunt: Moyſi libri quinque. Ieſu Naue liber vnus. Iudicum liber vnus. Ruth liber vnus. Regum libri quatuor. Paralipomenon libri duo. Iob liber vnus. Tobiæ vnus. Heſter liber vnus. Iudith liber vnus. Eſdræ duo. Machabæorum libri duo. In Prophetis libri viginti duo. Dauid Pſalmorum liber vnus. Salomonis libri quatuor. Ieſu filij Sirac liber vnus. Prophetæ maiores quatuor, id eſt, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel: & minores duodecim, id eſt, Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abbacuc, Sophonias, Zacharias, Aggeus, Malachias. In epiſtolis Apoſtolorum, id eſt, Pauli Apoſtoli, Ad Romanos vna. Ad Corinthios duæ. Ad Galatas vna. Ad Epheſios vna. Ad Philippenſes vna. Ad Theſſalonicenſes duæ. Ad Coloſſenſes vna. Ad Timotheum duæ. Ad Titũ vna. Ad Philemonem vna. Ad Hebræos vna. Petri duæ. Ioannis tres. Iudæ vna. Iacobi vna. In Euangeliis quatuor, id eſt, ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundum Ioannem. In Actibus Apoſtolorũ liber vnus. In Apocalypſi liber vnus. Beatus igitur Auguſt. ſecundum præfatos nouem codices, quos ſancta meditatur Eccleſia, ſecundo libro de doctrina Christiana, ſcripturas diuinas LXXI. librorum calculo comprehẽdit: cui cùm ſanctæ Trinitatis addideris vnitatem, fit totius libri competens & glorioſa perfectio.

Aliquid videtur deſiderari ad initiũ huius capitis.

fortè deeſt. XXI.

DIVISIO SCRIPTVRÆ DIVINÆ SECVNDVM SEPTVAGINTA. CAPVT XIIII.

IN Geneſin, Exodũ, Leuiticum, Numerorum, Deuteronomium, Ieſu Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralypomenon libri duo, Pſalterium libri quinque, id eſt, Prouerbia, Sapientia, Eccleſiaſticum, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Prophetæ, id eſt, Eſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Oſee, Amos, Micheas, Ioel, Abdias, Ionas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias qui & angelus, Iob, Tobiæ, Heſther, Iudith, Eſdræ duo, Machabæorum duo, Euangel. quatuor, id eſt, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, Actus Apoſtolorum, Epiſtolæ Petri ad Gentes, Iudæ, Iacobi, Ioannis ad Parthos, Epiſtolæ Pauli ad Romanos vna, ad Corinthios duæ, ad Galatas vna, ad Philippenſes vna, ad Coloſſenſes vna, ad Hebræos vna, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titũ vna, ad Philemonẽ vna, Apocalypſis Ioannis. Tertia vero diuiſio eſt inter alias in codice grandiore littera grandiore conſcripto, qui habet quaterniores nonaginta quinque. In quo LXX. interpretum tranſlatio veteris Teſtamenti in libris quadraginta quatuor continetur: Cui ſubiuncti ſunt noui Teſtamenti libri viginti ſex, fiuntque ſimul libri 70. in † illarum palmarum numero præſagati, quas in manſione Helim inuenit populus Hebræorum. Hic textus multorum tranſlatione variatus, ſicut in prologo Pſalterij poſitum eſt, patris Hieronymi diligenti cura emendatus compoſitus

Etiam hic aliquid videtur deſiderari. Videtur deeſſe Salomonis vide infra cap. XXVI.

Vet. Teſtamẽti tranſlatio LXX. in libris 44.

† illo pſalmorum.

poſitus,& relictus eſt. Vbi nos omnia tria genera diuiſionũ iudicabimus affigenda,vt inſpecta diligenter atque tractata,non impugnare, ſed inuicẽ ſe potius exponere videantur. Vnde licet multi Patres, id eſt, ſanctus Hilarius Pictauienſis vrbis antiſtes,& Rufinus preſbyter Aquileienſis, & Epiphanius epiſcopus Cypri,& Synodus Chalcedonenſis non contraria dixerint; ſed diuerſa, omnes tamen per diuiſiones ſuas libros diuinos ſacramentis competentibus aptauerunt. Sicut in Euangeliſtarum concordia probatur effectum:vbi vna quidem eſt fides rerum,& ratio diuerſa ſermonum. Sed quoniam prædictus pater Auguſtinus in libro ſecundo memorati operis,id eſt,de doctrina Chriſtiana commonet ita dicens:Latini codices veteris nouíque Teſtamenti ſi neceſſe fuerit Græcorum auctoritate corrigendi ſunt:vnde & nobis poſt Hebræum fontem tranſlatio cuncta peruenit.Ideóq; vobis & Græcum Pandecten reliqui,comprehenſum in libris 75.qui continet quaterniones,in armario ſupra dicto octauo. Vbi & alios Græcos diuerſis opuſculis neceſſarios congregaui, ne quid ſanctiſſimæ inſtructioni veſtræ neceſſarium deeſſe videretur, qui numerus duobus miraculis conſecratur. Nam & ſeptuaginta quinque animæ de terra Chanaan cum Patriarcha Iacob fines Ægyptios intrauerunt:& ſeptuaginta quinque Abraham fuit annorum,quando promiſſionem Domini lætus accepit.Reſtat nunc vt dicere feſtinemus, quemadmodum in ſcripturis diuinis librariorum vitia corrigere debeamus. Nam quid prodeſt multas tranſcurrere lectiones,& ea quæ ſunt probabiliter corrigenda neſcire?

Deſideratur quaternionũ numerus.

Gen.46.
Gen.12.

SVB QVA CAVTELA RELEGI DEBEAT COELESTIS AVCTORITAS.

CAPVT XV.

VOs igitur qui diuinarum & ſæcularium litterarũ cognitione polletis,& ſcientia vobis eſt,ab vſu communi reperire quod diſſonat, tali modo ſacras percurrite lectiones.A paucis enim doctíſque faciendum eſt, quod ſimplici & minus erudite congregationi noſcitur eſſe præparandũ. Quapropter prius introite diligenter, & ſic ſcriptorum delicta corrigite: ne iuſtè arguamini, ſi præcipitanter alios emendare tentetis. Iſtud enim genus emendationis(vt arbitror)valde pulcherrimum eſt:& doctiſſimorũ hominum negotium glorioſum.Imprimis igitur idiomata ſcripturæ diuinæ nulla præſumptione†temnetis: ne cum ad intellectum communẽ quæ dicta ſunt trahere cupitis, quod abſit, cœleſtium verborum puritas diſſipetur.Idiomata enim legis diuinæ dicuntur propriæ locutiones, quas cõmunis vſus non habere cognoſcitur.Vt eſt illud: Secundum innocentiam manuum mearum,vel de vultu tuo iudicium meum prodeat.Auribus percipe lacrymas meas,&,effundite coram illo corda veſtra. Adhæſit anima mea poſt te,multiplicaſti locupletare eam,ibi lætabimur in idipſum, & inclinabit ex hoc in hoc,miſit Moyſen ſeruum ſeruum ſuum, & Aaron quẽ elegit ipſum. Defecerunt oculi mei in eloquium meum,fiat manus tua vt ſaluum me faciat. Hæc & his ſimilia quæ nimis probantur eſſe numeroſa,licet communis vſus refugiat,tamen ne diſſipare liceat, auctoritas illa procul dubio ſancta commendat. Quod ſi ea latius noſſe deſideratis,

Emẽdationis ſcripturæ ſacræ genus glorioſum,ſi ſiet ſecundum ſeptem regulas,de quibus infra.

temeretis.

Idiomata ſacræ ſcripturæ non immutãda.

Pſal.16.
Pſal.118.
Pſal.61.

Pſal.74.
Pſal.104.
Pſal.118.

legite

legite ſancti Auguſtini ſeptem libros de modis locutionum, quos fecit de
quinque libris Moyſi, & vno Ieſu Naue, & altero Iudicum, & tunc de tali *Libri locutionum D. Auguſtini.*
rẽ poteritis abundãtiſſima largitate ſatiari. In ſequenti verò auctoritate vo-
bis ſimilia reperire copioſiſſimè ſubiacebit. Hebræa quædam verò nomina *II.*
hominum vel locorum, declinatione nulla frangatis, ſeruetur in eis linguæ *Hebræa nomina non frãgenda declinatione.*
ſuę decora ſinceritàs. Illas tantùm litteras cõmutemus quæ vocabuli ipſius
poſſunt exprimere qualitatem, quoniam interpretationem nominis ſui v-
num quodque eorũ magno ſacramento rei alicuius conſtat appoſitum. Vt
eſt Seth, Enoch, Lamech, Noë, Sem, Cham & Iaphet, Aaron, Dauid & his
ſimilia. Locorum autem nomina, vt eſt Sion, Choreb, Geon, Hermon vel *III.*
his ſimilia pari deuotione linquamus. Tertiò res quæ in bono & in malo *Seruanda nomina quæ tũ in bonam, tũ in malã partem accipiuntur.*
ponuntur, non ſunt vllatenus temerandæ, vt mons, leo, cedrus, catulus leo-
nis, clamor, homo, fructus, calix, vitulus, paſtor, theſaurus, vermis, canis, &
his ſimilia. Nec illa nomina mutãda ſunt, quę pro aliis nominibus apponũ- *Nomina itẽ æquiuoca ſeruanda.*
tur, vt Satanas, qui à recto calle diſcedit, manus lauare ſignificat non eſſe
participẽ, quod pedes pro actu ponuntur. Iurare Deum, pro confirmare di- *Item illa in quibus cõſentiunt plerique codices.*
citur. Iſta enim nobis ab expoſitoribus aperienda deſideremus, non aliquid
eorum ſacrilega voluntate truncemus. Nec illa verba tangenda ſunt, quæ
interdum contra artem quidem humanã poſita reperiuntur, ſed auctorita- *Pſal. 41.* *Pſal 54.*
te multorũ codicum vincantur. corrumpi ſiquidem nequeunt, quæ inſpi- *Num. 33.*
rante Domino dicta noſcuntur. Vt eſt: Obliti non ſumus te. Et illud: Viri *Quæ ſequuntur teſtimonia, citantur iuxta editionem lxx.*
ſanguinum & doloſi, fabricatus eſt templum, &, radetur caput ſuum, &, In-
flabitur ventrem pro inflabitur ventre. Et protulerunt exploratores pa- *Num 5.*
uorẽ terræ quam explorauerant eã. Viri ſi præuaricata fuerit vxor eius. Et: *Num. 5.* *Num. 3.*
Imponent ſuper altare omnia vaſa eius, in quibus miniſtrant in ipſis. Ter-
ra in quã habitant in ea. Et: De manu canis vnicam meã: & flumina plaude- *Pſal. 21.*
bunt manibus in ſe, tunc exultabũt omnia ligna ſiluarum. Et quoniam in- *Pſal 95.*
terdum caſus generáque nominum vel temporũ humanis regulis nequeũt
conuenire, ſed tamen eorum vſum Eccleſiaſticus conſenſus amplectitur,
duorum vel trium priſcorũ emendatorúmque codicum auctoritas inqui-
ratur (ſcriptum eſt enim, in ore duorum vel trium ſtabit omne verbum) &
præſumi nõ liceat, quod diuino vindicatur eloquio. Vt eſt in Pſalmo vige-
ſimo primo: Populo qui naſcetur, quem fecit Dominus. Et illud Euãgelij: *Pſal. 21.*
Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & *Matth. 24.*
Spiritus ſancti. Similiter & in cẽteſimo quadrageſimo tertio Pſalmo, Bea- *Pſal. 143.*
tus eſt populus cuius eſt dominus Deus eorum, & his ſimilia. Regulas igi-
tur elocutionũ Latinarum, id eſt quadrigã Meſſij, omnimodis non ſequa-
ris, vbi tamen auctoritate priſcorum codicũ conuinceris. Expedit enim in-
terdũ prætermittere humanarum formulas dictionum, & diuini magis e-
loquij cuſtodire menſuram. In proſa, caput verſus heroici finémque non
corrigas: quinque lõgas totidémque breues, nõ audeas improbare: trocheũ
triplicẽ laudabilis neglectus abſcondat, Miotaciſmos & hiatus vocalium
omnino derelinque, quoniam hic locũ habere non poſſunt, quæ doctores
litterarum liberaliũ regulariter cuſtodire noſcuntur. Iſtud enim inter hu-
manas dictiones conuenit præcaueri, in diuinis autẽ eloquiis tales cõpo-
ſitiones nullaten⁹ accuſantur. Maneat † vtique incorrupta locutio quę Deo *vbique.*

E

placuiſſe cognoſcitur,ita vt fulgore ſuo niteat, non humano deſiderio carpenda ſubiaceat. Hæc enim & ſimplices ſuauiter inſtruit, & doctos pro ſua reuerentia decenter oblectat. Poſt ſuperiorem igitur diuiſionẽ vbi diximus,idiomata legis diuinæ non eſſe tãgenda, vel cætera quæ ſequuntur; locus admonet,more maiorum hanc quoque ponere ſubdiuiſionem,vt ad particulas partium diſtinctius venire debeamus. Vnde enim doctiſſimus Ariſtoteles peri hermenias ſuas ad liquidum producere potuiſſet,niſi diuiſionũ & ſubdiuiſionũ,iterumque particularium diuiſionum ordine cuſtodito cuncta tractaſſet? Quem ſecuti nunc dicimus in quibus litteris ſunt librariorũ vitia corrigẽda. In verbis quæ accuſatiuis & ablatiuis præpoſitionibus ſeruiunt,ſitum motúmque diligenter obſerua:quoniam librarij grãmaticæ artis expertes,ibi maximè probantur errare. Nam ſi m literam inconuenienter addas aut demas,dictio tota cõfuſa eſt. Caſus verò nominũ, exceptis monoptotis,declinationéſque verborum,quæ defectiua nõ ſunt, totáſque partes orationis,vbi tamen ſacra non impugnat auctoritas, cõſidera diligenter,ſuisque locis aptata cuſtodi,ne locutionis ordine permixto,totũ(quod abſit)poſſideat indecora cõfuſio. B pro v, v, pro b, o pro v, n pro m,contra orthographiæ præcepta vitioſe poſitas non relinquas. Aſpirationem verò ſuperfluam deme,aut adijce competenter. Caſus nominum temporáque verborũ,vbi tamen permitteris, cuſtodi diligenter. Reperies enim frequenter in auctoritate conſuetudini diſſona, quæ tibi non liceat immutare. Sed in his emendatorum codicum ſeruetur exemplum. Cætera verò quæ ſunt male prçſumpta re corrige. Quoniã antiquarij exinde poti⁹ probãtur offendere, dũ elocutioni Latinæ linguæ neſciunt ſeruire diſpoſitè:æ in fine aduerbij non relinquas, æ iterũ caſui genitiuo nõ ſubtrahas. Multa etiã reſpectu euphoniæ propter ſubſequentes literas probabiliter immutamus:vt illuminatio,irriſio,immutabilis,impius,improb⁹ .† G. literam à narratione tolle ſuperfluam,à gnaro enim, id eſt, ſcito ſeu perito venit nominis iſta compoſitio. Quod,cum pronomen eſt,per d,non t literam:cùm verò aduerbium numeri eſt,per t literam, non per d,ſcribendum eſt. Quicquam, magis in prima ſyllaba, c ponendum eſt, quàm d,propter euphoniam, quam præcipimus ſequi. Quid plura? ſecundum regulas artigraphorum,quæ tamen ſunt emendãda percurre,ne articulatæ vocis pulchra modulatio,peregrinis literis maculata,abſona potius & indecora reddatur. Orthographos priſcos frequenter relege, quos ego inferius titulo trigeſimo vbi de antiquariis legitur,propter notitiam librorum vtiliter inſtruendã deflorandos eſſe iudicaui,& extrinſecus huic libro de orthographia titulũ dedi. Ita cõtingit,vt & iſtud ſtudioſo proſit legere, vbi cognoſcit quæ in ſcripturis ſanctis minime debeat violare,& illud neceſſariò lati⁹ diſcitur,vbi generaliter præſumpta vitia corrigantur. Quod ſi tamen alia verba reperiuntur abſurdè poſita,aut ex his codicibus quos beatus Hieronymus in editione ſeptuaginta interpretũ emendauit,vel quos ipſe ex Hebræo tranſtulit,intrepidè corrigenda ſunt:aut,ſicut beatus Auguſtinus ait, recurratur ad Græcum pandecten,qui omnem legem diuinam dinoſcitur continere collectam, vel quibus poſſibile fuerit Hebræam ſcripturam vel eius doctores requirere, non detrectent. Decet enim vt vnde ad nos venit

V. Quæ corrigenda tranſpoſitiones literarum, quæ non.

Antiquarij. 578.

Immutanda quædam euphoniæ gratia.

V.C.R.

VI. Si quæ abſurda reperiantur, caſtiganda ad Græcos aut Hebræos codices.

nit ſalutaris tranſlatio, inde iterum redeat decora correctio. Merito enim patribus noſtris de hac re maxima cura fuit, ne tunica Domini quam truculentis militibus ſcindere non licuit, lectoribus ſubiaceat imperitis. Audiat ſpiritus ſanctus ſinceriſſima quæ donauit, recipiat illa beata quæ contulit. Tunc nos fideles ſibi eſſe cognoſcit, ſi dicta illius nulla præſumptione carpamus. Nã quemadmodũ ſaluari volumus, ſi quod dictu nefas, remediũ ſalutare pro noſtra voluntate corrũpamus? Sed vt his omnibus addere videaris ornatũ, poſituras, quas Græci theſes vocant, id eſt, cuncta breuiſſima, pariter, & rotũda, & planiſſima, vt in præfatione iã dictum eſt, ſingulis quibuſque pone capitibus, præter tranſlationẽ ſancti Hieronymi, quæ colis & commatibus ornata conſiſtit. † Quoniã illuſtrẽ & planiſſimã faciunt orationẽ, quãdo ſuis locis, ſicut inferius exponetur, aptata reſplendẽt. Quale eſt enim, inoffenſo gradu per ſenſus ire ſanctiſſimos, venáſque præceptorũ ſaluberrimas ſubtiliter introire, terminos ſuos modulatę voci competẽter affigere, totámque dictionem ſic per membra diuidere, vt ſuis partibus conſiderata pulchreſcant? Nam ſi corpus noſtrũ indiget per membra cognoſci, cur lectio cũ ſuis partibus videatur eſſe diſtincta, confuſa relinquitur? Iſtæ ſiquidem poſituræ, ſeu puncta, quaſi quædã viæ ſunt ſenſuum, & lumina dictionũ, quæ ſic lectores dociles faciunt, tanquã ſi clariſſimis expoſitoribus imbuãtur. Prima eſt media, Secunda ſubdiſtinctio, Tertia plena. Quas à maioribus noſtris ideo conſtat inuentas, vt ſpiritus lõga dictione fatigatus vires ſuas per ſpacia decreta reſumeret. Quas ſi mauis cupidus lector agnoſcere, Donatum lege, qui te poſſit de hac re breui compendio diligenter inſtruere. Has dictiones in Pſalterio archetypo nos poſuiſſe retinemus, cuius obſcuritates talibus remediis ex maxima parte Domino præſtante lucidauimus. Ita ſeptenarius numerus ab vtraque parte completus eſt, vt à quibus rebus abſtineamus, & quas res in auctoritate emendare præſumamus, ſicut opinor euidẽter appareat. Quod ſi tamen & hoc deſiderium alio modo potuerit adiuuari, adiiciatur ſtudiis veſtris, ne more humanitatis nos aliquid neceſſariũ prętermiſiſſe videamur. Nũc quemadmodum extra auctoritatem reliquas lectiones debeamus emendare, dicendũ eſt. Commẽta legis diuinæ auctoritate, vnuſquiſque epiſtolas, ſermones, libróſque priſcorum emendatorum ſic legat, vt correctiones eorum, magiſtris conſociet ſæcularium literarum. Et vbicunque paragrammata in diſertis hominibus reperta fuerint, intrepidus vitioſa recorrigat. Quoniã viri ſupradicti ſic dicta ſua compoſuiſſe credendi ſunt, vt regulas artis grammaticæ quas didicerãt, cuſtodiſſe iudicentur. Epiſtolæ quoque Patrũ, ſermones & libri diuerſorũ, nec nõ & Homeliæ, vel cum hæreticis altercationes fidelium, quoniã diuerſa loca ſcripturæ diuinæ ſuauiter ac diligenter aperiunt, magno ſtudio relegantur. Quatenus in eccleſia Domini quaſi quibuſdam lampadibus cõpetenter accenſis, totum nitidum, totum ſplendidum, Domino præſtãte, colluceat. Si quid tamen in eis ad ſcripturas diuinas exponendas conueniens inuenitur, non dubitetis ſociare voluminibus diuinis, ſicut & nos in libris Regum feciſſe cognoſcimur. Multa enim reperiuntur à probatiſſimis hominibus per occaſionẽ alterius operis latiùs de libris dicta diuinis, quæ auctoritati videlicet ſacræ competenter aptantur:

VII. Obſeruanda diligenter cola, & cõmata, & dicommata.

vnde.

Quo pacto cæteri auctores caſtigãdi.

V.C. cõmentor.

παραγράμματα.

Patrum ſcripta ſtudioſe legenda.

Exhortatio auctoris, vt quod ipſe cœpit, ſtudioſus quiſque perficiat.

Vnde ſupplico, vt quod nos parum legendo minus explicare potuimus, vos copioſiſſima lectione ſaginati tam de iſtis codicibus quos dereliquimus, quàm quos potueritis feliciter inuenire perfectius in Chriſti nomine compleatis. Precor etiam vos qui tamen emendare præſumitis, vt ſuper adiectas litteras ita pulcherrimas facere ſtudeatis, vt potius ab antiquariis ſcriptæ fuiſſe iudicentur. Non enim in illo de core quicquam turpe conuenit inuenire, quod poſtea ſtudioſoru m oculos videatur offendere. Conſiderate igitur qualis vobis cauſa comm iſſa ſit: vtilitas Chriſtanorum, theſaurus Eccleſiæ, lumen animarum. Studete ergo ne qua rema neat in veritate mendoſitas, in puritate falſitas, in integritate peruerſitas litterarum. Sed quoniam nouem codices legis diuinæ prima fronte poſuimus; eorúmque introductores cum expoſitoribus ſuis, iuuante Domino, quanta valuimus curioſitate memorauimus, ad poſtremum tres diuiſiones à maioribus datas totius legis diuinæ attigimus: deinde adiecimus quemadmodũ emendari cautè debeat cæleſtis auctoritas: ne diſcerperetur præſumpta licentia, aut traderetur ſequentium manibus indecora confuſio. Nunc de virtute lectionis diuinæ eſt omnino differendum, vt ſua quæque loca propria dulcedine farciantur.

DE VIRTVTE SCRIPTVRÆ DIVINÆ.
CAP. XVI.

INtuemini ſodales egregij, quàm mirabilis, quàm dulcis in diuinis ſcripturis decurrit ordo dictorum, deſiderium ſemper excreſcens, ſatietas ſine fine, eſuries glorioſa beatorum, vbi nimietas non arguitur, ſed magis importunitas crebra laudatur. Et merito, quando & notitia rerum ſalutarium inde diſcitur, & credentibus, atque eadem operantibus, æterna vita præſtatur: præterita ſine falſitate † deſcribũtur: præſentia pluſquam quod videntur † oſtendũtur: futura quaſi iã perfecta narrantur. Vbique in eis veritas regnat, vbique diuina virtus irradiat, vbique pandũtur humano generi profutura. Et dũ hęc ita ſe habeat, in terris nobis pro captu ingenij, parabolis & propoſitionibus ſumptis cæleſtis veritas intimatur, ſicut ipſe in ſeptuageſimo Pſalmo teſtatur: Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio. Tradũt etiã nobis (vt munera cuncta † vincant) ſanctæ Trinitatis adorabilem cognitionem, quàm per tot ſæculorum tractus idolis dedita, cæca, & flebilis ignorauit humanitas, Patrẽ ſcilicet & Filium, & Spiritum ſanctum vnum Deũ, creaturarum omnium conditorẽ atque rectorẽ facere quę vult in cælo & in terra. Cuius ſi pietatẽ quæris, audi breuiter comprehenſam: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Si potentiam, auſculta: Et quis reſiſtit poteſtati tuæ? Si iuſtitiam, lege: Qui iudicauit orbem terræ in æquitate. Nã & vbique eſſe totum Deum manifeſtiſſimè declaratur, dicentẽ Pſalmographo: Quo ibo à ſpiritu tuo & à facie tua quo fugiã? Si aſcendero in cœlũ tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades. Et cætera quæ de illa maieſtate ſacris lectionibus continentur. Iſtas ſiquidẽ literas non ratio humana reperit, ſed hominibus ſanctis virtus cæleſtis infudit: quas tunc bene datur intelligi, quando eas vera & vtilia prædicare mẽs deuota crediderit. Quid enim in illis literis vtilitatis & ſuauitatis non

V. C. deſcribunt.
V. C. oſtẽdũt.
Pſal. 70.
Trinitatis notitiam tradunt ſcriptura ſacra.
Pſal. 9.
Pſal. 9.
Pſal. 138.

non inuenies, ſi puriſſimo lumine mentis intendas? Lectio cuncta virtutum eſt, verbum non inaniter cadens, nec tardat effectus quod promittit affatus, obedientibus conferens æternã ſalutem, ſuperbis reſtituens perenne ſupplicium. Atque ideo eam non ſolum audire, ſed implere ſanctis operibus commonemus. Modò ſiquidem charitatem Dei & proximi monet: modò vt ſæculi peritura contemnas inſinuat: modò vt illam patriã recorderis, in qua es † perpetuò manſurus, infundit. Patientiã monet, ſpẽ tribuit, *perpetuè.* humilitatem proficuam laudat, ſuperbiam ruinoſam ſemper accuſat, pias eleemoſynas creberrimè fieri perſuadet. Tunc, quod ſupra omnes pietates indulgentiſſimum eſt, acceptam ſibi pœnitentiam iudex ipſe teſtatur; quãdo etiam verba quibus rogetur clementiſſimus redẽptor indulget. Terret, vt corrigat; iudicium minatur, vt parcat. Et ſic nos præcipit viuere, vt piis Angelis mereamur eſſe conſortes, fiatque illud in nobis, quod nimis ſuaue atque perpetuum eſt, vt ſit Deus omnia in omnibus; deinde vt eum videamus ſicuti eſt, & ſic de gloriæ ipſius copia cõpleamur, vt nulla vlterius in- *1.Cor.15.* digentiæ ſterilitate fatigemur. Talibus ergo iuſſis quis parere non ambiat, *1.Ioan.3.* niſi qui omnimodo in æternum perire feſtinat? Vltra omnes dementias eſt redemptoris ſui iuſſa negligere, & crudeliſſimi hoſtis vota cõplere. Quot verba, tot præmia: quot ſententiæ, totidem vltiones: nihil vacat ab vtili doctrina, niſi cum ſilet lingua magnalia. O ſi nunquã ceſſaretur à talibus? Peccatis profectò tolleretur locus, ſi otioſum tẽpus non haberet mens inquieta mortalium. His beneficiis larga pietate collatis, addita eſt nobis ſanctæ Trinitatis adorabilis & venerãda cognitio, quod vitæ genus peccatis mortua gentilitas funditus ignorabat. Reſtat nunc vt memoriam faciamus il- *Qui, veteres* lorũ, qui libris ſuis aliquid venerabiliter de ſancta Trinitate docuerunt. Ad *de ſancta Trinitate aliquid* confirmationem igitur fidei noſtræ, & hæreticorum præcauendas inſidias, *ſcripſerint.* legendi ſunt tredecim libri beati Hilarij, quos de ſancta Trinitate profunda & diſertiſſima nimis oratione conſcripſit. Sãcti quoque Ambroſij, quos de eadem re ad Gratianum principem multum claros & venuſto ſermone compoſitos deſignauit. Deinde ſancti Auguſtini quindecim libri, quos idem de Trinitate mirabili profunditate conſcripſit, curioſa vobis intentione meditãdi ſunt. Si quis verò de Patre, & de Filio, & Spiritu ſancto aliquid ſummatim præoptat attingere, nec ſe mauult longa lectione fatigari, legat † Nicæi epiſcopi librũ quẽ de fide cõſcripſit, & doctrinæ cæleſtis cla- *v.c. Nicetæ,* ritate completus, in contemplationẽ diuinam compendioſa breuitate pro- *al. Anchiti.* ducetur. Qui voluminibus ſancti Ambroſij ſociatus eſt, quos ad Gratianũ principem deſtinauit. O inæſtimabilis virtus, qua creatoris aperti ſunt cæli, ſancta Trinitas cordibus fidelium patefacta reſplenduit; & paganitas, quæ honorem occupauerat alienum, à vero Domino confutata diſceſſit! Vtiles enim ſunt ad inſtructionem Eccleſiaſticæ diſciplinæ memorati ſancti *Vtilitatem commẽdat librorũ qui de* Ambroſij de officiis melliflui libri tres. Necnon & beati Auguſtini de vera *diſciplina tractant Eccleſiaſtica.* religione liber vnus, & de doctrina Chriſtiana libri quatuor. Item eiuſdem liber vnus, quem de agone Chriſtiano compoſuit, maximè vobis neceſſarius, qui calcato ſæculo deſudatis in certamine Chriſtiano. Similiter etiam liber eiuſdem quaſi philoſophiæ moralis, quem pro moribus inſtituendis atque corrigendis ex diuina auctoritate collegit, ſpeculumque nominauit,

magna intentionē legendus eſt. Nam & ſancti Auguſtini viginti duos libros, quos de ciuitate Dei confecit, infaſtidibili ſedulitate percurramus. Vbi & Babylonia cōfuſa ciuitas Diaboli, & ſplendida Ieruſalē vrbs Domini Chriſti, in hominum † conuerſatione, competenti diuerſitate monſtratæ ſunt. Scripſit etiā quinque quæſtiones de nouo Teſtamēto ad Honoratū preſbyterum, & octoginta tres alias mirifica deliberatione formatas. Si quis autem dicta ſua diligenti cupit examinatione purgare, nec incauta temeritate delinquere, duos libros retractationum ſancti Auguſtini ſtudioſa lectione percurrat: vnde & ſe comat imitādo, & agnoſcat quantā ſapientiæ copiam beatiſsimo patri indulgentia diuina contulerit, vt quem nemo poterat fortaſſe reprehendere, ipſe ſe videatur cautiſſima retractatione corrigere. Longum eſt illius viri ſingula quæque memorare, dum de eius opuſculis indicandis codex non paruus exiſtat, qui quamlibet dicta ipſius breuiter commemoret, tamen in numeroſas progreſſus eſt paginas lectionum.

† ſionum.

Alludit ad veterem titulum Indiculi Poſsidij, qui eſt indicium librorum D. Auguſt.

De historicis Christianis. Capvt XVII.

HAbent etiā poſt tractatores, diuerſos relatores tēporum ſtudia Chriſtiana, qui Eccleſiaſtica grauitate compoſiti, per viciſſitudines rerū mutabilitateſque regnorum, lacteo quidem ſed cautiſſimo nitore decurrunt. Qui cùm res Eccleſiaſticas referant, & viciſſitudines accedentes per tempora diuerſa deſcribant, neceſſe eſt vt ſenſus legentium rebus cæleſtibus ſemper erudiant, quando nihil ad fortuitos caſus, nihil ad † eorū poteſtates infirmas, vt Gentiles fecerunt, ſed arbitrio creatoris applicare veraciter vniuerſa contendant. Vt eſt Ioſephus, pænè ſecundus Liuius, in libris antiquitatum Iudaicarum latè diffuſus, quem pater Hieronymus ſcribens ad Lucinum Beticum, propter magnitudinem prolixi operis, à ſe perhibet non potuiſſe transferri. Hunc tamen ab amicis noſtris, qui eſt ſubtiliſſimus & multiplex, magno labore in libris viginti duobus conuerti fecimus in Latinum. Qui etiam & alios ſeptem libros captiuitatis Iudaicæ mirabili nitore conſcripſit: quam tranſlationem, alij Hieronymo, alij Ambroſio, alij deputant Rufino; quæ dum talibus viris aſſcribitur, omnino dictionis eximia merita declarantur. Poſt hæc autem legenda eſt hiſtoria, quæ ab Euſebio quidem decem voluminibus Græco ſermone conſcripta, à Rufino autem cum adiectione temporum, quæ ſecuta ſunt, vndecim libris monſtratur explicita. Poſt hiſtoriā verò Euſebij apud Græcos Socrates, Zozomenus & Theodoritus ſequentia conſcripſerunt, quos à viro Epiphanio diſertiſsimo in vno corpore duodecim libris fecimus Deo auxiliante tranferri: ne inſultet habere ſe facunda Græcia neceſſariū, quod vobis iudicet eſſe ſubtractum. Oroſius quoque Chriſtianorum temporum paganorumque collator præſto vobis eſt, ſi eū volueritis legere. Marcellinus etiā quatuor libros de temporum qualitatibus & poſitionibus locorū pulcherrima proprietate conficiens, itineris ſui tramitem laudabiliter percurrit, quem vobis pariter dereliqui. Chronica verò, quæ ſunt imagines hiſtoriarum, breuiſsimæque tēporum commemorationes, ſcripſit Græcè Euſebius, quem trāſtulit Hieronymus in Latinū, & vſque ad tempora ſua deduxit eximiè,

† V. C. deorum.

Ioſephi antiquitatum libri, iuſſu Caſſiodori trāſlati. De bello Iudaico aſſcripta olim verſio, tum D. Hieronymo, tum D. Ambroſio, tū Rufino.

Euſebij hiſtoria.

Hiſtoria Tripartita.

Oroſij hiſtoria.

Marcellini hiſtoriarum lib. 4.

Hunc ſubſecutus eſt ſupraſcriptus Marcellinus Illyricianus, qui adhuc patricij Iuſtiniani fertur egiſſe cancellos, ſed meliore dictione deuotus à tẽpore Theodoſij principis vſque ad fores imperij triumphalis Auguſti Iuſtiniani opus ſuum Domino iuuante perduxit: vt qui ante fuit in obſequio ſuſcepto gratus, poſtea ipſius imperio copioſe amantiſſimus appareret. Sãctus quoque Proſper Chronica ab Adam ad Genſerici tempora & vrbis deprædationem vſque perduxit: Forte inuenietis & alios ſubſequentes; quia non deſunt ſcriptores temporum, cum ſæcula ſibi iugiter peracta ſuccedant. Sed cum te de memoratis rebus diligens lector expleueris, ingeniumque tuum diuina fuerit luce radiatum; lege librum de viris illuſtribus ſancti Hieronymi, vbi diuerſos patres atque opuſcula eorum breuiter & honorauit & tetigit. Deinde & alterum Gennadij Maſſilienſis; qui de ſcriptoribus legis diuinæ quos ſtudio perquiſiuerat certiſſimus iudicauit. Hos in vno corpore ſociatos reliqui, ne per diuerſos codices cognoſcendæ rei tarditas adferatur; ſequuntur enim multarum lectionum venerabilium conditores. Modo enim doctiſſimi viri, aut libros diuina inſpiratione cõficiunt, aut inuicem ſe epiſtolarum gratia conſolantur, aut populos dulciſſimo ſermone deliniunt: Ita vt quidam eorum ſingulari certamine, & cũ hæreticis viuaciſſima nimis altercatione confligant, controuerſias ſubeant, & iudicibus mediis glorioſa diſceptatione confligant. Sic cum prauus quiſque deſtruitur, præſtante domino, fideliſſimus inde ſolidatur. Tunc in illo choro ſanctiſſimo atque facundiſſimo patrum, tibi eum eligere potueris, cum quo ſuauiſſimè colloquaris. Difficile quoque dictu eſt, quàm frequenti occaſione reperta, ſcripturæ ſanctæ locis aptiſſimis potenter ſe aperiant, vt ſubitò tranſiens diſcas, quod te negligenter præteriſſe cognoſcis. Teſtes ſunt doctiſſimi viri diuerſa laude præcipui, quibus, velut ſtellis mimicantibus cœlum, fulget Eccleſia.

Chronicõ Euſebij cõtinuatum à D. Hieronymo & deinde à Marcellino Illyriciano.

D. Proſper Chronica ab Adamo ad Genſerici vſque tempora conſcripſit.

Libri de viris illuſtribus D. Hieronymi & Gennadij.

DE SANCTO HILARIO. CAPVT XVIII.

INter quos ſanctus Hilarius Pictauienſis Epiſcopus nimia profunditate ſubtilis & cautiſſimus diſputor incedit, altasque diuinarum ſcripturarũ abyſſos in medium reuerenter adducens, facit præſtante Deo illuminata mente conſpici, quæ prius parobolis velabantur obſcuris.

DE SANCTO CYPRIANO. CAPVT XIX.

IMpoſſibile eſt omnino complecti, quantum inter alios ſcriptores, †prærterita ratione baptiſmatis (quam †vſus gratia repudiauit Eccleſię) conferat beatiſſimus Cyprianus, velut oleum decurrens in omnem ſuauitatem lingua compoſita, declamator inſignis, doctorque mirabilis. Quãtos enim ille dubitantes non pertulit labi, lapſos verè firmiſſima prædicatione ſolidauit, Cõfeſſores ad Martyriũ ipſe perduxit? Et ne minor eſſet prędicationibus ſuis, ipſe quoq; Martyrij corona Domino præſtante decoratus eſt. Nam inter alia quæ nobis facũdiæ ſuæ clara monimenta dereliquit, in expoſitione orationis dominicæ, quæ contra ſubrepentia vitia, velut inuictus clypeus, ſemper opponitur, libellum declamatoria venuſtate conſcripſit.

præter iterationem.

vſus atque gratia.

D. Cypriani libellus de Oratione Dominica.

De ſancto Ambroſio. Capvt XX.

SAnctus quoque Ambroſius lactei ſermonis emanator, cum grauitate acutus, peruiolenta perſuaſione dulciſſimus; cui fuit æqualis doctrina cũ vita, quando ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arriſit.

De ſancto Hieronymo. Cap. XXI.

BEatus etiam Hieronymus Latinæ linguæ dilatator eximius, qui nobis in tranſlatione diuinæ ſcripturæ tantum præſtitit, vt ad Hebræum fontem pænè non egeamus accedere, quando nos facũdiæ ſuæ multa cognoſcitur vbertate ſatiaſſe; plurimis libris, copioſis epiſtolis fecit beatos, quibus ſcribere domino præſtante dignatus eſt. Planus, doctus, dulcis, parata copia ſermonum ad quamcunque partem conuertit ingenium: modò humilibus ſuauiter blanditur, modò ſuperborum colla confringit, modò derogatoribus ſuis vicem neceſſaria mordacitate reſtituens, modò virginitatem prædicans, modò matrimonia caſta defendẽs, modò virtutum certaminaglorioſa collaudans, modò lapſus in clericis atque monachis prauitates accuſans: ſed tamen vbicunque ſe locus attulit, Gentilium exempla dulciſſima varietate permiſcuit: totum explicans, totum exornans, & per diuerſa diſputationum genera† diſertus ſemper & æqualis incedens. *v. diſſertor.* Nam cùm aliquos magna vbertate libros protendat, tamẽ pro dulcedine dictorum †ſuorum ſemper gratus eſt. *finis eius ſemper gratus eſt.* Quem in Bethleem habitaſſe ocioſum non arbitror; niſi vt in terra illa miraculorum, ad inſtar ſolis, eius quoque ab oriente nobis lamparet eloquium. *Lampare, pro ſplendere, à verbo Græco λάμπω, vſitarum etiam Beda in Hymnis.* Is epiſtolam ſuã ad Paulinum & Senatorem, & Preſbyterum mirificam deſtinauit, docẽs quemadmodum ſcripturas diuinas adhibita cautela perlegeret. Vbi breuiter virtutem vniuſcuiuſque libri veteris & noui Teſtamenti mirabiliter indicauit. Quam ſi ante reperiſſem, eloquentiæ ipſius cedens, contentus fortaſſe fueram, de eadem parte nihil dicere: Sed quia & ille alia, & nos diuerſa in opere iam confecto Domino largiente conſcripſeramus, credo quod lector diligens & in hoc opuſculo non inutiliter occupetur. *D. Hieron. Epiſtola ad Paulinum.* Ille enim ſcripſit ad diuinæ legis nouum lectorem, qui tamen erat litteris ſæcularibus eruditus, vt etiam librum de Theodoſio principe prudenter, ornatéque cõfecerit. *Paulini liber de Theodoſio principe.* Nec illa tempeſtate, vt datur intelligi, tantos ſcriptores ſuæ partis habuit, quos eum in ordine legere commoneret: quoniam illo tempore milites Chriſti in gymnaſio legis diuinæ, ſalutari adhuc laborabant ſudore, in quos & ipſe poſtea multa conſcripſit. Nobis verò fuit cauſa diuerſa. Primùm quod ad fratres ſimul & impolitos ſcripſimus inſtruendos, vt per multos auctores qui iam noſtra ætate declarati ſunt, cæleſtium ſcripturarũ plenitudine compleantur; & non tam ex nobis, qui huius rei pauperes ſumus, quàm ex copioſis & antiquis patribus laudabiliter imbuantur. Sed & ne aliquid eis deeſſe poſſit, qui ad ſtudia huius ſæculi non fuerunt, tam de artibus, quàm de diſciplinis ſæcularium litterarum in ſecundo volumine breuiter credidimus ammonẽdos, vt ſimplicibus viris famuletur in mũdanarum peritia litterarum, quæ præter additamenta quorundam doctorũ, à ſcripturis diuinis cognoſcitur eſſe progreſſa. Ita fit vt nec vituperatio de noua præſumptione nos carpat, & de paruo voluminis obſequio gratiç forſitan momenta proueniant.

De sancto Augustino. Caput XXII.

IPſe etiam doctor eximius beatiſſimus Auguſtinus, debellator hæreticorum, defenſor fidelium, & famoſorum palma certaminum; in quibuſdam libris nimia difficultate †reconditur, in quibuſdam ſic eſt planiſſimus, vt etiam paruulis probetur acceptus: cuius aperta ſuauia ſunt, obſcura verò magnis vtilitatibus farcita pingueſcunt. Huius autem ingenij viuacitatem ſi quis noſſe deſiderat, libros ipſius Confeſſionũ legat, vbi ſe refert omnes Mathematicas diſciplinas ſine magiſtro comprehendiſſe, quas aliis ſub doctis expoſitoribus vix datur attingere. Symbolũ quoque noſtræ fidei, teſtimonium recti cordis, promiſſionis inſolubile ſacramentum, frequenti expoſitione patefecit; vt profundiùs intelligentes illa quæ credere nos profitemur, cautiſſimè promiſſa ſeruemus. Legendus eſt etiam liber eiuſdem, vbi diuerſas hæreſes poſt Epiphanium pontificem compendioſa breuitate complexus eſt, quando nullius ſanæ mentis acquieſcit ingenium in illas cautes incidere, in quas alterum cognouerit pertuliſſe naufragium. Illorum ſiquidem ſenſus omnino cauendus eſt, quos prouida damnauit Eccleſia. Et †ſi quidem tali modo præſumitur, cauta nimis obſeruatione declinetur.

reconditus. *Lib. D. Aug. de hæreſibus.* *ſi quid tale.*

De abbate †Eugepio et abbate Dionysio. Caput XXIII.

Eυγίππιο.

COnuenit etiã, vt preſbyteri Eugepij opera neceſſariò legere debeatis: quem nos quoque vidimus, virum quidem non vſque adeo ſæcularibus litteris eruditum, ſed ſcripturarum diuinarum lectione pleniſſimum. Hic ad parentem noſtram Probam virginem ſacram, ex operibus ſancti Auguſtini valde beatiſſimis quæſtiones ac ſententias, ac diuerſas res deflorans, in vno corpore neceſſaria nimis diſpenſatione collegit, & in trecentis triginta octo capitulis collocauit. Qui codex vt arbitror vtiliter legitur, quando in vno corpore diligentia ſtudioſi viri potuit recondi, quæ in magna Bibliotheca vix præualet inueniri. Generat etiam hodiéque Catholica Eccleſia viros illuſtres probabilium dogmatum †decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus & Dionyſius monachus, Scytha natione, ſed moribus omnino Romanus, in vtraque lingua valde doctiſſimus, reddens actionibus ſuis, quam in libris Domini legerat æquitatem, qui ſcripturas diuinas tanta curioſitate diſcuſſerat, atque intellexerat, vt vndecunque interrogatus fuiſſet, †paratum haberet competens ſine aliqua dilatione reſponſum; qui mecum dialecticam legit, & in exemplo glorioſi magiſterij plurimos annos vitam ſuam Domino præſtante tranſegit. Pudet me de conſorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum ſapientia magna ſimplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas: vt in nullo ſe vel extremis famulis anteferret, cum dignus eſſet Regum ſine dubitatione colloquiis. Interueniat pro nobis, qui nobiſcum orare conſueuerat: vt cuius hic ſumus oratione ſuffulti, eius poſſimus nunc meritis adiuuari. Qui petitus à Stephano Epiſcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus canones Eccleſiaſticos moribus ſuis, vt erat planus

Eugepij ad Probam virginem Trecentorum liber ex Aug. *v. c. de corpore* *paratus.*

Canones de Paſchali cyclo Dionyſij Abbatis.

Multa quoque Dionyſius ille è Græco tranſtulit.

releg.

adeo.

adſtrictus.

ſuſceptus.

Concilia Epheſinum, & Chalcedonēſe & epiſtola encyclia.

atque diſertus, magnæ eloquentiæ luce copoſuit, quos hodie vſu celeberrimo Eccleſia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos aſſiduè legere, ne videamini tam ſalutares Eccleſiaſticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco tranſtulit in Latinum, quæ vtilitati poſſunt Eccleſiæ conuenire. Qui tanta Latinitatis & Græcitatis peritia fungebatur: vt quoſcunque libros Græcos in manibus acciperet, Latine ſine offenſione tranſcurreret, iterúmque Latinos Attico ſermone † legeret, vt crederes hoc eſſe conſcriptum, quod os eius inoffenſa velocitate fundebat. Longum eſt de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquas virtutes hoc habuiſſe probatur eximium, vt cùm ſe totum Deo tradidiſſet, non aſpernaretur ſæculariũ conuerſationibus intereſſe. Caſtus nimium cum alienas quotidie videret vxores, mitis cùm ferè gentium veſano turbine pulſaretur. Fũdebat lachrymas motus compunctione, cùm audiret garrula verba lætitiæ: ieiunabat ſine exprobratione prandentium, & † ideo conuiuiis gratanter intererat, vt inter corporales epulas inquiſitus ſpiritales copias ſemper exhiberet. Quod ſi tamen aliquando comederet, paruo quidem cibo, ſed tamen eſcis communibus vtebatur. Vnde ſummum genus æſtimo patientiæ, inter humanas eſſe delicias, & abſtinentiæ cuſtodire menſuram. Sed, vt bona mentis eius infucata laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perſeueranter † aduinctus; & quicquid poſſunt legentes per diuerſos quærere, in illius ſcientià cognoſcebatur poſſe fulgere. Cuius nomini aliqua praui homines calumnioſe nituntur ingerere, vnde ſua videantur errata aliquatenus excuſare. Sed ille iam ſæculi peruerſitate derelicta, præſtante domino in Eccleſiæ pace † ſepultus, inter Dei famulos credendus eſt habere conſortium. dicerem adhuc fortaſſe reliqua de ſancto viro quæ nobis totius probationis veritate comperta ſunt; ſed neceſſe eſt vt propoſitum noſtrum potius exequamur, ne cùm ſimus debitores alterius promiſſionis, aliud diu referre importuna loquacitate videamur. Et vt vobis in regulis fidei nulla poſſit nocere ſurreptio, legite quas habetis in promptu Synodum Epheſinam & Chalcedonenſem, nec non & encyclia, id eſt, epiſtolas confirmationis ſupradicti concilij. Quæ ſi diligenter excurritis, verſutiæ improborum nulla vobis occaſione præualebunt.

Explicit lib. I. incipit II.

RECA-

RECAPITVLATIO GENERALIS QVO STVDIO SCRIPTVRA SANCTA LEGENDA SIT. CAPVT XXIIII.

DEMVS itaque operam, & poſt introductorios libros auctoritatem cum expoſitoribus ſuis ſedula intentione curramus, viaſque intelligentiæ patrum labore repertas pio ſtudio ſubſequamur, non ad quæſtiones inaniſſimas auida ſuperfluitate tendamus. Quod dictum rationabiliter in tractatoribus probatiſſimis inuenitur, hoc procul dubio credamus eſſe diuinum; ſi quid diſſonum aut diſcordans patrum regulis contigerit inueniri, vitandum eſſe iudicemus. Origo enim ſæuiſſimi erroris eſt, in ſuſpectis auctoribus amare totum, & ſine iudicio defendere velle quod inuenis. ſcriptum eſt enim, 1.Theſſ.5. omnia probate, quod bonum eſt tenete. Sed vt in † ſumma ſummam. quæ ſunt dicenda complectar, cuncta quæ antiqui expoſitores probabiliter dixerunt, ſollicita mente tenenda ſunt: illa verò quæ ab eis intractata relicta ſunt, ne infructuoſo labore fatigemur, primùm rimanda ſunt quas virtutes habeant, aut ad quæ nos inſtituta perducant; deinde quid nos velint de ſe legendo contrahere. Nam licet textus planiſſimus eſſe videatur, & hiſtorica relatione reluceat, modò tamen aut iuſtitiam perſuadet, aut impietatem redarguit, aut tolerantiam prædicat, aut vitia mobilitatis accuſat, aut ſuperbiã damnat, aut bona humilitatis exaltat; aut impacatos reprimit, aut caritate pleniſſimos conſolatur, aut aliquid tale commemorat, quo ad probos mores incitet, & à nefariis cogitationibus reſpectu pietatis abducat. Deus enĩ ſi ſolis bonis præmia polliceretur, benignitas ipſius neglecta tepeſceret. Si verò malis iugiter minaretur exitium, deſperatio ſalutis præcipitaret ad vitia. Et ideo pius Redemptor pro ſalute noſtra vtrumque moderatus eſt, vt & peccatores denunciata pœna terreat, & bonis digna præmia compromittat. Quapropter ad intentiones librorum generaliter ſemper animus erigatur, mentémque noſtram in illa contemplatione defigamus, quæ non tantum auribus ſonat, ſed oculis interioribus eluceſcit. Nam & ſi ſimplex videatur eſſe relatio, nihil vacuum, nihil otioſum diuinis litteris continetur, ſed ſemper ad vtilitatem aliquam dicitur, quæ rectiſſimis ſenſibus ſalubriter hauriatur. Et ideo quando bona referuntur, ad imitationẽ protinus erigamur; quando facinora punienda narrantur, operari talia formidemus. Ita fit vt ſemper aliquid vtilitatis acquiramus, ſi quapropter referuntur, aduertimus.

COSMOGRAPHOS LEGENDOS A MONACHIS. CAP. XXV.

COſmographorum quoque notitiam vobis percurrendam eſſe nõ immerito ſuademus: vt loca ſingula quæ in libris Sanctis legitis, in qua

Iulij Oratoris Coſmographia.

parte mundi ſint poſita,euidenter cognoſcere debeatis.Quod vobis proueniet abſolute, ſi libellū Iulij oratoris,quem vobis reliqui,ſtudioſe legere feſtinetis:qui maria,inſulas,montes famoſos,prouincias, ciuitates, flumina,gentes,ita quadrifaria diſtinctione complexus eſt,vt pænè nihil libro ipſi deſit quod ad Comoſgraphi notitiam cognoſcitur pertinere. Marcellinus,de quo iam dixi, pari cura legendus eſt, qui Conſtantinopolitanam ciuitatem & vrbem Hieroſolymorum quatuor libellis minutiſſima narratione conſcripſit.Deinde penacem Dionyſij diſcite breuiter comprehenſum: vt quod auribus in ſupradicto ſcripto libro percipitur, penè oculis intuentibus videre poſſitis.Tum ſi vos notitiæ nobilis cura flammauerit, habetis Ptolomæi codicem,qui ſic omnia loca euidenter expreſſit, vt eum cunctarum regionum penè incolam fuiſſe iudicetis. Eóque fiat vt vno loco poſiti,ſicut monachos decet, animo percurratis, quod aliquorum peregrinatio plurimo labore collegit.

Marcellini Conſtantinopolitana & Hieroſolimitana deſcriptio.

Ptolomaus.

De notis affigendis. Cap. XXVI.

ILlud etiā indicādū eſſe curauimus,vt vos labor noſter inſtrueret,& qualicunq; munuſculo ſtudium veſtræ ſanctitatis ornaret,præſtante Domino, quantum aut ſenex,aut longa peregrinatione fatigatus relegere præualui, quibuſdam codicibus patrum præſentes notas minio deſignatas, quæ ſunt indices codicum;ſingulis quibuſque locis, vt arbitror, competenter impreſſi.Nam expoſitionibus Octateuchi hanc dedimus notam:Oct. Alteram,Regum:Reg.Tertiam,Pſalterij:Pſ.Quartam,Salomonis:Sal. Quintam,Prophetarum:Proph.Sextam, Agiographorū:Ag.Septimam, Euangeliorum:Eu.Octauam,epiſtolis Apoſtolorum:Ap.Nonam,actibus Apoſtolorum:Ac.Apocalypſi:A a.Quas in primordiis codicum, quos tamen ſub ipſo ſtudio tranſire præualui,ſemper aſſcripſi;vt vos illas in textu poſitas ſine ambiguitate poſſitis agnoſcere,ſi paginas ſingulas ſtudioſa mente curratis.Tunc ſi placet,qui tamen plurima lectione præſumitis, per tractatores probatiſſimos imitatio vobis facile ſubiacebit. Ita fiet vt aliud inde genus expoſitionis acutiſſimum pulcherrimúmque naſcatur, & quod forſitan priores noſtri in commentis ſuis minimè dilucidauerunt, ibi aliquatenus reperiantur eſſe declarata.Idiomata quoque legis diuinæ,id eſt, proprias dictiones tali charactere pp. ſignauimus,vt vbicūque reperta fuerint, verba ipſa nulla præſumptione violentur.

De schematibvs ac disciplinis. Capvt XXVII.

ILlud quoque commonendum eſſe credidimus, quoniam tam in litteris ſacris quam in expoſitoribus doctiſſimis:multa per ſchemata,multa per definitiones, multa per artem Grammaticam,multa per artem Rethoricam,multa per Dialecticam,multa per diſciplinam Arithmeticam, multa per Muſicam,multa per diſciplinam Geometricam,multa per Aſtronomicam intelligere poſſumus: non abs re eſſe inſtituta ſæcularium magiſtrorum,artes ſcilicet ac diſciplinas cum ſuis diuiſionibus,in ſequēti libro paucis attingere:quatenus & qui talia didicerunt, breuiter admoneantur,

Argumētum libri ſecundi.

& qui

& qui latiùs fortaſſe legere minimè potuerunt, aliquid exinde compendioſa breuitate cognoſcant. Eſt enim rerum iſtarum proculdubio, ſicut & patribus noſtris viſum eſt, vtilis & non refugienda cognitio, quando eam in literis ſacris tanquam in origine generalis perfectéque ſapientię vbique reperis eſſe diffuſam. Nā cùm ibi reddita fuerit atque mōſtrata, ſenſus noſter ad intelligendum modis omnibus adiuuatur. Sit ergo antiquorum labor opus noſtrum, vt † quod illi latiùs † plurimis codicibus ediderūt, nos breuiſſimè ſicut iam dictū eſt, ſecundo volumine collecta pandamus, & quod illi ad exercendas verſutias deriuauerunt, nos ad veritatis obſequia laudabili deuotione reuocemus, quatenus quæ inde furtiuè ſublata ſunt, in obſequium rectæ intelligentiæ honeſta conditione reddātur. Opus quidem, vt arbitror neceſſarium, ſed conſiderata difficultate perarduum, in duobus libris comprehendere velle diuinarum & humanarum fontes copioſiſſimos literarum. Vbi Sedulij verſus illi dicendi ſunt:

qua. pluribus.

Sedulij verſus.

Grandia poſco quidem, ſed tu dare grandia noſti,
Quem magis offendit, quiſquis ſperando tepeſcit.

QVID LEGVNT QVI SCRIPTVRAS LOGICAS INTROIRE NON POSSVNT. CAP. XXVIII.

Exiſtimo legendum Logicas.

QVod ſi quorundam ſimplicitas fratrum non potuerit, quæ ſunt in ſequenti libro deflorata cognoſcere, quia pęnè breuitas omnis obſcura eſt, ſufficiat eis, ſummatim earū rerum diuiſiones, vtilitates, virtutéſq; perpendere, vt ad † cognoſcendā legem diuinā feruida mentis intentione rapiantur. Per diuerſos enim ſanctiſſimos patres inueniēt vnde deſideriū ſuū pleniſſima poſſint vbertate ſatiare. Tantum ſit legendi ſincerus affectus, & intelligendi ſobriū votum. Tunc ſalutatis aſsiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exterruit. Sciamus tamen nō in ſolis litteris poſitam eſſe prudētiam, ſed perfectā ſapientiā dare Deum vnicuiq; prout vult. Nam ſi tantùm in litteris eſſet ſcientia rerū bonarum, qui litteras neſciunt, vtique rectam ſapientiam non haberent. Sed cùm multi agrāmati ad verū intellectum perueniant, rectámque fidem percipiant cœlitus aſpiratam, dubiū non eſt, puris ac deuotis ſenſibus Deum concedere, quod eis iudicat expedire. Scriptum eſt enim: Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Quapropter actibus bonis & orationibus aſsiduis hoc petendum eſt, vt ad veram fidem, operáſque ſanctiſsimas, vbi eſt vita noſtra perpetua Domino comitante veniamus. Legitur enim: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam. Veruntamen nec illud patres ſanctiſsimi decreuerunt, vt ſæcularium literarum ſtudia reſpuantur, quia non exinde minimum ad ſacras ſcripturas intelligendas ſenſus noſter inſtruitur. Si tamen diuina gratia ſuffragante notitia ipſarū rerum ſobriè ac rationabiliter inquiratur; nō vt in ipſis habeamus ſpem profectus noſtri, ſed ipſa † tranſeunter deſideremus nobis à patre luminum proficuam ſalutarémque ſapientiā debere concedi. Quanti enim philoſophi hæc ſolummodo lectitantes, ad fontem ſapientiæ non venerunt, & vero lumine priuati, ignorantiæ cæcitate demerſi ſunt! Quoniam, ſicut à quodam dictum eſt, nunquam poteſt pleniſsimè

cognoſcendā.

Pſal. 93.

Pſal. 126.

tranſeuntes.

inueſtigari, quod non per viam ſuam quæritur. Multi iterum patres noſtri talibus litteris eruditi & in lege Domini permanentes, ad veram ſapiētiam peruenerunt. Sicut beatus Auguſtinus in libro de doctrinæ Chriſtiana meminit, dicens: Non aſpicimus quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus & doctor ſuauiſſimus, & martyr beatiſſimus: quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, (nos addimus Ambroſium, ipſúmque Auguſtinum, atque Hieronymū, multóſque alios innumerabiles Græcos:) Hoc etiā ipſe fideliſſimus Dei famulus Moiſes fecit. De quo ſcriptum eſt, quòd eruditus fuerit omni ſapientia Ægyptiorum: quos nos imitantes, acutiſſimè quidem, ſed incunctanter vtraſque doctrinas ſi poſſumus legere feſtinemus. Quis enim audeat habere dubiū, vbi virorum talium multiplex, præcedit exemplum? ſciētes planè ſicut iam dictum eſt, rectam verámque ſapientiam Dominum poſſe cōcedere. Sicut ait liber ſapientiæ: Sapientia à domino Deo eſt, & cum ipſo fuit ſemper & permanet in æternum. Quapropter toto niſu, toto labore, totis deſideriis exquiramus, vt ad tale tātúmque munus Domino largiente peruenire mereamur. Hoc enim nobis eſt ſalutare, proficuum, glorioſum, perpetuum: quoniam nulla mors, nulla mobilitas, nulla ſeparare poſſit obliuio, ſed in illa ſuauitate patriæ, cum Domino faciet æterna exultatione gaudere. Quod ſi alicui fratrum (vt meminit Virgilius)

D. Auguſtin. de doctrina Chriſtiana.

Act. 7.

Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis,

vt nec humanis nec diuinis literis perfectè poſſit erudiri, aliqua tamen ſciētiæ mediocritate ſuffultus, eligat certè quod ſequitur:

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes:

Quia nec ipſum eſt à Monachis alienum, hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari. Legitur enim Pſalmo 127. labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Quod ſi huius ſtudij requirantur auctores, de hortis ſcripſit pulcherrimè Gargilius Marcialis, qui & nutrimenta holerum & virtutes eorum diligenter expoſuit, vt ex illius commentarij lectione præſtante Domino vnuſquiſque & ſaturari valeat & ſanari, quem vobis inter alios codices reliqui. Pari etiam modo in agris colendis, in apibus, in columbis, necnon & piſcibus alendis inter cæteros Columella, & † Emilianus auctores probabiles extiterunt. Sed Columella ſedecim libris per diuerſas agriculturæ ſpecies eloquens ac facund' illabitur, diſertis potiùs quàm imperitis accōmodus, vt operis eius † ſtudio non ſolùm communi fructu, ſed etiam gratiſſimis epulis † explicantur. Emilianus etiam explanatos duodecim libros de hortis vel pecoribus aliiſque rebus planiſſima lucidatione diſſeruit, quem vobis inter alios lectitandum Domino præſtante dereliqui. Hæc tamen cum peregrinis atque ægrotis præparantur, fiunt cœleſtia, quamuis videantur eſſe terrena. Quale eſt enim languentes aut dulcibus pomis reficere, aut † columbarum fœtibus enutrire, aut piſcibus alere, aut mellis ſuauitate mulcere? Nam cùm vel aquam frigidam in nomine ſuo dominus pauperi præcipiat offerri, quanto gratius erit diuerſis egentibus eſcas ſuauiſſimas dare, pro quibus in illo iudicio fructum multiplicata poſſitis mercede recipere. Non debet negligi, vndecunque poteſt homini ſubueniri probabiliter.

Auctores de re hortenſi. Locus obſcurus.

Columella. V. Emilian'.

ſtudioſi.

expleantur. Emilianus.

columborum.

De

DE POSITIONE MONASTERII VIVARIENSIS SIVE CASTELLENSIS. CAP. XXIX.

INuitat ſiquidem vos locus Viuarienſis monaſterij ad multa peregrinis & egentibus præparanda, quando habetis hortos irriguos, & piſcoſi amnis Pellenæ fluenta vicina: qui nec magnitudine vndarum ſuſpectus habetur, nec exiguitate temnibilis, influit vobis arte moderatus, vbicunque neceſſarius iudicatur, & hortis veſtris ſufficiens & irriguus. Adeſt enim cùm deſideratur, & cùm vota compleuerit, remotus abſcedit, ſic quodammodo monaſterio deuotus exiſtens, vt nec oneret importunus, nec † poteſt deeſſe cum quæritur. Maria quoque vobis ita ſubiacent, vt piſcationibus variis pateant, & aptus piſcis cùm libuerit viuariis poſſit includi. Fecimus enim illic iuuante Domino grata receptacula, vbi ſub clauſtro fideli vagetur piſcium multitudo: ita conſentanea montium ſpeluncis, vt nullatenus ſe ſentiat captum, cui libertas eſt eſcas ſumere, & per ſolitas ſe cauernas abſcondere. Balnea quoque congruẽter ægris præparata corporibus iuſſimus ædificari. Vbi fontium perſpicuitas decenter illabitur, quæ & potui gratiſſima cognoſcitur & lauacris. Ita fit vt monaſterium veſtrum potius quæratur ab aliis, quàm vos extranea loca deſiderare poſſitis. Verùm hęc vt ſcitis oblectamenta ſunt præſentium rerum non ſpes futura fidelium, iſtud tranſiturum, illud ſine fine eſt manſurum. Sed illic poſiti ad illa potius deſideria transferamur, quæ nos faciant regnare cum Chriſto. Caſſianũ presbyterum, qui conſcripſit de inſtitutione fidelium Monachorum, ſedulò legite & libenter audite. Qui inter ipſa initia ſancti propoſiti, octo principalia vitia dicit eſſe fugienda. Hic noxios motus animorum ita competenter inſinuat, vt exceſſus ſuos hominem penè videre faciat, & vitare compellat, quos antea cõfuſione caliginis ignorabat: qui tamen de libero arbitrio, à beato Proſpero iure culpatus eſt. Vnde monemus vt in rebus talibus excedentem ſub cautela legere debeatis. Cuius dicta Victor † Martyritanus epiſcopus Afer ita Domino iuuante purgauit, & quæ minus erant addidit, vt ei rerum iſtarum palma meritò conferatur, quem inter alios de Africæ partibus cito nobis credimus eſſe dirigendum. Cætera verò genera Monachorum vehementer accuſat. Sed vos cariſſimi fratres Deo iuuãte eas partes legite quas ſalubriter cognoſcitur ille laudaſſe. Nam ſi vos in monaſterio Viuarienſi, ſicut credere dignum eſt, diuina gratia ſuffragante cœnobiorum conſuetudo competenter audiat, & aliquid ſublimius defectos animos optare contingat: habetis montes Caſtelli Secreta ſuauia, vt velut anachoritæ præſtante Domino feliciter eſſe poſſitis. Sunt enim remota & emicantia Eremi loca, quando muris priſtinis ambientibus probantur incluſa. Quapropter aptum vobis erit eligere exercitatis iámque probatiſſimis illud habitaculum, ſi prius in corde veſtro fuerit præparatus aſcenſus. Legendo enim cognoſcitis vnum de duobus, quid aut deſiderare, aut tolerare poſſitis. Tantum eſt, vt cõuerſationis probitate ſeruata, qui non valet alios ſermonibus docere, morum videlicet inſtruat ſanctitate.

Viuarienſe monaſterium.

poſſit.

Caſsiani libri de Inſtitutione monachorum quo cautela legendi.

V. C. Martaritanus.

Victor epiſcopus Afer Caſſiani dicta purgauit.

DE ANTIQVARIIS, ET COMMEMORATIONE ORTHOGRAPHIÆ. CAP. XXX.

Antiquariorum ſtudium commēdat in deſcribendis S. ſcripturarū codicibus.

EGo tamen fateor votum meũ inter vos, quæcunque poſſunt corporeo labore compleri, Antiquariorũ mihi ſtudia, ſi tamen veraciter ſcribant, non immeritò forſitan plus placere: quod & mentem ſuam relegendo ſcripturas diuinas ſalutariter inſtruunt, & domini præcepta ſcribendo longe latéque diſſeminant. Felix intentio, laudanda ſedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, ſalutem mortalibus tacitum dare, & contra diaboli ſurreptiones illicitas calamo atramentóque pugnare. Tot enim vulnera Satanas accipit, quot Antiquari⁹ Domini verba deſcribit. Vno itaque loco ſitus, operis ſui diſſeminatione per diuerſas prouincias vadit. In locis ſanctis legitur labor ipſius: audiunt populi vnde ſe à praua voluntate conuertant, & Domino pura mente deſeruiant. Operatur abſens de opere ſuo. Nequeo dicere, viciſſitudinem illum de doctorum bonis non poſſe percipere, ſi tamen non cupiditatis ambitu ſed recto ſtudio talia noſcatur efficere. Verba cœleſtia multiplicat homo: & quadam ſignificatione comprobabili, ſi fas eſt dicere, tribus digitis ſcribitur, quod virtus ſanctæ Trinitatis effatur. O ſpectaculum bene conſiderantibus glorioſum! Arundine currente verba cœleſtia deſcribuntur, vt vnde diabolus caput Domini in paſſione fecit percuti, inde eius calliditas poſſit extingui. Accedit etiã laudibus eorum quod factum Domini aliquo modo videtur imitari, qui legẽ ſuam, licet figuraliter ſit dictum, omnipotentis digiti operatione conſcripſit. Multa ſunt quidem, quæ de tam inſigni arte referantur, ſed ſufficit eos dici librarios qui libræ Domini iuſtitiæque deſeruiunt. Sed ne tanto bono mutatis litteris ſcriptores verba vitioſa permiſceant, aut ineruditus emendator neſciat errata corrigere: Orthographos antiquos legant, Veliũ Longum, Curtium Valerianum, Papirianum, Adamãtium Martyriũ, de v & b, i euſdẽ de primis, mediis, atque vltimis ſyllabis, eiuſdẽ de b litera trifariam in vnũ poſita, & Eutichen de aſpiratione, ſed & Focã de differentia generis. Quos ego † quantum potui ſtudioſa curioſitate collegi. Et ne quempiam memoratorum codicum obſcuritas derelicta turbaret, quoniam antiquarum declinationum pro mixtione propria partes confuſæ ſunt, magno ſtudio laboris incubui, vt in libro ſequeſtrato atque cõpoſito, qui inſcribitur de orthographia ad vos defloratæ regulæ peruenirent, & dubietate ſublata liberior animus viã emendationis incederet. Diomedẽ quoque & Theoctiſtũ aliqua de tali arte conſcripſiſſe cõperimus: qui ſi inuenti fuerint, vos quoque eorum deflorata colligite. Fortè & alios inuenire poſſitis, per quos notitia veſtra potius inſtruatur. Iſti tamẽ qui memorati ſunt, ſi aſſiduo ſtudio relegantur, omnẽ vobis caliginem ignorationis abſcindũt: vt quod hactenus ignoratũ eſt, habeatur ex maxima parte notiſſimum. His etiam addimus in codicibus cooperiendis doctos artifices: vt literarum ſacrarũ pulchritudinẽ facies deſuper decora veſtiret: exemplum illud dominicæ figurationis ex aliqua parte forſitan imitantes, qui eos quos ad cœnam ęſtimauit inuitandos, in gloria cœleſtis cõuiuij ſtolis nuptialibus operuit. Quibus multiplices ſpecies facturarum in vno codice depictas, ni fallor, expreſſimus, vt qualem maluerit ſtudioſus tegumẽti formã, ipſe ſibi poſſit eligere.

Orthographi antiqui.

quanta.

Liber Caſſiodori de ortographia.

Codicũ cooperiendorum artifices.

Para-

Parauimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas,conſeruatrices illuminantium flammarum,ipſas ſibi nutriẽtes incẽdium, quæ humano miniſterio ceſſante, prolixè cuſtodiant vberrimi luminis abundantiſſimam claritatem; vbi olei pinguedo non deficit, quamuis flammis ardentibus iugiter torreatur.Sed nec horarũ modulos paſſi ſumus vos vllatenus ignorare, qui ad magnas vtilitates humani generis noſcuntur inuenti.Quapropter Horologium vobis vnum, quod ſolis claritas indicet,præparaſſe cognoſcor,alterũ vero aquatile,ꝙ die noctúq; horarũ iugiter indicat quantitatem: quia frequenter nonnullis diebus ſolis claritas abeſſe cognoſcitur. miróque modo in terris aqua peragit, quod ſolis flammeus vigor deſuper modulatus excurrit.Ita quæ natura diuiſa ſunt, ars hominum fecit ire concorditer:in quibus fides rerum tanta veritate conſiſtit,vt quod ab vtriſque geritur,per internũcios æſtimes eſſe conſtitutũ. Hæc ergo procurata ſunt, vt milites Chriſti certiſſimis ſignis admoniti, ad opus exercendum diuinum quaſi tubis clangentibus † euocentur.

Lucerna ipſa ſibi nutriẽtes incendium.

Horologia duo.

v.c. elocentur.

DE MEDICIS. CAP. XXXI.

SEd & vos alloquor fratres egregios, qui humani corporis ſalutem ſedula curioſitate tractatis,& confugientibus ad loca Sanctorum, officia beatæ pietatis impenditis:triſtes paſſionibus alienis, de periclitãtibus mœſti,ſuſceptorum dolore cõfixi, & in alienis calamitatibus mœrore proprio ſemper attoniti: vt, ſicut artis veſtræ peritia docet, languentibus ſyncero ſtudio ſeruiatis, ab illo mercedem recepturi à quo poſſunt pro temporalibus æterna retribui.Et ideo diſcite quidem naturas herbarum,commixtionéſque ſpecierum ſollicita mente tractate:ſed non ponatis in herbis ſpem, non in humanis conſiliis ſoſpitatẽ. Nam quamuis medicina legatur à Domino conſtituta,ipſe tamen ſanos efficit,qui vitam ſine fine concedit. Scriptũ eſt enim:Omne quod facitis in verbo aut in opere,in nomine Domini Ieſu facite,gratias agentes Deo & patri per ipſum. Quod ſi vobis non fuerit Græcarum literarum nota facundia, imprimis habetis herbarium Dioſcoridis,qui herbas agrorum mirabili proprietate diſſeruit, atq; depinxit. Poſt hæc legite Hippocratem atque Galenum Latina lingua conuerſos, id eſt, Therapeutica Galeni ad Philoſophum Glauconem deſtinata, & anonymum quendã qui ex diuerſis auctoribus probatur eſſe collectus. Deinde Cælij Aurelij de medicina & Hippocratis de herbis & curis, diuerſóſq; alios medendi arte compoſitos, quos vobis in Bibliothecæ noſtræ ſinibus reconditos Deo auxiliante dereliqui.

Eccle.38.

Therapeutica Galeni.

Cælij Aurelij de medicina.

Hippocratis de herbis & curis libri.

COMMONITIO ABBATIS CONGREGATIONISQVE MONACHORVM. CAP. XXXII.

QVapropter omnes quos monaſterij ſepta concludũt, tam patrum regulas, quàm præceptoris proprij iuſſa ſeruate, & libenter quæ vobis ſalubriter imperantur efficite:quia magnæ remunerationis pręmiũ ſine aliquo murmure præceptis ſalutaribus obedire. Vos autẽ ſanctiſſimos viros abbates Calchedoniũ & Gerõtiũ deprecor,vt ſic cũcta diſponatis,quatenꝰ gregẽ vobis creditũ præſtãte Domino ad beatitudinis dona perducere de-

Abbates Calchedonius & Gerontius.

beatis. Peregrinũ igitur ante omnia ſuſcipite, eleemoſynã date. Nudũ veſtite, eſurienti panem frangite, quoniam iſte verè dicendus eſt econſolatus qui miſeros conſolatur. Ipſos autem ruſticos qui ad veſtrum monaſterium pertinent, bonis moribus erudite, quos adiectarum penſionum pondere non grauetis. Scriptum eſt enim: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue eſt. Illud verò quod familiare ruſticis comprobatur, furta neſciant, lucos colere prorſus ignorent, viuãt innoxio propoſito & ſimplicitate felici. Secundus illis ordo conuerſationis puriſſimus imponatur, frequenter ad monaſteria ſancta conueniant, vt erubeſcant veſtro ſe dici, & non de veſtra inſtitutione cognoſci. Sciant etiã Deum vbertatem agris eorum dignãter infundere, ſi eum fideliter conſueuerint inuocare. Data eſt itaque vobis quædam vrbs propria ciues religioſi, in qua ſi concorditer & ſpiritaliter Domino præſtante tranſigitis, cæleſtis iam patriæ præfiguratione gaudetis: Nolite amare deſidiam, quam Domino cognoſcitis odioſam. Præſtò vobis ſunt ſanctarum ſcripturarum inſtrumenta dogmatica cum expoſitoribus ſuis, qui veri ſunt floriferi campi, cæleſtis paradiſi poma ſuauia, vnde & fideles animæ ſalubriter imbuantur, & linguæ veſtræ non caduco, ſed fructifero nimis inſtruãtur eloquio. Quapropter deſideranter introite myſteria Domini, vt ſequentibus iter indicare poſſitis. quia magnæ verecundiæ pondus eſt habere quod legas, & ignorare quod doceas. Et ideo futurę beatitudinis memores, vitas patrum, confeſſiones fidelium, paſſiones martyrum legite conſtanter, quas inter alia in epiſtola ſancti Hieronymi ad Chromatium, & Heliodorum deſtinata, proculdubio, reperitis, qui per totum orbem terrarum floruere, vt ſancta imitatio vos prouocans, ad cæleſtia regna perducat. Scientes quia non ſolum in agone ſanguinis, aut in virginitate carnis poſitæ ſint coronæ, ſed & omnes, qui iuuante Deo vitia ſui corporis vincunt, rectéque credunt, palmam ſanctæ remunerationis accipiunt. Sed quo faciliùs, ſicut dictum eſt, mortiferas mundi delectationes noxiáque blandimenta Domino præſtante vincatis, & ſitis huius ſæculi (ſicut de beatis legitur) tranſeuntes, ad illud ſemper primi Pſalmi feſtinate remedium ſalutare, vt legem Domini diebus noctibúſque meditemini. Tũc non inueniet inimicus proteruus locum, cùm totum Chriſtus occupauerit animum. Nam & pater Hieronymus pulchre complexus eſt, dicens: Ama ſcientiam ſcripturarum; & carnis vitia non amabis. Dicite mihi viri prudentiſſimi, quid beatius quam illum habere propitium, quem iracundum non valemus effugere? Nam ſi præfectum vox præconis † enunciet, ſi carpentum ipſius ſtrepentibus rotis tranſire noſcamus, nonne omnes voluptates cordis abiicimus dum conſpectum ipſius reuerentiámque metuimus? Deus intonat per conuexa cœli, fulgura demonſtrat in nubibus, frequenter commouet fundamenta terrarum, & pro dolor, præſentia ipſius non timetur, qui vbique totus & omnipotens eſſe cognoſcitur. Quapropter abſentem iudicem non credamus, & rei ad ipſius tribunalia non venimus. Qui minus peccat, gratias agat quoniam non eſt deſertus à Domini miſericordia, vt præceps laberetur ad vitia. Qui plurimum deliquit, inceſſanter exoret: nemo ad excuſationes perfidas & ſubdola vota conuertat. Reos nos fateamur, qui abſolute † deliquimus. nihil eſt ſtultius quam ille

Mat. 11.

D. Hieronymi epiſtola ad Chromatium & Heliodorum de paſſionibus martyrum.

D. Hieron.

tia.

delinq.

illi velle mentiri, cui nullatenus probatur illud. Parata eſt miſericordia ſi petatur mente puriſſima. nulla eſt cauſa deterior apud pium iudicem, niſi quando ſubiectus ſuam negligit ſoſpitatem. Oremus ergo fratres cariſſimi, quatenus qui humano generi tam magna largitus eſt, vt ouem perditam reportare ſuis humeris dignaretur, & per incorporationis beneficium rumperet vincula peccatorum, vt ignaris atque alienatis fidei arcana pateſaceret, baptiſma donaret, martyrium concederet, eleemoſynas fieri ſuaderet, ſacta quoq; nos orationis inſtitutione purgaret, remittere nos fratribus peccata præciperet vt ipſe quoq; ſimiliter debita noſtra laxaret, vt conuerteremus errantes, quatenus erroris noſtri ligamina ſoluerentur, vt pœnitentiam ſummo ſtudio quæreremus, vt haberemus abundantiam charitatis circa Deum & proximum noſtrum. Super his etiam communicationẽ corporis & ſanguinis ſui clementiſſimus redemptor indulſit, quatenus pietas creatoris hinc maximè poſſit intelligi, cum nos tantis beneficiis, ſi tamen eum puro corde quæramus, feciſſet abſolui. Addat ipſe quoque nunc cumulum muneribus ſuis, noſtros ſenſus illuminet, corda noſtra purificet, vt ſcripturas ſanctas mente puriſſima cognoſcere mereamur, & mandata ipſius ſuffragante nobis eius gratia compleamus. *Hyperbaton.*

ORATIO. CAPVT XXXIII.

PRÆSTA Domine legentibus profectum, quærentibus legem tuã peccatorum omnium remiſſionem: vt qui deſiderio magno ad lumen ſcripturarum tuarum peruenire cupimus, nullis peccatis caligantibus obſcuremur. Attrahe nos ad te virtute omnipotentiæ tuæ, non relinquas ſua voluntate vagari, quos pretioſo ſanguine redemiſti, imaginem tuam in nobis non ſinas obſcurari: quæ ſi te præſente defendatur, ſemper egregia eſt. Non diabolo, non nobis liceat tua dona ſubuertere: quia totum fragile eſt, quicquid tibi nititur obuiare. Audi nos pie Rex contra peccata noſtra, & prius, illa nobis †præmore, antequã nos per ea iuſtè poſſis in tua examinatione dãnare. Quid nobis noſtra inſidiatur iniquitas, quid cõtra nos delicta confligunt, creaturam tuam euertere cupiunt, qui nulla ſubſtantiæ firmitate conſiſtunt? Dicat certè diabolus, cur nos inſaturabili dolore perſequitur? nunquid illi conſilium dedimus, vt tibi Domino ſuperbus exiſteret, & de beatitudine collata caderet, cùm tantæ per te virtutis inſignia poſſideret? ſufficiat quod nos in Adam perculit, quare quotidianis deceptionibus impius calumniator inſequitur? & ſicut à gratia tua per culpam ſuam cecidit, nos quoque vt ab eadem ſeparemur, exquirit? Concede Domine cõtra hoſtem crudeliſſimum pium tuæ defenſionis auxilium, vt ſicut ille fragilitatem noſtram non deſinit †impetere, ita tuis poſſit viribus confuſus abſcedere. Non permittas bone Rex in nobis ſæuiſſimum hoſtem ſua vota complere, qui te grauiter elegit offendere. Quid nos ſicut leo rugiens circuit, quid deuorare contendit? Semel illi in baptiſmate ſacro renuntiauimus, ſemel tibi Domine credere profeſſi ſumus, tales nos per tuam defenſionem concede ſeruari, quales nos fieri per aquam regenerationis creator altiſſime præſtitiſti. Qui tui eſſe cœpimus, aliũ Dominum neſciamus. Tua *præmoueâ.* *impedire.* *Renuncio. diabolo. Credo in Deũ.*

gratia redempti ſumus,tua mandata te donante faciamus. Si nos relinquis, tergiuerſator inuadit,indefectus atque impudens ſemper aſſiſtit, lucra ſua computans humanas ruinas:blanditur:vt decipiat:inſtigat vt perimat, maximè per corpus noſtrum animas decipit:& ita labilis per deſideria humana diffunditur,vt nulla penè prouidentia, nullo prorſus conſilio ſentiatur. Longum eſt per cuncta diſcurrere,vt aliquis poſſit obſiſtere,niſi tu Domine illi decreueris obuiare.Quid eñ de nobis poſſit facere, qui te in noſtro corpore auſus fuit per ſubdola machinamenta tẽtare? Exaudi nos ô cuſtos hominum.hic nos ab illo indulgentia tua libera,qui nos trahere nititur ad gehennam. Cum illo ſortem non habeamus, vt tecum Domine habere poſſimus:vindica fabricam tuam ab illo qui deſtruit.damnari alios non faciat,qui ſe ipſe damnauit:ſed potiùs ille cum ſuis pereat,qui perdere cũcta feſtinat. Epilogus. Eia nunc cariſſimi fratres,feſtinate in ſcripturis ſanctis proficere:quando me cognoſcitis,pro doctrinæ veſtræ copia,adiutorio dominicæ gratiæ tanta vobis & talia congregaſſe.Conferte nunc legentes viciſsitudinem rerum, vt pro me Domino iugiter ſupplicare dignemini: quoniam Iacob.5. ſcriptũ eſt,Orate pro inuicẽ,vt ſaluemini. O inæſtimabilis pietas virtuſque creatoris,quando in cõmune vtile eſſe promittitur,ſi pro nobis inuicẽ pio Domino ſupplicemus.

Explicit liber II.Caßiodori ſenatoris de inſtitutione diuinarum ſcripturarum.

MAGNI AVRELII CASSIODORI DE SCHEMATIBVS ET TROPIS LIBRI DVO.

LIB. I.

SOLET aliquoties in ſcripturis ordo verborum cauſa decoris, aliter quàm vulgaris via habet, figuratus inueniri.Quod grammatici Græcè ſchema vocant, nos habitum vel formam vel figuram rectè nominamus: quia per hæc quodammodo veſtitur & ornatur oratio. Solet item tropica locutio reperiri,quæ fit tranſlata dictione à propria ſignificatione ad non propriam,neceſsitudinis ſimilitudine,aut ornatus gratia. Et quidem gloriantur Græci talium ſe figurarum vel troporum fuiſſe repertores. Sed vt cognoſcas, dilectiſsime fili, & cognoſcant omnes qui hæc legere voluerint: quia ſacra ſcriptura cæteris omnibus ſcripturis non ſolum auctoritate, quia diuina eſt:vel vtilitate,quia ad vitam ducit æternam:ſed & antiquitate præminet, & poſitione dicendi. vnde placuit mihi collectis de ipſa exemplis aliqua oſtendere:quia nihil huiuſmodi ſchematum vel troporum valent prætẽdere ſæcularis eloquentiæ magiſtri,quod non illa præceſſerit.Sunt autem multę

multæ ſchematum ſpecies: ſed eminentiores hæ ſunt: Prolepſis, Zeugma, Hypozeuxis, Syllepſis, Anadiploſis, Anaphora, Epanalepſis, Epizeuxis, Paronomaſia, Scheſiſonomaton, Paromœon, Homœoteleuton, Homœoptoton, Polyptoton, Hyrmos, Polyſynthetō, Dialytō. PROLEPSIS, id eſt, præoccupatio, ſiue præſumptio dicitur: figura eſt quando ea quæ ſequi debent, anteponuntur: vt in pſalmis: Fundamenta eius in montibus ſanctis, diligit dominus portas Syon ſuper omnia tabernacula Iacob. Antè poſuit eius: & poſt ea, cuius, id eſt, domini. & alibi: Diuiſerūt ſibi veſtimenta mea, & in veſtem miſerunt ſortem: pro diuident & mittent. Et Ezechiel nihil anteponens ita incipit: Et factum eſt in xxx. anno, & c. Cōiunctionē præpoſuit, quæ habet ſubiungi. ZEVGMA, quæ dicitur coniunctio, & eſt figura quando multa præcedentia aut vno verbo, aut vna ſententia concluduntur. Verbi gratia, vt in Apoſtolo: Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blaſphemia tollatur à vobis. Sententia autem concluditur; vt pſalmiſta præponens: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Et ad vltimum ita concludit: Qui facit hæc, non commouebitur in eternum. HYPOZEVXIS eſt figura ſuperiori cōtraria, vbi ſingula verba vel ſententiæ quibuſcunque clauſulis ſubiunguntur. Verba, vt in pſalmo: Virtutem terribilium tuorum dicent. Et Apoſtolus: Siue prophetiæ, inquit, euacuabuntur; ſiue linguæ ceſſabunt: ſiue ſcientia deſtruetur. Sententiæ, vt: Si conſiſtant aduerſū me caſtra, nō timebit cor meū: ſi inſurgat aduerſum me præliū, in hoc ego &c. SYLLEPSIS eſt figura, cùm diſceptantes cauſas in vnam ſignificantiam congregamus: vt ibi: Attendite popule meus legem meam. Et iterum: Ad faciēdam vindictā in nationibus. Vindictā enī ſingularis eſt numeri. quod verò addit, increpationes in populis, eſt pluralis. Fit etiā Sylepſis in ſenſu, vbi pro multis vnus, vel pro vno multi ponuntur. Pro multis vnum: vt, Miſit in eis muſcā caninam, & comedit eos: ranam, & diſperdidit eos. Cùm non tantum muſcam vel ranam vnam, ſed plures & innumeras ad exterminādos Ægyptios mitteret. Pro vno multi: vt; Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum &c. Reges, pro Herode: principes, pro Pilato, poſitos, Apoſtoli intellexerūt. Lege actus Apoſtolorum. ANADIPLOSIS eſt congeminatio dictionis in vltima parte verſus præcedentis, & prima ſequentis: vt ibi: Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas & c. Et Hiere. Me dereliquerunt fontē aquę viuæ, & foderūt ſibi ciſternas. Ciſternas diſſipatas, quę aquā nō valent continere. ANAPHORA eſt congeminatio vel relatio, cùm eadem dictio bis ſępiúsve per principia verſuum repetitur: vt ibi: Dominus illuminatio mea &c. Dominus protector vitæ meæ &c. Et iterum: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me præliū & c. Fit autē Anaphora & in eodem verſu per principia verſuum: vt ibi: Vox domini in virtute. Vox domini in magnificentia. Vox domini confringentis cedros. Quæ figura in pſalmis vſitatiſſima eſt. Hanc quidam Epanaphoram vocant. EPANALEPSIS eſt ſermonis in principio verſus poſiti, in eiuſdē fine repetitio: vt in apoſtolo: Gaudete in domino ſemper, iterum dico gaudete. Et in pſalmis: Deus quis ſimilis erit tibi, nequando

taceas neque compeſcaris deus. EPIZEVXIS eſt eiuſdem verbi in eodem verſu ſine aliqua dilatione congeminatio, vt in Eſaya: Conſolamini conſolamini popule meus &c. Et in eodem: Eleuare eleuare &c. Et in pſalmo: Dies diei eructat verbum &c. Alibi repetitio eiuſdem ſermonis, palinlogiæ obtinet nomen. PARONOMASIA denominatio dicitur, quotiens dictio pænè ſimilis ponitur in ſignificatione diuerſa; ſcilicet mutata littera vel ſyllaba, vt in pſalmo 31. iuxta Hebraicam veritatem: In te confiſi ſunt patres noſtri, & non ſunt confuſi. Et Apoſtolus: Videte malos operarios. Videte conciſionem, nos enim ſumus circuncíſio, qui ſpiritu ſeruimus deo. Quam figuram Eſayas eleganter in ſua lingua confecit, vbi ait: Expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iuſticiam, & ecce clamor: Hæbraica enim veritate, iudicium meſphat; iniquitas meſphaa: iuſticia ſadacha, clamor appellatur ſuaca. Pulchre itaque vna vel addita vel mutata littera ſic verborum temperauit ſimilitudinem, vt pro meſphaa, meſphat diceret: & pro ſadacha poneret ſuaca. SCHESISONOMATON eſt multitudo nominum coniunctorum, diuerſo ſono rem vnam ſignificantium, vt: Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis. Et in pſalmis: Peccauimus cum patribus noſtris, iniuſtè egimus, iniquitatem fecimus. PAROMOEON eſt cum ab eiſdem litteris diuerſa ponuntur verba. Quæ nimirum figura, quantum ad poſitionem litterarum pertinet, melius in lingua ſua in qua eſt edita requiritur: Huius tamen & nos & in tranſlatione noſtra vnum demus exemplum. Dictum eſt in pſalmis: Benediximus vobis de domo domini, deus dominus &c. Et iterum in alio pſalmo: Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas &c. HOMOEOTELEVTON, id eſt, ſimilis terminatio, dicitur quotiens media & poſtrema verſus ſententiæ ſimili ſyllaba finiuntur, vt Eccleſiaſtes: Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi. Hac figura & poetæ & oratores ſæpe vſi ſunt. Poetæ hoc modo: Peruia diuiſi patuerunt cærula ponti. Oratores ſic: Beatus Iob deo ſoli ſibíque cognitus in tranquillitate ad noſtram noticiam perducendus: tactúſque verbere, vt odorem ſuarum virium tanto longius ſpargeret, quanto more aromatum melius ex inciſione flagraret. Quo ſchemate: ille qui hoc ſcripſit, beatus Papa Gregorius, vſus ſæpe reperitur, & huiuſmodi orationes eſſe reor, quas Hieronymus preſbyter continuas rethorum declamationes appellare conſueuit. HOMOEOPTOTON eſt, cum in ſimili ſono exeunt dicta plurima: vt, Cantate, exultate & pſallite. Ezechiel propheta: Quod ſi generit filium latronem effundétem ſanguinem. Et paulo poſt: In montibus comedentem, vxorem proximi ſui polluentem, egenum & pauperem contriſtantem, rapinas capientem, pignus non reddentem, & ad idola oculos ſuos leuantem, abhominationẽ facientẽ ad vſurã dantẽ, & amplius accipiẽtẽ: nũquid viuet? POLIPTOTON eſt cũ diuerſis caſibus variatur oratio: vt Apoſtolus: Quoniã ex ipſo, & per ipſum & in ipſo ſũt omnia, ipſi gloria in ſęcula ſęculorũ, amẽ. Et in pſalmo: Nunc

dealbabuntur in ſæculum, mons dei, mons pinguis. Vt quid ſuſpicamini montes coagulatos, montem in quo beneplacitũ eſt Deo habitare? HYRMOS, ideſt conueniẽtia, dicitur quãdo ſeries orationis tenorẽ ſuũ vſq; ad vltimũ ſeruat, nulla videlicet alia de cauſa vel perſona mutata: vt in pſalmis: Deus in nomine tuo ſaluum me fac &c. Vſque dum ait; Non propoſuerũt dominum ante conſpectum ſuum. Orat enim propheta, vt auxilio dei ſaluatoris ab hoſtium inſequutione liberetur. POLYSYNTHETON eſt oratio multis annexa coniunctionibus, vt: Deus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra viuentium, & emundet in terra animam eius, & nõ tradat eum in animam inimicorum eius. DIALYTON vel Aſyntheton eſt figura ſuperiori contraria, carens coniunctionibus: vt, Iubilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius: Dicite deo, quàm terribilia ſunt opera tua domine in multitudine virtutis tuæ, ideſt, vt multa & magna eſſe oſtendantur.

LIBER SECVNDVS DE TROPIS.

TRopus eſt dictio trãſlata à propria ſignificatione ad non propriam ſimilitudinem, ornatus neceſſitatíſve cauſa. Sunt autẽ tropi qui Latinè dicũtur vel modi vel mores poſſũt appellari, numero tredecim; Metaphora, Catachreſis, Metalepſis, Metonymia, Antonomaſia, Epithetõ, Synedoche, Onomatopœia, Periphraſis, Hyperbaton, Hyperbole, Allegoria, Homœoſis. METAPHORA eſt rerum verborúmque tranſlatio. Hæc fit quatuor modus. Ab animali ad animale, ab inanimali ad inanimale, ab animali ad inanimale, ab inanimali ad animale. Ergo ab animali ad animale, vt: Quare fremuerũt gentes, & populi meditati ſunt inania? Et: Deus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrſi. Et: Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Nam & homines, & beſtiæ, & volucres animam habẽt. Ab inanimali ad inanimale, vt: Aperi Libane portas tuas, & qui perambulant ſemitas maris. Tranſlatio eſt enim à ciuitate ad montem, & à terra ad mare: quorum nulla animam habent. Ab animali ad inanimale, vt: Exſiccatus eſt vertex Carmeli: homines ẽm, non montes verticẽ habent. Ab inanimali ad animale, vt: Auferã à vobis cor lapideũ. Non enim lapis, ſed populus animã vel cor habet. Hic tropus & ad Dominum multipliciter pertinet. A volucribus, vt: Sub vmbra alarum tuarum protege me domine. A feris, vt: Dominus de Sion rugiet. A mẽbris humanis, vt: Qui menſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit. Ab homine interiori, vt: Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor meum. A motibus humanis, vt: Cùm loqueretur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Et iterum: Pænitet me feciſſe hominem. Et in alio loco: Zelatus ſum Sion, zelo meo: & innumerabilia huiuſmodi. A rebus inſenſibilibus, vt: Ecce, ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno. Qui videlicet tropus & in communi locutione eſt vſitatiſſimus, vt cùm dicimus; Fluctuare ſegetes, germinare vites, floridam iuuentutem, lacteam caniciem. CATACHRESIS, id eſt, abuſio nominis aut verbi ad ſignificandam rem, quæ propria appel-

latione deficit,vt:Pones vectes in quatuor angulos menſæ per ſingulos pedes,& ſextum ſagum in fronte duplicabis. Et ibi: Confringes cornua arcuum,& labium calicis,& repandilij. Hæc eò à metaphora differt, quod illa vocabulum habenti,aliud largitur: hæc quia non habet proprium, alieno vtitur. Pedes quippe, & frons,& cornu,& labium:hominum tantum ſunt & animantium,non etiam rerum inſenſibilium. Quæ nomina ſi ſcriptura præfatis rebus non impoſuiſſet,quod proprium his diceret, non haberet. Ad hunc tropum pertinet quod ſcriptum eſt:Erat autem Hieroſolymis probatica piſcina:à piſcibus enim vocabulum trahit, & accepit pro aqua,quæ nequaquam propter piſces,ſed propter lauandas hoſtias, vt fertur,eſt collecta. Vnde & Græcè nomen probaton eſt ſortita. METALEPSIS eſt dictio gradatim aſcendens ad id ad quod oſtendit, & ab eo quod præcedit,id quod ſequitur inſinuans. Vt in pſalmo legimus: Labores manuum tuarum &c.labores poſuit pro his,quæ laborando acquirunt homines,bonis. METONIMIA eſt quædam veluti tranſnominatio. Huius multæ ſunt & oſtenduntur ſpecies. Aut enim per id quod continet, id quod continetur oſtendit, vt:Effundens hydriam in canalibus. Aut contrà, vt: Accipe litteras tuas. Nec enim hydria effundebatur,ſed quod in ea continebatur:nec litteræ in manus,ſed charta,quæ litteras continet, aſſumitur. Et iterum in libris Regum:Et dimitte arcam,& vadat, & aſpicietis. Non enim arca,ſed plauſtrum quod continebat arcam, vel boues qui ducebant plauſtrum,ire poterant. Hæc & per efficientem id quod facit,& econtrà per hoc quod fit efficientem ſæpe deſignat. ANTONOMASIA eſt ſignificatio vice nominis poſita, quæ ex accidentibus propriam ſignificat perſonam: quæ fit tribus modis:ab animo,à corpore, extrinſecus: Ab animo,vt: Nũquid tu percuſſiſti ſuperbum? A corpore, vt: vir ſpurius altitudinis ſex cubitorum & palmo:ab elatione enim animi,diabolus,à corporis quãtitate gygas ſignificatur. Extrinſecus quæ ſumuntur, in plures ſpecies diuiduntur. Deſcendunt enim à genere,vt: Nunquid omnibus vobis dabit filius Iſai agros? A loco, vt: Auctorem ſeditionis ſectæ Nezarenorum. Ab actu,vt:Qui autem tradidit illum,dedit eis ſignum dicens. Ab euentu, vt: diſcipulus ille quem diligebat Ieſus. Per hunc tropum aliquoties & deus ille demõſtratur. A genere,vt:Oſanna filio Dauid. A loco,vt:Qui ſedes ſuper Cherubin,appare. Ab actu,vt:Peccaui. quid faciam tibi ô cuſtos hominum? EPITHETON eſt præpoſita dictio proprio nomini. Nam Antonomaſia vicem nominis ſuſtinet: Epitheton nunquam ſine nomine fit. Vt: dilectus deo & hominibus Moyſes,&: Miſericors & miſerator dominus,& iuſtũ oppreſſũ. Fit autẽ epithetõ tribus modis: ab animo,à corpore, extrinſecus. His duobus tropis vel vituperamus aliquem,vel laudamus. SYNEDOCHE eſt ſignificatio pleni intellectus capax,cum plus minúſve pronũciat. Aut enim totum apertè oſtendit, vt: Verbum caro factum eſt. Et: Eramus in naui vniuerſæ animæ trecenti ſeptuaginta quattuor. Aut contrà, vtibi: Ergo propter paraſceuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentũ, ibi poſuerunt Ieſum. ONOMATOPOEIA eſt verbum de ſono factum,vt: Cymbalum tinniens,&: clangor tubarum,&: ſtridebant cardines cæli. Ad hũc tropum quidam pertinere aſſerunt,fremitus leonum, ballatus pecorũ,

rugitus

rugitus aſinorum, ſibilos ſerpentum, cæterorúmque vocem confuſam animalium,quæ & ipſa ſcripturis ſanctis ſæpius indita reperitur:vt,Rugitus leonis,& vox leenæ,& feruẽs & fremẽs ſorbet terram.PERIPHRASIS eſt circũloquutio quę fit vt breuitatẽ ſplẽdidè deſcribat & producat, aut fœditatem circuitu euitet.Splẽdidè producta deſcribitur breuitas, vt Apoſtolus: Scimus quod ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem habemus à Deo,domum nõ manufactam æternam in cœlis.Fœditatem circuitu euitans,vt:Nam fœminę eorum immutauerunt naturalem vſum in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi,relicto naturali vſu fœminæ exarſerunt inuicem concupiſcentiis ſuis,maſculi in maſculos turpitudinem operantes. HYPERBATON eſt tranſcenſio quædam verborũ ordinem turbãs, cuius ſpecies quinque ſunt, Hyſterologia,Anaſtrophe,Parentheſis,Tmeſis, Syncreſis. *Hyſterologia* vel Hyſteron-proteron eſt ſentẽtiæ cũ verbis ordo cõmutatus,vt:Hic accipiet benedictionem à domino,& miſericordiam à deo ſalutari ſuo .Prius enim Deus miſerando iuſtificat impium, & ſic benedicendo coronat iuſtum. *Anaſtrophe* eſt verborũ tãtùm ordo præpoſterus,vt:quãobrem deprecabor Dominũ,pro, ob quam rem. *Parentheſis* eſt interpoſita ratiocinatio diuerſæ ſententię,vt:Cùm vidiſſent gratiam,quę data eſt mihi,(qui enim operatus eſt Petro in Apoſtolatum circuncisionis , operatus eſt & mihi inter gẽtes)Iacobus,Ioannes, & Cephas dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis. *Tmeſis* eſt vnius compoſiti aut ſimplicis verbi ſectio vna dictione vel pluribus interiectis:quæ ſpecies nõ facilè in ſcripturis, quæ ex Hebræo ſermone vel Gręco tranſlatæ ſunt,poteſt inueniri. Eſt autem huiuſmodi:Hieróque genuit ſolymis dauidica proles:hoc eſt,Hieroſolymis. *Syncreſis* eſt Hyperbaton ex omni parte cõfuſum,vt: Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargẽtatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri. Dum diſcernit cęleſtis reges ſuper eam,niue dealbabuntur in ſelmon,mons Dei, mons pinguis. Prius enim hic, vt Auguſtinus,ait,quęrẽdus eſt ordo verborum,quomodo finiatur ſententia,quæ vtique pendet, cùm dicitur: Si dormiatis,&c. Deniq; quod ait:Pennæ columbæ deargẽtatæ, vtrum ſingulari numero intelligendum ſit,huius pennæ,an plurali, hæ pennæ. Sed ſingularem numerũ Græcus excludit, vt enim bona pluraliter hic poſitũ legitur. Sed adhuc incertum eſt,vtrum hæ pennæ, an ô vos pennæ,vt ad ipſas pennas loqui videatur.Vtrum ergo verbis,quæ præceſſerunt, finiatur iſta ſententia, vt ordo ſit: Deus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Si dormiatis inter medios cleros:vt iſtud hic dicere intelligatur qui ſpeciei domus tanquam ſpolia diuiduntur:id eſt, ſi dormiatis inter medios cleros, ô vos qui diuidimini ſpeciei domus per manifeſtationem ſpiritus ad vtilitatem,vt alij quidem detur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum: alij fides, alij linguarum genera,alij gratia curationũ in eodẽ ſpiritu.Si ergo vos dormiatis inter medios cleros,tũc niue dealbabũtur in ſelmon pẽnæ colũbæ deargẽtatæ.Poteſt etiã ſic accipi, Si vos pẽnę colũbæ deargẽtatæ inter medios cleros dormiatis,niue dealbabũtur in ſelmõ,vt ſubintelligatur homines, qui per gratiã remiſſionẽ accipiũt peccatorũ. Vnde & de ipſa eccleſia dicitur in canticis canticorũ:Quæ

eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto? Promiſſio quippe Dei tenetur per Prophetam dicentis: Si fuerint peccata veſtra ſicut coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra, quaſi vermiculus, vt lac alba erunt. Poteſt & ſic intelligi, vt in eo quod dictum eſt: Pēnæ columbæ, ſubaudiatis, eritis: vt iſte ſit ſenſus: O vos qui tanquam ſpolia domus diuidimini, ſi dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ eritis, id eſt, in altiora eleuabimini compagini eccleſiæ cohærentes. Nullam quippe melius puto intelligi columbam deargentatam, quàm illam, de qua dictum eſt: Vna eſt columba mea. Deargentata eſt autem, quæ diuinis eloquiis eſt erudita. Eloquia nanque alio loco dicuntur argentum igne examinatum, probatum, terræ purgatum ſeptuplum. Magnum nanque aliquod bonum eſt, dormire inter medios cleros, in eorum teſtamentorum auctoritate quieſcere, id eſt, vtriuſque teſtamenti teſtimoniis acquieſcere. Vt quando aliquid ex his profertur & probatur, omnis intentio pacifica quiete finiatur. HYPERBOLE eſt dictio fidem excedens augendi minuendíve cauſa. Augendi: vt, Aquilæ velociores, leonibus fortiores. Minuent: vt, Terrebit te ſonitus volantis folij: &, Denigrata eſt facies eorum ſuper carbones. ALLEGORIA eſt tropus, quo aliud ſignificatur, quàm dicatur: vt, Leuate oculos veſtros, & videte regiones quæ albæ ſunt iam ad meſſem: hoc eſt, intelligite quia populi iam parati ſunt ad credendū. Huius ſpecies multæ ſunt, ex quibus eminent ſeptem: Ironia, Antiphraſis, Ænigma, Carietiſmos, Parœmia, Sarcaſmos, Aſteimos. *Ironia* eſt tropus per contrarium quod conatur oſtēdens, vt: Clamate voce maiori, ſurdus eſt enim Deus Baal, & fortè loquitur, & in diuerſorio eſt, aut dormit, vt excitetur. Hanc enim figuram, niſi grauitas aduenerit pronunciationis, confiteri videbitur quod negare contendit. *Antiphraſis* eſt vnius verbi Ironia, vt: Amice ad quid veniſti? Item Ironia ab Antiphraſi diſtat, quod Ironia pronunciatione indicat, quod intelligi vult: Antiphraſis verò non voce pronūciationis indicat contrarium, ſed ſuis tātum verbis, quorum origo contraria eſt. *AEnigma* eſt quæſtio obſcura, vel ſententia tenebroſa per occultam ſimilitudinem rerum, vt: Pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri: cùm ſignificet eloquia ſcripturæ ſpiritualis diuino lumine plena: ſenſum verò eius interiorē maioris cœleſtis ſapiētiæ gratia refulgentem. Vel certè vitam ſanctę eccleſiæ præſentem, virtutum pennis ſcandentem, futura quæ in cœlis eſt æterna cum domino claritate fruiturā. *Carientiſmos* eſt tropus quo dura dictu gratiùs proferuntur, vt: Nonne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi? Vno enim leuiſſimo præpoſitionis nomine iniuriam, quam grauiſſimā ſuſtinebat, temperantiùs loquens ſignauit. *Parœmia* eſt accommodatum rebus temporibúſque prouerbium, vt: Canis reuertens ad vomitum, & ſus ad volutabrum luti: &, Num eſt Saul inter prophetas? Quorum vno cum quiſlibet ad vitia relabitur poſt peractā pœnitentiam: altero tunc vtimur, cùm indoctum quemque, vel aliud quid artis, quam non didicit, vſurpare viderimus. Hic tropus adeo latè patet, vt liber Salomonis, quem nos ſecūdum Hebræos parabolarum dicimus, apud Græcos ex eo nomē parœmiarum, hoc eſt, prouerbiorum acceperit. *Sarcaſmos* eſt plena odio atque hoſtilis irriſio, vt: Alios ſaluos facit, ſeipſum autem non poteſt ſaluum facere.

Si

Si rex Iſraël eſt, deſcendat de cruce, & credimus. *Aſteimos* eſt tropus multiplex numeroſæque virtutis. Namque Aſteimos putatur, omne quod ſimplicitate ruſtica caret, & facunda ſatis vrbanitate expolitum eſt: vt, Vtinam abſcindantur, qui vos conturbant! Notandũ ſanè quod Allegoria aliquando factis, aliquãdo dictis tantummodo fit. Factis quidem, vt ſcriptum eſt: Quoniã Abrahã duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnũ de libera, quæ ſunt duo teſtamenta, vt Apoſtolus exponit. Verbis autem tantũmodo, vt: Egreditur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet: quo ſignificatur de ſtirpe Dauid per Mariã virginem Dominũ ſaluatorem fuiſſe naſciturum. Aliquando ſimul verbis & factis vna eadémque res allegoricè ſignificatur. Factis quidem, vt: Vendiderunt Ioſeph in Ægyptum Iſmaëlitis triginta argenteis. Verbis verò: vt, Appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quibus appreciatus ſum à filiis Iſraël. Iterum factis: vt, Erat autem Dauid ruffus, & pulcher aſpectu: & iuxta eum Samuel in medio fratrum ſuorum. Verbis, vt: Dilectus meus candidus & rubicũdus, electus ex millibus. Quorum vtrumq; ſignificat mediatorem Dei & hominum: decorum quidem ſapientiæ virtute, ſed ſui ſanguinis effuſione fuiſſe roſeum, eundémque vnctum à Deo patre, oleo læticiæ præ conſortibus ſuis. Iterum Allegoria verbi ſiue operis aliquando hiſtoricam rem ſignificat, aliquando typicam, aliquando tropologicam, id eſt, moralem & rationalem, aliquando Anagogen, id eſt, ſenſum ad ſuperiora ducentem figuratè denũtiat. Per Allegoriam facti namq; hiſtoria ſignificatur, cùm opus primorũ ſex dierũ ſiue ſeptem, totidem huius ſęculi comparatur ætatibus. Per verbum hiſtoria ſignificatur, de hoc quod dicit Iacob patriarcha: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti, &c. de regno & victoriis eius ſcripta ſunt: Dauid intelligitur etiam per verbũ, ſpecialiter de Chriſto ſiue eccleſia ſenſus: cùm idem ſermo Patriarchæ de dominica paſſione & reſurrectione accipitur. Iterum Allegoria facti tropologiam, id eſt, moralem perfectionem deſignat, vt: Tunica talaris & polymita, quam Iacob filio ſuo Ioſeph fecit, variarum virtutum gratiam, qua nos pater vſque ad terminum vitæ induit & donat. Et inſinuat Allegoria verbi eandem morum perfectionem: vt, Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. Allegoria facti, anagogicum, hoc eſt, ad ſuperiora ducentem ſenſum exprimit: vt, Septimus ab Adam Enoch tranſlatus de mundo, ſabbatum futuræ beatitudinis, quæ poſt bona opera ſæculi, quod ſex ætatibus voluitur, electis in fine ſeruatur, figuratè tempus ſignat. Allegoria verbi, eadem vitæ cæleſtis gaudia demonſtrat, vt: Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ: quia vbi mediator Dei & hominum eſt corpore, ibi nimirum exiſtunt ſubleuatæ ad cælos animæ, & celebrata gloria reſurrectionis, colligentur & corpora iuſtorum. Nonnunquam in eodem verbo hiſtoria ſimul, & myſticus de Chriſto ſiue eccleſia ſenſus, & tropologia & anagoge figuraliter intimatur: vt, Templum domini iuxta hiſtoriam, eſt domus quam Salomon ædificauit, iuxta allegoriam eſt corpus dominicum, de quo ait: Soluite tẽplum hoc, &c. vel vt alius Euangeliſta ait: in tribus diebus excitabo illud: ſiue eius cui dicitur: Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos, per tropologiam, quiſque fidelium, quibus dicitur: An neſcitis quoniam corpora

veſtra membra ſunt Chriſti, & templum Spiritusſancti qui in cælis eſt: per Anagogen, ſupernæ gaudia manſionis, cui ſuſpirabat, qui ait: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabũt te. Simili modo dicitur: Lauda Hieruſalem dominum, lauda Deum tuum Syon. Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum, & benedixit filiis tuis in te. De ciuibus terrenæ Hieruſalem, de Chriſti eccleſia, de anima quoque electa, de patria cæleſti, iuxta Hiſtoriam, iuxta Allegoriam, iuxta Tropologiam, iuxta Anagogen, rectè poteſt accipi. Iuxta Allegoriam de eccleſia diximus, ſequentes exemplum doctiſſimi Gregorij tractatoris, qui in libris moralibus ea quæ de Chriſto ſiue eccleſia per figurã dicta ſiue facta interpretantur, Allegoriã propriè ſolet nuncupare. HOMOESIS eſt minus notæ rei per ſimilitudinem eius quæ magis nota eſt demonſtratio. Huius ſpecies ſunt tres: Eicon, Parabole, Paradigma. *Eicon*, eſt perſonarum inter ſe, vel eorum quæ perſonis accidunt comparatio, vt in Euangelio Ioannis: Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Et in alio loco: Neque nubent, neque nubentur, neque ducent vxores: ſed erunt ſicut Angeli in cęlo. Neq; enim vltra mori poterunt, æquales quippe Angelis erunt. *Parabola*, eſt rerum inter ſe genere diſſimilium comparatio, vt: Simile eſt regum cælorum grano ſinapis. & : Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis. *Paradigma* eſt propoſitio exempli exhortantis vel deterrentis. Exhortantis, vt in libro Regum: Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis, & oratione orauit, vt non plueret ſuper terrã annos tres, & menſes ſex. Et iterum: Reſpicite volatilia cæli, quoniam non metunt, neque ſeminant, neque congregant in horrea. Deterrentis, vt: Qui in illa hora fuerit in tecto, & vaſa eius in domo, non deſcendat tollere ea: & qui in agro, ſimiliter non redeat retro. Memores eſtote vxoris Loth.

Explicit liber ſecundus, de Tropis Caſsiodori.

INCIPIT

INCIPIT PROLOGVS CASSIODORI SENATORIS SVPER ORTHOGRAPHIA.

CVM inter nos talia gererentur,& de complexionibus Apoſtolorum nonnulla naſcerentur, monachi mei ſubitò clamare cęperunt: Quid prodeſt cognoſcere nos, vel quæ antiqui fecerunt, vel ea quæ ſagacitas veſtra addenda curauit noſſe diligenter, ſi quemadmodum ea ſcribere debeamus, omnimodis ignoremus, nec in voce noſtra poſſumus reddere,quod in ſcriptura comprehendere non valemus? Quibus reſpondi, hæc quæ dicerent, deſignata eſſe, quemadmodum & intelligi debeant, & proferri. Sed labor nobis antiquorum omnino ſeruandus eſt, ne nos auctores earum rerum mentiamur,quarum ſequaces eſſe cognoſcimur. Et ideò duodecim auctorum opuſcula deducimus in medium, quæ ab illis breuiter & copioſè dicta ſunt, vt & nos ea compendioſiùs dicamus,& à priſcis auctoribus ſine varietatis ſtudio dicta recolantur,quàtenus & vobis pleniſſimè ſatisfacere videamur, & auctoritate firma ſit relatio,quam duodecim auctorum textus inſinuat. Iam tempus eſt,vt totius operis noſtri concluſionem facere debeamus : vt melius in animo recondantur, quæ ſeptenaria concluſione diſtincta ſunt.

INCIPIT PRÆFATIO.

I POST commenta Pſalterij, vbi præſtante Domino,conuerſionis meæ tempore primum ſtudium laboris impendi.II.Deinde poſt inſtitutiones quemadmodum diuinæ & humanæ debeant intelligi lectiones, duobus libris,vt opinor,ſufficienter impletis, vbi plus vtilitatis inuenies quàm decoris. III.Poſt expoſitionem epiſtolæ,quæ ſcribitur ad Romanos,vnde Pelagianæ hæreſcos prauitates amoui, quod etiam in reliquo commentario facere ſequentes admonui. IIII. Poſt codicem,in quo artes Donati cũ commentis ſuis, & librum de etymologiis, & alium librum ſacerdotis de ſchematibus Domino præſtante collegi: vt inſtructi ſimplices fratres, vbi neceſſe fuerit, ſimilia dicta ſine confuſione percipiant. V. Poſt librum quoque titulorum,quem de diuina ſcriptura collectum, Memorialem volui nuncupari, vt breuiter cuncta percurrant, qui legere prolixa faſtidiunt. VI. Poſt complexiones in epiſtolis Apoſtolorum, & Actibus Apoſtolorum, & Apocalypſi, quaſi breuiſſimas explanationes decurſas. VII. Ad amantiſſimos Orthographos diſcutiendos anno ætatis meæ nonageſimo tertio, Domino adiuuante, perueni. Ex quibus ſi in vnum valuero deflorata colligere,quantum ad eos pertinet,quos breuiandos eſſe ſuſcepi, confuſionẽ emendator atque ſcriptor,ſi benè arbitror,vlterius nõ habebis. Minutus labor ſyllabis litteriſq; tractãdis, modò factus ex nominũ diriuatione,modò caſibus ſermonũ,modò ex motu atq; ſitu,modò ex euphonię

conſonantia, modò ex Græcarum litterarum ſimilitudine, probans quid ſcribere debeas, & quid vitare contẽdas. Vt l quoq; littera ſimplex in quibuſdam ſermonibus rectè quidem ſcribi datur, ſed rr litteræ ſonum plerumque illi ſuccedere poſſe teſtatur. Itaque antè ſcribebatur per u & o, per duo u u modò ſcribere nobilis rectitudo ſcribẽdi per vias certiſſimas inueſtigata eſſe videtur: & ideò præſens opus nõ deſit directum, vt volnus, vulnus. i pro e, vt quæ antiqui magnai, nos magnæ. c pro q. veteres † com, moderni cum, rectiùs æſtimarunt: & cætera quæ ſubtili quidem, ſed neceſſaria diſtinctione narrantur, velociter tranſcurri, ſed ſolita mentis intentione tractaui, vt quæ incipis benè diſcere, ad finem perfectionis inoffenſa debeas pronunciatione perducere. Nam ſi vobis adſit capiendi deſiderium, quæ prius per moram quæſiſtis, protinus inoffenſa velocitate tranſcurritis. Glorioſum profectò ſtudium, & humanis ac diuinis litteris, vt videtur, accommodum, quod loqui debeas, competenter ſcribere: & quæ ſcripta ſunt, ſine aliqua erroris ambiguitate proferre. Vox enim articulata à pecoribus nos ſequeſtrat: ſcribendi verò ratio ab imperitis diuidit & confuſis: ita perfectum hominem duo ſibi iſta vindicant ac defendunt. Nã cùm ſibi talia quæ ſunt duo lumina conſentiunt, vtraque recta, vtraque decora ſunt: cùm verò à ſe diſcrepare cœperint, vitium ſtrabæ fœditatis incurrunt. Erit itaque propoſitum noſtrum, quæ competenter modernæ conſuetudini ab antiquis tradita ſunt, quaſi in vnam coronam redigere, & vſui celeberrimo deputare: illa verò quæ antiquis magis conueniant, expedit ſine dubitatione relinquere, ne labor aſſumatur incongruus, qui præſenti ſæculo videtur inutilis. Sit ergo in primo libro inſtitutionum noſtrarum titulo tertiodecimo, quemadmodum legi debeat cæleſtis auctoritas, vbi idiomata legis diuinæ communi vſui repugnantia non permiſimus diſſipari. Hic autem, in libro ſcilicet Orthographiæ, liberiùs & generaliter appetatur: quemadmodum ex regulis artium humanarum, ſalua auctoritate ſeniorum, cuncta lectio decora nimis & correcta reddatur. Si quis autem auctores orthographos in textu ſuo legere fortaſſe voluerit, tranſcriptos inueniet, quos ego, quantos potui reperire, monaſterio meo præſtante Domino dereliqui, vt latiùs dicta probare poſſetis in auctoribus ſuis, quos non propter faſtidium veſtrum deflorandos eſſe putauimus. Illud etiam vos magnoperè credidi commonendos, vt diſtinctiones ſenſuum ſollicita mente perquirere ac ponere debeatis, ſine quibus neque legere quicquam competenter, neque intelligere præualemus. Scire autem debemus Donatum artigraphum de poſituris ita tractaſſe, vt non ibi ordinem, ſed virtutes earum potiùs exprimere videatur. Nam ſi diſtinctionum ſeriem per gradus cognitos ſequeretur, primò plenam, deinde mediam nequaquam ponere potuiſſet: deinde magis inciperet, vbi prædictæ poſituræ ad finem tendere comprobantur. Sequitur diſtinctio, deinde media quæ plena ſemper præcedunt potiùs quàm ſequantur. Sed ſicut viſum conſtat eſſe doctiſſimis, hunc debemus ordinem cuſtodire: vt primò de ſubdiſtinctione dicamus, quæ ibi ſemper apponitur, vbi in commate ſermo ſuſpenſus adhuc reddendus eſſe cognoſcitur: vt,

Arma, virúmque cano,- vbi totius operis ſumma concluſa eſt.

Arma

Arma enim ancilia Virgilius, virúmque dicturus eſt. Sed quoniam cano, reſpicit ad vtrumque, hic in arma, ſubdiſtinctio rectè ponenda eſt. Mediam verò affigendam conſtat in commate, cùm nullus ſermo deeſt, ſed gradatim tendit ad plenam, vt,

Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbis:

Plena eſt autem, vbi finitur perfecta ſententia: vt eſt illud,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Subdiſtinctionem verò, vel mediam non credas ipſum ordinem ſemper tenere, quem diximus, vt ſubdiſtinctio præcedat, & media conſequatur: ſed pro ratione ſupradicta locis congruis apponuntur, vt diſtinctiones iſtę benè poſitæ, ſenſum nobis lectionis euidenter aperiant. Nam ſi aliter diſtinguas, ſine dubitatione cuncta confundis. Has verò diſtinctiones, ſeu poſituras, Donato teſtante, Græci θέσεις vocant. Periodus eſt autem per longum plenæ ſententiæ ducta pauſatio, cuius partes ſunt cola, & commata. Sed antequam opus Ortogrophiæ inchoare videamur, præfationem Phocæ artigraphi, exempli cauſa, iudicauimus apponendam: quoniam cuncto operum ratio, quod ſuprà à nobis prolatum ſit, ita eiuſdē viri ars omnibus modis videtur accommoda.

Ars mea multorum es, quos ſæcula priſca tulerunt:
Sed noua te breuitas aſſerit eſſe meam.
Omnia cùm veterum ſint explorata libellis,
Multa loqui breuiter ſit nouitatis opus.
Te relegat iuuenis, quem garrula pagina terret,
Aut ſi quem paucis ſeria noſſe iuuat.
Te longinqua petens comitem ſibi ferre viator
Ne dubitet, paruo pondere multa vehens.
Te ſi quis ſcripſiſſe volet, non vlla queretur
Damna, nec ingrati triſte laboris onus.
Eſt quod quiſque petat: nunquam cenſura diſer
Hoc contemnet opus, ſi modò liuor abeſt.

EXPLICIT PRÆFATIO.

I EX Gneo Cornuto de enuntiatione, vel Orthographia. II. Ex Velio Longo. III. Ex Curtio Valeriano. IIII. Ex Papiriano. V. Ex Adamantio Martyrio de b & v. VI. Ex eodem de mediis ſyllabis. VII. Ex eodem de vltimis ſyllabis. VIII. Ex eodem de b littera trifariam in nomine poſita. VIIII. Ex Eutice de aſpiratione. X. Ex Ceſellio Orthographo collecta ſunt. XI. Ex Lucio Cecilio Vindice deflorata ſunt. XII. Ex Priſciano moderno auctore decerpta ſunt.

Commemorati ſunt auctores Orthographiæ, ex quibus alij ipſo, alij præpoſterato ordine ſimilia dicunt, alij verò diuerſa deſcribunt, ſed omnia nobis abſolutè noſſe conuenit. Nam & illi qui paria dicunt, communia dicta confirmant, & iſti qui varia ponunt, per verba multiplicia commonent quemadmodum ſcribere debeamus, & loqui. Nunc ordo ſcripturæ, qui ab antiquis poſitus cognoſcitur, nihilominus eſt dicendus.

uellere,amploctere,amplectere. Malo qui putant ab eo quod eſt græcè μᾶλλον comparatiuo modo deſcendiſſe,& per duo ll ſcribunt,peccant. Nõ enim à Græco tranſlatum eſt,ſed ab antiquorum conſuetudine,qui primò Magis ſuo loco dixerunt,poſtea à pluribus eliſionibus hoc verbum anguſtauerunt:vt,magneuolo,deinde mauolo,quod frequentiſſimum apud illos eſt:nouiſſimò hoc ſubſiſtit,vt malo eſſet.Sed malle per duas ll,velle eſt. Item nolo per vnum l,nolle per duo ll. Nolo enim ne volo eſt, nolle, ne velle. Denique vt ſe verbum habet,ita ea quæ ex illo componuntur. Alia ſunt quæ per duo v ſcribuntur,quibus numerus quoque ſyllabarum creſcit.Simili enim vocali vocalis adiuncta,non ſolùm non cohæret,ſed etiam ſyllabam auget:vt,vacuus,ingenuus,occiduus,exiguus.Eadem diuiſio vocalium in verbis quoque,metuunt ſtatuunt,tribuunt,acuũt.Ergo hîc quoque c littera,non q apponenda eſt.Lacrumæ,an lacrimæ,maxumus an maximus,& ſi qua ſimilia ſunt,quomodo ſcribi debent, quæſitum eſt. Terentius Varro tradit Cæſarem per i eiuſmodi verba ſolitum eſſe enuntiare & ſcribere:inde propter auctoritatem viri conſuetudinem factam.ſed ego in antiquiorum multò libris quàm Gaius Cæſar eſt,per v plerique ſcripta inuenio,Optumus, intumus,pulcherrumus,lubido,dicundum, faciundum, maxumæ, monumentum,contumelia,minumæ.Melius tamen eſt, & ad enuntiandum,& ad ſcribendum,i litteram pro v ponere,in quod iam conſuetudine inclinauit.Vineas,per e quidam ſcribendas tradiderunt, ſi hæc ſignificarent,quas in agris viderimus: ac contrà per i vinias illas, ſub quibus latere miles ſolet.quod diſcrimen ſtultiſſimum eſt.Nam neque aliunde vineæ caſtrenſes dictæ ſunt, quàm quod vineis illis agreſtibus ſimiles ſunt.Extinguunt,per v & o: qualem rationem ſuprà reddidi de q littera, quã dixi oportere in omni declinatione duas vocales habere,talis hic quoque intelligenda eſt,extinguo.Eſt enim & ob hoc extinguunt, licet enuntiari non poſſit.Interuallum duas ll habet:Vallũ eẽ ipſum non aliter ſcribitur,à quo interuallũ.Varro dicit interualla eſſe ſpatia,quę ſint inter capita vallorũ,id eſt ſtipitũ,quibus vallũ fit.vnde cætera quoq; ſpatia dicunt. Obſeruãda puſillò diligẽtius præpoſitionũ cũ verbis à vocalibus cõpoſitio vt cõſonãtes nouiſſimas prępoſitionũ ſciamus nõ durare,ſed mutari plerũque.Itaq; nonnũquã quæ conſonãtes verborũ aut vocabulorũ primo loco ſũt,eaſdẽ neceſſe eſt fieri & in præpoſitionibus,quæ propter lenitatẽ quoq; omninò enũtiari ſæpe litteræ præpoſitionũ nõ poſſunt:quando autẽ fiant, quãdo nõ,ſono internũciamus.Accedo duo cc, attuli duo tt, aſſiduus duo ſſ,Arrideo duo rr, Apparo duo pp, Annuo duo nn, Alligo duo ll. In his nõ ſolùm propter lenitatẽ cõſonãtes mutãtur:ſed & quòd nullo modo ſonare d littera poteſt.Ibi ſonat,&ibi ſcribitur,cùm f cònſonãti adiũgitur:vt adfluo,adfui,adfectus:vt cõtra b nõ ſonat,offui,offero, offẽdo.In aliis etiã conſonãtibus idẽ patitur,vt:Suggero. oſtẽdi eẽ ſuprà digãmã conſonãtis vim habere.Eſt vbi b,quod vix credibile eſt in ſ cogatur:vt,Suſcipere,ſuſtinere,ſuſpẽdere,ſuſcitare,&quia antiqui dixerũt ſuſtollere,nõ pręterito ſuſtuli.Itẽ ex prępoſitio ad f litterã:vt,effluo,effodio,effero,efficio,nec minus ĩformatur eſcẽdo.alicubi tamẽ ſonat,& ob hoc neceſſariò ſcribitur exſilio, exſicco.Itaq; vbi ſonuerit,ibi ponem⁹.Tamt⁹& quamt⁹in medio,m habere

debēt,quām & tam eſt:vnde quamtitas,quamtus, tamtus. Nec quoſdam moueat,ſi n ſonat:iam enim ſuprà docui n ſonare debere,tametſi in prima ſcriptura m poſita ſit. Exſilium cum ſ (ex ſolo enim ire eſt) quaſi exſolium,quod Græci ἐξορισμὸν dicunt:antiqui exſoles dicebāt. H,ſicut in quæſtione littera ſit,nécne ſit,numquam dubitatum eſt:ac ſecundo loco * cum conſonanti poni debere.quod ſolus Varro dubitat. Vult enim auctoritate ſua efficere,vt h prius ponatur ea littera, quæ adſpirationem conferat: & tantò magis hoc temptat ſuadere, vt vocalibus quoque dicat anteponi: vt, heres,hircus.Sed Varronem præterit,conſonantem ideò ſecundo loco h recipere,quia non poſſit ante adſpirationem niſi vocales habere. Itaque & antè,& pòſt,h littera cuicunque tali adiungatur,non ſonat. Hæc enim natura vocalium eſt,vt ante ſe,aut poſt ſe habeant h, enunciationem non impediant.Prætereà in libro qui eſt in Grammatica, Varro cùm de litteris diſſereret,ita h inter litteras non eſſe diſputat. Quod multò minùs mirum, quàm quod x quoque litteram eſſe negat. In quo quid viderit, nondum deprehendi:ipſius verba ſubiciam. Litterarum partim ſunt & dicuntur: vt,a;& b,& h,& x:partim ſunt quæ neque dicuntur:quædam neque ſunt, neque dicuntur:vt φ, ψ. Vehemens & vemens apud antiquos, & apud Ciceronem lego:æquè prehendo & prendo,herculè & herclè, nihil & nil. Hæc obſeruare eatenus poterunt, conſuetudine potius quàm ratione,in his præcipuè verbis quæ adſpirationem habere debent. Y littera antiqui non ſemper vſi ſunt,ſed aliquando loco illius,v ponebant.Itaque in illorũ quidem libris hanc ſcripturam obſeruandam cenſeo, Suriam, Suracuſas, Sumbola,Sucofantas.At noſtris corrumpi non debet. Illud enim non video,quare huic litteræ h adſpirationis gratiam amoueam.ipſa enim per ſe adſpiratiua eſt, & quocunque vocabulo primum locum habuerit,adſpiratur, Yacintus, Yclus,Ymetus: & tantò magis adſpiratio addenda non eſt, quantò apud Latinos vocabula non ſunt hac littera notata. Varroni enim placet,h littera,ſi primo loco ponatur, non aſpirari. Lector enim ipſe, inquit,intelligere debet Rhodum,tamen etſi h habet, Rodum eſſe * ſed eadem obſeruatio non neceſſaria eſt r litteræ. ſunt enim verba primo loco r litteram habentia,non minus Latina quàm Græca. Itaque meritò auferemus aut amouebimus adſpirationem,Roma,regina,rapa,rodus. Z in antiquis libellis modò ſcriptum eſt,modò non:ſed pro illo duæ ſſ ponebantur, Crotalizo,crotaliſſo,malacizo,malaciſſo,&his ſimilia.Sed viderint illi,qui cùm verbis integris Græcorum vti non erubuerunt,erubeſcendum crediderunt litteras Græcas intermiſcere.Nobis ſatius alieno bene vti,quàm ineleganter noſtra apponere.

II.
EX VELIO LONGO ISTA relata ſunt.

AT,ſi coniunctio fuerit, per t ſcribendum eſt: vt eſt,

At te nocturnis iuuat inpalleſcere cartis.

ſi præpoſitio,per d: vt eſt,

Fando aliquod ſi fortè tuas peruenit ad aures.

Atque

Atque,item coniunctio compoſita,per t ſimiliter ſcribenda. Apud, præpoſitio per d ſcribi debet:ſicut ad patrem.quoniam veteres ſæpe apud,pro ad vſi ſunt:& duabus ex eis mediis litteris ſublatis,id eſt, p & v, ad remanet.Item quit, per t ſcriptum, verbum eſt tertiæ perſonæ, cuius prima eſt queo,ſecunda quis,tertia quit: ex quibus componuntur nequeo, nequis, nequit:inqueo,inquis,inquit.Per d autem aduerbium: vt,

Quid faciat lætas ſegetes:- & quæ ex eo componuntur:vt,quicquid, ſiquid,aliquid,nunquid,& his ſimilia.Id,per d ſcriptũ,pronomen eſt neutri generis,ab eo quod eſt,is,ea,id: per t verò ſignatum, indicat verbum tertiæ perſonę,ab eo quod eſt,eo,is it.Placet etiam Dalmatiam ſcribamus: quoniam * à Dalmana in extima eiuſdem prouinciæ ciuitate tractum nomen exiſtimat.Feriæ quoque,non fereæ ſcribendæ ſunt:quia apud antiquos feriæ,non fereæ dicebantur. Actuarij, & actarij, vtrumque dicitur. Sed actuarij nominantur,diuerſis actibus generaliter occupati: actarij verò ſcriptores tantùm dicuntur actorum.Item aliud eſt Cilonem,aliud Chilonem.Cilones, vocantur homines anguſti capitis & longi, & h aſpirationem non habet: Chilones verò,cum h aſpiratione ſcripti, à breuioribus labiis homines vocitantur, quod eſt à Græco vocabulo diriuatum, παρὰ τὰ χείλη: vnde Achillem quoque ferunt eſſe nominatum.Coniux ſine n putat Niſus artigraphus eſſe ſcribendum,quoniam in genitiuo caſu facit cõiugis.Mihi autem videtur non euellendam exinde hāc litteram, qua ſonus enuntiationis exprimitur. Nam quamuis aſſerat non eſſe onerandam ſuperuacuis litteris dictionem, ego tamen non fraudandum ſonum æſtimo ſuis litteris,quibus† integer & plenus auribus intimatur. *integris & plenis.*

III.

EX CVRTIO VALERIANO ISTA collecta ſunt.

Q littera tunc rectè ponitur,cùm eam ſtatim v littera ſequitur, iuncta cum alia vocali vel vocalibus diphthongis,ita vt vnam ſyllabam faciat:vt,Quirites,quęſtio,quærite.Cætera verò per c ſcribi debent:vt,cuius, Cumæ,& reliqua huiuſmodi.Cum quando præpoſitio erit,per c ſcribi debet:vt eſt illud.

Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet. quando autem aduerbium eſt,per q ſcribendum.Veteres enim quando,quum dixerunt:vt eſt, quum nauis ex Aſia venerit: cæteráque huiuſmodi aduerbia ſimiliter ſcribenda ſunt,vt quoquumque,vbiquumque.Huiuſce, per c litteram ſcribendum eſt.antiqui enim pronominibus c addebant:vt, hicce, illicce, iſticce: vnde ſubtracta eadem nouiſſima littera,c relictum eſt,vt hic, illic, iſtic: ſed hoc in ſolo genitiuo caſu articularis pronominis, qui eſt huiuſce. ad hoc eadē ſyllaba ce, integra manet.Cur,alij per c ſcribendum putauerunt, dicentes non poſſe q litteram poni,vbi v eſſet ſine alia vocali, ſecundum regulam ſupradictam:alij per q eò quòd originem trahat ab interrogatiuis aduerbiis,quæ ſunt quando, quorſum.Vſus autem obtinuit,vt cur,per c ſcribatur.Partubus,& partibus, arcubus & arcibus, artubus & artibus, veteres quidem indifferenter ſcripſerunt:Nos poſſumus obſeruare vt ab eo quod

ſunt partus,id eſt,fœtus,partubus ſcribamus:ab eo autē quod ſunt partes, partibus.Itemque ab eo quod ſunt arcus,arcubus : ab eo autem quod ſunt arces,arcibus:& rurſum ab eo quod ſunt artus, id eſt,membra,artubus: ab eo autem quod ſunt artes,ártibus.Tres litteræ ſunt apud Græcos.Ex his in vſum noſtrum tranſtulimus nos * .ψ nullo modo transferri potuit,ſed vis ipſius tranſlata eſt in p ſ: vt que per ψ ſcribuntur,per p ſ ſcribamus.In cæteris caſibus,aut in bis exeunt,aut ín pis:vt,celebs,celibis,auceps,aucupis,cynips,cynipis.Diuiſionem præterea ſyllabarum ad b ſ & p ſ pertinentem,hinc obſeruabis: quòd vbicumque p ſ erunt,diuidi non poſſunt,ſed ad ſequentem aut antecedentem ſyllabam applicabuntur, tanquā vnius litteræ poteſtatem habeāt. Apſtinui,aps,& tenui, Apceſſi,aps & ceſſi, Apſcondo,aps & condo. At vbi b ſ fuerint,diuidantur neceſſe eſt : vt, obſtupui,obſtupeo,obſum, obſtrepo.Præterea b ſ numquam coniunctas inuenies.non enim poſſunt facere ſyllabam, & ſi primam quidem vocalem habeant:fallunt* ipſæ conſonent:vt,trabs,quam dicimus trabem.Cæterùm ſi ante vocalem ponantur,nullo modo enuntiationem capiunt: contrà p ſ etiam præpoſitæ ſic ſonant,vt apud Græcos ψ . Tandem rationem hanc puto obſeruādam & in verbis,quæ præterito tempore & futuro incertum eſt p an b habere debeant. Nam ſicut in caſibus nominum p littera in b commutatur,vt eſt celeps celebis, ita in temporibus quoque verborum è cōtrario b in p commutatum videmus:vt,ſcribo,ſcripſi,ſcripturus: Labor, lapſus,lapſurus:Nubo,nupſi,nuptura. R in antiquis libris Latinorum ſcriptum non eſt:ſed pro illo,duo ſſ ponebantur,Crotalizare,crotaliſſare. Sed viderint illi,qui cùm verbis quibuſdam integris Græcorum vti in Latina lingua non erubuerunt,erubeſcendum crediderunt litteras Græcas intermiſcere.Nam ſatius eſt alienis bene vti,quàm noſtra inelegāter apponere. Preſtò non per v ſcribimus:veteres per v ſcripſerunt.Sed Preſtò dicendum eſt,vt ſedulò,& optatò,& ſortitò.Inde & Preſtolari , non preſtulari . Non mirum veteres v littera pro o vſos.nam & o pro v vſi ſunt. Poblicum enim quod nos publicum,& quod nos culpam,illi colpam dixerunt. Supter per p ſcribendum,non per b.Neglegere per g,nō per c ſcribendum * & alia huiuſmodi quidam per y litteram putauerunt, eò quod Græca eſſe dicerent. Sed apud nos y littera numquam vocali coniungitur.

IIII.

EX PAPIRIANO ISTA COLLEcta ſunt.

AE ſyllaba,quam nunc in fine ſermonis diphthongon ſcribimus,vt,cogitationes magnę,apud antiquos per ai ſcribebatur,vt eſſet diſtractio genitiuorum à datiuis.Nam genitiuo hanc diuiſionem dabant , vt non eſſet ſyllabis ſimilis datiuo,ſi triſyllabus inueniretur: vt,magnai, Aſiai, aulai, rugai,ferai.Reliquiæ,& reliqui per c ſcribebantur:& ſicut relicuus & vacuus,ſic relicui & vacui.ſic mortuus,& mortui,ſtrenuus,ſtrenui : At nunc reliquiæ,vel exequiæ per q ſcribuntur.Cotidie,per c & o dicitur,vt ſcribitur,non per q:quia non à quoto die,ſed à continenti die dictum eſt.Haud, quod aduerbium eſt negandi, d littera terminatur, & aſpiratur in capite: quando autem coniunctio diſiunctiua eſt, per t litteram ſine aſpiratione ſcribitur.

ſcribitur. Malò per vnum l, quod eſt maguolo. Malle, per duo ll, quod eſt maguelle. Nolo per vnum l: eſt enim nouolo. Nolle per duo ll, quod eſt nō velle. Primò Querela apud Latinos per vnum l ſcribebatur, ſicut ſuadela, tutela, candela, corruptela: quamuis vſus ſibi etiam apud eos vindicaret, vt aliqua in figura diminutiuorum per duo ll ſcriberentur: vt, Capella, fabella. Nunc autem etiam Querela per vnum l ſcribitur. Narare per vnum r ſcribitur, vt Varroni placet. ſecutus eſt enim etymologiam nominis eius, qua gnarus dicitur quis, qui ſcit quid loqui debeat. Deniq; cōpoſitio verbi ita ſcribitur, ignorare, quod non per duo r, ſed per vnum ſcribitur. Ideò & Naratio, vnum r habere debet. Quod, quando numerus eſt, per t: quando pronomen, per d ſcribendum eſt. Nam Totidem per t ſcribitur, quia numerus eſt. Quæcūque verba ab s littera incipiūt, ſi cōpoſita ſint, vt Ex præpoſitionē accipiant, ſeruata s littera ſcribuntur: vt, Specto, expecto: Salio, exſilio. Cætera verba quæ s in principio non habent, honerari non debēt: Æſtimo, exiſtimo: Acuo, exacuo: Agito, exagito. Prendo dicimus & prehendo, vt herclè & herculè, & Nihil & nihili. Sed in his verbis, quæ aſpirationem habere debent, hæc obſeruari eatenus poterunt, quatenus conſuetudo permiſerit. Sed tamen libellus nos euidēter docet, qui inferiùs de aſpiratione ſcriptus eſt. Trabs ab eo quod dicitur trabis, & vrbs, per p debent ſcribi, licet Varro per b ſcribendum putet, quòd in reliquis caſibus b habent. Sed tamen cum ψ littera Græca nullo modo tranferri potuerit in vſum noſtrum, & vis eius per p & s litteras ſcribatur, neceſſarium eſt, vt vbi ψ Græcum ſonat apud nos, quod vitari non poteſt, per has litteras ſcribatur, id eſt, p s, licet in obliquis caſibus b habeant: vt, Celeps celibis, Vrps vrbis: item in aliis ipſam retineant: vt, Auceps aucupis. Vnde apparet in his caſibus mutare nos debere p & b, in quibus ſe non ambæ conſequuntur interpoſita vocali. Hanc etiam regulam ſequitur & φ, quæ & ipſa per p & hi conſtat: vt, Cynips, cyniphis, quæ in nominatiuo caſu p & s, in aliis caſibus per p & h ſcribitur. Quicquam, in medio per c, non per d, ſcribi debet. In compoſitione enim plerumque d in c commutatur, vt in præpoſitionibus, Accedo, accumulo. Formoſus ſine n, ſecunda ſyllaba ſcribendum eſt: vt, Harenoſus, frondoſus, aquoſus, herboſus: participia verò habent n, vt Tonſus, tunſus, mēſus, †penſus. Antiquorum nulla obſeruantia fuit, cum n, an ſine n ſcriberent. illi enim Toſus, tuſus plerumque ſcribebant. Y Græcum nos in quibuſdam in u conuertimus: vt, Cymas, Cumas, Cyminū, cuminum: in quibuſdam non vertimus: vt, Syria, Cyriacus, ſymbolum, ſycophanta. Forfices ſecundum etymologiam debemus dicere, & ſcribere: vt ſi à filo dicamus, f debeamus ponere, vt forfices, quæ ſunt ſartorum: & ſi à pilo, per p, vt forpices, quæ ſunt tonſorum: ſi à capiendo, per c, vt forcipes, eò quòd formum capiant, quæ ſunt fabrorum. formum enim dixerunt antiqui calidum; vnde eſt formoſus. Vulgus, vultum, paruum, toruum, ſunt qui putāt per duo u ſcribi non debere: quia ſimilis vocalis vocali adiuncta, non ſolum non cohæreat, ſed etiam ſyllabam augeat: vt eſt vacuus, ingenuus, occiduus, exiguus perſpicuus. & in verbis metuunt, tribuunt, ſtatuunt. Sed Velius Longus per rationem præſumptam decipi eos putat, qui primitiuus, & adoptiuus, nominatiuus, & alia per u & o ſcribebant. Nam aliter ſcribere,

pranſus.

& aliter pronuntiare vecordis eſt. Cùm enim per o ſcribant, per u enuntiant. Præterea qui contrà ſentiunt, non reſpexerunt vnum u, totiens conſonantis vim habere, quotiens pro conſonante ponitur, quod apud Græcos Digammon vocatur: ac ſic fieri, vt nominatiuus duas quidem u litteras habeat, ſed priorem pro conſonante, poſteriorem pro vocali ſcilicet poſitam. Sic & Donatus dicit, quotiens u & i, ſeu ſibi, ſeu aliis vocalibus præponuntur, loco habendas eſſe conſonantium. Hiemps, vt Ceſellio videtur, p habere poſt m litteram non debet: quòd ſatis ſine ea littera conſonet, vel quòd per omnes caſus nec veſtigium quidem illius appareat. Sumpſi, autem quæritur an poſſit ſine p littera, vt hiemps, ſonare. Sed quia & in alia declinatione p reſpondit, cùm dicimus Sumptus, ſumpturus, neceſſariò per p ſcribi debet. A, & ab, & abs, & au præpoſitiones, vnius generis ſunt: velut cùm dicimus, A me, ab illo, abſtuli, aufugi. ſed obſeruandum, vt tunc Ab præpoſitio ſcribatur, quotiens parti cuilibet orationis coniungitur, quæ à vocali incipiat, ne dictio multis conſonantibus honeretur. Si verò à conſonanti pars aliqua, cui præponitur, incipiat, non eſt ponenda Ab prępoſitio, ſed à ſolum: vt, A fratre, à vicino, ab homine, ab vrbe. Abs verò apud nos nominibus, cum quibus in compoſitione venit, reſpuenda eſt: vt eſt, Ab vrbe venio, non Abs vrbe venio. Nam in compoſitione non eſt euitanda: vt, Aſcondo, abſtineo. Au, quoque his præponenda eſt, quæ à conſonantibus incipiunt. In, præpoſitio ſi compoſita ſit, & p, aut b, vel m, ſequatur, n in m conuertit: vt, improbus, imbuit, immutat. Quotiens verò g illam ſequitur, n ammittit: vt, ignarus, ignotus. Nam Gnarus & Gnotus ſimplices ſunt. Ad, præpoſitio interdum retinet d litteram: vt, adfert, adfuit, interdum variat: vt, Ammonet, amminiculum. Plerumque euenit, vt conſonantes quædam verborum aut vacabulorum coniunctæ huic præpoſitioni, mutentur. quando autẽ fiat, quando non, ſono internoſcimus. Accedo duo cc, Attuli duo tt: vt, aſſiduus duo ſſ, Appareo duo pp, Alligo duo ll, Annuo duo nn. eſt enim vbi neceſſe eſt hanc litteram interire, id eſt, d: vt, Aſpiro, aſpicio. Nulla enim conſonans per d intercedit, ſed omnino d deperit. Ex præpoſitio ſequẽtibus b, d, g, l, m, n litteris, & u & i, cùm pro conſonantibus ſunt, x litterã ammittit: vt, Ebibit, edidit, egeſſit, eluſit, emicuit, enarrauit: ſequẽte vero f, noſtra cõſuetudine in eãdem litteram mutat: vt, Effundo. Ob, præpoſitio interdum ponitur plena: vt eſt, Obire, oberrare: interdum in eandem litteram tranſit, à qua ſequens ſermo incipit: vt, Offulſit, ommutuit, oppoſuit. ſequente verò u, loco conſonantis poſita, integra cuſtoditur: vt, Obuerſus, obuius. Sub, præpoſitio ſuperior, interdum b litteram ſeruat: vt, Subire, ſubeſſe, ſubauſcultare: interdum mutat in eandem litteram, à qua ſequens inchoat verbum: vt, Sufficit, ſuffigit, ſummouit, ſumminiſtrat, ſupponit, ſupprimit, ſuggerit. ſequẽte r littera integra manet: vt, Subrado, ſubremigo, ſubrideo: nec vnquam ſequente r littera corrumpitur. b in s mutatur, ſequentibus t & c: vt Suſtulit, ſuſcepit. De, præpoſitio aut plena in compoſitionibus ponitur: vt, Deducere, demonſtrare, detrudere: aut correptione e litteræ corrumpitur: vt, Deorſum. Nam quando in i litteram tranſit, vt eſt,

Aëra dimouit tenebroſum, & diſpulit vmbras, non eſt à præpoſitione

de

de,ſed dis,vt,diſtraho,diſpereo. Dis, præpoſitio ſequentem litteram s non amittit:vt, Diſpicio:ſequentibus verò b,d,g,l,m,n,r,amittit:vt, Dibucinat, diducit,digerit,dilacerat,dimouit, dinoſcit, diripit. Interdum s littera, ſequente r ,in eandem litteram mutatur:vt,Dirumpo:ſequente f, conſuetudine in eandem mutat litteram:vt, Diffundo. Re,præpoſitio non tantùm plena præponitur quibuſdam partibus orationis:vt,Remouet, refricat,reſpirat:ſed & d litteram aſſumit:vt eſt,Redire,redolere.Sed interdum d hęc littera geminatur,quotiens ab eadem littera ſequens incipit ſyllaba, & vna pars orationis expletur:vt,Reddere dicimus,geminata d, Reducere autem ſimplici vtimur. Trans,præpoſitio interdum plena eſt:vt,Tranſtulit,tranſactum,tranſeo,tranſitus:interdum minuitur:vt,Traicit,traducit. Sine,prępoſitio interdum aſſumptione litteræ d, corrumpitur : vt, Seditio,ſedulò. Pro,præpoſitio cùm ſit naturaliter longa, interdum in compoſitione corrumpitur,partim correptione:vt,Proauus,partim aſſumptione litterę d:vt, Prodeſt,proditus,prodigus. Interdum integra eſt & ipſa, & pars cui coniungitur:vt,Procuro.Sequentibus i & u,cùm pro cōſonantibus ſunt, nonnunquam litteram perdit, aut mutat:vt,Prouidens:aut adſumit, aut corripitur:vt,Proiectus.Circum,præpoſitio ſequentibus vocalibus, m litteram in enuntiatione mutat,in ſcriptura ſeruat:ſed cum i & u vocales loco conſonantium poſitæ ſequuntur, & ſcribitur, & enuntiatur: vt, Circumuenit,circumiacet.Ante,præpoſitio interdum integra manet:vt,Anteactum, anteuenit,antecedit:interdum mutatione in i litterā corrumpitur: vt, Antiſtat,anticipat.Inter,præpoſitio in vna voce ſequente l littera,r in eandem mutat:vt,Intellego. Cæteris litteris ſequentibus vocalibus, pro voce integra manet:vt,Interitus.Cuius,& Cui,pronomina per q ſcribebantur. Nos autem & ad breuitatem feſtinauimus ſcribendi, & illam pinguedinem limare maluimus. Accerſo per c,& Arceſſo per r:ſed Accerſo ſignificat aduoco:Arceſſo,repello,prohibeo. Coqui,Gratus artigraphus per c primam ſyllabam,ſecundam per q ſcribendam putauit.Non enim dicimus Cocere, ſed Coquere:vt, Virgilius,

- apricis coquitur vindemia ſaxis.

u, littera in quibuſdam partibus orationis vitioſè inſeritur, vt in eo quod eſt vrguere. Virgilius,

Vrgentur pœnis - ſine u poſitum eſt.& illud,

Vngere tela manu,ferrúmque armare veneno. Nam quominus vnguo debeat dici, euidenter apparet: quòd nullum verbum eſt vo terminatum, ſiue iunctim,ſiue ſolutim,vt non eandem u ſeruet in præterito :vt, Voluo, volui,Eruo,erui.Vngo,nō vngui,ſed vnxi facit: quomodo Pingo,pinxi: & tamen nomini quod hinc fingitur,ſic inſertam videmus u litteram,vt euelli non poſſit,ſicut apud eundem Virgilium,

- & pingues vnguine tedas. & in conſuetudinem vſurpatum vnguētum dicitur,quod tamē ſine u debet ſcribi. Leproſi, à proritu nimio ipſius ſcabiei dicti ſunt, & ideò per p ſcribi debent. Mille, numerus à quibuſdam per vnum l ſcribitur:quòd milia dicimus, non millia. Alij melius per duo ll exiſtimant ſcribendum.

V.

ADAMANTII MARTIRII DE V ET B.

VA,ſyllaba præfulgens in capite nominis,per u vocalem ſcribetur:quoniam h apud Latinos littera plus valet quàm b muta,quia vocalis eſt: & dum craſſiorem exprimit ſonum, tranſit in conſonantium poteſtatem, vt:Vates,vanus,vagus,validus,vacuus,exceptis Baſio,Balineo,& Baculo,à quo Bacillus naſcitur deminutiuus. Illa quoque nomina,quorum ſecunda ſyllaba in a litteram deſinit,per b mutam ſcribentur, vt:Bambalo, ψελλιστὴς bacca,balathro ἄσωτος,balatus,βληχηθμὸς,baratrum,barbarus,ac talia. Ve correpta,nominis principium obſidens,u ſimiliter habebit in ſcriptura,vt:Venenum,vena,verecundus,venerabilis,vetus,vehemẽs,vehiculũ: ita tamen, ſi nõ ab aduerbio,quod eſt Bene,compoſitionem habuerint nomina. Hæc namque per b mutam notabuntur,eò quòd aduerbium Bene per b mutam ſcribi ratio regularum compellit: hac de cauſa, quòd conſtat quædam aduerbia à nomine venire, & ſi nominis datiuus caſus ſingularis in o deſinat, vltima o littera in e tam breuem,quàm longam conuerſa facit aduerbium, vt:Doctus,docti,docto,doctè:Malus,mali,malo malè. Ergo & Bonus,boni,bono,bonè debuit facere. Sed ne vocatiuus caſus non aduerbium putetur, vt eſt, O bone vir, viſum eſt etiam o litteram in e conuertere: vt hoc aduerbium, illud nomen iudicetur. Igitur à bono factum eſt aduerbium benè. Bonum verò per hanc litteram ſignificari monſtrabunt ſequentia. Itaque ſi ab aduerbio,quod eſt Benè,compoſita fuerint nomina,per b mutam ſcribuntur,vt:Benignus,beniuolus,benificus, duntaxat à benefaciendo.nam à veneno per u ſcribi nullus ignorat. Meminerimus tamen Beatũ à ſuperiore abhorrere regula, quòd primam ſyllabam nulla ſequitur conſonans. Et quoniam huic opponitur regulæ,vehemens & vehiculum, ammonemus hoc facere aſpirationem, vt in multis: hic quoque u prælatam videmus,quam poni pro conſonanti poſſibile eſt. Ve,producta ſimiliter in capite conſtituta, ſi quidem maſculini vel neutri generis erunt nomina, in quibus hæc præpoſita ſyllaba, per u vocalem, pro conſonante ſignabitur, vt:Venator,velum,veretrum, μόριον, venabulum. Si verò erunt fœminina, tantummodò,quorũ origo à maſculino venire non concernitur, per b mutam ſcribẽtur,vt:Beſica,belua,beſtia:ita tamen,ſi non duarum fuerint ſyllabarum,nam mutabũt ſcripturam,vt:Vena,veſpa, & his ſimilia. His quoque apponitur Beta, quæ Græcè σεῦτλον appellatur: quoniam in Græco idẽ genus obſeruari non potuit. Præterea quærimus cur veritas, & fœminini generis exiſtens,& ſuperans diſſyllaborum mẽſuram,per u,non per b, ſcribatur. Sed dicimus, quòd non eſt primæ nomen poſitionis, ſed deſcendit à mobili genere.eſt enim verus,vera,verum,ex quo naſcitur appellatio, veritas:& ideò primiformis ſui regulam neceſſariò defendit. Simili modo & Venatrix,maſculi ſui originem ſequitur. Vi,longa vel breuis, nomini præbens initium,ſi à numero bis,id eſt ſecundo, compoſita fuerint, per b mutam ſcribuntur. diſcretionis enim gratia, bis numerus per hanc litteram

ſcribi-

ſcribitur, vt ſeparetur à nomine monoſyllabo, quod vim & neceſſitatem ſignificat: veluti, Biceps, bilinguis, biformis, † bipartenis, bienniū, bimum, biga, biduum, bicolor, bipennis, biiugum, ac talia. Si autem pura remaneat numero, u traductam in † conſonātem poteſtatem habent poſitam: vt, Victor, vinum, vitis, victus, vinitor, vita, vidua, vipera, viator, vitiſator. præter Bitumen, quod neutri generis conſiſtens, numerum ſyllabarum excedit. Bile etiam diſcretionis cauſa dicitur. Nam ſi fel ſignificat, per b mutam: ſi abiectum aliquid, ac parui pretij, per u ſcribetur, Bibula autem à verbo, quod eſt Bibo, traducitur, cuius poſtea regulas dabimus. Vo, breuis vel producta, ſeruans principium nominis, per u litteram, vocalis amiſſa poteſtate, ſcribetur: vt, Voluntas, vorago, vocabulum, vomitus, votum: Bono tantummodò regulam ſuperante, eò quod in tria genera diſpertitum ſit, cùm prædictorum mobilium figuram recipit. Bu, ſeu producta, ſeu correpta fuerit, præpoſitam b mutam habebit: vt, Buxus, buſſo, buſtum, bucina, bucula, & huiuſcemodi omnia. Nullo enim modo poterat ipſa ſibi u præponi, non coniuncta etiam aliæ conſonanti in prima ſyllaba: cùm tamen diſſimilis continuò littera fuerit ſubſecuta: vt, Vultus, vulgus, vulcanus, per u Digammon ſcribentur. Nam ſi prima ſyllaba deſinat in conſonantem, ex qua etiam ſecunda incipiat, b mutam retinet ſcriptura: vt, Bucca, bulla, & ſimilia. Vac, ſyllaba quotiens præpoſita fuerit, u vocalem habet pro conſonante: vacca, id eſt, iumentum: vaccinum, ſcilicet flos. Nam Bacchus, & bacha, bachar, per b ſcribenda ſunt. Bec, & Bic, ſyllabis inueni deficere. Boc, vnum barbarum didici, id eſt, Bocchos, quod b mutam habere cognoui in ſcriptura. Et ſciendum quòd nomina peregrina, ſi trahantur ad Latinum ſermonem, b mutam ſibi plerumque defendunt. Ideò autem diximus plerumque, quia ſunt quę Latinis regulis ſeruiunt, vt Maſſiua. hoc enim nomen, licet barbarum conſtet, tamen regulam Latinam ſcriptura conſeruat, quam ſuus locus mōſtrabit. Buc, ſyllabā in vno repperi ſolummodò nomine, hoc eſt Bucca, quod per mutam ſcribitur. Val, prima ſyllaba, ſi quidem l littera fuerit conſecuta, per u ſcribetur: vt, Valles, & vallum. nam Ballena & Balliſtra, per b ſcribenda ſunt. Si verò l non ſequatur littera, per b mutam ſignabitur: vt, Balteus, balbus, baluæ, id eſt, ianuæ: præter aduerbium valde, quod per detractionem i litteræ, dictum eſſe non dubium eſt. validè, enim integra dictio conſiſtit, vt arbitror: & hoc namque † euenit de nomine: facit enim validus, validi, valido: ergo validè aduerbium facere debet. Inde ſi voluerimus in correptam emittere dictionem, primæ ſyllabarum ſubiaceat regulæ. Vel, ſi ſyllaba, ſiquidem ſola permaneat, erit coniunctio diſiunctiua, quæ per u omnifariam ſcribetur: ſi verò caput fuerit nominis, b mutā habeat in ſcriptura: vt, Bellum, belliſſimum & bellaria: præter Vellus, diſcretionis gratia. Nam ſi per u vellus ſcribatur genere neutro, ac declinatione tertia nuncupetur, vt lanam ſignificet. hoc vellus enim, huius velleris facit: ſi autem per b mutam notetur, genere maſculino ac declinatione ſecunda declarabitur, vt ſcitum denuntiet. Hic enim Bellus, huius belli, ſcitus, vel iocoſus, per caſus declinabitur. Vil, ſyllaba ſi fuerit antecedens, u vocalem habebit pro conſonante: vt, Villus, veſtimenti: villa, poſſeſſio.

bipartens.
binum.
venit.

Bam etiam vocalibus aliis interuenientibus in prima ſyllaba nullius nominis enũtiari cognoui:niſi in gloſſematibus, Bammum, ὀξύπαριον, atque Bambalo, ψελλιστής: quæ per, b, mutam ſcribuntur. Van, & Ven, & Vin, ſyllabæ, u vocalem habebunt pro conſonante, vt: Vannus, ventus, vindicta. Vap, præfinita ſyllaba, u vocalem habebit pro conſonante: vt, Vappa, ὑδαρής. alias vocales inter u & p collocatas inueni deficere. Bar, cùm incipit ſyllaba, b mutam habebit poſitã: vt, Barrus ἐλέφας, bardus ἀναίσθητος, bargus ἀφυής, barba. Excipitur nomen proprium Varro tantummodò. Ver, & Vir, ſyllabæ longæ vel breues, u vocalem loco poſitam conſonantis habebunt: vt, Vertex, virgiliæ πλειάδες, verbum, †virum, virga, virgo, virtus, virbius. Excipitur ab hac regula tantummodò Berna. quod nomen licet ego inuenerim per u ſcriptum, tamẽ Mennam inluſtris memoriæ audiui, Mennonium hominem, omnis facundiæ iudicem, ſe dicentem de hoc reprehenſum à Romano quodam diſertiſſimo, quòd per hanc enuntiauerit litteram. Nos quoque notamus, ac temptamus rationem reddere, quaſi diuerſitatis cauſa: Si enim Berna, domi genitus ſignificet, id eſt οἰκογενής, commune eſt duum generum ſecundum veteres, trium verò ſecundum meam ſententiam: & per b mutam ſcribitur: Si verò temporale quoddam denunciet, erit mobile. Quare? Namque vernus, verna, vernum fit, vt ſi quis dicat, vernus ſol, verna hirundo, vernum tempus: & u, ſicut primitiuum eius, in ſcriptura tenebit. His ita ſe habentibus, poſſumus etiam intelligere Bernam dictũ eſſe eum, qui in bonis hereditatis natus eſt. Bona verò per b litteram ſcribi ſupradicta ratio demonſtrat. Vor, ſyllabam neque breuem neque longam in Latino ſermone, vlli inueni præpoſitã nomini, niſi vortex, pro eo quod eſt vertex: ſicuti volnus antiquos figuraſſe meminimus. Bur, ſimiliter cognoui deficere, præter hoc quod in proprio dicimus homine, id eſt, Burra: quod etiam per b mutam ſcriptum eſſe ſecundum regulam nouimus in ſupradictis expoſitam. Bes longam ſimiliter nomen monoſyllabum repperi. ſignificat autem vncias octo, quod b mutam tenere conſuetudo tradidit in ſcriptura, breuem inuenire non potui. Nam veſper, veſtis, ac ſimilia, licet per u vocalem pro conſonante ſcribantur, tamen iuxta rationem ſupradictã, vbi fecimus Bes longam, debent per u ſcribi: quoniam s littera ſequenti ſyllabę ſine dubio iungitur. Vos, ſi pronomen fuerit, in monaſyllabo per u litterã ſcribitur: cum verò diſſyllabum fuerit, id eſt, vobis, prima ſyllaba per u, ſecunda per b ſcribetur: quando autem iumenti nomen inuenitur, vt eſt,

– *Procumbit humi bos*, b mutam habebit in monoſyllabo nominatiui & vocatiui caſus. Cùm verò per alios caſus cœperit geminari, in prima ſyllaba, b continet, in ſecunda u, vt: Bouis, boui, bouem, à boue: ſicut in ſupradicto pronomine variatis contrario litteris conſtat effectum. Bat, in vno tantum repperi nomine generis neutri, pluraliter enuntiato, id eſt, Battulia, quæ vulgò battalia dicuntur, quæ b mutam habere cognouimus. exercitationes autem militum vel gladiatorum ſignificant. Inde etiam Battuatores τοὺς βασανιστὰς dici puto. Vit, per u ſcribitur: vt, Vita. Vix, & vox, monoſyllabas didici tantummmodò, quæ per u litteram ſcribẽtur. Alias vocales x quidem litteræ antepoſitas, b autem litteræ cohærentes, Latina neſcit omninò facundia.

Margin note: *virum.*

VI.
DE MEDIIS SYLLABIS EIVSDEM Adamantij Martirij.

DE ſyllabis in capitibus nominum poſitis,quãtum potuimus, ſine prætermiſſione tractauimus.Notum enim omnibus eſſe credo, quia neceſſe b litteram ſyllabæ præpoſitam, ſi conſonans fuerit conſecuta in quacumque dictione , eam ſine dubio ſcribi: vt , Blandus, gibbus,κυρτὸς, braueium , latebræ , tenebræ : atque omnia talia . Nunc rationabiliter mediæ ſyllabæ † nomen ſortientur laborem. Va,ſyllaba in medio nominis poſita,per v ſcribetur:vt,Auarus,†caluare,præter Carbaſum,quod nomen Græcum magis quàm Latinum arbitror. Ambages enim per b mutam notatur,aut quod præpoſita eſt m littera, aut quod ex duobus corruptis nomen arbitramur compoſitum,quaſi vnde dicitur & ambire:& proconſita,vel appellatiua,vel traducticia,ſiue facticia, id eſt, quæ ex aliis facta ſunt,notare debemus,ſequente prototypa,id eſt primas poſitiones: vt,nouus, noualis,riuus,riualis,& diriuatum ab Alba, Albanus,à ſylua,ſyluanus, à priuo,priuatum,à libo,libatum.V E,correpta, ſiue ſola fuerit, ſiue adiecta conſonanti,per u vocalem,loco poſitam conſonantis notetur:vt, iuuenis,alueus,fouea,aduena,iuuencus,cauerna nouerca, & aduerſus præpoſitio,præter Trabeam.Gubernator enim licet per b mutam ſcribatur,tamen hoc nomen arbitror à guberno verbo figuratum conſiſtere: cuius regulas poſteà meditabimur,cùm ad tractatum b litteræ trifariam in nomine poſitæ venerimus:ita tamen,ſi nõ diminutiua nomina,vel diriuatiua fuerint. Illa enim,ſicut ſuperiùs diximus,prototypa ſua ſequentur:vt, liber, libertus,libellus:vel hymber,hybernus:flabrum,flabellum: tabula, tabella : taberna , tabernaculũ : bellator , inbellis vel imbecillis:fabula, fabella.quæ omnia per b mutam ceu primiformia ſcribentur certiſſimè. Be producta, per b mutam omnifariam ſcribetur,vt Verbena,rubeta, ambeſum , habena.Excipitur Auena,quæ ſignificat tibiam,vel ſtipulam, diſcretionis gratia.Nam Seuerus,quia à ſęuo venit,poſteritatis cauſa vs ſyllabæ conſequitur regulam.Vi,breuis per u vocalem habentem vim conſonantis, ſcribetur:vt,Fauius,flauius,auidus,fluuius,ciuitas,fauilla,prouincia,exuuiæ,manuuiæ,obliuium,diluuium,ſuauium,liuidũ,ſimpiuium, εἶδος σκεύους ἱερατικοῦ: præter obitum nomen, & ſubitò,atque obiter aduerbia:quæ ob & ſub, vt pote prępoſitiones,antiquos puto in ſcriptura ſeruaſſe,b litteram,non mediæ,ſed primæ adiungentes ſyllabæ. Virbius etiã abſtractus à regula, quoniam virum bis factum eſſe memorãt:quem numerum per b mutam ſcribi antedicta declarant.quidam virum bonum,alij herobium, tanquam ſit ἥρως ἀναβεβιωκὼς,alij deum eſſe qui * præeſt,interpretantur. Ambiguus namque,m ſemiuocali præpoſita in vna eadémque dictione,numquam u littera pro conſonante ſequitur.Huic opponitur quamuis:ſed hoc videtur eſſe compoſitum,cùm poſterior vis ſyllaba ſubiũgitur plurimis: vt abs quouis,quorumuis,vtrumuis,ac talia. Obſeruandum tamen, ne es pura ſyllaba terminauerit nomina.Si enim fuerint ità enunciata, per b mutã mediæ ſyllabæ ſine dubio ſcribentur: vt, Abies, ſcabies,rabies. at hæc quoque ſpecies bipertita conſiſtit.Nam ſi triſyllaborum maiorem habuerit nume-

nomen. ria.

rũ,per u neceſſariò notabitur:vt,illuuies,proluuies,ingluuies,ſubluuies.Li ſyllaba terminata,per b mutam ſcribi compulit nomina:vt,Nobilis,mobilis , laudabilis,mirabilis,debilis,habilis , effabilis : exceptis ſeruili , ciuili, & ouile,quæ à ſeruo,à ciue,atque oue.à vis ſyllaba poſteritatis dum ducunt originem,cuius poſtea regulam meditabimur. Licet enim habitus, excubiæ, probitas, arbitrium , dubium, ac talia,per b mutam ſcribantur, tamen hac de cauſa,quoniam à verbis figurata conſiſtunt : & ſciendum, quod quæcumque nomina cum verbis habent ſocietatem , verborum regulis,quæ poſtea cùm loco ſuo dederimus , ipſa quoque neceſſariò ſubiacebunt.Bi , longa ſi penultima fuerit, per b mutam ſcribetur:vt , Libido, rubigo,tibicen,ambitus , concubina , cubile. Sed b etiam manifeſtamus, quòd harum quædam in transfiguratione corripiuntur:vt,Tubicen, tibia, cubile,cubitus,vel conubium:quæ licet vim longarum amiſerint , tamen eandem ſcripturam & in diriuationibus deſiderant cuſtodire. Sciendum præterea,quia ſi in compoſitis nominibus , vel in antepenultima ſede , vi longa inciderit ſyllaba,per u vocalem pro conſonante ſcribetur : vt , inuitus,deuigenus, Lauinia, priuilegium , ac talia. Priuignum etiam huic regulæ inſeruire non dubito : quod per detractionem e litteræ dici puto. Priuigenuum enim integram magis eſſe dictionem noſter animus arbitratur. Ammonemus quoque,quod in diriuatiuis hîc etiam , ſicut vbique, ſpectauimus primiformium regulas:vt, Ceruix , ceruicale , Puluis , puluinarium:quas à poſteritate ſyllabæ venientes paulò poſt retegemus. Hanc regularum diuiſionem confirmat ſcriptura conuiuij. Nam ſimili tempore viui ſyllabæ conſtituit: notatur ſimiliter quæ prior , id eſt , antepeneultima longa eſt, vt ſpeciem regulæ meruit paulò antè memoratæ, vbi meminimus vi longam in antepeneultima ſede conſtitutam, per v vocalem habentem vim conſonantis neceſſariò ſcribi : manens altera breuis , ſupradictæ ſeruiuit regulæ , vbi diximus , vi breuem in medio nominis poſitam,per u notari. Regulam ego abſurdè non arbitror eſſe diuiſam. Vo , ſyllaba longa vel breuis , in medio nominis poſita,per v ſcribetur:vt,Aduocatus friuolum,deuotus,Fauonium,diuortium. Abortus & Suboles ,regulam præpoſitionis , vt puto , ſequuntur. Bu ſyllaba per b mutam notetur certiſſimè : vt, Tribunal , robuſtus , vocabulum, ſtabulum, ebulum , veſtibulum , cunabulum , moribundus , furibundus,atque omnia talia : Auunculo tamen nomine minùs regulæ connumerato : ideóque formam deminutiui , vel deriuatiui ſeruare minimè dubitatur , & quaſi venire ab auo demonſtratur. Auum verò per u digammon ſcribi ſuus locus monſtrauit. Hæc de mediis ſyllabis.

VII.
ITEM EIVSDEM MARTIRII DE VLTIMIS SYLLABIS.

RELIQVVM eſt vltimis nominum ſyllabis inponere ſtudium. Va ſyllaba nominis terminata , ſiquidem l antelata littera, vel vobis natura longa in penultima fuerit , per u ſcribetur : Silua , malua, vlua , vulua , claua , vua , ſtiua , oliua , ſaliua : præter Balbus, ſi tamen prior

prior ſyllaba per b mutam ſcribetur, diſcretionis gratia: ideò ne non fores, ſed ineffabile vocis denũciet. Nam ſi per b mutam enũcias θύρας, ἢ τὸν πλῶνα ἀμφίθυρον, per u digammon vltimam ſcilicet ſyllabam, de qua & nunc loquimur, Tauellas ſignificat. Perſius,

- Balba de nare locutus: ſi verò hæc, id eſt l, non præfulgeat littera, per b mutam ſcribentur: vel ex vna vocali natura longa non erit peneultima. B muta decẽter in ſcriptura tenebit locũ u: ita tamẽ ſi nõ à maſculino genere nomina fuerint figurata: vt, herba, tuba, turba, larba, δαιμόνιον, barba, obba ποτήριον, gleba, pronuba, orba. Excipiuntur Caterua: Minerua, quæ diſſyllaborum huius regulæ ſuperant numerum, habent longam poſitione peneultimam. Ve, ſyllaba correpta, per u ſine dubio ſcribentur, ſiue à ſe oriantur nomina, ſeu ab aliis veniant: vt, Conclaue, ſuaue, ſiue, quidue, atque his ſimilia. Bi non inueni terminatam, niſi in pronominibus datiui caſus, & in aduerbiis quæ per b mutam omnifariam ſcribuntur: vt, tibi, ſibi, vbi, ibi, & in pluralibus nobis, vobis. Et ſemel ſciendum, quotcunque nomina, ſiue pronomina in datiuo caſu ſingulari vel plurali b litteram habeant, in alio caſu penitus eadẽ non fulgẽte littera per b mutã ſcribẽtur: vt, Omnibus, ſimilibus, pluribus, ac talia. Bo, ſyllaba definita, per b mutã ſcribetur: vt, Turbo, & orbo, bubo & tabo, licet per ablatiuum caſum enuncietur: excepto Pauone ſolummodò. Bal, ſyllaba terminata, per b mutam ſcribentur, quæ in barbaris nominibus, aut Latinis nos nouimus inueniſſe: vt, Hannibal, Haſdrubal. Alias vocales inter b & l conlocatas reperire non potui. Bem, & bam ſyllabas, cum aliis vocalibus in nominatiuo caſu à Latino ſermone abhorrere cognouimus, excepto vno nomine. ſignificat autem indeclinabilem numerum qui per u ſcribitur: notatis etiam quibuſdam neutralibus quæ poſt modum aliis ſubiciemus generibus. Bar, & ber, ſyllabæ terminatę, per b mutam ſcribentur ſi diſſyllaborum non egrediantur numerum, quorum naturaliter longa minimè carebit peneultima: id eſt, ſi non fuerit triſſyllaba, quæ naturalem longam non habebit peneultimam: vt, iubar, liber, imber, vber, faber, ſuber, Calaber, Mulciber. Si enim triſſyllaba fuerint neutri generis, quæ longam penultimam naturaliter habebunt, per u vocalem loco poſitam conſonantis notentur: vt, Cadauer, papauer, & ſimilia. Nam Puluer licet ſit diſſyllabum: tamen antiqui, quoniam duplicem nominatiuum, enunciare maluerunt. non ſolùm enim puluer ſed etiam puluis hac de cauſa per u ſcribitur. Vir per v vocalem vim conſonantis habentem ſcribitur: vt, Semiuir, Triumuir, licet compoſita, non ſimplicia ſint. Vor, per u notetur: vt, Liuor, & Mauors (ſi tamen hoc nomen in hac parte poni neceſſarium ducimus. quidam enim non ſolùm Mars, ſed etiam Mauors, vnde & Mauortia, dicere volunt) excepto arbore quod nuncupatur & Arbos, quæ per b mutam ſcribi docuit conſuetudo. Nam Lauor, fauor, feruor, pauor, ex verbo figurata, verbi quoque non abnegant regulam. Bur, ſyllaba terminata, b mutam in ſcriptura tenebunt: vt, Ebur, robur. Ves, breuis definitáque ſyllaba, per u vocalem pro conſonante ſcribetur, vt diues. Bes, longa cùm fuerint terminata, b mutam tenebunt in ſcriptura: vt, Labes, tabes, pubes, nubes: quamuis nubis quidam nominatiuum enuntiare maluerunt. Vis per u vocalem loco poſitam conſonantis, vt, ciuis, niuis, nauis, clauis,

grauis,puluis,ſuauis. Licet enim Scrobis & Orbis per b mutam ſcribantur, tamen hac de cauſa: quoniam quidam nominatiuum ſingularem ſine i littera enuntiare voluerunt. Bos per b mutam, vt Arbos, ſicut ſuperiùs meminiſſe cognoſcimur. Bus, ſiquidem maſculini generis * nomina fuerint,per b mutam ſcribentur:vt,Cibus,nebus,morbus,rubus, globus,nimbus,lembus,lumbus:Neruo notato ſolummodò: quod ſi illi e longa fuerit præpoſita,faciet verbum. Eneruo enim ἐκνευρίζω,poſitio verbi dicitur,cuius rationem cùm de verbo locuti fuerimus, maturabimus reddere.Obſeruabimus tamen,ſi diſſyllaborum non egreſſa fuerint numerũ, aut penultimam ex vna vocali naturaliter longam minùs habeant,non mutabunt ſcripturam:vt,Riuus,cliuus,aceruus,nominatiuus, & cæteri. Sed quòd Corœbus ſupergreditur numerum diſſyllaborum, per b mutam notatur. Sciendum autem quòd ideò hanc litteram tenuit in ſcriptura, vel quia peregrinum nomen,miniméque Latinum exiſtit; vel quòd penultimam longam non ex vna vocali,ſed ex diphthongo meruit. Si verò mobilia vel promiſcua fuerint, per u vocalem loco poſitam conſonantis ſcribentur:vt,Nouus,noua,nouum:Sæuus,ſæua, ſæuum: Ceruus, cerua: Curuus,curua,curuum:Toruus,torua,toruum:& Clauus, claua, clauum: licet alia per genera ſignificationem ſuſcipiant. Auus,auia:Ceruus, ceruia: Flauus flauia:quàm ſimiliter alter intellectus ſequitur, niſi fœmininũ diſcretionis gratia per b mutã voluerimus ſcribere. Caluus,calua, vt Ceruus, promiſcuum:vt hic Clauus alterum peregrinus ſignificans. Orbo, gibbo, probo,ſubductis à regula;albo etiam diſcretionis gratia. Nam cùm ventrẽ ſignificet,per digammon u:cùm colorem per b mutam ſcribetur, certiſſimè. Sciendum ſimiliter,quia hic quoque diſſyllaborum ſuperantia numerum eandem ſcripturam retineant:vt,Superbus,ſuperba, ſuperbum: Acerbus,acerba,acerbum:& Palumbus, promiſcuè, licet Virgilius fœminino genere extulerit,

Nec tamen interea raucæ tua cura palumbæ.

Excepitur Proteruus. Nam Laſciuus per u ſcribitur:quoniam longam naturaliter penultimam tenuit. Et ſciendum,quod ſiue erunt diſſyllaba, ſiue hunc ampliauerint numerum,ſiue vnius,ſiue trium generum fuerint, ſi ſecundam ab vltima longam habeant,omnia per u vocalem pro conſonante ſcribentur:vt,Riuus,cliuus,flauus,poſitiuus,compoſitiuus, & alia. Meminerimus tamen,quòd mobilium nominũ fœminina, neutráque genera, ſimilem maſculinorum ſuorum ſcripturam ſuſcipiunt: vt, Flauus, flaua, flauum: Albus,alba,album,ac talia:Sed quæ non omnia in bus deſinentia exiſtunt mobilia,ſicut in principio huius regulæ genera diuidentes nos diſſeruiſſe meminimus. Quędam enim maſculini generis inueniuntur ſolummodò:vt,Cibus,nimbus:quædam maſculini & fœminini, vt, Ceruus, cerua:quædam neutra,vt, Aeuum:ſciendúmque etiam neutra,quæ à poſteritatibus ſyllabæ non veniunt,per u digammon ſcribuntur: vt, Ouum, aruum,heruum:excepto libo, id eſt ποπάνῳ. Verbum, enim vltima ſyllaba per b mutam ſcribitur hac de cauſa,quòd à verbere dictum eſſe veteres exiſtimarunt,cuius rationem in antelatis tradidiſſe cognouimus. Vax, & vex,& vix,vnum tantummodo nomen per vnamquamque ſyllabam repperi

periterminatum:vt,Viuax,vibex,veruex,ceruix: quorum mediam per b mutam:quæ verò vtrimque vel extrinſecus ſunt,per u ſignificari cognouimus.Reliquas ab his conſonantibus inſertas vocales Latinum minùs adſcribit eloquium. Ea verò, quorum ſolutio ſuperiùs compromiſſa eſt,in tractatu ſequenti de b littera trifariàm in nomine poſita, congrua declinatione patefient.

VIII.
EISVDEM ADAMANTII MARTYRII DE B LITTERA TRIFARIAM IN nomine poſita.

De b littera,trifariàm in nomine poſita, quantum poſſibilitatis fuerit, ſufficienter, vt puto,tractauimus. Ab expoſitis enim rectè iam intelligere poſſumus,ſi quid eueniet dictorum contrarium.Ibi namque conſiderare debebimus,ne aliquod diſſimile fuerit,vel genere,vel numero ſyllabarum,vel temporum ſignificatione,vel ſi ex alia parte orationis deſcenderint:quæ obſeruantes,minùs,vt reor,errabimus. Reſtat nos de b littera quæ ſimiliter in verbis etiam inuenitur, tractare,plenam inponentes, vt puto,laboris rationem.Nam ſi ex nomine verboque oratio perfecta conponitur, hanc quoque partem & inmeditatam relinquere non neceſſarium,& ſupra eam laborare non ſuperuacuum iudico. De hac igitur parte regulas,quantum poſſumus,breuiter meditemur:Indicatiui modi primam inſpicientes perſonam,verbi ſcilicet actiui,vel etiam neutri: ſicut enim actiuum,ſic & paſſiuum ſcribetur.Nam in communibus, & deponentibus, nullam inuenire potui quæſtionem:ex datiuis enim in nomine regulis, exponendíſque quæ in verbo inueniuntur,iudicabuntur faciliùs. Primæ autem ſyllabæ perſonæ ſimilem formam ſequentes,retinere non dubium eſt, & quæ omnia prima ſyllaba verborum in communibus aut deponentibus. Media quoque per u vocalem loco poſitam conſonantis ſcribitur:excepto Baiulo,Bullio,etiam iuxta quam in prima nominum ſyllaba dedimus rationem.Bibo quoque propter diſcretionem, à vita per u: à potu,per b ſcribendum eſt: & Abeo,id eſt,diſcedo,àbeo,circumeo,ſubeo, ſuccedo, ac ſimilia,præpoſitionum gratia per b arbitror ſcribenda:etiam deponentia b mutam in ſcriptura tenere vſus & conſuetudo antiquitus tradidit. Reliquas,vt vires ſufficiunt,vna regula generali tractare temptabimus quoque in regulis nominibus datis firmis ac manentibus,etſi in verba figurentur. Vt enim verba in nomen ducta, verborum regulas non amittunt, ita nomina loco poſita verborum origine regularum carere non poſſunt. Ergo ſi tempus præteritum modi indicatiui,in vi terminauerit ſyllabam,media atque vltima ſyllaba perſonæ primæ temporis præſentis,per u vocalem loco poſitam conſonantis ſcribetur: eò quòd omne præteritum perfectum vi ſyllaba terminatum,præter Bibi,per u ſcribitur. Foueo,foui,Faueo,faui, Moueo,moui,Paueo,paui,vel expaui,Lauo,laui,Iuuo,iuui,Seruio,ſeruiui: exceptis Lambio,lambiui,Ambio,ambiui,ac talibus, quam litteram præpoſita ſcriptura mutauit.Ferueo,&ſi in præterito perfecto ferui facit per u,cui etiam ego magis adſentior,ferbui per b mutam ſcribetur: ita tamen,

ſi primæ coniugationis ac primæ ſpeciei verba non fuerint. Illa enim per b mutam ſcribentur: vt, Libero, liberas, liberaui: Guberno, gubernas, gubernaui: Exubero, exuberas, exuberaui: Sibilo, ſibilas, ſibilaui: Dubito, dubitas, dubitaui: Hebeto, hebetas, hebetaui: Titubo, titubas, titubaui: Habito, habitas, habitaui. Excipiuntur Inuito, & deriuo, iuxta rationem quam ſuperius diximus, omnem primam verborum ſyllabam, præter hæc quæ paulò antè numerauimus, per u ſcribi: quoniam in & de præpoſitiones eſſe nemo dubitat. Nauigo enim & Aceruo, ἐπιπλῶ, ἀθροίζω, ac talia, in nomine datis ſubſeruiunt regulis, & hæ quæ ſpecies in duas partes diuid *. Nam ſi diſſyllaba fuerint, ſcripturam mutabunt: vt, Leuo, leuas, leuaui: Seruo, ſeruas, ſeruaui: Curuo, curuas, curuaui: Nouo, nouas, nouaui: Ouo, ouas, ouaui: excepto Orbo. Nam Turba à turbo nomine deſcendens, Ba, ſyllaba poſteritatis iure detinuit regulam. Probo enim puto dici per detractionem r litteræ, cùm contrarium eius Exprobro nuncupatur: & ideò b mutam arbitror apponendam, iuxta regulam, quam nominibus nos dediſſe meminimus. Et Libo à Græco tranſlatum eſſe confidimus, vt eſt *

Præterea quærimus, quare verbum Eneruo, diſſyllaborum ſupergrediës numerum, & coniugationis primæ, ac primæ ſpeciei conſiſtens, non per b mutam, ſed per u ſcribitur: & dicimus, quæſtionem ſoluentes, quæ eſt longa, præpoſitio eſt, & ideò diſſyllaborum arripuit regulam: ſed quæ euenit quædam verba in vltima quidem aut antecedente ſyllaba primæ perſonæ u litteram non habere, in ſecunda verò continere perſona: vt, Volo, vis, Malo, mauis: quædam in præterito anteperfecto, non tamen in præpoſitione ſua: vt, Gaudeo, gauiſus ſum: & rurſus in præterito perfecto u litteram penitus non habente, alias perſonas in temporibus aliis eandem tenere litteram: vt, Viuo, vixi. ſciendúmque etiam illam u litteram, vocalem pro conſonante haberi in ſcriptura. Si verò præteritum ſupradictum in Bui, aut in ſi, aut in p ſyllaba deſinat, per b mutam ſine dubio ſcribentur: vt, Præbeo, præbui, Iubeo, iuſſi, Scribo, ſcripſi, ac talia. Credo etiam de verbis hanc regulam nos dediſſe pleniſſimam, cùm temporis omnis præteriti imperfecti vltimam ſyllabam, modi ſcilicet indicatiui, per b mutam: vt, Amabam, volebam: & præteriti perfecti eandem vltimam, & pluſquam perfecti penultimam, per u vocalem loco poſitam conſonantis: vt, Amaui, amaueram, Volui, volueram. Futuri quoque eiuſdem terminus: ſi primæ & ſecundæ tertiæque productæ coniugationis verba fuerint, per b mutam ſcribentur: vt, Amo, amabo: Voco, vocabo: Doceo, docebo: Moneo, monebo: Nutrio nutribo, Audio, audibo: Et ſubiunctiui ſeu coniunctiui vltimas per u vocalem pro conſonante ſcribi debere, antiquos tradidiſſe cognoſcimus: vt, Volebam, volueram, voluerim, voluiſſem, voluero, ac talia, eorum ſcilicet verborum, quorum prima perſona aut u vocalem habuerit pro conſonante in vltima ſyllaba: vt, Leuo, priuo: aut penitus eadem littera non apparente, eodem loco ſcilicet, eadémque perſona, vt, Habito, hiberno, amo, doceo, ac talia. Nam quæ habebunt b mutã in prima ſyllaba præſentis, vt dictum eſt temporis, quorum præteritũ in bui, aut in pſi ſyllabas deſinit, eadem b mutam in omnibus temporibus modorum omnium, vbicumque inciderit, ſeruare deſiderant.

EVTI-

VIIII.

EVTICIS DE ASPIRATIONE.

QVamquam alias quoque voces ad aſpirationem pertinentes non paucas, quæ non erant ab idoneis auctoribus frequentatæ, ſciens prterij, ne nimia longitudine voluminis eſſem moleſtus: tamen quoniam pleriſque legentium plus libet ſterelis breuitas, quàm vtilis commentariorum prolixitas, quaſi per epitomam, eadem mihi repetere placuit, & omnium tam veterum teſtimoniis, quàm redditis vbique rationibus præmiſſis, ipſas tantummodò meas rurſus exponere regulas: vt antedicta ſtudioſioribus, & poſteriora ſatisfacere videantur his qui longiora faſtidiunt. Omnis vox in Græca vel barbara, ſuum ſeruat apud Romanos, tam in vocalibus, quàm in conſonantibus ſpiritum: vt, Holus, Hecuba, Hegio, Hieron, Homerus, humen, hora diei, Thybris, Phœbus, Chorus, Rhenus, Hānibal. Omnes articuli à vocali incipientes, cū aſpiratione proferūtur: vt, Hic, hęc, hoc: hi, hæ, hæc: abſq; vocatiuo o & a. Aduerbiis tamē localibus aſpiratur: vt, hic, huc, hinc, hac: niſi cum pronominibus componūtur. Illic, iſtic, iſtæc, iſtuc, iſtac. tunc enim amittit colliſione vocalium ſpiritum, quem aliæ cōpoſitiones etiam in mediis ſemper vocalibus ſeruant: vt, Adhuc, prohibeo: exceptis paucis corruptis, quæ excludunt penitùs ſpiritum, ſicut ſuperiùs dictum eſt: vt, Poſtumus, poſt humatum, id eſt, poſt ſepultum patrem natus. Bimus, Trimus, Quadrimus, quaſi à bis, ter, quater, & hieme dicta. Manubrium, manu haberium: Peteredium à petendis hæreditatibus. cùm hoc ipſum etiam quibuſdā ſolet euenire ſimplicibus: vt, Veho, traho, vexi, traxi: Mihi, mi, Nihil, nil: Prehendo, prendo: Vehemens, vemens, & ſimilia, ſicut antè relatum eſt. Omnis vocalis, vocali inlata, ſeu diuiſa, ſeu in diphthongo copulata, caret aſpiratione: vt, Euius, æneus, ædes, ædilis, æger, Aelius, Aemilius, æquus, æquorum, æs, æſtimo, æſtas, ęuum, auceps, audeo, audax, auſùs, audio, augurium, augeo, aufero, alueum, aura, auris, aurum, auſculta, autumo, & aut coniunctio: exceptis Aedis, aureo, haud, haurio, hio, hiſco, & quicquid ab his componitur, vel deriuatur. Nam hæc aut articulo aſpiratur, Heu & hei: aut interiectionibus, & verbo heiulo, quod ab Ei vel heu traductum eſt. Heus, & heia & aduerbiis vel interiectionibus. Omnis vocalis, b ſequente, leniter enuntiatur: vt, Abies, ebur, ibi, ob, vber: notatis habeo, habes, hibicus, & quicquid ab vno quoque eorum fit. Omnis vocalis, c ſequente, leniter profertur: vt, Acies, ecce, oculus, ocior: abſque articulis & aduerbiis. Cum mutatur, vocalem aſpiratam ſequitur. In pronominibus modò aſpiratur: vt, Hic & hæc & hoc. Omnis vocalis, d ſequente, leniter enuntiatur: vt, Ador, edax, odor, vdus. Notatur in Hadria, hedera. hodie enim ex hoc die compoſitum ſeruauit articuli aſpirati ſcripturam. Omnis vocalis f, g, n, p, q, t, u, pro conſonante, ſequentibus, caret aſpiratione: vt, Afer, ager, ala, apis, aqua, ater, auus, affero, egeo, enim, epulæ, equus, &, coniunctio, ignis, iter, opus, ocium, ouis, vter, vua. De agni enim apſo, id eſt vellere, in ſuperioribus dictum eſt. Omnis vocalis l ſequente, abſque e, leniter enunciatur: vt, Alia, ales, alo, id eſt nutrio, albus, id eſt color, alga, almus, alnus, altus, aluus,

id eſt venter, ilex, ilerda, ilico, ille, olor, id eſt cygnus, oleum, vlcus, vlciſcor, vlmus, vlna. Notantur halo, verbum, hilum, hilaris, holus, nomina. E enim ſequente l, plerũque grauiter effertur: vt, Helluo, heluus, helucus, helops, & quicquid ab vnoquoq; eorũ fit. Omnis vocalis m ſequẽte, leniter enunciatur: vt, Amor, amicus, amœnus, amans, amictus, amurca, emo, emax imus, immò, omen, omaſum, omentum, vmor, vmerum, vmidus: notatis hamus, hamen, homo, humus, & quicquid ab his fit. Omnis vocalis n ſequente, leniter effertur: vt, Annus, anulus, enſis, inanis, inicium, inula, onus, onuſtus, vnus, vnicus: notatis honor, honeſtas, & Iohannes: vel peregrinis & Punicis vocibus: vt, Hannibal, hanno, haenna, & innulus vel hinnulus, & quicquid ab his fit. A, vel u, vocales r ſequẽte, leniter enunciantur: vt, Area, aries, aranea, arcus, arma, arduus, artus, aro, vrtica, vrna: notatis Hara, harena, harũdo. Nam Harmonia, harpyiæ, harpalice, Græca ſunt: & ob hoc aſpirantur. E vocalis, r ſequente, leniter effertur: vt, Erus, error, eruum, ergo: niſi poſt r ſequatur b, vel n, vel s, vel e longa: tunc enim grauiter enũciatur: vt, Herba, herbidus, herbilis, herboſus, proprium herne, vnde eſt, Hernica ſaxa colunt. Herſilia, heres, heredium, herennius proprium, & Hercules à Græco per ſyncopen factum, iure habet h aſpirationẽ. Heri, & aduerbium tẽporis, differentiæ cauſa, ne genitiuus putetur, ab eo quod eſt Erus, eri. I vocalis ante r, ſemper aſpiratur: vt, Hircus, hirquitallus, hirpinus, hirſutus, hirtus, hirtaleus, Hirtus proprium, niſi aut monoſyllabum ſit: vt, Ir: aut ex motu verbi, vt Eo, is, irem, ires, ire, id eſt artus, aut niſi a poſt r ſequatur: tunc enim aſpiratione caret, vt, Ira, iratus, iracundus, iraſcor, & quicquid ab vnoquoque eorum fit. O vocalis r ſequente, leniter effertur: vt, Orbus, orcus, ordior, orſus, orior, oriens, ortus, id eſt natus. Si verò alia r ſequatur, aut t, hoc fit non ex declinatione verbi, nam tunc & aſpiratur: vt, horreo, horror, horreum, hortus, holeum, hortenſius. notatur ordeum. A, vel e, vel u, vocales, s littera ſequente, carent aſpiratione: vt, As, aſſis, aſtutus, aſcendo, aſpicio, eſca, eſt, eſſem, eſſemus, vſus, vſura. Notantur Haſta, haſtile, haſtim, heſternus (eſt enim ab heri aduerbio) & Heſperia Græcum. I verò vel u ſequente s, poſtquàm erit p vel t, cum aſpiratione proferuntur: vt, Hiſpania, hiſpo, hiſpidus, hiſtoria, hiſtrio, hiſter (ſeu proprium, ſeu fluminis ſit, ſeu gentis vocabulum) hoſpes, hoſpita, hoſpitium, hoſtilius, hoſtia. Notatur pronomen iſte & ab eo compoſita: Os, oris, ex eo oſtendo, oſtentum, leniter prolata, ſicut alia, quæ poſt s carent o, vel t, & iiſdem: vt, oſcitant.

X.

EX ORTHOGRAPHO CESSELLIO ISTA COLLECTA SVNT.

Con prępoſitio, ſi ad verba à vocalibus incipientia accedat, n conſonantem perdit: vt, Aequo, coæquo, eo, coeo, ortus, coortus: ſin autẽ ad verba accedat à digamma incipientia, id eſt, quæ u loco conſonantis poſitã retinent, non perdit n litteram: vt, Voluo, conuoluo, vinco, conuinco. Contrà euenit in re præpoſitione. D enim litteram extrinſecus accipit,

cùm ad vocalem incipientem verbi alicuius acceſſit: quam d litteram nõ accipit,ſi ad digammam,id eſt u poſitam loco conſonantis,accedat:vt, Vlcero,redulcero, Ago,redigo,Eo,redeo,Voco,reuoco,Vinco,reuinco.Qui, ſi vna ſyllaba eſt,per q litteram ſcribendum eſt:vt,Qui homo:ſi duæ,per c: vt,Cui homini.Aliquunde,per quun debet ſcribi.diuiſio enim illius, Aliquo,& vnde,hoc eſt,ex aliquo loco.Sed certè n, non m erit: quun vnde ita ſcribitur. Et aliquobi.ex aliquo eñ & vbi eſt,hoc eſt in aliquo loco. Sed hę ſyllabæ,quæ litteris q,u,o,conſtant,non excluduntur. Re,præpoſitio nonnunquam cùm ad conſonantes accedit, geminat illas, quod plerumque apud antiquos eſt:vt,Duco,redduco,Cado,reccido, Tuli,rettuli,Pello,reppello,Do,reddo,Lego,rellego, vnde relliquias & religionẽ ſcribunt.quod apud Poëtas ita oportere ſcribi conceſſerim, tametſi apud oratores quoq; antiquos eſt. Nobis iã decor & lenitas obtinenda eſt,quę maximus fructus eſt lenitatis.Tamtus & quamtus,in medio m habere debẽt: Quam & tam, vnde quamtitas,quamtus,tamtus.Nec quoſdam moueat,ſi non ſonat. Ita enim ſuprà docui n ſonare debere,tametſi in ſcriptura m poſitum ſit.Quęcumque verba primo loco ab s littera incipient, ea cum præpoſitione ex compoſita littera eandẽ s habere debebunt: cetera minimè honerari oportet:vt,Salio,exſilio:Specto, exſpecto. Aeſtimo,exiſtimo,s nõ habent, ſicut Aequo,exæquo, Peto, expeto, eáque non habent:quòd diſcrimine facilè intellegitur,aliud eſſe Pecto,aliud Specto:& ideò ab eo,quod pecto, id eſt pectino,cùm compoſitum fuerit,expecto,s litteram non habet:ab eo verò quod eſt ſpecto,id eſt,rei alicuius ſpectaculo vtor, cùm compoſitum fuerit,exſpecto,s litterã,ſicut ſuprà diximus,neceſſariò retinet. Item Exſcreo, cum s ſcreare fit: ſi ſine s, creare. Exſilium quoque cum s ſcribi debet (ex ſolo enim ire eſt Exſulare)quaſi Exſolium, quod Græci ἐξορισμὸν dicunt. & antiqui Exſoles dicebant,quos nos exſules dicimus. Extorrem verò ſine s. Extra enim eiectum ſignificat. Exſui, habet s. Sui enim eſt, & inſui, quaſi alicui rei inmitti.Vnde exſui,quaſi iam emitti, enudari. Inde Exſuuiæ, vnde exſuti,id eſt,ſpoliati.Exire, ſine s.Ire enim ſimplex eſt, & quæcumque ex hoc formabuntur:vt,Exitus,exicium,exiciale,& exercere, non habent s in compoſitione: quia ſimplicia quoque s ſimiliter non habent. Etenim Exercere eſt, & Exarcere, vt exercitus, qui ſub diſciplina certa arcetur, vnde Exercitatio. Exſcindo s habere debet. ſcindo enim eſt ſimplex. Similiter Exſculpo, & Exſiſto. Sculpere enim & Siſtere, ſimpliciter dicitur. Expurgo etiam, eodémque modo Excedo, s non deſiderat: Eximo ſimiliter. Nam & ex aliis præpoſitionibus ſine hac littera eſt: vt, Redimo, interimo, dirimo: itaque Exemptus iam ſcribitur,& Eximius, qui eſt quaſi exemptus,& extra ceteros poſitus.Extremus quoque ſine s. Ex enim eſt,vnde Extra,& Extremus. vnde Extrinſecus, Exter, Extrarium, & ſi qua alia hinc trahi poſſunt. Exſequiæ verò habent s. Sequi enim eſt in ſimplici.Exiguæ,non habent s,ſicut indiguæ,quæ egeant. Exiguitas. Similiter Exoletus, quod ex alterius partis præpoſitione manifeſtum fit. Adoleuit enim eſt.Obſoleuit autẽ s ſiquidẽ habet,ſed nõ ipſius verbi,verùm præpoſitionis,quę eſt Obs ſicut Abs: Ab quaſi aboleuit, id eſt,inueterauit & abſorduit diuturnitate.Hæc & quæ his ſimilia ſunt,hoc modo animaduertẽtur.

Cætera quæ ſimplicia ſunt, & non componuntur, ſine vlla dubitatione x tantùm habebunt: vt, Vixi, dixi, vexaui, ſaxi, vxor, auxilium, examen, axis, & exemplum.

De divisione syllabarvm.

Dvæ ſunt conſonantes impares, quæ tamen hęrere poſſunt, ſi hinc inde vocalem accipiant. Poſteriorem ſyllabam ſequuntur pares vel impares, ſingulæ ſcilicet, & in priorem, & in poſteriorem diuiduntur. Poteſtas nouiſſimæ ſyllabæ ſtas erit, Noſter ſter, Capto pto: at vbi tres ſunt, vt Ploſtrum, ſtrum, Luſtrant, ſtrant, Capiſtrum, ſtrum: æquè clauſtrum, raſtrum, cāpeſtre. Ferè autē tres hę conſonantes tertio loco r habent, & alię l litterā: vt, Aſtcla, & in eliſione Aſcla, Peſtulum: aliter nullo modo in tribus conſonantibus vnitas ſyllabæ datur. Cùm pares ſunt, ſingulæ ad ſingulas ibunt. Duæ enim pares litteræ, ſeu vocales ſint, ſeu conſonantes, non coëunt: ſimilitérque ſyllabam non faciunt, ſi vocalem accipiāt, tametſi impares ſunt: vt, Carpo, dorſum, Portius. Vna conſonans inter duas vocales poſita, poſteriorem ſequitur: vt, Paris, Lapis, turis: at ſi inter vocales conſonans fuerit, vt digamma, poſterius vocali digammæ adhærebit. Iam enim dixi, Exceptáque littera & g, nullam aliam conſonantem cum eiuſmodi ſyllabis conſentire: vt, Soluo, neruo, voluo, larua, puluis: itaque tenuis, ſi triſyllabon erit, n conſonans ad u accedit: ſi diſyllabon, adæquè, Belua, malua. Diſpicio, verbum compoſitum, quæritur vtrum per duo ſſ, aut per vnum ſcribi debeat: & vtrum ita diuidi, Dis & ſpicio. Et diuiſionis quidem eius facilis ratio eſt, quoniam omnes præpoſitiones integræ ſeparandæ ſunt: vt eſt, Abſtulit, abs & tulit: Tranſtulit, trans & tulit: Abſcondit, abs & condit, & cætera his ſimilia. Per duo autem ſſ ſcribendum eſt, non per vnum: quoniam ex præpoſitione & verbo conſtat eſſe compoſitum: quemadmodum eſt Conſpicio, Aſpicio, deſpicio: ac per hoc per duo ſſ, diſſpicio ſcribi debet, & ita diuidi, Dis & ſpicio. Nonnulli verò Diſpicio per vnum ſ ſcribendum putant, quòd præpoſitio dis interdum litteram perdit: vt eſt, Diduco, diuido, diiudico: ſed melius eſt per duo s ſcribi diſpicio. Obliuiſcor, compoſitúmne, an ſimplex eſt? compoſitum ſcilicet. huius ſimplex latet in antiquis monumentis. Liuiſci enim, obliuiſci eſt: & Liuitus: quod nos hodie per eliſionem oblitus. Quod cùm manifeſtum fuerit, pleniſſimè quiuis intelleget in ſcriptura verbi huius diuiſionem, Ob, & liuiſcor. Pompeiius, Tarpeiius, per duo ii ſcribenda ſunt, & propter ſonum (pleniùs enim ſonant) & propter metra. numquam enim longa fiet ſyllaba, niſi ſi per i geminum ſcribatur. Hanc ſcripturam ita diuidimus, vt prædixi. Nunc illud genitiui eorum, & nominatiui plurales & datiui, quemadmodum ſcribantur, videamus. Quidam huius Pompei, Tarpei, hi Pompei, Tarpei, his Pompeis, his Tarpeis, per vnum i ſcribunt. Nonnulli puſillo diligentiores, alteram i addunt. Ego quoque tertiam addendam præcipio. Si enim, vt docui nominatiuus duo ii habet pro duabus conſonantibus, hæ perire nulla declinatione poſſunt, quæ tamen omnimodis modernus vſus excludit.

X I.

XI.
EX LVCIO CÆCILIO VINDICE
iſta collecta ſunt.

M litteram,ad vocales primo loco in verbis poſitas ſi acceſſerit, non e-nunciabimus. Cùm autem ad conſonantes, aut digammon Aeolicum, pro quo nos u loco conſonantis vtimur; tunc pro m littera n litteræ ſonum decentiùs efferimus. Lucij,magnij,magij,cùm in genitiuis ſingularibus dicimus,intereſt,quos nominatiuos habeant.Proinde enim intererit, vtrum per duo i,an per vnum debeat ſcribi. Si Lucus,magnus, magus ſunt nominatiui eorum,vnum i in genitiuo habebunt,plurali quoque nominatiuo & vocatiuo : ſed & datiuo & ablatiuo ſimiliter ſcribentur. Si autem Lucius,magnius,magius, proferantur,duo ii in genitiuo habebunt:vt Lucij, magnij, magij: quæ ipſus Lucius annotauit, cùm à numero numeros diſcerneret.Cum,præpoſitio per c ſcribenda eſt. Cùm,aduerbium temporis, quod ſignificat quando, per q ſcribendum eſt,diſcretionis cauſa: vt apud Ennium, *Cum legionibu' quum proficiſcitur Induperator.* Quiuus,per q, non per c ſcribitur:ſed per q ſenſum quoque aliũ habet. Nam huiuſce hominis,huius hominis eſt:at cuiuſque hominis,quoiuſque ordinis,vniuſcuiuſque hominis, & vniuſcuiuſque ordinis ſignificat. Accedo, per duo cc, Attuli,per duo t,Aſſiduus per duo ſſ,Appareo per duo pp,Annuo per duo nn, Alligo per duo ll:in his non ſolùm propter ſoni lenitatem conſonantes mutantur,ſed etiam quòd nullo modo in eis ſonare d littera poteſt. Sonat autem d littera & aſcribitur,cùm f conſonanti adiuncta eſt: vt,Adfluo,adfari,adfuturũ,adfatus,adfero. Contra b nõ ſonat:vt,Offui,offero,offendo.

XII.
EX PRISCIANO GRAMMATICO, QVI
noſtro tempore Conſtantinopoli doctor fuit, iſta collecta ſunt.

NOtandum igitur quod hamus, qui à Græcis ἄγκιστρον appellatur, cum aſpiratione debet ſcribi.Sciendũ & hæc pro φ Græco,Latinis in ſcribendo ph poni debere in Græcis duntaxat nominibus : vt Orpheus, Phaeton. In cæteris autem Latinis nominibus f ponendum: vt fama,filius,fatio. Phœbus, quo nomine Apollo ſignificatur, ita ponendum eſt, vt poſt p, h ponatur.Similiter & Herictonius, Hiulcus, per aſpirationem debent ſcribi.b enim conſonans ante ſe aſpirationem non recipit,niſi tantum vocalis. Beatus per aſpirationem ſcribendum eſt.Celebs,ante terminalem litteram s,b ſcribi debet,non u:quoniam u vocalis cùm in conſonantis trãſierit poteſtatem, poteſt aliam præcedere conſonantem. Aſpiratio ante omnes vocales poni poteſt:Poſt conſonantes autem quatuor tantũmodò ponitur,c, t,p,r:vt habeo,herẽnius,heros,hians,homo,humus,Chremes,Thraſo,Philipp⁹,Rhodus.Ideò à vocalib⁹ extrinſecus aſcribitur,vt min⁹ ſonet. Gnat⁹, per g & n ſcribẽdũ eſt:ſic Ggnauus.Ecquid per c ſcribẽdũ in prima ſyllaba, quoniã en q̃d ſignificat n littera cõſonãte in c cõuerſa. Sãguis in prima ſyllaba per m ſcribẽdũ in nominat.caſu:in ceteris aũt caſib⁹ per n:quoniam m

littera in n cõuertitur. B s Latinæ litteræ pro ψ Græca littera non aliter ſcribi debent in vna eadémque littera coniunctæ, niſi in fine nominatiui, cuius genitiuus in bis deſinit: vt Vrbs, vrbis, Celebs, celibis, Arabs, arabis. Sciendum autem Surripio per r geminam, non per b & r ſcribendum: ſimiliter & Corripio, arripio, quoniam b in r quoque commutatur. Suſpicor & ſuſpicio, verba compoſita ab aduerbiis: Surſum vel ſuſum, in prima ſyllaba per vnum s, non per duo, ſcribenda ſunt: quoniam duplicari cõſonans ſubſequente alia conſonante non poteſt, ſicut nec antecedente, niſi fuerit muta ante liquidam: vt Supplex, ſuffragor, ſufflo, effluo, effringo. Quicquam in prima ſyllaba per c ſcribendum, quod d littera in c littera commutatur. Aggero per g ſcribendum, & Aggregatus, non per d. Arpyia, quod Græcum nomen eſt, per y Græcum, ſequente i Latino ſcribendum eſt: quoniã apud eos i y, diphthongon eſt. Ara cùm altare ſignificat, ſine aſpiratione: cùm verò cubile porcorum, cum aſpiratione ſcribendum.

CONCLVSIO.

CONgregatis igitur, quæ apud ſupradictos Orthographos neceſſariò repperi fuiſſe conſcripta, nunc finem libri, Domino iuuante, faciamus. Datur enim intelligi rem nimis vtilem fuiſſe, quæ tot ac tantis auctoribus cognoſcitur eſſe tractata: quoniam ſi quid à prioribus prætermiſſum eſt, à ſequentibus conſtat impletum. Meminiſſe autem debemus frequenter ARTIGRAPHOS de Orthographia tractaſſe, & iterum Orthographos de partium declinatione diſſeruiſſe, cùm tamen res ſibi repugnare videantur. Ars enim tractat de artium declinatione: Orthographia verò, quemadmodum ſcribi debeat, deſignat, quod partium declinatione decorare reppererit. Hoc ſi in auctoribus ſemper intẽderis, vt pro locis ſuis poſitum diligenter accipias, nullo errore fatigaberis. Nũc animos legentes erigite, & gaudete tantos ad vos priſcos perueniſſe auctores, vt eis credere indubitata mente debeatis. Poſſemque Aquilam & Quintilianum, ſed & Auitum, quos nonnulli in Orthographiæ peritia laudandos eſſe putauerunt, quos tamen venturos in Chriſti nomine celerrimè ſuſtinemus, ſuperioribus auctoribus addere. Sed neceſſarium non eſt multiplici numero dare licentiam: cùm non ſint omnino definiti, quanti de eadem re ſcribere maluerũt. Nam ſi duodecim horarũ ſpatia diem protinus complere noſcuntur, ſi duodecim quoque menſes annum volubili varietate reſtituunt, ſi duodecim ſigna cæleſtia totius nobis circuli campos ſolida rotunditate concludunt: debet nobis omnino ſufficere, quod duodecim Orthographorum libris rectitudinem ſcripturæ docentium defloratas regulas poſteris legendas exhibui.

Valete, fratres, atque in orationibus veſtris mei memores eſſe dignemini, quos inter cetera & de Orthographiæ virtute, & de diſtinctione ponẽda, quæ nimis precioſa cognoſcitur, ſub breuitate commonui, & quemadmodum ſcripturæ diuinæ intelligi debeãt, copioſiſſimè legenda præparaui: quatinus ſicut ego vos ab imperitorum numero ſequeſtratos eſſe volui, ita nos virtus diuina non patiatur cũ nequiſſimis pœnali ſocietate cõiungi.

Explicit Caſſiodori Senatoris de Orthographia liber, ex duodecim auctorum opuſculis defloratus.

INCIPIT

INCIPIT PRAEFATIO DE ARTE GRAMMATICA, SIVE RHETORICA, VEL DE DISCIPLINIS.

INTENTVS nobis eſt de arte Grammatica,ſiue Rhetorica, vel diſciplinis aliqua breuiter velle conſcribere, quarum rerum principia neceſſe nobis eſt inchoare.Dicendúmque priùs eſt de arte Grammatica;quæ eſt videlicet origo & fundamentum liberalium litterarum. Liber autem dictus eſt à libro,id eſt,arboris cortice, dempto atque liberato,vbi ante copiam chartarum antiqui carmina deſcribebant.Scire autem debemus,ſicut Varro dicit, vtilitatis alicuius cauſa:omnium rerum extitiſſe principia. Ars verò dicta eſt, quòd nouis regulis artet,atque conſtringat. Alij dicunt à Græcis hoc tractum eſſe vocabulum, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id eſt, à virtute doctrinæ, quam diſerti, vniuſcuiuſque bonæ rei ſcientiam vocant.Secundò de arte Rhetorica,quæ propter nitorem,ac copiam eloquentiæ ſuæ,maximè in ciuilibus quæſtionibus neceſſaria nimis & honorabilis æſtimatur. Tertiò de Logica, quæ Dialectica nuncupatur. Hæc,quantum magiſtri ſæculares dicunt diſputationibus ſubtiliſſimis ac breuibus,vera ſequeſtrat à falſis. Quartò de Mathematica,quæ quatuor complectitur diſciplinas, id eſt, Arithmeticam, Geometricam,Muſicam,& Aſtronomicam. Quam Mathematicam Latino ſermone doctrinalem poſſumus appellare. quo nomine licet omnia doctrinalia dicere valeamus,quæcunque docent: hæc ſibi tamen commune vocabulum, propter ſuam excellentiam propriè vindicauit: vt poëta dictus intelligitur Virgilius,orator enuntiatus aduertitur Cicero: quamuis multi & poëtæ& oratores in Latina lingua eſſe doceantur. Quod etiã de Homero atque Demoſthene Græcia facunda concelebrat. Mathematica verò eſt ſcientia,quæ abſtractam conſiderat quantitatem. abſtracta enim quantitas dicitur,quam intellectu à materia ſeparantes,vel ab aliis accidentibus ſola ratiocinatione tractamus.Sic totius voluminis ordo,quaſi quodam vado,præmiſſus eſt.Nunc quemadmodum pollicita ſunt per diuiſiones definitionéſque ſuas, domino iuuante, reddamus. Quia duplex quodammodo diſcendi genus eſt: quando & linealis deſcriptio imbuit diligenter aſpectum,& pòſt aurium præparatus intrat auditus. Nec illud quoque tacebimus,quibus auctoribus,tam Græcis quàm Latinis, quæ dicimus,expoſita claruerunt: vt qui ſtudioſè legere voluerit quibuſdam cõpendiis introductus,lucidiùs maiorum dicta percipiat.

Explicit Præfatio.

INCIPIT INSTITVTIO DE ARTE GRAMMATICA.

GRammatica à litteris nomen accepit, ſicut vocabuli ipſius deriuatus ſonus oſtendit, quas primus omnium Cadmus ſexdecim tantùm legitur inueniſſe, eáſque Græcis ſtudioſiſſimis tradidiſſe: reliquas ipſi viuacitate animi ſuppleuerunt: de quarũ formulis atque virtutibus Helenus & Priſcianus ſubtiliter antiquo ſermone loquuti ſunt. Grãmatica verò eſt peritia pulchra eloquẽdi ex poëtis illuſtribus, oratoribúſq; collecta. Officiũ eius eſt ſine vitio dictionẽ proſalẽ, metricámq; cõponere: finis verò elimatæ loquutionis, vel ſcripturæ, inculpabili placere peritia. Sed quamuis auctores temporum ſuperiorum de arte grãmatica, ordine diuerſo, tractauerint ſuíſque ſæculis honoris decus habuerint, vt Palæmon, Phocas, Probus & Cenſorinus: nobis tamen placet in medium, Donatum deducere: qui & pueris ſpecialiter aptus, & tyronibus probatur accommodus: cuius gemina cõmenta reliquimus, vt ſuprà quòd ipſe Latinus eſt, fiat clarior dupliciter explanatus.

Donatus igitur in ſecunda parte ita diſceptat:

- De voce articulata.
- De littera.
- De ſyllaba.
- De pedibus.
- De accentibus.
- De poſituris ſeu diſtinctionibus.
- Et iterum de partibus orationis.
- De ſchematibus.
- De etymologiis.
- De orthographia.

Vox articulata, eſt aër percuſſus ſenſibilis auditu, quantùm in ipſo eſt. Littera eſt pars minima vocis articulatæ. Syllaba eſt comprehenſio litterarum, vel vnius vocalis enunciatio, temporum capax. Pes eſt ſyllabarum & temporum certa dinumeratio. Accentus eſt vitio carens vocis artificioſa pronunciatio. Poſitura, ſiue diſtinctio eſt moderatæ pronunciationis apta pauſatio. Partes autem orationis ſunt octo: Nomen, Pronomen, Verbũ, Aduerbium, Participium, Coniunctio, Præpoſitio, Interiectio. Nomen eſt pars orationis cum caſu, corpus aut rem propriè, communitérve ſignificans: propriè, vt Roma, Tyberis: communiter, vt vrbs, flumen. Pronomen eſt pars orationis, quæ pro nomine poſita tantumdem penè ſignificat, perſonámque interdum recipit. Verbum eſt pars orationis cum tempore & perſona ſine caſu. Aduerbium eſt pars orationis, quæ adiecta verbo ſignificationem eius explanat atque implet: vt iam faciam, vel non faciam. Participiũ eſt pars orationis, dicta, quòd partẽ capiat nominis partémq; verbi: recipit enĩ à nomine genera & caſus, à verbo tẽpora & ſignificationes, ab vtroq; numeros & figuras. Cõiũctio eſt pars orationis annectẽs ordinánſq; ſententiam. Præpoſitio eſt pars orationis, quę prępoſita aliis partibꝰ orationis ſignificationẽ eius aut mutat, aut cõplet, aut minuit. Interiectio eſt pars ora-

orationis ſignificans mentis affectum, voce incondita. Schemata ſunt trãſformationes ſermonum, vel ſententiarum ornatus cauſa poſita: quæ à quodam Artigrapho, nomine Sacerdote, collecta ſunt numero nonaginta & octo: ita tamen, vt quæ à Donato inter vitia poſita ſunt, in ipſo numero collecta claudantur: quod & mihi quoque durum videtur, vitia dicere, quę auctorum exemplis, & maximè legis diuinæ auctoritate firmantur. Hæc Grammaticis, Oratoribúſque communia ſunt: quæ tamen in vtraque parte probabiliter reperiuntur aptata. Addendum eſt etiam de Etymologia & Orthographia, de quibus alios ſcripſiſſe certiſſimum eſt. Etymologia eſt aut vera, aut veriſimilis demonſtratio, declarans ex qua origine verba deſcendant. Orthographia eſt rectitudo ſcribendi nullo errore vitiata, quæ manum componit & linguam. Hæc breuiter dicta ſufficiant. Cæterùm, qui ea voluerit latiùs pleniúſque cognoſcere, cum præfatione ſua codicem legat, quem noſtra curioſitate formauimus, id eſt artem Donati, cui de Orthographia librum, & alium de Etymologiis inſeruimus, quartũ quoque de ſchematibus Sacerdotis adiunximus: quatenus diligens lector in vno codice reperire poſſit quod arti Grammaticæ deputatum eſſe cognoſcit: ſed quia continentia magis artis Grãmaticæ dicta eſt, curauimus aliqua de nominis, verbíque regulis pro parte ſubiicere, quas rectè tãtùm Ariſtoteles orationis partes adſeruit. Græca nomina, quæ apud nos in us, vt vulgus, pelagus, virus, Lucretius viri dicit, quãquam rectiùs inflexum maneat. Secundæ ſpecies ſunt, quæ per obliquos caſus creſcunt & genitiuo ſingulari in is litteras exeunt, vt genus, nemus. ex quibus quædam u in e mutant: vt olus oleris, vlcus vlceris: quædam in o: vt nemus nemoris, pecus pecoris. In dubitationem veniunt, Fœnus, & ſtercus, in e, an in o mutent. quoniã quæ nus ſyllabã finiunt, u in e mutãt: vt vulnus, ſcelus, funus, & fœneratos dicimus. Fœnus em̃ exẽplo nõ debet nocere, cùm inter dubia genera ponatur. Itẽ veteres ſtercoratos agros dicebãt, nõ ſterceratos. S littera finita nomina, præcurrẽtibus n vel r, omnia ſũt vnius generis: niſi quę ante ſ r habent, interdum d recipiunt vt ſocors ſocordis: interdum i, vt ſolers, iners. In plurali quoque, excepto genitiuo & accuſatiuo, omnibus caſibus ſimiliter declinantur. Nam quædam in um genitiuo, accuſatiuo in es exeunt, vt Mars, ars: quædam in ium, vt ſapiens patiens, & ob hoc accuſatiui eorum in is exeunt. Plerique autem ex his nomina tribus generibus cõmunia ſunt, & in litterã quã habẽt, neutra in nominatiuo plurali dant etiam genitiuis reliquorum generum cum quibus communia ſunt. T littera, neutra tantùm nomina quędam, pauca finiuntur: vt git, quod non declinatur: vt caput, ſincipat. Quidam cùm lac dicũt, adiiciũt i, propter quod facit lactis: ſed Virgilius.

Lac mihi non æſtate nouum, non frigore deſit. quippe cùm nulla apud nos nomina in duas mutas exeant, & ideo veteres lacte in nominatiuo dixerãt. X littera terminat quædã in genitiuo plurali: in quibus omnia communia in ium exeunt, ob hoc accuſatiuo in i & s. Plurima verò genitiuo in i & m, non præcurrente i, & ob hoc in e & s accuſatiuo exeunt: nam in reliquis cõſentiunt. Vtpote cum ſingulariter omnia nominatiuo & vocatiuo habeãt genitiuum in i & s, agant datiuum in i littera: ablatiuum definiant, adiectá-

que m accuſatiuum definiant impleántque, pluraliter verò datiuum ablatiuúmque bus ſyllaba finiunt. Nam de cæteris, quibus diſſident veteres, quidã atrocũ & ferocũ,qua ratione omniũ x littera finitorũ vna ſpecies videbitur.Huic x litterę omnes vocales præferũtur:vt capax,frutex,pernix,atrox,redux.Ex iis nominib⁹ quædã in nominatiuo producũtur, quædã corripiũtur:quædã cõſentiunt in nominatiuo,in obliquis diſſentiũt.Pax enim, & rapax,item rex & pumex,item nux & lux etiã primã poſitionem variãt ad nix & nutrix. Item nox & atrox ſic in prima poſitione conſentiunt, vt diſcrepent per obliquos.Et illud animaduertendum eſt,quædam ex iis x litteram in g,quædam in c per declinationes compellere. Lex enim legis, grex gregis facit,vt pix picis,nux nucis.Nam in his quæ non ſunt monoſyllaba,nunquam non x littera genitiuo in c conuertitur: vt frutex fruticis. Supellex autem,& ſenex,& nix, priuilegio quodam contra rationem declinantur:quoniam ſupellex duabus ſyllabis creſcit,quod vetat ratio: & ſenex vt in nominatiuo item genitiuo diſſyllabus manet, cùm omnia x littera terminata creſcant.Et nix nec in c conuertitur,vt pix: nec in g vt rex: ſed in u conſonans,in vocalem tranſire non poſſit. In plurali autem genitiuo, ablatiuus ſingularis formas vertit.Nam in a aut o terminatus in rum exit,e correpta in um producta, in rum i terminatus in u terminatus in um datiuus & ablatiuus pluralis.Itẽ a in is exeũt & in bus.quæ præcepta in ſcholis ſunt tritiora:ſed quotiens in is exeunt,lõga ſyllaba terminãtur: quotiẽs in bus,breui.Decurſis nominũ regulis,æquum eſt cõſequenter adiicere canones verborũ primæ coniugationis. Verba quæ vel o littera vel alia præcedẽte vocali terminantur,vel præeunte vocali qualibet,formas habet quatuor.Secundæ coniugationis correptæ verba,formas habent viginti. Sic quæcunque verba indicatiuo modo,tempore præſenti,perſona prima, in o littera terminantur,formas habent ſex,quæ voces formas habẽt duas.Quæ nulla præcedente vocali o littera terminantur, formas habent duodecim. Tertiæ coniugationis productæ verba,quæ indicatiuo modo,tempore præſenti,perſona prima in o littera terminãtur, formas habent quinque. Quæcunque autem verba cuiuſcunque coniugationis indicatiuo modo,tempore præſenti,perſona prima,vel nulla præcedẽte vocali,vel qualibet alia præcedente,o littera terminãtur,eorum declinatio hoc numero formarũ continetur.De quibus ſingulis dicam.Primæ coniugationis verba indicatiuo modo, tempore præſenti, perſona prima,aut o littera nulla alia præcedente vocali terminantur,vt amo,canto:aut eo,vt commeo,calceo:aut io, vt lanio,ſatio:aut uo,vt æſtuo,continuo.Primæ coniugationis verba imperatiuo modo, tempore præſenti ad ſecundam perſonam a littera producta terminãtur, vt amo,ama:canto,canta:infinito modo ad imperatiuum modum,re ſyllaba manente productione terminantur, vt ama, amare: canta, cantare.Itẽ prima coniugatio,quæ indicatiuo modo,tẽpore præterito,ſpecie abſoluta,adiecta ad imperatiuũ ui ſyllaba,manẽte productione terminãtur:vt Commeo,commea,cõmeaui:Lanio,lania,laniaui:Satio,ſatia,ſatiaui. Eodem modo,eodem tempore, ſpecie inchoatiua, adiecta ad imperatiuum modum am ſyllaba terminantur: vt commea commeabam, lania laniabam,æſtua æſtuabã. Prima coniugatione, eodem modo, eodem tempore

pore, ſpecie recordatiua, adiectis ad Imperatiuum modum ueram ſyllabis, terminantur partes: vt Commea commeaueram, lania, laniaueram, æſtua æſtuaueram. Prima coniugatione, eodem modo, tempore futuro, adiecta ad imperatiuum modum bo ſyllaba, terminantur: vt Commea commeabo, lania laniabo, æſtua æſtuabo. Quæ verò indicatiuo modo, tempore prę-ſenti, ad primam perſonam o littera, nulla alia præcedente vocali terminātur, ea indicatiuo modo, tempore præterito, ſpecie abſoluta & exacta, quatuor modis proferuntur. Et eſt primus, qui ſimilem regulam his habet. Qui indicatiuo modo, tempore præſenti, prima perſona penultimam vocalem habet: vt Amo, ama, amaui, amabam, amaueram, amabo, amare. Secundus eſt, qui o in i conuertit, & peneultimam in præterito perfecto, tertiam ab vltima in pluſquam perfecto, e producit: vt Adiuuo, adiuui, adiuueram. Tertius, qui ſimilem quidam regulam habet primi modi, ſed detracta a littera diſiungit: vt Seco, ſecaui, ſecauerã, ſecabo, ſecare. Facit enim ſpecie abſoluta, ſecui & exacta ſecueram. Quartus eſt, qui per geminationẽ ſyllabæ profertur: vt Sto, ſta, ſteti, ſteteram, ſtabo, ſtare. Huic ſimile Do, da, dedi, dabam, dederam, dabo, dare, correpta littera a contra regulam, in eo quod eſt, dabã, dabo, dare. Proferũtur ſecundæ cõiugationis verba, quæ indicatiuo modo, tempore præſenti, perſona prima, eo litteris terminantur: vt Video, vides, moneo, mones. Secũdæ cõiugationis verba, indicatiuo modo, tẽpore præſenti, ad ſecũdã perſonã e littera producta, terminãtur: vt Video, vide, moneo, mone. Secundæ coniugationis verba, infinito modo, adiecta ad imperatiuum modum re ſyllaba, manente productione terminantur: vt Vide, videre, mone, monere. Secundæ coniugationis verba, indicatiuo modo, tempore præterito, ſpecie abſoluta & exacta, ſeptem modis declinantur: & eſt primus qui formam regulæ oſtendit. Nam forma hęc eſt: cùm ſecundæ coniugationis verbum, indicatiuo modo, tempore præterito quidem perfecto, adiecta ad imperatiuum modum ui ſyllaba manente productione.

Cætera quæ deſiderantur de Grammatica, in manuſcripto exemplari deerant: & quod ſequitur de Rhetorica, reſtituimus adiuti hoc Compendio à ſtudioſo quodam artium diligenter collecto.

RHETORICÆ COMPENDIVM, EX MAGNO AVRELIO CASSIODORO SENATORE viro clariſſimo.

DE ARTIVM DIVISIONE.

ARtium aliæ ſunt poſitæ in inſpectione, id eſt cognitione & æſtimatione rerum, qualis eſt Aſtrologia, nullum exigens actum, ſed ipſo rei, cuius ſtudium habet, intellectu contenta, quæ θεωρητικὴ vocatur. Aliæ in agendo: quarum in hoc finis eſt, vt ipſo actu perficiatur, nihilque poſt actum operis relinquat, quę πρακτικὴ dicitur, qualis ſaltatio eſt. Alia in effectu, quæ operis quod oculis ſubiicitur, conſummatione finem ſortitur, quam ποιητικὴν appellamus, qualis eſt pictura.

Orationum genera.

Duo ſunt orationis genera:alterum enim perpetuum eſt,quæ Rhetorica dicitur:alterum conciſum,quæ Dialectica. Quæ quidem Zeno adeo coniunxit,vt hoc compreſſæ in pugnum manui,illud explicatæ ſimile dixerit. Nam quæ attingit argumentis tantummodo Dialecticus, ea ſi incidant in Rhetorem, ſic tractantur,vt nihil nec ad ornatum, nec ad elegantiam reliquum cuiquam faciat. Initium dicendi natura ſuppeditauit, arti verò obſeruatio dedit initium. Homines enim, ſicut in medicina, quum viderent alia ſalubria,inſalubria alia, ex obſeruatione eorum artem fecerunt. Atque hic accidit, quod & alibi,vt ſerò quid eſſet facto opus, animaduerteretur. id poſtquam eſt ſemel deprehenſum , cœptum eſt regulis præceptíſque in poſterum cuſtodiri : hinc tandem artis emerſit perpetua obſeruatio . Facultas orandi cõſummatur,natura,arte,exercitatione. Quibus partẽ quartam adiiciunt quidam,imitationem, quam nos arti ſubiicimus, ſecuti Fabium Quintilianum.Sunt autem ei qui ad dicendum venerit, tria peculiariter efficienda,vt doceat,moueat, delectet. Hæc enim clarior eſt diuiſio, quàm eorum qui totum opus in res & affectus partiuntur . quanuis tamen ea ipſa ſic tractet orator,vt quædam ſint veluti legitima. nam quis feret Oratorem niſi docuerit ? Vt autem delectet,id iure habitum eſt honorariũ: ita vt ne quidem ſemper debeat expectari,præſtari verò nequaquam poſſit vbi libet

Suaſorium genus.

In ſuadendo ac diſſuadendo tria præcipuè ſunt ſpectanda : Quid ſit de quo deliberetur:Qui ſint qui deliberent:Qui ſit qui ſuadeat rẽ de qua deliberatur.Ita plurimum intererit cuiuſmodi ſuſtineat perſonam , qui ſuadet:Cato quippiam dixerit,an Therſites:Cunctator Fabius , an Flaminius. & quædam per ſe ſuaſu quidem erant vtilia , tamen quia alienos ſortiuntur auditores,locum,tempus,ideo amittunt pondus. Partes ſuadendi ſunt honeſtum,vtile,neceſſarium.Quidam,vt Quintil.δυνατὸν, hoc eſt poſſibile quoque approbãt & recipiũt . Nec putamus hic noſtri eſſe officij quicquã de vtili & honeſto diſſerere,quemadmodum natura ſint coniuncta . nàm hic locus nõ modò à Cicerone,verumetiam à Fabio prolixè tractatur.Optimum autem quenque admonitum eſſe volumus,ne vnquam in eam opinionẽ veniat,vt putet quid eſſe vtile, niſi id quoq; honeſtũ,neque ediuerſo.

Procemium vnde dictum ſit.

Clarè pars ante ingreſſum rei,de qua dicendum ſit, oſtenditur hoc verbo.Nam ſiue propterea quòd οἴμη cantus eſt, & citharœdi pauca illa quæ antequam legitimum certamen inchoënt,emerendi fauoris gratia canunt, prooemium cognominarũt:Oratores quoque ea quæ prius quàm cauſſam exordiantur ad conciliãdos ſibi iudicum animos præloquuntur, prooemij appellatione ſignarunt:ſiue quòd οἶμον Græci viam appellant, ſic quod ante ingreſſum rei ponitur,inſtitutũ eſt hoc modo vocari. Principij cauſſa hæc eſt,vt auditorem,quò ſit nobis in cæteris partibus accommodatior, præparemus.Id fit tribus modis, ſi beneuolum, attentum , docilémque feceris.Quamuis verò in cæteris quoque partibus illa animorum conciliatione ſit opus,initiis tamen maximè,& veluti ex condicto tribuitur.

Procœmium

Procemium ab epilogo quemadmodum differat.

Quidam putarunt ſic differre, quòd in procemio pręterita, in epilogo futura dicãtur. Quintil. autem eò differre exiſtimat, quòd in ingreſſu parciùs & modeſtiùs prætentanda ſit Iudicis miſericordia: in epilogo verò liceat totos effundere affectus, & fictam orationem induere perſonis, & defunctos excitare, & pignora reorum producere. quæ omnia in procemiis parum rectè fiunt.

De narratione.

Narratio aut tota pro nobis eſt, aut tota pro aduerſariis, aut mixta ex vtriſque. Si erit tota pro nobis, contenti ſimus his tribus partibus, vt Iudex intelligat, meminerit, credat. Nec quicquam reprehenſione dignum dicat. nam id principio maximè cauetur.

Narrationis virtutes.

Quoties ſequentia ſatis rem declarant, iis contenti eſſe debemus, & priora omittere. Satius eſt narrationi aliquid ſupereſſe, quàm deeſſe: nã ſuperuacua cũ tædio dicuntur, neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur. Quę probatione tractaturi ſumus, perſona, loco, tempore, inſtrumento, occaſione, in narratione delibabimus. Multæ ſæpè in vna cauſa ſunt narrationes, maximè ſi cauſa ſit multiplex, vt eſt Repetundarũ. Non ſemper eo ordine eſt narrandum, quo res geſta eſt: qua in rę cauſæ conditionem ſpectabimus. Tanta eſt enim varietas cauſarum, vt qui aut eundem ordinem vbique ſequatur, aut præceptis quenquam certis alliget, non modo operam perdat, verùm etiam cogat in re diuerſiſſima vnum ſemper ſpectare finem: quod quàm ſit abſurdum, facilè intelliget qui Ciceronis orationes legerit. Ἐπιδιήγησις fit ad augmentũ vel inuidiæ vel miſerationis in aduerſis. Initium narrationis à perſona fit: & ea ſi noſtra eſt, ornetur: ſi aliena, infametur. Finis narrationis fit, quum eò perducitur expoſitio, vnde quęſtio oritur.

De egreßionibus.

Egreſſus eſt vel egreſſio, hoc eſt παρέκβασις, quum intermiſſa parũ re propoſita, quiddam interſeritur delectationis vtilitatíſve cauſa. Sed hæ ſunt plures, quę per totam cauſam varios excurſus habent: vt laus hominum, locorúmque, & deſcriptio regionum, expoſitio quarũdam rerum geſtarum, vel etiam fabuloſarum. Sed indignatio, miſeratio, inuidia, conuicium, excuſatio, conciliatio, maledictorum refutatio, & ſimilia: amplificatio, minutio, omnis affectus genus, de luxuria, de auaritia, de religione, aut officiis neglectis vel oblitis, cum ſuis argumentis quia cohęrent, egredi non videntur.

De credibilibus.

Credibilium tria ſunt genera, vnum fortiſſimum, quia ferè ſemper accidit, vt liberos à parentibus amari. Alterum velut propenſius: vt eum qui rectè valeat, ad craſtinum peruenturum. Tertium tantùm non repugnans, vt ab eo in domo furtum factum, qui domi fuerit, munus aliquod domi adniſtrauerit.

Argumenta vnde ducantur.

Argumẽta ducuntur à perſonis, cauſis, tẽporibus. Cuius tres partes ſunt: pręcedens, inſequẽs, coniunctũ. Si agimus, noſtra confirmãda ſunt priùs: tũ

ea quæ noſtris opponuntur refutanda. Si reſpondemus, ſæpius incipiendum à refutatione: locuples enim, ſpecioſa & imperioſa eſſe debet eloquentia.

Epilogus.

Concluſio, quæ peroratio dicitur, duplicem habet rationē. Ponitur enim aut in rebus, aut in affectibus, rerum repetitione & cumulo, quæ Græcè ἀνακεφαλαίωσις dicitur, à Latinis quibuſdā renumeratio appellata. Ea autē memoriam iudicis reficit, & totam ſimul cauſam ponit ante oculos, vt etiam ſi ſingula minùs valeant, turba tamen moueat: ita tamen, vt breuiter eorum capita curſimque tangantur. Sed tunc fit, quando multæ quæſtiones inſeruntur. Nam ſi breuis ſimpléxque ſit, non eſt neceſſaria.

De affectibus.

Affectuum duæ ſunt ſpecies, quas Græci ἦθος καὶ πάθος vocant, quaſi dicas mores & affectus cōcitatos. πάθους quidē affectus turbulētos, ἤθους verò mites atq; compoſitos. In illis vehemētes motus, in iis lenes. Et πάθος quidē imperat, ἦθος verò perſuadet. His ad perturbationē, illis ad beneuolentiā vtimur. Et eſt πάθος temporale, ἦθος verò perpetuū. Vtrunque ex eadē natura, ſed illud maius, hoc minus. In aduerſarios plus valet inuidia, quā conuiciū: quia inuidia aduerſarios, conuiciū nos inuiſos facit. Nam ſunt quædā quę ſi imprudentibus excidant, ſtulta ſunt: quum ſimulamus, venuſta credūtur. Altercator, iracundiæ vitio careat. nullus enim affectus rationi magis obſtat, & fert extra cauſam plerumque, ac deformia conuicia facere ac mereri cogit, & nōnunquā in ipſos iudices incurrit. Coniectura omnis aut de re, aut de animo eſt. Vtriuſq; tria ſunt tēpora, præteritum, præſens, futurū. De re generales ſunt quæſtiones, & definitæ: id eſt & quæ non continentur perſonis, aliiſq; circunſtantiis, & quæ cōtinentur. De animo quæri non poteſt, niſi vbi perſona eſt, & de facto cōſtat. Ergo cū de re agitur: aut quid factum ſit, in dubium venit, aut quid fiat, aut quid futurum ſit, & ſimilia.

De amphibologia.

Amphibologiæ ſpecies ſunt innumerabiles, adeo vt nonnulli philoſophi putent nullum eſſe verbum quod non plura ſignificet. Aut enim vocibus ſingulis accidit, per ὁμωνυμίαν, aut coniunctis per ambiguam conſtructionē. Vitioſa oratio fit, quum inter duo nomina medium verbum ponitur. Alias tamen vitioſæ orationis ſpecies nec enumerare cuiquam facilè promptum eſt: in vniuerſum verò id ſic præcipitur, vt quicquid parum propriè, clarè, locóque dicatur, id ferè in vitium incurrat.

Nunc ad artis Rhetoricæ definitiones diuiſionéſque veniamus, quæ ſicuti eſt copioſa & varia, ita & à multis & clariſſim. ſcriptoribus tractata eſt, non eodem modo. Nam ſunt qui genus demonſtratiuum in ſcholas ſic relegant, vt oratori nec faciant copiam alterius partis, aut maiorem aut frequentiorem quàm iudicialis. Qua quidem in re quid ſpectent, video. nam eam demum partem multò ſpecioſiſſimam ſe tantùm iudicant dignam, in qua multum ſit & oſtentationis & vtilitatis: quum interim vt ad hanc forenſem lucem perueniatur, in demonſtratiuis ferè ludamus: ideóque fit, vt in ſcholis, vbi verarum actionum progymnaſmata tractantur, nullus

nullus locus tractetur aut felicius aut ſæpius quam laudis, vituperationíſque, qui eſt demonſtratiui generis proprius. Hoc tamen ſciat futurus Orator non eſſe genus vllum dicendi, qui admittere poſſit aliquid è genere demonſtratiuo. id quod ſic ſe habere ſibi perſuadebit, qui veterum ſcripta legerit accuratiùs. Rhetorica, vt fert communis ferè omnium opinio, eſt bene dicendi ſcientia in ciuilibus quæſtionibus. Orator igitur eſt vir bonus dicendi peritus. Oratoris autem officium eſt appoſitè dicere ad perſuadendum. Finis, perſuadere dictione, quatenus rerum & perſonarum conditio videtur admittere in ciuilibus quæſtionibus. ſic enim Hermagoras calumniis occurrit plurimis. Ciuiles quæſtiones ſunt, quæ in communem animi conceptionem poſſunt cadere, id eſt, qua vnuſquiſque poteſt intelligere, quum de æquo quæritur & bono. Cauſa eſt res quæ in ſe habet controuerſiam in dicendo poſitam, cum perſonarum certarum interpoſitione, quæ ὑπόθεσις dicitur: vt, ſítne philoſopho vxor ducenda.

Quæſtio eſt res quæ in ſe habet controuerſiam poſitam in dicendo ſine certarum perſonarum interpoſitione, quæ à Grçcis θέσις appellatur: ut, ſítne nauigandũ. In hypotheſi naſcitur ferè quæſtio: in theſi continetur. Circunſtantiæ rerum hic plurimum habent locum, quæ ab Hermagora περιστάσεις vocantur, quas & elementi nomine appellant, eò quòd ex earũ coniunctione tanquã ex elementis quibuſdam quæſtiones fiant. Sunt autem numero ferè ſeptem: quis, quid, quando, vbi, cur, quemadmodum, quibus adminiculis.

De partibus Rhetoricæ.

Partes autẽ, atque, vt ſic dixerim, membra Rhetoricæ ſunt quinque, inuẽtio, diſpoſitio, elocutio, memoria, pronunciatio.

Inuentio eſt excogitatio rerum verarum aut veriſimilium, quæ cauſam probabilem reddunt. Ea præceptis non conſtat, ſed quo quiſque eſt ingenio promptior, hoc magis hac re excellit. Diſpoſitio eſt rerum inuẽtarum in ordinem pulchra diſtributio. Vbi cauendum eſt, ne ſic diſtribuamus, vt partium multitudo adferat obſcuritatem. Elocutio eſt idoneorum verborum ad inuentionem accommodata perceptio. Memoria eſt firma animi rerum ac verborum ad inuentionem perceptio. Pronunciatio eſt rerum ac verborum cum dignitate vocis & corporis decora moderatio.

Genera cauſarum.

Tria maxima Rhetorum pars fecit genera cauſarũ, licet aliis atque aliis nominibus appellauerint. Demonſtratium, quod Græci ἐγκωμιαστικὸν à laude dicunt: & ἐπιδεικτικὸν, quod demonſtrationis vim habeat. Deliberatiuũ, συμβουλευτικὸν, quod Ariſtoteles concionale appellat. Et iudiciale. Demonſtratiuum in laudem & vituperationem diuiditur. Deliberatiuum in ſuaſionem & diſſuaſionem, adhibetúrque maximè vtilitas & inutilitas. Iudiciale in accuſationem & defenſionem, petitionem præmij, & negationem. Demonſtratiuum genus eſt quum aliquid demonſtramus, in quo laus aut vituperatio tractatur, quod quum in prophanis ſtudiis ſit vſitatiſſimum, tum etiam nonnunquam incidit in ſacris literis, vt in Dauide: Domine, in cœlo miſericordia tua, &c.

Deliberatiuum genus eſt, in quo ſuaſio aut diſſuaſio occurrit: appetere

& fugere. Iudiciale,in quo eſt accuſatio,defenſio, præmij petitio vel negatio.

De ſtatibus.

Status, qui Græcè στάσις dicitur,eſt veluti cardo in quo tota cauſa vertitur. Fit autem ex intentione & depulſione. Eum vocant nonnulli conſtitutionem:alij quæſtionem:alij quod ex quæſtione appareat.

Statuum alij ſunt rationales, alij legales. Rationales diuiduntur in quatuor:in coniecturales,finitiuos,qualitatis, tranſlationis. Coniecturalis ſtatus eſt,quum factum quod ab aliquo obiicitur, ab aduerſario pernegatur: vt,feciſti,non feci.Finitiuus eſt,quum id quod obiicitur,non hoc eſſe contendimus,ſed quid illud ſit,adhibitis definitionibus probamus:vt,non erat ſacrilegij crimen intentãdum,qui priuatam rem ſuſtuli. Hic maximè opus erit definitione ſacrilegij. Qualitatis eſt ſtatus,quum qualis ſit res, quæritur:& quia de re & genere negocij controuerſia eſt, conſtitutio generalis vocatur. Tranſlatiuus eſt,quum cauſa ex eo pendet, quod non is agat qui aut agere deberet,aut non apud quos,quo tempore,qua lege,quo crimine, qua pœna oportet. Huic ſubiicitur confutatio. Conſtitutione cauſæ reperta, protinus conſiderandum eſt, ſimplex vtrum ſit quæſtio cauſæ, an coniuncta.Simplex eſt,quæ vnam in ſe quæſtionẽ complectitur: vt ſi quæratur, ſíntne litteræ virtutum incunabula? Et, ſítne Corinthiis bellum indicendum? Coniuncta eſt,quæ ex pluribus quæſtionibus cõſtat:vt ſi quæratur, ſítne Carthago diruenda, an Carthaginenſibus reddenda, an colonia deducenda? Legales verò ſtatus in ſcripti & rationis verſantur controuerſia. Scripti autem controuerſia eſt, quæ plurimum pendet ex ambiguitate vnius, aut alterius verbi, dum tuemur mordicus legis verba, interim nihili facientes rationem, hoc eſt, animum medullámque legum, quæ æquum bonúmque tuetur, ſéque ad animum legumlatorum accommodat. Supererit tum,vt quum cognitus fuerit controuerſiæ locus, videamus quæ quæſtio, quæ ratio, quæ iudicatio, quod denique firmamentum ſit cauſæ. Eſt ergo quæſtio, in qua cauſæ diſceptatio conſtat: vt, iure feci, non iure feciſti.Ratio eſt, qua reus vtitur cur iure fecerit: vt Oreſtes accuſatus parricidij,inquit,Iure feci,illa enim patrem meum occiderat. Iudicatio eſt ex ratione deducta ſumma, huiuſmodi, rectúmne fuerit ab Oreſte matrem occidi,quum illa patrem Oreſtis occiderit. Firmamentum eſt firmiſſima argumentatio defenſoris: vt ſi Oreſtes dicit eiuſmodi fuiſſe matris animum in patrem ſuum, in ſeipſum, in regnum, demum in omnem familiam, vt ab ea liberi potiſſimum deberent pœnas ſumere. Generalis conſtitutio eſt,quæ quale factum ſit quod reo obiicitur, docet. Et habet partes duas,iuridicialem,& negocialẽ.Negocialis eſt,in qua quid iuris ſit,ex ciuili more per æquitatem conſideratur: cui diligentiæ præſunt iudices: & habet ſibi connexam cõtrouerſiam. Iuridicialis eſt, in qua æqui rectíque natura, præmij & pœnæ ratio quæritur. Huius partes ſunt duæ, abſoluta & aſſumptiua. Abſoluta eſt, quæ in ſe continet iuris & iniuriæ quæſtionem. Aſſumptiua verò eſt,quæ ex ſe nihil dat firmi ad recuſationẽ, foris autem aliquid defenſionis aſſumit. Cuius ſunt quatuor partes: comparatio,relatio criminis,remotio criminis,conceſſio.Comparatio eſt, quũ

aliud

aliud aliquod factum honeſtum aut vtile contenditur,quod vt fieret, & illud quod arguitur, dicitur eſſe commiſſum. Remotio criminis eſt, quum id crimen quod infertur, à ſe & à ſua culpa in alium reus transferre conatur. Relatio criminis, quum ideo iure quid factum dicitur, quòd aliquis antè laceſſiuerit. Conceſſio criminis eſt, quũ reus non id quod factum eſt defendit,ſed vt ignoſcatur poſtulat. Eius partes ſunt duæ,purgatio, & deprecatio. Purgatio eſt, per quam eius qui accuſatur,non factum ipſum,ſed voluntas defenditur. Ea rurſus tres habet partes,imprudentiam, caſum,neceſſitatem. Imprudentia eſt,quum ſciſſe ſe aliquid is qui arguitur,negat.

Caſus autem infertur in conceſſionem, quum demõſtratur aliquam fortunæ vim obſtitiſſe voluntati. Neceſſitudo autem erit, quum vi quadam reus id quod fecerit,feciſſe ſe dixerit.

Scripti & voluntatis eſt controuerſia, quando verba ipſa cum ſententia ſcriptoris pugnare videntur:quæ eſt in iure ciuili frequentiſſima, & tractatur à Cicerone quum aliàs,tum in Oratore. Legum contrariarũ ſtatus ſunt, quando inter ſe duæ aut plures leges pugnare vidẽtur, quam Græci appellant ἀντινομίαν. Qua in re hoc memoriç reliquerunt veteres,vt ſemper veterẽ legem noua & nuper lata putemus aboleri. Ambiguitas eſt,quum id quod ſcriptum eſt, duas aut plures res ſignificare videtur. Collectio, quæ & ratiocinatio vocatur,eſt quãdo ex eo quod ſcriptum eſt,quid inuenitur. Definitio legalis eſt, quum vis verbi quaſi in definitiua conſtitutione in qua poſita ſit quæritur. Status ergo tam rationales quàm legales à quibuſdam XVIII. ſunt numerati. Cæterum ſecundum Ciceronem XIX. inueniuntur: eò quòd tranſlationem inter rationales præcipuè ſtatus recenſuerit. qui tamẽ ſeipſum in aliis libris reprehendens, tranſlationem legalibus ſtatibus annumerauit.

De generibus cauſarum.

Quinque ſunt genera cauſarum:honeſtum, admirabile,humile, anceps, obſcurum. * Honeſtum cauſarum genus eſt, cui ſtatim ſine oratione noſtra fauet auditoris animus. Admirabile eſt, à quo eſt alienatus animus eorum qui audituri ſunt. Humile eſt, quod neglegitur ab auditore, & non magnopere attendendum videtur. Anceps eſt, in quo aut iudicatio dubia eſt,aut cauſa & honeſtatis & turpitudinis particeps, vt beneuolentiam pariat & offenſionem. Obſcurum eſt,in quo aut tardi auditores ſunt,aut difficilioribus ad cognoſcendum negotiis cauſa implicata eſt.

* *Hactenus ex Compẽdio: deinceps ex ipſo Caßiodoro.*

Partes orationis Rhetoricæ ſunt ſex:	Exordium. Narratio. Partitio. Confirmatio. Reprehenſio. Concluſio.

Exordium eſt oratio animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem. Narratio eſt,rerum geſtarum, aut vt geſtarum expoſitio. Partitio eſt,quæ ſi rectè habita fuerit, illuſtrem, & perſpicuam totam efficit orationem. Confirmatio eſt, per quam argumentando noſtræ cauſæ fidem & auctoritatem & firmamentum adiungit oratio.

Reprehenſio eſt, per quam argumentando aduerſariorum confirmatio diluitur aut eleuatur. Concluſio eſt, exitus & determinatio totius orationis, vbi interdum & epilogorum allegatio flebilis adhibetur.

Hæc licet Cicero Latinæ eloquentiæ lumen eximium per varia volumina copioſè nimis & diligenter effuderit, & in arte Rhetorica duobus libris videatur amplexus, quorum commenta a Mario Victorino compoſita in bibliotheca mea vobis reliquiſſe cognoſcor.

Quintilianus etiam doctor egregius, qui poſt fluuios Tullianos ſingulariter valuit implere quæ docuit, virum bonum dicendi peritum à prima ætate ſuſcipiens, per cunctas artes ac diſciplinas nobiliũ litterarum erudiendum eſſe monſtrauit: quem meritò ad defendendum totius ciuitatis vota requirerent. Libros autem duos Ciceronis de arte Rhetorica & Quintiliani duodecim inſtitutionum iudicauimus eſt iungendos: vt nec codicis excreſceret magnitudo, & vtrique dum neceſſarij fuerint parati ſemper occurrant.

Fortunatianum verò doctorem nouellum, qui tribus voluminibus de hac re ſubtiliter minutéq; tractauit, in pugillari codice aptè forſitan congruentérque redigimus: vt & faſtidium lectori tollat, & quæ ſunt neceſſaria competenter inſinuet. Hunc legat, qui breuitatis amator eſt. Nam cùm opus ſuum in multos libros non tetenderit, plurima tamen acutiſſima ratione diſſeruit: quos codices cum præfatione ſua in vno corpore reperietis eſſe collectos.

Rhetorica argumentatio tractatur
- aut per Inductionem: cuius membra ſunt hæc
  - Propoſitio.
  - Illatio, quæ & aſſumptio dicitur.
  - Concluſio.
- aut per Ratiocinationem.
- aut per Enthymema, qui eſt imperfectus ſyllogiſmus atq; Rhetoricus: qui, ſicut Fortunatianus dicit, explicatur
  - Conuincibili.
  - Oſtentabili.
  - Sententiali.
  - Exemplabili.
  - Collectiuo.
- aut per Epicherema, qui eſt Rhetoricus & latior ſyllogiſmus: quo fit
  - aut tripertitus.
  - aut quatripertitus.
  - aut quinquepertitus.

Argumentatio dicta eſt quaſi argutæ mentis oratio. Argumentatio eſt enim oratio ipſa, qua inuentum probabiliter exequimur argumẽtum. Inductio eſt oratio, qua rebus non dubiis captamus aſſenſionem eius, cũ quo inſtituta eſt, ſiue inter Philoſophos, ſiue inter Rhetores, ſiue inter Sermocinantes. Propoſitio inductionis eſt quæ ſimilitudines concedendæ rei neceſſariò vnius inducit aut plurium.

Illatio inductionis eſt, quæ & aſſumptio dicitur, quæ rem de qua contẽditur, & cuius cauſa ſimilitudines adhibitæ ſunt, introducit.

Concluſio inductionis eſt, quæ aut conceſſionem illationis confirmat, aut quid ex ea conficiatur, oſtendit.

Ratio-

Ratiocinatio eſt oratio qua id de quo eſt quæſtio cõprobamus. Enthymema igitur eſt quod Latinè interpretatur mentis conceptio, quã imperfectum ſyllogiſmum ſolent Artigraphi nuncupare. Nam in duabus partibus hæc argumenti forma conſiſtit: quando id quod ad fidem pertinet faciendam, vtitur ſyllogiſmorum lege prætermita: vt eſt illud: Si tempeſtas vitanda eſt, non eſt igitur nauigandum. Ex ſola enim propoſitione & concluſione conſtat eſſe perfectum: vnde magis oratoribus, quàm dialecticis conuenire iudicatum eſt. De dialecticis autem ſyllogiſmis ſuo loco dicemus. Conuincibile eſt quod euidenti ratione conuincitur: ſicut fecit Cicero pro Milone. Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam, ſi poſſetis per vos reſtitui poſſe, noletis. Oſtentabile eſt, quod certa rei demonſtratione conſtringit: ſic Cicero in Catilinam: Hic tamen viuit, viuit. Imò etiam in Senatum venit. Sententiale eſt, quod ſententia generalis addicit: vt apud Terentium: Obſequiũ amicos, veritas odium parit. Exemplabile eſt, quod alicuius exempli comparatione euentum ſimile comminatur: ſicut Cicero in Philippicis dicit: Te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorreſcere.

Collectiuum eſt, cùm in vnum, quæ argumentata ſunt, colliguntur: ſicut ait Cicero pro Milone: Quem igitur cum gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela. quem iure, quem loco, quem tempore, non eſt auſus: hunc iniuria, alieno tẽpore cum periculo capitis non dubitauit occidere. Præterea ſecũdum Victorinum Enthymematis altera eſt definitio. Ex ſola propoſitione, ſicut iam dictum eſt, ita conſtat Enthymema: vt eſt illud: Si tempeſtas vitanda eſt, non eſt nauigatio requirenda. Ex ſola aſſumptione: vt eſt illud: Sunt autem qui mundum dicant ſine diuina adminiſtratione diſcurrere.

Ex ſola concluſione: vt eſt illud: Vera eſt igitur diuina ſententia. Ex propoſitione & aſſumptione: vt eſt illud: Si inimicus eſt, occidit. Inimicus autẽ eſt: & quia illi deeſt concluſio, Enthymema vocatur. Sequitur Epicherema. Epicherema eſt, quod ſuperiùs diximus, deſcendens de ratiocinatione latior excurſio Rhetorici ſyllogiſmi, latitudine diſtãs & productione ſermonis à dialecticis ſyllogiſmis, propter quod Rhetoribus datur. Tripertitus epicherematicus ſyllogiſmus eſt, qui conſtat membris tribus: id eſt, propoſitione, aſſumptione, concluſione. Quadripertitus eſt, qui conſtat membris quattuor: propoſitione, aſſumptione, & vna propoſitionis ſiue aſſumptionis coniuncta probatione, & concluſione. Quinquepertitus is eſt, qui cõſtat membris quinque: id eſt, propoſitione & probatione, aſſumptione & eius probatione, & concluſione.

Hunc Cicero ita facit in arte Rhetorica: Si deliberatio & demonſtratio genera ſunt cauſarum, non poſſunt rectè partes alicuius generis cauſæ putari. Eadem enim res, alij genus, alij pars eſſe poteſt: idem genus & pars eſſe non poteſt, vel cætera: quouſque ſyllogiſmi huius membra claudantur. Sed videro quantum in aliis partibus lector ſuum exercere poſſit ingenium.

Memoratus autem Fortunatianus in tertio libro meminit de oratoris memoria, de pronunciatione & voce: vnde tamen Monachus cum

aliqua vtilitate diſcedit: quando ad ſuas partes nō improbè videtur attrahere,quod illi ad exercendas controuerſias vtiliter aptauerunt.Memoriam ſiquidem lectionis diuinæ re cognita cautela ſeruabit, cùm in ſupradicto libro eius vim qualitatémque cognouerit: artem verò pronuntiationis in diuinæ legis effatione concipiet. Vocis autem diligentiam in pſalmodiæ decantatione cuſtodiet.Sic inſtructus in opere ſancto redditur, quamuis libris ſæcularibus occupetur.

Nunc ad Logicam,quæ & Dialectica dicitur,ſequenti ordine veniamus. quam quidam diſciplinam, quidam artem appellare maluerunt,dicentes: quando apodicticis, id eſt, probabilibus diſputationibus aliquid diſſerit, diſciplina debeat nuncupari: quando verò aliquid veriſimile tractat, vt ſunt ſyllogiſmi ſophiſtici,nomen artis accipiat. Ita vtrumque vocabulum pro argumentionis ſuæ qualitate promeretur.

DE DIALECTICA.

DIalecticā primi Philoſophi in dictionum ſuarum quidem argumentationibus habuerunt: non tamen ad artis redegere peritiam.Poſt quos Ariſtoteles , vt fuit doctrinarum omniū diligens inquiſitor, ad regulas quaſdam, huius doctrinæ argumenta perduxit:quæ priùs ſub certis præceptionibus non fuerunt. Hic libros faciēs exquiſitos,Græcorum ſcholam multiplici laude decorauit.Quem noſtri non perferentes diutiùs , alienum tranſlatum expoſitúmque Romanæ eloquentiæ contulerunt.Dialecticam verò, & Rhetoricam Varro in nouem libris tali ſimilitudine definiuit. Dialectica & Rhetorica,eſt:quod in manu hominis pugnus aſtrictus,& palma diſtenſa: illa breui oratione argumenta concludens,iſta facundiæ campos copioſo ſermone diſcurrens:illa verba contrahens, iſta diſtendens. Dialectica ſiquidem ad diſſerendas res acutior:Rhetorica ad illa,quæ nititur docenda, facundior.Illa ad ſcholas nonnūquam venit,iſta iugiter procedit in forum: illa requirit rariſſimos ſtudioſos,hæc frequentes & populos. Sed priuſquā de ſyllogiſmis dicamus,vbi totius Dialecticæ vtilitas & virtus oſtenditur, oportet de eius initiis,quaſi quibuſdā elementis,pauca diſſerere:vt ſicut eſt à maioribus diſtinctus ordo,ita & noſtræ diſpoſitionis currat intentio.Cōſuetudo itaque eſt doctoribus philoſophiæ,antequam ad Iſagogen veniāt exponendam,diuiſionem philoſophiæ paucis attingere:quam nos quoque ſeruantes,præſenti tempore non immeritò credimus intimandam.

Philoſophiæ diuiſio.

- Philoſophia diuiditur in
  - Inſpectiuam. hęc diuiditur in
    - Naturalem.
    - Doctrinalē. hæc ſubdiuiditur in
      - Arithmeticam.
      - Muſicam.
      - Geometricam.
      - Aſtronomicam.
    - diuinam.
  - Actualem. hæc ſubdiuiditur in
    - Moralem.
    - Diſpenſatiuam.
    - Ciuilem.

Philo-

Philoſophia eſt diuinarum,humanarúmque rerum,inquantum homini poſſibile eſt,probabilis ſcientia: Aliter,Philoſophia eſt ars artium, & diſciplina diſciplinarum. Rurſus,Philoſophia eſt meditatio mortis.quod magis conuenit Chriſtianis,qui ſæculi ambitione calcata, conuerſatione diſciplinabili , ſimilitudine futuræ patriæ viuunt:Sicut dicit Apoſtolus, In carne enim ambulantes non ſecundum carnem militamus: & alibi, Conuerſatio noſtra in cælis eſt. Inſpectiua dicitur,qua ſupergreſſi viſibilia de diuinis aliquid & cæleſtibus contemplamur,eaque mēte ſolummodo contuemur, quantũ incorporeum ſupergrediuntur aſpectum. Naturalis dicitur, vbi vnius cuiúſque rei natura diſcutitur. quia nihil contra naturam generatur in vita:ſed vnum quodque his vſibus deputatur,in quibus à creatore productum eſt: niſi fortè cum voluntate diuina aliquod miraculum prouenire monſtretur. Doctrinalis dicitur ſcientia, quæ abſtractam conſiderat qualitatem. Abſtracta enim quantitas dicitur, quam intellectu à materia ſeparantes,vel ab aliis accidentibus:vt eſt,par impar:vel alia huiuſcemodi in ſola ratiocinatione tractamus. Diuinalis dicitur: quãdo aut ineffabilem naturam diuinam,aut ſpirituales creaturas ex aliqua parte, profundiſſima qualitate diſſerimus. Arithmetica,eſt diſciplina quantitatis numerabilis ſecundum ſe. Muſica,eſt diſciplina quæ de numeris loquitur: quia aliquid ſunt hi,qui inueniuntur in ſonis. Geometrica, eſt diſciplina magnitudinis immobilis & formarũ. Aſtronomia,eſt diſciplina quę curſus cęleſtiũ,ſyderúmq; figuras contemplatur omnes, & habitudines ſtellarũ circa ſe & circa terram,indagabili ratione percurrit. Actualis dicitur,quæ res propoſitas operationibus ſuis explicare contendit. Moralis dicitur, per quam mos viuendi honeſtus appetitur,& inſtituta ad virtutem tendentia præparantur. Diſpenſatiua dicitur,domeſticarum rerum ſapienter ordo diſpoſitus. Ciuilis dicitur, per quã totius ciuitatis adminiſtratur vtilitas. Philoſophiæ diuiſionibus definitionibúſque tractatis,in quibus generaliter omnia cõtinentur,nunc ad Porphyrij librum,qui Iſagoge inſcribitur,accedamus.

De Iſagoge Porphyrij.

Iſagoge Porphyrij tractat:
- de Genere.
- de Specie.
- de Differentia.
- de Proprio.
- de Accidente

Genus eſt ad ſpecies pertinens, quod de differentibus ſpecie, in eo quod quid ſit prædicatur:vt animal. Per ſingulas em̃ ſpecies,id eſt,hominis,equi, bouis,& cæterorum genus animal prædicatur atque ſignificatur. Species eſt,quod de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid ſit, prædicatur. Nam de Socrate,Platone,& Cicerone homo prædicatur. Differentia eſt,quod de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quale ſit de homine prædicatur:ſicut rationale & mortale in eo quod quale ſit de homine prædicatur. Proprium eſt, quod vna quæque ſpecies vel perſona certo ad ditamento in ſignitur,& ab omni communione ſeparatur. Accidens eſt, quod accidit & recedit præter ſubiecti corruptionem:vel ea quæ ſic accidunt,vt penitus non recedant. Hæc qui plenius noſſe deſiderant, Introdu-

ctionē legant Porphyrij:qui licet ad vtilitatem alicuius operis ſe dicat ſcribere,non tamen ſine propria laude viſus eſt alia dicta formaſſe.

Sequuntur Ariſtotelis Categoriæ,ſiue Prædicamenta: quibus mirum in modum per varias ſignificantias omnis ſermo concluſus eſt: quorum organa ſiue inſtrumenta ſunt tria.

Organa vel inſtrumenta Categoriarum ſiue Prædicamentorum ſunt æquiuoca,vniuoca,denominatiua.Æquiuoca dicuntur,quorum nomen ſolùm commune eſt,ſecundum nomen verò ſubſtantiæ ratio diuerſa:vt animal,homo,& quod pingitur.Vniuoca dicuntur,quorum & nomen commune eſt,& ſecundum nomen diſcrepare eadem ſubſtantiæ ratio nō probatur:vt animal,homo,atque bos.Denominatiua,id eſt deriuatiua, dicuntur quæcunque ab aliquo ſola differentia caſus ſecundum nomen habent appellationem:vt à grammatica grammaticus,à fortitudine fortis.

Ariſtotelis Categoriæ, vel Prædicamēta decē ſunt.
- Subſtantia.
- Quantitas.
- Qualitas.
- Ad aliquid.
- Facere.
- Pati.
- Situs.
- Quando.
- Vbi.
- Habere.

Subſtantia eſt,quæ propriè,& principaliter,& maximè dicitur: quæ neque de ſubiecto prædicatur,neque in ſubiecto eſt:vt aliquis homo, vel aliquis equus.Secundæ autem ſubſtantiæ dicuntur, in quibus ſpeciebus, illæ quæ principaliter ſubſtantiæ primò dictæ ſunt,inſunt atq; clauduntur: vt in homine,Cicero.Quantitas vt diſcreta eſt,& habet partes ab alterutro diſcretas, nec communicantes, ſecundum aliquem communem terminū, velut numerus,& ſermo qui profertur:aut cōtinua eſt,& habet partes quæ ſecundum aliquem communem terminum adinuicem conuertuntur: velut linea,ſuperficies,opus,locus,motus,tēpus. Ad aliquid verò ſunt: quæcunque hoc ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicūtur: velut, maius, duplum, habitus,diſpoſitio,ſcientia, ſenſus, poſitio.Qualitas, eſt: ſecundum quam aliqui quales dicimur :vt bonus,malus.Facere,eſt:vt ſecare,vel vrere:id eſt aliquid operari.Pati,eſt: vt ſecari vel vri.Situs,eſt:vt ſtat,ſedet,iacet. Quādo,eſt:vt heſterno,vel cras.Vbi,eſt:vt in Aſia, in Europa,in Lybia.Habere, eſt:vt calceatum,vel armatum eſſe.

Hoc opus Ariſtotelis intentè legendum eſt, quando ſicut dictum eſt: quicquid homo loquitur,inter decem iſta Prædicamenta ineuitabiliter inuenitur:proficit etiam ad libros intelligendos, qui ſiue Rhetoribus, ſiue Dialecticis applicantur. Sequitur liber peri hermenias ſubtiliſſimus nimis,& per varias formas,iterationéſque cautiſſimus,de quo dictum eſt: Ariſtoteles,quando librum peri hermenias ſcriptitabat,calamum in mente tingebat.Definitionum prima eſt οὐσιώδης,id eſt,ſubſtantialis quæ propriè & verè dicitur definitio:vt eſt homo animal rationale mortale, ſenſus diſcipli-

ſciplinæque capax: hæc enim definitio per ſpecies & differentias deſcendẽs venit ad proprium, & deſignat pleniſſimè quid ſit homo. Secunda eſt ſpecies definitionis, quæ Græcè ἐννοηματικὴ dicitur, Latinè notio nuncupatur: quam notionem communi, nõ proprio nomine poſſumus dicere. Hæc iſto modo ſemper efficitur: Homo eſt quod rationali conceptione & exercitio præeſt animalibus cunctis. Non enim dixit quid eſt homo, ſed quid agat, quaſi quodam ſigno in notitiam denotato. In iſta enim & in reliquis notio rei profertur: non ſubſtantialis, vt in illa primaria explicatione declaratur: & quia illa ſubſtãtialis eſt, definitionum omnium optinet principatum. Tertia ſpecies definitionis eſt, quæ Græcè ποιότης dicitur, Latinè qualitatiua. Hæc dicendo quid quale ſit, id quod ſit, euidenter oſtendit. Cuius exemplum tale eſt: homo eſt qui ingenio valet, artibus pollet, & cognitione rerum: aut quæ agere debeat eligit, aut animaduerſione quod inutile ſit contemnit. his enim qualitatibus expreſſus ac definitus homo eſt. Quarta ſpecies definitionis eſt: quę Græcè ὑπογραφική, Latinè deſcriptionalis nuncupatur: quæ adhibita circuitione dictorum factorúmque rem quæ quid ſit deſcriptione declarat: vt ſi luxurioſum volumus definire, dicimus: Luxurioſus, eſt victus non neceſſarij & ſumptuoſi & oneroſi appetens, in deliciis affluens, in libidine prõptus. hæc & talia definiunt luxurioſum. Quæ ſpecies definitionis, oratoribus magis apta eſt, quàm dialecticis, quia latitudines habet. hæc ſimili modo in bonis rebus ponitur & in malis. Quinta ſpecies definitionis eſt: quam Græcè * κατὰ λέξιν: Latinè ad verbum dicimus; hæc vocem illam de cuius requiritur, alio ſermone deſignat vno ac ſingulari, & quodammodo quid illud ſit in vno verbo poſitum, vno verbo alio declarat: vt conticeſcere eſt tacere: item cùm terminum dicimus finem, aut terras populatas interpretemur eſſe vaſtatas. Sexta ſpecies definitionis eſt, quam Græci κατὰ τὴν διάφοραν, per differentiã dicimus. Id eſt: cùm quæritur, quid interſit inter regem & tyrannum, adiecta differentia quid vterque ſit definitur: id eſt, rex eſt modeſtus & temperans, tyrannus verò impius & immitis. Septima eſt ſpecies definitionis: quam Græci κατὰ μετάφοραν, Latini per tranſlationẽ dicũt: vt Cicero in Topicis, Litus eſt, qua fluctus eludit. Hoc variè tractari poteſt: modò enim vt moueat, ſicut illud, caput eſt arx corporis: modò vt vituperet, vt illud, Diuitiæ ſunt breuis vitæ longum viaticum: modò vt laudet, vt adoleſcẽtia eſt flos ætatis. Octaua ſpecies definitionis eſt, quam Græci κατ' ἀφαίρεσιν vocant, vt Latini per priuantiam contrarij eius quod definitur, dicunt: vt bonum eſt, quod malùm non eſt: iuſtum eſt, quod iniuſtum non eſt. Et his ſimilia: quod ſe ita naturaliter ligat, vt neceſſariam cognitionem ſibi vnius cõpræhenſione connectat. Hoc autem genere definitionis vti debemus, cùm contrarium notum eſt. Nam certa ex incertis nemo probat. Sub qua ſpecie

vel κατὰ ἀντίλεξιν.

Modi formulæ primæ ſunt nouem.

Primus modus eſt, qui concludit, id eſt, qui colligit ex vniuerſalibus dedicatiuis, dedicatiuum vniuerſale directum: vt, omne iuſtum honeſtum, omne honeſtum bonum, omne igitur iuſtum bonum.

Secundus modus eſt, qui concludit ex vniuerſalibus dedicatiua & abdicatiua

catiua abdicatiuum vniuerſale directum:vt omne iuſtum honeſtum, nullum honeſtum turpe,nullum igitur iuſtum turpe.

Tertius modus eſt, qui concludit ex dedicatiuis particulari & vniuerſali, abdicatiuum particulare directum: vt quoddam iuſtum eſt honeſtum, omne honeſtum vtile,quoddam igitur iuſtum vtile.

Quartus modus eſt qui conducit vel concludit ex particulari dedicatiua & vniuerſali,abdicatiuum particulare directum:vt quoddam iuſtum honeſtum,nullum honeſtum turpe,quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.

Quintus modus eſt,qui conducit ex vniuerſalibus dedicatiuis particulare dedicatiuum per reflexionem:vt omne iuſtum honeſtum, omne honeſtum bonum,quoddam igitur bonum iuſtum.

Sextus modus eſt, qui conducit ex vniuerſali dedicatiua & vniuerſali abdicatiua vniuerſale per reflexionem : vt omne iuſtum honeſtum, nullũ honeſtum turpe,nullum igitur turpe iuſtum.

Septimus modus eſt,qui conducit ex vniuerſali dedicatiuum particulare per reflexionem : vt quoddam iuſtum honeſtum,omne honeſtum,vtile,quoddam igitur vtile iuſtum.

Octauus modus qui conducit ex vniuerſalibus abdicatiua particulari, abdicatiuum per reflexionem:velut nullum turpe honeſtum,omne honeſtum iuſtum, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.

Nonus modus eſt qui cõducit ex vniuerſali abdicatiua & particulari dedicatiua abdicatiuum particulare per reflexionem: velut nullum turpe honeſtum, quoddam honeſtum iuſtum,quoddam igitur iuſtum honeſtum.

Modi formulæ ſecundæ ſunt quatuor.

Primus modus eſt,qui conducit ex vniuerſalibus dedicatiua & abdicatiua abdicatiuum vniuerſale directum:velut omne iuſtum honeſtum,nullum turpe honeſtum,igitur nec iuſtum turpe.

Secundus modus eſt,qui conducit ex vniuerſalibus abdicatiua & dedicatiua abdicatiuum vniuerſale directũ:velut nullum turpe honeſtũ, omne iuſtum honeſtum,nullum igitur turpe iuſtum.

Tertius modus eſt,qui conducit ex particulari dedicatiua & vniuerſali abdicatiu a abdicatiuum particulare directum : velut quoddã iuſtum honeſtum,nullum turpe honeſtum,quoddam igitur iuſtum turpe.

Quartus modus eſt,qui conducit ex particulari abdicatiua & vniuerſali dedicatiua abdicatiuum particulare directum : velut quoddam iuſtum uon eſt turpe, omne malum turpe, quoddam igitur iuſtum non eſt malũ.

Modi formulæ tertiæ ſunt ſex.

Primus modus eſt,qui conducit ex dedicatiuis vniuerſalibus dedicatiuũ Particulare, tam directum, quàm reflexum : vt omne iuſtum honeſtum, omne iuſtum bonum, quoddam igitur honeſtum bonum, vel quoddam bonum,honeſtum.

Secundus modus eſt,qui conducit ex dedicatiuis particulari & vniuerſali dedicatium particulare directum:vt quoddam iuſtum honeſtum,omne iuſtum bonum,quoddam igitur honeſtum bonum.

Tertius modus eſt, qui ex dedicatiuis vniuerſali & particulari dedicatiuum

tiuũ particulare directum:vt,omne iuſtum bonum, quoddam iuſtum bonum,quoddam igitur honeſtum bonum.

Quartus modus eſt,qui concludit ex vniuerſali dedicatiua abdicatiuũ particulare directum:vt omne iuſtum honeſtum, nullum iuſtum malum, quoddam igitur honeſtum non eſt malum.

Quintus modus eſt,qui conducit ex dedicatiua particulari & abdicatiua vniuerſali abdicatiuum particulare directum: vt, quoddam iuſtum, honeſtum, omne honeſtum bonum, igitur quoddam honeſtum non eſt malum.

Sextus modus eſt, qui conducit ex dedicatiua vniuerſali & abdicatiua particulari abdicatiuum particulare directũ: vt, omne iuſtum honeſtum, quoddam iuſtum non eſt malum, quoddam igitur honeſtum non eſt malum.

Has fomulas Categoricorum ſyllogiſmorum qui plenè noſſe deſiderat, librum legat, qui inſcribitur peri hermenias Apuleij, & quæ ſubtiliùs ſunt tractata cognoſcet. Nec faſtidium nobis verba repetita congeminent: diſtincta enim, atque conſiderata ad magnas intelligentiæ vias, prꝍſtante domino, nos vtiliter introducent. Nunc ad hypotheticos ſyllogiſmos, ordine currente, veniamus.

Modi ſyllogiſmorum hypotheticorum ſeptem ſunt.

Primus modus eſt,velut:Si dies eſt lucet, eſt autem dies, lucet igitur.

Secundus modus eſt ita:ſi dies eſt lucet, non lucet, non eſt igitur dies.

Tertius modus eſt ita: non & dies eſt & non lucet, atqui dies eſt, lucet igitur.

Quartus modus eſt:aut nox aut dies eſt, atqui dies eſt, nõ igitur nox eſt.

Quintus modus eſt ita:aut dies eſt aut nox, atqui nox non eſt, dies igitur eſt.

Sextus modus eſt ita: non & dies eſt & non lucet, dies autem eſt, nox igitur non eſt.

Septimus modus eſt ita: non & dies eſt & nox, atqui nox non eſt, dies igitur eſt.

Modos autem hypotheticorum ſyllogiſmorum ſi quis pleniùs noſſe deſiderat, legat librum Marij Victorini, qui inſcribitur de ſyllogiſmis hypotheticis. Sciendum quoque quoniam Tullius Marcellus Carthaginenſis de cathegoricis & hypotheticis ſyllogiſmis, quod à diuerſis philoſophis latiſſimè dictum eſt, ſeptem libris breuiter ſubtiliterque tractauit, ita vt primo libro de regula, vt ipſe dicit, colligentiarum artis dialecticæ diſputaret. Et quod ab Ariſtotele de categoricis ſyllogiſmis multis libris editum eſt: ab iſto ſecundo & tertio libro breuiter expleretur. Quod autem de hypotheticis ſyllogiſmis à Stoicis innumeris voluminibus tractatum eſt, ab iſto quarto & quinto libro colligeretur. In ſexto verò de mixtis ſyllogiſmis, in ſeptimo autem de compoſitis diſputauit: quem codicem vobis legendum reliqui. Hinc ad pulcherrimas definitionum ſpecies accedamus: quæ tanta dignitate præcellunt, vt poſſint dici orationum maximum decus & quædam lumina dictionum. Definitio verò eſt

oratio,breuis vniuſcuiuſque rei naturam à communione diuiſam propria ſignificatione concludens.hæc multis modis,præceptíſque conficitur.

In libro peri hermenias. id eſt,de interpretatione, prædictus philoſophus de his tractat	De nomine.
	De verbo.
	De oratione.
	De enunciatione.
	De affirmatione.
	De negatione.
	De contradictione.

Nomen eſt vox ſignificatiua ſecundùm placitum, ſine tempore:cuius nulla pars eſt ſignificatiua ſeparata:vt Socrates. Verbum eſt,quod cōſignificat tempus:cuius pars,nihil extra ſignificat : & eſt ſemper eorum quæ de altero dicuntur nota: vt ille cogitat, diſputat. Oratio eſt vox ſignificatiua, cuius partium aliquid ſeparatim ſignificatiuum eſt: vt Socrates diſputat. Enunciatiua oratio eſt vox ſignificatiua de eo quod eſt aliquid vel nō eſt: vt Socrates eſt, Socrates non eſt. Affirmatio eſt enunciatio alicuius de aliquo:vt Socrates eſt.Negatio eſt alicuius de aliquo negatio:vt Socrates nō eſt.Contradictio eſt affirmationis & negationis oppoſitio:vt, Socrates diſputat,Socrates non diſputat. Hæc omnia per librum ſuprà memoratum minutiſſimè diuiſa,& ſubdiuiſa tractantur,quæ nos breuiter intimaſſe ſufficiat, quando in ipſo competens explanatio reperitur: maximè cùm eum ſex libris à Boëtio viro magnifico cōſtet expoſitū, qui vobis inter alios codices eſt relictus. Nunc ad ſyllogiſticas ſpecies formuláſque veniamus, in quibus nobilium philoſophorum iugiter exercetur ingenium.

Formulæ Categoricorū id eſt, prædicatiuorum ſyllogiſmorum ſunt tres.	In prima formula modi viiij.
	In ſecunda formula modi iiij.
	In tertia formula modi vj.

Sunt hæ definitiones. Subſtantia eſt,quod neq; qualitas eſt,neque quantitas, neque aliqua accidentia.quo genere definitionis deus definiri poteſt. etenim cùm quid ſit deus,nullo modo comprehendere valeamus:ſublatio omniū exiſtētiū,quæ Græci ὄντα appellāt,cognitionē dei nobis circūciſa & ablata notarum rerum cognitione ſupponet: vt ſi dicamus, deus eſt, quod neque corpus eſt,neque vllum elementum,neque animal,neque mens,neque ſenſus,neque intellectus,neque aliquid, quod ex his capi poteſt. his enim ac talibus ſublatis, quid ſit deus, non poterit definiri. Nona ſpecies definitionis eſt,quam Gręci κατὰ ὑπότυπον,Latini per quandam imaginationē dicūt: vt,Æneas eſt Veneris & Anchiſæ filiꝰ.Hæc ſēper in indiuiduis verſatur, quæ Græci ἄτομα,appellāt.Itē accidit in eo genere dictionis,vbi aliquis pudor aut metus eſt nominare:vt Cicero, cùm me videlicet ſicarij illi deſcribant.Decima ſpecies definitionis eſt quum Gręci ὡς τύπος,Latini exemplum veluti diximus appellant: vt ſi quæratur quid ſit animal, reſpondeatur,

tur, homo. non enim manifeſtè dicitur animal ſolùm eſſe hominem, cùm ſint alia innumerabilia: ſed cùm dicitur homo, veluti ipſum hominem animal deſignat: cùm tamē huic nomini multa ſubiaceant. Rē enim quæſitam prædictum declarauit exemplum. hoc eſt autem proprium definitionis, quid ſit illud, quod quæritur, declarare. Vndecima ſpecies definitionis eſt, quam Græci κατὰ τὴν ἔλλειψιν, Latini per indigentiam pleni ex eodem genere vocant: vt ſi quæratur quid ſit triens, reſpondeatur, cui dodrans deeſt, vt ſit aſſis. Duodecima ſpecies definitionis eſt, quam Græci, κατὰ ἔπαινον, Latini per laudem dicunt: vt Tullius pro Cluentio: lex eſt, mens, & animus, & conſilium, & ſentētia ciuitatis. Et aliter pax eſt trāquilla libertas. Fit & per vituperationem, quam Græci ψόγον vocant: ſeruitus eſt poſtremum malorū omnium, non modo bello, ſed morte quoque repellenda. Tertiadecima eſt ſpecies definitionis, quam Græci κατὰ λόγον, Latini iuxta rationem dicunt: ſed hoc cōtingit, cùm maioris rei nomine res definitur inferior: vt eſt illud, homo minor mundus. Cicero hac definitione ſic vſus eſt: edictum, legem annuā dicūt eſſe. Quartadecima eſt ſpecies definitionis, quam Græci πρός τι, Latini ad aliquid vocant: vt eſt illud, pater eſt, cui eſt filius: dominus eſt cui eſt ſeruus: & Cicero in Rhetoricis, genus eſt, quod plures partes amplectitur: item pars eſt, quod ſubeſt generi. Quintadecima eſt ſpecies definitionis, quā Græci κατὰ αἰτιολογίαν, Latini ſecundū rei rationē vocāt: vt dies eſt ſol ſuprà terras: nox eſt ſol ſub terris. Scire autē debem⁹ prædictas ſpecies definitionum, Topicis merito eſſe ſociatas, quoniam inter quædam argumenta ſunt poſitæ & nonnullis locis commemorantur.

De Topicis.

Nunc ad Topica veniamus, quæ ſunt argumentorum ſedes, fontes ſenſuum, origines dictionum. de quibus breuiter aliqua dicenda ſunt, vt & dialecticos locos, & rhetoricos ſiue eorum differentias agnoſcere debeamus: ac prius de dialecticis dicendum eſt. Propoſitio, eſt oratio verum falſúmve ſignificans, vt ſi quis dicat, cœlum eſſe volubile: hæc enunciatio & proloquium nūcupatur: quæſtio verò eſt, in dubitationem ambiguitatémque adducta propoſitio: vt ſi qui quærant, an ſit cœlum volubile. Concluſio eſt, argumentis ad probata propoſitio: vt ſi qui ex aliis rebus probet cœlum eſſe volubile. Enunciatio quippe ſiue ſui tantum cauſa dicitur, ſiue aliud adſeritur ad probandum, propoſitio eſt. Si de ipſa quæritur, quæſtio. Si ipſa eſt adprobata, concluſio. Idem igitur propoſitio, quęſtio & cōcluſio, ſed differunt modo. Argumētum eſt oratio rei dubiæ faciens fidem. Non verò idem eſt argumentum, quod & argumentatio. Nam vis ſententiæ ratióque ea, quæ clauditur oratione, cùm aliquid probatur ambiguum, argumentum vocatur: ipſa verò argumenti elocutio, argumentatio dicitur. quò fit, vt argumentum quidem mens argumentationis ſit atque ſententia: argumentatio verò argumenti per orationem explicatio. Locus verò eſt argumenti ſedes; vel vnde ad propoſitam quæſtionem conueniens trahitur argumentum. Quæ cùm ita ſint, ſingulorum diligentiùs natura tractāda eſt, eorúq; per ſpecies ac membra figuraſque faciēda diuiſio. Ac primùm de propoſitione eſt differendum: hāc eſſe diximus orationem,

veritatem, vel mendacium continentem. Huius duæ ſunt ſpecies: vna affirmatio, altera verò negatio. Affirmatio eſt, ſi qui ſic efferat, Cœlum volubile eſt: negatio, ſi quis ita pronuntiet, cœlum volubile nō eſt. Harum verò aliæ ſunt vniuerſales, aliæ ſunt particulares, aliæ indefinitæ, aliæ ſingulares. Vniuerſales quidem, vt ſi quis ita proponat. Omnis homo iuſtus eſt, nullus homo iuſtus eſt. Particulares verò, ſi quis hoc modo: Quidā homo iuſtus eſt, quidam homo iuſtus nō eſt. Indefinitæ ſic: Homo iuſtus eſt, homo iuſtus non eſt. Singulares verò ſunt quæ de indiuiduo aliquid ſingularíque proponunt: vt Cato iuſtus eſt, Cato iuſtus nō eſt. Etenim Cato indiuiduus eſt ac ſingularis. Harum verò alias prædicatiuas, alias conditionales vocamus. Prædicatiuæ ſunt, quæ ſimpliciter proponuntur, ideſt, quibus nulla vis conditionis adiungitur: vt ſi quis ſimpliciter dicat, Cœlum eſſe volubile. At ſi huic conditio copuletur, fit ex duabus propoſitionibus vna conditionalis, hoc modo: Cœlum ſi rotundum ſit, eſſe volubile. hîc enim conditio id efficit, vt ita demum cœlū volubile eſſe intelligatur, ſi ſit rotundum. Quoniam igitur aliæ propoſitiones prædicatiuæ ſunt, aliæ conditionales: prædicatiuarū partes, terminos appellamus. Hi ſunt prædicatus atq; ſubiectus. Terminos autem voco verba & nomina, quibus propoſitio nectitur vt in ea propoſitione qua dicimus: Homo iuſt⁹ eſt: hæc duo nomina, id eſt, homo & iuſtus, propoſitions partes vocātur. Eoſdem etiam terminos dicimus: quorum quidē alter ſubiectus eſt, alter verò prædicatus. Subiectus eſt terminus, qui minor eſt: prædicatus verò, qui maior: vt in ea propoſitione, qua dicitur, Homo iuſtus, homo quidem minus eſt, quàm iuſtus. Nō enim in ſolo homine iuſtitia eſſe poteſt, verùm etiā in corporeis diuiníſque ſubſtantiis: atque ideo maior eſt terminus, iuſtus: homo verò, minor: quò fit, vt homo quidē ſubiectus ſit terminus, iuſtus verò prædicatus. Quoniā verò huiuſmodi ſimplices propoſitiones alterum habent prædicatiuū terminū, alterum verò ſubiectum, à maioris priuilegio partis propoſitio prędicatiua vocata eſt. Sæpe autem euenit, vt hi termini ſibimet inueniātur æquales, homo riſibilis eſt. Homo namque & riſibilis vterque ſibi æquus eſt terminus. Nam neque riſibilem vltra hominē, nec vltra riſible homo porrigitur: ſed in his hoc euenire neceſſe eſt, vt ſi quidam inæquales termini ſunt, maior ſemper de ſubiecto prædicetur: ſi verò æquales vtrique cōuerſa de ſe prædicatione dicantur. Vt verò minor de maiore prædicetur, in nulla propoſitione contingit. Fieri autē poteſt, vt propoſitionū partes, quas terminos dicimus, nō ſolū in nominibus, verū etiā in orationibus inueniamus. Nā ſæpe oratio de oratione prædicatur hoc modo: Socrates cū Platone & diſcipulis de philoſophiæ ratione pertractat. hæc quippe oratio, quæ eſt, Socrates cum Platone & diſcipulis, ſubiecta eſt: illa verò, quæ eſt, de philoſophiæ ratione petractat, prædicatur. Rurſus aliquando nomen ſubiectum eſt, oratio prædicatum, hoc modo: Socrates de philoſophiæ ratione pertractat: hic enim Socrates, ſolus, ſubiectus eſt. oratio verò, quam dicimus, de philoſophiæ ratione pertractat, prædicatur. Euenit etiā vt ſupponatur oratio, & ſimplex vocabulū prædicetur hoc modo: Similitudo cū ſupernis diuiníſque ſubſtantiis, iuſtitia eſt. hic enim oratio per quā profertur ſimilitudo, cū ſupernis diuiníſque ſubſtantiis ſubiicitur: iuſtitia verò prædi-

prædicatur. Sed de huiuſmodi propoſitionibus in his commentariis quos in peri hermenias Ariſtotelis libros ſcripſimus, diligentiùs diſſeruimus. Argumentum, eſt oratio rei dubiæ faciens fidem. hanc ſemper notiorem quæſtione eſſe neceſſe eſt. Nam ſi ignota notis probantur, argumentum verò rem dubiam probat: neceſſe eſt vt quod ad fidem quæſtionis affertur, ſit ipſa notius quæſtione. Argumentorum verò omnium alia ſunt probabilia & neceſſaria: alia verò probabilia quidem, ſed non neceſſaria: alia neceſſaria, ſed non probabilia: alia nec probabilia nec neceſſaria. Probabile verò eſt, quod videtur vel omnibus, vel pluribus, vel ſapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel maximè notis, atq; præcipuis: vel quod vnicuique artifici ſecũdum propriam facultatem: vt de medecina medico, gubernatori de nauibus gubernandis: & præterea quod ei videtur cum quo ſermo conſeritur: vel ipſi qui iudicat. In quo nihil attinet verum falſúmve ſit argumentum, ſi tantùm veriſimilitudinem tenet. Neceſſarium verò eſt, quod vt dicitur, ita eſt, atque aliter eſſe non poteſt: & probabile quidem, ac neceſſarium eſt: vt hoc ſi quid cuilibet rei ſit additum, totum maius efficitur. Neque enim quiſquam ab hac propoſitione diſſentiet, & ita ſe habere neceſſe eſt. Probabilia verò ac non neceſſaria, quibus facilè quidẽ animus acquieſcit, ſed veritatem nõ tenet firmitatémque: vt hoc, ſi mater eſt diligit. Neceſſaria verò ſunt, ac non probabilia, quæ ita quidem eſſe vt dicuntur ſe habere neceſſe eſt, ſed his facilè non cõſentit auditor: vt ob obiectum Lunaris corporis, ſolis euenire defectum. Neque neceſſaria verò, neque probabilia ſunt, quę neque in opinione hominum, neque in veritate conſiſtunt: vt hoc, habere quæ non perdiderit cornua Diogenem, quoniam habeat id quiſque quod non perdiderit. quæ quidem nec argumenta dici poſſunt: argumenta enim rei dubiæ faciunt fidẽ. Ex his autẽ nulla fides eſt, quæ neque in opinione neque in veritate ſunt cõſtituta: dici tamen poteſt, ne illa quidem eſſe argumenta, quæ cum ſint neceſſaria, minimè tamẽ audientibus approbantur. Nam ſi rei dubiæ ſit fides, cogendus eſt animus auditoris, per ea quibus ipſe adquieſcit, vt concluſioni quoque quam nondum probat poſſit accedere. Quod ſi quæ tantùm neceſſaria ſunt, ac non probabilia, non probat ille qui iudicat, eſt neceſſe, vt ne illud quidẽ probet quod ex huiuſcemodi ratione cõficitur. Itaque euenit ex huiuſmodi ratiocinatione, vt ea, quæ tantùm neceſſaria ſunt, ac nunc probabilia, non eſſe argumenta. Sed nõ ita eſt, atque hæc interpretatio non rectæ probabilitatis intelligentiam tenet. Ea ſunt enim probabilia, quibus ſpõte atque vltrò cõſenſus adiungitur: ſcilicet vt mox audita ſint, approbentur. Quæ verò neceſſaria ſunt, ac non probabilia, aliis probabilibus ac neceſſariis argumentis antea demonſtrantur, cognitáque & credita, ad alterius rei, de qua dubitatur, fidem trahuntur: vt ſunt ſpeculationes, id eſt theoremata, quæ in geometria conſiderantur. Nam quæ illic proponuntur, non ſunt talia, vt in his ſponte animus diſcentis accedat: ſed quoniam demonſtrantur aliis argumentis, illa quoque ſcita & cognita ad aliarum ſpeculationum argumenta ducuntur. Itaque probabilia non ſunt ſed ſunt neceſſaria his quidem auditoribus, quibus nondum demonſtrata ſunt: ad aliud aliquid adprobandum, argumenta eſſe non poſſunt: hi autem qui prioribus ratio-

nibus eorum, quibus non adquieſcebant, fidem cœperunt: poſſunt eas quę non ambigunt, ad argumentum vocare. Sed quia quatuor facultatibus diſſerendi omne artificium continetur, dicendum eſt quæ quibus vti nouerit argumentis: vt cui potiſſimum diſciplinæ locorum atque argumentorum paritur vbertas, euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus, carúmque velut opificibus, diſſerendi omnis ratio ſubiecta eſt, id eſt dialectico, oratori, philoſopho, ſophiſtæ. Quorum quidem dialecticus atque orator in cõmuni argumentorum materia verſantur. vterque enim, ſiue neceſſaria, ſiue minimè, probabilia tamen ſequitur argumẽta. His igitur illę duę ſpecies argumẽti famulãtur, quę ſunt probabile ac non neceſſariũ: philoſophus verò ac demonſtrator de ſola tantũ veritate pertractãt. Atq; ideo ſiue ſint probabilia, ſiue nõ ſint, nihil refert, modò dũ ſint neceſſaria. hic quoq; his duabus ſpeciebus vtitur argumentis, quæ ſunt probabile ac neceſſariũ, neceſſarium ac non probabile. Patet igitur, in quo philoſophus ab oratore ac dialectico in propria conſideratione diſſideat. in eo ſcilicet: quòd illis probabilitatẽ, huic veritatem conſtat eſſe propoſitam. Quarta verò ſpecies argumenti, quam ne argumentum quidem rectè dici ſuprà monſtrabimus, ſophiſticis ſola eſt attributa. Topicorum verò intentio eſt, veriſimilium argumentorum copiam demonſtrare. deſignatis enim locis è quibus probabilia argumenta ducuntur, abundans & copioſa neceſſe fiet materia diſſerendi. Sed quoniam, vt ſuprà dictum eſt, probabilium argumentorum alia ſunt neceſſaria, alia non neceſſaria: cùm loci probabilium argumentorum dicuntur, euenit, vt neceſſariorum quoque doceantur. quo fit, vt oratoribus quidem ac dialecticis hæc principaliter facultas paretur, ſecundo verò loco philoſophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquiruntur, dialectici atque oratores iuuantur: in quibus verò probabilia ac neceſſaria docentur, philoſophicæ demonſtrationi miniſtratur vbertas. Non modò igitur dialecticus atque orator, verùm etiam demonſtrator, ac veræ argumentationis effector, habet quod ex propoſitis locis ſibi poſſit adſumere. Cùm inter argumentorum probabilium locos neceſſariorum quoque principia traditio mixta contineat. Illa verò argumenta, quæ neceſſaria quidem ſunt, ſed non probabilia: atque illud vltimum genus, ſcilicet nec probabile, nec neceſſarium: à propoſiti operis conſideratione ſeiunctum eſt. Niſi quod interdum quidem ſophiſtici loci exercendi gratia lectoris adhibentur. Quocirca Topicorum pariter vtilitas intentióque patefacta eſt. his enim & dicendi facultas, & inueſtigatio veritatis augetur. Nam quid dialecticos atque oratores locorum iuuat agnitio? Orationi, per inuentionem, copiam præſtant. Quid verò neceſſariorum doctrinam locorũ philoſophis tradit? viam quoquo modo veritatis illuſtrat. Quò magis perueſtiganda eſt rimandáq; magis diſciplina ea, quæ cùm cognitione percepta ſit, vſu atque exercitatione firmanda. Magnum enim aliquid locorum conſideratio pollicetur, ſcilicet inueniendi vias. quod quidem hi qui ſunt huius rationis expertes, ſoli prorſus ingenio deputantur: neque intelligunt quantum hac conſideratione quæratur, quæ in artem redigit vim poteſtatémque naturæ. Sed de his hactenus: nunc de reliquis explicemus. Syllogiſmorum verò alij ſunt prædicatiui, qui categorici vocantur, alij

alij conditionales,quos hypotheticos dicimus. Et prædicatiui quidē ſunt, qui ex omnibus prædicatiuis propoſitionibus connectuntur: vt is, quem exempli gratia ſuperiùs adnotaui. omnibus enim propoſitionibus prædicatiuis texitur. Hypothetici verò ſunt,quorū propoſitiones conditione nituntur. Si dies eſt,lux eſt. eſt autem dies, lux igitur eſt. Propoſitio enim prima conditionem tenet hanc,quoniam ita demū lux eſt,ſi dies eſt. Atque ideo ſyllogiſmus hic hypotheticus,id eſt conditionalis, vocatur. Inductio verò eſt oratio per quam fit à particularibus, ad vniuerſale progreſſio: hoc modo: Si in regendis nauibus non ſorte, ſed arte legitur gubernator: ſi regendis equis auriga non ſortis euentu, ſed commendatione artis adſumitur: ſi in adminiſtranda republica non ſors principem facit, ſed peritia moderandi: Et ſimilia,quæ in pluribus conquiruntur, quibus inferuntur: & in omni quoque re,quam quiſque regi atque adminiſtrari gnauiter volet, qui non ſorte accommodat,ſed arte,ad rectorem. Vides igitur quemadmodum per ſingulas res currat oratio,vt ad vniuerſale perueniat. Nam cùm non ſorte regi ſed arte,nauim,currum,rempublicam collegiſſet,quaſi in cæteris ſeſe quoque ita habeat,quod erat vniuerſale concluſit: in omnibus quoque rebus,non ſorte ductum ſed arte,præcipuum debere præponi. Sæpe autem multorum collecta particularitas aliud quiddam particulare demonſtrat: vt ſi quis ſic dicat: Si neque nauibus,neque curribus, neque agris ſorte præponuntur: nec rebus quidem publicis rectores eſſe ſorte ducendi ſunt. Quod argumentationis genus maximè ſolet eſſe probabile, & ſi non æquam ſyllogiſmi habeat firmitatem. Syllogiſmus namque ab vniuerſalibus ad particularia decurret. Eſtque in eo, ſi veris propoſitionibus contexatur,firma atque immutabilis veritas. Vt inductio habet quidem maximam probabilitatem, ſed interdum veritate deficitur: vt in hac, Qui ſcit cauere,cautor eſt: & qui vult luctari luctator: quíque ędificare,ædificator. quibus multis ſimili ratione collectis,inferri poteſt: Qui ſcit igitur malum,malus eſt: quod non procedit. mali quippe notitia deeſſe non poteſt bono. virtus enim ſeſe diligit,aſpernatúrque contraria, nec vitare vitium niſi cognitum queat. His igitur duobus velut principiis & generibus argumentandi,duo quidem alij deprehēduntur argumētationis modi: vnus quidem ſyllogiſmo,alter verò inductioni ſuppoſitus. In quibus quidem promptum ſit conſiderare,quòd ille quidem à ſyllogiſmo, ille verò ab inductione ducat exordium: non tamen aut hic ſyllogiſmum,aut ille impleat inductionem. hęc autem ſunt enthymema, atque exemplum. Enthymema quippe eſt imperfectus ſyllogiſmus, id eſt oratio, in qua non omnibus antea propoſitionibus conſtitutis infertur feſtinata concluſio: vt ſi quis ſic dicat: homo animal eſt,ſubſtantia igitur eſt. prætermiſit enim alteram propoſitionem,qua proponitur omne animal eſſe ſubſtantiā. Ergo quum enthymema ab vniuerſalibus ad particularia probanda contēdit,quaſi ſimile ſyllogiſmo eſt. Quòd verò non omnibus quæ cōueniunt ſyllogiſmo propoſitionibus vtitur,à ſyllogiſmi ratione diſcedit, atque ideo imperfectus vocatus eſt ſyllogiſmus. Exemplum quoque inductioni ſimili ratione & copulatur & ab ea diſcedit. Eſt enim exemplum,quod per particulare propoſitum particulare quidē contēdit oſtēdere,hoc modo. Oportet à Tullio

conſule necari Catilinam, cùm à Scipione Gracchus fuerit interemptus. approbatum eſt enim Catilinam à Cicerone debere perimi, quòd à Scipione Gracchus fuerit occiſus: quæ vtraque particularia eſſe, ac nõ vniuerſalia, ſingularum deſignat interpoſitio perſonarum. Quoniam igitur ex parte pars approbatur, quaſi inductionis ſimilitudinem tenet id quod exẽplum vocamus: quoniam verò non plures quibus id efficiat colligit partes, ab inductione diſcedit. Ita igitur duæ quidem ſunt argumentandi ſpecies principales: vna, quæ dicitur ſyllogiſmus, altera quæ vocatur inductio. ſub his autem, & velut ex his manantia, enthymema atque exemplum. Quę quidem omnia ex ſyllogiſmo ducuntur: & ex ſyllogiſmo vires accipiunt: ſiue enim ſit enthymema, ſiue inductio, ſiue etiam exemplum, ex ſyllogiſmo quàm maximè fidem capit: quod in prioribus reſolutoriis, quæ ab Ariſtotele tranſtulimus, demonſtratum eſt. Quocirca ſatis eſt de ſyllogiſmo diſſerere, quaſi principali, & cæteras argumentandi ſpecies continente. Reſtat nunc quid ſit locus, aperire. Locus nanque eſt, vt Marco Tullio placet, argumenti ſedes: cuius definitionis quæ ſit vis, paucis abſoluam. Argumẽti enim ſedes partim maxima propoſitio intelligi poteſt, partim propoſitionis maximè differentia. Nam cùm ſint aliæ propoſitiones, quæ cùm per ſe notæ ſint, cùm nihil vlteriùs habeant, quo demonſtrentur, atque hæ maximæ & principales vocentur. Súntque aliæ quarum fidem primæ ac maximæ ſuppleant propoſitiones: neceſſe eſt vt omnium quæ dubitantur, illæ antiquiſſimam teneãt probationem, quæ ita aliis fidem facere poſſunt, vt ipſis nihil queat notius inueniri. Nam ſi argumentum eſt, quod rei dubię faciat fidem, idq; notius ac probabilius eſſe oportet, quàm illud eſt, quod probatur: neceſſe eſt vt argumentis omnibus illam maximã fidem tribuãt, quæ ita per ſe nota ſunt, vt aliena probatione non egeant. Sed huiuſmodi propoſitio aliquotiens quidem intra argumenti ambitum continetur: aliquotiens verò extra poſita, argumenti vires ſupplet ac perficit. Omnes igitur loci, id eſt, maximarum differentiæ propoſitionum, aut ab his ducantur neceſſe eſt terminis, qui in quæſtione ſunt propoſiti, prædicato ſcilicet atque ſubiecto: aut extrinſecus adſumantur: aut horum medij atque inter vtroſque verſentur. Eorum verò locorum, qui ab his ducuntur terminis, de quibus in quæſtione dubitatur, duplex modus eſt: vnus quidem ab eorum ſubſtantia, alter verò ab his, quæ eorum ſubſtantiam conſequuntur. hi verò qui à ſubſtantia ſunt, in ſola definitione conſiſtunt. Definitio enĩ ſubſtantiã mõſtrat, & ſubſtantiæ integra demõſtratio, definitio eſt. Sed, id quod dicimus, patefaciamus exẽplis: vt omnis vel quęſtionũ, vel argumẽtationũ, vel locorũ ratio cõquieſcat. Age enĩ quæratur: an arbores animalia ſint, fiátque huiuſmodi ſyllogiſmus: animal eſt ſubſtantia animata ſẽſibilis: non eſt arbor ſubſtantia animata ſenſibilis, igitur arbor animal non eſt. Hic quæſtio de genere eſt, vtrùm enim arbores ſub animalium genere ponendæ ſint, quæritur: locus qui in vniuerſali propoſitione cõſiſtit, hic cui generis definitio non conuenit, id eius, cuius ea definitio eſt, ſpecies non eſt loci ſuperioris differentia: qui locus nihilominus nuncupatur à definitione. Vides igitur vt tota dubitatio quæſtionis ſyllogiſmi argumentatione tractata ſit per conuenientes & congruas propoſitiones, que vim ſuam ex

prima

prima & maxima propoſitione cuſtodiunt: ex ea ſcilicet, quæ negat eſſe ſpeciem, cui non conueniat generis definitio. Atque ipſa vniuerſalis propoſitio à ſubſtantia tracta eſt vnius eorum termini, qui in quæſtione locati ſunt: vt animalis, id eſt, ab eius definitione, quæ eſt ſubſtantia animata ſenſibilis. Igitur in cæteris quæſtionibus ſtrictim ac breuiter locorum differentiis commemoratis, oportet vniuscuiuſque proprietatem vigilantis animi alacritate percipere. Huius autem loci, qui ex ſubſtantia ducitur, duplex modus eſt. partim namque à definitione, partim à deſcriptione argumenta ducuntur. Differt autem definitio à deſcriptione: quòd definitio genus ac differentias aſſumit, deſcriptio verò ſubiecta intelligentiam claudit: quibuſdam vel accidentibus vnam efficientibus proprietatem: vel ſubſtantialibus, præter genus conueniens aggregatis. Sed definitiones, quæ ab accidentibus fiunt, tamen videntur nullo modo ſubſtantiam demonſtrare, tamen quoniam ſæpe veræ definitiones ita ponuntur, quæ ſubſtantiam monſtrãt, illę etiam propoſitiones, quę à deſcriptione ſumuntur, à ſubſtantiæ loco videntur aſſumi. Huius verò tale ſit exemplum: quæratur enim, an albedo ſubſtantia ſit: hic quæritur, an albedo ſubſtantiæ, velut generi ſupponatur. Dicimus igitur: ſubſtantia eſt, quod omnibus accidẽtibus poſſit eſſe ſubiectum. Albedo verò nullis accidentibus ſubiacet, albedo igitur ſubſtantia non eſt. Locus, id eſt maxima propoſitio, eadem quæ ſuperiùs: cuius enim definitio vel deſcriptio ei quod dicitur ſpecies eſſe non conuenit, id eius quod eſſe ſpecies perhibetur, genus nõ eſt. Deſcriptio verò ſubſtantiæ albedini non conuenit. albedo igitur ſubſtantia non eſt. Locus differentia ſuperior à deſcriptione, quam dudũ locauimus, in ratione ſubſtãtiæ. Sunt etiam definitiones, quæ non à rei ſubſtantia, ſed à nominis ſignificatione ducuntur, atque ita rei, de qua quæritur, applicantur: vt ſi ſit quæſtio vtrúmne philoſophiæ ſtudendum ſit: erit argumentatio talis Philoſophia ſapientiæ amor eſt, huic ſtudendũ nemo dubitat: ſtudendũ igitur eſt philoſophiæ. Hic enim non definitio rei, ſed nominis interpretatio argumentum dedit. Quod etiam Tullius in oſtenſione eiuſdem philoſophiæ vſus eſt defenſione, & vocatur Græcè quidem ὀνοματοποιία, Latinè autem nominis definitio. Hæc de his quidem argumentis, qui ex ſubſtantia terminorum in quæſtione poſitorum ſumuntur, claris vt arbitror patefecimus exemplis: nunc de his dicendum eſt, qui terminorum ſubſtantiam conſequuntur. Horum verò multifaria diuiſio eſt: plura enim ſunt, quæ ſingulis ſubſtantiis adhæreſcunt. ab his igitur, quæ cuiuſlibet ſubſtantiam comitãtur, argumenta duci ſolent, aut ex toto, aut ex partibus, aut ex cauſis vel efficiẽtibus, vel materia, vel fine. Et eſt efficiens quidem cauſa, quæ mouet atque operatur, vt aliquid explicetur: materia verò ex qua fit aliquid vel in qua fit: finis propter quod fit. Sunt etiã inter eos locos, qui ex his ſumuntur, quæ ſubſtantiã cõſequuntur, aut ab effectibus, aut à corruptionibus, aut ab vſibus, aut præter hos omnes ex cõmuniter accidẽtibus. Quæ cùm ita ſint, eum priùs locum, qui à toto ſumitur, inſpiciamus. Totum duobus modis dici ſolet: aut vt genus, aut vt id quod ex pluribus integrum partibus conſtat. Et illud quidem quod vt genus totum eſt, hoc modo ſæpe quæſtionibus argumenta ſuppeditat: vt ſi ſit quæſtio, an iuſtitia vtilis ſit, ſit

ſyllogiſmus:Omnis virt⁹vtilis eſt:iuſtitia autē virtus eſt,ergo iuſtitia vtilis eſt. Quæſtio de accidenti,id eſt,an accidat iuſtitiæ vtilitas. Locus is qui in maxima propoſitione cōſiſtit. Quæ generi adſunt & ſpeciei. Huius ſuperior locus à toto,id eſt,à genere,virtute ſcilicet, quæ iuſtitia genus eſt. Rurſus ſit quæſtio,an humanæ res prouidentia regantur. Cùm dicimus, ſi mundus prouidentia regitur:homines autem pars mundi ſunt: humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæſtio de accidenti. Locus quod toti euenit,id congruit etiā parti. Supremus locus à toto,id eſt,ab integro. Quod partibus conſtat,id verò eſt mūdus,qui hominum totum eſt. A partibus etiam duobus modis argumenta naſcuntur: aut enim à generis partibus, quæ ſunt ſpecies: aut ab integri,id eſt,totius, quæ partes tantùm proprio vocabulo nuncupantur. Et de his quidem partibus quæ ſpecies ſunt. Hoc modo ſit quæſtio,an virtus mentis benè conſtitutæ ſit habitus:quæſtio de definitione,id eſt,an habitus benè conſtitutæ mentis virtutis ſit definitio. faciemus itaque ab ſpeciebus argumentationem ſic: Si iuſtitia fortitudo, moderatio atque prudentia habitus bene conſtitutæ mentis ſunt: hæc autem quatuor vni virtuti vel generi ſubiiciuntur:virtus igitur benè conſtitutæ mentis eſt habitus. Maxima propoſitio:quod enim ſingulis partibus ineſt,id toti ineſſe neceſſe eſt. Argumētū verò à partib⁹,id eſt,à generis partibus,quæ ſpecies nuncupātur. Iuſtitia enim,fortitudo,modeſtia & prudētia,virtutis ſpecies ſunt. Itē ab his partibus,quæ integri partes eſſe dicuntur. Sit quæſtio, an ſit vtilis medicina. Hæc in accidentis dubitatione conſtituta eſt. Dicimus igitur,ſi depelli morbos,ſalutémque ſeruari, mederíque vulneribus vtile eſt:igitur medicina vtilis. Sæpe autem & vna quælibet pars valet, vt argumentationis firmitas conſtet, hoc modo: vt ſi de aliquo dubitetur,an ſit liber. Si eum vel cenſu,vel teſtamēto,vel vindicta,manumiſſum eſſe monſtremus, liber oſtenſus eſt:atque aliæ partes erant dandæ libertatis. Vel rurſus ſi dubitetur,an ſit domus quod eminus proſpicitur: dicimus quoniam non eſt. nam vel tectum ei vel parietes vel fundamenta deſunt. ab vna rurſus parte factum eſt argumentum. Oportet autem nō ſolùm in ſubſtantiis,verùm etiam in modo,temporibus,quantitatibus, totum, partéſq; reſpicere. Id enim quod dicim⁹ aliquādo in tēpore,pars:rurſus ſi ſimpliciter aliquid proponam⁹ in modo totū eſt:ſi cū adiectione aliqua pars fit in modo. Itē ſi omnia dicamus in quātitate,totū dicimus:ſi aliquid quātitatis excerpimus,quātitatis ponim⁹ partē. Eodē modo & in loco:quod vbiq;eſt,totū eſt:quod alicubi,pars. Horū autē omniū cōmuniter dētur exēpla. A toto ad partē,ſecundū tēpus: ſi deus ſemper eſt,& nūc eſt. A parte ad totū ſecūdū modum:ſi anima aliquo modo mouetur,& ſimpliciter mouetur. mouetur autē cū iraſcitur vniuerſaliter: igitur & ſimpliciter mouetur. Rurſus à toto ad partes in quātitate :ſi verus in omnib⁹ Apollo vates eſt, verū erit Pyrrhū Romanos ſuperare. Rurſus in loco,ſi deus vbiq;eſt,& hic igitur eſt. Sequitur locus, qui nūcupatur à cauſis. Sūt verò plures cauſæ,id eſt,quę vel principiū pręſtāt motus atq; efficiūt:vel ſpecierū formas ſubiectę ſuſcipiūt: vel propter eas aliquid, vel quæ cuiuſlibet forma eſt. Argumentū igitur ab efficiente cauſa: vt ſi quis iuſtitiam naturalem velit oſtendere dicat, congregatio hominū naturalis eſt:iuſtitiam verò congregatio hominum fecit: iuſtitia igitur naturalis eſt. Quæſtio de accidente: maxima propoſitio:

Quorum efficientes cauſæ naturales ſunt;ipſa quoque ſunt naturalia. Locus ab efficiẽtibus. quod enim vniuſcuiuſque cauſa eſt, id efficit eam rem, cuius cauſa eſt. Rurſus ſi quis Mauros arma non habere contendat, dicit idcirco eos minimè armis vti, quia his ferrum deſiit: maxima propoſitio, vbi materia eſt, & quod ex materia deficitur, deſit locus à materia: vtrũq; verò, id eſt, ex efficiẽtibus atque materia, vno nomine à cauſa dicitur. Æquè enim id quod efficit, atque id quod operantis actum ſuſcipit, eius rei, quæ efficitur, cauſæ ſunt. Rurſus à fine ſit propoſitũ, an iuſtitia bona ſit, fiet argumẽtatio talis. Si beatum eſſe, bonum eſt, & iuſtitia bona eſt. hic eſt enim iuſtitiæ finis, vt qui ſecundum iuſtitiam viuit, ad beatitudinem perducatur. Maxima propoſitio, cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt. Locus à fine. Ab eo verò, quæ cuiuſque forma eſt ita, non potuiſſe volare Dædalũ, quoniã nullas naturalis formæ pennas habuiſſet. Maxima propoſiti o, tantùm quenque poſſe, quantùm forma permiſerit. Locus à forma: ab effectibus vero & corruptionibus & vſibus hoc modo: nam ſi bonum eſt, domus, conſtructio bonum eſt, bonum eſt domus. Rurſus ſi malum eſt, deſtructio domus: & ſi bonum eſt equitare, bonum eſt equus: & ſi bonus eſt equus, bonum eſt ęquitare. Eſt autem primum quidem exemplum à generationibus, quod idem ab effectibus vocari poteſt. Secundum à corruptionibus, tertium ab vſibus. omnium autem maximę propoſitiones, cuius effectio bona eſt, ipſum quoque bonũ eſt: & è conuerſo, & cuius corruptio mala eſt, ipſum bonum eſt: & è conuerſo & cuius vſus bonus eſt, ipſum bonum eſt, & è conuerſo. A communiter autem accidentibus argumenta fiunt, quotiens ea ſumuntur accidentia, quæ relinquere ſubiectum, vel non poſſunt, vel non ſolent: Vt ſi quis hoc modo dicat, ſapiens non pœnitebit. pœnitentia enim malum factum comitatur. quod quia in ſapientem non cadit, ne pœ nitentia quidem. Quæſtio de accedenti propoſitio maxima: cui non ineſt aliquid, ei ne illud quidem, quod eius eſt conſequens ineſſe poteſt. Locus à communiter accidentibus. Expeditis igitur locis his, qui ab ipſis terminis, in propoſitione poſitis, aſſumuntur, nũc de his dicẽ dum eſt, qui licet extrinſecus poſiti, argumenta tamen quæſtionibus ſubminiſtrant. hi vero ſunt vel ex rei iudicio, vel ex ſimilib⁹, vel à maiore, vel à minore, vel à proportione, vel ex oppoſitis, vel ex tranſumptione. Et ille quidẽ locus, qui rei iudicium tenet, huiuſmodi eſt: vt id dicamus eſſe, vel quod omnes iudicant, vel plures: & hi vel ſapientes, vel ſecundum vnamquamque artẽ penitus eruditi. Huius exemplum eſt, cælum eſſe volubile: quod ita ſapiẽtes, atq; in aſtrologia doctiſſimi diiudicauerint Q.uęſtio de accidẽte. Propoſitio, quod omnibus vel pluribus, vel doctis videtur hominibus, ei cõtradici nõ poſſe. Locus à re iudicio: à ſimilib⁹ verò hoc modo, ſi dubitetur, an hominis proprium ſit eſſe bipedem, dicimus ſimiliter: ineſt equo quadrupes, & homini bipes: non eſt autem equi quadrupes proprium. non eſt igitur hominis proprium bipes. quæſtio de proprio. Maxima propoſitio. Si quod ſimiliter ineſt proprium, ne id quidem de quo quæritur eſſe proprium poteſt. Locus à ſimilibus: hic verò in gemina diuiditur. Hæc enim ſimiliudo, aut in qualitate, aut in quantitate conſiſtit: ſed in quantitate paritas nuncupatur, id eſt æqualitas. Rurſus ab eo quod eſt maius, ſi

an ſit animalis definitio,quod ex ſe moueri poſſit,dicimus, ſi magis oportet eſſe animalis definitionẽ,quòd naturaliter viuat,quàm quòd ex ſe moueri poſſit.Non eſt autem hæc definitio animalis, quòd naturaliter viuat, ne equi quidem, quæ minùs videtur eſſe definitio.Quod ex ſe moueri poſſit,animalis definitio eſſe putanda eſt: quæſtio de definitione, propoſitio maxima.Si id quod magis videbitur ineſſe non ineſt, ne illud quidẽ quod minus ineſſe videtur,inerit.Locus ab eo quod eſt maius: à minoribus verò conuerſo modo.Nam ſi eſt hominis definitio,animal greſſibile bipes: cũq; id bipes videatur eſſe definitio hominis, magis quã animal rationale mortale ſit.Quæ definitio ea hominis,quæ dicit animal greſſibile bipes,erit definitio hominis,animal rationale mortale: quæſtio de definitione,maxima propoſitio.Si id quod minùs videtur ineſſe,ineſt: & id quod magis videtur ineſſe,inerit.Multæ autem diuerſitates locorum ſunt, ab eo quod eſſe magis ac minùs,argumenta miniſtrantium: quos in expoſitione topicorum Ariſtotelis diligentiùs perſequuti ſumus. Item ex proportione:vt ſi quęratur,an ſorte ſint legẽdi in ciuitatibus magiſtratus, dicamus minimè: quia ne in nauibus quidẽ gubernator ſorte pręficitur:eſt enĩ proportio.nã vt ſeſe habet gubernator ad nauẽ,ita magiſtratus ad ciuitatẽ. Hic autẽ locus diſtat ab eo quod ex ſimilibus ducitur.Ibi enim vna res quæ ciuibus & alij comparatur: in proportione verò non eſt ſimilitudo rerum, ſed quædam habitudinis comparatio.Quæſtio de accidenti proportione, quæ in quaque re euenit,id in eius proportionali euenire neceſſe eſt.Locus à proportione.Ex oppoſitis verò multiplex locus eſt. Quatuor enim ſubiuncto opponuntur modi:aut enim vt contraria aduerſo ſeſe loco conſtituta reſpiciunt:aut vt priuatio, & habitus: aut relatio:aut affirmatio & negatio: Quorum diſcretiones in eo libro qui de decem prædicamẽtis ſcriptus eſt, commemoratæ ſunt.ab his hoc modo argumenta naſcuntur. A contrariis ſi quæratur,an ſit virtutis proprium laudari,dicam minimè: quoniam ne vitij quidem vituperari.quæſtio de proprio,maxima propoſitio: quoniam contrariis contraria conueniunt.Locus ab oppoſitis,id eſt,ex cõtrario.Rurſus ſit in quæſtione poſitum. An ſit proprium oculos habentium videre, dicam minimè:eos nanque qui vident,aliàs etiam cęcos eſſe cõtingit.Nam in quibus eſt habitus,in eiſdem poterit eſſe priuatio:& quod eſt proprium, non poteſt à ſubiecto diſcedere.Et quoniam veniente cęcitate viſus abſcedit:non eſſe proprium oculos habentium videre conuincitur. Quæſtio de proprio.Propoſitio,vbi priuatio adeſſe poteſt & habitus, proprium non eſt.Locus ab oppoſitis,ſecundum habitum ac priuationem. Rurſus ſit in quæſtione poſitum,patris ſit proprium procreatorem eſſe, dicam rectè videri:quia filij eſt proprium procreatum eſſe.vt enim ſeſe habet pater ad filium,ita procreator ad procreatum.Quæſtio de proprio, propoſitio maxima:ad ſe relatorum propria, & ipſa ad ſe referuntur: Locus à relatiuis oppoſitis. Item ſit in quæſtione poſitum,an ſit animalis proprium moueri, negem:quia nec in animali quidem eſt proprium non moueri. Quæſtio de proprio,propoſitio maxima:oppoſitarum oppoſita eſſe propria oportere. Locus ab oppoſitis, ſecundum affirmationem ac negationem. moueri enim & non moueri, ſecundum affirmationem negationémque ſibimet opponuntur.

opponuntur. Ex tranſſumptione verò hoc modo fit: cùm ex terminis in quibus quæſtio conſtituta eſt, ad aliud quidem notius dubitatio transfertur, atque ex eius probatione ea, quæ in quæſtione ſunt poſita, confirmantur: vt Socrates, cùm quid poſſet in vno quoque iuſtitia, quæreret, omnem tractatum ad reipublicæ trãſtulit magnitudinem: atque ex eo quod ille efficeret in ſingulis, etiam valere firmauit. qui locus à toto forſitan eſſe videretur: ſed quoniã nõ inhæret in his de quibus proponitur terminis, ſed extra poſita res, hoc tantũ quia notior videtur, aſſumitur, idcirco ex trãſſumptione locus id cõuenienti vocabulo nũcupatus eſt. Fit verò hæc trãſſumptio & in nominẽ, quotiens ab obſcuro vocabulo ad notius trãsfertur argumẽtatio hoc modo: vt ſi quæratur, an philoſophus inuideat, ſitq; ignotũ quid philoſophi ſignificet nomẽ, dicemus ad vocabulũ notius trãsferẽtes, nõ inuidere qui ſapiens ſit: notius enim eſt ſapiẽtis vocabulũ quã philoſophi. Ac de his quidem locis qui extrinſecus aſſumuntur idoneè dictũ eſt: nũc de mediis diſputabitur. Medij enim loci ſumũtur, vel ex caſu, vel ex coniungatis, vel ex diuiſione naſcẽtes: Caſus eſt alicuius nominis principalis inflexio in aduerbiũ: vt à iuſtitia inflectitur iuſtè, caſus igitur eſt iuſtitia, id quod dicimus iuſte aduerbium. Cõiugata verò dicũtur quæ ab eodẽ diuerſo modo ducta fluxerunt: vt à iuſtitia iuſtum. hæc igitur inter ſe & cum ipſa iuſtitia coniugata dicuntur. ex quibus omnibus in promptu ſunt argumẽta. Nam ſi id quod iuſtum eſt, bonũ eſt: & id quod iuſtè eſt, benè eſt: & qui iuſtus eſt, bonus eſt, iuſtitia bona eſt: & hęc igitur ſecũdũ proprij nominis ſimilitudinẽ conſequuntur. Mixti verò loci appellãtur: quoniã ſi de iuſtitia quæritur, & à caſu, vel à coniugatis argumenta ducuntur, neque ab ipſa propriè atq; cõiunctè, neq; ab his quæ ſunt extrinſecus poſita videntur trahi, ſed ex ipſorũ caſibus idẽ quadã ab ipſis leui immutatione deductis: Iure igitur hi loci medij inter eos, qui ab ipſis, & eos qui ſunt extrinſecus collocãtur. Reſtat locus à diuiſione, qui tractatur hoc modo. Omnis diuiſio vel negatione fit, vel partitione: vt ſi quis ita pronũtiet: omne animal aut habet pedes, aut nõ habet. Partitione verò, velut ſi quis diuidat: omnis homo aut ſanus, aut æger eſt. Fit autẽ vniuerſa diuiſio, velut generis in ſpecies, vel totius in partes, vel vocis in proprias ſignificationes, vel accedentis in ſubiecta, vel ſubiecti in accedẽtia, vel accidẽtis in accidẽtia. Quorũ omniũ rationẽ in meo libro diligẽtiùs explicaui, quẽ de diuiſiõe cõpoſui: atq; idcirco ad horum cognitionẽ cõgrua petãtur exẽpla. Fiũt verò argumẽtationes per diuiſionẽ, tũ ea ſegregatione, quæ per negationem fit, tũ ea quę per partitionẽ. Sed qui his diuiſionibus vtuntur, vt directa ratiocinatione contendant: aut in aliquid impoſſibile atque inconueniens ducunt, atque ita id quod reliquerant rurſus adſumunt. Quæ faciliùs quiſque cognoſcet, ſi prioribus Analiticis operam dederit: horum tamen in præſenti talia præſtabunt exempla notitiam. Sit in quæſtione poſitum, an vlla origo ſit temporis: quod qui negare volet, id nimirum ratiocinatione firmabit, nullo modo eſſe ortum: ídque directa ratiocinatione monſtrabit hoc modo: quoniam mundus æternus eſt. id enim paulíſper argumenti gratia concedatur. mundus verò ſine tempore eſſe non potuit. tempus quoque eſt æternum. ſed quod æternũ eſt, caret origine: tẽpus igitur originẽ nõ habet.

M

At ſi per impoſſibilitatem idem deſideretur oſtendi, dicetur hoc modo. Si tempus habet originem, non fuit ſemper tempus: fuit igitur quando non fuit tempus, ſed fuiſſe ſignificatio eſt temporis. fuit igitur tempus quando non fuit tempus: quod fieri non poteſt. non igitur eſt vllum temporis principium poſitum. Nāque, vt ab vllo principio cœperit, inconueniens quiddam atque impoſſibile contingit fuiſſe tempus, quādo non fuerit tempus. Reditur igitur ad alteram partem, quòd origine careat: ſed hæc quæ ex negatione diuiſio eſt, cùm per eam quælibet argumenta ſumuntur, nequit fieri, vt vtrumque ſit quod affirmatione & negatione diuiditur. itaq; ſublato vno, alterum manet, poſitóque altero reliquum tollitur: vocatúrque hic à diuiſione locus, medius inter eos qui ab ipſis duci ſolēt atque eos qui extrinſecus adſumūtur. Cùm enim quæritur, an vlla temporis ſit origo, ſumit quidem eſſe originem: & ex eo propriam conſequentiam à re ipſa, quę quæritur, fit impoſſibilitatis & mendacij ſyllogiſmus: quo concluſo reditur ad prius quod verum eſſe neceſſe eſt. Siquidem ad quod ei oppoſitum eſt, ad impoſſibile aliquid inconueniénſque perducit. Itaque quoniam ex ipſa re, de qua quæritur, fieri ſyllogiſmus ſolet, & quaſi ab ipſis locus eſt ductus: quoniam verò non in eo permanet, ſed ad poſitum redit, quaſi extrinſecus ſumitur. idcirco igitur hic à diuiſione locus inter vtrumque medius collocatur. At verò hi qui ex pertitione ſumūtur, multiplici fiunt modo. Aliquotiens enim quæ diuiduntur, ſimul eſſe poſſunt: vt ſi vocem in ſignificationes diuidamus, omnes ſimul eſſe poſſunt: veluti cū dicimus amplector, aut actionē ſignificat, aut paſſionem: vtrumque ſimul ſignificare poteſt. Aliquotiens velut in negationes modo, quæ diuiduntur ſimul eſſe non poſſunt: vt ſanus eſt, aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidem modo diuiſionis, tum quia omnibus adeſt quod quæritur, vel non eſt: tum verò idcirco alicui adeſſe vel non adeſſe quod aliis adſit, vel minimè. Nec in his explicandis diutiùs laboramus, ſi priores Reſolutorij, vel Topica diligentiùs ingenium lectoris inſtruxerint. Nam ſi quęratur, vtrùm canis ſubſtantia ſit, atque hæc diuiſio fiat: canis vel latrabilis animalis eſt, vel marinæ beluę, vel cœleſtis ſideris, nomen demonſtraret: quæ per ſingula & canem latrabilem ſubſtantiam eſſe, marinámque vel cœleſtem, & ſidus ſubſtantiæ poſſe ſupponi, monſtrauit canem eſſe ſubſtantiam. Atque hìc quidem ex ipſis in quæſtione propoſitis videbitur argumēta traxiſſe. At in talibus ſyllogiſmis, aut ſanus eſt aut æger: ſed ſanus eſt, non eſt igitur æger: ſed ſanus non eſt, æger igitur eſt. vel ita: ſed æger eſt, ſanus igitur eſt. Ab his quæ ſunt extrinſecus ſumptus eſt ſyllogiſmus, id eſt, ab oppoſitis. Idcirco ergo totus hic à diuiſione locus inter vtroſque medius eſſe perhibetur: quia ſi negatione ſit conſtitutus, aliquo modo quidem ex ipſis ſumitur, aliquo modo ab exterioribus venit. Si verò à partitione argumēta ducūtur, nunc quidem ab ipſis, nunc verò ab exterioribus copiam præſtant. Et ea Græci quidem Themiſtij diligentiſſimi ſcriptoris ac lucidi, & omnia ad facultatem intelligentiæ reducentis & reuocantis, talis locorum videtur eſſe partitio. Quæ cùm ita ſint, breuiter mihi locorum diuiſio commemoranda eſt, vt nihil præterea relictum eſſe monſtretur, quod non intra eam probetur incluſum. De quo enim in qualibet quæſtione dubitatur, id ita

firmabitur argumentis: vt ea vel ex his ipſis ſumantur, quæ in quæſtione ſunt conſtituta,vel extrinſecùs ducantur: vel quaſi in confinio horum poſita veſtigentur. Ac præter hanc quidem diuiſionem nihil extra inueniri poteſt:ſed ſi ab ipſis ſumitur argumentum,aut ab ipſorum neceſſe eſt ſubſtantia ſumatur,aut ab his quæ ea conſequuntur, aut ab his quæ inſeparabiliter accidunt,vel eis adhærent,& ab eorum ſubſtantia ſeparari ſeiungíque vel non poſſunt vel non ſolent. Quæ verò ab eorum ſubſtantia ducuntur,ea aut in deſcriptione, aut in definitione ſunt: & præter hæc à nominis interpretatione. Quæ verò ea velut ſubſtātias continentia conſequuntur, alia ſunt vt vel generis,vel differentiæ, vel integræ formæ, vel ſpecierum, vel partium loco circa ea quæ inquirentur aſſiſtent. Item, vel cauſæ,vel fines, vel effectus,vel corruptiones, vel vſus, vel quantitas, vel tempus, vel ſubſiſtendi modus. Quod verò propriè inſeparabile, vel adhærens accidens nuncupatur,id in communiter accidentibus numerabitur. Et præter hæc quid aliud cuiquam ineſſe poſſit,non poteſt inueniri. Quibus ita poſitis inſpiciamus nunc eos locos, quos dudum extrinſecus pronunciabamus aſſumi. ea enim, quæ extrinſecus aſſumuntur,non ſunt ita ſeparata atque diſiuncta vt non aliquando quaſi è regione quadam, ea quæ quæruntur, aſpiciant. Nam & ſimilitudines & oppoſita ad ea ſine dubio referuntur,quibus ſimilia vel oppoſita ſunt, licet iure atque ordine videantur extrinſecus collocata. Sunt autem hæc, ſimilitudo,oppoſitio,magis ac minus rei iudicium. In ſimilitudine enim tum rei ſimilitudo, tum proportionis ratio continetur. Omnia enim ſimilitudinem tenent. Oppoſita verò in contrariis, in priuationibus,in relationibus, in negationibus conſtant. Comparatio verò maioris ad minus quædam quaſi ſimilium diſſimilitudo eſt. rerum enim per ſe ſimilium in quantitate diſcretio maius fecit ac minus. Quod enim omni qualitate, omníque ratione diſiunctū eſt, id nullo modo poterit comparari. Ex rei verò iudicio, quæ ſunt argumenta quaſi teſtimonium præbent, & ſunt inartificiales loci atq; omnino diſiuncti: nec rem potius quàm opinionem iudiciúmque ſectantes. Tranſſumptionis verò locus nunc quidem in æqualitate, nunc verò in maioris minoríſve comparatione conſiſtit. Aut enim ad id quod eſt ſimile,aut ad id quod eſt maius aut minus fit argumentorum rationúmque trāſumptio. Hi verò loci quos mixtos eſſe prædiximus, aut ex caſibus, aut ex coniugatis, aut ex diuiſione naſcuntur:in quibus omnibus conſequentia, & repugnantia cuſtoditur. Sed ea quidem quæ ex definitione,vel genere, vel differentia, vel cauſis argumenta ducuntur, demonſtrationis maximè ſyllogiſmis vires atque ordinem ſubminiſtrant: reliqua verò veriſimilibus ex dialecticis.
Atque hij loci maximè in eorum ſubſtantia ſunt, de quibus in quæſtione dubitatur ad prædicatiuos ac ſimplices: reliqui verò ad hypotheticos & conditionales reſpiciunt ſyllogiſmos. Ex præditis igitur locis & diligenter,tam definitione quàm exemplorum etiam luce partefactis,dicendum videtur, quomodo hi loci maximarum ſint differentiæ propoſitionum: idque breui,neque enim longa diſputatione res eget. Omnes enim maximæ propoſitiones vel definitiones,in eo quòd ſunt maximæ,non differunt: ſed in eo quòd hę quidem à definitione,illæ verò à genere, vel aliæ

veniant ab aliis locis, & his iure differre. hæ quæ earum differentiæ eſſe dicuntur.

Topica ſunt argumentorum ſedes, fontes ſenſuum, origines dictionũ. itaque licet definire locum eſſe argumenti ſedem: argumentum autem rationem quæ rei dubiæ faciat fidem. Et ſunt argumenta aut in ipſo negotio de quo agitur: aut ducuntur ex his rebus quæ quodammodo affectæ ſunt ad id de quo quæritur, & ex rebus aliis tractæ noſcuntur: aut certè aſſumũtur extrinſecus. Ergo hærentia loca argumẽtorum in eo ipſo negotio ſunt tria, id eſt, à toto, à partibus, à nota. A toto eſt argumẽtum etiam cùm, definitio adhibetur ad id quod quæritur: ſicut ait Cicero, gloria eſt laus rectè factorum magnorúmque in rempublicam fama meritorum: ex ſe quia gloria totum eſt, per definitionem oſtendit quid ſit gloria. Argumentum à partibus ſic: vt puta, ſi oculus videt, non ideo totum corpus videt. A nota autem ſic ducitur argumentum, quod & etymologia dicitur: Si conſul eſt qui conſulit reipublicæ, quid aliud Tullius fecit cùm adfecit ſupplicio coniuratos? Nunc ducuntur argumenta & ex his rebus, quæ quodãmodo affectæ ſunt ad id de quo quæritur, & ex rebus àliis tractę noſcuntur: & ſunt loca tredecim, id eſt, alia à coniugatis, alia à genere, alia à forma generis, id eſt, ſpecie, alia à ſimilitudine, alia à differentia, alia ex contrario, alia à coniunctis, alia ab antecedentibus, alia à conſequentibus, alia à repugnantibus, alia à cauſis, alia ab effectibus, alia à comparatione minorum, maiorum aut parium. Primo ergo à coniugatis. Coniugata dicuntur, cùm declinatur à nomine & fit verbum: vt Cicero Verrem dicit euerriſſe prouinciam Siciliam: vel nomen à verbo, cùm latrocinari dicitur latro: aut nomen à nomine, vt Terentius, Inceptio eſt amentium, haud amantium. A genere argumentum eſt quando à re generali ad ſpeciem aliquã deſcendit: vt illud Virgilij, Varium & mutabile ſemper fœmina. potuit & Dido quod eſt ſpecies varia & mutabilis eſſe. Vel illud Ciceronis quod fecit argumentum deſcendens à genere ad ſpeciem. nam cùm omnium prouinciarum ſociorúmque rationem diligenter habere debeatis, tum præcipuè Siciliæ, iudices. A ſpecie argumentum ducitur, cùm generali quæſtioni fidẽ ſpecies facit: vt illud Virgilij, An nõ ſic Phrygius penetrat Lacedæmona paſtor: quia Phrygius paſtor ſpecies eſt: & iſtud, ille vnus fecit, & alij hoc Traiani generaliter facere poſſunt. A ſimili argumẽtum eſt, quãdo de rebus aliquibus ſimilia proferuntur: vt Virgilius, Suggere tela mihi: nam nullum dextera fruſtra Torſerit in Rutulos, ſteteríntque in corpore Graium Iliacis campis. A differentia argumentum ducitur, quando per differentiam aliquæ res ſeparantur: Virgilius, Non Diomedis equos, nec currum cernis Achillis. A contrariis argumentum ſumitur, quando res diſcrepantes ſibimet opponuntur: vt Terentius, Nam ſi illum obiurges vitæ qui auxilium tulit, quid facies illi qui dederit damnum malum? A coniunctis autem fides petitur argumentis: cùm quæ ſingula infirma ſunt, ſi coniungantur, vim veritatis aſſumunt: vt qui accidit vt tenuis ante fuerit, quid ſicut auarus, quid ſicut audax, quid ſicut eius qui occiſus eſt inimicus? ſingula hæc quia non ſufficiunt,

idcirco congregata ponuntur, vt ex multis iunctis res aliqua confirmetur, Ab antecedentibus argumentum, eſt quando aliqua ex his quæ priùs geſta ſunt comprobantur: vt Cicero pro Milone, Cùm non dubitauerit aperire quid cogitauerit, vos poteſtis dubitare quid fecerit? præceſſit enim prædictio vbi eſt argumentum, & ſecutum eſt factum. A conſequentibus verò argumentum eſt, quando poſitam rem aliquid ineuitabiliter conſequitur: vt ſi mulier peperit, cum viro concubuit. A repugnantibus argumentum eſt, quando illud quod obiicitur, aliqua contrarietate deſtruitur: vt Cicero dicit, Is igitur non modò à te periculo liberatus, ſed etiam honore ampliſſimo ditatus, arguitur domi ſuæ te interficere voluiſſe. A cauſis argumentum eſt, quando ex conſuetudine communi res quæ tractatur fieri potuiſſe conuincitur: vt in Terentio, Ego nonnihil veritus ſum dudum abs te Daue, ne faceres quod vulgus ſeruorũ ſolet, dolis vt me deluderes. Ab effectibus ducitur argumentũ, cùm ex his quæ facta ſunt, aliquid adprobatur: vt in Virgilio, Degeneres animos timor arguit: nam timor eſt cauſa vt degener ſit animus, quod timoris effectum eſt. A comparatione argumẽtum ducitur, quando per collationem perſonarum ſiue cauſarum ſententiæ ratio confirmatur, & à maiori ratione hoc modo: Tu potes vnanimes armare in prælia fratres. Ergo qui hoc in fratribus poteſt, quanto magis in aliis? Animorum comparatione: ſicut, Publius Scipio pontificem maximum Tiberium Gracchum non mediocriter labefactãtem ſtatum reipublicæ priuatus interfecit. A parium comparatione: ſic Cicero, In ipſo ne nihil intereſſe, vtrum ipſe cõſul improbis concionibus, perniciosis legibus rẽpublicã, vexat, an alios vexare patiatur. Extrinſecus verò aſſumentur argumenta hæc, quæ Græci ἀτεχνα vocant, id eſt, inartificialia quod teſtimonium ab aliqua externa re ſumitur ad faciendam fidem: & prius à perſona, vt non qualiſcunque ſit, illa quæ teſtimonij pondus habet ad faciendam fidem, ſed & morum probitate debet eſſe laudabilis. A natura auctoritas eſt, quæ maxima virtute conſiſtit, & à tempore ſunt, quæ afferant auctoritatem: vt ſunt, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, vſus, neceſſitas, concurſio rerum fortuitarum. A dictis factiſque maiorum petitur fides: cùm priſcorum dicta factáque narrantur. Et à tormentis fides probatur, poſtquæ nemo creditur velle mentiri. Memoriæ quoque credendum eſt, Topicam oratoribus, dialecticis, poëtis & iuriſperitis, communiter quidem argumenta præſtare. ſed quando aliquid ſpecialiter probant, ad rhetores, poëtas iuriſperitóſque pertinent: quando verò generaliter diſputant, ad dialecticos attinere manifeſtum eſt. Mirabile planè genus operis, potuiſſe colligi quicquid mobilitas ac varietas humanæ mentis in ſenſibus exquirendis per diuerſas cauſas poterat inueniri, concluſit liberum ac voluntarium intellectum. nam quocunque ſe verterit, quaſcumque cogitationes intrauerit, in aliquid eorum quæ prædicta ſunt, neceſſe eſt vt in humanum cadat ingenium. Prima figura modos habet quatuor, qui vniuerſaliter vel particulariter affirmatiuam vel negatiuam concludent. Secunda item quatuor modos, qui abnegatiua concludent, ſiue vniuerſaliter ſiue particulariter. Tertia figura habet ſex

modos, qui affirmatiuè vel negatiuè ſed particulares facient concluſiones.

Ergo primæ figuræ modus primus eſt, qui conficitur ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis, habens concluſionem vniuerſaliter affirmatiuam hoc modo.

Omne iuſtum bonum eſt.
Omne bonum eſt amabile.
Omne igitur iuſtum amabile eſt.

Omne animal eſt ſubſtantia.
vel ſic. Omnis homo eſt animal.
Ergo omnis homo eſt ſubſtantia.

Secundus modus figuræ primę conficitur ex vniuerſali negatiua & vniuerſali affirmatiua, habens concluſionem vniuerſaliter hoc modo.

Nullus homo lapis eſt.
Omnis lapis eſt irrationalis.
Nullus igitur homo irrationalis eſt.

Nullum honeſtum eſt turpe.
vel ſic. Omnis virtus honeſta eſt.
Ergo nulla virtus eſt turpis.

Tertius modus primæ figuræ eſt, qui conficitur ex vniuerſali affirmatiua & particulari affirmatiua, particularem affirmatiuam concludens hoc modo.

Omnis homo animal eſt.
Quoddam animal mouetur.
Quidam igitur homo mouetur.

Omnis ars requirit doctrinam & exercitationem.
vel ſic. Eloquentia eſt ars.
Ergo eloquentia requirit doctrinam & exercitationem.

Quartus modus primæ figuræ eſt, qui conficitur ex vniuerſali negatiua & particulari affirmatiua, particularem negatiuam concludens hoc modo.

Nullus lapis eſt animatus.
Quod ambulat animatum eſt.
Quidam igitur lapis animatus non eſt.

Nullus ſtultus eſt liber.
vel ſic. Clodius eſt ſtultus.
Ergo Clodius non eſt liber.

Secundæ verò figuræ primus modus eſt, qui ex vniuerſali negatiua & vniuerſali affirmatiua concludit hoc modo vniuerſale negatium.

Nullum iuſtum bonum eſt.
Omne iuſtum bonum eſt.
Nullum igitur iuſtum malum

Nullus lapis eſt animal.
vel ſic. Omnis homo eſt animal.
Ergo nullus homo eſt lapis.

Secun-

Secundæ verò figuræ modus eſt , qui ex vniuerſali priore affirmatiua & poſteriore vniuerſali negatiua conficitur, vniuerſali negatiua concluſione hoc modo.

Omnes mali oderunt iuſtitiam.
Nulli boni oderunt iuſtitiam.
Ergo nulli boni ſunt mali.

vel ſic. Omnis homo eſt animal.
Nullus lapis eſt animal.
Ergo nullus lapis eſt homo.

Tertius ſecundæ figuræ modus , qui ex priore vniuerſali negatiua & poſteriore particulari affirmatiua, negationem colligit particularem hoc modo.

Nullus Chriſtianus eſt fœnerator.
Iudæi ſunt fœneratores.
Ergo Iudæi non ſunt Chriſtiani.

vel ſic. Nulli filij Dei aſpernantur ſacramenta.
Hæretici ſpernantur ſacramenta.
Ergo hæretici non ſunt filij dei.

Quartus modus eſt ſecundæ figuræ, qui ex affirmatiua & priore vniuerſali & poſteriore particulari negatiua, particularem negationem concludit hoc modo.

Omnis homo eſt animal.
Quidam lapis non eſt animal.
Ergo quidam lapis non eſt homo.

Qui ex Deo ſunt verba Dei audiunt.
Hæretici verba Dei non audiunt.
Ergo hæretici non ſunt ex Deo.

Primus modus tertiæ figuræ eſt, qui ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis particularem affirmatiuam cõcludit, quia vniuerſalem affirmatiuam licet in particularem affirmatiuam conuerti hoc modo.

Omnis ambitio ſecum vehit infœlices exitus.
Omnis ambitio naſcitur ex rebus ſecundis.
Ergo quædam res ſecundæ ſortiuntur infœlices exitus.

vel ſic. Omne ius naturale concedit vim vi repellere.
Omne ius eſt diuinum.
Ergo ius diuinum concedit vim poteſtatis.

Item ſecundus modus tertiæ figuræ eſt , qui ex vniuerſali negatione & vniuerſali affirmatione fit, particularis negatiua concluſio.

Nulla virtus fugienda eſt.
Omnis virtus labore paratur.
Ergo quidam labor non eſt fugiendus.

vel ſic. Nulli ambitioſi cœlicolis iunguntur.
Omnes ambitioſi per res ſecundas intumeſcunt.
Ergo quidã ambitioſi per res ſecũdas cœlicolis nõ ſociabuntur.

Tertius modus eſt tertiæ figuræ, qui ex particulari & vniuerſali affirmatiuis particularem affirmatiuam concludit hoc modo.

Quidam cibus eſt venenoſus.
Omnis cibus nutrit.
Ergo quoddam nutrimentum eſt venenoſum.

vel ſic. Titij prouocatio fuit licita.
Omnis prouocatio eſt iudicio contendere.
Ergo contendere iudicio eſt licitum.

Quartus verò modus tertiæ figuræ eſt, qui ex vniuerſali & particulari affirmatiuis particulare affirmatiuum concludit hoc modo.

Omnibus magiſtratibus eſt obtemperandum.
Quidam magiſtratus iniqua iubent.
Ergo aliquibus magiſtratibus iniqua ſuadentibus obtemperandũ.

vel ſic. Omnes libri auctorum ſunt perlegendi.
Aliquot libri auctorum ſunt mali.
Ergo quidam mali auctores ſunt perlegendi.

Quintus verò modus tertiæ figuræ eſt, qui ex particulari negatiua & vniuerſali affirmatiua negationem particularem concludit hoc modo.

Quidam docti non ſunt boni
Omnes docti norunt veritatem.
Ergo quidam qui norunt veritatem non ſunt boni.

vel ſic. Quoddam bellum non eſt fugiendum.
Omne bellum eſt calamitoſum.
Ergo quædã calamitoſa non ſunt fugienda.

Sextus modus tertiæ figuræ eſt, qui ex vniuerſali negatiua & particulari affirmatiua particularem negatiuam concludit hoc modo.

Nullæ antiquæ leges è Republica tollendæ ſunt.
Pleræque antiquæ quid vitij habent.
Ergo quædam vitia non ſunt à republica tollenda.

vel ſic. Nullus homo eſt immortalis.
Quidam homo eſt animal.
Ergo quoddam animal non eſt immortale.

Demonſtrati ſunt omnes modi trium figurarum categorici ſyllogiſmi, licet quidam primæ figuræ alios quinque modos addiderint. Paralogiſmi verò primæ figuræ ita fiunt, ex priori affirmatiua vniuerſali & ſecunda negatiua vniuerſali. Omnis homo eſt animal: nullum animal lapis: nullus igitur homo lapis eſt. Et quia mutato termino & vniuerſale & particulare concludet & negatiuam & affirmatiuam: ob hoc eſt inutilis approbatus idem paralogiſmus, qui ex duabus negatiuis vniuerſalibus fit hoc modo. Nullus lapis animal eſt: nullum animal immobile eſt: nullus igitur immobilis eſt lapis. Idem paralogiſmus, qui ex duabus particularibus affirmatiuis fit hoc modo: Quidam equus animal eſt: quoddam animal bipes eſt: quidam igitur equus bipes eſt. Rurſum ex duabus particularibus negatiuis hoc modo: Quidam homo albus non eſt: quoddam album non mouetur: quidam igitur homo non mouetur. Dein ſi prior affirmatiua particularis & ſecũda negatiua particularis fuerit hoc modo: quidã equus animal eſt: quoddã animal quadrupes non eſt: quidam igitur equus quadrupes non eſt. Idẽ ſi prior negatiua particularis, ſecũda affirmatiua fuerit particularis hoc

hoc modo: Quidam homo equus nõ eſt, quidam equus immobilis eſt, quidam igitur homo immobilis eſt. Idem ſi maior propoſitio affirmatiua fuerit vniuerſalis, & minor propoſitio negatiua fuerit particularis, paralogiſmus erit hoc modo: Omnis homo animal eſt, quoddã animal rationabile non eſt, quidam igitur homo rationabilis non eſt. At verò ſi maior fuerit propoſitio vniuerſalis negatiua & minor particularis fuerit negatiua, nullus poterit eſſe ſyllogiſmus hoc modo: Nullus lapis animal pinnatum eſt, quoddam animal pinnatũ eſt, nullus igitur lapis pinnatus eſt. Rurſus ſi prima fuerit particularis, ſecunda verò vniuerſalis & vtræque affirmatiuæ propoſitiones, non erit ſyllogiſmus hoc modo: Quidam lapis corpus eſt, omne corpus menſurabile eſt, quidam lapis menſurabilis eſt. Idem ſi prima fuerit particularis propoſitio negatiua, & ſecunda vniuerſalis negatiua, non erit ſyllogiſmus hoc modo: quoddã animal vipis non eſt, nullum vipis hinnibile eſt, quoddã igitur animal hinnibile non eſt. Idem ſi prior affirmatiua particularis, ſecunda negatiua vniuerſalis propoſitio fuerit, ſyllogiſmum non facit hoc modo: quidam lapis inſenſatus eſt, nullum inſenſatum viuit, quidam igitur lapis inſenſatus non eſt. Idem ſi prior negatiua particularis propoſitio fuerit, & ſecunda affirmatiua vniuerſalis, paralogiſmus erit hoc modo: Quoddam nigrum animatum non eſt, omne animatum mouetur, quoddam igitur nigrum non mouetur. Et de finitis propoſitionibus ſyllogiſmus non fit, quia particulares ſimiles ſunt.

Omnes propoſitiones his modis conſtant.

Id eſt, ſimplicis, ita.	Contrariæ.
Omnis homo iuſtus eſt.	Nullus homo iuſtus eſt.
Quidam homo iuſtus eſt.	
Quidam homo iuſtus non eſt.	Contradictione.
Omnis homo rationalis eſt.	Nullus homo rationalis eſt.
Quidam homo rationalis eſt.	Quidam homo rationalis non eſt.

Ex vtriſque terminis infinitis. Omnis non homo non rationalis eſt. Nullus non homo non rationalis eſt. Quidam non homo non rationalis eſt. Quidam non homo non rationalis non eſt.

Item ex infinito ſubiecto. Omnis non homo rationalis eſt. Nullus non homo ratoinalis eſt. Quidam nõ homo rationalis eſt. Quidam non homo rationalis non eſt.

Item ex infinito prædicato. Omnis homo non rationalis eſt. Nullus homo non rationalis eſt. Quidam homo non rationalis eſt. Quidam homo non rationalis non eſt.

Item quę conueniũt. Omnis homo rationalis eſt. Nullus homo nõ rationalis eſt. Omnis homo non rationalis eſt. Nullus homo non rationalis eſt. Quidam homo rationalis eſt. Quidam homo non rationalis non eſt. Quidam homo non rationalis eſt. Quidam homo non rationalis non eſt.

Item. Omne non animal non homo eſt. Nullum non animal non homo eſt. Quiddã non animal nõ homo eſt. Quiddã nõ animal nõ homo nõ eſt.

Item conuerſæ ex prædicato infinito. Omne nõ animal homo eſt. Nullum non animal homo eſt. Quoddam non animal homo eſt. Quoddam non animal homo non eſt.

Itē conuerſę in infinito ſubiecto.Omne animal nō homo eſt.Nullū animal non homo eſt.Quiddam animal non homo eſt. Quoddam animal nō homo non eſt.

Item propoſitiones indefinitæ. Homo iuſtus eſt. Homo iuſtus non eſt.

Indefinitarum propoſitiones cum ſubiecto infinito . Non homo iuſtus eſt:Non homo iuſtus non eſt.

Ex prædicato infinito. Homo iuſtus non eſt. Homo non iuſtus non eſt.

Ex vtriſque terminis infinitis.Non homo non iuſtus eſt.Non homo nō iuſtus non eſt.

Propoſitiones ſingulares vel indiuiduæ. Plato iuſtus eſt. Plato iuſtus non eſt.

Ex infinito ſubiecto. Non Plato iuſtus eſt. Non Plato iuſtus non eſt.

Ex infinito prædicato. Plato non iuſtus eſt. Plato non iuſtus non eſt.

Ex vtriſque terminis infinitis. Non Plato non iuſtus eſt.Non Plato non iuſtus non eſt.

De locis Rhetoricis.

Rhetorica oratio habet partes ſex:procemium,quod exordium eſt: narrationem,partitionem,confirmationem,reprehenſionem, perorationem. Quæ partes inſtrumēta ſūt Rhetoricę facultatis.quoniā Rhetorica in omnib⁹ſuis ſpeciebus ineſt,& ſpecies eidem inerunt.Nec potiùs inerūt, quàm hiſdē ea quæ peragunt,adminiſtrabunt. Itaq; & in iudiciali genere cauſarū neceſſarius eſt ordo procemij,& narrationis atque cæterorū:& in demonſtratino deliberatiuóquę neceſſaria ſunt.Opus autem Rhetoricę facultatis docere & mouere:quod nihilominus iiſdem ferè ſex inſtrumentis ,id eſt orationis partibus,adminiſtratur.Partes autem Rhetoricæ,quoniam partes ſunt facultatis,ipſæ quoque ſunt facultates. quocirca ipſæ quoque orationis partibus,quaſi inſtrumentis vtentur. Atque vt his operentur,eiſdem inerunt.Nam in exordiis niſi quinque ſint ſupradictæ Rhetoricæ partes:vt inueniat,eloquatur,diſponat,meminerit,pronunciet:nihil agat orator.Eodem quoque modo & reliquæ ferè partes inſtrumenti,niſi habeant omnes Rhetoricæ partes, fruſtra ſunt:Huius autem facultatis effector,orator eſt: cuius eſt officium dicere appoſitè ad perſuaſionem : finis tum in ipſo quidē bene dixiſſe,ideſt, dixiſſe appoſitè ad perſuaſionem. In altera verò perſuaſione.Neque enim ſi qua impedient oratorem, quominus perſuadeat, facto officio,finem non eſt conſequutus. ſed is quidem, qui officio fuit contiguus & cognatus,conſequitur, facto officio. Is verò, qui extra eſt, ſępe nō conſequitur:neque tamen Rhetoricā ſuo fine contentā honore vacuauit.Hęc quidē ita ſūt mixta,vt rhetorica inſit ſpecieb⁹,ſpecies verò inſint cauſis.Cauſarū verò partes ſtatus eſſe dicūtur: quos etiā aliis nominib⁹ tū cōſtitutiones,tū quęſtiones nominare licet:qui quidē diuidūtur ita,vt rerū quoq; natura diuiſa eſt.Sed à principio quæſtionū differētias ordiamur.

Quoniam

Quoniam Rhetoricæ quæſtiones circonſtantiis inuolutæ ſunt omnes, aut in ſcripti alicuius controuerſia verſantur, aut præter ſcriptum ex re ipſa ſumunt contentionis exordium. Et illæ quidem quæſtiones, quæ in ſcripto ſunt, quinque modis fieri poſſunt. Vno quidem, cùm hic ſcriptoris verba defendit, & ille ſententiam. atque hic appellatur ſcriptum, & voluntas. Alio verò, ſi inter ſe leges quadam contrarietate diſſentiunt, quarum ex aduerſa parte aliæ defēdunt, faciūt cōtrouerſiā. atque hic vocatur ſtatus legis contrariæ. Tertio, cùm ſcriptum, de quo contenditur, ſententiam claudit ambiguam: ambiguitas ex ſuo nomine nuncupatur. Quarto verò, cùm in eo quod ſcriptum eſt, aliud non ſcriptum intelligitur: quod quia per ratiocinationem & quandam ſyllogiſmi conſequentiam veſtigatur, ratiocinatiuus vel ſyllogiſmus dicitur. Quinto, cùm ſermo ſcriptus eſt, cuius non facilè vis ac natura clareſcat, niſi definitione detecta ſit, hic vocatur finis in ſcripto nominis. Hæc autem ſpeculanda doctis, non rudibus diſcenda proponimus: quamuis de eorum differentia in Topicorum commentis per tranſitum diſſeruerim. Earum autem cōſtitutionum, quæ præter ſcriptum in ipſarum rerum contentione ſunt poſitæ, ita differentiæ ſegregantur, vt rerum quoque ipſarum natura diuiſa ſit. In omni enim Rhetorica quæſtione dubitatur, an ſit, quid ſit, quale ſit: & propter hoc, an iure vel more poſſit exerceri iudicium. Sed ſi factum, vel res quæ intenditur ab aduerſario negatur, quæſtio eſt vtrùm ſit ea: quæ coniecturalis cōſtitutio nominatur. Quod ſi factum quidem eſſe conſtiterit, ſed quid nam ſit id quod factū eſt, ignoretur: quoniam vis eius definitione monſtranda eſt, finitiua dicitur conſtitutio. Ac ſi & eſſe conſtiterit, & de rei definitione cōueniat, ſed quale ſit inquiratur: tunc quia cui generi ſubiici debet ambigitur, generalis qualitas nuncupatur. In hac verò quæſtione & qualitatis, & quantitatis, & comparationis ratio verſatur. Sed quoniam de genere quæſtio eſt, ſecundum generis formam in plura neceſſe eſt huius conſtitutionis membra diſtribui. Omnis enim quęſtio generalis, id eſt, cùm de genere & qualitate vel quantitate quæritur facti, in duas tribuitur partes. Nam aut in præterito quæritur de qualitate propoſiti, aut in præſenti, aut in futuro. Si in præteritum, iuridicialis conſtitutio nuncupatur: ſi præſentis vel futuri temporis teneat quæſtionem, negotialis dicitur. Iuridicialis verò, cuius inquiſitio præteritum reſpicit, duabus partibus ſegregatur. Aut enim in ipſo facto, vis defenſionis eſt, & abſoluta qualitas nuncupatur. Aut extrinſecus aſſumitur, & aſſumptiua dicitur conſtitutio. Sed hæc in partes quatuor deriuatur. aut enim cōceditur crimē, aut remouetur, aut refertur, aut, quod eſt vltimum, cōparatur. Conceditur crimē, cùm nulla introducitur facti defenſio, ſed venia poſtulatur. Id fieri duobus modis poteſt, ſi depreceris, aut purges. Deprecaris, cùm nihil excuſationis attuleris. Purgas, cùm facti culpa his adſcribitur, quibus obuiari non poſſit, neque tamen perſonæ ſunt. id enim in aliam cōſtitutionem cadit. Sunt verò hæc, imprudentia, caſus, atque neceſſitas. Remouetur verò crimen, cùm ab eo, qui inceſſitur, transfertur in alium. Sed remotio criminis duobus fieri modis poteſt: aut cauſa refertur: aut factum. Cauſa refertur, cùm aliena poteſtate aliquid factum eſſe contenditur: factum verò, cùm alius aut potuiſſe

aut debuiſſe facere demõſtratur. Atq; hęc in his maximè valent, ſi eius nominis in nos intendatur actio, quòd non fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen, cùm iuſtè in aliquem facinus commiſſum eſſe conceditur: quoniam is in quem commiſſum ſit iniurius ſæpe fuerit, atque id quod intenditur meruit pati. Comparatio eſt, cùm propter meliorem vtiliorémve rem factum, quod aduerſarius arguit, commiſſum eſſe defenditur. Atque hæc hactenus: nunc de inuentione tractandum eſt: etenim priùs quidem dialecticos dedimus, nunc rhetoricos promimus locos, quos ex attributis perſonæ ac negotio venire neceſſe eſt. Perſona, quæ in iudicium vocatur, cuius dictum aliquod factúmve reprehenditur. Negotiũ, factum dictumve perſonæ, propter quod in iudiciũ vocatur. Itaque in his duobus, omnis locorum ratio conſtituta eſt. quæ enim habent reprehenſionis occaſionem, eadem niſi ad excuſabilem partem vergant, defenſionis copiam non miniſtrant. ex eiſdem enim locis accuſatio defenſióque conſiſtit. Si igitur perſona in iudicium vocatur, neque factum dictúmve vllum reprehenditur, cauſa eſſe non poterit. Nec verò factum dictúmve aliquod in iudicium proferri poteſt, ſi perſona non exiſtet. Itaque in his duobus omnis iudiciorũ ratio verſatur, in perſona ſcilicet, atque negotio. Sed, vt dictum eſt, perſona eſt, quæ in iudiciũ vocatur: negotium, factum dictúmve perſonæ, propter quod reus ſtatuitur. Perſona igitur & negotiũ ſuggererere argumenta non poſſunt: de ipſis enim quæſtio eſt. de quibus autem dubitatur, ea dubitationi fidem facere nequeunt. Argumentum verò erat ratio rei dubiæ faciens fidem. Faciunt autem negotio fidẽ ea, quæ ſunt perſonis ac negotiis attributa. Ac ſi quando perſona negotio faciat fidem, vel vt ſi credatur contra rempublicam ſenſiſſe Catilinam, quoniam perſona eſt vitiorum turpitudine denotata: tunc non in eo quod perſona eſt, & in iudicium vocatur, fidem negotio facit, ſed in eo quod ex attributis perſonæ quãdam ſuſcipit qualitatem. Sed vt rerum ordo clariùs colliqueſcat, de circonſtantiis arbitror eſſe dicendum. Circunſtantiæ ſunt, quæ conuenientis ſubſtantiã quęſtionis efficiũt. Niſi enim ſit qui fecerit, & quod fecerit, cauſáq; cur fecerit, locus tẽpúſque quo fecerit, modus, etiã facultas: quę ſi deſint cauſa non ſtabit. Has igitur circonſtantias in gemina Cicero partitur, vt eam quæ eſt, quis, circunſtantiam in attributis perſonæ ponat: reliquas verò circunſtantias in attributis negotio conſtituat. Et primùm quidem ex circunſtantiis, eam quæ eſt, quis, quam perſonæ attribuit, ſecat in vndecim partes. Nomen vt Verres, natura vt barbarus, victus vt amicus nobilium, perſona vt diues, ſtudium vt Geometra, caſus vt exul, affectio vt amans, habitus vt ſapiens: Conſilium, facta & orationes. Eáque extra illud factũ dictũque ſunt quæ nunc in iudicium deuocãtur. Reliquas verò circũſtantias, quę ſunt, quid, cur, quando, vbi, quomodo, quibus auxiliis, in attributis negotio ponit. Quid, & cur, dicẽs continẽtia cũ ipſo negotio: cur in cauſa cõſtituẽs: ea eſt cauſa eſt vniuſcuiuſq; facti, propter quã facta eſt. Quid verò ſecat in quatuor partes. In ſũmã facti, vt parentis occiſio. Ex hac maximè locus ſumitur amplificationis ante factum, vt concitus rapuit gladium: dum fit, vehementer percuſſit. Poſt factum, in abdita ſepeliuit. Quæ omnia cùm ſint facta, tamen quoniam ad geſtum negotium, de quo quæri-

quæritur,pertinent, non ſunt ea facta,quæ in attributis perſonæ numerata ſunt.Illa enim extra negotium, quòd extra poſita perſonam informãtia fidem ei negotio præſtant,de quo verſatur intentio. hæc verò facta,quæ cõtinentia ſunt cum ipſo negotio, ad ipſum negotium, de quo quæritur,pertinẽt.Poſtremas verò quatuor circunſtantias Cicero ponit in geſtione negotij,quæ eſt ſecunda pars attributorum negotiis. Et eam quidem circunſtantiam, quæ eſt quando diuidet in tempus,vt modò fecit: & in occaſionem,vt cũctis dormientibus. Eam verò circunſtantiam quæ eſt vbi,locum dicit,vt in cubiculo fecit. quomodo verò ex circũſtantiis modum, vt clam fecit. quibus auxiliis circunſtantiam, facultatem appellat, vt cum multo exercitu. Quorum quidem locorum & ſi ex circũſtantiarum,naturalis diſcretio clara eſt,nos tamẽ beneuolẽtiùs faciemus,ſi vberiores ad ſe differẽtias oſtendamus. Nam cum ex circunſtantiis alia M. Tullius propoſuerit eſſe continentia cum ipſo negotio: alia verò in geſtione negotij atque in cõtinentibus cum ipſo negotio: illum adnumerauerit locum quem appellauit, dum fit, ex ipſa prolationis ſignificatione: idẽ videtur eſſe locus hic dum fit, cũ eo, qui eſt in geſtione negotij: ſed nõ ita eſt. quia dum fit, illud eſt,quod eo tempore admiſſum eſt dũ facinus perpetratur, vt percuſſit. In geſtione verò negotij,ea ſunt,quæ & ante factum,& dum fit & poſt factũ, quod geſtum eſt continent. in omnibus enim tempus,locus,occaſio, modus, facultas inquiritur. Rurſus dum fit,factũ eſt, quod adminiſtratur, eſt negotium. quæ verò ſunt in geſtione negotij,nõ ſunt facta,ſed facto adhęrẽt. in illis enim,tempus,occaſionem,locum,modum,facultatem,facta eſſe conſenſerit.: ſed,vt dictum eſt,quæ cuilibet facto adhærentia ſint, atque in nullo modo derelinquãt. quia quadam ratione ſubiecta ſunt ipſi, quod geſtum eſt,negotio. Item ea quæ ſunt in geſtione negotij,ſine his,quę ſunt continentia cum ipſo negotio,eſſe poſſunt. Poteſt enim, & locus, & tempus,& occaſio, & modus, & facultas facti cuiuſlibet intelligi, etiamſi nemo faciat quod illo loco,vel tempore,vel occaſione,vel modo,vel facultate fieri poſſet. Itaque ea quæ ſunt, in geſtione negotij, ſine his quæ ſunt continentia cum ipſo negotio,eſſe poſſunt. Illa verò ſine his eſſe non poſſunt. factum enim præter locum, tempus, occaſionem,modum, facultatémque eſſe non poterit. Atque hæc ſunt, quæ in attributis perſonæ ac negotio conſiſtant, velut in Dialecticis locis ea quæ in ipſis cohærent, de quibus quæritur. reliqua verò quæ vel ſunt adiuncta negotio, vel negotium geſtum conſequũtur,talia ſunt qualia in Dialecticis locis ea, quæ ſecundùm Themiſtium quidẽ partim rei ſubſtantiam conſequuntur, partim ſunt extrinſecus,partim verſantur in mediis, ſecundũ Ciceronem verò inter affecta numerata ſũt vel extrinſecus poſita. Sũt enim adiũcta negotio ipſa etiam quæ fidem faciunt quæſtioni,affecta quodã modo ad id,de quo quęritur,reſpicientia negotium,de quo agitur,hoc modo. Nam circunſtãtiæ ſeptẽ quæ in attributis perſonę,vel negotio,numeratæ ſunt, hęc cũ cœperint cõparari,& quaſi in relationẽ venire, ſi quid ad ſe cõtinẽs referatur, vel ad id quod cõtinet, fit aut ſpecies,aut genus,aut ſi id referatur, quod ab eo longiſſimè diſtet, contrarium, ac ſi ad finem ſuum atque exitum referatur,euentus eſt. Eodem quoq; modo ad maiora,& minora,& paria com-

N

parantur. Atque omnino tales loci in his quæ ſunt ad aliquid conſiderantur. Nam maius, aut minus, aut ſimile, aut æquè magnum aut diſparatum, accedunt circunſtantiis, quæ in attributis negotio atque perſonæ numeratæ ſunt: vt dum ipſæ circunſtantię aliis comparantur, fiat ex iis argumentũ facti dictíve quod in iudicium trahitur. Diſtat autẽ à ſuperioribus, quòd ſuperiores loci, vel facta continebant, vel factis ita adhærebant, vt ſeparari non poſſint: vt locus, tempus, & cætera, quæ geſtum negotium non relinquũt. Hęc verò, quæ ſunt adiuncta negotio, non inhærent ipſi negotio, ſed accedunt circunſtantiis, & tunc demũ argumenta præſtant, cùm ad comparationem venerint: ſumunt verò argumenta non ex contrarietate, ſed ex contrario, & nõ ex ſimilitudine, ſed ex ſimili: vt appareat ex relatione ſumi argumenta in adiunctis negotio: Et ea eſſe adiuncta negotio, quæ ſunt ad ipſum, de quo agitur, negotium affecta. Conſecutio verò, quæ pars quarta eſt eorum, quę negotiis attributa ſunt, neque in ipſis ſunt rebus, neque rerũ ſubſtantiam relinquunt, neque ex comparatione reperiuntur: ſed rem geſtam vel antecedunt, vel etiam conſequuntur. Atque hic totus locus extrinſecus eſt. Primùm enim in eo quæritur id quod factum eſt, quo nomine appellari conueniat: in quo nõ de re, ſed de vocabulo laboratur. Qui deinde auctores eius facti & inuentores, cõprobatores atque æmuli, id totũ ex iudicio & quodam teſtimonio extrinſecus poſito ad ſubſidium cõfluit argumenti. Deinde & quę eius rei ſit ex conſueto pactio, iudicium, ſciẽtia, artificiũ. Dein de natura eius quid euenire vulgò ſoleat: an inſolẽter & rarò homines id ſua auctoritate cõprobare, an offendere in his cõſueuerint: & cætera quę factum aliquod ſimiliter confeſtim, aut interuallo ſolent cõſequi. quę neceſſe eſt extrinſecus poſita ad opinionem magis tendere, quã ad ipſam rerum naturam. Itaque in hæc quatuor licet negotiis attributa diuidere: vt ſint partim continentia cum ipſo negotio, quæ facta eſſe ſuperiùs dictum eſt: partim in geſtione negotij, quæ nõ eſſe facta, ſed factis adhærentia dudum monſtrauimus: partim adiũcta negotio. hæc, vt dictum eſt, in relatione ponuntur: partim geſtum negotium conſequuntur. horum fides extrinſecus ſumitur. Ac de Rhetoricis quidẽ locis ſatis dictum. Nunc illud eſt explicandum, quæ ſit his ſimilitudo cum Dialecticis, quæve diuerſitas. quod cùm idoneè, conuenientérque monſtrauero, propoſiti operis explicetur intentio. Primò adeo vt è Dialecticis locis, ſicut Themiſtio placet, alij ſunt, qui in ipſis hærent, de quibus quæritur: alij verò aſſumuntur extrinſecus, alij verò medij inter vtroſque locati ſunt. Sic in Rhetoricis quoque locis, alij in perſona atque negotio cõſiſtunt, de quibus ex aduerſa parte certatur: alij verò extrinſecus, vt hi qui geſtum negotium conſequũtur: alij verò medij. Quorũ proximi quidẽ negotio ſunt hi, qui ex circunſtantiis: reliqui in geſtione negotij conſiderantur. Illi verò qui in adiunctis negotio collocãtur, ipſi quoque inter medios locos poſiti ſunt: quoniam negotium, de quo agitur, quadam affectione reſpiciũt. Vel ſi quis ea quidem quæ perſonis attributa ſunt, vel quæ continentia ſunt cum ipſo negotio, vel in geſtione negotij conſiderantur: his ſimilia locis dicat qui ab ipſis in Dialecticã trahũtur, de quibus in quæſtione dubitatur. Cõſequentia verò negotio ponat extrinſecus. Adiuncta verò inter vtrumque conſtituat.

tuat.Ciceronis verò diuiſioni hoc modo fit ſimilis. Nam ea quæ cōtinētiā ſunt cū ipſo negotio,vel ea quæ in geſtione negotij cōſiderātur,in ipſis hęrent de quibus quæritur. Ea verò, quæ adiuncta ſunt,inter affecta ponuntur.Sed ea quæ geſtum negotium conſequũtur,extrinſecus collocata ſunt. Vel ſi quis ea quidem,quæ continentia ſunt cum ipſo negotio in ipſis hærere arbitretur. Affecta verò eſſe ea quæ ſunt in geſtione negotij vel adiũcta negotio:extrinſecus vero ea,quæ geſtum negotium conſequuntur. Nã iã illæ perſpicuæ communitates,quod quidam ipſi penè in vtriſque facultatibus verſantur loci, vt genus, vt pars, vt ſimilitudo, vt contrarium,vt maius ac minus. De communitatibus quidē ſatis dictum.Differētiæ verò illæ ſunt,quòd. Dialectici etiã theſibus apti ſunt: Rhetorici tãtùm ad hypotheſes,id eſt,quæſtiones informatas circunſtantiis aſſumuntur:Nam ſicut ipſæ facultates à ſemetipſis vniuerſalitate & particularitate diſtinctæ ſunt:ita earum loci ambitu & cōtractione diſcreti ſunt.Nam Dialecticorũ locorum maior eſt ambitus: & quoniam præter circunſtantias ſunt quæ ſingulares faciunt cauſas,non modo ad theſes vtiles ſunt, verùm etiam ad argumenta,quæ in hypotheſibus poſita ſunt, eóſque locos qui ex circunſtantiis conſtant, claudunt atque ambiunt. Itaque fit vt ſemper egeat Rhetor dialecticis locis:Dialecticus verò ſuis poſſit eſſe cōtentus.Rhetor enim quoniam cauſas ex circunſtantiis tractat, ex iiſdem circunſtantiis argumēta pręſumit,quę neceſſe eſt ab vniuerſalibus & ſimpliciorib⁹ cōfirmari,qui ſunt Dialectici. Dialecticus verò,qui prior eſt,poſteriore,non eget niſi aliquãdo inciderit quæſtio perſonę:vt cũ ſit incidēs Dialectico ad probãdam ſuã theſim, cauſam circũſtantiis incluſam, tunc demũ Rhetoricis vtatur locis. Itaque in Dialecticis locis (ſi ita contingit) à genere argumenta ſumuntur,id eſt,ab ipſa generis natura. Sed in Rhetoricis ab eo genere quod illi genus eſt de quo agitur,nec à natura generis,ſed à re ſcilicet ipſa quę genus eſt. Sed vt progrediatur ratio,ex eo pendet, quòd natura generis ante præcognita eſt: vt ſi dubitetur, an fuerit aliquis ebrius,dicitur, ſi refellere velimus nō fuiſſe:quoniam in eo nulla luxueris anteceſſerit. Idcirco nimirũ, quia cũ luxuries ebrietatis quaſi quoddã genus ſit,cũ luxuries nulla fuerit, ne ebrietas quidem fuit, ſed hoc pendet ex altero.Cur eñ ſi luxuries nō fuit ebrietas eſſe nō potuit,ex natura generis demōſtratur,quod Dialectica ratio ſubminiſtrat.Vnde eñ gen⁹ abeſt,inde etiã ſpecies abeſſe neceſſe eſt, quoniam genus ſpecies non relinquit. Et de ſimilibus quidē, & de contrariis,eodē modo,in quibus maxima ſimilitudo eſt inter Rhetoricos ac Dialecticos locos:Dialectica enim ex ipſis qualitatib⁹,Rhetorica ex qualitatē ſuſcipētibus rebus argumēta veſtigat: vt dialecticus ex genere,id eſt,ex ipſa generis natura:Rhetor ex ea re quę gen⁹ eſt.Dialecticus ex ſimilitudine, Rhetor ex ſimili.i.ex ea re quę ſimilitudinē cepit. Eodē modo illa ex cōtrarietate,hic ex cōtrario.Memoriæ quoque cōdendũ eſt,Topica oratoribus, dialecticis,poëtis, & iuriſperitis communiter quidē argumenta præſtare: ſed quãdo aliquid ſpecialiter probãt,ad Rhetores poëtas,iuriſperitóſq; pertinēt. Quãdo verò generaliter diſputãt, ad Dialecticos attinere manifeſtũ eſt. Mirabile planè genus operis in vnũ potuiſſe colligi quicquid mobilitas ac varietas humanæ mētis in ſenſibus exquirendis per diuerſas cauſas

poterat inuenire, concluſit liberum ac volũtarium intellectum. Nam quocunque ſe verterit, quaſcunque cogitationes intrauerit, in aliquid eorum quę prędicta ſunt, neceſſe eſt vt humanum cadat ingenium. Illud autem cõpetens iudicauimus recapitulare breuiter, quorum labore in Latium eloquiũ res iſtæ peruenerint: vt nec auctoribus gloria ſua pereat, & nobis pleniſſimè rei veritas innoteſcat. Iſagogen tranſtulit patricius Boëtius, commentáque eius gemina derelinquens. Categorias idem tranſtulit patritius Boëtius, cuius commenta tribus libris ipſe quoque formauit. Peri hermenias ſuprà memoratus patritius Boëtius tranſtulit in Latinũ: cuius commẽta ipſe duplicia minutiſſimà diſputatione tractauit. Apuleius verò Madaurenſis ſyllogiſmos categoricos breuiter renodauit. Suprà memoratus verò patritius Boëtius de ſyllogiſmis hypotheticis lucidiſſimè pertractauit. Topica Ariſtotelis, vno libro Cicero trãſtulit in Latinũ, cuius cõmenta proſpector atque amator Latinorum patritius Boëtius octo libris expoſuit. Nam & prædictus Boëtius patritius eadem Topica Ariſtotelis octo libris in Latium vertit eloquium. Conſiderandum eſt autem, quòd iam quia locus ſe attulit in Rhetorica parte, libabimus quid interſit inter artẽ & diſciplinam, ne ſe diuerſitas nominum permixta confundat. Inter artem & diſciplinam Plato & Ariſtoteles, opinabiles magiſtri ſęcularium litterarũ, hãc differentiam eſſe voluerũt, dicentes: Artem eſſe habitudinem operatricem contingentium, quæ ſe & aliter habere poſſunt: Diſciplina verò eſt, quæ de his agit, quæ aliter euenire nõ poſſunt. Nunc ergo ad Mathematicæ veniamus initium.

MAGNI. AVRELII
CASSIODORI. SENATORIS
VIRI. CLARISSIMI
MATHEMATICA.

Mathematica, quam Latinè poſſumus dicere doctrinalem, ſcientia eſt quæ abſtractam conſiderat quantitatem. Abſtracta enim quãtitas dicitur, qua intellectus à materia ſeparatur, vel ab aliis accidentibus: vt eſt, par impar, vel alia huiuſcemodi, quæ in ſola ratiocinatione tractamus. hæc ita diuiditur.

Diuiſio Mathematicæ in
- Arithmeticam.
- Muſicam.
- Geometriam.
- Aſtronomiam.

Arithmetica eſt diſciplina quantitatis numerabilis ſecundum ſe. Muſica eſt diſciplina quę dę numeris loquitur, qui ad aliquid ſunt his qui inueniũtur

tur in ſonis. Geometria eſt diſciplina magnitudinis immobilis & formarũ. Aſtronomia diſciplina eſt curſus cæleſtium ſyderum, quæ figuras contemplatur omnes & habitudines ſtellarum circa ſe, & circa terram indagabili ratione percurrit. Quas ſuo loco paulò latiùs exponemus, vt commemoratarum rerum virtus competenter poſſit oſtendi. Modò de diſciplinarum nomine diſſeramus. Diſciplinæ ſunt, quæ ſicut iam dictũ eſt, nunquã opinionibus deceptæ fallunt, & ideo tali nomine nuncupantur quia neceſſariò ſuas regulas ſeruant. hæ nec intẽtione creſcũt, nec ſubductione minuũtur, nec aliis varietatibus permutantur ſed in vi propria permanentes regulas ſuas inconuertibili firmitate cuſtodiunt. Has dum frequenti meditatione reuoluimus, ſenſum noſtrum acuunt limúmque ignorantiæ detergunt, & ad illam inſpectiuam contemplationem, ſi tamen ſanitas mẽtis arrideat, domino largiente perducunt. Scire autem debemus Ioſephum Hebræorũ doctiſſimum, in primo libro antiquitatum titulo nono dicere, Arithmeticam & Aſtronomiam Abraham primum Ægyptiis tradidiſſe, vnde ſemina ſuſcipientes (vt ſunt homines acerrimi ingenij) excoluiſſe ſibi reliquas latiùs diſciplinas, quas meritò ſancti patres noſtri legendas ſtudioſiſſimis perſuadent. Quoniam ex magna parte per eas à carnalibus rebus appetitus noſter abſtrahitur, & faciunt deſiderare quæ præſtante domino ſolo poſſumus corde conſpicere. Quocirca tempus eſt, vt de eis ſingillatim ac breuiter diſſerere debeamus.

DE ARITHMETICA.

SCriptores ſæcularium literarum inter diſciplinas mathematicas, primam omnium Arithmeticam eſſe voluerunt: propterea quod Muſica, & Geometria, & Aſtronomia, quæ ſequuntur, indigent Arithmetica, vt virtutes ſuas valeãt explicare. Verbi gratia, ſimplum ad duplum, quod habet Muſica, indiget Arithmetica: Geometria verò, quòd habet trigonum, quadriangulum, vel his ſimilia, eadem indiget Arithmetica. Aſtronomia etiam, quòd habet in motu ſyderum numeros punctorum, indiget Arithmetica. Arithmetica verò vt ſit, neq; Muſica, neque Geometria, neque Aſtronomia, egere cognoſcitur. Propterea his fons, & mater Arithmetica reperitur. quam diſciplinam Pythagoras ſic laudaſſe monſtratur: vt omnia ſub numero & menſura à deo creata fuiſſe memoret, dicens, alia in motu, alia in ſtatu eſſe formata: vt tamen nulla earum, præter iſta quæ dicta ſunt, ſubſtantiam percepiſſent. Credo trahens hoc initium, vt multi philoſophorum fecerint ab illa ſententia prophetali, quæ dicit omnia deum menſura, numero & pondere diſpoſuiſſe. Hæc itaque conſiſtit ex quantitate diſcreta, quę parit genera numerorum, nullo ſibi communi termino ſociata. v. enim ad x. vi. ad iiii. vii. ad iii. per nullum communem terminum alterutra ſibi ſocietate nectuntur. Arithmetica verò dicitur, eo quòd numeris præeſt. Numerus verò, eſt ex monadibus multitudo compoſita: vt iii. v. x. xx. & cætera. Intentio Arithmeticæ eſt docere nos naturam abſtracti numeri, & quę ei accidunt: vt verbi gratia parilitas, imparilitas, & cætera.

Numerus, qui congregatio monadum eſt,
- vel par, qui eſt
  - Pariter par.
  - Pariter impar.
  - Impariter par.
- vel impar, qui eſt.
  - Primus & ſimplex.
  - Secundus & compoſitus.
  - Tertius mediocris, qui quodam modo primus, & compoſitus, alio verò modo ſecundus, & compoſitus.

Par,ſcilicet,numerus qui in duas partes æquales diuidi poteſt, vt ij. iiij. vj.viij.x. & reliqui. Impar numerus eſt, qui in duas partes æquales diuidi nullatenus poteſt vt iij. v.vij. viiii. xj. & reliqui. Pariter par numerus eſt, cuius diuiſio in duabus æqualibus partibus fieri poteſt vſque ad monada: vt verbi gratia lxiiij.diuiditur in xxxij:xxxij.in xvj.& xvj.in viij:viii.in iiii: iiii. in duo:ii. verò in i. & i. Pariter impar numerus eſt,qui ſimiliter ſolummodo in duas partes diuidi poteſt ęquales,vt x.in v:xiiii.in vii:xviii.in viiii. & his ſimilia:Impariter par numerus eſt,qui plures diuiſiones, ſecundùm æqualitatem partiũ diuidere poteſt,nõ tamen vſque ad aſſem perueniat:vt verbi gratia xxiiii.in bis.xii:xii.in bis vj:ſex in bis tres, & ampliùs non procedit. Primus & ſimplex numerus eſt,qui monadicam mẽſuram ſolam recipere poteſt:vt verbi gratia iii.v.vii.x. vii. xi.xvii. & his ſimilia. Secundus & compoſitus numerus eſt qui non ſolùm monadicam menſuram, ſed & arithmeticam recipere poteſt:vt verbi gratia viiii.xv.xxi. & his ſimilia.Mediocris numerus eſt, qui quodammodo ſimplex & incompoſitus eſſe videtur, alio verò modo ſecundus eſt cõpoſitus:vt verbi gratia viiii.ad xxv. dum comparatus fuerit:primus eſt & incompoſitus,quia non habet communem numerum niſi ſolum monadicum:ad xv. verò ſi comparatus fuerit,ſecundus eſt& compoſitus:quoniam ineſt illi communis numerus pręter monadicum,id eſt,ternarius numerus,qui nouem menſurat ter terni & xv.ter quini.

Altera diuiſio de paribus & imparibus numeris.

Numerus.
- aut par eſt.
  - aut ſuperfluus.
  - aut indigens.
  - aut perfectus.
- aut impar.

Superfluus numerus eſt,qui deſcẽdit de paribꝰ,is dũ par ſit ſuperfluas partes quãtitatis ſuæ habere videtur:vt xii.habet medietatẽ vi. ſexta pars duo, quarta pars tria.tertia pars iiii. & duodecima pars vnũ.qui omnes aſſumpti fiunt xvi. Indigens numerus eſt qui & ipſe de paribus deſcendit,quantitatis ſuæ ſummam partium inferiorem habet: vt viii. cuius medietas iiii. quarta pars ii. octaua pars,i.quæ ſimul congregatæ partes fiunt vii.Perfectus numerus eſt,qui tamen & ipſe de paribus deſcendit. is dum par ſit,omnes partes ſuas ſimul aſſumptas æquales habet:vt vj. cuius medietas tria, tertia pars ij. vj.pars vnũ. Quæ aſſũptæ partes faciũt ipsũ ſenariũ numerũ.

Tertia

Tertia diuiſio totius numeri.

Hæc tertia diuiſio adiecta eſt, quæ in manuſcripto deſiderabatur.

- Numerus
  - aut ſecundum ſe conſideratur.
  - aut ad aliquid.
    - Numeri ſunt alij inæquales.
    - alij ęquales.
      - Numeri multiplices.
      - Superparticulares.
      - Superpartientes.
      - Multiplices ſuperparticulares.
      - Multiplices ſuperpartientes.
      - Submultiplices.
      - Subſuperparticulares.
      - Subſuperpartientes.
    - Alij ſunt maiores.
    - alij ſunt minores.
      - Submultiplices.
      - Superparticulares.
      - Submultiplices.
      - Superpartientes.

Iam in confeſſo eſt numerum eſſe congregationem monadum, vel venientem à monade multitudinem. Et qui numerus ſecundum ſe conſideratur, putatur eſſe qui à nullo numero diuidi poteſt, niſi à monada tantùm: cùm tamẽ componi poſſe videatur: vt puta, vii. xi. xiii. xvii. & cætera. Quapropter eiuſmodi numeri appellantur primi, quoniam à nullo numero naſcantur, nec æquis analogiis diſtinguantur. Qui verò numeri ab eiuſmodi fluunt, & ab illis exoriuntur. Ab imparibus enim, paria fiunt, nec à pari impar fieri poteſt.

Qui æqualis putatur numerus, ſic iudicandum eſt: vt æqualis omni multiplicatione ſic prodeat, vt æqualis duplo augeatur: ij. iiij. xvj. triplo. ij. vj. xviij. quadruplo. iiij. xvj. & lxiiij.

Inæqualis inæquali multiplicatione augeri poteſt, vt inæqualis maneat: nam bis terna ſex, item bis quaterna octo fiunt: eadémque ratione quater terna xij, quater quater quina xx. quinquies quina xxv. Quod & in omnibus multiplicationibus accidere ſolet.

Maior numerus multiplicatione procedit, vel membrorum vel partium, aut ſimul multiplicatione membrorum & partium. Ratio membrorum in vno pluribúſve: ratio partium in vna parte pluribúſve.

Minor verò eſt numerus, qui vel replicatione minuitur, aut ratione mẽbrorum vel partium. Neque vllã rationem numeri ad numerum inire poſſumus, quæ non intra hæc ſit.

Multiplex numerus

Cúmque primæ ſint in multiplicatione rationes: multiplicationis ratio fuerit, ſenioni ad ternionem, octonario ad quaternarium: contrà ternioni ad ſenionem, quaternario ad octonarium. Aut membrorum rationẽ vincit is numerus, qui nimirum ſolido membro membríſve procedit, qualis eſt nouenarius ad ſenarium.

Superparticularis.

Verùm vbi inter maiores, minoréſque numeros ratio membrorum maior eſt, vincítque ſuperdimidio, aut ſupertertio, aut ſuperquarto, & ſic ad ſuperquintum, ſuperſextum, vlterioremque ratio procedat. Superdimidius ſit, qui ipſum aliquem numerum, & dimidium eius habet. Supertertius, qui ipſum aliquem, & tertium eius. Superquartus, qui

ipſum aliquem quartam partem eius. Eadémque ratio eſt inſtituenda in vlterioribus. Verbi gratia, v. ad iij. dum comparati fuerint, habet in ſe quinarius numerus trinarium numerũ, & ſuper hæc alias partes eius duas. Septem ad quatuor, dum comparati fuerint habent in ſe quatuor, & alias tres partes eius. Viiij ad v. dum comparati fuerint, habent in ſe quinque & alias iiij partes eius. Subſuperpartiens numerus eſt, qui continetur in numero ſuperpartienti cum aliquibus partibus ſuis duabus aut tribus, aut pluribus: vt verbi gratia iij. continetur à v. cum aliis duabus partibus ſuis iiij. à vij. cum quatuor partibus ſuis. Multiplex ſuperparticularis numerus eſt, qui dũ comparatus ad inferiorem ſibi numerũ fuerit, continet in ſe totum inferiorem numerũ multipliciter cũ aliqua parte eius: vt verbi gratia, v. ad ij. dum comparati fuerint, continent in ſe bis bini & vnam partem eius. Nouem ad quatuor dum comparati fuerint, continent in ſe bis quatuor & vnam partem eius & cæteri. Submultiplex ſuperparticularis numerus eſt, qui dum ad fortiorem ſibi numerum comparatus fuerit, continetur à fortiore ſibi multipliciter cum alia vna parte ſua: vt verbi gratia ij ad v. dum comparati fuerint, cõtinetur ab eo bis cum vna parte ſua. Multiplex ſuperparticularis numerus eſt, qui dum comparatus ad inferiorem ſibi numerum fuerit, continet eum multipliciter cum aliis partibus eius: vt verbi gratia viij. ad iij. dum cõmparati fuerint continent in ſe bis ternos cum aliis duabus partibus eius. vj. ad xiiij. dum comparati fuerint, cõtinẽt intra ſe bis ſeni cũ aliis duabus partibus eius. X. ad quatuor dũ cõparati fuerint cõtinẽt eũ bis cũ aliis duabus partibus eius Xviij. ad octo dũ cõparati fuerint cõtinẽt intra ſe bis octo cũ aliis tribus partibus eius. Submultiplex ſuperpartionalis numerus eſt, qui dum ad fortiorem ſibi comparatus fuerit continetur ab eo multipliciter cum aliquibus partibus ſuis: vt verbi gratia, iij. ad vj. continentur bis dum duabus partibus ſuis. iiij. ad xv. continentur tertio cum tribus partibus ſuis.

Sequitur quarta diuiſio totius numeri.

Numeri
- aut diſcreti ſunt.
- aut continẽtes: qui ſunt.
  - lineales.
  - Superficiales.
  - Solidi.

Diſcretus numerus eſt, qui à diſcretis monadibus cõtinetur: vt verbi gratia, iij. à iiij. v. à vi. & reliqui. Continens numerus eſt, qui à coniunctis monadibus continetur: vt verbi gratia, ternarius numerus, ſi in magnitudine intelligatur, ideſt, in linea, aut ſpatium aut ſolidum dicitur continens. Similiter quaternarius & quinarius numeri. Linealis numerus eſt, qui inchoãs à monade linealiter ſcribitur vſque ad finitum. Vnde alpha ponitur pro deſignatione linearum, quoniã hæc litera vnum ſignificat apud Græcos. Superficialis numerus eſt, qui non ſolùm longitudine, ſed & latitudine continetur: vt trigonus numerus, quadratus numerus, quinqueangulus

gulus numerus, circularis numerus, & cæteri; qui ſemper in ſuperficie continetur. Circularis numerus eſt, qui dum ſimiliter multiplicatus fuerit à ſe inchoans ad ſe conuertitur: vt verbi gratia quinquies quini, vices quinque. Solidus numerus eſt, qui longitudine & latitudine vel altitudine continetur: vt ſunt pyramides, qui in modum flammç cōſurgunt. Cubi, vt ſunt teſſeræ. Sphæræ, quibus eſt æqualis vndique retunditas. Sphericus autem numerus eſt, qui à circulato numero multiplicatus, à ſe inchoans ad ſe conuertitur: vt verbi gratia, quinquies quini viginti quinque. Hinc circulus, dum in ſe ipſum multiplicatus fuerit, facit ſphæram, ideſt, quinquies xxv. c xxv. His igitur rebus ſollicita mente tractatis, memento quòd hæc diſciplina ideo cęteris antefertur: quoniam ipſa ſicut ſuperiùs dictum eſt, vt ſit, nullius alterius indiget diſciplinæ. Reliquæ verò quæ ſequuntur, ſicut eius iam qualitas virtutis oſtendit, vt ſint atque ſubſiſtant, indigent Arithmetica diſciplina: quam apud Græcos Nichomachus diligenter expoſuit. Hunc primùm Madaurenſis Apuleius, deinde magnificus vir Boëtius Latino ſermone tranſlatum, Romanis contulit lectitandum. Quibus, vt aiunt, ſi quis ſæpius vtitur, quantum hominibus fas eſt, lucidiſſima proculdubio ratione perfunditur. Datum eſt etiam nobis ex magna parte ſub ipſa viuere diſciplina, quando horas ſphæræ diſcimus: quando menſium circula ſupputamus: quando ſpatium anni redeuntis agnoſcimus. Per numerum ſiquidem ne confundamur, inſtruimur. Tolles ſæculo cōpotum, & omnia ignorantia cæca complectitur. Nec differre poteſt à cæteris animalibus, qui calculi non intelligit quātitatem, & ideo tam glorioſa res eſt, quantum vitæ noſtræ neceſſaria cōprobatur: quoniam per ipſam & ſubſtantia noſtra certiſſimè diſcitur, & expenſarum modus librata ſupputatione erogatur. Numerus eſt qui cuncta diſponit. Per ipſum diſcimus quid primo, quid ſecundo facere debeamus. Nunc veniamus ad Muſicam, quæ ipſo nomine & propria virtute ſuauis eſt.

DE MVSICA.

GAudentius quidam de muſica ſcribens, Pythagoram dicit huius rei inueniſſe primordia, ex malleorum ſonitu & chordarum extenſione percuſſa. Quam amicus noſter vir diſertiſſimus, Mutianus trāſtulit in Latinū, vt ingeniū eius aſſumpti operis qualitas indagaret. Clemēs verò Alexādrinus presbyter in libro, quē cōtra Paganos edidit, Muſicā ex Muſis dicit ſumpſiſſe exordiū ſiue principiū: Muſasque ipſas, qua de cauſa inuentæ fuerint, diligenter exponit. Quæ Muſæ ipſæ appellatæ ſunt ἀπὸ τοῦ μαστεύειν, ideſt, a quærēdo: quòd per ipſas, ſicut antiqui voluerūt, vis carminū & vocis modulatio quæreretur. Inuenimus etiā Cēſorinum, qui ad Q. Cerellium ſcripſit de natali eius die, vbi de Muſica diſciplina, vel de alia parte matheſis non neglegenda diſſeruit, quoniam non inutiliter legitur: vt res ipſæ penetrabiliùs animo frequenti meditatione condantur. Muſica ergo diſciplina per omnes actus vitæ noſtræ à creatione diffunditur. Primùm ſi Creatoris mandata faciamus, & puris mentibus ſtatutis ab eo regulis ſeruiamus. Quicquid enim loquimur, vel intrinſecus venarum pulſibus commouemur, per Muſicos rythmos

harmoniæ virtutibus probatur eſſe ſociatum. Muſica quippe eſt ſcientia bene modulãdi. quòd ſi nos bona cõuerſatione tractemus, talis diſciplinę probamur ſemper eſſe ſociati, quando verò iniquitates gerimus, Muſicam non habemus. Cælum quoque, & terram vel omnia quæ in eis diſpenſatione ſuperna peraguntur, non ſint ſine Muſica diſciplina: quum Pythagoras hunc mundum per Muſicam conditum, & gubernari poſſe, teſtatur. In ipſa quoque religione valde permixta eſt: vt decalogi decachordus, tinnitus cytharę, tympana, organi melodia, cymbalorum ſonus. Ipſum quoque pſalterium ad inſtar inſtrumenti Muſici nominatum eſſe non dubium eſt: eo quòd in ipſo contineatur cœleſtium virtutum ſuauiſſima & grata modulatio. Nunc de Muſicæ partibus, ſicut eſt à maioribus traditum, diſſeramus. Muſica, eſt diſciplina vel ſcientia quæ de numeris loquitur, qui ad aliquid ſunt his qui inueniuntur in ſonis: vt duplum, triplum, quadruplum, & his ſimilia quæ dicuntur ad aliquid.

Muſicæ partes ſunt tres, nam vel eſt illa
- Harmonica.
- Rhythmica.
- Metrica.

Harmonica ſcientia eſt Muſica, quæ decernit in ſonis acutum, & graue. Rhythmica eſt, quæ requiritur in concurſione verborũ vtrum benè ſonus an malè cohæreat. Metrica eſt, quæ menſuras diuerſorum metrorum probabili ratione cognoſcit. Vt verbi gratia heroicum, iambicum elegiacum, & cætera.

Inſtrumentorum Muſicorum genera ſunt tria
- Percuſſionale.
- Tenſibile.
- Inflatile.

Percuſſionalia acitabula ænea & argentea, vel alia quæ & aliquo rigore percuſſa reddunt cum ſuauitate tinnitum. Tenſibilia ſunt chordarũ fila, ſub arte religata, quæ amodò plectro percuſſa mulcent aurium delectabiliter ſenſum: in quibus ſunt ſpecies cytharum diuerſarum. Inflatilia ſunt, quæ ſpiritu reflante completa in ſonum vocis animantur: vt ſunt tubæ, calami, organa, panduria, & cætera huiuſmodi. Reſtat nũc, vt de ſymphoniis dicere debeamus. Symphonia eſt temperamentum ſonitus grauis ad acutum, vel acuti ad grauem modulamen efficiens: ſiue in voce, ſiue in percuſſione, ſiue in flatu.

Symphoniæ ſunt ſex
- prima, Diateſſaron.
- ſecunda, Diapente.
- tertia, Diapaſon.
- quarta, Diapaſon ſimul & Diateſſaron.
- quinta, Diapaſon ſimul & Diapente.
- ſexta, Diſdiapaſon.

Diateſ-

Diateſſaron, ſymphonia eſt, quæ conſtat ex ratione epitrita, & fit ex ſonitibus quatuor, vnde nomen accepit. Diapente, ſymphonia eſt, quæ conſtat ex ratione hemiolia, & fit ex ſonitibus quinque, vnde etiam nomen accepit. Tertia diapaſon, ſymphonia eſt, quæ etiam dioćto dicitur, conſtat ex ratione diplaſia, hoc eſt, dupla: fit autem per ſonitus octo, vnde & nomẽ accepit, ſiue diocto, ſiue diapaſon. quia apud veteres cytharæ ex octo chordis conſtabant. Diapaſon ergo dicta eſt, quaſi ex omnibus ſonitibus conſtans. Quarta, diapaſon ſimul & diateſſaron, ſymphonia eſt, quæ conſtat ex ratione quam habet xxiiij. numerus ad octo numerum: fit autem per ſonitus vndecim. Quinta, Diapaſon ſimul & diapente, ſymphonia eſt, quæ conſtat ex ratione triplaſia: fit autẽ per ſonitus duodecim. Sexta, diſpadiaſon, ideſt, dupla diapaſon, ſymphonia eſt, quæ cõſtat ex ratione tetraplaſia: fit autem per ſonitus quindecim. Tonus eſt totius cõſtitutionis harmonicæ differentia & quantitas, quæ in vocis accentu ſiue tenore conſiſtit.

Toni ſunt quindecim:
- Hypodorius.
- Hypoiaſtius.
- Hypophrygius.
- Hypoæolius.
- Hypolydius.
- Doricus.
- Iaſtius.
- Phrygius.
- Æolius.
- Lydius.
- Hyperdorius.
- Hyperiaſtius.
- Hyperphrygius.
- Hyperæolius.
- Hyperlydius.

I Hypodorius, tonus eſt omnium grauiſſimè ſonans, propter quod & inferior nuncupatur.

II Hypoiaſtius autem, hypodorium hemitonio præcedens.

III Hypophrygius, eſt hypoiaſtium hemitonio, hypodorium tono præcedens.

IIII Hypoæolius eſt hypophrygium hemitonio, hypoiaſtiũ tono, hypodorium tono ſemis præcedens.

V Hypolydius eſt hypoæolium hemitonio, hypophrygium tono, hypoiaſtium tono ſemis, hypodorium ditono præcedens.

VI Dorius eſt hypolydiũ hemitonio, hypoæolium tono, hypophrygiũ tono ſemis, hypoiaſtiũ ditono, hypodorium duobus ſemis tonis, hoc eſt, diateſſaron ſymphonia præcedens.

VII Iaſtius, eſt doriũ hemitonio hypolydiũ tono, hypoæoliũ tono ſemis, hypophrygium ditono, hypoiaſtium duobus ſemis, hoc eſt, diateſſaron ſymphonia, hypodorium tribus tonis præcedens.

VIII Phrygius eſt, iaſtiũ hemitonio, dorium tono, hypolydiũ tono ſemis

hypoçolium ditono,hypophrygium duobus ſemis tonis,hoc eſt,diateſſaron ſymphonia:hypoiaſtium tribus tonis,hypodorium tribus ſemis tonis, hoc eſt,diapente ſymphonia præcedens.

VIIII Æolius phrygium hemitonio, iaſtium tono,doriũ tono ſemis, hypolydium duobus ſemis, hoc eſt, diateſſaron ſymphonia:hypophrygium tribus tonis,hypoiaſtium tribus ſemis,hoc eſt diapente ſymphonia:hypodorium quatuor tonis præcedens.

x Lydius eſt æolium hemitonio,phrygium tono,iaſtium tono ſemis,doriũ duobus tonis,hypolydium duobus ſemis tonis, hoc eſt diateſſarõ ſymphonia:hypoæolium tribus tonis, hypophrygium tribus ſemis tonis, hoc eſt,diapente ſymphonia: hypoiaſtium quatuor tonis, hypodorium quatuor ſemis tonis præcedens.

xi Hyperdorius eſt lydium hemitonio,æolium tono, phrygium tono ſemis, iaſtiũ duobus tonis,hoc eſt diateſſaron ſymphonia: hypolydium tribus tonis, hypoæolium tribus ſemis tonis,hoc eſt, diapẽte ſymphonia:hypophrygium quatuor tonis, hypoiaſtium quatuor ſemis, hypodorium quinque.

xij Hyperiaſtius eſt hyperdorium hemitonio,lydium tono, æolium tono ſemis,phrygium duobus tonis,iaſtium duobus ſemis tonis,hoc eſt,diateſſaron ſymphonia: dorium tribus tonis,hypolydium tribus ſemis tonis, hoc eſt,diapente ſymphonia: hypoæolium quatuor tonis,hypophrygium quatuor ſemis,hypoiaſtium quinque tonis, hypodorium quinque ſemis.

xiij Hyperphrygius eſt hyperiaſtium hemitonio, hyperdorium tono, lydium tono ſemis,æoliũ duobus,phrygium duobus ſemis, hoc eſt,diateſſaron ſymphonia:iaſtium tribus tonis,dorium tribus ſemis,hoc eſt diapente ſymphonia:hypolydium quatuor tonis hypoæolium quatuor ſemis,hypophrygiũ quinque ſemis,hypodorium ſex,hoc eſt, diapaſon ſymphonia præcedens.

xiiij Hyperæolius eſt hyperphrygium hemitonio, hyperiaſtium, tono, hyperdorium tono ſemis:lydium duobus tonis, Æolium duobus ſemis,hoc eſt diateſſaron ſymphonia:phrygium tribus tonis, iaſtium tribus ſemis tonis, hoc eſt diapẽte ſymphonia:dorium quatuor tonis hypolydiũ quatuor ſemis, hypoæolium quinque tonis, hypophrygium quinque ſemis,hypoiaſtium ſex tonis,hoc eſt,diapaſon ſymphonia:hypodorium ſex ſemis tonis.

xv Hyperlydius eſt nouiſſimus & acutiſſimus omnium, hyperæolium hemitonis, hyperphrygium tono, hyperiaſtium tono ſemis, hyperdorium duobus ſemis tonis, hoc eſt diateſſaron ſymphonia: æolium tribus tonis, phrygiũ tribus ſemis tonis,hoc eſt diapente ſymphonia:iaſtiũ quatuor tonis,doriũ quatuor ſemis,hypolydium quinque,hypoæolium quinque ſemis tonis;hypophrygium ſex tonis,hoc eſt diapaſon ſymphonia: hypoiaſtiũ ſex ſemis tonis, hypodorium ſeptem tonis. Vnde claret quoniam hyperlydius tonus omnium acutiſſimus ſeptem tonis præcedit hypodorium omnium grauiſſimũ.in quibus,vt Varro meminit,tantæ vtilitatis virtus oſtenſa eſt,vt excitatos animos ſedaret, ipſas quoque beſtias necnon & ſerpentes,volucres atque delphinas ad auditum ſuæ modulationis attrahe-

traherent. Nam vt Orphei lyram, Sirenarum cantus, tanquam fabuloſa taceamus: quid de Dauid dicimus, qui à ſpiritibus immundis Saulem diſciplina ſaluberrimæ modulationis eripuit, nouóque modo per auditum ſanitatem contulit regi, quam medici nō poterant herbarum poteſtatibus operari? Aſclepiades quoque medicus, maiorum atteſtatione doctiſſimus, phreneticum quendam per ſymphoniam naturæ ſuæ reddidiſſe memoratur. Multa ſunt autem in ægris hominibus per hanc diſciplinam facta miracula. Cælum ipſum, ſicut ſuprà memorauimus, dicitur ſub harmoniæ dulcedine reuolui. Et vt breuiter cuncta complectar, quicquid in ſupernis ſiue terrenis rebus conuenienter ſecūdùm auctoris ſui diſpoſitionem geritur, ab hac diſciplina non refertur exceptum. Gratiſſima ergo nimis vtiliſque cognitio, quæ & ſenſum noſtrū ad ſuperna erigit, & aures modulatione permulcet: quam apud Græcos Alypius, Euclydes, Ptolomæus & cęteri probabili inſtitutione docuerunt. Apud Latinos autem vir magnificus Albinus librum de hac re, compendio, ſub breuitate cōſcripſit, quem in bibliotheca Romæ nos habuiſſe atque ſtudioſè legiſſe retinemus. Qui ſi forte gentili incurſione ſublatus eſt, habetis hic Gaudentium Mutiani Latinum: quem ſi ſolicita intenſione legitis, huius ſcientiæ vobis atria patefacit. Fertur etiam Latio ſermone & Apuleium Madaurenſem inſtituta huius operis effeciſſe. Scripſit etiam & pater Auguſtinus de Muſica ſex libros, in quibus humanam vocem, rhythmicos ſonos & harmoniam modulabilem in longis ſyllabis atque breuibus naturaliter habere monſtrauit. Cenſorinus quoque de accentibus voci noſtræ adneceſſariis ſubtiliter diſputauit, pertinere dicēs ad muſicā diſciplinā: quē vobis inter cæteros tranſcriptū reliqui.

DE GEOMETRIA.

NVnc ad Geometriā veniamus, quæ eſt deſcriptio contemplatiua formarū, documētum etiam viſuale philoſophorū: quod vt præconiis celeberrimis efferrent, Iouem ſuum in operibus propriis Geometrā fuiſſe teſtantur: quod neſcio vtrū laudibus an vituperationibus applicetur: quādo quòd illi pingūt in puluere coloreo, Iouē facere mentiūtur in cælo. Quod ſi vero creatori & omnipotenti domino ſalubriter applicetur, poteſt ex ſentētia forſitan conuenire veritati. Geometra etenim, ſi fas eſt dicere, ſancta diuinitas, quando creatoris ſui, quas hodie, quæ facit exiſtere, diuerſas ſpecies formulaſque cōcedit: quando curſus ſtellarum potentia veneranda diſtribuit, & ſtatutis lineis facit currere quæ mouentur, certáque ſede quæ ſunt fixa conſtituit. Quicquid enim benè diſponitur atque completur, poteſt diſciplinæ huius qualitatibus applicari. Gometria Latinè dicitur terræ dimenſio: quoniam per diuerſas formas ipſius diſciplinæ, vt nonnulli dicunt, primùm Ægyptius dominis propriis fertur eſſe partitus cuius diſciplinæ magiſtri, menſores antè dicebantur: ſed Varro peritiſſimus Latinorum huius nominis cauſam ſic extitiſſe commemorat, dicens priùs quidem homines dimenſiones terrarum terminis poſitis, vacantibus populis, pacis vtilia peſtitiſſe: deinde totius anni circulum menſtruali numero fuiſſe par-

titos: vnde & ipſi menſes,quòd annum metiantur dicti ſunt:verùm poſtquam iſta reperta ſunt,prouocati ſtudioſi ad illa inuiſibilia cognoſcenda, cœperunt quærere:quanto ſpatio à terra luna, à luna ſol ipſe diſtaret & vſque ad verticē cæli quanta ſe menſura diſtenderet:quod peritiſſimos Geometras aſſecutos eſſe commemorat: tunc & dimenſionem vniuerſæ terræ probabili refert ratione collectam:ideóque factum eſt, vt diſciplina ipſa Geometrię nomen acciperet,quod per ſæcula longa cuſtodit:vnde Cenſorinus in libro quem ſcripſit ad Q.Cerelliū,ſpatia ipſa cæli terręque ambitum:per numerum ſtadiorū diſtincta curioſitate deſcripſit. Quem ſi quis recenſere voluerit,multa philoſophorum myſteria vbi legerit, agnoſcet, Geometria verò eſt diſciplina magnitudinis,immobilis & formarum.

Geometria diuiditur.
- In planum.
- In magnitudinem numerabilem.
- In magnitudinem rationabilem, & inrationalem.
- In figuras ſolidas.

Planæ figuræ ſunt; quæ longitudine,& latitudine continentur. Numerabilis magnitudo eſt,quæ numeris Arithmeticæ diuidi poteſt. Magnitudines rationales,& inrationales ſunt: rationales,quorum menſuram ſcire poſſumus: irrationales verò, quorum menſuræ quantitas cognita non habetur.Figuræ ſolidæ ſunt, quæ longitudine, latitudine & altitudine continentur.his partibus, atque diuiſionibus totius Geometriæ diſciplina tractatur.Et numeroſitas illa formarū,quæ ſiue in terreſtribus, ſiue in cæleſtibus eſt,tali expoſitione excluditur: cuius diſciplinæ apud Græcos Euclydes,Apollonius, Achimedes necnō & alij ſcriptores probabiles extiterunt.ex quibus Euclydem tranſlatum in Romanam linguam,idem vir magnificus Boëtius dedit:qui ſi diligēti cura relegatur, hoc quod diuiſionibꝰ prędictis apertum eſt manifeſta intelligentia & clara veritate cognoſcetur.

DE ASTRONOMIA.

AStronomia ſupereſt,quam ſi caſta ac moderata mente perquirimus, ſenſus quoque noſtros,vt veteres dicunt, magna claritate perfundit. quale eſt enim ad cælos animo ſubire, totámque illam machinam ſupernam indagabili ratione diſcurrere, & inſpectiua mentis ſubtilitate,ex aliqua parte colligere,quod tantę magnitudinis archana velauerunt? Nam mundus ipſe,vt quidam dicunt,ſphærica fertur rotunditate collectus,vt diuerſus rerum formarúmque ambitus ſui circuitione concluderetur. De quo librum Seneca conſentanea philoſophis diſputatione formauit,cui titulus eſt,de forma mundi: quem vobis idem relinquimus relegendum. Aſtronomia itaque dicitur,vnde nobis ſermo eſt, aſtrorum lex: quia neſciunt vllo modo, quàm à ſuo creatore diſpoſita ſunt, vel conſiſtere vel moueri: niſi fortè quando aliquo miraculo facto diuinitatis arbitrio commutantur, ſicut Ieſus Naue, tribus horis ſoli in Gabaum vt ſtaret, legitur imperaſſe: & oſtenſam Magis ſtellam, quæ mun-

mundo ſalutarem aduentum domini nũciaret. In paſſione quoque domini Chriſti tribus horis ſol tenebroſus effectus eſt, & his ſimilia. ideo enim & miracula dicuntur, quoniam contra rerum conſuetudines admiranda contingunt. Ferũtur enim, ſicut dicũt Aſtronomi, quæ cælo fixa ſunt: mouẽtur verò planetæ, id eſt erraticæ, quæ curſus ſuos certa tamẽ definitione conficiunt. Aſtronomia eſt itaque, ſicut iam dictũ eſt, diſciplina, quæ curſus cæleſtium ſyderum & figuras cõtemplatur omnes, & habitudines ſtellarum circa ſe, & circa terram indagabili ratione percurrit.

Diuiſio Aſtronomiæ eſt, vt ſit

- vel Sphærica poſitio.
- Sphæricus motus.
- Orientalis locus.
- Occidentalis locus.
- Septentrionalis locus.
- Auſtralis locus.
- Hemiſphærion, quod eſt ſuper terram.
- Hemiſphærion, quod dicitur eſſe ſub terris.
- Numerus circulatoris.
- Præcedentia, vel antegradatio ſtellarum.
- Remotio, vel retrogradatio ſtellarum.
- Status ſtellarum.
- Augmentum computi.
- Ablatio computi.
- In magnitudinem ſolis, lunæ & terræ.
- Eclipſis, & cætera aſchemata, quæ in his continentur.

Sphærica poſitio eſt, per quam cognoſcitur, poſitio ſphæræ qualiter ſit. Sphæricus motus eſt, per quem ſphæræ rite mouentur. Orientalis locus eſt, vnde ſtellæ oriuntur. Occidentalis locus eſt, vbi nobis occidunt aliquæ ſtellæ. Septentrionalis locus eſt, vbi ſol peruenit in fortioribus diebus. Auſtralis locus eſt, vbi ſol peruenit in fortioribus noctibus. Hemiſphęrion eſt, quod eſt ſuper terram, pars cæli quæ tota à nobis videtur. Hemiſphærion ſub terra eſt, vt aiunt, quod videri non poteſt quandiu ſubterra fuerit. Numerus ſtellarum circularium, & per quem cognoſci dicitur per quantum tempus vnaquęque ſtella circulum ſuum implere poteſt, ſiue per longitudinem, ſiue per latitudinem præcedentia, vel ante gradatio ſtellarum eſt, quam Græci προποδισμον vocant: dum ſtella motum ſuum conſuetum cogere videtur, & aliquid præter conſuetudinem præcedit. Remotio, vel retrogradatio ſtellarum eſt, quam Græci ὑπόδισμον, aut ἀναπόδισμον vocant, in quo ſtella, dum motum ſuum agat, ſimul & retrorſum moueri videtur. Status ſtellarum eſt quod Græci ſtirigmon vocant, quia dum ſtella ſemper moueatur attamen in aliquibus locis ſtare videtur: nam & Varro, libro quem de Aſtrologia conſcripſit, ſtellam commemorat ab ſtando dictam. Augmentum computi eſt, quotiens Aſtronomi ſecundum aſtronomicas regulas cõputãtes computũ cõputo addere videtur. Ablatio cõputi eſt, in qua

Aſtronomi ſecundùm aſtronomicas regulas computantes, computum à computo iudicant auferendum. Magnitudo ſolis, lunæ & terræ eſt, quando oſtendunt, quia ſol fortior eſt terra: terra fortior eſt luna, per aliquam quantitatem. Eclypſis ſolis eſt, quotiens in luna triceſima ipſa luna nobis apparet, & per ipſam nobis ſol obſcuratur. Eclypſis Lunæ eſt, quotiens in vmbrā terræ luna incurrit. De Aſtronomia verò diſciplina in vtraq; lingua diuerſorum quidem ſunt ſcripta volumina: inter quos tamen Ptolomæus apud Græcos præcipuus habetur, qui de hac re duos codices edidit, quorum vnum minorem, alterum maiorem vocauit. Aſtronomum is etiam & canones, quibus curſus aſtrorum inueniantur, inſtituit: ex quibus, vt mihi videtur, climata forſitan noſſe, horarum ſpatia comprehendere, lunæ curſum pro inquiſitione paſchali, ſolis eclypſin, ne ſimplices aliqua cōfuſione turbentur, qua ratione fiant aduertere, non videtur abſurdum. Sed enim, vt dictum eſt, climata quaſi ſeptem lineæ ab oriente, in occidentem directæ, in quibus & mores hominum diſpares, & quædam animalia ſpecialiter diuerſa naſcuntur, quæ vocitata ſunt à locis quibuſdam famoſis: quorum primus eſt Meroe, ſecundus Syene, tertius Catochoras, id eſt, Africa, quartus Rhodus, quintus Helleſpontus, ſextus Meſopōtus, ſeptimus Boryſthenes. Horologia quoque, quæ ſolis claritate monſtrantur, diſtinctis quibuſdam regulis, per ſingulos tractus climatū, veraciter aptata conſiſtunt. Quod vtiliter priorum, & maximè Ptolomæi conſtat diligentia perquiſitum eſſe. Alia quoque de talibus non deſpiciēda commoditas, ſi opportunitatem nauigationis, ſi tempus aſſenſuum, ſi æſtatis caniculam, ſi autumni ſuſpectos imbres, inde diſcamus. Dedit enim dominus vnicuique creaturæ ſuæ aliquam virtutem: vt tamen innoxiè de propria qualitate noſcatur. Cætera verò, quæ ſe ad cognitionem ſyderum coniūgunt, id eſt, ad notitiam factorum, fidei noſtræ ſine dubitatione contraria ſunt, & ſic ignorari debentur, vt nec ſcripta eſſe videantur. Vnde doctiſſimus quoque pater Baſilius libro ſexto, quem appellauit Hexameron, cautiſſimè diligentérque tractauit, ab animis hominum huiuſmodi curas ſanctiſſima diſceptatione detruncans: quem prima fronte in octoteucho diximus legi. Hinc & pater Auguſtinus in ſecundo libro de doctrina Chriſtiana meminit dicens, quia familiaris eſt pernicioſiſſimo errori fatua facta cantantium. vnde commodius, honeſtiúſque contemnitur, ſi talis perſuaſio neſciatur. Mūdi quoque figuram curioſiſſimus Varro longæ rotunditati in Geometriæ volumine comparauit, formam ipſius ad oui ſimilitudinem trahens, quod in latitudine quidem rotundum, ſed in longitudine probatur oblongum, comparauit ipſi ouo conſimilās. Sed nobis ſufficit, quantum in ſcripturis ſacris legitur, tantum de hac arte ſentire. quia nimis indecorum eſt, hinc humanam ſequi ſententiam, vnde quantum nobis expedit diuinam noſcimur habere doctrinam.

Explicit liber de Aſtronomia.

INCIPIT COMPVTVS PASCHALIS.

SI noſſe vis quotus annus eſt ab incarnatione domini noſtri Ieſu Chriſti,cõputa triginta ſex per quindecim,fiunt quingenti quadraginta.his ſemper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo. Adde & Indictiones anni cuiꝰ volueris: vt puta decimam vicies ſemel poſt conſulatũ Baſilii iunioris,ſunt quingenti ſexaginta duo. Iſti anni ſunt ab incarnatione Chriſti. Hoc tãtùm memor eſto ſollicitiùs, vt quotiens quintam decimam compleueris Indictionem, quò argumentum poſſit integrum cuſtodiri, quindecim non aſſumas, ſed ad primã ſummam,id eſt,in triginta ſex vnũ ſemper adiicias:vt puta pro triginta ſex, finita quintadecima Indictione,quam in ſuperiore computo addas,triginta ſeptem per quindecim computabis, & annos domini ſine vllo errore poteris reperire.

Si vis ſcire quota eſt Indictio,vt puta vicies ſemel poſt cõſulatũ Baſilij iunioris: ſume annos ab incarnatione domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt quingentos ſexaginta duo.his ſemper adiice tria,fiunt quingẽtì ſexaginta quinque.Hæc partire per quindecim,remanent decẽ,decima eſt Indictio.Si verò nihil remanſerit,quinta decima eſt Indictio.

Si vis cognoſcere quot ſint Epactæ, id eſt adiectiones lunares: ſume annos ab incarnatione domini quot fuerint,vt puta quingentos:hos partire per decem nouem,remanent vndecim. hos per vndecim mulplica, fiunt centum viginti vnum. hos item partire per triginta,remanet vnus. vna eſt adiectio lunaris.

Si vis ſcire adiectiones ſolis,id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies:ſume annos ab incarnatione domini quot fuerint, vt puta quingentos ſexaginta duo,per Indictionẽ decimam annorũ qui fuerint, quartam ſemper adiice, id eſt,nunc centum quadraginta,qui fiunt ſimul ſeptingenti duo.his adde quatuor,hos partire per ſeptem,remanent ſex.Sex ſunt Epactæ ſolis,id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies per ſupra ſcriptam Indictionem vicies ſemel poſt conſulatum Baſilij iunioris.

Si vis ſcire quotus ſit annus circuli decem & nouem annorum:ſume annos domini,vt puta quingentos ſexaginta duo,& vnũ ſemper adiice, finiũt quingenti ſexaginta tres. hos partire per decem & nouem,remanent duodecim.Duodecimus annus eſt cycli decem nouennalis. Quod ſi nihil remanſerit,nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quotus cyclus lunæ eſt, qui decẽnouennali circulo cõtinetur: ſume annos domini,vt puta quingentos ſexaginta duo.& ſubtrahe ſemper duo,fiunt quingenti ſexaginta:hos partire per decem & nouem, remanent nouem.nonus cyclus lunæ eſt decẽnouennalis circuli. quotiens autem nihil remanet,nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quando biſſextus dies ſit: ſume annos domini, vt puta quingentos ſexaginta duo.partire hos per quatuor:ſi nihil remanſerit,biſſextus eſt.Si vnum aut duo,vel tres, biſſextus non eſt. Et ne tibi forſitan aliqua caligo erroris occurrat,per omnem Computum quẽ ducis, ſi nihil ſuperfuerit, eũdem computum eſſe per quẽ duces agnoſce: vt puta ſi per decem

& nouem ducens nihil ſuperauerit, ſcias nonūdecimum eſſe:ſi per quindecim, quintumdecimum:ſi per ſeptem,ſeptimum.

Si vis cognoſcere quota luna feſtus paſchalis occurrat:ſi Martio mēſe paſcha celebratur,cōputa à Septēbri vſque ad Februariū fiunt ſex: his ſemper adiice duo,fiūt octo:& Epactas,id eſt,adiectiones lunę,cuius volueris anni, vt puta Indictionis decimæ,vna fiunt nouem, & dies menſis quo paſcha celebratur,id eſt Martij, triceſimus, fiunt ſimul quadraginta:deduc triginta,remanent decem:luna eſt in die ſuperiùs indicato.

Si verò menſe Aprili paſcha celebramus, computa mēſes à Septembri vſque ad Martium,fiunt ſeptem: his ſemper adiice duo,fiunt nouem: adde & Epactas,id eſt,adiectiones lunæ,cuius volueris anni, vt puta Indictionis decimæ vna qui fiunt decem:& dies menſis quo paſcha celebramus, idem Aprilis nonum,qui ſimul fiunt decem & nouem, ſanè ſi ſuper triginta habueris, ſemper triginta ſubtrahas: tunc autem nona decima luna erit.

Si vis cognoſcere quotus dies ſeptimanæ eſt, ſume dies à Ianuario vſq; ad menſem quem volueris,vt puta vſque ad nonum diem menſis Aprilis, fiunt dies xcviiij. his adiice ſemper vnum ,fiunt centum. Et ſemper adde Epactas ſolis,cuius volueris anni,vt puta decimæ Indictionis ſextæ, fiūt ſimul centum ſex:hos partire in ſeptem,remanet vna: ipſa eſt Dominica paſchalis.

Explicit Computus paſchalis.

MAGNI. AVRELII CASSIODORI. SENATORIS. V.C. ET INLVSTRIS. EXQVÆSTORIS. SACRI. PALATII. EXconſulis ordinarij, exmagiſtri officiorum, præfecti prætorio atque Patricij,in Chronicon ad Theodericum regem

PRÆFATIO.

SApientia principali,qua ſemper magna reuoluitis, in ordinem me conſules digerere cenſuiſtis:vt qui annum ornaueratis glorioſo nomine,redderetis Faſtis veritatis priſtinæ veritatem. Parui libens praeceptis, & librariorum varietate deterſa, operi fidem hiſtoricæ auctoritatis impreſſi;quatenus veſter animus per inluſtres delectatus euentus,blando compendio longiſſimam mundi percurrat ætatem.

Ab Adam primo homine vſque ad diluuium, quod factum eſt ſub Noe, colliguntur anni II ∞ CCXLII.

Diluuium autem factum eſt propter gigantum nimiam feritatem, qui corporis magnitudine parique animi ſaeuitia praeualētes, humanitatis ius omne confunderant.

Et a diluuio vſque ad Ninum,qui primus omnium apud Aſſyrios regnauit,anni DCCCXCIX.

REGES. ASSYRII.

Ninus itaque regnauit apud Aſſyrios annis L I I.

Huius imperij anno X L I I I. natus eſt Abraham. Is etiam condidit Niniuen.

Semiramis vxor Nini regnauit annos X L I I.

Hæc Babyloniæ muros inſtauraſſe memoratur.

Ninias filius Nini & Semiramidis regnauit annis XXXVIII.

Arius regnauit annis XXX.

Arelius regnauit annis X L.

Xerxes, qui & Balaneus regnauit annis XXX.

Armamettes regnauit annis XXXVIII.

Bolechus regnauit annis XXXV.

Baleus regnauit an. L I I.

Altadas regnauit an. XXXII.

Huius temporibus fuit Promethus vir ſapiens.

Mamithus regnauit an. XXX.

Manchaleus regnauit an. XXX.

Huius temporibus Atlas frater Promethei præcipuus aſtrologus habetur.

Iphereus regnauit annis XX.

Mamylus regnauit an. XXX.

Sparetus regnauit annis X L.

Huius temporibus à Cecrope rege Athenae ſunt conditæ.

Aſcades regnauit annis X L.

Huis temporibus Moſes in monte Sina diuinam ſuſcepit legem.

Amyntes regnauit an. X L V.

Huius temporibus Ieſus, ſucceſſor Moſis terram Paleſtinorum Iudae ac genti diſtribuit.

Belochus regnauit an. XXV.

Bellepares regnauit an. XXX.

Lamprides regnauit an. XXXII.

Soſares regnauit an. XX.

Huius tẽporibus equus velociſſimus Peſagus inuenitur.

Lampares regnauit an. XXX.

Panias regnauit an. X L V.

Soſarmus ragnauit annis XIX.

Huius temporibus Argonautarum nauigatio, & Orpheus Thrax muſicus opinabilis habetur.

Mithreus regnauit an. XXVII.

Huius temporibus Hercules athleticam exercuit, & Priamus apud Ilium regnat.

Per hos igitur reges Aſſyriorum colliguntur anni. DCCCLII.

REGES. LATINI.

Latinus regnauit annis XXXII. A quo Latini ſunt appellati.

Huius imperij an. XXV. Troia capta eſt, ad quam Aeneas profugus venit, factuſque gener eius, ei ſucceſſit in regnum.

Aeneas poſt VIII. annos Troiae captae regnauit in Italia an. III.

Aſcanius filius eius regnauit an. XXXVIII. qui Albanum condidit. XXIX.)

Siluius Aeneae filius de Lauinia regnauit annis.

Huius temporibus Homerus poeta fuiſſe memoratur.

Aeneas Siluius regnauit annis XXXI.

Huius temporibus Hebreorum rex Dauid Hieroſolymis regnat.

Latinus Siluius regnauit annis L.

Huius temporibus Amazones Aſiam vaſtauerunt. Carthago condita eſt a Carcedone Tyrio, vt quidã dicunt. Solomon quoque filius Dauid regnans Hieroſolymis templum famoſiſſimum condit.

Alba Siluius regnauit annis XXXIX.

Aegyptus Siluius regnauit an. XXIIII.

Capys Siluius regnauit an. XXVIII.

Capetus Siluius regnauit an. XIII.

Tiberinus Siluius regnauit an. VIII.

Agrippa Siluius regnauit annis X L.

Aremulus Siluius regnauit an. XIX.

Huius temporibus Lycurgus apud Lacedaemonas iura compoſuit.

Auentinus Siluius regnauit annis XXXVII.

A quo mons Romanorum, quia ibi ſepultus eſt, nomen accepit.

Procas Siluius regnauit annis XXIII.

Amulius Siluius regnauit annis X L IIII.

Qui fratrem ſuum Numitorem regno expulit, cuius tempora iſti ſunt applicita.

REGES. ROMANI.

Romulus regnauit annis XXXVIII. A quo Roma condita eſt, & ex Latinis Romani ſunt cõditi. Hic primum C. conſtituit ſenatores.

Huius temporibus Syracuſa, & Catina in Sicilia cõditae ſunt.

Numa Põpilius regnauit annis XLI. Qui duos menſes anno addidit, Ianuarium & Februarium, cum ante hunc X. tantum menſes apud Romanos fuiſſent. Capitolium quoque a fũdamentis conſtruxit. *Cuius etiam temporibus Sibylla in Samo inſignis habita eſt.*

Tullus Hoſtilius regnauit an. XXXII. Qui primus apud Romanos purpura vſus eſt.

Cuius temporibus Chalcedon conditur, & Byzantium, quae nunc Conſtantinopolis appellatur.

Ancus Marcius regnauit annis XXIII. qui ſexto decimo miliario ab vrbe Roma Oſtiã cõdidit.

Tarquinius Priſcus regnauit an. XXXVII.

Huius temporibus Maſſilia in Galliis condita eſt.

Ser. Tullius regnauit an. XXXIIII. qui primus cenſum inſtituit ciuium Romanorum.

His tẽporibus apud Perſas Cyrus primum regnare cœpit.

Tarquinius Supetbus regnauit annis XXXV.

Huius temporibus Pythagoras Phyſicus philoſophus clarus habetur. Expulſo autem vrbe Tarquinio, bini Conſules coeperunt pro vno rege annis ſingulis adminiſtrare rempublicam.

HINC. CONSVLES.

L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.

Hi annum integrum minime tenuerunt ad peragendũ tempus aliis ſubrogatis, id eſt: P. Valerio, Sp. Lucretio, & Horatio Puluillo.

P. Valerius II. & T. Lucretius.

Sp. Lartius, & T. Herminius.

P. Valerius III. & P. Poſtumius.

P. Valerius IIII. & T. Lucretius II.

Agrippa Menenius, & P. Poſtumius.

Opiter Virginius, & Sp. Caſſius.

Poſtumus Cominius, & T. Lartius.

His Coſſ. dictator primus T. Lartius, & magiſter equitum Sp. Caſſius ordinantur.

Ser. Sulpicius, & M'. Tullius.

T. Aebutius, & L. Vetuſius.

Q. Cloelius, & T. Lartius.

A. Sempronius, & M. Minucius.

A. Poſtumius, & T. Virginius.

Ap.Claudius,& P.Seruilius.
C.Virginius,& T.Vetuſius.
Sp.Caſſius,& Poſtumus Cominius.
T.Geganius,& P.Minucius.
M.Minucius,& A.Sempronius.
Sp.Nautius,& Sex.Furius.
T.Sicinius,alias Siccius,& C.Aquillius.
Sp.Caſſius,& Proculus Virginius.
Ser.Cornelius,& Q.Fabius.
L.Aemilius,& K.Fabius.
M.Fabius,& L.Valerius.
Q.Fabius,& C.Iulius.
K.Fabius,& Sp.Furius.
M.Fabius,& Cn.Manlius.
K.Fabius,& T.Virginius.
L.Aemilius,& C.Seruilius.
C.Horatius,& T.Menenius.
A.Virginius,& Sp.Seruilius.
C.Nautius,& P.Valerius.
L.Furius,& C.Manlius.
L.Aemilius,& Opiter Virginius.
L.Pinarius,& P.Furius.
Ap.Claudius,& T.Quinctius Capitolinus.
L.Valerius,& Ti.Aemilius.
T.Numicius, & A.Virginius.
T.Quinctius II.& Q.Seruilius.
T.Aemilius II.& Q.Fabius.
Q.Seruilius,& Sp.Poſtumius.
Q.Fabius II.& T.Quinctius III.
A.Poſtumius Albus & Sp.Furius.
L.Aebutius,& P.Seruilius.
L.Lucretius Tricipitinus,&T.Veturi⁹ Geminus.
P.Volumnius,& Ser.Sulpicius.
C.Claudius,& P.Valerius.
Q.Fabius III.& L.Cornelius Maluginenſis.
L.Minucius,& L.Nautius.
L.Minucius,& M.Horatius Puluillus.
M.Valerius,& Sp.Virginius.
C.Veturius,& T. Romilius.
Sp.Tarpeius,& A.Aternius.
His Coſs.legati Athenas miſſi ad leges deſcribendas.
P.Curiatius,& Sex.Quinctilius.
* Menenius,& P.Seſtius.
Hoc tempore à coſs.ad decemuiros translatum imperiũ eſt,per quos III.annis adminiſtrata reſpublica eſt,atque iterum conſules creati ſunt.
L.Valerius,& M.Horatius.
L.Herminius,& T.Virginius.
M.Geganius,& C. Iulius.
T.Quinctius IIII.& Agrippa Furius.
M.Genucius,& T.Curiatius.
L.Papirius,& L.Sempronius.
M.Geganius II.& T.Quinctius V.
M.Fabius,& Poſtumus Aebutius.
C.Furius Pacilus,& M'.Papirius Craſſus.
Proculus Geganius,& L. Menenius.
T.Quinctius VI.& Agrippa Menenius.
M.Geganius III.& L. Sergius.
M.Cornelius Maluginẽſis,& L.Papirius Craſſus.
C.Iulius II.& L.Virginius.
C.Iulius III.& L.Virginius II.
T.Quinctius Penus,& Cn.Iulius Mento.
L.Papirius Craſſus,& L.Iulius.
L.Sergius II.& Hoſtius Lucretius.
A.Cornelius Coſſus,& T.Quinctius Pennus II.

C.Seruilius Ahala,& L. Papirius Mugillanus.
C.Sempronius,& Q.Fabius Vibulanus.
N.Fabius Vibulanus,& T.Quinctius Capitolinus.
M.Cornelius Coſſus,& L.Furius Medullinus.
Q.Fabius Ambuſtus,& C.Furius Pacilus.
M.Papirius,& C.Nautius.
M'.Aemilius& C. Valerius.
Cn.Cornelius,& L. Furius II.
L.Lucretius,& Ser.Sulpicius Camerinus.
L.Valerius Potitus,& M. Manlius.
His Coſs.poſt urbem captam redeuntes Gallos dux Romanus nomine Camillus extinxit,de quibus triũphans in urbe quaſi & ipſe patriae conditor, Romulus meruit nuncupari.Tunc dignitates mutatae ſunt, & in loco Conſulum per annos XVII.tribuni militares fuerunt,quibus ob inſolentiam remotis, per annos IIII.poteſtas conſulum tribunorumque ceſſauit. Deinde rurſus tribus annis per tribunos militares eſt adminiſtrata reſpublica: Poſt an. XXIIII. reuerſa eſt dignitas conſularis.
L.Sextius de plebe,& L.Aemilius Mamercus patricius.
L.Genucius,& Q.Seruilius.
C.Sulpicius Peticus,& C.Licinius Srolo.
Cn.Genucius,& L.Aemilius Mamercus II.
Q.Seruilius Ahala,& L.Genucius.
C.Sulpicius II.& C.Licinius.
C.Poetelius Balbus,& M.Fabius Ambuſtus.
M Popillius Laenas,& Cn.Manlius.
C.Plautius,& C.Fabius.
C.Marcius,& Cn.Manlius.
M.Fabius Ambuſtus II.& M. Popillius Laenas (II
C.Sulpicius Peticus III. & M. Valerius Publicola.
M.Fabius III. & T.Quinctius.
C.Sulpicius IIII.& M.Valerius II.
P.Valerius,& C.Marcius Rutilus *II.*
C.Sulpicius Peticus,& T.Quinctius Pennus.
M.Popillius *III.*& L.Cornelius Scipio.
L.Furius Camillus,& Ap.Claudius Craſſus.
M.Valerius Coruinus,& M.Popillius Laenas (*IIII.*
T.Manlius Torquatus,& C.Plautius.
M.Valerius II.& C.Poetelius II.
M.Fabius Dorſo,& Ser. Sulpicius Camerinus.
C.Marcius III.& T.Manlius II.
M.Valerius III.& A.Cornelius Coſſus.
C.Marcius Rutilus & Q.Seruilius.
C.Plautius II.& L Aemilius Mamercus.
T.Manlius III.& P.Decius Mus.
Ti.Aemilius Mamercus,& Q.Publilius Philo.
L.Furius Camillus,& C.Maenius.
His Coſs.roſtra nauiũ de Antiatibus in foro fixa ſunt.
C.Sulpicius Longus,& P.Aelius Paetus.
L.Papirius Craſſus,& K.Duilius.
M.Valerius IIII.& M.Atilius Regulus.
Ti.Veturius,& Sp.Poſtumius.
A.Cornelius II.& Cn.Domitius.
His Coſs.pax cum Alexandro rege Epyri facta eſt.
M.Claudius Marcellus,& C.Valerius.
L.Papirius Craſſus II.& L.Plautius Venno.
L.Aemilius Mamercus,& C.Plautius.
C.Plautius Proculus,& P. Cornelius Scapula.
L.Cornelius Lentulus,& Q.Publilius Philo II.
C.Poetelius III.& L.Papirius Mugillanus.
His Coſs.Alexandria in Egypto condita.

L.Furius

L.Furius Camillus II.& Iunius Brutus Sæua.
C.Sulpicius Longus II.& Q.Aulius.
Q.Fabius,& L.Fuluius.
Ti.Veturius Caluinus,& Sp. Poſtumius.
L.Papirius,& Q.Publilius Philo.
L.Papirius,& Q.Aulius Caerretanus.
M.Foſlius,& L.Plautius Venno.
C.Iunius Bubulcus, & Q.Æmilius Barbula.
Sp.Nautius,& M.Popillius.
L.Papirius Iun.& Q.Publilius.
M.Poetelius,& C.Sulpicius.
L.Papirius Curſor,& C.Iunius Bubulcus II.
M.Valerius,& P.Decius.
His Coss.per Ap.Claudium Cenſorem via facta, & aqua inducta eſt, quæ ipſius nomine nuncupantur.
C.Iunius Bubulcus III. & Q.Æmilius Barbula II.
Q.Fabius II.& C.Marcius Rutilus.
Q.Fabius III.& P.Decius II.
Ap.Claudius,& L.Volumnius.
His Coss.viae per agros publica factae.
P.Cornelius Aruina,& Q.Marcius Tremulus.
L.Poſtumius,& Ti.Minucius.
P.Sulpicius Sauetrio, & P.Sẽpronius Sophus.
L.Genucius,& Ser.Cornelius.
M.Liuius,& L.Æmilius.
M.Valerius,& Q.Appuleius.
P.Sulpicius Seuerrio,& P Sempronius Sophus.
L.Genucius,& Ser.Cornelius.
M.Liuius,& L.Æmilius.
M.Valerius,& Q Appuleius.
M.Fuluius Paetus,& T.Manlius Torquatus.
L.Cornelius Scipio,& Cn.Fuluius.
Q.Fabius Maximus IIII.& P.Decius Mus III.
L.Volumnius,& Ap.Claudius.
Q.Fabius V.& P.Decius IIII.
L.Poſtumius Megellus,& M.Atilius Regulus.
L.Papirius Curſor,& Sp.Caruilius.
Q.Fabius Gurges,& D.Iunius Brutus Saeua.
L.Poſtumius,& C.Iunius.
P.Cornelius Rufinus,& M'.Curius Dentatus.
M.Valerius, & Q. Caedici us.
Q.Marcius,& P.Cornelius.
M.Marcellus,& C.Nautius.
M.Valerius,& C.Aelius.
C.Claudius,& M.Aemilius.
C.Seruilius,& L.Coelius.
P.Cornelius Dolabella,& Cn. Domitius.
C.Frabricius,& Q.Aemilius.
L.Aemilius,& Q.Marcius.
P.Valerius,& Ti.Coruncanius.
P.Sulpicius,& P.Decius.
C.Fabricius,& Q.Æmilius.
P.Cornelius,& C.Iunius.
Q.Fabius,& C. Genucius.
M'.Curius,& L.Lentulus.
Ser.Cornelius,& M'.Curius.
C. Fabius,& C.Claudius.
L.Papitius Curſor,& Sp.Caruilius.
C.Quinctius,& L.Genucius.
C.Genutius,& Cn.Cornelius.
P.Sempronius, & Ap.Claudius.
M.Atilius,& L.Iulius Libo.
D.Iunius,& N.Fabius.
Ap.Claudius,& Q.Fuluius.
M'.Valerius,& M'.Otacilius.
L.Poſtumius,& Q.Mamilius.
L.Valerius,& T.Otacilius.
Cn.Cornelius,& C.Duilius.
C.Aquillius,& L.Cornelius.
A.Atilius Calatinus,& Q.Sulpicius.
C.Cornelius,& C.Atilius Serranus.
Q.Caedicius,& L.Manlius.
M.Aemilius Paullus,& Ser. Fuluius Nobilior.
Cn.Cornelius,& A.Atilius.
Cn.Seruilius,& C.Sempronius.
C.Aurelius Cotta,& P.Seruilius.
L.Cæcilius Metellus,& C.Furius.
C.Atilius Regulus,& L.Manlius.
P.Claudius,& L.Iunius.
P.Seruilius,& C.Aurelius.
L. Caecilius,& N.Fabius.
M.Fabius,& M'.Otacilius.
M.Fabius,& C.Atilius.
A.Manlius,& C.Sempronius.
C.Fundanius,& C.Sulpicius.
C. Lutatius Cerco,& A Poſtumius.
Q.Lutatius Catulus,& A.Manlius.
C.Claudius Centho,& M.Sempronius.
C.Mamilius,& Q.Valerius.
His Coss. ludis Romanis primum tragoedia & comoedia à L.Liuio ad ſcaenam data.
Ti.Sempronius.& P.Cornelius.
L.Cornelius,& Q.Fuluius.
C.Licinius,& P.Cornelius.
T.Manlius Torquatus,& C.Atilius.
L.Poſtumius,& Sp.Caruilius.
Q.Fabius, & M'.Pomponius.
M.Lepidus,& M.Poblicius.
C.Papirius,& M.Pomponius.
M.Æmilius,& M.Iunius.
His Coss.Hamilcar Hannibalis pater in Hiſpania bellũ Romanis parans occiſus eſt.Hic ſolitus dicere:quatuor filios contra P.R.ſe velut catulos leoninos educare.
L.Poſtumius,& Cn.Fuluius.
Q.Fabius II.& Sp.Caruilius.
P.Valerius,& M. Attilius.
L.Apuſtius,& M.Valerius.
C.Atilius,& L.Aemilius.
T.Manlius,& Q.Fuluius II.
C.Flaminius,& P.Furius Philus.
M.Marcellus,& Cn.Cornelius.
P.Cornelius,& M.Minucius.
L.Veturius,& C.Lutatius.
His Coss.via Flaminia munita,& circus factus, qui Flaminius appellatur.
.Liuius,& L. Aemilius.
His coss.Hãnibal Hamilcaris filius in Hiſpania bellũ molitur.
P.Cornelius Scipio,& Ti.Sempronius Longus.
Cn.Seruilius Geminus,& C.Flaminius.
L.Aemilius Paullus,& C.Tarentius Varro.
Ti.Sempronius Gracchus, & Q. Fabius Maximus III.
Q.Fabius Maximus IIII.& M.Marcellus II.
Q.Fabius Maximus, & Ti.Sempronius Gracchus. (II.
Q.Fuluius Flaccus III.& Ap.Claudius Pulcher.
Cn.Fuluius.Centumalus,& P.Sulpicius Galba.

M.Marcellus III.& M. Valerius Laeuinus.
Q.Fabius V.& Q.Fuluius Flaccus IIII.
M.Marcellus IIII.& T.Quinctius.
C.Claudius Nero,& M.Liuius Salinator.
L.Veturius Philo,& Q. Cecilius Metellus.
P.Scipio, & P.Licinius Craſſus.
M.Cornelius Cethegus,& P. Sempronius Tuditanus.
Cn.Seruilius Caepio & Cn.Seruilius Germinus.
M.Seruilius Geminus,& Ti. Claudius Nero.
Cn.Cornelius Lentulus,& P.AElius Paetus.
P.Sulpicius Galba, & C.Aurelius Cotta.
L. Cornelius Lentulus,& P. Villius.
Sex.Aelius Paetus,& T. Quinctius Flamininus.
P.Furius,& M. Marcellus.
L. Valerius Flaccus,& M.Porcius Cato.
P.Scipio Africanus II.& Ti.Sēpronius Longus.
L.Cornelius Merula,& Q.Minucius Thermus.
L.Quinctius,& Cn.Domitius Ahenobarbus.
P.Corneli⁹ Scipio Naſica,& M'.Acilius Glabrio.
L.Cornelius Scipio,& C.Laelius Africanus.
M. Fuluius Nobilior,& Cn.Manlius Vulſo.
M.Valerius Meſſalla,& C.Liuius Salinator.
M.Aemilius Lepidus,& C.Flaminius (pus.
Sp.Poſtumius Albinus, & Q. Marcius Philip-
His Coſſ. Athletarũ certamina primũ à Fuluio edita.
Ap.Claudius Pulcher,& M.Sempronius Tuditanus.
P.Claudius Pulcher,& L.Porcius Licinus.
M.Claudius Marcellus,& Q.Fabius Labeo.
His Coſſ. Hannibal apud Pruſiam veneno periјt.
L.Aemilius Paullus,& Cn.Baebius Tamphilus.
P.Cornelius Lentulus, & M. Baebius Tāphilus
A.Poſtumius Albinus,& C. Calpurnius Piſo.
Q. Fuluius,& L. Manlius.
M.Iunius,& Cn.Manlius.
Ti.Sempronius,& C.Claudius.
Cn.Cornelius,& Q. Petillius.
M.Lepidus,& P.Mucius.
Sp.Poſtumius, & Q. Mucius.
L.Poſtumius Albinus,& M.Popillius.
C.Popillius,& P.Aelius.
P.Licinius,& C.Caſſius.
C.Hoſtilius Mancinus,& C.Atilius.
L.Marcius Philippus,& Q. Seruilius.
L.Paullus II.& C. Licinius.
Q.Allius Paetus,& M.Iunius.
M.Marcellus,& C. Sulpicius.
Cn.Octauius,& T. Manlius.
A.Manlius,& Q.Caſſius.
Ti.Sempronius,& M'.Iuuentius.
P. Scipio Naſica, & C.Marcius.
M.Meſſalla,& C. Fannius.
L.Anicius,& M. Cornelius.
Cn. Cornelius Dolabella,& M.Fuluius.
M. Aemilius, & C. Popillius.
His Coſs. Metalla in Macedoniai nſtituta.
Sex. Iulius, & L. Aurelius.
L.Lentulus, & C. Marcius.
P.Scipio,& M.Claudius.
L. Poſtumius, & Q. Opimius.
Q. Fuluius,& T. Annius.
Hi primi conſules Kalendis Ianuariis magiſtratum inierunt propter ſubitum Celtiberia bellum.
M.Marcellus,& L.Valerius.
L.Lucullus, & A.Poſtumius.
L.Quinctius, & M'.Acilius.
L.Marcius,& M'.Manilius.
Sp.Poſtumius,& L.Piſo.
P. Africanus,& C. Liuius.
Cn.Cornelius,& L. Mummius.
Q.Fabius Maximus, & L. Hoſtilius.
Ser.Galba, & L.Aurelius.
Ap.Claudius,& Q.Metellus.
L.Metellus,& Q. Maximus.
Cn. Cæpio,& Q.Pompeius.
Q.Cepio,& C. Lælius.
Cn. Piſo, &. M. Popillius.
P. Scipio,& D. Brutus.
M.Aemilius,& C.Hoſtilius Mancinus.
P. Furius,& Sex.Atilius Serranus.
Ser.Fuluius, & Q.Calpurnius.
His Coſs. Aemilianus Scipio ob Numantinum bellũ, quum candidatus non eſſet conſul creatur.
P.Africanus,& C.Fuluius Flaccus.
C.Mucius,& L.Calpurnius.
P.Popillius,& P. Rupilius.
P.Craſſus,& L.Valerius Faccus.
Ap.Claudius,& M.Perperna.
C.Sempronius,& M'. Aquillius.
Cn.Octauius,& T.Annius.
L. Caſſius,& L. Cinna.
M. Aemilius, & L. Aurelius.
M. Plautius, & M.Fuluius.
C. Caſſius Longinus,& C. Sextius.
Q.Cæcilius, & T. Quinctius.
Cn.Domitius, & C. Fannius.
His Coss. Sextius oppidum ædificauit, in quo Aqua Sextia in Galliis.
L. Opimius,& Q. Maximus.
P.Manilius, & C. Papirius.
L. Cæcilius,& L.Aurelius.
M. Cato,& Q.Marcius,
L.Cæcilius,& Q.Mucius.
C.Licinius Geta,& Q.Maximus.
M.Metellus,& M.Scaurus.
His Coss. L.Metellus, & Cn.Domitius cenſores artem ludicram ex vrbe remouerunt, præter Latinum tibicinem cum cantore, & ludum talorum.
M'.Acilius Balbus,& C.Cato.
C.Cæcilius,& Cn. Papirius.
M. Liuius Druſus, & L.Piſo.
P.Scipio,& L. Calpurnius Beſtia.
Sp.Poſtumius,& M. Minucius.
Q.Metellus, & M.Silanus.
Ser. Galba,& M.Scaurus.
L.Caſſius,& C. Marius.
Q.Seruilius,& C.Atilius Serranus.
His Coſſ. per Seruilium Caepionem conſulem iudicia equitibus & ſenatoribus communicata.
P.Rutilius Rufus,& C.Manilius.
C.Marius II.& C.Flauius Fimbria.
C. Marius III.& L.Aurelius Oreſtes.
C.Marius IIII.& Q. Lutatius.
C.Marius V.& M'.Aquillius.
C.Marius VI.& L.Valerius Flaccus.
M.Antonius,& A.Poſtumius.
Q. Metellus,& T.Didius.
Cn.Lentulus,& P. Craſſus.
Cn.Domitius, & C.Caſſius.

His

His Coſs.Ptolemaus Aegypti rex populum Romanum heredem reliquit.

P.Craſſus,& Q.Scaeuula.

C.Coelius,& L.Domitius.

C.Valerius Flaccus,& M.Herennius.

C.Claudius Pulcher,& M.Perperna.

L.Marcius,& Sex.Iulius.

L.Cæſar,& C.Rutilius Lupus,

Cn.Pompeius,& L.Porcius Cato.

L.Sylla,& Q.Pompeius.

L.Cinna,& Cn.Octauius.

L.Cinna II.& C.Marius VII.

L.Cinna III.& Cn.Papirius.

L.Cinna IIII.& Cn.Papirius II.

His Coſs.Aſiam in XLIIII.*regiones Sylla diſtribuit.*

L.Scipio,& C.Norbanus.

His Coſs.Capitolium cuſtodũ negligentia cõcrematur.

Cn.Carbo III.& C.Marius.

M.Tullius,& Cn.Dolabella.

L.Sylla II.& Q.Metellus.

P.Seruilius,& Ap.Claudius.

M.Lepidus,& Q.Carulus.

M.Æmilius,& D.Brutus.

Cn. Octauius,& C.Curio.

L.Octauius,& C.Cotta.

L.Licinus Lucullus,& M.Cotta.

M.Lucullus,& C.Caſſius.

L.Gellius,& Cn.Lentulus.

Cn.Aufidius,& P.Lentulus.

M.Craſſus,& Cn.Pompeius.

Q.Metellus,& Q.Hortenſius.

His Coſs.à Q.Catulo reparatum dedicatumque Capitolium eſt.

L.Metellus,& Q.Marcius.

C.Piſo,& M'.Glabrio.

M'.Lepidus,& L.Torquatus.

L.Caeſar,& Q.Marcius.

M.Cicero,& C.Antonius.

D.Silanus,& L.Muræna.

M.Pupius,& M.Valerius.

His Coſs.Catilina in agro Piſtorieſi à C.Antonio bello peremptus eſt.

Q.Metellus,& L.Afranius.

C.Caeſar,& M.Bibulus.

L.Piſo,& A.Gabinius.

His Coſs. Clodij rogatione Cicero in exilium eſt profectus.

P.Lentulus,& Q.Metellus.

His Coſs. propter ciuiles diſſenſione per S.C. de exilio Cicero reuocatur.

Cn.Lentulus,& L.Philippus.

Cn.Pompeius,& M.Craſſus.

Ap.Claudius,& L.Domitius.

Cn.Domitius,& M.Meſſalla.

Cn.Pompeius,& Q.Metellus.

M.Marcellus,& Ser.Sulpicius.

L.Paulus,& M.Marcellus.

L.Lentulus,& C.Marcellus.

His Coſs. pernicioſae in Curia conflantur de Pompeio Caeſaréque diſcordia. Sed C. Iulius Caeſar de Galliis veniens Pompeium fugauit Italia: aurum atque argentum Romae de aerario ſuſtulit, ac primus Romanorum ſingulare obtinuit imperium, à quo Caeſares Romani principes appellati: Imperauit autem annis IIII.*menſibus* VI.*Sub quo hi Conſules fuerunt.*

IMPERATORES. ROMANI.

C.Iulius Caeſar I.

C.Iulius Caeſar II. & P.Seruilius.

Q.Fufius,& P.Vatinius.

His Coſs.Caeſar Pompeium Pharſalico praelio ſuperauit, Pompeius fugiens in Aegyptum occiſus eſt.

C. Iulius Caeſar III.& M.Lepidus.

C.Iulius Caeſar IIII.& Fabius Maximus.

His Coſs.C.Iulius Caeſar per quatriduũ triumphauit.

C.Iulius Caeſar V.& M.Antonius.

His Coſs.M Antonius Lupercalibus ſella aurea ſedẽti Caſari diadema renuẽti impoſuit, atque Idibus Martiis Caſar in Pompeia curia occiſus eſt: cui ſucceſsit Octauian⁹ Caſar, qui regnauit annis LVI.*menſibus* VI.*Per qua tempora hy conſules extiterunt.*

OCTAVIANVS. AVGVSTVS. II.

C.Panſa,& A.Hirtius.

His Coſs.Caeſar Octauianus, Antoni⁹, & Lepidus amicitiae foedus inierunt, M.Cicero per Popillium militẽ Caietae occiſus eſt annorum LXIII. *Caſar Octauianus forum Auguſteum aedificauit.*

M. Lepidus,& L.Plancus.

P.Seruilius II.& L.Antonius.

C.Domitius,& C.Aſinius.

L.Cenſorinus,& C.Caluiſius.

Ap.Claudius,& C.Norbanus.

M.Agrippa,& L.Caninius.

His Coſs.lacus Lucrinus in portum conuerſus eſt.

L.Gellius,& M.Cocceius.

Sex.Pompeius,& L.Cornificius.

L.Scribonius,& L.Atracinus.

C. Caeſar,& L.Volcatius.

Cn.Domitius, & C. Soſius.

C.Caeſar II.& M.Meſſalla.

His Coſs.apud Actiũ M.Antonius à Caeſare ſuperatur.

C.Caeſar III.& M.Craſſus.

His Coſs. Nicopolim Caeſar conſtruit, ludos Actiacos inſtituit, Antonius à Caeſare proelio peremptus, Alexandriae in mauſoleo cũ Cleopatra recõditur.

C.Caeſar IIII.&Sex.Appuleius.

C.Caeſar V.& M.Agrippa. II.

His Coſs. Parthorum diſſenſiones per Caſarẽ ſedata.

C.Caeſar VI.& M.Agrippa III.

Caſar leges protulit, iudices ordinauit, prouincias diſpoſuit, & ideo Auguſtus cognominatus eſt. Cuius tẽporibus floruerunt Virgilius, Horatius, & Liuius.

C.Auguſtus Caeſar VII.& T.Statilius.

C.Auguſtus Caeſar VIII.& M.Silanus.

His Coſs.Cantabros Germanos, Salaſſos Caeſar perdomuit.

C.Auguſtus Caeſar IX.& C.Norbanus.

His Coſs.Aſturices & Cantabros per L.Lamiam Caeſar perdomuit.

C.Auguſtus Caeſar X.& Cn.Piſo.

M.Marcellus,& L.Arruntius.

M.Lollius,& Q.Lepidus.

M.Appuleius,& P.Silius.

His coſs.aquilas & ſigna craſſiana de Parthis Caeſar recepit.

C.Sentius,& Q.Lucretius.

His coſs.Caeſari ex prouinciis redeunti currus cum corona aurea decretus eſt, quo aſcendere noluit.

Cn.Lentulus,& P.Lentulus.

C.Furnius,& C.Silanus.

L.Domitius,& P Scipio.

M.Druſus,& L.Piſo.
Cn.Lentulus,& M.Craſſus.
Ti.Nero,& P.Quinctilius.
M.Meſſalla,& P.Sulpicius.
Paullus Fabius,& Q.Ælius.
Iulus Antonius,& Africanus Fabius.
Druſus Nero,& L.Quinctius.

His Coſs.apud Lingonum gentem templum Cæſari Druſus ſacrauit.

C.Aſinius,& C.Marcius.

His Coſs.inter Albim & Rhenū Germani omnes Ti. Neroni dediti, per Sex. Appuleium Pannoni ſubacti.

Ti.Nero,& Cn.Piſo.
D.Lælius,& C.Antiſtius.
C.Auguſtus Cæſar XI.& L.Sylla.
C.Caluiſius,& L.Paſſienus.
C.Lentulus,& M.Meſſalla.

His Coſs.dominus noſter Ieſus Chriſtus filius Dei in Bethleem naſcitur anno imperij Auguſti XLI.

C.Auguſtus Cæſar XII. & M.Plautius.
Coſſus Lentulus,& L.Piſo.
C.Auguſtus Cæſar XIII.& L.Paullus.
P.Vinicius,& P.Alphenus.
M.Seruilius,& L.Lamia.
Sex.Ælius,& C.Sentius.
Cn.Cinna,& L.Valerius.

His Coſs.per dies VIII.*impetu miſeranda clades hominum domorúmque fuit.*

M.Lepidus,& L.Arruntius.
Q.Cæcilius,& A.Licinius.
M.Furius,& Sex.Nonius.
Q.Sulpicius,& C.Poppæus.
P.Dolabella,& C.Silanus.
M.Lepidus,& T.Statilius.
Germanicus Cæſar,& C.Fonteius.
L.Plancus,& C.Silius.
Sex.Pompeius,& Sex.Appuleius.

His Coſs. Imperator Auguſtus *obiit* LXXVI. *anno ætatis ſuæ, imperij autem* LVI.*Nolæ. Huic ſucceſſit in imperiū Ti.Cæſar, qui imperauit annis* XXIII. *Sub quo hi Conſules fuerunt.*

TIBERIVS. CÆSAR. III.

Druſus Cæſar,& C.Norbanus.
Seſenna Statilius,& L.Scribonius.

His Coſs.mathematici vrbe pelluntur.

L.Pomponius,& C.Cæcilius.
Ti.Cæſar, & Germanicus Cæſar.
M.Silanus,& C.Norbanus.

His Coſs.Germanicus Cæſar in Syria mortuus.

M.Valerius,& M. Aurelius.
Ti.Cæſar,& Druſus Cæſar.
D.Haterius,& C.Sulpicius.
C.Aſinius,& C.Antiſtius.

His Coſs.Druſus Cæſar publice funeratur.

Ser.Cornelius,& L.Viſellius.
M.Aſinius,& Coſſus Cornelius.
C.Caluiſius,& Cn. Gerulicus.
L.Piſo,& M.Craſſus.
Ap.Silanus,& P.Silius.
C.Rubellius,& C.Fufius.
M.Vinicius,& L.Caſſius.
Ti.Cæſar V. * Coſs.

His Coſs.dominus noſter Ieſus Chriſtus paſſus eſt, VIII.*Kalend. Aprilis, & defectio ſolis facta eſt, qualis ante vel poſtmodum nunquam fuit.*

Vinicius,& Longinus.
Sulpicius,& Silla,
Perſicus,& Vitellius.
Gallus,& Nonianus.

His Coſs.Perſius Flaccus ſatyricus poeta Volaterris naſcitur.

Gallienus,& Plautianus.

His Coſs. Tiberius Imperator in Campania moritur, cui ſucceſſit C.Cæſar cognomento Caligula, qui regnauit annis tribus & menſibus X.ſub quo hi cōſules extiterunt.

C. CALIGVLA. IIII.

Proculus,& Nigrinus.
Iulianus,& Aſprenas.
Publicola,& Nerua.

His Coſs.Pilatus in multas incidens calamitates, propria ſe manu interfecit.

Cæſar,& Iulianus.

His Coſs.C.Cæſar cognomento Caligula à protectoribus ſuis occiditur in palatio, anno ætatis XXIIII. *cui ſucceſſit Claudius, qui imperauit annis* XIII. *menſibus* VIII.*diebus* XXVIII.*ſub quo hi Conſules fuerunt.*

CLAVDIVS. V.

Cæſar II.& Saturninus.
Secundus,& Venuſtus.

His Coſs. Petrus apoſtolus Romam mittitur, vbi euangelium prædicans XXV.*annis eiuſdē vrbis epiſcopus perſeuerat.*

Tiberius,& Gallius.
Criſpinus,& Taurus.

His Coſs.claudius de Britānis triumphauit, & Orcadas inſulas Romano adiecit imperio.

Vinicius,& Cornelius.

His coſs.inter Theram, & Theraſiam exorta eſt inſula habens ſtadia XXX.

Aſiaticus,& Cornelius.

His coſs.deſcriptio Romæ facta eſt, & inuenta ſunt ciuium Romanorum centena millia, & XLIII.*Thraciæ hucuſque regnum in prouinciam redigitur.*

Tiberius II.& Vitellius.
Vitellius II.& Publicola.
Verannius,& Gallus.
Vetus,& Seruilianus.
Claudius,& Orfitus.
Siluanus,& Siluius.
Tiberius III.& Antoninus.
Silanus,& Otho.

His Coſs. Claudius moritur in Palatio anno ætatis LXIIII.*Huic ſucceſſit Nero, qui regnauit annis* XIII. *menſibus* VII.*diebus* XXVIII. *Sub quo hi conſules fuerunt.*

NERO. CLAVDIVS. VI.

Silanus II.& Antoninus II.
Marcellinus,& Auiola.

His Coſs. ſanctus Paulus Apoſtolus Romam vinctus a Felice præſide deſtinatur.

Probus etiam eruditiſſimus grammaticus Romæ cognoſcitur.

Vrſulus Tholoſenſis celeberrime in Gallia rhetoricam docet.

Nero,& Vetus.
Nero II.& Piſo.
Nero III.& Meſſalla.

Nero IIII. & Cornelius.
Pius, & Turpilianus.
Macrinus, & Gallus.
Craſſus, & Baſſus.

His Coſs. thermae a Nerone aedificatae, quas Neronianas appellauit, cuius odio mutato vocabulo nunc Alexandrinae nominantur.

Siluanus, & Paullinus.

His Coſs. Nero vt ſimilitudinem Troiae ardentis inſpiceret, plurimam partem Romae vrbis incendit.

Teleſinus, & Appuleius.

His Coſs. duae prouinciae factae ſunt, Pontus Polemoniacus, & alpes Cottiae, Cottio rege defuncto.

Captio, & Rufus.
Italicus, & Turpilianus.
Siluanus, & Otho.

His Coſs. Romae ſanctus Petrus & Paullus apoſtoli trucidati ſunt a Nerone, qui turpiter viuens, cum a ſenatu quaereretur ad poenam, e Palatio fugiens ad quartum vrbis milliarium in ſuburbano Nomẽtana via ſeſe interfecit, anno aetatis XXXII. cui ſucceßit Galba, qui regnauit menſibus VII. Poſt hunc Otho menſibus III. diebus V. Poſt Vitellius regnauit menſibus VIII. die vno. Qui omnes infra ſcriptos duos Cõſules tenuerunt.

Veſpaſianus, & Titus.
Veſpaſianus II. & Titus II.

His Coſs. Veſpaſianus ſuſcepit imperium qui regnauit annis IX. menſibus XI. diebus XXII. ſub quo hi conſules fuerunt.

VESPASIANVS. VII.

Veſpaſianus III. & Nerua.
Veſpaſianus IIII. & Titus III.

His Coſs. Titus filius Veſpaſiani Iudaea capta, praeter quos gladio interfecit, centum millia captiuorum publice venundauit.

Veſpaſianus V. & Titus IIII.
Veſpaſianus VI. & Titus V.
Veſpaſianus VII. & Titus VI.

His Coſs. Veſpaſianus incenſum Capitolium adificare orſus eſt.

Commodus, & Rufus.
Veſpaſianus VIII. & Titus VII.

His Coſs. coloſſus erectus eſt habens altitudinis pedes C. & VII.

Veſpaſianus IX. & Titus VIII.
Siluanus, & Verus.
Domitianus, & Meſſallinus.

His Coſs. Veſpaſianus eſt mortuus profluuio ventris, in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius eius ſuccedens, in vtraque lingua diſertißimus regnauit annis II. menſibus II. ſub quo hi conſules extiterunt.

TITVS. VESPASIANVS. VIII.

Domitianus II. & Rufus II.

His Coſs. Titus amphitheatrum Romae aedificauit & in dedicatione eius quinque millia ferarũ occidit.

Domitianns III. & Sabinus.

His Coſs. Titus morbo periit in eadem villa qua pater eius, anno aetatis XLII. Qui ob inſignem manſuetudinem delitiae humani generis appellatus eſt, cui ſucceßit Domitianus frater Titi iunior crudelißimus, qui imperauit annis XV. menſibus V. ſub quo hi conſules fuerunt.

FLAVIVS. DOMITIANVS. IX:

Domitianus IIII. & Rufus III.

His Coſs. Domitianus eunuchos fieri prohibuit.

Domitianus V. & Dolabella.
Domitianus VI. & Rufus IIII.
Flauius, & Traianus.
Domitianus VII. & Nerua.
Traianus II. & Glabrio.

His Coſs. primus Domitianus dominum & deum ſe appellari iußit:

Domitianus VIII. & Saturninus.
Siluanus, & Priſcus.

His Coſs. Quinctilianus ex Hiſpania primus Romae ſcholam publicam, & ſalarium e fiſco accepit, & claruit.

Aſprenas, & Clemens.

His Coſs. multa moenia, & celeberrima Romae facta ſunt, id eſt Capitolium, forum Tranſitorium, Diuorum porticus, Iſeum, Serapium, Stadium, Horrea piperataria, Veſpaſiani templum, Minerua Chalcidica, Odaeum.

Domitianus IX. & Clemens II.

His Coſs. inſignißima Romae facta ſunt, id eſt forum Traiani, thermae Traianae, & Titianae, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta ſudãs, & pãtheõ.

Nerua II. & Rufus.
Fuluius, & Vetus.
Sabinus, & Antoninus.
Nerua III. & Traianus III.
Senecio, & Palma.
Traianus IIII. & Fronto.

His Csos. Apollonius Tyaneus philoſophus inſignis habetur. Domitianus occiſus in Palatio, anno aetatis XXXV. cui Nerua ſuccedens regnat annum vnum, menſes IIII. Sub quo hi conſules fuerunt.

NERVA. COCCEIVS. X.

Traianus V. & Orfitus.
Senecio II. & Sura.

His Coſs. Nerua morbo periit in hortis Saluſtianis anno aetatis LXXII, cum iam Traianum adoptaſſet in filium, cui ſuccedẽs imperauit annis XIX. menſibus VI. diebus XV. Sub quo hi conſules fuerunt.

D. TRAIANVS. XI.

Traianus VI. & Maximus.
Senecio III. & Sura II.
Vrbanus. & Marcellus,
Candidus, & Quadratus.

His Coſs. Traianus de Dacis, & Scythis triumphauit.

Commodus, & Cerealis.

His Coſs. Traianus Hiberos, Sauromatas, Oſroenos, Arabas, Boſphoranos, Colchos in foedus accepit. Seleuciã, Cteſiphontem, & Babilonem occupauit & tenuit.

Senecio IIII. & Sura III.

His Coſs. Traianus in mari rubro claſſem inſtituit, vt per eam Indiae fines vaſtaret.

Gallus, & Bradua.
Africanus, & Criſpinus.
Criſpinus II. & Solenus.
Piſo, & Ruſticus.
Traianus VII. & Africanus.
Celſus, & Criſpinus.

His Coſs. Plinius Secundus Nouocomenſis orator & hiſtoricus inſignis habetur, cuius ingenij plurima opera extant.

Aſta, & Piſo.
Meſſalla, & Pedo.
Aemilius, & Vetus.

Niger, & Apronianus.

His Coss. Traianus Armeniam, Aſſyriam, & Meſopotamiam prouincias fecit.

Clarus, & Alexander.
Hadrianus, & Salinator.
Hadrianus II. & Ruſticus.
Catilius, & Fuluus.

His Coss. Traianus apud Seleuciam Iſauriae profluuio ventris extinctus eſt, anno aetatis LXIII. *menſe IX. die* IIII. *Cuius oſſa in vrna aurea conlocata ſub columna fori, quae eius nomine vocitatur, recondita ſunt: cuius columnae altitudo in* CXL. *pedes erigitur. Huic ſucceſſit Hadrianus vtraque lingua peritiſſimus, Italicae natus ex conſobrina Traiani, qui regnauit annis* XX. *menſibus* X. *diebus* XIX. *Sub quo hi conſules fuerunt.*

HADRIANVS. XII.

Verus, & Augur.

His Coss. Hadrianus Alexandriam a Romanis ſubuerſam, publicis inſtaurauit expenſis.

Auiola, & Panſa.

His Coss. Hadrianus reliqua tributorum vrbibus relaxauit, chartis publicis incenſis, plurimos etiam ipſis tributis liberos fecit.

Paternus, & Torquatus.

His Coss. Plutarchus philoſophus inſignis habetur.

Glabrio, & Apronianus.

His Coss. Nicomediae & Nicenae vrbis plurimis terraemotu conlapſis Hadrianus ad inſtaurationem earum publicas largitur expenſas.

Aſiaticus, & Quintus.
Verus, & Ambiguus.

His Coss. Athenienſibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis & Solonis reliquorumque libris iura (compoſuit.

Gallicanus, & Titianus.

His Coss. iuxta Eleuſinam ciuitatem in Cephiſo fluuio Hadrianus pontem conſtrauit.

Torquatus, & Libo.
Celſus, & Marcellinus.
Pontianus, & Rufinus.
Augurinus, & Sergianus.
Hiberus, & Silanus.

His Coss. Hadrianus a Chriſtianorum perſecutione ceſſauit, & pater patriae eſt appellatus.

Sergius II. & Verus.
Pompeianus, & Atilianus.

His Coss. templum Romae & Veneris factũ eſt, quod nunc Vrbis appellatur.

Pompeianus II. & Commodus.

His Coss. Hadrianus cum inſignes & plurimas aedes Athenis feciſſet agonem edidit, bibliothecãque miri (operis extruxit.

L. Aelius, & Balbinus.
Camerinus, & Niger.
Antoninus, & Praeſens.
Antoninus II. & Praeſens II.
Seuerus, & Syluanus.

His Coss. Aelia ciuitas, id eſt Hieruſalẽ ab Aelio Hadriano cõdita eſt, & in fronte eius portae qua Bethleẽ egredimur, ſus ſcalptus in marmore, ſignificans Romanae poteſtati ſubiacere Iudaeos.

Rufinus, & Torquatus.

His Coss. Hadrianus morbo intercutis aquae apud Baias moritur, maior ſexagenerio; cui ſucceſſit Antoninus Pius, qui regnauit annis XXI. *Sub quo hi conſules fuerunt.*

ANTONINVS. PIVS. XIII.

Torquatus II. & Herodes.
Auiola, & Maximus.
Antoninus III. & Aurelius.
Gratus, & Seleucus.

His Coss. Iuſtinus philoſophus librum pro Chriſtiana religione ſcriptum tradidit Antonino.

Antoninus IIII. & Aurelius II.
Largus, & Meſſalianus.
Torquatus III. & Iulianus.
Orfitus, & Priſcus.
Glabrio, & Vetus.
Gordianus, & Maximus.
Glabrio II. & Homulus.
Praeſens, & Rufus.
Commodus, & Lateranus.

His Coſſ. Apollonius ſtoicus, natione Chalcidicus, & Baſilides Scythopolitanus, philoſophi illuſtres habentur, qui Caeſaris praeceptores fuerunt.

Verus, & Sabinus.
Siluanus, & Augurinus.
Barbatus, & Regulus.
Tertullus, & Sacerdos.
Quinctillus, & Priſcus.
Verus II. & Bradua.
Antoninus V. & Aurelius III.
P. C. Antonini V. & Aurelij IIII.

Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam ſuam duodecimo ab vrbe miliario moritur, anno vitae LXXVII. *Vſque ad hoc tempus ſinguli Auguſti fuerunt. Cui ſucceſſerunt filij ſui, id eſt Marcus Antoninus Verus, & Lucius Annius Antoninus Seuerus, qui regnauerunt annis* XIX. *Sub quibus hi cõſules fuerunt.*

M. ANTONINVS. VERVS. XIII. & L. ANNIVS. ANTONINVS. SEVERVS.

Duo Auguſti cos.
Ruſticus, & Aquilinus.

His Coss. Lucio Caeſari Athenis ſacrificanti ignis in caelo ab occidente in orientem ferri viſus eſt.

L. Aelianus, & Paſtor.
Macrinus, & Celſus.

His Coss. Fronto Orator inſignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis litteris erudiuit.

Orfitus, & Pudens.

His Coss. Lucius Caeſar de Parthis cum fratre Antonino triumphauit.

Pudens II. & Pollio.
Verus III. & Quadratus.
Apronianus, & Paullus.
Priſcus, & Apollinaris.
Cethegus, & Clarus.
Seuerus, & Herennianus.

His Coss. Lucius Annius Antoninus Seuerus anno regni vndecimo inter Concordiam, & Altinum apoplexi extinctus eſt, ſedens cum fratre in vehiculo.

Orfitus, & Maximus.
Seuerus II. & Pompeianus.
Gallus, & Flaccus.
Piſo, & Iulianus.
Pollio, & Aper.
Commodus, & Quinctillus.

His Coss. Marcus Antoninus Verus Imperator Commo-

mo-

modum filium ſuum conſortem regni facit.
Orfitus,& Rufus.
His coss. Imperatores de hoſtibus triumphant, & pecuniam quae fiſco debebatur prouinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romanae vrbis foro incendio concremarunt, ac ne quid bonitatis deeſſet, ſeueriores quaſque leges nouis conſtitutionibus temperarunt.
Commodus II.& Verus II.
His Coss. Antoninus Verus adeo in editione munerũ magnificus fuit, vt centum ſimul leones exhibuerit, qui poſt in Pannonia morbo periit. Commodus filius eius à ſenatu Auguſtus eſt appellatus, qui regnauit annis XIII. Sub quo hi Conſules fuerunt.
ANTONINVS. COMMODVS. XV.
Praeſens,& Gordianus.
Commodus III.& Byrrhus.
Mamertinus,& Rufus.
Commodus IIII.& Victorinus.
Marullus, & Aelianus.
His Coss. Thermae Commodianae, Romae factae ſunt.
Maternus,& Bradua.
Commodus V.& Glabrio.
Criſpinus, & Aelianus.
Fuſcianus,& Silanus.
Duo Silani.
His Coss. Commodus Imperator Coloſſi capite ſublato, ſuae imaginis caput iuſſit imponi.
Commodus VI. & Septimianus.
Apronianus,& Bradua.
Commodus VII. & Pertinax.
His Coss. Commodus ſtrangulatur in domo Veſtiliani, cui ſucceſſit Heluius Pertinax, qui regnauit mẽſib. VI.
HELVIVS. PERTINAX. XVI.
Falco,& Clarus.
His Coss. Pertinax occiditur in Palatio maior ſeptuagenario, cui ſucceſſit Seuerus, prouincia Tripolitana natus oppido Lepti, ſoluſque Afer imperator Romanus fuit, qui regnauit annis XVIII. *Sub quo hi conſules fuerunt.*
SEVERVS. XVII.
Seuerus,& Albinus.
Tertullus,& Clemens.
Dexter, & Priſcus.
Lateranus, & Ruffinus.
Saturninus,& Gallus.
Annulinus,& Fronto.
His Coss. Seuerus Parthos & Adiabenos ſuperauit, Arabaſque interiores ita caecidit, vt regionem eorum Romanam prouinciam faceret.
Seuerus II. & Victorinus.
Fabianus,& Mucianus.
His Coss. Thermae Seuerianae apud Antiochiam & Romae factae, & SeptiZonium inſtructum eſt.
Seuerus III.& Antoninus.
Geta, & Plautianus.
Cilo, & Libo.
Antoninus II.& Geta II.
Albinus,& Aelianus.
Aper,& Maximus.
His Coss. Seuerus in Britannos bellum mouit, vbi vt receptas prouincias ab incurſione barbarica faceret ſecuriores, vallũ per CXXXII. *paſſuum millia à mari ad mare duxit.*
Antoninus III.& Geta III.
Pompeianus,& Auitus.
His Coss. Tertullianus Afer Chriſtianorum ſcriptor celeberrimus habetur.
Fauſtinus,& Rufus.
His Coss. Origenes ſcriptor Alexandriae ſtudiis eruditur.
Gentianus,& Baſſus.
His Coss. Seuerus Imperator Eboraci in Britannia moritur, cui ſucceſſit Antoninus Caracalla Seueri filius, qui regnauit annis VII. Sub quo hi conſules fuerunt.
ANTONINVS. CARACALLA. XVIII.
Duo Aſpri.
Antoninus,& Balbinus.
Meſſalla,& Sabinus.
His Coss. Antoninus Caracalla cognominatur propter genus veſtis, quod Romae erogauerat.
Laetus,& Cerealis.
Sabinus II.& Venuſtus.
His Coss. Antoninus Romae Thermas ſui nominis aedificauit
Praeſens,& Extricatus.
Antoninus,& Aduentus.
His Coss. Antoninus interficitur inter Edeſſam & Carras, anno aetatis XLIII. *cui ſucceſſit Macrinus praefecturam praetorianam gerens: Regnauit autem annũ vnum. Sub quo hi conſules fuerunt.*
MACRINVS. XIX.
Antoninus II. & Sacerdos.
His Coss. Macrinus occiditur in Archelaide, cui ſucceſſit M. Aurelius Antoninus, qui regnauit annis IIII. Sub quo hi conſules fuerunt.
MARCVS. AVRELIVS. ANTONINVS. XX.
Antoninus III. & Comazon.
Gratus & Seleucus.
His Coss. Heliogabalum templum Romae aedificatur.
Alexander,& Auguſtus.
His coſſ. In Palaeſtina Nicopolis, quae prius Emmaus vocabatur, vrbs condita eſt.
Maximus, & Aelianus.
His Coss. M. Aurelius Antoninus Romae occiditur tumultu militari, cui ſucceſſit Alexander Mammaeae filius, qui regnauit annis XXIII. *Sub quo hi conſules fuerunt.*
ALEXANDER. MAMMAEAE. XXI.
Iulianus, & Criſpinus.
His Coss. Alexander Xerxem regem Perſarum vicit.
Fuſcus,& Dexter.
Alexander II. & Marcellus.
Annianus, & Maximus.
His Coss. Vlpianus Iuriſconſultus aſſeſſor Alexandri inſigniſſimus habetur.
Albinus,& Maximus.
His Coss. Thermae Neronianae Alexandrinae vocatae ſunt.
Modeſtus,& Probus.
Alexander III.& Dio.
Gratus,& Seleucus.
His Coss. Origenes Alexandriae clarus habetur.
Pompeianus,& Felicianus.
Lupus,& Maximus.
His Coss. Alexander in matrem Mammaeam vnicè pius fuit, & ob hoc cunctis amabilis.
Maximus, & Paternus.
Maximus II.& Vrbanus.
Seuerus,& Quinctianus.
His Coss. Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari, cui ſucceſſit Maximinus regnans annis III. primus omnium ex corpore militari Imperator electus. Sub quo hi conſules fuerunt.

MAXIMINVS. XXII.

Maximinus, & Africanus.
Perpetuus, & Cornelianus.
Pius, & Proculus.

His Coſs. Maxim. Aquileia occiditur, cui ſucceßit Gordianus qui regnauit annis VI. Sub quo hi Conſules fuerunt.

GORDIANVS. XXIII.

Gordianus, & Auiola.
Sabinus, & Venuſtus.

His Coſs. Gordiano Romã ingreſſo, Pupienus & Balbinus, qui imperium arripuerant, in Palatio occiſi ſunt.

Gordianus II. & Pompeianus.
Atticus, & Praetextatus.
Arrianus, & Papus.
Peregrinus, & Aemilianus.

His Coſs. Gordianus admodum adoleſcens. Parthorum natione ſuperata, cum victor reuerteretur ad patriam, fraude Philippi praefecti praet. haud longe à Romano ſolo interfectus eſt. Gordiano milites tumulum aedificant ſupra Euphratem, oßibus eius Romam reuectis: cui ſucceßit Philippus, qui regnauit annis VI. Qui mox Philippum filium ſuum conſortem regni facit, primuſque omniũ ex Romanis imperatoribus Chriſtianus fuit. Sub quo hi conſules fuerunt.

PHILIPPVS. XXIIII.

Philippus, & Titianus.
Praeſens, & Albinus.
Philippus II. & Philippus.
Philippus III. & Philippus II.
Aemilianus, & Aquilinus.

His Coſs. Milleſimus annus vrbis Romae expletus eſt, ob quam ſolemnitatem innumerabiles Philippus cum filio ſuo beſtias in Circo magno interfecit, ludoſque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo peruigilante celebrauit: quadraginta etiam miſſus natali Romanae vrbis concurrerunt, & Agõ mille annorum actus. Philippus vrbem nominis ſui in Thracia conſtruxit.

Decius, & Gratus.
Decius II. & Etruſcus.

His Coſs. Philippus ſenior Veronae, Romae vero iunior occiditur. His ſucceßit Decius, qui regnauit anno I. menſibus III. Quantum ad conſulatum autem annũ vnum. Sub quo hi conſules fuerunt.

DECIVS. XXV.

Gallus, & Voluſianus.

His Coſs. Decius lauacra publica aedificauit, quae ſuo nomine appellari iußit. Decius cum filio ſuo in Abricio Thraciae loco a Gothis occiditur, cui ſucceßit Gallus cum Voluſiano filio, qui regnauerũt annis II. & menſibus IIII. quantum ad conſulatum autem annis tantum duobus. Sub quibus hi conſules fuerunt.

GALLVS. ET. VOLVSIANVS. XXVI.

Voluſianus II. & Maximus.

His Coſs. Nouatianus apparuit.

Valerianus, & Gallienus.

His Coſs. Gallus & Voluſianus Interramnae interfecti ſunt, quibus ſucceſſerunt Valerianus & Gallienus, qui regnauerunt annis XV. ſub quibus hi conſules fuerunt.

VALERIANVS. ET. GALLIENVS. XXVII.

Valerianus II. & Gallienus II.
Maximus II. & Glabrio.
Valerianus III. & Gallienus III.

His Coſs. Cyprianus primum rhetor, deinde presbyter, ad extremum Carthaginenſis epiſcopus martyrio coronatur.

Tuſcus, & Baſſus.

His Coſs. Valerianus in Chriſtianos perſecutione commota, ſtatim a Sapore Perſarũ rege capitur, ibique ſeruitute miſerabili conſeneſcit.

Aemilianus, & Baſſus.
Saecularis, & Donatus.
Gallienus IIII. & Gentianus.
Gallienus V. & Victorinus.
Albinus, & Maximus.

His Coſs. Graecia, Macedonia, Pontus, Aſia depopulatae per Gothos, aliaſque prouincias Barbarorũ quaſſauit inruptio.

Gallienus VI. & Saturninus.
Valerianus, & Lucillus.
Gallienus VII. & Sabinillus.
Paternus, & Arceſilaus.
Paternus II. & Marinianus.
Claudius, & Paternus.

His Coſs. Mediolani occiditur Gallienus, cui ſucceßit Claudius, qui regnauit anno vno, menſibus IX. Sub quo hi Conſules fuerunt.

CLAVDIVS. XXVIII.

Antiochianus, & Orfitus.
Valerianus, & Baſſus.

His Coſs. Claudius barbaros vaſtantes repellit, & Syrmij moritur. Huic ſucceßit Quinctillus Claudij frater, à ſenatu Auguſtus appellatus, qui XVII. imperij ſui die Aquileia occiditur. Poſt quem Aurelianus factus eſt Imperator, qui regnauit annis V. menſibus VI. Sub quo hi conſules fuerunt.

AVRELIANNS. XXIX.

Quietus, & Voldumianus.
Tacitus, & Placidianus.
Aurelianus, & Capitolinus.

His Coſs. Aurelianum Romae triumphantem captiui Tetricus & Zenobia praeceſſerunt.

Aurelianus II. & Marcellus.

His Coſs. Aurelianus templum Soli aedificauit, Romã firmioribus muris vallat.

Probus, & Paulinus.
Probus II. & Paternus II.

His Coſs. inter Conſtantinopolim & Heracleam Aurelianus occiditur: cui ſucceßit Tacitus, qui regnauit menſes VI. Sub quo hi conſules fuerunt.

TACITVS. XXX.

Probus III. & Paternus III.

His Coſs. Tacitus in Ponto occiſus eſt, & obtinuit Florianus imperium diebus LXXXIIII. Hoc quoque apud Tharſum interfecto, Probus factus eſt imperator, qui regnauit annis VI. menſibus III. Sub quo hi conſules fuerunt.

PROBVS. XXXI.

Meſſalla, & Gratus.

His Coſs. Galliae, quae fuerant a barbaris occupatae, a Probo Romano reſtituuntur imperio.

Probus IIII. & Tiberianus.
Probus V. & Victorinus.

His Coſt. inſana Manicheorum haereſis exorta eſt.

Carus, & Carinus.
Carus II. & Numerianus.
Diocletianus, & Ariſtobolus.

His Coſs. Probus apud Syrmium tumultu militari in turri, quae vocatur Ferrata, occiditur: cui ſucceſ-

ſit

ſit Carus cum filiis ſuis Carino & Numeriano, qui regnauerunt annis II. Sub quibus hi conſules fuerunt.

CARVS XXXII.

Maximus & Aquilinus.

His Coſs, quum Carus deuictis Parthis caſtra ſupra Tigridem poſuiſſet, fulmine ictus interiit.

Diocletianus II. & Maximianus.

His Coſs. Numerianus occiditur, Carinus apud Margii prœlio victus interiit. Poſt quos Diocletianus Dalmata ſuſcepit imperium, qui regnauit annis XX. Sub quo hi conſules fuerunt.

DIOCLETIANVS XXXIII.

Maximianus II. & Ianuarius.

Baſſus, & Quinctianus.

His Coſs. Diocletianus in conſortium regni Herculium Maximianum adſumit.

Diocletianus III. & Maximianus III.

Tiberianus, & Dio.

Hannibalianus, & Aſcleplodotus.

Diocletianus IIII. & Maximianus IIII.

Conſtantius, & Maximus.

Tuſcus, & Annulinus.

Diocletianus V. & Conſtantius II.

Fauſtus, & Gallus.

His Coſs. primus Diocletianus adorari ſe iuſſit vt deũ, & gemmis veſtibus, calceamentiſque conſeruit, cũ ante eum omnes imperatores in modum iudicum ſalutarentur, & tantum chlamydem purpuream a priuato habitu plus haberent.

Diocletianus VI. & Maximianus VI.

Conſtantius III. & Maximus III.

Titianus, & Nepotianus.

Conſtantius IIII. & Maximus IIII.

His Coſs. LX millia Alemannorum caeſa ſunt.

Diocletianus VII. & Maximianus VII.

Diocletianus VIII. & Maximianus VIII.

Conſtantius V. & Maximus V.

Conſtantius VI. & Maximus VI.

His Coſs. Diocletianus & Maximianus Aug. inſigni pompa Romae triumpharunt, antecedentibus currum eorum Narſei coniuge, ſororibus, liberis, & omni põpa, qua Parthos expoliauerant.

Diocletianus IX. & Conſtantinus.

Diocletianus X. & Maximus VII.

His Coſs. Diocletianus Nicomediae, Maximianus Mediolani purpuram depoſuerunt ob aetatis defectum. Et creati ſunt Conſtantius & Galerius: Sed Conſtantius tantum Auguſti dignitate contentus, cum eſſet ocioſus anni ipſius adſcribuntur filio eius Conſtantino, qui natus dicitur ex Helena concubina, qui regnauit annos XXX. menſes X. Sub quo hi conſules fuerunt.

CONSTANTINVS. ET. GALERIVS. XXXIIII.

P.C. Diocletiani X. & Maximi VII.

II. P.C. Diocletiani X. & Maximi VII.

Maximus VIII. & Licinius.

Conſtantinus II. & Licinius II.

Conſtantinus III. & Licinius III.

Voluſianus, & Annianus.

Conſtantinus IIII. & Licinius IIII.

Sabinus, & Rufinus.

Gallicanus, & Baſſus.

Licinius V. & Criſpus.

Conſtantinus V. & Licinius Caeſar.

Conſtantinus VI. & Conſtantinus Caeſar.

Criſpus II. & Conſtantinus Caes. II.

Probianus, & Iulianus.

Seuerus, & Rufinus.

Criſpus III. & Conſtantinus III.

Paulinus, & Iulianus.

Conſtantinus VIII. & Conſtantinus IIII.

Conſtantinus V. & Maximus.

Ianuarius, & Iuſtus.

His Coſs. vicennalia Conſtantini Nicomediae acta, & ſequenti anno Romae edita.

Conſtantinus VIII. & Conſtantinus VI.

Conſtantinus VII. & Symmachus.

Baſſus, & Ablabius.

Pacatianus, & Hilarianus.

His Coſs. ciuitas, quae prius Byzantium dicta eſt, mutato nomine à Conſtantino Conſtantinopolis dedicatur.

Delmatius, & Xenophilus.

Optatus, & Paullinus.

Conſtantinus, & Albinus.

Nepotianus. & Facundus.

Felicianus, & Titianus.

Vrſus, & Polemius.

Conſtantius II. & Conſtans.

His Coſs. Conſtantinus Imperator dum bellum pararet in Perſas, in Acyrone villa publica, iuxta Nicomediam moritur, anno aetatis LXVI. Poſt quem tres liberi eius, id eſt Conſtantinus, Conſtantius, & Conſtans, qui regnauerunt annis XXIIII. menſibus V. diebus XXIII. Sub quibus hi Conſules fuerunt.

CONSTANTINVS. CONSTANTIVS. ET. CONSTANS. XXXV.

Acyndinus, & Proculus.

Marcellinus, & Probinus.

Conſtantius III. & Conſtans II.

His Coſs. Conſtantinus bellum fratri Conſtanti inferens, iuxta Aquileiam Alſa occiditur.

Placidus & Romulus.

Leontius, & Saluſtius.

His Coſs. Francia Conſtante perdomiti, in pacem recepti ſunt.

Conſtantius IIII. & Conſtans III.

Amantius, & Albinus.

P.C. Amantij, & Albini.

Rufinus, & Euſebius.

His Coſs. magnis republica expenſis in Seleucia Syriae portus efficitur.

Philippus, & Sallia.

His coſs. Solis facta defectio.

Limenius, & Catullinus.

Sergius, & Nigrinianus.

His Coſs. Conſtans, haud longe ab Hiſpania, in caſtro cui Helenae nomen eſt, interficitur, anno aetatis XXX. & Conſtantius remanſit in regno.

P.C. Sergij, & Nigriniani.

Conſtantius V. & Conſtans Caeſar.

Conſtantius VI. & Conſtans Caes. II.

Conſtantius VII. & Conſtans Caes. III.

Arbetio, & Lollianus.

His Coſs. Victorinus rhetor. & Donatus grammaticus Romae inſignes habentur.

Conſtantius VIII. & Iulianus Caeſar.

Conſtantius IX. & Iulianus Caes. II.

His Coſſ. magnae Alemannorum copiae apud Argentoratum oppidum Galliarum deletae ſunt.

Titianus,& Caerealis.

Euſebius,& Hypatius.

Conſtantius X.& Iulianus Caes. III.

His Coſſ. Honoratus nomine, primus Conſtantinopoli praefectus vrbi eſſe coepit.

Taurus, & Florentius.

Mamertinus,& Neuitta.

His Coſſ. Conſtantius Mopſocrenis inter Ciliciam Cappadociamque moritur, anno aetatis XLVI. Cui ſucceſſit Iulianus, qui regnauit anno vno. Sub quo hi Cōſules fuerunt.

IVLIANVS. XXXVI.

Iulianus IIII.& Saluſtius.

His Coſſ. Iulianus poſt victoriam apud Perſas occiditur, anno aetatis XXXII. Poſt quem ſequenti die Iouianus ex Primicerio domeſticorum factus eſt Imperator, qui regnauit menſibus VIII. Sub quo hi Conſules fuerunt.

IOVIANVS. XXXVII.

Iouianus,& Varronianus.

His Coſſ. Iouianus Imperator moritur anno aetatis XXXIIII. Poſt quem Valentinianus tribunus Scutariorũ apud Nicaeam Auguſtus appellatus; fratrem Valētem Conſtantinopoli in conſortionē adſumit imperij, qui regnauit annis XIIII. menſibus V. Sub quo hi conſules fuerunt.

VALENTINIANVS. XXXVIII.

Valentinianus,& Valens.

Gratianus,& Dagalaiphus.

Lupicinus,& Iouinus.

His Coſſ. Gratianus Valentiniani filius Ambianis Imperator factus eſt. Apud Atrebatas lana coelo pluuiae mixta defluxit.

Valentinianus II.& Valens II.

Valentinianus N.P.& Victor.

Valentinianus III.& Valens III.

Gratianus II.& Probus.

Modeſtus,& Arintheus.

Valentinianus IIII.& Valens IIII.

His Coſſ. Saxones caeſi. De Vſone in regione Francorum Burgundionum LXXX. fere millia, quot nunquam antea ad Rhenum deſcenderunt. Clearchus vrbi Cōſtantinopoli neceſſariam aquam, & quamdiu ciuitas optabat induxit.

Gratianus III.& Equitius.

P. C. Gratiani III.& Equitij.

Valens V.& Valentinianus.

His Coſſ. Valentinianus apoplexi Brigitione moritur. Poſt quem Gratianus adſumpto in imperio Valentiniano fratre cum patruo Valente regnat.

Gratianus IIII. & Merobaudes.

His Coſſ. Alemannorum circiter XXX. millia apud Argentariam oppidum Galliarum caeſa. Gothi diffunduntur in Thracia.

Valens VI.& Valentinianus II.

His Coſſ. a Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipſe quoque Imperator incenſa domo vbi ſe occultauerat, igne combuſtus eſt: cui ſucceſſit in oriente Theodoſius Theodoſij filius, quem ſibi in cōſortium Gratianus aſciuit. Gratianus itaque cum XIIII. regnaſſet annis cũ Theodoſio regnat annis VI. Sub quibus hi conſules fuerunt.

THEODOSIVS. XXXIX.

Auſonius,& Olybrius.

Gratianus V. & Theodoſius.

His Coſſ. Ambroſius Epiſcopus de Chriſtiana fide multa ſublimiter ſcribit.

Syagrius,& Eucherius.

His Coſſ. Martinus Epiſcopus Turonum Galliae ciuitatis clarus habetur.

Antonius,& Syagrius.

His Coſſ. Athanaricus rex Gothorum Conſtātinopolim venit, ibique vitam exegit.

Merobaudes II.& Saturninus.

His Coſſ. Arcadius Theodoſij Imperatoris filius Auguſtus appellatur.

Ricimer.& Clearchus.

His Coſſ. Gratianus apud Lugdunum captus occiditur. Reſidui Valentinianus & Theodoſius regnant annis VIII. Sub quibus hi conſules fuerunt.

VALENTINIANVS. ET. THEODOSIVS. XL.

Arcadius,& Bauto.

His Coſſ. Hieronymus presbyter in Bethleem poſitus, toto mundo mirabilis habetur.

Honorius N.P. & Euodius.

Valentinianus III.& Eutropius.

Theodoſius II.& Cynegius.

Timaſius,& Promotus.

Valentinianus IIII. & Neoterius.

Titianus, & Symmachus.

Arcadius II.& Rufinus.

His Coſſ. Valentinianus vitae taedio apud Viennam laqueo periit. Theodoſius cum iam per XIIII. annos regnaſſet, cum Arcadio & Honorio regnat annis II. Sub quibus hi conſules fuerunt.

THEODOSIVS. ARCADIVS ET HONORIVS. XLI.

Theodoſius III.& Habundantius.

Arcadius III.& Honorius II.

His Coſſ. Ioannes monachus gratia praeditus Theodoſium conſulentem de euentu belli, quod aduerſum Eugenium mouebat, victorem fore pronuntiat.

Olybrius,& Probinus.

His Coſſ. Theodoſius Eugenium tyrannum vincit & perimit. Auguſtinus beati Ambroſij diſcipulꝰ multa facundia doctrinaque excellens, Hippone regionis Africae Epiſcopus ordinatur.

Hoc tempore Claudianus poeta inſignis habetur.

Theodoſius imperator Mediolani moritur. Poſt quē Arcadius cum iam regnaſſet annis XII, cum fratre Honorio regnat annis XIII. Sub quibus hi conſules fuerunt.

ARCADIVS. XLII.

Arcadius IIII.& Honorius III.

Caeſarius,& Atticus.

Honorius IIII. & Eutychianus.

Mallius, & Theodorus.

Stilico,& Aurelianus.

His Coſſ. Gothi Halarico & Radagaiſo regibus ingrediuntur Italiam.

Vincentius,& Frauitta.

Arcadius V.& Honorius V.

His Coſſ. Polentiae Stiliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugauerunt.

Theodoſius Aug.I.& Rumoridus.

Honorius VI.& Ariſtenetus.

Stilico II.& Anthemius.

Arca-

Arcadius VI. & Probus.

His Coſs. Vandali, & Alani traiecto Rheno Gallias (intrauerunt.

Honorius VII. & Theodoſius II.

Baſſus, & Philippus.

His Coſs. Arcadius Imperator Conſtantinopoli moritur. Honorius cum Theodoſio fratris filio regnauit annis XV. Sub quibus hi conſules fuerunt.

HONORIVS. ET. THEODOSIVS. XLIII.

Honorius VIII. & Theodoſius III.

His Coſs. Vandali Hiſpanias occupauerunt.

Flauius Varari, & Tertullus.

His Coſs. Roma a Gothis Halarico duce capta eſt, vbi clementer vſi victoria ſunt.

Theodoſius Aug. IIII. Cos.

Honorius IX. & Theodoſius V.

His Coſs. Gothi rege Ataulpho Gallias intrauerunt.

Lucianus V.C. Cos.

His Coſs. Burgundiones partem Galliae Rheno tenuere coniunctam.

Conſtantius, & Conſtans.

Honorius X. & Theodoſius VI.

Theodoſius VII. & Palladius.

His Coſs. Gothi placati, Conſtantio Placidiam reddiderunt, cuius nuptias promeretur.

Honorius XI. & Conſtantius II.

Honorius XII. & Theodoſius VIII.

Monaxius, & Plinta.

Theodoſius IX. & Conſtantius III.

His Coſs. Conſtantius ab Honorio in ſocietatem regni recipitur.

Agticola & Euſtathius.

His Coſs. Conſtantius Imperator moritur.

Honorius XIII. & Theodoſius X.

His Coſs. Exercitus ad Hiſpanias contra Vādalos miſſus eſt.

Marinianus & Aſclepiodotus.

His Coſs. Placidia Auguſta a fratre Honorio ob ſuſpicionem inuitatorum hoſtium cum Honorio & Valentiniano filiis ad orientem mittitur, Honorius moritur, & ſolus Theodoſius Romanum imperium tenet annis XXVII. Sub quo hi conſules fuerunt.

THEODOSIVS. XLIIII.

Caſtinus, & Victor.

His Coſs. Theodoſius Valentinianum conſobrinū Caeſarem facit, & cum Auguſta matre ad recipiendum occidentale mittit imperium.

Theodoſius XI. & Valentinianus Caeſar.

His Coſs. Ioannem tyrannum Valētinianus Imperator extinxit, Hūnosque, qui in Italia erant Ioannis praeſidio, per Aetium mira foelicitate dimouit.

Theodoſius XII. & Valentinianus II.

Hierius, & Ardabures.

His Coſs. Bonifacio Africam tenenti infauſte bellū ingeritur. Gens Vandalorum à Gothis excluſa, de Hiſpaniis ad Africam tranſit.

Felix, & Taurus.

His Coſs. Aetius multis Francis caeſis, quem occupauerant propinquam Rheno partem recepit Galliarum.

Florentius, & Dionyſius.

Theodoſius XIII. & Valentinianus III.

Baſſus, & Antiochus.

Aetius, & Valerius.

Theodoſius XIIII. & Maximus.

Aſpar, & Areobinda.

Theodoſius XV. & Valentinianus IIII.

His coss. pax facta cum Vandalis, data eis ad habitādum Africae portione. Cundichariū Burgundionū regē Aetius bello ſubegit, pacemque ei reddidit ſupplicanti, quem non multo poſt Hunni peremerunt.

Iſidorus, & Senator.

Aetius II. & Sigiſuulrus.

His Coſs. Aug. Valentinianus ad Theodoſium principem Conſtantinopolim proficiſcitur, filiamque eius in matrimonium accipit.

Theodoſius XVI. & Fauſtus.

Theodoſius XVII. & Feſtus.

His Coſs. bellum aduerſus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur, & Litorius dux Romanus ab eis capitur. Ginſericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis inuadit.

Valentinianus Aug. V. & Anatolius.

His Coſs. Ginſericus Siciliam grauiter affligit.

Cyrus V C. COS.

Hoc Coſs. Theodoſius Imperator bellum contra Vandalos inefficaciter mouit.

Dioſcorus, & Eudoxius.

His Coſs. Hunni Thracias & Illyricum ſaeua populatione vaſtarunt, cum Ginſerico ab Aug. Valentiniano pax confirmata, & certis ſpaciis Africa inter vtroſque diuiſa eſt.

Maximus II. & Paternus.

Theodoſius XVIII. & Albinus.

His Coſs. Attila rex Hunnorum Bledam fratrem & conſortem in regno ſuo perimit, eiuſque populos ſibi parere compellit.

Valentinianus VI. & Nonius.

Aetius III. & Symmachus.

Callepius & Ardabures.

Poſtumianus, & Zeno.

Aſterius, & Protogenes,

Valentinianus VII. & Auienus.

His Coſs. Theodoſius moritur. Poſt quem Marcianus adſcitus in imperium, qui regnauit annis VII. Sub quo hi Coſs. fuerunt.

Marcianus Aug. & Adelphius.

His Coſs. Romani Aetio duce Gothis auxiliaribus cōtra Attilam in campis Catalaunicis pugnauerūt, qui virtute Gothorum ſuperatus abſceſſit.

Herculanus, & Aſporatius.

His coss. Attila redintegratis viribus Aquileiā magna vi dimicans introiuit, cū quo a Valentiniano Imperatore Papa Leo directus pacem fecit.

Opilio, & Vincomalus.

His Coſs. Attila in ſedibus ſuis moritur.

Aetius & Studius.

His Coſs. Aetius patricius in Palatio manu Valētiniani Imperatoris extinctus eſt. Boetius vero Praefectus praetorio amicis eius circunſtantibus interemptus.

Valentinianus VIII. & Anthemius.

His coss. in campo Martio ab amicis Aetij Valētinianus occiditur. Poſt quem Maximus inuaſit imperiū, qui intra duos menſes à militibus extinctus, in Tiberim proiicitur. Eodem anno per Ginſericum omnibus opibus ſuis Roma vacuata eſt. Poſt Maximum Auitus in Galliis ſumit imperium.

Ioannes, & Varari.

His Coſs. Placentiae depoſuit Auitus imperium.

Conſtantinus, & Rufus.

His Coss. Marciano defuncto Leo Orientis, Maiorianus Italiae ſuſcepit imperium. Sub quibus hi Coss. fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. & Maiorianus Aug.

His Coss. Maiorianus in Africam mouit procinctum.

Ricimer, & Patricius.

Magnus, & Apollonius.

Seuerinus, & Dagalaiphus.

His Coss. Maiorianus immiſſione Ricimeris extinguitur, cui Seuerum natione Lucanum Rauennae ſuccedere fecit in regno.

Leo Aug. II. & Seuerus Aug.

Baſilius, & Vibianus.

Ruſticus, & Olybrius.

His Coss. rex Halanorũ Beorgor apud Bergomum à patricio Ricimere peremptus eſt.

Herminericus, & Baſilicus.

His Coss. vt dicitur, Ricimeris fraude, Seuerus Romae in Palatio veneno peremptus eſt.

Leo Aug. III. Cos.

Puſaeus, & Ioannes.

His Coss. Anthemius a Leone Imperatore ad Italiam mittitur, qui tertio ab vrbe miliario in loco Brontotas ſuſcepit imperium.

Anthemius Aug. II. Cos.

Hoc Cos. in Sicilia Marcellinus occiditur.

Marcianus, & Zeno.

His Coss. Ardaburius imperium tẽtans, iuſſu Anthemij exilio deportatur.

Seuerus, & Iordanes.

His Coss. Romanus patricius affectans imperium capitaliter eſt punitus.

Leo Aug. IIII. & Probianus.

His Coss. Conſtantinopoli affectata tyrannide a Leone principe Aſpar occiditur.

Feſtus, & Marcianus.

His Coss. patricius Ricimer Romae facto Imperatore Olybrio, Anthemium contra reuerentiam principis & ius affinitatis, cum graui clade ciuitatis extinguit, qui non diutius peracto ſcelere gloriatus, poſt XL. dies defunctus eſt, Olybrius autem ſeptimo imperij menſe vitam peregit.

Leo Aug. V. Cos.

Hoc Cos. Gundibato hortante Glicerius Rauennae ſumpſit imperium. Eodem anno Leo nepotem ſuum Leonẽ conſortem facit imperij.

Leo iunior Aug. Cos.

Hoc cos. Imperator Leo ſenior defunctus eſt, cui Zeno ſucceſſit in imperio, qui regnauit annis XVII. Sub quo hi Coss. fuerunt. Eo etiam anno Romae Glicerio Nepos ſucceſſit in regno.

Poſt Coss. Leonis Aug. iunioris.

ZENON. XLVII.

Eodem anno Oreſtes, Nepote in Dalmatias fugato filio ſuo Auguſtulo dedit imperium.

Baſiliſcus II. & Armatus.

His Coss. ab Odouacre Oreſtes & frater eius Paullus extincti ſunt, nomenque regis Odouacer adſumpſit, cũ tamen nec purpura, nec regalibus vteretur inſignibus.

P.C. Baſiliſci II. & Armati.

Illus v.c. cos.

Zeno Aug. II. cos.

Baſilius v.c. Iun. cos.

Placidius v.c. cos.

Hoc Cos. Odouacer in Dalmatiis Odiuam vincit & perimit.

Seuerinus v.c. cos.

Fauſtus V.C. cos.

D.N. Theodericus, & Venantius.

Symmachus V.C. cos.

Decius, & Longinus.

Boetius V.C. cos.

Hoc Coss. Odouacer Phaeba rege Rugorum victo captoque potitus eſt.

Dinamius, & Sifidius.

Frobinus, & Euſebius.

His Coss. feliciſſimus atque fortiſſimus D.N. Rex Theodericus intrauit Italiam, cui Odouacer ad Iſontium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus eſt. Eodem anno repetito conflictu Verouae vincitur Odouacer.

Fauſtus Iun. cos.

Hoc Cos. ad Ducam Fluuium Odouacrem D.N. Theodericus rex tertio certamine ſuperauit, qui Rauennam fugiens, obſidetur incluſus.

Olybrius Iun. cos.

Hoc Coss. Odouacer cum Erulis egreſſus Rauenna, nocturnis horis ad pontem Candidium a D. noſtro rege Theoderico memorabili certamine ſuperatur. Tunc etiam Vandali pace ſuppliciter poſtulata, a Siciliae ſolita depraedatione ceſſarunt. Eodem anno Zeno occubuit, cui Anaſtaſius in orientali ſucceſſit imperio.

ANASTASIVS. XLVIII.

Anaſtaſius Aug. & Rufus.

Albinus V.C. cos.

Hoc Cos. D.N. rex Theodericus Rauennam ingreſſus, Odouacrem molientem ſibi inſidias interemit.

Aſterius & Praeſidius.

Viator V.C. cos.

Paullus V.C. cos.

Anaſtaſius Aug. II. cos.

Paullinus, & Ioannes.

Ioannes V.C. cos.

Patricius, & Hypatius.

Hoc anno D.N. Rex Theodericus Romam cunctorum votis expetitus aduenit, & ſenatum ſuum mira affabilitate tractans, Romanae plebi donauit annonas, atque admirandis moenib. deputata per annos ſingulos maxima pecuniae quantitate ſubuenit, ſub cuius felici imperio plurimae renouantur vrbes, munitiſſima caſtella conduntur, conſurgunt admiranda palatia, magniſque eius operibus antiqua miracula ſuperantur.

Auienus, & Pompeius.

Auienus Iun. & Probus.

His Coss. D.N. Rex Theodericus aquam Rauennam perduxit, cuius formam ſumptu proprio inſtaurauit, quae longis ante fuerat ad ſolum reducta temporibus.

Cethaeus V C. cos.

Hoc Coss. virtute D.N. regis Theoderici victis Bulgaribus Syrmium recepit Italia.

Theodorus, & Sabinianus.

Meſſalla, & Areobinda.

Anaſtaſius Aug. III. & Venantius.

Venantius Iunior, & Celer.

His Coss. contra Francos a Domino noſtro deſtinatur exercitus, qui Gallias Francorum depraeda-

tione

tione confuſas, victis hoſtibus ac fugatis ſuo adquiſiuit imperio.

Importunus V.C. cos.

Boetius V.C. cos.

Felix, & Secundinus.

Paullus, & Muſchianus.

Probus, & Clementinus.

Senator V.C. cos.

Me etiam Cos. in veſtrorum laude temporum adunato clero vel populo Romanae eccleſiae rediit optata cōcordia.

Florentinus, & Anthemius.

His Coss. D.N. rex Theodericus filiam ſuam Domnam Amalaſuintam glorioſi viri D.N. Eutharici matrimonio, deo auſpice, copulauit.

Petrus V.C. cos.

Eo Anno D.N. Eutharicus Cillica mirabili gratia ſenatus & plebis ad edendum exceptus eſt feliciter conſulatum.

D.N. Eutharicus Cillica, & Iuſtin' Auguſt' Coſſ.

Eo anno multa vidit Roma miracula editionibus ſingulis, ſtupente etiam Symmacho orientis legato diuitias Gothis Romaniſque donatas dignitates ceſſit in Curia: muneribus amphitheatralibus diuerſi generis feras, quas praeſens aetas pro nouitate miraretur, exhibuit. Cuius ſpectaculi voluptates etiam exquiſitas Africa ſub deuotione tranſmiſit. Cunctis itaque eximia laude completis, tanto amore ciuibus Romanis inſederat, vt eius adhuc praeſentiam deſiderantibus Rauennam ad glorioſi patris remearet aſpectus, vbi iteratis editionibus tanta Gothis Romaniſque dona largitus eſt, vt ſolus potuerit ſuperare quem Romae celebrauerat conſulatum.

Igitur vt effuſam annorum ſeriem auctorum teſtificatione digeſtam, ſub breuitatis compendio redigamus:

Ab Adam vſque ad diluuium, ſicut ex Chronicis Euſebij Hieronymi collegimus, anni ſunt ∞ ∞ *CCXLII.*

A diluuio vſque ad Ninum Aſſyriorū regē anni ſunt DCCCXCIX.

A *Nino vſque ad Latinū regem anni ſunt* DCCCLII.

A Latino rege vſque ad Romulū anni ſunt CCCCLVII.

A Romulo vſque ad Brutum & Tarquinium primos Conſules anni ſunt CCXL.

A Bruto & Tarquinio vſque ad conſulatum veſtrum, ſicut ex Tito Liuio & Aufidio Baſſo, & Paſchali virorum clarorum auctoritate firmato collegimus, anni ſunt ∞ XXXI.

Ac ſi totus ordo ſaeculorum vſque ad conſulatū veſtrū colligitur, anni ſunt V ∞ *DCCXXI.*

M. AVRELII. CASSIODORI. CHRONICORVM

FINIS.

CHRONICA IORDANI

EPISCOPI RAVENNATIS CIVITATIS DE ORIGINE AC VOCABVLIS GENTIS GOTHORVM,

edita ad Caſtalium, ſumptáque ex auctoribus, id eſt, Senatore, Ablabio, Priſco, Ioſyppo, Lucano, Pomponio, Dione, Pompeio Trogo, Virgilio, Dicineo, Comoſaco, Samolxe, Zeuta, Deuxippo, Libio Titio, Oroſio Paulo, Simmacho, Strabone, Cornelio, Claudio Tholomeo.

Caßiodorus Senator ſcripſit xij. libros hiſtoriæ Gothorum, ſicut ipſe aſſerit in prologo epiſtolarum ſuarum. huius hiſtoriæ ſummam, aliorúmque prænotatorum, Iordanus Epiſcopus in vnum coartauit.

IORDANVS CASTALIO S. D.

VOlentem me paruo ſubuectum nauigio, oram tranquilli [a] litoris attingere, & minutos de priſcorum (vt quidam ait) ſtagnis piſciculos legere, in altum frater Caſtali laxare vela compellis, relictóque opuſculo, quod intra manus habeo, id eſt de [b] breuiatione Chronicorum, ſuades vt noſtris verbis duodecim Senatoris volumina de origine [c] actúque Getarum ab olim [d] vſque nunc per generationes regéſque deſcendēte, [e] in vnum, & hoc paruo libello coartem. Dura ſatis imperia, & tanquam ab eo, qui pondus huius operis ſcire nolet, impoſita. Nec illud aſpicis, quòd tenuis mihi eſt ſpiritus ad implendam eius tam magnificam dicendi tubam. [f] Superat nos hoc pondus, quòd nec facultas eorumdem librorum nobis

a maris ſtringere.
b abbreuiatione.
c actibúſque.
d &c.
e Deſcendendum.
f Super enim omnes eſt.

datur,quatenus eius ſenſui inſeruiamus. Sed vt non mentiar, ad triduanam lectionem diſpenſatoris eius beneficio libros ipſos antehac relegi. Quorum quanuis verba non recolo,ſenſus tamen & res actas credo me integrè tenere. Ad quos [a] *nonnulla ex hiſtoriis Græcis ac Latinis addidi conuenientia, initium,finémque, & plura in medio mea* [b] *dictatione permiſcens. Quare ſine contumelia quod exegiſti, ſuſcipe libens, libentiſsimè lege: & ſi quid parum dictum eſt,& tu, vt vicinus genti, commemoras, adde.* [c] *Ora pro me frater chariſsime.*

INCIPIT HISTORIA GOTHORVM.

MAiores noſtri,vt refert Oroſius,totius terrę circulum oceani limbo circumſeptum [d] triquetrum ſtatuere, eiúſque tres partes, Aſiam, Europam,& Africam vocauere. De quo tripartito orbis terrarum ſpacio innumerabiles penè ſcriptores exiſtunt,qui non ſolum vrbium, locorúmve poſitiones explanant,verùm etiam & quod eſt liquidius,paſſuũ miliariúmque dimetiuntur quantitatem. Inſulas quoque marinis fluctibus intermixtas,tam maiores,quàm etiam minores,quas Cycladas, vel Sporadas cognominant,in immenſo maris magni pelago ſitas determinant. Oceani vero intrãſmeabilis vlteriores fines non ſolum deſcribere quis aggreſſus [e] eſt, verùm etiam nec cuiquã licuit transfretare:quia reſiſtente vlua,& ventorum ſpiramine quieſcente [f] inpermeabiles eſſe ſentiantur,& nulli cogniti,niſi ſoli ei,qui eos conſtituit. Citerior verò eius pelagi ripa,quam diximus,totius mundi circulum in modum coronæ ambiẽs, fines ſuos curioſis hominibus, & qui de hac re ſcribere voluerunt,perquaquam innotuit, quia & terræ circulus ab incolis poſſidetur. Et nonnullæ inſulæ in eodem mari habitabiles ſunt, vt in orientali plaga,& Indico oceano [g] Hippodes,Iamneſia,ſole peruſtæ,quamuis inhabitabiles,tamen omnino ſui ſpacio longo latóque extenſæ. [h] Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis,vel poſſeſſionibus, [i] dicunt munitiſſimas vrbes,decoram Sedaliam, omnino gratiſſimam [k] Sileſtantinam,necnon [l] Etheron,licet non ab aliquo ſcriptore dilucidas,tamen ſuis poſſeſſoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus [m] aliquantulas inſulas, & penè cunctas ob frequentiam euntium & redeuntium notas. Et ſunt iuxta fretum Gaditanum haud procul, vna Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamuis nonnulli & illa gemina Galliciæ & Luſitaniæ promontoria in oceani inſulis ponant. In quorum vno templum Herculis,in alio monumentum adhuc conſpicitur Scipionis.tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius,quàm ad Oceani pertinent inſulas. Habet tamen & alias inſulas interius in ſuo æſtu,quæ dicuntur Baleares. Habet & aliam Meuaniam: necnon Orcadas numero [n] xxxiiij.quamuis non omnes excultas.Habet [o] & in vltimo plagæ occidentalis aliam inſulam nomine Thyle,de qua Mantuanus: (Italia)

-tibi ſeruiat vltima Thyle.

Habet quoque [p] is ipſe immenſus pelagus in parte arctoa,id eſt, ſeptentrionali [q] amplam inſulam nomine [r] Scanziam,vnde nobis ſermo, ſi dominus iuuerit, eſt aſſumendus: quia gens,cuius originem flagitas,ab huius inſulæ gremio velut examen apum erũpens,in terram Europæ aduenit.Quomodo verò,aut qualiter, in ſubſequentibus (ſi dominus donauerit) explanabimus.Nunc [ſ] autem de Britannia inſula, quæ in ſinu Oceani inter Hiſpanias, Gallias, & Germaniam ſita eſt,vt potuero,paucis abſoluam. Cuius licet magnitudinem olim nemo (vt refert Liuius) circumuectus eſt, multis tamen data eſt varia opinio de ea loquendi. Quamdiu ſiquidem armis inacceſſam Romanis, Iulius Cæſar præliis, ad gloriam tantum quæſitis, aperuit: deinceps mercimoniis, aliáſque ob cauſas multis patefacta mortalibus, non indiligenti, quæ ſecuta eſt, ætati, certius ſui prodidit ſitum: quem, vt à Græcis Latiníſque autoribus accepimus, perſequimur: [t] Triquetram eam plures dixere, cono ſimilem,inter ſeptentrionalem, occidentalémque plagam proiectam, vno, qui magnus eſt, angulo in Rheni oſtia [u]: dehinc correpta latitudine obliqua retro [x] abſtractã in duos exire alios: geminóque latere longiorẽ [y] Galliam prætendit, atque Germaniam.In duobus milibus trecentis decem ſtadiis lati-

a & ex nonnullis.
b dictione.
c Orans.
d triquadrũ.
e non.
f inremeabilis eſſe ſenitur & nulli cognita niſi ei qui eã conſtituit.
g Hippopodes iã neſciã ſolib' peruſtã quãuis inhabitabilem tamen omnino ſui ſpacio in longũ latúmque extẽſam.
h Taprobanã.
i decẽ minutiſsima vrbes decorãtur,ſed & aliam,
k Silephantinam.
l & Theron.
m aliquãtas.
n XXIII.
o & nec.
p ipſum immenſum.
q amplisſimã.
r Scãdzã.al. Scauraũ.al. Scãdiam.al. Scandram.
ſ enim.
t triquadrã.
u ſpectantem
x abſtractam
y Galliã prætendi ac Germãnia.

latitudo eius vbi patentior: longitudo non vltra ſeptem millia centum triginta duo ſtadia fertur extendi: modò verò dumoſa, modò ſylueſtri iacere planicie, montibus etiam nonnullis increſcere: mari tardo circumflua, quod nec remis facilè impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumeſcat, quia remotæ longius terræ cauſas motibus negant, quippe illuc latius, quàm vſquam, æquor extenditur. Refert [a] autē Strabo, Græcorum nobilis ſcriptor, tantas illam exhalare nebulas, [b] madefactam Oceani crebris excurſibus, vt [c] ſubtectus ſol per illum penè totum fœdiorem, qui ſerenus eſt, diem negetur aſpectui, noctem quoque clariorem. In extrema eius parte [d] Memma, quam Cornelius etiam annalium ſcriptor narrat, metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem [e] omnibus, quia pecora magis, quàm homines [f] alat. Labi verò per eam multa quàm maxima, relabique flumina, gemmas margaritáſque voluentia, ſylorum colorati vultus, torto plerique crine & nigro naſcuntur: Calidoniam verò incolentibus, rutilæ comæ, corpora magna, ſed [g] fluida: qui Gallis ſiue Hiſpanis quibuſque attenduntur [h] aſſimiles. Vnde coniectauere nonnulli, quod [i] ea ex his accolas [k] continuo vocatos acceperit. inculti æquè omnes populi, Regéſque populorum: cunctis tamen in Calidoniorum [l] metallum conceſſiſſe nominandi, autor eſt Dio celeberrimus ſcriptor annalium. Virgeas habitant caſas, communia tecta cum pecore, ſiluæque illis ſæpè ſunt domus. Ob decorem neſcio, an aliam [m] ob rem, ferro pingunt corpora. Bellum inter ſe aut imperij cupidine, aut amplificandi, quæ poſſident, ſæpius gerunt, non tantùm equitatu vel pedite, verùm etiam bigis, curribúſque falcatis: quos more vulgari Eſſedas vocant. Hæc pauca de Britanniæ inſulæ forma dixiſſe ſufficiat. ad [n] Scanziæ inſulæ ſitum, quam ſuperius reliquimus, redeamus. De hac enim in ſecūdo ſui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ deſcriptor egregius meminit, dicens. Eſt in oceani arctoo ſalo poſita inſula magna nomine [o] Scanzia, in modum folij [p] cedri, laterib. pandis [q] poſt longum ductum concludens ſe: eius ripas influit oceanus. Hæc à fronte poſita eſt Viſtulæ fluuij, qui Sarmaticis montibus ortus, in conſpectu Scanziæ ſeptentrionali Oceano triſulcus illabitur, Germaniam Scythiámque [r] determinans. Hæc ergo habet ab oriente vaſtiſſimum lacum, in orbis terræ gremio: vnde Vagi fluuius velut quodam ventre generatus in oceanum vndoſus euoluitur. Ab occidente nanque immenſo pelago circundatur: à ſeptentrione quoque innauigabili eodem vaſtiſſimo concluditur oceano, ex quo quaſi quodam brachio exeunte, ſinu diſtento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes, quæ carnibus tantùm viuunt: [ſ] ibi etiam paruæ, [t] ſed plures perhibentur inſulæ eſſe diſpoſitæ, ad quas ſi congelato mari ob nimium frigus lupi tranſierint, luminibus feruntur orbari. ita non ſolum inhoſpitalis hominibus, verùm etiam beluis terra crudelis eſt. In Scanzia verò inſula, vnde nobis ſermo eſt, licet multæ & diuerſæ maneant nationes, ſeptem [u] tamen earum nomina meminit Ptolemæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus [x] nunquam repetitur. In cuius parte arctoa gens Adogit conſiſtit, quæ fertur in æſtate media quadraginta diebus & noctibus luces habere continuas: itémque brumali tempore, eodem dierum noctiúmque numero lucem claram neſcire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis damnóque impar eſt. & hoc quare? Quia prolixioribus diebus ſolem ad orientem per axis marginem vident redeuntem, breuioribus verò non ſic conſpicitur apud illos, ſed aliter, quia [y] auſtrina ſigna percurrit, & qui nobis videtur ſol ab imo ſurgere, [z] illis per terræ marginem dicitur [a] circuire. Aliæ verò ibi ſunt gentes [b] tres Crefennæ, qui frumentorum non quæritant victum, ſed carnibus ferarum, atque ouis auium viuunt: vbi tāta paludibus fœtura ponitur, vt & augmentum præſtent generi, & ſatietatem ac copiā genti. Alia verò gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis vtūtur eximiis. Hi quoque ſunt, qui in vſus Romanorū Saphirinas pelles commercio interueniēte, per alias innumeras gentes trāſmittunt, famoſi pellium decora nigredine. Hi quū inopes [c] viuūt, ditiſſimè veſtiūtur. [d] Sequūtur deinde diuerſarum turba nationum, Theuſthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida: quorum omniū ſedes ſub [e] humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarū gentiū incurſionibus infeſtantur. Poſt hos Athelnil, Finnaithæ, Feruit, Gautigoth, acre hominū gen9, & ad bella prōptiſſimū. Dehinc mixti [f] Euageræ Othingis. Hi omnes exeſis rupibus, quaſi caſtellis inhabitant, ritu beluino. Sunt [g] ex his exteriores Oſtrogothæ, Raumaricæ, [h] Raugnaricij, Finni mitiſſimi, Scāziæ cul-

a enim.
b Madefacta humo.
c Subtextus ſol per illam pene totā qui ſerenus eſt diē negetur aſpectus.
d Minaque.
e omnibúsque.
f alant.
g fluida, vt.
h obſimiles.
i terra.
k contiguo.
l meatarúmque conceſſiſſe nomina Dio auctor eſt.
m quam.
n Scandria.
o Scandria.
p citri.
q per longum ductā.
r diſterminās.
ſ vbi.
t quidem.
u tantum.
x nuſquam.
y Auſtrinis ſignis.
z illos.
a circuiſſe.
b Screrefenæ.
c viuant.
d ſequitur.
e vna planicie ac fertiles.
f Euagra.
g & Tethis
h Ragnarici.

toribus omnibus mitiores: nec non & pares eorum Vinouiloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores, quamuis & Dani ex ipſorum ſtirpe progreſſi, Erulos propriis ſedibus expulerunt: qui inter omnes Scanziæ nationes nomen ſibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quanquam & illorum poſitura [a] Granij, Aganziæ, [b] Vnixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, ſed ante multos annos Rodulf rex fuit, qui contempto proprio regno, ad Theoderici Gothorum regis gremium conuolauit, & vt deſiderabat, inuenit. Hæc itaque gentes Romanis corpore & animo grandiores, [c] infeſtæ ſæuitia pugnæ. Ex hac igitur Scanzia inſula quaſi officina gentium, aut certè velut vagina nationum, cum rege ſuo nomine Berig, Gothi quõdam memorantur egreſſi: qui vt primùm è nauibus exeuntes, terras attigere, ilico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, vt fertur, [d] Gothiſcãzia vocatur. Vnde mox promouentes ad ſedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas inſidebant, caſtrametati ſunt, eoſque commiſſo prælio, propriis ſedibus pepulerunt, eorúmque vicinos Vuandalos iam tũc ſubiugãtes, ſuis [e] appellauere victoriis. Ibi verò magna populi numeroſitate creſcẽte, etiam penè quinto rege regnante, poſt Berig, Filimer, [f] Filogud, Arigis conſilio ſedit, vt exinde cum familiis Gothorum promoueret exercitus, qui aptiſſimas ſedes, locáque dum quæreret congrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Ouim vocabantur: vbi delectato magna vbertate regionum exercitu, & medietate tranſpoſita, pons dicitur, vnde amnem tranſiecerat [g] inſeparabiliter corruiſſe, nec vlterius iam cuiquam licuit ire aut redire. Nam is locus, vt fertur, tremulis paludibus voragine circumiecta concluditur: quem vtraque confuſione natura reddidit inperuium. Veruntamen hodiéque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeãtium adteſtatione, quamuis à longè audientium credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer, dicitur in terras [h] Ouim emenſo amne tranſpoſita, optatũ potita ſolum. Nec mora, ilico ad gentem Spalorum adueniunt conſertóque prælio, victoriam adipiſcuntur: exindéque iam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina eſt, properant: quemadmodum & in priſcis eorum carminibus penè hiſtorico ritu in commune recolitur: quod Ablabius deſcriptor Gothorum gentis egregius veriſſima adteſtatur hiſtoria. In quam ſententiam & nonnulli conſenſere maiorum: [i] Ioſephus quoque Annalium relator veriſſimus, dum vbique veritatis conſeruat regulam, & origines cauſarum a principio reuoluit, hæc verò, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiſerit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum ſtirpem commemorans, Sythas eos & natione & vocabulo aſſerit appellatos: cuius ſoli terminos antequam aliud ad medium deducamus, neceſſe eſt [k] vti iaceant, dicere. Scythia ſiquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus vbi Hiſter oritur amnis, vel ſtagnum dilatatur [l] Myſianũ, tendens vſque ad flumina Tyram, [m] Danaſtrum, & Vagoſolam, magnúmque [n] illum Danubium, Taurumque montem, non illum Aſiæ, ſed proprium, id eſt Scythicum per omnem Mæotidis ambitum, vltráque Mæotida per anguſtias Boſphori vſque ad Caucaſum montem, amnémque Araxem: ac deinde in ſiniſtram partem reflexa, poſt mare Caſpium, quæ in extremis Aſiæ finibus ab Oceano Euroboreo in modũ fungi primũ tenuis, poſt hæc latiſſima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres vſque digreditur. Hæc inquã patria, id eſt Scythia, longè ſe tendẽs, latéque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipſo ſui principio ad littus Caſpij maris commanentes, ab occidẽte Germanos, & flumen Viſtulæ: ab arctoo, id eſt ſeptentrionali, circũdatur Oceano, à meridie Perſide, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alueo Hiſtri, qui dicitur Danubius ab oſtio ſuo vſque ad fontẽ. In eo verò loci latere, [o] quo Ponticum littus atingit, oppidis haud obſcuris inuoluitur, [p] Boriſthenide, Olbia, Callipode, Cherſone, Theodoſia, [q] Pareone, Mirmycione, & [r] Trapezunte: quas indomitæ Scytharum nationes græcos permiſere condere, ſibimet commercia præſtaturos. In cuius Scythiæ medio eſt locus, qui Aſiam, Europámque ab alterutro diuidit, Riphei ſcilicet montes, qui Tanain vaſtiſſimum fundũt intrantẽ Mæotida, cuius paludis circuitus paſſuũ millia cxliiij, nuſquam [ſ] octo vlnis altius [t] ſubſidentes. In qua Scythia prima ab occidente gens [u] ſedit Gepidarum, quæ magnis, opinatíſque ambitur fluminibus. Nã Tiſianus per aquilonem eius [x] chorumque diſcurrit. Ab africo verò magnus ipſe Danubius, ab [y] euro fluuius Tauſis ſecat, qui rapidus ac verticoſus in Hiſtri fluenta furens deuoluitur. Introrſus illi Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum

a Aigrandi.
b Vnixi, Hethelrugi, Arochi, Rannij.
c pugnabãt bellimna ſæuitia.
d Gothis Cãdra.
e applicuere.
f filio Hadarici.
g miſerabiliter.
h Oium.
i Ioſeppus.
k vt iacent, edifferere.
l Morſianus.
m Daſtrum
n illud Dãnaprum.
o qua.
p Boriſthenidi Deolbia.
q Careon.
r Trapezunta.
ſ Septem.
t ſubſedẽtis.
u reſidet.
x corũque.
y eoo finitũs.

rum ſiniſtrum latus, quod in aquilonem vergit, & ab [a] ortu Viſtulæ fluminis per immẽſa ſpacia [b] venit, Vuinidarum natio populoſa conſedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen [c] Sclauini & Antes nominantur. Sclauini à Ciuitate noua, & Sclauino Rumunnenſe, & lacu qui appellatur Muſianus, vſque ad Danaſtrum, & in Boream Viſcla tenus cõmorantur. hi paludes, ſyluáſque pro ciuitatibus habent. Antes verò, qui ſunt eorum fortiſſimi, [d] qui ad Ponticum mare curuantur, à Danaſtro extenduntur vſque ad [e] Danubium, quæ flumina multis mãſionibus abinuicem abſunt. Ad littus autem oceani, vbi tribus faucibus fluenta Viſtulę fluminis ebibuntur, [f] Vidioarij reſident, [g] ex diuerſis nationibus aggregati, poſt quos ripam oceani Itemeſti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in [h] auſtro adſedit gens [i] Agazzirorum fortiſſima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Vltra quos diſtenduntur ſupra mare Ponticum Bulgarum ſedes, quos notiſſimos peccatorum noſtrorum mala fecere. Hinc iam Hunni quaſi fortiſſimarum gentiũ fœcundiſſimus ceſpes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alij [k] Aulziagri, alij [l] Auiri nuncupantur, qui tamen ſedes habent diuerſas. Iuxta Cherſonem Aulziagri, quò Aſiæ bona auidus mercator importat, [m] qui æſtate campos peruagantur effuſos, ſedes habentes, prout armentorum inuitauerint pabula; hyeme ſupra mare Ponticum ſe referentes. Hunugari autem hinc ſunt noti, quia ab ipſis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidauit audacia. Quorum manſionẽ primam eſſe in Scythiæ ſolo iuxta paludem Mœotidem, ſecũdò in Mœſia, Thraciaque, & Dacia, tertiò ſupra mare Ponticum, rurſus in Scythia legimus habitaſſe: nec eorum fabulas alicubi reperimus ſcriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in vna qualibet inſularum in ſeruitutem redactos, [n] & vnius caballi precio [o] quondam redẽptos. Aut certè ſi quis eos aliter dixerit in noſtro orbe, [p] quàm quod nos diximus, fuiſſe exortos, nobis aliquid obſtrepit. nos enim potius lectioni credimus, quàm fabulis anilibus conſentimus. Vt ergo ad noſtrum propoſitum redeamus, in prima [q] parte Scythiæ, iuxta Mæotidem paludem commanentes præfati, vnde loquimur, Filimer regem habuiſſe noſcuntur. In ſecundo, id eſt, Daciæ, Thraciæque & Mœſiæ ſolo [r] Zalmoxen, quem miræ philoſophicæ eruditionis fuiſſe teſtantur plerique ſcriptores annalium. Nam & Zeutã prius habuerunt eruditum, poſt etiam Diceneum, tertium Zalmoxen, de quo ſuperius diximus. Nec defuerunt, qui eos ſapientiam erudirent. Vnde & penè omnibus barbaris Gothi ſapientiores ſemper extiterunt, Græciſque penè conſimiles, vt refert Dio, qui hiſtorias eorum, annaléſque Græco ſtilo compoſuit. Qui dixit primũ [t] Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generoſi extabant: ex quibus eis & reges, & ſacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, vt dudum Martem, quem poëtarũ fallacia deum belli pronunciat, apud eos fuiſſe dicant exortum. Vnde & Virgilius.

Gradiuumque patrem Geticis qui præſidet aruis.

Quem Martem Gothi ſemper aſperrima placauere cultura. Nã [u] victimæ eius mortes fuere captorum, [x] opinantes bellorum [y] præſulem aptius humani ſanguinis effuſione placandum. Huic prædæ primordia vouebantur, huic truncis ſuſpendebantur exuuiæ. eratque illis religionis præter cæteros inſinuatus affectus, quum parenti deuotio nominis videretur impendi. Tertia verò ſedes ſupra mare Ponticum, iam humaniores, & vt ſuperius diximus, prudẽtiores effecti, diuiſi per familias populi, [z] Veſegothæ familiæ Balthorum, Oſtrogothæ præclaris Amalis ſeruiebant. Quorum ſtudium fuit primũ, inter alias gentes vicinas, arcus intendere neruis, Lucano plus hiſtorico quam poeta teſtante.

Armenióſque arcus, Geticis intendere neruis.

Ante quos etiam cantu maiorum facta modulationibns, citharisque canebant, [a] Etheſpamaræ, [b] Hanalæ, Fridigerni, Vuidiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio eſt, quales vix heroas fuiſſe miranda iactat antiquitas. Tũc, vt fertur, Veſoſis Scythis lachrymabile ſibi potius intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros priſca tradit autoritas. De [c] queis feminas bellatrices & Oroſius in primo volumine profeſſa voce teſtatur. Vnde cum Gothis eum dimicaſſe euidenter probamus, quem cum Amazonum viris abſolutè pugnaſſe cognoſcimus, qui tunc à Boriſthene amne, quem accolæ [d] Danubium vocant, vſque ad Tanain fluuium circa ſinum paludis Mæotidis

a aſtu.
b Venida-rum.
c Sclaueni à ciuitate noui & Amenſe & lacu qui appellatur Nutſiano.
d qua.
e Danaprũ.
f Viduarij.
g &.
h Auſtrũ adſidet.
i Acatzirorum.
k Alzizigiri.
l Græci Auares vocant.
m quia.
n & in vni⁹.
o quodã eręptos.
p quanquam.
q ſede.
r alias Zamolxen. al. Salmoxen.
t Tarabosſtes eos.
u victimum
x opinantur.
y præſidem aptè.
z Veſſebotia
a Etherpamara.
b Amala.
c quibus &
d Danaprũ.

conſidebant. Tanain verò hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus adeo præceps ruit, vt qùum vicina flumina, ſiue Mæotis, vel Boſporus gelu ſolidentur, ſolus amnium confragoſis montibus vaporatus, nunquam Scythico dureſcit algore. Hic [a] inter Aſiam, Europamque terminus famoſus habetur. Nam alter eſt ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caſpium mare dilabitur. [b] Danubius autem ortus grandi palude, quaſi ex mari profunditur. Hic vſque ad medium ſui dulcis eſt & potabilis, piſceſque nimij ſaporis gignit, oſſibus carentes, cartilaginem [c] tantum habentes in corporis continentiam. Sed vbi fit Ponto vicinior, paruum fontem ſuſcipit, cui ex Ampheo cognomen eſt, adeo amarum, vt cum ſit xl. dierũ itinere nauigabilis, huius aquis exiguis immutetur, infectúſque, ac diſſimilis ſui, inter Græca oppida Callipidas & Hipanis in mare defluat. Ad cuius oſtia inſula eſt in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vaſtiſſima, ſiluis conſita, paludibus dubia. Hic ergo Gothis morantibus, [d] Veſogis Aegyptiorum rex in bellum irruit: quib. tunc Taunaſis rex erat. Quo prælio ad Phaſim fluuium, à quo Phaſides aues exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunaſis Gothorum rex Veſoſi Aegyptiorum occurrit, eúmque grauiter debellans, in Aegyptum vſque perſecutus eſt: & niſi Nili amnis intranſmeabilis obſtitiſſent fluenta, vel munitiones, quas dudum ſibi ob incurſiones Aethiopum Veſoſis fieri præcepiſſet, ibi in eius eum patria extinxiſſet. Sed dum eum ſemper ibi poſitum non valuiſſet lædere, reuertens penè omnem Aſiam ſubiugauit, & ſibi tunc charo amico [e] Sorno rege Medorum ad perſoluendum tributum [f] ſubditum fecit. Ex cuius exercitu victores tunc nonnulli prouincias ſubditas contuẽtes, & in omni fertilitate pollentes, deſerto ſuorum agmine ſponte in Aſiæ partib. reſederunt. Ex quorum nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitiſſe proſapiam. Vnde etiam hodiéque lingua Scythica fugaces, quod eſt Parthi, dicuntur: ſuóque generi reſpondentes, inter omnes penè Aſiæ nationes ſoli ſagittarij ſunt, & acerrimi bellatores. De nomine verò, quod diximus eos Parthos, id eſt fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, vt dicerentur Parthi, quia ſuos refugere parentes. Hunc ergo Taunaſim regem Gothorum mortuum inter numina ſui populi coluerunt. Poſt cuius deceſſum exercitu eius cum ſucceſſore ipſius in aliis partib. expeditionem gerente, feminæ Gothorum à quadam vicina gente [g] tentatæ [h] in prædámque ductæ à viris, fortiter reſtiterunt, hoſtéſque ſuper ſe venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua [i] parata victoria, fretæque maiori audacia, inuicem ſe cohortantes, arma arripiunt, eligẽtéſque duas audaciores Lampeto & [k] Marpeſiam principatui ſubrogarunt. Quæ dum curam gerunt, vt [l] propria defenderent, & aliena vaſtarent, ſortitò Lampeto reſtitit, fines patrios tuendo: Marpeſia verò feminarum agmine ſumpto, nouum genus exercitus duxit in Aſiam, diuerſáſque gentes bello ſuperans, alios verò pace concilians, ad Caucaſum venit: ibíque certum tempus demorans, loco nomen dedit, ſaxum Marpeſiæ. Vnde Virgilius.

Ac ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.

In eo loco vbi poſt hæc Alexander Magnus portas conſtituens, Pylas Caſpias nominauit: quod nunc Lazorum gens cuſtodit pro munitione Romana. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes confortatæ ſunt. Vnde egreſſæ, & Alym fluuium, qui iuxta [m] Garganum ciuitatem præterfluit, tranſeuntes: Armeniam, Syriam, Ciliciámque, Galatiam, [n] Piſidium, omniáque Aſiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Ionium Aeoliámque conuerſæ, deditas ſibi prouincias effecerunt. Vbi diutius dominantes, etiã ciuitates, caſtráque ſuo nomini dicauerunt. Epheſi quoque templum Dianæ ob ſagittãdi, venandique ſtudium, quibus ſe artibus tradidiſſent, effuſis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. [o] Tali ergo Scythiæ gentis feminæ caſu Aſiæ regno potitæ, per centũ penè annos tenuerunt, & ſic demum ad proprias ſocias in cautes Marpeſias, quas ſuperius diximus, repedarunt, in montem ſcilicet Caucaſum. Cuius montis quia facta iterũ mentio eſt, non ab re arbitror eius tractum ſitúmque deſcribere, quando maximam partem orbis noſcitur circuire iugo continuo. Is nanque ab Indico mari ſurgens, quà meridiem reſpicit, ſole vaporatus ardeſcit. Quà ſeptentrioni patet, rigentibus ventis eſt obnoxius & pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Aſianam [p] tamen regionem Eufratem Tigrimque nauigeros ad

a *Aſia Europaque terminus.*
b *Danaper enim.*
c *tamen.*
d *Seſoſtris Agathia.*
e *Sormi regi.*
f *ſubditos.*
g *temptãtur.*
h *in prædámque docta.*
i *patrata.*
k *Marſepiam.*
l *& patriam.*
m *Corgaram.*
n *Piſidiam.*
o *Tales Scythia genita.*
p *tantum.*

ad opinionem maximã perennium fontium copioſis fundit vberibus. Qui amplexantes terras Aſſyriorum, Meſopotamiam & appellari faciunt, & videri, in ſinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in boream reuertens, Scythias terras, iugum antefatum magnis flexibus peruagatur: atque ibidem opinatiſſima flumina in Caſpium mare profundens, Araxem, Cyſſum, & Cambyſen continuatóque iugo ad Ripheos vſque montes extenditur. Indéque Scythicis gentibus dorſo ſuo terminum præbens, ad Põtum vſque deſcendit: conſertíſque collibus, Hiſtri quoque fluenta contingit, quo amnis ſciſſus dehiſcens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantúſque, & penè omnium montiũ maximus excelſas ſuas erigens ſummitates naturali conſtructione præſtat gentibus inexpugnanda munimina. Nam [a] locatim reciſus, qua diſrupto iugo vallis hiatu pateſcit, nunc Caſpias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel ſecundum locum [b] qualis fuerit, facit: tamen plauſtro meabilis, lateribus in altitudinem vtrinque directis, qui pro gentium varietate diuerſo vocabulo nuncupatur. Hunc enim [c] Iamnium, mox [d] Propaniſimum Indus appellat. Parthus primùm caſtra poſt Niſacen edicit. Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucaſum ac Ripheũ, iterúmque in fine Taurum cognominant: [e] aliáque complura gentes huic iugo dedere vocabula. Et quia de eius continuatione pauca libauimus, ad Amazones vnde diuertimus, redeamus. Quæ veritæ, ne earum proles rareſceret, à vicinis gentibus concubitum petierunt, [f] facta nũdina ſemel in anno, ita vt [g] futuris temporibus eis deinde reuertentibus in idipſum, quicquid partus maſculini edidiſſet, patri redderet: quicquid verò fœminei ſexus naſceretur, mater ad arma bellica erudiret. Siue, vt quibuſdam placet, editis maribus, nouercali odio infantis miſerandi fata rumpebant. ita apud illas deteſtabile puerperium erat, quod vbique conſtat eſſe votiuum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, ſpes eſſet capto, vbi ignoſci vel filio nefas habebatur? Contra has, vt fertur, [h] pugnabat Hercules, & Melanes penè plus dolo quàm virtute ſubegit. Theſeus verò Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytũ. Hæ quoque Amazones poſt hęc habuere reginam nomine Pentheſileam, cuius Troiano bello extant clariſſima documenta. Nam hæ fœminæ vſque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuiſſe regnum. Sed ne dicas, de viris Gothorum ſermo adſumptus, cur in feminis tamdiu perſeueret: audi & virorum inſignem, & laudabilem fortitudinẽ. Dio hiſtoricus, & antiquitatum diligentiſſimus inquiſitor, (qui) operi ſuo Getica titulũ dedit: quos Getas iam ſuperiori loco Gothos eſſe probauimus, Oroſio Paulo dicente. Hic Dio regem illis poſt tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne verò quis dicat hoc nomen à lingua Gothica omnino peregrinum eſſe: nemo qui neſciat animaduerti vſu pleraque nomina gentes amplecti, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorũ, Gothi plerunque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge ſorore Priami, coniugio copulatus, procerus quidem corpore, ſed plus vigore terribilis, qui paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis [i] genio formæ quoque ſimilitudinem referebat. Huius itaque regnum Mœſiam appellauere maiores. Quæ prouincia ab oriente oſtia fluminis Danubij, à meridie Macedoniam, ab occaſu Hiſtriam, à ſeptentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna [k] Theſſandrum ducem Græciæ interemit: & dum Aiacem infeſtus inuadit, Vlixémque perſequitur vicibus equo cadente, ipſe corruit, Achillíſque iaculo fœmore ſauciatus, diu mederi nequiuit. Græcos tamen quamuis iam ſaucius, è ſuis finibus proturbauit. Telepho verò defuncto [l] Eurypilus filius ſucceſſit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Caſſandræ amorem bello intereſſe Troiano, [m] ac parentibus ſoceróque [n] ferre auxilium cupiens, mox vt venit, extinctus eſt. Tunc Cyrus rex Perſarum poſt grande interuallum, & penè poſt ſexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo teſtante, Getarum reginæ Thamiri (ſibi) [o] exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Aſiæ [p] victoria, Getas nititur ſubiugare, in quibus (vt diximus) [q] regnauerat Thamiris. Quæ cùm ab Araxe amne Cyri arcere potuiſſet acceſſus, tranſire tamen permiſit, eligens armis eum vincere, quàm locorum beneficio ſubmouere. Quod & factum eſt, & veniente Cyro, prima ceſſit fortuna Parthis [r] tanta: vt & filium Thamiris, & plurimum exercitũ trucidarent: ſed iteratò Marte,

a paulatim.
b æqualem.
c forte Imaũ.
d Propaniſſũ.
e aliaque cõplures.
f factis nũdinis.
g futuri temporis eodem die.
h pugnauit.
i ingenium.
k Therſãdrũ.
l Eurephilus.
m vt.
n ferret.
o exitiabile.
p victoriis.
q regina erat Thomiris.
r in tantum.

Getæ cum ſua regina Parthos deuictos ſuperant atque proſternunt, opimámque prædam de eis auferunt: ibíque primum Gothorum gens ſerica videnr tentoria. Tunc Thamiris regina [a] acta victoria, tantáque præda de inimicis potita, in partem Mœſiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuara, minor Scythia eſt appellara) tranſiens, ibi [b] in ponte Mœſiæ colitur, & Thamiris ciuitatem ſuo de nomine ædificauit. Dehinc Darius rex Perſarum. Hyſtaſpis filius [c] Antriregiri regis Gothorum filiam in matrimonium expoſtulauit, rogans pariter atque deterrens, niſi ſuam peragerenr voluntatem. Cuius affinitatem Gothi ſpernentes, legationem eius fruſtrarunt. Qui repulſus, furore flammatus eſt, & octoginta millia armarorum contra ipſos produxit exercirum, verecundiam ſuam malo publico vindicare contendens. Nauibúſque penè à Chalcedonia vſque ad Byzantium in inſtar pontium rabulatis [d] æquè conſertis, petit Thraciam & Mœſiam. Pontéque rurſus in Danubio pari modo conſtructo, duobus menſibus crebris fatigatus [e] incaphis octo millia perdidit armatorum, timensque ne pons Danubij ab eius aduerſariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedauit: nec Mœſiæ ſolum credens ſibi tutum fore aliquantum remorandi. Poſt cuius deceſſum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias vlciſci ſe æſtimans, cum ſuis [f] ducentis & auxiliatorum trecentis millibus armatorum [g] roſtratas naues habens mille ſeptingentas, & onerarias tria millia, ſuper Gothos profectus ad bellum: [h] nec tentata re in conflictu præualuit eorum animoſitate [i] conſtantiæ ſuperatus. Sic nanque vt venerat, abſque aliquo certamine ſuo cum rubore receſſit. Philippus quoque pater Alexandri magni cum Gothis amicitias copulans [k] Medopam Gothilæ filiam regis accepit vxorem, vt tali affinitate roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempeſtate, Dione hiſtorico dicente, Philippus inopiam pecuniæ paſſus, Vdiſitanam Mœſiæ ciuitatem inſtructis copiis vaſtare deliberat, quæ tunc propter viciniam [l] Thamiris, Gothis erat ſubiecta. Vnde & ſacerdotes Gothorum aliqui, illi qui pij vocabanrur, ſubito patefactis portis, cum citharis & veſtibus candidis obuiam ſunt egreſſi paternis diis, vt ſibi propitij Macedones repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos Macedones ſic fiducialiter ſibi occurrere contuentes, ſtupeſcunt, & ſi dici fas eſt, ab inermibus [m] tenentur armati. Nec mora, acie ſolura, quam ad bellum conſtruxerunt, non tantùm ab vrbis excidio remouere: verùm etiã & quos foris fuerunt iure belli adepti, reddiderunt, fœderéque inito ad ſua reuerſi ſunt. Quem dolum poſt longum tempus reminiſcens, egregius Gothorum ductor Sitalcus cl. virorũ millibus congregatis, Athenienſibus intulit bellum, aduerſus Perdiccam Macedoniæ regem, quem Alexander apud Babyloniam miniſtri inſidiis potans inreritum, Athenienſium principatui hereditario iure reliquerat ſucceſſorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi ſuperiores inuenti ſunt: & ſic pro iniuria quam illi in Mœſia dudum feciſſent, iſti in Græciam diſcurrenres, cunctam Macedoniam vaſtauere. Dehinc regnanre in Gothis Sitalco, Boroiſta Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus eſt principatu, [n] quem Diceneus ſuſcipiens [o] Boroiſta, dedit ei penè regiam poteſtatem: cuius conſilio Gothi Germanorũ terras (quas nunc Franci obtinent) depopulati ſunt. Cæſar verò, qui ſibi primus omnium [p] Romanũm vindicauit imperiũ, & penè omnem mundum ſuæ ditioni ſubegit, omniáque regna perdomuit, adeo vt extra noſtrum orbem in Oceani ſinu repoſiras inſulas [q] occuparet, & qui nec nomen Romanorum auditu quidem noueranr, eos Romanis tributarios facerer: Gothos ramen crebro tentans, nequiuit ſubigere. Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen ſuo regno incolumes perſeuerant. Quibus hoc erat ſalubre [r] aut commodum, aut votiuum, vt quicquid Diceneus eorum conſiliarus pręcepiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc vtile iudicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos ſibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem penè philoſophiam eos inſtruxit. erat enim huius rei magiſter peritus. Nam Ethicã eos erudiuit vt barbaricos mores ab eis compeſceret: Phyſicã tradẽs, naturaliter propriis legibus viuere, fecit, quas vſque nunc conſcriptas Bellagines nuncupant: Logicam inſtruens, eos rationis ſupra cęteras genres fecit expertos: Practicẽ oſtẽdẽs, in bonis actibus cõuerſari ſua ſit: Theoricẽ demõſtrãs ſignorũ duodecim, & per ea planetarũ curſus, omnẽmq; aſtronomiã cõtẽplari edocuit, & quomodo lunaris orbis augmentum ſuſtinet aur patitur detrimentum edixit, ſoliſque globus igneus quanrum rerrenum orbem in menſura excedat, oſtendit: aut quibus nominibus, vel quibus ſignis in cœli polo vergentes, aut reuergentes

[a] actis victoria.
[b] in ponte Mœſiaco littore Thomes ciuitatem.
[c] Antiri.
[d] atque.
[e] in ſcaphis.
[f] ſeptingentis & auxiliarus
[g] roſtratis nauibus mille ducentis, oneratis tribus millibus.
[h] temptare.
[i] conſtantia.
[k] Medorum Gudila.
[l] Thomes.
[m] terrentur.
[n] quem Diceneũ ſuſcipiens Boroiſtam Sitalcus.
[o] Buruiſta.
[p] Romanorũ.
[q] occupaſſet & nec nomine Romanorũ audito.
[r] hoc ad commodum, hoc ad votiuum.

tes [a] cccxliiij. ſtellæ ab ortu in occaſum præcipites ruant, expoſuit. Qualis erat, rogo, voluntas, vt viri fortiſſimi quando ab armis [b] quadriuium vſque vacaſſent, doctrinis philoſophicis imbuebantur? videres vnum cœli poſitionem, aliũ herbarũ [c] frugúmque explorare naturas? iſtum lunæ commoda incommodáque, illum ſolis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire feſtinarit, ratione accepta quieſcere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis ſua peritia tradens, mirabilis apud eos [d] inuenitur, vt non ſolum mediocribus, imò & regibus imperaret. Elegit nanque ex eis tunc nobiliſſimos prudentiores viros, quos ad Theologiam inſtruens, numina quædam & ſacella venerari ſuaſit, fecítque ſacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, vt reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam verò gentem Capillatos dicere iuſſit, quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc hodie ſuis cantionibus reminiſcũtur. Decedente verò Diceneo, penè pari veneratione habuere Comoſicum, quia nec impar erat ſolertia. Hic etenim & rex illis, & pontifex ob ſuam peritiam habebatur, & in [e] ſua iuſticia populos iudicabat. Et hoc rebus excedente humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conſcendit, & per xl. annos in Dacia ſuis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi poſſidere noſcuntur. Quæ patria in conſpectu Mœſiæ trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens acceſſus, vnum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc [f] Gothicam, quam Daciam appellauere maiores (quæ nunc, vt diximus, Gepidia dicitur) tunc ab oriente [g] Roxolani, ab occaſu Tamazites, à ſeptentrione Sarmatæ & Baſtarnæ, à meridie amnis Danubij fluenta terminant. [h] Tamazites à Roxolanis [i] alueo tantum fluuij ſegregantur. Sed quia Danubij mentio facta eſt, non ab re iudico pauca de tali amne egregia indicare. Nam hic in [k] Almanicis aruis exoriens, lx. habet à fonte ſuo flumina vſque ad oſtia in Pontum vergentia, per mille ducentorum paſſuum millia hincinde ſuſcipiens flumina in modum ſpinæ, quæ coſtas vt cratem intexunt: omnino ampliſſimus eſt, qui in lingua Beſſorum Hiſter vocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam in alueo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina [l] immanis, omnes ſuperat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixiſſe ſufficiat. Ad propoſitum verò, vnde nos digreſſi ſumus, adiuuante domino, redeamus. Longum nanque poſt interuallum, Domitiano Imperatore regnãte, eius auaritiam metuẽtes, fœdus, quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gothi, ſoluentes: ripam Danubij iam longè poſſeſſam ab imperio Romano [m] deiectis militibus cum eorum ducibus vaſtauerunt, cui prouinciæ tunc poſt Agrippam [n] Pompeius præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commiſſo Gothi Romanis deuictis, [o] Pompeij Sabini capite abſciſſo, multa caſtella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris publicè deprædarunt: qua neceſſitate ſuorum Domitianus cum omni virtute ſua in Illyricum properauit, & totius penè reipublicæ militibus ductore Fuſco prælato cum electiſſimis viris amnem Danubium [p] conſertis nauibus ad inſtar pontis transmeare coëgit ſuper exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud ſegnes reperti arma capeſſunt, primóque armati conflictu, mox Romanos deuincunt. Fuſcóque duce extincto diuitias de caſtris militum deſpoliant, magnáque potiti per loca victoria, iam proceres ſuos [q] quaſi qui fortuna vincebant, non puros homines, ſed ſemideos, id eſt Anſes vocauere. Quorum genealogiam vt paucis percurram, [r] vt quo quis parente genitus eſt, aut vnde origo accepta, vbi finem efficit, abſque inuidia qui legis vera dicentem auſculta. Horum ergo [s] (vt ipſi ſuis fabulis ferunt) primus fuit Gapt, qui genuit [t] Halmal, Halmal verò genuit Augis, at Augis genuit eum, qui dictus eſt Amala, à quo & origo Amalorũ decurrit. Et Amala genuit Iſarna, Iſarna autẽ genuit Oſtrogotha, Oſtrogota genuit Vuilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Achiulf, Archiulf genuit Anſilã & Ediulf, Vuldulf & Hermerich: Vuldulf verò genuit Valerauãs, Valerauans autẽ genuit Vuinithariũ, Vuinitharius quoque genuit Theodemir & Vualemir & Vuidemir. Theodemir genuit Theodericũ, Theodericus genuit Amalaſuentã, Amalaſuenta genuit Athalaricum & Mathaſuentam, de [u] Vtherico viro ſuo, cuius affinitati generis ſic ad eã cõiunctus eſt. Nã ſupradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimũdũ, Hunnimũdus autẽ genuit Thoriſmũdũ, Thoriſmũd' verò genuit [x] Berimũd, Berimũd genuit Vuidericũ, Vuideric' genuit Eutharicũ, qui cõiũctus Amalaſuẽtæ genuit Athalaricũ & Mathaſuentã. Mortuóq; in pueritib' annis Athalarico, Mathaſuentæ

a ducenta xl. & ſex.
b quatriduũ. al. quãtulũcunque
c fruticúmque
d enituit.
e ſumma.
f Dacia quam Gothiam.
g Arozolani.
h Taziges.
i aluta.
k Alamãnicis
l in magno.
m delectis.
n Oppius.
o Oppij.
p conſertis.
q quorum fortuna.
r vel quo.
ſ Heroum vt ipſi ſuis in fabulis referũt.
t Humal, Humal.
u quem Eutaricũ hiſtoria vocant.
x infra Berimuth.

Vuitichis eſt ſociatus, de quo non ſuſcepit liberũ, adductíque ſimul à Beliſario in Conſtantinopolim, & [a] Vuitichi rebus excedente humanis, Germanus patricius fratruelis domini Iuſtiniani Imperatoris eandem in coniugio ſumens, patriciam ordinariã fecit, de qua filium genuit item Germanum nomine. Germano verò defuncto ipſa vidua perſeuerare diſponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum regnum deſtructum eſt, loco ſuo (ſi dominus voluerit) edocebimus. Nunc autem ad id, vnde digreſſum fecimus, redeamus, doceamúſque quando ordo gentis, vnde agimus, curſus ſui metam expleuerit. Ablauius enim hiſtoricus refert, quia ibi ſuper limbũ Ponti, vbi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eíſque præerat Oſtrogotha, [b] (vtrum ab ipſius nomine, an à loco orientali) dicti ſunt Oſtrogothæ, reſidui verò Veſegothæ in parte occidua. Et quidem iam ſicut diximus, eos tranſito Danubio aliquantum temporis [c] apud Mœſiam Thraciámque duxiſſe. Ex eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperator, poſt Alexandrum [d] Mammeam, vt dicit Symmachus in quinto ſuæ hiſtoriæ libro. Maximinus, inquiens, Cęſar, mortuo Alexandro, ab exercitu factus eſt Imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Chriſtianos arma [e] commoueret, imperium ſimul & vitam amiſit. Nam hic Seuero Imperatore regnante, & natalem filij diem celebrante, poſt primã ætatem & ruſticam vitam de paſcuis in militiam venit. Princeps [f] Seuerus quidem militares dederat ludos. Quod cernens Maximinus, [g] qui erat ſemibarbarus adoleſcens, poſitis præmiis, barbara lingua petit ab Imperatore, vt ſibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Seuerus admodũ miratus magnitudinẽ formę, (erat enim, vt fertur, ſtatura eius procera vltra octo pedes) iuſſit eum cũ lixis corporeo nexu contendere, ne quid à rudi homine militaribus viris veniret iniuriæ. Tunc Maximus ſedecim lixas tanta felicitate proſtrauit, vt vincendo ſingulos, nullam ſibi requiem intercapedine temporum daret. Hic captis præmiis, iuſſus eſt in militiam mitti, primáque ei ſtipendia equeſtria fuere. Tertiam poſt diem, cum Imperator prodiret in campum, vidit eum exſultantem more barbarico, iuſſitque tribuno, vt eum coercitum ad Romanam imbueret diſciplinã. Ille verò vbi de ſe intellexit principem loqui, acceſſit ad eum, equitantémque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo [h] adiecto in curſum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illuc vſque ad ſuam fatigationem variis inflexibus [i] interpedauit, ac deinde ait illi: Numquid vis poſt curſum Thraciſce luctari? reſpondit, quantum libet, Imperator. Ita Seuerus ex equo deſiliens, recentiſſimos militum cum eodem certare iuſſit. At ille ſeptem valentiſſimos [k] milites ad terram eliſit, ita vt antea nihil per interualla reſpiraret. Solus à Cæſare & argenteis præmiis, & aureo torque donatus eſt, iuſſus deinde inter ſtipatores [l] degere corporis principalis. Poſt hæc ſub Antonino Caracalla ordines duxit, ac ſæpè famam factis extendens, inter plures militiæ gradus [m] centuriáſque ſtrenuitatis ſuæ pretium tulit. Macrino tamen poſtea in regnum ingreſſo, recuſauit militiam penè triennium, tribunatúſque habens honorem, nunquam ſe oculis obtulit Macrini, indignum ducens eius imperium, [n] quod per patratum facinus erat quæſitum ab Heliogabalo. Dehinc quaſi ad Antonini filium reuertens, tribunatum ſuum adiit, & poſt hunc ſub Alexandro [o] Mammea contra Parthos mirabiliter dimicauit. Eóque Mongontiaco militari tumultu occiſo, ipſe exercitus electione abſque Senatus conſultu effectus eſt imperator, qui cuncta bona ſua in Chriſtianorum perſecutione malo voto fœdauit, occiſúſque Aquileiæ à Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opuſculo de Symmachi hiſtoria mutuauimus, quatenus gentem, vnde agimus, ad regni Romani faſtigium vſque veniſſe doceamus. Cæterùm cauſa exigit, vt ad id, vnde digreſsi ſumus ordine redeamus. Nam gens iſta mirum in modum in ea parte, qua verſabatur, id eſt Ponti in littore Scythiæ ſoli innotuit, ſine dubio tanta ſpacia tenens terrarum, tot ſinus maris, tot fluminũ curſus, ſub cuius ſæpè dextra Vuandalus iacuit, ſtetit ſub precio Marcomannus, Quadorum principes in ſeruitutem redacti ſunt. Philippo nanque antedicto regnante Romanis, qui ſolus ante Conſtantinum Chriſtianus cum Philippo, [p] id eſt filio fuit, cuius & ſecundo anno regni Roma milleſimum annum expleuit, Gothi, vt aſſolet, diſtracta ſibi ſtipendia ſua ferentes ægrè, de amicis facti ſunt inimici. Nam quamuis remoti ſub regibus viuerent ſuis, Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant.

a Vitigis.
b incertum vtrum.
c in Mœſia Thraciaq; vixiſſe.
d Mamma filiũ .nã, vt.
e conuerteret.
f ſiquidem.
g quamuis.
h adacto.
i impediuit.
k iuuenes.
l decore c. p. ſtare.
m centuriatúmque.
n quoad.
o Mammeæ.
p eiuſdem.

cipiebant. Quid multa? Tranſiens tunc Oſtrogotha cum ſuis Danubium, Mœſiã Thraciámque vaſtauit: ad quem repellendum Decius ſenator à Philippo dirigitur, qui veniens dum [a] genti nihil præualet, milites proprios exemptos à militia fecit vita priuata degere, quaſi eorum neglectu Gothi Danubium tranſiſſent, factáque vt puta in ſuis vindicta, ad Philippum reuertitur. Milites verò videntes, ſe eſſe poſt hos labores militia pulſos, indignati ad Oſtrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorúmque verbis accenſus, mox [b] triginta millia virorum armata produxit ad prœlium, adhibitis ſibi [c] Taphilis & Aſtringis nonnullis. Sed & Carporum tria millia, genus huminum ad bella nimis expeditum, qui ſæpe Romanis infeſti ſunt, quos tamẽ poſt hæc imperante Diocletiano & Maximiano Galerius [d] Maximus Cæſar de ciuitate Reipublicæ Romanæ ſubiecit. Is ergo [e] habens Gothos & Peucenos, ab inſula Peuce, quæ oſtio Danubij Ponto mergenti adiacet, Argaitum & Gunthericum nobiliſſimos ſuæ gentis præfecit ductores. Qui mox Danubium vadati, & ſecundò Mœſiam populati, Marcianopolim eiuſdem patriæ vrbem famoſam metropolim aggrediuntur, diúque obſeſſam, accepta pecunia ab his qui inerant, reliquere. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius ſitu breuiter intimare. Nam hanc vrbem Traianus Imperator hæc re ædificauit, vt fertur: eò quòd [f] Marciæ ſororis ſuæ puella, dum [g] lauat in flumine illo, quod nimiæ limpiditatis ſaporíſque in media vrbe oritur, Potami cognomento, exindéque vellet aquam haurire, caſu vas aureum, quod ferebatur, in profundũ cecidit, metalli pondere grauatum, [h] & longè poſt emerſit, quod certè non erat vſitatum, aut vacuum ſorberi, aut certè ſemel voratum vndis reſpuẽtibus renatare. His Traianus ſub admiratione compertis, fontíque numinis quiddam ineſſe credens, conditã ciuitatem germanæ ſuæ in nomine Marcianopolim nominauit. Ab hinc ergo, vt dicebamus, poſt longam obſidionem accepto præmio ditatus Geta, receſſit ad [i] patriam: quem Gepidarum cernens natio ſubitò vbique vincentem, prædiſque ditatum, inuidia ductus, arma in [k] parentes mouet. Quomodo vero Getæ, Gepidæque ſint parentes ſi quæris, paucis abſoluam. Meminiſſe debes, me initio de Scanziæ inſulæ gremio Gothos dixiſſe egreſſos cum [l] Berich ſuo rege, tribus tãtùm nauibus vectos ad citerioris Oceani ripam, quarum trium vna nauis, vt aſſolet, tardius vecta, nomen genti fertur dediſſe. nam lingua eorum pigra Gepanta dicitur. Hinc factum eſt, vt paulatim & corruptè nomen eis ex conuitio naſceretur. Gepidæ nanque ſine dubio ex Gothorum proſapia & hi trahunt & ducunt originem: ſed quia, vt dixi Gepanta pigrum aliquid tardúmque ſignat, pro [m] gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum eſt, quod nec ipſum credo falſiſſimum. ſunt enim tardioris ingenij, & grauiores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti inuidia, dudum ſpreta prouincia, commanebant in inſula Viſclæ amnis vadis circumacta, quam pro patrio ſermone dicebant Gepidos. Nunc eam, vt fertur, inſulam gens Viuidaria incolit, ipſis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarij ex diuerſis nationibus ac ſi in vnum aſylum collecti ſunt, & gentem feciſſe noſcuntur. Ergo (vt dicebamus) Gepidarum rex Faſtida, [n] qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatauit, [o] Burgundiones pænè vſque ad interneciouem deleuit, aliaſque nonnullas gẽtes perdomuit. Gothos quoque malè prouocans, cõſanguinitatis fœdus priùs importuna concertatione violauit: ſuperbáque admodum elatione iactatus, creſcenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo miſit legatos ad Oſtrogothã, cuius adhuc imperio tam Oſtrogothæ, quàm Veſegothæ, id eſt vtrique eiuſdem gentis populi ſubiacebant, incluſum ſe montiũ queritans aſperitate, ſyluarúmque denſitate conſtrictum, vnum poſcens è duobus, vt aut bellum ſibi, aut locorum ſuorum ſpatia præpararet. Tunc Oſtrogotha rex Gothorũ (vt erat ſolidi animi) reſpondit legatis, bellum ſe quidem tale horrere, durúmque fore, & omnino ſceleſtum, armis confligere cũ propinquis, loca verò non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt, contra quos ne [p] nimij iudicarentur, mouit & Oſtrogotha procinctum, conueniuntque ad oppidũ Galtis, iuxta quod currit fluuius [q] Aucha, ibíque magna partium virtute certatum eſt: quippe quos in ſe & armorum, & pugnæ ſimilitudo commouerat. ſed cauſa melior [r] viuáxque ingenium iuuat Gothos: inclinata denique parte Gepidarum, prœlium mox diremit. Tunc relicta ſuorum ſtrage, Faſtida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quàm fuerat elatione erectus. Redeunt victores

a *Getis.*
b *ccc. millia ſuorũ armata*
c *Thuifalis & Aſtingis.*
d *Maximinus*
e *addens Gothis.*
f *Marcia ſoror ſua.*
g *lauatur.*
h *lõgéque poſt ab imis remerſit.*
i *propria.*
k *hoc eſt cognatos.*
l *Beria.*
m *grauitum.*
n *quietam.*
o *nam Burgozones.*
p *minori iudicaretur.*
q *Honna.*
r *viuacitáſq. ingenij iuuit.*

a diſceſſione. b feliciter. Gothi, Gepidarum [a] deſcenſione contenti, ſuáque in patria [b] noſtri in pace verſantur, vſque dum eorũ præuius exiſteret Oſtrogotha. Poſt cuius deceſſum Cniua exercitũ diuidens in duas partes, nonnullos ad vaſtandum Mœſiam dirigit, ſciens eam negligentibus principibus defenſoribus deſtitutam. Ipſe verò cum [c] ſeptuaginta militibus ad Euſteſium, id eſt Nouas conſcendit: vnde à Gallo duce remotus, Nicopolim accedit, quæ iuxta Iatrum fluuium eſt [d] conſtituta notiſſima: quoniam deuictis Sarmatis, Traianus eam fabricauit, & appellauit victoriæ ciuitatem: vbi Decio ſuperueniente Imperatore, tandem Cniua in Hemoniæ partes, quæ non longè aberant, receſſit: inde apparatu diſpoſito, Philippopolim ire feſtinans. Cuius ſeceſſum Decius Imperator cognoſcens, & ipſius vrbi ferre ſubſidium geſtiens, iugo [e] montis tranſacto, ad [f] Beroam venit. Ibique dum equos exercitúmque laſſum refoueret, ilico Cniua cum Gothis in modum fulminis ruit, vaſtatóque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad [g] Thuſciam, rurſus trans Alpes in Mœſiam proturbauit, vbi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectoque tam exinde, quàm de hoſte exercitu futuri belli reparat aciem. Cniua verò diu obſeſſam inuadit Philippopolim, prædáque potitus, Priſcum ducem, qui inerat, ſibi fœderauit, quaſi cum Decio pugnaturum. Venientéſque ad conflictum, ilico Decij filium ſagitta ſaucium, crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos animos militum dixiſſe fertur: Nemo triſtetur: perditio vnius militis, non eſt reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hoſtes inuadit, aut mortem, aut vltionem filij expoſcens, veniensque [h] abrupto Mœſiæ ciuitatem, circumſeptus à Gothis & ipſe extinguitur, imperij finem, vitæque terminum faciens. Qui locus hodiéque Decij ara dicitur, eo quòd ibi ante pugnam miſerabiliter idolis immolaret. Defuncto tunc Decio, Gallus & Voluſianus regno potiti ſunt Romanorum, quando & peſtilens [i] morbus pænè iſtius neceſſitatis conſimilis, vt nos ante hos nouem annos experti ſumus, faciem totius orbis fœdauit, ſupra modum quoque Alexandriam, totiúſque Aegypti loca deuaſtans, Dionyſio hiſtorico ſuper hãc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noſter conſcripſit venerabilis martyr Chriſti epiſcopus Cyprianus in libro, cuius titulus eſt de Mortalitate. Tũc & Aemilianus quidam, Gothis ſæpe ob principum negligentiam Mœſiam deuaſtantibus, vt vidit licere, nec à quoquam ſine magno reipublicæ diſpendio remoueri, ſimiliter ſuæ fortunæ arbitratus poſſe euenire, tyrannidem in [k] Mœſiam arripuit, omnique manu militari aſcita, cœpit vrbes & populos deuaſtare. Contra quem intra paucos menſes multitudo apparatus accreſcens, nõ minimum incommodum reipublicæ parturiuit, qui tamen in ipſo pænè nefario conatus ſui initio extinctus, & vitam & imperium, quod [l] inuadebat, amiſit. Supradicti vero Gallus & Voluſianus Imperatores, quamuis vix biennio in imperio perſeuerantes, ab hac luce migrarint: tamen ipſo biennio, quo affuere, vbique pacati, vbique regnauere gratioſi, [m] propterque quod vnum eorum fortunæ reputatum eſt, id eſt generalis morbus: ſed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam ſolent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox, vt imperium adepti ſunt, fœdus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo interuallo vtriſque regibus occumbentibus, Gallienus arripuit principatum, quo in omni laſciuia reſoluto, Reſpa & Veduco, [n] Thuro Varóque duces Gothorum ſumptis nauibus Aſiam tranſiere, fretum Helleſponticum tranſuecti: vbi multis eius prouinciæ ciuitatibus populatis opinatiſſimum illud Epheſi Dianæ templũ, quod dudum dixeramus Amazonas condidiſſe, igne ſuccendunt: partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam ſubuertere, quam poſt Cornelius Auitus aliqua parte reparauit. Quæ hodiéque quamuis regiæ vrbis [o] ciuitate congaudeat, ſigna tamen ſuarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet [p] poſteritatis. Hac ergo felicitate Gothi, qua intrauere [q] partibus Aſiæ præda ſpolioque potiti, Helleſponticum fretum retranſmeant, vaſtantes in itinere ſuo Troiam Iliúmque, quæ vix à bello illo Agamemnoniaco aliquantulum reſpirantes, rurſus hoſtili mucrone deletæ ſunt. Poſt Aſiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta eſt feritatem. Nam ibi ad radices Hemi montis mari vicinam Anchialos ciuitatem aggreſſi mox adeunt, vrbem quam dudum [r] Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris & Hemi radices locaſſet. Ibi enim multis feruntur manſiſſe diebus, calidarum aquarum delectati lauacris, quæ [ſ] à quintodecimo miliario Anchialitanæ ciuitatis ſunt ſitæ, ab imo ſui fontis [t] igni ſcaturientes, & inter reliqua totius

Marginal notes: a diſceſſione. b feliciter. c lxx. mi. libus. d conſtructa. e Hemi mõtis. f Berrœam. g Euſibiam. h ad Abitrũ. i annus morbis. k Miſia. l inhiabat. m præter. n Tarnaróq. ducibus. o vicinitate. p poteſtatis. q partes. r ſe reparates. ſ ad xii. miliarium. t igneí.

totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino præcipuè ad ſanitatem infirmorum efficaciſſimæ. Exinde ergo ad proprias ſedes regreſſi poſt hæc à Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, vbi datis auxiliariis fideliter decertati ſunt. Sed poſtquam Cæſar Maximianus pænè cum eorũ ſolatio Narſeum regem Perſarum Saporis Magni nepotem fugaſſet, eiúſque omnes opes, ſimúlque vxores & filios deprædaſſet, Achillémque in Alexandria [a] cum Diocletiano ſuperaſſet, *a Diocletianus.* & Maximianus Herculius in Africa [b] Quinquangentianos adtriuiſſet, pacem reipublicę *b Quinquegentianus infrà, & Quinqueginta nos ſupra.* nacti, cœpere quaſi Gothos negligere. Nam ſine ipſis dudum contra quaſuis gentes Romanus exercitus difficile decertatus eſt. Apparet namque frequenter, quomodo inuitabantur, ſicut & ſub Conſtantino rogati ſunt, & contra cognatum eius Licinium arma tulere, cúmque deuictum & in Theſſalonica clauſum, priuatum imperio, Conſtantini victoris gladio trucidarunt. Nam & dum famoſiſſimã & Romæ æmulam in ſuo nomine conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui fœdere inito cum Imperatore, xl. ſuorum millia illi in ſolatia contra gentes varias obtulere. Quorum & numerus, & millia vſque ad præſens in republica nominantur, id eſt fœderati. Tunc etenim ſub [c] A- *c Ariarici & Aorici.* rarici & Aorici regum ſuorum florebant imperio. Poſt quorum deceſſum ſucceſſor regni extitit Geberich, virtutis & nobilitatis eximiæ. Nam is Helderich patre natus, auo Ouida, pro auo Cniuida, gloriam generis ſui factis illuſtribus exæquauit, primitias regni ſui mox in Vuandalica gente extendere cupiens contra Viſumar eorum regem (qui) Aſdingorum è ſtirpe, quę inter eos eminet, genúſque indicat bellicoſiſſimum, [d] Deuxippo hiſtorico referente, qui eos ab Oceano ad noſtrum limitem vix in anni ſpatio perueniſſe teſtatur præ nimia terrarum immenſitate. *d Dexippo.* Quo tempore erant in eo loco manẽtes vbi Gepidæ ſedent, iuxta flumina Mariſia, Miliare, & Gilfil, & Griſſia, qui amnes ſupradictos excedit. Erant nanque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, à ſeptentrione [e] Ermunduli, à meridie Hiſter, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vuan- *e Hermunduri.* dalis commorantibus, bellum indictum eſt à Geberich rege Gothorũ, ad littus prædicti amnis Mariſæ, vbi tunc diu certatum eſt ex æquali. Sed mox ipſe rex Vuandalorũ Vuiſimar magna cum parte gentis ſuæ proſternitur. Geberich verò ductor Gothorũ eximius ſuperatis deprædatíſque Vuandalis ad propria loca, vnde exierat, remeauit. Tunc perpauci Vuandali, qui euaſiſſent, collecta [f] imbellium ſuorum manu, infortunatam patriã *f in bellum.* relinquentes, Pannoniam ſibi à Conſtantino principe petiere, ibíque per lx. annos plus minus ſedibus locatis, Imperatorem decretis vt incolæ famularunt. Vnde etiam poſt longum ab Stilicone magiſtro militum, & exconſule ac patricio inuitati, Gallias occupauere, vbi finitimos deprædantes non adeo fixas ſedes habuere. Nam Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, poſt temporis aliquod [g] Ermanaracus nobiliſſimus Amalorum in regno ſucceſſit, qui multas & bellicoſiſſimas [h] arctoi gentes perdo- *g Ermanaricus.* *h Arctoæ vndecim gentes.* muit, ſuíſque parẽre legibus fecit. Quem meritò nonnulli Alexandro magno comparauere maiores. Habebat ſiquidem quos domuerat, Gothos, Schythas, Thuidos in Aunxis, Vaſinabroncas, Merens, Mordenſimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Nauego, Bubegentas, Coldas: & cum tantorum ſeruitio [i] carus haberetur, non paſſus eſt, niſi & *i clarus.* gentem Erulorum, quibus præerat Alaricus, magna ex parte trucidatam, reliquam ſuæ ſubigeret ditioni. Nam prædicta gens (Ablauio hiſtorico referente) iuxta Mæotidas paludes habitans in locis ſtagnantibus, quas Græci [k] Ele vocant, Eruli nominati ſunt omnes, quanto velox, eo amplius ſuperbiſſima. Nulla ſiquidem erat tunc gens, quæ non leuem armaturam in acie ſua ex ipſis elegerint. Sed quamuis velocitas eorũ ab aliis ſæpe bellantibus non euacuaretur, Gothorum tamẽ ſtabilitati ſubiacuit & tarditati, fecítque cauſa fortunæ, vt & ipſi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico ſeruiuerint. Poſt Erulorum cædem idem Ermanaricus in [l] Veneros arma commouit, qui quamuis armis [m] diſperiti, ſed numeroſitate pollentes, primi reſiſtere conabantur. Sed nihil valet *l Venetos.* *m deſpecti.* multitudo [n] in bello, præſertim vbi & multitudo armata aduenerit. nam hi, vt initio expoſitionis, vel catalogo gentis dicere cœpimus, ab vna ſtirpe exorti, tria nunc nomina *n imbellium.* reddidere, id eſt Veneti, Antes, Sclaui: qui quamuis nunc ita facientibus peccatis noſtris vbique deſæuiunt, tamen tunc omnes Ermanarici imperiis ſeruiere. Aeſtrorum quoque ſimiliter nationem, qui longiſſima ripa Oceani Germanici inſident, idem ipſe [o] prudentiæ virtute ſubegit, omnibúſque Scythiæ & Germaniæ nationibus ac ſi *o prudentia & virtute.*

propriis laboribus imperauit. Poſt autem nō longi temporis interuallum, vt refert Oroſius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarſit in Gothos. Nam hos, vt refert antiquitas, ita extitiſſe comperimus. Filimer rex Gothorum, & Gandarici magni filius, qui poſt egreſſum Scanziæ inſulæ iam quinto loco tenens principatum Getarum, qui & terras Scythicas cum ſua gente introiſſet, ſicut à nobis dictum eſt, repperit in populo ſuo quaſdam magas mulieres, quas patrio ſermone [a] Aliorumnas is ipſe cognominat, eáſque habens ſuſpectas, de medio ſui proturbat, longéque ab exercitu ſuo fugatas, in [b] ſolitudinem coëgit terræ. Quas ſpiritus immundi per eremum vagantes dum vidiſſent, & earum ſe complexibus in coitu miſcuiſſent, genus hoc ferociſſimum edidere: quod fuit primùm inter paludes minutum, tetrum atque exile, quaſi hominum genus, nec alia voce notum, niſi quæ humani ſermonis imaginem aſſignabat. Tali ergo Hunni ſtirpe creati, Gothorum finibus aduenere. Quorum natio ſæua, vt Priſcus hiſtoricus refert, in Mæotide palude vlteriorem ripam inſedit, venatione tantùm, nec alio labore experta, niſi quòd poſtquam creuiſſet in populos, fraudibus & rapinis vicinam gentem conturbauit. Huius ergo (vt aſſolent venatores, dum in vlteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animaduertunt quomodo ex improuiſo cerua ſe illis obtulit, ingreſſáque palude nunc progrediens, nunc ſubſiſtens, indicem ſe [c] viæ tribuit. Quam ſecuti venatores paludem Mæotidem, quam imperuiam vt pelagus [d] exiſtimabant, pedibus tranſiere. Mox quoque vt Scythica terra ignotis apparuit, cerua diſparuit. Quod credo, ſpiritus illi, vnde progeniem trahunt, ad Scytharum inuidiam [id] egere. Illi verò, qui præter Mæotidem, paludem alium mundum eſſe penitùs ignorabāt, admiratione inducti terræ Scythiæ, & vt ſunt ſolertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notiſſimū, diuinitùs ſibi oſtenſum rati, ad ſuos redeunt, rem geſtam edocent. Scythiam laudant, perſuaſáque gente ſua via, quam cerua indice didicere, ad Scythiam properant, & quanroſcunque prius in ingreſſu Scytharum habuere, litauere Victoriæ, reliquos perdomitos ſubegere. Nam mox ingentem illam paludem tranſiere, ilicò [e] Alipzuros, Alcidzuros, Itamaros, Tuncaſſos, & Boiſcos, qui ripæ iſtius Scythiæ inſidebant, quaſi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna ſibi pares, ſed humanitatis victu formáque diſſimiles, frequenti certamine fatigantes ſubiugauere. Nam & quos bello forſitan minimè ſuperabant, vultus ſui terrore nimium pauorem ingerentes terribilitate fugabant, eò quòd erat eis ſpecies pauenda nigredine, ſed velut quædam (ſi dici fas eſt) deformis offa, non facies, habénſque magis puncta quàm lumina. Quorum animi fiduciam toruus prodit aſpectus, qui etiam in pignora ſua primo die nata deſæuiunt. Nam maribus ferro genas ſecant, vt antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur [f] ſubire tolerantiam. Hinc imberbes ſeneſcunt, & ſine venuſtate ephebi ſunt: quia facies ferro ſulcata, tempeſtiuam pilorum gratiam per cicatrices abſumit. Exigui quidem forma, ſed arguti, motibus expediti, & ad equitādum promptiſſimi: ſcapulis latis, & ad arcus, ſagittáſque parati: firmis ceruicibus, & in ſuperbia ſemper erecti. Hi verò ſub hominum figura viuunt beluina ſæuitia. Quod genus expeditiſſimum, multarúmque nationum graſſatorem Getæ, vt videruntʼ expaueſcunt: ſuóque cum rege deliberant qualiter ſe à tali hoſte ſubducant. Nam Ermanaricus rex Gothorum, licet (vt ſuperius retulimus) multarum gentium extiterit triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dum cogitat, [g] Roſolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciſcitur occaſione decipere. Dum enim quandam mulierem Sanielli nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulento diſceſſu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatiſque curſibus, per diuerſa diuelli præcepiſſet: fratres eius Sarus & Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere ſaucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam aduerſam eius valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Oſtrogothas mouit procinctum: à quorum ſocietate iam Veſegothæ diſceſſere, quam dudum inter ſe iuncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quàm etiam incurſiones Hunnorum non ferens, grandæuus & plenus dierum centeſimo decimo anno vitæ ſuæ defunctus eſt. Cuius mortis occaſio dedit Hunnis præualere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga ſedere, & Oſtrogothas nuncupari. Veſegothæ, id eſt, alij eorum ſocij, & occidui ſoli cultores, metu parentum exterriti, quid nam de ſe propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant, diúque cogitantes, tandem com-

[a] *Aliorunnas hodie dicimus Alrunnas.*
[b] *ſolitudine coegit errare.*
[c] *præbuit.*
[d] *affirmabāt.*
[e] *Alpidzyros, Alcbridzyros, Itimaros, Tuncarſos & Bairchos.*
[f] *ſuſcipere.*
[g] *Roxolanorum.*

communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorem fratrem Valentiniani ſenioris, vt partem Thraciæ ſiue Mœſiæ ſi illis traderet ad colendum, eius legibus viuerent, eiúſque imperiis ſubderentur. Et vt fides vberior illis haberetur, promittunt ſe, ſi doctores linguæ ſuæ donauerit, fieri Chriſtianos. Quo Valens comperto, mox gratulabūdus annuit, quod vltrò petere voluiſſet: ſuſceptóſque in Mœſiæ partibus Getas quaſi murum regni ſui contra cæteras gentes ſtatuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia ſaucius, noſtrarū partium omnes eccleſias obturaſſet, ſuæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus & ignaris, ilicò perfidiæ ſuæ virus defundunt. Sic quoque VViſigothæ à Valente Imperatore Ariani potius, quam Chriſtiani effecti. De cætero tam Oſtrogothis, quam Gepidis parētibus ſuis [a] per affectionis gratiam euangelizantes, huius perfidiæ culturam edocentes, omnem vbique linguæ huius nationem ad culturam huius ſectæ inuitauere. Ipſi quoque (vt dictum eſt) Danubium tranſmeantes, Daciam Ripenſem, Mœſiam, Thraciáſque permiſſu principis inſedere: quibus euenit (vt adſolet gentibus necdum bene loco fundatis) penuria famis. Cœpere autem primates eorum & duces, qui regum vice illis præerant, id eſt Fridigernus, Alatheus & Safrach exercitus inopiam condolere, negociationémque à Lupicino Maximóque Romanorum ducibus expetere. Verùm quid non auri ſacra fames compellit adquieſcere? Cœperunt duces (auaritia compellente) non ſolum ouium, boúmque carnes, verumetiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno cōtradere: adeo, vt quodliber mancipium in vnum panem aut decem libras in vnam carnem mercarentur. Sed iam mancipiis & ſupellectili deficientibus, filios eorum auarus mercator [b] victus neceſſitate expoſcit. Haud enim ſecus parentes faciunt, ſalutem ſuorū pignorum prouidentes, [c] ſatius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam: dum miſericorditer alendus quis venditur, quàm moriturus ſeruatur. Contigit enim illo ſub tempore ærumnoſo Lupicinus vt ductor Romanorum, Fridigernum Gothorum regulum ad conuiuium inuitaret, dolúmque ei, vt poſt exitus docuit moliretur. Sed Fridigernus doli neſcius, cum paucorum comitatu ad conuiuium veniens, dum intus in prætorio epulatur, clamorem miſerorum morientium audiret, iámque alia in parte ſocios eius recluſos, dum milites ducis ſui iuſſu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emiſſa, iam ſuſpectis auribus intonaret, ilicò apertos ipſos dolos cognoſcens Fridigernus, euaginato gladio in conuiuio non ſine magna temeritate velocitatéque egreditur, ſuóſque ſocios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum inſtigat. Qui nacti occaſionem votiuam elegerunt viri fortiſſimi in bello magis, quàm in fame deficere, & ilicò in ducum Lupicini & Maximi armantur occiſionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorúmque ſecuritatem ademit: cœperuntque Gothi iam non vt aduenæ & peregrini, ſed vt ciues & domini poſſeſſoribus imperare, totáſque partes ſeptentrionales vſque ad Danubium ſuo iure tenere. Quod comperiens in Antochia Valens imperator mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur: vbi lachrymabili bello commiſſo, vincentibus Gothis, in quodam prælio iuxta Hadrianopolim ſaucius ipſe refugiens, ignorantibus quoque quod imperator in tam vili caſula deliteſceret Gothis, ignéque (vt aſſolet) ſæuiente ab inimico ſuppoſito cum regali prompa crematus eſt haud ſecus, quàm dei prorſus iudicio, vt ab ipſis igne combureretur, quos ipſe veram fidem petentes in perfidiam declinaſſet, & ignem caritatis ad gehennæ ignem detorſiſſet. Quo tempore [d] Veſegothæ Thracias Daciámque Ripenſem poſt tanti gloriam trophæi, tanquam ſolo genitali potiti, cœperunt incolere. Sed Theodoſio ab Hiſpania à Gratiano Imperatore electo, & in orientali principatu loco Valentis patrui ſubrogato, militaríque diſciplina mox in meliori ſtatu repoſita, ignauiam priorum principum & deſidiam excluſam Gothus vt ſenſit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtutéque & conſilio clarus, cum præceptorum ſeueritate, & liberalitate, blandiciéque ſua remiſſum exercitum ad fortia prouocaret. At verò vbi milites principe meliore [e] mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eóſque Thraciæ finibus pellunt: ſed Theodoſio principe penè tunc vſque ad deſperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, diuiſóque exercitu, Fridigernus ad Theſſaliam prædandam, Epiros, & Achaiam

[a] pro cauſa affectionis.
[b] victor famis.
[c] faciliúſque.
[d] VViſigothæ.
[e] creatmato.

digreſſus eſt: Alatheus verò & Safrach cum reſiduis copiis Pannoniã petierunt. Quod quum Gratianus imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incurſionem Vuandalorum receſſerat, comperiſſet: quia Theodoſio fatali deſperatione ſuccumbente, Gothi magis ſæuirent, mox ad eos collecto venit exercitu, nec tamen fretus in armis, ſed gratia eos muneribuſq; victurus, pacemq; & victualia illis concedens, cum ipſis [a] inito fœdere fecit. Vbi verò poſt hæc Theodoſius conualuit imperator, reperitq; Gratianum cũ Gothis & Romanis pepegiſſe fœdus, quod ipſe optauerat, admodum grato animo ferens, & ipſe in hac pace conſiſtit. Atanaricum quoque regem, qui tunc Fridigerno ſucceſſerat, datis ſibi muneribus ſociauit moribus ſuis benigniſſimis, & ad ſe eum in Conſtantinopolim accedere inuitauit. Qui omnino libenter acquieſcens, regiam vrbem ingreſſus eſt, miránſque: En, inquit, cerno quod ſæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ vrbis: & huc illuc oculos voluens, nunc ſitum vrbis, commeatúmque nauiũ, nunc mœnia clara proſpectans miratur. Populóſque diuerſarum gentium quaſi fonte in vno, è diuerſis partibus ſcaturiente vnda, ſic quoque militem ordinatum aſpiciens: Deus, inquit, ſine dubio terrenus eſt Imperator, & quiſquis aduerſus eum manum mouerit, ipſe ſui ſanguinis reus exiſtit. In tali ergo admiratione, maioréque à principe honore ſuffultus, paucis menſibus interiectis ab hac luce migrauit. Quem princeps affectionis gratia pænè plus mortuum, quàm viuum honorans, dignæ tradidit ſepulturæ, ipſe quoque in exequiis feretro eius præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in ſeruitio Theodóſij imperatoris perdurans, Romano ſe imperio ſubdens, cum milite velut vnũ corpus efficit, [b] milliáque illa dudum ſub Conſtantino principe fœderatorum renouata, & ipſi dicti ſunt Fœderati. E quibus Imperator cõtra Eugenium tyrannum, qui occiſo Gratiano Gallias occupaſſet, plus quàm xx. millia armatorum fideles ſibi & amicos intelligens ſecum duxit, victoriáque de prædicto tyrãno potitus, vltionem exegit. Poſtquam verò Theodoſius amator pacis, [c] generíſque Gothorum, rebus exceſſit humanis, cœperunt eius filij vtramque Rempub. luxurioſè viuẽtes adnihilare, auxiliariíſque ſuis, id eſt Gothis conſueta dona ſubtrahere. Mox Gothis faſtidium eorum increuit, verentéſque ne longa pace eorũ reſolueretur fortitudo, ordinant ſuper ſe regem Alaricũ, cui erat poſt Amalos ſecunda nobilitas, Balthorúmque ex genere origo mirifica, qui dudũ ob audaciam virtutis Baltha, id eſt audax nomen inter ſuos acceperat. Mox vt ergo antefatus Alaricus creatus eſt rex, cum ſuis deliberãs ſuaſit ſuo labore quærere regna, quã alienis per ociũ ſubiacere: & ſumpto exercitu, per Pãnonias, Stilicone & Aureliano cõſulibus, & per [d] Firmium dextro latere quaſi viris vacuam intrauit Italiam. Nullo penitùs obſiſtente ad pontẽ applicuit Cõdiniani, qui tertio milliario ab vrbe [e] aberat regia Rauẽnate. Quæ vrbs inter paludes, & pelagus intérque Padi fluenta vni tantũ patet acceſſui, cuius dudum (vt tradunt maiores) poſſeſſores Eneti, id eſt laudabiles dicebãtur. Hæc in ſinu regni Romani ſuper mare Ionium cõſtituta, in modũ influentium aquarũ redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto curſu de Corcyra atque [f] Elladæ partibus nauigat dextrum latus, primùm Epirum, dein Dalmatiã, Liburniam, Hiſtriámque, & ſic Venetias radens palmula nauigat. Ab occidente verò habet paludes, per quas vno anguſtiſſimo introitu vt porta relicta eſt. A ſeptẽtrionali quoque plaga ramus illi ex Pado eſt, qui foſſa vocatur Aſconis. A meridie idẽ ipſe Padus, quem ſolum fluuiorum regem dicũt, cognomento Eridanus, ab Auguſto imperatore [g] altiſſima foſſa demiſſus, qui ſeptima ſui aluei parte mediam influit ciuitatem. Ad oſtia ſua amœniſſimũ portum præbens, claſſem ccl. nauium, Dione referente, tutiſſima dudũ credebatur recipere ſtatione. Qui nunc, vt Fabius ait, quòd aliquando portus fuerat, ſpacioſiſſimos hortos oſtendit, arboribus plenos: verùm de quibus non pendeant vela, ſed poma. Trino ſiquidem vrbs ipſa vocabulo gloriatur, trigeminaque poſitione exultat, id eſt, prima Rauenna, vltima Claſſis, media [h] Cæſarea, inter vrbem & mare, plena mollicie, arenáque munita, vectationibus apta. Enimvero quum [i] in ea ciuitate Veſegotharũ applicuiſſet exercitus, & ad Honorium imperatorem (qui intus reſidebat) legationem miſiſſet, quatenus ſi permitteret, vt Gothi pacati in Italia reſiderent, ſic eos cum Romanorũ populo viuere, vt vna gens vtraque credi poſſet: ſin autem aliter, bellãdo quis, quẽ valebat, expelleret, etiam ſecurus qui victor exiſteret, imperaret. Honorius imp. vtramque pollicitationem formidans, ſuóque cum ſenatu inito conſilio, quomodo

[a] *inita fœdera.*
[b] *militiáque.*
[c] *gentiſque.*
[d] *Sirmium.*
[e] αὐτοῖ.
[f] *Helladis.*
[g] *latiſſima.*
[h] *Ceſſaria.*
[i] *eius vicinitate.*

do eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad poſtremum ſententia ſedit, quatenus prouincias longè poſitas, id eſt Gallias Hiſpaniáſque, quas iam pænè perdidiſſet, Gyſericíque Vuandalorum regis vaſtaret irruptio: ſi valeret Alaricus, ſua cum gente ſibi tanquam lares proprios vendicaret, donatione ſacro oraculo confirmata. Cōſentiunt Gothi, hac ordinatione, & ad traditam ſibi patriam proficiſcuntur. Poſt quorum diſceſſum nec quicquā mali in Italia perpetratū, Stilico patricius & ſocer Honorij imperatoris, (nam vtramque eius filiam, id eſt Mariam & [a] Ermantiam (quas) ſibi princeps vnam poſt vnam ſociauit, vtramque virginem & intactam deus ab hac luce migrare præcepit) hic ergo Stilico ad Polentiam ciuitatem in alpibus Cotiis locatam doloſè accedens, nihílque mali ſuſpicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ, ſuámque deformitatem ruit in bellum. Quem ex improuiſo Gothi cernentes, primò perterriti ſunt, ſed mox recollectis animis, & (vt ſolebant) hortationibus excitati, omnē pænè exercitum Stiliconis in fugam conuerſum, vſque ad internecionem deiiciunt, furibundóque animo arreptum iter deſerunt, & in Liguriam poſt ſe, vnde iam tranſierant, reuertuntur: eiúſque prædis, ſpoliiſque potiti, Aemiliam pari tenore deuaſtant, Flaminiæq; aggerem inter Picenum & Thuſciam, vſque ad vrbem Romam diſcurrentes, quicquid inter vtrumque latus fuit, in prædam diripiunt, ad poſtremum Romam ingreſſi, Alarico iubente ſpoliant tantùm, non autem, vt ſolent gentes, ignem ſupponunt, nec locis ſanctorum in aliquo penitùs iniuriam irrogare patiuntur. Exindéque egreſsi, per Campaniā & Lucaniam ſimili clade peracta, Brutios acceſſerunt: vbi diu reſidentes, ad Siciliam, exinde [b] ad Africam tranſire deliberant. Brutiorum ſiquidem regio in extremis Italiæ finibus auſtrali interiacens parti, angulus eius Apennini montis initiū facit, Adriæque pelagus vt lingua porrecta à Tyrrheno æſtu ſeiungens, nomen quondam à Brutia ſortitur regina. Ibi ergo veniens Alaricus rex Veſegothorum, cum opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat, exinde (vt dictum eſt) per Siciliam in Africam quietam patriam tranſire diſponit. Cuius, quia nō eſt liberum quodcunque homo ſine nutu dei diſpoſuerit, fretum illud horribile aliquantas naues ſubmerſit, plurimas conturbauit. Qua aduerſitate repulſus Alaricus dum ſecū quid ageret, deliberaret: ſubitò immatura morte præuentus, rebus exceſſit humanis. Quē nimia dilectione lugentes [c] Barentinū amnem iuxta Conſentinam ciuitatem de alueo ſuo [d] deriuant. Nam hic fluuius à pede montis iuxta vrbem dilapſus, fluit vnda ſalutifera. Huius ergo in medio alueo collecto captiuorum agmine ſepulturæ locum effodiunt, in cuius foueæ gremio Alaricum cum multis opibus obruunt, rurſúſque aquas in ſuum alueum reducētes, ne à quoquam quandóque locus cognoſceretur, foſſores omnes interemerunt, regnúmque [e] Veſegotharū Ataulfo eius conſanguineo, & forma & mente conſpicuo tradunt. Nam erat quamuis non adeo proceritate ſtaturæ formatus, quantū pulchritudine corporis, vultúque decorus. Qui ſuſcepto regno reuertens item ad Romam, ſi quid primùm remanſerat, more locuſtarum eraſit: nec tantùm priuatis diuitiis Italiam ſpoliauit, imò & publicis, imperatore Honorio nihil reſiſtere præualente, cuius & germanam Placidiam Theodoſij Imperatoris ex altera vxore filiā ab vrbe captiuam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formæque pulchritudinem, & integritatem caſtitatis attendens, [f] in Forolíuij Aemiliæ ciuitate ſuo matrimonio legitimè copulauit, vt gentes hac ſocietate cōperta, quaſi adunata Gothis Republica efficacius terrerentur, Honoriúmque Auguſtū quamuis opibus exhauſtum, tamen quaſi cognatū grato animo derelinquens, Gallias tendit: vbi cum aduenisset, vicinæ gentes perterritæ, in ſuis ſe finib⁹ cœperunt cōtinere, quæ dudū crudeliter Gallias infeſtaſſent, tam Franci, quàm Burgūdiones. Nā Vuandali & Alani, quas ſuprà diximus, permiſſu principū Romanorū vtraq; Pānonia reſedere, nec ibi ſibi ob metū Gothorū arbitrantes tutū fore, ſi reuerterentur, ad Gallias trāſiere. Sed mox à Galliis, quas ante nō multū tēpus occupaſſent, fugiētes, Hiſpania ſe recluſere, adhuc memores ex relatione maiorū ſuorū, quid dudū Geberich rex Gothorū gēti ſuę pręſtitiſſet incōmodi, vel quomodo eos virtute ſua patrio ſolo expuliſſet. Tali ergo caſu Galliç Ataulfo patuere veniēti. Cōfirmato ergo Gothis regno in Galliis, Hiſpanorum caſu cœpit dolere, eóſque deliberans à Vuandalorū incurſibus eripere, per ſuas opes Barcilonam cum certis fidelibus [g] delectis, plebéque imbelli interiores Hiſpanias introiuit, vbi ſæpe cum Vuandalis decertans, tertio anno poſtquam Gallias, Hiſpaniáſque domuiſſet, occubuit: gladio ilio perforato Vernulfi, de cuius ſolitus erat ridere ſtatura. Poſt cuius mortem Regericus rex conſtituitur. ſed &

[a] Thermātiā.
[b] in Africa terras.
[c] al. Buſentū.
[d] deriuato.
[e] VViſigothorum.
[f] in Forocornelij.
[g] derelictis.

ipſe ſuorum fraude peremptus, ocyus vitam cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex conſtituitur Valia, nimis deſtrictus & prudés: contra quē Honorius Imperator [a] Conſtantinum virum induſtria militari pollentem, multiſque prœliis glorioſum cum exercitu dirigit, veritus ne fœdus dudū cum Athaulfo initū ipſe turbaret, & aliquas rurſus in Repub. inſidias moliretur vicinis ſibi gentibus repulſis: ſimulque deſiderans germanam ſuam Placidiam ſubiectionis opprobrio liberare, paciſcens cū [b] Conſtantino, vt aut bello, aut pace, vel quoquo modo ſi eam potuiſſet, ad ſuum regnum reuocaret, eíque eam in matrimonium ſociaret. Quo placito [c] Conſtantinus ouans cum copia armatorum, & pænè iam regio apparatu Hiſpanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad clauſtra Pirenæi occurrit: vbi ab vtraque parte legatione directa, ita conuenit paciſci, vt Placidiam ſororem principis redderet, ſuáque ſolatia Romanæ reipublicæ, vbi vſus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Conſtantinus quidam apud Gallias inuadens imperium, filium ſuum Conſtantem ex monacho fecerat Cæſarem, ſed non diu tenens regnum præſumptum, mox fœderatis Gothis Romaníſq;, ipſe occiditur Arelati, filius verò eius Viennæ. Poſt quos item Iouinus ac Sebaſtianus pari temeritate Rempub. occupandam exiſtimantes, pari exitio periere. Nam duodecimo anno regni Valiæ, quando & Hunni poſt pænè Lannos inuaſa Pannonia à Romanis & Gothis expulſi ſunt, videns Valia Vuandalos in ſuis finibus, id eſt Hiſpaniæ ſolo, audaci temeritate ab interioribus partibus [d] Galliæ (vbi eos fugauerat dudum Athaulfus) egreſſos, cuncta in prædis vaſtare, eo ferè tempore, quo Hierius & Ardaburius conſules [e] extitiſſent: nec mora, mox contra eos mouit exercitum. Sed Gizericus rex Vuandalorum iam à Bonifacio in Africam inuitatur, qui Valentiniano principi veniēs in offenſam non aliter quàm ſe malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo ſuis precibus eos inuitans, per tractum anguſtum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix ſeptem millibus Africam ab Hiſpaniis diuidit, oſtióque maris Tyrrheni Oceani æſtum egerit, tranſpoſuit. Erat nanque Gizericus iam Romanorum clade in vrbe notiſſimus, ſtatura mediocris, & equi caſu claudicans, animo profundus, ſermone rarus, luxuriæ contemptor, ita turbidus, habēdi cupidus, ad ſollicitandas gentes prouidentiſſimus, ſemina contentionum iacere, odia miſcere paratus. Talis Africæ Rempub. precibus Bonifacij, vt diximus, inuitatus intrauit, vbi ad diuinitatem (vt fertur) accepta autoritate diu regnans ante obitum ſuum filiorum agmine accito ordinauit, ne inter ipſos de regni ambitione eſſet diſſenſio, ſed ordine quiſque & gradu ſuo, aliis ſi ſuperuiueret, id eſt, ſeniori ſuo filio fieret ſequens ſucceſſor, & rurſus ei poſterior eius. Quod obſeruantes per annorum multorum ſpatia, regnum feliciter poſſedere, nec quod in reliquis gentibus adſolet, inteſtino bello fœdati ſunt, ſuóque ordine vnus poſt vnum ſuſcipiens regnū, in pace populis imperarunt. Quorum ordo iſte ac ſucceſſio fuit. Primum Gizericus, qui pater & dominus, ſequens Hunnericus, tertius Gundamundus, quartus Tranſamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis ſuæ, Gelimer immemor araui præceptorum, de regno iniecto & interempto, tyrannidem præſumpſit. ſed non ei ceſſit impunè quod fecerat. Nam Iuſtiniani Imperatoris vltio in eo apparuit, & cum omni genere ſuo, opibúſque, quibus more prædonis incubabat, Conſtantinopolim delatus per virum glorioſiſsimum Beliſarium, magiſtrum militum orientalem, & conſulem ordinarium atque patricium, magnum in Circo populo ſpectaculum fuit, ſerámque ſui pœnitudinem gerens, quum ſe videret de faſtigio regali deiectū, priuatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quę in diuiſione orbis terrarum tertia pars mundi deſcribitur, centeſimo ferè anno Vuandalico iugo erepta in libertatem reuocata eſt regni Romani: & quam dudum ignauis dominis, ducibus infidelibus, à Reip. Romanæ corpore gentilis manus abſtulerat, ſolerti domino & fideli ductore tunc reuocata, hodiéque congaudet. Quamuis & poſt hæc aliquantum inteſtino prœlio; Maurorúmque infidelitate attritam ſe lamentauerit: tamen triumphus Iuſtiniani Imperatoris à deo ſibi donatus, quod inchoauerat, ad [f] finem vſque perduxit. Sed nobis quid opus eſt, vnde res non exigit, dicere? Ad propoſitum redeamus. Valia ſiquidem rex Gothorum adeo cum ſuis in Vuādalos ſæuiebat, vt voluiſſet eos etiam in Africa perſequi, niſi eū caſus, qui dudū Alarico ad Africā tendenti contigerat, reuocaſſet. Nobilitatus nanque intra Hiſpanias, incruētaq; victoria potitus, Toloſam reuertitur: Romano imperio, fugatis hoſtibus, aliquantas prouincias (quod promiſerat)

[a] Conſtantiū.
[b] Conſtantio.
[c] Cōſtantino.
[d] Callicia.
[e] proceſſiſſet.
[f] pacem.

ſerat) derelinquens, ſibique aduerſa poſt longum valetudine ſuperueniente, rebus humanis exceſſit, eo videlicet tempore, quo [a] Beremurh Thoriſmundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiæ ſuperius diximus, cum filio Vuitiricho ab Oſtrogothis qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppreſſionibus ſubiacebant, ad Veſegotharum regnum migrauit. Conſcius enim erat virtutis & generis nobilitatis, facilius ſibi credens principatum à parentibus deferri, quem heredem regum conſtabat eſſe multorum. Quis nanque de Amalo dubitaret, ſi vacaſſet eligere? ſed nec ipſe adeo voluit, quis eſſet, oſtendere. Et illi iam poſt mortem Valiæ Theodericum ei dedere ſucceſſorem, ad quem veniens Beremund animi pondere, quo valebat, eximiam generis ſui amplitudinem commoda taciturnitate ſuppreſſit, ſciens regnantib. ſemper de regali ſtirpe genitos eſſe ſuſpectos. Paſſus eſt ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Suſceptúsque eſt cum filio ſuo à rege Theoderico honorificè nimis, adeò vt nec conſilio ſuo expertem, nec conuiuio faceret alienum: non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, ſed pro animi fortitudine & robore gentis, quam non poterat occultare. Quid plurimum? Defũcto Valia, vt ſuperius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis, proſperrimus feliciórque Theodericus ſucceſſit in regno, homo ſumma moderatione compoſitus animi corporiſque [b] vtilitate habendus. Contra quem Theodoſio & Feſto conſulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus ſecum iunctis, in Gallias arma mouerunt. Turbauerat nanque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Gaina Comite Conſtãtinopolim [c] ſe fœderaſſet. Aetius ergo patricius tũc præerat militibus, fortiſſimorũ Mœſiorum ſtirpe progenitus, in [d] Doroſtena ciuitate, à patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanæ ſingulariter natus, qui ſuperbiam Sueuorum, Frãcorúmque barbariem immẽſis cædibus ſeruire Romano imperio coëgiſſet. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus motus procinctum, diúque ex vtraque parte acie ordinata, quum vtrique fortes, & neuter firmior eſſet, datis dextris, in priſtinam concordiam redierunt, fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, receſſit vterque. Qua pacatur Attila Hunnorum omnium dominus, & penè totius Scythiæ gentium ſolus in mundo regnator, qui erat famoſa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem ſe miſſum à Theodoſio iuniore Priſcus hiſtoricus tali voce inter alia refert. Ingentia ſiquidem flumina, id eſt Tyſiam, Tibiſiámque, & Driccã tranſeuntes, venimus in locum illum, vbi dudum [e] Vidicula Gothorum fortiſſimus Sarmatum dolo occubuit. Indéque non longè ad vicum, in quo rex Attila morabatur, acceſſimus: vicum inquam, ad inſtar ciuitatis ampliſſimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis ingentibus fabrefacta reperimus, quarum compago ita ſolidum mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticúſque in omni decore diſpoſitas. Area verò cortinis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſa regiam aulam oſtenderet. Hæ ſedes erãt Attilæ regis barbariã totam tenentis: hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nanque Attila patre genitus Mundzucco, cuius fuere germani, Octar & Roas, qui ante Attilam regnum Hũnorum tenuiſſe narrantur, quamuis non omnino cunctorum. [f] Eorum ipſe poſt obitum cum [g] Bleta germano Hunnorum ſucceſſit in regnum, & vt antè expeditioni, quam parabat, pàr foret: augmentum virium parricidio quærit, tendens ad deſcrimen omniũ neceſuorum. Sed [h] liberante iuſtitia deteſtabili remedio creſcens, deformes exitus ſuæ crudelitatis inuenit. [i] Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, vvniuerſum ſibi populum ſubiugauit, aliarúmque gentium, quas tunc in ditione tenebat, numeroſitate collecta, primas mundi gentes, Romanos Veſegothaſque ſubdere peroptabat. Cuius exercitus quingentorum millium eſſe numerus ferebatur. Vir in cõfuſionem gẽtiũ natus in mũdo, terrarũ omnium metus: qui neſcio qua ſorte terrebat cũcta, formidabili de ſe opinione vulgata. Erat nãq; ſuperb9 inceſſu, huc atque illuc circũferens oculos, vt elati potẽtia ipſo quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, ſed ipſe manu temperans, conſilio validiſſimus, ſupplicantibus exorabilis, propitius in fide ſemel receptis. Forma breuis, lato pectore, capite grãdiori, minutis oculis, rarus barba, canis aſperſus, ſimo naſo, teter colore, originis ſuæ ſigna reſtituens. Qui quamuis huius eſſet naturæ, vt ſemper magna confideret, addebat ei tamen confidentiã gladius Martis inuentus ſacer apud Scytharum reges ſemper habitus. Quem Priſcus hiſtoricus tali refert occaſione detectum. Quum paſtor inquiens, quidam gre-

[a] ſupra Berimund.
[b] vtilla ætate.
[c] eſſeraſſet.
[d] Doroſtorena.
[e] Vidigoia.
[f] poſt quorũ.
[g] Bleda.
[h] librante.
[i] Buda.

gis vnam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inueniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur: tandémque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incautè calcauerat, effoſſúmque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi principem conſtitutum, & per Martis gladium poteſtatem ſibi conceſſam eſſe bellorum. Huius ergo mentem ad vaſtationem orbis paratam comperiens Gizericus rex Vuandalorum, quem paulo antè memorauimus, multis muneribus ad Veſegotharum bella præcipitat, metuēs ne Theodericus Veſegotharum rex filiæ vlciſceretur iniuriā, quæ Hunericho Gizerici filio iuncta, prius quidem tanto coniugio lætaretur: ſed poſtea, vt erat ille & in ſua pignora truculentus, ob ſuſpicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam naribus abſciſſam trūcatámque auribus ſpolians decore naturali patri ſuo ad Gallias remiſerat, vt turpe funus miſeranda ſemper offerret, & crudelitas, qua etiam mouerentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiam ad Valentinianum principem miſit ſerens Gothorum Romanorúmque diſcordiam, vt quos prœlio non poterat concutere, odiis internis elideret, adſerens ſe Reipub. eius amicitias in nullo violare, ſed contra Theodericum Veſegotharum regem ſibi eſſe certamen, vnde eum excipi libenter optaret. Cætera epiſtolæ vſitatis ſalutationum blandimentis oppleuerat, ſtudens fidem adhibere mēdacio. Pari etiam modo ad regem Veſegotharum Theodericum dirigit ſcriptum, hortans vt à Romanorum ſocietate diſcederet, recoleretque prœlia, quæ paulo antè contra eum fuerant concitata ſub nimia feritate. Homo ſubtilis antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Veſegothas eorúmque regem Theodericum in his verbis legationem direxit. Prudentiæ veſtræ eſt, fortiſſime gentium, aduerſus [a] vrbis conſpirare tyrannum, qui optat mundi generale habere ſeruitium, qui cauſas prœlij non requirit, ſed quicquid commiſerit, hoc putat eſſe legitimum. Ambitum ſuum brachio metitur, ſuperbia licentiam ſatiat. Qui ius fáſque contemnens, hoſtem ſe exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium ſe approbat inimicū. Recordamini quæſo, quod certè non poteſt obliuiſci. Ab Hunnis caſus eſt fuſus, ſed quod grauiter agit, inſidiis agit appetitum. Vnde vt de nobis taceamus poteſtis hanc inulti ferre ſuperbiam? Armorum potentes, fauete propriis doloribus, & communes iungite manus. Auxiliamini etiam Reipub. cuius membrum tenetis. Quàm ſit autem nobis expetenda vel amplexanda ſocietas, hoſtes interrogate conſilia. His & ſimilibus legati Valentiniani regem permouere Theodericum. Quibus ille reſpondit: Habetis, inquit, Romani, deſiderium veſtrum: feciſtis Attilam & nobis hoſtem. Sequimur illum quocunque vocauerit, & quamuis inflētur de diuerſis ſuperbarum gentium victoriis, norunt tamen Gothi confligere cum ſuperbis. Nullum bellum dixerim graue, niſi quod cauſa debilitat, quando nil triſte pauet, cui maieſtas arriſerit. Acclamant reſponſo comites ducis, lætū ſequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnæ, hoſtes iam Hunni deſiderātur. Producitur itaque à rege Theoderico Veſegotharū innumerabilis multitudo: qui quatuor filiis domi dimiſſis, id eſt Friderico & Turico, Rotemero & Himmerit, ſecum tantum Thoriſmūd & Theodericum maiores natu participes laboris aſſumit. Felix procinctus, auxiliantium ſuaue collegium habere, & ſolatia illorum, [b] quibus delectat etiam ſimul ſubire diſcrimina. A parte verò Romanorū tanta patricij Aetij prouidentia fuit, cui tunc innitebatur Reſpub. Heſperiæ plagæ, vt vndique bellatoribus congregatis, aduerſus ferocem & infinitam multitudinem non impar occurreret. His enim adfuere auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, [c] Litiani, Burgundiones, Saxones [d] Ripatioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc verò iam in numero auxiliariorum exquiſiti, aliæque nonnullæ Celticæ vel Germanicæ nationes. Conuenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricij nominātur, c. leugas, vt Galli vocāt, in longū tenētes, & lxx. in latū. Leuga autem Gallica mille & quingentorū paſſuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabiliū populorū pars illa terrarū. Cōferūtur acies [e] vtræque fortiſſimæ, nihil ſubreptionib⁹ agitur, ſed aperto Marte certatur. Quæ poteſt digna cauſa tātorū mortibus inueniri? Aut q̃ odiū in ſe cūctos animauit armari? Probatū eſt humanū gen⁹ regib⁹ viuere, quādo vni⁹ mētis inſano impetu ſtrages ſit facta populorū, & arbitrio ſuperbi regis momēto [f] deiicitur, q̃ tot ſeculis natura progenuit. Sed antequā pugnę ipſi⁹ ordinē referamus, neceſſariū videretur edicere, quę in ipſis bellorū motib⁹ accidere, quia ſicut famoſū prœliū, ita multiplex atq; perple-

a orbis.
b quos.
c Litigiani,
d Libari, Olibriones.
e vtrinque.
f deficit.

perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ (ei) ſe tradere pollicetur, & Aurelianam ciuitatem Galliæ, vbi tunc conſiſtebat, in eius iura tranſducere. Quod vbi Theodericus & Aetius agnouere, magnis aggeribus eandem vrbem ante aduentum Attilæ deſtruunt, ſuſpectúmque cuſtodiunt Sangibanum, & inter ſuos auxiliares medium ſtatuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali proculſus euentu, diffidens ſuis copiis metuens inire conflictum, intúſque fugam reuoluens, ipſo funere triſtiorem, ſtatuit per haruſpices futura inquirere. Qui more ſolito nunc pecorum fibras, nunc quaſdam venas in abraſis oſſibus intuentes, Hunnis infauſta denunciant. Hoc tamen quantulum prædixere ſolatij, quod ſummus hoſtium ductor de parte aduerſa occumberet, [a] relictáque victoria, ſua morte triumphum fœdaret. Quúmque Attila necem Aetij, [b] quòd eius motib. obuiabat, vel cum ſua perditione duceret expetendam, tali præſagio ſollicitus, vt erat conſiliorum in rebus bellicis exquiſitor, circa nonam diei horam prœlium ſub trepidatione committit, vt ſi non ſecus cederet, nox imminens ſubueniret. Conuenere partes, vt diximus, in campos Catalaunicos. Erat autẽ poſitio loci decliui tumore, in [c] modũ collis excreſcens. Quẽ vterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non paruum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum ſuis, ſiniſtram Romani & Veſegothæ cum auxiliariis occuparunt. Relictóque de cacuminis eius iugo certamen ineunt. Dextrum (itaque) cornu cum Veſegothis Theodericus tenebat, ſiniſtrum Aetius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem ſuperius retulimus præfuiſſe Alanis, prouidentes cautioni [d] militari, vt eum, de cuius animo minus præſumebant, fidelium turba concluderent. Facilè nam que adſumit pugnandi neceſſitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diuerſo verò fuit Hunnorum acies ordinata, vt in medio Attila cum ſuis fortiſſimis locaretur, ſibi potius rex hac ordinatione proſpiciẽs, quatenus inter gentis ſuæ robur poſitus, ab imminẽti periculo redderetur exceptus. Cornua verò eius multiplices populi, & diuerſæ nationes, quas ditioni ſuæ ſubdiderat, ambiebãt. Inter quos Oſtrogotharũ præeminebat exercitus, Vualamire & Theodemire, & Vuidemire germanis ductantibus, ipſo etiã rege, cui tunc ſeruiebant, nobilioribus: quia Amalorum generis eos potẽtia illuſtrabat. Erátque & Gepidarum agmine innumerabili rex ille fortiſſimus & famoſiſſimus Ardaricus, qui ob nimiam ſuam fidelitatem erga Attilam, eius conſiliis intereat. Nam perpendens Attila ſagacitatem ſuam, eum & Vualamirem Oſtrogotharum regem ſuper cæteros regulos diligebat. Erat namque Vualamir ſecreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & conſilio, vt diximus, clarus. Quibus non immeritò contra parentes Veſegothas debuit credere pugnaturus. Reliqua autem ſi dici fas eſt, turba regum, diuerſarúmque nationum ductores, ac ſi ſatellites, nutibus Attilæ attendebant, & vbi oculo annuiſſet, abſque aliqua murmuratione cum timore & tremore vnuſquiſque adſtabat, aut certè quod iuſſus fuerat, exſequebatur. Sed ſolus Attila rex omnium regũ, ſuper omnes, & pro omnibus ſolicitus erat. Fit ergò de loci quem diximus, opportunitate certamen. Attila ſuos dirigit, qui cacumen montis inuaderent, ſed à Thoriſmundo & Aetio præuentus eſt. Qui eluctati collis excelſa vt conſcenderent, ſuperiores effecti ſunt, veniẽtéſque Hunnos montis beneficio facilè turbauere. Tunc Attila, quum videret exercitũ cauſa præcedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. Poſt victorias tantarum gentium, poſt orbem [e] ſic conſtitutis edomitum, ineptum iudicauerim, tanquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut nouus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas eſt aliquid vulgare dicere, nec vobis oportet audire. Quid autem aliud vos quàm bellare cõſueti? Aut quid forti ſuauius, quàm vindictam manu quærere? Magnum munus à natura animos vltione ſatiare. Aggrediamur ergo hoſtem alacres, audaciores ſunt ſemper, qui inferunt bellum. Adunatas deſpicite diſſonas gentes. Indiciũ pauoris eſt ſocietate defendi. En ante impetũ terroribus iã feruntur, excelſa quærunt, tumulos capiunt & ſera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Notum eſt vobis, quàm ſint leuia Romanorum arma: primo etiam non dico vulnere, ſed ipſo puluere grauantur. Dum inordinatè coëunt, & acies teſtudinémque connectunt, vos confligite præſtantibus animis, vt ſoletis, deſpicientéſque eorum acies, Alanos inuadite, in Viſegothas incumbite. Inde nobis eſt citam victoriam quærere, vnde ſe continet bellum. Abſciſa autem neruis mox membra relabuntur, nec poteſt ſtare corpus cui oſſa ſubſtraxeris. Conſurgant animi, furor ſolitus intumeſcat. Nunc conſilia Hunni, nunc arma depro-

a reliquámque victoriá.
b qui.
c editum.
d familiari.
e ſi cõſiſtatis.

mite, aut vulneratus quis aduerſarij mortem depoſcat, aut illęſus hoſtium clade ſatietur. Victuros nulla tela conuenient, morituros & in ocio fata præcipitant. Poſtremò cur fortuna Hunnos tot gentium victores adſereret, niſi ad certaminis huius gaudia præparaſſet? Quis denique Mæotidarum iter aperiret maioribus noſtris tot ſeculis clauſum ac ſecretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor euentu, hic campus eſt, quam nobis tot proſpera promiſerant. Primus in hoſtes tela coniiciam. Si quis potuerit Attila pugnante ociũ ferre, ſepultus eſt. His verbis accenſi, in pugnam cuncti præcipitantur. Et quamuis haberent res ipſæ formidinem, præſentia tamen regis cunctationem hærentibus auferebat. [a] Manu manibus congrediuntur, bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui ſimile nulla vſquam narrat antiquitas, vbi talia geſta referuntur, vt nihil eſſet, quod in vita ſua conſpicere potuiſſet egregius, qui huius miraculi priuaretur aſpectu. Nam ſi ſenioribus credere fas eſt, riuulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus ſanguine multo prouectus, non [b] actus imbribus, vt ſolebat, ſed liquore concitatus inſolito, torrens factus eſt cruoris augmento. Et quos illic coëgit in aridam ſitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita conſtricti ſorte miſerabili ſorbebant, potãtes ſanguinem, quem fudere ſauciati. Hic Theodericus rex dum adhortans diſcurreret exercitũ, equo depulſus, pedibúsque ſuorum [c] conculcatus, vitam matura ſenectute concluſit. Alij verò dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Oſtrogotharum, qui tunc Attilanum ſequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attilæ præſagio haruſpices priùs dixerant, quamquam ille de Aetio ſuſpicaretur. Tunc Veſegothæ diuidentes ſe ab Alanis, inuadunt Hunnorum cateruas, & penè Attilam trucidaſſent: niſi prius prouidus fugiſſet, & ſe ſuóſque ilico intra ſepta caſtrorum, quæ [d] plauſtris vallata habebat recluſiſſet. Quãuis fragile munimentum, tamen quæſierunt ſubſidium vitæ, quibus paulo antè nullus poterat [e] naturalis agger obſiſtere. Thoriſmund autem regis Theoderici filius, qui cũ Aetio collem anticipans, hoſtes de ſuperiori loco [f] proturbauerat, credens ſe ad agmina propria peruenire, nocte cæca ad hoſtium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicãtem quidam capite vulnerato equo deiecit, ſuorúmque prouidẽtia liberatus, à prœliandi intentione deſiit. Aetius verò ſimiliter noctis cõfuſione diuiſus, quum inter hoſtes medios vagaretur, trepidus ne quid incidiſſet aduerſi [g] Gothis, inquirens, tandémque ad ſocia caſta perueniens, reliquum noctis ſcutorum defenſione tranſegit. Poſtrema die luce orta, quum cadaueribus plenos campos aſpicerent, nec audere Hunnos erumpere: ſuam arbitrantur eſſe victoriam, ſcientéſque Attilam non niſi magna clade confuſum, bello confugiſſe: quum tamen nil ageret vel proſtratus abiectum, ſed ſtrepẽs armis tubis canebat, incuſſionémque minabatur: velut leo venabulis preſſus, ſpeluncæ aditus obambulans, nec audet inſurgere nec deſinit fremitibus vicina terrere. ſic bellicoſiſſimus rex victores ſuos turbabat incluſus. Conueniunt itaque Gothi Romaníque, & quid agerent de ſuperato Attila deliberant. Placet eum obſidione fatigari, qui annonę copiam non habebat, quando ab ipſius ſagittariis intra ſepta caſtrorum locatis, crebris ictibus arceretur acceſſus. Fertur autem deſperatis in rebus prædictum regem adhuc & in ſupremo magnanimum, equinis ſellis conſtruxiſſe pyram, ſeſéque, ſi aduerſarij irrumperent, flammis iniicere voluiſſe, ne aut aliquis eius vulnere lætaretur, aut in poteſtatem tantorum hoſtium gentium dominus perueniret. Verùm inter has obſidionum moras Veſegothæ regem filij patrem requirunt, admirantes eius abſentiam, dum felicitas fuerit ſubſequuta. Quúmque diutius exploratum, vt viris fortibus mos eſt, inter denſiſſima cadauera reperiſſent, cantibus honoratum, inimicis ſpectantibus abſtulerunt. Videres Gothorum globos diſſonis vocibus confragoſos, adhuc inter bella furentia funeri reddidiſſe culturam. Fundebantur lachrymæ, ſed quæ viris fortibus impendi ſolent. noſtra mors erat, ſed Hunno teſte glorioſa, [h] vnde hoſtium putaretur inclinata fore ſuperbia, quando tanti regis efferre cadauer cum ſuis inſignibus inſpiciebant. At Gothi Theoderico adhuc iuſta ſoluentes, armis inſonantibus regiam deferunt maieſtatem, fortiſſimúſque Thoriſmund bene glorioſus, ad manes cariſſimi patris, vt decebat filium, exequias eſt proſequutus. Quod poſtquam peractum eſt, orbitatis dolore commotus, & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum, mortem patris vindicare contendit: Aetium patricium, ac ſi ſeniorem, prudentiáque maturum, de hac parte conſuluit,

a manus.
b auctus.
c proculcatus
d paluſtris.
e muralis.
f perturbauerat.
g Vviſegothos inquirit.
h inde hoſtiũ inclinantem forte ſuperbiã

ſuluit, quid ſibi eſſet in tempore faciendum. Ille verò metuens, ne Hunnis funditus interemptis, à Gothis Romanorũ premeretur imperium, præbet hac ſuaſione cõſiliũ, vt ad ſedes proprias remearet, regnúmque quod pater reliquerat, arriperet: ne germani eius opibus ſumptis paternis, Veſegotharum regnum peruaderent, grauitérque dehinc cum ſuis, & quod peius eſt miſerabiliter pugnaret. Quo reſponſo non ambiguè, vt datum eſt, ſed pro ſua potius vtilitate ſuſcepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum ſuſpicionibus occurrit, magna rerum agendarum occaſione intercipitur. In hoc enim famoſiſſimo & fortiſſimarum gentium bello ab vtriſque partibus [a] clxij millia cæſa referuntur, exceptis xc. millibus Gepidarum & Frãcorum, qui ante cõgreſſionem publicam noctu ſibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur diſceſſione cognita Gothorum, quòd de inopinatis colligi ſolet, & inimicorum magis æſtimãs dolum, diutius ſe intra caſtra continuit. Sed vbi hoſtium abſentia ſunt longa ſilentia conſecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præſumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thoriſmund ergo patre mortuo, in campis ſtatim Catalaunicis, vbi & pugnauerat regia maieſtate ſubuectus, Toloſam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipſe tamen ſic ſua initia moderatus eſt, vt nullius reperiret de regni ſucceſſione certamen. Attila verò nacta occaſione de receſſu Veſegotharum, & quod ſæpè optauerat, cernens hoſtium ſolutionem per partes, mox iam ſecurus ad oppreſſionem Romanorum mouit procinctum, primáque aggreſſione Aquileienſem obſedit ciuitatem, quæ eſt metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici poſita ſinus. Cuius ab oriente muros Natiſſa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibíque quum diu, multóque tempore obſidens, nihil penitus præualeret, fortiſſimis intrinſecus Romanorum militibus reſiſtentibus: exercitu iam murmurante & diſcedere cupiente, Attila deambulãs circa muros, dum vtrum ſolueret caſtra, an adhuc moraretur deliberat, animaduertit candidas aues, id eſt ciconias, quæ in faſtigio domorum nidificant, de ciuitate fœtus ſuos trahere atque contra morem per rura forinſecus comportare. Et vt hoc, ſicut erat ſagaciſſimus inquiſitor præſenſit, ad ſuos inquit: Reſpicite aues futurarum rerum prouidas perituram relinquere ciuitatem, caſuráſque arces periculo imminente deſerere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum: rebus præſciis conſuetudinẽ mutat ventura formido. Quid plura? Animus ſuorũ rurſus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui machinis conſtructis, omnibúſque tormentorum generibus adhibitis, nec mora, inuadunt ciuitatem, ſpoliant, diuidunt, vaſtántque crudeliter, ita vt vix eius veſtigia, vt appareant, reliquerint. Exhinc iam audaciores, & necdum Romanorum ſanguine ſatiati, per reliquas Venetũm ciuitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam regiam vrbem pari tenore deuaſtant, nec non & Ticinum æquali ſorte deiiciunt, vicinàque loca ſæuientes allidunt, demoliuntúrque penè totam Italiam. Quúmque ad Romam animus fuiſſet eius attentus accedere, ſui eum (vt Priſcus refert hiſtoricus) remouere, non vrbi, cui inimici erant, conſulentes: ſed Alarici quondam Veſegotharum regis obiicientes exemplum, veriti regis ſui fortunam, quia ille poſt fractam Romam diu non ſuperuixerat, ſed protinus rebus exceſſit humanis. Igitur dum eius animus ancipiti negocio inter ire & non ire fluctuaret ſecúmque deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma aduenit. Nam Leo papa per ſe ad eum accedit [b] in Acrouentu Mamboleio, vbi Mincius amnis commeantium frequentatione tranſitur. Qui mox [c] depoſuit excitatum furorem, & rediens qua venerat, id eſt, vltra Danubium, promiſſa pace diſceſſit: illud præ omnibus denuncians, atque interminando diſcernens, grauiora ſe in Italiam illaturum, niſi ad ſe Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiæ Auguſtæ, cum portione ſibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim, quia hæc Honoria, dum propter aulæ decus ac caſtitatem teneretur nutu fratris incluſa, clandeſtino eunucho Attilam inuitaſſet, vt contra fratris potentiam eius patrociniis vteretur: prorſus indignum facinus, vt licentiam libidinis malo publico compararet. Reuerſus itaque Attila in ſedes ſuas, & quaſi ocij pœnitens, grauitérque ferens à bello ceſſare, ad orientis principem Marcianum legatos dirigit, prouinciarum teſtans vaſtationem, quod ſibi promiſſa à Theodoſio quondam Imperatore minimè perſolueret, & inhumanior ſolito ſuis hoſtibus appareret. Hæc tamen agens, vt erat verſutus & callidus, alibi minatus,

a clxv.

b in agro Venetum Ambuleio.

c depoſito exercitus furore.

alibi arma ſua commouit,& quod reſtabat indignationi, faciem in Veſegothas retrorſit. Sed nō cū, quē de Romanis, reportauit euentū. Nā per diſſimiles anterioribus vias recurrēs, Alanorū partē trans flumē Ligeris conſidentē ſtatuit ſuæ redigere ditioni, quatenus mutata per ipſos belli facie, terribilior emineret. Igitur ab Dacia & Pānonia prouinciis, in quibus tūc Hunni cum diuerſis ſubditis nationibus inſidebāt, egrediēs Attila, in Alanos mouit procinctū. Sed Thoriſmūd rex Veſegotharū fraudē Attilæ non impari ſubtilitate pręſentiēs, ad Alanos tota velocitate prius aduenit, ibique ſuperueniētis iam Attilæ motibus præparatus occurrit, conſertóque prælio, penè ſimili eū tenore, vt prius in cāpis Catalaunicis, à ſpe remouit victoriæ, fugatúmque à partibus ſuis ſine triumpho remittēs in ſedes proprias fugere cōpulit. Sic Attila famoſus, & multarū victoriarū dominus, dum quærit famam perditoris abiicere, & quod prius à Veſegothis pertulerat, abolere, geminatā ſuſtinuit, ingloriúſque receſſit. Thoriſmūd verò repulſis ab Alanis Hūnorū cateruis, ſine aliqua ſuorū læſione Toloſam migrauit, ſuorúmque quieta pace cōpoſita, tertio anno regni ſui ægrotans, dū ſanguinē tollit de vena, ab [a] Aſcalcruo cliente inimicos nunciante, armis ſubſtractis, perēptus eſt. Vna tamē manu, quā liberā habebat, ſcabellū tenēs, ſanguinis ſui extitit vltor, aliquātos inſidiātes ſibi extinguēs. Poſt cuius deceſſū, Theodericus germanus eius Veſegotharū in regno ſuccedēs, mox Riciariū Sueuorū regē cognatū ſuū repperit inimicū. Hic itē Riciarius affinitatem Theoderici præſumēs, vniuerſam penè Hiſpaniā ſibi credidit occupandā, indicās opportunū tēpus ſurreptionis incōpoſita initia tētare regnātis. Quibus ante Gallicia & Luſitania ſedes fuere, quæ in dextro latere Hiſpaniæ per ripā Oceani porriguntur, habentes ab oriēte Auſtrogoniā, ab occidente in promōtorio ſacrū Scipionis Romani ducis monumentū, à ſeptentrione Oceanū, à meridie Luſitaniā, & fluuiū Tagū, qui arenis ſuis permiſcēs auri metalla, trahit cū limi vilitate diuitias. Exinde ergo exiēs Riciarius rex Sueuorū, nititur totam Hiſpaniā occupare. Cui Theodericus cognatus ſuus, vt erat moderatus, legatos mittēs, pacifice dixit, vt non ſolū recederet à finibus alienis: verùm etiā nec tētare præſumeret, odiū ſibi tali ambitione acquirēs. Ille verò animo prætumido ait: Si hic murmuras, & me venire cauſaris: Toloſā, vbi tu ſedes, veniā: ibi ſi vales, reſiſte. His auditis, ægrè tulit Theodericus, cōpacatúſque cum cæteris gentibus, arma mouit in Sueuos, [b] Burgundionum quoque Gnudiacū, & Hilpericū reges auxiliares habens, ſibíque deuotos. Ventum eſt ad certamē iuxta flumē Vrbiū, quod inter Aſturicam, Hiberiámque prætermeat. Conſertóque prælio, Theodericus cum Veſegothis, qui ex iuſta parte pugnabat, victor efficitur, Sueuorū gentē penè totā vſque ad internecionē proſternēs. Quorum rex Riciarius [c] relicta infecta victoria, hoſtem fugiens, in nauim conſcēdit, aduerſáque procella Tyrrheni oſtij repercuſſus, Veſegotharū eſt manibus redditus miſerabilē nō differēs mortē, cū elemēta mutauerit. Theodericus verò victor exiſtēs, ſubactis pepercit, nec vltra certamina ſæuire permiſit, pręponēs Suæuis, quos ſubiecerat, clientē propriū nomine Athliuulfū. Qui in breui animū ad præuaricationē ex Sueuorū ſuaſionib. commutās, neglexit imperata complere, potius tyrānica elatione ſuperbiēs, credénſque ſe ea virtute prouinciā obtinere, qua dudū cū domino ſuo eam ſubegiſſet. Is ſiquidem erat Vuarnorum ſtirpe genitus, longè à Gothici ſanguinis nobilitate ſeiunctus: idcirco nec libertati ſtudens, nec patrono fidē ſeruās. Quo cōperto, Theodericus mox contra eū, qui eū de regno peruaſo deiiceret, deſtinauit. Qui venientes, ſine mora in primo eū certamine ſuperātes, congruā factorū eius ab eo exegerūt vltionē. Captꝰque & ſuorū ſolatio deſtitutus, capite plectitur: ſenſitque tandē iratū, qui propitiū dominū crediderat cōtēnendū. Tūc Sueui rectoris ſui interitū cōtuētes, locorū ſacerdotes ad Theodericū ſupplices direxerūt, Quos ille pōtificali reuerētia ſuſcipiēs, nō ſolū impunitatē Sueuorū indulſit: ſed & vt ſibi de ſuo genere principē conſtituerēt, flexus pietate cōceſſit. Quod & factū eſt, & Remiſmundum ſibi Sueui regulum ordinauerunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertio decimo regni ſui anno Theodericus occubuit. Cui frater Euricus percupida feſtinatione ſuccedēs, ſæua ſuſpicione pulſatus eſt. Nā dū hæc circa Veſegotharum gentē & alia nonnulla gerūtur, Valētinianus imperator dolo Maximi occiſus eſt, & ipſe Maximus tyrānico more regnū inuaſit. Quod audiens Gitericus rex Vuandalorū, ab Africa armata claſſe in Italiam venit, Romámque ingreſſus, cuncta deueſtat. Maximus verò fugiēs, à quodam Vrſo milite Romano interemptus eſt. Poſt quem, iuſſu [d] Marciniani imperatoris orientalis [e] Maio-

a Aſcalihamo

b Burgūdionum.

c relicto infecto hoſte.

d Marciani.

[a] Maiorianus occidentale ſuſcepit imperium gubernandum. Sed & ipſe non diu regnãs, dum contra Alanos, qui Gallias infeſtabant, mouiſſet procinctum, Dertonæ iuxta fluuiũ [b] Ira cognomento occiditur. Cuius locum Seuerus inuaſit, qui tertio anno imperij ſui Romæ obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in orientali regno Marciano ſucceſſerat, Anthemium patricium ſuum ordinans, Romæ principem deſtinauit. Qui veniens ilico Ricimerem generum ſuum contra Alanos direxit, virum egregium; & pene tunc in Italia ad exercitũ ſingularẽ. Qui multitudinem Alanorum, & regẽ eorũ Beurgũ in primo ſtatim certamine ſuperatos, internecioni proſtrauit. Euricus ergo Veſegotharũ rex crebrã mutationẽ Romanorũ principũ cernens, Gallias ſuo iure niſus eſt occupare. Quod comperiens Anthemius Imperator, protinus ſolatia Britonũ poſtulauit. Quorũ rex Riothimus cũ xij. millibus veniẽs, in [c] Biturigas ciuitatẽ oceano è nauibus egreſſus, ſuſceptus eſt. Ad quos rex Veſegotharum Euricus innumerum ductans exercitum aduenit, diúque pugnans, Riothimum Britonum regem, antequam Romani in eius ſocietate coniungerentur, ſuperauit. Qui ampla parte exercitus amiſſa, cum quibus potuit fugiens, ad [d] Burgundionum gentẽ vicinã, Romanis in eo tempore fœderatam aduenit: Euricus verò rex Veſegotharũ Auernã Galliæ ciuitatem occupauit, Anthemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero ſuo inteſtino bello ſæuiens [e] Romaniã triuiſſet, ipſéque à genero ſuo peremptus, regnum reliquit Olibrio, Quo tempore à Conſtantinopoli Aſpar primus patriciorũ, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem Cæſare, generóque Leonis principis appellato, ſpadonum enſibus in palatio vulneratus interiit. Et nec dum Olibrio viij. menſe in regnum ingreſſo obeunte, Glycerius apud Rauennam plus præſumptione, quàm electione Cæſar effectus eſt. Quẽ anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam patricij ſororis filius, à regno deiiciẽs, in portu Romano epiſcopum ordinauit. Tantas varietates mutationéſque Euricus cernens, vt diximus ſuperius, Aruernã occupat ciuitatẽ, vbi tunc Romanorũ dux præerat Decius nobiliſſimus ſenator, & dudũ Auiti Imperatoris, qui ad paucos dies regnum inuaſerat, filius. Nã hic ante Olibriũ paucos dies tenens imperium, vltro receſſit Placentiã; ibíque epiſcopus eſt ordinatus. Huius ergo filius Decius diu certans cum Veſegothis, nec valens anteſtare, relicta patriã, maximeq; vrbe Aruernate hoſti, ad tutiora ſe loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit [f] Decio, relictis Galliis ad ſe venire, in locũ eius Oreſte magiſtro militũ ordinato: qui Oreſtes ſuſcepto exercitu, & contra hoſtes egrediens, à Roma Rauennã peruenit, ibíque remoratus, Auguſtulũ filiũ ſuũ Imperatorẽ efficit. Quo cõperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibíque defecit priuatus regno, vbi iam Glycerius dudũ imperator epiſcopatũ Salonitanũ habebat. Auguſtulo verò à patre Oreſte in Rauenna imperatore ordinato, non multũ poſt Odouacer Turcilingorum rex, habens ſecum Scyros, Herulos, diuerſarúmque gentiũ auxiliarios, Italiã occupauit, & Oreſte interfecto, Auguſtulũ filiũ eius de regno pulſum, in Lucullano Cãpaniæ caſtello exilij pœna damnauit. Sic quoque Heſperium Romanæ gentis imperium, quod ſeptingenteſimo nono vrbis cõditæ anno primus Auguſtorum Octauianus Auguſtus tenere cœpit, cum hoc Auguſtulo periit, anno deceſſorũ prædeceſſorúmq; regni quingẽteſimo vigeſimo ſecũdo, Gothorũ dehinc regibus Romã Italiámque tenẽtibus. Interea Odouacer rex gentiũ omnẽ Italiam adeo ſubiugauit, vt terrorẽ ſuum Romanis indicaret, mox initio regni ſui Brachilam comitẽ apud Rauẽnã occidit, regnóque ſuo cõfortato penè per quatuordecim annos vſque ad Theoderici preſentiã, de quo in ſubſequentibus dicturi ſumus, obtinuit. Interim tamen ad eũ ordinẽ, vnde digreſſi ſumus, redeamus, & quomodo Euricus rex Veſegotharũ Romani regni vacillationẽ cernẽs, Arelatum & Maſſiliã propriæ ſubdidit ditioni. Gezericus etenim Vuãdalorũ rex ſuis eũ muneribus ad iſta cõmittẽda illexit, quatenus ipſe Leonis vel Zenonis inſidias, quas cõtra eũ direxerãt, præcaueret. Egitque vt oriẽtale imperiũ Oſtrogothæ, Heſperiũ Veſegothæ vaſtarẽt, vt in vtraque Repub. hoſtibus decernẽtibus, ipſe in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato ſuſcipiẽs animo, totas Hiſpanias Galliáſque ſibi iã iure proprio tenẽs, ſimul quoque & Burgundiones ſubegit, Arelatóque degẽs, decimonono anno regni ſui vita priuatus eſt. Huic ſucceſſit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnũ adeptus eſt Veſegotharũ. Nã pari tenore, vt de Auguſtulo ſuperius diximus, & in Alaricis proueniſſe cognoſcitur, & in eis ſæpe regna deficiunt, à quorum nominibus inchoãt. Quo interim nos prætermiſſo, ſicut promiſimus, omnẽ Gothorum texamus originẽ. Et quia dum vtræque gẽtes tã Oſtrogothæ, quàm etiã

[a] Maioranus.
[b] Hira.
[c] Vituriges.
[d] Burgũdionum.
[e] Romam.
[f] & Decium.

Veſegothæ in vno eſſent, vt valui, maiorũ ſequens dicta reuolui, diuiſóſque Veſegothas ab
Oſtrogothis ad liquidũ ſum proſequutus: neceſſe nobis eſt, iterum ad antiquas eorũ Scy-
thicas ſedes redire, & Oſtrogotharũ genealogiã, actúſque pari tenore exponere. Quos cõ-
ſtat (morte) Ermanarici regis ſui deceſſione à Veſegothis diuiſos, Hunnorum ſubditos di-
tioni in eadem patria remoraſſe, Vuinithario tamẽ Amalo principatus ſui inſignia retinen-
te. Qui aui Ataulfi virtutẽ imitatus, quãuis Ermanarici felicitate inferior, tamen (hæc) mo-
a ferens. leſtè [a] referens Hunnorum imperio ſubiacere, paululum ſe ſubtrahebat ab illis, ſuámque
dum nititur oſtentare virtutẽ, in Antarũ fines mouit procinctũ, eóſque dũ aggreditur, pri-
ma cõgreſſione ſuperatur: deinde fortiter egit, regémque eorũ Box nomine cum filiis ſuis
& lxx. primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, vt dedititiis metũ cadauera pendentiũ
b ſupra Baladmer. geminarẽt. Sed cũ tali libertate vix anni ſpatio imperaſſet, nõ eſt paſſus [b] Balamber rex Hũ-
c accerſito ad ſe Geſiſmunde. norum, ſed [c] aſcito ad ſe Sigiſmũdo Hũnimundi magni filio, qui iuramẽti ſui & fidei me-
mor cũ ampla parte Gothorũ Hunnorũ imperio ſubiacebat, renouatóque cũ eo fœdere,
ſuper Vuinithariũ duxit exercitũ. Diúque certantibus, primo & ſecũdo certamine Vuini-
tharius vincit. Nec valet aliquis cõmemorare, quãtã ſtragẽ de Hũnorũ Vuinitharius fecit
exercitu. Tertio verò prœlio ſubreptionis auxilio ad fluuiũ nomine Erac, dũ vterque ad
d Vuallamaricam. ſe veniſſent, Balamber ſagitta miſſa, caput Vuinitharij ſauciãs, interemit: neptéq; eius Vua-
ladamarcã ſibi in coniugio copulans, iam omnem in pace Gothorũ populũ ſubactũ poſſe-
dit: ita tamen, vt genti Gothorum ſemper vnus proprius regulus (quamuis Hunnorũ cõſi-
lio) imperaret. Et mox defuncto Vuinithario, rexit eos Hunnimundus filius quondam re-
gis potentiſſimi Ermanarici, acer in bello, totiúſque corporis pulchritudine pollẽs: qui poſt
hæc contra Sueuorũ gentẽ feliciter dimicauit. Eóque defũcto, ſucceſſit Thoriſmũd filius
eius flore iuuentutis ornatus, qui ſecundo principatus ſui anno contra Gepidas mouit e-
xercitũ. Magnáque de illis potitus victoria, caſu equi dicitur interemptus. Quo defuncto,
ſic eũ luxere Oſtrogothæ: vt lx. per annos in eius loco rex alius non ſuccederet, quatenus
e habitum. & illius memoriã ſemper haberent in ore, & tẽpus accederet, quo Vualamir [e] ambitũ re-
pararet virilem, qui erat ex conſobrino eius genitus Vuandalario: quia filius eius, vt ſupe-
rius diximus, Beriſmũd, iã contempta Oſtrogotharum gente propter Hunnorũ dominiũ,
ad partes Heſperias Veſegotharũ fuiſſet gentem ſequutus, de quo & ortus eſt Vedericus.
Vederico quoque filius natus eſt Euthericus, qui iunctus Amalaſuentæ filiæ Theoderici,
itẽ Amalorũ ſtirpẽ iã diuiſam cõiunxit, & genuit Athalaricũ & Matheſuentã. Sed quia A-
thalaricus in annis puerilibus defunctus eſt, Matheſuẽta Cõſtantinopolim inlata, de ſecũ-
do viro, id eſt Germano fratuele Iuſtiniani imperatoris genuit poſtumũ filiũ, quẽ nomi-
nauit Germanũ. Sed nobis, vt ordo, quẽ cupimus, decurrat: ad Vuandalarij ſobolem, quæ
trino flore pullulabat, redeundũ eſt. Hic etenim Vuandalarius fratruelis Ermanarici, & ſu-
f liberis. perſcripti Thoriſmundi conſobrinus, tribus editis [f] libris, in gente Amala gloriatus eſt, id
eſt Vualamir, Theodemir, Vuidemir. Ex quibus per ſucceſſionẽ parẽtũ Vualamir in regnũ
conſcendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Erátque tunc in
tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vuala-
mir militabat imperio. Vualamir verò pro altero iubet ornando, Vuidemir ſeruire pro
fratribus æſtimabat. Sic eis mutua affectione ſe tuentibus, nulli penitus deerat regnũ, quod
vtrique in ſua pace tenebant. Ita tamẽ, vt ſæpè dictũ eſt, imperabãt: vt ipſi Attilæ Hunnorũ
regis imperio deſeruirẽt. Quibus nec cõtra parẽtes Veſegothas licuiſſet recuſare certamẽ,
ſed neceſſitas domini etiã ſi paricidiũ iubet, implendũ eſt. Nec aliter ab Hunnorũ dominio
diuelli potuit gẽs aliqua Scythica, niſi optata cunctis nationibus in cõmune, & Romanis
mors Attilæ prouenerit, quæ tã vtilis fuit, vt vita mirabilis. Qui, vt Priſcus hiſtoricus refert,
g exitus ſui. [g] extinctionis ſuæ tẽpore puellã, Ildico nomine decorã valde, ſibi in matrimoniũ poſt in-
h nimia. numerabiles vxores, vt mos erat gẽtis illius, ſocians: eiúſque in nuptiis [h] magna hilaritate
reſolutus, vino ſumnóque grauatus, reſupinus iacebat, reddundánſque ſanguis, qui ei ſo-
litè de naribus effluebat, dũ cõſuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapſus
eũ extinxit. Ita glorioſo per bella regi temulẽtia pudendũ exitũ dedit. Sequenti verò luce,
quũ magna pars diei fuiſſet exempta, miniſtri regij triſte aliquid ſuſpicãtes poſt clamores
maximos fores effringũt, inueniuntque Attilę ſine vulnere necẽ ſanguinis effuſione pera-
ctã, puellamq; demiſſo vultu ſub velamine lachrymantẽ. Tunc, vt illius gẽtis mos eſt, cri-
niũ p arte truncata, informes facies cauis turpauere vulneribus, vt prælator eximius non
fœmineis lamentationib. & lachrymis, ſed ſanguine lugeretur virili. De quo id acceſſit
mirabile

mirabile,vt Martiano principi oriẽtis de tã feroci hoſte ſollicito in ſumnis diuinitas adſi-
ſtẽs,arcũ Attilæ in eadẽ nocte fractũ oſtẽderet,quaſi quòd gens ipſa eo telo multa præſu-
mat. Hoc Priſcus hiſtoricus vera ſe dicit adteſtatione probare. Nã in tantũ magnis impe-
riis Attila terribilis habitus eſt,vt eius mortẽ in locũ muneris ſuperna regnantibus indica-
rent.Cuius manes quibus modis à ſua gente honorati ſunt,pauca de multis dicere non o-
mittamus.In mediis ſiquidẽ cãpis,& intra tentoria ſerica cadauere collocato , ſpectaculũ
admirandũ,& ſolenniter exhibetur. Nã de tota gẽte Hunnorũ electiſſimi equites in eo lo-
co,quo erat poſitus,in modũ Circenſiũ curſibus ambiẽtes,facta eius cantu funereo tali or-
dine referebat.Præcipuus Hunnorũ rex Attila patre genitus Mundzucco , fortiſſimarum
gentiũ dominus,qui inaudita ante ſe potẽtia ſolus Scythica & Germanica regna poſſedit,
necnõ vtraque Romanæ vrbis imperia captis ciuitatibus terruit,& ne præda reliqua ſub-
derẽt,placatus precibus ,annuũ vectigal accepit.Quúmque hæc omnia prouẽtu felicitatis
egerit,non vulnere hoſtiũ nõ fraude ſuorũ,ſed gẽte incolumi inter gaudia lætus , ſine ſen-
ſu doloris occubuit.Quis ergo hunc [a] dicat exitum,quem nullus æſtimat vindicandum? a potes.
Poſtquã talib.lamẽtis eſt defletus,ſtrauam ſuper tumulum eius,quam appellant ipſi, ingẽ-
ti commeſſatione concelebrant,& cõtraria inuicẽ ſibi copulãtes,luctũ funereũ mixto gau-
dio explicabant,noctúque ſecreto cadauer eſt terra reconditũ.[b] Cuius fercula primũ au- b copercula.
ro,ſecundo argẽto,tertio ferri rigore cõmuniũt, ſignificantes tali argumẽto potentiſſimo
regi omnia conueniſſe:ferrũ quo gẽtes edomuit:aurũ & argentũ , quod ornatũ reipublicæ
vtriuſque acceperit . Addũt arma hoſtiũ cædib⁹ acquiſita,phaleras vario gẽmarũ fulgore
precioſas,&diuerſi generis inſignia,quibus colitur aulicũ decus. Et vt tot & tantis diuitiis
humana curioſitas arceretur,operi deputatos deteſtabili mercede trucidarũt , emerſítque
momẽtanea mors ſepelientib.cũ ſepulto.Talibus peractis,vt ſolent animi iuuenũ ambitu
potẽtiæ cõcitari,inter ſucceſſores Attilæ de regno orta contentio eſt,& dũ inconſulti im-
perare cupiunt cũcti,omnes ſimul imperium perdidere.Sic frequenter regna grauat plus
copia,quàm inopia ſucceſſorũ.Nã filij Attilæ,quorum per licentiã libidinis penè populus
fuit,gẽtes ſibi diuidi æqua ſorte poſcebant,vt ad inſtar familiæ bellicoſi regis cum populis
mitterẽtur in ſortẽ.Quod dũ Gepidarũ rex cõperit Ardaricus,de tot gẽtibus indignatus,
velut viliſſimorum mancipiorũ conditione tractari,contra filios Attilæ primus inſurgit,
illatúmque ſeruiendi pudorem ſequuta felicitate deterſit:nec ſolũ ſuã gentẽ,ſed & cæteras
quæ pariter premebantur,ſua diſceſſione abſoluit : quia facilè omnes appetunt , quæ pro
cunctorũ vtilitate tẽtãtur.In mutuũ igitur armantur exitiũ,bellúmque cõmittitur in Pan-
nonia,iuxta flumẽ cui nomẽ eſt [c] Netad.Illic concurſus factus eſt gentiũ variarũ, quas At- c Nedao.
tila in ſua tenuerat ditione. Diuidũtur regna cũ populis,fiuntque ex vno corpore membra
diuerſa,nec quæ vnius paſſioni cõpaterẽtur,ſed quæ exciſo capite inuicẽ inſanirent . Quæ
nunquã contra ſe pares inuenerant,niſi ipſi mutuis ſe vulneribue ſauciantes,ſe ipſas diſcer-
perent fortiſſimæ nationes.Nã ibi admirandũ reor fuiſſe ſpectaculũ,vbi cernere erat [d] cũ-
ctis,pugnantẽ Gothũ enſe furẽtẽ,Gepidã in vulnere [e] ſuorũ cuncta tela frangentẽ , Sueuũ d cunctis. e ſuo regũ tela
pede,Hũnũ ſagitta præſumere,Alanũ graui,Herulũ leui armatura aciẽ inſtruere.Poſt mul
tos ergo grauéſque cõflictus fauit Gepidis inopinata victoria.Nã triginta ferè millia tam
Hunnorũ,quàm aliarũ gentiũ,quæ Hũnis ferebãt auxiliũ,Ardarici gladius,cõſpiratorúm-
que peremit.In quo prælio filius Attilæ maior natu,nomine Ellac occiditur : quẽ tantum
pater ſuper cæteros amaſſe perhibebatur,vt eũ cunctis diuersíſque filiis ſuis in regno præ-
ferret:ſed non fuit voto patris fortuna conſentiens.Nam poſt multas hoſtiũ cædes ſic viri-
liter eũ conſtat peremptũ, vt tã glorioſũ ſuperſtes pater optaſſet interitũ.Reliqui verò ger-
mani eius eo occiſo fugantur iuxta littus Pontici maris,vbi prius Gothos ſediſſe deſcrip-
ſimus.Ceſſere itaque Hunni, quibus cedere putabatur vniuerſitas.Adeo diſſidium perni-
cioſa res eſt, vt diuiſi corruerint,qui adunati viribus territabant. Hæc cauſa Ardarici re-
gis Gepidarũ felix adfuit diuerſis nationibus,qui Hunnorũ regimini inuiti famulabantur,
eorúmque diu mœſtiſſimos animos ad hilaritatem libertatis votiuæ erexit. Venientéſque
multi per legatos ſuos ad ſolum Romanorum,& à principe Marciano gratiſsimè ſuſcepti,
diſtributas ſedes,quas incolerent,accepere.Nã Gepidæ Hunnorũ ſibi ſedes viribus vendi-
cantes,totius Daciæ velut victores potiti,nihil aliud à Romano imperio,niſi pacem & an-
nua ſolẽnia,vt ſtrenui viri,amica pactione poſtulauere.Quod & libẽs tũc annuit Impera-
tor,& vſque nunc conſuetũ donũ eſt.Nã gẽs ipſa à Romano ſuſcipit principe.Gothi verò
cernẽtes Gepidas Hunnorũ ſedes ſibi defendere, Hunnorúmque populũ ſuas antiquas ſe-

des occupare; maluerunt à Romano regno terras petere, quàm cũ diſcrimine ſuo inuadere alienas, accipiẽtes Pannoniã, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœſiam ſuperiorẽ, à meridie Dalmatiã, ab occaſu Noricũ, à ſeptentrione Danubiũ. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema [a] Vindomina. Sauromatæ verò, quos Sarmatas diximus, & Cemãdri, & quidã ex Hunnis in parte Illyrici ad caſtrũ Martenam ſedes ſibi datas coluere. Ex quo genere fuit [b] Bliuilas dux Pentapolitanus, eiúſque germanus [c] Froilas, & noſtri tẽporis [d] Beſſa patricius. Sciri verò, & [e] Satagarij, & cæteri Alanorũ cũ duce ſuo nomine Cãdax Scythiam minorẽ, inferiorémque Mœſiã accepere. Cuius Cãdacis Alanouuamuthis patris mei genitor Paria, id eſt, meus auus, notarius quouſque Cãdax ipſe viueret, fuit; eiuſq; germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, magiſter militũ, filius Andagis, [f] filij Andalæ, de proſapia Amalorũ deſcendens. Ego itẽ (quamuis agrãmatus [g]) Iornãdes, ante conuerſionẽ meã notarius fui. Rugi verò, aliæque nationes nõnullæ [h] Biozimetas, Scandiopolim, vt incolerẽt, petiuere. Hernac quoque iunior Attilæ filius cũ ſuis in extremo minoris Scythiæ ſedes delegit. [i] Emnedzar & Vzindur conſanguinei eius in Dacia Ripẽſi. Vto & [k] Iſcalmus, qui ea potiti ſunt, multíque Hunnorũ paſſim proruẽtes tunc ſe in Romaniã dederũt. E quibus nũc vſq; Sacromõtiſij & Foſatiſij dicũtur. Erãt ſiquidẽ & alij Gothi, qui dicũtur Minores, populus immenſus, cũ ſuo pontifice, ipſóq; primate Vulfila, qui eis dicitur & literis inſtituiſſe, hodiéque ſunt in Mœſia regione incolentes [l] Eucopolitanã. Ad pedes [m] enim mõtis gẽs multa ſedit pauper & imbellis, nihil abundãs, niſi armẽto diuerſi generis pecorũ, & paſcua, ſiluaque lignorũ parũ habẽs tritici, cæterarũ ſpecierũ eſt terrra fœcũda. Vineas verò nec ſi ſunt alibi, certi eorũ cognoſcẽt, ex vicinis locis ſibi vinũ negociãtes. nã lacte alũtur. Plerique ergo, vt ad gentẽ, vnde agitur, reuertamur, id eſt Oſtrogotharũ, qui in Pãnonia ſub rege Vualemir eiuſq; germanis, Theodemir & Vuidemir morabãtur, quãuis diuiſa loca, cõſilia tamẽ habuere vnita. Nã Vualemir inter Scarniungã & Aquã nigrã fluuios, Theodemir iuxta [n] lacũ Pelſodis, Vuidemir inter vtroſq; manebat. Cõtigit ergo, vt Attilæ filij cõtra Gothos, quaſi deſertores dominationis ſuæ, velut fugacia mancipia requirẽtes, venirẽt, ignariſque aliis fratribus, ſuper Vualemir ſolũ irruerẽt. Quos tamẽ ille, quãuis cũ paucis, excepit, diúque fatigatos ita proſtrauit, vt vix pars aliqua hoſtiũ remaneret, quæ in fugã verſa, eas partes Scythiæ peteret, quas [o] Danubij amnis fluenta prætermeant, quæ lingua ſua Hũniuar appellãt. Eóque tẽpore quum ad fratrẽ Theodemirẽ gaudij nunciũ direxiſſet, eo mox die nuncius veniẽs felicius in domo Theodemiris repperit gaudiũ. Ipſo ſiquidẽ die Theodericus eius filius quãuis de Erelieua cõcubina, bonæ tamẽ ſpei puerulus natus erat. Poſt tempus ergo nõ multũ rex Vualemir, eiuſq; germani Theodemir & Vuidemir, conſueta dum traderẽt dona à principe Marciano, quæ ad inſtar ſtrenuæ gentis acceperũt, vt pacis fœdera cuſtodirẽt, miſſa legatione ad Imperatorẽ, vident Theodericum [p] Triarij filiũ, & hũc genere Gothico, alia tamen ſtirpe, nõ Amala procreatũ, omnino florentẽ cũ ſuis, Romanorumq; amicitiis iunctũ, & annua ſolennia conſequentẽ, & ſe tantum deſpici. Illico furore cõmoti, arma arripiunt, & Illyricũ penè totũ diſcurrẽtes, in prædã deuaſtãt. Sed ſtatim imperator animo mutato, ad priſtinã recurrit amicitiã, miſſáque legatione, tã præterita cum inſtantib. munera tribuit, quã etiã de futuro ſine aliqua controuerſia tribuere cõpromittit, paciſque obſidẽ ab eis, quẽ ſupra retulimus, Theodericũ infãtulũ [q] Theodemiris accepit. Qui iã annorũ ſeptẽ incrementa conſcendens, octauũ intrauerat annũ. Quẽ dũ pater cũctatus daret, patruus Vualemir extitit ſupplicator, tantũ vt pax firma inter Romanos Gothoſque maneret. Datus igitur Theodericus obſes à Gothis, ducitur ad vrbẽ Cõſtantinopolitanã Leoni principi. & quia puerulus elegãs erat, meruit gratiã imperialẽ habere. Poſtquã ergo firma pax Gothorũ cũ Romanis effecta eſt, vidẽtes Gothi non ſibi ſufficere ea, quæ ab imperatore acciperent ſolatia, ſimulque cupiẽtes oſtẽtare virtutẽ, cœperũt vicinas gentes circũcirca prædari: primo cõtra Satagas, qui interiorẽ Pannoniã poſſidebant, arma mouentes. Quod vbi rex Hunnorũ [r] Dinzio, filius Attilæ, cognouiſſet, collectis ſecum, qui adhuc videbãtur, quãuis pauci, eius tamẽ ſub imperio remanſiſſe, Vlzingures, Angiſciros, Bittugores, Bardores, veniẽs ad Baſſianã Pannoniæ ciuitatem, eàmque circumuallãs, fines eius cœpit prædari. Quo cõperto Gothi, vbi erãt, expeditionémque ſoluentes, quã contra Satagas collegerãt, in Hunnos cõuertunt, & ſic eos ſuis à finibus inglorios pepulerunt, vt iã ex illo tempore, qui remanſerant Hunni, & vſque hactenus, Gothorũ arma formident. Quieſcente verò tandem Hunnorum gente à Gothis, Hunimundus Sueuorũ dux dũ ad prædan-

a *Vendomia.*
b *Bliuiliorũ.*
c *Ferollat.*
d *Beſſa.*
e *Sadacarij.*
f *Filuandelẽ.*
g *Iordanus.*
h *Brizim & Archadiopolim.*
i *Emnezur & Vlzindur.*
k *Hiſto Aliuóque dederunt.*
l *Nicopolitanam.*
m *Eminõtis.*
n *loca.*
o *Danapri.*
p *Triani.*
q *Theodemiri accipiunt.*
r *Dindzic.*

prædandas Dalmatias trāſit,armenta Gothorum in campis errantia deprædauit,quia Dalmatiis Sueuia vicina erat,nec à Pannoniis multum diſtabat, præſertim vbi tunc Gothi reſidebant.Quid plurimum?Hunnimundo cum Sueuis vaſtatis Dalmatiis ad ſua reuertente,Theodemir germanus Vualemiris regis Gothorū non tantum iacturam armentorum dolens,quantum metuens,ne Sueui,ſi impune hoc lucrarentur , ad maiorē licentiam proſilirent;ſic vigilauit in eorum tranſitu,vt intempeſta nocte dormientes inuaderet ad lacū Pelſodis,conſertóque inopinato prœlio,ita eos oppreſſit,vt etiam ipſo rege Hunnimundo capto,omnem exercitum eius,qui gladiū euaſiſſent, Gothorum ſubderet ſeruituti. Et dum multum eſſet amator miſericordiæ,facta vltione,veniam condonauit , recōciliatúsq; cum Sueuis eundem,quem ceperat,adoptans ſibi filiū,remiſit cum ſuis in Sueuiam.Sed ille immemor paternæ gratiæ,poſt aliquod tempus conceptum dolum parturiens , Scitorū gentem incitauit,qui tunc ſupra Danubium conſidebāt,& cum Gothis pacificè morabātur,quatenus ſciſſi ab eorum fœdere,ſecúmque iuncti,in arma poſilirent,gentémque Gothorum inuaderent.Tunc Gothis nihil mali ſperantibus,præſertim de vtriſque amicis vicinis confiſis,bellum inſurgit ex improuiſo,coactíque neceſſitate ad arma confugiunt ; ſolitóque certamine arrepto,ſe ſuámq; iniuriam vlciſcuntur.In eo ſiquidem prælio rex eorū Vualemir dum equo inſidens ad cohortādos ſuos ante aciem curreret,proturbatus equus corruit,ſeſſorémque ſuum deiecit;qui mox inimicorum lāceis confoſſus, interemptus eſt. Gothi verò tam regis ſui mortem, quàm ſuam iniuriam à rebellionib. exigentes , ita ſunt prœliati,vt penè de gente Scirorum,niſi qui nomen ipſum ferrent,& hic cū dedecore non remanſiſſent,ſic omnes extinxerunt.Quorum exitium Sueuorum reges Húnimūdus & Alaricus veriti,in Gothos arma mouerunt,freti auxilio Sarmatarum,qui cum Beuga & Babai regibus ſuis auxiliariis eorum deueniſſent,ipſásque Scirorum reliquias quaſi ad vltionē ſuam acrius pugnaturas accerſentes cum Edica & [a] Vulfo eorū primatibus,habuerunt ſi- a Hunnulfo.
mul ſecum tā Gepidas,quàm ex gente Rugorū nō parua ſolatia.Cæteriſque hincinde collectis,ingentem multitudinem aggregantes,ad amnē Bolliā in Pānoniis caſtrametati ſunt. Gothi tunc Vualemire defuncto,ad fratrē eius Theodemir cōfugerunt . Qui quāuis dudū cum fratribus regnans,tamē auctioris poteſtatis inſignia ſumens,Vuidemire fratre iuniore accito,& cum ipſo curas belli partitus, coactus ad arma proſiliuit . Conſertóq; prœlio, ſuperior pars inuenitur Gothorum,adeo vt campus inimicorum corruentium cruore madefactus,vt rubrum pelagus appareret. Armáque & cadauera in modum collium cumulata,campū plus quàm decem millibus oppleuerūt.Quod Gothi cernētes,ineffabili exſultatione lætantur,eo quod regis ſui Vualemiris ſanguinem & ſuam iniuriā cū maxima inimicorum ſtrage vlciſcerentur . De innumerabili veró variáque multitudine hoſtium qui valuerunt euadere,effugati vix ad ſua inglorij peruenerūt.Poſt certū verò tēpus inſtāte hiemali frigore,amnéque Danubij ſolitè congelato:(nam iſtiuſmodi fluuius ita rigeſcit , vt in ſilicis modū vehat exercitū pedeſtrē,plauſtráque & [b] triaculas,vel quicquid vehiculi fue- b tragulas.
rit nec cymbarum indigeat lintre) ſic ergo eum gelatum Theodemir Gothorū rex cernēs, pedeſtrem ducit exercitū,emenſóque Danubio,Sueuis improuiſus à tergo apparuit.Nam regio illa Sueuorum ab oriēte Baiobaros habet,ab occidente Francos , à meridie Burgundiones,à ſeptentrione Thuringos . Quibus Sueuis tūc iūcti Alemāni etiā aderant , ipſique Alpes erectas omnino regētes:vnde nonnulla fluenta Danubiū influunt ,nimiò cū [c] ſono c ſonitu.
vergētia.Hic ergo taliter munito loco , Theodemir rex hiemis tēpore Gothorū ductauit exercitū,& tā Sueuorū gentē,quàm etiā Alemānorū vtraſq; ad inuicē fœderatas deuicit, vaſtauit,& penè ſubegit.Inde quoq; victor ad proprias ſedes,id eſt Pānonias reuertēs,Theodericū filiū ſuū,quē Conſtantinopolim obſidē dederat, à Leone imperatore remiſſū cum magnis muneribus gratāter recepit.Qui Theodericus iā adoleſcētiæ annos contingēs , expleta pueritia,octauū decimū peragēs annū, adſcitis ſatellitib9 patris ex populo amatores ſibi cliētésque cōſociauit,penè ſex millia viros;cū quibus inſcio patre , emenſo Danubio, ſuper Babai Sarmatarum regem diſcurrit,qui tūc de Camundo duce Romanorū victoria potit9,ſuperbiæ tumore regnabat,cúmq; ſuperueniēs Theodericus interemit , familiámq; & cēſū deprędās,ad genitorē ſuū cū victoria repedauit.Singidonū dehinc ciuitatē, quā ipſi Sarmatæ occupaſſēt,inuadēs;non Romanis reddidit,ſed ſuę ſubdidit ditioni. Minuētib9 deinde hincinde vicinarū gētiū ſpoliis,cœpit & Gothis victus,veſtitúsque deeſſe: & hominib9,quib9dudū bella alimoniā pręſtitiſſent , pax cœpit eſſe cōtraria.Omnésq; cū clamore magno ad regē Theodemir accedētes Gothi orāt, quacūq; parte vellet ductaret exercitū.

Qui accito Germano,miſſaque ſorte,hortatus eſt,vt ille in partem Italiæ vbi tunc Glycerius regnabat imperator,ipſe verò ceu fortiter ad fortius regnum accederet orietale quidē.
Quod & factū eſt.Et mox Vuidemir Italiæ terras intrauit,& extremū fati munus reddēs, exceſſit rebus humanis,ſucceſſorē relinquens regni Vuidemir filium ſuúmq; Synonimum.
a aduerſis. Quē Glycerius Imperator muneribus datis,de Italia ad Gallias tranſtulit,quæ [a] à diuerſis circū circa gētibus premebantur,adſerens vicinos ſibi Veſegothas eorū parētes regnare.
Quid multa? Vuidemir acceptis muneribus,ſimulque mandatis à Glycerio Imperatore, Gallias tēdit,ſeſéque cū parētibus iungēs Veſegothis,vnū corpus efficiūt vt dudū fuerant, & ſic Gallias,Hiſpaniáſq; tenētes,ſuo iure defendūt,vt nullus ſibi alius præualeret. Theodemir autē frater ſenior cū ſuis trāſit [b] Saū amnē, Sarmatis militibúſq; interminās bellū,ſi
b Spadā. aliquis obſtaret ei.Quod illi verētes,quieſcunt,imò nec præualēt ad tantā multitudinem.
Vidēs Theodemir vndiq; ſibi proſpera prouenire, Naiſſum primā vrbē inuadit Illyrici : filióque ſuo Theoderico cōſociatus adſtat,& in villā comites per caſtrū Herculis trāſmittit Vlpianā. Qui veniētes,tā eā,quàm & opes mox in deditionē accipiūt,nonnulláq; loca Illirici inexceſſabilia ſibi tūc primū peruia faciūt. Nā Heracliā & Latiſſā ciuitates Theſſaliæ primùm præda capta,iure bellico potiūtur.Theodemir verò rex animaduertēs tā felicitatē ſuā,quàm etiā filij:nec hac tamē cōtētus,egrediēs Naiſitanā vrbē,paucis ad cuſtodiā dereli-
c Hilarianus. ctis,ipſe Theſſalonicā petiit, in qua [c] Clarianus patricius à principe directus, cū exercitu morabatur.Qui dū videret vallo muniri Theſſalonicā,nec ſe eorū conatibus poſſe reſiſte-
d excidione. re,miſſa legatione ad Theodemir regē,muneribúſq; oblatis ab [d] obſidione eū vrbis retorquet.Initóque fœdere,Romanus ductor cū Gothis loca eis iā ſpōte,quæ incolerēt, tradi-
e Retinaberā. dit,id eſt Ceropellas,Europā,Medianā, [e] Petinā,Beteū,& alia quæ [f] Sium vocantūr. Vbi
f Phtium. Gothi cū rege ſuo armis depoſitis, cōpoſita pace quieſcūt.Nec diu poſt hæc & rex Theodemir in ciuitate Certas fatali ægritudine occupatus,vocatis Gothis, Theodericū filiū regni ſui deſignat heredē,& ipſe mox rebus humanis exceſſit.Theodericū verò gēti ſuæ regē audiēs ordinatū imperator Zeno graue ſuſcepit,eiq;euocatoria deſtinata,ad ſe in vrbē venire pręcepit,dignóque ſuſcipiēs honore,inter proceres ſui palatij collocauit. Et poſt aliquod tēpus ad ampliādū honorē eius,in arma ſibi eū filiū adoptauit,de ſuíſque ſtipēdiis triūphū in vrbe donauit. Factúſque eſt conſul ordinarius,ꝙ ſummū bonū,primúmq; in mūdo decus edicitur.nec tātū hoc,ſed etiā equeſtrē ſtatuā ad famam tanti viri [g] ante regiam palatij
g contra. collocauit.Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio fœdere ſociatus, dū ipſe in vrbe bonis omnibus frueretur,gentémq; ſuā in Illyrico(vt diximus)reſidentē, non omnino idoneā,aut refertā audiret,elegit potius ſolito more gētis ſuæ labore quærere victū, quàm ipſe ocioſè frui regni Romani bona,& gentē ſuam mediocriter victitare,ſecúmq; deliberās, ad principem ait:Quamuis nihil deeſt nobis,imperio veſtro famulātibus: [h] tantum ſi di-
h tamen. gnū ducit pietas veſtra,deſideriū mei cordis libenter exaudiat.Quúmque ei vt ſolebat, familiariter facultas fuiſſet loquēdi cōceſſa;Heſperia(inquit)plaga quæ dudū deceſſorū,prędeceſſorúmve veſtrorū regimine gubernata eſt, & vrbs illa caput orbis & domina, quare nunc ſub regis Turcilingorum & [i] Rugorū tyrannide fluctuat? Dirige cū gēte mea,ſi præ-
i Rotgorum. cipis,vt hic expenſarū pondere careas,& ibi,ſi adiutus à domino vicero,fama veſtræ pietatis irradiet.Expedit namque,vt ego,qui ſum ſeruus veſter & filius, ſi vicero, vobis donantibus,regum illud poſſideam;haud ille, quem non noſtis, tyranni iugo ſenatum veſtrum, partémque reipublicæ captiuitatis ſeruitio premat. Ego enim ſi vicero, veſtro dono, veſtróque munere poſſidebo:ſi victus fuero,veſtra pietas nihil amittit,imò,vt diximus, lucratur expenſas.Quo audito,quamuis ægrè ferret imperator diſceſſum eius,nolens tamen eū contriſtare,annuit quæ poſcebat,magníſque ditatum muneribus, dimiſit à ſe, ſenatum populúmque ei commendans Romanum.Igitur egreſſus vſque vrbe regia Theodericus, & ad ſuos reuertens,omnē gentē Gothorum,quæ tamen ei præbuerat conſenſum aſſumēs; Heſperiā tēdit,rectóque itinere per Sirmas aſcendit,vicinas Pannoniæ.Indéque Venetiarū fines ingreſſus,ad pontem Sontiū nuncupatum caſtrametatus eſt. Quúmque ibi ad refi-
k conſediſſet. cienda corpora hominum iumentorúmque,aliquanto tempore [k] reſediſſet; Odouacer armatum contra eum direxit exercitum.Quem ille ad cāpos Veronenſes occurrens, magna ſtrage deleuit,caſtríſque ſolutis fines Italiæ cum potiore audacia intrat; tranſactóq; Pado amne ad Rauennam regiam vrbem caſtra componit,tertio ferè miliario ab vrbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus ſe in vrbe communiuit. Indéque ſubreptiuè noctu frequenter cum ſuis egrediens , Gothorum exercitum inquietat.

Et

Et hoc non ſemel,nec iterum,ſed frequenter,& pænè molitur toto triēnio. Sed fruſtra laborat,quia cūcta Italia dominū iā dicebat Theodericum,& illius ad nutū res illa publica obſecūdabat.Tātū ille [a] ſolus cū paucis ſatellitibus,& Romanis,qui aderāt,& fame & bello quotidie intra Rauennā laborabat.Quod dū nihil proficeret,miſſa legatione, veniam ſupplicat.Cui & primū cōcedens Theodericus,poſtmodū hac luce priuauit.Tertióque,vt diximus,anno ingreſſus in Italiā,Zenoníſque imperatoris cōſulto priuatū habitum ſuæq; gentis veſtitū reponens,inſigne regij amictus,quaſi iā Gothorum Romanorumque regnator,adſumit.Miſſaque legatione ad Lodoin Francorū regē, filiam eius[b] Audefledam ſibi in matrimonio petit.Quā ille gratè libentérque conceſſit,ſuos filios [c] Ildebertū,& [d] Cheldepertū,& Tuidepertū credens hac ſocietate cū gente Gothorum, inito fœdere, ſociari. Sed nō adeo pacis ad concordiā profuit iſta cōiunctio,quia ſæpenumero propter Gallorū terras grauiter inter ſe decērtati ſunt,& nunquā Gothus Frācis ceſſit, dum viueret Theodericus. Antequā ergo de [e] Audefleda ſobolem haberet,naturales ex concubina,quas genuiſſet adhuc in Mœſia,filias habuit,vnam nomine [f] Theudicodo,& aliam Oſtrogotho. Quas mox vt in Italiā venit,regibus vicinis in cōiugio copulauit,id eſt vnā Alarico Veſegotharū,& aliā Sigiſmundo Burgundionum.De Alarico ergo natus eſt Amalaricus.Quē auus Theodericus in annis puerilibus vtroque parente orbatum dum fouet atque tuetur, cōperit Eutharicū [g] Vuiterichi filium,Beremundi & Toreſmundi nepotē, Amalorum de ſtirpe deſcendentē,in Hiſpania degere,iuuenili ætate,prudētia & virtute,corporiſque integritate pollentē.Ad ſe eū facit venire,eique Amalaſuenthā filiā ſuam in matrimonio iūgit.Et vt ad plenum progeniē ſuā dilataret,Amalafredā germanam ſuā,matrem [h] Theodati,qui poſtea rex fuit,in Africā regi Vuandalorum coniugē dirigit Traſemūdo; filiámque eius,neptē ſuā Amalabergam Thuringorum regi cōſociat [i] Hermendefredo.ſuum comitē inter primos electum ad obtinendā Sirmienſem dirigit ciuitatē.Quam ille expulſo rege eius Trāſarico,filio Traſtile,retenta eius matre obtinuit.Indéque cōtra Sabininianū Illyricum magiſtrū militiæ,qui tunc cū Mundone parauerat,ad ciuitatē cognomine [k] Margoplano,quæ inter Danubiū, [l] Martianūque flumina adiacebat,cū duobus millibus peditum,equitibus quingentis,in Mundonis ſolatia veniēs,Illyricianum exercitū demoliuit. Nā hic Mundo Attilanis quondā origine deſcendēs,Gepidarum gentē fugiens,vltra Danubiū in incultis locis,ſine vllis terræ cultoribus debacchatur. Et pleriſque abactoribus, Scamaríſque & latronibus vndecūque collectis,turrim quæ Herta dicitur, ſupra Danubij ripā poſitā occupans,ibíque agreſti ritu [m] prædans vicinos, regem ſe ſuis graſſatoribus [n] nuncupat.Hūc ergo pænè deſperatum,etiā de traditione ſua deliberantem,Petza ſubueniēs,è manibus Sabiniani eripuit,ſuóque regi Theoderico cum gratiarū actione fecit ſubiectum.Nō minus trophæum de Francis per Hibbā ſuum comitē in Galliis acquiſiuit, plus XXX.millibus Francorum in prœlio cæſis. Nā & Thiodē ſuum armigerum poſt mortē Alarici generi,tutorē in Hiſpaniæ regno Amalarici nepotis conſtituit. Qui Amalaricus in ipſa adoleſcētia Francorum fraudibus irretitus,regnum cū vita amiſit. Poſt quē Thiodis tutor eiuſdē regnum ipſum inuadēs,Frācorum inſidioſam calumniā de Hiſpaniis pepulit,& vſque dum viueret,Veſegothas cōtinuit.Poſt quem [o] Thiodigiſgloſſa regnū adeptus,non regnās defecit,occiſus à ſuis.Cui ſuccedēs [p] Hactenuſagil,continuat regnū.Cōtra quē Athanagildus inſurgens Romani regni concitat vires.Vbi & Liberius patricius cū exercitu deſtinatur.Nec fuit in parte occidua gens,quæ Theoderico,dum viueret, aut amicitia,aut ſubiectione non deſeruiret.Sed poſtquam ad ſenium perueniſſet,& ſe in breui ab hac luce egreſſurum cognoſceret,conuocans Gothos comites,gentíſque ſuę primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filiæ ſuæ Amalaſuenthæ,qui Eutarico patre orbatus erat regē conſtituit,eiſque in mandatis dedit, ac ſi teſtamentali voce denuntians,vt regem colerent,Senatum,populúmque Romanum amarēt,principémque orientalem placatum ſemper propiciúmque haberent.Quod præceptum quamdiu Athalaricus rex,eiúſque mater viuerent,in omnibus cuſtodientes;pænè per octo annos in pace regnarunt,quamuis Francis de regno puerili deſperantibus,imò in contemptu habentibus,belláque parare molientibus,quòd pater & auus [q] Gallias occupaſſet,eis conceſſit. Cætera in pacis tranquillitate poſſeſſa.Dum ergo ad ſpem iuuentutis Athalaricus accederet,tam ſuam adoleſcentiam,quàm matris viduitatem orientis principi commendauit:ſed in breui infeliciſſimus immatura morte præuentus,rebus humanis exceſſit. Tum mater, ne pro ſexus ſui fragilitate à Gothis ſperneretur,ſecum deliberans, [r] Theodatum conſo-

a *plus.*
b *Odilfled.m.*
c *Heldimiriū.*
d *Chilchebertum & Theodebertum.*
e *Adelfleda.*
f *Tiudigotā & aliā Oſtrogotham.*
g *Veterici.*
h *Theodahadi.*
i *Hermenfrido.*
k *Margū planum ſupra.*
l *Margumque.*
m *prædáſque inuectens viciniis*
n *fecerat.*
o *Thudigit Toloſa.*
p *hactenus Agil continet.*
q *per Gallias.*
r *Theodahadum.*

GVLIELMI FORNERII ANTECESSORIS *Aurelian.in* XII.*Variarum formularum libros Aurelij Caßiodori Notæ.*

CVM in hunc auctorem,quem & ab adoleſcentia in deliciis habui, & in noſtris de iure recitationibus ſæpe laudare ſoleo,quædam obſeruaſſem, eáque ad oram libri mihi vni annotaſſem,mecum egerunt amici,vt deſcripta ſinerem euulgari.Quæ etſi leuiora ducerem, quàm vt ederentur : tamen cùm nullum facerent orandi finem,ad rem tandem conquiſitis vndique exemplarium auxiliis aggredior. Horum quatuor ad me Niuellius, quæ à lectiſſimo viro Bapt. Briſſonio ſummi fiſci patrono ſumpſerat, vtenda miſit: abs Ioann. Præuotio in ſenatu Diuionenſi cauſidico alterum : à Franc. Iuretio alterum item,& notas quamplurimas variarum lectionum accepimus. Denique Franc. Margarij Congroſoliēſis Iuridici, & Claud.le Begue Regij apud Biturigas aduocati ope conſilióq; vſi ſumus.Et quāuis ſingulis acceptam ferri gratiam potiùs quàm mihi velim, tamen quoties veteris codicis memineto,Præuotianum intelligi profiteor,à quo ſeu Oceano,reliqua,ſi quid laudis habeāt, mihi dimanaſſe videntur.Sed ad rem accedamus.

Ad lib.1. Epiſt.1. Legatio eſt ad Imperatorē Romanum pro pace.THEODERICVS REX] Hic primus ſe regem dixit,cùm Odoacer ante eum ſe Imperatorem Romanum diceret, & ante Odoacrem Auguſtalis.Theoderici Regis Gotthorum formam & habitum eleganter deſcribit Sidonius Apollinaris lib.1.epiſt.2. Quomodo autem inuaſerit Italiam,vide Annonium,de geſtis Frācorum lib.1.Theodericus Odoacrem interemit Albino V.C. Conſ. anno Chriſti 495. imperij Anaſtaſij ſecundo. Hæc epiſtola videtur aliquot pòſt annis ſcripta. Ex magiſtri Præf. Prær. præpoſiti atque)vox,*Præpoſiti*,abundat,nec eam vetus codex agnoſcit,in quo ita legitur: *Ex mag.off. P. Poſiti atque.* ex cuius veſtigiis reponendum videtur:*Ex mag. off. P. Prætorio atque.*Cùm diſertorum mihi) vox *mihi*,abeſt à cod.vetere.ſinceris conſcientiæ) v.*non ſincera*.vt quod modò)v. *vt quod mihi*.furioſa cōtentionum)vet.*intentionum*.feſtinatione nimia ingeritur)v.*feſt.n. geritur.* copiam poſſimus)v. *c.poſſumus*.cura citcumuolat)vet.*cura circumuoluat*.fortè,*circumuoluit*.populi requirunt)vet.*populi plus requirunt*.ne deſint alimon.)vet.*deſit*.ſed illi me potiùs)*me*,abeſt *à vetere*.cui dignitati)vetus,*quod dignitati.* ſolos ſpei labores)vox ſpei,abeſt à vetere.quæ continuo labore)v.*quæ tu continuo libere*;quaſi in obſcurum)*quaſi*,abeſt à vet.prauos corrigis)vet.*prauos regis*.veracius æſtimat)v.*æſtimatur.* cùm tendit ad terminos)v.*intendit*.conueniunt)v.*conuenienter* pulchra definitio eſt) vet.*pulchra definitione ſic.* quibus alia conting.)v.*quibus aliqua cont*.in ædito conſtitutum)vet.*in æditione c*.incongruo) vet.*incongrué*. aliquid ineſſe)*ineſſe*,abeſt à vetere.& nos maximè)*&*,abeſt in vetere. glorioſiſſimam caritatem) v.*glorioſam carit*.vt nec epiſt.)v.*vt ne epiſt*.dominantes iure ſuſcipiunt)ve.*dom iu.ſuſcipit*.fortè leg.*ſuſpiciunt.*

2. THEONI V.S.) vetus, THEONIO VIRO SENATORI: alius habet, Theodonio Comiti veſtis,vt blattam in ſacrum cubiculum inferre feſtinet.cui vſum ſubſtrahēdo) rectè vetus Præuotij codex,*curſum ſubſtrahendo*.térque ſatiari)vet.*térq.ſanati*.auxerint fortè legend.*ſuxerint.* qui ſolet)v.*quod ſolet*.ſagacibus natibus neſciunt eſſe grauiſſimæ) ideſt, *non fœtent*.hæc cum infecta) vet.*hic cum infecta*.omnia conſtiterint)vet.*conſtiterunt*.dum ſacrilegus ſit tearus negligentiæ) quidam ſic legunt: *dum ſacrilegij ſit reatus negligenter*. lectio tamen excuſſa cum veteribus congruit. cateruæ) quæ ſcilicet huius veſtis faciendæ cauſa inſtituuntur. familię ruſtic.)Conchylegulorū,quę & mancipia textrini principis dicuntur, Cod.Theod.lib.10.tit.20.l.4.l.5.l.9.l 14.l.15.pen.cum blatta) vet. *cum oblata*.al.*blacta*.Nam cum)vocula,*nam*,abeſt à vè.in Tyrio litore)v.*in Tyro l*.vt eſt mos)*mos*,abeſt à vet.quæ ſubſtantiam)v.*quod ſubſt.*

3. CASSIOD. V.I.)Dat ei Theodericus ſummum Patriciatus apicem, cùm tum fuiſſet corrector Brutiorum & Lucaniæ propriæ patriæ,& Præfecturam prætorianam geſſiſſet: nec enim aliter dari debet Patriciatus,lib.3.C.de Conſulib. nec deſint probatæ) al.*nec deſinat probare*. cùm generat animo)vet.*cùm gerat ani*.cùm qui à nobis prouehitur,præcipimus)vet.*quando quis nobis præcipuis*,al. *quoniam*.elegerit)vet.*elegit*.ibi inueniſſe)vet.*hic inueniſſe*.derogationibus) vet.*denegationibus*. Sicul. naturam)vet.*Sicul.natura*.de qua Cic.in Verrem.

4 Semel in vniuerſum admonere operæprecium eſt,quod in his formulis obſeruaui, commendati ſolitum à Principe candidatum Senatui, vt iure ac meritò honos magiſtratus mandari,iuriſdictio aut comitiua deferri videatur.Cuius moris exempla occurrunt hîc,& lib.2.epiſt.16.lib.4.epiſt. 4.& 25.vbi ſolita)v.*vt ſolita*.putabamus)v.*putamus*.inde applicando debitū) v. *inde ampliando d*. alius habet,*amplificando*.vt aut gratiam)*vt* abeſt à ve.notiſſimū bonū)v.*nouiſſimū b*.credimus)v. *tēdimus*:al. *dedimus*.perpetrata)al.*perpetua*.alius habet,*ſint hæc diuina perpetua*,*vt* &c. vt hæc) v. *vti hoc*.ad meliora) *ad*,abeſt à ver.exigamur)v.*exigantur*.grarulatione cōſpicitur)v.*gra.reſpicitur*.illuſtri & magnifico) ve. *illuſtri atque m*.vt honore magni nominis)v.*vt per honorē mag.nom*.tep.ſucceſſibus)v.*ſucceßionibus*. creuit tantùm)*tantùm*,abeſt à v.monimenta iuſtitiæ)v.*momēta iuſtitiæ*.& inſtrueret)v.*&* *inſtitueret*.diſtributionis geniū)in veterib.cod. *gremium*.in excelſum inde magis.v.*in celſum inde magna*.terminos magis cohibuit]vet. *termin. magna cohib.* potuerit adipiſci] abeſt,*adipiſci*. à ver. quod bonæ actionis] v. *vt qui bona action*.inuicti animi]v.*indigi animi*.ſemper eligere]v.*ſæpe eligere*.fortè *deligere*.Carpilione]v. *Carpilome*.nec dubitarat]v.*nec dubitauit*.quo captatus]v.*quo raptus*: præcinctus] v. *cinctus*. quē truculētum]v.*quem poſteà trucul*.decenter aptatum]v.*dec.aptatis*.ocularum]v.*oſculatum*. cunctis vel nobilitate]lege ſic,*cunctis illis nobilitate*.inuidiam nominis]vox,*nominis*,abeſt à vet.codic.

5 FLORIANO Viro Senatori)v.*Floriano* V.S. Confirmat auctoritatē terū iudicatarum.affamur)*effamur*.ſupplicatur)v.*ſuſpicatur*.recti⁹ impreſſum.ſeculi beatitudo)inf.li.2.epi.13.ſanat)al.*ſaluat*.

6. Inſcriptio in quibuſd. AGAPITO VIRO ILLVSTRI PRÆF. al. PATRITIO: al. PONTIFICI VRBIS ROMÆ. rectè vt inf. epiſt. 32. Petit autem marmoreos artifices ſibi mitti ad opus Baſilicæ Herculis Rauēnæ. impares nō ſumus beatitudine ſeculorū) inf. l. 2. ep. 17. breue ſubter annexum) al. *breuem*. in pleriſq. manuſc. inf. lib. 4. epiſt. 21. *infrà ſcriptis breuibus definita*: & lib. 2. epiſt. 39. *pecunia quæ tibi data eſt, miſſis breuibus indicabis*. lib. 2. Cod. Theod. de excuſ. artif. *Artifices artium breui ſubdito comprehenſarum*. D. Hieronymus epiſt. ad Florentium, breuem ſubditum, eodem planè ſenſu vſurpauit. Breues, l. 13. C. Theod. de indulg. tribut. l. vlt. C. de iur. fiſc. Symmach. li. 1. epi. 34. ſubuentiones) v. *ſubuectiones*. marmorios] vet. *marmoris*. Laudabiliter metiantur) vet. *laud. mētiantur*. diſcolorea) v. *diſcolor*. his ſumptus ſubuentionéſque præſtatis) v. *his ſumptus, ſubuectiones praſt*.

7. FELICI V.C.) vet. FLORIANO V. *Senatori*. Venantij tutoris) v. *Senantij*, ſed mendoſè: nam ſequens epiſtola, *Venantij*, habet. debueras) v. *debuiſſes*. ſolatia) v. *ſola etiam*. incorporanda militi) quidam, *incomparanda*. Iubet rem à prodigo emptā incorporati militi ſuo. qui nūc videmini) lege ex vet. *qui nunc videmur*. ad noſtrum Com.) v. *ſic ad noſtr. Comit*.

8. Largiamur) ver. *largiatur*. fortuna minor) v. *fortuna mitior*. quod nos pro rerum) *nos*, abeſt à vet. retentoris obiiciat legali poſitione) v. *retentatoris o. l. ſponſione*.

9. Nec dubio debet rumore) vet. *nec dubio d. ratio rum*. à quo debetur) v. *à quo debent*. cognitione) v. *cogitatione*. tranſmittimus) tranſmiſimus.

10. Vt ſolidi imminuti, & legitimo numero dentur. otioſo enim gratuitè) *otioſa gratuitate*. ſenarium perfectum) quia 1. 2. 3. faciunt 6. Vide Seuer. Boëtij Arithmeticam, & Iordani de ſenarij numeri vi ac religione. Macrob. lib. 1. in Somn. Scipion. ſic centenarium numerum multis laudibus extulit Iulian. epiſtola ad Serapionem. ætatem mundi) Ergo Caſſiodorus exiſtimat mundum ſex annorum millibus duraturum. Lactan. lib. 7. de diuino præm. deridens Chaldæos: *Sciant*, inquit, *philoſophi, qui ab exordio mundi ſeculorum millia enumerant, nondum ſextum milleſimum annum eſſe concluſum: quo numero expleto, conſummationem fieri neceſſe eſt, & humanarum rerum ſtatum in melius reformari*. Idem in diuinar. inſtit. epitome. *Nondum ſex millia completa ſunt, quo numero conſummato tum demum malum omne tolletur, vt regnet ſola iuſtitia*. Quæ ſententia Rabbi Heliæ exſtat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, & lib. Hauoda Zara, in cap. Liphne edehen. *Sex millia annorum erit mundus, & iterum deſtruetur duo millia inanitatus*, id eſt, vt Theologis placet, ante legem, *duo millia legis, duo millia dierum Meſſiæ*. Galatinus lib. 4. cap. 20. Iſidorus ſub finem libri 6. Etymologiar. cùm de diſcretione temporum & ſex mundi ætatibus ageret, diſputationem his tandem concluſit verbis, *reſiduum ſextæ ætatis tempus ſoli Deo eſt cognitū*. cui perlubenter aſſentior. domeſtici partis) v. *domeſtici patres*. quidam emendant: *domeſtici protectores*. ſub modio) vet. *ſub modo*. erectis) v. *rectis*. reducitur) v. *redditur*. mirabili) v. *innumerabili*. alius codex rectiùs, *numerabili*. quoniam duodecies) v. *quàm duodecies*. tanta igitur) v. *talia ig*. negociationes) v. *negociatores*. immunita) v. *imminuta*. conſuetudines) inf. lib. 3. epiſt. 23. & lib. 7. epiſt. 2. huc pertinet. Nou. 43. l. Frāciæ à Karolo Magno promulgata lib. 3. tit. 12. De teloneis. *Placet nobis vt antiqua & iuſta telonea à negociatoribus exigantur*. & lib. 4. tit. 24. De iniuſtis occaſionibus & conſuetudinibus nouiter inſtitutis, ſicut ſunt tributa. & tit. 52. de Teloneis & Ciſpaticis, *teneant id vt vbi antiqua conſuetudo fuit, exigantur: & vbi noua fuerint inuenta, deſtruantur*. Congruit l. vn. de auro coron. C. lib. 10. Nihil. Cod. Theod. de extraord. ſine ſord. mun.

11 SERVATO DVCI) v. SENATO, al. SERVITATO. Maniatij) v. *Moniarij*. omni proteruia) v. *quapropter omni prot*.

12. EVGENIO V.I.) v. EVGENITO *viro illuſtri*. approbare) v. *probare*. quid enim aduocationis officio, ſi purè impendatur, ornatius?] vet. ita: *quid enim aduocationis officio, ſi ſemper eam impendam, ornatus qui*. al. habet, *ſi per eum impendatur*. Magiſteriæ] v. *Magiſterij*. lętare ſuſcepto] vox, *ſuſcepto*, abeſt à vet. arborei pullulauerunt. iterum decenter abſciſſi) v. *arbores pullulauerunt. iter. dec. abſciſſa*.

13. Commouemur] v. *commonemur*. deducitur] v. *ducitur*. habetis euidens] v. *habetis certè euidens*. qui licet ſuſceptum diem] vox, *ſuſceptum*, abeſt à vet. & ſonantium] v. *& inſonantium*. vt à multis animalib] v. *vt à mutis animalib*.

14 Quod à Chataliēſibus inferebatur genere tertiarum faciat annis] vetus ita: *quod à Catalienſibus inferatur genus Tertiarum faciarum faciat annis*. ſuper hac parte) v. *ſuper hanc partem*.

15. bona de nobis de te creſcat] v. *vt bona vobis creſcat*. decreuimus vt domus patricij Angeli] v. *decernimus vt. d. p. Agnelli*, vt inf. epiſt. 37. diſcedentis] v. *deſcendentis*. iniuriis] v. *in vitiis*. de reſultatione] v. *deſultatione*. quam notum eſt habere vicinam, erigat humiles] vet. codic. *quam votum pium conuenit habere, erigat humiles*.

16. Accuſare deſideria] v. *accuſ. deſidiam*. releuandum potiùs æſtimemus] v. *releuati eſſe æſtimemus*. detrahatis] v. detrahatur.

17. DERTONÆ] v. DERCONÆ. ipſe non poteſt] v. *ipſius non poteſt*. in laboribus propriis] vet. *in laribus propriis*.

18. ET VVILIÆ] v. ET IVLIÆ. æquitatem populo] v. *æquitas populis*. ad laudabile. v. *ad habile*. ſonti fluēta] v. *fontis fluēta*. ingreſſus, aduerſus quā pręſcriptio probatur] v. *oēs ingreſſus, quoniā præſc. prob*.

19. SATVRNINO ET VERBVSIO VV. SS. TH. R.] SATVRNINO & vxori ſuæ Th. r. Alij leg. *Saturnino & Verbiſuo viris illuſtr. Senator. Th. r*. Et ideò vobis] *vobis*, abeſt à v. quod cōſtar] v. *qui cōſtat*.

20 Fructus) v. *fluctus*. vndecumque) v. *quodcunque*. populi) al. *populorum*. Praſini inſinuatione comperimus) v. *Praſ. inſinuata petitione comp*. vocitentur) v. *notentur*. ſi pacem) v. *vbi pacem*. ſi bonorum) v. *ſi honorum*. eorum vtilitat.) v. *illorum vtil*. ſpectatoribus de Gelladio & Theodoro) vet. *ſpec. de Gelleando &*

Tho-

Theredon.alius legit,*Thironde*.Populi)aliàs,*populorum*.Populi iam his temporib.cæpere in qualibet ciuitate in factiones colorum Veneti ſcilicet & Praſini diuidi.Colorum quidam nomina & fullonia, quorum gratia inter ſpectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus affligere non dubitant, per colores diſſidentes, ait Procopius lib. 1. de bello Perſico : ſeditionem Conſtantinopoli hinc natam deſcribens,cuius meminit Iuſtinianus ſub finem Nouel.17. inbétque auctores ſeditionis,qui aufugerant,conquiti,& in vrbem vt puniantur, adduci. Huiuſce autem formulæ meminit infr.huius lib.epiſt.33.

21. MAXIMIANO V.I. ET ANDREÆ V.S. &c.) v.*M. viro illuſtri & Andrea viro Senatori*.vel apud)v.*vel ſi apud*.ad indaginem)v.*ad imaginem*.animalia vbi)*vbi*.abeſt à ver.

22. MARCELLO V.S. &c. v. MARCELLANO. qui bonæ diſpoſitionis)v.*quod bonæ diſp*.inquiramus)v.*inquirimus*.cùm ſe commoditas iniuſta)vet. *cùm ſe communitas iuſta*.exoneres) v. *exhonores*.compendio)al.*ſtudio*.

23. CELIANO ET AGAPITO)in quodam exempl.legitur: FELICIANO atque AGAP.in aliis conſtanter,CELIANO: quæ vox etiam eſt hoc lib.epiſt.27.quippe regalis)vox, *regalis*,abeſt ab omnib.ver.contra)v.*circa*.decreuimus)v.*decernimus*.quacunque parte)ve.*quaque parte*. relaturi gratiæ)v.*relaturam gratiæ*.litem negligit abolendam)v.*litem neg.abuoluendam*.al.*abſoluendam*.

24. Prouectus occaſionem) v.*prou.occaſionum*. Pernandium Saionem)v.*per Nandium Saionem*.ne molle ocium conſueſcant)v.*ne molli ocio conſueſcant*. quales veſtros) præpoſterè ſcriptus hic verſus ex veteri ſic in ordinem reſtituatur:*quales vos conſtat veſtros patres habere*.

25. SABINIANO V.S. &c.)v. SABINIANO *viro Senatori*.incipit)vet.*incitat*. ideo non minor)v.*ideò maior*.de initis)vet.*de initiis*.propter Romæ mœnia) v. *Romanæ mœnia*. portum Sicini)in omnib.v.*portum Lucini*.præſtaret)v.*præſtarentur*. formatas cameras tegularum regimine) vet. *tornatas c. t. tegumine*.reluceant)al.*transluceant*.veternoſa)al.*ventuoſa*.ſed perperam.

26. Verſillæ antiſtitis)v.*Verſcilla*.perpetuo)v.*in perpetuũ*.tranſlata poſſeſſio)v.omnes,*tranſlata profeſſio*.ſuperindictorum)al.*ſuperindictionũ*.beneficij)fortè,*Bonifacij*,poſſeſſionibus)vet.omnes, *poſſeſſoribus*.lucrum cum inuidia periculum eſt)Heſiodium illud eodem recidit,κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσι.

27. A parte Theodoro)vet.*à patre Theodorico*.æquabiliter.)v.*æqualiter*.perſonas) ideſt, procuratores.i.lluſtres adm.)v.*illuſtres viros adm*.virorum æque)vet.*virorum vel ad æquè*.

28. Agris ſuis iacentia)*agris ſ. iacentibus*,vt in vet.qui tunc)vet.*quod tunc*.

29. VNIVERSIS LVCRISTANIS ſuper fontium &c.] vet.*Lucrutanis ſuper ſumptum*; al.*Luſtrianis ſup.ſonum*.vt qui)v.*vt equi*.curſus conſtituti]v.*excurſus*.lab.præuenta] v.*lab.præbenda*. incipiat iter fieri]v.*incipiat tum fieri*.al.*effici*.multa in hanc ſententiam li.8.C. Theod.tit.5.conſtituuntur. Veredi]inf.li.5.epiſt.5.mutationes]infr.li.4.epiſt.47.poſtas vulgò vocant. Ammian.Marcellin.li.21. *maturè deceſſit,vectúſque mutatione celere curſu publici tranſitus Alpibus Iuliis &c.*

30. Vindicare]v.*iudicare*.delicta velle]v. *delicta vnius*.ſe decem librarũ] v.*ſex librarum*.ciuitas]v.*ciuilitatis*.ſarciatur ciuibus ſciſſa concordia]vet.*reſarciatur ciuibus concordia*.aſſerere] v.*exercere*. Impœnitenda eſt vltio,quæ de legibus venit]auctior eſt ſcriptura veteris cod.*Impænitenda eſt vltio de ciue, q.d.l.v*.certatio]v.*concertatio*.tamen]v.*tunc*.debet]v.*debet &*.Vnde & pugna]à pugno nēpe: Caius,pignus quoque à pugno appellatum ſcribit:quia res quæ pignori dantur,manu capiuntur, l. 238. plebs de verb.ſignific.donatio ſeu δῶρον,à doro,ideſt palmo, quia munera oblata manu caperentur, vt Victruuius Pollio lib.2.cap.3.Plin.lib.35.cap.14.quo alluſum à Paulo videri poſſit in l. 35. ſenatus, de mort.cauſ. don. Belus] Quod Caſſiodorus patri, Iſidorus tribuit filio lib. 18. cap. 1. Etymol. Primus bella intulit Ninus Aſſyriorum Rex. Sudas ἄρης propriè ὁ σίδηρος, σημαίνει δὲ καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello nõ verbis,ſed facto opus eſt:ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγων ἀλλ' ἔργων χρεία. & Homerus,ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου,ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ.Euſtathius in Homeric.illud Iliad.ϖ.χάλκεος ἄρης, ὁ σίδηρος ἄρης.Vide Varronem & Feſtum in dict.*duellum*.

31. Edictali programmate]lib.ſequ.epiſt.24.& 25. credere quàm clamores] v.*credere potiuſquam clam*.veſtri fautores]ſic in vetere:alij quidam legunt,*fauores*.

32. AGAPITO]eidem reſcripta eſt formula ſexta huius lib. Præcipuè autem Theodericus ſeditiones in ludis excitari ſolitas compeſci à Præfecto vrb.voluit.eodem ſpectat epiſt.44.huius lib. Praſini pantominus]ſic legendum(non *partium*,vt in excuſſis)ex epiſt.ſequ.& ſup.epiſt.20. ciuilitatis]v.*ciuitatis*.mulctam perculſus excipiat]v. *mulctam perculſam excipiat*. qui præſumpſerit vetita ipſe] vet.*qui p.vetitam ipſi*.

33. Atque Albienum patricios noſtros]v.atque Abienum patricios viros.colligerent]v. eligeretur:fortè,eligerent.confuſionis]vet.compulſionis.

34. Argumentum eſt,vt priùs inuehantur publica frumenta,quàm alienis vendantur.

35. FAVSTO PRÆP.]v.*Terriolo viro Senatori Gothor.Th.r*.Eiuſd. ferè cum ſuperiore ſententię. Iubet Theodericus frumenta publica de Calabria Apulo litoribus cura præfecti præt.aduehi.imbrium nomina]vt Septēber,quaſi ſeptimus imber, October,Nouēber.ex Varrone,cui ab imbribus menſes iſtos dictos placet.Echeneis morſus]v.Echinais morſus.Echineis,Remora, ſcilicet παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ναῦς,à ſiſtendis nauibus.deſæuire]v.*deſeruire*.reſuſcitat]v.*ſuſcitat*.fides]v.*fide elementa cõplere*.

36. THEORIOLO V.S. Th.R.] v.*Criſpiniano*.al.*Criſpiano Th.rex*.Hæc æqualitas]vet.*æqua veritas*.

37. CRISPIANO)alij habent, COIONI viro Senatori Th.r.al. CYPRIANO. liberat autem pœna exilij eum,qui ſuę vxoris adulterum occidit.Confer cum l.Marito D.ad l.iul.de adult. inſæuire)v.*inſeruire*.petitionis minimè veritate fraudaris) v. *pet.ſis minimè veritate fraudabilis*. nec ſub

præt.v.*ne ſub prat.*ſi malè initos complexus)v.*ſi male vinctos comp.*al.*malè iūctos.*& Angelo)v. *& Agnello*,vt ſup.epiſt.15.

38. C O I O N I)vetus,C O R O N I.Concedit Hilario liberam rerum ſuarum adminiſtrationem, & eam ab intruſo curatore reſtitui ei iubet. Hilarij)v.*Viliriarij*:al.*Viriliani.*

39. F E S T O)al.F A S T O. Petit ſtudiorum cauſa retineri filios Filagrij.inuidia)gratia, vt infr. lib.4.vbi totidem verbis conſcripta eſt epiſtola. cuſtodiat)v.*cuſtodiatur.* Filagrius)v. *Flagrius.* Non enim ſine inuidia)hæc formula eadem ferè quæ ſeq.lib.4.ſecunda iuſſione)lib 2.ſeq.epiſt.11. iterata iuſſione:quæ maioris momenti eſt.Iuſtinian. Nouel.17. ὑμῖν τι πράξεις ἐξ ἀυτȣ̃ πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μηνύσας,δευτέραν, ὑπὲρ τȣ́των ἐπιτροπὴν ἡμετέραν προσλάβοις.& Nouel.134.ὥστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τȣ́τȣ γίνεσθαι κέλευσιν.Iterata enim eadem de re poſtulatio , & conceſſio obreptionis & erroris ſuſpicionem amouet. ſecundarium præceptum prioris liberalitatis & iteratam ſupplicationem vocat l. 2.l.3.de incorporatione Cod.Theod.lib.10.tit.9.

40. A S S I O) al. A S S V M I O.al. legitur A G A P I T O. V.I. Pontifici. Mandat Comiti rei militaris,vt Salonitanis militibus atma neceſſaria procurentur.vt cuique)vet. *aut cuique.*non erigunt)v.*non exigunt.*

41. A G A P I T O)al.leg. A G A P. V.I.Pontifici: al. Archedemiro illuſtri Pontificio. eidem reſcripſit Theodericus ſuprà hoc lib.epiſt.20.& 33.Nunc petit ei attribui,quę circa Referendos curiæ priſcus ordo donauit.& admittendos)*& admittendum.*Recipiat alius ordo)al.*reiiciat.*al.or.dictauit)v.*deſignauit.*ornatus ipſorum eſt)v.*ornatus enim ipſ.eſt.*

42. P A T R I T I O.)legendum ex manuſc.P R Æ F. vrbis R O M. Creatur enim per hanc formulam Arthemidorus præfect.vrb.remuneratio meritorum iuſtum)v.*demuneratio iuſtum.* initiū) vet.*intuitum.*al.*in tutum.*in te congenita)vet.*in te geminata.*al.*congeminata.*

43. Hæc formula deeſt in vno vetere, nec abſurdè, cum ſequens formula idem habeat argumentum,nempe Candidati commendationem.Mandat enim Senatui ſe Arthemidorum præfeciſſe vrbi Romæ.gaudium)vet.*genium.*quod enim)v.*quicquid enim.*longo labore) v. *longo tempore.* vim naturæ).*iura natura.* fuiſſe contempta) v. *fuiſſe contenta.* liberè videretur (v.*libenter videretur.* geniatus amauit)*v.g.ornauit.* reparet itaque)v.*reperiet itaque.*

44. Idem ferè cum ſuperiore argumentum. Nunciat Theodericus ſe feciſſe Arthemidorū vrbi pręfectum:eique in ſeditioſos cognitionem dediſſe.ſic ſup.formula 32.l.1.D.off.præf.vrb.

45. Quod Solis immēſi cōprehenſa illuminatione)vet. *quòd ſolū comp.ill.* longè poſitus)v.*longæuus poſ.*Ptol.aſtronomus)v. *Ptolemæus.aſtronomicus.*Euclides audiūtur Auſoniis)rectius.*Eucl.aud. Auſonij.* fœcunda Græcia)al. *facunda Græc.*te vno auctore)v.*te nunc auct.*naturę penetralibus)v.*natura penetrabuibus.*vſus mōſtrare propoſitū eſt)ſic repone ex vet.mēbranis:*vſus miracula monſtrare prop.eſt.*vt iniūcta)v.*vt minuta*,al.*vt muſica.*Diomedis in ære grues)v. *Diomedes in ære g.*al. *Diomedes* in ære gruis buccinat.al.*Diomedea in ære grauius buccināt.*ab ære dulcedinē)v. *habere dulcedinē.*ſed mēdoſè. Zodiacū circulū)vox,*circulū*,abeſt à vet.incōprehenſibili)v.*indeprehenſibili.*diei iudex)v. *dici index.* venientium)v. viuentiū.cœlum voluitur)v.*cœlo voluitur.*noſſe perquiritur)v.*noſſe perquirit.*veritas ęſtimetur)v.*veritas putetur.*Legiſſe cōperimus)v.*legiſſe cognouimus.*quod viderint)v.*qui viderint.*

Ad epiſt.vlt. G V N D I B A D O)al.G V N D I B A L D O:al.*apud Adonim Viennenſem.* is Gundibaldus paucis poſt tēporib.victus eſt à Clodoueo Francorū rege,apud Greg.Turon.li.2.ca.32. huic Theod.mittit duo horologia,vnū toti᷒ motionis cęleſtis,alterū horarū 46.Solis,portitores)nūcios ſæpe hoc nomine ſignificat & li. 8.epi.8.li.10.epi.8. *nā ante charta vſum in dolatis ex ligno codicillis epiſtolarum eloquia ſcribebantur.Vnde & portitores earū tabellarios vocauerūt*,inquit Iſidor.li.6.ca.8.Etymol.l. 7. C.Th.Si cert.petatur,de chirogr.portitores & baiuli pecunię & gerulus litterarum, l.23.omnes & l. 31. quoniam C. Th. de appell.l.1. C. Th.ne quid public.lætit.Portitores alioqui ſunt telonarij, qui portum obſidentes,omnia ſciſcitarētur,vt ex eo vectigal acciperent,Non. Marcel.Donat.in Terēt. Phormion.affinitate)Nam Gundibaldus duxerat filiam Theoderici,Gregor.Turon. lib.3.cap.5.per vos)lege,*quos.*attributum) ſic in vet.non vt in excuſſis,*contributum.*

L I B. I I. epiſt.1. Felix à Cōſule ſumat)vetus liber:*Felix à Conſule conſumat.*minus rectè, ex epiſt. 1.lib.6.anni per coſſ.numerabantur.tali nomine dicatum tēpus introeat)ve.li. *tali enim dicatus annus introeat.*Quid enim vobis credi)rectiùs in vetere : *quid enim nobis. & in venerando nominis cœtu Senatum numeret Gallicanum?*Agnoſcat &c.)vet.ſic:*cœtu annumeret Gallicanū ?* Agnoſcit &c.fortè legendum videtur,*& in venerandi.*ad patriam viſus eſt)lego,*iuſſus eſt.*ex vno manuſc.ſecuta) vet.*ſecura.*Bonum iudicium) vet.*indicium.*prouectus)vet.*prouectib.*ad honoram Rempub.vet.*qui ad honorem Reipub.*

2. Arbitria non habere)vet.omn.*non hærere.*te retines)vet.*me tenes.*difficultate)v.*difficultatibus.*viuacitatis inſtantia)v.omn.*vicinitatis inſtātia.*ſignū bonæ diſpoſitionis)vet.l.*Nā q.ſ.magis bonæ diſpenſationis &c.*liberalitates publicas)paulò poſt *effuſionē* nominat τὰς ὑπατείας,& miſſilia Conſulū intelligit,& munera eorū ſumptu eduntur populo:inf.li.6.epiſt.1.l.36. Publius,D. de cond.& demonſt. Quod poſteà Leonis & Zenonis conſtitutionib.prohibitū,& ad aquæductuum inſtaurationē trāſlatū eſt,l.2.3.4.C.de Conſul.li.12. Martianus quoque Imperator ſpargi pecunias à Cōſulib.vetuit. Nouel.105.περὶ ὑπάτων.de eius opib.)v.*opinione.*celſos curſus)v.*currus.*quē præcipit natura prodire) habet neſcio quid argutius liber Prætuor.*quem præcipitat natura redit.*Sume igitur)vet. *Sume itaque.*per indictionem quartam) anno Chriſti 513. Felice & Secundino Coſſ.cùm tamen videatur eſſe ſexta indictio.dignus trabea)in vet.omnib.*dignus trabeis.*

3. De tali auſpicio)*de*,abeſt in v.& auorum antiquas)ſic v.*& annorum antiquas lauros ab ornata,&c.* cuius habeatis)ve.*habeas.* fabris)vet.*flabris.* cui accidere) v.*accedere.* de ipſo) ve.*de illo.* transfudiſ-

ſe)*v fuiſſe*.conſtantiam quanquam)vet.*ſentent.am,& quanquam*. amicitia deſiderata)*deſiderata* abeſt à ver.de mœnibus Gallicanis) *v.dementib. Gallicanis.* inhonora ceſſaret)vet. *inhonoraſceret*. proficit)v. *proficiet*. Fauete ergo P.C.) Solebant Principes ita Senatui ſuos Candidatos commendare, vt non ambitioſè,ſed iudicio dignos legiſſe viderentur.

4. HECDICTIO)vetus,*Hedictio*:alij,*Edito*,habiturum)vet. *habiturus*. defenſio tua) v. *defen. veſtra*. ſi quæ tibi petis &c.)ſic vet.*ſi quem tibi pietatis prodeſſe,per te ſentiant alter ſent.obſ.*

5. FAVSTO PRÆPOSITO) fortè legendum, FAVSTO PRÆF. PRÆT. largiatur)v.*largiamur*. delectamur)v.*delectatur*. ſexaginta militibus in Auguſtanis clauſuris)vet.ita:*ſex milibus Auguſt.clauſuris*.l.2.C.de off.Præf.Præt.Clauſuris & burgis,l.4.C.de off. mag.off.l.vlt. C.de off.mil.iud.& inſcriptio epiſt.19.huius lib.2.Sanè in Pandect.Florentin.carcere cluſus eſt, legen.l. 216.Verum,de verb.ſign.Anton.Auguſtin.lib.1.cap.8.Emendation.

6. Committitur iudicandus)vetus, *vindicandus*. Mutua iſtorum verborum, *iudicare, indicare, vindicare*,commutatio eſt.Seneca li. 10.Controuerſiarum,vlt.D.Auguſtin.epiſt.164. Sed & in libris iuris frequens,l.3.ad Syllan.l.18.deferre,§.Veterani,D.de iur.fiſc.l.pen.nè de ſtat.defunc. l.vlt. D.ad exhib.Florent.*ad vindicandos*:al.*iudicandos*,pro,*indicandos conſcios*. Et Cod. Theodoſiano,l. pen. de fid. teſtam.lib.11.tit.39.l.12.*indicare nititur*:leg.*vindicare* eſt enim ſententia l. 11. Cogi. C.de petit. hered.

7. SVRÆ V. I.)a SVNÆ, AL. SYMÆ,vtrũuis optes,nihil moror.magnificentia) v. *ſublimitas*. in decorẽ publicũ priſca constructio)in vno ver.ſic legitur: *in decorem publica re priſca conſt.* fortè ſic *in decorem publicũ rei priſcæ deſtructio*. Eò pertinet l.1.De tign.iniunct.l.7.D. de off.præf.vrb.l. 4. C.de op.publ.l.4.l.5.C.de ædif.priu.l.2.§.ſi quis nemini,l.vlt.D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. 10. epiſt.ad Traian.de loco Balinei.Pruſienſibus concedendo:*nunc deformis ruinis conſequeretur,vt fœdiſſima facies ciuitatis ornetur*.Vide inf.lib.3.epiſt.29.temaria violari)v.*temerari*.

8. SEVERO) vet. SEVERINO. iura deligitur) ver. *dirigitur*. perſonaliter neſciat iudicare)ſine perſonarum delectu:quæ à D.Paulo 2.ad Rom. προσωποληψία dicitur: vt lex non in ſingulos,ſed generaliter in omnes perſonas concipitur,l.1.l.7.iura,8.neque D.de legib.Quintil.decla. 254.Phil.de mundo:νόμος μὲν γὰρ ἡμῖν ἰσοκλινὴς θεός. Et Leo initio Nouel.21. de lancis & legum æqualitate pereleganter.Imperator Commenus.IIII.viros iudiciis præfecit, quorum vnus erat Epiſcopus,à quibus iuſiurandũ exegit,vt non habita perſonarum ratione incorruptè iudicarent, ἀπροσωπολήπτως τε καὶ ἀδωροκήτως ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora lib.9.hiſt. Rom. Philo Iudæus περὶ τοῦ δικαστοῦ tertium iudici preceptum tradit, τὰ πράγματα πρὸ τῶν κρινομένων ἐξετάζειν καὶ πειρᾶσθαι πάντα τρόπον ἀφέλκειν αὐτὰ τῆς τῶν δικαζομένων φαντασίας, εἰς ἄγνοιαν καὶ λήθην βιαζόμενον ὧν ἐπιστήμην εἶχε καὶ μνήμην οἰκείων, φίλων πολιτῶν, καὶ πάλιν ἀλλοτρίων ἐχθρῶν ξένων ἵνα μήτ᾽ εὔνοια μήτε μῖσος ἐπισκιάσῃ τὴν γνῶσιν τῶν δικαίων:ideſt,vt in res prius,quàm in reos inquirat:eáſq; à perſona litigantium conetur abducere: veniátque in eorum quos norit obliuionem:neceſſariorum,amicorum,ciuium,rurſus alienorum,inimicorum,exterorum,ne vel beneuolentia vel odio temerè iuſti & æqui offendantur.

9. Benigni quippe) ver. *Ben. quoque*. Sola miſericordia eſt, cui omnes virtutes cedere non recuſant)Idem quoque Seneca de Clementia.mendicitate) ſic emendamus ex ver.cùm prius malè *mendacitate*, eſſet editum. præſenti iuſſione) vet. *& ideo præſenti iuſſ.* gaudemus quoties) v. *gaudemus enim quoties*. onerantur)v. *honorantur*. largimur)v.*largiamur*. Nunc autem, quoniam Iſtorio) verſiculum hunc variè ſcriptum offendimus in veterib.ſcedis:*Nunciante quanuis Hiſtorio*.al.*qua in Iſtrio*.al.*quoniam nos Yſtrio*.

10 Coercitio)al.*comitiaco*:vet.*coemitio*.decreuimus)v.*decernimus*. genialis thori reuerenda ſocietas) de tuendo coniugij pudore,Plutarch. ἐν παραγγ. γαμικοῖς:D.Baſilius orat.7.in Hexaëmer. Vxor dignitatis nomen,l.13.ſi is,C.de captiu.l.29.quæ adulterum,C. ad l. Iuliam de adult.l.49.item legato quæ,de leg.3.l.41.probrum,de verb.ſign.l.antep.C.de nat.lib. Afranius apud Non.Marcellũ: *tuam maieſtatem & nominis matronæ ſimilitudinem*. ſed hoc aliàs. *ſacramentum*) D. Paul. μυστήριον ad Epheſ. 5. *ſollicitatores)alienarum nuptiarum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiti non ſint, propter voluntatem perniciſiſæ libidinis, extra ordinem puniuntur*.l.1. D. de extr. criminib. Paul. l.5.tit.4. ſent.12.

11. *Omne facinus auctores ſuos inſequitur*)actores ſuos,ver.habet. Omne facinus auctores ſolos inſequitur,l.22.Sancimus,C.de pœnis,l.21.Crimen paternũ,D.eo.Bion apud Plutarch. περὶ βραδείας τιμωρ. æquè abſurdum eſſe aiebat innocẽtem filium ob delictũ patris plectere:ac ſi ob paternũ morbum filio bona valetudine vtenti medicinam præſcriberet.Excipitur læſæ maieſtatis crimen,l.5. C. ad l.Iul.mai.quam abrogatam nego:etſi Budæo,Duareno, Balduino videatur ſecùs, verum ſingulare odium perduellionis cõmuni iuri,de quo tit.generali de pœnis,d.l.22. derogauit, d.l.arg.l. 5 in toto,de reg.iur.petitiõ firmauit)vet.*petitione firm*.eccleſiæ ſepta refugiſſet)infrà li.3.epiſt.47. cauſam arcinaticiam)vet.*caſam Arecinatinam*.alter codex, *cauſam armaticam*. vnde nunc reſpiciens)lege,vt in vet.*vnde nunc reſipiſcens*:alij,*reſipiens*. quæ honeſtam non videntur commendare perſonam) in vno vet.*quæ honeſta non videtur commendare perſona*. famam noſtram)rectè vet.*veſtram*.iterata iuſſione) ſup. lib.1.epiſt.39.ſecunda decernamus iterum iuſſione. quæ nullis culpis) v. *quæ vllis culp*. Alienatio rerũ ſolidum deſiderat iudicium)id eſt προαίρεσιν:quaſi dicat, nemo errans facilè rei ſuæ dominium trãſfert,aut amittit,l.35.ſi procurator,D.de acq.rer. dom.l.18.ſi ego, D. ſi cert.per. l. antep.D. de iur.& fact.ignor.Error autem iudicio & conſenſui aduerſatur,l.15.ſi per errorem,D.de iuriſdict.

12. Externa deuotio)vet.*æterna deu*.menſurã nõ quęrit iniuria.Imperiũ ſi in paruo cõtemnitur, in omni parte violatur)dignitates ſunt indiuid.gl.in l.7.D.cõm.diu. Cor. Tac.l.1. de Tib.C.Imperial.

§.præterea, De prohibita feu.alien. per Fridet.c. in apibus 7.q.1.c.maioris,ext.de præb. Qui autem hominis tetigit,totum hominis corpus affeciſſe iniuria videtur,l.21.vulgaris,D.de furt.

13. F R V I N A I T)vet. F R V M A R I T H:alij,in Fruinarit. exigendo) Exactor publicus,qui fideiuſſoré idoneũ accipit,fideiuſſore non ſatisfaciéte, nõ tenetur. Vlpianus)v.*Vulpianus.* Frequenter multorum)*frequenter*,abeſt à vet.alterum grauet) Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 33. Si quis ſuo,C.de inoff.teſt. quod in regulas iuris à Bonifacio coniectum eſt, c. Non debet, de Reg. iur.6. & dũ metus talib.imponitur) eadem ſententia inculcatur ab auctoribus l. 16. aut facta, ſi.l. 28.Capitalium,§. famoſos, de pœn. acerbitas plerumque vlciſcendi maleficij bene atque cautè viuendi diſciplina eſt. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell. lib.20.cap.1.

14. Tonuerit)v.*tenuerit.* trucem) vet. *hoſtem.* parum eſt) vet.*paruum eſt.* paruuli ſuſceperunt) v. *paruuli receperunt.* fœtibus educentur) vet.*fotibus educ.* auibus ineſſe)vet.*in auibus eſſe.* inimicum trucem ratio &c.) Sic ratiocinatur Tullius in Roſciana , & Lucian. epigram. ὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι φύσις χαλεπώτερον ἔυρεν Ἀνθρώπȣ κιθαρὰν ψευδομένȣ φιλίην. Οὐ γὰρ ἔθ' ἔχθρον προφυλασσόμεθ' ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον ἐν τούτῳ πλείονα βλαπτόμεθα. Ciconia) Ariſtot.Oeconom.νόμοι πελαργικοί:Quintil.declam.387.aliíque multi. ala)v.*alis.* reparet) v.*reparent.* adoptione alienæ ſobolis) Theoph. de adopt.Corn.Tacit. Aul. Gell. lib.5.cap.19. Timotheus Epiſcopus lib. 2. ad eccleſiam catholic. *Multi filios non habentes,quærunt quibus ſubſtantiam propriæ facultatis addicant:ideſt,quibus vmbratile aliquod propinquitatis nomen inſcribant,quos ſibi quaſi adoptatos imaginarij parentes filios faciant: & in locum eorum quæ non ſunt pignorum perfidia generante ſuccedant*,l.pen.C.de adopt.

15. Fuerit fortè)v.*fuerit fortaſſe.* æſtimato)leg.*æſtimatum.* quis enim in te quanuis futura)vetus ita: *quis enim vitæ quanuis futurum.* inueniret) v.*inuenirent.* quod maximum p.n . indiciũ eſt.) vet. quod maximè p.n.decus eſt. ſuffragiis)v.ſuffragia. honoribus ſuo ſunt digna) vet. *honoribus non ſunt digna* remunerata)vet.munerata.

16. Conditione)vet.*cognitione.* ſibi procuraret)v.*ſibi pretaretur.* niſi primitus)vet.*niſi rectorem primitus.* humanam gratiam)vet.*humanam grauitatem.* His igitur)vet.*Is igitur.* videtur procuraſſe comp.)vet. *videatur procreaſſe comp.* communitus) vetus Briſſonij , *communiter.* conuenit) v. *conuenerit.* poſſeſſiones iunxerit)v.*poſſeſſores iunxerit.* in parte agri)in omnib.vet.*& ex parte agri .* debet enim) vet . *debet ergo.* Tertiarum deputatione)vet.*in tertia deputatione.* perperam:nam tertiarum illationes , deputationes,exhibitiones epiſtola ſequenti,& 37.huiuſce libri,al.*Thermarum.*

17. Tridentinæ)in vno vet.ſcriptum eſt,*Frudentiæ.* Butiliano]vet. *Butilano.* debere ſoluere)vet.*debere perſoluere.*

18. Ad honores tranſire)vet.*ad honorem tranſ.* Curionem Reipub.)ſic in vetuſtis.malim tamen,*Curialem Reipub.* minor Senatus)infr.lib.6.epiſt.3.lib.9.epiſt.7.fin.implendis iniuriis)lege vt in ſcriptis, *implendis muniis.* Sarcenates)Briſſon.*Farcinates.* deſideria petitorum)Si preces veritate nitantur,mẽdax precator careat impetratis,l.3.D.in integ.reſtit.l.pen.l.vlt.C.ſi cõtra ius vel vtilit. publ.l.vlt.C. de diuerſ.reſcript.

19. V E L C L V S V R I S)in vno vet.V E L C L A V S T R I S.Vide ſup.hoc lib.epiſt.5.inhumatam quoque reuerentiam eius funeris abiecerunt)malim ſic,quanquam ſcriptis libris repugnantib. *inhumati quoque eius funeris reuerentiam abiecerunt.* Porrò veterum de ſepulturæ cura leges & exempla commemorem?ſatis ſit vel indice oſtendiſſe tit.de relig.& ſumpt.fun.l. pen.de cond. inſt. Lactant. lib.6.cap.12.Agathius de bello Gotthico lib.2.ſub finẽ,Petron.Arbiter extremo Satyrici,Val. Max. lib.6.cap.3.de ſeueritate,Aelian.lib.12.hiſt.var.de Alexand. magno, & infrà huius lib.epiſt. 22. Sed de iis alius olim,vt ſpero,diſſerendi locus dabitur. reſecetur)vet.*reſecatis.* pœnis arceãtur aſpectis) lego,*aſperis.* probatur infeſtum)vet.omnes,*probatur infeſtus .* pondere) vet. *pectore.* quo poterat) vet. *quos poterat.* domeſticis præſidiis)Vlpian.Cùm nulla domus tuta eſſe poſſit, niſi periculo capitis ſui cuſtodiam dominis tam ab domeſticis,quàm ab extraneis præſtare ſerui cogantur: ideo ſenatuſcõſulta introducta ſunt de publica quæſtione à familia necatorum habenda,l. 1. de.Sc. Syllan. Seneca lib.1.cap.16.natu.quæſt.Plin.in epiſtol.

20. V N I L I G I S]alij, V V I L I G I S. decreuimus)al.*decernimus.*ſulcatorias potueris)v. *culcatorias potu.* alius codex habet. *falcatorias.* neceſſario pop.)vet.*neceſſaria pop.*

21. Graue nimium eſt)vet.*graue nimis eſt.* debet)v.*deletur.*in Spoletino)vet. *in Polino.*torpore)rectiùs quàm in cheirographis,*tempore,& corpore*, offendimus. opera vel labore)vet.*opera ac lab,* ad initium) non dubito quin *ad irritum*,ſeu,*irritum*,legendum ſit. cœpta)Briſſonianum exemplar,*accepta*:ſic paulo pòſt,cœptæ;vet. *accepta.* ſupplicantibus) vet.*ſupplicanti*:quod excudi iuſſimus.ſi ipſe poſtulata)veteres lib.omn.ſic:*vt ſi opera poſtulata.*

22. F E S T O]vet.F A V S T O.vt cõmodet ſe regalis pietas) vet. *vt ſe commodet benignitas regalis fati.* Conueniunt quæ à Iureconſultis de cadaueribus damnatorum ſepeliendis diſputantur lib.48.Pandect.tit. vlt. Arrianus in Epicterum lib.1.cap. 9.Petron. Arbiter fragm. Satyrici, de cura ſepulturæ, huiuſce lib.epiſt.19.vulnus geminetur afflictis)aduerſa fortuna vrentib.non eſt calãmitas nouo dolore cumulanda.In eandem ſententiam l.6.de iur.dot.l.14.diuus,de off.præſid.

23. Operam nauãter imp.)in duob.manuſc.*operam ouanter imp.*aliàs,*ornanter.* Idẽ Caſſiod. pòſt epiſt. 33.*nauanter inſiſte.*quo loci tamen vetus cod.habet,*gratanter.* ceſſauit,)v.*ceſſet.* contra vos) v. *circa vos.*

24. Subditos)vet.*ſubiectos*,exultationis)in omnib.vet.*moderationis.*prouinciaũ iudiciũ) rectè in vet. *Prouincialium iudicum.*vt in edicto proximè ſeq.*Nuper itaque Prouincialium iudicum relatione.*nimietas)vt infra,lib.7.epiſt.6.*pluuiarum nimietas.* craſſetur)vet.*graſſetur.* quos magis decuerat)*magis*,abeſt à vet.

&

& qui)vet.*vt qui*.reperti)rectè vet.*reparati*.Hoc etiam ed.)v.*nos edic*.fortè *nunc*,vt prox. ſeq. epiſt.

25. Si noſtra)vet.*qui noſtra*. deinde)v.*demum*. obducite) v.*ſubducite*. Iam in vobis erit huius ſumma conſilij,quibus adiacet eligere,quod vobis proſpicitis expedire) in veteri ſtrictiùs hæc cõcluſa ſunt: *iam in vobis adiacet eligere quod vobis proſpicitis expedire.*

26. FAVSTO)vet.FESTO:contra quàm epiſt.22.huius lib.nullis cõpendijs)v. *nullius compend.* ſi conceptã)v.*ſi coemptã*.mediatio)rectius quàm in ſcript.*moderatio*.quę reſpuit)v.*quod reſpuit*. potiatur diſp.qui imp.fe.al.)tractum à iure.inſtituta)vet.*conſtituta*. Conficium)v.*Coſinum*. al.*officium*.Siliquatario)v. *Siliquario*. & mox *Siliquatarius*. v. *Siliquarius*. indicat) v.*iudicat*. monopolium)infrà epiſt. 30. beneficia veſtra)Briſſon. *noſtra*, vt aliàs ſæpenumerò.

27. Non ergo)v.ne ergo. figẽdis)v. reficiendis.al.fulciendis. damus ſiquidem)ſi,abeſt ver.l.vlt.C. de Iudæis.religionem imperare non poſſumus,quia nemo cogitur, vt credat inuitus)Iuſtiniano Imperatori Theodahadus inf.lib.10.epiſt.26.*Cùm diuinitas diuerſas patiatur religiones eſſe: nos vnam non audemus imponere.Retinemus enim legiſſe voluntariè ſacrificandum eſſe domino: non cuiuſquam cogentis imperio.* Tertullianus ad Scapulam in fi.*Non eſt*,inquit,*religionis cogere religionem: quæ ſponte ſuſcipi debet non vi.* Clemens initio libri 10.Recognit.ad Iacobum fratr.dom.D.Bernardus in Cantica, ſerm. 66. *Fides ſuadenda*,inquit,*non imponenda*.Porrò huius reſcripti ad Iudæos Gennenſes emiſſi inſcriptione admonitus coniicio in l.8.C.de Iudæis, ex Cod.Theodoſ.negatione additã,legendum eſſe,*non tam*.

28. STEPHANO)vet.FAVSTO. OFFICII. Briſſonianũ *offi.fiſci*. comitiuæ primi ordinis)princeps officij eo munere perfunctus euadit in comitem primi ordinis. Cuius comitiuæ mentio eſt in l.59.C.de Decurionib.l.10.C. de comit. rei milit. & tit. de comit. & archiatr. Erant & comites ſecũdi ordinis,inf.lib.7.epiſt.26.& comites tertij ordinis,vt l.227.quicunque,C.Theodoſ.de decurionib. primi ordinis ex principe officij noſtri)deſunt hæc verba in vno exemplari manuſc.ſed leguntur in inſcriptione ſeq. epiſt.expectant etiam equi)in veter.omnib.& Briſſoniano, *expectant etiam equos*.In nonnullis,*expectat equus*.omnibúſque ſordidis)v.*oneribúſque ſordidis*.regum impetrata)v. *regium bonum,impetrata*.nec beneficium dici poteſt quod nulla vtilitate ſentitur) ſic Vlpian.*naturaliter ex eo bona dicuntur,quod beant, hoc eſt, beatos faciunt.* beare eſt prodeſſe, l. 49. Bonorum, de verb. ſign. Tull. Parad.1. vt τὰ χρήματα, παρὰ τὸ χρῆσθαι opes quod ſint vſui dictas eſſe, eleganter apud Xenoph.Oeconom.Socrates ediſſerit.

29. ADILÆVS. Comiti Th.rex.) vet. *Auilæ*.al.*Adilæo viro Senatori Comiti primi ordinis ex principe noſtri officij*.Sed verba hæc,*primi ordinis*, temerè videntur ex inſcriptione tituli antecedentis epiſtolæ huc fuiſſe congeſta. prædiis vel hominibus) vet. *honoribus*. magis placet,*hominibus*. exemptos) vet. *exceptos*.

30. Frænetur)v.*refrænetur*. deſiderabant.)vet.*deſiderant*. peremptoris)v.*pro emptoris*.

31. Dromonariis)vet.*Dromonarius*,al.*Dromandrius*,qui dromonib.præſunt:de quibus infrà nonnihil adnotabo,profeſſo(vet.*profeſſio*. nec commoda)*nec*, abeſt vet.nec glorai ſtrenuitatis)ſcribe, *nec gloriam ſtrenuit*.

32. Effectum)vet.*affectum*. vt infrà extremo ſeq.epiſt.magnificus atque patricius) *atque*, abeſt à veterib.veſtrę pietatis)vet. *noſtræ pietatis*. paludem Decennouij)v.*Decemnouij*. conſedit)v. *poſſedit*. auxiliarib.)v.*auxiliatoribus*. quantum ſpatij negatis incurſibus paludeſtris) vet.*quanti ſpacij reſtagnatis menſib.paludeſtris*,illuuies)ſequenti formula,*gurgites fœdas*.vocat.

33. DECIO. V. I. PATRITIO)ver.*Artemidoro Præf.vrb*.iuſſionum)v.*actionum*.conſequatur augmenta)vet.*exequatur augmenta*. operis) vet.*corporis*. nauanter inſiſte) vet. *gratanter inſiſte*. in aſſumptis)*in*,abeſt à vet.effectum)v.*affectum*,vt initio ſuperioris epiſtolæ.

34. ARTEMIDORO PRÆF. VRB.) vetus ſic: TANTILÆ VIRO SENATORI. diſcuſſione)de cuius ratione præſcribitur Imperatoris Zenonis conſtitutio,lib.7.Cod.de ratiocin.oper.public.iuncta)ver *iniuncta*. vendicauerat)ver.*indicauerat*.

35. TANTILÆ V.S.) in ver.legitur horum verborum loco,ſed corruptè, *Edictum Theoderici Regis*. Furtum indicanti præmium proponitur, quod & iure fit. l. 16. ſolent, de præſc. verb.l. 13. ſi Balſatoram C.de fideiuſſ.l.4.l.5.D.de cond.ob turp.cauſ.Et Athenis vſitatum ex Sudę collectaneis in Diagora,Melio & Ammonio in dictione ἐπικηρύξαι manifeſtum eſt.

36. EDICTVM THEODERICI REGIS)vet.*Fauſto Præpoſito*. ſed malè. rapuerit)v. *rapuerint*. noſtra detexerit) vet.*noſtra fortè detex*. vltimo diſcrimine).i. morte, quod vltimũ ſuppliciũ & animaduerſio vltima definitur,l.vlt.D.de pœn.l.vlt.de ſepult.viol.l.31.omnes,C.de epiſc.& cler. vltima pœna,Sueton.in Iulio,ἐσχάτη τιμωρία,Harmenop.& Nouel.153. nouiſſima exẽpla Corn.Taciti lib.12.& 15.

37. Ad exhibitionem tertiarum) lege vt in ver. *ad exhibitionem Thermarum*, quemadmodum epiſt. 39.huius li. *Thermarum ædificia decora*, & *lauachrum mundius*.idem mendum epiſt.16.huius lib.inſider.

38. Commotione vexari)vet.*coemptione*.

39. Perennitas aquar.)Vlpian.l.1.§.quanquam,de aqu.quotid. & æſtiu. Theophr. de rerum diuiſ. τὸ ὕδωρ τὸ ἀέναον expoſuit.circunducto tereti labio)in omnib. veter. *conducto tentilabio*. ore pleniſſ.). os fontis,infr.lib.3.epiſt.vlt.paulò pòſt,caput fontis vocat:& Vlpian.l.1.D.de aqu.quotid.& æſtiu. in calores ſint maximè rediturę)vet.*calores ſint maximè red. Alij,calores ſint maximos reddituræ*.cõplexib. illigari)vet.*complexionib.ill*. nam protinus ſaxo ſuſcipiente colliſa)v. *nam protinus à ſuſcipiente colliſa*. influentem intus)v.*defluens intus*. non fuiſſet admiſſum)v.*non eſſet amiſſum*. reperit algorem) v. *recipit algorem*. protinus inueniri)v.*potius inu*. illic tacita) v.*hic tacita*. germine) v.*gramine*. amœnia)v. *amœna*.

Virgulta quoque noxia)Arborũ radices fabricis inferunt ruinã,inf.lib.7.epiſt.6.l.1.C.de aquęduct. l.1.C.de interd.Harmenop.lib. 2.tit.4. περὶ φυτῶν ἡ τῶν φυτῶν καταφύτευσις ἐ τὰς τυχδσας ταῖς εἰκίαις ἐπιφέρει βλάβας; ῥιζοβολοῦντα γὰρ φυτά, &c. Locus huic ſimilis ac ferè geminus.

40. Rex Francorum)Luduin,vel Ludouic.ad quem ſequens epiſtola ſcribitur,à Theoderico citharœdum dono tulit,ſicut rex Burgundionũ Gundibaldus duplex horologium,vnum totius motus cæleſtis,alterum 46.horarum Solis,epiſt.poſtrema ſup.lib.complendum) *compellendum.* adiacet enim nobis)v.*vobis.*dulcedine modulatur)*modulatur,*abeſt vet. vitatam turpi) *humatam tur.am.*appetentiam bonorum)v.*appetitum.bon.* ſaltationes) vet.*ſolutiones.* auctorum) v. *actorum.* modis quindecim)*modis omnib.*vt in vet.& fide dicente lyra)ver.& *fidem dante lyra.* attributa) v.*tributa.* non poterat m.n.a.ſuperabat) rectiùs in ver.*non poterant melius non aduertendo ſuperabant.* Hæc enim verba ad nautas & ſocios Vlyſſis omninò referenda ſunt.pro animæ ſoſp.)v *pro animi ſoſp.* En quod ſeculum) vet. *Et quod ſec.*promouendos animos)al.*permouendos anim.*non præualeant)al.*non valeant.* muſarum)in v. *nuſsarum tela.*texitur)v.*tegitur.*cæleſtis illius)*cæl.illis.*

vlt.epiſt. LVDVIN) ideſt Clodouęo, quia Ludouicus dicebatur, inquit Hermann.Contractus in Chronico:& ait victoriam Alemanorum, quã hîc nunciat Theodericus circa annum Chriſti 508.Anaſtaſiani verò imperij 18.contigiſſe,Felice & Secundino Coſſ. affinitate)nam Theodericus,vt regni ſui vires ſtabiliret,Adelphedam ſororem Francorum Regi copulauerat.Matthęus Palmerius.parentum veſtr.)Nam Theodericus ſororem Clodouei in matrimonio habuit.Gregor.Turonen.gentilitas)erat ergo tunc Clodouæus non amplius gentilis,ſed Chriſtianus iam factus.innumerabilem nationẽ)reparabilem vocat Ammian. Marcellin. in auctoribus) v. *in acterib.* quia ex primariorũ) v.*quando & primariorum.*illis remiſſi)vet.ſic,*illis remiſſus.*celantur extertiti) al.*celantur externi.* quia ad vos eum iudicaſtis)v.*quia vos indicatis.*

LIB. III. Epiſt. 1. VISIGOTHARVM) ideſt Viſigothorum qui Aquitaniam tunc obtinebant.Clodoueus & Alaricus elegere arbitrum belli Theodericum:cuius arbitrio nolens parere Alaricus à Clodoueo victus eſt.Aimon.Monach.lib.1.cap.20.Frãcorum Regem) Luduin ſeu Clodoueum,de quo in nouiſſima ſuperioris libri formula, & huius lib. epiſt.3. populorum ferocia corda.)rectiùs in vet.*populorum ferocium corda.* vt nobis) vet. *vt vobis.* duos nobis) vet. *duos enim.* affinitate coniunctos) vt ſup.li.prox. epiſt.vlt.Gundibaldum)regem Burgundionum,de quo ſup.extr. lib.1.epiſt.ad quem hac de re epiſtola ſequ.proximè ſcribitur.

2. Hundibaldo)v.*Gundibando.*de quo ſup.epiſt.ſuperiore.quia illud in vobis) v.*quia illi in nobis.*

3. Herulorum Regi, &c.) *Thoringorum Regi.* is eſt Herminifridus,ad quem extat Theoderici epiſt. cap.1.lib.ſequ. Gundibadi Regis)vet. *Gundibaldi R.* Regem Luduin) v. *regem Cluderium.* arbitrium) v.*iudicium.*cui offertur)v.*offeretur.*Henrici)vet.li.*Enrici.*idem Caſſiodorus Enrici meminit lib.5.epiſt. 39. ſenioris)patris ſcilicet Alarici Regis Viſigothorum,vt epiſtolis ſequentib. patet. Reddite filio] *Alarico.*

4. LVDVIN REGI] vetus, *Ludouico R.* adeo inter] v.*ideo int.* ſe poſſint gentium vota] vet. *ſe poßint gentibus gentium vota.* arma mouete]v.*arma cõmouere.*experatur]v.*exſpectatur.* & illis] v.*& illos.* *& illos.*amicos veſtros]v.*amicos noſtros.*ideſt regem Gundibaldum & Herulorum regem,&c. magno opere]v.*magnopere.* vult alium]v.*vult alterum.*

5 In pluribus]vet.*in plurimis.*ſub leuitate præſtatur] in veterib.*ſub leuitate præparatur.* maximum felicitatis genus]vet.*maximo felicitatis genere.*

6. Frondeſcat]v.*floreſcat.*nobiſcum gig]*vobiſcum g.*qui cum]v.*quem cum.* al.*qua.*dona conf.]v.*dicta confirmat.*adunate ſententias veſtra]v.*adunate ſententiam veſtram. veſtra eſt.*

7. Iuſtè debentur]v.*iure deb.*

8. Binorum & Ternorum]inf.lib.7.epiſtol.20.fidei tempora]*fidem tempora.*legitur in vet.

9. Conſtruere]vet.*conſtituere.* quàm dolorem]in vet.*antequam dolorem.* contrahat]*contradat.*

10. ARGOLICO] inf.epiſt. 29. huius lib.Hic per hanc formulam creatur præfectus vrb.in locum Agapiti,de quo ſup.lib.1.epiſt.6.30.& 32.

11. Laude virtutis]v.*laude virtus.*cuius maximam facundiam]in manuſcr.*cuius innoxiam.*abundaret]v.*abundauerit.*redamus]v.*credamus.*nos numerum]v.*nimirum.*

12. Maximam]v.*innoxiam.*

13. Indiſcreto]v.*diſcreto.*

14. VENERABILI.] adde, EPISCOPO. in auctorem]v.*in actorem.*ſæpenumerò iſtæ inuicem voces commutantur.

15. THEODAHADO]hic poſteà regnum Gothorum adeptus eſt: ad quem exſtat Theoderici epiſt.39.lib.ſeq.illuſtris Sonæ]v.*ill.Sane.*inuenta calliditate]repone ex vet.*inueterata calliditate.* machinatione dilato]v.*machinatione dilatato.*

16 GEMELLO]vet.*Gegiello.*ſubiectas)rectiùs ex manuſcriptis,*ſubiugatas.*in Gallias] Theodericus Gallias Francorum oppreſſione liberauit, Venantio & Importuno Coſſ.vt idem Caſſiodor. noſter in faſtis conſularib.ſcribit.

17. Noſtros] vet. *veſtros.* moribus togatis] Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana fuit,l.32.ſed etſi accepto, ff.de iur.fiſc.Plin.lib.4.epiſt.Audiſtine.Cic.pro Cor.Balbo.*Carent vſu togæ peregrini,barbari,& ij quibus aqua & igni interdicitur.* Paul. lib.3. tit.4. cingulum Romanos cinxiſſe annotatum à Macrobio eſt lib.6.cap.5.Saturn.& infrà Caſſiod.in formula præfect. vrb.*habitu te togatæ dignitatis ornauimus,vt indutus veſte Romulea iura debeas affectare Romana.* æquitate noſtri temporis]

So-

Solenne eſſe Principibus ſui ſeculi ſectam, felicitatem, mores, leges, laudes denique celebrare, crebra in eorum conſtitutionibus mentio docet, ſup.lib.1.epiſt.6.*ſeculi beatitudo*.lib.2.epiſt.13.*noſtri temporis iuſtitiam*.Iuſtinian.*ſecta noſtrorum temporum non patitur*.l.vlt. C.de pact.*obtrectator noſtrorum temporũ*. l.vn.C.ſi quis Imp.mal.ad quam legem Græcus ſcholiaſtes Baſilicon lib.6o.colligit, eum qui principis ſeculum criminatur, principi ipſi maledicere videri, quo de inſtituto aliquando in Selection. libris, quos propediem editos curabo, ediſſeram.

18. potuerit) v.*poterit*.

19. DANIELI THEOD. R.) in vet.leg.*Commonitorium Danieli Theod.Rex*.ab hac occaſione taxari) veteres, *ſub hac occaſione taxata*.moderatio pro metentibus) rectiùs in manuſc.*miſeratio pro ementibus*.

20. GRIMODÆ SAIONI) alij: *Kinulæ*, al.*Trimulæ S.* ſalutatibus inſtitutis) v.*ſalut.conſtitutis*. præfatus) v.*præfectus*.cum alio eiuſd.meriti) Iure ciuili raptores in triplum teneri nemo neſcit. In peruaſorem qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Conſtantini ad Baſſum conſtitutione, quæ extat apud Iul.Frontinũ, de limitib.agror.& l.4.C.fin. reg. nequeat inueniri ad nos reducite) vet.*neque reperiri ad nos deducite*.

21. Plus ſapiant) in manuſc.*plus capiant*. renouata regreſſio) vet. *renouata egreſſio*. hab. Romæ) vet. *hab.Romana*.

22. Habere propicium. nam cui licet habere) v. *videre propicium.nam cuilibet hab.* credit) v.*credis*. noſtra colloquia) Colloqui cum Imperatore magnum quidpiam rex Theodericus cenſet: vt & mẽſæ adhiberi, qua de re infrà pluribus lib.6.epiſt.9.& nos nonnihil lib.3.cap.13.Select.attigimus.

23. COLOSSEO) al. COLLESO, de quo epiſt. prox. ſequ. Sirmienſem Pannoniam) Sirmienſis Pannonia quondam ſedes Gothorum, non paucæ Cæſarum conſtitutiones in Codice extant datæ Sirmij, earum ſubſcriptio indicat. Gothorum poſſis demonſtrare iuſtitiam) Gotthorũ tamen gentem perfidam, at pudicam ait Saluian.lib.7. de prouidentia: inter quos nulli ſcortatores, nulli impudici ſint, niſi Romani. conſuetudines inolitas) inf.lib.7.epiſt.2.& ſuprà li.1.epiſt.10. Cõſuetudinis nomine intellige id quod ſolet pendi, videlicet tributum. Solennia vectigalia vocat l.1.ff. de munerib.& honorib.Iuſtinian. τὰς ὡρισμένας συνηθείας, Nou.123. & 128. cùm propriè abiurator alieni) v.*ſiue pro re abiuratus alien*.noſtris verè iudiciis) v.*noſt. ver. iudicibus*.)

24. concitentur) vet.*conferantur*. Coloſſeo) v. *Colleſo*. viribúſq; potenti) v. *vir præpotenti*.in futurũ) v.*in futuris*. patientiã) v.*parientiam*, vt infrà lib.7.epiſt.27.l.1. C. qui pro ſua iuriſd, iud.da.poſ.*parientiam* autem paulò pòſt, & obſequia pro eodẽ vſurpauit. Non nemo *parentiam* legit, d.l.vn.vbi vulgò *patientiam*, vt hîc mendoſè prius ſcriptum Iacobi Cuiacij εὐστοχίᾳ reſtituit lib.1.cap.6.obſeruat.

25. Indictionis) ſic veteres: al.*indictum*.explorante repertum) vet.*exp.compertum*. deprehendere feſtinamus) v.*comprehendere feſt*.vbi rigorem) vet.ſic: *vbi auxiliante domino*.

26. OSVNI) alij, SIMEONI. Simeonem itaque) aliàs, *ſimeonium*, vel, *Simecinum itaque*.

27. Comprobatum) v.*probatam*.ad noſtram laudem) *noſtram*, abeſt à manuſc.diu & varia perſecutione) v.*diunaria & varia* p. ſociarentur) v.*ſatiarentur*. qui te) v.*quid te*.

28. Ornaſti conſcientiæ) v.*orn.de conſcientia*. quia multi te poſitum in poteſtate neſciunt) vet.*& qui voluit te poſitum in poteſtate neſciuit*.precio) v.*præmio*.gratiam contuliſſe) v. *gratiam retuliſſe*. quod benigna) v.*quod de benigna*.

29. ARGOLICO) eidem reſcribitur epiſt.11.30.& 33.huius lib.hoc ſunt.) v.*hæc ſunt*.ac corũ) fortè legend.*actorum*.in vet.lib.ſcriptum offendi, *actoris*. habentur) v. *habetur*. in ſegetem coaleſcunt) in vet.ſcribitur, *in ſegetem caleſcunt*.cum interlineari hac gloſſa, *coaleſcunt*. quibus illud atque illud vocabulũ) v.ſic: *quibus illud atque vocabulum*.al.*aquæ*.locus videtur corruptus. voluerit) *maluerit*. ac corũ ſupplicatione) vet.*actorum*.al.*auctorum ſupp*.deformis ruina) Deformitas ruinam ædificiorum ac murorum ſignificat, vt inf.lib.7.epiſt.6.in Comitiua formarum oſtendimus. Virgil. 12.Æneid. *accendere bellum. Deformare domum*, id eſt, euertere, l.23.Léxque tutores C.de adm.tut.iubet tutorem deformatum pupilli ædificiũ reficere, deformes ruinæ, l.4.l.5.C.de ædif.priu.Lamprid. Alexãdro Seuero, *theatrum Marcelli reficere voluit multis ciuitatibus, quæ poſt terræmotus deformes erant, ad inſtaurationem operũ & priuatorum & publicorum pecuniam ex vectigalibus dedit*.l.4.& l.16.quicunque, C.de oper.publ.adde quę infrà in Comitiua form.adnotaui lib.7.epiſt.6.

30. Debeamus) v.*debemus*.erigere, quę) v.*eligere quam*.ciuitatis cloacas) de cloacis vrbis Romę inf. li.8.epiſt.29.fluuios, quaſi) vet.*fluuios quoque*.per ingentia ſigna) al.*per ingentia ligna*. ſuſpicor legendũ, *ſtagna*.arg.l.vn.vt in fluminib.publ.nauig.li.& l.2.§.ſi quis cloacam, §.ideo, Ne quid in loco publ.& Salluſt.lib.4.hiſtoriar.apud Nonium. *Mœnia oppidi ſtagnabant redũdantibus cloacis aduerſo æſtu maris*. Stagnum enim Varroni ac Feſto dici placet, quòd in eo aqua ſtet. Sed & infrà lib. ſequ.epiſt. 50. *liquida fluenta decurrere*.ne præcipitato torrenti marina poſſint) ver.*nec præcipitatorem marina poſſunt*.

31. Reip.noſtræ infatigabilem curam) v.*Reipub.noſtram inf.cur*.vbi quicquid) ver.*vt quicquid*. exhibetur) v.*exhibeatur*.parua) v.*praua*.aquam formarum) emendo, *aquarum formam*, ex l.1.l.6.omnis, de aquæduc.Cod.lib.11.epiſt.6.lib.7.in formula Comitiuę formarum vrbis. Formæ autem pro ædificio ac ſtructura, l.27.ſi pendentes, §.ſi quid cloacam, D.de vſufr. formam aquæductus Vlpian. Harmenopulus li. 2.tit.1. agẽs de ædificiis ex aliena exſtructis materia, τὰ εἴδη vocat, περὶ τῶν ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης γιγνομένων εἰδῶν. legum culmina) in vno manuſcr. *longa culmina*. Tricennij præſumptione) rectiùs in vet.*præſcriptione*.tentatum) al.*ſentandum*.quæ ſupra mem.) *ſupra*, non eſt in vet.infrà lib.5.epiſt. 37.in fi.Procop.lib.3.de bello Vindelic.æs) vet.*æris*.more iuſtit.) in duob.veterib.*noſtra*.

32. Perdurantes) vet.*perdurantem*. Per indictionem)v.*per indictam*,vt inf.eo.lib.epiſt.40.Precioſum vectigal.)in ſcriptis legitur,*prec.vectigale*.Pecunias exigamus)al.*pecuniæ exigantur.Quid enim à demento agri exigas,quem eum nō coluiſſe cognoſcas?* Auidiores tributorū à principe inductorū exactores D. Chryſoſtomus inſectatur,qui ab agricolis ea quæ ne terra quidem protuliſſet,flagitarēt: eóſque in cōparatione reg.& monach.cōmunes regionis hoſtes vocat, nempe κοινὺς τινὲς πολεμίους τῆς χώρας, ἅπερ ὐκ ἐξηνέγκεν ἡ γῆ,ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττομένους.Puteolanis ſemel C L M.mediorū donata: Symmachus lib. 1. epiſt. 39. Et publicanos remiſſionē petentes tertia mercedis parte releuauit Iul. Cæſar,auctor Sueton.Huc pertinet l. 25.ſed addes,§.vis maior, D.Locati: & lib. 4. epiſt. 7. infr. & quæ à Bartolo in hanc ſententiam diſſeruntur,in l.11.Cotem,§.vltim.D.de public.vect.& commiſſ.

33 Vota veſtra] v.*vota noſtra*. extraneus] vet.*extrinſecus*.ſuperbo] al.*ſuperno*. viros eligere] v.*viros emergere*. circa referendos Curiæ] in vet.*circa reuerendos Cur.* alij malunt, *Referendarios*. *Referendos* tamen legitur etiam lib.1.epiſt.41. Fortè digamma Æolicum eſt,cuiuſmodi & illa in Etruſcis Pādect. *Ventorum Fi*,pro, *ventorum vi*,l.9.ſi poſt,de peric. & comm.rei vend. *Præfuerint*, pro *Præbuerint*. l. 3. de vacat.& excuſ.mun. *Aduixa*,pro *Adfixa*,l.52.librorum §. ſi quid igitur,De leg.3.*Prouecta*.pro *Profecta*,l.35.ex facto,in fi. De hæred.inſt.& ea quæ Donat.in Terentij Andriam adnotauit,*Dafus,Serfus,corfus*,pro *Dauus,ſeruus,coruus*.Quintil.lib.1.cap.13.ita hîc *referendos*,pro *reuerēdos*,eodem Æolum more ſcriptum fuerit.Viderint qui in iſtis minutiis oculatiores ingenioſarum recularum laudē captant.

34. MASSILIENSIB. TH. R.] al. OMNVLO. ad ſecuritatem veſtrā vel vtilitatem] v.*ad ſec.vel ciuitatem veſtram*. Comitem Matadum] al. *Comitem Marabadum*.ſecuritatem] v.*ſeueritatem*. vnde noſtrum] *noſtrum*,abeſt veterib.

35. Conuelli] v.*euelli*.

36. ARIGERNO] al. AVRIGENO. Proinde firmius] v *pro. Firminus*,permittat] v.*promittat*.motus veſtro] vet.*monitus veſt*.al.*monitu noſtro iudices*.

37. Probat ſibi iure] vet.*probatis iure*.magis quàm imponenda] v.*magis quàm vobis imp.*

38. Bene geri] Al.*bene agere*.nitimur] v.*innitimur*. reſides] v.*regis*.

29. FELICI V. I. COMITI] in quibuſd.ſolùm legitur, FELICI. vitiantur] v.*inuātur*. ſub antiquitate] v.*ab antiquis*.

40. Inſpeximus] v.*aſpeximus*.per indictionem quartam] v. *per indictam quartam*, vt ſup.epiſt.32. cùm virtus corporis fuerit deſtituta] ſic vet. codic. *cùm virium robore fuerit deſtituta*.

42. Nimis] vet.*minimis*.grauentur] v. *grauarentur*.de tam magna] *tam*.abeſt à vet.præbēdæ] id eſt militaris annona. Vlpian.eius meminit,qui præbenda exercitui conduxerunt 19. inuiti de teſtib.T. Liuius lib.2.belli ſecundi Punici,Gellius lib.15.cap.4.Plaut.Perſa,*Ædiles prabenda locauerūt*.Cęterùm, tribuenda,quod more ſolito tribuerentur,vt & præbenda dixit Symmachus lib. 1.epiſt.6. & 8. Eo nomine beneficia eccleſiaſtica ſignificantur,tit.de præbend. & dign.& tit.de conceſſ. præbend. & can. ſi quis dator, c.ex multis 1.q.3.

43. VNIGIS SPATARIO] vet. VVINGIS PARTHARIO, al. *Spectario*. videbantur] v.*debebantur*.dubietate] v. *diminutione*. decent] v. *debent*. vt ſæpe aliàs.

44. Tempus nauigationis] Tempore hyemis nauigatio periculoſa : inde Maria claudi dicuntur. Vegetius lib.4.cap.31.l.6.Ciuitas, C.de off. rect.prou.Cic.lib.2. epiſt.6.ad Q. fratrem: *Adhuc mare clauſum fuiſſe ſcio, ſed quoſdam tamen veniſſe hoſtia dicebant*.Hinc lucem mutuatur ſpecies à Scæuola tractata l.122.qui Romæ, §.Callimachus de verb.obl.prouiſione] Præuotianum exemplar,*promiſſione*, aliquantò rectiùs,tum ex eo quod ſequitur mox, *habetote fiduciam*, tum verò verſic.*quod noſtris verbis*, &c. id eſt promiſſione : quaſi diceret,quam vobis nunc de victualib.damus,non fallemus fidem.

45. ARIGERNO] al. AVRIGENO. Samareæ ſuperſtitionis) v.*amaræ ſupereſt*.cum ad humanos) v.*cùm in humanos*.

46. Pietatis] v.*pietas*. puellæ Valerianæ] vet.*lib, Valeanæ*.tibi patr.] *ſibi patr.* vt in vet.reformatus) vet.*reformato*.ius tibi ſit liberum] *liberum*,abeſt ab vno vet.minimè videatur] v.*minima vid.*

47. Humani ſanguinis effuſione pollutum] Præclarè Lactant.lib.1. & in epitoma diuin.inſtit. Plato lib. 9. de legib. Philo de legib. ſpecialibus, Porphyrius περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Imperatores Gratian. Valent. & Theodoſ. cùm cæteris reis vinctis crimina condonarent,exceperunt eum qui *parricidali furore raptus ſanguine proprio manū tinxit, & qui cuiuſque hominis cæde maculatus eſt*. l. 6.Paſchalis, tit.38.de indulgentiis,Cod.Theod.lib.9.abſumit] v.*aſſumat*.ſcilicet quia naturæ] vox, *naturæ*, abeſt ab vno exempl.primitus erupiſſe] v.*ignitus erupuiſſe*.apud Pruſiam] v.*apud Burſiam*.

48. Vobis] lege, *nobis*. eraſus] v. *craſſus*. cum inferiori] vet.*cùm in inf.*ſine pugna] Briſſon.*ſub pugn.* prudentiæ] al.*prouidentia*.quæ non putatur] al.*quod non putatur*.vnde] vet.*vndis*. quando neceſſaria iudicatur, aliàs, *neceſſe indicitur*: quo modo Lucas de Pēna ad l.3.C.de quib.munerib.& præſtat.lib.10. hunc locum proferens legiſſe videtur.

49. Latanenſis] vet.*Cathemenſis* vet. ſubditi] *ſubiecti*.ſi id quod poſſ.] al.*ſi quid poſſ*.al.*quicquid*. eripitis] vet.*eripit*.

50. inſtitutis] v.*conſtitutis*.ad labores] v.*ad laborem*.

51. Euacuatio] v.*euacuator*.lubricum] v.*ludibrium*,Ænomaus] v.*Inomagus*.vt putabatur conſilio geri,vbi magis capitis] v.*vt putabant e.g.vbi imago capitis*.roſeus coſtati] v.*ruſſeus aſt*.quadrigæ celeres] v. *quadriſaga*.cel.Rotæ orientis] in manuſc.*Eoæ orientis*.poſtulati] v.*poſtulanti*.mēſibus conditio] v. *miſſibus cond.* puretur] v.*videtur*.erectionibus] v.*exceptionibus* profitetur] v.*profiteretur*.volitātes] v. *voluntates*.potior turba] *potius turba*.paucos enim] al.*paucas enim*.

52. Leontium]al.*Lucentium* Grammaticam diſciplinam] in vno exempl.*drammaticam diſc.* artem logiſticam]ſic in veteri:al.*logicam*,alij etiam,*logiſtam*.nomē eſt veſtra] v.*nomen eſt impoſitū veſtra*.diſciplinæ illæ]*ille*, abeſt à vet. deberet oculis] v.*debet oc.*dictis auditoriis]in manuſc. *dicas audit*. Hyrummetricus] al. *Trometricus*. more vaſtiſſimi fluminis] & contrà flumina vice cenſitorum funguntur,l. 30.ergo,alluuio,De acq.rer.dom.

53. Salix lenta] ſic in veterib.rectè. Virgil. ecloga 3. *Lenta ſalix fœto pecori*. in quibuſd. *læta*. ſunt & alia] v.*ſunt & illa*. ſapores aquarum] vox,*aquarum*,abeſt à veterib.de ſapore aquæ Victruuius lib.8. cap.1.quo in lib.& Seneca lib.3.natur. quæſt.multa de aquis,quæ nūc prudens omitto, diſputātur.

Lib.4. epiſt.1. HERMINAFRIDO] alij,HERMAFRIDO REGI THORINGORVM, de quo epiſt.3.lib.3. deitate] v.*diuinitate*, neptem caro pigniori] v. *neptis*. implear] al. *compleat*. veſtris] v.*noſtris*. Hi ſunt ſub] *ſunt*,abeſt à vetere. incedunt enim molliter, ſeſſores ſuos inſanis]v. *incedunt molliter ſeſſores inſanus*. deſtinauimus] al. *deſtinamus*.copulauimus]al.*copulamus*.litteris doctam] Vxoris dotes doctrina,mores,forma,genus,dignitas:ſed principem locum eruditioni tribuit.Solebant autem veteres,puellas erudire.Liuius lib.3.de Virginia,Plin.lib.1.epiſt.17.Athen. lib. 13.Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, Plutarc.περὶ παίδων ἀγωγῆς. Galieni Imp. tempore puellæ & viduæ Plotini philoſophi ſcholam diſciplinæ cauſa frequentabant. cuius inſtituti meminerunt Iulian.lib.4.Vbi pupil.educ.Gordia.lib.15.ſi paterno,C. de neg. geſt. argētea] Vt luteus color nuptijs dicatus fuit, ſicut ex Catullo & Apuleio eximiæ doctrinæ vir Turneb. probat lib. 28. cap. 2. Aduerſar. ita & argenteus ſeu candidus,vt ex hoc loco conſtat,Apuleio lib. 7. de Aſino, Val. Max. lib.2. cap.1.Plutarc.in Problem. Vnde in luctu interdicebatur, Paul. lib.1. ſentent. tit.vlt. *Qui luget*, inquit, *abſtinere debet à conuiuiis, ornamentis & alba veſte*. Æſchines oratione contra Cteſiph.exprobrat Demoſtheni,quòd triduò poſt filiæ vnicæ obitum λευκὴν ἐσθῆτα λαβὼν ſacrificarit.

2. Videantur] v. videatur. Sume itaque arma] arma, abeſt à vetere. adoptio per arma] infr.lib. 8.epiſt.1.& 9.de qua ne quidquā hîc amplius adnotem,impedior doctiſſimi viri Pithœi, ſagaciſſimi rerum antiquarū perſcrutatoris diligentia: qui hunc ritum lib.1.Aduerſ.exſequutus,eſt.Sic inueſtitura fiebat baculi & anuli traditione: c.4.de conceſſ. præb. ſic manumiſſo apud Longobardos per ſagittam,Paul.Diacon.lib.1.de geſt.Longobard.Sed hæc aliàs fortaſſe fuſiùs.

3. SENARIO V. I.]al.SENATORI V. I. ad ornatum palatij]in vno vet.*ad ornamentum pal.* videre decet] al.*viuere decet*. per indictionem quartam] al. *per indictam quartam*. alij ,*indictam materiam*.tende itaque adhuc bonis actibus tuos ad potiora ſucceſſus,(ſciēs gratiam noſtram) exemplar Præuotij hanc ſcripturam habet: *tende itaque adhuc bonis actibus tuis ad potiores voces. Suſcipiens gratiam enim &c*.Lectio ſatis arridet,ſed fortè pro,*Suſcipiens*, legendum,*ſciens*, vt in excuſſo libro.

4. Relinquitur] Diuionenſe exemplar, *requiritur*, ſed minùs apto ſenſu.Senarium] idem exemplar,*Senatorium*,rectè,infrà hoc lib.epiſt.7. inſcriptio, SENARIO. Vtilitas] in veterib. lib. legitur, *humilitas*, & rectiùs. Imponitur] v. *interuenit*. Verum inter] in exempl. Præuotiano auctior hæc verbis aliquot habetur ſentētia hoc modo: *Modus etiam rarò interuenit.garrula res eſt lætitia. nec enim præ gaudio poteſt ſpiritus contineri: verùm inter &c*. Itaque reponendum videtur ex varia codicum collatione: *Modus etiam rarò lætis rebus imponitur,qui magis triſtibus interuenit. garrula res eſt lætitia*. Huic ſententiæ ſuffragatur Symmach. lib.2.epiſt.7. *Quippe lætitia*, inquit, *loquax res eſt atque oſtentatrix ſui, adeò vt magnæ parti hominum nulla ab hac cautio fit*. Idem epiſt.ſequ. *In ſerenis frontibus animorum indicia perleguntur. non enim ſe capit exundantis lætitiæ magnitudo, ſed dedignata pectorum latebras ita multa & candida foris prominet, vt intelligatur non ingentior eſſe quàm verior*. Apuleius lib.3.Florid. *Nam nunc lætitia facūdiæ obſtrepit, & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mauult impræſentiarum gaudere, quàm prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri. ſed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere*. Nouum eſt enim) γνώμη perpulchra. *nouum eſt, ſub amore principis cuſtodire modeſtiam*.pro eo quod diceremus,arduum eſt eos qui apud principem plurimū poſſunt,ſe moderatè ſummiſséque gerere. Nouum,id eſt magnum,tit.de publ. iudic. *noua pœna*, pro atroci Seruius Honorat.in illud Virg.*Pollio & ipſe facit noua carmina*: & in illud, *Quis nouus hic noſtris* &c. Galenus apud Hippocrat.νεανικῶς interpretatur γενναίως, vel σφοδρῶς, vel ἰσχυρῶς id eſt,generoſè,valdè,vehementer.hæreas rectè.) non,*habeas*,vt al. *perperam habeas*.

5. Extollere deuotorum] deuoti pro ſubditis. empta largiùs anguſtiore precio diſtrahantur] locus communis.grande cōmodum] hîc precia rerum variantur,l.63. precia,ad Falcid. cōmerciorum mater neceſſitas,l.1.de contr. empr. venditoribus] Præuot. lib.*Venditionibus*. ſiue Thuſciæ]al. *Syria Thuſcia*. Fideiuſſoribus] al.*fideiuſſionibus*. quando fames totum ſolet contemnere &c.] Famis tempore omnia carius venduntur: imò & liberi à parentibus diſtrahuntur. Valentin. Nouell. 11.*Notum eſt*,inquit, *proximè obſcœniſſimā famem per totam Italiam deſæuiſſe, coactóſque homines filios & parentes vēdere, vt diſcrimen inſtantis mortis effugerent*.Paul.lib.5.tit.1.ſentent.l.2.de patrib.qui fi.diſtr. Annibale Caſſilinum oppidum obſidente,Strabo lib.5.teſtatur ὡς ὑπὸ λιμοῦ διακοσίας δραχμῶν πραθέντος μεδίμνου, imò murem ea in obſidione 20. nummis væniſſe, refertur à Plinio lib.8.cap.57. Val. Max.lib.7.cap. 6. Vide epiſt.27.lib.12. infrà. expellere) vnus ex veterib. cod.*explere*.vulgata lectio magis placet.depellere famem dicunt alij.

6. Rempub.noſtram ſicut arma &c] & Iuſtin. procœmio inſtit. & l. vn.C.de relig.& ſumpt. fun. Syneſius ad Pæonium ὑπὲρ τοῦ δώρου. Athenis fuit Eleaticum gymnaſium, vbi pari litterarum & armorum cura ſtudióque exercerētur, διδασκαλείον λόγων τε καὶ ἅμα καὶ ὅπλων ὁμοτίμως ἐπεμελήθησαν.Studiorū cauſa liberos]Fuere olim domicilia literarum omniū optimarum Athenæ, Rhodus,Roma, Berytus, Conſtantinopolis, Alexandria.affatus] lib.Diuion.*affectus*.clarum] vet.*charum*.

7. SENARIO] lego, *ſenatorio*. trabium] v. triremium. reſtitiſſe] al. *extitiſſe*. modiationem tritici] modiatio, modius. Epiphanius περὶ σταθμῶν. l. vlt. C. de naufrag lib. 11. l. 32. cum Nauarchorum de nauiculariis lib. 13. C. Th. l. 16. cùm non frumẽtum, C. de vſur. Calculus modiationis d. l. vlt. vbi obiter obſerua, *lacunam diſpendij* eo ſenſu dici ab Honorio & Theodoſ. quo *lacuna ærarij*, Symmacho lib. 1. epiſt. 19. Gellio *famæ lacuna* lib. 11. cap. 3. Ciceroni Verrina 4. μοδισμὸς longè aliud in legibus naualibus Iuſtiniani. vltra naufragium velle deſæuire] Humana ſententia: cui non abſimile illud Vlpiani videtur, *Si labes facta ſit, omnémque fructum tulerit, damnum coloni non eſſe: ne ſupra damnum ſeminis amiſſi mercedes agri præſtare cogatur.* Nam vis diuina, quam θεοῦ βίαν, vel vt apud Harmenopulum eſt, θεομηνίαν vocant, *non debet cõductori eſſet damnoſa, ſi pluſquàm tolerabile eſt, læſi fuerint fructus.* L. 11. ex conducto §. ſi vis l. 25. ſi merces ff. locar. & cond. Naufragiorũ legibus hæc quoque adſcribitur, NAVFRAGIA AD PVBLICANOS PERTINENTO. l. 1. C. Th. de naufrag. lib. 13. tit. 8. Quod perantiquum eſſe ex Hermogene & Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miſerorum fiſcus luctuoſum lucrum captet d. l. 1. l. 2. l. 5. l. 11. C. Iuſtinianeo, de naufrag. intra anni ſpatium naufragus remedium ex indulgentia conſequitur. Hoc addit l. pen. vt confeſtim & leuato velo eiuſmodi cauſæ cognoſcantur. immania elementa] In manuſc. Prçuor. non *elementa*, ſed *pericula conceſſiſſe*, legitur. excuſſa tamen lectio defendi poteſt. Noſter Caſſiod. infr. hoc lib. epiſt. 19. de nautis, *quos frequenter plus affligunt damna, quàm ſolent nudare naufragia.* Seneca lib. 7. Controu. 1. *O maria, iuſtiora iudicijs, ô meliores procellæ patre*, &c.

8 FOROIVLIENSIBVS] al. FORÆLIVIENS. profeciſtis] vet. *vnus, proſpicitis*: al. *profuiſtis*. Alſuanum] àl. *Alſuanum*.

9. Adoleſcentia peruia videtur incommodis] Circunſcriptio adoleſcentum Lætoria lege prohibita, Cic. 3. offic. & de nat. Deor. Iul. Capitolin. in Antonio philoſopho, l. 2. Cod. Theodoſ. De donat. lib. tit. 12. Inſidiæ fiunt adoleſcentib. l. 1. de Minorib. iuuenibus) al. *iuuentibus*, vt Præuor. lib. alij, *viuentibus*. Paula) al. *Palla*. tenorẽ) duo veteres, *tenore*. rectiùs. Pœnale murmur, Iuſtinianus Nouell. 115. γοητείαν dixit, id eſt magicos ſuſurros, interprete Iuliano, qui fiunt manibus accitis. l. 6. C. de maleſic. & mathem. Aurelius Prudentius lib. 1. contra Symmachi relationem, *Murmure nam magico tenues excire figuras, Atque ſepulcrales ſcire incantare fauillas.* Cedrinus de Apollonij Tyanei prçſtigiis pag. 33. γοητείαν ab eiulatu ad ſepulcra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρηνῶν τῶν περὶ τοὺς τάφους τοῖς διὰ ταῦτα ἐπὶ τηλαδίουσι γινομένων. infrà lib. 9. epiſt. 18.

10. Fœdum eſt &c.) Pignorationes, & quas Reprçſalias dicunt, prohibet Theodericus & Zeno l. vn. vt nullus ex vicanis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. lib. 11. C. Iuſtinianus Nouell. 52. & 134. & vim omnem à Repub. abeſſe iubet, vt non manu, ſed actione expetiatur. Idque iuri noſtro conſentaneum eſt, l. extat, & l. pen. quod met. cau. l. 9. negantes, C. de obligat. & act. Nihil manu) χειρῶν νόμῳ, id eſt vi, Pompon. l. 2. de orig. iur. *Omnia manu regis gubernabuntur.* Florent. *manu à regibus*. manuſcript. liber, *manuum legib.* Paulus, *aduerſus extraneos homines, ſi quid manu commiſerint.* Quod genus dicendi qui minus perſpexerunt, auſi ſunt integræ Pandect. Florentinarum lectioni ſubſtituete, modò, *manus*: modò, *in alium*: modò, *malum*. Et in Photij Nomocanone, tit. 9. cap. 7. Si epiſcopus aduerſus collegam συνεπίσκοπον actionem habens non agat, ſed cum illo tractet χειρὶ πράξει, id eſt *manu, & vi agat.* Malè Henricus Agylæus, χειρ ἀπάτῃ conatus emendare. fruſtrà, vt ex Concilij Carthagin. can. 121. & Iuſtiniani Nouell. 123. conuincitur. Vis omnis legib. infeſta, cùm inſuper habito magiſtratus imperio priuati ſibi ius ipſi dicunt. l. non eſt ſingulis, de reg. iur. ἀναρχίαν δικαστῶν vocat Harmenop. lib. 3. Epitom. tit. 5. ἀνάρχως Iuſtin. le. Ruſtic. tit. 3. l. 6. conſuli) v. *conſulari*. ſi per vim litigia) al. *ſi per iura litigia non terminentur.* Filius obligationibus paternis ſi non ſit hæres, exuitur) al. *alligationibus* &c. Scribit verò Sextus Empyricus lib. 1. cap. 14. in fi. Pyrrhon. hypotheſ. legem eſſe apud Romanos, vt qui paternis bonis renunciat, non perſoluat patris nomina: Apud Rhodios autem diſſoluere æs alienum paternum compellatur. Quanuis non omnis filius eſt hæres, nec ſtatim inuitus obſtringitur æri alieno à patre conflato: à cuius hereditate (quod hodie licet) abſtinnerit, tot. tractatu de iur. delib. l. 12. cùm à matre, C. de rei vindicat. l. 15. æris, l. 24. ſi patri, C. de donat. c. nõ omnis 32. q. 2. Quare Alexander Pontifex Rom. quod indiſtinctè reſcribit, filiũ patris debita exſoluere teneri, c. 1. de ſolut. id non ſimpliciter de filio, ſed ſecundum ea quę ſæpius contingunt, de filio herede tantùm patris adeunte, accipiendum eſt, arg. l. 4. 5. 6. de legib. Vt plurimùm filius exiſtit heres patris: cuius hereditas tacita quadam natura liberis addicitur. l. 11. in ſuis, de lib. & poſth. l. 7. cùm ratio, D. de bon. damn. redimitione) repone ex Prçuoriano cod. *redhibitione*. Sic ſæpe librarij m in b, contráque commutarunt. Martian. Capella typis editus, *currum ſumit*, ex manuſcripto emendandus, *ſubit*. Apud Luciferum pag. 3. *Caim ſumit ſententiam*. Io. Tilius, qui princeps eum auctorem luci reddidit, rectè interpretatur, *ſumere ſententiam*, pro, *condemnari*: ſed lectionis vitium non deprehendit, *ſubire, ſubit*. In verere gloſſario, *tames*, pro, *tabes*: *colobella*, pro, *columella*. Apud Græcos cõuertuntur & hæc σάμος & σάβος, κόλυμος, & κόλυβος, vt alij antè me obſeruarunt. In veteri lapide, *pectus commurat pice*: pro *comburat*. *direbere*, & *dirimere*: *proboſcis* & *promuſcis* promiſcuè, Plin. lib. 6. cap. 8. & ibi Hermol. Barbar.

12. Semper auget princeps) ex vet. *ſemper augent principes*. mariti poſtpoſita) al. *mariti ſui poſtpoſ.* Archoramia) duo ex vet. cod. *Archotomia*. ſummota) v. *ſubmota*: quod quanuis leuiuſculum, non contempſi, vt varietate ſcripturæ admoniti ſtudeamus errorũ emendationi ſenſim aſſueſcere. auiæ cura tenerior) Ea vis eſt στοργῆς φυσικῆς πρὸς τὰ τέκνα, vt parentes malint liberis, quàm ſibi bene eſſe: & amor à natura hominibus inſitus deſcendat magis, quàm aſcendat, l. 19. Iſti, D. quod met. cau. l. pen.

§. de vno

§. de vno, D. de tit. nupt. propter propagationem ſcilicet tuendam ſtudio educandæ prolis immortalitatem quandam generis humani natura commenta videtur, Ariſtot. in OEconom. κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον ἡ τῶν ἀνθρώπων κατάστασις οὖσα θνητὴ ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀεὶ εἶναι τυγχάνει. καὶ αἱ τῶν γονέων εὐχαὶ τοῦτο πᾶσι συντείνουσι. Quod Theoph. tit. de iure natur. adumbrauit, ἡ φύσις ὁρῶσα τὸ καθ᾽ ἕκαστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐντεῦθεν παιδοποιΐας, καὶ τὸ πρὸς τεχθέντας στοργῆς τε καὶ ἀνατροφῆς καὶ διαδοχῆς τὴν ἀθανασίαν τούτοις ἐμηχανήσατο. Val. Max. de cenſoria nota. *Natura vobis quemadmodum naſcendi ita gignendi legem ſcribit, parentéſque vos alendo nepotum nutriendorum debito (ſi quis eſt pudor) alligauerunt.*

13. Vt quod poteſt) al. vt qui poteſt. ieiunus exercitus] En, cur tam multa annonæ militari noſtris legibus iure quodam ſingulari cõſtituta ſint, de quibus aliàs. habeat quod emat) Miſerrima omninò caſtrenſis fames. quid deſignarit in Spendianis militibus Polybius lib. Porphyrius περὶ ἐμψύχων ἀποχῆς lib. 2. quid Numantinis Val. Max. lib. 7. cap. 6. quid Romanis Liuius lib. 4. & Ammian. Marcellin. lib. quid Hieroſolymitanis Euſeb. 3. cap. 4. eccl. hiſtor. Ioſeph. antiquit. lib. 9. cap. 4. idem de bello Iudaico lib. 6. cap. vlt. & lib. 7. cap. 6. Vide huius lib. 12. epiſt. 5.

14. GESILÆ) vetus, BESILÆ. ſua quiſque) vet. *quenque*, multò rectiùs. nam tributi & vectigalis nomine, prædia ipſa & poſſeſſores conueniuntur, l. 7. Imperatores, D. de publican. Demoſthen. aduerſus Timocratem, ait tributa non à corporib. ſed à poſſeſſionibus ſeu fundis deberi, τὰς εἰσφορὰς τὰ κτήματα οὐ τὰ σώματα ὀφείλειν. τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰσφέρομεν. l. 1. & 3. C. ſi propter publ. penſ. & tit. ſine cẽſu vel reliq. fund. comp. nõ poſſ. Legem de publicanis & vectigalib. non aduerſus homines, ſed aduerſus rem ſcriptam eſſe docet Quintil. declam. 341. Saluian. lib. 5. de prouidentia.

15. BENENATO) al. BENATO. quidam habent, BENEMATO. cùm nec robuſtiſſimos) v. *cùm nos robuſtiſſimos*. debilibus] *flebilibus*, in vet.

16. Bellorum inſignita reportarat) vet. *bell. inſignia reportauit*. auctoribus) vet. *actoribus*.] quoniam verſati) al. *quoniam aduerſari*.

18. Effoſis cineribus) al. *eff. funeribus*. ſed nihil muto: ſic enim pòſt, epiſt 34. Vbi inueſtigandi theſauri ius conceditur, *abſtineatur manus à cineribus mortuorum*. τὰ ἀκίνητα κινεῖν, Sudas. veritati dicta) *dicta*, abeſt ab vno vetere.

19. Siliquatici nãque præſtationẽ) Siliquatici præſtatio rebus omnibus vænalibus imponebatur.

21. Nos eis reſpicis velle) al. *nos reſpicitis velle*.

22. Ritus de medio) al. *ritus è medio*. relatione] tres veteres habent, *releuatione*. prætextatum) v. *prætaxatum*. ſpectate) pro *expectare*: vt contrà, *exſpectant*, pro *ſpectant*, l. 3. C. de red. act. Paul. lib. 1. tit. 9. lib. 5. tit. 6. ſentent. qui) vet. *quod*. Arigerno præcepta dedimus.) Innuit epiſtolam ſequentem, quæ eiuſd. cum hac argumenti ad Arigernum inſcribitur. accumulat) vet. *cumulat*.

24. In Spoletina) al. in *Spolica*. Curaſi] al. *Thuraſi*. al. *Poſturaſ*.

25. Bonæ apparentiæ niſus) ſcribe ex vet. *bonæ appetentiæ niſus*. quod virtutis conſcientiam) rectius ita: *quod virt. conſcientia*.

26. MASSILIENSIBVS) libri vet. VNIVERSIS MASSILIAE CONSTITVTIS. quam regionem) al. *quam religionem*.

27. TERVTHAR) al. SVZVZAN. al. FERZ. alij etiam, THEZVTHZAR. aliquos) v. *aliquatenus poſtmodò*. ciuiles) v. *inciuiles*. lecti) v. *elati*. tuitionem) noſtrates, *ſauue-garde*, vocant, de qua infrà quoque lib. 7. epiſt. 39.

29. Culmen vrbanum) Præfecturæ vrbanæ dignitas omnes vrbanos magiſtratus ſuperabat, l. 3. C. de off. præf. vrb. Symmac. lib. 1. epiſt. 22. Vrbanum præſulẽ, noſter Caſſiod. ſuperioris lib. epiſt. 11. dignitatẽ honorũ vocat: de quo infrà quoque lib. 6. epiſt. 4. leuis] v. *lenis*. decreuimus) v. *decernimus*.

30. Curbæ] in trib. vet. *curiæ*. vetuſtatis decoctione) omnia tempus depaſcitur, ædificia quoque; Victruuius lib. 1. cap. 8. Plin. 36. cap. 6. l. 15. ſi quando, 2. C. de oper. publ. l. 58. domus, de leg. 1. Paulinus in 10. Natali Felicis. AEmil.] v. *Entiliano*.

31. Debet] al. *decet*. ægrè) vet. *ægra*. copioſos latices eduxit.) Pſalm. 114. *Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum*. conſtructione) vet. *conſtitutione*.

32. Tuam facere offenſam) vt iudex malè iudicando, litem ſuam facere dicitur. Publius Minus: *Amici vitia ſi feras, facis tua*. Qui intentata) al. *Quod ſi inteſtata*.

33. Adunatio) Gellius lib. 2. cap. 29. *adunare meſſem*. tractum à Græco, qui eodem ſenſu ἡνωμένον & συνημμένον vocant, l. 30. Rerum, D. de vſucap. *vnita corpora*, Senecæ lib. 2. cap. 2. natu. quæſtion.

34. Loquuntur) v. *linquantur*, in vet. quo nondum inſpecto ipſe ſuſpicabar legendum, *locantur*. teſtatione) v. *teſtificatione*. à cineribus mortuorum) Idem ſup. epiſt. 18. huius lib. 4.

35. Minores contractus liberos non habent] Dion Chryſoſt. περὶ ἀπιστίας τοῖς νεωτέροις τοσούτων ἐτῶν νόμος οὐκ ἐᾷ συμβάλλειν, ὡς ἀπίστοις οὖσιν. inſidiãtium laquei] Inſidiæ pro dolo, l. vlt. C. de re milit. lib. 12. l. pen. ſi. de iur. dot. l. antep. C. de dol. vbi quod antè, *induciis*, legebatur paſſim, meritò in *inſidiis*, docti viri mutant. Ideóque probãda eſt l. pen. C. de dol. Ioan. Fabri lectio, qui quod poſteà aliis placere video, non ex *inducijs*, ſed *inſidijs* legit: quod libri manuſcripti confirmant & conſimiles iuris loci, l. vlt. C. de re milit. in ſi. D. de iure dot. Hinc inſidiæ fortunæ, l. vlt. C. de neceſſ. ſer. her. inſt.

36. Vnde neceſſe fuit] Remiſſa quoque ob ſterilitatem tributa indictionum epiſt. 38. huius lib.

37. Obliterentur] vet. *obliuiſceremur*. metuiſſe] vet. *meruiſſe*. vincendi votum] Papinian. *Videtur*, inquit, *heredi ſuccurri debere, cùm animus litigantis, & obtinendi votum hanc opinionem admittat*, l. 11. in ratione, ad l. Falcid.

38. Eiuſdem argumenti epiſt.36.huius lib.

39. THEODAHADO] al. THEOBALDO, qui poſteà rex fuit, lib. ſequ. epiſt. 12. diuina lectio] Paul. ad Timoth. genus purpuratum) regium. tempora ſuffragantur.] Interdicta enim ſunt annalia. Anianus in tit.6.lib.5.ſentent.Paul..

40. Auctoribus) vet. *actoribus*. circa] al. *contrà*. ſolicitatam) al. *ſollicitam*. ocyus] v. *ſocia*, ſed vitioſè. patron. veſter] v. *noſter*.

41. Iniuriæ) abeſt hæc vox ab exempl. Præuot. patriæ te rebúſque omnibus] Sententiam paſſi reſtiturio: lib. ſuper. epiſt. 46. exemplū famæ reſtitutæ fuit. Antoninus, *Reſtituo te in integrum prouinciæ tuæ: & adiecit, vt autem ſcias quid ſit in integrum reſtituere, honoribus & ordini tuo, & cæteris omnibus reſtituo*, l. 1. C. de ſent. paſſ. & reſtit. Iulianus Imp. Zenonem medicū religionis cauſa epulantem reuocans, ita reſcripſit, κἀπειθι ὅίνων ἐπίτιμος, καὶ τὸ πρότερον ἔχων ἀξίωμα. Ammian. Marcell. lib. 29. *Illi verò exilio & pecuniarijs afflicti diſpendijs paulò poſtea reddita ſibi militia ſunt reuocati, dignitatibus integris & ſplendore.*

42. Germen ſenatorium] ſenatorum velut paternatum laudum heredes eximio quodam nobilitatis honore cenſebantur, l. 6. l. 7. ſenatoris, l. 9. filius, D. de ſenatorib. l. 39, exemplo, C. de decurion. multa Bud. l. vlt. D. de ſenatorib. nonnihil etiam nos notauimus lib. 1. cap. 12. ſelect.

43. De Synagogæ Iudeorum tuitione, lib. ſeq. epiſt. 47. auctoribus] al, *actoribus*. deteſtabilis) vet. *deteſtabilis incendij aſpectus*. culpas hominum) γνώμη eadem ab Honorio & Arcadio vſurpata: *Sicut ſacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta ſeruari. Ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur euertere*, &c. l. 3. C. de pagan. & ſacrif. & templ. non eſſe in innocentia ædificia, ſed ciuium reos animaduertendum. Extat Beliſarij epiſtola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta ſtatim ab incœpto mœnium excidio hoſtis abſtinuit. Procopius lib. 3. de bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes ſolo adæquantur, vel certè fiſco vindicantur, veluti perduellium, tyrannorum, falſæ monetæ artificum, cæterorúmque, quorum culpa grauior, aut contumacia in exemplum, ædificiorum euerſione vindicantur: aut cùm id publica vtilitas videtur poſtulare, lege 24. ff. de pœn. l. 20. ſi is cum quo, D. comm. diuid. l. 2. §. ſi quis nemine, l. vlt. D. ne quid in loco publ. l. 11. fidei commiſſa, §. quis illiciti, D. de leg. 3. quos potueritis) ſic in veteri. Huius reos incendij potueris reperire. reſecetis] leg. *referetur*.

43. Si ita factum] *Omnes in integrum reſtitutiones cauſa cognita à Prætore promittebātur*, vt Modeſt. ſcribit, *ſcilicet vt iuſtitiā earū examinet an veræ ſint*, &c. l. 3. D. de in integ. reſtit. ſuprà epiſt. 40. huius lib. cauſam) ex vetere, *caſam*. quę vox etiam reſtituenda videtur lib. ſequ. epiſt. 14. prædeceſſ. veſtrum. al. *noſtrum*. infrà lib. 6. epiſt. 22. momenti iure] ſup. huius lib. epiſt. 40. quod verò ſequitur, *in tam momentaria* &c. ſic emenda, *in cauſa momentaria vel principali iuſtitiam* &c. inſtructam perſon.) id eſt procuratorem, paulopòſt epiſt. 46. & lib. ſequ. epiſt. 12. ſacerdotem) Sacerdotes improbè litigare non modò dedecet, ſed vix etiam litigare, niſi per procuratores, qui Apocriſiarij nominantur Nouell. 123. nec fideiubere, pro alijs poſtulare, & cæt. cap. 1. de fideiuſſ. ἐγγύας διδόναι, can. 20. Apoſtol. Syneſij epiſtola 121. Optatus Afer lib. 1. Photius Nomocanone, tit. 8. cap. 13.

46. MIRABANDO] vet. MARABANDO. inſidioſa) v. inuidioſa. mancipibus) aliàs princip. Mancipes curſus publici, & mancipes clabularij curſus, l. 15. mancip. l. 23 ad procurationem l. 26. curſus l. 35. à nullo l. 62. vſurpationem C. Th. de curſu public. Ammian. Marcellinus lib. 20. & ſuprà lib. 1. epiſt. 29. parhippum) inf. lib. ſequ. epiſt. 5. Iulian. epiſt. ad Ætium, l. 14. qui contrà eod. tit. Cod. Theod. grues) de ijſdem lib. 9. epiſt. 2. perculerit) v. *pertulerit*, ſed minùs rectè. emerſum) lege *emenſum*, ex vet. lib.

49. Fridiladum] ſic vet. alij *Fridibadum*, & *Fridibandum*. ſed varietatem in eiuſmodi Gotthorum nominibus ne flocci quidem fecerim. ſecuritate] Nemo non videt rectiùs ex Præuotij membr. legi, *ſeueritate*, & paulopòſt pro *natio*, *ratio* reponendum.

50. De tributorum remiſſione & reliquorum condonatione ob calamitatem non vno loco actū eſt. Cæterùm hîc notanda ſunt montis exarſuri ſigna, quibus nō abſimilia deſcripſit Plin. lib. 6. epiſt. 16. & 20. fluenta decurrere) ſup. lib. 3. epiſt. 31. *ſtagna decurrere*. damna ſentire) .i. deminutionem. Paul. lib. 3. D. de damn. inf. Gellius *damna lunæ & aucta*, pro deminutione & augmento, lib. 20. c. 7.

52. Comptor) curaui excudendum, *compoſitor*, ex veterib. ſchedis & Victruuio. ſermo probatur eſſe cum docto, libet repetere) Preuorian. cod. *cū doctioribus repetatur, cur &c.* pennatum) vet. *pinnatum*.

Lib. 5. epiſt. 1. REGI VVANDALIORVM) Sic ſcribendum cenſeo, non *Vvarnorum*. gentili candore] v. *geniali candore*.

2. Hæc quodam] *hoc quodam*. purgata] al. *purata*. amor veſter] al. *amor noſter*.

3. Eant nunc) vet. *vt fiant nunc*. diuinitatis] v. *deitatis*. venturatum] *veteranorum*. quaſi obliuiſci) *quaſi ſcienter*. igitur homine] leg. *igitur nomine*. nimirum gratus) vet. *gratum*.

4. Quæſtoris officium deſcribitur, de quo etiam lib. ſequ. epiſt. 5. lib. 8. epiſt. 11. & 14. tantùm non ſinunt] vet. *tantùm animo non ſinunt*. aduocationis labor] l. 9. moris, de pœnis, l. 1. in fi. de offic. præf. vrb. Plin. lib. 1. epiſt. 21. Aduocatio, ſeu aduocatia, ſpecies quædam eſt ſeu fundi, ſeu commodi, quam vulgò penſionem dicimus, in vſib. feud. tit. de pace tenend. Si quis aduocatiam ſuam, vel aliquod aliud beneficiū. ac Theodotus quidem Balſamon duo aduocatorum genera conſtituit, vnum eorum qui ſtationem in foro haberent & teſſeras frumentarias ab Imperatore acciperent: Alterum eorum qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio aduocationis verſarentur, tit. 8. Nomocan. Photij cap. 13. naſcendi ordine primus) honoratiores ſunt & chariores primogeniti. Philo Iudęus in Agrippę oratione ad Caium, Plutarc. in vit. 10. Rhetorum: Hinc Procopius de bello Perſico,

lib. 1. Ca-

lib.1.Cabadem natu maiorem,ętatis gratia,lex vocabat.Idem de bello Vindelico lib.3.Gizericus ſenex decedens teſtamenrum condidit: in quo mandauit Vandalis,vt per manus eius regni ſucceſſores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur,& ex iis qui ætate præcederent.

5. Auis ipſa) ſcribo ex vet: *nauis ipſa*. Parhippis) epiſt.47·lib. 4.noluit)v.voluit.degenies) corrupta vox, ex inuerſo litterarum ordiue,pro,*deneges*,fortaſſe.

6. Remedium quær.)v.*remedium communiter quær*.fixis titulis &c.] v.*fixis titulis iuri publico deb. appl.* Id eſt,δημεύεσθαι ſeu publicati,& fiſco vindicari.Vt enim Athenis ſignata prædia,oppignerata dicebantur,libera verò ἄσικτα. Harpocrationi in dictione ὅρος,& in ἄσικτον χωρίον: Polluci lib.3. Onomaſtic. ita affixi fundo priuato tituli principis (*pannonceaux*, Gallicè) rem fiſco vindicatam arguunt. Hìc & epiſtola proximè ſequenti, & infrà lib.9. epiſt.18.

7. Libellario titulo) libellario nomine,lib.1 tit.5.Quib.mod. feud. amitt. nomine libelli: & lib. 2.tit.55.De prohib.feud.alien.per Frider. An quia breui libello & ſcriptura contraherêtur,vt perpetua,l.1.verſi. ſcriptura interueniête,C.de iu.Emphit.Leo, Nouell.13.περὶ τῶν δημοσιακῶν ἐμφυτεύσεων. προσγραφομένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἀπαίσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάρταις.proceribus) al.*precibus*.

8. Ingrat.næuo)eleganter:quanuis in quibuſdã,*vitio*,ſcriptũ,vt Cic.ad Attic.ingrati crimen dixit.

9. Hac conditione ſcilicet) alij: *Hac conditione ſcilicet defuncta vt*. omnes in commune) à iure ciuili ſumptum: quo vicini ac ciues pro viribus in operis publici exſtructionẽ vel reſtaurationem conferunt.l.11.Omnes,C.de operib.publ. ſolatio) ſuprà lib.3.epiſt 26.pro mercede ac ſalario,l.13.venditor,ſi.D.commun.præd.l.33.à tutorib.fin.de adm.tut.l.3.l.5.C.de aduoc.diu.iud.l.32. cum nauarcorum,C. Theod.de Nauicul. ſolaciis pro mercedula præſtitis,&c. Aliter ac vulgò, pro παραμυθία ſolet accipi,§.fœminę,de adopt.l.6.D.de iur.dot.l.2.C.Theod.ſi petitionis ſocius ſiue hered.deceſſ. nec diuina domus excipitur) l.7.ad inſtructiones,C.de ſacroſ.eccleſ Harmenop.lib.2. tit.5.

10. Commercij facultas] id eſt frumenti, Vlpiano emendi,vendendíque inuicem ius,fragm. tit. 19. Theophil.§.1. de inutilib. ſtipulat. κομμέρκιον γάρ ἐστιν ἡ τοῦ δύνασθαι πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία, l.1.§. eam,D.quæ res pign. Nam quòd Paulus negociandi cauſa dixit,l.12.ſenatus,de contrah. empt. Vlpian.in eodem verſans argumento, commercij & promercij nomine denotant l. 41. Cætera,de leg.1.Martianus & Alexander negociandi quoque verbo in eandem rem vtuntur,l.vlt.D.de dam.inf.l.2.C.de ædific.priuat. quod ipſum Græci interpretes πραγματείας χάριν, & δι᾽ ἐμπορίαν, & ἐπὶ τῷ πραγματεύσασθαι expoſuerunt.lib.19. Baſilicôn.

11. Quale debet] *quale decet*. iter agentibus] l.1.D.furti aduer.naut. camp.ſtab.l.5. C.de metat. & epidem.Quo tamen in loco *interagens*,vir doctus reſtituit.

12. THEOBALDO] alij, THEODAHADO. is poſteà rex fuit,epiſt.39.ſuperioris libri. nullo mendacio] trãſlatitium reſcriptorum principalium caput, *Si preces veritate nitantur*. ſuprà lib. 2.epiſt.28.creuiſſe culpando] al.*creuiſſe culpandum*. perſona inſtructa] id eſt procurator.ſuprà epiſtola 44.lib.4. conflig. iuribus] fortè *viribus*.quilibet] v.*qualibet*.

13. Suſtinere moleſtiam) v.*ſuſt. violentiam*.

14. Non ſolum cauſarũ] v.*non ſolum caſarũ*.qua in voce etiam erratũ erat epiſtola 44.lib.huius 5. reliſiſſe fortunã)al.*reſiliſſe fortunam*.æquabilitatẽ) al. *æqualitatem*. quod tabularius à cubiculo veſtro] ſcribe ex vet. *quod t.a.c.noſtro*. Sic epiſt.39.hoc lib.*ad librã cubiculi noſtri*. & paulopòſt *quã noſtro cubiculo conſtat inferri*.ab iniuſto retentatore)al.*ab iniuſto detentatore*.cõcinnaris terroribus)v. *continuatis terrorib*. quibus iuſtitia veſtra)al.*quibus inſtãtia noſtra*.His ergo ac talib.]al.*His ergo talib*. Polypticis] infrà hoc lib.epiſt.36.& 39.Andr.Alciatus lib.2.cap.26.parerg.Greg. lib.7. epiſt. 40.& lib.12.epiſt.30.

15. Nulla redemptione)al. *nulla ratione*. oracula] lib.1. C.Theod.de rei vindic. & l.2.de epiſc. iud. & l.1.ſi per obrept.& l.5. de hæret. l.18.de med.eod. Superba principum de ſeipſis oratio: qualis & illa, *ad orationis æternitatem noſtram*,l.3.C.Theod.de fabricen. l.2. C. eo.Sed nec ferenda iſta, *noſtris altaribus ſuggeſtio offerebatur*,l.vlt. de relationib. C.Theod.Nouell. Authen. de mulier. quæ ſe ſeru. Valentin. Nou.1.de teſtam.l.8.quicunque,C.Theod. *numen noſtrum*,l.vn. Cod. Theod.de imagininib. quaſi non mortali hominũ conditione ac lege,ſed ſingulari diuinóque iure Imperatores cẽleantur.

16. ABVNDANTIO PRÆPOSITO) error natus ex notarum compendio hoc P.P.legendum enim, ABVND. PRÆFECTO PRÆTORIO, vt diſertè ſcriptum eſt epiſt. 19. & 20.infrà lib.5. ſub moderatione) vet.*ſub hac moder*.mille dromones) de quib.ſup.lib.2.epiſt.31.laborum patientes) v.*laborum impatientes*. curarum nomine) ſcribe ex vet. *arcarum nomine*. Dromones naues ſunt, vt Ethicus Hiſter ſcribit lib.5. harum vt ad rem frumentariam aptarum meminit hîc Caſſiod.à quibus & dromonarij,nauicularij dicti.Et Procopius lib.3. de bello Gothico:Iſidor.lib. 19. Etymol. cap.1. Dromones longas naues vocat: quæ quoniam fugæ curſúſque opportuniores ſunt,ἀπὸ τοῦ δρόμου dictæ videntur,quaſi curſuariæ. Iul.Pollux Onomaſt.ad Cõmod. Imp. holcadas vocauit: Fulgentius verò δρομάδων, lembum: ſed & Moſchopulo θωὴ ναῦς: vſitatâ etiam nautis Ligerim noſtrum accolentibus voce, *Thoue*, παρὰ τὸ θεῖν. Fluminum alueos concludere: & rurſus, libertatem fluminis impedire.] Prodita ſunt in hãc rem à Prætoribus interdicta; ne impediatur nauigatio: *Ne quid in flumine publico,ripá ve eius facias: Ne quid in flumine publico,néve in ripa eius immittas,quo ſtatio itérve nauigio deterior ſit,fiat*. l.1.D.de fluminib. Item *vt in flumine publico nauigare liceat*, lib. 43. tit. 13.& 14 Pandect.Sed & veterum Prætorũ de retandis fluminib. locandis edicta refert & interpretatur Aul.Gell.lib.11.cap.17.Cui reſpondet inſtitutũ Ligerim aluei purgãdi: quod Aurelianenſes accolæ,*baliζer la riuiere de Loire*.procura]leg.*procurate*.abies] Virgil.2.Georgic.—*caſus abies viſura marinos*.

17. ABVNDANTIO PRÆPOSITO] ſcribe, *Abund.Præf.Præf*.vt epiſt. prox. ſup. claſ-

ſeam ſyluã domos] v. *claſſ.ſyl.hominum domos.* procura] al. *procurate.* res vicino fine) al. *de vicino fine.* concludere) *colludere*, al.

18. Dignâ principe ſententiâ clauditur hæc formula. *Volumus hoc exemplum à noſtris prædiis inchoare, vt nulli grauior ſit iuſſio quæ conſtringit & principẽ*, l.4.Cod.de legib. Legẽ ſtatuens legi ſe ſubijcere debet. Seneca de legumlatorib. epiſt.91. Auſonius ex Pytthaco, *Pareto legi quiſquis legem ſanxeris.* Quanuis princeps, ſit ſolutus legibus, l.princeps, D. de legib. Dion lib. 53. λέλυνται δὲ τῶν νόμων, inquit τοῦτ' ἐστὶν, ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως εἰσὶ καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. Quare Theodahadus rex infrà lib. 10. epiſt.16. Cùm poſſimus, inquit, *omnia, ſola nobis credimus licere laudanda.*

19. Neglectus vrbis] repone ex vet. *neglectus turpis.* honeſtum ſuffragium eſt] l.non omnes, §. à barbaris, D. de re milit.

20. Inuiolati aluei tractus nauium relinquatur excurſibus] Retibus non ſepibus eſſe piſcãdum, flumina purgãda eſſe & iurecõſulti præcipiunt lib. 43. Digeſt. tit. *ne quid in flumine publ.* l. vn. C. lib. 10. tit. 29. de Alexandrinæ primatib. Congruit huic loco quod Aul. quoque Gellius in veterum Prætorum edictis, quid ſignificet *flumina retanda, publicè redempta habere*: interpretatur purgare, à retis, id eſt arborib. quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alueis eorum exſtarent: appellata autem eſſe quaſi à retibus, quòd prætereuntes naues impedirent, & quaſi irretirent. Hæc ille lib. 11. cap. 17. noct. Attic. idémque] vet. atque ideò.

21. Acquieſcit] al. *acquieſcat.* Decumanarum] ex vet. *Decuriarum*: quæ lectio etiam confirmatur epiſt. ſequ. quantorum] *quoniam eorum.* ad ſolutiones] l. *abſolutiones.* naturæ] v. *natu vtere.*

23. ABVNDANTIO PRÆPOSITO] lego, ABVND. PRÆF. PRÆT. Tatanem Saionem] al. *Tamnem S.*

24. Caduca bona fiſco noſtro competere] Ex iure, quo ἀδέσποτα καὶ ἀκληρονόμητα principis fiſco cedunt, vt theſauri, vt vacantia bona, quæ heredem non inueniunt, vel indignis relicta aut incapacibus auferuntur. Vlpian. fragm. tit. 17. & 18. l. vn. C. de cad. toll. Plinius Panegyrico ad Troian. ſuprà lib. 6. epiſt. 3.

26. Quondam) v. *quod.* nec poſſeſſorum ſegetes, nec prata vaſtetis] Innocens ſit militum tranſitus: idem Iuſtinianus Nouell. 130. περὶ παρόδου στρατιωτῶν conſtituerat: cuius auſpiciis ac legibus Beliſarius rexit exercitum. Nam cùm militum quidam in agros diſcurrẽtes, fructus attingerent, eos ignominia notatos conuocans, ſic eſt allocutus: *Vim afferre, & ex alienis paſci turpe ſemper ac probroſum videtur, quod iniuſtum in ipſo feratur.* Auctor Procop. lib. 4. de bello Vindelico. infrà lib. 12. epiſtol. 5. in talibus, non) v. *in talibus cauſis non.* ſolennia dona] & annua munera, infra epiſt. 42. huius lib. 5. ſingulorum facta perquirere] Idem tribuit Alexandro Mammeæ filio Lampridius.

27. Expectet] vet. expeteret. al. *expediret.*

28. Noſtræ mauult] al. *noſtra maluit.*

29. Oceri fuſa] al. *Doceri fuſa.* ſibi Gudila vel Oppane] al. *ſibi Gundila vel Appine.* nouus ambitus, talem] v. *nou. amb. eſt talem.* adijciens enim huiuſmodi] *enim*, abeſt à vet. ſibi examinationem ſubmotam] leg. *ſibi examinatione ſubmotas.* ingenium] al. ingenuum.

30. Quæ magis] legend. *quem magis.*

31. Quantitatem redhibere) leg. *quantitatem debere.*

33. Adulterium ſimulata, matrimonium fuerit lege commiſſum] ſcribe ex vet. *ſimulata matrimonij f. l. c.* paucorum damnatio] Statuerũt veteres, auctore in Cluentiana Cicerone, vt ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animaduerteretur: vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod δεκατεύειν dicebant. Liuius lib. 2. & lib. 28. Polybius lib. 6. Sueton. & Dion in Auguſto: Xiphilin, in Galba: Capitolin. in Opilio Macrino: Tertull. ad Scapulam, *decimanda Carthago.* Bene igitur cum paucorum ſupplicio reliqui ſapiunt ciues, exemplo alieni mali commonefacti, l. 16. aut facta, ſi. de pœn. Gellius lib. 16. cap. 14.

34. ABVNDANTIO PRÆPOSITO.] lege vt ſup. *Abund. Præf. Prat.* cyanea] al. *tiranea.*

35. Simile triginta] ſcribe, *mille trig.*

36. Ignobile] al. *ignorabile.* ſup. hoc lib. epiſt. 14.

37. Poſtũlamur] al. *Poſtulatur.* in fide noſcuntur errare] v. *in fide cognoſcuntur errare.* iure reſcindi] v. *iura reſcindi.* quod à præfatæ] *quod ad præfata.* Perſonas certè] ſcribo, *Perſonas cæteras.*

38. Vt Signini albei] fortè, vt *Sig. aluei.* videtur, *ſignum aluei*, legẽdum. *Signini aluei*, vt apud M. Tullium 7. in Verrem, in fi. Briſſon. 1. Parerg.

39. Nolentes] Etiam qui patiuntur facinora, delinquere videntur. præbẽdarum] al. *præbendorum*, l. 19. Inuiti, de teſtib. Plaut in Perſa, *Præbenda ædiles locauerunt.* Aul. Gell. lib. 15. cap. 4. Symmach. lib. 1. epiſt. 19. eadémque forma *tribuenda* dixit, *vt præbenda*, quæ more ſolito tribuebantur, lib. 1. epiſt. 6. & 28. Paraueredorum] Parauoredorum meminit & inf. lib. 11. epiſt. 14. & l. 2. l. 22. C. de curſ. pub. l. 2. C. de præpoſ. ſacr. cub. ordinationis noſtræ nouitate] le. *ord. veſtra nou.* remedia tribuamus] al. *remedia conferamus.* illorum iura] v. *illorum rura.* Vos attonitè] v. *Vos attentè.* Thelonei] al. *Tholonei.* reperitis fuiſſe verſatos] *repereris f.* v. licentiam] v. *licentia.* quam de priuata] *tam de priu.* patiuntur volentes] *p. nolentes.*

40. Nulla de generi] *n. de generis.* alternis præconijs. al. *alternis præmiis.* de addita venuſtate] al. *adiuncta ſibi venuſt.* mentis infirmitas non adeſſet) repone, *mentis firmitas non ad.*

41. Æquina exercitia] *equina exe.*

42. trucu-

42. truculenter aſſumitur] v.*truc. abſumitur.* ad illuſionem] v.*ad irriſionem.* qui ſpeciem] *oui ſpeciem.* rotabili] *roborali.* venire ſuſpenſus) vet. *ventre ſuſpenſus.* oſteolis.] *hoſtiolis.* iſtos ſæpe refouet.] *iſtos ſpe refouet.*

43. generis Haniali) *gen. Amali.* quæ vox etiam reddenda fuit epiſt.2.infr.lib.8.fuiſſe ſuſceptā] v.*fuiſſe ſuſceptum.* ſi noſtri propter] *ſi noſtri PP. Ex Nicephori lib.* 17. *eccleſ. hiſtor. cap.* 11. *Traſmundus* forma eximia & animo magno iit ad Theodericum Gotthorum regem legatione miſſa Amalaſuenthā eius Germanam in matrimonium petens impetrauit & præterea mille armatos, & quinque hominum millia,quæ ſatellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto Holderichus Herici ex Genſericho prognati filius regnauit,vir mitis,& non,vt hic Traſmundus, Arrianus, & Chriſtianorū virorum perſecutor.Ad hunc Holderichū Athalaricus ſcribit infrà lib.9. epiſt.1. diuerſis regib.] Francorum & Herulorum.Germanam] Amalaſuentham.

Ad epiſt.44. Hominum prauis]hominem prauis.

Lib. 6. Hoc libro dignitatum formulæ conſcriptæ, quarum ſingulis quid cuique propriè conueniat oſtenditur.earum autem hic ordo eſt:1.Conſul:2. Patricius:3. Præfectus Prætorio:4. Præfectus vrbis:5.Quæſtor palatij:6.Magiſter officiorum:7.Comes ſacrarum largitionum:8. Comes rerum priuatarum:9. Comes ſacri patrimonij:10.vacantes proceres, ideſt,conſules vacantes,patricij vacantes,&c.11.Illuſtres vacantes:12. Comes primi ordinis:13.Magiſter ſcrinij:14. in ſenatum referendus, cui laticlauiam dignitatem princeps dedit:15.Vicarius vrbis Romæ.

Epiſt.1. & veſtrum nomen annum deſignat] Nominibus conſulum Rom. anni numerabantur. infrà lib.9.epiſt.29.Iuſtinian.Nouel.105.ὄνομα τῷ χρόνῳ γεγένηται.Seneca lib.3.cap.31.de ira: *Dedit duodecim faſces,ſed non fecit ordinarium conſulem:à me numerari volunt annum,ſed deeſt mihi ſacerdotium.* Pacatus Panegyriſtes Theodoſio ſeniori, *Conſul quis creatur, habiturus eſt nomen annus.* Apuleius Apologia 2.ad Claud. Maximum Proconſulem:*ſigna quæ impreſſa ſunt recognoſcat, conſules legat, annos computet.* In veteri lapide,

Ter vice qui ſacra diſcinxit iurgia iudex,
Conſul & æterno decorauit nomine faſtos.

Hinc editæ rationes cum die & conſule,l.1. l.6.ſi quis ex §.ſi initium,D.de edendo. Libellis accuſatorum dies & conſules exprimebātur,l.3.de accuſ.Leges inter Cod. cōſtitutiones ſine die & cōſule promulgatæ.Vt mihi nō ſit dubiū,quin Lactantius lib.6.Conſules his verbis intelligat:*Qui ad gerendos,inquit,magiſtratus vitæ ſuæ operam conuertunt, vt faſtos ſignent, & annis imponant nomen.* argumentum] vetus liber,*augmentum*:ego nihil mutandum cenſeo.augmentum conſulatus,ſeruorum manumiſſio eſt,l.vn.De offic. conſul.l.5.& l.20.ſi rogatus, de manumiſſ.vindic.Sunt autem octo hîc obiter obſeruanda,à Caſſiodoro accuratiùs,quàm vſquam à quoquam notata conſulatus argumenta:1.faſtis dare nomen:2.faſces & ſecures habere:3.manumittere:4.veſtis palmata:5.victorialis ſcipio:6.aurati calcei:7.ſella curulis:8.denique miſſilia, quæ hoc verſu ſignificantur: *Ad has largitates veniatis,qui vos pares tantis expenſis eſſe cognoſcitis.* de quibus ſup.lib.2. epiſt. 2.egimus.inſignia Conſularitatis ac poteſtatis dicuntur initio lib.6.Cod.Theodoſiani.

2. Patriciatus ſummus honos,vt curia,ſic patriæ poteſtate liberat.Hîc,& §.filiusfamilias,tit.Quib. mod.ius patr.pot.ſolu.l.vlt.C.de decur.lib.10.l.vlt.de Cōſul.lib.12.Cod.infrà lib. 8.epiſt.21. & lib. 10.epiſt.7.vnitatum]vitioſè,ſed reponi iuſſi,vni tantum: quod ipſius ratio ſententiæ exigit.à patribus]Sudas,πατρίκιος, ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ:Iuſtinian.d.§.filius-fam.d.l.vlt.C.de Conſulib.

3. Vox præconis)infrà lib.11.epiſt.3.quæ in iudiciis tum publicis tum priuatis adhibebatur.l.2. de iur.immunit.l. pen.de in integ.reſtit.l.vlt.C.de feriis.Quintil.lib.6.cap.4.Euſeb.lib.4. eccl.hiſt.ca. 15.Agathius iudicium abs Iuſtiniano inſtitutum deſcribens lib.4. de bello Gotthico ait: inſtruens iudicem.Donatus in Terentianam Phormionem act.1. ſcena 2. Demoſthen.pro Cteſiphonte. Lucianus in Biſaccuſato : qua de re aliàs fortè pluribus. verbo ſententiam dicit)inter iura & poteſtatis Præfecti Prætorio inſignia,ne ex ſcripto ſententiam ferat,l.2.C.de ſent.ex breuic.recit.Quod cæteris iudicibus non eſt permiſſum, qui ex tabella litigantibus ſententiam edebant. Symmachus lib.1. epiſt.27.l.34.l. vlt.Cod.de præd.dec.l.vlt.C.de princip.agēt.in reb.l.in ſacris, C.de prox.ſacr.ſcrin. .12.ſed opportuniore aliquando loco nos id perſequemur.

4. Indutus veſte Romulea)togam intelligit,qua Romani ciues vtebantur,l.32.ſed & ſi accepro, de iur.fiſc.quo alluſum lib.3. epiſt.17. *Veſtimini moribus togatis:exuite barbariem.* Notatur Antonius à Dione lib.50.ἐσθῆτι ἐκ τῆς πατρίου ἐχρῆτο. Tertullianus de pallio : Saluian. lib.4. de Prouidentia: Claudian.in Ruffinum.

Barbariem reuocat-
Nec pudet Auſonios curas & iura regentem
Sumere deformes ritus,veſtémque Getarum,
Inſignémque habitum Latij mutare,togaq́.

Toga aduocatorum lib.3. Cod.de aduoc.diuerſ.iudic. Præfecturæ vrbanæ familia quæ hîc dicitur, Vlpiano ſunt Stationarij l.1.D.de off.præf.vrb.

8. Perſonam non habent]Serui perſonam non habent:ideóque à Theophilo, initio tit. De ſtipul.ſeru.ἀπρόσωποι nominantur.de quibus Dion,περὶ ἀπιστίας,& l.vn.Cod.ſi per vim, vel alio modo.Baſil.δουλίαν vocat ἀτιμίαν.impolita]vetus,*impolluta* ingeniorum)vet.*ingenuorum.* defunctorum ſup.lib.4.epiſt.18.Conſtantius l.3.& l.4.ædes ac domum defunctorum vocat ſepulchra, Tit. de ſepulch.violato,Cod.Theodoſ.Ea autem cognitio Pontificum olim fuit,l.2. verſ.cum pontificibus,

eod.tit.l.50.hereditas,D.de petit.hered.l.vlt.de mort.inf. hîc *ſacram quietem* vocat. Vide Sueton.in Domitiano cap.17.Tull.2.de legib.Plin.10.epiſt.perpetuo)v.*perpetuario*. legaliter) in ſucceſſionibus ab inteſtato fiſcus nouiſſimum locum occupat,& agnatis,cognatis,collegis,commilitonibus poſtponitur,Tit.de hered.decurion. Cod. Inde Harmenop. cæterique Græci iuris interpretes aptè,vacantia bona ἀδιέσποτα καὶ ἀκληρονόμητα definiunt.depoſitiuæ]vet.*repoſitiuæ*:vtrúque rectè , ſed tamen prius arridet magis,ex l.31.Nunquam,D.de acq.rer.dom. Vbi à Paulo,theſaurus definitur, *vetus quædam depoſitio pecuniæ,cuius non exſtet memoria,vt iam dominum non habeat,& inuentori conceditur*.Hîc vero fiſco applicatur,præter iuris diſciplinam,§.Theſauros,D.de rer. diuiſ.Inſtit.l. 3.in fi. D.de iure fiſci,l.vn.C.de Theſauris Sanè Plato initio lib.11.de legibus, Theſauros tollendos eſſe negat.Porrò ſecuritas cauſa in monumentis ac ſepulchris pecuniæ credebantur,vt hinc,& Eunuchi Terentianæ prologo conſtat:quod poſteà vetitum fuit:exſtátque titulus lib.45.Baſilic. Ne pecuniam cum mortuis ſepelire liceat, οὐκ ἔξεσι συνθάπτειν τοῖς τεθνεῶσι χρήματα.Sed & quod in d.l. vn. legitur, *condita ab ignotis dominis tempore vetuſtiore, mobilia*,ſeu *monilia*,huius formulæ deſcriptioni conſentaneum eſt, ſic enim & poëta,

Auxiliúmque viæ veteres tellure recluſit
Theſauros,ignotum argenti pondus & auri.

& Homeri ſcholiaſtes Iliad.3.κειμήλια expoſuit ἀργὰ καὶ ἀπόθετα χρήματα, opes abditas & reconditas.

9. Regalis]vet.*legalis*. varicatis greſſibus]id eſt doloſè:vnde præuaricatores,l.212. Præuaricatores de verb.ſign.l.1.ad SC. Turpil.Pli.lib.18.cap.9.*Arator*,inquit,*niſi incuruus præuaricatur. Inde trãſlatum id nomen in forum.ibi itaque caueatur vbi inuentum eſt*.Vlpian.tamen ex Labeone in l.1. de Præuaricatoribus à varia concertatione nomen tractum ait:quæ notatio defendi poſſet,quia varij,doloſi nominantur,l.1.D.de dolo,ὁ ποικίλος κατηγορῶν à Græcis vertitur,tit.1.lib.60.Baſilic.diſcinge)rectiùs, quàm in vet.exemp.*diſtingue*.vt infra hoc lib.epiſt.19.vbi notaui quædam.quo modo &c.)hic verſic.in veteri exemplari paulò aliter legitur detracta interrogationis notul.*quoniam ille iuſtus poteſt dici, ſub quo non probatur*,&c.tantæ]vet.*tanta*.delinitus)vet.*delicatiſſimus*.Obiter notandus mos,quo Regũ conuiuiis legati adhibebantur:quod perhonorificum fuit.Ammian.Marcellin.lib,15.*honoréque menſa regalis adeò antepoſitus aliis*.Pacatus Panegyriſtes:*ille cohoneſtatus, affatus , ille menſa beatus,ille oſculo conſecratus eſt*.Q.Curtius lib.8.*Præcipuus honor habebatur,quòd licebat ſedentibus veſci cum rege*.Val. Max.lib.3. cap.1.de Paulo loquens:*nec indignum menſæ honore*.

15. voluntatibus)alij,*voluptatibus*.vice ſacra ſentent.dicis]ſuprà hoc lib.epiſt.6 *ſacra*,i.principe, l.38.ſi quis aliquid,2.D.de pœnis.*ſacra vice iudicant*,epiſt.3.lib.6. Vice ſacra iudicauit Præfectus Prætorio,d.epiſt.3.Vicarius vrbis,epiſt.15.in inſcriptionibus] ideſt, accuſationibus,Cod. Theod. lib.9. tit.1.De accuſ.& inſcripr. Nemo ad crimen deferendum admittitur, niſi qui ſolennia accuſationis impleat,& ſeſe ad pœnam,quæ calumniantibus impendet,obſtringat,l.7.Cod. De calumn. l. 11. §. quidã, ad l.Iul. de adult.l.3.D.de accuſ.l.1.C.ad Turpill.inſcriptionis vinculi,l.11.& vlt.nullus,C.de accuſat.l.vlt.C.Theod.exhibend.vel trãſmitt.reis.l.pen.& vlt.C.de accuſat.l.vlt.D.de priuat.delic. Exemplum l.3.D.de accuſ.& apud Lucianum,ἐν δίκῃ φωνηέντων.gloſſ.Baſilic.lib.60.tit.42.Quadrageſim.)quadrageſimum lapidem,ſeu milliarium intelligit,ſanctiſſ.]v.*ſacratiſſim*.

19. Palmares]vet.*palmates*.in ſeipſo]v.*ipſo*.lectioni]lege *actioni*.ſic in Toxari Lucian. τὰ ἔργα τοὺς λόγους ὑπερφθέγγεται.huic peritiæ deeſſe iudicem) id eſt Medicina non habet iudicem. ſacramenta] intelligit ὅρκον Hippocratis,quo nihil ſanctius & caſtius,integrius nihil.nam videro]adde ex veteri, *ſi*:vt legas,*Nam ſi videro*.exponimur]le.*exponimini*. effectus]v.*affectus*.diſcinge)v.*diſtingue*. minùs ſcitè. Idem mendum inſederat hactenus l.6.ſicut C.Theodoſ.de legitim. hered.*pendentium negociorum fata diſtingunt*, pro, *diſcingant*.vt ſup.hoc lib.epiſt.9. *quer.monias poſſeſſorum ſine venali protractione diſcingue*:in manuſcriptis mẽbranis,*diſtingue*.Sic iurgium diſcingere,l.4.C.Theod. fin. regund. l. 64.nõ ignoramus,C.Theod.de appell.l.2.l.3.C. eo.quor. appell. non recip. *cauſam ſine dilatione diſcingere*. viſitatio ægrotantium]hi.περιοδευταὶ à Modeſtino dicuntur, l. 6. de excuſ. tut. & περιερχομένους Lucas vocat Actuum Apoſt.cap.19.circuibãt enim & obambulabant vrbes Medici , vt ex lege Hippocratis colligitur,τὰς πόλιας φοιτέοντες μὴ λόγῳ μοῦνον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰητροὺς νομίζεσθαι. Sic philoſophi ſe frequentes atque vtiles per eandem ſtudiorum ſectam contendentibus præbere,l. 8. in honoribus, D. de vacat.mun.Sudas in δημοσιεύω: Nomocan.tit.1.cap.34.

22. Vt in prouincia lites dirimantur, ne neceſſe ſit ad comeatum Principis accedere,iiſdem propemodum verbis Maioranus Nouel.de indulgentiis, reliquorum vtitur: *nec de longinquis Prouinciæ regionibus cum magno ſumptuũ expenſarúmque detrimento ad comitatum noſtrum venire audeat ille, qui queritur, cui ſub durum patientiæ gemitũ tolerabilior videtur deprædatio ſæuientis, quàm ſub magno obſeruationis incommodo ſuſtinendus impetrandæ vltionis euentus*.Et infrà noſter Caſſiodor.lib.9.epiſt.20. Iuſtin. Nouel.17. de mand. princip.§.ſi tibi,præcipuè vt lites quãta poterũt celeritate definiant.Valentin.Nouel.4.*Prouidere decet ne prouinciales tenues homines defenſoris inopia ad requirenda auditoria ſumptuoſè venire cogantur*. Nouel.Martiani 1.cauetur,Neminem exhiberi de prouincia ad comitatũ, niſi ad relationem iudicis à quo fuerit appellatum:Occurrit,inquit,quòd duro *poſſint longi temporis interuallo , & enormibus ſumptibus legitimo egẽtes auxilio liberari.videtis enim agmina,videtis cateruas adeuntiũ infinitas, nõ ſolùm à finitimis prouinciis,verùm extremo orbis limite confluentes, & aduerſum ſuos aduerſarios conquerentes. Quod profectò nullatenus accidiſſet,ſi in locis integritas vel ſeueritas iudicum floruiſſet*.vltrò requirimus]legendum, ni fallor, *occurrimus*.

Lib.7. epiſt.1. FORMVLA COMITIVÆ)In notitia imperij Rom.nominãtur Comes

Afri-

Africæ, Aſiæ, Ponticæ, Thraciæ:comes rei militaris per Ægyptum:comes Tingitanæ:comes litoris Saxonici:comes Iſauriæ &c.gladio bell.aliis vigorem]hinc Præſidis prouinciæ & Comitis differẽtiam notare licet. Præſides enim prouinciarum non erant magiſtratus militares.ciuilibus veſtibus] Præſcriptum fuit veſtium genus,lib.4.tit.10.Cod.Theodoſ.De habitu quo vti oportet intra vrbē. l.1.*Nullus Senatorum habitum ſibi vendicet militarem,ſed chlamidum terrore depoſito,quieta colobørum ac penularum induat veſtimenta.Cùm autem vel conuentus &c. togatum eundem intereſſe iubemus*. nempe hic habitus eſt ciuilis,quo intra vrbem,& extra caſtra magiſtratuum, vti conſtitutum erat,cuius mentio in antiqua fori Traiani inſcriptione eſt, STATVAM PONI HABITV CIVILI IN FORO DIVI TRAIANI PECVNIA PVBLICA CENSVIT. Huc pertinet l.7. iiſdem,C.de aduoc.diu.iud.induci)legebam prius,*indui*,ſed pòſt,*induti*,ex manuſc.arridet magis.leſi de optata vltione gauderent] humanum eſt vt doloris remedium ſit inimici dolor. hinc vindictæ ſolatium Calliſtrato,l.28.Capitalium,§.famoſos, de pœnis:Apuleio lib.3.& lib.5. Metamorph. vltionis ſolatium:Plinio lib.3. epiſt.14. *diffugiunt ſerui,quorum magna pars comprehenſa eſt, cæteri requiruntur. ipſe paucis diebus ægrè refocillatus non ſine vltionis ſolatio deceſſit,ita viuus vindicatus,vt occiſi ſolent*. Quintil.declam.381.*nihil dulcius eſt vltione læſæ*.Senec.1.de clement.cap.21. *Vltio duas res præſtare ſolet, aut ſolatium affert ei qui accepit iniuriam,aut in reliquum,ſecuritatem*.cunctatór debet eſſe qui iudicat de ſalute.alia ſententia poteſt corrigi:de vita tranſacta non patitur immutari) Aurea & Caſſiodoro digna & ab aliis auctoribus tractata ſententia. Iuuenal.ſatyra 6.

-- meruit quo crimine ſeruus
Supplicium?quis teſtis adeſt?quis detulit?audi,
Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

l.20.ſi vindicari,C.de pœn.l. 5. de pœn.Cic. Roſc.Amer.Ariſtot. problem. ἕκαστος ἡμῶν μᾶλλον ἂν προέλοιτο τοῦ ἀδικοῦντος ἀποψηφίσασθαι ὡς οὐκ ἀδικεῖ, ἢ τοῦ μὴ ἀδικοῦντος καταψηφίσασθαι, ὡς ἀδικεῖ. Quod ſi in alterutram partem peccandum ſit,longè æquius fuerit nocentem abſoluere, quam damnare ac perdere innocentem. illud quidem peccatum eſt: hæc ἀπολῦσαι ὁσιώτερον, ἢ τὸ ἀδίκως verò etiam impietas: vt ex Antiphonte Stobæus gnomolog. cap. 44. εἰ δέοι τι ἁμαρτεῖν, τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι, τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημα ἐστι· τὸ δ' ἀδίκως ἀποκτεῖναι ἀσέβημα. Cuius ſentẽtiæ inſigne eſt apud Ælian.exemplum lib.Var.hiſt.14. de Ptolemæo & Berenice, &c.

2. Diutina) lege, diuturna. Huius epiſtolæ argumentum epiſtola poſtrema ſuperioris lib. tractatur.bònæ)leg.*bona*.ſit)v.*ſic*.ſtultitiæ)vetus,*iuſtitiæ*.præſidentis)vet.*præcedentis*. horret)vet.*horrere*. conſuetúdo)tributum,τὸ τέλος.ſup.lib.1.epiſt.10. Theodericus Boëthio reſcribens: *arbiter arcæ habeat conſuetudines iuſtas*.rurſus lib.3.epiſt.23. *Remoue conſuetudines abominanter inolitas*. Iulianus Miſopogone εἰθισμένων εἰσφορῶν πέμπτον:conſuetorum vectigalium quinta.Idem epiſtola vlt. εἰσολογεῖσθαι κατὰ τὸ ἔθος.nam conſuetudo in exactionibus& tributis maximè ſpectanda eſt,l.15.Quoniam Cod.Theod. de exact. lib.23. Ærariæ,de annona & tribut.Cod.Theod.lib.13.Imperatores,in fin.D. de pollicitation.& in vectigalib.l.4.l.9.Locatio,§.pen.D.de publicanis.

3. Adhibito prudente Ro.) ideſt, iureconſulto: qui non patietur ad arma & rixam procedere, quos poſſit ſua iuriſdictione componere,l.13 ſi cuius,verſ.cur enim,D.de vſufr. Nam vt ſubiicit: *in cauſa poſſint iura non brachia*::id eſt,vis non adhibeatur in diſceptatione à litigātibus, vt apud Græcos ὁ χειρῶν νόμος,ſic Latinis manus,Pompon.*omnia manu à regibus gubernabantur*, l. 2. de orig.iuris, Paul. lib.5. ſentent.tit.31.*qui cuſtodiam militi proſequenti magna manu excuſſerint,capite puniuntur*.

4 Confinales pop.]nam duces mittebantur tantùm ad prouincias limitum Imperij.munimina & clauſtra prouinciæ]alluſio nominis Retiæ,quaſi retia dictæ:& vt ſubiicit, velut quædam plagarum obſtacula.nos)v.*vos*,clypeis]v.*clypeus*.ad gentes)vet.*agentes*.

5. Hac formula prima laus ædificiorum & architecturæ origo continetur. voluntas) rectiùs ex veterib.*voluptas* palatij membra)membrum ædificij pro parte domus,l.13.ſi ita,§.Idem quæri, D.de manu.teſta.l.52.librorum,§.plenè,de leg.3.Plin.lib.2.epiſt.17.Apuleius lib.3.de aſino, Cic. lib.3. ad Q.frat. epiſt.1. *nec habere poterat adiuncta cubicula & eiuſmodi membra*. Quare non diſſimulandum eſt Græcos paulò anguſtius videri membrum κοιτῶνα expoſuiſſe,d.§.idem quæri.te ordinante)te præeunte,ex tuo præſcripto.formulas enim & ideas,& typos,& ſchemata,& ichnographias futurarum fabricarum faciebat & pingebat architectus. Muſiuarius)à Muſiuatio opere, quod ſectilibus, paruiſque varij coloris cruſtis conſtat, formas & imagines rerum effingens. Ælius Spartian.in Peſcennio,D.Auguſtin.lib.16.de ciuit.Dei,cap.8.Guliel.Philander in Vitruuij lib.7.cap.1.Muſiuum interpretatur,quod nũc Moſaïcum dictitant:cuius artifices hîc,& lib.10.Cod.tit.de excu. artif.Muſiuarij nominantur.

6. COMITIVAE FORMARVM vrbis) ideſt, aquæductuum.formis) *formæ aquarum*, l.1. de aquæduct. C. libro vndecimo, vbi malè Alciar. *formarum*. formæ enim aquæductuum extructionem ædificiúmque ſignificant, leg. 27. ſi pendentes, §. ſi quid cloacarij, D. de vſufr.leg. 41. idem Iulianus, vulgò l. 39. Cùm ſeruus, §. idem vult, verſ. heres, de leg. 1. pro, *aquæ formæ*. comitiua formarum)de eo dicitur qui curator ædificiis præficitur,vnde deformitas ædificiorum,& deformes ruinæ:Sueton in Nerone:*deformitate veterum ædificiorum offenſus, & anguſtiis flexuriſque viarum*.l.22.lex quæ tutores,C.de admin.tut.l.1.D.de tign.iniũcto.l.7.præſes,de off.præſ.Caſſiod.ſup. lib.3.epiſt.29.in fi.*ne inter tot decora mœnium,deformis appareat ruina ſaxorum*: Et in pragmatica Iuſtiniani ſanctione,quæ veteri Iuliani Nouellarum cõuerſioni additur:*Reparationi formarum*, &c.ſic τὸ εἶδος Harmenopulo ædificium eſt,lib.2.ἐπιτομ.arbores quæ inferunt fabricar. ruinas) Arboreis ædificiis

noxiæ,l.1.C.de interd.ſup.lib.2.epiſt.39.ſenio)ſenium ędificiorum,epiſtola ſuperiore initio.

9. delinquere]quid ſi ita legas,*non eſt leue in illa vbertate non delinquere.*

10. conuerſatione)excudi iuſſi ex veteri,*moderatione.*paulopoſt pro,*pronuntiata prædicta repoſui.*

11. Iudicio]vet.*iudiciorum.*niſi ſtatuta)nouo dicendi genere pro,*ſed.* noſtræ electioni] *noſtra electione.*

19. Conſuetudines]aliàs vectigalia & tributa, hîc pro annonis. quinetiam in formula ad commendandos Comiti principes, vtrumque coniunctim, *annonis & conſuetudinibus,* ſcriptum eſt. epiſt. huius libri 25.ſub finem.

20. Binorum & ternorum titulos)de exactione binorum & ternorum ſupra lib.3.epiſt.8.& inf. duab.ſequ.formulis.

27. Patientiam)l.1.C.qui pro ſua iuriſd.& ſup.lib.3.epiſt.14.

32. Denarij olim iam penſo,quàm numero vendebantur.

39. Hîc eſt formula tuitionis,id eſt ſecuritatis,ασφαλείας,de qua ſup.lib.4.epiſt.27.in fin.& l.6. illicitas,§. ne potentiores,D.de offic. præſid.l.1.§.quies,D.de off. præf.vrb. Exemplũ apud Liuium, lib.2.de Thraſybulo.

40. LIBERIS LEGITIME CONSTITVENDIS]Ergo hæc formula derogat l. primæ,C.de natur.lib.qua vetat Conſtantinus id per reſcriptum peti.

41 Liberos contractus non habent minores ſup.lib.4. epiſt.9. Inſidias hîc, vt illic quoque dolum vocat,l.pen.C.de dolo,l.8. ſi voluntate, C. de reſc.vend. *Dolus ex calliditate atque inſidiis emptoris argui debet.Do um ex inſidiis perſpicuis probari conuenit,*l.pen.C.de dolo:ſed & hac de re ſup.epiſt.35.lib.4. id tempus]nempe in maribus vigeſimi anni metæ:in fœminis octaui & decimi,Conſtantini conſtitutione definiuntur,l.2.Cod.de iis qui ven.ætat.impetr.quam ætatem, hîc, *acerbam maturitatem*,eleganter vocat.vt Vlpian.in l.2.verſic.*maturius*,l.3.verſ. *quaſi ambitioſa.* D.de minoribus:& Philoſtrat. lib. 1. de vita Apollonij Tyanei videtur aliquantò maturiùs adoleſcentes ſuæ tutelæ fieri ſolitos innuere.Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur,ac ne hypotheca quidem immobilium, l.3.Cod.eod.vnde vſu quoque Gallorum clauſula ſolennis in concipiendis eiuſmodi codicillis venialibus(vulgò,*bail à gouuernement*)adiicitur, *à la charge de n'aliener les immeubles.* Cuius exceptionis vis hac quoque formula excipitur,verſic. *ita vt in alienandis,* &c. Athenis adoleſcentes in Lexiarchico commentario relati ac cenſiti ſuæ tutelæ efficiebantur, vt ſcribit Pollux:túmque iis adminiſtrandi patrimonij ius erat. Sudas οἷς ἐξῆν τὰ πατρῷα οἰκονομεῖν.huius moris meminit & Aeſchines.καὶ κύριος ἐγένετο τῆς οὐσίας.Sed de adoleſcentibus ætatis veniam principis indulgentia conſecutis,alio loco certum eſt plurib.agere.

43. De chartariis,ſeu chartulariis,inf.lib.8. epiſtola adnotabimus.

44. Hodie ſublata eſt competitio,l.2.C.de petitionib.bon.ſubl.lib.10. tit.12. grande ſe]addendum,*de ſe*,ex vet.ſqualllida & inculta ornaris opponit.Sic varij auctores Frõtino, Aggeno & Hygeno,de limitib.agrorum coniuncti,*ſqualidum agrum,quaſi excolidum, quod iam à cultura exierit*, definiunt:ſicut Exconſulem,quod à conſulatu diſceſſerit.

45. Hodie vetita eſt petitio releuationis, vel tranſlationis, vel adærationis &c.lib.10.Cod. tit. 28. de collar. donatorum vel releuatorum &c. cauſam) leg. *cauſam.* l. 4. D. de cenſib. & tit. Cod. de cenſitoribus & peræquat. Nouel. 163. Vlpian. Rhetor. in orat. de malè obita legat. ſcribit vacationem à muneribus pauperibus (qui hîc mediocres dicuntur.) conceſſam fuiſſe vt rem domeſticam curarent. Baſilij Porphyrogenetes conſtitutio recenſetur à Cedreno, & lib. 1. iuris Orientalis,qua pauperum,qui minùs ſoluendo eſſent,tributum à locupletioribus exigeretur,quod *allilengium* vocabatur :de quo aliàs pluribus. Totius autem huius epiſtolæ argumentum conuenit diſputationi.l.4.D.de cenſib.*Vaſaria publica* hîc ſunt,archiuorum ac cenſus tabulæ,vt in l.12.loca,de cenſitorib.& peręquat.Cod.Theod.quibus ſingulorum ciuium facultates deſcribebantur, id eſt,vt Theophili definitionem ſequar,tit.de libert.σανὶς ἤτοι χάρτης,ἔνθα ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας περιουσίας,ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν:alioqui Vaſarium eſt pecunia quæ publicè datur magiſtratibus in prouincias euntibus,vt equos,mulos,vaſa & ſupellectilem,cæteráque quę magiſtratus inſtrumentum implerent,quod publico ſumptu compararent. meminit Cic.in Piſon.*Seſtertium centies & octogies,quod quaſi vaſarij nomine, in venditione mei capitis ex ærario tibi attributum Romæ in quæſtu reliquiſti?* Huius moris idem meminit 2.in Rull.& 5.in Verrem:Sueton.in Auguſto,Lampridius in Alexand.Budæus de aſſe,lib.3.

46. Hodie tale reſcriptum iure noſtro prohibetur,l.1.C. ſi nuptiæ ex reſcripto petantur.vt concubitus)Ratio vitandarum inter conſobrinos ſeu patrueles nuptiarum: de quo D.Auguſtin. lib.15. cap.16.de ciuit.Dei:quas inter cõſobrinos permiſerat ius ciuile olim permiſerat,l. 23.Vrer. in fi.l.ſequ.D.de condit.inſtit.l.pen.de ritu nupt.l.19.celebrandis,C.de nupr.§.duorum,eod.tit.Inſt.Quintilian.proœmio,lib.6.de filij obitu querens: *téne conſulari nuper adeptione ad omnium ſpes honorum patris admotum, te auunculo Prætori generum deſtinatum?* Conſobrinorum nuptias vetuit Theodoſ. d.c.16. l. 3.C.Theod.de inceſt.nupt.Ambroſ.epiſt.66.& lib.1.Cod.Theodoſiani,ſi nuptiæ ex reſc.per.Caius lib.1.tit.4.Inſtit.Harmenop.lib.6.tit.4.Vnde accidit vt apud Theophilum,d.§.duorum,οὐ δύνανται quibuſd.exemplarib.legatur,cùm ab archetypo Latino abſit negatio.

47. AD PRAEFECT. PRAET.]ſic excudi curauimus, cùm in excuſſis legeretur perperam, AD PRAEPOSITVM:error natus ex notarum inſcitia,vt aliàs ſæpe. venena iuuare) veneni verbum,medium eſt:ideóque *qui venenum dicit,adiicere debet,an bonum,an malum:nam, & medica-*

menta

menta venena ſunt: quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam eius cui adhibitum eſſet, mutat, l.236. qui venenum, de verb. ſign. diſtrahi] Decurionum ſeu curialium prædia ſine decreto & cauſæ cognitione alienare non licuit, tit.33.lib.10.Cod. noſter Caſſiodorus lib.9. epiſt. 2. *Prædia*, inquit, *Curialium, vnde maximè mediocribus parantur inſidiæ, nullus illicita emptione peruadat: quia contractus dici non poteſt, niſi qui de legibus venit.* Iuſtinian. Nouell.101. Cauſa prohibitionis ſubiungitur, *vt ad neceſſitates publicas melius ſufficerent*: ſic enim emẽdandum cenſeo, cùm priùs perperam ſcriberetur, *efficerent, ſi ſubſtantiæ minimus plus haberent.* egeni ſimilis] *Bona* etenim *cuiuſque intelliguntur, quæ deducto ære alieno ſuperſunt.* l. Subſignatum, de verb. ſignif. l.72. Mulier, de iur. dot. l.11. non poſſunt, de iur. fiſc. l.69. Vſufructu, D. ad l. Falcidiam: Quintilian. declam.233. Harpacration in dict. ἐνεπίσκημμα. additum) in veteri quidem manuſc. legitur, *à debito*. quod antequam conſuluiſſem, *addictum*, ipſe emendaram: an rectiùs, alij viderint. mihi certè non omninò coniectura diſplicebat: & *liberare dominum addictum*, tanquam oppoſito telara accipiebam, quãdo is qui debet creditori obnoxius eſt, ὑπόθετος, vt & Gordianus ait, *quaſi cliens*, l.3. C. de Nouat. nerui) Curiales, nerui ciuitatum epiſt.2. infrà lib. 9. & in Maiorani Nouell. vbi non *ſeruos*, ſed *neruos*, legend. Nouell.5.

† Frater vocaris) fratris nomen amicitiæ cauſa poſitum, Symmac. lib.2. epiſt.21.45.67. & 71. *Non poteſt eſſe amicitia tam felix, quæ imitetur fraternitatem.* Quintil. declam.321. hinc, opinor, l.58. Nemo, ff. de hered. inſtit. l.63. Verum, pro ſocio *Ius quodammodo fraternitatis in ſe habet.* Eos quoque qui in magiſtratu eſſent, amicos à Principib. quibus merebant, quod & nunc in vſu eſt, dictos obſeruaui. l.1. C. ſi mãcip. ita ven. l. vlt. D. de off. præf. vigil. 11. ſi iũcta, C. de nupt. l.1. D. de appell. l.17. diui, D. de iure patron. ſic Vlpianum Alexander, non ætate, vt Gloſſularius cenſet, ſed obſeruantia & dignitate, parentem nuncupauit, l.4. C. de contrah. & comm. ſtipul. Iul. Firmicus Maternus, lib.8. cap.27. Matheſeos, *erunt aduocati optimi, & regum amici.* Non ſecus hîc frater principis ſumitur. Nec enim epiſtolis, cautionibus, teſtationibus fraternitas contrahitur l.13. nõ epiſtolis C. de prob. Huc referenda eſt l.58. nemo fin. de hered. inſtit. l.63. verum fin. pro ſoc. Nec aliorſum opinor Theodaldum fratrem Amalaſuntha, nec hanc ille ſororem dixit, quàm quòd eſſent conſortes imperij, inf. lib.10. epiſt.1.2.3.

Lib.8. epiſt.1. IVSTINIANO] Rectius ex veteribus ſcedis, IVSTINO: nam hic Athalaricus ſucceſſit auo ſuo materno Theoderico, cum matre ſua Amalaſuentha, anno CHRISTI 522. Patres meos) v. *parentes m.* vt curaui excudendum, *non vos.* Maiorum) liber Præuotij: *nec vos maiorũ, nec nos mai.* ſed &) v. *ſed vt.* vos amaſſe] v. *nos amaſſe.* vnis nobis æquemus] al. *quamuis vobis.* alij etiam, *nimis*: ſed & plærique, *annus*, legunt: quod P. Pithœus, vir ſagax, indicauit. idémque adoptionis per arma fieri ſolitæ ritum aperuit lib.1. cap.1. Aduerſar. noſtrum iam tranſire debet affectus) lib. Præuotij. *iam noſter tranſire debet aff.* illis pactis, illis conditionibus) *illis pactis*, abeſt à lib. Præuotiano. domno auo) v. *domino auo.*) Hæc tamen ſcriptura non eſt perpetuò conſtans. legatos noſtros) *noſtros*, abeſt à vet. intimanda) al. *inſinuanda*. quod in idem recidit.

2. Erigunt) vet. *exigunt.* fidelitatis) vet. *felicitatis.* generis à malis cedit) ſcribe ex vet. *generis Amalis ced.* quæ emendatio comprobatur epiſtol.9. huius lib.8. & hæc eadem vox reddenda eſt epiſtolæ 43. ſup. lib.5. Eſt autem Amalis cognomen Athalarici. inf. hoc lib. epiſt.5. & 9. tanta in nobis) vet. *tanta in nos.* quia dilatum quàm mutatum videtur imperium] lib. Diuionenſis, *quia dilatatum videtur imperium.* reliqua verba non agnoſcit. Eſt autem notanda phraſis, qua ſubauditur dictio *magis*, vt apud Græcos μᾶλλον: infrà lib.11. epiſt.8. & epiſt.25. lib. ſequent. Pindar. Nemæis ὑπὲρ ὑμῶν πάντες ἢ πιστεύομεν. Tertullian. exhortatione ad caſtitatem, *puto nobis non licere naſcentem necare, quàm & natum.* Ammian. Marcellin. lib.31. *concito, quàm conſiderato ciuium aſſultu perterritus eſt.* vtrobique *magis*, vel quidpiam ſignificationis comparatiuæ ſubintelligitur, quod Helleniſmum vel Iudaïſmum redoleat, quale illud eſt, *functionem recipiunt per ſolutionem, quàm ſpecie*, l.2. ſi cert. pet. *& meritis liberos quàm pactionibus adſtringi placuit*, Paul. lib.4. tit.5. ſent. *& nihil eſt gratum his præſtari poſſe, quàm libertatem*, l.39. de fideicomm. libert. l.2. fin. de iudic. l.7. ſi hominem, §.1. depoſiti. Anton. Auguſtinus lib.4. cap.8. emendation. primus omnium admonuit. indubita ſententia] vet. *indubitata ſ.* ſtudio oſtendit] repone ex vet. *nunc ſtudio debetis oſtendere* curiam noſtram) veteres rectiùs, *curiam veſtram.* Illuſtrem Sigiſinem] al. *Illuſt. Sigiſmerem.* al. *Illuſt. Sigiſmere.*

3. Fama lætatur] rectè vet. *fama lentatur.* in mediocri natione) repone ex vet. *in mediocri actione.* quapropter auſpice Deo) vet. *quap. quod auſpice Deo.* harum portitores) ideſt tabellarios, vt epiſt. vlt. lib.1. oſtentatione diuina] lege ex vetere, *ſub obteſtatione diu.* ad condictionem clem.] v. *ad conditionem clem.* Traiani noſtri) v. *Traiani veſtri.*

4. Indepti regni] al. *incept regni.* relligione promitti] v. *colligione prom.*

5. Voluiſſemus quidem domni) v. *voluiſſ. quidem vobis domni.* comitem nobis) v. *comit. vobis.* Amalorum regalem, baltheum germen] placet lectio libri Diuionenſ. *Amalorum regalem proſapiam, lacteum germen.* de diuinitate] *de*, abeſt ab vno vet.

6 LIBERIO PRÆPOSITO GALLIARVM) in vetere, *Liberio populo Galliar.* ſed error manauit ex notis. legendum videtur, *Liberio Præf. Prat. Galliarum*: quam emendationem confirmat epiſtola.1. lib.11. nos dominos] v. *nos dominus.*

7. PER GALLIAM) v. *per Gallias.* qui illi paruit] v. *quod illi p.* rebus futuris] v. *rebus humanis futuris.* ſacramento confirment] al. *ſacramento firmarent.* ſi nobis hac ratione proſpicitis] v. *ſi vobis hac ratione proſiciatis.*

8. deſiderio noſtro] vet. *deſiderio veſtro.* larga poſſimus pietate] in vno vet. *longa poſſimus piet.*

9. TOLONICO) alij habent, TVLLIO: quidam etiam, TVILLIO. adoleſcentiæ flo-

re decentet adhuc poſſumus intelligere] vet.*adoleſcentis flore adh.poßim.indigere.* humiliter parere] vet.*humil.pareri.* ſura ſetis) al.*ſura ſetis.* alij etiam,*ſura ſericis.* & dignatus viſus eſt] vet. *& dignanter viſus eſt.* alij ſic, *& dignanter iuſſus eſt.* Eois populis. bellicoſus creditur) al.*bellicoſ.eſſe credit.* diligit omnis morem mens) al.*diligit omnem more mens.* quid ſi legas: *Diligit omnem memor mens.*ſecurè tibi pandebat arcana] vet.*ſecurè tibi pectoris pandebat arcana.* reſponſis ludebas) al.*reſp.fallebas.* prouenerant.) *peruenerant.* facta conſortia) vet.*facta conſocia.*actutus eſt] vet.*aucturus eſt.* paruulis conf.) v.*paruulus conf.*

10 Noſtra affinitate) v.*noſtra auctoritate.* quoniam illa eſt] v.*quando illa eſt.* qui mox inter] v.*qui mox vt inter.* has procellas) v.*hos proceſſus.* In ora libri veteris etiam legitur,aliàs verò legitur, *has procellas.* eſt Sirmienſem) vet.*eſt Firmenſem.* Egit de hymnis inter alios nymphum] lib.Præuotij eleganter habet,*egit de hymnis inter alios triumphum.* Alij libri,*egit de Hunnis.*virtus ptona) al.*virtus manu prona.* tabularum pontem] v.*tabulatum pontem.* ſoletter eliditur] v.*ſol.eluditur.* ne quid aduerſa manus præſumeret) v.*ne quid aduerſarius præſum.*Atqui ſunt Reip.] repone ex fide vet.*adquiſiuit Reip.Rom.*fatigatione prouinciarum) v.*fatigat.prouinciam.* Aquileienſes quoque tempeſtates] v.*Aquileienſem quoque tempeſtatem.*memorantur] al.*memoramus.*ſenſum relinquunt] aliàs, *ſenſus relinquunt.* ad Patriciatus præſentale) v.*ad Patritiatus præſentalis.*

11. Ordinis bene nobis] v.*ordinis veſtri nobis.*patritiorum genus per nos conſtat erectum] al.*patric. genius per nos conſtat erectus.* potuiſſet] al.*potuiſſem.*ſuauitatis) al.*felicitatis.*actuum formam) liber Præuotij *actuum famam.*

12. Parci prouidimus] v.*parti prouidimus.*munus cum ver.) v.*munus eſt cum ver.*cũ claſſe] v.*qui claſſe.* Hinc Hellen) v.*Hinc Hellenus.*Beatũ magnum] ſcribo,*Beatum magiſtrum.*& ibi Tullia) v. *& ibi te Tull.*

13 Nec inexplorati) liber Præuotij,*nec inexploratum.* dum inter gymnaſia] v.*dudum inter gymn.*non haberet] vet.*non habebat.*commeans euenit ingenio) repone,*cum immenſo venit ingenio.*& aduerſus) vet. *& aduerſum.*pro Repub.à me] vet.lib.*pro Repub.& me.*poſt aliena pericula.] v.*poſt al.tempora.* ad conſilium adſciſceris) vet.*ad conſ.noſtr.adſc.* vox legum diceris, dum noſtra iura condimus) in vet. lib. Diuionenſi,*vos leges dicetis,dum nos iura condimus.*Sed placet, *vox legum diceris.* Nam & Sidonius Apollinaris in panegyr.Maioran.ſub finem.

- - cuius dignatur ab ore
Cæſar in orbe loqui,licet & quæſtore diſerto
Polleat.

Et noſter Caſſiodorus lib.6.in forma Quæſturæ: *Quantò facundior debet eſſe, qui ore principis populos noſcitur admonere?* Notum eſt etiam Quæſtorum opera vſos Imperatores, cùm orationes, aut quid aliud in ſenatu recitarent, vt ex Suetonio liquet in Auguſto cap.65. in Tito cap.6. in Nerone cap.15.

14. Quod iudicia noſtra] lib.Diuion.*quod initia noſtra.* ſi ortum) *ſi*, abeſt ab vno vet. culta laboribus) vet. *exculta lab.* cogitamus) vet. *cogitauimus.* & moderna quæ) v. *& mod. ſint quæ.* paruerunt) vet.*patuerunt.* ornator) vet.*orator.* ſecuritatis) v.*ſecuritati.*

15. Quæuis in al.) v.*quamuis in al.* optauerit?crinea ſunt iſta) v.*optauit.ciuica ſunt iſta.*viro Publiano) al.*viro publicano.*

16. Molent quidem) vitioſè:ſed,*volent quidem*, aut vt alij, *ſolent.* rectè. in ſui genere) al. *in ſuo gen.* larem paruit) vet.*lar.poſuit.* & futtorum) v. *& futurorum.* & iudices) vet. *& indices.* habetis errorem. Nam quod) hæc lacuna explenda eſt ex veterib.codicib.*habetis errorem.fructibus veſtrarum vtimini dignitatum.nam quod.* conſuetudo longa) al.*conſuetudo longæua.*conſcientiæ) al.*conſtantiæ.* & iuſtitiam laudatus) *& iudicia laudatus*,alij legunt.quid geſſerit.) al.*quid egerit.*

17. apertior) vet.*aptior.* quem proficere) vet.*cùm profic.* abiectis ſeculi vitiis ditatus) vet.*abiectis ſeculi Hodouacris.* al.*adiectis ſeculi Odouacris.* potius ſit victum) emenda ex veterib.*potius ſit incertum.* ſub breuitate] vet.*ſub puritate.*illuſiſſe collegio) vet.lib. Præuotij *illuſiſſe collegiis.*magnitudo dignitatibus) v.*ingratitudo dignitatibus.* amicitiam colligebat) al.*amicitias collig.* quando ad audientiam non) in vno vet. *quando ad iudicis audientiam non.*ſed vox,*iudicia*,videtur eſſe gloſſema.

18. Et quo gradu) rectè vet.*æquo gradu.*aptamus munera) al.*optamus mun.*

19. gemino ſplendore) vet.*genuino ſplendore.*& ſic aſſiduè crebras egiſſe victorias) in vet.ſic: *& ſic aduocationis ſuæ crebras egiſſe victorias.* nobiliſſimus pudore) al.*nobiliſſimo pud.* palmis felicibus inauguratus) in vno vet.*palmis felicibus laureatus vobis.*imperratámque) melius vet.*imperatámque.*veſtro iudicio) v.*noſtro iudicio.*ſi collegæ) v.*ſic collegæ.*nos) v.*vos.*ſublimatis) vet.*ſubleuatis.*

20. ALBIENO V.I. PRÆPOSITO) al. ABIENO: ſed mox lege PRÆF. PRÆ. vt repræſentari iuſſi, quod verba epiſtolæ ſuadent. quoniam verè laudanda) v.*quando illa verè.*al.*illaudata.* tantùm miſericordiæ habere debet. Beneficia lenitatis,ſiquidem) in vno ita legend. *tantùm nunc habere debet beneficia lenitas, ſiquidem &c.* placet lectio exemplaris Diuionenſis, *tanta nunc habere debet beneficia lenitatis. ſiquidem.* nec priuata intromittere) al. *nec priuatim introm.* al. *nec priuatim introd.*cuius indocta fuiſſe neſcitur) ſcribo ex fide veterum, *cuius origo indocta f.n.*

21. Expeditur) vet.*expenditur.* quaſi ad iudicium] in vno exemplari vetere, *quaſi in dictum.* ſonuerunt) al.*ſonauerunt.* qui ſe actionis] al. *qui ſe actionibus.* obſtaturus] *obſtiturus.* apertiſſimum munus] vet. *aptiſſimum munus.* agenda] vet. *augenda.* honore reuerendus] *liber* Præuotij *honore iudiciali reuer.*& vitæ ſuperna] v.*in te & ſuperna.*quoniam educ.) vet.*quando educ.* primum quidem] v.*primum quod.*eſſe palatio) v.*eſt palatio.* interim beneficiis] lib.vet.*iterum benefic.*

22 Olym-

22. Olympicos curſus) v. *oly. currus.* prouecta) v. *prouectu.* non expendunt meritum) lib. vet. *non expediunt merit.* hic vir) v. *virille.* conciliauit arbit.] *reconciliauit arb.* iam & ſub.) v. *nā & ſub.* addidimus) al.) *addimus.* Curiæ noſtræ) vet. *Curiæ veſtra.* infantia) vet. *inſtantia.*

23. Sub iudice gratioſo] v. *ſub iudice glorioſo.* feliciter domino) v. *feliciter dominis.* patrimonij omni adiecta) vet. *matrimonij cum adiecta.* quo nomine bona quæ liberis à matre obuenerint, interdum ſignificari Franc. Connanus lib. 8. cap. 3. notat, aliíque ex Seneca, Val. Maximo, & Suetonio contendunt. Plutarchus contrà, non leui ratione diſputat ἐν παραγγέλμασι γαμικοῖς: cui huius loci lectio (patrimonij) duorum manuſcriptorum codicum auctoritate confirmata ſuffragatur: qui eum prox.] *quod eum.* dilectiſſ. ſed. noſt. auct.] v. *directiſque ſedis veſtræ actorib.*

24. Ipſa tamen gratia) v. *ipſi tamen gratia.* negociis potius) v. *officiis pot.* inſeruiſſe) v. *inſeruire.* conuentionis irreuerenter nefariis iniuriis) v. *conuentionibus irr. expoſ. nefar. iniur.* Alij, *concuſſionibus irr.* &c. plectenda ſubuentio) vet. rectè, *plect. ſubreptio.* nobis obtulit) al. *nobis contulit.* quod ſi quis extiterit] v. *quod ſi quis extitit.* inſtitutis) v. *conſtitutis.*

25 IOANNI V.S. &c.) al. *Cunigaſto.* V. S. ſeruare. quid enim] hæc lacuna ſic explenda ex fide vet. codic. *ſeruare quibus nos oportet propria dona conferre. quid enim.* diuæ memoriæ] al. *diuina memoriæ.* Tholuit) v. *Tholus.* libertate conceſſa) v. *liberalitate conceſſa.* Lucullario caſtro) al. *Lucullano caſt.* vel priuati nominis vel publici poſthac) v. *vel priuati vel publici nominis poſt hanc.* & noſtra quoque) v. *ex noſtra q.* dum in ſedibus) al. *dum in cædibus.*

28. CVNIGASTO) alij *Hunigaſto,* alij, *Inigaſto.* reperi & in aliis, *Geneſio viro,* &c. vt omni) v. *vbi omni.* proferre) *proferte.* comperunt primitus inuaſa] lege ex vet. *comp. prim. reddantur inuaſa.* Tranſlatitia iuris ſententia eſt, deiectum vi de rei ſuæ poſſeſſione, ſeu ſpoliatum ante omnia reſtitui oportere. l. 1. C. ſi per vim vel alio modo, l. 7. ſi quis ad ſe C. ad l. Iul. de vi publ. c. 7. conquerente, de reſtitut. ſpol.

29. De cloacis, etiam ſup. lib. 3. epiſt. 30. de Parmenſi ciuitate lib. 6. epiſt. penult. vt nos ad) *vt & nos ad.*

30. GENESIO VIRO SVBL.) Aliàs, *Geneſio viro venerabili.* Al. *Geneſio.* V. S. in epiſt. ſuperiore dicitur, vir ſpectabilis. cuius iſta ſalubritas) malim: *cuius ita ſalub.* operi nouiter) vet. *op. gnauiter.* nulla abiecti] al. *n. adiecti.* quæ pulchrè riuis) vet. *quæ publicè riuis.* ſed cùm naturali) v. *ſed cùm in naturali.*

31. SEVERO VIRO &c.] al. SEVERO *Venerando viro.* al. SEVERO V. S. conſiliis inhærentem) v. *conſiliis laudabiliter inhær.* de illo aliquid) ſcribe ex vet. *nec poteſt de illo al.* Ceres vbi] v. *Ceres ibi.* inelaboratæ deliciæ] v. *inelabor. diuitiæ.* tale eſt neruum] v. *tale eſt vernum.* penu in ciuitate) rectiùs vet. *penu vicinitate.* vt nec minima) al. *vt nec nimia.* ſcholarium] v. *ſcholarum.* ſi videant] al. *ſi videamus.* fœdum ergo nimis eſt filios] vet. *fœdum ergo nimis eſt nobis ita filios.* Alij ſic: *filios ergo nimis eſt nobili filios.* videat alites) al. *videas alit.* an non af.] v. *cui non af.* Palmediacis) *Palamediacis.* ad balnea] al. *ad balneas.* nec voluptas deneg.] *nec voluntas den.*

32. Cùm Infandius] vet. *Cùm Nimfadius.* vir ſublimis) v. *vir ſpectabilis.* in Scyllatino) al. *in Siciliano.* paſtutarum vbertate) al. *paſcuarum vbert.* cannis in coronæ) repone ex vet. *cannis cingentibus in coron.* vt hominum.) v. *ita vt homin.* immurmurant] vet. *immurmurent.* ſtrepitu tibi reſpondeat] al. *ſtrepere tibi reſ.* al. *ſtrepitu ibi reſp.* Infadius) v. *Nimfadius.* perquirantur ſontes) v. *perq. fures.* inſecutor) al. *executor.* in voces proſiliat, & ſe t. m. confundant] vet. Diuion. *in voces proſiliant, & ſic ter. m. confundantur.* qui præſtita) v. *qui priſca.* Leucorea) v. *Locotea,* al. *Leucothea.* hoſtili direptione) lib. v. *hoſt. diſceptatione.* potius vltioni] v. *protinus vlt.* mala nota) vet. *mala vota.* vt quilibet emptor) *malim quamlibet empt.* ſuburbanum quidam] v. *ſub quoddam.* aëris claritate] v. *oculis clar.* lectiſſimi piſces qui ad m. poſcentium] lib. Præu. *lectiſſimi piſces, qui ad m. paſcentium.* cœperit] al. *cœpit.* cumulóſque) al. *cumulúmque.* fiat venerabilis omnium ſermone] vet. *fiat memorabilis, fiat venerabilis omn. ſermon.* habet &] vet. *habeat &.*

33. præſtita) leg. *priſca.* Leuorea) *Leucothea.* vt atro] *ne atroci.* fuſtuariæ vltioni] inf. lib. 4. epiſt. 2. fin. lib. 11. epiſt. 11. ſi. ſup. lib. 4. epiſt. 10. ſi. potius] leg. *protinus.* ſtationibus] v. *ſationibus.* vt l. 1. de agric. & cenſ. C. lib. 11. ſed nihil temerè mutauerim, rectum videtur *ſtationibus*, quibus officinæ ac pergulæ nundinarum ſignificantur. Quid enim aliud his verbis, *mercimoniis ac momentaneas domos,* Athalaricus innuit, niſi pergulas, l. 19. heres, de indic. l. 5. in fin. D. de iis qui deiec. patentes vendunt] C. de patrib. qui fil. diſtr. Hieremiæ cap. 5. populus fame oppreſſus in hæc verba prorupit: *filij noſtri & filiæ noſtræ multæ ſunt nimis: accipiamus pro precio eorum frumentum, & comedamus & viuamus.* Quod & tempore Maximini Imperatoris accidiſſe teſtatur Euſeb. Ouid. 8. Metamorp.

- & tandem demiſſo in viſcera cenſu
Filia reſtabat, non iſto digna parente,
Hanc quoque vendit inops.

Lib. 9. epiſt. 1. Et quam habuiſtis pridem dominam) vet. *& quam pridem habuiſt. domin.* viuere nunc] *viuere nec. rectè.* regna transfundit) al. *regn. profundit.* diuorum ſtirpem] al. *Dingorum ſtirp.* al. *Dirigorum.* al. *dignorum.* quod reſecandum] vet. Præuot. *quod recuſandum.* aut nos reddat] melius in vet. *aut vos redd.*

2. Illicita emptione) idem epiſt. vlt. lib. 7. Iuſtinian. Nouell. 101. vetat τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριοῦσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἧς εἰσὶ βουλευταί. arbor quā florere] lib. Præu. *arborem quam flor.* quod continet) v. *quod continetur.* quando debuit] v. *quod debuit.* vexatus fuerit aut] v.

verſatus fuerit in.pertulerit]v.*pertulit*.vnde maximè mediocribus parantur]v. *vnde maximè Curialibus parab*.pœna iſta peccati]v.*pœna itaque pecc*.poteſtates in ciuibus]vet.*poteſtatem in ciuib*.

3. Solita cõmunione)rectè vet.*ſolita commutatione*.prouectus] al.*prouentus*. vobis vſualiter] v.*nob. vſual*.vt ſtudioſius expectatur]v. *vbi ſtudioſ. exſpectatur*. ruris noſtri)v. *iuris noſtri*. moderatis rebus) v. memoratis rebus.fœcũda officinis)v.*fœc.eſt offic*. ſolemniter]al.*ſolerter*. cauernis enim)v. *cameris enim*. ſine vſu]al.*ſine cultu*.inſpectione]v. *inſpectatione*.

4. ABVNDANTIO Præp.]melius, ABVND. PRAEF. PRAET. apponitur)v. *opponitur*: al.*ſupponitur*.& dum adeſſe quid]fortè leg.*& tum adeſſe q*.Tampanini] v. *Campaniani*. qui vetatur abigere]v.*quod vetatur abig*.perpetiuntur)v.*patiuntur*.qui fuerant]v.*quæ fuerant*.

5. Panitij.v.*panici ſpeciem*.infra lib.12.epiſt.26.ſpem conceptam]ſcribe ex vet.*ſpeciem coemptam*.redigere ſubſtantiam]malim,*redegere ſubſtantiam*.quos ſe ſpoliare cognoſcunt]v.*quos ſe ſpoliare poſſe cogn*. ſcilicet gerulis)v.*ſcilicet harum gerul*.quia nobis)v.*quia vobis*.Siue in gradu] Panis gradilis, de gradibus dari ſolitus ciuibus ſine pretio: vt ex ſingulis ferè legibus tit.17.lib.14.C.Th. oſtenditur.Prudentius libro priore contra Symmach.Cuiacius ad tit.de conditis in public. horr, lib.10.Cod.

6. Te emolumentarij]al.*emolumentij*,al.*emolumentitij*.humana colloquitur]al.*humana componitur*. vita tegitur]al.*vita regitur*.illi globi]v.*illic globi*.ad tui emolum.)v.*ad tua emolum*.

7. REPARATO) ſic repoſui ex veterib.cùm alij habent REPERATO. malè iacere inter)v.*iacere intra*.Prætorianam egit)al. *Prætoriam egit*. accidentibus] v. *accedentibus*. ad tuam notitiam litterarum]v.*ad tuarum notitiam litterarum*. ſocietate coniũgit]v.*ſocietate contingit*.æſtimandus eſt]vox, *æſtimandus*,abeſt à vetere.

8. OSVM]al.OSVINO.cùm probabiliter]v.*cùm ſe probabiliter*.quiſquam] v.*quiſpiam*.debitũ illi]v.*debitum eſt illi*.affectum]v.*effectum*.

9. Bellicum quam ſæua)v.*belli vitaſſe quàm ſæua*.Iudicis impietate]v. *Iudicis iniquitate*.melos efficere) vet.libri,*melos educere*.iuſta cordis voce]v.*iuſta concordi voce*.obſequia veniret, fecimus t. h. deſtinare) vet.Præu.*obſ.venire fecerimus t.h.deſtinate*,magnis ſperare]*magis ſp*.

10. VNIVERSIS PROVINC.] aliàs concepta hæc epigraphe ſic legitur, HONORATIS POSSESSORIBVS, DEFENSORIBVS SYRACVSANÆ ciuitatis Rex. profuſè vtimur]v.*profuſè vtimur*.ſtatuit flagitari]al.*ſtatuit ſubflagitari*.al. *efflagitari*. à diſcurſoribus noui] rectè)vet. *à diſcuſſoribus,n*.ad veſtram eos)v.*ad noſtram eos*.

11. GILDIAE V.&c.]al.GILIDAE viro ſublimi Comiti &c.Vintigiſclum)v.*VVitigiſclum*. al.*VVigicidium*. vero eorum]v.*vero aliquem eorum*.nos conuenit]v.*vos conuenit*.

12. Quos etiam ſeris præceptionibus credimus)lib. Præu. *quos & ſecundis præcept.credidit admonendos*.

13. VILIAE]al.VVILLIAE.alij ſcribunt VVILIAE. in damnis prouincialium)al.*in damnis prouincialibus*.

14. Conſtat enim dubium]v.*conſtat enim eſſe dub*. ſui nominis]v.*ſui amoris*.offertur] al. *offeretur*. amititur)v.*admittitur*.belluinis moribus)Præu.lib.*belluinis motibus*.ne dum ius iudicum incompetenter)puto legendum,*ne dum vis iudicium &c*.ſi vobis litigator obſeruet vos]liber Præuot.*ſi vobis rarus litigator.Vos*.Alij cod.*ſi vobis rarius litig ob.v*.vitare fortunas]v.*pertinere fort*.

15. IOANNI PAPAE]huius nominis ſecundo, cuius ad Iuſtinianum Imp. epiſtola, ac Iuſtiniani ad ipſum exſtat in l.vlt.inter claras C.de ſum.trin.& fid.cathol.de quo inf.hoc lib.epi.17.& lib.11.epiſt.2.Papæ Bonifacij ſecundi prædeceſſoris ſcilicet tui.efferetur)vet,*effætetur*.à noſtro ſeculo)l.vlt.C.de pact.ſuprà lib.1.epiſt.5.lib.2.epiſt.13.lib.8.epiſt. 28. interpoſitas perſonas) quarum interuentu fraudes ſæpe fiunt,l.18. deferre,l.45. in fraudem, §. conductor, l.46. confertur, §. quod à præſide, de iure fiſci,l. vn. C. de mulierib.quæ ſe prop.ſeru.iunx.l. vn. C.de cont.iud. l.9. quanuis, de reb.cor.Cicero in Cluent.de Auilio ſe Aſinium ſimulante:*qui ſuppoſita*, inquit, *perſona falſum teſtamentum obſignandum curauit*, Nouel.124.περὶ δικαζομένων. Quod enim plæriqne per ſe ipſi verentur, id per alios verentur efficere: vt Stolo, qui cùm legem rogaſſet, ne quis plus quàm 500.iugera poſſideret, ſuppoſita filij emancipati perſona, mille poſſidere inuentus, ſua ipſius lege damnatus eſt. Varro lib.1.cap.2. de re ruſtica. A. Gellius lib.21.cap.1. Plin. lib. 18. cap.3. ſuffragij ambitione) Iuſtinianus cùm ſine ſuffragio, ideſt pecunia ac ſordibus, magiſtratus deferri prohiberet, Nouel. 8. grauiſſimè adiecit, nundinationem magiſtratuum, omnium ſcelerum fontem eſſe, iniquitatis principium ac finem, ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐςὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας: quantò magis ambitum largitionum & ſordes eccleſiaſticorum munerum & ſacerdotiorum collatione fugere neceſſe eſt? Concilio Chalcedonenſe, εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν κατάγαγον τὴν ἄπρατον χάριν, &c. *Qui precio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit* &c. c. ſiquis Epiſcopus, c. ſanctorum, 1.q.1.c.ex multis.1.q.3. hãc venalitatem etiam Anthemius deteſtatur l.ſi quenquam,C.de Epiſc.& cler.Exſtant & Pontificum de ſimonia conſtitutiones lib. 5. Decretal. Eodem pertinet ſeqnens Athalarici ad Saluantium epiſt.16.quem conſtitutio]ver. *quoniam conſtitue*. ſiue per parentes, nos ſeruientium quaſcunque perſonas]lib. vet. *ſiue per par. ſuos, ſeu etiam quaſcunque perſon*, ſiquis Apoſtolicæ Præſul.eccleſiæ) fortè ſic:*ſiquis Apoſt.præſulem Eccleſiæ*. vt approbatione inſequentes)v.*vt ad probationem inſeq*.rei illius percipiat) vet. *re ille percipiat*. voluerit appplicare) lib. Præuot.*voluerit approbare*.fortè legendum,*voluerit publicare*.

16. Cauſa noſcitur]al.*cauſa naſcitur*. potius occulantur)vet.*potius occultantur*.hoc nos ad notitiã]v. *hoc vos ad not*.Hîc obiter animaduerſione digna duco, ꝙ ſenatuſconſulta ad diuturnitatẽ marmoreis

tabu-

tabulis incidi iuſſit Athalaricus, vt olim æreis, l. 2. de orig. iur. Plato in Minoë refert Talum regem Cretæ pagos quotannis luſtrantem leges æneis tabulis cælatas circumtuliſſe, indéque ærei nomen ei inditũ, ἐν χαλκοῖς γραμματίοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῦς ἐκλήθη. Alterum, quod in edito & conſpicuo loco, nempe atrio Beati Petri collocentur, quo cuique pateant, & de plano legantur. Sic idem Plato lib. 11. de Legibus præcipit rerum vænalium leges medio in foro columnæ affigi, θέντομ ἐν ϛήλῃ πεθέντα τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demoſth. Philipp. 3. γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων δεικνύων ἃ ἐκεῖνοι κατέθεντο, εἰς ϛήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν.

17. Mundi caput] Theodoretus in epiſtol. ad Roman. ait magiſtratus publicanos, & τοὺς ἐπαγγέλοντας τὰς χάρτας, tributorum exactores, prouinciarum præſides à Roma manare, vt quæ Romæ fiant, omnibus nota eſſe debeant. Hinc Iuſtinianus in præfatione Pandectis præfixa, de conceptione Digeſtorum tradit, conſuetudinem Romanæ vrbis ſequendam ab omnibus ciuitatibus: quia *Roma caput orbis terrarum*, ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης, vt ſcribit Athenæus: orbis compendium & communis omnium patria, l. 33. Roma, D. ad municip. Romanæ tamen ciuitatis ita demum ſequi oportet, ſi nõ ſit corruptum exemplum. Et vt elegãter Proculus, *non tam ſpectandum quid Romæ factum ſit, quàm quod fieri debeat*, l. 12. ſed licet, D. de offic. Præſid.

18. Ex decentis] v. *excedentis*. viro publico] leg. *iuri publico*. pollicitam) v. *pollutam*. perſuaſionis] legendum haud dubiè, *peruaſionis*. Peruadere, ſuprà lib. 1. epiſtola 15. & aliàs ſæpe. *Peruaſionis actio* l. 5. l. 6. Cod. Theod. de denũt. & edit. reſcript. Nouell. Valentin. 12. de Epiſc. aud. Idem mendũ ex cap. 25. lib. 5. Etymologiarum pridem ſuſtuleramus, quod tamen in recentiſſima editione repetitum, *perſuaſio*, pro *peruaſio*, ſcriptum vidimus. Quid, quod & aliis auctorum libris inſidet? Victruuius lib. 9. cap. 4. fin. *ſingulis menſibus ſol ſigna perſuadens* (pro, *peruadens*) *auget & minuit dierum & horarum ſpatia*. Saluianus Maſſilienſis epiſcopus lib. 4. de prouidentia, vbi diuitum rapinas increpat: *perſuaſionibus præpotentem*, &c. Idémque lib. 5. bis eodem verbo citra mendum vtitur, *peruaſoribus & peruaſionibus*. Euſeb. quoque Emiſſenus Homel. 11. de Paſcha *peruaſorem derelinquit, remanet prædæ deceptus & raptor orbatus*. conſueta] v. *conſecuta*. illicitam) v. *pollutam*. al. *per illicitam*. in allegationem] locus hic mancus aliunde ita ſuppleatur: *in allegationem iuſtiſſimæ largitatis illam diſtrictionem velimus cuſtod.* maleficos] Conſtantinus: *cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat*, l. 5. C. de malef. & mathem. de quib. lib. 4. epiſt. 22. actibus] Quamuis hæc lectio defendi poſſit ex l. 4. C. eo. magis tamen quod in manuſcriptis offendimus, *artibus*, arridet, arg. l. 6. multi, & l. vlt. C. eo. & d. epiſt. 22.

19. Superioris edicti in ſenatu recitatio, ex Rom. inſtituto, quo leges & conſtitutiones Imperatorum in ſenatu recitatæ cõfirmabantur, l. 8. humanum, C. de legib. & S. C. quem morem nos aliàs fuſiùs exponemus. Fœdiſſimæ vænalitatis) Sordes & nummariorũ iudicum magiſtratuúmque his formulis grauiter à Caſſiodoro identidem exagitatas legimus apud Philonem Iudæum, de officio Iudicis diſſerentem.

20. Duras neceſſitates prouincialib.] Ne prouinciales cogantur ad comitatum Principis ius petere, cauetur etiam epiſtola 22. lib. 6. & Nouell. Iuſtiniani 17.

21. Populi collectione) vet. *oblectatione*. Honeſta collectio eſt, ducto à voluptate ad morum cultum argumento, quo vtitur Demoſthenes Olynth. 2. dum Athenieñſib. auctor eſt, vt ſpectaculorum voluptate poſthabita, vtilitati magis ſeruiatur, & pecuniæ theatrales in vſus militares transferãtur: θεωρικὰ χρήματα κελεύει γίνεσθαι τὰ ϛρατιωτικά, Libanius. duabus curis ingenium non debet occupari] Quintil. lib. 10. cap. 3. *Neque enim ſe bona fide ſimul ſe intendere animus totum poteſt, & quocunque reſpexerit, deſinit intueri quod propoſitum erat.* ob eámque cauſam vetat Iuſtinianus Imperator ne ſimul quis pluribus militiis det nomen, & cingulũ cingulo coniungat, l. 5. qui militare poſſ. C. lib. 12. Iuſtinian. ſanxit ne quis duobus magiſtratibus aſſideret, & vtriuſque iudicij curam gereret, l. vlt. C. de aſſeſſ. T. Liuius lib. 9. de bello Macedon. veterem Rom. legem oſtendit, duos ſimul magiſtratus, præſertim curules, ne quis capere poſſit, neq; gerere: nec decet plures magiſtratus ab vno geri, cùm vnicum ab vno optimè perficiatur opus. φαῦλον εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν. ἐν γὰρ ὑφ᾽ ἑνὸς ἔργον ἄριϛ᾽ ἀποτελεῖται. Ariſtot. lib. 2. cap. 10. Politic. Quod ita interpretandum cenſeo, Cùm animus in diuerſa negocia diſtrahitur: alioqui nihil vetat pluribus ſtudiis intendi, dum vnius cura ad alterum muniat viam, vt Iuris ciuilis ſcientiam foro, iudiciiſque exercendis non mediocriter conducere: contrà; vſum forenſem verè germanæque legum cognitioni in plurimùm conferre quotidie ſic experimur, vt alteram ſine alterius præſidio ſuos fines vix tueri poſſe arbitremur. ad bonarum artium ſtudia] ſic repoſui ex coniectura. erat enim in aliis, *literarum artium*. niſi quis malit, *liberalium artium ſtudia*. quod poſtremum magis accedit ad veteris ſcripturæ ſimilitudinem. Sed hæc ſatis. hac de re verò, l. 1. de var. & ext. cogn. Sen. lib. 13. epiſt. 89. Plin. procœmio lib. 14.

22. Morum pondere, non ætate] Virtutis enim, quàm ætatis curſus celerior, auctore M. Tullio 5. Philipp. *Nec enim cani, non rugæ repentè auctoritatem adferre poſſunt: ſed honeſtè acta ſuperior ætas auctoritatis fructus prabet extremos*, vt idem in Catone Maiore. Itaque D. Hieronymus, presbyterorum nomen non ab ætatis ſenio, ſed morum grauitate & maturitate tractum ait. Magnus verecundiæ ſtimulus eſt, laus parentum) γνώμη Virgilianæ gemina.

Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Hic autem Theodericum, parentem ſuum Athalaricus intelligit. Vos crebrò nominat curſus annorum] Per Conſules anni Rom. numerabantur: Athenis per Eponymos, Iul. Pollux lib. 8. Onomaſt. ἐϛὶ δ᾽ ἐπώνυμος οὗτος καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ ὁ χρόνος ἀριθμεῖται: Nouell. περὶ τῶν ὑπάτων: & Nouel. 47. l. 3. D. de accuſat. & ſup. lib. 6. epiſt. 1. in formula Conſulatus, nomen annorum, &c. Felicia genera naſcun-

tur] Leges Voconiæ, Salicæ mares fœminis prætulerunt, & ius Roman.l.in multis, de ſtatu hom. Hoc Menander columen familiæ vocat.

> ςύλος γὰρ οἴκου παῖδές εἰσιν ἄῤῥενες.

Liberos conſimiles, æquales &c.) Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, l. 39. l. 40. hi enim, D. de ædil. edict. Plin. lib. 7. cap. 12. de M. Antonio triumviro. Martial. lib. 9.

> *Quæ noua tam ſimiles genuit tibi Leda miniſtros*, &c.

l. 22. proinde, ad l. Aquil.

24. Abominabili taxatione vend.] Nouell. 8. & ſup. hoc lib. epiſt. 15. & 16. purpuratus philoſophus) infrà epiſt. ſequ. *Purpuratæ laudes*, lib. 8. epiſt. 5. *infantiam purpuratam*.

25. Gratioſa ſunt præconia, quàm tributa) hîc ſubauditur, *magis*, vt apud Græcos, μᾶλλον. ſuprà lib. 8. epiſt. 2. aliquot eius formulæ exempla proferre me memini. deuoluens) v. *deuotione perſoluens cautelam*. præſtitit) v. *ſumpſit*. fine litig.) v. *fine damno*. dictatum) v. *ducatum*. fortè, *ductatum*. inficiatione collect.] v. *infidelium nundinatione*.

Lib. 10. epiſt. 1. Amalaſuentha Gotthorum regina, Theoderici filia, Athalarici mater, cuius virtutes & animi magnitudinem Procopius commemorat libro 1. de bello Gotthico, & lib. 1. de bello Vandalico: ex quibus libris multa ad ſequentium formularũ cognitionem ſumi poſſunt, quæ mihi ſubſeciuo ſtudio hæc feſtinantiùs annotãti colligere non licuit. Filij noſtri Athalarici regis, in quo educando magnam curam mater adhibuiſſe dicitur. corruptus tamen fuit poſtmodum ab æqualibus. Obijt anno Chriſti 532. cùm regnaſſet annos 10. proximitate coniunctum] Theodahadum conſobrinum, regni ſocium: qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tãdem vt ſolus regnaret, mox eam in carcerem detruſit, deinde occidi iuſſit, & regũ annis quinque obtinuit. Procopius lib. 1. de bello Gotthico: Mattheus Palmerius in Chronicis, & Herman. Contractus. Purpureo] à regibus orto. Aurel. Prudentius priore in Symmachum libro, de cultu Adriani & catamiti eius:

> --*nunc diui principis illum*
> *Purpureo in gremio ſpoliatum ſorte virili.*

Theodahadus enim regia ſtirpe ortus erat, nempe Theoderici ex ſorore Amalafreda nepos, Procop. lib. 1. de bello Gotthico. prudenti] fortè, prudentia. expetimur] vet. *expetimus*. quis] v. *quod*.

2. Nouis regibus mos eſt] hunc morem teſtatur l. vlt. tit. vlt. lib. 12. Cod. Philoſtratus lib. 5. de Apollonij vita, de Neronis in canẽdo victoria διαγγέλια θύειν, eo ſenſu οἱ ἐπαγγέλλοντες τὰς χάριτας dicuntur à Theodoreto in epiſtolam Pauli ad Romanos. ſororem) additur in veteri, dominam, vt Amalaſuentham, de qua ſuperiore epiſt. Facilè mutari nõ poteſt] certè non debet. l. 32. de quibus, l. ſequ. de legib. Nam *in rebus nouis conſtituendis, euidens vtilitas eſſe debet, vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum viſum eſt*, l. 2. de conſt. princip. Concilij Nicæni cap. 6. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω. Locrorum ſatis nota lex. Amalos] epiſtola vlt. lib. ſuperioris: lib. 8. epiſt. 5. & epiſt. ſequ.

3. Hæc epiſtola laudes conſortis imperij Theodati continet: qui tandem fraudibus ac periurio ſolus regnum Gotthorum inuaſit, literis erudirus] Procop. lib. 1. ſcribit Theodatum, ſeu Theodahadum literarũ Latinarum, & Platonicorum dogmatum peritum fuiſſe. nullam Theologiæ cognitionem tribuit: diſciplinæ militaris expertem, & pecuniarum cogendarum, & poſſeſſionum accumulandarum ſtudioſum.

4. Inſinuat Theodahadus ſe in conſortium regni adſumptum. quicquid fulgemus] Laus Amalaſunthæ, de qua & Procopius lib. 1.

5. HOMINI SVO] id eſt, domeſtico & clienti, l. 4. C. de dignit. l. pen. C. Theod. de cenſitorib. peræquat. & inſpect. l. 1. de conductorib. & hominib. domus Auguſtæ C. Theod. l. 5. de reparat. appell. C. eo.

6. De Quæſtoris officio: de eloquentia, qua de re ſuprà lib. 6. epiſt. 5. lib. 8. epiſt. 13. & 14. & res) adde ex vetere, *communes*. decimatertia indictione] id eſt, *anno Chriſti* 538. Beliſario V. C. conſule.

7. Romana ſtudia] hîc de Romana eloquentia loquitur: & quidem tum inclinante Latini ſermonis dignitate haberi in precio cœperũt qui Latinè ſcirent. Conſtat iam inde ab eo tempore, certè imperij Iuſtinianęi ætate contractus, qui à tabellionibus perſcriberentur, conceptos eo ferè ſermone, quo nunc vulgus Italiæ vtitur. vt conſtat ex inſtrumento Bibliothecæ regiæ, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipſo tranſegit, quod Rauennæ ſcriptum eſt anno Iuſtinianęi Imperij 38. indictione 12. cuius exemplum à me deſcriptum in larario ſeruo.

8. IVSTINIANO] Amalaſuentha cogitauit ab Italia Conſtantinopolim vſque adire Iuſtinianum Imp. Procop. lib. 1. de bello Gotthico. portitorẽ] lib. 1. epiſt. vlt. lib. 8. epiſt. 8. orbis iſte Romanus] l. 17. in orbe Romano, De ſtatu hom. Plin. lib. 17. cap. 12. lib. 33. cap. 4. malè priùs, *in vrbe Romana*, legebatur, d. l. 17. quod editio Florentina arguit: & iam Alciat. lib. 2. cap. 22. Diſpunct. annotarat, cui & hic locus ſuffragatur, & l. 1. C. de Eunuchis.

9. Laudibus noſtris) aliàs, *veſtris*. principatui] adde ex veteri, *veſtro*. vt & ſi perſona) huius loci lacuna ſic complenda ex veteri: *rebus humanis ſubſtracta eſt, beneficia tamen veſtra ad nos, deo ordinante, veniant*.

10. THEODORÆ AVGVSTÆ] Iuſtiniani coniugi, de cuius fortitudine animi Procopius meminit. Ad eandem ſcribitur infrà epiſt. 20. 21. 23. huius libri.

11. Accuſarentur ſecula) diſciplina temporum, & ſeculi felicitas à principibus prædicatur, lib. 1. epiſt. 5. lib. 2. epiſt. 13. lib. 4. epiſt. 10. hoc lib. epiſt. 18. & aliàs ſæpenumero. indictione decimaquarta]

poſt con-

poſt conſulatum Beliſarij V.C.proprio matrimonio)vetere & eleganti loquendi more,*propria vxor:* Seru. Honoratus in illud Virgilianum,lib.1.& 4. Æneid.

Connubio iungam ſtabili, propriámque dicabo.

Herſiliæ precatio apud Aul. Gelliũ lib. 13.cap.21.*Vt liceat nuptiis propriis & proſperis vti:*nec enim vxor ad tempus, ſed in perpetuæ vitæ conſuetudinem ducitur,l.1.de rit.nupt.§.1. de patr. poteſt.inſtitut. c.vlt. Extrà,de cond.appoſ.

18. Noſtris temporib.) Idemtidem hoc inculcatum ſatis indicat, quanta fuerit principibus cura famæ ſui ſæculi, ſuprà epiſt. 11. huius lib. epiſt.5.lib.1.epiſt.13.lib.7.& lib.4.epiſt.12.

20. 21. Theodahadus Iuſtiniano Imperat.ipſe quidem proxima ſuperiore epiſtola:Gudelina verò Theodahi vxor Theodoræ Auguſtæ ſemel atque iterum ſcribit: cui & Amaleſuentha hoc lib. epiſt.10. Obſerua ſacerdotem, vt gratiorem & acceptiorem,legatum mitti.

26. Cùm diuinitas patiatur multas religiones eſſe, nos vnam non audemus imponere) Nemo inuitus ad religionem compellendus,quę ſponte ſuſcipienda ſit,non vi,ſupra lib.2.epiſt.27. Theodericus vniuerſis Iudæis,*Religionem*,inquit,*imperare nõ poſſumus: quia nemo cogitur, vt credat inuitus.* Athenagoras in legatione pro Chriſtianis ad Impp. Commodum & Antoninum ſtatim à principio.

27. Dare,reddere) diſcrimen hoc nos lib.3.cap.15.Selectionum tractauimus.

21. Corporali ſupplicio pœnam luat] l. 1. D. de in ius voc.ſuprà lib.4. epiſt.10.in fi. & ſup. lib.9. epiſt.2.*ſi facultas*, inquit,*vindicta non ſufficiat, per fuſtuaria ſupplicia laceretur.* Item eod.lib. 9.epiſt.18. in edicto Athalarici regis.

32. Huius epiſtolæ argumẽtum naſcitur ex victoria Iuſtiniani aduerſus Gotthos,hiſtoriis teſtata ſatis: à quo Vuitigis pacem per legatos petit.Mũdus) hic erat dux exercitus Iuſtiniani,& vicit Dalmatas,& Salonem vrbem cœpit. In qua tamẽ victoria ipſe cum Mauricio filio occiſus eſt à Gotho fugiẽte percuſſus,Procopius lib.1.de bello Gotthico, Matthæus Palmerius in Chronic. Leonardus Aretin.de bello Italico aduerſus Gotthos lib.1.qui] v. *quod.*

34. Epiſcopis ſuis ſcribit V.S. incognitum)v.*ignotum.* noſtra) vet. *veſtra.*

vlt. PATRICIO VIRO QVÆSTORI) *Præfecto Theſſalonicenſi.*

Lib.11.epiſt.1. Hactenus decem libris ore regio loquutus eſt: duobus verò ſequentib. proprio Caſſiodorus. Præfinitio chartarum præfectus) ſubaudi, *prætoria.* fons eloquentiæ) Cicero ſeruum manumiſit,quod dilata in craſtinum comitia renuntiaſſet: adeò paratus meditatúſque tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. SENATOR) id eſt Caſſiodorus POPVLO. Mendum in excuſſis perpetuum pro Pręfecto Prætorio: quod & in ſequentibus inhæſit,inde & tollendum. in animis puerilib.] Loquitur de Athalarico, & eius matre Amaleſuentha: ſub quibus Caſſiodorus Præfecturam Prætorianã geſſit. mediatoris) id eſt interpretis, τοῦ μεσίτου. Placidiam intelligit coniugem Theodoſij Magni.purpurato filio] crebrum & huic auctori familiare epithetum, cũ regium quid ſignificat.

2. IOANNI PAPÆ) ad quem exſtat Athalarici regis epiſtola,ac mentio ſuprà lib.9.epiſt.15. & 17.Narrat Nicephorus lib.17.cap.9.Ioannem Papam Romanum veniſſe Conſtantinopolim legatum à Theoderico rege,Arianorum fautore,ad Iuſtinum Imperatorem oratum ne damnarentur Ariani: alioqui in Homouſianos, qui in Italia erant, ſæuitum iri, idque Epiphanij Archiepiſcopi Conſtantinopolitani tempore.

7. Quoniam ſub quodam] vetus ita: quando ſub quodam gaudio, deſit fortaſſe quidpiam. cautum eſt) vet.*lautum eſt*, fortè rectiùs, *lætum eſt, & intrepidum.* ſecuritas] ſecuritatis definitio. quibúſque tẽporibus) quadrimenſtruos,quia omnes illationes fiſco tribus penſionibus ſoluebantur,nempe quarto quoque menſe C. de apoch.lib.10. tit. 22. impia lucra aut à vobis) leg. *ſint.* vænalis dilatio) vænales moras,inf.hoc lib.epiſt.35.& lib.33.ſi bene,D.de vſuris.

6. POPVLO) legendum P.P.id eſt,Præf.Præt.vt infrà prox.

7. Hinc) v.*hanc.* cunctos] v. *& cuſtos.* formam] v.*famam.* clementes) vet. *dementes.* procliuis fuit error, ex affinitate *cl.*cum *d.*vt aliàs eodem mẽdi genere laborat Gellius lib.5.cap.14.in nomine ſerui *Androdi* à leone agniti, qui verè *Androclus* apud Ælianum, & Nemelianus, *diuos lene iacentes*, pro *cliuos.* Deſcribit enim Capitolij aſcenſum,in quo & cliuos fuiſſe conſtat, vel ex Alpheno. l.52. ſi ex plagis,§.in cliuo,ad l. Aquiliam.Simile peccatũ apud Grẹcos in χαλήβια, pro χαδήσια, & χαλήσια, pro χαδήσια Hartungus deprehendit. vacuam fiſtulam dicta perexeant) Simile illud Comici:

Plenus rimarum ſum: hac atque illa perfluo.

EDICTVM PER PROVINCIAS) Priſcorum mos fuit. Sic Vlpianus ait Proconſulem edictum eius aliquam ſui commendationem continens mittere debere,& cæt.l. 4. de offic. Proconſ. præconium voces) ſuprà lib.6.epiſt.3.l.vlt. C.de feriis. verba more veſtium ſuſpenſa venduntur] Imp. Conſtantinus: *Non ſit vænale iudicis verbum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium*,l.1.de offic.rect.prou.Cod.Theodoſ.quidam *verbum* pro *velum*: nihil temerè mutem:argum.l.5.C.de naufr.l. 6. C.Theod.eo.tit. Vide infrà hoc lib. 11. epiſt. 32. officij innoxias manus τῶν ταξεωτῶν,manus puræ.Seneca lib.7.Controu.Nouell.8. καθαραὶ χεῖρες. patrem faciatis, quàm iudicem] *quàm*, ſine comparationis particula, vt,*magis*, vel quidpiam ſimile ſuppleatur.ſup.lib.8.epiſt. 2.& lib.9.epiſt.25. ſolennia commoda] id eſt ſalaria:l.Commodis,de re iudic. Victruuius in præfatione lib.1.& inf. hoc lib.epiſt.33.abſit à noſtris temporib.)Aliquoties iam hoc genus mali ominis à ſeculo principis auerſandi notauimus ſuprà. acta] vet.*apta.*

11. Hoc ſup.in formula defenſoris & curatoris Reipub.lib.6.epiſt.18. & 7. epiſt. 11. & 12. Precia

iuſta rebus vænalibus ſtatuantur, Nouell. 122. edicto 6. Iuſtiniani ſup. lib. 9. epiſt 5. c. 1. extra. de empt. & vend. Cedrenus in Theophilo Imperatore: Athenæus lib. 6. Dipnoſophiſt. cap. 2. de piſciũ venditorib. Moſchopulus & Sudas in σιτοφύλακες. fuſtuario ſupplicio) huius mentio in iure crebra, l. 7. ſaccularij, ff. de extr. criminib. Nouell. Maioriani Papinian. reſponſ. tit. 14. & tit. 21. l. 5. Cod. Theod. de epiſc. & cler. Paulus lib. 5. ſent. tit. 4. & tit. 21. Et ſup. lib. 9. epiſt. 2. lib. 4. epiſt. 10. lib. 8. epiſt. vlt. l. 2. tit. vlt. C. qui ad eccleſ. confug. Adrianus Papa apud Gratianum: *Qui in alterius famam, inquit, publicè, ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerit, flagelletur*, can. 1. 5. q 1. renouat legem 12. tab. quæ famoſ. libelli auctorem fuſtuario puniri iubebat. Cornut. in Perſij ſatyr. 1.

14. Hæc inſcriptio paulò plenior ac rectior in veterib. libris legitur, Gaudioſo Cancellario Prouinciæ Liguriæ P.P. Parauedor.] de quib. ſup. lib. 5. epiſt. 39. lib. 3.

32. Vbi non eſt iudicis vænalis auditus] meritò quis addubitet, num rectiùs aliquandò legatur, *aditus*, arg. l. 1. Cod. Theod. de off. rect. prouinc. *nõ ſit vænale iudicis velum, non ingreſſus redemptio*. Tullius in Verrem. *Vt adeas, tantùm dabis*. Saluianus Maſſilienſis lib. 3. de prouidentia: *Intra ianuas non modò illuſtrium ſed etiam præſidum aut præpoſitorum, non omnes paſſim intrare præſumunt, niſi quos aut iudex vocauerit, aut negocium traxerit, aut ipſa honoris proprij dignitas introire permiſerit: ita vt ſi quiſpiam ingreſſus inſolenter fuerit, aut credatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque exiſtimationis ſuæ labe mulctetur.* Valentin. & Valens Impp. *apertis foribus intrò vocatis omnibus* &c. l. 2. Cod. Theod. de off. rect. prouinc. l. 9. quiſquis, C. Theod. de hæretic. *aperiat forum* &c. Nolim tamen ab antiqua & edita lectione *auditus*, facilè recedere. Nam aures, præbere dicitur iudex, Martian. Nouell. 1. lib. 3. neminem exhiberi de prouinc. *integras adeuntibus aures præbere*. Contrà, *aures abſeratæ* Val. Maximo lib. 7. cap. 3.

35. Vænales moras] vænalem dilationem ſup. hoc lib. epiſt. 7. Vænalitas ſtudij, Maiorani Nouel. 7. de bon. caduc.

40. INDVLGENTIA] exſtat Cod. Theod. lib. 9. tit. 39. de indulgentiis. Hîc autem propter ſancti Paſchatis diei lætitiam, & l. 3. 4. 6. Cod. Theodoſ. religio anniuerſariæ obſecrationis vocatur, l. 7. Et ob Rempub. tyrannide liberatam, l. vlt. ſed & ob partum Criſpi & Helenæ Conſtantinus indulſit, l. 1. eod. tit.

Lib. 12. epiſt. 5. Hâc formulâ tributum remittitur ob tranſitum militum, quem innocentem eſſe debere conſtituitur Nouell. 130. vt ob eandem cauſam priuatis conductoribus cenſiones iure noſtro remittuntur, l. 15. ex conducto §. ſi vis §. ſi exercitus prætereiens ff. locat. & cond. ſuprà libro 5. epiſtola 26.

8. Suffragia) Nouell. 8. ea] fortè leg. *eam*, ſcilicet continentiam. auctorem) vet. *auctoritatem*. qua feſtis] v. *quia*. imperabit) v. *imperauit*. vobis) *nobis*. patrem quam iudicem] debet enim in deuotos ſe gerere, vt patet in filios, Iuſtinian. d. Nouell. 8. vadem) hoc eſt edictum.

9. Permiſimus] vet. *promiſimus*, rectè: intelligit enim ſuperius & proximum edictum, quod vadem vocat. acta] *apta* proponi deſtinata) id eſt edictum ſuperius deſcriptum, quod ad te deſtino & mitto.

27. DATIO EPISCOPO MEDIOLANENSI) hoc ſcriptum eſt poſt conſulatum Beliſarij: quo tempore aduerſus Vuitigem Gotthorum regem, (cuius aliquot ſuprà lib. 10. exſtant reſcripta) Beliſarius Romã vi obtinens reſiſtebat. Nam eo anno tanta per vniuerſum fames fuit, vt Datius Epiſcopus Mediolanenſis relatione ſua hoc euidenter curauerit, quaſdam mulieres in Liguriæ partibus ex familia eccleſiæ ſuæ proprios filios præ nimia fame comediſſe. Hæc ex libro Pontificali in vita Syluerij Papæ, quæ extat ſecundo tomo Conciliorum, item ex Paulo Diacono lib. 17. vide ſuprà lib. 4. epiſtol. 5.

DIGNISSIMVS profectò hic auctor, ad cuius exornationem certatim ingenioſi omnes induſtriæ neruos intendant: verùm mihi hactenus hæc in procinctu notaſſe ſufficiat. Neque enim plura nũc, præſertim occupato, licet: & id quod ſubceſiuum à ſcholaſtico ac forenſi labore ocium conceditur, multò lubentiùs alio contuliſſem, totóque hoc ſcribendi genere ſuperſediſſem, niſi me optimi & amiciſſimi collegæ Lugdus Triputius, & Ioan. Manfirmius reſtitantem incitaſſent. Quibus acceſſit aſſidua & propè quotidiana ingenuorum maximęque ſpei adoleſcentum Ioan. Iacobi Memmij, & Iacobi Daneſij cohortatio: qui cùm incredibili liberalium diſciplinarum ac iuris amore teneantur, tum Caſſiodori imprimis formulas ſtudioſè colant, non priùs vt iſta ederem, quàm exorarint, orare deſtiterunt.

Gul. Fornerij Pariſienſis, Regij apud Aurelianenſ. Conſiliarij & Antecеſſoris, annotationum & emendationum in Caſſiodori lib. 12. Variarum formularum abſolutarum, prid. Calend. Octob. 1578. finis.

INDEX

1007.k62

INDEX
IN CASSIODORI EPISTOLARVM, SEV VARIARVM FORMVLARVM, LIBROS XII.

ABacti equi. 191
Abies. 110
Abigei coërcendi. 98
Abſenti facta debentur. 242
Abſentium facultates iniuriis peruiæ. 15
Abſidatæ caueæ. 99
Abſtinens alieni, danti proximus. 142
Abſtinentia Caſſiodori à muneribus capiundis, & honorum venalitate. 262
Abuſus theatri. 100
Accipitres nidis extrubant pullos. 19
Accipitres. 189
Acinaticum. 264
Actio eloquentiæ. 81
Acquirenda quæ famam augeant. 36
Actionib. variis probatus. 61
Actus ſuos nemo damnat in altero. 144
Actus nullus abſcondi poteſt. 181
Aculeus in Iudæos. 118
Addus fluuius. 251
Adhortatio ad pacem. 55
Adhortatio ad eccleſiaſticos rerum alienarum detentores. 70
Adhortatio. 47
Adhortatio ad iudicem. 61
Adhortatio egregia Principis ad magiſtrat. 266
Adhortatio ad ſcribam. 276
Adhortatio ad Patriarchas. 204
Adminiſtratio recta, quæ & ſine poteſtate defenditur. 146
Adminiſtratio innocentiæ Epiſcopis data. 242
Admonitio pœnas auertit. 90
Adiutor. 131
Adoleſcentia frugi. 32
Adoptandus quis. 80
Adoptio per arma. 80
Adoptio alienæ ſobolis à perdice facta. 37
Adorare purpuram principis. 253. 254
Aduentus principis per Tyberim. 274
Aduerſis è reb. proſpera ſæpe naſci. 97
Aduerſis probatus. 212
Adulterij pœna. 25
Adulterium. 116
Adulterium ſimulata matrimonij lege admiſſum. 116
Adulterij pœna. 116. 207
Adulteria niſi puniantur, quid ſequitur. 116
Adulterum occidenti marito parcitur. 25
Aduocati laus. 121
Aduocati medicis poſtpoſiti. 141
Aduocatio. 242
Aduocatorum officium. 13
Aëris intemperies. 280
Aedificiis noxię arbores euellantur. 118
Aedificandi facultas. 90
Aedificia incolis reſtaurantur. 90
Aedificandi ius permiſſum. 88
Aedificia collapſa inſtauranda. 50
Aedificiorum laus. 148
Aeolius ſonus. 51
Aequabilis commerciorum ratio. 120
Aequabilis iuſtitia. 61
Aequabilis ordinatio. 71
Aequalis iuſtitia. 115
Aequalitas vicaria. 194
Aequum eſt ſuum cuique laborem proficere. 46.
Aequitas & arma Rempub. cuſtodiunt. 82
Aequitas. 92
Aequitas naturalis. 159
Aequitas principis. 219
de Aequitate proficitur potius, quàm de rapacitate. 245
Aequitas redhibitionis. 17
ad Aequitatis iura rectè deligitur ſacerdos. 35
Aequitas mera. 61
Aequitas principis in remiſſione tributorum. 71.
Aetas idonea ad res tractandas. 25
Aetas nec ſuſpecta, nec generatio extranea. 68
Affectans famam, pecuniam neglexit. 60
Affectus coniugalis. 36
Affectus genialis matrimonij. 61
Affinitas regia. 227
Afflictis ſuccurrendum. 94
Afflicti funerib. ne expilentur facultatib. 63
Afflicto ſubſtracta defenſio. 73
Aegypti pyramides. 155
Aegris non vna ſalus. 263
Agapita abducta ab alieno viro. 35. 36
Ager Monialium releuatus ob ſterilitatem. 230
Agricolæ labor. 119
in Agris & vrbe viuere. 162
de Agri vtilitate viuitur. 165
Agrimenſoris vtilitas. 78
Alacritas mentis adiuncta facultati bene dicẽdi. 236.
Albedo. 264
Alamannorum fuga. 282
Alaticus. 275
Alarici factum in direptione vrbis. 275
Alba linea. 76
Alienatio vitanda. 268
Alienatio rerum ſolidum iudicium deſiderat. 36
Alienatio prohibita. 164
Alienis & exteris quatenus impendendum. 23
Alimenta curari iubentur famulo ægro imperatoris. 248
Alpha. 255
Alpes. 189
Aluei concordiæ. 55
Aluei Tyberini duo meatus. 162
Amalafrida occiſa. 193
Amalaſuenthæ laus. 218. 221
Amali. 216
Amalus. 250
Amalorum genus. 170

Ambitionem calcare. 142
Ambitio inimica iuſtitiæ. 231
Ambitus omnis tollatur ab Eccleſia. 205
Ambitus vtilis laudis per augmenta virtutis. 163
Ambitus honeſtus. 198
quæ Amamus ſtudioſiùs, cuſtodimus impenſiùs. 28
Amicitia Imperatoris dignus. 5
Amicitiæ ſacræ genius. 27
Amicitiam cum Iuſtiniano confirmat Theodahadus. 226
Amicitia eo certior quo antiquior. 216
Amici medij. 35.56
Amiſſa reſtituantur. 63
Amor parentum in feris. 37
Amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis. 25
Amore, non vi tranſactum. 125
Amor & beneuolentia in principem. 247
Amplitudo Romæ. 258
Amphion. 51
ex Amphitheatri ruinis refecti muri. 75
Amphitheatri forma. 123
Anaſtaſius laudatur à Theoderico. 5
Anaſtaſij imperiũ exẽplar optimi dominatus. 5
Animalium quorundam ſolertia. 75
Anni temporum vices. 279
Animi index, frons. 178
Animi index, oratio. 134
Anim^9^ minimè audax, cura diuerſa impedic^9^. 15
Animus ad laborem paulatim aſſueſcendus. 26
Animus audaciam non præſtat, cum virtus corporis abeſt. 71
Animi generoſi eſt optare quod eſt ſummũ. 32
Animi natura vultu proditur. 57
Annibal ſe veneno perdidit. 73
Annona comparata. 216
Annonæ. 265
Annonæ illationes. 273
Annona aucta cum ſtipendiis. 202
Annonæ præſtandæ militibus. 34
Annonæ caritas in Gallia. 82
Annonæ militum moderatæ. 144
Annui iudices. 208
Antenorea terra. 50
Antiqua conſiſtoria. 122
Antiquitatis inuento delectari. 33
Antiquitas rudis. 99
Antiquitas rerum moderatrix.
Antiquitas innouata temporib. Theoderici. 100
Antiquorũ imitator, modernorũ inſtitutor. 99
Apochæ arcariorum. 267
Apoſtolicæ ſedis dignitas. 241
Apoſtolicæ ſedis honos. 186
Aquæ ſulphureæ & ſalſæ vis. 49
Aquarum indagandarum ratio. 78
Aquæ dulces quæ. 79
Aquis irriguis abundat Roma. 79
Aquæductus & fontes Rom. 90
Aquæ perennes 49
Aquarum calidarum vſus. 49
Aquę mundæ in quib. fit purpura. 6
Aquarum ſapores. 79
Aqua puriſſima. 192
Aqua medetur ægris. 49
Aqua cœnoſa. 272
Aquarum vtilitas. 119
Aqua quàm neceſſaria. 119
Aqua fluens. 189
Aqua interdictus. 189
Aquarum formæ. 150
Aqua virgo. 150
Aqua in vrbem tranſmiſſa ab Appio Cæco. 150
Aqua puriſſima. 192
Aquila. 184
Aquilæ pulli. 25
Aquilæ. 189
Arbiter. 180
Arbitri. 97
Arbitri partes. 212
Arbiter inæqualis. 277
Arbores fabricis noxiæ. 150
Arbores ędificiis noxiæ, euellantur. 118
Arcana naturæ. 191
Arca vicarianæ ſedis. 42
Arcæ arbiter. 13
Arcæ marmoreæ ad ſepulturam. 63
Arcanum cancellarij. 144
Arcanum principis. 173
Arcana principum cælanda. 81
Arcariorum apochæ. 267
Archiatri dignitas, & officium. 141.142
Archimedes. 149. eius ſphæra. 19
de Architecto faciendo ad præfectum vrb. formula. 155
Ardor amicus vndis. 49
Arduum, inter multos prouidentes dicere. 199
Arelate. 174
Arelatenſ. murorum inſtauratio. 72
Arenariorum deſcriptio. 123
Arena ſterilis. 98
Argonautæ. 110
Argumentum rectè adminiſtrati imperij. 48
Aries. 119
Arithmetica. 12
Arma comparata ad ſalutem. 228
Arma bene conficere ad quid conducat. 186
per Arma filius. 167.173
Armata manus. 146
Armata defẽſio foris, intus trãquilla ciuitas. 226
Armorum vſus in prouinciis. 146
de Armorum factorib. formula. 156
in Armis non peccandum. 156
Arma ſine læſione. 214
Armorum dono datorum laus. 101
Arma & literæ. ibid.
Arma Remp. tuentur, æquitas cuſtodit. 26.82
Arma diſtribuenda quando. 26
Armis & legib. prouinciæ defenſæ. 84
Arena ſterilis. 98
Arenæ fertiles. 99
Ars magna, contra artifices loqui. 34
Ars innocens. 196
Ars prodiga. 155
Artes præmium alit. 205
Artes & præſtigię fugacis. 181
Artifices nauigandi. 110
Artis Medicæ laus. 141
Artium præmia. 155.149
Artium omnium bonarum mater, pax. 5
Aſſis tributarius. 275

Aſtenſis

Aſtenſis ciuitas. 251
Aſtrorum curſus finitus. 256
Atheſis. 74
Athalaricus bellum minatur. 193
Athenæ, ſapientum ſedes. 272
Attila potens. 54
Auari iudices. 144
Auaritia malorum omnium radix. 93
Auaritia nobilem virum dedecet. 94
Auaritia. 246.261
Auctoritas Papæ & ſenatus Rom. 227
Auctoritatem ſermo nō habet qui non iuuatur exemplo. 246
Auctor facinoris puniendus. 61
Audaces metus comprimit. 98
Audacia non maneat impunita. 17
Audentes facit homines fiducia ſui. 32
Audax animus non eſt quando. 71
Auenio. 70
Aues nocturnæ. 151
Aues ad prædam natæ. 37
Auernus. 197
Auerſi ab aliorum morib. 156
Augmenti tributarij reſtitutio. 201
Auguſtus, mundi dominus. 76
Auiæ pietas maior in nepotes. 84
Aui eloquentia. 60
Auorum ſequi veſtigia. 269
Auraria functio. 43
Auraria penſio. 45
Aurea virga. 149
Auri coquendi vis. 195
Auri quærendi honeſta ratio. 196
Auri puritas. 268
Auri vis. 195
Auri & argenti repertores. 92
Auro ferrum imperat. 65
Aurum vbi ſumitur, gladius conditur. 146
Aurum contemnatur, vbi eſt conſcientiæ præmium. 125
Aurigæ menſtruum. 76
Auriga laudatur. 76

B

Babylonici muri. 155
Baiæ. 277
Baiana ocia. 197
Baianum lauacrum. ibid.
Baſiliana familia. 180
Beatorum harmonia & fœlicitas. 52
Bella moderato peracta fine. 53
Bellandi ars tempeſtiua vt ſit. 26
Bellatorum exercitatio. ibid.
Belli diſſuaſio. 54
Belli inteſtini diſſuaſio. 66
Bellis aſſuetos, legibus viuere Romanis. 159
Bellorum ne ſint flabella quædam. 56
Belluæ omni modo ſuam copulā defendunt. 25
Belluarum vita. 119
Bellum, conſilium atrox, crudele præſidium, ferina concertatio. 22
Bellum inteſtinum, fugiendum. 64
Bellum minatur Athalaricus. 193
Bellum quando vtile. 54
Bellum vnde nomen habet. 22
Beneficentia perfecta, quæ. 89
Beneficia eccleſiis collata, non adimenda, ſed cōfirmanda. 89
Beneficia gratuita. 212
Beneficia indulta, ab improborum vindicanda calumniis. 72
Beneficia non occultanda. 205
Beneficia ſunt quæ regna ſublimant. 59
Beneficij auctorem agnoſcere. 172
Beneficij confirmatio. 87
Beneficiis principis qui digni. 207
Beneficiis publicis etiam exteri obligandi. 261
Beneficium æternum. 164
Beneficium lectionis. 237
Beneficium dici non poteſt vbi nulla ſentitur vtilitas. 44
Beneficium magnum, ſuaue principis colloquiū meruiſſe. 229
Beneficium nemo vendat publica collatum dignitate. 265
Beneficium non præſtatur inuitis. 25
Beneuolentia & amor in Principem. 241
cum Beſtiis decertare. 123
Biga. 76
Bini & terni. 158
Binorum & ternorum exactio. 157
Boethij laus. 29
Bona certa quæ fidem ab initio trahunt. 38
Bona conſcientia non eſt ſine præmio. 245
Bona deducto ære alieno intelliguntur. 166
Bona meritis adiuncta. 121
Bona pacis quanta. 5
Bonæ res citiſſimè appetuntur. 251
Bona poſt hominem manent. 32
Bona ſuis cum fructibus coniuncta. 7
Boni viri, accendendi ad res præclaras. 38
Bonis iiſdem digni. 102
Bonorum omnium breuis eſt definitio. 182
Bonos inſectatur inuidia. 231
Bonū amiſſum dum quæritur, plus amatur. 178
Bonum eo melius quò laborioſiùs quæritur. 213
Bonum iubere & efficere. 281
Bonum non eſt quod nimium eſt. 217
Bonum ſuis aptum locis. 112
Bonus & verax conſultor. 173
Boum commutatio. 75
Breuitas perſpicua. 121
Brutij. 195.258
Brutiorum ciuitas. 189
de Brutiorum ciuitate incolenda. ibid.
Brutiorum terra. 195
Bulgares. 183
Burgundio. 189
Burgundiones profligati à Gothis. 281
Burgundionum regi mittit horologium Thedericus. 29.30

C

Cadauerra, futta non ſentiunt. 133
Cadauerum cura. ibid
Caduca bona, ſeu vacantia. ibid.
Caduca fiſco cedunt. 113
Caducum. 202
Cædes. 208
Cædis inconſultæ pœna. 73
Calamitas de medicina creuit. 164
Calamitas dubia non inſpecta. 98

Calculis Palamedicis occupari. 190
Calendæ Martiæ. 187
Calumniam inferre priuatis compendiis. 34.
Campania Rauennæ. 277
Cancellarij arcanum. 244
Cancelli. 244. 254
Cancellos agere. 262
Candidati commendatio. 181. 184. 227. 177. 14. 17. 32. 60. 211. 81. 212.
Candidati commendatoria. 103. 122. 213. 173. 180.
Candidati familia. 60
Canonicæ epiſtolæ. 253
Canonicaria fides. 56
Canonicarij. 270
Canonici ſolidi. 24
Canon telonei. 120
Canon tranſmarinus. 120
Capitolium. 149
Caprarius mons. 273
Carceris inſtar eſt, porta ſemper clauſa. 160
Carpento vectus præfectus vrbi. 129
Carpento vehi. 138
Cartarij. 185
Caſæ fiſco vindicatæ. 85
Caſſiodorus quib. cauſis epiſtolas edi curarit. 1
Caſſiod. quæſtura. 1
Caſſiodori abſtinentia a muneribus capiundis & venalitate honorum. 262
Caſſiod. animus alienus à ſordibus & lucri ſtudio. 7
Caſſiod. de anima liber. 237
Caſſiodoro Fœlix coadiutor. ibidem
Caſſiod. incorrupta iudicia. 66
Caſſiod. integritas. ibid.
Caſiod. integritas & incorruptus animus in iudiciis ferendis. 7
Caſſiod. iuſtitia. 8
Caſſiodori laudes. 66
Caſſiod. patricij laus. 20
Caſſiod. ſtudium & labor in compeſcendis hominum fluctuantium animis. 7
Caſſiod. ſumma fides in Theoderico initio ſui imperij. ibid.
A Caſſiodoro cohibiti & perſuaſi Siculi ne rebellarent. 7
Caſſiod. Comitatus collatus. 66
Caſſiod. patriciatus dignitas collata. 8
pro Caſſiodoro Theoderici epiſtola ad Senat. Rom. 8
Caſſiodorus Brutiis & Lucaniæ præfectus à Theoderico. 7
Caſſiod. deprecatur eloquentiæ defectum. 3. & 237.
Caſſiod. excuſat doctrinæ tenuitatem. ibid.
Caſſiod. honeſtatus magiſtratu à principe. ibid. & 8.
Caſſiod. iudex inculpatus. 7
Caſſiod. laudatus certatim ab omnibus ob patientiam laborum. 7
Caſſiod. modeſtia peruenit ad patriciatum. 8
Caſſiod. quomodo gradatim ad ſummos honores peruenerit. 7
Caſsiodororum familia laudata. 9
Caſtitas viuentiũ, ſecũritas mortuorũ, cui magiſtratui commiſſa. 135
Caſtra principis, horrea referta. 282
Caſtri muniendi tempus. 15
Caſus non ſibi debet aſcribere, quæ conſilij librat examen. 18
Caſu ſubductum reparare conſilio, principis eſt. 88
Catenæ. 259
Cato ſuorum temporum. 33
Caueæ abſidiatæ. 99
Cauſæ rerum obſcuræ. 211
Cauſa Magorum quibus data. 87
Cauſarum copia, ex inopia iuſtitiæ. 208
Cauſarum leuium graues exceſſus. 21
Cauſarum modi iure ſoluendi. 144
Cauſa verbis potius, quàm armis tractetur. 64
Cautio. 165
Cautio habitandi vrbem. 190
Cautio prudentem arguit. 184
Cautio vel neceſſaria, vel non ſuperflua. 74
Celeritas à quo exigitur, non eſt magnis ponderibus opprimendus. 104
Celeritas ſumma. 109
Celeritatis in ſcribendo incommoda. 1
Cenſitores. 201
Cenſoria grauitas. 165
non Cenſor, ſed laudator. 245
Cenſus deſcriptus ſub Auguſto. 78
Cenſus immunitas data. 889
Cenſus impoſitus ſine iuſsione. 107
Ceres. 189
in Certis non eſt dubitandi locus. 211
Ceſpitis diuiſio. 39
à Chaldæis Geometria. 77
Chaldaicæ notæ. 76
Chamæleon. 117
Charta. 257
Chartæ inuentæ vtilitas. 257
Chartarum vſus. 258
Chlamis. 143
Chordæ muſicæ vnde nomen ſortitæ. 82
Chriſtianis temporibus magiæ ſtudere, nefas. 87
Ciborum ratio. 141
Cingulum ocioſum. 136
Circenſium venatorum doli. 113
Circus. 77
Cithara. 52
Citharœdus dono datus. 53
Ciues nec legibus opprimendi, nec caritate cõſumendi. 1533
Ciues Romani. 249
Ciuiles veſtes. 146
Ciuilia munera. 190
Ciuili iure viuere. 148
Ciuilis pauor non bellicus. 146
Ciuis eſt nobiliſſimi patriæ ſuæ augmenta cogitare. 519
Ciuitas Aſtienſis. 25
Ciuitas intus tranquilla, foris armata defenſio. 226
de Ciuitate Brutiorum incolenda. 189
Ciuitatis cuiuſlibet defenſoris formula. 153
Ciuitatis cuſtodi fiditur. 160

Ciuitatis

Ciuitatis facies ornanda. 165
Ciuitatis ius qui non habēt, remouentur ab obſoniis principis. 269
Ciuitatis ornatus. 88.87
Ciuitatis præconium. 57
Ciuitatis Rom. affectus gloria ſingularis. 140
Ciuitatum facies ornata magiſtratibus. 144
Ciuitatum facies pulchra. 189
Ciuitatum neruí. 167
Ciuitatum nerui. 167
Clariſſimum, dici magnum. 272
Clauſtra maris. 72
Clementia principem decet. 72
Clementia principis. 206
Clerici ad Epiſcopum remittuntur. 12
Cloacarum cura. 188
Cloacarum opportunitas. 189
Cloaca vrbis. 67
Coactè quæ non præſtanda. 273
Codicilli Senatoriæ dignitatis. 88
Cœli harmonia. 52
Cogitata præclarè, ſi non bene agantur, ingrata ſunt. 109
Cognitio linguarum. 238
Cognitores. 203
Cognitor pro iudice. 147
Cohortatio ad concordiam. 224
Colla libera ſeruili iugo premere. 188
Collata præfectura. 65
Colloquium imperatoris. 64
Colloquium ſuaue principis meruiſſe, magnum beneficium. 229
Colores quatuor factionum. 76
Color muricis & purpuræ. 6
Coloſſus, ſignum ſolis æneum Rhodi. 188
Comes priuatarum parens publicus. 135
ad Comitatum lis reuocata. 94
Comitatus aduocatorum ſtipantium. 129
Comitatus collatus. 64
Comitatus iuſtitiæ. 97
Comitatus iuſtitiæ. 108
Comitatus principis. 116
Comitatus principis quo hominum genere cõflatus. 64
Comitem venire ad ſe iubet Theodericus. 6
Comiti pœnas minatur, ſi tardarit officium facere. 6
Comitis Cypriani laus. 121
Comitis moderatio. 146
Comitiuæ formula formarum vrbis. 149
Comitiuæ formula portus vrbis Rom. 152
Comitiuæ formula ſacrarum largitionum. 131
Comitiuæ Gothorũ formula per ſingulas prouincias. 147
Comitiuæ officium. 6
Comitiuæ patrimonij formula. 133
Comitiuæ primi ordinis formula. 136
Comitiuæ priuatorum formula. 132
Comitiuæ prouinciæ formula. 146
Comitiuæ Rauennatis formula. 154
Comitiuæ Romanæ formula. 154
Comitiua collata. 38
Comitiua collata Venantio ibid.
Comitiua Dalmatiarum & Suauiæ.
Comitiua domeſticorum. 175
Comitiua formarum commiſſa. 150
Comitiua patrimonij. 80
Comitiua primi ordinis. 137
de Comitiua principis militum formula. 146
Comitiua priuatarum. 60
Comitiua ſacrarum largitionum. 121
Commeatus ob morbum. 231
Commeatus quadrimeſtris. 64
Commẽdatio ad Senatum pro receptione quæſtoris. 220
Commendatio candidati. 222.177.180.181.184. 81.112.60.14.27.32.211.
Commendatio patritij. 57
Commendatoria candidati. 173
Commendatoria ſui ipſius ad Senatum. 237
Commendatur imperatori negotium Eccleſiæ Rauennatis.
Commercia. 145.158
Commerciorum æquabilis ratio. 120
Commercium ſalis. 132
Comminatio. 98
Comminatio mulctæ. 273
Comminationes iudicum. 256
Commoda. 155
Commoda calamitatibus acquiſita. 48
Commoda donatiui. 85
Commoda ſolemnia. 246
Commodum cum modo. 202
Cõmodum grande paciſci cum indigẽtibus. 82
Commodum monitoris. 156
Commodum ſentire debet qui ſentit onus. 43
Communio dignitatis. 216
Communio ſui luminis. 178
Comœdia. 100
Compendia iniuſta. 43
Compendia iuſta non negligere. 113
Compendium & diſpendiũ, vocabula vnde. ibi.
Componitur orbis regis ad exemplum. 60
Compulſor. 196
Compulſores exigant tributum moderatè. 267
Conceſſio loci publici. 165
Conchiliorum qualitas non mutatur. 6
Concordia. 228
Concordiæ aluei. 55
Concordiæ mutuum iuramentum. 171
Concordia ea quærenda, cuius amore proficitur. 5
Concordia etiam inter abſentes. 221.
Concordia gruum. 194
Concordia fratrum. 179
Cõcordia omnium ordinum, regis magna laus. 18.
Concordia quæ debeat eſſe inter Reſpub. oriẽtis & occidentis. 5
Concordia regum diuitum. 102.217
Concordia ſciſſa, ſarcienda. 22
Concubinatus. 207
Concubitus proximorum prohibitus. 166
Concurſationes iudicum non ſunt oneri prouincialib. ſed compendio. 108
Conditio curialis. 39
Conditione cognoſcitur quid deceat. 60
Conditur gladius vbi aurum ſumitur. 146
Conductores. 120
Conductores maſſarum. 265
Confirmatio beneficij. 87

Confirmatio ll.anteriorum. 208
Conflictus pernicioſus. 56
Conflictus terribilis,ſi non ſit aſſiduus. 54
Confluens. 271
Confuſio vnde. 159
Coniugalis affectus. 36
Coniugij nexus habendus in honore. 36
Coni ugij pudor. 35
Coniunx regiæ ſtirpis. 221
Conſcientia. 144
Conſcientia bona non eſt ſine præmio. 245
Conſcientiæ bonæ præſentiam expetere, iuſti principis eſt. 162
Conſcientiæ bona propoſita. 213
Conſcientiæ magna vis. 273
Conſcientia læta quæ meritis prouehitur. 181
Conſcientia probatur eius cui iudicia committuntur à principe. 89
Conſcij furum & raptorum. 120
Conſcius ſui,facilè alieni abſolutor eſt. 236
Conſenſus vnus & voluntas omnium. 57
Conſilia prudentum ad finē perduci debent. 90
Conſilio reparare caſu ſubductum,principis eſt. 85.
Conſilium poſt euentum erroris. 125
Conſiſtoria antiqua. 122
Conſiſtorium aulicum. 131
Conſobrini. 166
Conſolatio lugentium. 63
Conſors regni. 217
Conſtantia virtus amabilis. 81
Conſtitutiones ſeruatæ quid præſtent. 33
Conſuetudini parendum. 62
Conſuetudo non omnis probanda. 147
Conſuetudo peſſima veritatem deſpicere. 55
Conſularia inſignia. 126
Conſularis nomen. 148
Conſularitatis formula. 142
Conſularium inſignia. 126.
Conſulatus dignitas datur. 210
Conſulatus expenſæ. 135
Conſulatus faſtigium dignitatum. 32
Conſulatus Fœlici collatus. 31
Conſulatus formula. 126
Conſulatus laus ibid.
Conſulatus teſtis bonæ diſpenſationis. 32
Conſulendum famæ magiſtratui. 147
Conſules annis nomen dant. 126
Conſul Fœlix, laudatur. 31
Conſulis nomen. 142
Conſultandum maximè cum neceſſitas vrget. 278.
Conſultor bonus & verax. 173
Conſulum & aliorum iudicum differentia. 126
Conſulum liberalitas. 70
Conſul vnde dictus. 126
Contemptus non ferendus. 36
Contentio parua de verbis. 54
Continentia ſingularis. 60
Continenti principi nulla ratione placitura rapacitas. 108
Contractus qui reſcindendi. 35
Contraria contrariis curari. 182
Contumaces multentur. 17
in Conuictos pœna ex lege. 88
Conuitia nou patiunt gaudium, nec de lætitia procreantur. 22
ex Copia faſtidium. 250
Corallici pelagus. 198
Corda longa pace molleſcunt. 54
Corda montium. 50
Corporis laceratio. 249
Correctio accelerata melior. 61
Coruini. 222. 184
Creatio quæſtoris. 219
Credi non debet falſò contra fidem publicam ſupplicanti. 73
Credulitas. 94
Criminis notio delegata. 89
Crudelitas repreſſa. 65
Culmen vrbanum, 90
Culpa caret qui imperata perfecerit. 263
Culpæ genus,non feciſſe quod ſanum. 57
Culpa legibus coërcenda. 22
Culpas hominum excidio fabricarum vindicare. 98
Cultus maior morum, dum creſcunt deſideria præmiorum. 163
Cum chamyde ſalutari. 138
Cunctator eſſe debet,qui iudicat de ſalute. 146
Cupiditatem non impleſſe quod voluit. 47
Cura cadauerum. 133
Cura dignitatũ duarum glorioſa,ſed laborioſa cuſtodia. 132
Cura eius qui laborat podagra. 252
Curæ palatij formula. 148
Cura hominum. 75
Cur annua dignitatum ſucceſſio.
Cura principis. 193
Cura principis erga ſubditos. 243
Cura rationalium. 132
Curarum moles pulcherrima. 128
Cura ſalutis propriæ omnib.animantib.inſita. 260.
Curatoris ciuitatis formula. 153
Curatoris Reipub.officium. 153
Cura vnica. 210
Cura vrbis. 67
Curiæ proprium eſt quodcunque videtur præcipuum. 33
Curiales. 194
Curiales,minor Senatus. 40.128
Curiales oppreſſi. 43
Curia libertatis. 214
Curialis conditio. 39
Curialium minor Senatus. 40.128
Curialium prædia non licet emere. 194
Curia,ornamentum eſt ordinum cæterorum, vt arx eſt decus vrbium. 14
Curia Senatoribus ornanda. 137
Curis duabus ingenium non implicandum. 210.
Curſuale miniſterium. 104
Curſus aſtrorum finitus. 256
Curſus cuſtodia. 21
Curſus Iouis ſtellæ. 279
Curſus Lunæ. 256.& 279
Curſus Saturni. ibid.
Curſus Solis. ibid.

Curſus ſyderum certus. 279
Cuſtodia diſciplinæ quid faciat. 265
Cuſtodia in neceſſitate vtilis. 87
Cuſtodia littorum. 145
Cuſtodia Reipub. neceſſaria. 104
Cuſtodi ciuitatis fiditur. 160
Cuſtos. 259
Curullis ſella. 126
Cyclades. 278
Cyclopes inuentores fabricarum. 149
Cypriani natale.
Cyprianus ad ſacrarũ largitionum dignitatem euectus. 122
Cyri domus. 155

D

DÆdalus. 30
Damna quemque ſua reſpiciant. 85
Damna ſæpe plus affligunt quàm ſolent nudare naufragia. 87
Damnis preſſi reficiendi. 92
Damnis reprimuntur ſcelerati. 84
Damnum ab exercitu datum ſarcitur. 35
Damnum grauiſſimum in pulchritudine ſingulari. 154
Damnum non afferre, fœlicitatis eſt. 106
Danubius. 239
in Dardanariospanitij ſpeciem ſibi vindicantes. 196.
Dorius tonus. 81
Dauidis lyra. 52
Dauidis Pſalterium. ibid.
Debere, graue eſt. 268
Debitis alterum prægrauare, magni peccati genus. 85
Debitoris fiſci addicta bona. 105
Debitoris fruſtratoris inconſtantia & vanitas notatur. 117
Debitum alterius perſoluere nemo cogendus. 83.
Decij. 184. 210
Decij, glorioſa morte fœlices. 57
Decoctor Frontoſus. 117
Decorem veterum fœdantes. 154
Decuriarum rector. 111
Decurionum prædia. 166
Decurionum Senatus. 112
Decus multiplex. 57
Dedecus proprium, ſcelus alienum. 36
Defenſio afflicto ſubſtracta. 73
Defectus veteres innouandi, & noua vetuſtatis gloria veſtienda. 155
Defectus negotij quid arguat. 90
Defenſio foris armata, intus tranquilla ciuitas. 226
Defenſio non eſt, quæ præſtatur inuitis. 120
Defenſio magiſtratus non miſcenda priuatis negotiis. 33
Defenſor qui propriè. 214
Defenſoris cuiuſlibet ciuitatis formula. 153
Defenſio violenta, ſubmouenda. 88
Definiendi à duobus Senatoribus ſpatium. 46
Degeneraſſe à prioribus pudor eſt. 28
Dei contemptores magi. 87
Delatores reiecti. 179
Delicta ſumma, imprimis vindicanda. 37
De legatis idonei magiſtratus. 65
Delegatus iudex. 108
Delictum fugiat doctrina. 60
Delphines. 75
Denarius numerus. 12
à Deo quicquid boni eſt proficiſci. 234
Deportatio. 206
Depoſitum ſub chyrographo. 91
Deſcriptio calidi fontis. 48
Deſcriptio equorum. 80
Deſcriptio lactis. 269
Deſcriptio podagræ. 231
Deſipere interdum expedit. 77
Deuectio tritici. 71
Deus odit ſuperbiam. 55
Diademata cuſtodire, maius quàm cellam vinariam. 27
Diana ſeu Proſerpina cui Herebo præfecta. 123
Dianæ ſacrificia truculenta & ſanguinaria. ibid.
Dianæ templum Epheſi. 155
Diana triformis. 123
Diapaſon. 51
Dicendi primarius. 112
Dictationes. 177
Difficile ſeruare modum ei qui multum poteſt. 138.
Difficile ſuſpectis gentibus præeſſe. 118
Difficilia quæ pulchra. 266
Digna præſtanda bene meritis. 81
Dignis collata præmia. 256
Dignitas æſtimanda ex labore. 154
Dignitas conſulatus datur. 210
Dignitas de publica largitate. 131
Dignitas nec minutionẽ patiatur, nec exceſſum. 144.
Dignitas nulla minor. 222
Dignitas vnaquæque eſt qualis adminiſtrantiũ voluntas. 138
Dignitas purpurea. 193
Dignitas ſedis Apoſtolicæ. 241
Dignitates interdũ moleſtas faciunt labores aſſidui. 136
Dignitates laborum. ibid.
Dignitates non ſolis diuitibus conferendæ. 135
Dignitatibus aptæ perſonæ. 80
in Dignitatibus qui præferendi. 135
Dignitatis Senatoriæ codicilli. 88
Dignitatis inſignia. 142
Dignitatis communio. 216
Dignitatum duarum glorioſa cura, ſed laborioſa cuſtodia. 132
Dignitatum ſucceſſio cur annua. 147
Digno quod creditur, multis collatum eſſe ſentitur. 239
Dilatio tributi. 262
Diligentia. 154
Diligentior eſſe debet qui ſequitur. 183
Diluuium Nili. 77
Direptiones poſſeſſionum coercitæ. 188
Diruta inſtaurare confert. 67
Diſciplina domeſticorum Regis. 219
Diſciplinæ cuſtodia quid faciat. 262
Diſciplinæ exercitatio. 265
Diſciplinam non poteſt ſeruare ieiunus exercitus. 84

Diſciplinam veterum ſeruandam vult Theodetic. 22
Diſciplina quæ non dicenda. 247
Diſcordiæ ſemen tollendum. 22
Diſpendium à compendio. 36
Diſpendium & compendiũ, vocabula vnde. 161
Diſputationes ſedare. 142
Diſſuaſio belli. 54
Diſſuaſio inteſtini belli. 65
Diſtributor non donator. 775
Diuidua dignitas. 36
Diuinitatis ſimilitudo eſt, præterita ſemper habere præſentia. 113
Diuiſio ceſpitis. 39
Diui Cypriani natale. 191
De doctrina colloqui, ſemper gratum. 53
Doctrina delictum fugiat. 6●
Doctrinæ laus. 198
Doctrinę literarúmque laus. 69
Doctrina recondita. 213
Doctrina ſacerdotum. 70
Doctum eligere. 50
Dolēter amittitur qui ad curandas delicias poſſidetur. 109
Doli venatorum circenſium. 123
Dolorem occultare difficile. 42
Domini natalis dies. 252
Domini rerum. 266
Dominis reſtituuntur fugitiui. 72
Dominium paludis exſiccatæ reſtitutum. 46
Domino vidente ſeruire. 274
Domus donatio confirmata. 187
Domus eccleſiæ Romanæ data, deinde tēporis quadam præſcriptione vſurpata. 72
Domus talis, qualis dominus. 149
Dona cur offerantur. 30
Dona laxata à Principe ſuſceptis augmentis. 48
Dona priora commendantur poſterioribus. 31. 32.
Dona ſine diſpendio. 267
Dona ſolemnia. 124
Donatio domus confirmata. 187
Donationes liberæ ſunto. 207
Donatiui commoda. 85
Donatiui priuatio. 165
Donatiuum. 114
Donatiuum & annona. 109
Dromanarij reparati. 85
Dromones. 109
Dromones naues ædific. ibid
Druentia. 71
Ducatus Retiarum formula. 148
Ducis eſt, nullam vt violentiam fieri patiatur. 13
Dupli pœna. 89

E

Eccleſiæ aſylum. 36.72
Eccleſiæ data immunitas per Theodericum. 20.
Eccleſię collata beneficia non adimenda, ſed cōfirmanda. 87
Eccleſiæ imprimis patrocinandum. 72
ab Eccleſiaſticis abſit virorũ electione pecuniæ datio. 203
Eccleſiaſticis inſtitutis viuere. 186
Eccleſiarum immunitas. 45
Eccleſiæ Romanę domus data, deinde temporis quadam præſcriptione vſurpata. 72
Eccleſiaſtici cur, & quatenus tutandi. 45
ab Eccleſia tollatur omnis ambitus. 205
Eccleſiis ablatarum poſſeſſionum reſtitutio. 86
Echeneis, remora. 24
Echini. 75
Eclipſis. 279.29
Edictale programma. 164
Edicta Theoderici confirmantur. 203
Edicti regij vis. 208
Edictorum regiorum quæ ratio. 206
Edictum de pretio rerum vænalium. 248
Edictum in peruaſores. 206
Edictum in Senatu recitetur ac proponatur. 208.
Edictum propoſitum. 231.283
Edictũ quo populi electio confirmatur in quinquennium. 231
Edictum triginta diebus in conuētibus promulgetur. 209
Educatio liberorum. 211
Educatio mollis filiorum. 37
Educatio ſub optima matre. 58
Egentes leuare regium eſt. 48
Egregium eſt fœlicem feciſſe. 59
Electio Papæ abſque pecunia. 205
Electio principis. 210
Electio regis Gothorum. 215
Electio pura & ſimplex. 205
Electio magiſtratus idonei. 244
Elementorum contrarietas. 49
Elementorum ſocietas. ibid.
Elephantum æneorum ſigna. 232
Elephantum in bellis vſus. 233
Elephantum gratitudo. ibid.
Elephantum ruinæ. 232
Eligendus vnus, cui reliqui pareant. 159
Elogia magnifica. 56
Elogium vrbis Rom. præclarum. 82
Eloquentia. 81.209.219.181.182
Eloquentia aui Argolici, præf. vrb. 60
Eloquentiæ actio. 81
Eloquentiæ laus. 177
Eloquentiæ vis. 130 69
Eloquentia grata & iucunda. 176
Eloquentia in quæſtore. 178
Eloquentia Romana. 220
Eloquentia Rom. nihil ſuauius. ibid.
Emendatio malarum rerum. 68
Emolumenta cur iudicibus à principe data. 148.
Emphiteuſis à negligente reuocata. 41
Emptio ſpecierum principe comparante. 176
ὁ ἐνεχόμενος. 69
Encomium indulgentiæ. 259
Enſes Vulcani. 101
Epheſi templum Dianæ. 155
Epiſcopatus electio. 178
Epiſcopi. 149
Epiſcopis data innocentiæ adminiſtratio. 242.
Epiſcopus falſò accuſatus abſoluitur. 11
Epiſtolæ canonicæ. 253
Epiſtolæ committi omnia non poſſunt. 6
Equi abacti. 191

Equi ad continuos curſus conſtituti. 21
Equi curſuales publicis vſibus, non priuatis inſeruiant. 97
Equorum deſcriptio. 80
Errantium votum improbatur, quanquam iis aliquid permittatur. 44
Erroris verecundia non formidanda. 129
Eruditis vitanda ruſticatio. 190
Erubeſcere qui nequeunt, ſaltem ſe per timorem contineant. 226
Euclides. 149
Eugenos. 182
Eue&ctiones publicæ. 248
Exactio geminata. 120
Exactio binorum & ternorum. 59
Exactionum tempora. 262
Exactio quæ probatur. 267
Exactores. 42.119.
Exactorum & aliorũ fraudibus occurritur. 119.
Exceptio perſonalis non affert præiudicium publico. 45
Exceſſus cur in initiis comprimendus. 85
Excubiæ tyrannorum. 263
Exempla præmiorum virtutes nutriunt. 38
Exempla quorum ſequenda. 147
Exẽplis vſi peſſimis, pœnis arceantur aſperis. 40.
Exemplo peccatur. 223
Exemplum commune omnium gentium, parcere principi. 53
Exemplum iudicij firmi. 61
Exemplum prauum ne fiat iudex. 16
Exercitatio rerum magiſtra. 26
Exercituales expenſæ. 71
Exercitui comparato quid prouidendum. 106.
Exercitui impenſus ſumptus. ibid.
Exercitus annona. 107
Exercitus. 220
Exercitus & prouinciarum cura. 38
Exercitus euocatur. 114
Exercitus ieiunus diſciplinam ſeruare non poteſt. 84
Exercitus tranſiens, dum irrigat, opprimit. 92
Exhibitio voluptarũ ſub quadam diſciplina moderanda. 152
Exilium ſex menſium. 73
Expeditionis tempus indicitur. 19
Expeditio vnde dicta. 15
Expenſæ. 262
Expenſæ exercituales. 71
Expenſæ litis. 207
Expenſæ quæ probandæ. 35
Expenſa rege digna. 50
Expoſtulatio de regis Geſaleci iniuriis. 124
Exteri etiam beneficiis publicis obligandi. 267
ab Extraneis laudari. 226
Extraneus non habendus qui bonarum artium eſt alumnus. 68

F

Fabricæ artifices. 149
Fabricæ Romanæ ciuitatis. 17
Fabricæ ſeruatę Theoderici cura. 19
Fabricarum inuentores Cyclopes. 149
Fabricarum mira effecta. 29
Fabricarum origo. 149
Fabricarum ratiocinia & opera publica.
Fabricarum ſeptem miracula. 155
Fabricis arbores noxiæ. 150
Facies campeſtris. 50
Facies ciuitatis ornanda. 165
Facies imperij decora. 148
Facinus omne auctores ſuos ſequitur, 36
Facta debentur abſenti. 242
Facta iuſtitiæ. 262
Factiones Praſinæ & Venetæ. 17
Factiones Praſinorum & Venetorum. 77
Factionum colores quatuor. 76
Factum Alarici in direptione vrbis. 275
Facultas ædificandi. 90
Facultatibus alienis parcendum. 111
Facundia. 122
Facundia armata. 176
Falſo credi non debet contra fidem publicam ſupplicanti. 73
Famæ aulicæ inſignia penes quæſtorem. 178
Famæ comas per aperta diſtendere. 103
Famæ conſulendum magiſtratui. 147
Famę reſtitutio. 73
Famam affectans pecuniam neglexit. 60
Fama regis quando proficit. 18
Famæ ſtudens ſe iudice nititur. 134
Fama viuit, qui moritura contempſit. 173
Familia Baſiliana. 180
Familia Candidati. 60
Familiæ & Senatus decor. 56
Familiare eſt hominibus extolli cùm ſe norunt æſtimari. 214
Faſces. 111.126.142.262.146.154
Faſces laborioſi. 154
Faſces nati è faſcibus, ſic honos ex honore. 13.
Faſces Romæ vrbis, vbi honores perpetui. 27.
Faſtidium ex copia. 38
Faſtidium præbet omne quod ſatiat. 64
Fauete linguis. 28
Fauor pro laborantibus. 11
Fauor & ſtudia populi. 145
Fauor populi in auguratione regis Athalarici. 171.
Fauor teſtamentorum. 112
Feræ. 189
Feræ copiam ſui omnimodè defendunt. 25
Ferrariæ. 66
Ferrariæ venæ. 65
Ferri laus. ibid.
Ferri vſus maximus. ibid.
Ferri vſus ad agriculturam. 265
Ferrum auro imperat. 65
Ferrum incruentum. 146
Fidem frangenti &c. 193
Fidem non fallere. 226
Fide princeps obligatus populo. 225
Fides eiúſque laus. 121
Fideiuſſor cogitur ad promiſſum exſoluendum. 73.
Fides neſcit cum morte deficere. 102
Fides probatis & exercitatis habetur. 112
Fides publica. 276
Fides referendarij. 139
Fiducia ſui audentes homines facit. 32

Figulinarum conceſſio. 41
Filij ſimiles parentibus. 211
Filiorum mollis educatio. 37
Filius paterni regni ſucceſſor. 168
Filius patri in quæſt. ſucceſſor. 102
Filius per arma. 80. 167. 173
Firmum quid eſſe debeat. 86
Fiſcalia onera. 245
Fiſci commoda. 93
Fiſci compendium legale ſeruandum. 16
Fiſci damnoque proficiunt. 20
Fiſci mala cauſa. 18
Fiſci nomine propoſita. 91
in Fiſci rebus moderatio. 16
Fiſci rebus præficitur idoneus. 18
Fiſco applicantur proſcriptorum bona. 91
Fiſco cedunt caduca. 113
Fiſco præfecti moderatus animus. 18
Fiſco vindicatæ caſæ. 85
Ad fiſcum qui debent eſſe deuoti. 85
Fiſcus Gothorum. 16
Fixi tituli Principis. 105
Flagitiũ, paucorum damno vindicandum. 116
Fluuius Caddua. 251
Fœcunditas herbarum. 248
Fœlicitas beatorum, & harmonia. 52
Fœlicitas in deo ſola quærenda. ibid.
Fœlicitas Principis ſubditos habere honeſtos & morigeros. 75
Fœlicitas ſine inuidia, magnum. 56
Fœlicitatis eſt damnum non afferre. 106
Fœliciter ſapit qui alterius periculo ſapit. 183
Fœmineus ſexus, mutabilis. 36
Fons limpidiſſimus deſcribitur. 192
de Fonte mirum. 190
Fontis calidi deſcriptio. 48
Fontis miraculum. 192
Fontium miracula. 191
Foris armata defẽſio, intus trãquilla ciuitas. 226
Fori vſus. 121
Formæ aquarum. 156
Formæ dignitas. 57
Formarum commiſſa comitiua. 150
Formarum vrbis comitiuæ formula. 149
Formula ad commendandos Comiti principes. 159.
Formula ad præfectum prætorio &c. 166
Formula adhortationis ad cancellarios & iudices 261.
Formula ad Præf. vrbi de Architeatro faciendo. 155.
Formula ad præpoſitum de armorum factoribus. 157.
Formula binorum & ternorum ſi per officium agantur 157
Formula clariſſimatus. 163
Formula Comitis Archiatrorum. 141
Formula Comitiuæ honorum ſcientiæ ordinis diuerſarum ciuitatum. 159
Formula Comitiuæ formarum vrbis. 149
Formula Comitiuæ Gothorum per ſingulas prouincias. 147
Formula Comitiuæ inſulæ Curritanæ & Celſinæ. 156
Formula Comitiuæ Neapolitanæ. 144
Formula Comitiuæ Patrimonij. 133
Formula Comitiuæ portus vrbis Romæ 150
Formula Comitiuæ prouinciæ. 146
Formula Comitiuæ Rauennatis. 154
Formula Comitiuæ Romanæ ibid.
Formula Comitiuæ Priuatarum. 132
Formula Comitiuæ primi ordinis. 136
Formula Comitiuæ ſacrarum legitionum. 131
Formula Comitiuæ Syracuſanæ ciuitatis. 144
Formula commentalis ad tempus. 162
Formula commonitorij &c. 158
Formula conſularitatis. 142
Formnla curæ Palatij. 148
Formula curatoris ciuitatis. 153
Formula de Architecto faciendo. 155
Formula de armorum factoribus. 156
Formula de Comitiua Principis militum 146
Formula de competitoribus. 165
Formula de cuſtodiendis portis ciuitatis. 160
Formula defenſoris cuiuſlibet ciuitatis 153
Formula ducatus Retiarum. 148
Formula de matrimonio confirmando, & liberis legitime conſtituendis. 164
Formula de referendis in ſenatu magiſtris ſcrinij. 137
Formula edicti ad quæſtorem. 164
Formula euocatoria quæ petenti conceditur. 162.
Formula euocatoria quam princeps dirigit. ibid.
Formula honoratis poſſeſſoribus & curialibus ciuitatis Neapolitanæ. 145.
Formula honoratis poſſeſſoribus & curialibus 159.
Formula illuſtratus vacantis. 135
Formula legatorum gentium diuerſarum. 167.
Formula Magiſtri Scrinij & Comitiuæ primi ordinis. 137
Formula notariorum. 138. 139
Formula patriciatus. 127
Formula præfecti annonæ. 14
Formula præfecti prætorio. 127
Formula præfecti vigilium vrbis Rauennatis. 151.
Formula præfecti vigilium vrbis Rom. 150
Formula Præſidiatus. 147
Formula Principatus vrbis Romæ. 161
Formula Principis Dalmatiarum. 158
Formula probatoriæ carthariorum. 165
Formula, qua cenſus releuetur ei qui &c. 165
Formula qua conſobrina legitima fiat vxor. 166.
Formula quæſturæ. 129
Formula, qua moneta committitur. 161
Formula, qua per codicillos vacantes, proceres fiant. 135
Formula rectoris prouinciæ. 143
Formula reſtituti minoris. 92
Formula referendariorum. 139
Formula ſpectabilitatis. 163
Formula tribunatus prouinciarum. 160
Formula tribuni voluptatum. 152
Formula tuitionis. 163
Formula vicarij vrbis Romæ. 138

Fortis

Fortis viribus. 107
Fortitudinis laus in Comite. 81
Fortitudo & æquitas Gothorum. 159
Fortitudo ſub otio nulla eſt. 19
Fortuna mutatur cum dominis. 32
Forum Mediolanenſ. 182
Forum Troian. 149
Franci victoriis nobilitati. 239
Frater in honore fratri ſuccedens. 179
Frater principis. 143
Fratris percuſſor pellitur finibus prouinciæ. 16.
Fraudes fieri legibus quando maximè non permittendum. 44
Fraus intoleranda. 269
Frigidum & ſiccum contraria frugibus. 279
Frons, index animi. 178
Fructu laboris non fraudandus induſtrius. 41
Fructus laborum dignis impartiendi.
Fructus induſtriales. 27
Frumentarij coacti vendere. 197
ad Frumenti commeatum. 243
Frumentum. 243
Fugacis artes & præſtigiæ. 151
Fures ſtatuarum. 154
Fur nocturnus. 151
Furores vitiorum. 242
Furta futura prohibere aut commiſſa concludere. 151
ad Furta quæ inuitent. 154
Furum nomen odioſiſſimum. 152
Fuſilis artis laus. 155
Fuſtuaria ſupplicia. 194
Fuſtuaria vltio. 141
Fuſtuarium ſupplicium. 149

G

Gallicæ prouinciæ iudex præficitur. 62
è Gallis Romani magiſtratus. 33
Gariſmatiæ & piſcinæ. 277
Gazæ Neptuniæ. 197
nec Genetatio extranea, nec ætas ſuſpecta. 168
Genere clarus ſplendeat dignitate. 38
qui generis neceſſitudine nobis iunguntur, præferendi. 265
Generis claritate qui prædicantur nō relinquēdi inglorij. 32
Generis & ingenij laus. 38
Generis dignitates elaboratæ longa ætate. 56
Generis ſplendore non inſoleſcendum. 210
Generoſi animi eſt optare quod ſummum eſt. 32.
Genialis thori macula. 25
Genius maternus. 238
Genſimundus Gothus. 173
Genribus ſuſpectis præeſſe, difficile. 148
Genus quoddam recti propoſiti ab æqualitate diſcedit. 265
Genus. 210
Geometria à Chaldæis. 77
qui Geometra eligendus. 78
Geometra. ibid.
Geometriæ vſus. ibid.
Genſericus. 9
Gepidę. 106
Gladii ius ad quos. 146
Gladius conditur vbi aurum ſumitur. 146
Gloriam qui appetit, laborem non detrectat. 19
Gloria magna ſuæ virtutis habere teſtes principes, ciues laudatores.
Gloria nulla, vbi fortitudo non habet ſui probandi ſpatium. 19
Gloria principis, ſi nulla decreſcunt. 48
Gloria parentum excitamur. 210
Gloria ſingularis & ciuitatis Romę affectus. 140
Gloriæ hæreditas. 167
Glorioſè quod geritur, fine tēporis nō tenetur. 32.
Gothi pugnaces. 19
Gothis ætatem legitimam virtus facit. 25
à Gothis profligati Burgundiones. 281
Gothorum fortitudo. 281
Gothorum in eligendis regibus mos. 234
Gothorum Comitiuæ formula per ſingulas prouincias.
Gothorum & Romanorum commune ius. 169
Gothorum ortus. 214
Gothorum iuſtitia. 64
Gothorum laus. ibid.
Gothorum fiſcus. 16
Gothorum fortitudo & æquitas. 159
Gothos cur Romani amare debeant. 148
Grammatice. 209
Grande eſt procerem eſſe: multò grandius de proceribus iudicare. 128
Gratiam cunctorum meruiſſe. 173
Gratitudo elephanti. 233
Gratulatio nuptiarum. 223
Graue nemini videri debet quod ad vtilitatem publicam comparatur. 111
Grauioribus malis prius medendum. 119
Grauitas Cenſoria. 165
Grauitas Romana. 224
Grauius percutit qui blandiendo graſſatur. 268
Græca doctrina facta Romana per Boetiū patricium. 29
Græcæ literæ in conſulari viro. 33
Græca vina. 264
Griphes. 196
Grues & earum ſolertia. 97
Grues. 176
Gruum volatus. 176
Gruum concordia. 194

H

Habitare bene, magna voluptas eſt. 149
Habitatio Romæ. 82
Harmonia beatorum ac fœlicitas. 52
Harmonia ſtellarum. 52
Harmoniæ vis. 52
Herbarum fœcunditas. 248
Hæredes filios qui relinquit, quodammodo putatur mortuus viuere. 168
Hæreditas gloriæ. 167
Hæreditas non tantùm patrimoniis ſed & virtutib. addita. 211
Hæres imperij. 213
Hæres regni. 171
Heruli ſupplices. 96
Hiſtriones. 76
Hiſtrionum vita vaga. 152

Homicidij crimē,in hominis ſalute peccare. 142
Homicidij facinus primus deteſtatur auditus.25
Hominē ab homine cædi contra naturā eſt. 40
poſt Hominem bona durant. 32
Homines gloria excitantur. 14
Homine ſuperſtite perit hominis corpus. 123
Hominibus familiare ſe extolli, cùm ſe norunt æſtimari. 214
Hominum cura. 75
Hominum mos, occaſiones repentinas ad artes ducere. 6
Hominum obſcura ſalus. 141
Hominū pietas debet eſſe maior,quàm auiū.37
Hominum quæ vera vita. 119
Hominum culpas excidio fabricatum vindicare. 95
Homo naturæ ſuæ diſcrepans. 37
Honeſtas ex ſe obtinet ſuum precium. 7
Honeſtas cum peruenit ad præmium, deſiderabilior. 13
Honeſti laboris præmium, dignitas literarū. 13
Honorata frequentia publicam faciem lætam reddit. 57
Honore dignus,magiſtratu donatus a Theoderico. 14
Honore dignus magiſtratus. 160
Honore maiore qui cumulandi. 44
Honorem meritus honore laboris. 13
Honorem qui gerit,moribus id debet oſtendere. 13
ad Honorem qui peruenit merito, ceſſare tamē & quieſcere non debet. 13
ad Honores qui promouendi. 253
Honores clarum reddunt, quem vita commendat. 155
Honores dignis impendendi. 13
ad Honores idonei prudenter legendi. 112
Honores ſapientia ſola merentur. 135
ad honores ſe comparant bene meriti. 88
Honor ex commendatis interdū acquiritur.27
Honor ex honore,vt faſces ex faſcibus nati. 13
in Honoribus dandis habenda ratio. 222
Honoribus digni a principe donati. 199
Honoribus homo non fit alter. 135
Honoribus qui digniores. 147.185
Honoris animos exęquare magiſtratus debet.23
Honoris locus tantùm meritis comparandus, 135.
Honor ſacerdotalis. 86
Honor ſecundi ordinis. 159
Honor vicinus illuſtribus. 136
Honos abſque moleſtia. 136
Honos Apoſtolicæ ſedis. 186
Honos delectabilis. 136
Honos muneris quæſturæ. 129
Horologia dono miſſa. 29.30
Horreum Paulino donatum. 67
Horror pœnarum ademptus, non poteſtas. 151
ab Hoſpitibus definita precia exigenda. 299
Hoſtem qui valet confodere, ab omni ſe vitio vindicare debet. 25
Hoſti occurrendum. 16
Hoſtis qui ciuitatis munitiones violat. 274
Hydraulæ. 79
Hyemale muſtum. 264
Hyrummetricus. 78

I

IAnuaria ſtrena. 132
Iaſtius tonus. 51
Idem dignitatis quod vitæ principium. 57
Idoneis ſuffragandum. 137
Idonei magiſtratus. 219
Ieiuna ſterilitas. 276
Ieiunia. 240
Ieiunium indictum. 241
Ignauiæ ne ſe dedant milites. 116
Ignauiæ culpa non eſt in eo quem calamitas excuſat. 118
Ignorantia ne ſua cuique proficiat. 73
Ignoti nulla cupido. 235
Illationis annonæ. 273
Illuſtratus vacantis formula. 135
Illuſtribus vicinus honor. 136
Imago principum cur ſculpta in numiſmate. 132.
Imago principum. 142
Imago verior in hærede filio, quam in ſtatuis. 168.
Imago verior quæ vincit in poſteris. ibid.
Immunitas eccleſiarum. 45
Immunitas tertiarum. 39
Impenſa circa vſus publicos. 46
Impenſæ boni principis ad quid. 22
Imperator bonus è bono milite factus. 281
Imperatoris ægro famulo curari iubentur alimenta. 248
pro Imperatore ſoluenda vota. 217
Imperatori commendatur negotium Eccleſiæ Rauennatis. 224
Imperatoris eſt optimum quęque ad magiſtratus legere. 14
Imperatoris eſt præbere aſſenſum his qui iuſta petunt. ibid.
Imperatoris colloquium. 64
Imperantium poteſtas non ſemper attendenda, ſed ius victoriæ. 18
In imperante pernicioſa tenuitas. 16
Imperium non eſt graue boni principis. 83
Imperij recte adminiſtrati ſignum. 119
Imperij hæres. 213
Imperij decora facies. 148
Imperio principis qui non patet odium ſibi excitat. 246
Imperium quibus vnum eſt, vnū̃ debet eſſe viuendi votum. 148
Imperium Italiæ & Orientis concors. 5
Imperij nouitas ipſum interdum dominum negligere ſuadet. 7
Imperium floret iuſtitia. 13
Imperio boni principis omnium fortuna proficiat. 32
Imperium in minimis non violandum. 36
Imperij recte adminiſtrati argumentum. 48
Imperitia inflatur aura ſuperbiæ. 35
Imperitia medendi. 142
Imperiti fere non ſunt audaces. 47
Impunitas non negligenda. 116
Impunitas non permiſſa. 84
Impunitatem ne ſibi polliceantur improbi. 35
Impune nō maneat principis cōtēpta iuſſio. 49

Inane

Inane magnum. 280
Incommodo lætati alieno. 252
Incruentum fertum. 146
Inculpatus. 212
In damna publica quod committitur,non tacetur. 141
Indictitia onera. 108
Indictionum tributa. 47
Indigentia fugienda quæ ſuadet exceſſus. 16
Indigétia nulla ſi eſſet,nulla etiã largitio laudaretur. 281
Indigna poſteritas laudes antiqui generis abnegat. 58
Indubitata nobilitas. 106
Induciæ quatuor menſium. 64
Induciæ ſeceſſus ab vrbe in octo menſes. 98
Induciæ tributi. 262
Indulgentia dimidij tributi, & nunciata de hoſtibus victoria. 281
Indulgentia principis in prouehendo & honores 14
Indulgentia principis non reſpuenda. 48
Indulgentiæ encomium. 259
Indulgentia. 259
Indulgentia tubutorum. 266
Iudulgendi tempus. 259
Indulgentia finitionis argumenti. 200
Indultum principis. 166
Induſtria ſapientiæ amica. 141
Infantia deſtituta recurrit ad principem. 95
Infantiæ non ſuccurrere pudoris eſt iactura. 95
Infulæ dignitatis. 13
Infulæ curules. 31
Ingenium. 231
Ingenij & generis laus. 38
Ingenium bonum. 198
Ingenium duabus curis non occupandum. 210
Ingrata obſcura,dilecta præclata. 57
Iniquum eſt quod delectat iratum. 83
Initiis malis occurrendum. 55
Iniuria omnis deteſtabilis. 89
Iniuria menſuram non quærit. 36
Injuria grauis ab eo à quo non expectabatur. 124.
Innocentia non opprimenda. 88
Innocentia obtueretur, ſi laxaretur audacia. 92.
Innocentiæ adminiſtratio Epiſcopis data. 242
Inopia non à ſterilitate ſed mora hominum. 24.
Inopibus parcendum. 267
ex Inopia iuſtitiæ,cauſarum copia. 208
Inſepultus. 40
Inſignia magiſtratus. 57
Inſpiciendi eorũ mores qui magiſtratibus præficiuntur. 58
Iſis. 116
Inſitio. 138
Inſontes vindicandi. 106
Inſolentia militum arceatur. 1
Integritas cum fraudibus non miſcenda in negotiando. 13
Integritas iudicis. 35
Integritatis laus. 180
Inter bene moratos profiteri iuſta,facile. 103
Interdictum vndevi. 94
Interpretium. 43
Inter iura publ. licentiam dare priuatis odiis, fœdum. 88
Intemperies aëris. 280
Intybi. 771
Inuenta ſine damno perdit,qui propria non amittit. 133
Inuentores fabricarum Cyclopes. 149
Inuenta maiorum laudantur. 152
Inuidioſum eſt queri quem reuereri par eſt. 96.
Inuidia bonos inſectatur. 231
Inuito reddita valetudo. 10
Inuidia eſt vicinos à vicinis non iuuari in communi malo. 54
Inuitis quod optari meretur,non eſt imponendum. 94
Iordanis. 192
Ioſeph. 283
Ioſeph Iſraelita. 282
Ioſeph. 127
Iouis Olympici ſimulachrum. 155
Iouis ſtellæ curſus. 256
Iracundia viri principis grauior. 248
Italiæ vina. 264
Iudæi errant. 118
Iudæorum ſynagogę ſecuritas & tuitio. 118
Iudæorum priuilegia. 91
Iudæis neque legere, neque adire tẽpla licere. 44.
Iudæorum ſynagoga. 72
Iudex abſtinens minimèque auarus. 134
Iudex datus. 61
Iudex dicitur, quandiu iuſtus. 66
Iudex delegatus. 115
Iudex æqualis. ibid.
Iudex facundior,quàm ſupplex. 113
Iudex æquus. 35
Iudex præficitur Gallicanæ prouincię. 62
Iudex ad tributorum æquationem delegatus. 107.
Iudex delegatus. 108
Iudex iuſtitiæ cultor. 261
Iudex diſſimilis debet eſſe accuſato. 262
Iudex qualis. 147
Iudex arbiter. 180
Iudex. 241
Iudex eodem cum priuatis iure. 266
Iudicatæ rei ſtandum. 10
in Iudice nihil turbulentum. 134
Iudicantis præſentia. 160
Iudices etiam accuſantur. 145
ad Iudices. 183
Iudicem inculpatum eſſe decet. 144
Iudices ordinarij. 203
Iudicem bonum faciat populus bonus. 145
Iudices legum periti. 181
Iudices auari neſciũt quantum delinquunt. 144
Iudices auari. ibid.
Iudices à principe lecti, quales. ibi.
pro Iudice cognitor. 147
Iudicum comminationes. 256
Iudicibus cur emolumenta à principe data. 148
Iudicis maximum vitium auaritia. 146

Iudices animi. 247
Iudicis ira iuſta. 261
Iudicis pulueritica. 272
Iudicem non decet eſſe miniſtrum voluntatis alterius. 181
Iudicis boni partes. 215
Iudicum negligentia à principe reprehenſa. 208
Iudicum conniuentium pœna. 206
Iudicis ira iuſta. 261
Iudices prouinciales. 131
Iudicum correctio. 140
Iudices electi. 56
Iudices optimos deſiderat affecta prouincia. 62
Iudicum à mentibus abſit profanum. 14
Iudices in magos dati. 87
Iudicem inculpatum eſſe decet. 16
ad Iudicem hortatio. 61
Iudicum concurſationes non ſint oneri prouincialibus, ſed compendio. 108
Iudicum violenta poteſtas repreſſa. 63
Iudices ad prouinciam cur mitti ſoliti. 143
Iudices incorrupti. 129
à Iudice abſit vænalitas. 134
Iudicum vænalitas. 208
Iudices animi. ibid.
Iudicij vmbratilis ordo. 152
Iudicium liberale. 188
Iudicium immutabile principis. 23
Iudicium quinqueuirale. 88
Iudicij firmi exemplum. 61
Iudicium æquum. 94
Iudicium de ſacerdotib. 70
Iudicium de ſe bonum trahit, qui gradum dignitatis appetit. 88
Iudicium de pecunia extorta, ac vulnere. 89
Iudicium regium ſuſpendere. 90
Iugo ſeruili libera colla premere. 188
Iuratur regi. 169
Iurat ipſe rex. ibid.
Iuramentum. 170
Iuramentum concordiæ mutuum. 171
Iurgia legibus terminanda. 61
Iurgiis componendis datum. 61
Iuſiurandum. 247
Iura antiqua, tuenda. 245
Iura, non bracchia. 148
Iura piſtorum. 148
Iura publica certiſſima vitæ humanæ ſolatia. 62.
Iura confundi non debent. 72
Iure ciuili viuere. 148
Iure viuendum. 219
Iure ſoluendi cauſarum nodi. 144
Iure, non vi decernendum. 65
Iuris doctor. 209
Iuris ſcientia. 130
Ius conceſſum ædificandi. 88
Ius commune Gothorum & Romanorum. 265
Ius ciuitatis qui non habent, remouentur ab obſoniis principis. 169
Ius humanum à diuinis legibus. 166
Ius gladij ad quos. 146
Ius moment. 188
Iuriſdictio mandata. 84
Iuſſa principis lenia. 86
Iuſſa boni principis cur iucunda. 109
Iuſſio nulla grauis quæ conſtringit & principem. 111
Iuſſiones principis non grauanter ſuſcipiendæ. 82.
Iuſſio rerum domini. 165
Iuſſio repetita. 281
Iuſtinianus laudatur. 226
cum Iuſtiniano amicitiam confirmat Theodahadus. 226.
Iuſta compendia non negligere. 113
Iuſtus quis. 134
Iuſtitia populorum pacem tuetur. 158
Iuſtitia comitatus. 108.97
cui Iuſtitia offertur, nihil vltra quærat. 55
Iuſtitia maximè decet principi iunctos. 106
Iuſtitia reges fortiores efficit. 54
Iuſtitia omnibus colenda, ſed maximè ſacerdotibus. 58
Iuſtitia florent imperia. 13
Iuſtitia ſeruanda. 91
Iuſtitia æquabilis. 61
Iuſtitia Gothorum. 64
Iuſtitia. 65
Iuſtitia obſeruata principatum auget. 84
Iuſtitia aperta manus clauſa. 212
Iuſtitia Theoderici. 148
Iuſtitia. 219
Iuſtitia principum quas vires habeat. 22
Iuſtitia obſeruata nullum lædit. 200
Iuſtitiæ inimica ambitio. 231
Iuſtitiæ cultor iudex. 261
Iuſtitiæ facta. 262
Iuſtitiæ libra. 189
Iuſtitię contrarium non eſt quod a principe datur ad auxilium. 34
Iuſtitiæ parere magiſtratus par eſt. 66
Iuſtitiam qui violat, iniuria id principis facit. 61.
Iuſtitiã colere & obſeruare quos in primis deceat. 16
Iuſtitiam ſuadere mortalibus non eſt impoſſibile, quamuis laborioſum. 119
Iuuenis rex & ſapiens. 238
Iuuenes qui idonei ad tractandas res ſuas. 25
Iuuenes oſtentẽt in bellis quæ didicere in gymnaſio virtutis. 113
Iuuenilis feruor reprimendus. 54
Iuuenibus deſtitutis auxilio facilè noceri poteſt. 83

L

Labor agricolæ. 119
Labor & ſumptus. 46
Labor nulli tædium facit, qui pro delectatione cunctorum ſuſcipitur. 119
Labor publicus debet eſſe fructuoſus. 63
Labor ſuus ne cui ingratus. 120
Labor vt ſuus cuique proficiat, æquum eſt. 46
ex Labore dignitas æſtimanda. 154
Labore vacare non debet qui meritis ad honorem peruenit. 13
Laborem non detrectat, gloriam qui appetit. 19
Labores aſsidui interdum moleſtas faciunt dignitates. 136
Labores dignitatum. 136

ad

ad Labores qui animari debent. 139
poſt Labores ſuſceptos præmium gratius. 13
Labores, violenti magiſtri, ſoliciti pædagogi. 257
Labori adſueſcendum à teneris. 26
Laboribus homines inſtruuntur, ocio marceſcunt. 26
Laborioſis ſua tribuenda præmia. 253
Laboris fructu non fraudandus induſtrius. 41
Laboris præmium quale. 160
Laboris tædium ſpes auferr. 109
Laborum fructus dignis impartiendi. 254
Laceratio corporis. 249
Lactarij montis armenta. 248
Lactarij montis lac. ibid.
Lactarij montis remedia ad miraculum vſque. 248.
Lactarius mons. ibid.
Lactis deſcriptio. 269
Læſionis genus eſt, tardare quæ proſunt. 71
Læſis impartienda remedia. 99
Læſis nocere, impium. 183
Lætitia valetudini confert. 197
Lætitiæ alienæ ſtudentes. 153
Lapides iacentes excitandi ad ornatum municipij. 59
Lardi & tritici ſpecies. 271
Largitiones ſacræ. 60
Largitiones ſacræ. 179 184. 186
de Largitionibus ſacris non tardandis. 157
Laridi ſpecies. 36
Latere non poteſt quod inter cancellos agitur. 244.
Laticlauia dignitas. 138
Latrocinij quæſtio mandata. 190
Lauacra. 22
Lauacrum Baianum. 197
Laudabile natura, proprio honore non caret. 7
Laudanda ſola, principi licita. 225
Laudandus verè quis. 183
Laudantur inuenta maiorum. 152
Laudare de proprijs. 57
Laudari à principe magnum & preclarum. 7
Laudari ab extraneis. 226
Laudari ab vtraque parte ſibi oppoſita rarū eſt. 137.
Laudatio peculiaris. 181
Laudatur Iuſtinianus. 226
Laudatur vir conſularis, eruditus. 33
Laudatus in vtroque ſic vt crederetur eſſe præcipuus. 60
Laude gloriáque viri boni excitātur ad res præclaras. 14
Laude maiore quando virtus exerceatur. 60
Laude meritorum ætatis præmia ſuperare. 57
Laudes purpuratæ. 213
Laudes temporum, gaudia populorum. 48
Laudibus accipientis applicatur quod latè appenditur. 48
Laudis æmulus paternæ. 33
Laudis vtilis ambitus per augmenta virtutis. 163.
Laus aduocati. 121
Laus ædificiorum. 148
Laus Amalaſuenthæ. 138
Laus artis medicæ. 141
Laus canditati per principem. 138
Laus comitis Cypriani. 121
Laus conſtantis fidíque animi. 44
Laus conſtantis propoſiti. 184
Laus conſulis Fœlicis. 31
Laus doctrinæ. 198
Laus doctrinæ & litterarum. 69
Laus ducis perfecta nō eſt aſſerere ſemper labores anxios. 174
Laus egregia. 211
Laus egregia. 174
Laus eloquentiæ. 219. 177
Laus & deſcriptio donatorum armorum. 101
Laus ex varietate & numero. 181
Laus ferri. 65
Laus fidei. 121
Laus fortitudinis in comite. 81
Laus fuſilis artis. 155
Laus generis & ingenij. 38
Laus homini debita non tempori. 176
Laus integritatis. 180
Laus matris principis. 238
Laus mediocritatis. 279
Laus moderationis. 159
Laus non minor de inuentis, quàm aſſeruatis rebus comparatur. 57
Laus orationis. 112
Laus ortus præclari. 38
Laus perennis. 183
Laus præfecti à principe dati. 65
Laus principis egregia qui ſubditos hoſtium incurſionibus liberarit & iiſdem neceſſarium victum curarit. 282
Laus quæſtoris egregia. 212
Laus quæſturæ. 130
Laus Senatus Romani. 103
Laus ſumma quæſtoris à principe nominati. 102.
Laus Theodahadi. 217
Laus virorum Senatorij ordinis. 68
Laus vrbis Romæ. 243
Lectio ſacra. 215
Lectionis beneficium. 237
vt Legati citò dimittantur. 236
Legati conuiuio adhibiti. 134
Legati exteri. 131
Legati mandata. 223
Legati mandata. 228
Legati munus. 34
Legatio. 167. 226
Legatio de pace. 167 228
Legatio & querela de Amalafrida occiſa. 143
Legatio ne bellum ſuſcipiatur. 54
Legatio obita. 176
Legatio pro victis Alamannis. 53
Legatio virum ſapientem requirit. 34
ad Legationem primam arma mouere ſenſus impatiens eſt. 56
Legationibus perfunctus. 81
Legatorum mandata. 215. 216
Legatus. 801
Legati dotes & conſtantia. 9
Legatus ad Orientem mittendus informatur. 34.

Legatus ſacerdos. 227.227
Leges. 182
Leges à litigantibus violatas. 133
Leges cur repertæ. 85.
Leges diuinæ Moſis. 166
Leges iuſtiſſimæ quid faciant. 204
Leges non eſt calcare, ſed condere,cùm marito permittitur adulterum interficere. 25
Leges patriæ. 246
Legibus ac moribus ordinandæ prouinciæ. 119.
quod Legibus aduerſatur non probandum. 147.
Legibus conceſſa à principe confirmanda. 92
in Legibus eſt voluntas Regia. 14
Legibus & armis defenſæ prouinciæ. 84
Legibus examinata cognitio. 20
Legibus fraudes non fieri quando maximè non permittendum. 44
Legibus nec opprimendi,nec caritate conſumẽdi ciues. 153
de Legibus quæ venit vltio,impœnitenda. 22
Legibus Romanis viuere bellis aſſuetos. 159
Legibus terminanda iurgia. 61
ex Legibus viuere. 72
Legitima dicere aliud eſt,aliud ad terminum iuſtitiam deducere. 137
Legitimus accuſator adulterij. 25
Legum anteriorum confirmatio. 208
Legum cuſtos. 178
Legum & morum cura. 72
Legum periti iudices. 181
Lex talionis in matrimonij diuiſores. 207
Lex Valentiniani. 206
Leucothoa. 191
Libellarius titulus. 105
Libera matrimonia. 164
Liberalitas conſulum. 70
Liberalitas principis in vniuerſos collata , non eſt intercipienda ad paucorum compendium. 108.
Liberalitas Regia cum ſeminibus humo mandatis collata. 67
Liber à tributis,cui nihil eſt reliqui. 267
Liberi a parentibus venditi. 192
Liberius. 239
Liberorum educatio. 211
Libertas inſolens ruſticorum. 134
Libertas nauigandi ne auferatur. 111
Libertas non libera. 164
Libertatis curia. 214
Libertatis genus eſt bono ſeruire principi.
Libra. 12.252
Libra principis. 119
Libri vnde dicti.
Licentia cohibeatur. 85
Licentia diſtrahendi frumenta. 82
Licentia militum quomodo reprehenſa. 107
Licita principi ſola laudanda. 225
Lictor. 259
Ligna in extruendos dromones. 111
Ligna in naues cædantur. 110
Liguria. 281
Liguribus & Venetis ob famem ex horreo publico datum frumentum. 230
Linguarum cognitio. 238
Lingua triplici doctus. 121
Linguis non ſolum deuotis ſed animis. 264
Linea alba. 76
Lis ad comitatum reuocata. 94
Lis de inuaſo prædio ad comitatum reuocata. 106.
Lis de ſtatu. 115
Lis ex amicorum iudicio componenda. 54
Lis non eſt negligenda inter pares , & cur. 19.
Literarum dignitate ad quæſturæ gradum euectus. 13
Literarum & doctrinæ laus. 69
Literarum inuentum. 176
Literarum militia. 111
Literarum ſtudia ſuo digna ſuffragio. 38
Literæ & arma. 214
Literis ſacris princeps eruditus. 217
Lites rediuiuæ. 93
a Litigantibus leges violatas. 33
Litis expenſæ. 207
Littorum cuſtodia. 145
Loci occupati reſtitutio. 95
Loci publici conceſſio. 165
Locupletior quanto meliore conſcientia. 143
Locus amplus & honorabilis vt fiat. 136
Locus ex 6.Aeneid Virgilianæ. 51
Locus ex 1.Aeneid.Virgilianæ. 112
Locus ex 6.Aeneid. 124
Locus in circo. 54
Locus primarius. 158
Logiſtica. 78
Lucania. 98
Lucania. 258
Lucem odit,qui prauè agit. 274
Lucra abiicienda quæ. 36
Lucra honeſta. 249
Lucra impia. 245
Lucra quæ ſequenda. 24
Lucra turpia qui non optat,diteſcit. 143
Lucra vera quæ. 18
Lucroſè reddita, celeriter impetrata videntur. 275.
Lucro viuunt negociatores. 43
in Lucrum cedunt quæ benemeritis conferuntur. 88
Lucrum cum inuidia, periculum eſt. 20
Lucrum verum. 203
Luctus tempus. 95
Ludorum Olympicorum præmia. 255
Lumen de lumine. 227
Lunæ curſus. 256.279
Lupus. 260
Lydius tonus. 51

M

MAchina. 123
Magi ac malefici. 207
Magia. 76
Magiæ ſtudere temporibus Chriſtianis nefas. 37.
Magi dei contemptores. 87
Magiſter officiorum. 235

Magi-

Magiſterij dignitas. 60
Magiſterij dignitas collata homini litterato. 14.
Magiſtratibus ornata ciuitatum facies. 144
Magiſtratui famæ conſulendum. 147
Magiſtratui pręcepta data. 202
Magiſtratui non obloquendum. 20
ad Magiſtratum euectus ſine ambitu. 212
ad Magiſtratum euectus à principe plenus meritis æſtimatur. 7
Magiſtratus à principe dati officium. 69
ad Magiſtratus adhortatio pulchra. 16
Magiſtratus à principe dati, quales. 129
Magiſtratus à principe qualis deligendus. 121
Magiſtratus boni nouis prouinciis præficiendi. 85
Magiſtratus conſtitutus ad ſcelera vindicanda. 28
Magiſtratus delecti pro vtilitate populorum. 17.
Magiſtratus doloſi & improbi mos. 14
Magiſtratus eſt erigere humiles, eripere opprimendos. 15
Magiſtratus honore dignus. 160
Magiſtratus idonei delegatio. 65
Magiſtratus idoneus. 210
Magiſtratus idonei electio. 244
Magiſtratus innocentiæ templum, temperantiæ ſacrarium, ara iuſtitiæ. 14
Magiſtratus inſtar principum ſunt. 247
Magiſtratus moderatus. 18
Magiſtratus, munere fungens, inſtar ſolis quodammodo. 14
Magiſtratus nemini obeſſe debet, vt alteri proſit. 34
Magiſtratus parere iuſtitiæ par eſt. 66
Magiſtratus prodeſſe & obeſſe poteſt. 154
Magiſtratus vitioſus quantum malum. 59
Magiſtratuum aſſeſſores. 130
Magiſtratuum & principis moderatio. 134
Magiſtratu dignior. 157
Magiſtri nomen. 130
Magna vileſcunt cum ſimul omnia funduntur. 56.
Magnitudo nuncij lætitiam eò maiorem facit. 168.
Magnum ſine contentionibus obtinere magiſtratum. 168
Magorum cauſa quibus data. 87
Magorum quæſtio mandata. 88
in Magos dati iudices. 87
Maiorum inuenta laudantur. 152
Maiorum merita. 228
qui Maiorum virtutibus admonetur, plus ab eo exigitur. 211
Malefici ac magi. 207
Malorum extremum inde capere detrimenta, vnde expectantur auxilia. 89
Malorum omnium radix auaritia. 94
Malis grauioribus prius medendum. 119
Malis occurrendum ab initio. 143
Malum ſtatim reſecandum. 81
Malum venturum metuere, non eſt paruum tormentum. 247
Malus qui putatur, reo vicinus. 247
Mancipes mutationum. 97
Mandata. 2
Mandata iuriſdictio. ibid.
Mandata latrocinij quæſtio. 190
Mandata legatis. 55
Mandata legatis. ibid.
Mandata legati. 223
Mandata legatorum. 215. 816. 229. 235
Mandatum morte finitum. 221
Manualis muſica. 51
Manumiſſio. 126
Manus armatæ. 146
Marcellus, ſcriptor aquarum & fluminum. 79
Mare infidum. 85
Mares. 216
Marij. 222
Maris clauſtra. 272
Maris terga. ibid.
Maritalis diſtrictio. 116
Mariti hæres, vxor. 113
Marito parcitur, qui adulterum interfecit. 25.
Marmor. 221
Marmor ruinarum. 34
Mars planeta. 256
Maſſa. 185
Maſſa donata ſeu prædium. 185
Maſſæ. 191
Maſſa palentiana, innaſa. 107
Maſſarum conductores. 265
Materia. 161
Maternus genius. 238
Matheſis. 29
Matrimonia libera. 164
in Matrimonij diuiſores Talionis lex. 207
Matrimonij genialis affectus. 61
Matrimonij ratio. 30
Matrimonij violator. 25
Matrimonij violatores reprimendi. 35
vt Matrimonium confirmetur cum ea quæ legitima coniux non erat. 164
Matrimonium humani generis procreabile ſacramentum. 35
Matris principis laus. 238
Maturè eſt occurrendum periculo. 143
Maturitas acerba. 164
Mauſoleum. 155
Meatus Tyberini aluei duo. 152
Mechanicæ miracula. 29
Mechanicus. 30
Medendi imperitia. 158
de Medicina creuit calamitas. 164
Medici inter ſe ne concertent. 141
Medicina iudicem non habet. 141
Medicina non differenda. 71
Medicis aduocati poſtpoſiti. 141
Medij amici. 55. 56
Mediocres. 165
Mediocris virtutis putatur eſſe paulatim prouehi. 56
Mediocritatis laus. 279
Mediolanum forum. 182
Meliores ſuis parentibus. 228

Melius multo proficitur, ſi bonis moribus inſeruiatur. 165
Memphitica miracula. 257
Memoria. 113
Memoria ſuauis anteactorum diſcriminum. 174.
Menſam principum qualem eſſe deceat. 263
Menſium poſtremorum nomina ab imbre. 24
Mens regentis, publici decoris mater. 60
Men ſtruum aurigæ. 76
de Menſuris ac ponderibus. 252
Menſuris ac ponderibus peccare graue ſcelus. 252.
Mentis alacritas cum benedicendi facultate cõiuncta. 236
Mercurius artium inuentor. 176
Mercurius inuentor lyræ. 52
Mercurius planeta. 156
Mergi. 75
Meritis euecti ad magiſtratum. 14
Merita maiorum. 228
Merita quorum non differenda. 252
Meritis adiuncta bona. 121
Meritis præmium. 14
Meritis ſuis & paternis clarus. 38
Meritorum laude ætatis præmia retinet. 34
τὸ μήτρον. 217
Mirum de fonte. 190
Meſſis principum, quies populi. 145
Meta. 77
de Metallis fodiendis & exercendis. 195
Metallorum puritas. 161
Metellus. 214
Metrobius. 149
Metrorum duo præcipua genera. 51
Metuere, non eſt paruum tormentum. 247
Metus audaces comprimat. 98
Metus pœnæ. 145
Metus ſolus cohibet, quos fides non retinet. 34
Miles. 249
Miles euocatur. 115
Miles inculpatus, rarum miraculum. 137
Miles ſi otioſè viuat, graue. 158
Militaris dignitas forenſi præſtat. 137
è Milite bono bonus imperator factus. 281
ad Milites adhortatio. 106
Milites ne ſe ignauiæ dedant. 115
Militia adempta ſacrilegis. 270
Militia certa ſub incerta vita. 256
Militia domeſtica cancellorum. 243
Militia literarum. 111
Militia magis delitioſa quàm laborioſa. 152
Militia qua bene geritur 165
Militibus tres ſolidi per hebdomadam dati. 106
Militibus annonas dari iubet Theoder. 34
à Militibus datum damnum ſarcitur. 35
Militibus impendenda neceſſaria. 34
Militibus præbeatur victus. 84
Militi vocatio ob morbum. 196
Militis exercitatio. 26
Militis miſſio data, abrogato donatiuo. 118
Militum arceatur insolentia. 144
Militum annonæ moderatæ. 144
Militum licentia quomodo repreſſa. 107
Militum mores. 13
Militum mores cohibere difficile. 13
ob Militum tranſitum repreſſa tributa. 165
Militum tranſitus innocens. 114
Militum vſus. 148
Mimus. 100
Miniſterium curſiale. 104
Miniſterium principis. 163
Minor dignitas, nulla. 222
Minores annis non contrahere. 92
Minoris reſtituti formula. 92
Minorum cauſæ ad comitatum euocatio. 83
Minus habet, cui aliquid perit. 194
Miracula fontium. 191
Miracula Memphitica. 257
Miracula ſeptem fabricarum. 155
Miraculum fontis. 162
Miraculum Moſis. 91
Miraculum Naturæ. 74
Miraculum, Roma. 155
Miſceri quibus turpe ſit. 195
Miſericordia crudelis. 268
ad Miſericordiam via procliuior bonis mentibus patet. 25
Miſericordia virtus maxima. 45
Miſſio honeſta. 197
Moderatè gemere quæ nullus audeat accuſare, melius. 20
Moderata prælia. 153
Moderatio comitis. 146
Moderationis laus. 159
Moderatio principum. 217
Moderatio prouida quæ gentes ſeruat. 54
Moderatio ſpectaculis adhibita. 153
Moderatus eſt qui ſe ſibi iudicem conſtituit. 245.
Modeſtia. 220
Modeſtia. 214
Modeſtia & patientia. 222
Modi quindecim. 51
Modum ſeruare difficile eſt ei qui multũ poteſt. 138.
Modus adſit. 154
Modus rato lætis rebus imponitur. 81
Modus vbique laudandus. 16
Momenti vis. 188
Monetarij 120
Monialium virginum ager releuatus ob ſterilitatem. 230
Monitor fidelis qui non. 56
Monitoris commodum. 156
Monitum ſapiens. 136
Monomachia. 65
Monopolium & ſiliquaticum 33. 45
Mons Caprarius. 273
Mons lactarius. 248
Mons Vulcani. 74
Montis lactarij armenta. 248
Montis lactarij lac. 248
Montis lactarij remedia ad miraculum vſque. ibid.
Montium corda. 50
Mora. 90
Mora ingrata. 71
Mora tergiuerſationis. 37

Mora venalis. 245
Mores peregrini abiiciendi Romanis. 22
Mores periclitari quando. 28
Mores togati. 63
Mores vultu & voce arguuntur. 134
Moribus ac legibus ordinandæ prouinciæ. 119
Moribus alienam ciuitatem vincere magnum. 177.
Moribus alienis viuere. 62
à Moribus honeſtis degeneratum. 77
Moribus, non ætate notus. 219
Moribus fit conſpicuus, qui datur imitandus. 80
Mortale genus, vnus homo. 253
Morte finitum mandatum. 223
cum Morte peccantis ſepultum ſit odium. 235
Mortuo ſimilis qui à principe non noſcitur. 114
Mortuorum cineres non attrectandi. 192
Mortuus nō cenſetur qui ſucceſſorē reliquit. 172
Morum cana maturitas. 113
Morum cura & legum. 72
Morum nobilitas. 106
Morum varietas in Repub. 263
Moſis leges diuinæ. 266
Moſis miraculum. 91
Mos Regum ad regni faſtigium recens aſſumptorum. 216
Mulcta. 104. Mulctæ comminatio. 273. 157
Mulcta in ſtatutorum principis violatores. 137
Mulcta in delinquentes. 231
Mulcta in differentes tributa. 262
Mulcta in excedentes rerum venaliū pretia. 248
Mulcta in exigentes iniuſta pretia. 43
Mulctandi qui principis iuſſa negligunt. 97
Mulcta pecuniaria. 287
Mulcta varia in eos qui deliquerint in ſpectaculis. 21
Mulieribus quam debeat eſſe commendata pudicitia. 216
Mulier quæ relicto marito ad nouas nuptias cōuolarit. 84
Mulierum leuitas. 36
Mundi caput, Roma. 205
Mundus ſapientia non caſu regitur. 279
Munera ciuilia. 190
Munerarij. 270
Munera ſenſibus ſuſcepta, non manibus. 125
Munera ſolemnia & annua. 114
Municipij ornandi cauſa iacentes lapides excitandi. 59
Munificentia maiore digni. 114
Munificentia principis immortalis. 59
Munificentia principis nemini damnoſa eſſe debet. 39
Munitio in ocio fiat. 74
Munitio oppidorum. 273
Munitio valida quando. 15
Munus voluntarium. 152
Muri. 226. Muri Babylonici. 155
Muricis deſcriptio & vſus. 6
Murorum inſtauratio. 202
Muſæ μοῦσαι quaſi, ὁ μοιῦσαι. 100
Muſæus. 51
Muſarum nomen vnde. 100
Muſis pennæ olim in fronte depictæ. ibid.
Muſica aſtrorum. 50
Muſicæ chordæ. 51. Muſicæ laus. 50
Muſica incorpoream animā corporaliter mulcet. 51. Muſica manualis. ibid. Muſice. 209
Muſica mutua quæ. 17. Muſica naturalis. 51
Muſtum hyemale. 264

N

NÆuus ingratitudinis. 105
Natale D. Cypriani. 191
Natalis domini dies. 252
Natura animi per vultum proditur. 57. Naturæ arcanā. 191. Naturæ libera puritas. 269. Naturæ miraculum. 74. Naturæ ſuæ diſcrepans homo. 37. Naturæ vis in amore parentum. ibid.
Naturalis æquitas. 159. Naturalis muſica. 51. Natura quē prodire iubet, nō patitur ſe occulere. 32. Natura Patricius. 184. Natura quando vincitur. 195. Natura tacita loquitur. 50
Naufrago ſuccurſum. 82
Nauigandi libertas ne impediatur. 111. Nauigādi artifices. 110. Nauigatio ne à piſcatoribus impediatur. ibid.
Nauis ſubuectio præbita. 96. Nauium vſus. 109
Nautæ ibid.
Neapolis. 145
Neceſſitas. 202. Neceſſitas, magna vis. 85. Neceſſitas moderamen non eligit. ibid. Neceſſitas omnia carius emit. 82. Neceſſitas temporis excuſat onera iuſſionis. 87. in Neceſſitate cuſtodia vtilis. ibid. Neceſſitas non debet videri quod eſt voluntatis. 26
Nefas ſepultorum oſſa eruere. 86
Negligentia iudicum à principe reprehenſa. 208
Negociatorū officia. 13. Negocij defectus quid arguat. 90. Negotia grauiora cui committenda. 111. Negotia optimè inſtituto credēda. 157
Nemo bonus cogitur. 145. Nemo grauiter obtulit, quod ſub æquitate perſoluit. 7
Neptuniæ gazæ. 197
Nereus. ibi.
Neroniana piſcina. 49
Nerui ciuitatum. 167
Neſcitur in ætate matura, quod in iuuentute nō diſcitur. 19
Nili augmenta. 77
Nili diluuium. 78
Nilus. 257
Nilus. 250
Nimium quod eſt bonum non eſt. 217
Nobilem dedecet auaritia. 94
Nobilem elegiſſe melius, quàm feciſſe fœlicem. 179.
Nobiles digni honoribus. 33
Nobilior, quanto quis eluceat moribus probis. 62.
Nobilis abhorreat à vilitate. 27
Nobilis modeſtus. 185
Nobiliſſimi ciuis eſt patriæ ſuæ augmenta cogitare. 59
Nobilis vena producit ſui ſæculi primarios. 57
Nobilis vena ſeruat originem. 60
Nobilitas. 179. 182
Nobilitas. 122
Nobilitas indubitata. 106
Nobilitas morum. ibi.
Nobilitas Senatorum. 181

Nobilitas ſe ſatis arguit. 60. Nobilitatem complent,patria,genus,virtus,merita. 27
Nobilitatus virtutibus,57. Nobilium vena. 27
Nocturnæ aues.151. Nocturna venatio. ibid.
Nocturnus fur. ibid.
Nomen.143.Nomen futum odioſiſſimum. 152
Nomen magiſtri.130. Nomen præfecti. 151
Nomen præfectorum vigilum & officium. ibid
Nomen præfecti vigilum.160. Nomen rei conueniat.181. Nomina grata quæ deſignant actiones.131,Nomina rebus impoſita cur. 181
Nomini ſuo reſpondere.155. Nominis ratio.130
Noſſe aliud,aliud decernere. 271
Notæ Chaldaicæ. 76
Notariorum formula. 139
Notio de vxore,marito mandata. 116
Notum eſſe principi. 114
Nouæ perſonæ ad honores perductæ. 57
Noua conſtruere,vetuſta ſeruare. 59
Noua vetuſtatis gloria veſtienda, & veteres defectus innouandi.155. Nouitas incerta ſemper tentatur. 238.Nouitas non moleſta quæ proba eſt. 62
Nudaris nihil eſt exigendum. 48
à Nudo nihil exigendum. 269
Nullus actus poteſt abſcondi. 151
Numerum tantum augere,non magnum. 137
Nucij magnitudo eo lætitiam maiorē facit.168
Nuptiæ reſcripto confirmatæ.166. Nuptiarum gratulatio.223. Nuptiis inter reges conciliari pacem. 124
Nutus 100

O

OBlationes non fraudandæ. 58
Obnoxius liber non eſt. 268
Obſcura hominum ſalus. 141
Occaſio homines in delictum trahit. 15
Occaſio ne culpis præbeatur. 36
Otia Baiana. 197
Ocio fatuatur humana natura. 26
Ocioſum cingulum. 136
Ocioſum nō decet rem laborantiū accipere. 118
Ocium ſenum vita. 114
Occurſus Senat. 276
Oculus principis. 136
Oderunt peccare mali formidine pœnæ. 143
Odiis iniuſtis locum amputare. 66
Odium publicum. 182
Odium ſepulrum ſit cum morte peccantis. 135
Odium ſibi excitat qui non paret imperio iuſti principis. 246
Officia vbi aptātur meritis, nihil debetur incertis.18. Officiorum magiſter.223.Officium curatoris reip. 153.Officium & nomē præfectorū vigilū.151.Officium magiſtratus a principe dati.69.Officium non vile præfecti annonæ.140.Officium præfecti annonæ. ibid.
Officium præfecti curæ Palatij. ibid.
Officium præfecti vigilum. 151
Officium quæſtoris. 219
Officium rectoris prouinciæ. 143
Officium ſenatus. 223. Officium Siliquatici. 6
Officium ſcribæ quale. 276
Officium ſcribarum ſeu tabellionum. ibid.
Officium tutoris. 163
Olybrius. 182
Olympici currus. 184
Olympicorum ludorum præmia. 255
Omen principium habet. 177
Omnes cui libenter cedant. 86
Oneta fiſcalia. 245. Onera iudicialia. 168
Onera non honores.126.Onus qui ſentit,debet & commodum ſentire. 43. Onus communicatum pluribus non grauat. 71
Operis ſocius. 46
Opes principis theſauro principis augendæ. 48
Oppidorum munitio. 273
Opilio. 122
Opinio bona creſcit glorioſæ actionis exēplo. 15.Opinio reprehēſa de harmonia cœleſti. 52
Oppreſſio miſerorum. 42
Opus auctoritate publica ſuſceptum. 46
Oracula, pro reſcriptis. 169
Oratio,index animi.134.Orationis laus. 68
Orator.130.Oratorum fortis ac ſuauis oratio. 51
in Orbe,nihil Romæ ſimile. 225. Orbis diuiſio ſub Auguſto.78. Orbis Rom. 221
Orcæ olei. 58
Ordinatio æquabilis, 71
Ordinatio quæ grata. 75
Ordinis Senatorij virorum laus. 68
Ordo iudicij vmbratilis. 152
Ordo Senatorius.168.Ordo primus. 136
Originem ſeruat vena nobilis.60. Origo fabricarum.149. Origo theatrorum. 99
Ordo purpuratus. 767
Ornamenti Rom.nominis à Senatu. 42
Ornatus publicus. 59
Ornatus vrbis augendus.47. Ornatus vrbis. 67
Ornatui vrbis ſtudendum. 156
Ornatus principis eſt ſecuritas populi. 225
Ornatus vrbis. 88
Orphani. 241
Orpheus. 51
Ortus Gothorum.214.Ortus præclari laus. 38

P

PAce longa corda molleſcunt. 54
de Pace legatio. 167.228
ad Pacem adhortatio. 55
Pacem contulit læſus. 239
Pacem nuptiis inter reges conciliari. 124
Pacem populorum tuetur iuſtitia. 158
Pacem qui minimè quærit, rerum optimarum ignarus.23. Pax vt tutanda. 234
de Pace tuenda. 227
Pacis bona non fœdanda ſeditionibus. 28
Paciſci cum indigentibus,grande commodū 82
Pacis cuſtodem decet eſſe vrbis eximiæ præſule.23.Pacis effecta. 5
Pacis prorogatio & conſtructio.215. Pacis publicæ & priuatę quàm ſtudioſus fuerit Theodericus,arguit formula.147.Pacis ſigna & effecta.268.Pacis ſuaſio. 55
Palamediacis calculis occupari. 190
Palatij curæ formula.148. Palatij curæ præfecti officium.149. Palatij nitor. 149. Palatium reparandum.50. Palentiana maſſa inuaſa. 107
Pallas. 189
Palmatæ. 211. Palmatæ togæ. 126
Palmatæ veſtes. 126

Palma-

Palmatinum vinum vnde nomen habeat. 270
Paludes ſiccatæ. 46
Paludis exſiccatæ dominium reſtitutum. 46
Palumbi. 189
Palus. 189
Pan à pane dictus. 141
Pandia gemma. 117
Panici ſpecies donata pauperibus. 281
Pannonia Sirmienſis. 64
Pantomimi vbi artes ſuas exercere debeant. 22
Pantomimus Praſini. 17
Pantomimus vnde dictus. 100
Papa. 240. Papæ electio abſque pecunia. 205
Papæ Rom. iudicium. 186. Papæ Senatúſve auctoritas. 227. Papa vrbis Rom. 220
Pataueredi. 120. 250
Pateant non coacti ſed ſpontanei. 259. Parendum conſuetudini. 62. Parentes quàm ſoliciti de filiis. 37. à Parentibus liberi venditi. 192
Parentibus ſuis meliores. 228. Parentum amor etiam in feris. 37. Parentum ex virtutibus iudicare de filiis. 38
Parentum gloria excitamur. 210. Parentum ſocietaté qui odere, indigni ſocietate ciuili. 16
Par eſt, qui ſe optime texit, alios regere. 61
Patientia. 159
Parrhippi. 97. 104
Pars tertia delatori populari actione. 204
Partium ſtudia qui declinat, ſibi homines conciliat. 129. Parti vtrique placere. 121
Paruæ res plus interdum præſtant, quàm magnę poſſunt obtinere. 29
Paruum non eſt in vbertate non delinquere. 152
Patres publici. 138. Patres Senatores. 211. 199
Patriæ charitas. 17
Patriam negligere interdum expedit, vt ſapientia comparetur. 26
ad Patriarchas adhortatio. 204
Patriciatus collatus. 56. Patriciatus columen. 175. Patriciatus dignitas confertur. 183
Patriciatus dignitas data. 172. Patriciatus dignitas etiam exploſa ſuperſtitione. 127
Patriciatus dignitas ſola morte ſoluitur. 127
Patriciatus formula. 127
Patriciatus inſignia. 57
Patriciatus patria poteſtate exſoluit. 127
Patricij. 175
Patricij domus ornatus. 99
Patricij, & Conſules, proceres. 160
Patricius. 220. Patricius natura. 184
Patrimonij comitiua. 80
Patrimonium auctum. 32
Patris merita. 38
Paucos ſuſcipere non decet quod conſtat plurimis expedire. 105
Paulino donatum horreum. 67
Pauor ciuilis non bellicus. 146
Pauperes. 204. Paupertas non auerſanda. 142
Pauperum res inuadentes. 270
ſi Pax ametur, ad laudem regnantis id trahitur. 18. Pax regno omni expetenda. 5
Pax violata cauſis emergentibus ad ſuam firmitatem reuocanda. 23
Peccandi licentia non præbenda. 37. Peccare in veſte purpurea, ſacrilegij reatus eſt. 6
Peccaſſe ſemel impunè liceat. 96
Peccati genus alterum debitis prægrauare. 85
Peccatum in moneta. 161
Peccatum in qualitate, non in quantitate. 36
Peccatur exemplo. 223
Pecorum aſtus & ſolertia. 260
Pecunia apud auaros ſepulta. 91. Pecunia illata pro vendito frumento. 116. Pecuniam neglexit famam affectans. 60. Pecunia publica ſubſtracta populis, in alios vſus non debet trāſire. 47. Pecuniaria mulcta. 187
Pecuniarum pœnæ, & infamiæ. 187
Pecunia vnde dicta. 161
Pedatura murorum. 106
Penſio a principe in biennium remiſſa. 48
Penſio autaria. 45
Penuria, cauſa peccandi. 202
Peræquatores. 131
Peregrinis hominibus quatenus impendendū. 23.
Perfectum quid. 109
Perfidiæ auctorum reſecandi exceſſus. 53
Periculis exponimur, ſi vagis voluntatibus ſubiacemus. 141
Periculo eſt occurrendum. 16
Perire potius, quàm viuere. 73
Per quod quis peccat, per hoc plectitur. 52
Perſonæ aptæ dignitatibus. 80
Perſonæ interpoſitæ. 204
Perſonæ nouæ ad honores perductæ. 57
Perſonalis exceptio, non affert præiudicium publico. 45
Perſonarum merita ornant principem. 64
Perſonarum probarum delectus. 69
Perſona tantum mutata non gratia. 163
Perſonis minus neceſſariis princeps interdum indulget. 34
Perſpicua breuitas. 121
Perſuaſionis vis. 111. Perſuaſoris pœna. 63
Perſuaſor ſacrilegij reus. 207
Perſuaſor vinculis illigatus ad principem adducendus. 63
cui Petenti conferre iuſtius. 230
Petrus & Paulus Apoſtoli. 256
Pharao Rex Aegyptiorum. 127
Philomela. 196
Philoſophiæ Græce auctores. 29
Philoſophi purpurati. 213
Phoroneus. 157
Phrygius ſonus. 51
Piaculum inter triſtes gaudere. 252
Pietas. 239
Pietas auiæ in nepotes maior. 84
Pietas etiam in ſceleratos exercenda. 16
Pietas hominum debet eſſe maior, quàm auiū. 37.
Pietas in auibus. 40
Pietas lædi non debet. 83
Pietas locum non habet, niſi culparum occaſiones emergant. 72
Pietas Priami circa Hectoris cadauer. 41
Pietatis genus eſt, coercere infantiam criminis. 119.
Pietatis genus eſt, impios punire. 37
Pignorationes ſeu repræſaliæ prohibentur. 83

Palmatini vini vires. 270
Palmatinum vinum. 269
Pini. 109
Piſcatores. 109
Piſces.263. Piſces manſueti. 192
Piſcium greges. 197
Piſcinæ & gariſmatiæ. 277
Piſcina Neroniana. 49
Piſtorum iura. 140
Placere principi, ciúſque frui conſpectu. 274
Placidia. 238
Plebs querula vel citra occaſionem. 141
Plinius. 177
Plumbi ac æris repertores. 68
Plumbum direptioni facillimum. 68
Podagræ deſcriptio. 231
Podagra, viua mors. 232
Pœna. 204. Pœna adulterij. 116
Pœna adulterorum.207.Pœna cædis inconſultæ.73.Pœna digni lucrũ ſibi non vẽdicent. 35
Pœna dupli. 89
Pœnæ metus. 145
Pœnæ pecuniarum & infamiæ. 187
Pœna & præmium. 210
Pœna ex lege in conuictos. 88
Pœna iudicum conniuentium. 206
Pœna propoſita ne potentiores onera illationum in tenuiores transferant. 42
Pœna mitigata.73.Pœna pecuniaria in corporalem mutata.231.Pœna peruaſoris. 63
Pœnarum diuerſitas. 188
Pœnarum horror ademptus, non poteſtas. 151
Pœna ſeruorum homicidarum. 40
Pœna vltrix delictorum. 98
Polyhymnia. 100
Polyphemus ab Vlyſſe excæcatus. 149
Pompeius magnus. 100.& 140
Pondera.259.Pondera & libræ. 273
de Ponderibus ac menſuris. 252
in Ponderibus ac menſuris peccare, graue ſcelus. 252
Pondus. 161. 258
Pondus & menſura populis conſtent. 13
Populari loquacitate offenſi viri magnates. 20
Populi fauor, & ſtudia. 145
Populi fauor in inauguratione regis Athalarici. 171.
Populi gratia. 141
Populi laſciuia in ſpectaculis. 20
Populi quies, principum meſſis. 145
Populi Rom. in ſuos principes amor. 224
Populi ſecuritas, ornatus principis eſt. 228
Populi voluptatibus obſequendum. 77
Populo fide obligatus princeps. 225
Populo præſtitum ſacramentum. 225
Populo qui præeſt, variè ſe gerere debet, pro variorum morum ratione. 263
Populo Rom. obſonia à principe data abſque fraude tribuantur. 268
Populorum quies, ex placabili animo principum. 55
Populorum ruina è diſſidijs regum. 56
Populorum ſalus, principum gloria eſt. 53
Populoſa Roma. 258
Populus bonus iudicem bonum faciat. 145
Portæ nec claudantur, nec pateát perpetuò. 160
Porta ſemper clauſa carceris inſtar eſt. 160
Portus vrbis Rom. comitiuæ formula. 152
Poſſeſſiones reſtituantur peruaſæ. 63
Poſſeſſorum coercitæ direptiones. 188
Poſſeſſoribus honoratis formula & curialibus ciuitatis Neapolitanę. 145
Potentia ſuſpecta. 69.70
Poteſtas præfecti vrbis. 129
Poteſtatis armatæ. 66
Potius perire quàm viuere. 73
Prębendę. 71.120
Præconis vox. 265
Prædatio apud Hiſpanos. 119
Prædij aleni occupati reſtitutio. 16
Prædiorum, atque hominũ Eccleſiæ tuitio. 45
Præfecti annonæ non vile officium. 140
Præfecti annonæ officium. 140
Præfecti annonæ tribunal. 140
Præfecti à principe dati laus. 65
Præfecti curæ palatij officium. 149
Præfecti nomen. 151
Præfecti prætorio. 39
Præfecti pręторio, & regis comparatio. 128
Præfecti prætorio formula. 127
Præfecti prætorio Rom. commiſſa. 23
Præfecti vigilum nomen. 150
Præfecti vigilum officium. 151
Præfecti vigilum vrbis Rauennatis formula. 151
Præfecti vigilum vrbis Rom. formula. 150
Præfecti vrbis virtutem commendat. 47
Præfectorum vigilibus nomen. 151
ad Præfectum vrbis formula de architecto faciendo. 155
Præfectum vrbis informat. 59
Præfectura collata. 65
Præfecturę vicarius. 61.62
Præfecturę vrbanæ collatio. 198
Præfectura prætoriana. 212
Præfectura ſollicitudinum pondus nobiliſſimum. 38
Præfectura vrbana collata. 60
Præfectura vrbana data. 28.59
Præfectus prætorij. 63
Præfectus prætorio. 39
Præfectus vrbi. 22
Præfectus vrbi carpento vectus. 129
Præfectus vrbi qualis. 155
Præfectus vrbi ſacra vice iudicabat. 94
Præmia artibus collata. 155
Præmia cur ſontibus propoſita. 47
Præmia dignis à principe collata. 27.256
Præmia iudici propoſita pro ſtatua ſubſtracta vrbis Comenſis.47.Præmia ludorum Olympicorum,255.Præmia ſi ſcenicis dantur, cur bonarũ artiũ profeſſoribus ſubſtrahẽtur. 210
Præmij qui digni. 44.255
Præmiorum deſideria dum creſcunt, maior morum cultus. 16
Præmiorum exempla virtutes alunt. 38
Præmium à principe datum. 257
Præmium artes alit. 209
Pręmium ei datũ qui fideliter inimicũ iuuit. 38
Pręmium, & pœna. 210
Præmium laboris quale. 160

Iudices

Prǫmium meritis. 147
Prǫſagitio rerum bonarum. 274
Prǫſcriptio 30. annorum. 16
Præſcriptio tricennalis. 44.68.118
Præſentia iudicantis. 60
Præſentia principis. 94
Præſenti verba prǫſtanda. 242
Præſidiatus formula. 147
Præſtatio ſiliquatici. 86
Præſtigiæ fugacis & artes. 151
Præſules. 262
Prætoria. 277
Prætori præfectus. 63
Prǫualida ſunt quæ roborantur diutina cogitatione. 15
Praſinæ & venetæ factiones. 17.20.23
Praſini pantomimus. 17. 23
Preces ad deum. 240
Preces & vota ſupplicum. 82
Preces veritate nitantur. 94
Precia definita ab hoſpitibus exigenda. 249
Precia moderata.153. Precia rerum libera. 203
Precia rerum pro rebus. 258
Precia ſpecierum imminuta. 231
Precia ſtatuta. 277
Precium nullus ex vitio conſequitur. 161
Precium rebus vænalibus ſtatutum. 428
Prǫcium venalium. 153
Priami pietas erga Hectoris cadauer. 41
Primarius locus. 158
Primiceriatus. 132
Primiceriatus ac domeſticatus confertur. 221
Primiceriatus ceu domeſticatus. 222
Primiceriatus dignitas. 139
Princeps à blandiendo alienus. 7
Princeps bonus aduertit violentiam. 70
Princeps bonus. 177
Princeps bonus non tam lucra, quam ſubiectorum mores deprehedit. 65
Princeps cardinalis. 161
Princeps datus pro cunctorum ſalute. 225
Princeps etiam debet indulgere interdum perſonis minus neceſſarijs. 34
Princeps fide obligatus populo. 225
Princeps humilioribus fauet.94. Princeps imitator naturæ.48. Princeps interdum ſe refelli patiatur.173. Princeps multò plus confert in ſubditos, quam ſubditi in principem. 145
Princeps nihil poteſt remittere de tributis ad exercitum conferendis.71. Princeps non iudicatur. 129
Princeps pater publicus. 95
Princeps quæ potiora ſunt, dignioribus aſſeruanda credit.27. Princeps quarũ rerum iudiciũ nõ præſumit.230. Princeps quos prouehere debeat.8. Princeps ſacris literis erudit*.217
Princeps teſtis virtutum militum. 234
Princeps vt nullum grauate, ſic ſibi debita perdere non debet. 18
Principalis nominis tuitio. 163
Principatum auget iuſtitia obſeruata. 84
Principatum ſine contentionibus obtinere magnum. 167
Principatus initia moderata eſſe debent. 70
Principatus in quo verſetur. 158
à Principe collata præmia dignis. 27
cũm Principe colloqui honorificum. 170
à Principe cur iudicibus emolumenta data. 147
à Principe dati magiſtratus quales. 129
à Principe laudari, magnum. 7. 80
in Principem beneuolentia & amor. 247
Principem bonum onerat cura publicæ vtilitatis.15. Principem bonum vt tangunt ſupplicum damna, ſic eorũ fructuoſa cõpendia. 15
Principem decet clementia. 72
Principem decet ſemper humaniora cenſere. 71
Principem iuuare ſubditi debent. 16
Principem ornant merita perſonarum. 64
à Principe præmium datum. 257
à Principe qui non noſcitur, mortuo ſimilis. 114
ad Principem recurrit infantia deſtituta. 95
Principem rogari, non fraudari decet. 113
Principem ſolicitum nihil poteſt latere. 102
Principem videre, beneficium eſt. 223
Principem violare. 161
in Principe non debet eſſe tenacitas. 48
ſub Principe non licet eſſe imperitos. 140
à Principe probari, magnum. 80
à Principe quod datur ad auxilium, non eſt cõtra iuſtitiam cenſendum. 34
Principes cur inter ſe ſociantur. 55
in Principes ſuos amor pop. Rom. 224
à Principe victus præſtitus. 72
à Principe vinci glorioſum. 178
principi adiiciendi rerum periti. 175
Principia rerum, difficilia. 26
Principia ſolent protendere aliquid melius. 32
Principi beneficium reſeruatum. 168
Principi continenti nulla ratione placitura rapacitas. 108.
Principi fucum facere non oportet in ijs quæ benemeritis vult eſſe perſoluta. 13
Principi humilitas glorioſa. 125
Principi iniuriam facit, qui iuſtitiam violat. 61
Principi iunctos maximè decet iuſtitia. 106
Principi iurati ſubditi. 171
Principi negligenda vulgi acclamatio. 22
Principi notum eſſe. 114
Principi nouos caſus referre. 143
Principi patent prudentes. 105
Principi parere, exemplum omnium gentiũ. 53
Principi placere eiúſque frui conſpectu. 274
Principi quæ preces audiendæ. 104
Principi quorum aſpectus gratus. 66
Principiis malis obſtandum. 118
Principi ſeruire libertatis genus eſt. 109
Principi ſupplicare. 249
Principis aduentus per Tyberim. 274
Principis æquitas. 219
Principis æquitas in remiſſione tributorum. 71
Principis affinitas. 123
Principis arcanum. 173
Principis beneficiis nulla fraus inferenda. 15
Principis beneficiis qui digni. 270
Principis boni eſt, condonare tributa preſſis, & afflictis. 15
Principis boni eſt, non tam delicta velle punire, quàm tollere. 21
Principis boni eſt premia benemeritis, vltionem inquietis tribuere. 28

Principis boni facta. 223
Principis boni impenſę. 22
Principis boni iuſſa,cur iucunda. 109
Principis boni non eſt graue imperium. 83
Principis boni teſtimonium in prouehẽdo magiſtratu quantum.7. Principis boni votũ.163
Principis caſtra,horrea referta. 282
Principis clementia. 206.47
Principis clementia qualis eſſe debeat. 35
Principis conſpectus. 114
Principis contempta iuſſio , impunè non maneat. 61.Principis cura. 10.193
Principis cura erga ſubditos. 143
Princis cura,venatrix bonæ conuerſationis. 139
Principis deliberatio requirit obſequium prudentum.34.Principis electio. 210
Principis eſt caſu ſubductum reparare conſilio. 85.Principis eſt periclitantium ſubleuare fortunas. 82. Principis eſt perperam commiſſa dirigere. 96
Principis eſt ſe opponere violentiæ. 63
Principis eſt vniuerſos vindicare. 163
Principis & magiſtratuum moderatio. 134
Principis fixi tituli. 105
Principis fœlicitas ſubditos habere honeſtos & morigeros.75.Principis frater. 143
Principis gaudium,ſubditorum quies. 145
Principis gloria,ſi multa bona decreſcunt. 48
Principis imago, quæſtor. 130
Principis immortalis munificentia. 59
Principis indulgentia non reſpuenda. 48
Principis indulgentia,ſterilitati ſuccurſum. 280
Principis indulta tranſgredi non licet. 20
Principis indultum. 66
Principis iuſſa lenia. 87
Principis iuſſa qui negligunt,mulctandi. 97
Principis iuſſio.66. Principis iuſſiones non grauanter ſuſcipiendæ. 82
Principis iuſſum non tardandum mora. 26
Principis iuſti eſt præſentiam bonæ conſcientiæ expetere.162. Principis iuſti imperio qui non paret odium ſibi excitat. 246
Principis iuſtum indultum. 48
Principis largitio ad quid conducat. 67
Principis laus egregia,qui ſubditos hoſtium incurſionibus liberarit, & iiſdem neceſſarium victum curarit. 282
Principis liberalitas in vniuerſos collata non eſt intercipienda ad paucorum compendiũ. 108
Principis libra. 119
Pincipi licita ſola laudanda. 225
Principis magna laus, viciſſe penuriam. 282
Principis matris laus. 238
Principis militum formula de comitiua. 146
Principis miniſtri. 163
Principis miniſtris conſulendum. 63
Principis munificentia nemini damnoſa eſſe debet.39.Principis nulla tarditas iuſſionibus afferatur. 111.Principis oculus. 150
Principis opus theſauro pietatis augendæ. 48
Principis optimi ad ſuos magiſtratus adhortatio egregia. 266.Principis optimi vox. 182
Principis ornatus,eſt ſecuritas populi. 225
Principis perſona quo in caſu poſt omnes ſit.133
Principis præſentia. 94
Principis propoſitum facit aut negligere iudices,aut amare virtutes. 60
Principis reſcriptis qui ad monendi. 135
Principis ſtudium,quale. 219
Principis ſuaue colloquium meruiſſe,magnum beneficium 229
Principis tuitio. 89
Principis viri iracundia grauior. 245
Principis vita qualis. 135
Principis votum debet eſſe inconcuſſum. 69
Principis vox & iudicium immutabile. 23
Principis vox irreuocabilis. 20
Principis vultus in nummis. 161
Principũ animi excitati cauſis mediocribus.56
Principum arcana cælanda. 81
Principum comitatus. 116
Principum comitatus quo hominum genere conflatus. 64
Principum familiaritati adſcribi,magnum. 64
Principum gloria eſt populorum ſalus. 53
Principum imago. 148
Principum imago cur ſculpta in numiſmatis. 132.Principum inſtar magiſtratus ſunt. 247
Principum iuſtitia quas vires habeat. 220
Principum menſem qualem eſſe deceat. 263
Principum meſſis,populi quies. 145
Principum moderatio. 217
Principum matrimonia ſunt,quæ à ſubiectis legitimè poſſidentur.113.Principum ſtatuæ.168
Priuatæ & publicæ pacis quàm fuerit ſtudioſus Theodericus arguit formula. 147
Priuatæ largitiones. 177
Priuatarum comitiua. 60
Priuatio donatiui. 165
Priuatis præferenda publica. 68
ex Priuato rex. 218
Priuatorum comes,parens publicus. 133
Priuatarum comitiuæ formula. 132
Priuilegia excubiarum. 160
Priuilegia Iudæorum. 91
Proceritas iuncea. 155
Profeſſoribus Rom.ſtipendia integrè perſoluebantur. 109
Proteus. 417
Programma edictale. 164
Prouincia afflicta deſiderat optimos iudices.62
Prouincię annalis rector. 156
Prouincię defenſę armis, & legibus. 84
Prouinciæ comitiuæ formula. 146
Prouinciæ moribus,ac legibus ordinandæ. 119
Prouinciales iudices. 131
Prouinciarum & exercitus cura. 38
Prouincijs nouis præficiendi boni magiſtratus. 85
Prudens ante ſenium. 184
Prudens magis,quàm loquax. 218
Prudens quis minimè habendus. 117
Prudentem cautio arguit. 184
Prudentes parent principi. 105
Prudentia aliena frui. 172
Prudentiæ eſt cauere quę non putantur emergere. 74
Prudẽtia,& opus eſt in vrbibus moderandis.19
Prudentia neceſſaria. 265
Prudentia par cum poteſtate. 178

Prudentiores qui habiti. 26
Prudentum conſilia ad finem perduci debent. 90.
Prudentũ obſequium requirit deliberatio principum. 34
Publicæ eue ctiones. 248
Publicæ pacis.& priuatæ quàm fuerit ſtudioſus Theodericus, arguit formula. 147
Publica fides. 276
Publica priuatis præferenda. 68
Publica vtilitas à ſingulis curanda. 110
Publici decoris mater eſt mens regentis. 60
Publicum eſt onus quod agit princeps. 139
Publicus labor debet eſſe fructuoſus. 63
Publicus ornatus. 59
Publicus parens, comes priuatorum. 133
Pudicitiæ amore ferrum porrigere maritis non eſt leges calcare ſed condere. 25
Pudicitia quàm debeat eſſe mulieribus commendata. 116
Pudoris eſt iactura infantiæ non ſuccurrere. 95.
Pudoris grauiſſimi pondus, propria voce conuinci. 112
Pueritia honeſtiſſimè exacta. 33
Pugna vnde nomen habeat. 22
Pulchritudinem Romanam non vigilia, ſed ſola reuerentia cuſtodire debet. 154
in Pulchritudine ſingulari grauiſſimum damnum. 164
Pulſatus, id eſt reus. 69
Pulueritica iudicis. 272
qui Puniendi grauius. 188
Punitio praui iuſtitiam facit plus amari. 35
Punitus matrimonij violator. 28
Pupillaris rei emptio deſciſſa. 11
Pupilli facultates ab Eccleſiaſticis detentæ, reſtituendæ. 70
Puritas auri. 268
Puritas metallorum. 161
Purpura. 142
Purpura cur vtantur ſummi magiſtratus. 6
Purpuræ color mirus. 6
Purpuræ conficiendæ ratio perpulchra. 6
Purpuræ inuentio, vnde. 6
Purpuram adorare. 233.254
Purpura magiſtratuum ad quid. 143
Purpuratæ laudes. 213
Purpurati philoſophi. 213
Purpuratus ordo. 167
Purpurea dignitas. 193
Purpurea in veſte peccare ſacrilegij reatus eſt. 6
Pyramides Aegypti. 155

Q

Quadrati. 105
Quadriga. 76
Quadruplum. 203
Quærendi tales qui in nullo debeant diſplicere. 165
Quæſtio magorum mandata 88
Quæſtio latrocinij mandata. 190
Quæſtor. 212
Quæſtoris à principe nominati ſumma laus. 102.
Quæſtoris creatio. 219
Quæſtoris egregia commendatio. 14
Quæſtoris integritas & pietas. ibid.
Quæſtoris laus egregia. 212
Quæſtoris officium. 219.103.130
Quæſtor principis imago. 130
Quæſtor quis eo ſeculo fuerit. 220
Quæ ſtudioſiùs diligimus, maiori gratia cuſtodimus. 28
Quæſtura conceſſa. 176
Quæſtura donatus, literarum dignitate. 13
Quæſtura Caſſiodori. 2
Quæſturæ dignitas. 103
Quæſturæ dignitas conceſſa. 181
Quæſturæ formula. 129
Quæſturæ inſignia. 177
Quæſturæ laus. 130
Quæſturæ, muneris honos. 129
Quantas commoditates allatura ſit vrbis reparatio. 21
Querela & legatio de Amalafrida occiſa. 193
à Quibus nihil exigendum. 68
Quibus opitulandum. 68
Quicquid tribuitur Reipub. donatur in vtilitatem dantis. 34
Quid agit, qui ſine lege vult agere. 55
Qui detrimenta ſarciant. 107
Quies populi, meſſis principum. 145
Quies populorum ex placabili animo principum. 55
Qui in magnis non excedunt, in paruis nõ peccent. 58
Qui non admonentur, contemnunt. 58
Qui non habet in ære &c. 207. 63
Quinqueuirale iudicium. 88
Qui præſidio tutandi principis. 83
Qui ſe iudicibus corriguntur. 103
Quod cuique iniunctum eſt, poſtulari debet. 58
Quod in iuuenta non diſcitur, in ſenecta neſcitur. 19
Quod votiuum eſt, impoſitum non eſt. 82
Quomodo repreſſa militum licentia. 107

R

Ramus aureus. 103
Rapacitas continenti principi nulla ratione placitura. 108
Ratio commerciorum æquabilis. 120
Ratio habenda in honoribus dandis. 222
Rationalium cura. 132
Ratione pluſquam vi fit. 261
Rauenna. 10.278
Rauennatis vrbis præfecti vigilum formula. 151
Rauennæ campania. 277
Reatui obnoxij damnandi. 96
Reatus. 205
Rebus cur nomina impoſita. 181
Recta adminiſtratio quæ & ſine poteſtate defenditur. 146
Rector ſui. 217
Redhibitionis æquitas. 17
Rediuiuæ lites. 93
Referendarij dignitas & officium. 139
Referendariorum formula. ibid.
Referendarius. 183

Refugium omnium, vbi ſecuritas vniuerſorum. 276.
Regale propoſitum. 229
Rege digna vox. 164
à Rege ſacramentum præſtitum. 225
Reges aliorum conſilia audire debent. 172
Reges ex augurata familia. 127
Reges fortiores efficit iuſtitia. 54
Reges ſummos dedecet inter ſe rixari. 55
Regia affinitas. 222
Regia liberalitas cum ſeminibus humo mandaris collata. 67
Regiam munificentiam quid deceat. 24
Regia planè vox & homine verè Chriſtiano digna. 133
Regia voluntas in legibus eſt. 147.
Regia vox. 162. 207
in Regibus eligendis Gothorum mos. 234
Regiæ ſtirpis coniunx. 221
Regiæ virtutes. 217
Regij edicti vis. 208
Regi iuratur. 269
Regina Sabæ. 218
Regi qui aliquid ſuſtrahit, vniuerſos affligit. 275.
Regi repudiata munera. 125
Regis ad exemplum componitur orbis. 60
Reges cura in ſubditorum negotiis. 93
Regis Gothorum electio. 215
Regis vidua. 193
Regi Thoringorum miſſa ſponſa. 79
Regium eſt egentes leuare. 48
Regium eſt ſuccurrere afflictis. 35
Regium, ſuſpendere iudicium. 90
Regnantis auxilium implorat minorum conditio. 20
Regnantis facultas ditior, quando. 15
Regnantium corda fides conciliat. 18
Regnantium gratiam inueniſſe, meritum maximum. 28
Regni conſors. 217
Regni conſors aſſumitur Theodatus. 216
Regni gloria, iudices reperiſſe exquiſitos. 179
Regni initia qualia eſſe debent. 177
Regni hæres. 171
Regni nouitas multa poſcit ordinari. 214
Regni paterni ſucceſſor filius. 168
Regni ſacramenta. 170
Regni tranquillitas cui commiſſa. 148
Regnum Italiæ. 53
Regnum ornat quod eſt ſingulariter toto orbe celebratum. 50
Regum ad regni faſtigium recens aſſumptorum mos. 216
Regum concordia. 229
Regum diuitum concordia. 102
Regum è diſſidiis ruina populorum. 56
Regum gloria ſubiectorum tranquillitas. 45
Regum iuſſa non violanda. 19
Regum magna laus, ſi pax ametur. 18
Regum vna voluntas. 216
Rei inſontes in carcere vincti. 205
Rei liberantur à vinculis diuturnis. 225
Rei neceſſariæ maior adhibenda cautio. 21
Rei nomen conueniat. 181
Reipub. cuſtodia neceſſaria. 104
Reipub. fida ſalus, defenſor armatus. 26
Reipub. nomine impendere. 34
Reipub. vtriuſque Orientis & occidentis vnum corpus olim. 5
Relationes. 5
Relegatio. 247
Religio non imponenda. 207
Religio non imperatur. 230
qui Religione nobis coniungũtur, iis bene velle oportet. 44
Reliquatori oblata à fiſco prædia in idoneum tranſlata. 236
Reliquator Thomates decem millium ſolidorum de indictionibus. 104
Remedia læſis impartienda. 105
Remiges. 99
Remiſſa ob calamitatem tributa. 85
Remiſſio ob ſterilitatem. 98
Remoræ piſciculi miraculum. 93
Rempub. arma protegunt, cuſtodit æquitas. 24 26.
Rempub. tutantur arma, & æquitas. 82
Reo vicinus, qui putatur malus. 247
Reparatio vrbium, laus temporum eſt. 21
Repreſſio improborum. 107
Reprimendus iuuenilis feruor. 54
in Republica morum varietas. 263
Rerum bonarum ſatietas nulla. 262
Rerum domini. 266
Rerum futurarum curſus ex Deo. 102
Rerum obſcuræ cauſæ. 211
Rerum precia pro rebus. 258
Res bonæ citiſſimè appetuntur. 251
Reſpub. 193
Reſpub. fœlix quæ. 135
Reſpub. iuuatur commoditatibus emolumentorum. 34
Reſtauratio murorum Arelatenſ. 72
Reſtituantur amiſſa. 67
Reſtitutio bonorum, abſentia amiſſorum. 62
Reſtitutionis petenda tempora. 92
Reſtitutionis ſententiam paſſi. 94
Reſtitutio poſſeſſ. Eccleſiis ablatarum. 86
Res vna ſubſtracta cuncta deformat. 274
à Retentione poſſeſſa reſtituenda. 35
Retia vnde dicta. 148
Retiarum ducatus formula. 148
Retibus, non ſepibus piſcandum. 111
Reuerentia templo habita. 73
Reuerentia ſola Romanam pulchritudinem nõ vigiliæ cuſtodire debent. 154
Rex ex priuato. 217
Rex ipſe iurat. 169
Rex iuuenis & ſapiens. 238
Rex populo & viciſſim populus regi iurat. 169.
Rhegienſibus ob ſterilitatem indulta conceſſa. 271.
Regienſis oræ topographia. 271
ῥήγιον vnde dictum. 271
Rhodi ſignum ſolis æneum, Coloſſus. 155
Roma aquis abundat irriguis. 79
Roma, caput mundi. 205
Roma eloquentiæ parens. 26

Roma,

Roma, mater omnium dignitatum. 23
Roma, miraculum. 155
Roma populoſa. 258
Roma, ſacra vrbs. 32
Romæ amplitudo. 258
Romæ habitatio. 64. 82
Romæ nihil in orbe ſimile. 225
Romæ ornatus. 67
Romæ, patriæ communis, amor & charitas. 18.
Romæ proſopopeia. 249
Romæ ſtudiorum cauſa agere. 82
Romæ theatrum. 99
Romana eloquentia. 209.220
Romana eloquentia nihil ſuauius. 220
Romana grauitas. 224
Romana grauitas quando culpatur, periclitantur mores. 28
Romana viuere grauitate, non peregrinis moribus. 33
Romanam pulchritudinem non vigilia ſed ſola reuerentia cuſtodire debet. 159
Romanæ comitiuæ formula. 154
Romanæ Eccleſiæ domus data, deinde temporis quadam præſcriptione vſurpata. 72
Romanæ vrbis affectio veneranda. 5
Romanæ vrbis elogium præclarum. 82
Romanæ vrbis inſtauratio. 19
Romanæ vrbis laus. 243
Romanæ vrbis Papa. 226
Romanæ vrbis pulchritudo. 64
Romani ciues. 243
Romani cur Gothos amare debeant. 148
Romani magiſtratus è Gallis. 33
Romani regni vnum velle & vna opinio fuit ſub priſcis principibus. 5
Romani, rerum domini. 243
Romanis legibus viuere, bellis aſſuetos. 159.
à Romano imperio abeſſe non poſſunt qui ſe nominis vnitate iunxerunt. 5
Romanorũ & Gothorum commune ius. 169
Romani populi in ſuos principes amor. 224
Romanos populos gubernare putari non debet iniuria. 17
Romanum imperium fœlix ſub Theoderico. 17.
Romanum velle, non eſt ſeditionis & incendia appetere.
Romanus Senatus, dignitas imperantium. 8
Ruinæ Elephantum. 232
Ruſticatio eruditis vitanda. 190

S

Sabæ Regina. 218
Sacerdos legatus. 227.228
Sacerdotes. 186
Sacerdotes colendi. 235
Sacerdos ne improbè litiget. 96
Sacerdos reus ad Epiſcopum remiſſus. 186
Sacerdotalis honos. 86
Sacerdotium. 128
Sacerdotum doctrina. 70
Sacerdotum non eſt protendere improbam litem. 96
Sacramenta regni. 170
Sacramentum à rege præſtitum. 225
Sacramentum præſtitum populo. ibid.
Sacra vaſa pignori data, reſtituta. 275
Sacra veſtis. 132
Sacrilegis adempta militia. 270
Sacrilegorum mens. ibid.
in Sacrilegos. ibid.
Sacris literis princeps eruditus. 217
Sacrum quidnam ſit. 55
Sæuiendum in victos non eſſe. 53
Salis commercium. 132
Salus hominum obſcura. 141
Salutari cum chlamyde. 138
pro Salute cunctorum princeps datus. 225
ad Salutem arma comparata. 225
Salamandra. 74
Salamandra quale animal. ibid.
Sanctorum oratio. 240
Sapiens monitum. 136
Sapientiæ amica induſtria. 141
Sapientiæ non eſt contemnere profutura. 34
Sapientia honores ſola meretur. 135
ad Sapientiam comparandam patria interdum negligenda. 26
Sapientia, non caſu regitur mundus. 279
Saulem à Dæmone obſeſſum pacauit Dauid. 52.
Sauri. 260
Saxa iacentia colligenda ad vrbis decorem. 34.
Scarus. 260
Scelera ne pecuniis redimantur. 266
Scelerati reprimuntur damnis. 84
Scelus alienum, dedecus proprium. 36
Scelus graue, in pondere vel menſura peccare. 252.
Scholæ exercitatio. 58
Scenici infames. 183
Schola Martia. 113
Scopulus vitandus vbi alter offendit. 242
Scientia iuris. 130
Senatuſconſulta marmoreis inciſa tabulis. 205
Scribæ officium quale. 276
ad Scribam adhortatio. 276
Scribarum officium ſeu tabellionum. ibid.
Scrinia. 112
Scriptura mentis ſpeculum. 3
Seculo primo quod nouum fuit eximium habitum eſt. 155
Secunda iuſſio. 26.36
Secures. 126.142
Securitas. 161.244
Securitas ac tuitio. 66
Securitas populi ornatus principis eſt. 225
Securi verè qui. 199
Sedis Apoſtolicæ honos. 186
Seditionis ſemina amputat Theodericus. 22.
Seditioſorum repreſſio. 28
Sella curullis. 16
Semeſtres annonæ. 209

Semina fraudis ne iterentur. 108
Seminarium Senatus. 181
Senatius numerus. 12
Senat.occurſus. 275
Senatores dedecet verſari cum vilibus è plebe. 22.
Senatores patres. 211.199
Senatoria dignitas. 57
Senatoria ſpectacula. 122
Senatorib.ornanda curia. 137
Senatoriæ dignitatis codicilli. 88
Senatori illata iniuria à quo vindicanda. 23
Senatorij ordinis virorum laus. 68
Senatori non inferenda iniuria. 20
Senatorius ordo. 168.122
Senatorum filij. 95
Senatorum nobilitas. 181
Senator vt puniendus, qui ingenuum vexarit 25.
in Senatum cooptati benemeriti. 27
ad Senatum pro receptione quæſtoris commẽdatio. 220
Senatus decurionum. 112
Senatus eſt alios regere. 223
Senatus & Papæ auctoritas. 227
in Senatus oculis precioſam gerere puritatem. 60
Senatus & familiæ decor. 56
Senatus officium. 223
Senatus reſpuit eximiè non probatos. 27
Senatus Romani laus. 103
Senatus ſeminarium. 181
Senatus. 226
Senex. 183
Senum vita,ocium. 114
Sepulchra non effodienda. 92
Sepulchra non excauanda. 63
Sepultorum oſſa eruere nefas. 86
Sepulturæ cura. 41
Seruetur ætate matura quod teneris annis acquiritur. 60
Serui perſonam non habent. 132
Seruitus iniuſta. 115
Seruitus impoſita. ibid.
Seruius rex Romæ. 161
Seruorum, qui dominos occiderint, pœna. 40.
Seruus emptus reddito domino pretio. 109
Sextarius. 43
Siccitatis deſcriptio & effectus. 24
Siciliæ ardentis ratio. 73
Siculi perſuaſi a Caſſiodoro ne rebellatent. 7
Siculorum gens natura querula & contentioſa. ibid.
apud Siculos poſſunt etiam ſine ſuſpicionib.iudices accuſari. ibid.
Signa æneorum elephantum. 232
Signa Veſuuij montis exarſuri. 98
Silentium in rebus gerendis. 238
Siliquatici exactio fiat. 115
Siliquatici officium. 65
Siliquatici ordinatio fiat. 67
Siliquatici præſtatio. 86
Siliquatici titulus. 65
Siliquaticum & monopolium. 33
Simonia. 204
Simulachrum Iouis Olympici. 155
Singularis continentia. 60
Si quid peccent magiſtratus, recidit in principis inuidiam. 60
Sirenum cantus. 51
Sirmienſis Pannonia. 64
Si ſcelera comprimantur, pacata omnia. 265
Sobole frequenter fallimur. 80
Socius operis. 46
Solemnia & annua munera. 114
Sollertia animalium quorundam. 75
Sollertia & aſtus pecorum. 260
Solidi canonici. 42
Solidi menſtrui aurigæ dati. 170
Solidi tres per hebdomadam dati militibus. 106.
Solidus. 12
Solis aſpectus. 162
Solis curſus. 256
Solis lux. 134
Solis ſignum æneum Rhodi Coloſſus. 155
Solitudo deteſtanda. 189
Soluendi tempus ſeruetur. 266
Sol. 279
Solemnia. 262
Sordes. 246
Sorte aduerſa preſſi erigendi. 41
Spatij vrbis Romæ teſtimonia. 258
Spatium definiendi à duobus Senatoribus. 46.
Spectabilitas. 44
Specierum imminuta precia. 251
Spectacula Senatoria. 122
Species lardi & tritici. 271
Spectacula voluptatum, lætitia populorum. 22.
de Spectaculis loqui res minima in principe. 17.
in Spectaculis ne qua ſeditionum cauſa naſcatur. 23
Spectaculis moderatio adhibita. 153
Spectaculorum laſciuia. 20. 21
Spectaculorum ſeditiones prohibentur. 23
Spectaculorum verus vſus. 22
Spectaculum improbatur. 76
Spectare ſententiam procerum poſt regale iudicium. 27
Spes non deneganda laborantibus. 84
Spes tædium laboris auferr. 109
Sponte qui corrigi noluit, ſuo ſe vitio accuſat. 201.
Splendore generis non inſoleſcendum. 210
Splendor præfecti vrb. 60
Statuæ nec in toto mutæ. 154
Statuæ principum. 168
Statuæ veterum. 165
Statuarum fures. 154
Stellarum harmonia. 52
Sterilitas ieiuna. 276
Sterilitas vbertate penſata. 280
ob Sterilitatem indulta conceſſa Rhegiẽſibus. 271.

ob

ob Sterilitatem remiſſio. 93
Sterilitati ſuccurſum principis indulgentia. 280
Stipendia & annona aucta. 202
Stipendia integrè perſoluebãtur profeſſoribus Rom. 209
Stipendium ſubiectum munificum facit. 244
Stipendium Tyranno penditur: prædicatio niſi bono principi non debetur. 214
Stirpis regiæ coniunx. 221
Strena Ianuaria. 132
Studentes alienæ lętitiæ. 152
Studia & fauor populi. 145
Studia litterarum ſuo digna ſuffragio. 28
Studiorum cauſa Romæ agere. 82
Studium. 81
Studium principis quale. 19
Sturni. 189
Subditorum quies, gaudium principis. 145
in Subditos multò plus confert princeps, quàm ſubditi in principem. 146
Succeſſio dignitatum cur annua. 147
Succeſſor non externus. 169
Suffragium. 204
Supplicia fuſtuaria. 194
Supplicium fuſtuarium. 249
Suſpectis gentibus præeſſe difficile. 148
Suſpicionibus occurrit Theodahad. 223
Syderum certus curſus. 279
Symmachus. 240

T

TAbularius. 108
Taciturnitas. 181
Talionis lex in matrimonij diuiſores. 207
Talpa. 198
Tantum opinionis acquiritur, quantum facultatib. abrogatur. 32
Tardare quæ proſunt, læſionis genus eſt. 71
Tarditas nulla principis iuſſionibus afferatur. 111.
Temperare omnia qui nouit, vincit aſſiduè. 53.
Templa euerſa. 68
Templo habita reuerentia. 73
Tempora exactionum. 262
Temporis neceſſitas excuſat onera iuſſionis. 87
Temporum laudes, gaudia populorum. 48
Temporum laus eſt, vrbium reparatio. 21
Tempus indulgendi. 259
Tempus ſoluendi ſeruetur. 266
Tenacitas abſit à perſona publica. 70
Tenacitas non debet eſſe in principe. 48
Tenuis fortunæ homines excuſantur à Theoderico. 17
Terga maris. 272
Tergiuerſationis mora. 37
Termini teſtes. 77
Terror plus corrigat, quàm pœna cõſumat. 146
Tertiarum immunitas. 39
Teſtimonia ſpatij vrbis Romæ. 258
Teſtis præſens. 112
Teſtis princeps virtutum militum. 234
Theatri abuſus. 100
Theatri clamores. 22
Theatri clamores improbat. 22
Theatrorum origo. 99
Theatrum. 123
Theatrum Romæ. 99
Theodahadi laus. 217
Theodahadus amicitiam cum Iuſtiniano confirmat. 226
Theodahadus conſors regni aſſumitur. 216
Theoderici æquitas. 64
Theoderici epiſt. ad Senat. Rom. pro Caſſiodoro præf. prær. 8
Theoderici fiſcus in legali compendio contentus. 16
Theoderici indulgentia. 171
Theoderici perpulchra admonitio ad ducem copiis præfectum. 13
Theoderici temporib. antiquitas innouata. 100
Theodericus. 239
Theod. legatos ad Anaſtaſium mittit vna cum epiſtola. 6
Theodericus quàm pacis publicæ & priuatæ ſtudioſus fuerit arguit formula. 147
Theod. quæſturæ honorem defert, litterarum nomine. 13.14
Theodericus remittit tributa preſſis Apulis. 15.
Theodericus Rex pacem & amicitiam petit ab Anaſtaſio Imp. 5
Theod. vnum optat eſſe corpus Reip. Orientis & Occidentis. ibid.
Commendatio quæſturâ donati. 13.14
Excuſatio tenuium à vectigalibus. 17
Eiuſd. cura & ſolicitudo regalis. 17
Labores pro Repub. 16
Eiuſd. iudicium in diligendis idoneis magiſtratibus. 18.27
Laudat aduocatum fiſci. 18
Admonet præfectum fiſco ſui muneris. 18
Iudices nominat ad litem dirimendam. 19
Adhortatur Gothos ad fortitudinem. 19
Laudat ſuum ipſius in vrbe Rom. inſtauranda ſtudium. 20
Eccleſiæ data immunitas per Theod. 20
Reprimit laſciuiam ſpectaculorum. 20. 21. 22. 23.
Pro vrbe reparanda, ad Gothos & Romanos epiſtola. 21
Impenſæ Theod. ad quid. 22
Veterum diſciplinam ſeruandam vult. 22
Cura frumentorum Romam aduehendorum. 24.
Commendat filios mortui officialis. 24
Abſoluit maritum adulteri interfectorem. 25
Laudat impenſè præfectum vrbi. 27
Laus præclara candidati. 27.28
Solicitudo. 28
Herologium mittit Burgundionum regi. 29
Laudat Herologia miſſa Regi Burgundionum. 30.
Inſtruit legatum ad Orientem. 34
Mittit mille quingentos ſolidos Epiſcopo pro ſarciendis militum damnis. 35
Iuſtitia & æquitas. 35
Amicitiam firmat cum Viſigothorum Rege. 54.
Studet conciliare Reges diſſidentes inter ſe. 55.

Comitem inſtruit. ibid.
Vrbis Rom.augmenta curat. 67
Publica ad vſus priuatos tracta queritur. ibid.
Victoriam quam ſibi proponat. 72
Frumenta iubet in aulam aſportari. 40
Quatenus Iudæis permittat. 91
Non tam armis quam iudiciis clarus fieri optat. 115.
Theodorus. 195
Thermæ. 150
Theſauri. 133
Theſauri inueſtigandi ius conceſſum. 91
Theſaurus à ſacerdote in ſepulchro inuentus. 86.
Thomates reliquator decem millium ſolidorũ de indictionib. 105
Thorigemalis macula. 25
Tituli appoſiti. 85
Tituli fixi. 104
Tituli principis fixi. 105
Titulos affigere. 207
Titulus libellarius. 105
Titus. 123
Toga procinctualis. 173
Togati mores. 62
Non tollendum iis,quibus offerendum. 220
Toni quinque. 51
Tonus ex ſummo & imo conſtans. ibid.
Torpedo piſcis. 24
Torpor ignobilis. 158
Trabea. 31.211
Trabes venditæ. 83
In tractatibus duo,in ſententiis vnum. 216
Tragœdia. 100
Traiani vox. 177
Traianus. 177
Tranquillitas & pax omni regno expetenda. 5
Tranquillitas regni cui commiſſa. 148
Tranſmarinus Canon. 120
Tranſportanci. 233
Tribunal excelſum. 128
Tribunal præfecti annonæ. 140
Tribunatus præcipuus. 114
Tribuni & notarij aſpectus adorare principale. 2
Tribuni voluptatum formula. 152
Tribunus voluptatum. 141
Tributa. 200
Tributa indictionum. 93
Tributa non debent à triſtibus exigi. 92
Tributa remiſſa. 92
Tributa remiſſa ob calamitatem. 98
Tributi dilatio. 262
Tributi induciæ. 262
Tributis liber,cui nihil eſt reliqui. 267
Tributorum exactio. 43
Tributorum indulgentia. 67.206
Tributum exigant moderatè compulſores.267
Tricennalis præſcriptio. 68.118
Tridentum. 106
Triduanæ annonæ. 108
Trireme vehiculum. 110
Tritici deuectio. 71
Triumphare ex animi theſauro. 145
Triumphus ſine pugna. 174
Troiani forum. 149
Trutina. 119
Tuitio ac ſecuritas. 66
Tuitio principis. 89
Tuitio villicorum. 120
Turdi. 189
Turturum viduitas. 116
Tutoris officium. 153
Tyberini aluei duo meatus. 152
Tyberis vnda. 152
Tyrannorum excubiæ. 253
Tyranno ſtipendium penditur, prædicatio niſi bono principi non debetur. 214
Tyrannus. 177

V

Vacans. 136
Vacantis illuſtratus formula. 136
Vænalis mora. 245.255
Venalitas abſit à iudice. 124
Vænalitas iudicum. 208
Vænalium rerum pretium. 153
Valentiniani lex. 206
Valetudini confert lætitia. 197
Vaſa ſacra pignori data,reſtituta. 275
Vaſaria publica. 166
Variarum epiſtolarum inſcriptio. 3.
Varietas morum in repub. 263
Varicari greſſus. 134
In vbertate non parum eſt , non delinquere. 152.
Vbertate ſterilitas penſata. 280
Vbi aurum ſumitur,gladius conditur. 146
Vehiculum triremè. 110
Velorum origo. ibid.
Venale propoſitum. 276
Venæ ferrariæ. 65
Venatorum Circenſium doli. 123
Vena vitalis fontium. 38
Venantius excuſatur quod Romã profugerat.35
Venarum pulſus. 142
Venatio nocturna. 151
Vendita ſacra vaſa. 203
Venena bona. 166
Veneno ſe perdidit Annibal. 74
Venetorum & Praſinorum factiones. 77
Veneris ſydus. 256
Venetis & Ligurib. ob famẽ ex horreo publico datum frumenrum. 230
Venetiæ. 278
Verba præſenti præſtanda, facta debentur abſenti. 242
Verecundia erroris non formidanda. 29
Veredarij.45.Veredi. 97.120
Veredarius. 97.Veredi. 104.131
Veritatem deſpicere peſſima conſuetudo. 55
Veritate nitantur preces. 94
Veruca. 74
Veſtes ciuiles. 146
Veſtis. 144
Veſtis ſacra. 132
Veſtigia annorum ſequi. 269
Veſuuij montis exarſuri ſigna. 98
Vetera ſeruanda. 70
Veteranorum priuilegium. 137
Veterum decorem fraudantes. 154

Veterum facta decreſcere acerbum. 47
Vetuſtas expoſcit quæ donantur ſuo quodam priuilegio debita. 70
Vetuſta ſeruare, noua conſtruere. 59
Vetuſtatis inuento delectari. 33
Vetuſta inſtauranda. 88
Vetuſtate omnia conficiuntur. 99
Vetuſtate iacere. 165
Vicarianæ ſedis arca. 42
Vicaria æqualitas. 194
Vicarij vrbis Romæ formula. 138
Vicarius præfecturæ. 61
Vicarius præfecturæ. 61
Vice ſacra iudicare. 138
Vices anni temporum. 279
Vicinis opitulandum. 278
Vicinos à vicinis non iuuari in communi malo, inuidia eſt. 54
Viciſſitudo grata. 162
Viciſſitudo grata. 33
Victoriæ votum. 93
Victoriis nobilitari Franci. 239
Victores inter arma. 91
Victoriam quam ſibi proponat Theodericus. 72.
Victoria pulchra de feroci gente. 53
Victor qui pronũtiatur à iudice, videtur de pulſato triumphaſſe. 22
Victus præſtitus à principe. 72
Videre principem, beneficium eſt. 223
Vidimus, non audiuimus. 271
Viduæ. 241. Viduæ regis. 193
Viduitas turturum. 116
Villa vrbana. 272
Villicorum tuitio. 120
Vina Italiæ. 264
Vina Græca. 264
Vi nihil tentandum. 83
Vindicta. 233
Vinum Palmaticum. 269
Vincit aſſiduè, qui omnia temperare nouit. 53
Vinculis illigatus peruaſor ad principem aducendus. 63
Violatas à litigantibus leges. 133
Violentia repreſſa. 84
Violentiæ ſe opponere principis eſt. 63
Virga aurea. 149
Virgulta cur ab ædificiis exſcindenda. 50
Virgo aqua. 150
Viris longo labore compertis honores dati. 27.
Viris probatis magnæ res committendæ. 64
Virtus quando maiore laude exerceatur. 60
Virtus nulla creditur ſine præmio. 7
Virtus nõ minore eluceſcit in conſeruando, quã inueniendo. 19
Virtus in conſeruando maior, quam in inueniendo. 19
Virtus ætatem legitimam Gothis facit. 25
Virtutis difficillimum genus. 291
Virtutem excitare muneribus & honoribus. 31.
Virtute qui præditi ſunt, ſat noti. 210
Virtutis genus eſt propriam ſubſtantiam non amare. 32
Virtutes alunt exempla præmiorum. 138
Virtutis mediocris eſſe putatur, paulatim prouehi. 56
Virtutibus nobilitatus. 47
qui Virtutibus maiorum admonetur, plus ab eo exigitur. 211
Virtutibus eum ſtudere magnum eſt qui voluptatibus miſcetur. 153
Virtutis regiæ. 217
Vir non vnius loci. 81
Vis aquæ ſulfureæ. 51
Vis edicti regij. 208
Vis eloquentiæ. 130
Vis harmoniæ. 52
Vita belluarum. 119
Vita hominum vera quæ. ibid.
Vita longa iis qui pietatem in parentes retinẽt. 37.
Vita vaga hiſtrionum. 151
Vita ſub incerta militia certa. 256
ex Vitio precium nullus conſequitur. 161
Vitiorum quorundam ſigna. 134
Vitiorum furores. 242
Vitioſa occultanda. 236
Viuendi votum vnum quibus vnum eſt imperium. 148
Viuendum iure. 219
Viuendum iure ciuili. 148
Vltio fuſtuaria. 191
Vltio legitima. 22
Vltio quæ de legib. venit impœnitenda. ibid.
Vltrò oblata faſtidiuntur. 213
ab Vlyſſe excæcatus Polyphemus. 149
Vlyſſes. 272
Vlyſſes, conditor Scillacij. 272
Vlyſſis prudentia vnde quæſita. 26
Vlyſſis prudentia in declinandis Sirenum cantibus. 52
Vmbratilis ordo iudicij. 152
Vncia. 12
Vnda Tyberis. 152
Vnde confuſio. 159
Vniuerſos vindicare principis eſt. 163
Vnum viuendi votum quibus vnum eſt imperium. 148
Vnus eligendus cui reliqui pareant. 159
Voluntas & conſenſus vnus omnium. 57
Voluntas vna regum. 216
Voluntas regia in legibus eſt. 14
Voluptatum tribuni formula. 52
Voluntarium munus 152
Voluntates contrariæ graue inter principes malum. 54
Voluntatis non eſt, quando triſtis aliquid ſuſcipit. 255
Voluptas & ſalus ex aquis calidis. 49
Voluptas magna eſt bene habitare. 149
Voluptates frænandæ. 163
Voluptatibus populi obſequendum. 77
qui voluptatibus miſceatur, magnum eſt eum virtutibus ſtudere. 153
Voluptatum exhibitio ſub quadam diſciplina moderanda. 152
Voluptatum tribunus. 141
Vota & preces ſupplicum. 82

Vota ſupplicum. 96
Vota pro Imperatore ſoluenda. 217
Votiuum quod eſſe debuit non eſt impoſitum. 26.
Votum boni principis. 162
Votum errantium improbatur, quanquam iis aliquid permittatur. 44
Votum viuendi vnum quibus vnum eſt imperium. 148
Votum victoriæ. 93
Vox legum. 177
Vox præconis. 265
In vrbe & in agro viuere. 162
Vrbem incolere honeſtum. 190
in Vrbe quod geſtum patet omnibus. 198
Vrbi præfectus ſacra vice iudicabit. 94
Vrbis ad decorem quod creſcere poteſt non abiiciendum. 34
Vrbis collata præfectura. 27.28
Vrbis cloaca. 67
Vrbis fortuna in ciuibus erigitur. 72
Vrbis formarum Comitiuæ formula. 149
Vrbis nitor fabricis ornandus. 90
Vrbis ornatus. 19.& 88
Vrbis ornatus non violandus. 54
Vrbis ornatus augendus. 47
Vrbis ornatus. 67
Vrbis ornatui ſtudendum. 156
Vrbis reparatio. 21
Vrbis reparatio ornatus eſt Reipub. 67
Vrbis Rauennatis præfecti vigilum formula. 151
Vrbis Romæ Papa. 226
Vrbis Romanæ augmenta curat Theodericus. 67.
Vrbis Romanæ laus. 143
Vrbis Rom. præclarum elogium. 82
Vrbium reparatio laus eſt temporum. 20
Vrinæ. 142
in Vſum ne tranſeat quod conſtat eſſe prohibitum. 47
Vſus aquarum calidarum. 49
Vſus armorum in prouinciis. 146
Vſus chartarum. 258
Vſus elephantum in bellis. 133
Vſus fori. 121
Vſus horologiorum. 30
Vſus ferri ad agriculturam. 265
Vſus militum. 145
Vtilitas chartæ inuentæ. 257
Vtilitas publica non tardāda ludificatione diuturna. 115
Vtilitas publica à ſingulis curanda. 110
Vtilitas priuata etiam fiſco creſcēte multum detrimentum paſſa. 39
Vtilitas publica non lædenda. 164
Vtilitati publicæ purè ſeruiendum. 161
Vtilitatib. publicis accommodum debet ſemper eſſe paratum. 104
Vua ſeruata in vaſis. 264
Vulcani enſis. 101
Vulcani mons. 74
Vulcanus, deus habitus. 101
Vultus principis in nummis. 161
Vultu & voce mores arguuntur. 134
Vxor abducta aliena. 35.36
Vxores duæ. 207. Vxor mariti hæres. 113
Vxor réſque familiaris peruaſa. 61
Xenia non debita. 152

Finis indicis Variarum.

INDEX RERVM ET VERBORVM OBSERVATIONE ET COGNITIONE DIGNIORVM, QVÆ IN OPVSCVLIS OMNIBVS M Aur. Caſſiodori Senatoris, libros Variarum ſequentibus, continentur.

A

Ab,abs,& au, præpoſitiones quid inter ſe differant. 362
A,t ſequente, leniter enunciatur. 374.
A, s ſequẽte, caret aſpiratione. 374
Accentus,eſt vitio carens, vocis artificioſa pronunciatio. 380
Accidens inſeparabile,vel adhærens. 411
Ad, præpoſitio interdum in compoſitione retinet d, litteram: & interdum variat. 362
Adiuncta,& ab adiunctis argumenta. 422. 423
Aduerbium quid. 360
Ae, diphthongus in fine ſermonis apud antiquos,per ai ſcribebatur. 360
Ænigma quid. 350
Æquiuoca quæ ſint. 394
Aetij patricij res geſtæ. 471
Affectio,quæ venit & recedit, ſemper incerta. 289.
Affectuum duæ ſpecies, & quemadmodũ ſunt mouendi. 386
Affirmationis definitio,ac diuiſio. 400.398
Agazzirorum gens fortiſſima. 457
Alaricus, rex Erulorum. 485
Alaricus ex Baltharum familia, Gothorum,rex factus. 468
Alaricus moritur, ſuo ipſius conſilio non impleto. 469
Allegoria,& eius ſpecies. 350
Alys fluuius. 458
Amala,auctor primus Amalorum populorum. 461.
Amazones,fœminis bellatrices. 457
Amazones in præda doctæ. 488
Amazones quandiu regnarunt. 459
S. Ambroſius, lactei ſermonis emanator, &c. 332.
S. Ambroſius, planus & ſuauiſſimus doctor. 307.
Amphibologiæ ſpecies innumerabiles. 386
Anagogæ. 352
Anaphora. 345
Anaſtrophe. 349
Anchiali ciuitas. 464
Angeli ſuperbi feliciſſima in æthere probantur amiſiſſe. 305
Anima quid. 286
Anima,dei templum. 298
Animæ,animi,& mentis etymon. 285. & eorum deſcrimen. 286
Anima tota in ſingulis partibus corporis. 287.
Animæ origo. 293
Anima an ex traduce noua generetur. 294
Anima ex quo conſtat. 289
Anima quanto tempore immittitur corpori ab eius conceptione. 294
Anima à Deo creata. 286
Animæ ſubſtantialis qualitas. 290.286
Animæ in corpore ſedes. 294.295
Anima,hominis propriè dicitur,non etiam pecudum. 285
Anima bonarum rerum amabilis, ac receptabilis. 290
Anima non habet quantitatem. 291.292
Anima ſui corporis viuificatrix, cuius quidem doloribus grauiter afficitur: formidat interitum, quæ non poteſt mori. 287
Anima vtrum habeat formam. 291
Anima, quod ſit immortalis, probatur. 288
Animæ immortales propriè ſunt illæ, quas nulla pœnitudo diſcruciat. 299
Animarum vna ſubſtantia,ſed diſpares qualitates. 298
Animæ cum paruulis non creſcunt, nec fatuis aliæ tribuuntur. 293
Animæ puerorum cur functiones tales non obeunt quales adultorum & virorum. 292
Animæ virtutes morales. 292
Animæ virtutes naturales quinquepartitæ. 293.
Animæ reas per traducem peccati originalis. 294.
Animus bonorum in corpore poſitæ, angelis malis fortiores. 299
Animæ ſine recta fide teterrimæ ſunt. 298
Animæ noſtrę quid agant,& quales permaneãt poſt corporis mortem. 301
de Animabus bonorum hominum cognoſcendis. 299
Animæ damnatorum cruciatibus diſſolui nequeunt. 302
Annus circuli ſolis. 437
Anſes,Gothorum proceres,ſic dicti,quáſi ſemidei. 461
Ante,præpoſitio in compoſitione vt ſcribi debeat. 363
Antes populi. 456.457
Antiphraſis quid ab ironia diſtat. 350
Antiquariorum ſtudium in deſcribendis S.ſcripturarum codicibus. 340
d.Antonius, monachorum pater. 316
Antonomaſia quid ſit. 348
Apud,pro ad,veteres vſi ſunt. 359
Aquileiæ ciuitatis per Attilam obſidio. 475
Argumentatio rhetorica quid,& vnde dicta, & quemadmodum tractanda. 390

A

Argumentum, eſt oratio rei dubiæ faciens fidē. 399. 412.
Argumentum & argumentatio quid diſſident. 399.
Argumenti ſedes. 404.399
Argumentorum quatuor ſpecies. 402
Argumentorum probabilium alia ſunt neceſſaria, alia non neceſſaria 402
Argumenta, quæ extrinſecus adducuntur. 423.
Argumenta eadem dialectici, quæ oratoris. 402.
Argumenta ἄτεχνα & inartificialia. 413
Argumenta ducuntur à perſonis, cauſis, atque temporibus. 385
Argumentum à ſpecie. 412
Argumentorum breuis, ac dilucida anacephalæoſis. 412.413
Ariſtoteles, doctrinarum omnium diligens inquiſitor. 392
Arithmetica quid, & in quo verſetur. 393. 424.
Arithmetica cur Mathematicarum prima. 425.
Arithmeticam, & aſtronomiam Abraham primus tradidit Aegyptiis. 425
Arithmeticæ intentio. 425
Ars quid à diſciplina diſſideat. 424
Ars vnde dicta. 379
Artium in ſuas partes diuiſio. 383
Arti obſeruatio dedit initium. 384
Articuli omnes à vocali incipientes, cum aſpiratione proferuntur. 373
Aſclepiades medicus per ſymphoniam pellebat morbos. 433
Aſpectus quid. 297
de Aſpiratione, caput. 373
Aſtemos, tropus multiplex, numeroſeque virtutis. 351
Aſtrologia tota in cognitione, & æſtimatione rerum, nullum exigens actum eſt poſita. 383.
Aſtronomia quid & quod eius ſubiectum. 425 393.
Aſſyriorum reges. 439
Aſyntheton. 347
Aranatici dictum. 468
Athaulſus Gothorum rex in Alarici locū creatur. 469
Athaulſus occiditur. 469.470
Attila, Hunnorum omnium dominus, & penè totius Scythiæ gentium ſolus in mundo regnator. 471
Attilæ ſtatura, & mores: ac de Martis gladio ab eodem inuento. 471
Attila Gothos à Romanis dirimere nititur. 472.
Attila Aquileiam & Mediolanū vaſtat, & perdit. 475
Attila per Thoriſmundum victus. 475
Attila maximo perterritus euentu. 473
Attilæ ad ſuos oratio. 473
Attila contra Romanos pergit. 475
Attilæ deſperantis vltimum conſilium. 474
Attilæ mors. 479
Attilam qui ſepeliere, occiſi. 479
Attilæ epitaphium. 479
Attilæ ingens filiorum cæſa multitudo, & eiuſdem regnorum dilaceratio. 479
Auctores quo pacto caſtigandi. 327
Auditus officium, & obiecta. 297
d. Auguſtinus, diſertus, atque cautiſſimus diſputator. 307
d. Auguſtinus, doctor eximius, debellator hæreticorum, defenſor fidelium, &c. 333
Auiti populi. 457
Aurum innatat aquæ. 463

B

B, littera trifariam in nomine poſita. 371.
B, muta decenter in ſcriptura tenet locum litteræ. 369
B, in compoſitionibus in ſ, mutatur, ſequentibus r, &c. 362
Babylonia, confuſa ciuitas diaboli. 330
Bal, bam, bar, bem, ber, bo, & bur, ſyllabę terminatæ vt ſcribi debent. 369.366
Balamir, rex Hunnorum. 466
Baliha, quid ſignificat. 468
Beatitudinis æternæ deſcriptio. 302.303
Beatitudo naturalis in primo fuit homine 295.
Beatitudo continebit bonos. 301
Belliſarij & Iuſtiniani gloria. 465.
Bellagines, Gothicæ leges. 460
Bellatoris presbyteri ſcripta. 318
Bene, & bone qui diſcrepant. 364
Betimundus Veſegothorum rex, ſuam occultat originem. 471
Biſſextus dies quis, & eius conſideratio. 437
Bonorum ſermonibus ædificamur. 289
Bonorum hominum animæ quales. 299
Bonis perpetua gaudia. 289
Breuitas ſterilis. 373
Britannia inſula. 454. eiuſdem deſcriptio, & figura. 455
Britones à Veſegothis ſuperati. 477

C

Coelum harmoniæ dulcedine reſolui. 433
Callidonia ſylua. 455
Callipidas, flumen. 458
Candela per vnicum l, ſcribendum. 361
Caput ſenſus capit vniuerſos. 296
Capitis humani deſcriptio. 295. & quot oſſibus compaginatum. 296
Carientiſmos, quis tropus. 350
Caſsianus, vir eloquentiſsimus. 309
Caſsiani libri de monachorū inſtitutione, qua cautela legendi. 339
Catachreſis quid. 347
Categoriæ decem. 394
Categoriarum inſtrumēta ſunt æquiuoca, vniuoca ac denominatiua. 394

Cauſa

Cauſa per vnum ſ, ſcribi debet. 356
Cauſa quid. 387.409
Cauſarum genera, & eorum definitiones, & ſubiecta. 387.418. 389
Cerebrum, licet ſenſum membris reliquis tradat, ipſum tamen ſenſum legitur non habere. 285.
Chriſtus ſine peccato genitus, & nulla mũdi labe ſuperatus. 294
Chriſtus quanta noſtro nomine pertulit. 305
Chronicon. 439
Ciconiarum auolantium in Aquileiæ ciuitatis obſidione augurium. 475
Ciuitas cæleſtis, manſio ſecura. 303
Climata terræ ſeptem, & eorundem deſcriptiones, & interſtitia. 436
Cola, & commata, ac dicommmata diligenter obſeruanda. 327
Colores corporales. 296.297
Comparatio quid ſit. 388.389.420.
à Comparatione argumentum. 413
Computus quid. 435.436
Computus Paſchalis, & eiuſdem ratio. 437
Con, præpoſitio, ſi ad verba à vocalibus incipientia accedat, n conſonantem perdit. 374.
Concilia quatuor recepta. 322
Concilium Epheſinum, & Chalcedonenſe. 334.
Concluſio, eſt argumentis ad probata propoſitio. 399
Confirmatio oratoria. 389
Coniectura omnis aut de re, aut de animo eſt. 386.
Coniugata quæ ſint. 409.412
Coniunctio, eſt pars orationis annectens, ordinanſque ſententiam. 360
Conſcientia, eſt pœna malis. 299
Conſequentia, & à conſequentibus argumenta, quemadmodum tractanda. 422.423
Conſonans inter duas vocales poſita, poſteriorem ſequitur. 376
Contemplationis effectus. 292
Cor indocile in ſchola Chriſti inueniri non poteſt. 305
Corillus, Gothorum rex. 461
Corpus noſtrum animæ præſidio viuit. 287
Corpus ſolidum atque palpabile. 291
Corpus animatum quinque ſenſibus adminiſtratur. 286
Corpus omne tribus conſtat lineis, ſeu dimenſionibus. 286
Corpora ſenſus ſuos in reſurrectionis die recipient. 301
Corporis membra mutuò ſe iuuant. 297
Corpus ſine vitiis, vbi. 304
Corruptela per vnicum l, ſcribendum. 361
Coſmographia Iulij oratoris. 336
Coſmographi à Monachis legendi. 335
Cotidie, per & o ſcribendum, non per q. 360.
Credibilium tria genera. 385
Crux Chriſti vitalis. 298
Cùm aduerbium, per q ſcribi debet. 377
Cutis vſus, & vtilitas. 297
Cyclades inſulæ. 454
d. Cyprianus, doctor ſuauiſſimus, & martyr beatiſſimus. 338
d. Cypriani ſcripta, & commendatio. 331
Cyrus, rex Perſarum, à Thamiri, Getarum regina, victus. 459

D

D littera in compoſitione extrinſecus accedit. 374.375
Dacia, nunc Tranſſyluania. 461
Damnatorum pœnæ quales, & quantæ. 301.
Danubius, fluminum, præter Nilum, maximus. 461.
Darius, rex Perſarum, Hyſtaſpis filius. 460.
Decium cum filio Gothi cædunt. 464
Definitio quid, & quot conficitur modis. 397.398.399.
Definitio quid à deſcriptione diſtat. 405
Definitionis octo ſpecies, & earumdem explicatio. 394.395.399
Deliberatium genus quid, & in quo verſetur. 387.378.
in Deliberando tria præcipuè ſpectanda. 384.
Demonſtrator, eſt veræ argumentationis effector. 402
Denominatiua quæ. 394
Deus quid eſt. 398
Deus ſolus omnipotens. 289
Deus ſolus immortalis. 290
Deus incomprehenſibilis, vbique totus. 291.
Deus omnia in omnibus. 329
Deus veraciter & propriè appellatur, Spiritus, nullius indigens. 285
Deus ſingulariter iuſtus, ſingulariter potens, ſingulariter bonus, & ſingulariter ſanctus. 289.
Deus quo pacto inſufflare poteſt, cùm buccas, &c. non habeat. 293
Diabolus, criminum auctor. 303
Diaboli malitia, & miſeria. 306
Dialectica quid à Rhetorica diſtet. 384.392.
Dialectices vſus & vtilitas. 379
Dialecticus ſuis poteſt contentus eſſe locis. 423.
Dialyton quid. 347
Diapaſon, diapente, ac diateſſarum, ſymphoniarum genera & ſyngulorum definitiones. 431.
Dicendi initium natura ſuppeditauit. 384
Dicenus, Gothorum conſiliarius, & eius auctoritas ac doctrina. 460
Didymus cæcus, quẽ D. Antonius vocauit videntem. 316
Differentia quid ſit. 393
Digamma. 356

Digreſſio oratoria. 385
Diluuium propter gigantum nimiam feritatem factum. 438
Dio hiſtoricus,antiquitatum inquiſitor diligẽtiſſimus. 459
Dionyſius abbas. 333
Dis,præpoſitio litteram s, ſequentibus b,d,g,l, m,n,& r,amittit. 363
Diſcendi genus duplex. 379
Diſciplinæ nunquam opinionibus deceptæ fallunt. 425
Diſpoſitio, eſt rerum inuentarum in ordinem pulchra diſtributio. 387
Differendi omne artificium quatuor cõtinetur facultatibus 402
Diſſidiorum effectus pernicioſi. 480
Diues flammis adurentibus æſtuens,aquæ guttulam poſtulat. 291
Donatus artigraphus de poſituris ſcripſit librũ. 154.
Dominus eſt,cui ſeruus eſt. 399
Doroſtena ciuitas. 471
Dorpaneus,Gothorum rex. 461

E

E, r ſequente,leniter enunciatur. 374
E,s ſequente, caret aſpiratione. 374
Eccleſiaſticus liber,πανάρετος,id eſt, omnium virtutum capax. 317
Eccleſiaſtici libri auctor, filius Sirach. 317
Eclipſis ſolis & lunæ quid. 436
Ε'γκύκλος quis liber, & quid contineat. 322.
Eicon, quis tropus. 352
Eleemoſynæ emundant peccata. 298
Ellac, filius primogenitus Attilæ, perit. 480.
Elocutio quid. 387
Enthymema quid,& quot cõſtat partibus. 391 403.
Enunciatio quid eſt. 399
Epacta quid ſit,& eius ratio. 437
Epanalepſis. 345
Epicherema quid,& quot eius partes. 391
Epitheton quid ſit. 348
Ermanaricus, nobiliſſimus Amalorum rex. 465.
Eiuſdem miſerrimus exitus. 466
Eſſedæ,quod bigarum genus. 455
Eugepius abbas. 333
Euphoniæ gratia quædam immutanda. 326
Euricus,Veſegothorum rex, Gallias occupare nititur. 477
Euſtathius, vir diſertiſsimus, & eius ſcripta. 307.
Eutharicus Amalorum ſtirpem diuiſam cõiungit. 478
Exemplum quid,& quo pacto ex ipſo conficiatur argumentatio. 403
Exercitus vnde dicitur. 375
Exiguus vnde dictum. 375
Exordium orationis rhetoricæ quid. 389
Exſilium cum ſ, ſcribendum. 358.375
Exſui, per ſ,ſcribi debet & exſuit. 375

F

Faſtida, Gepidarum rex bellicoſiſsimus. 463.
Felices qui propriè dicantur. 302
Figuræ ſyllogiſmorũ tres, ſingularúmque modi omnes. 413.414.415.&c
Figuratum geometricarum ſpecies. 434
Fœmina,varium,& mutabile genus. 412
Forma aut in ſuperficie,aut in corpore. 291
Fortitudinis definitio,& munus. 292

G

Galienus imperator omni laſciuia reſolutus. 464
Gargara, Aſiæ ciuitas. 458
Generis logici definitio. 393
Genitalia in magnum miniſterium attributa. 296.
Geometria,eſt diſciplina magnitudinis immobilis,& formarum. 393.425
Geometriæ definitio,diuiſio,etymon, & vtilitas. 433.434
Gepidæ,populi Scythiæ. 456
Gepidarum origo. 463
Gepidæ Hunnorum ſedes occupant. 480
Gilemer tyrãnidem affectans, in triumpho Byzantium ductus. 470
Gizeticus Romam capit. 477
Gizetici Vandalorum regis actus in diſtribuendis hoſtibus. 467.478
Gizerici de ſucceſſione regni ſuprema voluntas. 470.
Gloria quid. 412
Gnarus,& gnotus. 362
Gothia, quondam Dacia. 461
Gothorum origo. 456
Gothi barbaris omnibus extiterunt ſapientiores. 457
Gothi ab Imperatore Pannoniam petunt. 480.
Gothi Romanos vincunt, eorúmque imperatorem exutunt. 467
Gothi Romam capiunt. 469
Gothi capillati. 461
Gothorum noua de Sueuis, Sciris, & aliis ſociis victoria. 482
Gothi,qui dicuntur Minores, populus immenſus. 480
Gothi Romanis ſtipendia faciebant. 462
Gothis Gallia, Hiſpaniáque ab Honorio imperatore conceſſæ. 469
Gothorum & Romanorum cõtra Hunnos expeditio. 472
Gothi facti Chriſtiani, vel potiùs Ariani. 467.
Gothi pacis,& quietis impatientes. 482
Gothis ſedes datæ. 467
Gothici regni finis. 485
Gradiuus pater præſidet aruis. 457
Grammaticæ definitio. 379.380
Grammatices officium. 380

Gram-

Grammatica à litteris nomen accepit. 380
Guſtus munus,& officium. 297
Gutturi duæ ſeruiunt digeſtiones. 296

H

H Digamma. 356
H,an ſit littera,necne, ſit:& vbi ſcribi debeat. 358
Hagiographi libri. 317
Harmoniæ vis,& virtus quanta. 433
Haruſpicum reſponſa de euentu prælij. 473
Heiulo,verbum vnde tractum. 373
Heliæ prophetæ præclarè facta. 300
Heliſei prophetæ miracula. 300
Hemiſphærion quid. 435
Herbidus,herbilis,herboſus. 374
Heretici,nouarum opinionum inuentores. 322
Hexameron D.Ambroſij. 307
d. Hieronymus, Latinæ linguæ dilatator eximius,&c. 332
d.Hilarij pietas,& commendatio. 331. 329
Hipanis,fluuius. 458
Hippolytus, Herculis & Hippolytes filius. 459
Hiſpo. 374
Hiſter,amnis,vnde oritur. 456
Hiſtorici Chriſtiani qui. 330
Hominis deſcriptio. 296
Homœptoton. 346
Homoeſis,quis tropus, & quot eius ſpecies. 352.
Horologium duplex. 341
de re Hortenſi auctores. 338
Hoſtis dulcis,amicus amarus eſt. 306
Humanæ naturæ quanta varietas. 289
Hunimundus,Sueuorum dux,captus.481. moritur in Italiam tendens. 482
Hungari populi. 457
Hunnorum origo. 466
Hunnorum immanes vultus, & eorum forma, atque ſtatura. ibid.
Hunni quas vicerunt gentes. ibid.
Hunni ceruam ducem ſequuntur. ibid.
Hunni à Gothis domiti. 481
Hyperbaton,& eius ſpecies. 349
Hyperbole. 350
Hypozeuzis. 345
Hyſterologia,vel Hyſteron-proteron. 349

I

I, Aliquando conſonans. 363
Ieiunia emundant peccata. 298
Ieruſalem,vrbs ſplendida domini Chriſti. 330
Ieſus Chriſtus verum ſuſcepit hominem, naturæ non vitiis. 294
Ignis immortalis ſemper tendit ad ſummum. 295.
Immortalia omnia ſunt ſimplicia. 288
Impios pœna diſpar conſtringet. 301
Indictio quid, & eius ratio, & conſideratio. 437.
Inductio quid,& vt fiat. 403
Inductio oratoria quemadmodum tractanda. 396
Inuentionis definitio. 387
in Inferno inextricabilis eſt conflagratio, & æterna combuſtio. 302
Inſulæ fortunatæ. 454
Inter,præpoſitio, in compoſitione variè ſcribitur. 363
Interiectio quid. 360.361
Ironiæ definitio. 350
Iſagoge Porphyrij quid tractat. 393
Iuda,catulus leonis. 351
Iudiciale genus quid. 387.388
Iurare deum, pro, confirmare dicitur. 325
Iuſtitiæ definitio, & proprium. 292
Iuſtiniani & Beliſarij gloria. 485

L

Labor antiquorum nobis omninò ſeruandus. 353
Labores fructuum tuorum manducabis, &c. 338.
Lacrima,non lacruma, ſcribi debet. 357
Lampeto Amazon, fœmina bellicoſiſſima. 458.
Lazorum gens. ibid.
Lex,eſt mens,animus,conſilium,& ſententia ciuitatis. 399
Legis diuinæ idiomata non eſſe tangenda. 326.
Liber vnde dictus,& quid ſit. 379
Liberi arbitrij homo potens. 295
Lingua,vocis noſtræ decentiſſimum plectrum. 296.
Littera quid ſit. 380
Litterarum partim ſunt & dicuntur: partim ſunt, & neque dicuntur: quædam neque ſunt, neque dicuntur. 358
Literarum tranſpoſitiones quæ corrigendę,quę non. 326
Litteras qui inuenerint. 380
Liuiſci,id eſt,obliuiſci. 376
Locorum dialecticorum maximus eſt ambitus. 423.
Locorum argumentorum breuis,ac dilucida epitome. 412.413
Loci medij vnde ſumuntur. 409
Locus à diuiſione. 409
Logicæ vtilitas. 379
Lucernæ ſibi nutrientes incendium. 341
Lumen ſubſtantiale. 291
Lunæ magnitudo. 436
Lunæ cyclus. 437
Lunæ eclipſis. 436
Lux ſine nocte. 304
Luxuria eneruata. 298

M

Mæotis palus. 456
Magnitudinis partes. 434
Malle, per geminum ll, ſcribi debet. 357. 361.
Malo,per vnicum l,ſcribẽdum, & vnde factum eſt iſtud verbum. 357.361

Malorum collocutione deſtruimur. 289
Mali formidoloſè viuunt. 288
Malis pœna, eſt conſcientia. 299
Malis erit inextricabilis conflagratio, & æterna combuſtio. 302
Malis iuge ſupplicium. 289
Manubrium, quaſi manu haberium. 373
Manuum vſus, & vtilitas. 297
Marciani imp. viſum. 479
Marcianopolis ciuitas à quo ædificata, & nominata. 463
Maria virgo peccati originis immunis. 294
Marpeſiæ ſaxū venerabile hoc nomen ſumpſit. 458.
Martis gladius ab Attila inuentus. 471
Mathematicę definitio, & in partes quatuor diuiſio. 424.379
Mauors, & mauortia. 369
Maximini ingens, mirúmque robur. 462
de Medicis, capur 341
Meditatio frequens & intenta eſt intelligentiæ mater. 309
Memma inſula, metallis copioſa, pecora magis quàm homines alit. 455
Memoria quid eſt. 387
Memoriæ munus. 292
Metonimia quid. 348
Metrica circa quod verſatur. 430
Miracula antiquorum patrum. 300
Modi ſyllogiſmorum. 395.396
à Monachis non eſt alienum, hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari. 338
ad Monachos admonitio pia & ſancta. 341. 342.
Monaſterium Viuarienſe, & eiuſdem ſitus ac deſcriptio. 339
Monoptota. 326
Moyſes omni ſapientia Ægyptiorum eruditus. 338.
Moſis miracula. 300
Mundus ſphærica rotunditate collectus. 434 436.
Mundo, graſſatorum Rex. 484
Muſæ qua de cauſa inuentæ, & earum etymon. 429.
Muſica per omnes actus vitæ noſtræ diffunditur, 429. ac per omnes mundi partes diſpenſatur. 430
Muſica quid, & quod eius ſubiectum. 393. 430
Muſicæ tres partes, & earum definitiones. 430
Muſica morbi & ſpiritus immundi fugantur. 433.
Muſica à quo primùm inuenta, & vnde exordiū ac principium ſumpſit. 429
Muſicorum inſtrumentorum tria genera. 430

N

NAres fragantium corporum varios odores attrahunt, ſed quid oleant, ipſæ non ſentiunt. 285
Narratio, eſt rerum geſtarum, aut vt geſtarum expoſitio. 389
Narrationis oratoriæ virtutes. 385
Neceſſarium propriè quid ſit. 401
Negatio, eſt alicuius de aliquo negatio. 398
Ninus omnium primus apud Aſſyrios regnauit. 438.
Nolo, per vnicum l. & nolle per geminum ll. nolo enim eſt ne volo, & nolle, ne velle. 357.361
Nominis definitio, ac diuiſio. 360
Nomen quid apud logicos. 398
Nomina ſeruanda, quæ tum in bonam, tum in malam partem accipi queunt. 325
Nomina non mutanda quæ pro aliis nominibus apponuntur. 325
Nomina æquiuoca ſeruanda. 325
Nominum Hebræorum, hominū & locorum decora ſeruanda ſinceritas. 325
Numeri definitio. 425. eiúſque variæ ac multiplices diuiſiones, & ſingularum ſpecierum definitiones, ac ſubdiuiſiones. 426. & numerorum proportiones, analogiæ, & rationes. 427. 428.
Numerus cuncta diſponit. 429
Numerus linealis, quis dicatur. 428. circularis, & cubus. 429

O

O Antiqui pro e, ſcribebant, vt voſtra, aduorſum. 356
Octatuchus, primus diuinarum ſcripturarum codex, quid complectebatur. 307
Oculus, qui vſque ad ſidera tendit, ſe ipſum videre non præualet. 285
Oculi hominis quaſi ſacrorum teſtamentorum pulcherrima duo lumina. 296
Odoacer, Turcilingorum Rex, Italiam occupat. 477.
Odoacer à Theoderico victus. 483
Odoratus officium, & obiecta. 297
Onomatopœia. 348
Oppoſita, & oppoſitorum ratio. 411
Orationis grammaticæ partes octo. 360
Orationis duo genera, vnum oratorium, alterū dialecticum. 384
Oratio rhetorica quot habet partes. 418.389
Orationis ſchemata. 344.345. ac tropi. 347
Orationis cola, commata, ac dicommata diligēter obſeruanda. 327
Oratio logica quid ſit. 398
Oratoris definitio, munus, officium, & finis. 387.
Orator ac dialecticus in communi argumentorum materia verſantur. 402
Orcades inſulæ. 454
Origenes à Vigilio papa damnatus. 312
Origenis homiliæ in heptateuchum. 313
Orphei lyra. 433
Orthographiæ definitio. 381
Orthographiæ apud Græcos & Latinos diſcrimen. 310
Orthographi antiqui. 340
Orthographi priſci frequenter relegendi. 326
Oſtrogothæ regis in Romanos expeditio. 463

P

PAlatus noſter, cùm diuerſa guſtu ſentiat, cuius ipſe ſit ſaporis, ignorat. 285
Palumbus, nomen promiſcuum. 370

Pa-

Parabolæ definitio. 352
Paradigma, quis tropus. 352
Paranomaſia. 346
Parentheſis. 349
à Parium comparatione argumentum. 413
Parœmia. 350
Paromoeon. 346
Parthorum proſapia. 458
Participium quid. 360
Paſchę cõſideratio quãdo, celebrari debeat. 438
Partitio oratoria quid ſit. 389
Patriarcharum liber à quo conſcriptus. 317
Patrum ſcripta ſtudioſè legenda. 327
d. Pauli epiſtolæ omnium ſcripturarum intellectu difficillimæ. 309
Pax, eſt tranquilla libertas. 399
Peccatum originale ex traduce. 294
Penthesilea, Amazonum regina, cuius Troiano bello extant clariſſima documenta. 459
Periodus orationis, quid ſit. 355
Peroratio oratoria quid. 386
Pes verſificatorius quid ſit. 380
Peſtis orbem peruagata. 464
Peteredium, à petendis hæreditatibus dictum. 373.
Philippopolis ciuitas. 464
Philoſophiæ diuiſio, & ſubdiuiſio. 392. & eiuſdem definitio multiplex. 393
Phoca artigraphus. 355
Pileati ſacerdotes Gothorum. 461
Piſidium, Aſiæ ciuitas. 458
Polyptoton. 346
Polyſyntheton. 347
Populus ſine murmure in ciuitate cœleſti. 303
Poſitura, eſt moderatæ pronunciationis apta pauſatio. 360
Poſtumus quis præcipuè dicatur. 373
Prædicamenta decem. 394
Prædicamentorum organa ſunt, æquiuoca, vniuoca, ac denominatiua. 394
Prædicatum infinitum. 417
Præpoſitionis definitio. 360
Prendo antiquum, pro, prehendo. 358
Prò, præpoſitio, & eiuſdem in dictionum compoſitionibus vſus. 363
Proba, virgo ſacra. 333
Probabile quid. 401
Prolepſis. 345
Pronomen quid ſit. 360
Pronunciationis definitio. 387
Procœmium vnde dictum. 384
Procœmium ab epilogo quemadmodum differat. 385
Propoſitio quid, & quot eius ſpecies. 399. 400. 404.
Propoſitiones ſyllogiſmorum. 417
Propoſitiones maximæ. 411
Proprium quid eſt. 393
S. Proſper hiſtoriã ab Adamo ad ſua vſque tempora ſcripſit. 331
Prudentia quid. 292
Pſalterium omniũ ſcripturarum intellectu difficillimum. 309
Ptolomæus, aſtrologorum præcipuus. 436
Puluinarium. 368
Pylæ Caſpiæ. 458

Q

Q, Litteram ſemper v ſequitur. 356. 359
Quadrimus. 373
Quæſtionis definitio, & eius partes. 386. 387
Quæſtio generalis in duas diſtribuitur partes. 419.
Quæſtiones rhetoricæ. 419
Quæſtiones ciuiles quæ. 387
Qualitas quid ſit. 394
Quamtitas, & quamtus in medio m habere debent. 375
Quamtitatis definitio, ac diuiſio. 394. 291. 292
Quamtitas abſtracta, quæ ſit. 424
Quum, aduerbium, per q ſcribẽdum, non per c. 359.

R

Ratio, eſt animi probabilis motus. 287
Ratio in paruulis lõga meditatione creſcit. 293.
Ratiocinationis definitio. 391
Rauennæ ciuitatis ſitus. 468
Rauenna triplex. 468
Re, præpoſitio, & eiuſdem vſus in compoſitione. 363. 375
Regnum ſine fine. 304
Remiſmundus, Rex Sueuorum. 477
Reſurrectio corporum qualis futura. 301
Rhetor ſemper dialecticis eget locis. 423
Rhetoricæ abſoluta definitio. 387
Rhetoricæ partes quinque. 387. 418
Rhetorica oratio partes habet ſex. 418
Rhetoricæ inuentio. 384
Rhetoricæ facultatis inſtrumẽta, & opus. 418.
Rhetorices vtilitas. 379
Rhetoricæ ac dialecticæ diſſidium. 389. 392
Rhythmicæ definitio, & ſubiectum. 430
Riciarius, Sueuorum Rex in Hiſpania. 476
Riothimum cum ſuis Britonibus Veſegothæ vincunt. 477
Riphei montes. 456
Roma à Gothis capta. 489
Romanorum ducum iniuſtitia. 467
Roxolanorum gens infida. 466

S

Sacerdotalis veſtis. 316
Sacerdotes Gothici arte mira Macedonas flectunt. 460
Salamandra incendio reficitur, & ignis calore reparatur. 302
Salmoxes, Rex Scythiæ, miræ philoſophicæ eruditionis fuit. 457
Samgibanus, Alanorum Rex, ad Attilam deficit. 473.
Sanguinis torrens. 474
Sapientia à domino deo eſt. 338
Sarcaſmos. 350
Sarmatæ quidam in Illyrio manent. 480
Sarus cum fratre ſororem vlciſcitur. 466
Satagas populos adorti Gothi. 481
Satanas tot accipit vulnera, quot antiquarius domini verba deſcribit. 340

Saülem à ſpiritibus immundis Dauid eripuit modulatione. 433
Scandria inſula. 454.455
Schema orationis quid.344. & eiuſdem ſpecies. 345.
Sciri populi internecione deleti, vnde Scheirij in Bauaria. 481
Scribendi ratio doctos ab imperitis diuidit. 354
Scripturæ diuinæ diuiſio ſecundum D. Hieronymum.322.ſecūdum D.Auguſtinum,& Septuaginta. 323
Scriptura ſacra quo ſtudio legenda. 335
Scripturæ ſacræ non ſolùm diuina inſpiratione ſunt intelligendæ. 309
de Scripturæ ſacræ intelligentiæ modis. 321
in Scripturis ſacris patrum expoſitiones ſequendæ. 307
de Scripturæ diuinæ virtute. 328
in Scripturis ſacris ſi quæ abſurda reperiantur, caſtiganda ad Græcos aut Hebræos codices. 326.
Scripturæ ſacræ emēdationis genus glorioſum, ſi ſeruentur ſeptem regulæ,& quæ. 324
Scythia minor cur,& vnde ſic appellata. 459 460.
Senſus in capite ſuam capiunt originem. 296
Senſuum præclara conſideratio. 285
Senſibus quinque corpus adminiſtratur animatum. 296
Septenarius numerus. 327
Similium ratio. 411
Sirenum cantus. 433
Siralcus,Gothorum ductor. 460
Sol fortior eſt terra. 436
Solis magnitudo. ibid.
Solis eclipſis quid. ibid.
Solis adiectiones,& earundem ratio. 437
Sol ſtetit. 300
Sol in Ieſu Chriſti paſſione contra naturam tenebroſus eſt factus. 435
Sphærica poſitio, & ſphæricus motus , quid. 435.
Spiritus quid ſit, & quid ab anima,& animo diſcrepet. 285.286
Sporades inſulæ. 454
Status cauſæ quid,& quot ſint ſtatus,& eorundem expoſitiones. 388.419
Stella vnde dicta. 435
Stellarum circularium numerus. ibid.
Suadendi partes tres. 384
Suadendo ac diſſuadendo tria præcipuè ſpectāda. ibid.
Sub, præpoſitio in compoſitione interdum b ſeruat, interdum in aliam mutat. 362
Subſtantia quid,& quot eius partes. 394
Sueuorum limites. 482
Superficies non niſi in corpore. 291
Syllabæ definitio. 380
de Syllabarum diuiſione. 376
Syllogiſmorum alij prædicatiui, alij conditionales. 402.403
Syllogiſmorum hypotheticorum modi ſeptē. 397.
Syllogiſmus epichetematicus quid, & quot eius partes. 391
Syllogiſmorum categoricorum tres figuræ, atque ſingularum modi. 395.396.398.413.414. 415.&c.
Symphoniæ ſex genera. 430. & eorum definitiones. 431
Syncreſis. 349
Synodi quatuor receptæ. 322

T

Tactus cunctis membris attributus. 297
Tamtus in medio m habere debet. 375
Tanais,fluuius. 458
Taprobana. 454
Tamnaſis, Gothorum rex, mortuus inter numina populi ſui cultus. 458
Telephis,Herculis filius. 459
Temperantia quid & quod eius proprium. 292.
Templi domini acceptiones. 351.& 352
Templum Dianæ Epheſi ab Amazonibus cōditum. 464
Temporis tres partes. 385.386
Terra fortior eſt lunā. 436
Terræ magnitudo. 436
Teſtamenti veteris per ſeptuaginta tranſlatio. 323.
in Teſtamentum vtrumque commentatores Græci. 308
Thamiris, Getarum regina Cyrum ſuperauit. 459.
Themiſtius,ſcriptor diligentiſſimus,& lucidiſſimus. 410
Theodarus,Gothorum Rex,occiſus,& eius ingratitudo qualis & quanta. 484.485
Theodericus fratri in Veſegotharum regno ſuccedit. 476
Theodericus puer à Gothis Imperatori Leoni datur obſes. 481
Theodericus ſuorum , quàm ſui ſtudioſior. 483.
Theoderici præclara facinora. 482
Theoderici ſupremum elogium. 484
Theodoſius in orientali principatu, imperator eligitur. 467
Therſander, Græcorum dux in bello Troiano. 459.
Theſeus Hippolyton in prædam tulit, de qua genuit Hippolytum. ibid.
Thotiſmundi, Veſegotharum regis mors indigna. 476
Tmeſis. 349
Tonus apud muſicos quid ſit. 431
Toni quindecim , & eorum definitiones. ibidem.
Topica ſunt argumentorum ſedes, fontes ſenſuum,ac dictionum origines. 399.412
Topicorum inuentio eſt, veriſimilium argumētorum copiam demonſtrare. 402
Topica oratoribus, dialecticis, poëtis, & iuriſperitis communiter argumenta præſtant. 423.
Trans præpoſitio, ac eiuſdem vſus in compoſitionibus. 363
Tranſſyluana,olim Dacia. 461
Tranſumptionis locus. 411
Trinitatis adorabilis cognitio. 328

De Trinitate quinam ſcripſerint. 329
Tro pi orationis,& eiuſdem ſpecies. 347
Tro pologia quid. 351
Tunica Ioſeph, talaris & polymita. 351
Tunica Ieſus Chriſti. 327
Tutela per vnicum l, ſcribi debet. 361

V.

V, aliquando conſonum. 363
V, littera in quibuſdam partibus orationis inſeritur vitioſè. 363
V modò pro digamma, modò pro vocali ſcribitur. 356
V, s ſequente, caret aſpiratione. 374
Va, ſyllaba præfulgens in capite nominis. 364.367.
Va, in vltimis ſyllabis, vt ſcribenda, & proferenda. 368
Val, dictionis prima ſyllaba variè ſcribitur. 365.
Valamiti, Gothorum regis, humanitas, & mors. 481.
Valens imperator iuſto Dei iudicio exuſtus. 467.
Valentiniani imp. ad Gothos legatio. 472
Valia, rex Gothorum, Vandalos perſequitur. 470.
Van, ven, & vim, ſyllabæ, v, vocalem habebunt pro conſonante. 366
Vandalorum in Africa reges. 470
Ve, ſyllaba correpta, nominis principium obſidet. 364
Ve, in vltimis ſyllabis vt profertur. 369
Vel, ſi caput dictionis fuerit, b mutam habeat in ſcriptura. 365
Vemens antiquum, pro vehemens. 358.373
Venarum officium. 297
Verbum, eſt pars orationis cum tempore, & perſona ſine caſu. 360
Verborum coniugationes. 382.383
Verbum quid ſit ſecundum logicos. 398
Veritas odium parit. 391
Vermiculi, qui æſtuantibus nutriuntur aquis. 302.
Veſegothæ. 457.466
Veſoſis, Ægyptiorum rex. 458
Vil, ſyllaba ſi fuerit antecedens dictionis, vt ſcribenda. 365
Vinea, non, vinia, ſcribi debet. 357
Virbius quid ſignificet. 367
Virgiliæ, πλειάδες. 366
Virtus ſancta, vniuerſa creans, atque diſponens. 303.
Virtutes animæ naturales quinquepartitæ & earum definitiones, & officia. 293.292
Viſtula fluuius. 455
Viſus obiecta. 296.297
Vita ſine mortibus. 304
Vniuoca quæ dicantur. 394
Vo, ſyllaba in medio nominis poſita, vt ſcribenda. 368
Vocalis omnis, vocali illata, ſeu diuiſa, ſeu in diphthongo copulata, caret aſpiratione. 373
Vocalis omnis, f, g, n, p, q, r, & u conſonante, ſequentibus, caret aſpiratione. 373
Vocalis omnis, d, l, & n, ſequentibus leniter enuntiatur. 373.374
Vox articulata quid. 380
Vox articulata à pecoribus nos ſequeſtrat. 354.
Vuarnorum ſtirps. 476
Vuinitharius, Oſtrogothorum rex. 478
Vuiſumar, rex Vandalorum à Gothis ſuperatus. 465.
Vulfila, Gothorum epiſcopus. 480
Vultus definitio, & notatio. 297
Vultus nubilus eſt malis in qualibet gratia corporali. 299

Y.

Y per ſe aſpiratum eſt. 358
Y littera antiqui non ſemper vſi ſunt, ſed illius loco, v, ponebant. 358
Y, Latini in quibuſdam in v conuertunt. 361

Z.

Z, in antiquis libris modò ſcriptum eſt, modò non: ſed pro illo duplex ponebatur. 358
Zeugma quid ſit. 345
Zeutas, rex Scythiæ, vir eruditiſſimus. 457

FINIS.

ERRATA QVAEDAM OPERARVM IN XII. LIBROS VARIARVM FORMVL. CASSIODORI.

Prior numerus paginam, alter lineam indicat.

Pagina 14. innocens. linea 3. lege innocentes. p. 15. l. 18. diſcendentis, leg. diſcedentis. ead pag lin. 32. inſeratur. leg. inferatur p. 16 l. 1. reddibitionis, leg. redhibitionis. p. 19. l. 26. nidis perturbent. leg. nid. exturbent. p. ead. l. 36. inutis, l g. inſtiis. p 20. l. 19. qui ſiſci, leg. qua ſiſci. p. 22. l. 41. armonia cythara, ſcribe, harmonia cithara. p 23. l. 28. AGHPITO, *ſcribe,* AGAPITO. *p. 25. l 30. exertam. fortè, ex: ertam p. 26. l. 17. prouectus, pro, profectus. p. ead. l. 10. templim, leg. templum: p. 28. l. 20. Arthemid. ſcrib. Arthemidoro. p. 35 l. 34. ſcelera, leg. ſcelerata p. 48. l. 31. exigere, forte, exſugere. p. 50. l. 18. altercatione, forte, alteratione. p. ead. l. 29. cythar ſcribe, citharœdum. p ead. l. 36. armonia, ſcribe, harmonia p. 51. l. 29 Dircens, leg. Direans. p. 52. l. 14. cythara, ſcrib. cithara. p ead l. 17. cythara, ſcrib. cithara pag. ead. l. 17. cordam ſcrib. chordam p. ead. l. 29. cythara, ſcrib. cithara. p. ead l 31. diciter, leg. dicitur p. ead. l. 34. Armonia, ſcrib. Harmonia. p. 53. l. 2. cytharœd. ſcrib. vt ſup. cith. p. ead l 30. portiores, ſcrib. portitores. p. 54. l. 17. dōc, leg. donec p. 57 l. 15. primaus. l g primanus p. 64. l. 7. ſacias, ſcrib ſatias. p. ead. l. 43. verbis ibi potius, non armis cauſa tractetur: lege ita: verb. ibi potiùs quàm &c. p. 68. l. 13 fecillimū, ſcrib. facillimum. p. 72 l 13. mortallium leg. moralium. p. ead. l. 32. accolito, leg. acolyto. p. 73. l 6. larantem, ſc. latentem. p. 82 l 32. prouectus, pro, profectus, vt ſup. p. 83. l. 15 dilatone, l g. dilatione. p. 84. l. 33. Euangelis, dic, Euangeliis p. 86 l. 9. titubare, fort. turbare. p. 87. l. 32. crudelia, fort. credula p. 89 l. 11. praſumptionis, f. r. penſionis. p. ead l. 24 craſſ. tam, ſcr. graſſatam. p. 92. l. 43 deiectis, ſcr. deiectis, vel deuictis, aut depreſſis, aut quid ſimile. p. 97 l 28. pelagos, dic pelagus. p. 98. ad marginem, ſcribe, Abigei p. ead. l. 31. diluter, ſcr. diligentur. p. ead. l. 33. menſurata ſcr. menſurata. p. 102. l. 20. praiugantis, leg. praſagientis. p. 120 l. 36. Parauerend. dic, Parauerendorum. p. 135. l. 16. iure muneratū, dic, irremuneratū p. 141. 48. l. 31. ſcrib. circumeas. p. 149 l. 34 compenti. ſcrib. competenti. p. 154. l. 27 laudabij ſcrib. laudabili. p. 155 ſcribe ad marg ſeptem fabricarū. ead. Manſeola, fort. melius, Manſolea. p. 166 ſcribe ad marg. Nuptiar. ſcripto confirm. p. 217. ad margin ſcrib. τὸ μάκρον. p. 245 l. 2. diœceſim leg. diœceſim. p. ead. l. 3. dicationis, leg. ditionis. p. 252. l. 26. natale, dic natali. p. 254. l. 18. Chelsiodorus, ſcrib. Heliodorus. p. 268 ſcribe ter, Arcarius. p. 272. l. 12. vibans, ſcr. vibrans. p. 276. l 35. eclypſis, ſcr. eclipſis.*

538

LVTETIÆ PARISIORVM EX TYPOGRAPHIA HENRICI THIERRY
MENSE DECEMBRI
M. D. LXXVIII.

FINE

539

R. SALVAREZZA
RESTAURO
Via Val Sassina, 63
Tel. 899.223
1972